
Ex Libris
J. P. de Bie.


HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

LEVENSBERICHTEN

VAN

ZEEUWEN.

ZIJNDE EEN VERVOLG OP

P. DE LA RUE, GELETTERD, STAATKUNDIG EN HELDHAFTIG ZEELAND.

LEVENSBERICHTEN

VAN

ZEEUWEN.

ZIJNDE EEN VERVOLG OP

P. DE LA RUE, GELETTERD, STAATKUNDIG EN HELDHAFTIG ZEELAND.

VOOR HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN
UITGEGEVEN DOOR

F. NAGTGLAS.

Zij lieten een voetstap na in het zand van den tijd.

LONGFELLOW.

Tweede Deel.

MIDDELBURG.
J. C. & W. ALTORFFER.
DRUKKERS VAN HET GENOOTSCHAP.
1893.

LAAR (Johan Willem Claus van). Schijnt koopman te Hoorn geweest te zijn en nam deel in den wind- of actiehandel, die omstreeks 1720 ook hier de hoofden op hol bracht. Wellicht behoorde hij niet onder de slachtoffers der Zuidzee-acties en hield ten minste geld genoeg over om in 1724 te Middelburg door koop eigenaar te worden van de bloeiende, reeds in 1620 gestichte brouwerij „de Dry tonnekens" in de Bogardstraat, waarvan het woonhuis in 1888 tot kerk der gereformeerde (doleerende) gemeente is ingericht. In Juli 1725 werd van Laar bij de Nederduitsch-hervormde gemeente tot lidmaat aangenomen. Verscheidene jaren heeft hij in Middelburg gewoond en was niet weinig betrokken in de toenmalige kerkelijke oneenigheden over de Hernhutters. In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap zijn enkele geschriften, destijds uitgekomen, welke ook besproken worden in het werk: Johannes Stinstra *en zijn tijd door* dr. C. Sepp, Amsterdam 1866, dl. II, blz. 91. Claus van Laar schreef een boek tot ontmaskering van Pieter Bakker, waarin zijn portret met het bijschrift „gewezen actionist te Hoorn en nu molbrouwer te Middelburg" welke afbeelding ook in *Zelandia illustrata* kan gezien worden Op dit geschrift volgde in 1746 een tegenschrift, onder den niet malschen titel *Het Judasloon voor verrader* Johan Willem Claus van Laar *voor het schrijven van zijn boek*, Pieter Bakker *ontmaskerd. Alles gecopieerd na 't handschrift van* Pieter Bakker *door den in drukgever*

ABR. SMITEGELD. Middelburg bij KORNELIS JACOBSZ., welke uitgever aldaar echter niet bestond.

Naar ik vermoed, behoorde onder de betrekkingen van dezen brouwer mejuffrouw CATHARINA BODDING VAN LAAR, wed. BOERHAAVE, die in 1729 te Middelburg eene aanzienlijke school had, gelijk uit den titel „mejuffrouw" mag worden opgemaakt. Waarschijnlijk stond CLAUS VAN LAAR ook met het onderwijs in eenige betrekking, daar H. M. KESTELOO in zijne *Wandelingen door Domburg* mededeelt, dat zich aldaar op zijn aanraden in 1727 als Fransch kostschoolhouder vestigen kwam GUILLIAUME DUBIAU, die uit vrees voor een inval der Franschen uit Oostburg kwam vluchten, in de voormalige smalstad een goeden stuiver verdiende en er omstreeks 1750 overleed.

LABADIE (JEAN DE) ook DE LA BADIE en wel eens DE L'ABADIE, werd den 13 Februari 1610 geboren te Bourg (Gironde), waar zijn vader JEAN CHARLES DE LABADIE, gouverneur was. Hij ontving zijne eerste opleiding in het Jezuitencollegie dezer stad, waar hij tot zijn negen en twintigste jaar bleef en tot priester werd gewijd. Hij beantwoordde echter niet aan de uitzichten zijner opvoeders, daar hij zich eerst bij de Gallicaansche kerk voegde, en in 1650 belijdenis deed van de leer der Hervormde kerk. Na een tijd van ambteloos leven, werd hij predikant te Montauban en in 1657 te Orange, vanwaar hij twee jaren later naar Londen werd beroepen. Van Londen vertrok hij naar Genève, vanwaar hij in 1666, vooral door voorspraak van invloedrijke leden der Voetiaansche richting, als predikant bij de Waalsche gemeente te Middelburg werd gekozen. Met gespannen verwachting werd de vermaarde prediker in Zeelands hoofdstad ontvangen, die deze dan ook niet teleurstelde en wiens leerredenen door heldere voorstelling, zuiveren stijl, welluidende stem en indrukwekkende voordracht, zeer velen boeiden. Zijn ijver om de kerk te hervormen, bleek vooral door zijn, in 1667 te Middelburg uitgegeven geschrift: *La réformation de l'Église par le pastoral.* De groote opgang

wekte naijver van sommige ambtsbroeders en door lichtgeraaktheid maakte hij zich nog bovendien niet weinig vijanden. Een twist over de rechtzinnigheid van zeker geschrift, door den Utrechtschen predikant LOUIS WOLZOGEN in het licht gegeven, werd zóóver gedreven, dat DE LABADIE, die de onrechtzinnigheid volhield, door de Synode te Naarden in September 1668 geschorst en door die te Dordrecht in Maart 1669 afgezet werd. Men wilde te Middelburg van dat vonnis in verzet komen en het is wel waarschijnlijk, dat men er den Prins VAN ORANJE, die toen juist in Zeeland was om zitting te nemen als Eerste-Edele, over geraadpleegd heeft. De Staten bevestigden echter de uitspraak der kerkvergadering, en toen de vurige predikant zich niet wilde onderwerpen en op een zondagmorgen te zes uren met zijne aanhangers in de kerk drong om te prediken, werden maatregelen genomen om eene herhaling te beletten. In hetzelfde jaar gaf de arbeidzame man bij H. SMIDT te Middelburg uit: *Manuel de piété, contenant quelques devoirs et actes religieux et chrétiens vers Dieu, pour l'usagé familier de l'Église Francoise Wallone de Middelbourg*, een boek, als de meeste zijner werken, evenzeer getuigende van een helder hoofd als van een vroom gemoed. DE LABADIE was echter zeer oploopend van aard en soms eigenzinnig, waarom hij besloot om, toen zijn wensch naar hervorming van de bestaande kerk niet vervuld werd, eene afzonderlijke gemeente te stichten. De regeering van Middelburg wilde zulks echter niet dulden, en toen de predikant in dien geest voortwerkte, werd aan hem en aan PIERRE YVON, die tot zijn helper was beroepen, de stad ontzegd. In het naburige Veere, altijd wat naijverig op Middelburg, en waar pas groote oneenigheden over de toelating van den prins VAN ORANJE als Eerste-Edele met moeite waren bijgelegd, huldigde de aan het bestuur zijnde regeering verdraagzamer beginselen, en was zelfs een Coccejaansche predikant, de bekende DANIEL GRAVIUS, uitgekozen om den Prins namens de gemeente toe te spreken, toen deze op den 25 September als Markies werd

ontvangen. (Vgl. *Bibliotheek Zeeuwsch Genootschap*, blz. 207 [1]). De regeering aldaar besloot, in overleg met den Nederduitschen en Schotschen kerkeraad, om aldaar eene Waalsche gemeente te vestigen, met J. DE LABADIE en P. YVON als predikanten. Dit voornemen griefde den magistraat van Middelburg zóózeer, dat de hulp der Staten van Zeeland werd ingeroepen, die aan Veere bevalen om den predikant uit de stad te verwijderen. De regeering aldaar ontkende het recht der Staten en weigerde aan het bevel te voldoen; zoodat de spanning werkelijk bedenkelijk zou zijn geworden, indien DE LABADIE er geen einde aan had gemaakt door ontslag te vragen en te vertrekken. GLASIUS *a. w.* zegt, dat hij bij al de woelingen en onlusten, door het bevel der Staten veroorzaakt, handelde op eene wijs, die hem eere aandoet. In Augustus 1669 kwam de uit Zeeland verdreven man te Amsterdam aan, en werd zelfs door zijne vroegere vrienden zooals den hoogbejaarden GIJSBERTUS VOETIUS, ESSENIUS en anderen den rug toegekeerd en voor een scheurmaker gehouden, die de rust der kerk verstoorde. Dit maakte zijn verblijf te Amsterdam onhoudbaar, waarom hij in 1670 naar Herford vertrok, waar de Paltzische prinses ELISABETH een schuilplaats had aangeboden. Ook hier vonden de Labadisten, waaronder de beroemde ANNA MARIA VAN SCHURMAN en jonkvrouw VAN AERSEN VAN SOMMELSDIJK, geen rust. Door den oorlog van 1672 werden zij genoopt Herford te verlaten. LABADIE vertrok met een deel der gemeente naar Altona; terwijl een ander deel zich te Bremen vestigde. Nu scheen een betere toekomst aan te

---

[1]) Over deze oneenigheden te Veere, die door CONSTANTIJN HUIJGENS en LAURENS BUIJSERO, als gemachtigden van den prins werden bijgelegd, zie men ERMERINS, *Zeeuwsche Oudheden*, dl. III, blz. 96 en de daar aangehaalde werken. Van deze raadsvergadering op 24 Februari 1668 werd door den kunstschilder H. A. VAN TRIGT een schilderij vervaardigd, dat in 1882 op de tentoonstelling van Arti te Amsterdam en in 1883 te Middelburg grooten lof behaalde. Het stuk werd toen gekocht door mr. J. SNIJDER, van 1860—1880 burgemeester van Veere, doch thans in Den Haag wonende.

lichten, doch juist toen werd DE LABADIE door een hevige ziekte aangetast en stierf, na enkele dagen van lijden, den 13 Februari 1674. De gemeente trok naar Wiewerd in Friesland, waar zij tot omstreeks 1732 een kwijnend bestaan had. Hoe er in Zeeland aanhangers van dezen eerlijken en kundigen mysticus overbleven, en hoe deze een kolonie van Labadisten in Pensylvanië hebben gesticht, is in het leven van JASPER DANCKAERTS medegedeeld.

Een portret van DE LABADIE, door F. DE WITT in fol. uitgegeven, en een ander in 8° door G. W. KNORR gegraveerd, komen voor in *Zelandia illustrata*. Ook vindt men zijne afbeelding boven eene verzameling van versjes vóór en tegen DE LABADIE, onder den titel: *Lange ryghveter* uitgegeven. PIETER DE LA RUE verhaalt in zijne aanteekeningen, dat in 1736 de predikant J. WILLEMSEN te Middelburg voor zestig gulden op eene boekverkooping kocht het portret van DE LABADIE in predikantsgewaad, door ANNA MARIA VAN SCHURMAN voortreffelijk op perkament geschilderd, en bewaard in een net bewerkt doosje van zwart sagrijn. De kunstenares had er bijgeschreven:

Voyez le vray portrait de JEAN DE LA BADIE,
Qui des premiers Chretiens nous ramène la vie.

Over DE LABADIE en de beroerte te Middelburg vindt men een belangrijke verzameling tractaten in de Provinciale Bibliotheek van Zeeland (*Catalogus* 1876, blz. 268 en 269); alsmede in de Bibliotheek van het Zeeuwsch Genootschap (*Catalogus* 1882, blz. 207, 417, 418). Vgl. ook B. GLASIUS *a. w.*

LACCHER. PETRUS PETRAEUS LACCHER, werd te Middelburg in 1610 geboren. Hij studeerde in de godgeleerdheid, huwde te Middelburg in Juni 1635 met FRANCINA VAN DER STEENE en werd in hetzelfde jaar predikant te Terneuzen, waar hij tot 1639 gebleven is. In dat jaar vertrok hij naar Oost-Souburg, vanwaar hij kort daarna naar Zierikzee ging.

In 1654 werd hij naar Middelburg beroepen, waar hij in Februari 1678 emeritus werd en in het laatst van April van het volgende jaar overleed. Zijn broeder GODEFRIDUS was gehuwd met N. REINIERSSEN te Vlissingen, waaruit een zoon DAVID LACCHER, die in 1655 te Utrecht promoveerde en een bekend geneesheer werd. Van PETRUS LACCHER bestaat een fraai portret, door JONAS SUYDERHOEF a° 1665 gegraveerd, waaronder JOANNES WILMERDONCK een lofdicht schreef. Zijn oudste zoon PETRUS werd den 3 April 1636 te Terneuzen (en niet te Zierikzee, gelijk DE LA RUE en na hem anderen opgeven) geboren. Hij studeerde te Leiden en werd in Mei 1657 predikant te West-Souburg. In November 1667 werd hij te Middelburg beroepen, waar hij in April van het volgend jaar bevestigd werd. Later werd dit beroep nog besproken, daar vijanden hem beschuldigden, dat hij daarvoor duizend ponden vl. aan een heer der regeering had toegeteld (*Register ten Raade*, 2 Januari 1677.) Hier bleef hij werkzaam tot den 22 December 1699, toen hij onverwacht en schielijk overleed, nadat hij den vorigen dag nog gepredikt had, en zelfs nog een uur vóór zijn dood als curator der Latijnsche school was werkzaam geweest. LACCHER was een kundig en buitengemeen vlug man, wien het preeken zóó gemakkelijk afging, dat hij zonder vermoeid te worden soms drie malen op een kerkdag optrad, en meer dan ééns honderd-acht-en-dertig keeren in een jaar predikte. Met JOH. THILENUS was hij het hoofd der Voetiaansche partij, welke strenge richting hem in den kerkeraad ijveren deed tegen comediën en koorddansers (1668); het rijden op den Zondag (1669); het gemis aan modestie in de kleeding, door lange haarlokken en groote pruiken bij de mannen, en lage kleeding en „lange slepende staarten" bij de vrouwen (1671). Hij was een man van veel invloed en trad den 16 April 1673 voor den stadhouder WILLEM III op, toen deze in 1673 te Middelburg kwam, welke leerrede onder den titel: *Neerlands grondpilaar afgeteekend naar het Goddelijk bouwbeeld der H. Schrift*, bij NOENAART te Middel-

burg gedrukt is. Nog heeft men van hem: *Staat- en kerkzuchtingen over den beklaaglijken dood van* MARIA, *koningin van Groot-Brittaniën*, Middelburg 1695.

Toen de hooge schorren van het, in 1530 en 1532 verdronken Cortgene in 1681 weder werden bedijkt, werd bij den ouden, staande gebleven toren weder een kerk gebouwd, welke den 14 April 1688 door PETRUS LACCHER werd ingewijd, die ook aldaar in Mei van het volgend jaar den eersten predikant CORNELIS SNOEK bevestigde.

In de collectie is een, door PETRUS LACCHER den ouden geschreven en geteekend verzoek van den kerkeraad te Oost-Souburg; alsmede van den Burgemeester CASPAR DE MAECHT en dhr. PAULUS VAN DE PERRE om approbatie van het beroep van JACOBUS DHERDINUS te St. Maartensdijk, dd. 26 September 1640. Van PETRUS LACCHER den jonge, is een brief van den kerkeraad van West-Souburg aan de classis, verzoekende approbatie der benoeming tot voorlezer en schoolmeester van JOHS HEYLINK van Yersekendam. — Idem een brief van denzelfden kerkeraad aan de classis, dd. 7 Juni 1662, over het onderhoud van arme kinderen. — Remonstr. van de Eerw Gedep. in den Haag tot revisie der autographen, dd. 1686, geteekend door PETRUS LACCHER en ISAÄC VAN ZEVENHOVEN.

LACOPS of LACOPIUS was omstreeks 1541 te Oudenaarden geboren. Hij koos den geestelijken stand en trad te Middelburg in de orde der Premonstratensers of Witte Heeren, gevestigd in de St. Nicolaas abdij, waaraan de O. L. Vrouwe kerk verbonden was.

LACOPS schijnt een zeer kundig en vernuftig man te zijn geweest, die ook door uiterlijke schoonheid en zachtheid van zeden uitblonk. Toen zijn hart werd geopend voor de beginselen der kerkhervorming, verliet hij zijn klooster, werd predikant en schreef een boek tegen de Roomsche kerk: *Defloratio Auriae Legendae.* Later kwam hij weder tot andere denk-

beelden, keerde naar zijn klooster terug en vernietigde zijn geschrift. Zijne opperhoofden zonden hem toen naar de abdij Marienweerd in Gelderland, waar hij tegen de Calvinisten schreef. Als vicaris werd hij vervolgens naar Monster bij den Haag gezonden, waar LUMEY hem den 5 of 6 Juli 1572 met zijn vader en den pastoor gevangen nam. Toen de Geuzen geen losgeld genoeg voor hem konden bedingen, werden de gevangenen door de wraakgierige en roofzieke soldaten naar den Briel vervoerd, waar LACOPIUS met zijn pastoor en negentien andere geestelijken op den 9 Juli 1571 schandelijk ter dood werd gebracht. Zie o. a. G. ESTIUS, *Historia martyrum Gorcomiensium*, Duaci 1606.

LAFONT (JEAN GABRIEL). De familie was uit Frankrijk. Na de herroeping van het edict van Nantes, week GABRIEL LAFONT naar Nederland en vestigde zich als koopman te Rotterdam; hij was gehuwd met MARTHA LACAVE, waaruit den 1 Maart 1722 geboren werd GABRIEL LAFONT. Deze studeerde te Leiden, werd in 1747 proponent bij de Walsche gemeente en in 't volgend jaar predikant te Gorinchem, waar hij huwde met MARTHA CAZAUX. In 1758 werd hij predikant te Maastricht, waar hij den 26 Juli 1773 overleed. Zijn zoon JEAN GABRIEL, geboren te Gorinchem in 1757, studeerde te Leiden en werd in 1781 Walsch predikant te 's-Hertogenbosch. Een gebed vóór de stadsregeering en tegen den Stadhouder en de Staten werd door de Generaliteit zóó hoog opgenomen dat LAFONT in September 1787 werd afgezet. (Vgl. *Nederlandsche Jaerboeken* 1787, blz. 5837 en *Vervolg op* WAGENAAR, deel XXII). Hij werd in 1796 predikant te Harderwijk en te Tholen en stond te Middelburg van 1799—1819. Hier huwde hij als weduwnaar in 't laatst van 1800 met WILHELMINA CORNELIA, gravin VAN DER GOLTZ, dochter van BERNARD WILHELM, ambassadeur van Pruisen te Parijs en CORNELIA JACOBA STEENGRACHT, ambachtsvrouw van Souburg, welke heerlijkheid LAFONT voor zijne schoonmoeder beheerde, (*Boekzaal* 1820, blz. 102). Hij stierf

plotseling aan eene beroerte den 21 December 1819, in zijn woning in de Spanjaardstraat bij de Spuibrug. Zijne weduwe heeft hem tot 1824 overleefd. Hun echt was kinderloos. LAFONT was een bekwaam, ijverig man en vice-president van het Zeeuwsch genootschap, waarvoor hij in zijn laatste levensjaar nog met zorg de registers had gemaakt der ingekomen geschenken. Het merkwaardig portret van ULRICH ZWINGLI, werd door hem aan het museum geschonken (Vgl. *Kunstbode* 30 *October* 1880 en over LAFONT, *Boekzaal* 1820, blz. 9 en 102, alsmede *Zelandia illustrata*, dl. I, blz. 697.

LAKE PIETERSZOON (GUILIELMUS VAN). Geboren te Middelburg, studeerde in de godgeleerdheid te Utrecht en verdedigde daar in October 1652, onder prof. LEUSDEN, een proefschrift over de boeken des Ouden Testaments. Hij schijnt geen predikant te zijn geworden, doch is als proponent in hoogen ouderdom te Middelburg overleden. Zonder naam heeft hij uitgegeven: *De vergeving der sonden der vaderen onder het O. T. geschied*, en met vermelding van zijn naam *Bewijs en verdediging van de waarheid en goddelijkheid der H. S. en van de religie daarin begrepen*, Middelburg 1676. — *Het geroep van weduwen en weezen ten Hemel*, Vlissingen 1678. — *De teekenen der tijden in drie onderscheiden perioden enz.*, Middelburg 1683. — *De vertroosting Israels*, Middelburg 1684. — *De smerten der Messie en deszelfs heerlijkheid daarop volgende*, Middelburg 1701.

LAM (JAN DIRKZOON). De zeeslag tusschen de Nederlandsche schepen, onder bovengenoemden kommandeur en de Spanjaarden voor de baai van Manilla op 28 October 1616 geleverd, was een der bloedigste, in die streken voorgevallen. Het schip van LAM werd tusschen twee Spaansche galjoenen gekneld en in den grond geschoten, doch de kommandeur en zeven en veertig zijner bemanning werden opgevischt en gered. Het schip Ter Vere zonk brandende in het gevecht; de

schipper van den Aeolus, zekere JOB CORNELISZOON van Zierikzee, die met SPILBERGEN de reis om de aarde had medegedaan, stak, toen hij het niet langer houden kon, den brand in eigen kruid en slingerde zich in de lucht met twee vijandelijke schepen, die aan hem vastgeklemd lagen. Ongeveer tweehonderd vijftig Nederlanders sneuvelden in dezen strijd, maar de vijand was ook zóó machteloos, dat twee dagen later een Spaansch galjoen weerloos in onze handen viel; terwijl meest alle overige Spaansche schepen, deels tengevolge van lekken en grondschoten, deels door een opkomenden storm, verloren gingen. Men treft het verhaal van dezen, voor de Nederlanders nadeeligen scheepsstrijd in geen enkel gedrukt werk aan, maar wel in twee brieven van den Directeur-generaal JAN PIETERSZOON COEN, dd. 22 Augustus en 18 December 1617, in 's Rijks archief. Toen in September 1623 voor de vergadering der Staten van Zeeland verscheen genoemde directeur en daar in 't lange den stand der zaken in het Oosten verhaalde, „zoo nopende den oorlog als over de commercie" (*Staten Notulen*) zal hij vermoedelijk ook wel gesproken hebben over het moedig gedrag van den kloeken Zierikzeeschen schipper. Vgl. J. K. J. DE JONGE, *Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië*, 's-Gravenhage 1869, 4e deel, blz. XXXIII.

LAMBRECHTSEN. Omstreeks het jaar 1872 werd door een handelaar in oudheden te Brielle aan het Zeeuwsch genootschap te koop aangeboden eene schildering op glas, oorspronkelijk afkomstig uit Vlissingen, voorstellende een maaltijd van twee bejaarde en dertien jongere menschen en kinderen, waaronder geschreven stond:

Vader en moeder voor haar kinders zorgen moet
Tot haer onderhout Godt ons doch behoet.
JOOS LAMBRECHTSEN.

En wat lager:

Ons leven is seer teer en kranck
Op syn langst geen spanne langck.
SUSANNA LANGENES 1654.

Op de Tentoonstelling van Zeeuwsche oud- en merkwaardigheden te Middelburg in 1870 werd door mr. Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem ingezonden eene op papier geteekende kopie dezer glasschildering. Het glazen gedenkstuk is toen wegens te hoogen prijs door het genootschap niet gekocht. Naar ik vermoed, is de daarop genoemde Joos Lambrechtsen de vader of grootvader geweest van zijn naamgenoot, die in 1670 te Vlissingen notaris werd. De wensch van den ouden man is vervuld en zijn nakomelingen, door deugdelijkheid geacht en door den handel rijk geworden, klommen steeds in aanzien en kwamen gaandeweg uit den deftigen burgerstand in den kring der Vlissingsche regeeringsfamiliën.

Toen Ds. Matheus Gargon omstreeks 1709 de *Walchersche Arkadia* schreef, waren er niet ver van Vlissingen, naar de zijde van Middelburg, twee sierlijke lusthoven van twee heeren Lambrechtsen, het een Lammerenvliet, het andere Weivliet geheeten; beide uitmuntende door schilderachtige ligging, keurige hofsieraden en vermakelijke wandeldreven.

Willem Barend Lambrechtsen, werd geboren te Vlissingen uit Gerard en Jacoba Dilleman. Hij was bekend als een kundig en werkzaam man, wat hij zoowel toonde als Burgemeester zijner geboortestad, als in vele belangrijke staatscommissiën, waarin hij haar vertegenwoordigde; vooral moeilijk, toen in November 1732 de veel besproken ontheffing van leenroerigheid of devassalage van de markiezen van Vlissingen en Veere door de Staten van Zeeland als souvereine macht werd uitgesproken; welk besluit door de omwenteling van 1747 weder vernietigd is. Lambrechtsen bleef ongehuwd en maakte bij zijn overlijden op 16 Maart 1751 de armen van Vlissingen tot erfgenamen, terwijl hij zijne bibliotheek aan de stad schonk; deze kostbare boekerij, benevens het portret van den stichter, is vernield bij den brand van het stadhuis, door het bombardement in Juli 1809.

Mr. Antonie Pieter Lambrechtsen was Burgemeester en Baljuw te Vlissingen. Deze was een zeer bekwaam man en

kenmerkte zich als een sterk voorstander van het huis van Oranje, wat onder anderen op te maken is uit de kostbare illuminatie zijner woning bij de inhuldiging van Prins Willem V als markies van Vlissingen in 1751; bij welke gelegenheid den vorst de sleutels der stad werden aangeboden bij de buitenplaats Weivliet, door genoemden Burgemeester bewoond (zie het werk van Huet). Lambrechtsen huwde in 1755 met Susanna van Boeschot, weduwe van mr. Nicolaas Cornelis van Hoorn. In 1764 kocht hij de ambachtsheerlijkheid Ritthem, die na zijn dood in 1793 kwam aan zijne dochter Catharina Ruthera, echtgenoote van Johannes Horthemels Janssen, na wier overlijden in 1814 er een accoord volgde tusschen Janssen en de door zijne echtgenoote benoemde erfgenamen, waarbij bedongen werd, dat de heerlijkheid aan een der erven zou worden overgedragen, waardoor zij in November 1815 aan mr. Nicolaas Cornelis Lambrechtsen kwam. Antonie Pieter liet een handschrift na, getiteld: *Costumen, Ordonnantiën en Statuten van Vlissingen*, door hem verrijkt met vele merkwaardige aanteekeningen; ook enkele gelegenheidsgedichten zijn van hem gedrukt, o. a een zang op het huwelijk van Leonard Constantijn van Sonsbeeck en Johanna Regina van Hoorn, vrouwe van Duvenede, te Vlissingen 1 Mei 1773. (*Bibliotheek Zeeuwsch Genootschap*).

Nicolaas Cornelis Lambrechtsen werd te Vlissingen geboren den 29 Februari 1752, uit Nicolaas Lambrechtsen, raad dier stad en Maria Kroef. Hij ontving een zorgvuldige opvoeding, studeerde met grooten lof aan de Hoogeschool te Utrecht, en was aldaar een ijverig medewerkend lid aan het bekende studentengezelschap „Tandem fit circulus arbor.” In 1773 promoveerde hij in de beide rechten en zijne *Dissertatio hist. jurid. sistens defensionem civitatis Vlissinganae a°.* 1572 *in libertatem se vindicantis*, een onderwerp door hem in overleg met prof. J. W. Te Water gekozen, getuigde van ernstige studie en meer dan gewone talenten. Niet lang na de vesti-

ging in zijne geboorteplaats, werd hij Pensionaris-honorair en vervolgens Pensionaris der stad, maar zijne staatkundige overtuiging als gematigd patriot berokkende hem in het sterk Oranje-gezinde Vlissingen zóóveel vijanden, dat bij de onlusten van 1787 ook zijne woning geplunderd werd. Dientengevolge ging hij in Middelburg wonen en maakte van een ambteloos leven gebruik om met een paar vrienden Frankrijk, Zwitserland en Duitschland te bereizen. Na de revolutie van 1795 was LAMBRECHTSEN wegens Vlissingen onder de Provisioneele Representanten des Volks van Zeeland en werd naar de Algemeene Vergadering in Den Haag gedeputeerd, waar hij als een bedaard, scherpzinnig en bekwaam man niet weinig invloed had bij de beraadslaging over het bijeenroepen eener Nationale vergadering, waarvan hij echter geen lid wilde zijn. Reeds in 1787 had LAMBRECHTSEN met VAN WIJN en WICHERS een belangrijk rapport uitgebracht over de West-Indische Compagnie en zijne belangstelling en kennis der Indische aangelegenheden gaven aanleiding, dat hij na de omwenteling aan het hoofd werd geplaatst der Commissie over de Oost- en West-Indische zaken, welken moeilijken post hij geruimen tijd met groote nauwgezetheid en verstandig beleid heeft waargenomen. Koning LODEWIJK NAPOLEON benoemde LAMBRECHTSEN tot Staatsraad in buitengewonen dienst, in welke betrekking hij zeer belangrijke adviezen uitbracht over het Departementaal beheer, de financiën van Middelburg en het Gildewezen. Hoewel meermalen aangezocht voor gewichtige staatsbetrekkingen en door koning WILLEM I hoog gewaardeerd, bleef LAMBRECHTSEN zich na Nederlands herstelling, ook met het oog op zijne klimmende jaren, liever wijden aan zijne studiën over de oudheden en geschiedenis van Zeeland. Gedurende een reeks van jaren is deze kundige en ijverige man de ziel geweest van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen, en het is vooral te danken aan zijne goede zorgen en ruime giften, dat deze instelling, wier belangen hij onvermoeid bepleitte, door de ongunst der tijden niet is ten onder gegaan.

Daarin werd hij gesteund door een onwrikbaar vertrouwen op een betere toekomst, welke hij voorbereidde door aanzienlijke geschenken van boeken, schilderijen en oudheden. In de collectie zijn tallooze memoriën, rapporten, verhandelingen en aanteekeningen van zijne hand, waaronder een vijftigtal brieven, van 1772 tot 1823 gewisseld met JONA WILLEM TE WATER, meest over Zeeuwsche toestanden en aanvangende met het onderwerp zijner dissertatie. In een dier brieven van den 19 November 1800 komt eene korte levensschets voor van LAMBRECHTSEN, en in een schrijven van 10 November 1818 spoort hij zijn vriend, den hoogleeraar, dringend aan om toch aan te vangen met de uitgaaf van een *Vervolg op* DE LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

LAMBRECHTSEN huwde den 24 Juli 1790 met MARIA PETRONELLA, oudste dochter van mr. WILHEM SCHORER, JOH.ASSZ., Gecommitteerden Raad, en JOHANNA PHILIPPINE VAN HERZEELE, waaruit een zoon, WILHEM NICOLAAS, geboren te Vlissingen den 29 Juli 1781, overleden te Middelburg den 23 November 1856, en eene dochter, JOHANNA ADRIANA MARIA, (1792—1864) die in 1821 de echtgenoote werd van ADRIAAN ISAAC SNOUCK HURGRONJE, predikant te Middelburg. De zoon promoveerde in December 1815 te Leiden op eene dissertatie *de contractu societatis*, en is Raadsheer geweest in het Provinciaal gerechtshof van Zeeland. Uit zijn echt in 1822 met ANNA MARIA VAN ADRICHEM, (1793—1855) kwamen twee zonen voort: mr. NICOLAAS CORNELIS LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, geboren 18 Maart 1824, gehuwd in 1852 met jonkvr. CONSTANCE MAGDALENA LOUISE VAN PANHUIJS, waaruit kinderen. Hij was van 1857 tot 1881 wethouder te Middelburg en aldaar in vele andere betrekkingen werkzaam. Zijn broeder mr. THOMAS ADRIAAN LAMBRECHTSEN, geboren 5 Juni 1825, overleden 10 Juni 1879, was van 1865 tot zijn dood lid der Gedeputeerde Staten van Zeeland. Sedert 1853 was hij gehuwd met jonkvr. MARIA VAN REIGERSBERG VERSLUIJS, doch zijn echt was kinderloos. Met zijn vriend mr. C. J. PICKÉ

heeft hij in 1877 een kaart van Zeeland bewerkt en uitgegeven.

Nicolaas Cornelis Lambrechtsen bewoonde des zomers het Huis De Dolphijn, buiten de Segeerspoort te Middelburg, in Smallegange's *Chronijk* afgebeeld, hem aangekomen van zijn schoonvader mr. Wilhelm Schorer, doch door hem uitgebreid en aanmerkelijk verbeterd. In 1815 werd hij, zooals boven gezegd is, ambachtsheer van Ritthem.

Na langdurige verzwakking, eindigende in eene korte ziekte, ontsliep Lambrechtsen den 21 Mei 1823 Zijn portret door J. P. Bourjé geschilderd, is in het Zeeuwsch genootschap en een ander, door R. Vinkeles in 1794 gegraveerd naar eene schilderij van P. Gaal, komt voor in het *Vervolg op de Vaderlandsche historie van* Wagenaar.

Jhr. Arnoud Constantijn van Citters, die Lambrechtsen als president van het Zeeuwsch genootschap opvolgde, herdacht den kundigen en braven man in eene *Lofrede*, die in het IVe deel der *Nieuwe verhandelingen* is gedrukt. Prof. Siegenbeek deed zulks in de *Handelingen* der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde 1823, en de predikant A. F. Beausar hield op den 3 Juni 1823 in de kerk te Ritthem eene lijkrede op den waardigen ambachtsheer, welke, meen ik, gedrukt is.

Lambrechtsen heeft ongeloofelijk veel gearbeid, doch de bescheiden man hechtte doorgaans te weinig waarde aan zijn werk om het in het licht te geven. In zijn ambteloozen tijd van 1787 tot 1795 werkte hij ijverig mede aan de *Bijvoegselen, aanmerkingen en nalezingen op den nieuwen druk van* Wagenaar *Vaderlandsche Historie.* In de werken der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde, schreef hij in 1819 eene zorgvuldig bewerkte geschiedenis der Middelburgsche Rhetorijkkamer „Het bloemke Jesse," waarvan het uithangbord nog in het museum van het Zeeuwsch Genootschap wordt bewaard. In *Mnemosyne* bracht Lambrechtsen hulde aan de nagedachtenis van Jan Guépin; alsmede, doch zonder naam, aan die van Pieter de

LA RUË en van GERARDUS KUIJPERS. In de *Konst- en Letterbode*; alsmede in de werken van het Zeeuwsch genootschap, deelde hij in 1817 iets mede over de, door hem ontdekte fragmenten der grafzerk van den Roomsch koning WILLEM en in 1820 schreef hij over een psalmboek van den landgraaf MAURITS VAN HESSEN, a° 1590. In de werken van het Zeeuwsch Genootschap komt meer dan ééne verhandeling van hem voor. In het X^e^ deel besprak hij de vraag of Koning PHILIPS III zich door den Paus van zijn eed heeft doen ontslaan. In 1818 gaf hij daarin eene korte maar van grondige studie getuigende: *Beschrijving van Nieuw Nederland;* een werk dat algemeen en niet het minst in de toen veel gezaghebbende *Letteroefeningen* zeer gunstig beoordeeld werd, in het Engelsch werd overgebracht en blijvende waarde heeft. In het volgend jaar plaatste hij in de *Nieuwe werken*, deel III, bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan des genootschaps, een overzicht der geschiedenis, doch zonder dat de nederige man er de werkelijke waarheid bijvoegde, hoe dat genootschap vooral door zijne onvermoeide toewijding was in stand gebleven.

LAMMENS. De familie was in het begin der zeventiende eeuw meest in Axel gevestigd, en waarschijnlijk uit Vlaanderen afkomstig, waar de van een vóórnaam afgeleiden geslachtsnaam niet zeldzaam is. In eene verzameling lakafdrukken uit de achttiende eeuw, scheen het wapen te zijn: in zilver een liggend hert van natuurlijke kleur. De gebroeders PIETER en CORNELIS LAMMENS behoorden met hunne zuster ADRIANA in 1621 onder de aanzienlijkste ingezetenen van het genoemde stadje. PIETER huwde ELISABETH SMITS. waaruit tien of twaalf kinderen. Een dezer was JAN LAMMENS, geboren in Februari 1630, die griffier te Axel werd, en een andere zoon ADRIAAN LAMMENS, geboren in Mei 1644, aldaar schepen en burgemeester en den 1 November 1712 overleden Uit zijne huwelijken met ELISABETH DE BRUYNE en vervolgens te Goes met JACOBA VAN CAMPEN, kwamen elf kinderen voort: o. a.

PIETER, geboren Juni 1655, die in de rechten studeerde en secretaris werd te Goes; ANTONIE, geboren Februari 1666, Rentmeester der Prinselijke domeinen in Hulsterambacht, ADRIAAN, geboren Februari 1677, kommandeur van Axel en Neuzen en MATHYS, geboren 1682, burgemeester zijner geboorteplaats. Deze MATHYS trouwde met SARA ROCHEFORT, waaruit in September 1718 geboren werd ADRIAAN FRANÇOIS, die trouwde met CATHARINA MARIA KEETLAAR. Te Vlissingen, waar een tak dezer talrijke familie leefde, werd in 1767 geboren ADRIAAN FRANÇOIS LAMMENS. Hij studeerde in de rechten en kwam reeds vroeg in de regeering zijner geboorteplaats, waaruit hij naar de Staten-generaal werd gecommitteerd. Na de omwenteling van 1795 bekleedde hij verschillende aanzienlijke ambten, was maire van Axel en vervolgens te Vlissingen, tijdens de moeilijke dagen der belegering, waarover hij in 1810 uitgaf, *Rapport des évènemens qui ont eu lieu avant, pendant et après le bombardement de la ville.* Hij woonde toen op de Groote markt en gaf zijn huis, dat weinig geleden had, later aan het zeer geteisterde gasthuis ten geschenke, welk gebouw nog tot weeshuis dient. Na de omwenteling werd hij ontvanger te Goes en vervolgens President van het Hof van Justitie te Suriname. In 1819 gaf hij te Amsterdam uit *Redevoering om te betoogen dat de groote sterfte der negerslaven niet zoozeer aan mishandeling, dan wel aan andere oorzaken moet worden toegeschreven* en in 1824 verscheen van hem te Amsterdam in het licht *Bedenkingen tegen het artikel: Koloniën in* G. K. VAN HOGENDORP, *Bijdragen tot de huishouding van Staat*, en in 1844, toen hij reeds gepensionneerd teruggekeerd was, gaf hij te 's-Gravenhage uit: *Gedachten over de emancipatie vnn de negerslaven en de afschaffing van den slavenhandel.*

LAMMENS was gehuwd eerst met CORNELIA SUSANNA MOGGE POUS, vervolgens met MARIA DE GELDER en eindelijk met CAROLINE MARIA SCHOUTEN. Hij overleed te 's-Gravenhage den 24 September 1847. Uit zijn eerste huwelijk woonden

twee kinderen te Zierikzee, waarvan de vader, die een zonderling, een „buiten-model" man werd genoemd, nooit veel notitie schijnt te hebben genomen. De zoon BONIFACIUS, geboren te Vlissingen in 1790, overleden te Zierikzee in 1864, was iemand van zeer bekrompen geestvermogens, die op zijn zeventigste jaar nog op de Fransche school ging; de dochter CATHARINA MARIA (1789–1876) trouwde met JOHANNES TOBIAS BETHE, geboren te (Bruinisse waar zijn vader geneeskundige was) den 21 October 1799 en overleden te Zierikzee den 21 Mei 1876. De heer BETHE was een zeer ontwikkeld man, die voor onderwijzer werd opgeleid, doch later in administratieve betrekking kwam. Hij schreef in couranten en tijdschriften, en enkele gedichten van hem zijn in de Zeeuwsche volksalmanakken opgenomen. (Zie hiervoor dl. I, blz. 35.)

Van mr. ADRIAAN FRANÇOIS LAMMENS, wordt in de collectie bewaard eene verzameling brieven over Suriname, tijdens zijn verblijf aldaar geschreven.

LAMMERS VAN TOORENBURG (CORNELIS PIETER). Geboren te 's-Gravenhage den 22 November 1794. Ontving zijne opvoeding aldaar, studeerde te Leiden en werd, na slechts kort proponent te zijn geweest, in Augustus 1816 predikant te Serooskerke (Schouwen), waar hij tot 1820 bleef. Vandaar vertrok hij naar Dreischor; in 1821 naar Cadzand en in 1827 naar Domburg. In 1829 werd hij benoemd tot predikant bij de Hervormde gemeente in Oost-Indië, waar hij op verschillende plaatsen, laatst te Samarang, werkzaam was. In 1860 keerde hij naar het vaderland terug, werd twee jaren later eervol gepensionneerd, bleef in Den Haag gevestigd en overleed den 14 November 1866. LAMMERS heeft uitgegeven eene *Leerrede op den plechtigen dank- en bededag gehouden op den* 18 *Juni* 1816; alsmede eenige verhandelingen in het *Maandblad van het Departement Sluis der Maatschappij Tot nut van 't algemeen.*

Uit zijn huwelijk met JOHANNA MARIA HEEMSKERK uit Lei-

den, overleden in 1861, kwamen verscheiden kinderen voort, o. a.: NICOLAAS DIRK LAMMERS VAN TOORENBURG, geboren te Serooskerke (Schouwen), den 3 Januari 1820. Met zijn ouders ging hij naar Indië, waar hij op zeventienjarigen leeftijd geplaatst werd als élève voor de Javaansche taal te Soerakarta. Een jaar later werd hij benoemd tot controleur bij het binnenlandsch bestuur en klom op, eerst tot Resident van Madura en toen van Soerakarta. Na tot herstel van gezondheid enkele jaren in Nederland te hebben vertoefd, werd hij Resident van Tagal, vervolgens van Samarang en eindelijk weder van Soerakarta, in welke betrekking hij in 1877 werd gepensionneerd. Op koloniaal gebied stond hij de conservatieve richting voor en werd als ambtenaar en mensch zeer hoog gewaardeerd. Zijne kennis der Javaansche taal was buitengemeen, zoodat hij zelfs onder de Jaanvaansche grooten een autoriteit werd geacht; meermalen was hij lid der commissie voor de examens der Oost-Indische ambtenaren; alsmede van het Koninklijk Instituut van Land-, Taal- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië. Hij overleed te 's-Gravenhage, den 18 October 1887.

LAMPSINS. De naam van LAMPSINS, vroeger ook wel LAMPSENS of LAMSEN geschreven, is nauw vereenigd met de ontwikkeling der zeevaart van Vlissingen in de zeventiende eeuw. De bedrijven der kooplieden van deze heldenstad der republiek, beslaan eene eigenaardige plaats in de handelsgeschiedenis van onzen staat; want velen hunner gevoelden zich minder aangetrokken door den eigenlijken koophandel, dan wel door de meer gewaagde ondernemingen van kaap- of commissievaart, kolonisatie en slavenhandel; onder welke laatste men verstond het overbrengen van negers of zoogenoemd Kroesvee van de Afrikaansche kusten naar nieuw gestichte of reeds bekende koloniën.

Vooral bij het uitbreken van een buitenlandschen oorlog werd het in Vlissingen woelig en „grimmelden kaaien, haven

en scheepswerven van oorlogsschepen," zoodat het scheen, zegt een tijdgenoot, of de vaartuigen niet werden getimmerd, maar van zelf uit den grond opschoten.

Het verval van den handel in de zuidelijke Nederlanden, gepaard met Roomsche onverdraagzaamheid, brachten teweeg, dat honderden Vlaamsche gezinnen naar het steeds in bloei toenemende Zeeland verhuisden.

Omstreeks 1584 schijnt dat ook geschied te zijn door CORNELIS LAMPSINS, Schepen en Burgemeester van de courpse te Ostende en zijne echtgenoote MARIA MEUNICX (1533—1610) wier vader Schepen en Burgemeester van genoemde stad was. Beide familiën hadden aldaar grondbezittingen, waarop zij omstreeks 1610 nog aanspraken deden gelden. Hun zoon JAN LAMPSINS, te Ostende geboren, trouwde in 1594 te Vlissingen met JANNEKE VELTERS en hun zoon LIEVEN in 1606 met de dochter van den bekenden schatrijken koopman JAN LAMBRECHTSEN COOLEN. Méér naam maakten zich de broeders ADRIAAN en CORNELIS, die het kantoor tot een van de aanzienlijkste der wereld maakten en zóóveel rijkdommen verwierven, dat het volk van een verkwister zeide „al had hij het geld van LAMPSINS, dan zou hij het doorbrengen" (zie *Walchersche Arkadia*, deel II, blz. 70). Hun fortuin was spreekwoordelijk en men beweerde aldus dat hunne schepen zoo wel bij het uitvaren als bij het binnenkomen, steeds goeden wind hadden. Vele onzer voornaamste zeehelden waren, op hunne twaalf voor den oorlog bestemde, altijd voortreffelijk uitgeruste vaartuigen gevormd, en onze admiraal DE RUYTER begon in 1617 als touwslagersjongen voor zes stuivers in de week, het nog in het museum te Middelburg bewaarde wiel op een hunner werkplaatsen te draaien. Twee van hun schepen *Samson*, kapitein JAN GIDEONS en *Vlissingen*, kapitein ABRAHAM KRIJNSEN, dreven in 1632 de gevreesde Duinkerker kapers zóózeer uit zee, dat de assurantiën uit Zeeland naar de bocht van Frankrijk van 8 of 10 °/₀ tot op 3 °/₀ daalden.

ADRIAAN LAMPSINS, de oudste broeder, werd Bewindhebber

der Oost-Indische Compagnie. Hij vestigde zich te Middelburg, waar hij in 1629 huwde met JOZINA DE HAZE. In die stad woonde hij tot aan zijn overlijden in het laatst van 1665 in de Kortedelft, in het huis genaamd Bourgogne, waar hij op ruimen voet leefde (zie *Register Huisschatting*). Omstreeks 1660 kreeg LAMPSINS het te kwaad met den kerkeraad, die hem beschuldigde van misbruik van Godsnaam. Hij verdedigde zich door te beweren, dat hij het contract over de nominatie van Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie, waarop de beschuldiging schijnt gedoeld te hebben, steeds trouw gehouden had, en dat hij de auteur niet was van den eed, waarmede dat contract bevestigd werd, maar dien eed zelfs heeft tegengesproken; na welke verklaring de kerkeraad deze zaak liet rusten.

CORNELIS LAMPSINS, zijn broeder, geboren te Vlissingen in September 1610, huwde in Februari 1628 met TANNEKEN GELEYNSE BOERS, geseyt SCHOT, waarschijnlijk eene dochter van GELEYN ADRIAANSZ. BOER en LISBET JANS SCHOT (getrouwd 10 November 1601.) Behalve door een omvangrijk kantoor, werd zijn tijd door vele staatsambten ingenomen. In 1631 was hij Raad en in 1652 Burgemeester te Vlissingen en als zoodanig afgevaardigd naar de Generale Staten. In zijn geboorteplaats stichtte en bewoonde hij het aanzienlijk huis op den Nieuwendijk, waar tegenwoordig de kantoren van het Nederlandsch loodswezen gevestigd zijn en dat op den fraaien gevel het jaartal 1641 draagt. In 1633 liet CORNELIS het buiten Lammerenburg, niet ver van Vlissingen, op nieuw aan leggen, van welk gebouw sedert 1828 eene oude geschilderde afbeelding in het museum te Middelburg wordt bewaard (*Walchersche Arcadia*, deel II, blz. 79). Na het overlijden van CORNELIS werd het aan den heer STEENGRACHT verkocht, die er een fraai huis liet bouwen. Toen een zijner nakomelingen zich in 1795 in Den Haag vestigde, is de buitenplaats gesloopt en eene boerenhofstede geworden.

Omstreeks 1654 werd door de ondernemende gebroeders het

voornemen opgevat om het eiland Tabago in West-Indië, door hen Nieuw-Walcheren geheeten en dat ontvolkt was, op nieuw van inwoners te voorzien en te koloniseeren, welke zaak in elf jaren werd volbracht. (Vgl. DE ROCHEFORT, *Histoire naturelle etc. des îles Antilles de l'Amerique*, 1665). CORNELIS LAMPSINS bezat uitgestrekte grondbezittingen in Staats-Vlaanderen, hem aanbestorven van zijn schoonvader GELEIN ADRIAANSZ. (SCOTTE of SCHOT), Burgemeester van Vlissingen, die in 1619 uitgebreide schorren, omstreeks Biervliet, van de Vlaamsche familie LAURIJN had gekocht; die eigendommen, waaronder ook gronden in den, in 1650 en volgende jaren ingedijkten Willemspolder, brachten zeker teweeg, dat CORNELIS in 1656 aan de kerk van het, in dien polder gestichte dorp Willemsdorp, spoedig Schoondijke genoemd, een fraai geschilderd glasraam schonk, waarop zijn wapen, zijnde: in sinopel een agnus Dei van zilver, met de zinspreuk: *Fiat voluntas Dei.*

Gelijk vele onzer deftige magistraten, was CORNELIS LAMPSINS niet misdeeld van ijdelheid en voor goede woorden en veel geld wist hij van den Franschen koning LODEWIJK DEN XIV, in Augustus 1662 de ridderorde van St. Michiel te krijgen, wat destijds, gelijk blijkt uit de brieven van den ambassadeur DE HUYBERT door DE LA RUE geëxcerpeerd, niet moeilijk was; tevens werd hem door denzelfden vorst de titel geschonken van baron van Tabago, aan welke gunsten de glimp werd gegeven eener diensterkentenis tijdens de vredesonderhandeling met Frankrijk. De zilveren doos met diploma en de ridderkruisen worden nog bewaard bij mevrouw de weduwe LAMPSINS VAN DE VELDE te Utrecht, wier schoonmoeder eene dochter was van den laatsten mannelijken afstammeling der familie. CORNELIS LAMPSINS overleed te Vlissingen, den 2 September 1664. Zijn portret, waarvan eene fraaie kopie door J. W. PIENEMAN aan het Zeeuwsch genootschap werd geschonken, wordt met dat zijner echtgenoote TANNEKE GELEIN BOERS, bij genoemde familie bewaard. CORNELIS liet twee zonen na: JOHAN en GELEIN. JOHAN LAMPSINS trouwde met

Margareta, dochter van den Middelburgschen burgemeester Apollonius Veth en Cornelia van Remoens, waaruit te Vlissingen in 1671 geboren werd Cornelis en in 1674 Apollonius. Gelein Lampsins was in 1660 gehuwd met Aletta Coymans uit Amsterdam, die na zijn overlijden in 1686 in April 1690 hertrouwde met den Vlissingschen predikant Nicolaas Dach. Gelein Lampsins kocht de heerlijkheid Brigdamme, die bij zijn dood overging op zijn zoon Cornelis, luitenant-kolonel der infanterie, gehuwd met Elisabeth Arnoldine Helvetius. In 1717 kwam deze heerlijkheid op diens zoon Cornelis, die van 1733 tot 1737 eigenaar van Steenhoven was. In 1741 werd door koop ambachtsheer van Baarland mr. Jan Cornelis Lampsins, wegens Zeeland Raad ter admiraliteit te Amsterdam, welke heerlijkheid hij in 1754 aan den heer van Kerchem verkocht. Mr. Apollonius Jan Cornelis Lampsins, geboren in 1754, was baljuw van Vlissingen en werd door koning Willem den Eerste verheven tot baron en benoemd tot kamerheer. Het Zeeuwsch genootschap, waarvan hij een der directeuren was, deelde zeer in zijne gunst en ontving menig fraai geschenk. Hij overleed te 's-Gravenhage den 20 Juni 1834 en wordt voor den laatsten van zijn geslacht gerekend. In *Zelandia illustrata* wordt medegedeeld, dat Jan Pieter Cornelis baron Lampsins in 1825 de heerlijkheid Souburg kocht en die in het volgend jaar aan jhr. mr. J. C. Schorer verkocht. Deze liggen echter buiten het veld onzer beschouwing.

LANDRÉ (Willem Jan Nicolaas), werd geboren te Zeist den 28 April 1840, uit Jean Everard Germain Landré (1809—1881) emeritus-predikant van Haaften en als schrijver niet onbekend en Magdalena Johanna Horst, (geb. 1804). Hij werd aanvankelijk opgeleid om in de godgeleerdheid te studeeren, doch koos zich later een anderen werkkring. In November 1870 werd hij candidaat-notaris, doch door de weinige vooruitzichten zocht hij plaatsing bij de journalistiek.

Van Januari 1870 tot 1878 was hij in de redactie der *Middelburgsche courant;* vervolgens tweede redacteur en hoofdredacteur van het *Rotterdamsche Nieuwsblad.* In Mei 1881 werd LANDRÉ benoemd tot notaris te Vlijmen (Noord-Brabant), welk ambt hij thans nog bekleedt. Hij is in 1870 gehuwd met ANTOINETTE LOUISE KRAH, in 1877 te Middelburg overleden en hertrouwde in 1879 hare zuster MARGARETA CHRISTIANA KRAH. LANDRÉ heeft in onderscheiden dagbladen en tijdschriften veel geschreven. Over Zeeland gaf hij uit: *Historisch overzicht der polderwetgeving in Zeeland* (*Economist* 1873.) — *Het nieuwe Zeeuwsche polderreglement* (*Economist* 1873.) — *De kerk te Veere* (*Leeskabinet* 1875.) — *Het kasteel Rammekens* (*Leeskabinet* 1875.) Zijn portret, met een korte levensschets, komt voor in het *Jaarboekje voor het Notarisambt voor* 1889.

LANDSCHOT (HENDRIK VAN) was een, te Middelburg in de zeventiende eeuw gevestigde wiskunstenaar, die voorgaf het in die dagen zoo belangrijke vraagstuk der lengte op zee, alsmede de eeuwigdurende beweging te hebben gevonden; over welke zaak hij zich in 1683 tot de Staten van Zeeland richtte. Hij heeft doen drukken: *Redeneering* (*dienende als een voorlooper*) *over de mogelijkheid der twee* (*onder de wiskundigen*) *zoo lang betwiste wetenschappen, namelijk 't Perpetuum mobile artificiale oft konstig gedurig bewegen, en de vinding der lengte* (*zoo bekend als de breedte*) *van Oost en West*, Middelburg bij A. VAN POULLE, 8° z. j. VAN LANDSCHOT (misschien zijn zoon), trouwde te Middelburg den 9 Mei 1688 met BEATRIX DE SMIDT, dochter van WILLEM en CATARINA VAN DER HEYDEN, en dus in eene deftige koopmansfamilie. Vgl. DE LA RUE, *a. w.*

LANDSMAN (CORNELIS). Deze eenvoudige, te Middelburg in 1625 geboren man, zou waarschijnlijk vreemd hebben opgekeken, indien hem voorspeld ware geworden, dat zijn naam

in deze levensberichten zou worden vermeld. Zonder ooit aan eene Hoogeschool te zijn geweest, werd hij predikant, eerst bij eene zoogenoemde Kruisgemeente in Vlaanderen en vervolgens in 1665, na eenige tegenkanting der ambachtsheeren, te Schore en Vlake, waar hij in allen eenvoud tot drie maanden vóór zijn overlijden in 1701, het Evangelie verkondigde. De brave man schijnt eenigszins bekrompen van opvatting te zijn geweest, wat eigenlijk aanleiding geeft dat hij hier wordt vermeld. SMALLEGANGE verhaalt namelijk in zijne *Chronyk*, dat er in de kerk te Vlake een op hout geschilderd tafereel hing, waarop een duiveltje was afgebeeld met een pen en een inktkoker, waaronder te lezen stond *Fragmenta verborum* TITEVULLUS *collegit horum*. Een onwetend predikant had omstreeks twintig jaren vóór dat SMALLEGANGE zijn boek schreef, dit overblijfsel uit de Roomsche tijden door den koster doen verbranden, en die predikant kan niemand anders dan CORNELIS LANDSMAN zijn geweest. Zulke schilderijen kwamen méér voor en dienden om de geestelijken aan hun plicht te herinneren. L. LAVANNE zegt in *Curiosités littéraires*, "MARIUS, Evèque de Glandève et confesseur du Roi RENÉ, dit qu'un démon est chargé de noter tous les versets, mots et syllabes, que les religieux omettent ou ne prononcent pas distinctement dans leurs offices. Il appelle ce démon TINTILLUS" quia tintellum de psalmis et horis non potest emitti, quin ab hoc daemone scribatur, "il ajoute que plusieurs saints religieux l'ont vu, portant des feuilles très remplies." De kerk te Vlake is in 1802 afgebroken, nadat de klok reeds in 1740 aan de Hervormde gemeente te Oostburg was verkocht.

LANGE (HENDRIK MERKUS). Geboren te Amsterdam den 2 Maart 1809, uit LUDER LANGE en MATHILDE DE KOCK. Op dertienjarigen leeftijd ging hij met zijne ouders naar Oost-Indië en trad wat later aldaar in militairen dienst, waarin hij de rangen doorliep en opklom tot luitenant-kolonel der infanterie. Aan een aantal krijgstochten nam hij loffelijk deel en

verwierf het kruis der militaire Willemsorde. In 1849 gepensionneerd, vestigde hij zich eerst te 's-Hertogenbosch, waar hij kommandant der schutterij en vervolgens van 1853 tot 1856 te Wageningen, in welk jaar hij benoemd werd tot Rentmeester van des Konings particuliere domeinen te Hulst, terwijl hij later ontvanger-griffier werd van den polder van Walsoorde. Daar het huis of hof Te Zande, te Hontenisse, waàr de Rentmeester altijd had gewoond, in dat jaar zonder noodzaak voor eene geringe som was verkocht en gesloopt, kreeg LANGE vergunning om zich in Hulst te vestigen. De gepensionneerde overste was een degelijk en beminlijk man, hulpvaardig en eenvoudig, rechtvaardig en mededeelzaam. Door woord en voorbeeld bracht hij op maatschappelijk en kerkelijk gebied veel goeds tot stand en gedurende eene ongesteldheid van eenige maanden, mocht hij ondervinden hoe hoog hij door zijne medeburgers werd gewaardeerd. Hij ontsliep op den 3 October 1861. LANGE was gehuwd met PETRONELLA ADRIANA MAURITS GANDERHEIDEN (nog in leven) en had een vrij talrijk gezin. Hij heeft geschreven: *Het eiland Banka en zijne aangelegenheden*, 's-Hertogenbosch 1850. — *Het Nederlandsch Oost-Indische leger ter Westkust van Sumatra van* 1819 *tot* 1845, 's-Hertogenbosch 1854, 2e druk. Verder heeft hij in 1847 in het Nederlandsch vertaald en te Amsterdam uitgegeven *Les mémoires sur la guerre de l'île de Java de* 1825 *a* 30, *par* F. V. A. DE STUERS, Leide 1833. LANGE bezat eene uitgezochte boekverzameling in 1862 door MARTINUS NYHOFF in Den Haag verkocht.

LANGE (SEBASTIAAN DE). ERMERINS noemt in *Zeeuwsche Oudheden* dezen onverschrokken zeeman een Veerenaar. Hij was admiraal van die stad en bevelhebber van een der oorlogschepen, welke op den 19 Mei 1572 uit Vlissingen naar de Lemte, de Lemmert of Lammer zeilden, zooals een vaarwater genoemd werd aan het einde van het Sloe, tusschen het verdronken land van Wolfaartsdijk, het de modderige schor de

Piet, en het hoofd van Arnemuiden. Tusschen Spaansche schepen uit het toen ontzette Middelburg en de Geuzen, ontstond hier een scherp gevecht, waarbij het schip van DE LANGE vastraakte en door vier Spaansche schepen werd geënterd. Voor de overmacht niet willende bukken, misschien ook omdat hij een smadelijken dood te wachten had, sloeg de kloeke Zeeuw de lont in het kruit en liet zich met zijne vijanden, waaronder aanzienlijke Spaansche officieren, o. a. een zoon van den graaf OLIVAREZ, in de lucht springen; een voorbeeld, in 1606 door den Zeeuwschen vice-admiraal REINIER CLAASSEN in een gevecht met de Portugeezen gevolgd.

ONNO ZWIER VAN HAREN zegt in zijne *Geuzen:*

Ter Veer, die 't voorbeeld weet te geven
Wanneer men 't Vaderland ziet beven
Wat deed uw Raad voor dezen man?
Waar praalt op plaatsen of in kerken
In marmer of metalen werken,
't Geen deze daad herinneren kan?

In 1847 werd op eigenaardige Zeeuwsche wijs de vraag van den dichter beantwoord, door dat aan een polder, ongeveer gelegen op de plaats van den strijd, de naam werd gegeven van de Bastiaan de Lange-polder.

De naam is zóó algemeen, dat er van zijn afkomst niets te zeggen valt. Het is dus onzeker of ISABEAU HONDERMAERE, de vrouw van den Arnemuidschen schoolmeester JAN DE LANGE, die in September 1597 schoolvrouw aldaar werd, tot zijne verwanten behoorde. In de Nieuwekerk te Middelburg hing een wapenbord van DE LANGE met de kwartieren HOREMAN, DE VOS en VAN GORCUM, zijnde: in keel een lam van natuurlijke kleur, met een gouden band gebonden aan een boom van sinopel.

LANGENESS (LANGHENESS) (BAREND). Was een aanzienlijk boekverkooper te Middelburg om den hoek van de Giststraat, waar hij in 1592 uitgaf *Beschrijving der wereld*, dwars 8°. o. a. in Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Hij

was ook uitgever der *Reize naar Oost-Indië*, (4e druk der platen) 1597. — *Hetzelfde* met appendix (3e druk der platen) 1598. Waarschijnlijk was het zijn zoon of kleinzoon, aan wien de Staten-Generaal bij resolutie van 10 Juli 1637, opdroegen het waarmerken der exemplaren van de nieuwe (Staten) bijbelvertaling, in welk besluit gesproken wordt van het goed vertrouwen, in dien persoon gesteld. Er ligt mij bij ergens gevonden te hebben, doch ik durf het niet verzekeren, dat LANGENESS in het laatst der zestiende eeuw zijne zaak uit Middelburg naar Holland heeft verplaatst.

LANGEMEERSCHE (JASON VAN). Was Rector of schoolmeester der Groote school te Middelburg, op eene wedde van 25 £ 's jaars. Daar de magistraat hem verdacht hield dat hij de kerkhervorming voorstond, werd hem den 27 September 1567 aangezegd, dat hij na twee maanden de school moest ruimen en werd hij opgevolgd door HUBERTUS STUITS VAN HUBERGEN, een ijverig Roomschgezinde, uit Leuven afkomstig. In 1580 sloot mr. J. zich aan bij de Hervormde gemeente en hield school op den Kortenburg, naast het huis de Pauw. Naderhand verliet hij de stad, doch keerde na enkele jaren terug en overleed te Middelburg in October 1598.

LANGNOUWER of LANGENAUER was een niet onverdienstelijk schilder, die, gelijk in het *Biographisch woordenboek* wordt opgegeven, in Zeeland zou zijn geboren en o. a. in 1630 ook het portret schilderde van den Middelburgschen predikant WILLEM TEELING, door D. VAN BREMDEN gegraveerd. Een geslacht van dien naam kwam in Zeeland meermalen voor en in het begin der zeventiende eeuw was SABINA VAN LANGENAUWER getrouwd met ROGIER VAN BORSSELE. (*Zelandia illustrata*, deel I, blz. 484.)

LANNÉE (later DE BÉTRANCOURT (LOUIS PHILIPPE DE), werd geboren te Brugge, den 25 Augustus 1797, uit LOUIS HENRI JOSEPH en JEANNE ANTOINETTE FRANÇOISE DE

CONTRERAS, eene familie, in het laatst der achttiende eeuw uit Frankrijk geweken. Hij genoot zijne opleiding in het bouwkundig teekenen, eerst in zijne geboorteplaats en vervolgens te Parijs. In 1816 werd hij opzichter bij den waterstaat en kwam als zoodanig in 1823 in Zeeland, waarna hij zich te Goes vestigde, waar hij in 1829 stads-architect werd en onderwijzer in de meet-, teeken-, bouw- en doorzichtkunde in de stads-teekenschool. Hij huwde te Goes in April 1828 met NEELTJE VAN HAM, dochter van JOHANNES VAN HAM, logementhouder aldaar, waaruit negen kinderen. In 1854 werd hij eervol als gemeente-bouwmeester ontslagen, en in April 1862 verhuisde hij met de zijnen naar Elzene bij Brussel, waar hij omstreeks 1871 overleden is. Deze kunstenaar heeft zich door een aantal bouwkundige ontwerpen en teekeningen bekend gemaakt, waarvan velen door Fransche, Duitsche en Engelsche kunstliefhebbers zijn gekocht. Ook heeft hij uitvoerig behandelde teekeningen in sapverf vervaardigd, gelijk mede een aantal fraaie kopieën in pennewerk van oude beroemde schilderijen, welke meestal in Engeland geplaatst werden. Verschillende werken werden door den heer DE LANNÉE als bouwmeester tot stand gebracht; voorts heeft hij zich bekend gemaakt door bijzondere constructie van daken en dakgebindten. Voor het werk van I. G. J. VAN DEN BOSCH, over de meekrapfabrieken, (1850) maakte DE LANNÉE de plannen en teekeningen. Hij wordt o. a. vermeld in IMMERZEEL, *a. w.*

LANSBERGEN. PHILIPS LANSBERGEN en zijne zonen nemen eene belangrijke plaats in bij de Zeeuwsche partijtwisten, in de eerste helft der zeventiende eeuw. Voorstanders van ontwikkeling en vooruitgang op ieder gebied, kwamen hun begrippen noodzakelijk in botsing met de beginselen van hen, die alleen in het vastklemmen aan het bestaande, heil meenden te vinden. De vinnige wijs waarop de strijd werd gevoerd, bracht teweeg dat vrienden en vijanden zich dikwerf aan dezelfde wapenen kwetsten.

Daniel Lansbergen heer van Meulebeeke, gehuwd met Paulina van den Honingh, behoorde tot een niet onaanzienlijk Vlaamsch geslacht. Zijn zoon Philippus werd den 25 Augustus 1561 te Gent geboren. Hij was een veelbelovend jongeling, vooral in de studie der godgeleerdheid en der natuurwetenschappen. De „nieuwe leer" trok hem ook machtig aan, vooral nadat hij zijn blik door reizen in Frankrijk en Engeland had verruimd. Hij werd voorganger bij de Hervormde gemeente te Antwerpen, waar hij bleef, totdat de stad op den 16 Augustus 1585 aan Parma overging. Toen week hij naar het noorden en liet zich in October van genoemd jaar als student in de godgeleerdheid te Leiden inschrijven. Na aldaar gehuwd te zijn met Sara Lievaerts, werd hij in 1586 proponent en niet lang daarna predikant te Goes. Hier bleef hij jaren achtereen werkzaam en was een voorbeeld van trouwe dienstvervulling. In 1597 was hij voorzitter der Synode aldaar, en in 1610 assessor van die te Veere. Bovendien had hij grooten naam wegens zeldzame geleerdheid, niet alleen in kerkelijke zaken, maar schier nog meer in wis- en natuurkunde. Uit zijn huwelijk zijn, volgens Luïscius, zes zonen en vier dochters voortgekomen, waarvan enkele vroeg overleden. De oudste zoon Philippus, werd in 1586 te Leiden geboren. Hij werd predikant te Kloetinge, waar in de kerk zijn grafzerk nog te zien is. In de collectie is een door hem geschreven brief namens den kerkeraad dier gemeente, dd. 8 Juni 1614, handelende over de vele lidmaten uit Goes, die aldaar ten avondmaal wenschen te komen, alsmede een brief van hem, aet 51, dd. 16 Mei 1637, aan Gecommitteerde Raden, over het augmentum aan de classis van Zuid-Beveland.

Een andere zoon Pieter, in 1587 te Goes geboren, studeerde in de godgeleerdheid en wijsbegeerte, werd predikant te 's-Gravenpolder en in April 1611 te Goes. Reeds lang waren de vrijzinnige begrippen van den ouden predikant velen verdacht voorgekomen, vooral toen men te weten kwam, dat hij

de, door de Roomsche kerk veroordeelde en door de gereformeerden met den bijbel in strijd geachte stelling van Copernicus aannam, dat de aarde om de zon draaide. De geneeskundigen in zijne woonplaats had hij van zich vervreemd door een kraamvrouw moschus (muscus) toe te dienen, waaraan haar dood werd toegeschreven. De pennestrijd daaruit ontstaan, werd vooral verbitterd door de vinnigheid, waarmede zijn zoon Jacob, toen een jeugdig geneesheer te Goes, het vuur van den twist aanblies. Ook te dien opzichte trokken ambtgenooten voor hem partij, o. a. de bekende doctor Cornelis Liens, die in 1614 over deze quaestie twee brochures het licht deed zien. Met de regeering zijner woonplaats raakte de predikant ook in oneenigheid, toen deze in 1606 op de kiezers werkte om den burgemeester Cornelis Adriaansz. Zoetwater, die tevens stads-doctor was, te weren, daar hij hem verdacht van, gelijk sommigen te Goes, nog heimelijk aan de Roomsche kerk te zijn verkleefd gebleven. Al deze onmin bracht teweeg, dat vele gezaghebbenden van Lansbergen wilden verwijderen. Zijne vijanden slaagden er dan ook in om eene kerkelijke vergadering, een zoogenoemden Coetus, te doen samenroepen, die den onwil der gemeente tegen beide predikanten gegrond verklaarde en hen in 1613 uit hun ambt te Goes ontsloeg. Drie maanden later, in Januari 1614, werd door de classis aan predikanten in het algemeen, het uitoefenen der geneeskunst verboden. Deze zonderlinge rechtspraak, door Dr. B. Glasius in *a. w.* eene kerkelijke curiositeit genoemd, gaf aanleiding, dat de toen reeds twee en vijftig jarige Philippus Lansbergen zich te Middelburg vestigde, waar hij een reeks van belangrijke werken over zijne lievelingsstudiën het licht deed zien, waarvoor de Staten van Zeeland, die hem) gelijk blijkt uit de *Corte verantwoordinge van* Ds. Petrus Lansbergen, Middelburg 1647 blz. 11 en het tegenschrift van Guil. Apollonius, blz. 25) een jaarlijksche bijdrage toekenden en meer dan eens vereeringen schonken. Zoo had hij in 1594 reeds eene belooning gehad

voor de opdracht van zijne *Vertoogen over den Catechismus*, te Middelburg in het latijn uitgegeven, door S. GHYS in het Nederlandsch overgezet en in het Hoogduitsch driemalen herdrukt, en in Maart 1616 ontving hij een geschenk van 25 £ vl. voor de aanbieding zijner *Cyclometriae novae*. De boeken, waarin de scherpzinnige man zijne denkbeelden helder uiteenzette over de jaarlijksche en dagelijksche beweging der aarde en andere hemellichamen, alsmede over het gebruik van het quadrant enz., werden door hem meestal aan beroemde mannen, zooals WILLEM BLAEU en MARTINUS HORTENSIUS opgedragen; terwijl dichters als DANIEL HEINSIUS, JACOB CATS en JOAN DE BRUNE er lofdichten voor schreven. In verschillende talen overgebracht, vonden zijne stellingen felle bestrijders, doch ook vurige verdedigers en nog meer stille aanhangers, totdat reeds spoedig de tijd als hoogste rechter in zijn voordeel uitspraak deed. De meeste zijner astronomische werken, door J. F. FOPPENS in *Bibl. Belg.* 1739, vermeld, zijn in de boekverzameling van het Zeeuwsch genootschap, en de *Opera Omnia*, Middelburg, bij Z. ROMAN, 1663, fol., vindt men in de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Hoe hoog hij door zijne tijdgenooten werd gewaardeerd, kan o. a. blijken uit het gedicht door JACOB CATS, hem in *Zeeuwsche Nachtegaal* in 1623 toegewijd.

Deze geleerde, wiens leven, gelijk Dr. A. A. FOKKER in zijne studie over PHILIPPUS LANSBERGEN *en zijne zonen* in *Archief Zeeuwsch Genootschap*, 1862 zegt, „een eerlijk en oordeelkundig verzet is geweest tegen de kolossale macht der overlevering en de vooroordeelen van zijn tijd," legde in het begin van December 1632 het strijdens- en peinzensmoede hoofd ter ruste, en op den 12 dier maand werd zijn stof in de Oude of St-Pieterskerk te Middelburg ten grave gebracht. Zijn portret, in den ouderdom van zeven en zestig jaren vervaardigd, werd door W. DELFF gegraveerd en voorzien met een zesregelig Latijnsch lofdicht van DANIEL HEINSIUS. Het is ook geplaatst, doch minder fraai bewerkt, voor de genoemde *Opera Omnia*.

Pieter Lansbergen, tweede zoon van Philippus, werd geboren te Goes in 1587. Toen hij in 1613 als predikant ontslagen werd, was hij kort te voren te Franeker in de geneeskunde gepromoveerd. Hij ging nu de praktijk uitoefenen en bleef met de hem toegedane leden van den kerkeraad, waaronder jhr. Jan van Cats, Dignus Keetlaar, Adr. van Wissekerke en Iman Nachtegael de voornaamste waren, in gemeenschap, te meer daar hij zich met de hoop vleide in zijn ambt te worden hersteld en met het oog op die mogelijkheid zelfs een beroep naar Axel afwees. Dat het dezen predikanten aan geen aanhangers ontbrak, blijkt dat in 1614 wel tweehonderd lidmaten uit Goes verzochten om te Kloetinge ten Avondmaal te mogen gaan, en niet weinigen daar belijdenis des geloofs deden, waarop de hiervoren, blz. 30 vermelde brief van Philippus Lansbergen den jonge, betrekking had. Ook met den landbouw schijnt Pieter zich te hebben onledig gehouden, gelijk op te maken is uit vrijdom van lasten hem in 1630 door de Staten verleend voor de indijking van een poldertje in Zuid-Beveland en andere beschikkingen ten opzichte van gronden onder 's-Gravenpolder. In 1639 verliet hij Goes om zich als dokter te Middelburg te vestigen. Hier raakte hij spoedig in huiselijke moeilijkheden. Zijne echtgenoote, eene dochter van Matthias van Clootwijck, Burgemeester van Geertruidenberg, was in 1637 overleden en nu schijnt Pieter zich door zijn broeder Jacob te hebben laten bewegen om de zeer vermogende weduwe van Elfsdijk ten huwelijk te vragen. Daar deze met dien voorslag niet ingenomen scheen, ontstond er zulk een oneenigheid, dat de weinig trouwlustige juffer haar lastigen, ruim zeven en vijftigjarigen aanbidder bij den kerkeraad beklaagde, die aanleiding vond om in Januari 1645 Lansbergen onder censuur te stellen en de matrone, eenigszins ironisch, tot geduld te vermanen. Hierop volgde een rechtsgeding wegens laster, dat jaren duurde en eindelijk uitgesleten schijnt te wezen. Onderwijl was Pieter, een korzelig man, weer in een anderen twist betrok-

ken en wel in den bewusten Grallenstrijd, over het recht der overheid in kerkelijke zaken: ontstaan door de bemoeiingen der Classis van Walcheren met de worsteling van den Koning van Engeland en zijn Parlement. Die Grallentwist, zooals zij naar den titel van een, in 1646 te Franeker uitgekomen naamloos geschrift genoemd werd, bracht hier de gemoederen zeer in onrust. N. VEDELIUS had de onderworpenheid van de kerk aan den staat in politieke zaken beweerd; waarop de Classis van Walcheren, bij monde van D^nus^ GUILL. APOLLONIUS verkondigde, dat de kerk, zoowel in het godsdienstige als staatkundige, boven de bevelen van elken magistraat stond.

In een gedrukten brief aan JOOST VAN LAREN, predikant te Vlissingen, had APOLLONIUS niet onduidelijk te kennen gegeven, dat hij LANSBERGEN voor den schrijver der *Grallae* hield. Deze, hoewel naar het schijnt niet geheel onschuldig, daar hij aan den schrijver CLAUDIUS SALMASIUS daarvoor bouwstoffen had verstrekt, greep zeker niet ongaarne de gelegenheid aan om zijne oude vijanden, de kerkelijken, hevig aan te vallen; vrienden en vijanden mengden zich in den strijd, waarin het zóóveel kwaadwillige verwijtingen en lastertaal regende, dat deze twist een onuitwischbare beruchtheid kreeg. Dergelijke hatelijke kibbelarijen zouden ons een treurig denkbeeld geven van der vaderen vroomheid, indien de ervaring van ieder tijdperk niet leerde, dat zulk onchristelijk plukharen der kampioenen, den zuiveren grondtoon van het volksleven maar zelden overstemt. De kerkeraad, die zich in den persoon van het lid APOLLONIUS beleedigd achtte, eindigde met LANSBERGEN op nieuw te censureeren. Destijds had deze echter onder den magistraat ook machtige beschermers, waardoor hij in 1645 tot stadsdoctor en doctor van de gasthuizen werd benoemd, welke betrekkingen hij tot in 1651 heeft behouden, toen, medegesleept in den politieken val van zijn broeder JACOB, de reeds vier en zestigjarige man, de stad verliet en zich te 's-Gravenhage vestigde, waar hij in Maart 1660 overleed.

Jacob Lansbergen, geboren te Goes in 1590, studeerde te Leiden in de geneeskunde en promoveerde te Franeker in 1613. Hij vestigde zich te Goes en mengde zich met groote onstuimigheid in den strijd, dien zijn vader en broeder te voeren had, waarbij hem zijn weinige kennis op medisch gebied wel eens verweten werd. In 1637 vertrok hij naar Middelburg, waar hij Weesmeester werd en Commissaris van de Bank van leening. In 1640 kwam hij in den Raad, werd kort daarop Schepen en in 1650 Burgemeester. Hij was een pittig man van grooten invloed, dien hij ook bezigde om familiebetrekkingen en vrienden voort te helpen, gelijk bij zijn broeder Pieter reeds is aangewezen: waarom waarschijnlijk zijn neef Samuel zich in 1642 uit Goes te Middelburg als apotheker vestigde en een andere neef Arnoud, hoewel in 1638 in de medicijnen gepromoveerd, niet lang daarna in Middelburg griffier der Weeskamer werd. De reeds lang smeulende partijschappen ontvlamden hier bij den dood van Prins Willem II, waarbij de Burgemeesters Jacob van Lansbergen en Hendrick Thibaut, hoofden der Oranjegezinde-partij, tegenover een sterk en woelig deel der bevolking stonden. Een samenloop van omstandigheden bracht den 6 Juni 1651 eene uitbarsting teweeg. De burgerij was ontevreden over een verhooging der plaatsgelden in de kerken, noodig geworden door den kostbaren bouw der Oostkerk, waarover geruchten van oneerlijkheid gingen; en de gilden waren ontstemd over eene verandering in het kiesreglement; terwijl het gepeupel, gelijk gewoonlijk, gaarne ieder oproer diende. Toen de Burgemeesters uit de Statenvergadering in de abdij kwamen, werden zij door het volk beleedigd. Het huis van Thibaut werd door de predikanten bewaard, doch dat van Lansbergen in de Spanjaardstraat deerlijk geplunderd, terwijl hij zelf ter nauwernood door den baljuw aan de woede van het gemeen kon onttrokken worden en veilig buiten de stad gebracht (Eene afbeelding van het oproer komt voor in J. Fokke, *Geschiedenis*, deel IX). De gewezen burgemeester vestigde

zich nu als doctor in Den Haag, waar hij eene aanzienlijke praktijk kreeg en menigmalen door Middelburgsche vrienden werd geraadpleegd, terwijl hij in 1655 ook nog in Goes vertoefde Naar ik meen, is JACOB getrouwd geweest met MARIA SABBINGE. Hij overleed in Juni 1657 en werd in de Nieuwe kerk te 's-Gravenhage begraven. Zijn portret door J. MIJTENS, waarbij zijn spreuk *Ars longa, vita brevis*, is door T. MATHAM gegraveerd, door JACOB CATS met een lofdicht voorzien en is met zijn handschrift in *Zelandia illustrata*. In 1654 woonde er een apotheker DANIEL LANSBERGEN in de Gravenstraat, die het ook al met den kerkeraad te kwaad kreeg en in December van dat jaar gecensureerd werd. De oude DANIEL LANSBERGEN, heer van Meulebeeke, had behalve den besproken PHILIPPUS, ook nog een zoon FRANÇOIS, geboren te Gent, die predikant is geworden te Rotterdam, doch in 1619 als Remonstrant afgezet, evenals zijn zoon SAMUEL, die echter in 1632 weder als predikant bij de Remonstranten aldaar werkzaam werd; ook diens zoon SAMUEL was predikant en overleed in 1682.

In de kerk te Tholen lag begraven mr. DANIEL LANSBERGEN, doctor in de medicijnen, Schepen en Ordinaris-medicus dier stad, overleden 25 October 1603, en zijne echtgenoote CORNELIA CORNELIS KEYSERSD. stierf 14 Juni 1623. Vermoedelijk was ook deze een zoon van den heer van Meulebeeke.

LANSBERGE (JACOB VAN). Geboren te 's-Gravenhage uit MARTINUS VAN LANSBERGE en CORNELIA DE VRIESE, uit eene bekende, te Hulst gevestigde familie. MARTINUS werd burgemeester van Hulst en Hulsterambacht evenals zijn zoon JACOB. Deze huwde in 1688 te Aardenburg met GEERTRUIDA VAN WOUW, waarschijnlijk uit het geslacht van den bekenden statendrukker. Later schijnt LANSBERGE naar den Haag te zijn vertrokken, waar hem in 1705 nog een zoon JACOB FRANÇOIS geboren werd. Zijne *Beschrijving van de stad Hulst* zag in 1687 te 's-Gravenhage het licht. De destijds nog al

gevierde dichteres GEERTRUIDA GORDON DE GRAAUW, te Bergen-op-Zoom wonende, doch wier familie te Hulst in de regeering was, (GORDON was schepen a°. 1677 en PASSCHASIUS DE GRAAUW a°. 1680) schreef voor LANSBERGE's werk een gedicht. Of deze burgemeester van hetzelfde geslacht was als de bekende PHILIPPUS LANSBERGEN, is wel eens gezegd, doch kan ik niet beslissen. De overeenkomst in voornaam staat tegenover den anders gestelden familienaam, waarmede men destijds nog al onachtzaam was.

LANTSHEER. De familie is waarschijnlijk uit België afkomstig. Reeds in 1554 werd ROMBOUT LANTSHEER uit Mechelen poorter te Middelburg en in de zestiende eeuw vindt men dien naam dikwijls vermeld, vooral bij onderwijzers in Walcheren o. a. in 1629 en volgende jaren, waarvan enkele zeer verdienstelijk waren. Als jongeling ging JACOB LANTSHEER, geboren 11 September 1653 te Middelburg, naar Oost-Indië, waar hij in dienst der Compagnie tot hooge ambten kwam, zoodat hij als bevelhebber der retourvloot terugkeerde en zich in zijne geboorteplaats vestigde. Uit zijn huwelijk met SARA WITBOOM (1669—1739) kwam voort mr. JOAN LANTSHEER, die, na gestudeerd te hebben, naar Oost-Indië vertrok en daar opklom tot Resident van Cheribon aan Java's Noordoostkust. Hij was in 1724 te Macasser gehuwd met ANNA WILHELMINA GOBIUS (1708—1726). Naar het vaderland teruggekeerd, liet hij op de Korendijk van het destijds bloeiende Middelburg een aanzienlijk huis bouwen, dat hij Cheribon noemde en waarvan de eerste steen op den 13 December 1739 gelegd werd door zijn dertienjarigen zoon. In 1737 had hij het landgoed Steenhoven gekocht, waarvan hij echter kort genoot, daar hij den 14 November 1742 overleed. Zijn zoon, mr. JACOB FREDERIK LANTSHEER, werd te Macasser den 13 Mei 1726 geboren. Na te Leiden gestudeerd te hebben, schreef hij een *Oratio in laudem Foeder. Belg.*, welke kort daarna door mr JAN DE TIMMERMAN in het Nederlandsch

werd overgebracht. LANTSHEER werd Kiesheer te Middelburg en Opper-boekhouder der Oost-Indische Compagnie (kamer Zeeland). Hij huwde 1°. met MARIA JACOBA DE KOKELAER, dochter van mr. PIETER en JOZINA BUTEUX en 2°. met zijne nicht ADRIANA ANNA THEODORA GOBIUS (1754—1785). Uit het tweede huwelijk werd den 8 November 1773 te Middelburg geboren HENDRIK WILLEM LANTSHEER. Reeds in 1784 ging deze als kadet in zeedienst, deed onderscheiden reizen en klom op tot kapitein-luitenant. Na de omwenteling bleef hij enkele jaren ambteloos, doch in 1800 trad hij weder in dienst, werd in 1808 majoor en in 1810 kolonel der marine. Na de herstelling van het vaderland, werd LANTSHEER kapitein-ter-zee en niet lang daarna adjudant des konings. In 1816 bezocht hij in laatstgenoemde betrekking Rusland, om namens onzen koning aan keizer ALEXANDER aan te bieden een, op de werf te Amsterdam keurig vervaardigden Zaanlandschen boeier, van welk geschenk o. a. melding wordt gemaakt in COLLOT D'ESCURY, *Hollandsch roem in kunsten en wetenschappen.* In 1830 werd hij Schout-bij-nacht en Directeur en Commandant der marine te Amsterdam, in welke betrekking hij het oppertoezicht had bij de plechtige begrafenis van het overschot van den luitenant ter zee JAN CAREL JOSEPHUS VAN SPEYK, op 14 Mei 1832. LANTSHEER overleed den 23 December 1836. Hij was een officier van buitengewone verdiensten en een degelijk, hoogst beschaafd man Hoewel hij geen gelegenheid kreeg om zich in den oorlog te onderscheiden, gaf hij meer dan ééns blijken van moed en vastberadenheid (Zie o. a. DE JONGE, *Oorsprong van de Nederlandsche vlag*, 's-Gravenhage 1831, blz. 74). De kloekhartigheid toonde hij ook bij den watersnood van 1809, toen koning LODEWIJK hem het gezag opdroeg in het land van Vianen, welke taak hij loffelijk vervulde. Behalve enkele vertalingen van Fransche werken over zijn vak, heeft hij uitgegeven *Woordenboek der Fransche zeetermen*, *bijeenverzameld en in Hollandsche en gedeeltelijk in Engelsche kunstwoorden overgebracht*, Amsterdam 1811.

Een soortgelijk werk, met dit woordenboek wel eens verward, schijnt door den zeeofficier A. C. Twent, te zijn vervaardigd die ook eene verbeterde uitgaaf van Lantsheer's woordenboek bewerkte.

Lantsheer was in 1809 getrouwd met Jeanne Françoise Praebanteau van Wilmsdorff, waaruit twee kinderen, mr. Henri Frederik Lantsheer (1810—1885), Griffier van de rechtbank te Middelburg en later eigenaar van het landgoed Zeeduin, getrouwd met Maria Wilhelmina van Vollenhoven en eene dochter Blanche Theodore Lantsheer, geboren in 1814 en gehuwd met Jan Hendrik van Stralen.

Mr. Johan Frederik Lantsheer was een zoon van Joan Pieter, (1763—1797) eerst zeeofficier en later schepen en raad te Middelburg en Cecilia Maria Steengracht (1764—1816) en een kleinzoon van Jacob Frederik en A. A. T. Gobius (1754—1785). Mr. Johan Frederik Lantsheer (1791—1838), was een ijverig, kundig en welwillend man, die verschillende aanzienlijke staatsbetrekkingen bekleedde en tot aan zijn overlijden Burgemeester van Middelburg was. In Maart 1836 werd hij door koop eigenaar van het landgoed Ter Boede onder Koudekerke, dat hij zeer verfraaide. Lantsheer was gehuwd met Henriette Caroline Schorer (1799—1849) waaruit o. a. voortkwamen twee zonen: mr. Willem Nicolaas Lantsheer, geboren te Middelburg in 1826, overleden te Oostkapelle, ten huize van zijn broeder, in 1883. Deze kunstlievende man bleef ongehuwd en was meestal gevestigd in Den Haag, waar hij zich lofwaardig onderscheidde als een onbekrompen vriend en beschermer van schilder- en teekenkunst. Zijne kostbare verzameling aquarellen, die hij vrijgevig ten toon stelde, was te recht vermaard. Zijn éénige broeder Johan Cornelis Lantsheer, geboren in 1834, is Burgemeester van Domburg; een ijverig voorstander der Badinrichting aldaar en eigenaar der buitenplaats Eikenoord onder Oostkapelle. De oudste dochter van Johan Frederik Lantsheer was Maria Jacoba Henriette (1823—1874). Zij

huwde met mr. JOHAN WILLEM DE BRUIJN VAN MELIS- EN MARIEKERKE, waardoor het landgoed Ter Boede in die familie kwam.

Een jongere broeder van mr. JOAN FREDERIK LANTSHEER en dus een zoon van JOAN PIETER en CECILIA MARIA STEENGRACHT was WILLEM HENDRIK DE KOKELAAR LANTSHEER (1794—1821); inspecteur der posterijen te Middelburg en gehuwd met CORNELIA DIGNA DE JONGE (1793—1869), dochter van jhr. FRANÇOIS CLEMENT DE JONGE en DANA MAGDALENA VAN VISVLIET. Hieruit werd op den 19 Juli 1819 geboren:

MEINARD FREDERIK LANTSHEER. Reeds als knaap onderscheidde deze zich door buitengewonen aanleg, zeldzamen leerlust en onvermoeide vlijt, zoodat de toenmalige rector te Middelburg, dr. G. A. SCHNEITHER, hem als een zijner beste leerlingen prees. In Mei 1838 ging LANTSHEER te Utrecht studeeren en promoveerde met den hoogsten lof op 20 December 1843 tot doctor in de beide rechten op eene bekende, men zou mogen zeggen, beroemd geblevene dissertatie over LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL. Als advocaat te Middelburg gevestigd, werd LANTSHEER in 1849 secretaris dier stad, welke betrekking hij in 1856 verwisselde voor die van rechter in de arrondissements-rechtbank. In 1860 werd hij, na het overlijden van zijn stiefvader, jhr mr. J. G. SCHORER, lid van het provinciaal gerechtshof in Zeeland en in October 1874 lid van den Hoogen raad der Nederlanden. Na nauwlijks anderhalf jaar in dat college met grooten lof, gelijk de president bij zijn overlijden getuigde, te zijn werkzaam geweest, werd hij door een beroerte getroffen, waarvan hij aanvankelijk herstelde, doch die bij eene herhaling op 4 September 1877, zijn dood ten gevolge had. LANTSHEER was in 1871 te Middelburg gehuwd met ANTONIA JACOBA MARIA, barones VAN LIJNDEN, oudste dochter van mr. W R. graaf VAN LIJNDEN, commissaris des konings in Zeeland. Meermalen werd deze kundige man aangezocht voor aanzienlijke staatsambten, doch hij heeft die steeds van de hand gewezen, naar men zegt,

meest uit gehechtheid aan zijne moeder. Toen die waardige vrouw ten tweeden male weduwe werd, besloot de oudste zoon om haar niet meer te verlaten en geen betrekkingen elders aan te nemen. Dit voornemen was bekend, anders ware LANTSHEER, gelijk mr. G. A. FOKKER, die het weten kon, in het levensbericht mededeelt, reeds vroeger tot lid van den Hoogen raad voorgedragen. Behalve genoemde rechterlijke posten, bekleedde hij nog een tal van andere betrekkingen. Zoo was hij lid der provinciale staten van Zeeland (1857—1860); lid van den gemeenteraad van Middelburg (1857—1871); curator van het gymnasium (1851—1874) en altijd ijverig medewerker in een tal van vereenigingen voor maatschappelijke belangen, zoo als in het Nut, de Hulpbank en niet het minst in de commissiën tot bevordering der Zeeuwsche spoorwegzaken. Al die werkzaamheden deed hij met onvermoeide nauwgezetheid en in iedere bijeenkomst stond hij ongezocht op de éérste plaats, terwijl overal, zelfs in schijnbare kleinigheden, zijn heldere geest en edel hart schitterend uitblonken. Wat hij voor het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen is geweest, heeft zijn vriend K. R. PEKELHARING in een treffend gedachteniswoord in het *Archief* (1878) geschetst. Hij deed daarbij uitkomen, hoe de altijd even bescheiden man, zoowel door bewonderenswaardige kennis als door onvermoeide toewijding, een zóó bezielenden invloed uitoefende, dat die instelling zeker geen deugdelijker waarborg voor de toekomst heeft, dan eene ontwikkeling in den geest van dien edelen voorzitter. Aan LANTSHEER's verdiensten als rechter en staatsburger werd hulde gebracht door mr. G. A. FOKKER in de *Levensberichten van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde* over 1878, en een uitnemend geslaagd portret houdt in het *Archief* de fijne, innemende trekken van dien voortreffelijken man in gedachtenis. Behalve zijne dissertatie *De rebus a* L. P. VAN DE SPIEGEL *in Zelandia gestis et scriptis;* het eerste deel der beschrijving van de *Zelandia illustrata* en enkele verspreide opmerkingen in het *Archief*, heeft LANTS-

HEER niets doen drukken. Belangrijke geschenken van handschriften en boeken aan de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap zullen ook dáár van zijne belangstelling blijven getuigen. Burgers als hij, zijn een eer voor hun volk. Over LANTSHEER wordt ook gesproken in de voorrede van de *Beschrijving van de Zelandia illustrata* en in die van den *Catalogus der bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap.*

LAREN (JOOST VAN) ook JUDOCUS LAERTIUS en LARENUS, werd geboren te Commines in Vlaanderen, den 15 Augustus 1563, uit JOSSE VAN LAREN en JACOMINE VAN DAMME. Na op de griffie te Iperen werkzaam te zijn geweest, gevoelde hij zich opgewekt om predikant te worden en oefende zich zóó vlijtig in godgeleerdheid en talen, dat hij reeds in 1583 bekwaam werd geoordeeld om de gemeente aldaar voor te gaan. Vandaar werd hij te Antwerpen beroepen, en bleef daar werkzaam totdat de stad in 1585 door de Spanjaarden werd ingenomen. Te Arnemuiden, waar destijds twee predikanten waren, werd VAN LAREN begeerd en hij was hier van October 1585 tot 1608 werkzaam, toen hij naar Vlissingen vertrok, en er arbeidde tot zijn overlijden op 24 October 1618. Hij was driemalen gehuwd 1°. met MAYKEN KNOCKAERT JANSD., uit Iperen, van 1583—September 1599; 2°. met CATH^A^ LE BLONCK of LE BOUCK, van November 1599—October 1602 en 3°. met MAYKEN BARENDS, in Augustus 1603. Van de twaalf kinderen zijn de zeven zonen allen predikanten geworden, waarom onder het afbeeldsel van JOOST VAN LAREN den Jonge gedrukt staat „*Die met syn vader en zes broeders als gesteenten / Sierden de stoelen van acht bloeiende gemeenten.*" Van die zeven zonen volgen DANIEL en JOOST. PIETER VAN LAREN werd predikant te Nisse en overleed in 1638 op de Synode te Tholen; BERNARDUS voer naar West-Indië en op de Groenlandsche vloot, en werd predikant te Axel. Men verhaalt dat zes der broeders eens samen te Arnhem waren bij hun broeder DANIEL, en daar door den magistraat in het vriendelijke

werden gearresteerd en niet ontslagen dan onder voorwaarde, dat ze allen daar eens zouden prediken, dat zij dan ook deden.

Er zijn mij geen geschriften VAN LAREN bekend, doch naar KESTELOO, (*Beschrijving van Arnemuiden* (1876) blz. 284) mededeelt, had hij in Januari 1597 een boek uit het Fransch vertaald en aan den magistraat opgedragen, voor welke opdracht en voor een exemplaar, aan elk der leden geschonken, hem 10 £ Vl. werd vereerd. Vgl. VROLIKHERT, *Vlissingsche Kerkhemel*, i. v. en ROYAARDS en KIST, *Archief voor kerkelijke geschiedenis*, deel XX, blz. 49.

LAREN (DANIEL VAN). Geboren te Antwerpen den 3 Januari 1585: was de oudste zoon van JOOST VAN LAREN en MAYKEN KNOCKAERTS. In 1608 werd hij predikant te /16
IJzendijke en in Maart 1609 ambtgenoot van zijn vader te Vlissingen. Aldaar was hij zeer bemind, doch lag met den kerkeraad over onrechtzinnige gevoelens aangaande de erfzonde, den kinderdoop en het duizendjarig rijk overhoop, zoodat hij 1623 van zijn dienst werd ontslagen en te Arnhem eene standplaats vond. VROLIKHERT verklaart echter in zijne werken, geen grond voor die aantijging te hebben kunnen vinden. Hij was te Vlissingen in Augustus 1609 gehuwd met JOHANNA VAN (COUWENBERG VAN) BELOIS; (zie over dat geslacht *Zelandia illustrata*, dl. II, bl. 240, 264, 282, 334), had bij haar negen kinderen en overleed in 1649. Zijn zoon JOOST VAN LAREN, geboren te Vlissingen in 1612, is predikant te IJsselsteijn geweest, wiens zoon JOOST VAN LAREN predikant te Tricht is geworden, waarvan nakomelingen in het laatst der achttiende eeuw te Rotterdam gevestigd waren. VAN LAREN heeft geschreven *Traktaat over het lijden van J. C.* — *Meditatiën over den catechismus*, Arnhem 1636. — *In Apocalypsin*, Arnhem 1642. — *Historie van de Samaritaansche vrouw.* — *Over den koninklijken hoveling.* — *Over de verrijzenis en opstanding van J. C.* Verder vertaalde hij nog eenige Engelsche godgeleerde werken.

LAREN Jz. (JOOST VAN). JODOCUS LARENIUS, geboren te Arnemuiden, den 27 Februari 1586, uit JOOST VAN LAREN en MAAYKEN KNOCKAERT. Zijne eerste opleiding ontving hij te Middelburg, Noordwijk en Amsterdam en studeerde te Franeker en Leiden. In 1608 werd hij predikant te Ellewoutsdijk en Oudelande; in 1610 te IJzendijke, in 1616 vertrok hij naar Koudekerke en in 1618 naar Vlissingen, in plaats van zijn vader, waar hij tot zijn overlijden, den 6 October 1653, werkzaam bleef. Hij was in Juli 1608 gehuwd met MAGDALENA LAMBRECHTS uit Middelburg, overleden 1609; en hertrouwde in 1610 met SARA BAGGAERT, eene dochter van JAN BAGGAERT, afkomstig uit Thielt in Vlaanderen, waarschijnlijk de grootvader van den hiervoren genoemden doctor BAGGAERT. Na haar overlijden, hertrouwde in September 1635 VAN LAREN met ZOETJE SCHOUTENS, wed. JACQUES ROSE.

Bij zijne tijdgenooten stond VAN LAREN zeer gunstig bekend, zoowel door groote geleerdheid als door eenvoudig, edel karakter. Hij was een der revisoren van de, op last der Staten-generaal vervaardigde vertaling van het oude testament, waarbij men, gelijk VROLIKHERT opmerkt, sterk door zijne oogen zag. Behalve onderscheiden vlugschriften over voorbijgaande kerktwisten, vooral over de macht der burgerlijke overheid in kerkelijke zaken a°. 1646—1648, heeft hij uitgegeven: *Examen Cap. IX Epist. ad Rom. Responsio ad analysin in* JAC. ARMINII, Mediob. 1616. — *Epicinum eccl. Dei expeccati, mundi ac satannae tyrannide per Christum liberatae ceu meditatio in canticum Esaiae cap. XII*, Middelburg 1647. — *Pleias in cap. XII Esaiae*, Rotterdam 1651 enz. en in het Nederlandsch *Twee en vijftig predicatiën enz.*, Vlissingen 1670. Na zijn dood door zijn zoon uitgegeven. Hierin zijn portret en eene afbeelding van de St. Jacobskerk te Vlissingen van binnen. *Spiegel voor 't Vereenigd Nederland*, Vlissingen 1669. — *Het beloofde zaad der vrouw, vermorselende den kop van de oude slange*, Vlissingen 1669. — *Predicatie binnen Vlissingen over Hosea IV:* 15 *ter occasie dat het volck in Augustus* 1648 *uit vermaak met*

sulken menichte liep naar de afgodische steden van Brabant om haren omgang en afgoderij te zien, Vliss. 1669. — Ook de Middelburgsche kerkeraad vermaande en bestrafte toen vele personen, die naar Antwerpen waren geloopen om den omgang te beschouwen. (NAGTGLAS a. w. blz. 123).

In de verzameling handschriften zijn enkele stukken, door hem geschreven of geteekend, o. a. een verzoek aan de Staten van Zeeland om voor de gemeente Vlissingen het bezwaar weg te nemen, dat hij voldeed aan het bevel der Staten-generaal om als reviseur naar Leiden te gaan; verder een verlangen van den kerkeraad te Vlissingen aan de Classe, d. d. 29 April 1628, om strenger tucht tegen de ongebondenheid en roekeloosheid, toenemende uit occasie van de vrijbuitvaart. Het laatste stuk door hem geschreven, is een vraag aan de Classe dd. 21 September 1652, hoe te handelen wanneer wederdoopers, ongedoopt zijnde, begeeren ondertrouw te doen.

Vgl. over hem VROLIKHERT, *Vlissingsche kerkhemel.* — DE LA RUE, *Geletterd Zeeland.* — *Archief kerkelijke geschiedenis enz.*, dl. XX, blz. 49.

LAREN (ABRAHAM VAN). Geboren te Vlissingen den 26 Juni 1633 uit den predikant Joos VAN LAREN en SARA BAGGAERT. In 1652 zette hij een boekwinkel op in de St. Jacobstraat en toen hij later stadsdrukker werd, ging hij, gelijk destijds de gewoonte schijnt geweest te zijn, in de Beurs winkel houden. Hij was een zeer bekwaam man, die vele godgeleerde boeken uit het Engelsch vertaalde en de meeste werken van zijn vader heeft uitgegeven. Hij was ook ouderling en schreef in 1673 *Noodzakelijke reformatie omtrent het ambt der ouderlingen.* Dit gaf tot twist aanleiding en in de verzameling is een omstandige brief aan de Classis van Walcheren, dd. 10 Juli 1673, waarin VAN LAREN zich beklaagt over zijne vervolging door de Consistorie, wegens het zonder approbatie uitgeven van zijn boekje. Niet lang daarna schreef hij weder

een merkwaardigen brief aan de Classe, dd. 15 Mei 1673, ter verdediging van het, bij hem ter perse zijnde boek van JACOBUS KOELMAN, waarschijnlijk dat over de *Reformatie*, *noodig omtrent het gebruik der formulieren*, (*Catalogus Bibliotheek Zeeuwsch Genootschap* (1883) blz. 417); voor welken vervolgden predikant van Sluis, die de denkbeelden van VOETIUS tot de uiterste grens dreef, in 1678 onder den naam van CHRISTOPHILUS EUBULUS nog een werk over de reformatie der kerk door VAN LAREN uitgegeven werd. JOHANNA VAN LAREN trouwde te Vlissingen met ABRAHAM LOUYSSEN, waardoor de familieaanteekeningen, afkomstig van JOOST VAN LAREN, door huwelijk en erfenis kwamen in het bezit der familiën LOUYSSEN, VAN ROIJEN en VAN ASSEN.

LAREN (JOHANNES ZUIDHOEK VAN). Geboren in 1746. Hij bezocht de Latijnsche school te Middelburg en ging in 1759 naar de Academie. In 1765 werd hij proponent en adj. predikant te Aardenburg en in 1771 te Oud-Vossemeer, vanwaar hij in het volgend jaar naar Rotterdam vertrok, waar den 17 Juni 1786 zijn zwak gestel plotseling werd gesloopt. Zijn huwelijk met MARIA BAERT bleef kinderloos. VAN LAREN was een kundig man, die door TE WATER hoog werd geacht. In de verzameling zijn drie brieven van hem, de laatste van kort voor zijn dood, over zijne verhandelingen en benoeming tot correspondeerend lid van het Haagsch genootschap. De doodbrief is gesloten met een cachet, waarop het bij SMALLEGANGE afgebeelde wapen. Vgl. *Verhandelingen Zeeuwsch Genootschap*, dl. XIII, blz. 202 en *Voorrede*, blz. VI en VII alsmede de *Boekzaal* van 1786.

LATER (ANTONIE DE) ook DE LATRE, was een zeer werkzaam boekhandelaar, drukker en uitgever te Middelburg. Hij was stadsdrukker en woonde eerst op den burcht in het „Gekroonde papier" en later om den hoek van de Groote markt, waar „de Bonte Koe" in den gevel staat. Van 1636

tot 1667, toen hij in Januari stierf, drukte hij eene menigte stadsordonnantiën. In 1647 verscheen bij hem het eerste bericht der *Wonderlycke antiquiteiten van een ouden altaar en veertien ghebeelde steenen, met oudt Romeyns geldt van silver en koper, gevonden in Januari* 1647 *buyten de stad Domburgh in Zeeland enz.*, van welk werkje in 12° nog in hetzelfde jaar een tweede druk het licht zag. Niet minder werkzaam was zijne pers tijdens de twisten met de LANSBERGENS hier de hoofden warm maakten en vele pennen in beweging brachten. BARTHOLOMEUS DE LATER, die in 1669 te Middelburg uit Doornik komende, poorter was geworden, oefende daar zijn bedrijf van 1671 tot omstreeks 1720 uit. Hij was drukker der Staten van Zeeland en schijnt ook diaken der Engelsche gemeente te zijn geweest. In 1687 kwam van zijne pers de publicatie der Staten, eene premie uitlovende voor de ontdekking van den moordenaar van NICOLAAS VAN DE VELDE, predikant te Driewegen, door zijn ambtgenoot te 's-Heerenhoek, JACOBUS DE CLIEVER, verraderlijk doorschoten. (Vgl. *Navorscher* 1860, blz. 363). In 1695 drukte DE LATER eene notitie van wijnen, die, tegelijk met de Duinkerker hoekers l'Avonture en de Herder, benevens de Engelsche pink William, in zee waren veroverd door de kapiteinen WILLEM CREDO en GELEIN OCKERMAN (zie hiervoren blz. 18). In de Staten notulen van 1649 wordt vermeld ANTONIE DE LATER, die naar West-Indië was gegaan en wiens echtgenoote MARIA COUTEREELS, zeer behoeftig achter bleef.

LATOMUS (JOHANNES), is wel eens verward met BARTHOLOMEUS LATOMUS, onder welken naam de bekende JEAN PIERRE MASSON (1544—1611) enkele zijner werken schreef. De hier bedoelde JOHANNES LATOMUS werd geboren te Bergen-op-Zoom, in 1524. Reeds vroeg begaf hij zich in den geestelijken stand en kreeg eenige vermaardheid door kennis in kerkelijke geschiedenis en vaardigheid in Latijnsche dichtkunde. Als prior van het klooster der Reguliere kanunniken Marientroon te

Herenthals, werd hem in 1555 door het hoofd van het klooster te Windesheim opgedragen om de nog overgebleven landerijen en andere bezittingen, te gaan beheeren van het klooster Het Paradijs van Maria in Zuid-Beveland welk convent van Reguliere kanunniken, ook genaamd Maria's-hof, lag even buiten de Vrouwenpoort te Reimerswaal. Het was gesticht in 1407 en werd verwoest en onbewoonbaar gemaakt door de watervloeden van 5 November 1530 en 3 en 4 November 1532. LATOMUS overleed op zijn terugtocht uit Rome, waarheen hij afgevaardigd was te Antwerpen in 1578 en werd begraven in Faconshof: O. L. Vrouw in Valkenbroek aldaar. Waarschijnlijk is hij de opsteller geweest der Latijnsche geschiedenis van genoemd geestelijk gesticht, dat door den secretaris der keizerlijke academie te Brussel, G. J. GERARD, omstreeks 1781 gevonden werd in de boekerij van een der abdijen van de, door paus CLEMENS XIV in Augustus 1773 opgeheven Jesuiten-orde. GERARD zond een afschrift aan het Zeeuwsch genootschap (*Catalogus der Handschriften* 1861, blz. 52). Mr. N. C. LAMBRECHTSEN vertaalde het in het Nederlandsch; HENDRIK VAN ROYEN, toen rector te Vlissingen, bracht eene daarbij gevoegde elegie op GRUTERUS in dichtmaat over en JACOBUS ERMERINS voegde in 1788 het geheele stuk als *Aanhangsel tot de beschrijving der gewezen stad Rommerswale* in zijne *Zeeuwsche Oudheden*. Als eene bijzonderheid van LATOMUS mag worden vermeld, dat hij het eigenhandig door THOMAS A KEMPIS ms. der *Imitatio* voor ondergang bewaarde, welk handschrift nu in de Bourgondische Bibliotheek te Brussel is. Zie ACQUOY. WINDESHEIM, deel III, blz. 383.

LAURIN ook LAUREIJNS, of LOUWERIJNS. Dit geslacht wordt hier vermeld wegens de aanzienlijke grondbezittingen in het noorderdeel van Vlaanderen; als ook om de vele betrekkingen in het eigenlijke Zeeland en de verwantschap met de familie VAN BORSSELE enz. BAVO LAURIN was in de vijftiende eeuw gehuwd met eene zuster en wellicht erfgename

van den, vooral in grondeigendommen omstreeks Groede, zeer rijken Jacob Boudens. Zijn zoon Hieronimus Laurin, ridder, Hofmeester en Thesaurier-generaal van den hertog van Bourgondië, was heer van Watervliet, Waterland, Waterdijk, Nieuwvliet, alsmede van Poortvliet. Hij stichtte de steden Watervliet en Philippine en overleed in 1509. Uit zijn eerste huwelijk met Jacqueline Peedaert, overleden 4 Mei 1502, werd o. a. geboren Marcus Laurin, heer van Watervliet, deken van St. Donaes te Brugge, een uiterst bekwaam man en een vriend van Erasmus. De uitgestrekte, aan die familie toekomende gronden, waren in het laatst der zestiende eeuw door oorlogsrampen en verwaarloozing verwoest en meest tot onbewoonbare schorren geworden. Zóó kwamen zij door koop in handen van ondernemende Zeeuwen, gelijk Jacob Cats en anderen, die ze indijkten en bevolkten, waardoor als het ware een nieuw land is gevormd. In *Zelandia illustrata*, dl. II, bl. 581, komt voor eene genealogie en andere bijzonderheden over die familie. Eenige jaren geleden schijnt het geslacht te Brugge uitgestorven te zijn.

LEDEL (Jozef). Geboren te 's-Gravenhage, den 3 Januari 1779, uit Jacobus Ledel, officier in Oostenrijkschen dienst en Cornelia van der Laan. In Juni 1794 verliet hij in stilte het ouderlijke huis, waar men hem nog te jong voor het krijgsmansleven achtte, en nam dienst als vrijwilliger. Na verschillende rangen doorloopen te hebben, werd hij in 1799 tweede luitenant; in 1802 eerste luitenant; in 1803 vertrok hij als kapitein naar West-Indië, waar hij zich zeer verdienstelijk maakte. Na zijne terugkomst woonde hij met de Hollandsche divisie den veldtocht in Duitschland en de bestorming van Stralsond bij. In den oorlog met Rusland werd hij bij den overtocht der Beresina op 28 November 1812 gevangen genomen. In 1814 kreeg hij ontslag uit den Franschen dienst en trad als majoor in het Nederlandsche leger. In 1826 vertrok hij naar Oost-Indië en onderscheidde zich door buitenge-

meenen moed in den oorlog op Java. In 1830 teruggekomen, werd hem als luitenant-kolonel opgedragen het bevel over de krijgsmacht in het vierde district van Zeeland, welke betrekking, naar prins FREDERIK bij het afscheid zeide, juist een kolfje naar zijn hand was. Met moed en beleid heeft LEDEL met geringe hulpmiddelen die belangrijke streken voor Nederland weten te behouden en herhaalde invallen der Belgen zóó krachtig afgeslagen, dat zijn naam reeds voldoende was om de vijanden te doen deinzen. Zijn eigen soldaten hadden onbepaald vertrouwen in den onverschrokken krijgsman, daar zij wisten dat „schele Piet," gelijk zij den, in Maart 1831 tot kolonel bevorderden LEDEL noemden, hun in een kogelregen zou voorgaan. Een korps vrijwilligers te paard, meest bestemd voor ordonnancediensten, droeg den naam van Jagers van LEDEL. (*Zelandia illustrata*, dl. II.) Aan onderscheidingen ontbrak het hem niet. Reeds in Indië kreeg hij eerst de 4[de] en vervolgens de 3[de] klasse van de militaire Willemsorde en later de orde van den Nederlandschen leeuw. De Staten van Zeeland vereerden hem een degen met gouden gevest en zilveren scheede, met een loffelijk schrijven, en het departement der maatschappij Tot nut van 't algemeen te Doesburg een gouden snuifdoos. De overspanning, vooral tijdens den oorlog op Java, hadden een leveraandoening teweeg gebracht, waaraan hij op den 17 Juni 1835 bezweek. Hij stierf op de hofstede Stampershoek bij Oostburg, en werd op den 22 Juni met groote militaire eerbewijzing begraven. Het reserve bataljon der 9[de] afdeeling infanterie volgde en vier kapiteins, ridders der militaire Willemsorde, MENNINGH, DUURKOOP, NOODT en TISSOT droegen de slippen van het lijkkleed. Door de officieren werd een eenvoudig gedenkteeken boven zijn graf opgericht. De familie schonk zijn geschilderd, welgelijkend portret aan de gemeente Oostburg, waar het de raadkamer op het stadhuis versiert. LEDEL was in 1802 getrouwd met M. H. J. M. LINTELO, dochter van GESSELER LINTELO, burgemeester van Doesburg, waar-

uit kinderen. Zie over hem jaarboekje *Cadsandria*, 1858.

LEEMANS (MICHIEL) was een rijmelaar te Middelburg, in het laatst der vorige en in het begin dezer eeuw. Hij heeft onder andere doen drukken: *Gestreden is het bloedig lijden, smadelijk sterven en glorieuse begrafenis van 's werelds Heiland enz. In dichtmaat.* Middelburg 1790. — *Herault der eeuwigheid, of nabetrachting op een belijdenispredikatie van prof.* DE FREMERY. *Dichtst.* Middelburg 1792. — *Lijkzang op prof.* HERMANUS JOHANNES KROM, *overleden* 24 *December* 1804.

LEENAERS BOUWENSZ. Een Zeeuw, vroeger een ijverig rederijker. Hij was Doopsgezind en nam deel aan den twist over den ban, die in 1554 en 1555 tusschen de leden dier gezindte ontstond en daar hij behoorde tot hen, die den ban in alle strengheid wilden toepassen, schold hij zijne meer vrijzinnige tegenstanders voor „vuilniskarren" en „drekwagens," daar zij zich niet ontzagen om elders gebannenen in hunne gemeenschap op te nemen, (BRANDT, *Historie der Reformatie* (uitgave 1677) boek IV, blz. 250); een scheldnaam, lang in zwang gebleven. Zelf gaf hij menigmalen aanleiding tot twist, o. a. in 1557, toen hij dikwijls uit Emden naar zijne geloofsgenooten in Friesland, meest uitgeweken Brabanters en Vlamingen, ging om te leeren en te doopen. Er kwamen klachten, dat hij bij dergelijke gelegenheden zich te ruim liet onthalen en niet afkeerig was van een al te hartigen dronk. Daarom werd hij te Emden afgezet, waarna hij zich te Harlingen vestigde en vele vrienden verwierf; eenige Friesche gemeenten toonden te vergeefs haar ongenoegen over de wijs, waarop LEENAERS was behandeld geworden. Vgl. S. BLAUPOT TEN CATE, *Geschiedenis der Doopsgezinden in Groningen enz.*, deel I en II en *Catalogus der bibliotheek van de Doopsgezinde gemeente te Amsterdam.*

LEENARDS (MATTHIJS). Kapelaan te Veere. Hij heeft

doen drukken: *Sterf-boecken, inholdēde voor die Siecken tot die bereydinghe des doots, ghecopuleert uyt der Heiliger Schriftueren, door dē weerdighen priester Heer* MATTHYS LENAERS *saliger memorie, capellaen van den Veer in Zeelandt. Gedruct te Campen in die Broederstraat by my* PEETER WARMERSOENE, *wonende in dē Witten Valk.* Het jaar wordt niet gemeld, doch reeds in 1510 werd het onder de verboden boeken opgenomen, als bevattende leeringen, strijdig met die der kerk. Zie JACOBUS BASELIUS, *Nederl. Sulpitius* blz. 308; ERMERINS, *Zeeuwsche Oudheden* (*Veere*), blz. 182 en Dr. C. SEPP *Verboden Lectuur*, Leiden 1889, blz. 252.

LEENHOF (FREDERIK VAN). Geboren te Middelburg in Augustus 1647, uit WOUTER VAN LEENHOF en MAGDALENA VAN DEN BERGE, gegoede lieden uit den burgerstand. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd in Augustus 1670 predikant bij het gezantschap van den Staat te Abbeville. In 1672 werd hij naar Nieuwvliet beroepen, waar sedert 1658 eene kerk was gebouwd en reeds sinds 1647 eene gemeente van Doopsgezinden bestond, door kerkelijke onverdraagzaamheid uit het naburige Groede verdreven, waarna de vervolgden zich schier uitsluitend in het gehucht St Pieter vestigden. Met deze eenvoudige lieden kon de vrijzinnige en vrome VAN LEENHOF het waarschijnlijk beter vinden dan met zijne intolerante ambtgenooten, wier steile begrippen niemand gewetensvrijheid gunden. Van hier vertrok hij naar Velzen in Noord-Holland, vanwaar hij den 4 Maart 1681 te Zwolle werd bevestigd. Reeds in 1678 had VAN LEENHOF zich door zijn *Keten der Heilige godgeleerdheid*, te Middelburg uitgegeven, als een kundig theologant in Coccejaanschen geest leeren kennen. Daarop gaf hij in 1680, mede te Middelburg, in het licht *Kort onderwijs in de christelijke religie*, een boekje dat spoedig vier malen herdrukt en in het Fransch vertaald werd. Nadat hij in 1700 de godgeleerdheid van COCCEJUS had verdedigd, verscheen met kerkelijke goedkeuring *De Hemel op*

aarde, of een korte en klare beschrijving van de ware en standvastige blijdschap, zoo naar de Rede als naar de H. Schrift, voor allerlei slag van menschen en in allerlei voorvallen, Zwolle 1703. Dit werk maakte grooten opgang, doch vond veel tegenspraak; van verschillende kanten werd de Zwolsche leeraar aangevallen en voor een Spinozist en godloochenaar uitgemaakt. Met waardigheid verdedigde hij zich tegen deze woeste aanvallen en toonde aan, hoe men zijne woorden misverstond en sommigen die opzettelijk uit hun verband rukten; eene ontrouw waaraan zich ook de latere hoogleeraar, toen nog predikant te Amsterdam, TACO HAJO VAN DEN HONERT schuldig maakte, (Vgl. GLASIUS, *a. w.*). Ook zijne Zeeuwsche landgenooten, de Utrechtsche hoogleeraar MELCHIOR LEYDEKKER en JOHANNES D'OUTREIN, predikant te Amsterdam, traden tegen hem in het krijt. De Overijselsche Synode van 1708 bezegelde de vervolging door VAN LEENHOF van den predikdienst te ontzetten, doch de magistraat en de kerkeraad van Zwolle bekreunden zich weinig om dit besluit en lieten hem zijne betrekking behouden. De brave man begreep echter beter te doen om, tot behoud van den vrede en de rust der kerk, zijne bediening vrijwillig neder te leggen. Den 1 Januari 1711 nam hij in een treffende predikatie, die in het volgend jaar door een ander is uitgegeven, van de gemeente afscheid. Slechts kort overleefde hij de vervolging zijner vijanden, daar hij reeds in 1712 stierf. Volgens DE LA RUE schreef VAN LEENHOF ook gedichten, o. a. een bijschrift onder den geestigen titel *Iets ter snee*, op de bekende voortbrengselen der papieren snijkunst van JOHANNA KOERTEN. In *Zelandia illustrata* is zijn portret, door B. KOETS in 1706 geschilderd en door P. VAN GUNST gegraveerd, waarbij enkele versjes, die aantoonen welk een geest destijds in de Gereformeerde kerk den toon gaf. Tot in het laatst der vorige eeuw achtten de Synoden het noodig, tegen de dwalingen der Leenhovianen, evenals tegen die der Hebreën, Hattemisten, Hernhutters en Deurhovianen, te waken. In de collectie zijn brieven aan de Classis van Walcheren van den

kerkeraad te Abbeville, dd. 4 September 1670 en 27 Mei 1671, geteekend door FRED. VAN LEENHOF, ADRIAAN COORT, CAREL VAN HILLE, MICHIEL SCALOGNE en JOOST VAN ROBAIS, welke kerkeraadsleden vermoedelijk behoorden onder de Nederlanders, door COLBERT (1663—1671) naar die stad gelokt, om de fabricage van Hollandsch laken aldaar te vestigen. Over VAN LEENHOF zie men de door GLASIUS aangehaalde schrijvers, alsmede A. VAN DER LINDE, SPINOZA, *seine Lehre und deren erste Nachwirkungen in Holland*, blz. 134—141.

LEENDERTS (PIETER) was een moedig Zeeuwsch scheepsbevelhebber uit Middelburg, die den 29 en 30 Augustus 1672 met zijn makker GILLIS KAAZEN (KASSE) met hun kaperfregatten, waarvan dát van LEENDERTS 26 stukken, het andere 16 stukken voerde, bij de Sorlings door buitengewoon beleid en stoutheid, zeven rijke prijzen veroverde. Het waren vijf zoogenaamde Barbadosvaarders, geladen met suiker en tabak; alsmede een schip van Nives afkomstig en een, naar Lissabon bestemd en bevracht met boter en andere waren. De admiraal DE RUITER, die in die donkere dagen met een bezwaard hart naar de vloot ging, ontmoette te Helvoetsluis deze kloeke Zeeuwsche landgenooten, wat hem weder opvroolijkte en zijn moed verlevendigde. In den loop van dit jaar brachten beide bevelhebbers niet minder dan zes en twintig prijzen in Zeeland op; vooral de Engelschen moesten het ontgelden, die door de Zeeuwsche retorsie-vaartuigen, gelijk men de kapers noemde, overal in hun eigen vaarwaters vervolgd werden. BRANDT zegt in het leven van den admiraal DE RUYTER, bl. 703: „Sommigen schrijven, dat zij (de kapers) ten einde van dit jaar wel 320 tonnen gouds uit de prijzen, alleen in Zeeland opgebracht, hadden gemaakt en getrokken, behalve 't gene gekomen was van de prijzen, die zij in Biscayen en elders hadden verkocht. Doch van die rekening, die bijna ongelooflijk schijnt, heb ik geen rechte zekerheid, noch ook van 't zeggen, dat de Engelsche koopluiden

in zeker vertoog aan den koning, hun schade op 500 ton gouds hadden begroot; daar ook onder gerekend moet worden, 't geen door de Hollandsche en Friesche kapers hun was ontnomen of ontweldigd." Dit is, zoo besluit die schrijver, „het ongerechtig lot der oorlogen, dat onderdanen, die het van herte leed was, dat hun koningen den vrede braken, daar het meeste verlies bij leden."

LEENDERTSZ. (CLAES) was een rederijker te Vlissingen, die in het midden der zeventiende eeuw gedichten schreef in: *Vlissings redenslusthof, uitgegeven bij de redecamer tot Vlissingen: De Blaeu Acoleye; de geest ondersoecket al*, Vlissingen bij JACOB PIECK, 1642, 4°.

Zijn zinspreuk was „Jaecht naar 't eeuwig nieuw." Aan wien de rederijkerskamer te Vlissingen haar ontstaan verschuldigd is, kan niet met zekerheid worden gezegd. Uit een rijm in bovengenoemd boekje, zou men opmaken dat zulks door ADOLF VAN BOURGONDIË, die van 1517 tot 1540 erfheer der stad was, is geschied. De leden maakten later voor hunne samenkomsten gebruik van eene zaal op het stadhuis. Op den 1 Juli 1641 gaven zij daar een redefeest, waarop drie en zestig kamers verschenen of gedichten inzonden, om naar de uitgeschreven prijzen te dingen. De verzameling, hiervoren genoemd, werd door de Rhetoriekamer toen als een nieuwjaarsgeschenk aan de stadsregeering opgedragen en gedrukt. Het archief dezer kamer is in 1809 met het stadhuis verbrand. In 1736 is er weder eene rederijkerskamer te Vlissingen opgericht, die de „Klimmende Leeuwrick" tot zinspreuk had, doch niet lang duurde. Wellicht stond hiermede in verband de oprichting in 1758 van het taal- en dichtlievend genootschap „Conamur tenues grandia," waarvan men een paar gedichten vindt voor het werk van D. F. HUET, *Inhuldiging van* WILLEM DEN V, *als erfheer van Vlissingen in* 1751. Dit gezelschap werd de kern van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen. Ook in later tijd hebben, onder den naam van rederijker-gezel-

schappen, te Vlissingen vereenigingen bestaan tot Oefening in Welsprekendheid enz, waarvan er, als ik wel heb, tegenwoordig nog één, onder den naam "Oefening en Genoegen" over is.

LEEUW (CORNELIS VAN DER), geboren in 1761 te Stevenswaard en waarschijnlijk een broeder van den bekenden geneesheer te Dordrecht. Hij werd in 1785 predikant te Zonnemaire en in 1788 te Brouwershaven. Vandaar vertrok hij in 1791 naar Hoorn en in 1804 naar Utrecht, waar hij den 23 Maart 1825 overleed. Hij heeft geschreven: *Overdenkingen over den aard, de bewaring en de uitbreiding van het Evangelie enz.*, Utrecht 1803.

LEEUWEN (JOHANNES VAN). Was afkomstig van Leeuwarden en werd predikant te Wijckel in Friesland, vanwaar hij in 1687 tot predikant in Oost-Indië werd benoemd. Het schip, waarmede hij de reis zou doen, werd in de Noordzee door stormweer overvallen, zoodat het bij Domburg op de kust liep. Zóó kwam VAN LEEUWEN in die gemeente, ten tijde dat er door het vertrek van dr. JACOBUS PLUIMPOT naar Brouwershaven, juist eene vacature was. De kerkeraad bracht in Februari 1688 een beroep uit op den, zoo zonderling uit zee opgekomen dominee. In het volgend jaar woonde hij als legerpredikant onder den graaf VAN HOORNE een veldtocht in de Zuidelijke Nederlanden bij. In 1692 huwde hij te Middelburg met HANNA WILLEMS en in 1696 als weduwnaar, met ANNA GAUWELS, mede van Middelburg. In Maart 1702 werd VAN LEEUWEN, vermoedelijk door invloed van genoemden krijgsbevelhebber, tot predikant te Sluis beroepen, waar hij spoedig in hevigen twist raakte met zijn ambtgenoot, den invloedrijken ABDIAS HATTINGA, die hem wegens onrechtzinnigheid en spinosistische en machiavellistische gevoelens aanklaagde; wat een strijd teweeg bracht, welke zóó hoog liep, dat de Classis en de Staten-Generaal er zich mede bemoeiden, die naar het schijnt, voor VAN LEEUWEN partij kozen. Zie

over dezen twist *Zelandia illustrata*, dl II, blz. 483 en de mededeelingen van L. F. DE BEAUFORT, in P. SCHELTEMA, *Oud en Nieuw*, Amsterdam 1844. VAN LEEUWEN was doctor in de godgeleerdheid en onderteekende in 1713 als zoodanig de hernieuwde formulieren en akten der Dordsche synode. Hij overleed te Sluis, den 27 Mei 1715.

LEEUWEN (JOHANNES van). Geboren te Leiden den 23 Maart 1806, uit MATTHYS VAN LEEUWEN en ELISABETH ISABELLE VERHULST, gegoede burgers die eene handelszaak dreven. Hij werd opgeleid voor onderwijzer en deed in April 1824 examen voor den 3^{en} rang. Zijn daarna opgekomen wensch om predikant te worden, kon worden ingewilligd en met ijver legde hij zich op de godgeleerde studiën toe. In het begin van 1830 werd VAN LEEUWEN proponent en den 28 Maart van genoemd jaar bevestigd als predikant te Vrouwepolder (Walcheren). In 1846 werd hij te Colijnsplaat beroepen, waar hij tot zijn overlijden werkzaam bleef. Te Vrouwepolder was hij getrouwd met MENGINA MARGARETA SIVERT (1808—1856) dochter van den later overleden geneesheer te Meliskerke, waaruit zeven kinderen, waarvan twee zonen de Hoogeschool bezochten en de veelbelovende tweede zoon in vijftienjarigen ouderdom overleed. VAN LEEUWEN was een man van buitengewone talenten. Had hij zich in zijne godgeleerde studiën misschien eerst wat gehaast, dit verzuim werd tijdens zijn verblijf te Vrouwepolder ruimschoots ingehaald, en menige verhandeling in de *Bijdragen voor Bijbelsche uitlegkunde* (1846); in het *Magazijn voor kritiek en exegese des N. T.* (1851); in de *Jaarboeken voor wetenschappelijke theologie* (1848), blijft getuigen van zijn helderen blik in die wetenschap. In het *Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis* schreef hij eene merkwaardige: *Verhandeling over de antinomianen, of de secte der Verschorianen of Hebreërs enz.* In zijn eerste gemeente had hij vooral leeren inzien het belang eener goede regeling der armverzorging en daardoor gevoelde hij zich opgewekt

om zijne denkbeelden daarover te openbaren. In 1842 liet hij te Middelburg drukken: *De Diakonie, beschouwd in hare betrekking tot het armwezen.* — *Bedenkingen op het ontwerp van wet tot ondersteuning van behoeftigen*, Middelburg 1846. — *De armenwet in haar ontstaan en strekking*, Leiden 1847. — *Het ontwerp van wet tot ondersteuning van behoeftigen, getoetst aan recht en heil*, Middelburg 1847. Ook in de praktijk der armenverpleging was hij tehuis. In den winstgevenden zomertijd kon men des zaterdagavonds den predikant in de achterbuurten van het dorp vinden om na te gaan of de ruime weekloonen niet in overdaad werden verteerd. Met een klaar en bezadigd pleidooi voor de zelfstandigheid der gemeente en de scheiding van kerk en staat, te Leiden in 1864 uitgegeven, besloot hij zijne letterkundige loopbaan. Reeds lang had VAN LEEUWEN zich meer gewijd aan het practische leven en getracht door administratieve werkzaamheden in de toenemende uitgaven voor zijn talrijk gezin te voorzien en tegelijkertijd de misbruiken op dit punt, in zijne omgeving te bestrijden. Hij bleef echter even werkzaam als predikant en heeft dit tot zijn zeven en zeventigste jaar ijverig volgehouden. Na eene zware ziekte bleef de keel aangedaan, waarom hij besloot zich onder behandeling te stellen van zijn jongsten zoon, als med. doctor in De Rijp gevestigd. Dáár openbaarde zich de kanker, waartegen de liefderijkste zorgen, gesteund door de wetenschap, niets vermochten. Na een, met merkwaardig geduld gedragen lijden, ontsliep hij den 20 December 1883. VAN LEEUWEN mag een man van beteekenis genoemd worden. In een reusachtige gestalte, toegerust met verbazende kracht, waarop de brave man een weinig ijdel kon wezen, evenals op zijn, naar een leeuw gelijkend profiel, woonde een rijk begaafde geest en een goedhartig, liefderijk gemoed. Aardige bijzonderheden zijn daarvan bewaard. Bij brand en daarmede doorgaans gepaard gaande wanorde, gebood zijn krachtige stem het vloeken en razen te staken, en terwijl allen nog verward dooréén woelden, nam hij zelf de touwen der brandspuit over de

breede schouders en trok ze voort tot anderen hem hielpen. Toen eens een poldertje was ingeloopen en alles uit een daarin staande kleine woning gered was, zag men de achtergebleven kat als wanhopig op de zinkende rietmassa van het dak; terwijl ieder aarzelde om hulp te bieden, was de predikant de eerste, die tot aan de borst door het water baadde om barmhartigheid te doen aan de beesten. Zoo is VAN LEEUWEN door woord en voorbeeld velen ten zegen geweest, en terecht wijdde een zijner vrienden, de heer J. G. FREDERIKS, een waardeerend woord aan zijne nagedachtenis in de *Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde* 1884.

LEGATI (BARTHOLOMEUS). Deze, in de vervolgzieke tijden van JACOBUS DEN I van Engeland, omstreeks 1610 als een Ariaan ter dood gebracht, schijnt in 1608 predikant geweest te zijn, bij eene afgescheiden gemeente in Zeeland. Hij schijnt vermeld te worden in BARCKLEY *Inner life of Religious Societies*, London 1876, doch het is mij niet gelukt iets meer van hem op te sporen.

LEGIER of LOGIER PIETERSZ., was geboren te Kruiningen, trad vroeg in dienst, werd scheepskapitein en daarna viceadmiraal van Zeeland. Vooral maakte deze onverschrokken zeeman zich verdienstelijk op de Vlaamsche kusten, waar hij op den 10 Januari 1595 een paar Duinkerker vrijbuiters tot in de haven van Calais vervolgde, waar het garnizoen uittrok en hem wijken deed. Toen FREDERIK SPINOLA met zes welbemande galeien in 1599 uit Spanje in de haven van Sluis kwam, maakte hij het den Zeeuwen zeer lastig, die een sterke scheepsmacht voor dat zeegat moesten houden om aan de vlugge roeischepen het uitkomen te beletten. Op den 16 October van genoemd jaar kwamen de galeien, met nog twaalf honderd soldaten versterkt, naar buiten. Zij vielen het schip van LEGIER heftig aan, die zich alléén moest verdedigen, daar de andere Zeeuwsche schepen door groote windstilte bij afloopend

getijde hem geen hulp konden bieden. Na een woedenden strijd van twee uren, gelukte het LEGIER om den vijand, met een verlies van wel tweehonderd vijftig man, te doen deinzen, waarna hij, zelf gewond en met twaalf dooden en twintig gekwetsten, als in zegepraal te Vlissingen binnenliep. In November van het volgend jaar hielp hij bij verrassing het admiraalschip van Antwerpen en twee marktschepen op Brussel en Mechelen nemen. Met JOOS DE MOOR was hij den 26 Mei 1603 in den hevigen zeestrijd met bovengenoemde galeien, waarbij SPINOLA sneuvelde en de Zeeuwen eene roemrijke overwinning behaalden. LEGIER werd ernstig gekwetst, doch herstelde van zijn wond. (Zie DE LA RUE, a. w. en P. FLEMING, *Beleg van Oostende*).

LEYDEKKER. Uit de grafschriften in de kerk te Tholen blijkt, dat deze familie aldaar in de zestiende eeuw gevestigd was. MELCHIOR FRANSZ LEYDEKKER (1590—1658) was aldaar dijkgraaf; eerst gehuwd met GEERTRUIDA SMOUT (1599—1628) en vervolgens met JOHANNA DE BUCKER, overleden in 1661; vermoedelijk was mr. FRANÇOIS LEYDEKKER, in 1686 te Tholen burgemeester, zijn zoon. Ook woonde daar MELCHIOR JANSZ LEYDEKKER, waarvan de weduwe ANTOINETTA COLLE in 1627 stierf. Een zoon JOACHIM was getrouwd met GEERTRUIDA MANTEAU, wier zuster CORNELIA, echtgenoote werd van den bekenden hoogleeraar CAREL DE MAETS (DEMATIUS). Deze JOACHIM LEYDEKKER vestigde zich als koopman te Middelburg, waar den 21 Maart 1642 geboren werd MELCHIOR LEYDEKKER. Reeds als knaap toonde deze veel aanleg voor wetenschap. Na te Utrecht onder zijn oom DEMATIUS gestudeerd te hebben, vertrok hij met HOORNBEEK naar Leiden. In 1663 werd hij predikant te Renesse-en-Noordwelle, in welke bekoorlijk gelegen gemeente hij vijftien jaren werkzaam bleef. In Juli 1675 werd hij, na verdediging eener dissertatie *De providentia Dei*, doctor in de godgeleerdheid, welk proefschrift waarschijnlijk medewerkte om hem drie jaren later

te doen verkiezen tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht, welk ambt hij den 26 April 1678 aanvaardde. In 1689 werd hij op eervolle wijs naar Groningen beroepen, welk aanbod hij niet aannam, waarop te Utrecht zijne jaarwedde met driehonderd gulden werd verhoogd. Door zijne tijdgenooten wordt LEYDEKKER geprezen als buitengemeen vroeg ontwikkeld, daar hij reeds op zeventienjarigen leeftijd door een Hebreeuwsch gedicht veel lof inoogstte; roemt men hem als buitengemeen geleerd, rad met de tong en vlug met de pen, zeldzaam belezen, zonderling beleefd en hulpvaardig, maar ook een vijand van alle nieuwigheden en zeer vasthoudend aan de rechtzinnigheid in den geest van VOETIUS. Een tal van geschriften door DE LA RUE vermeld, getuigen van groote arbeidskracht en onvermoeide werkzaamheid. In de kerkelijke kibbelarijen zijner dagen o a. tegen F. LEENHOFF, was de professor een welgewapend kampvechter. Voor de beoefenaars der christelijke zedeleer schreef hij in 1683 zijne, toen zeer gewaardeerde *Medulla Theol. practicae.* Verschillende werken getuigen van zijne grondige kennis der Oostersche talen en geschiedenis, en voor zijne *Historia Ecclesiae Africanae illustrata*, in 1690 aan de Staten van Zeeland opgedragen, werd hij daarvoor vereerd met een zilveren lampet ter waarde van zeshonderd gulden, waarop het wapen van het gewest stond gegraveerd. Ook over andere deelen der kerkgeschiedenis, alsmede over de predikkunde, schreef deze veelzijdig ontwikkelde geleerde in zijn tijd hooggeschatte werken.

MELCHIOR LEYDEKKER overleed te Utrecht op den 6 Januari 1721 en op zijn graf werd geschreven:

„Hier rust een kloeke Zeeuw, welspreker en welschrijver,
Die als een held voor kerk en waarheid heeft gestreen enz."

In *Zelandia illustrata* is een portret van den hoogleeraar, door G. VALCK gegraveerd, alsmede een in zwarte kunst door P. SCHENK uitgegeven, naar het leven, met een zesregelig latijnsch gedicht door L. VAN DE POLL.

Behalve zijne handteekening, is in de collectie een brief aan de classis van Schouwen, dd. 8 November (zonder jaar) over het wenschelijke eener synode, door hem als predikant te Renesse-en-Noordwelle geschreven.

JACOBUS LEYDEKKER werd geboren te Middelburg, den 9 Mei 1656. Hij kreeg gedeeltelijk opleiding van zijn broeder MELCHIOR, toen nog predikant te Renesse en studeerde te Leiden. Na twee jaren proponent geweest te zijn, werd hij in April 1678 naar Ritthem beroepen; in 1682 vertrok hij naar Willemstad; in 1692 naar Heusden; in 1698 naar Middelburg, waar hij tot zijn overlijden, aan een borstziekte, op den 1 Mei 1729, werkzaam bleef. JACOBUS LEYDEKKER was een kundig en vlijtig man en, als zijn broeder, van Voetiaansche richting. Tegen BALTHASAR BEKKER en diens aanhangers vatte hij in 1692 en 1693 meermalen de pen op, en in 1701 schreef hij eene verhandeling tegen ADR. VAN EEGHEM, leeraar der doopsgezinden. Op verzoek der classicale vergadering van Walcheren, gaf hij in 1705 en 1707 uit, eene verdediging der synode van Dordrecht, welke geschriften aan den roem van GERARD BRANDT, *Historie der reformatie*, waarschijnlijk weinig schade hebben gedaan. In 1711 verdedigde LEYDEKKER, op uitnoodiging derzelfde classis, de hervormde kerk tegen de beschuldigingen van den priester THOMAS DU JARDIN, die daarop in een lijvigen foliant antwoordde, welk geschrift in 1716 door den predikant werd wederlegd. Onderscheiden gelegenheidsleerredenen werden van hem gedrukt, o. a. op het overlijden van de predikanten JACOBUS PLANCIUS in 1722 en van CAROLUS TUINMAN, welke preek, den 14 November 1728 uitgesproken en pas in 1734 gedrukt, zijn laatste werk is geweest. In 1723 zag het licht de leerrede ter bevestiging van WILHELMUS KONING, die met DE FREIN eene lijkrede over hem uitgaf. Den 11 April 1728 hield de grijze leeraar bij gelegenheid van zijn vijftigjarige evangeliebediening eene rede, welke gedrukt is onder den titel: *Testament van* JACOBUS LEYDEKKER *aan de gemeente van Middelburg*, in 4°., waarin

hij uitvoerig zijn leven en streven herdacht. Een zijner meest gewaardeerde boeken, uitmuntende, gelijk DE LA RUE oordeelt, zoowel door zaakrijkheid als door krachtige beknoptheid van stijl, had tot titel ADAM, MOZES *en* CHRISTUS, *ofte aartsvaderlijke, joodsche en christelijke oudheden, sedert de wereldschepping tot* 1700, Middelburg 1701. Voor den 2en druk, te Groningen in 1732 uitgegeven door zijn zoon CORNELIS GENTMAN LEYDEKKER, is een omstandig bericht over het leven van den schrijver.

JACOBUS LEYDEKKER was tijdens hij te Ritthem stond, in October 1680 gehuwd met MATHILDA, jongste dochter van CORNELIS GENTMAN, predikant te Utrecht. Van de elf kinderen waren er bij zijn overlijden nog vier in leven: MATHILDA JACOBA trouwde LAURENS BLANKENBURG, domheer te Utrecht; JOHANNA huwde met THEODORIS DE KEMP (1687—1762) van 1714—1750 predikant te Sas van Gent; CORNELIS GENTMAN LEYDEKKER, geboren 23 Juli 1692, predikant te Liefkenshoek 1714, Ritthem 1716, Sas van Gent 1729, Bergen-op-Zoom van 1736 tot 1760, getrouwd te Middelburg in Mei 1715 met JOSINA, dochter van PAULUS DE BACK en ADRIAAN LEYDEKKER, onderkoopman in Oost-Indië. Een der vóór hem overleden zonen van JACOBUS was MELCHIOR LEYDEKKER, die in Maart 1711 predikant werd te Nieuwerkerk in Duiveland en aldaar in December 1718 overleed; welke predikant wel eens verward wordt met zijn naamgenoot in Oost-Indië.

In de collectie is een door JAC. LEYDEKKER geschreven brief, dd. 7 November 1682, aan de Classis van Walcheren, waarbij de kerkeraad van Ritthem verzoekt om het beroep goed te keuren, uitgebracht op den proponent PETRUS REYNIERSEN, alsmede een getuigschrift dd. 18 December 1704, waarbij JAC. LEYDEKKER verklaart, dat JOSEPHUS NEVEJANS te Zierikzee door Gedeputeerden voor de Oostersche zaken is toegelaten als krankbezoeker in Oost-Indië.

CORNELIA LEYDEKKER, zuster van den bovengenoemden hoogleeraar en van den predikant, werd in Maart 1654 te Mid-

delburg geboren. Zij schijnt ongehuwd te zijn gebleven en was een uitnemend begaafd meisje, dat zelfs Hebreeuwsch geleerd had. Zij heeft lijkdichten uitgegeven op het overlijden van PETRUS LACCHER in 1679 en op koningin MARIA in 1695. Ook stelde zij een opdracht voor de lijkpredikatie van ds. H. DE FREIN in 1722 over den predikant JACOBUS PLANCIUS en eene voorrede voor diens boekje over *Het kaartspel* (1719). In 1695 zag van haar te Amsterdam het licht *Ernstige zielsbetrachtingen over het Heilig Avondmaal* en in hetzelfde jaar te Leiden *Brieven ter vertroosting over het afsterven van godzalige vrienden.*

Uit hetzelfde geslacht was MARINUS LEYDEKKER, gehuwd met DIGNA BRANDYN. Zij woonden te Zierikzee, waar de familie BRANDYN tehuis behoorde (*Zelandia Illustrata*, dl. I) en verhuisden naar Amsterdam, om later naar Zierikzee terug te keeren MELCHIOR LEYDEKKER werd geboren te Amsterdam, doch kreeg zijn opvoeding meest in Zeeland. Hij studeerde met grooten lof, zoowel in de godgeleerdheid als in de genees- en natuurkunde, en een gedrukte brief *de variatione magnetis a suo quondam solito puncto* werd door deskundigen, ook nog in later tijd gewaardeerd. In 1671 werd hij predikant bij de zoogenoemde kerken onder het kruis in Vlaanderen, waar hij werkzaam bleef, totdat hij in 1674 naar Oost-Indië vertrok. Na als veldprediker aan de Oostkust van Java dienst te hebben gedaan, werd hij in 1678 te Batavia beroepen, waar hij tot zijn dood werkzaam is gebleven. MELCHIOR LEYDEKKER behoort onder de kundigste en ijverigste predikanten, die in Indië het evangelie hebben verkondigd. Vooral muntte hij uit door kennis der Maleische taal, waarvoor hij een woordenboek samenstelde, uit de beste schrijvers ontleend. (Vgl. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN. *De Hervormde kerk in Oost-Indie*, 1884). Ook de bijbelvertaling nam hij met ijver ter hand en was daarmede reeds tot den Brief aan de Ephesen gevorderd, toen de dood hem op den 16 Maart 1701 plotseling overviel. MELCHIOR LEYDEKKER was gehuwd met AN-

TONIA RIEBEEK en daardoor een zwager van den lateren gouverneur-generaal ABRAHAM RIEBEEK (1709—1713). Gedurende de drie en twintig jaren van zijn verblijf in Indië, woonde LEYDEKKER meest op het landgoed Toegoe, tusschen Batavia en Buitenzorg. Waarschijnlijk leefde hij daar op een vrij weelderige wijs, want men klaagde in zijn tijd, dat de predikanten soms in zwart fluweel en kostbare zijde gekleed gingen, in rijk vergulde koetsen reden en de tuigen hunner paarden met bonte kwasten optooiden. Minder schitterend ging het MELCHIORS broeder HUBERTUS LEYDEKKER die, na van 1662—1671 predikant te Noordgouwe te zijn geweest, naar Indië ging en van 1672 tot 1682 predikant was te Malakka. Dáár kreeg hij het erg te kwaad met den ruwen en korzeligen landvoogd CORNELIS VAN QUAALBERG, die, ter wille zijner echtgenoote, de godsdienstoefeningen van Roomschgezinden oogluikend toeliet en de Jezuïeten, die er een klooster met eene rijke bibliotheek hadden, beschermde. De twist liep zóó hoog, dat de landvoogd aan een zijner agenten last gaf om den predikant neer te schieten, welk boos opzet slechts door een toeval verijdeld werd. Toen de dominee het waagde om den landvoogd te berispen, moest hij naar Batavia vertrekken, daar, gelijk VALENTYN opmerkt, geen Indische overheden dergelijke aanmerkingen willen dulden. Het gevolg was echter, dat ook de priesters moesten heengaan. Vgl. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN, *a. w.*

Nog wordt vermeld NICOLAAS LEYDEKKER, die van 1654 tot 1674 predikant te Retranchement was. Van hem is mij niets bekend; hoewel G. VROLIKHERT hem aan W. TE WATER opgaf onder de Zeeuwsche schrijvers. De familienaam is door huwelijk van JOHANNA LEYDEKKER met JOHAN DE BRUYN, Schepen en Raad te Middelburg, in de achttiende eeuw overgegaan in het, mede uit Tholen afkomstig geslacht LEYDEKKER DE BRUYN.

LEMNIUS. In het destijds door handel en vischvangst

bloeiende Zierikzee, werd op den 20 Mei 1505 geboren Levinus Lemnius. Hij stamde af uit een aldaar bekend en gegoed geslacht, ook Lem, Lempse of Lemson genoemd, vermoedelijk eene verkorting van Willemse, gelijk uit de genealogieën van Cromstrijen en Stavenisse is op te maken. Het familiewapen schijnt op verwantschap met Duiveland te wijzen. Zijn voornaam kreeg hij naar den beschermheilige zijner geboorteplaats, aan wien de beroemde kerk gewijd was. Na eerst in Zierikzee en vervolgens te Gent, waar familie gevestigd was, opgeleid te zijn, ging hij zich te Leuven op de geneeskunde toeleggen, waar de jongeling, die evenzeer uitmuntte door scherpzinnig oordeel als door beleefdheid, spraakzaamheid en eene schoone lichaamsgestalte, een vriendenkring vond zijner waardig. Dáár genoot hij het onderwijs van den beroemden ontleedkundige Andreas Vesalius, die ook in Zierikzee geen vreemdeling was, daar jonkvrouw Anna van Wezel (overleden 4 Maart 1585), gehuwd was geweest met Nicolaas Boenaert, Baljuw dier stad en Opper-barbier (chirurgyn) van keizer Karel den V. Na zijne promotie schijnt Lemnius het buitenland te hebben bezocht, waarna hij zich omstreeks 1527 in zijne geboorteplaats vestigde. Hij trouwde aldaar en kocht een aanzienlijk huis in de St. Antoniestraat (tegenwoordig de Manhuisstraat), waarvoor hij beitelen liet *Rerum irrecuperabilium summa felicitas oblivio.* Hier leefde hij jaren lang als een aanzienlijk en hoog geacht burger, die een groot deel van zijn tijd besteedde om lijdende stadgenooten bij te staan en wiens verdiensten vooral uitblonken, wanneer besmettelijke ziekten het volk teisterden, zooals in 1529, toen de Engelsche zweetziekte, de later meer bekende gierstuitslag, velen wegrukte, en nog méér bij het woeden der pest (de haastige ziekte of de gave Gods) in 1532 en in 1557. Vele jaren na zijn dood was nog in herinnering gebleven, hoe trouw deze geneesheer voor zijne zieken was en hoe hij door opgewekten zin en onschuldige scherts, deze zóó wist op te vroolijken, dat daardoor menigeen beter genezen werd dan door een aantal bittere

drankjes. Die kortswijl verhinderde echter niet, dat hij het leven ernstig opnam, gelijk zijne spreuk *Omnia serio* bevestigt. Door een gezond gestel wist LEMNIUS eene drukke praktijk te vereenigen met uitgebreide studiën over wijsgeerige, natuur- en geneeskundige onderwerpen. Geschokt door den dood zijner echtgenoote en wellicht ook onder den indruk der beweging op kerkelijk gebied, die de maatschappij in die dagen beroerde, besloot LEMNIUS zich in de stille afzondering van het geestelijke leven terug te trekken en hij kreeg eene plaats in het Collegie van kanunniken, door hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN in 1378 verbonden aan de St. Lievenskerk. Hier leefde de goede en geleerde man in werkzame rust tot zijn overlijden op den 1 Juli 1568. Drie dagen later werd het stoffelijk overschot van „mr. LIEVEN LEMSE, doctoer in de medicyne," gelijk in het nog bewaarde Register van begravinge staat aangeteekend, in genoemde kerk onder een blauwe zerk, op uitdrukkelijk verlangen slechts met zijn naam geteekend, ter ruste gelegd; welke steen uit den kerkbrand van 1832 behouden, vroeger en misschien nog heden, zeker meer toevallig dan om een groot man hulde te brengen, tot drempel dient van een, op het kerkplein aanwezigen regenbak. In de eerste helft der zeventiende eeuw werd, op aansporing van A. HOFFER en C. BOEY, een gedenkbord met lofdichten ter eere van den verdienstelijken man, in de kerk gehangen, dat echter in den patriottentijd van 1795 schijnt zoek geraakt te zijn. In *Zelandia illustrata* is een portret van LEMNIUS, en een ander, hem voorstellende in den leeftijd van zestig jaren, komt voor in zijn werk *Explicatio herbarum et arborum quae in Bibliis passim obviae sunt*, Antv. 1566 (Catalogus Provinciale Bibliotheek van Zeeland). Beide bevestigen, dat hij een zeer welgemaakt man is geweest. Een aantal werken getuigen van zeldzame belezenheid, onvermoeiden ijver en groote geleerdheid. Zoo schreef hij van 1554 tot 1566, naar deskundigen verzekeren, in uitmuntend Latijn, over de Sterrewichelarij; het Vastbepaalde levenseinde; het Welleven naar geest en lichaam; over de Planten der Bij-

belsche gelijkenissen enz.; terwijl ongedrukt bleven verhandelingen over het Zeewier en de Namen der visschen Geen boek heeft echter zijn roem verder verbreid dan zijn geschrift over de geheime krachten der natuur: *De occultis naturae miraculis*, Antv. G. SIMON 1559, welk werk, vele malen herdrukt, ook spoedig in het Hoogduitsch en Italiaansch vertaald werd. De eerste uitgaaf is opgedragen aan MATHIJS VAN HEESWIJK, abt en prelaat te Middelburg en de tweede, vermeerderde editie van 1564, aan koning ERIK XIV van Zweden. LEMNIUS was gewoon zijn meeste boeken, gedagteekend uit studeervertrek of artsenijwinkel, toe te wijden aan aanzienlijke vrienden, zooals in 1553 aan zijn landgenoot CORNELIS VAN WELDAMME, Raad des keizers; in hetzelfde jaar aan PHILIBERT (VAN TUYLL) VAN SEROOSKERKE, in 1561 aan CORNELIS OCKERS en PIETER CLAESZ., Burgemeesters te Zierikzee en in 1566 aan den, hem persoonlijk onbekenden, maar door beider vriend JACOB SUIJS, heer van Grijsoirt, niet geheel vreemden THOMAS VAN THIELT, abt van St. Bernard aan de Schelde, die later predikant bij de Hervormden is geworden. Eene lijst der werken van LEMNIUS wordt opgegeven door P. DE LA RUE, doch uitgebreider in LEVINUS LEMNIUS *en Zierikzee in de eerste helft der zestiende eeuw*, achter *Zeeuwsch Jaarboekje en Middelburgsche Naamwijzer* 1869, blz. 28. In de Provinciale Bibliotheek van Zeeland vindt men de meeste zijner werken en o. a. negen onderscheiden uitgaven zijner *Occulta naturae miracula* van 1559 tot 1666; alsmede verschillende editiën van andere geschriften.

WILLEM LEMNIUS, een zoon van LEVINUS, werd omstreeks 1530 te Zierikzee geboren. Hij legde zich op de geneeskunde toe en studeerde o. a. te Pisa. Hij schijnt zich eerst in zijne geboortestad te hebben gevestigd, waar in 1556 een kind van hem begraven werd Spoedig daarop vertrok hij naar Zweden, waar hij geneesheer werd van koning ERIK DEN XIV, en zoo eene rol vervulde in het schrikwekkend drama, dat de regeering van dien ongelukkigen, half krankzinnigen

zoon van GUSTAAF WASA te aanschouwen geeft. Getrouw aan zijn heer, werd WILLEM LEMNIUS met hem in den kerker geworpen en vermoord. Er is van hem een brief aan zijn vader *De Educatione* opgenomen achter diens werk *De termino Vitae*. — *De honesto animi et corporis oblectamento etc.*, in 1638 te Leiden uitgegeven met eene voorrede van M. Z. BOXHORN aan ADR. HOFFER. In Zweden schijnt hij levensregelen te hebben uitgegeven, hoe zich te gedragen in tijden van pest. SALOMO ALBERTS (1540—1600) *Hist. Scorb.*, prijst hem als een bekwaam man en in vele zaken der geneeskunde bedreven. Door VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.* (1623) wordt ook nog ANDREAS LEMNIUS vermeld, die over de urine heeft geschreven. Van dezen heb ik overigens niets vermeld gevonden. In Vlaanderen kwam de familienaam menigmalen voor. MARTEN LEMS was in 1477 een aanzienlijk man te Brugge (*Epitaphes dans les Églises de Bruges*) en LODEWIJK LEMNIUS was in 1604 ontvanger der gemeene middelen te Biervliet.

LENSHOEK (CORNELIS PETRUS). De familie was afkomstig uit den Bommelerwaard en sedert het midden der achttiende eeuw in Zeeland gevestigd. HENDRIK LENSHOEK VAN ZWAKE (1778—1846) geboren te Kerkwijk, gehuwd met CHRISTINA GEERTRUIDA SARA VAN ROSENTHAL, was vrederechter te Goes en een zeer invloedrijk man in Zuid-Beveland. Zijn broeder EGBERT PETRUS LENSHOEK, geboren te Kerkwijk bij Tiel in 1785 en overleden in 1868, werd notaris te Wolfaartsdijk en burgemeester aldaar. Uit zijn tweede huwelijk met WILHELMINA MARGARETA DRESSELHUIS, eene zuster van den predikant dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, werd op den 5 October 1827 geboren CORNELIS PETRUS LENSHOEK. Hij studeerde te Utrecht, waar hij onder de studenten zekere, nog in herinnering gebleven vermaardheid kreeg door zijne bedrevenheid in het rijden; daar hij een, met acht paarden bespannen wagen door de smalste straten en om de moeilijkste hoeken der oude bisschopsstad wist te voeren. In Juni 1856 werd LENSHOEK

doctor in de rechten en vestigde zich te Wolfaartsdijk, waar hij een buiten liet aanleggen met een prachtig woonhuis. In December 1862 werd hij aldaar burgemeester, welk ambt hij tot Mei 1882 heeft bekleed. Hij huwde in Augustus 1857 te Goes met MARIA HENDRIKA CORNELIA SOUTENDAM, geboren 1837, dochter van CHARLES PETRUS SOUTENDAM en FRANCINA DE LEEUW, waaruit drie zonen en vier dochters. Reeds als student was LENSHOEK begonnen boeken, vooral over Zeeland, te verzamelen, wat hij later uit ruime middelen voortzette, zoodat zijne bibliotheek (in 1884 door NIJHOFF te 's-Gravenhage verkocht) éénig in hare soort mocht heeten. Nog bij zijn leven schonk hij in Februari 1881 aan het Zeeuwsch genootschap eene bijna volledige verzameling der werken van zijn oom DRESSELHUIS; alsmede diens belangrijke aanteekeningen. Deze geleerde stelde veel belang in de studiën van zijn jeugdigen neef, aan wien hij zijne *Wandelingen door Zuid-Beveland* opdroeg. Na eene kwijnende ziekte van omstreeks twee jaren, overleed LENSHOEK te Wolfaartsdijk, den 24 Juli 1882. In de *Goesche courant* van die dagen worden zijne verdiensten geschetst. Behalve vele artikelen in *De Navorscher* heeft LENSHOEK, voor zoover mij bekend is, niets laten drukken, doch hij verdient in loffelijke herinnering te blijven door de groote hulpvaardigheid en vrijgevigheid, waarmede hij van zijn kostbaren boekenschat liet gebruik maken.

LEON (JACOB JUDA) of DE LEEUW, was een in Spanje geboren rabbijn van een aanzienlijk geslacht, wegens de vervolging in het laatst der zestiende eeuw, naar Nederland geweken. Hoewel er maar weinig Portugeesche joden te Middelburg zijn gevestigd geweest en op de begraafplaats achter den Seissingel, meest te Antwerpen gestorvenen werden ter ruste gelegd, woonden er toch enkele in de stad, o. a. in 1641 de genoemde, vooral in joodsche oudheden ervaren rabbijn. Deze hield zich ook bezig met het samenstellen van een kunstig model des tempels van SALOMO. WILLEM GOEREE verhaalt in zijne

Algemeene Bouwkunde (voorbericht blz. 17) dat, toen LEON daaraan arbeidde, zijn vader, de geleerde doctor HUGO GOEREE, bijna dagelijks de werkplaats bezocht, waar hij dan doorgaans den, ook in het Oostersch niet minder bekwamen ADAM BOREEL ontmoette en beiden steeds, zoowel de veelomvattende wetenschap als de opmerkelijke vaardigheid van den Spaanschen geleerde bewonderden. Later was de vervaardiger over zijn werk echter niet zeer tevreden. Hij zelf getuigt, dat er eene niet geringe onregelmatigheid in bestond, daar het heilig vaatwerk véél te groot was in evenredigheid van het gebouw en hij bovendien ook in zijn model heeft opgenomen alles, wat tot den tweeden tempel behoorde. De vervaardiger, die menigmalen gebruik maakte van de opmerkingen zijner bezoekers, vertrok met het model naar Amsterdam en vervolgens naar Engeland, waar hij het aan koning KAREL II ten geschenke heeft gegeven. Of LEON hier nog woonde, toen de geleerde MANASSE BEN ISRAËL, de stichter der Hebreeuwsche drukkerij te Amsterdam, welke later onder ATHIAS wereldberoemd werd, menigmalen te Middelburg vertoefde en wiens zoon hier op het Portugeesche kerkhof in 1657 begraven werd, heb ik niet kunnen uitmaken. (Vgl. *Rustplaats der bannelingen* in *Naamwijzer* 1864). JAACOB JEHUDA LEON EBREO gelijk hij zich schreef, vroeg in 1641 aan de Staten van Zeeland vergunning voor zeven of acht jaren, om alleen in deze provincie te mogen drukken en aan diezelfde Staten op te mogen dragen de vertaling van zijn werk over de afbeelding van den Tempel SALOMONS. Deze stelden het geschrift in handen der Classis van Walcheren om rapport te doen, of het boek ook iets bevatte, strijdig met Gods heilig woord en de christelijk-gereformeerde kerk. Toen de heeren bij monde van dominee WILHELMUS APOLLONIUS daarop volkomen gerust gesteld waren, werd de gunst verleend en zelfs vergroot, en het verzoek met eene milde vereering toegestaan. In 1642 zag deze vertaling bij de weduwe en erven van SIMON MOULERT in 4°. het licht. Het geschrift van den rabbijn maakte

in de geleerde wereld veel opgang eñ de hertog van Brunswijk liet het door den bekenden SAUBERTIUS in het latijn vertalen, welk boek in 1665 te Helmstadt het licht zag. Nog in 1675 verscheen te Amsterdam eene Engelsche uitgaaf, onder den titel *Relation of the most sacred things in the Tabernacle of* MOSES *and the Temple of* SALOMO. Omstreeks 1654 schijnt LEON naar Amsterdam verhuisd, waar zijn werken toen meest gedrukt werden en de bekende reiziger BROWN den tabernakel zien ging. Hij schreef aldaar onderscheiden tractaten over de Cherubim, de Verbondsark, den Tabernakel enz. in het Spaansch. Eene beschrijving van den Tempel in het Hebreeuwsch verscheen te Amsterdam, en voor de Latijnsche uitgave aldaar in 1665 bij F. STAM, vindt men het portret van LEON a°. 1611, waarvan de fijn besneden gelaatstrekken van groote scherpzinnigheid getuigen. Vgl. o. a. mr. J. H. KOENEN, *Geschiedenis der Joden*, blz. 337 enz.

LEONINUS (ELBERTUS) of ENGELBRECHT DE LEEUW. Deze beroemde rechtsgeleerde, geboren te Bommel in 1519 en overleden te Arnhem in 1598, werd in Februari 1550 conseiller van de stad Middelburg, op eene jaarwedde van 4 £ Vl., wegens de groote diensten door hem bewezen. „Het pensioen zal levenslang worden uitgekeerd, mits hij te Leuven zijne residentie zal houden en belove, niemand tegen de stad met consult of anders te zullen dienen." In 1594 kreeg hij als raadsman van de stad eene vergulde schaal ten geschenke, welke hem door den burgemeester JACOB SIMONSZ. SCOTTE werd gebracht. Vgl. H. M. KESTELOO, *Oude Rekeningen van Middelburg* in *Archief enz.* en J. P. VAN CAPELLE, *Bijdragen enz.* 1827.

LEVINI (CASPAR) of JASPAR LIEVENSZOON, uit Zeeland afkomstig, werd om zijne kennis der rechten, door keizer KAREL gemaakt tot eerste president van het Hof van Utrecht. Hij was uit het geslacht VAN HOOGELANDE en is hiervoren reeds

vermeld. Uit de stadsrekeningen van Middelburg blijkt, dat hij in 1524 raadsheer in Den Haag werd en in 1531 per jaar 4 £ Vl. kreeg, in remuneratie van zekere diensten, bij hem voor de stad gedaan. In dat jaar werd hij president te Utrecht en in 1541 Raad des Keizers in Holland.

LEIJNSE (CASPER of JASPER) of LEUNISZOON. Op een der beroemde tapijtbehangsels in de Abdijzaal te Middelburg, in 1593 door FRANÇOIS SPIERINCK, tappissier te Delft vervaardigd, is de zeeslag voor Reimerswaal op den 29 Januari 1574 afgebeeld. De Spaansche vloot, onder den vice-admiraal den heer VAN GLIMES, was tegen diens zin, maar met goedvinden van den maestro-del-campo JULIAAN DE ROMERO, wiens soldaten de schepen bemanden, van Bergen-op-Zoom afgevaren en had voor Reimerswaal post gevat, met het doel om het, door den Prins VAN ORANJE belegerde Middelburg te ontzetten. De Zeeuwsche admiraal LODEWIJK DE BOYSOT besloot, in overleg met zijne kapiteins JOOS DE MOOR, CLAAS CLAASZ., ADRIAAN CORNELISZ. en anderen, om de Spanjaarden aan te vallen, waarop een verwoede strijd volgde, onder de oogen van den gouverneur Don LOUIS DE REQUESENS, die op den dijk bij Schakerlo (Tholen) met zijn hofstoet van den slag getuige was. Na een hevig geschutvuur, enterden de schepen elkander en werd het Spaansche admiraalschip, dat op het punt stond om het vaartuig van BOYSOT te overwinnen, door een aantal vliebooten vastgeklampt. Op het tapijt is dit beslissend oogenblik afgebeeld, waarin het gevecht minder met grof geschut, dan zonder kwartier te geven met de blanke wapenen werd voortgezet, waarbij de Spaansche admiraal GLIMES sneuvelde. Te midden der wilde worsteling van man tegen man, sprong een jong matroos van de vlieboot van kapitein ADRIAAN CORNELISZ, zekere JASPER LEIJNSE, afkomstig uit Zoutelande (wellicht Zoetelande, gelijk ook het volk zegt) in het want van den Spanjaard. In een oogenblik was hij bij de vlag van den admiraal, die hij losrukte, om

het lijf slingerde, in zegepraal bij zijn bevelhebber bracht, die zijn stoutmoedig bedrijf met het uitgeloofde nieuwe opperkleed beloonde. Op het genoemd tapijt is deze heldendaad vereeuwigd en ziet men ook, als bij tegenstelling, hoe ROMERO door een geschutpoort van zijn, aan den grond gezet schip kruipt om naar den wal te zwemmen, waar REQUESENS hem vertroosten zal. In *Zelandia illustrata* is een klein medaillonportret, waarop JASPER LEIJNSE voorgesteld is met een vlag en een lauriertak, welke afbeelding wel uit de verbeelding van den schilder zal zijn voortgekomen. Vgl. mr. J. VAN DE GRAFT, *De Tapijtfabrieken in de* 16e *en* 17e *eeuw enz.*, Middelburg 1869; alsmede 's GRAVEZANDE, *Eeuwgedachtenis* en de daar aangehaalde werken en een prent van den slag, door HOGENBERG uit AITZINGER *Leo Belgicus*. VAN DE GRAFT stelt den slag minder juist op den 31 Januari. Vgl *Eeuwgedachtenis* blz. 399 en de *Memoriën van* ROGER WILLIAMS enz. 1864.

LICHTE (PIETER MICHIEL DE) was van eene oude Middelburgsche burgerfamilie. Aan den schilderachtigen weg van Oost-Souburg naar Ritthem vindt men nog eene aanzienlijke hofstede uit het midden der zeventiende eeuw, met een steenen poortschild, waarop een zon is afgebeeld en een half uitgesleten naam, waaruit mr. S. DE WIND las P. DE LICHTE. PIETER MICHIEL was van 1741 tot 1782 notaris te Middelburg en getrouwd met PIETERNELLA DAVINA HANAPIER (1736—1792). ADRIANA SUSANNA DE LICHTE huwde den 20 October 1773 met BENJAMIN TAATS, predikant te IJzendijke, waaruit voortkwamen MARIA DE LICHTE TAATS, getrouwd met den predikant H. SCHORTINGHUIS, te Schoondijke en BOUDEWIJN DE LICHTE TAATS (1756—1818) die naar Utrecht verhuisde.

PIETER MICHIEL DE LICHTE was een braaf man, met eene bijzondere gave om in dichtmaat welgemeende, doch meerendeels gelijkvloersche gedachten op te schrijven, welk talent hij niet in den grond begroef, maar vooral dienstbaar maakte

om deelneming te betuigen in de vreugde en het leed zijner stadgenooten; eerekransen heeft hij bij menigte opgehangen en cypressenloof om tal van lijkbussen gevlochten. Voor WILLEM TE WATER, *Hoogadelijk en adelrijk Zeeland* (1761) en voor onderscheiden werken van zijn vriend 's GRAVEZANDE schreef hij lofdichten.

In de collectie is eene akte bewaard, te Middelburg door dezen notaris in 1753 verleden.

LICHTENBERG. Dit geslacht was in de achttiende eeuw meest te Tholen gevestigd en daar verwant met de familiën VAN VRIJBERGHE, TRESEL, CROMSTRIJEN, DRABBE enz. De bekende PHILIP JULIUS VAN LICHTENBERG werd te Heusden geboren, doch was kapitein onder de admiraliteit van Zeeland. Hij voerde het bevel over de zeesoldaten op het Zeeuwsche eskader, waarmede ABRAHAM KRIJNSEN, in Februari 1667, Suriname aan de Engelschen ontweldigde. LICHTENBERG werd gouverneur aldaar, doch keerde spoedig naar het vaderland terug, werd gekwetst in den slag van Senef den 11 Augustus 1674 en overleed in 1678. In Tholen was mr. MICHAEL CAREL VAN LICHTENBERG in de achttiende eeuw burgemeester en betrokken in de vele oneenigheden in die stad, waarvan men placht te zeggen, dat de Eendracht (de rivier) er langs stroomde, maar de tweedracht er hare woonstede had. Door huwelijk werd de familienaam VAN DEN BURCHT aangenomen, naar een bekend Middelburgsch geslacht, waarvan DE LA PALMA eene genealogie, beginnende a°. 1592, mededeelde. JACOB VAN DER BURCHT VAN LICHTENBERG was baljuw van Tholen en gehuwd met CORNELIA ANNA VAN VRIJBERGHE. Niet minder invloedrijk was mr. W. F. VAN DER BURCHT VAN LICHTENBERG, in April 1814 een der commissarissen, die namens den Souvereinen Vorst het bewind over Zeeland van het Fransch bestuur kwamen overnemen. Deze is herhaalde malen in verschillende kringen getrouwd, heeft veel kinderen nagelaten, doch in Zeeland komt de naam niet meer voor.

LIENS. Dit geslacht, waarvan het wapenschild op SMALLEGANGE's wapenkaart afgebeeld is, schijnt in de zestiende eeuw meest in Bergen-op-Zoom gevestigd te zijn geweest. De eerste waarvan ik melding gemaakt vond, was MAYKEN LIENS, getrouwd met HUGO MAURITSZ. HUYGENS, waaruit voortkwam CATHARINA, die de echtgenoote werd van JACOB JANSZ. VETH, levende omstreeks 1560 (Genealogie van VETH bij DE LA PALMA). JOHAN LIENS, geboren in 1548, was licentiaat in de rechten. Hij woonde te Zierikzee, waar hij in den echt trad met PHILIPPINE, dochter van den burgemeester WERCKENDET. Later werd hij Drost van St. Maartensdijk en bestuurde die heerlijkheid voor Prins PHILIPS WILLEM VAN ORANJE, ten wiens name zij stond, na het overlijden zijner moeder ANNA VAN BUREN VAN EGMOND in 1558. LIENS overleed in 1594 en zijne echtgenoote in 1610, ruim 53 jaren oud, op het kasteel te St. Maartensdijk. Hun zonen CORNELIS en JOHAN plaatsten een gedenkteeken boven het graf, waarop een wonderlijk verwrongen, vierregelig rijm, gevloeid uit de pen van den oudsten zoon. Deze, geboren in 1580, studeerde in de geneeskunde en werd med. doctor in zijne geboorteplaats Zierikzee. In den vinnigen strijd tusschen de Middelburgsche geneesheeren en de LANSBERGEN's, koos CORNELIS LIENS voor de laatsten partij en liet in 1614 te Zierikzee een paar geschriften over deze zaak drukken (DE LA RUE *a. w.*). Later werd hij Drost van St. Maartensdijk en Baljuw van Scherpenisse, in welke streken hij grondbezittingen had, gelijk uit de Staten-notulen van October 1608 blijkt. Hij huwde ELEONORE WALHAIN (ook VAN WALEN genoemd) en schijnt gebukt gegaan te zijn onder den last van een talrijk gezin en geldelijke moeilijkheden. Zoo is er in de collectie VERHEIJE VAN CITTERS in het Provinciaal archief van Zeeland bewaard een brief van Prins FREDERIK HENDRIK, dd. 15 Mei 1625, waarbij gelast werd om te doen doorgaan eene verhinderde verkooping van landerijen, ten behoeve eener pretentie van MARGARETA VAN BERESTEIJN wed. TEDING VAN BERKHOUT en JACOB DE WITTE heer van Haam-

stede, als getrouwd hebbende MARIA BREMANS, ten laste van JOACHIM LIENS, pensionaris van Tholen, CORNELIS LIENS en JOHAN LIENS, dijkgraaf van St. Maartensdijk. In September 1631 gaven de Staten aan CORNELIS LIENS voor drie maanden vrijgeleide door Zeeland, zonder door zijne crediteuren te mogen worden gearresteerd. Het schijnt toen te Scherpenisse een wonderlijk bestuur te zijn geweest, daar de baljuw in Augustus 1634 werd aangeklaagd, dat hij burgemeester en schepenen voor zijn bed liet vergaderen. Wellicht was hij toen reeds lijdende aan de kwaal, waaraan hij den 1 Maart 1636 overleed. Zijn stof rust, met dat zijner echtgenoote, in de kerk te St. Maartensdijk, onder een sierlijk gedenkteeken, dat hij, gelijk DE LA RUE mededeelt, reeds bij zijn leven voor zich had laten oprichten, doch welke „grafdomp" zooals het volk zeide, als ik wel heb, thans verdwenen is. Er bestaat van CORNELIS LIENS een fraai gegraveerd portret, met het randschrift *mr.* CORNELIS LIENS, *Drost van de baronnie van Maartensdijk*, *Bailli van Scherpenisse*, *aet* 56, a°. 1636 en zijne spreuk *Sinvaerdig en oprecht;* alsmede een achtregelig, nauwlijks verklaarbaar gedicht van hem zelf. CORNELIS LIENS heeft een aantal rijmwerken geschreven, die zich door zonderlingen vorm onderscheiden. Het voornaamste is een boek *De kleine Wereld*, dat eerst achttien jaren na zijn dood te Amsterdam het licht zag. Bij uitersten wil had hij verboden den nagelaten boedel te scheiden, eer het werk gedrukt was. De weduwe verzocht in September 1637 aan de Staten van Zeeland octrooi voor de uitgave van het boek, welk oorspronkelijk verzoek in onze collectie is bewaard gebleven. Daarin zegt zij, dat haar echtgenoot, het boekje „in syn lanck penibel lyden en sieckbedde heeft gecomponeerd." Het werk werd bij een drukker aanbesteed en de erven besloten een afzonderlijken corrector aan te stellen. Onderwijl overleed de weduwe en hare erfgenamen werden oneenig, waarvan het gevolg was, dat slechts de twee eerste afdeelingen van het zonderlinge boek, handelende over de *Verborgen oorzaak der minne* en de *Onderhande-*

linge van de ziel, alsmede over de *Ware proef van derzelver onsterfelijkheid*, in een quarto editie te Amsterdam in 1654 het licht zagen. Het boekje is zeldzaam geworden, doch er is een exemplaar in de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Het is gemakkelijk te begrijpen, dat de erfgenamen er tweemalen over gedacht hebben om het werk te drukken. DE LA RUE noemt het verschoonend „van eene zonderling duistere diepzinnigheid" en het is dan ook gerijmd in eene zóó vreemde en ineengedrongen taal, dat men regel voor regel als het ware ontraadselen moet eer de zin kan begrepen worden, zoo dit al mogelijk is, (*Zelandia illustrata*, deel I). Van de kinderen van CORNELIS LIENS was eene dochter gehuwd met DANIEL VAN MIDDELHOVEN, predikant te Tholen; eene andere dochter ELISABETH, overleden Januari 1643, werd de echtgenoote van den med. doctor JACOB SMULDERS, burgemeester te St. Maartensdijk, (*Zelandia illustrata*, deel II). JOHAN LIENS was dijkgraaf van St. Maartensdijk en kwam in groote oneenigheid met het gemeentebestuur van Stavenisse, daar hij de halve ambachtsheerlijkheid van Westkerke had gekocht, en in 1628 een dam van steenen en rijswerk door de haven liet leggen, wat hem door de Staten van Zeeland verboden werd. Hij was gehuwd met ELISABETH VAN BORSSELE, dochter van WOLFERT, Burgemeester van Goes en MARIA VAN LIER, waaruit voortkwamen CORNELIS LIENS en LUCRETIA LIENS, getrouwd met den kapitein DE BIERMAN. Tot dien familietak behoorden vermoedelijk doctor LIENS, aan wien in 1671 te Sas van Gent het Avondmaal werd ontzegd en ANNA LIENS, overleden in Juni 1685 te Hulst en wed. van DANIEL DE VRIESE, schepen aldaar. In 1686 was IMAN LIENS Burgemeester te Tholen. Van JOACHIM HENDRIKSZ. LIENS en AGATHA ADRIAANSD. VAN DER HAVE (1518—1584) waren vermoedelijk zonen: *a.* HENDRIK LIENS, Dijkgraaf en Burgemeester van St Maartensdijk en Bewindhebber der West-Indische Compagnie. Hij was gehuwd met ABIGAËL COUWENBURG, waarschijnlijk een dochter van PIETER, die in 1623 te St.

Maartensdijk Schout was. LIENS overleed in Juni 1630 en zijne vrouw in 1629. Hun wapenbord werd in de kerk te St. Maartensdijk opgehangen. *b.* JOACHIM LIENS, geboren te Tholen en Burgemeester aldaar. In 1618 werd hij met VAN DER DUSSEN en VAN GOCH naar Engeland afgevaardigd om over de zaken der Oost-Indische Compagnie, de Haringvisscherij en de Groenlandsvaart te onderhandelen, bij welke gelegenheid hij door koning JACOB tot ridder werd geslagen. LIENS was gehuwd met CORNELIA, eene zuster van den bekwamen ingenieur en dijkgraaf der Britsche stranden, den ridder CORNELIUS VERMUYDEN. Op den 18 Maart 1625 overleed JOACHIM LIENS en onder zijn wapenbord in de kerk te Tholen schreef de familiedichter CORNELIS LIENS

„Weent Musen drie maal drie; treurt Musen en Najaden,
D'Eendracht van D'Eendrachtslust is dood; hij leefde in daden,
Godvruchtig, machtig, wijs, welsprekend, hoog geëerd;
Zijn treurblijeinde blijft denkwaardig en geëerd."

JOACHIM, waarschijnlijk meer dan ééns gehuwd, liet uit CORNELIA VERMUYDEN twee dochters na, waarvan de eene in den echt trad met JOHAN VERMUYDEN en de andere, SUSANNA trouwde met JACQUES DALLENS, Rekenmeester in de Generaliteits Rekenkamer, wiens gelijknamige vader, Burgemeester te Tholen, gehuwd was met CATHARINA DE HUYBERT. Een zoon van SUSANNA was de vaandrig JOHAN DALLENS, die den 19 Juni 1666 te Tholen, twee en twintig jaren oud, overleed aan, in den vierdaagschen zeeslag bekomen wonden en wiens wapenbord in de kerk te Tholen met een latijnsch lofdicht van DANIEL V(AN) M(IDDELHOVEN)! werd vereerd. In de collectie is het fragment eener Rekening, dd. 6 Juni 1613 voor Sijne Furstl. Genade den Prinse (PHILIPS WILLEM) VAN ORANJE, geteekend als rentmeester door JOACHIM en CORNELIS LIENS.

Waarschijnlijk had JOACHIM LIENS ook een zoon, die, gelijk vele Tholenaars, in krijgsdienst ging en die zich omstreeks 1632 te Zwolle vestigde, waar hij huwde met de

dochter van den predikant SCHUTTE of SCHUTTENIUS. LIENS overleed zeven en twintig jaren oud, nalatende een zoon en twee dochters. De zoon werd predikant, eerst te Wierden en vervolgens te Vriezenveen, waar hij in 1696 overleed. Hij was getrouwd met SARA PUTMAN, dochter van RUTGER en JOHANNA VAN DEN BERG, wier moeder eene dochter was van den bekenden Hopman CHARLES DE HERAUGIÈRE. Van de vijf kinderen studeerde een zoon JOACHIM RUTGER LIENS in de rechten en werd secretaris van Almelo. Uit zijn huwelijk met HENDRIKA, dochter van den Burgemeester HENDRIK SCHUITEMAKER, werden drie kinderen volwassen, die zich weder in Zeeland vestigden. JOACHIM LIENS werd predikant te Tholen, was aldaar gehuwd en liet vier zonen na, waarvan vermoedelijk afkomt de heer JOACHIM LIENS KOK, nog in Middelburg gevestigd. HENDRIKUS LIENS JOACHIM RUTGERSZOON, geboren in 1716, werd predikant te Veere, waar hij in 1746 trouwde met HELENA, dochter van CORNELIS KEUVEL, in 1723 Burgemeester aldaar en bewindhebber der Oost-Indische Compagnie en JACOBA VAN ALLER. De predikant LIENS overleed kinderloos, den 22 Mei 1768. Eene zuster SARA ELISABETH, die bij hem woonde, huwde met CORNELIS KRAAIVELD, eerst predikant te Biggekerke en vervolgens te Hoornaar bij Gorinchem. Zie *Boekzaal* voor Augustus 1768.

LIER (JOOST of JOSSE VAN) ook LYRAEUS, was rector te Middelburg, toen hij in 1630 naar Utrecht werd benoemd. Hier voldeed hij zóó weinig, dat de regeering hem ontsloeg en zelfs pensioen weigerde. Later kreeg hij echter een lectoraat in de fraaie letteren, dat hij omstreeks dertien jaren vervulde. Hij overleed in de kracht des levens, in November 1646. Behalve zijne intree-oratie heeft LYRAEUS eenige latijnsche gedichten uitgegeven. DE LA RUE deelt in zijne aanteekeningen een latijnsch gedicht mede, door LYRAEUS met reeds door ziekte verzwakte hand geschreven in het album

van JOHAN VAN DE POELE. Men zie over hem BURMAN *Traj. erud.*, blz. 198 en REITZ *Gymnasium Medioburgum*, blz. 9.

LIEVEN HEERE (JAN). Onder de moedige Zeeuwen verdient deze onverschrokken zeeman eene roemvolle plaats. Toen de stad Zierikzee van 28 September 1575 tot den 2 Juli 1576, nauw door de Spanjaarden onder MONDRAGON belegerd werd, bleef de gemeenschap met de schepen op de Schelde, zooveel mogelijk door postduiven onderhouden. Kapitein LIEVEN HEERE, die vroeger van de vloot was gekomen, slaagde er in om bij nacht, in een schuitje, met den admiraal van Zierikzee naar de schepen te varen en daar een paar duiven te bezorgen, waarmede tijdingen naar de benarde veste werden terug gezonden. Den 17 April waagde hij het om met een kameraad JAN SCHAGT naar de stad te zwemmen, met een pak brieven op den rug gebonden, in leer genaaid en met teer toegesmeerd, waar zij behouden aanlandden. Den 21 besloten zij om, daar er geen tijdingen meer kwamen, terug te gaan en een paar duiven naar de schepen te brengen, wat door een zeil uit den toren aan de vloot werd geseind. „Het water was zóó koud en het rek zóó verre," zegt JAQUES MANTEAU in zijn dagverhaal, „dat de zwemmers begonnen te dispereeren om haar reize te volbrengen." SCHAGT zeide tot zijn maat: „Laat ons naar het land zwemmen en bij den vijand gaan; wij zullen het leven wel behouden;" wat LIEVEN HEERE hem weigerde, zeggende: „Ik en ga bij den vijand niet en zoo hier geen hoop is om over te zwemmen, laat ons malkander in de armen nemen en samen verdrinken;" daarna is SCHAGT van hem geweken en naar Borrendamme gezwommen, daar hij van den vijand geëxamineerd werd en is aldaar gebleven tot de stad over was, wanneer hij het voorzegde aan een ieder te kennen heeft gegeven. Over het beleg van Zierikzee zie men A. P. VAN GRONINGEN in *Geschiedenis der watergeuzen*, maar vooral JOANNES VAN DE VELDE. *Tweehonderd-jarig jubelfeest enz. Gevierd den 7 November* 1776, Zierikzee bij J. DE

KANTER en ZOON, 1777, waarin o. a. het aangehaalde dagverhaal van JAQUES MANTEAU is afgedrukt. De officieele staten van schulden der stad Zierikzee, na dat beleg van negen maanden, ook overgedrukt bij VAN DE VELDE, zijn in het Archief van het Zeeuwsch genootschap; de noodmunten in het Penningkabinet en de oorspronkelijke capitulatie der stad, op 8 Juni 1576 door MONDRAGON en anderen geteekend, is in het archief der gemeente en was op de Tentoonstelling van Oudheden enz. te Middelburg in 1870. Vgl. ook *Zelandia Illustrata*, dl I, blz. 383. H. TOLLENS herdacht de zelfopoffering van JAN LIEVEN HEERE in zijne *Nieuwe gedichten* dl. I, blz. 181.

LIEVENSZ. uit Middelburg, hopman onder de Watergeuzen en wellicht dezelfde, die als WILLEM LIEVENS of LUENISZ. de stoeldraaier, uit genoemde stad gebannen wordt met verbeurdverklaring zijner goederen, bij vonnis van den Hertog VAN ALBA uitgesproken te 's-Hertogenbosch, den 17 Augustus 1568. Hij was bij de inneming van den Briel en Enkhuizen en later kapitein onder SONOY. In 1573 is hij vermoedelijk bij de nederlaag aan den Diemerdijk gesneuveld. Vgl. o. a. J. VAN IPEREN, *Tweehonderdjarig jubelfeest van Veere.*

LIGNY (PIETER MARINUS DE). Geboren te Middelburg den 18 September 1828, uit LOUIS HENDRIK DE BLAECKE DE LIGNY (1798—1855), wiens vader predikant te Veere was en MARIA APOLLONIA TAK (1800—1864.). Hij is in Februari 1869 gehuwd met CHARLOTTE VAN DEINSE. Bestemd om in een bloeiende zaak zijn vader als apotheker op te volgen, ontving hij daarvoor zijne opleiding te Rotterdam en deed in Augustus 1849 examen als apotheker. Daarna ging hij tot 1852 te Utrecht studeeren en was aldaar werkzaam in het laboratorium van den hoogleeraar G J. MULDER. In laatstgenoemd jaar kwam hij in de firma van zijn vader en werd in 1853 Lector in de scheikunde aan de Geneeskundige school

te Middelburg, welke betrekking hij tot de opheffing dier inrichting in 1866, heeft bekleed Hij is lid van den Geneeskundigen Raad van Zeeland; van den Gemeenteraad van Middelburg en van onderscheiden wetenschappelijke instellingen, o. a. van het Zeeuwsch genootschap; en van het Bataafsch genootschap te Rotterdam. Hij heeft een verhandeling geschreven over het Phenylzuur in het *Tijdschrift voor gezondheidsleer*, 1869.

LYNCKENS (NICOLAAS). Geboren in 1673, in het land van Kleef. Hij studeerde in de godgeleerdheid en zou als predikant naar het eiland St. Eustatius in West-Indië gaan, wat echter afsprong, waarna hij in 1701 te St.-Anna ter Muiden beroepen werd. In 1703 vertrok hij naar Schoondijke, toen eene kleine gemeente, waar in de omstreeks 1655 gebouwde kerk, de glasramen prijkten met de wapens van hen, die voor de stichting hadden bijgedragen, zooals de Generaliteit, het Land van den Vrijen, het Bestuur van den Willemspolder, Prins WILLEM (later de III), WIGBOLD VAN DER DOES, gouverneur van Sluis, CORNELIS LAMPSINS en HENDRIK THIBAUT. In 1708 ging LYNCKENS naar Kleverskerke, wellicht tot verandering van woonplaats genoopt, omdat Staats-Vlaanderen, in die dagen als dicht bij het oorlogstooneel gelegen, soms niet weinig van invallen der Franschen te lijden had, en in 1708 hoog werd gebrandschat. Hij overleed den 19 Februari 1720. Door hem zijn uitgegeven: *Eenige leer- en zinrijke Parabelen verklaard*, Utrecht 1702. — *Laatste gedeelte der Parabel van* LUCAS 13. — *Tegen* THEOPHILUS ZELOTUS, *Spiegel der Hedendaagsche voorbeelden en schaduwen*, Middelburg 1715. — *Aanmerkingen over* CHAMS *zonde* in de *Boekzaal* van April 1715. Na zijn overlijden werd door zijne vrienden uitgegeven: *Verzameling van Heilige Mengelstoffen*, Leiden 1722. Volgens YPEY en DERMOUT (*Kerkelijke geschiedenis der 18e eeuw*, dl. VIII, blz. 603 en *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde kerk*, dl. III, blz. 372 en 557) was LYNCKENS een ernstig,

vroom Cocciaansch prediker en mogen zijn leerredenen, met het oog op zijn tijd, voortreffelijk worden genoemd.

LYNDEN (VAN). Dit aanzienlijk geslacht is meermalen met Zeeland in betrekking geweest. In de *Annales de la Maison de Lynden* deelt BUTKENS mede, dat DIRK DE VI[e] heer VAN LYNDEN, eerst gehuwd met HEDWIG VAN SEYN VAN RENESSE en daarna met MARGARETA VAN RANDERODE, een gunsteling was van WILLEM II, graaf van Holland en Roomsch koning. In het gevecht bij Hoogwoude voerde deze getrouwe krijgsman den linkervleugel van het leger aan, terwijl VAN BREDERODE het bevel over den rechter had en de koning zelf de hoofdmacht leidde. Het ongelukkig einde van den vorst, die door het ijs gezakt, door de West-Friezen werd afgemaakt, trok VAN LYNDEN zich zóózeer aan, dat hij, na nog eene zending bij OTTO VAN GELDER te hebben vervuld over de voogdijschap van den driejarigen FLORIS DEN V[e], zich uit het maatschappelijk leven terugtrok en geestelijke werd in het, tot abdij verheven premonstratenserklooster te Middelburg. Hij overleed in 1266 en beleefde dus niet, dat ook het gebeente van zijn vorstelijken meester in 1282 naar de abdijkerk werd overgebracht.

Vijf eeuwen later kwam in Zeeland wonen, WILLEM CAREL HENDRIK baron VAN LYNDEN TOT BLITTERSWYK, geboren te Nijmegen in 1736, een jongere zoon van JACOB DIRK baron VAN LYNDEN TOT BLITTERSWYK en JUSTINA GEERTRUIDA VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, eene zuster van JAN VAN BORSSELE, van 1747 tot 1764 Representant van den Eerst Edele van Zeeland. VAN LYNDEN werd secretaris der admiraliteit in Zeeland en later door Gelderland in de Generaliteit afgevaardigd. Toen JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE in 1778 het ambt van vertegenwoordiger van den Eerst Edele neerlegde, werd VAN LYNDEN door Prins WILLEM V tot diens opvolger benoemd en, hoewel geen geboren Zeeuw, toegelaten op grond, dat zijne moeder in die provincie was geboren, evenals zijne echtgenoote

MARIA ELISABETH RADERMACHER, eene dochter van den Middelburgschen burgemeester SAMUEL RADERMACHER en MARIA ELISABETH DE LA RUE, eene zuster van mr. PIETER DE LA RUE, den bekenden geschiedschrijver. Toen VAN LYNDEN haar op 13 Januari 1766 te Middelburg huwde, was zij weduwe van GYSBERT graaf VAN HOGENDORP. Tot aan de omwenteling heeft VAN LYNDEN in vaak moeilijke tijden zijn post waardig vervuld. Bij Resolutie der Staten van 26 Februari 1795 werd de betrekking vernietigd, waartegen VAN LYNDEN ernstig protesteerde (zie DASSEVAEL, *Dagblad van Zeeland* en PASPOORT, *Beschrijving van Zeeland*), welk verzet hem zóó kwalijk werd genomen, dat hij kort daarop van den Franschen kommandant GARNIER last kreeg om zich binnen vier en twintig uren uit Zeeland te verwijderen en naar den Haag vertrok, waar de Fransche representant CHARLES JEAN MARIE ALQUIER (1752—1826), die aldaar den baas speelde, aan VAN LYNDEN de stad tot verblijfplaats aanwees, zonder die te mogen verlaten. Terstond na de omwenteling in 1813 werd VAN LYNDEN lid der Ridderschap van Gelderland, en in 1815 lid der Staten-Generaal en Staatsraad in buitengewonen dienst Hij overleed den 14 Februari 1816, uit genoemd huwelijk nalatende twee dochters. (Vgl. J. B. RIETSTAP, *Wapenboek* dl. II, blz. 6).

Mr. RUDOLPH WILLEM baron, later graaf VAN LYNDEN, stamde in vierde generatie af van DIRK WOLTER baron VAN LYNDEN (1659—1712) Heer van Hemmen, Blitterswijk enz. en ANNA URSULINA VAN REEDE TOT AMERONGEN, die de grootouders waren van bovengenoemden WILLEM CAREL HENDRIK VAN LYNDEN. Hij werd geboren te Emmerik, den 8 December 1808, uit JAN CAREL ELIAS graaf VAN LYNDEN (1770—1825) en JACOBA MARGARETHA baronesse VAN PABST TOT BINGERDEN. Na verschillende staatsbetrekkingen in Gelderland loffelijk te hebben bekleed, werd VAN LYNDEN den 14 Maart 1860 benoemd tot Commissaris des Konings in Zeeland, welk ambt hij tot zijn overlijden heeft vervuld.

Aan dezen werkzamen, welwillenden en braven vertegenwoordiger des Konings is Zeeland niet weinig verschuldigd. Aan zijn persoonlijken invloed was vooral het bezoek te danken, door koning WILLEM III in Mei 1862 aan dit gewest gebracht, wat zeker niet weinig heeft medegewerkt om de belangstelling des konings in onze spoor- en havenwerken te versterken. Ook in dien dikwijls moeilijken strijd heeft VAN LYNDEN de belangen dezer provincie onvermoeid behartigd. Hij genoot dan ook in hooge mate de algemeene achting, en toen hij op den 19 April 1876 onverwacht en plotseling overleed, maakte zijn verscheiden diepen indruk. In de eerstvolgende vergadering der Staten prees hem zijn opvolger „als een trouw dienaar des konings, een voorbeeldig echtgenoot en vader, edelman in den waren zin van het woord, wakker en ijverig voorstander van al wat den bloei van Zeeland kon bevorderen, minzaam jegens allen en voor ieder toegankelijk." Bij velen kwam terstond de gedachte op, om door een gedenkteeken boven zijn graf te Middelburg te toonen, hoe de Zeeuwen dezen uitnemenden man hadden gewaardeerd, een denkbeeld, dat bij ieder instemming vond en op den 27 September 1877 werd uitgevoerd. Aan onderscheidingen heeft het VAN LYNDEN niet ontbroken en bij 's Konings zilveren regeeringsfeest in 1874, werd hij tot graaf verheven.

In Juni 1834 was baron VAN LYNDEN te 's-Gravenhage gehuwd met jonkvrouw ANTONIA ELISABETH VAN DER HEIM (1804—1884), waaruit drie zonen en twee dochters. De oudste zoon, mr. JAN CAREL ELIAS baron en na den dood zijns vaders graaf VAN LYNDEN, geboren te Apeldoorn den 24 Januari 1835, is in Middelburg advocaat geweest en heeft zich daar in vele betrekkingen verdienstelijk gemaakt. Hij is rechter in de rechtbank te Zierikzee geworden en daarna te Rotterdam en te 's-Gravenhage. Hij was ook kamerheer des Konings, lid van den Hoogen Raad van adel enz. Op den 20 April 1878 is deze veelbelovende jonge man plotseling en nog ongehuwd overleden. De tweede zoon, thans graaf

WILLEM ARNOLD VAN LYNDEN, geboren te Apeldoorn den 24 Juli 1836, was eerst kapitein der infanterie, doch is thans lid der Staten van Zeeland, burgemeester van Koudekerke enz. Hij is den 11 Januari 1871 gehuwd met jonkvrouw WILHELMINA JOHANNA DE BRUIJN en bewoont sedert Juli 1872 het kasteel Ter Hooge bij Middelburg, welk landgoed door hem aanmerkelijk is verfraaid. De derde zoon van den Commissaris, ANTON JACOB HERBERT baron VAN LYNDEN, geboren 6 Februari 1847, is thans kapitein der artillerie en den 29 Maart 1883 gehuwd met jonkvrouw HENRIETTE DE JONGE, waaruit kinderen. Een polder in Staats-Vlaanderen onder Boschkapelle, kreeg bij de indijking in 1876 den naam van de Van Lynden's polder, ter gedachtenis van den Commissaris des Konings. Behalve in de reeds genoemde notulen der Staten van Zeeland, werd mr. R. W. graaf VAN LYNDEN in de meeste Nederlandsche dagbladen loffelijk beproken, evenzoo in de vergadering der Staten van West-Vlaanderen en in de algemeene vergadering der vereeniging voor fabrieks- en handwerksnijverheid. *L'Indépendance Belge* van 25 April 1876 schreef: „Il y était tres aimé comme un excellent administrateur. Son impartialité surtout en faisait un gouverneur modèle"

LINSCHOTEN (JOHANNES HENRICUS VAN). Geboren te Utrecht den 3 April 1838 Hij werd voor het onderwijs opgeleid. Hij was eerst ondermeester aan een instituut te Joure; daarna werd hij hoofdonderwijzer aan de Christelijke school voor lager en meer uitgebreid onderwijs te Zutphen. In 1871 kwam hij aan het hoofd eener Christelijke burgerschool te Middelburg. Thans bestuurt hij aldaar een bloeiend instituut, sedert 1889 gevestigd in de gebouwen van het voormalige museum. Behalve bijdragen in tijdschriften en jaarboekjes en enkele brochures en vertalingen, heeft hij van 1865 af een aantal werkjes, meest voor de jeugd bestemd, uitgegeven. Zie *Biographisch woordenboek der Nederlandsche Letterkunde.*

LIPPERHEY (JOHAN), ook wel HANS LAPREY genoemd. Bij het artikel over ZACHARIAS JANSEN is reeds gewag gemaakt van dezen eigenlijken uitvinder der verrekijkers. Hij was geboren te Wezel en kwam als brillenmaker van Bristol naar Middelburg terug, waar hij in October 1602 poorter werd. In 1594 was hij getrouwd met TANNEKE JANSD. COOLS, waaruit acht kinderen en hij woonde in het Kapoenstraatje te Middelburg, in het huis „De dry vare gesichten," welke naam gelezen wordt op een, in 1875 door het Zeeuwsch genootschap in den gevel geplaatsten gedenksteen. In September 1608 vertoonde hij op den toren van het stadhouderskwartier in Den Haag, aan eene daarvoor benoemde commissie uit de Staten-Generaal, zijne instrumenten om verre te zien, en in Februari van het volgend jaar leverde hij twee dier „buyzen" in den vorm onzer „binocles" en ontving drie honderd gulden, nog resteerende van de negen honderd guldens, die hem voor die instrumenten om verre te zien, beloofd zijn. De tijd was, gelijk hiervoren opgemerkt is, rijp voor de uitvinding en het bericht vloog dan ook met groote snelheid door de wetenschappelijke wereld. Andere uitvinders traden zóózeer op den voorgrond en deden dit zóó gelijktijdig, dat onze Middelburgsche brillenman meer en meer naar achteren gedrongen en eindelijk vergeten werd. Hij bleef als een eerzaam burger zijn beroep vlijtig waarnemen, en toen hij den 26 September 1619 voor den notaris JAN VAN DER RIJST te Middelburg een testament maakte, waarbij PIETER GOEDHERT, zwaardveger en ZACHARIAS ROMAN, de bekende boekverkooper, waarschijnlijk zijne vrienden en standgenooten, als getuigen tegenwoordig waren, liet hij zijne vrouw als erfgenaam van een burgervermogen na, onder bepaling eener goede opvoeding voor de kinderen en een legaat van 2 £ Vl. èn aan de armen èn aan het Oudemannenhuis. Die bepalingen maakte hij op zijn sterfbed, want drie dagen later werd 's mans stoffelijk overschot op de begraafplaats der Oudekerk te ruste gelegd. Bij JANSEN is reeds gezegd, hoe de heer J. G. FREDERIKS de aanspraken van LIP-

PERHEY met zorg heeft nagegaan en tot de slotsom komt, dat JOHAN LIPPERHEY van Wezel, burger van Middelburg, de eer der uitvinding van de verrekijkers zeer zeker toekomt.

Zijn portret, voorkomende in het werk van P. BORELLUS, *De vero Telescopii inventione*, H. C. 1635 biedt geen waarborg van gelijkenis. Zie het opstel van J. G. FREDERIKS in *Tijdspiegel* 1885, dat ook in het buitenland aandacht heeft verwekt.

LIS (PIETER HENDRIK VAN). Geboren te Leiden den 3 Februari 1754. Hij studeerde te Utrecht en werd in 1779 predikant te Stad aan 't Haringvliet. In 1782 werd hij te Burgh beroepen, vanwaar hij in 1786 naar Wolfaartsdijk vertrok. Kort daarna ging hij naar Tholen en in 1803 naar Middelburg, waar hij den 18 September 1809 overleed. In September 1780 was VAN LIS te Vlaardingen gehuwd met LUITWINA VAN DEN HEUVEL, overleden in 1788 te Wolfaartsdijk, waaruit voortkwamen PIETERNELLA HILDEGONDE, geboren 1785 te Burgh, gehuwd met CORNELIS LE NOBEL te Middelburg en HENDRIK VAN LIS, Rijksontvanger te Colijnsplaat en Griffier van het kantongerecht te Cortgene, wiens zoon aldaar nog gevestigd is. De predikant VAN LIS bezat zeldzame preekgaven en wist door levendige voorstelling en krachtige taal, zijne hoorders ongemeen te boeien. Hij heeft uitgegeven: *Leerredenen*, Utrecht 1786. — *Lijkrede op mr.* J. C. VAN HOORN VAN BURGH, Utrecht 1786. — *Leerredenen*, Utrecht 1796. — *Leerredenen van onderscheidene jaren en betrekkingen des menschelijken levens*, Utrecht 1800. — *Leerredenen over gewigtige leerstukken van den Christelijken godsdienst*, Utrecht 1801. — *Twee belijdenispredicatiën enz.*, Amsterdam 1804. — *Zestal leerredenen over* DANIEL V, Utrecht 1805. — *De eer en het gezag der formulieren van eenigheid en den Heidelbergschen Catechismus verdedigd*, Utrecht 1786 en Amsterdam 1806. — *Twee bevestigingsleerredenen*, Middelburg 1808. — *Nagelaten leerredenen*, Amsterdam 1811.

LISSA (VICTOR VAN). Geboren te Middelburg den 17 Juni 1809, uit M. V. VAN LISSA en E. VAN EMDEN. Hij ontving zijne opleiding aan de Clinische school te Middelburg en deed in 1829 met lof examen als genees- en heelkundige. In 1840 werd hij hulp-heelmeester in het gasthuis en in 1854 gemeente-heelmeester; omstreeks 1856 werd hij lector aan de Clinische school. In 1832 trad VAN LISSA in den echt met CAROLINA LANSBERG (1812—1856) en in Juli 1858 met hare zuster FRANCINA. Hij heeft een aantal kinderen gehad, waaronder enkele zeer bekwame mannen zijn geworden. (Vgl. *Catalogus Bibliotheek Zeeuwsch genootschap*).

VICTOR VAN LISSA bezat in buitengewone mate de eigenschappen, door JACOB CATS voor een heelmeester noodig geacht; een scherpen blik, een zachte hand en een moedig hart. Vooral na den dood van PIETERSE (1853) en CORNIELLE (1859) twee zeer bekende Middelburgsche chirurgen, kreeg VAN LISSA eene uitgebreide praktijk, bijzonder onder de boeren van Walcheren, die „perfester LISSA" onbepaald vertrouwen schonken, dat hij zich door kunde en vaardigheid ook waardig maakte.

VAN LISSA was ook bekend als een grondig beoefenaar der muziek en heeft, in eene verhandeling in het Zeeuwsch genootschap, de waarde der toonkunst bij de behandeling van sommige ziekten uiteen gezet. Vele jaren was hij een ijverig lid der wetenschap en kunst bevorderende maatschappij V. W. en hoewel met bezigheden overladen, wist hij altijd tijd te vinden om de vergaderingen bij te wonen. Voor zoover ik heb kunnen nagaan, is er niets van hem gedrukt dan in 1841, in het tijdschrift *Het Nederlandsch Lancet*, eene verhandeling over de geconsolideerde beenbreuk.

VAN LISSA overleed den 21 Juli 1869. Zijn stof rust onder een zerk met Latijnsch opschrift, op de Israelitische begraafplaats te Middelburg. In de vergadering van V. W. werd op 21 September eene rouwplechtigheid te zijner nagedachtenis gehouden. (Zie *In memoriam* VICTOR VAN LISSA en *Verslag* 1869/70.

LOBEL (MATHIAS DE) of DE L'OBEL, geboren omstreeks 1538, in het, toen nog tot Vlaanderen behoorende Rijssel, was de zoon van een rechtsgeleerde JEAN DE LOBEL. Hij studeerde in de geneeskunde te Montpellier en vestigde zich, waarschijnlijk ook om des geloofswil, in de Nederlanden, waar hij zóóveel naam kreeg, dat Prins WILLEM VAN ORANJE hem tot zijn lijfarts benoemde. Na den moord van 10 Juli vestigde DE LOBEL zich te Middelburg, wellicht omdat zijn vriend. de gewezen hofprediker LOYSELEUR en andere aanhangers der Franschgezinde richting, Walcheren tot woonplaats hadden gekozen. In 1585 werd hij tot stadsmedicijn benoemd, waarbij hem eene gratificatie van 16 £ —13—3 als waardeering voor het aannemen dier betrekking werd toegekend, welk ambt hij tot September 1596 bekleed heeft. De bekende Middelburger CASPAR PELLETIER, die mede te Montpellier gestudeerd heeft en zeer ervaren in de botanie was, is vermoedelijk door DE LOBEL tot die studie opgewekt. Zijne werken, door FOPPENS *Bibl Belg.* opgegeven, en vooral zijn *Plantarum seu stirpium historia*, Antv. 1576 in fol., hadden hem als plantkundige zulk een grooten naam bezorgd, dat koning JACOBUS DE EERSTE den geleerden man aan zijn hof begeerde. Deze gaf aan dit aanzoek gehoor en verhuisde naar Engeland, waar hij in 1616 te High-gate overleden is. De geleerde monnik CHARLES PLUMIER (1646—1706) heeft het uitgebreide Amerikaansche plantengeslacht der Lobelia's als een hulde aan zijne groote verdiensten naar DE LOBEL genoemd. Zijn *Kruydtboek*, Antwerpen 1581 fol. en enkele andere zijner geschriften, zijn in de Provinciale bibliotheek van Zeeland.

LODENSTEYN (JODOCUS VAN). Deze bekende kerkleeraar en dichter werd geboren te Delft, den 16 Februari 1620, uit JOOST CORNELISZOON VAN LODENSTEYN, gezegd VAN BERENDRECHT, burgemeester aldaar en MARIA DIRKSD. VAN VOORBURG. Hij overleed ongehuwd, als predikant te Utrecht, den 6 Augustus 1677. Zijne familie, waarvan ook leden te Mid-

delburg gevestigd waren, was, naar gezegd wordt, uit het Zeeuwsche geslacht DE JONGE ontsproten, wat het wapen, afgebeeld in de glasramen der Oostkerk en ook in SMALLEGANGE's *Wapenkaart*, schijnt te bevestigen. De afkomst uit de graven VAN DER MARCKT zal wel een dier sprookjes zijn, waarmede onze deftige regenten hun stamboom plachten op te sieren. De naam komt ook nog heden in burgerkringen in Zeeland voor. JODOCUS wordt hier vermeld wegens zijn verblijf te Sluis, van September 1650 tot Mei 1652, toen hij naar Utrecht werd beroepen. De banden met de oude gemeente werden door zijn vertrek echter niet verbroken en levenslang gevoelde deze leeraar innige betrekking op een plaats, waar hij met zooveel lust had gearbeid. LODENSTEYN behoorde niet onder de geleerde theologanten van zijn tijd, maar was een practisch man, die bovenal op een stichtelijken wandel aandrong en daarvan zelf een merkwaardig voorbeeld gaf. Hij deelde in menig opzicht de denkbeelden van DE LABADIE, dien hij hoogschatte en met wien hij zelfs na zijne afscheiding, door vriendschap verbonden bleef. Zijne volgelingen werden „ernstigen" of „fijnen," ook wel eens „Lodensteyners" genoemd en onderscheidden zich door eenvoudige, strenge zeden. Zoo verhaalt men, dat toen de predikant het voorbeeld volgde zijner jongere ambtenooten en den ronden hoed voor een driekanten steek verwisselde, de vrienden bezorgd het hoofd schudden en bedroefd klaagden, dat vader LODENSTEYN nu ook al wereldsch werd. Zoo kan men het den menschen nooit naar den zin maken, zou hij gezegd hebben; eerst ergerde het ronde, daarna het kantige. LODENSTEYN bleef een man van grooten invloed en een geliefd dichter. Zijne *Uitspanningen behelzende stichtelijke liederen en andere gedichten* werden zestien malen herdrukt. In de *Evangelische Gezangen der Hervormde kerk* zijn het 14e, 22e, 43e en 68e daaruit, met eenige verandering, overgenomen. Men zie over dezen buitengewonen man GLASIUS *a. w.*, maar vooral de dissertatie van dr. P. PROOST Jz., Amsterdam 1880.

LOENE (HENDRIK) was een catechiseermeester, die in 1798 in de kerk te 's-Gravenpolder predikte, waar eene vacature was. Hij bediende ook doop en avondmaal en liet zich als predikant te Cats beroepen. Deze zaak maakte toen niet weinig opspraak en de Classis van Walcheren, die hem tot godsdienstonderwijzer had aangesteld, verbood aan de gemeënten onder haar ressort, hem tot het houden van oefeningen toe te laten. Deze kerkelijke quaestie wordt besproken in KIST en ROYAARDS, *Nederlandsch archief voor kerkgeschiedenis*, dl. VIII, blz. 253.

LOMBARD (EZÉCHIËL) werd den 10 Maart 1745 geboren te Middelburg, uit JACOB LOMBARD en BASTIANA KARMELOO. Hij werd opgeleid voor geneeskundige en werd Opperchirurgijn der Oost-Indische Compagnie. Hij huwde met LOLKJE STEENSMA, vestigde zich te Veere, waar hij in 1795 lid van den Raad werd en overleed, na eenige weken ziek te zijn geweest, op den 2 Augustus 1796. Zijne prijsverhandeling over de beste schepen voor de Oost-Indische Compagnie, opgenomen in de *Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap* (1780), werd bekroond met eene, door den heer mr. DANIEL RADERMACHER VAN NIEUWERKERK uitgeloofde gouden medaille. In de collectie is een briefwisseling tusschen prof. J. W. TE WATER en LOMBARD, over het opschrift dier eerepenning. Zijn geteekend portret is in *Zelandia Illustrata*, dl I, blz. 366.

In de Koorkerk vond men het graf van PIETER LOMBARD, (LOMBAERT), koopman (1562—1614); van zijne weduwe ELISABETH VLEESCHHOUWER (1563—1614); van de dochter SUSANNA (1593—1616) en van den zoon PIETER LOMBARD, den jonge (1594—1630).

De naam LOMBARD kwam in Middelburg dikwerf voor. De beroemde Belgische schilder LAMBERT LOMBARD (1506—1566), geboren te Luik en ook bij misslag bekend als SUSTERMAN of SUAVIUS, hield zich veel te Middelburg op, waar hij een der beste leerlingen van JAN GOSSARD was (zie A. J. WAUTERS, *De Vlaamsche schilderkunst*, 1887).

LONCQUE (SIMON). Uit eene bekende, in verschillende maatschappelijke kringen in Zeeland voorkomende familie. Hij was een ervaren en moedig bevelhebber van een der vijf fregatten op den beroemden tocht in het voorjaar van 1667, onder ABRAHAM KRYNSEN, waarbij Suriname aan de Engelschen werd ontweldigd en Paramaribo Nieuw-Middelburg werd genoemd. In 1676 werd hij door vijf Duinkerksche schepen onder JAN BART aangevallen, die hij, doch ten koste van zijn leven, dapper weerstand bood. DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsch zeewezen*, dl. II, blz. 592, dl. III, blz. 256.

LOO (WOUTER VAN). Geboren te Sluis in Vlaanderen in 1614. Hij was een leerling en een evenknie van den bekenden historieschilder ABRAHAM VAN DEN TEMPEL, doch vestigde zich te Amsterdam IMMERZEEL zegt van hem, dat hij met een ongemeen kunstvermogen werkte en zijne burgergezelschappen goed van teekening zijn, aangenaam van kleur en malsch van penseelbehandeling. Men heeft ook fraaie portretten door hem, o. a. in het Rotterdamsche museum, en een gildestuk in het Haarlemsche Somtijds heeft hij landschappen van HOBBEMA en WYNANDS geestig gestoffeerd. Op eenigszins gevorderden leeftijd is hij naar Parijs verhuisd, waar hij lid der koninklijke schilderacademie werd. Hij overleed aldaar in 1670. Men houdt hem voor den stamvader van een schildersgeslacht, in Frankrijk met lof bekend.

De naam komt in Zeeland in burgerkringen nog voor. In de achttiende eeuw gaf ADRIAAN VAN LOO, zonder jaar, te Middelburg in het licht: *Geestelijke gezangen*.

LOOFF (JAN). Een graveur, die volgens J. IMMERZEEL JR. in de zeventiende eeuw te Middelburg geboren werd. Een groot kunstenaar schijnt hij niet geweest te zijn, maar toch was hij van 1634 tot 1651 stempelsnijder der Munte van Zeeland (Vgl. BROEKEMA in *Archief* V^{e} dl) en kreeg van de

Staten van Holland privilegie tot het vervaardigen van de vele gedenkpenningen, ter gedachtenis der behaalde overwinningen door Prins Frederik Hendrik. Looff zocht zijn gemis aan bekwaamheid in het maken van goede zinnebeeldige figuren, door onmatig lange opschriften te bedekken, wat o. a. blijkt uit de penningen op het veroveren van 's-Hertogenbosch en Breda.

LOOIJEN (Abraham Arnoldus). Geboren den 25 Juni 1828 te Nijmegen, uit Antonie Ysbrand Arnoldus Looijen en Johanna Gesina van Elsbroek. Hij studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid en werd in December 1855 predikant te Grijpskerke (Walcheren); van Juni 1859 tot Juni 1867 was hij te Wissenkerke (Noord-Beveland); waarna hij benoemd werd tot Directeur der Utrechtsche zendingsvereeniging. Hij is gehuwd te Nijmegen den 28 November 1855 met A. G M. de Man en heeft kinderen. Looijen heeft behalve vele bijdragen in tijdschriften o. a in de *Christelijke stemmen* enz, uitgegeven: *Noord-Bevelands verlossing van het Fransche juk in* 1813, *dankbaar herdacht*, Nijmegen 1864. Ook is hij sinds 1873 hoofd-redacteur der berichten van de Utrechtsche zendingsvereeniging. Sedert Juli 1889 is Looijen directeur van het koninklijk Penningkabinet te 's-Gravenhage.

LOOTENS (Willem) Geboren te Middelburg in 1737 en aldaar overleden den 12 Januari 1813; was van 1763 tot zijn overlijden organist der Nieuwe kerk te Middelburg. Hij gaf in 1771 te Zierikzee uit: *Beschrijving van het orgel in de Groote kerk aldaar.* Op den 20 September 1768 was aan dat merkwaardige kunststuk de eerste hand geslagen door jonkheer (den jongenheer) Samuel Boeye; in December 1770 was het voltooid en het laatste werk van den vermaarden orgelmaker te Utrecht Johan Hendrik Hartman Batz, die weinige dagen vóór de ingebruikstelling overleed. Het beroemde werk, dat, gelijk J. de Kanter in zijn *Chronyk van*

Zierikzee (1794) opgeeft, meer dan een en vijftig duizend gulden had gekost, zou op Woensdag den 19 December door dr. JOHANNES ABRAHAM BLANCK zijn ingewijd, doch om een zwaren stormwind werd dit tot den namiddag van den volgenden dag uitgesteld. Het is met de kerk vernield bij den brand van 6 op 7 October 1832. In de *Nederlandsche jaerboeken* van December 1771, kan men een omstandig verhaal lezen van die feestelijke inwijding, besloten, zooals dat in Zierikzee gebruikelijk was, met een avondmaaltijd der leden van de Stedelijke regeering. DAVID LOOTENS, vermoedelijk kleinzoon van genoemden organist, bespeelde van 1796 tot zijn dood in 1835, het in 1795 door mr. DANIEL RADERMACHER VAN NIEUWERKERK aan de kerk te Arnemuiden geschonken orgel. (Zie KESTELOO, *Arnemuiden*).

LOUYSSEN (JOHANNES), een Vlissinger, schreef in 1714 een te Middelburg uitgegeven boek over: *De zaligmakende leer, of de gelukzaligheid van de oprechten van wandel, die in den weg des Heeren gaan* enz., door hem opgedragen aan de predikanten ABRAHAM RATEL en JACOBUS FRUYTIER, alsmede aan de weduwe van den predikant BERNARDUS VAN DEINSE.

LOUYSSEN (ABRAHAM). Waarschijnlijk uit het geslacht van den voorgaanden. Hij was koopman te Middelburg, doch schijnt ook vroeger te Vlissingen gewoond te hebben en was getrouwd met JOHANNA VAN LAREN, uit welke eene dochter voortkwam, die in 1731 in den echt trad met GERRIT BEKKER, oom van de bekende schrijfster. ABRAHAM LOUYSSEN, vermoedelijk zijn kleinzoon, werd geboren te Vlissingen in Februari 1741 uit JOHANNES LOUYSSEN en NEELTJE TANGE. Hij huwde met ANNA MARIA VAN WINGERDEN, woonde op de Pottekaai te Vlissingen en was oud-schepen dier stad, tijdens de feesten aldaar op den 6 April 1772 gegeven. In J. J. BRAHÉ *Eeuwvreugdė* is het kostbare vuurwerk afgebeeld, dat de vermogende koopman toen voor zijne woning liet ont-

branden en wordt ook verhaald, hoe LOUYSSEN bij die gelegenheid het Gasthuis door chassinetten, groen, bloemen en lampions deed versieren en de verpleegden rijkelijk werden onthaald. In de *Plaatsbeschrijving van Vlissingen* (1873) deelt H. P. WINKELMAN mede, dat in 1786 het aanzienlijk handelskantoor JOHANNES LOUYSSEN & ZOON, waarvan ABRAHAM chef was, uit Middelburg naar Vlissingen werd overgebracht en daar het vertier niet weinig bevorderde, ook door het uitzenden van schepen voor den slavenhandel naar West-Afrika. Het, in het Museum te Middelburg nog bewaarde fragment van een olifantstand, waarin een ijzeren geweerkogel vastgegroeid is, werd door een dier vaartuigen meegebracht en door LOUYSSEN aan het, destijds nog te Vlissingen gevestigd genootschap geschonken. In die dagen, vooral na den oorlog van 1781, werd te Vlissingen veel smokkelhandel, vooral in jenever en tabak, op Engeland gedreven. Dit geschiedde onder den verbloemden naam van commissie- of kustvaart met snelzeilende kotters en loggers, voorzien van cognossementen op afgelegen havens van Spanje of Noorwegen en soms gewapend, om aan de Engelsche wachtschepen weerstand te kunnen bieden. Omstreeks 1820 is deze sluikhandel gelukkig te niet geloopen.

ABRAHAM LOUYSSEN bewees, in het begin van Februari 1795, aan de provincie Zeeland een gewichtigen dienst door meer dan een ton gouds renteloos voor te schieten, in de eerste plaats bestemd om de matrozen van 's lands oorlogsschepen te Vlissingen uit te betalen, (af te monsteren) en van reisgeld te voorzien. Kort te voren waren de Franschen binnengetrokken, en in dit hachelijk oogenblik waren de onrustige, aan Oranje gehechte matrozen, meestal door drank opgewonden, op het punt om tot dadelijkheden over te gaan en hadden zelfs de kanonnen van het linieschip De Staten-Generaal reeds buiten de geschutpoorten getrokken. De schout-bij-nacht HARINGMAN beproefde te vergeefs de rust te herstellen, toen het geld van LOUYSSEN toeliet om de rechtmatig begee-

rige handen te vullen en het woelig scheepsvolk reisgeld naar Holland te verschaffen. Door LOUYSSEN werd in het geheel verstrekt 129536 gl., waarvan gebruikt werden voor het muitend bootsvolk op 15 Februari 45000 gl., en op den 27 Februari voor gedeeltelijke betaling der Fransche troepen 34536 gl., en voor het aandeel dezer provincie in het millioen contanten, waarmede wij onze verlossers, behalve nog met negen millioen in wissels, moesten verwelkomen, 40000 gl. en het overige voor andere doeleinden. Het was dus waarlijk niet onverdiend, toen de Staten aan LOUYSSEN schreven, dat zij ten hoogste gevoelig waren voor den dienst, door hem bewezen. Zij boden hem aan vrijstelling in de uitgeschreven belasting op het goud en zilver, welke uitzondering door hem echter beleefd van de hand werd gewezen. (PASPOORT, *Beschrijving van Zeeland* 1820, blz. 25). Niet lang daarna is het kantoor te niet gegaan. LOUYSSEN, die in Mei 1805 overleden is, heeft geen zonen nagelaten, doch zijne dochter en erfgename ANNA MARIA LOUYSSEN (geboren October 1771) is in Augustus 1794 gehuwd met den bekenden HENDRIK VAN ROYEN, die rector te Vlissingen was en in 1844 als Staatsraad in buitengewonen dienst enz. te 's-Gravenhage is overleden. Ook was in Augustus 1786 te Vlissingen Pensionaris-honorair JOHANNES LOUYSSEN, die zich in den Raad aldaar zeer gelden deed, zooals in het *Vervolg op* WAGENAAR deel XXIII wordt verhaald.

LOUWERSE (PIETER). Geboren te Oost-Souburg den 23 Januari 1840, uit JAN LOUWERSE (1793—1851) en JANNETJE PUIJPE (1800—1850) brave, eenvoudige lieden uit den landbouwenden stand. Onder de leiding van zijn oom, den bekwamen onderwijzer PIETER PUIJPE Az. te Vlissingen, ving LOUWERSE zijn loopbaan aan. In 1858 werd hij onderwijzer te Dirksland, vervolgens te Hazerswoude en daarna te 's-Gravenhage, waar hij in Juli 1888, wegens een gehoorgebrek, eervol ontslag verzocht. Reeds vroeg heeft hij zich in jaarboekjes en tijd-

schriften door dichtproeven, vooral voor kinderen bestemd en waarbij hem het voorbeeld van J. P. HEIJE voor den geest stond, gnnstig doen kennen. De werkjes, sedert van hem in het licht verschenen, waarborgen LOUWERSE eene eervolle plaats onder onze kinderdichters en schrijvers voor de jeugd. Hij is redacteur van het kindertijdschrift *Voor het jonge volkje.*

LOW (JAMES). Geboren te Aberdeen den 8 Maart 1759 kwam reeds vroeg naar Nederland en werd huisonderwijzer eerst te Rotterdam en vervolgens te Utrecht, waar hij gelegenheid vond om zich voor predikant te bekwamen. In 1783 werd hij te Vlissingen beroepen en als predikant der Presbyteriaansche kerk geordend. In 1796 vertrok hij naar Middelburg, waar dominee GABRIEL RIPPING hem in het Nederlandsch bevestigde. In Juli 1797 vertrok hij naar Rotterdam en in Maart 1801 naar Amsterdam. Het verlies van zijn eenigen veelbelovenden zoon dr. JOHN CHRIST. LOW, en daarna van zijne echtgenoote, heeft LOW niet lang overleefd. Hij stierf den 20 November 1817. Zijne eenige dochter huwde mr. J. C. TEDING VAN BERKHOUT te Amsterdam.

Van LOW's geschriften hebben op Zeeland betrekking: *The nature of true Thankgivings, a sermon on Ps LXXXVI, vs.* 12, *preached ad Flushing April* 23 *th* , 1789, *on the recovery of King George III.* De vertaling in het Nederlandsch verscheen te gelijkertijd te Vlissingen. In het volgend jaar zag aldaar het licht: *The uncertainty of life considered, preached ad Campvere, July* 5 *th.*, 1790, *on the death of several respectable members of the Scottish Factory and Court there* Dit geschrift is merkwaardig door de biographische bijzonderheden der daarin genoemde personen. Zie over dezen kundigen man WILLIAM STEVEN, *Hist. of the Scottish Church at Rotterdam*, Edimb. and Rott. 1832. Zijn portret, door GEORGE KOCKERS in 1792 naar het leven gegraveerd, is in *Zelandia illustrata Vervolg* blz. 16.

LOZELEUR DE VILLIERS (PIETER), ook geschreven

Loyseleur de Villers, Loselerius Villerius, werd geboren omstreeks 1530 te Rijssel, dat tot 1667 aan Vlaanderen behoorde. Zijne ouders waren der kerkhervorming toegedaan en moesten Frankrijk verlaten en hun zoon, een hugenoot van echt gehalte, reeds advocaat bij het Parlement van Parijs, was spoedig daarna verplicht naar Genève te wijken. Daar huwde hij met Jeanne de Brichanteau, wier ouders mede slachtoffers waren der geloofsvervolging in Frankrijk. Waarschijnlijk meest onder den invloed van Theodore de Bèze, besloot Loiseleur zich aan de verkondiging van het Evangelie te wijden. Na voorbereidende studiën, werd de scherpzinnige geleerde, predikant bij de in 1556 tot het Calvinisme overgegane koningin van Navarre, Jeanne d'Albret, de voortreffelijke moeder van koning Hendrik IV. Vervolgens leidde hij de godsdienstoefeningen bij den admiraal Gaspard de Coligny, waarna hij predikant werd te Rouaan. Niet lang na den Sint-Bartelsnacht kwam ook daar de vervolging. Loiseleur, die reeds op een nabijgelegen buitenverblijf een schuilplaats had gevonden, slaagde er in om naar Engeland te ontsnappen, doch zijne vrouw en zeven kinderen werden te Rouaan gegrepen, van alles beroofd, en tot op het hemd uitgeschud, de poort uitgejaagd. Hij vestigde zich toen te Londen, waar hij hoogleeraar werd in de theologie en voor dat onderwijs zijne beroemde Grieksche uitgave bewerkte van het Nieuwe Testament met aanteekeningen, een werk tot vijf malen toe herdrukt. Prins Willem van Oranje, met wien hij reeds in 1567 te Dillenburg had kennis gemaakt en op wiens verandering van kerkleer deze leerling van Beza wel invloed zal hebben gehad, zocht den ook als staatkundige rijk begaafden man tot zijn dienst over te halen, en benoemde hem omstreeks 1575 tot hofprediker en geheimraad. Villiers was door veelzijdige kennis van menschen en zaken voor Willem van Oranje een betrouwbare vraagbaak en toonde ook daar de rechte man op de rechte plaats te zijn. In 1580 stelde hij de, in het begin des volgenden jaars uitgekomen,

verantwoording van den Prins tegen den in 's Konings naam afgekondigden ban. Dit geschrift is een meesterstuk van overtuigende redeneering en mannelijke zeggingskracht en waarop dan ook de Spaansche koning slechts door sluipmoordenaars antwoorden kon.

In 1583 schijnt VILLIERS voor het eerst met den Prins in Zeeland te zijn gekomen, doorgaans hield hij zich echter bij den vorst te Antwerpen of te Delft op, waar hij zich ook bevond bij den moord op den 10 Juli 1584. Na deze gebeurtenis zocht Koning HENDRIK VAN NAVARRE hem tot zijnen dienst over te halen, doch LOIZELEUR besloot om Prins MAURITS ter zijde te blijven, hoewel hij naar den achtergrond trad naarmate de Engelschgezinde partij zegevierde en LEICESTER over kwam. Meer en meer vertoefde hij toen op Walcheren, waar ook de Prinses-weduwe zich tot in 1590 veelal ophield in het in 1582 te Vlissingen gebouwde Prinsenhuis, en waar, na den overgang van Antwerpen, PHILIPS VAN MARNIX het in 1578 met de heerlijkheid Souburg gekochte slot St. Aldegonde bewoonde. Vermoedelijk omstreeks 1582 was LOISELEUR eigenaar geworden van het kasteel Westhove bij Domburg, waar hij zich na den dood van zijn vorstelijken vriend vestigde. In die rustige bekoorlijke duinstreek bleef de edele man niet alleen een trouw raadgever van den jongen Prins, maar tegelijk een ijverig beoefenaar der wetenschap en zijne bekend gebleven stellingen over den vrijen wil (*de libero arbitrio*) door hem aan ADRIAAN VAN DER MYLE opgedragen en die zich meer onderscheiden door christelijken zin dan door gehechtheid aan kerkelijke leerbegrippen, zijn op Westhove, geschreven. Zelfs op dat afgelegen buitenverblijf liep LOISELEUR wel eens gevaar, en VAN REYDT verhaalt in zijne *Historie der Nederlandsche oorlogen* hoe hij in 1587 slechts door het gevat inroepen der bescherming van den Middelburgschen magistraat, ontkwam aan het gevaar om namens LEICESTER door den gouverneur der pandstad Vlissingen Lord WILLIAM RUSSELL, als ondersteld hoofd der Franschgezinde partij, te

worden opgelicht. Den 24 November 1590 legde de even eerlijke als geleerde man, na eene korte ziekte, daar hij den 16 dier maand nog een raadgevenden brief aan den Prins had geschreven, het moegetobde hoofd ter ruste, en den 28 November werd zijn stof in de Oude of St. Pieterskerk te Middelburg begraven. Zijne kloeke weduwe overleefde hem tot 1611. Waarschijnlijk woonde zij bij hare dochter MARIA, gehuwd met mr. PIETER VAN DER BAERSE, die in 1573 te Middelburg poorter was geworden en in het volgend jaar secretaris der stad werd en ontvanger der geestelijke goederen, van 1598 tot op het overlijden van VAN DER BAERSE in 1607, op het oude kasteel.

Nadat er sprake was geweest om daar eene Illustre school te vestigen, werd Westhove in October 1610 aan JACOB BOREEL verkocht. Een jongere dochter van LOISELEUR, SUSANNA, trouwde CHARLES EVERWYN OMARSZ uit een geslacht van predikanten in de achttiende eeuw te Dordrecht uitgestorven; de derde dochter huwde JAN DU QUESNEL, in 1593 Waalsch predikant te Zierikzee, wiens oudste zoon PIERRE advocaat te Middelburg was en van wien een andere zoon predikant werd, welke laatste in 1626 een apologie van Prins MAURITS schreef, een boekje naar mevr. BOSBOOM zegt, niet veel beter dan een pamflet om een partij te dienen Van de zonen van VILLIERS verneemt men niets en vermoedelijk zullen er ook ten dien opzichte wel schaduwen gevallen zijn op zijn huiselijk leven. Opmerkelijkheid is het, dat reeds vroeger eene handelsfamilie van denzelfden naam te Middelburg gevestigd was. Een vermogend koopman was ANTONIE DE VILLIERS, die in Maart 1574 door den Prins tot lid van den Raad werd benoemd, in 1629 leefde juffrouw DE VILLIERS of DE VILLIAERS die in dat jaar de Nieuwe Kerkstraat stichtte ('s GRAVEZANDE, *Tweede Eeuwgedachtenis*, blz. 475, 527). Over PIETER LOZELEUR, des Prinsen raad en Hofprediker schreef dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS eene belangrijke studie in de *Gids* van 1843 en mevrouw BOSBOOM TOUSSAINT

gaf in *Eigen Haard* van 1882: *Historische Herinneringen over het kasteel Westhove op Walcheren in Zeeland.*

LUCASZ (Philips). Geboren te Middelburg, was in 1628 aldaar in aanzienlijke betrekkingen. Hij was gouverneur van Amboina en kwam in Juli 1654 als bevelhebber eener retourvloot van zeven schepen naar het vaderland.

LUYT Frederikszoon (Jacob). Geboren te Middelburg in 1601, studeerde te Leiden, werd advocaat en notaris te Middelburg en bloeide in het begin der zeventiende eeuw. Hij was letterkundige en dichter en schreef in het gedenkboek dat door Zeeuwsche dichters werd samengesteld ter gedachtenis aan het bezoek in 1622 Anna Visscher Roemersd. in Walcheren, welk werk verscheen met den titel: *Zeeuwsche Nachtegael en deszelfs dryderley gezang enz. Hier is nog bijgevoegd een poëtisch werk genaemt: Tafereel van Sinnenmal*, Middelburg bij Jan Pietersz. van der Venne, op den hoek van de nieuwe Beurs in den schilderijwinkel, 1623 met pl.; de tweede druk is van 1633. Luyt schreef ook lofdichten voor de werken zijner tijdgenooten, zooals voor de *Proteus* van Jacob Cats en op het *Haagsche Voorhout* van Constantin Huygens. In de *Staten Notulen* van 1620 wordt Luyt vermeld. Zijn kunstgenoot, de Delvenaar Adriaan van der Venne, schreef van hem in den *Middelburgschen Lauwerhof:*

> Luyt geeft een nieuw geluyt, vol welgesette woorden;
> Hij brenght wat voor den dach, dat niemand oyt en hoorden.

Weinig meer dan de la Rue van hem opgeeft kan hier worden medegedeeld.

MAARSCHALK (Andries) sloot zich in 1681 te Leiden aan bij de secte der zoogenoemde Hebreën en werd een harer voorgangers. Nadat hem aldaar door de regeering de stad was ontzegd, begaf hij zich naar Middelburg, waar hij in 1694 in opspraak kwam door de conventikelen ten huize van

zekere schoolmatres Rachel die tot de Waalsche gemeente behoorde.

MAARTENSE (Willem Simons). Het geslacht, zou naar van der Schatte in *Tegenwoordige staat van Zeeland* opgeeft, gevestigd zijn geweest aan de oude haven van Dreischor als de Kwaa-Maeye bekend. Omstreeks 1418 zette zich Simon Willemsen (Symen Lem) te Zierikzee neder, waar hij op uitgebreide schaal de moer- of zelnering dreef, aan welke nijverheid de turven in het latere familiewapen herinneren. Zijn achterkleinzoon, geboren den 18 Februari 1498, was Willem Simon Maertensz, in 1527 in het poorterboek te Zierikzee vermeld als Willem Simon Maerten Simonsz. Kort daarna kwam hij in de regeering dier stad en was van 1531 tot 1556 zevenmaal burgemeester. Bij zijne echtgenoote Adriana Cornelis Ewoudsdochter (van Duiveland) (overleden Februari 1540) liet hij tien kinderen na, niet dertien, gelijk in de la Rue wordt opgegeven. Door zijn zoon Cornelis werd hij de stamvader van het geslacht Stavenisse, dus genoemd naar de heerlijkheid van dien naam en door zijn zoon Claas van dat van Cromstrijen. Bovendien had hij nog een natuurlijken zoon Adriaan Willemsz., in 1572 admiraal van Zeeland-Beooster-Schelde, die echter het wapen van zijn vader zonder brenk van bastaardij heeft gevoerd. Uit den inventaris, zijner goederen, dd. 1550, gedrukt in *Archief*, dl. III, 1878, blijkt, dat W. S. Maertensz een vermogend man was, die aanzienlijke goederen bezat, vooral in Tholen, Ooltgensplaat en Fijnaard. Waarschijnlijk heeft hij de zelnering op grooten schaal gedreven, waarvan het sprookje afkomstig zal zijn, door de la Rue vermeld en reeds door van der Schatte tegengesproken, dat hij de uitvinder van dien nijverheidstak zou zijn geweest. Wellicht dagteekenen uit zijn tijd de schilderijen in het weeshuis te Zierikzee en in het museum te Middelburg bewaard, waarvan afbeeldingen voorkomen in Wagenaar, *Vaderlandsche historie*, dl. IV; en

daaruit in den *Atlas van Zeeland*, alsmede in *Zeeuwschen volksalmanak* van 1847. Daarop ziet men, hoe de darink uit den grond wordt gespit, op hoopen te drogen gelegd en vervolgens tot asch verbrand wordt, welke dan naar de zoutkeeten gebracht en met zeewater vermengd, waaruit wit zout gestookt wordt. (Vgl. *Tegenwoordige staat van Zeeland*, dl. I, blz. 371). De overblijfselen dier nering hebben aan Zierikzee de bergen van Zelkasch verschaft die in later tijd met niet weinig voordeel zijn verkocht. Doch niet alleen als fabrikant maar ook als waterbouwkundige schijnt deze burgemeester zeer ervaren te zijn geweest. Dit blijkt onder anderen uit een nog bewaarde overeenkomst dd. December 1538 over de bedijking der aanwassen enz. van Cromstrijen. LANTSHEER houdt hem voor den dijkmeester GELEIN SIMONSZ, die in 1525 de dijken van de beide Dongeradeelen in Friesland bezocht om daarover advies uit te brengen (zie *Zelandia illustrata* dl. I, blz. 390.) Ook wordt verhaald, dat hij zou hebben ontworpen het vijf uur lang kanaal van Brussel naar Willebroeck, dat door de inrichting met vijf sluizen een wonder van waterbouwkunde werd geacht. Zijn naam komt echter niet voor onder de commissarissen door den Keizer voor die uitvoering aangesteld (zie BUTKENS *Trophées*, dl. II, blz. 14) en GUICCIARDINI en GRAMMAYE, die deze vaart, welke omstreeks twee millioen kostte, beschrijven, noemen als ontwerper JOHAN VAN LOQUEHEM ridder en amman van Brussel. Het zou echter kunnen zijn, dat MAERTENSZ. als deskundige bij de uitvoering geraadpleegd is geworden. Volgens mededeeling van DE LA RUE, getrokken uit de genealogie van STAVENISSE, zou MAERTENSZ. in 1557 te Brussel gestorven zijn en in de St.-Gudulekerk begraven. Zijn portret door H. POTHOVEN in 1784 naar eene origineele afbeelding, in O. I. inkt geteekend, komt voor in *Zelandia illustrata*. Mr. J. P. N. ERMERINS vermeld bij de uitgave van bovengenoemden inventaris dat hem twee portretten in olieverf van WILLEM SIMONSZ. bekend zijn. Het eene was in 1878 in bezit van jhr. mr. W. M. DE BRAUW te 's-Gra-

venhage (sedert 1884 commissaris des Konings in Zeeland); het andere afkomstig uit de familie MOGGE POUS hing op het slot Moermond.

MAAS (ABRAHAM). Geboren te Middelburg, was in het begin der achttiende eeuw, een zeer vindingrijk en vaardig man. Als landmeter maakte hij zich in Suriname zeer verdienstelijk. Teruggekomen, vestigde hij zich in zijne geboortestad en was daar administrateur, of gelijk men toen zeide, boekhouder van vermogende renteniers. DE LA RUE deelt in zijne aantt. mede dat MAAS een man was „van werkzaam vernuft en gestadige werkzaamheid;" hij was kundig in talen en kon geestig teekenen en schilderen, gelijk o. a. blijken kan uit de door hem ontworpen titelplaat van het werk van JACOBUS LEYDEKKER: ADAM, MOZES en CHRISTUS, *of aardsvaderlijke, joodsche en christelijke oudheden*, Middelburg 1700. Nog lang na zijn heengaan, vond men in Middelburg vele schilderijen met door raderwerk in beweging gebrachte figuren door den kunstvaardigen MAAS ontworpen en uitgevoerd. In het Provinciaal archief is de kopie van een kaart van Staats-Vlaanderen in September 1688 door den landmeter MAAS, vermoedelijk de bovengenoemde, nagezien en goedgekeurd.

MAAS (JACOB JANSE). Geboren te Vlissingen den 11 September 1791 uit JAN MAAS en CORNELIA VAN SPARRENTAK. Hij werd opgeleid in het ambacht van zijn vader en vestigde zich in November 1821 als boerentimmerman te Brigdamme. Nu en dan kortte hij zich den tijd met rijmen en in 1843 gaf hij te Middelburg bij HENDRIKSE in het licht: *Dichtstuk op den mensch op grond van den Bijbel*, welk kunstwerk de aandacht trok van de redactie van BRAGA.

Het slot:

„Dus was Gods oogmerk in het scheppen,
Gij menschen moet uw handen reppen,
En werken Gode alleen ten prijs!
Uw hartstogt naar de Konst bestieren;
Zoo niet, vertrekt dan naar de Mieren,
Leert hare wegen en wordt wijs."

gaf aanleiding dat KRETZER en J. G. DE HOOP SCHEFFER in BRAGA schreven:

„DAGELIJKS VERTREK NAAR DE MIERENI!
Nieuwe Onderneming van J. J. MAAS,
Timmermansbaas.
Die naar de Konst hun hartstogt bestieren,
Bekomen geen plaats.
Overigens de *Condities* te lezen
In het heerlijke
DICHTSTUK OP DEN MENSCH
Voor de armen te *Brigdamme* en *S. Laurens*
In 't licht gegeven, nog kort voor dezen,"
Bij HENDRIKSE, *Middelburg* prijs 10 *cents*.

MAAS, die niet hoog en niet best timmerde, lastig van humeur was en veel van procedeeren hield, is behoeftig geworden en den 11 Februari 1874 in het armhuis te St. Laurens overleden.

MACARÉ. In 1585 na de overgaaf van Antwerpen aan PARMA, werd door den graaf van LEICESTER, vrijgeleide verleend aan een aantal Zuid-Nederlanders, die zich in de republiek wilden vestigen en daaronder was ook JAN MACARÉ (MACAREE) uit Antwerpen (*Kroniek Historisch genootschap te Utrecht*, dl. VIII, blz. 32). Hij bracht zijne handelszaken naar het toen bloeiende Middelburg over en de familie kwam uit den deftigen handelstand, in het laatst der zeventiende eeuw in de regeeringskringen; dat echter daarin niet allen even gelukkig slaagden blijkt uit de Staten-notulen van Augustus 1678. Voordeelige posten in Oost-Indië, zooals van PIETER MACARÉ, in 1715 opperhoofd te Spahan, vermeerderden het aanzien en vermogen der familie. PETRUS MACARÉ, geboren te Middelburg in 1701 was een veel belovend jongeling en zou in dien tijd der familie-overeenkomsten, zeker eene aanzienlijke betrekking hebben kunnen krijgen, indien hij niet verkozen had om predikant te worden. DE LA RUE verhaalt, hoe deze als veertienjarige knaap, bescheiden maar waardig,

zijn oud-oom den burgemeester NACHTEGAEL, een echte pofhans, terecht zette, toen deze hem in een gezelschap bespotte over zijne begeerte om voor de boeren te prediken, terwijl hem de weg tot regeeringsposten openstond. De jongeling volgde echter zijn wensch en ging in 1721 te Leiden studeeren. Vier jaren later promoveerde hij in de godgeleerdheid met eene loffelijk vermelde dissertatie *de Hereditate Terrae*, opgedragen o. a. aan DANIEL FRUITIER, predikant te West-Zaandam en AEG. BURS FRUITIER, predikant te Ridderkerk. In 1726 werd MACARÉ predikant te Ouwerkerk in Duiveland, in 1729 te Steenbergen en in 1734 te Middelburg, waar de kundige en algemeen geachte man reeds den 6 Januari 1736 overleed.

MACARÉ (PIETER JOHANNES (RETHAAN) studeerde te Leiden en werd in 1770 Pensionaris en vervolgens Schepen en Raad te Middelburg Wegens gehechtheid aan de stadhouderlijke regeering verloor hij bij de omwenteling van 1795 al zijne ambten en bedieningen. MACARÉ was een kundig en onvermoeid beoefenaar der geschiedenis van Zeeland, vooral wat betreft penning- en geslachtkunde. waarover hij vele aanteekeningen bezat Met veel zorg heeft hij eene beschrijving vervaardigd der wapens en andere gedenkteekenen, die vóór de omwenteling in de kerken van Zeeland gevonden werden, waarvan de inhoud door zijn zoon opgegeven in de *Kroniek van het Historisch genootschap te Utrecht* (dl. VI, blz. 361) nog onder zijn kleinzoon te Haarlem berust. Hij was gehuwd met JOHANNA CATHARINA VAN NAERSEN uit Dordrecht en had een zoon, CORNELIS ANTONIE RETHAAN MACARÉ, geboren te Middelburg den 27 Augustus 1792 Deze ontving zijne opleiding in de geboortestad, en doordat zijn vader in die drukkende tijden gedwongen ambteloos was, kon de wensch van den jongeling om te studeeren niet worden ingewilligd. Hij werd werkzaam bij de weeskamer der stad en in 1810 surnumerair bij de registratie; in hetzelfde dienstvak was hij in 1813 te Leiden; in 1814 te Brielle; in 1816 te 's-Her-

togenbosch, totdat hij in 1817 als verificateur in de provincie Zeeland kwam Van 1823 tot 1848 was hij ontvanger enz. te Middelburg en van dat jaar tot 1857, toen hij gepensionneerd werd, te Utrecht. In 1829 werd Macaré lid van den stedelijken raad te Middelburg en in 1836 wethouder aldaar Jhr C. A. Rethaan Macaré overleed te Utrecht den 17 Maart 1862 en werd te Middelburg begraven. Hij was in October 1839 gehuwd met Florentine Jacobine Martina Ontijd, waaruit twee zonen en twee dochters werden geboren. In 1844, toen men scheen te vreezen, dat de ridderschap in Zeeland uit zou sterven, werd ook Macaré in den adelstand verheven. Door zijn ijver voor Zeeuwsche oudheden en vooral voor munten en penningen heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt. Macaré was de eerste die de aandacht vestigde op de vele merkwaardige oudheden en kunstvoorwerpen in Middelburg verspreid en het denkbeeld opperde om die gedenkstukken in een oudheidskamer te verzamelen, welke dan ook onder zijne leiding in 1841 tot stand is gekomen; en waaruit het stedelijk museum is ontstaan. Ook voor het Zeeuwsch genootschap was hij ijverig werkzaam en terwijl hij de munten en penningen regelde, ordende zijne echtgenoote het kabinet van horens en schelpen. Van zijne bekwaamheid op dat gebied getuigt de belangrijke muntverzameling reeds door zijn vader begonnen, en door hem aanmerkelijk uitgebreid. Als scherpzinnig numismaticus heeft hij zich vooral doen kennen in eene *Verhandeling over de bij Domburg gevonden Frankische, Brittanische, Noordsche en andere munten*, een werk in 1837 door het Zeeuwsch genootschap uitgegeven, waarop in 1854 een vervolg in het *Archief* het licht zag, welke geschriften, opgehelderd door nauwkeurige afbeeldingen, ook in het buitenland veel belangstelling wekten. In het genoemde *Archief* schreef Macaré eene van ijverig navorschen getuigende mededeeling over eene, naar zijn oordeel, Heidensche offerplaats onder Serooskerke (W), waarbij eene afbeelding van den steen nog als kerkdrempel aldaar gebruikt. In 1855 werd te Utrecht

van hem gedrukt eene *Oude kroniek van Brabant*, *naar een onuitgegeven handschrift* en in de werken van het Historisch genootschap worden een aantal bijdragen van zijne hand gevonden. Onder de handschriften van het Zeeuwseh genootschap zijn vele brieven en aanteekeningen van MACARÉ afkomstig. Zijne levensschets is door mr. J. I. D. NEPVEU bewerkt voor de *Handelingen der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde* en in *Biographisch woordenboek* komt een artikel voor over dezen kundigen en ijverigen man, met eene opgaaf der werken, waarin van hem wordt gewag gemaakt. Zie ook de *Middelburgsche courant* van 23 Maart 1861.

MACARÉ (PAULUS JACOBUS). Geboren te Middelburg in 1806 uit CORNELIS HENDRIK MACARÉ en JACOBA PETRONELLA VAN DER MANDERE. Hij werd opgeleid voor studie, doch slaagde er niet in om het doel te bereiken. In het laatst van zijn leven, woonde hij boven de dorpsherberg te Nieuwland, waar hij op den 27 Juni 1861 overleed. MACARÉ was niet zonder talenten en bezat de gave om geestig te rijmen, waarvan een bundeltje getuigt, dat, onder den titel: *Uit de dagen van Olim*, in 1850 te Middelburg het licht zag.

MACHEREN (PHILIP VAN), was naar DE LA RUE opgeeft, een schilder die zich in de tweede helft der zeventiende eeuw veel in Middelburg ophield. Hij had eene bijzondere vaardigheid in het afbeelden van zeegevechten en was in 1672 meermalen op 's lands vloot om den strijd van nabij gade te slaan. Met hetzelfde doel hield hij zich in Zweden en Denemarken op, waar nog vele schilderijen van hem voorkomen. In het laatst der zeventiende eeuw schijnt hij te Rotterdam te zijn overleden.

MACQUET (JOHAN). De familie uit Frankrijk geweken, vestigde zich te Middelburg en behoorde in het midden der zeventiende eeuw tot den gegoeden handelstand. JAN

David Macquet, koopman aldaar, huwde met Johanna Coorne Pietersdochter uit Margareta Cortgemet, uit welken echt in Juni 1701 te Middelburg geboren werd Jan Macquet Deze studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid, werd in 1728 predikant te Elkerzee en in 1731 te Domburg, waar hij den 11 Februari 1736 overleed, bij zijne weduwe Dana Pluympot, dochter van den Brouwershavenschen burgemeester Willem Pluympot en N. Duncan, nalatende twee zoontjes. Tijdens hij te Elkerzee stond was den 5 November 1731 te Brouwershaven geboren Johan Macquet. Deze werd tot geneesheer opgeleid, ging in 1751 te Leiden studeeren en promoveerde in 1756 tot med. doctor met eene dissertatie *De vitiis vasorum continentium.* Hij vestigde zich als geneesheer te Zierikzee, waar hij in 1770 in de regeering kwam en negen jaren later Thesaurier en Burgemeester werd, welke betrekking hij tot de omwenteling van 1795 bekleedde. Hij bleef ongehuwd en overleed den 3 December 1798. Macquet was een kundig geneesheer en een werkzaam en algemeen geacht man. Over geneeskunde zag van hem het licht: *Verhandeling over de Bijbelsche ziekten enz.*, Leiden 1762. — *Inleiding tot de Pathologie, of beschrijving van het menschelijk lichaam in den zieken staat*, Leiden 1781, 3 dln. Bij zijn overlijden, was het vierde deel voltooid, doch is niet uitgegeven. Met een aanprijzende voorrede van dr. J. E. Doornik verscheen in 1808 te Amsterdam eene nieuwe uitgave. Ook gaf Macquet in de *Natuur- en Geneeskundige correspondentie* eene *Geneeskundige beschrijving van Zierikzee en de eilanden Schouwen en Duiveland*, waarin merkwaardige bijzonderheden voorkomen over den maatschappelijken toestand dier dagen. Meer naam maakte hij zich echter als letterkundige en dichter, en hij was een der eerste leden van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde. Hij heeft een verhandeling geschreven over de voortreffelijkheid der oude en nieuwe poëten, alsmede over het schoon in de poëzie, opgenomen in de werken der genoemde maatschappij van 1777. In 1761 gaf hij te Leiden

een dichtstuk uit: *De vier Jaargetijden*, waarop van 1772 tot 1779 te Zierikzee in drie deelen volgden: *Dichtlievende uitspanningen*, waarin vooral geprezen werden *Het gelukkige Nederland* en *De lotgevallen van Zierikzee*. In 1780 verscheen van hem te Utrecht: *Proeve van Dichtkundige letteroefeningen*.

In de bibliotheek der Leidsche maatschappij wordt ook nog een handschrift van hem bewaard. In de collectie van het Zeeuwsch genootschap zijn onderscheiden brieven en verhandelingen van hem o. a. over het aanbieden van gedichten aan het Leidsche kunstgenootschap; over de oprichting van het Zeeuwsch genootschap; eene ongunstige beoordeeling van O. Z. VAN HAREN's treurspel AGON; een gedicht over de vrijheid, (Zierikzee 1766) en eene geneeskundige verhandeling over de ziekte van koning JORAM. Er is ook een brief bij van zijn executeur B. CAU, dd. Zierikzee 1799 over papieren door MACQUET nagelaten.

JAN MACQUET wordt besproken door: mr. A. MOENS VAN BLOIS in het *Jaarb. Zeeland* (1853); TE WATER in *Verslag der Maatschappij van letterkunde* over 1799; door WITSEN GEYSBEEK in *a. w.*; in *Zelandia illustrata* en in *Navorscher* 1853.

De familienaam is, naar ik meen, uitgestorven met mr. JAN JACOBUS MACQUET (1751—1818) Oud-Burgemeester van Middelburg, wiens oudste zuster CLARA JACOBA in 1750 trouwde met mr. JOHANNES JACOBUS LOKE, pensionaris van Vlissingen; terwijl de jongste zuster MARIA in 1763 in den echt trad met PIETER DE TIMMERMAN. Zij waren kinderen van JAN MACQUET en JOHANNA DOUW, die een zoon was van WILLEM MACQUET (overleden 1763) en CLARA MEERTENS.

MAECHT (JAN DE) De familie schijnt uit Brussel afkomstig te zijn. LAURENS DE MACHT kwam zich als tapitsier te Arnemuiden vestigen en kreeg aldaar in 1588 voor hem en zijne gezellen vrijdom van de wacht. Omstreeks 1590 schijnt hij Arnemuiden te hebben verlaten en werd in 1596 poorter te Middelburg. De eerste fabriek tot „de neringe en de tapijt-

makerij" werd aldaar tusschen 1590 en 1596 gesticht in de tegenwoordige Engelsche kerk, toen de kapel van het Cellebroedersklooster, daarna tot simpelhuis ingericht. JAN DE MAECHT overleed den 29 November 1598, en werd opgevolgd door HENDRIK, na wiens dood in Maart 1602 de zaak op LAURENS overging. De stedelijke regeering begunstigde de inrichting zeer, doch kon niet verhinderen, dat LAURENS in 1617 met zijne arbeiders en weefgetouwen naar Mostlake in Engeland vertrok en aldaar in 1619 de eerste tapijtfabriek opende. In 1622 kwam hij weder naar Middelburg en bleef aldaar tot 1629 werkzaam, in welk jaar de kapel aan den kerkeraad der Engelsche gemeente werd afgestaan. LAURENS DE MAECHT stierf in Februari 1631 en werd in de Oude kerk begraven. De sprookjes over JOHANNA, die de tapijtwerken in de zaal der Staten van Zeeland zou geborduurd hebben, worden vermeld en weerlegd in het werk van mr J. VAN DE GRAFT, hiervoren blz. 286 genoemd. Of de aanzienlijke koopman JASPAR DE MAECHT, die in 1665 in de kortedelft het fraaie huis de Posthoorn bewoonde en karos en paarden hield, tot dat geslacht behoorde, is wel waarschijnlijk, doch niet met zekerheid te zeggen. Ook in Vlissingen woonden kooplieden van dien naam. De familie had tot wapenschild: in azuur een staande engel (eene maagd) van zilver.

MAENHOUDT. (JOSIAS) geboren te Vlissingen omstreeks 1638 of 1639 Hij studeerde te Leiden en werd in October 1665 predikant te Sluis-in-Vlaanderen, waar hij den dienst in het Fransch en Nederlandsch waarnam en tot zijn overlijden in den aanvang van 1676 werkzaam bleef. Hij was eerst gehuwd met MARIA JENEIN; verwant aan den in 1654 te Vlissingen beroepen Waalschen predikant MATTHIEU JENEIN, en vervolgens met ANNA ITA, waarschijnlijk eene dochter van den bekenden commandeur PIETER ADR. ITA. MAENHOUDT schreef een zonderling boek: *Droeve Nederlandsche klachte, soo over de sware ellenden van straffe, als over die van sonden,*

met het vertoogh van een regenboog, gemaakt uit verscheiden regendroppelen en sonnestralen van Godts goedertierentheyt, schijnende op de swarte wolcken des oorlogs. In navolging van die van den profeet JEREMIA *enz.*, Vlissingen 1672, 4°. De familienaam kwam nog niet lang geleden in Vlissingen voor.

MAGIELSE (ADRIES). Geboren te Goes den 17 Februari 1813, uit JOHANNES MARGIELSE, een braaf en ontwikkeld man, hoedenmaker van beroep en CORNELIA TRIS. Hij ontving in zijne geboortestad het gewone lager onderwijs, doch muntte spoedig uit boven zijne medescholieren, vooral in de rekenkunde, waarvan hij ingewikkelde vraagstukken vlug en doorgaans uit het hoofd wist op te lossen. In Maart 1826 werd de knaap geplaatst op het kantoor van den toen als opzichter van den waterstaat te Goes gevestigden heer DE LANNÉE DE BÉTRANCOURT en oefende zich daar in het keurig teekenen en schoonschrijven, waardoor hij zich later onderscheidde. Drie jaren daarna deed hij examen als landmeter en in 1832 werd hij dijkbaas bij de calamiteuse watering Hoedekenskerke. In 1834 kreeg MAGIELSE de benoeming tot opzichter van 's Rijks waterstaat en reeds in het volgend jaar werd hij op het bureau van den Inspecteur PIETER VAN DIGGELEN te Middelburg geplaatst, welke onderscheiding hij aan zijne kunde en nauwgezetheid te danken had en die ook voor zijne niet sterke gezondheid zeer wenschelijk was. Hier maakte hij zich vooral verdienstelijk bij de belangrijke bedijkingsontwerpen van den Hollaerepolder, den Onrustpolder, den Cramerspolder, den Sebastiaan de Lange polder enz. In 1859 gaf hij met zijn ambtgenoot J. J. BRANDT, de bekende nog onovertroffen Kaart van Zeeland uit, waarvan de oorspronkelijke teekening door de vervaardigers aan het Zeeuwsch genootschap werd geschonken. Meermalen was MAGIELSE in de commissie tot het examineeren van landmeters, pikeurs (opzichters), dijkbazen en vele jongelieden werden door hem voor die ambten opgeleid. Ook in andere maatschappelijke betrekkingen

maakte hij zich verdienstelijk o. a. als kassier der Nederduitsch-Hervormde diaconie, als ouderling en kerkvoogd, als bestuurder der Industrieschool en der Teekenacademie, als secretaris van het Natuurkundig gezelschap en als ijverig lid der Maatschappij V. W., waarin zijne toewijding door eene zilveren medaille werd erkend. In 1862 werd hij lid van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen en in 1867 werd de eenvoudige man, die zich nooit op den voorgrond stelde, door de schier eenparige stem der burgerij gekozen tot lid van den Gemeenteraad. In al die betrekkingen toonde hij zich een degelijk en deugdelijk man, zeldzaam begaafd, maar even bescheiden en nederig. Zoowel voor wetenschappelijken arbeid, als voor de nauwgezette vervulling zijner ambtsbetrekking vergde hij soms te veel van zijn zwakke lichaamskrachten en tot weinige dagen vóór zijn dood bleef hij met denzelfden ijver werkzaam. Reeds lang sloopte longtering zijn gestel, maar kalm en berustend zag de brave man het einde naderen, vertrouwend dat hij zijn plaats op aarde niet onwaardig had vervuld. MAGIELSE behoorde tot de gematigd behoudende richting, maar zachtmoedig en welwillend, weigerde hij nooit met andersdenkenden samen te gaan en eerbiedigde hun gevoelen, hoewel hij eigen overtuiging daarom niet prijs gaf. Na lang en veel lijden stierf hij op den 2 Juli 1870. Bij de begrafenis den 6 Juli, op zijn verzoek zoo eenvoudig mogelijk, kwam het toch uit, hoe aanzienlijken en geringen den man hadden hooggeacht, van wien getuigd kon worden, dat er niets in hem was, dat niet eerlijk en trouw mocht heeten. In een rouwvergadering der afdeeling van de maatschappij V. W. op 17 Juli werd niet minder tot zijn lof gesproken. MAGIELSE was tweemalen gehuwd, van 1837 tot 1849 met MARIA VERBURG, waaruit eene dochter (overleden 1879) echtgenoote van den heer PHILIP FRANS KETNER directeur van het telegraafkantoor te Hilversum, en van 1850 tot 1869 met ELIZABETH MARIA STAPPERS.

In het *Archief van het Zeeuwsch genootschap* is in 1866 van MAGIELSE eene verhandeling gedrukt: *Middel van stroom-*

afleiding tot ontzet der aangevallen oevers in Zeeland. Deze beschouwingen werden veel besproken, door sommige deskundigen bestreden, maar door anderen met instemming begroet.

MAGNUS. Dit geslacht was in de zestiende eeuw in Middelburg aanzienlijk en vermogend en bleef lang aan Spanje en de oude kerkleer verbonden. SIMON MAGNUS trouwde in het begin dier eeuw PETRONELLA CHYS, mede uit eene invloedrijke regeeringsfamilie, waaruit voortkwam JACOB SIMONSZ. MAGNUS, Schepen in 1530 en gehuwd met MAAIKEN ROELANDSDOCHTER D'HUYVETTER. Hij overleed in 1556 en zijne echtgenoote in 1570. Zij werden onder een fraai bewerkte zerk in de Westmonsterkerk begraven, welk grafgesteente in 1583 naar de Nieuwe kerk werd overgebracht, waar het nog te zien is. Het is ook afgebeeld in *Zelandia illustrata.* Van hun zeventien kinderen is SIMON JACOBSE MAGNUS, Schepen en Quartiermeester tijdens het beleg van Middelburg geweest, evenals zijn broeder ROELAND JACOBSZOON MAGNUS. Toen de stedelijke regeering tijdens het beleg, in Januari 1573 hopende op ontzet, vierkante gouden noodmunten liet slaan, ter waarde van een dukaat, waarop een kruis stond en het bijschrift: *Deo Regi Patriae Fidel. Middelb.* en het bekende rijmpje ('s GRAVEZANDE, *Eeuwged.*, blz. 380), kregen ook deze broeders een met hun naam voorzienen penning als erkentenis voor „trouwen dienst aan de Kon. Majesteit en de stad bewezen tot voorstandigheid en conservatie van de H. Cath. religie." JACOB MAGNUS SIMONSZ., geboren te Middelburg omstreeks 1566, trouwde met de zeer vermogende PETRONELLA MERSEN. Hij werd Burgemeester van Middelburg en was ambachtsheer van Groot-Ammers, Bergambacht en Melissant In 1603 werd hij wegens Zeeland in de Staten-Generaal gecommitteerd en was Buitengewoon gezant in Engeland en in 1607 in Denemarken, waar hij tot ridder werd verheven. Bekend zijn de pogingen door MAGNUS in het werk gesteld om JOHAN VAN OLDENBARNEVELT te redden.

Zijn zoon mr. PIETER MAGNUS, heer van Bergambacht, geboren te Middelburg in 1600, studeerde te Leiden en stierf in 1648 ongehuwd. Hij bezat belangrijke goederen in Zuid-Beveland, welke later het eigendom werden der nakomelingen zijner zuster MARIA, gehuwd met CHR. DE CUYPER, Gecommitteerden Raad in de admiraliteit.

MAHIEUSZ (ANDRIES). De naam van dezen koster der Westmonsterkerk te Middelburg is verbonden met de bekende bruiloft op Zondag den 21 Februari 1574 op den dag vóór de overgaaf der stad aan den Prins van Oranje, zijnde toen de nood zóó hoog gestegen, dat het feestmaal gevierd werd met wafelen, gebakken van lijnzaad en paardenvleesch van twee stuivers het pond, terwijl een pond brood nauwlijks voor zes schellingen te krijgen was en een pond boter met vier schellingen werd betaald.

Dit huwelijk werd voltrokken, terwijl het toen nog naar Roomsche wijs kon geschieden en het bleef ook in gedachtenis, omdat er eene schilderij van de bruiloft werd vervaardigd. Daarop was voorgesteld bruid en bruidegom onder een groene kroon en voor een spiegel gezeten. De tafel, waarop de genoemde spijzen staan, is omgeven door gasten, wier afbeeldingen, volgens 's GRAVEZANDE in *Eeuwgedachtenis* naar het leven genomen waren. ANDRIES MAHIEUSZ was waarschijnlijk een zoon van JOES (JOHANNES) MAHIEUSZ, een deurwaarder die in den Helm woonde Hij schijnt in Middelburg gebleven, en wordt in 1599 genoemd onder de meest gegoede personen der stad. Zijne familie was verwant aan die van VAN DER STRINGE, waarom de genoemde schilderij, pas in de vorige eeuw verloren geraakt, vroeger bewaard werd op de buitenplaats Rustenburg onder Welzinge aan den Segeersweg, lang bewoond door den Ontvanger-generaal JOHAN VAN DER STRINGE. De op blz. 177 genoemde predikant ADRIAAN VAN EEGHEM (overleden in 1709) had aan GERARD DE WIND (overleden 1752) verhaald, dat hij eene juffrouw

ontmoet had, die deze bruiloft had bijgewoond en op de schilderij stond afgebeeld. De overgaaf der stad na een beleg van bijna twee jaren vol onrust en ellende, schijnt vreedzaam te hebben plaats gehad, want op den 21 Februari aten de burgemeesters in het klooster der Minderbroeders, met de Augustijnen een afscheidsmaal, waarvoor de stad vier stoopen wijn schonk. Den 22 vertrok de vicaris JOHAN VAN STRIJEN met de geestelijken der abdij naar Breda. De overeenkomst om slechts lijfgoed mede te mogen nemen, schijnt ook oogluikend te zijn toegepast, daar o. a. naar Breda werd overgebracht een kostelijk altaarkleed uit de abdij, dat MATTHEUS VAN IRSSEL, vroeger religieus. in de Middelburgsche abdij, doch in 1614 Abt van St. Michielsklooster te Antwerpen, ten dienst zijner kerk aan Prins MAURITS verzocht. Ook belangrijke papieren der abdij, waarvan er nog enkele bewaard worden in de abdij van Averbode in Brabant, o a. ook het eenig bekende exemplaar van het in 1478 door PIETER WERRECOREN te St. Maartensdijk gedrukte boek, zullen door de geestelijken bij den uittocht wel zijn medegenomen Over de bruiloft van ANDRIES MAHIEUSZ. zie men 's GRAVEZANDE *a. w.*; *Navorscher* VIII; alsmede de *Sleutel op de Burlesque-notulen der Staten van Zeeland* (H. S.)

MAHNE (WILLEM LEONARD). Hij werd te Amsterdam geboren den 26 Mei 1772, voor wetenschappelijke studiën opgeleid' en studeerde te Leiden in de letteren. Na in 1793 gepromoveerd te zijn, werd hij rector te Amersfoort, vanwaar hij in 1809 naar Zierikzee vertrok, waar hij tot 1817 werkzaam bleef De herinnering aan zijn uitnemend onderwijs bleef aldaar nog lang levendig en enkele zijner leerlingen, later loffelijk bekende wetenschappelijke mannen, erkenden steeds hun groote verplichting aan dien even kundigen als belangstellenden leermeester. Het was dan ook een groot verlies voor de Latijnsche school, toen MAHNE in 1817 benoemd werd tot Hoogleeraar aan de in dat jaar opgerichte Hooge-

school te Gent, waar hij tot 1830 werkzaam bleef Toen door de omwenteling gedwongen de wijk te nemen vestigde hij zich te Vlissingen. In 1831 werd hij als Hoogleeraar te Leiden geplaatst, waar hij tot 1842 werkzaam was. Emeritus geworden, bleef de onvermoeide grijsaard zijne lessen voortzetten, totdat in 1846 zijn jeugdige ambtgenoot COBET die taak overnam. MAHNE overleed den 20 Mei 1852. Hij was gehuwd met DINA ANTOINETTE VAN DIERMEN, in 63-jarigen ouderdom te Gent in 1828 overleden. Zijn zoon DANIEL, geboren te Zierikzee in 1811, studeerde te Leiden in de geneeskunde. MAHNE heeft over wijsbegeerte en klassieke letterkunde veel geschreven en enkele zijner werken zijn in 1812 en 1816 te Zierikzee en in 1832 en 1838 te Vlissingen uitgekomen. Zijn portret in steendruk zag meer dan eens het licht. Dr. J. T. BERGMAN schreef zijne levensschets achter de *Handelingen der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde* over 1852.

MAYKEN JANSDOCHTER weduwe van FRANS LAURENSZOON, oud omtrent veertig jaren, was te Middelburg een der slachtoffers van de geloofsvervolging. Beschuldigd van doopsgezinde gevoelens, werd zij op den 2 Mei 1569 levend verbrand. Haar lotgenoot was AALTJE JANSDOCHTER; huisvrouw van den stoeldraaier SIMON DIRKSZOON, geboren te 's-Gravenhage, oud zeven en dertig jaren. Daar zij herdoopt waren en bij haar geloof bleven volharden, werden zij veroordeeld om gebracht te worden voor het stadhuis en aldaar geëxecuteerd met den vure, waarna de doode lichamen werden gevoerd buiten de Noorddampoort ter plaatse van de justitie en aldaar gesteld aan een stake. Vgl. K. R. PEKELHARING, *Bijdragen tot de geschiedenis der Hervorming in Zeeland* (1524—1572) in *Archief Zeeuwsch genootschap* 1866, en de daar aangehaalde werken.

MAYKEN IN DEN HERT en CATHARINA ROSE. Een paar vrouwen te Sluis, die zich door kloekhartigheid onderscheiden hadden bij de belegering in 1587. Zij stonden aan

het hoofd van een aantal burgervrouwen, die onvermoeid aan het versterken der wallen medewerkten en wierpen een fort op, dat daarom de Vrouwenberg of Venusberg werd geheeten. (Vgl. Bor, *Ned. Oorl.*, XXIII).

MAIZONNET (Louis Lancelot). Oudste zoon van den uit Genève afkomstigen Jean Louis Maizonnet (1712—1783) werd te Delft geboren den 6 October 1745. Hij was een veelbelovend jongeling en ging in 1765 te Leiden in de godgeleerdheid studeeren. In Maart 1769 kwam hij als predikant bij de Waalsche gemeente te Vlissingen en werd aldaar lid van het Fransche leesgezelschap, waaruit toen juist het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen ontstond. Als zoodanig komt zijne handteekening voor op de lijst der oprichters bij de Kanter en Dresselhuis, *De Provincie Zeeland.* Veel kon Maizonnet echter aan dit werk niet doen, daar hij nog in hetzelfde jaar een beroep naar Dordrecht aannam. In October 1772 trad hij aldaar in den echt met Cornelia Anna de Court (1745—1834), doch overleed reeds den 27 October van het volgend jaar. Maizonnet was bekend als een kundig en braaf man, die vooral in zijne gemeente algemeen was geacht en bemind. Hij heeft uitgegeven: *Histoire du peuple d'Israël depuis la création du monde, jusque'au retour de la captivité de Babylone, tirée de l'Ecriture-Sainte*, Dordrecht et Rotterdam, 5 dln, 8°. Zie over L. L Maizonnet, o. a. G D. J. Schotel, *Kerkelijk Dordrecht*, dl. II, blz. 213.

MALDERÉ (Jacob van). Deze invloedrijke man was een zoon van Simon de Malderé en Antoinetta Bernard. Reeds vroeg kwam hij in dienst van Prins Willem den Eersten, die hem tot zijn stalmeester benoemde; hij was getuige van den moord en ving den vorst in zijne armen op. Ook bij Maurits was hij zóó gezien, dat deze hem aanstelde in 1585 tot Baljuw van Veere en vervolgens tot zijn plaatsvervanger als Eerste-Edele in Zeeland. Die benoeming gaf

aanleiding tot veel gekibbel met de Staten, vooral omdat VAN MALDERÉ geen geboren Zeeuw was, welke bezwaren door eene akte van non praejuditie wel verminderd, doch niet geheel opgeheven werden; zoodat hij altijd als een soort van indringer werd beschouwd en nooit aangenaam is verklaard. De persoonlijke verhouding met de Staten was echter zeer welwillend en toen in Januari 1611 zijne eenige dochter huwde met JAQUES THESART baron DE TOURNEBU, edelman des konings van Frankrijk, werden de Staten van Zeeland ter bruiloft verzocht en schonken als huwelijksgift een zilververguld lampet ter waarde van zeshonderd gulden. Nog in hetzelfde jaar stonden zij als gevaders bij den doop van een kind. Herhaalde malen werd VAN MALDERÉ afgevaardigd in buitenlandsche commissiën. Zoo ging hij in 1607 met JOHAN BERCK, namens de Algemeene Staten naar Engeland en in 1611 was hij met VAN BREDERODE en VAN DER MYLE in Frankrijk. Hij overleed den 16 November 1617 en reeds vroeger hadden de Staten van Zeeland bepaald, dat zijne weduwe MARGARETA VAN BERCHEM, eerst jonkvrouw te Rijnsburg, en vervolgens gehuwd geweest met ALEXANDER DE HAULTAIN, voor vierhonderd gulden 's jaars het huis in de abdij mocht blijven bewonen. Van den grafsteen in de Waalsche kerk te Middelburg, waaronder het stoffelijk overschot rust van DE MALDERÉ en zijne echtgenoote (overleden 23 October 1618) wordt eene afbeelding bewaard in *Zelandia illustrata*. Vgl. verder *Nalezingen op* WAGENAAR's *Vaderlandsche Geschiedenis*.

MAN (MICHIEL DE). Was conrector aan de Latijnsche school te Vlissingen, vanwaar hij in 1685 naar Dordrecht vertrok, waar hij in 1695 overleden is. Een zijner Latijnsche gedichten ter eere van den rector SAMUEL MUNCKERUS is bij JOH. VAN BRAAM te Dordrecht in 1697 gedrukt.

MAN (JAN CORNELIS DE). Geboren te Middelburg den 20 September 1818 uit JOHANNES DE MAN Jz. (1783 - 1856)

en MARIA ELISABETH TAUCHER (1789—1855) beiden uit Middelburg. In 1836 ging hij naar de academie te Leiden, studeerde in de geneeskunde en promoveerde in Juni 1841 op eene dissertatië *De aconito.* Na te Weenen en Parijs zijne chirurgicale en obstetrische studiën te hebben voortgezet, vestigde hij zich in het laatst van 1842 te Middelburg, waar hem eene gelukkige praktijk ten deel viel. Zijn vader, sedert 1808 heelmeester aldaar, en van 1814 tot zijn overlijden lid en secretaris der Provinciale Geneeskundige commissie, was tevens Lector in de anatomie aan de Geneeskundige School. De opleiding van den zoon was daardoor reeds vroeg eene anatomische, wat medewerkte dat deze in 1854 met genoegen het onderwijs in de ontleedkunde aan genoemde school op zich nam en dit volhield totdat de instelling in 1866, na het tot standkomen der nieuwe geneeskundige wetten, ophield te bestaan; eene benoeming tot lector had hij echter wegens vele bezigheden van de hand gewezen. Voor die werkzaamheid bracht hij tot stand eene niet onbelangrijke verzameling van praeparaten nog in het gasthuis bewaard. Toen zijne geschriften de aandacht op hem gevestigd hadden, werden hem verschillende betrekkingen aangeboden o. a. van Referendaris en tweemalen die van Geneeskundig-Inspecteur. Hij werd lid van den Geneeskundigen Raad en was Hoofdbestuurder der Maatschappij tot bevordering der geneeskunst. Op verschillende tijden was hij lid van het Bestuur der Godshuizen, van de plaatselijke schoolcommissie, voorzitter van de Gezondheidscommissie en bestuurslid van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen. Zijne betrekking op Zeeland spoorde hem aan om wat hij trachtte te doen, steeds te verrichten met het oog op zijn geboortegrond. Met lust bracht hij in het Zeeuwsch genootschap bijeen wat dit gewest merkwaardigs op praehistorisch, antiquarisch en zoölogisch gebied oplevert en zijne onvermoeide zorgen, maakte hem de gouden medaille ruimschoots waardig, den verdienstelijken man op zijn zeventigsten jaardag door het Genootschap vereerd, terwijl

zijn veertigjarige praktijk door zijne vele patienten en vrienden niet minder belangstellend werd herdacht. Zijne schriften zijn opgenomen in de verzameling der werken van Zeeuwsche Geneeskunst-oefenaren, geplaatst in den *Catalogus der Provinciale Bibliotheek* 1876 en vervolg. Daaruit worden hier bijzonder vermeld: *Sterfte-atlas van Nederland*, bewerkt te zamen met prof. BOOGAARD en dr. J. ZEEMAN. — Mortaliteits- en Morbiliteitsbijdragen in het *Nederlandsch tijdschrift voor geneeskunde* en in het *Archief Zeeuwsch Genootschap.* — Mededeelingen voor in de Schelde gevonden Antidiluviana — Topographie van Middelburg en van Zeeland bewerkt met dr. A. A. FOKKER en de laatste nog met dr. J. P. BERDENIS VAN BERLEKOM. — Over een merkwaardig Cranium osteoscleroticum. — Over de vluchtbergen in Walcheren en de begraafplaats Bloemendaal te Domburg; alsmede bijdragen tot de kennis der craniologie en ethnographie van Zeeland.

Dr. DE MAN is in 1849 te Middelburg gehuwd met NEELTJE ELISABETH KAMERMAN uit Kloetinge, waaruit een zoon en twee dochters.

De zoon JOHANNES GOVERTUS DE MAN, werd te Middelburg geboren den 2 Mei 1850. Hij doorliep het gymnasium en de hoogere burgerschool, studeerde te Leiden en promoveerde aldaar in September 1873 tot doctor in de wis- en natuurkunde op eene dissertatie over de *Vergelijkende myologische en neurologische studiën over amphibiën en vogels.* Al aanstonds werd hij aangesteld eerst als assistent en later als conservator bij het Rijksmuseum voor Zoölogie te Leiden. In 1883 moest hij echter voor die betrekking bedanken, omdat eene te Napels doorgestane typhusziekte, zijne gezondheid had geschokt. Hij besteedt sedert zijn tijd, in het ouderlijk huis of buitenslands, aan wetenschappelijke onderzoekingen, waaronder vooral te vermelden zijn de nasporingen over de nog weinig bekende draadwormen — Nematoden — die in den grond of in het water voorkomen en over Oost-Indische crustaceeën. Sedert 1873 heeft hij meest in Duitsche, Engelsche en Fransche

tijdschriften een groot aantal bijdragen en waarnemingen door afbeeldingen opgehelderd, over dit belangrijk deel der Zoölogische wetenschap uitgegeven.

Maria Goverdina Antonia de Man, dochter van dr. J. C. de Man en N. E. Kamerman, werd geboren te Middelburg den 19 Mei 1855. Zij onderscheidt zich door vele talenten en verzamelt met voorliefde Anglo- Saksische en andere munten met Zeelands vroegere geschiedenis in betrekking staande. Zij werd lid van de Société numismatique Belge en schreef in de *Revue numismatique* een belangrijk opstel over munten gevonden in het oude kerkhof te Mariekerke (Walcheren), en toen geen der leden van het Zeeuwsch genootschap de zorg op zich kon nemen voor het Penningkabinet belastte zij zich daarmede.

MANARD (Jan). Geboren te Arnemuiden, overleed den 22 Juni 1653 als pastoor te Nieuwpoort in West Vlaanderen, waar hij zeer verdienstelijk werkzaam was en onder anderen de broederschap van den Heiligen Norbertus stichtte.

MANGELAER. De naam werd gedragen door onderscheiden Zeeuwsche kapiteinen, die zich loffelijk gedragen hebben in de zeegevechten tijdens de eerste helft der zeventiende eeuw. Frans Quirynsz. Mangelaar, gehuwd te Vlissingen in November 1622 met Tanneken Pietersd. en als weduwnaar in Januari 1633, toen hij diende op het schip van kapitein Banekert, met Lijsbert Frans, weduwe van Isaac Rijcke. (*Navorscher X*, blz. 60), was een moedig scheepsbevelhebber, die den 18 Februari 1636 met Johan Evertsen na een woedenden strijd het schip veroverde en te Vlissingen binnenbracht van den beruchten Duinkerker kaperkapitein Jacques Collaert, waarvoor hij door de admiraliteit van Zeeland met een gouden eerepenning werd beloond. In den bloedigen zeeslag van Juni 1653 was Quiryn Mangelaar, waarschijnlijk een zoon van bovengenoemden, bevelhebber van een Zeeuwsch

oorlogsschip en CORNELIS MANGELAAR onderscheidde zich omstreeks dienzelfden tijd in een gevecht tegen eene Portugeesche overmacht in Braziliö, terwijl hij in 1652 een oorlogsschip van 18 stukken veroverde. Zijn zoon was bevelhebber van een Zeeuwschen brander

MANGER (SEBALD GODFRIED). Hij werd uit een aanzienlijk geslacht in 1703 te Haiger in Nassau-Dillenburg geboren; volbracht zijne studiën in Holland en werd predikant te Heemstede. Van 1729 tot 1733 was hij predikant te Goes, vanwaar hij naar Maastricht en vervolgens naar Delft vertrok, waar hij den 7 Februari 1795 is ontslagen. In hetzelfde jaar zag eene levensgeschiedenis van hem het licht en zijn portret naar H. LAPIS door J. SNOEK gaat in plaat uit. MANGER was gehuwd met EVA JUSTINA baronesse VAN SCHWEIDNITZ, waaruit voortkwam SAMUEL HENDRIK MANGER in 1735 te Maastricht geboren, die hoogleeraar en academieprediker te Franeker werd, wiens zoon HERMANUS MANGER, geboren in 1773 als predikant te Haarlem overleed. De bekende predikanten in Oost-Indië JOHAN GODFRIED MANGER en JOHAN JACOB MANGER, zijn, naar ik vermoed, broeders van SEBALD geweest. S. G. MANGER was een zeer geleerd man van vrijzinnige Lampeaansche richting. In 1743 en 1749 heeft hij leerredenen uitgegeven.

MANMAKER (ook wel VAN of DE). Het geslacht schijnt oorspronkelijk uit Vlaanderen, in Juni 1575 werd poorter te Vlissingen ADRIAAN DE MANMAKER, afkomstig uit Oudenaarden. Vermoedelijk was hij uit hetzelfde geslacht als zijn naamgenoot, die tijdens de beroerte uit Antwerpen week en aan de zaak der omwenteling veel diensten bewees, waarom hij bij commissie van 20 October 1573 door Prins WILLEM I tot Thesaurier-generaal van Zeeland werd benoemd. Hij kwam te Middelburg wonen, en in het oudste lidmaten-register der Hervormde gemeente worden vermeld: ADRIAAN MAN-

MAKER, Thesaurier, met sijn wijf CATHARINA (CATHARINA VAN MARSSELAER) en zijn kantoorknecht ADRIAAN SIMONSE. Met lof bekleedde DE MANMAKER zijne gewichtige betrekking, tot dat hij in November 1590 overleed, nalatende een zoon JACOB DE MANMAKER, die aanzienlijke bezittingen in Brabant had en onder andere in 1594 betrokken was in de moernering te Roozendaal. (*Staten-notulen van Zeeland*). Hij was Raad van Brabant in Den Haag en gehuwd met LOUISE VAN NYEBRUGGE. In 1601 werd hij eigenaar van de heerlijkheid Hofwegen, die in 1612 bij zijn overlijden overging op zijn zoon ENGELBRECHT en in 1645 toekwam aan KAREL DE MANMAKER. Van den ouden Thesaurier-generaal bestaat een portret door H. GOLTIUS gegraveerd, waarop zijne spreuk *Draecht goedwilligh last met mandekens*. Zijne erven en de echtgenooten zijner dochters worden genoemd in de *Staten-notulen van Zeeland* van November 1590.

ADRIAAN DE MANMAKER, naar het mij toeschijnt, niet de zoon maar de kleinzoon van den Thesaurier, werd te Middelburg in 1579 geboren. Hij studeerde in 1595 te Leiden en deed vervolgens reizen door Engeland, Frankrijk en Italië. Van 1604 tot 1611 was hij Baljuw van Middelburg. In 1609 huwde hij MARIA VAN BERCHEM, dochter van PIETER, een der verbonden edelen en 1599 Burgemeester van Tholen. Door dit huwelijk werd ADRIAAN een neef van JACQUES VAN MALDERÉ, dien hij in 1618 als Representant van den Eersten Edele opvolgde. Ook buiten dit ambt was hij in verschillende aanzienlijke staatscommissiën o. a. als Gedeputeerde te velde tijdens het vergeefsch beleg in 1622 van Bergen op Zoom door SPINOLA, alsmede in buitenlandsche gezantschappen, dat hem den riddertitel bezorgde. Met Prins FREDERIK HENDRIK scheen DE MANMAKER het minder goed dan met diens voorganger te kunnen vinden en in September 1630 werd hij als Representant ontslagen. Ook bij de Staten had hij het verkorven, daar een verzoek in Februari 1631 om nog twee of drie jaren in 's land huis te mogen blijven wonen, niet

eens in consideratie werd genomen. Des zomers bewoonde hij een buitenverblijf onder Serooskerke (*Staten-Notulen* 1625); doch woonde na zijn ontslag naar Leiden, waar in 1632 als studenten werden ingeschreven de ridder ADRIAAN VAN MANMAKER met zijne drie zonen JACOB oud 20 jaar, ADRIAAN oud 18 jaar en MAURITS oud 15 jaar. JACOB wordt in 1645 vermeld als Domheer van het Kapittel van Oud-Munster te Utrecht en MAURITS in 1640 als luitenant in Staten dienst.

Onder de handschriften van mr. P. G. J. HOOG VAN TER AAR, in 1869 verkocht, was eene belangrijke verzameling staatspapieren uit de jaren 1626 tot 1630, afkomstig van ADRIAAN DE MANMAKER. In de collectie van het Zeeuwsch genootschap is een blad papier, waarop ADRIAAN DE MANMAKER. *Medioburgensis;* alsmede een brief dd. Januari 1628, geschreven en geteekend door ADRIAAN DE MANMAKER, handelende over vijf en twintig musketiers uit de kompagnie van kapitein HOYMAKER (BARTHOLOMEUS ALVAREZ gezegd HOEDEMAKER) die aangeboden had om met den admiraal VAN DORP in zee te gaan. In *Zelandia illustrata* is zijn wapen en handteekening. Vgl. *De Navorscher*, dl. XI en XIV.

MANTEAU VAN DALEM (PIETER). Geboren te Poortvliet a° 1607. Hij was een kleinzoon van JACQUES MANTEAU, die tijdens het beleg van Zierikzee van October 1575 tot Juli 1576 bij den opperdijkgraaf van Schouwen LIEVEN WERCKENDET als landmeter aan huis woonde en later trouwde met eene dochter van JAN IMAN CAU. Deze JACQUES werd secretaris en later burgemeester van Tholen en stelde omstreeks 1631 de bekende memoriën op over de belegering van Zierikzee (zie J. VAN DE VELDE, *Tweehonderdjarig jubelfeest* (1777) *Bijlage B en C*). Hij stierf den 8 September 1637, oud 87 jaren. Zijn zoon was waarschijnlijk FRANÇOIS JACQUES MANTEAU, in 1615 secretaris van Poortvliet, waaruit voortkwam PIETER. Deze werd in 1626, door Gecommitteerde Raden aangesteld tot landmeter der provincie Zeeland en in Juli 1636, door den

Raad van State tot ingenieur of fortificatiemeester, uit welke betrekking hij in 1645 ontslag vroeg. Dit verzoek zal wel in verband gestaan hebben met zijn vertrek naar Engeland, werwaarts hij denkelijk op uitnoodiging der VERMUYDENS, aan wie hij verwant was, zal vertrokken zijn, hetzij om bij de corporatie van de Bedfordplas werkzaam te wezen, 't zij om in het leger van FAIRFAX dienst te doen, gelijk CORNELIS VERMUYDEN in 1643 bij dat van den graaf van Manchester. Hoewel tot Ingenieur-generaal verheven, bleef hij er niet lang en was misschien even afkeerig als zijn landgenoot JOACHIM LIENS van de Cromwellsche factie. In 1647, of wat later, was hij weder in de regeering te Tholen, doch verhuisde in 1656 naar Sluis, waar hij griffier en in 1673 schepen werd van 't Collegie van 't Vrije. Tevens werd hem weder commissie verleend als ingenieur of fortificatiemeester, in welke betrekking hij belangrijke diensten aan de zeewerken bewees, waaraan het Manteau-poldertje (verkeerdelijk Mantel- of Mantua-poldertje genoemd) onder IJzendijke nog herinnert Hij was in 1638 te Tholen gehuwd met MARGARETA, dochter van JACQUES DALLENS (eene uit Torquin afkomstige familie) en CATHARINA NICOLAASD. DE HUYBERT. Zijn echt bleef kinderloos; hij overleed den 17 April 1688 en werd in de St. Janskerk te Sluis begraven.

MANTEAU was een zeer kundig, doch lichtgeraakt man, wat hem in 1662 veel onaangenaamheden bezorgde, toen hij den schepen STAVENISSE tot een tweegevecht uitdaagde. De bedijking van den Canisvliet-polder gaf aanleiding dat hij een zeldzaam geworden werkje schreef: *Tractaet in materie van zeewercken en dijckage tot verbetering van de Sasse-vaert, en vermeerdering van de natuurlijke sterkte van de stad aan 't Sas, en wederlegging tegen degenen, die met ondragelijke costen, schaden en interessen, quaet werck willen maeken* (13 April 1673). Uit dit boekje blijkt, dat hij een groot ingeland in den Canisvlietpolder was en dus vermoedelijk niet onbemiddeld. Tot in hoogen ouderdom bleef hij helder van geest en nog in 1687

maakte de regeering van 't Vrije van zijne hulp als ingenieur gebruik.

Nu en dan waagde hij zich op het gebied der rijmende godgeleerdheid en gaf in 1683 te Middelburg uit de Psalmen des Nieuwen Testaments, welke verzameling in 1686 te Utrecht omgewerkt en herdrukt, het licht zag onder den titel: *De Bijbel, of de voornaamste stukken des Ouden en Nieuwen Testaments berijmd en op psalmen gebracht; met de gebeden.* In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap is: *Het tweede deel, zijnde de psalmen en gebeden des Nieuwen Testaments*, Middelburg bij B. DE LATER, 1686.

In het kabinet van het Zeeuwsch genootschap is een zilveren penning, waarop aan den eenen kant: PIETER MANTEAU VAN DALEM *Esq. Ingen. Gen.* 1647, en aan de andere zijde zijne beeltenis, welke medaille, een geschenk in 1823 van mr. N. C. LAMBRECHTSEN, afgebeeld is in de *Revue numismatique* van 1890, met beschrijving door mej. MARIE DE MAN, *Mélanges de numismatique Zélandaise.* Mr. G. A. FOKKER, die over dezen vermaarden Zeeuw in den *Navorscher* dl. XVIII (1868) schreef, meent dat MANTEAU in later tijd niet gaarne meer hoorde van zijn verblijf in het leger van den koningsmoorder CROMWELL.

Van zijne moeder had MANTEAU waarschijnlijk den naam van VAN DALEM, welke familie, eene der bastaardtakken van het geslacht BLOYS, in Tholen veel voorkwam (*Zelandia illustrata* dl. I, blz. 477). Met den ingenieur verwant, was CAROLUS MANTEAU in de zeventiende eeuw predikant in Oost-Indië. In 1675 vervoegde deze zich met een vertoog aan de regeering, houdende bezwaar om in eene vreemde taal te prediken, daar dergelijke taalstudie voor oudere personen uiterst bezwarend was. Dit vertoog had ten gevolge, dat de predikant van Banda naar Batavia werd ontboden en zijne afzetting ernstig ter sprake kwam. Stoffelijk was hem deze zaak eindelijk nog voordeelig. Hij werd namelijk in 1678 als veldprediker geplaatst bij eene expeditie naar Oostelijk Java,

tegen een vorst in Kediri. Deze tocht slaagde volkomen en er werd zooveel buit behaald, dat de soldaten het goud en zilver met volle hoeden onder elkander verdeelden. Het vele fraaie, oude en fijne porcelein (kraakwerk), dat zich onder den buit bevond en dat de oversten en soldaten nauwelijks wilden aanzien, werd aan den predikant gegeven die er een kostbaren schat door verkreeg. (Vgl. TROOSTENBURG DE BRUYN *a. w.*)

MARCHIE (JACOBUS DU). Geboren te 's-Heer Hendrikskinderen den 22 November 1706, uit NICOLAAS DU MARCHIE en ADRIANA, dochter van JACOBUS VERBERGH, med. doctor te Goes en CORNELIA EVERSDYK. Deze NICOLAAS, die, naar KESTELOO (*Beschrijving van Arnemuiden*) mededeelt, een zoon was van NICOLAAS DU MARCHIE, president van den Hoogen Raad van Mechelen (sic) werd predikant te Ovezande en Driewegen, vandaar vertrok hij den 29 Maart 1702 naar 's-Heer Hendrikskinderen en Wissenkerke en van die plaats in 1710 naar Arnemuiden, waar hij den 30 Mei 1730 overleed. NICOLAAS beleefde in deze laatste standplaats onrustige tijden, daar Arnemuiden toen door de classis genoemd werd „een schuilplaats en een broeinest van de heillooze, goddelooze en atheïstische libertijnen." Hierbij kwam nog in 1716 een geschil met het stadsbestuur over benoeming van leden des kerkeraads, welk gekibbel naar de gewoonte dier dagen op den preekstoel werd gebracht, wat tot veel geschrijf aanleiding gaf. De zoon JACOBUS DU MARCHIE (KESTELOO schrijft DUMARCHIE) werd mede predikant en doctor in de godgeleerdheid op eene dissertatie *De adventu Christi personali noviss.* L. B. 1720, opgedragen aan zijn vader en zijn oom PETRUS predikant te Aarlanderveen. JACOBUS werd predikant te Hoogvliet (1730); Oostzaan (1735); Zierikzee (1740) en Amsterdam (1742), waar hij den 30 December 1748 overleed. Deze was in 1731 gehuwd met MARGARETA JACOBA DU MARCHIE, eene dochter van zijn vaders broeder en vervolgens

met Catharina Debora Servaas, dochter van een aanzienlijk koopman te Amsterdam Door de familie du Marchie Servaas is de naam in gedachtenis gebleven.

MAREEUW Jz. (Jacobus). Deze niet onbekwame man behoorde tot eene eenvoudige handelsfamilie te Middelburg en in het begin dezer eeuw was hij koopman in ijzerwaren enz. op de Londensche kaai aldaar. Hij werd geboren den 16 Augustus 1742, uit Jacobus Mareeuw en Sara Koster, huwde in Maart 1769 met Johanna Spitsenberg en overleed den 21 April 1808. Hij schreef eene verdienstelijke verhandeling over het muntwezen, die door het Zeeuwsch genootschap werd bekroond en in 1784 in de werken werd opgenomen. Mareeuw bezat ook de gave om gemakkelijk te rijmen en een aantal gedrukte Geboorte-, Huwelijks- en Lijkzangen, o. v op den predikant G. J. Nahuys (1781) en prof. H. J. Krom (1804) getuigen van zijn kunstvaardigheid. Zijn zoon Jacobus Wilhelmus Mareeuw (1771—1812) was gehuwd met Anna Petronella van den Driessen, waarom de familie zich later van den Driessen Mareeuw noemde.

MARET (Pieter de) of Pierre des Marets, gelijk hij in de acta-boeken der Waalsche gemeente genoemd wordt, was geboren te Middelburg den 29 October 1747 uit Isaac des Marets en Jeanne Hibon. Hij werd voor notaris opgeleid, en bekleedde dat ambt van 1772 tot 1825 in zijne geboorteplaats, waar hij in hoogen graad de algemeene achting genoot. Hij overleed als weduwnaar van Cornelia Jacoba Boreel den 17 April 1825, zonder kinderen na te laten. Zijn naam werd gedragen door den kleinzoon zijner zuster Johanna Maria de Maret gehuwd met Andries Wagenaar, waaruit een dochter Maria, die de tweede vrouw werd van Samuel Tak. Hieruit kwam voort Pieter de Maret Tak, procureur te Middelburg, een man die zich ook onderscheidde door toe-

wijding en belangstelling in vele maatschappelijke instellingen en o. a. van 1831—1856 secretaris der Nutsafdeeling was. Hoewel PIETER DE MARET, voor zoover mij bekend is, nooit iets heeft doen drukken, teekende de Hoogleeraar J. W. TE WATER echter op, dat hij een zeer kundig man was, en o. a heeft nagelaten eene uitgewerkte historische verhandeling over de jaar- en weekmarkten in Zeeland en vooral over de Middelburgsche kermis, welk stuk gebruikt is geworden door mr. JACOBUS JASPERSEN BRASSER (overleden September 1789) in zijn bekend werk *over de Jaarmarkten, voornamelijk in Zeeland*, Leiden 1792, blz. 329. In Augustus 1823 schonk PIETER DE MARET aan de Confrerie St. Joris te Middelburg een zilveren bokaal met deksel, welke nog altijd wordt gebezigd.

MARETS (DANIEL DE). Een zoon van den bekenden Hoogleeraar SAMUEL MARESIUS (1599—1673). DANIEL werd in 1635 te Maastricht geboren, werd predikant te Groningen en van 1657 tot 1662 te Middelburg, vanwaar hij naar Den Haag vertrok, waar hij tot zijn emeritaat op den 1 October 1689 gebleven is. Hij woonde te Honselaarsdijk, waar zijn gelijknamige zoon intendant was, en schijnt een bijzondere gunsteling van Prins WILLEM III te zijn geweest. Hij heeft uitgegeven: *Sermon sur Psaume V vs. 8. Prononcé chez l'Ambassadeur der Provinces-Unies* 1660.

MARINISSEN. Het geslacht is oorspronkelijk uit Veere en door koophandel en vischreederij tot welvaart gekomen. ANTHONY MARINISSEN heeft in de zeventiende eeuw een soort van dagboek nagelaten, thans in het bezit van D[nus] ADRIAAN LOEFF te Dordrecht, gehuwd met HENRIETTA ROSINA MARINISSEN, waaruit als het ware van schrede tot schrede kan worden nagegaan, hoe een eenvoudig burger, die tot welvaart geraakte, op de kussens der regeering kwam. ANTHONY MARINISSEN (1595—1649) getrouwd met SARA BOLLE (1595—1650)

was koopman in zijne geboorteplaats, en de fraaie met wapens versierde zerk in de kerk te Veere (*Zelandia illustrata* dl. I, blz. 596), werd pas in 1711 gelegd. Hun zoon JACOB MARINISSEN (1627—1678) huwde HELENA VAN TWIST (1627—1671). Een der zonen van dit echtpaar was ANTHONIE MARINISSEN (1651—1715) schrijver van het dagboek. Hij leerde het ambacht van kuiper, eerst te Veere, toen te Middelburg en daarna te Delft en Rotterdam; werd in zijne geboorteplaats landskuiper, belast met den water-ijk, en tevens wijnkooper. Niet lang daarna werd hij boekhouder van eenige vischhoekers, in het toen meer en meer vervallende Brugge gekocht, welke reederij steeds werd uitgebreid. In 1690 koos men hem tot deken der kamer van Rethorica, waaraan hij in 1711 een zilveren penning vereerde, waarop zijn wapen gegraveerd stond, waarin een lauwerkrans, wellicht zinspelende op letterkundige zegepralen. Het bezit van een wapen, was toen voor regenten geen aanmatiging, maar noodzakelijk om stedelijke documenten te kunnen zegelen. Sedert 1695 was hij ook kapitein van het Oranjevaandel der burgerwacht. In 1707 werd MARINISSEN Raad der stad; twee jaren later Commissaris van Walcheren en Vredemaker bij geschillen, welke ontstaan konden tusschen de burgerij en die van de Schotsche natie enz. In het dagboek verhaalt hij verschillende gebeurtenissen door hem beleefd, zooals de sneeuwstormen van 2 December 1680 en 21 Februari 1692; het doorbreken van den Westkappelschen dijk bij den storm en hoogen vloed van 26 Januari 1682; het verbranden van de kerk te Veere den 25 Mei 1686 enz. Zijn zoon JACOB MARINISSEN (1694—1754) werd Burgemeester van Veere, Equipagemeester der admiraliteit en Griffier van Walcheren en diens zoon mr. JOHANNES MARINISSEN, overleden 1791, was raad van Veere, gecommitteerde bij de Provinciale Rekenkamer en Bewindhebber der W. I. Compagnie. Zie over het dagboek van ANTHONIE MARINISSEN het *Zeeuwsch Jaarboekje* en *Middelburgsche Naamwijzer* 1859.

MARINUS WILLEMSZ., was commandeur van den Zeeuwschen brander „De Arend" waarmede hij zich onderscheidde in den zeeslag van Juni 1673, waarin hij o. a. een vijandelijken brander veroverde die op het punt was het oorlogsschip „Veere" aan boord te klampen. G. BRANDT, *Leven van den admiraal* DE RUYTER.

MARIUS (LEONARDUS). Deze geleerde geestelijke werd in 1588 te Goes geboren uit een geslacht dat, gelijk vele gegoeden aldaar, (Vgl. het *Maandboekje van Zuid-Beveland* 1829) ook na den overgang der stad in de Roomsche kerk was gebleven. De groote verwachting ten opzichte van den veel belovenden knaap gekoesterd werd niet teleurgesteld. Door geleerdheid, ijver en godsvrucht klom hij op tot Hoogleeraar en president van het Hollandsch college te Keulen en werd daarna Pastoor en Overste van het Bagijnhof te Amsterdam en Aartsdiaken, Proost en Vicaris-generaal van het kapittel te Haarlem. Hij overleed te Amsterdam den 18 October 1652, door zijne geloofsgenooten hoog vereerd en wegens zijne vele deugden door ieder geacht. JOOST VAN DEN VONDEL schreef voor den braven man een hem waardig grafschrift. Deze dichter was zeer met den pastoor bevriend en men schrijft diens overgang tot de Roomsche kerk, evenals van den Hervormden proponent JACOB OUZEEL en den Lutherschen predikant BARTHOLDUS NEUHUSIUS, niet weinig toe aan de overredingskracht en zedelijken invloed van MARIUS. Een aantal werken over godgeleerde en kerkelijke zaken werden door dezen geestelijke, zoowel onder zijn eigen naam, als onder verdichten geschreven, in het licht gegeven. Men zegt dat in het college van het Heilige Graf te Leuven nog vele handschriften afkomstig van dezen geleerden priester bewaard worden. Van MARIUS bestaan onderscheiden afbeeldingen waarvan er drie in de *Zelandia illustrata* bewaard worden, gegraveerd door TH. MATHAM en C. GORISBLOM, naar een schilderij van N. MOYAERT. Hierop is zijne spreuk: *Fortiter*

et suaviter met gedichten van VONDEL e. a te lezen Ook wordt daarbij een kaartje bewaard, waarop een Christusbeeld is te zien, waaronder met de hand van L. MARIUS a° 1649 geschreven staat

MARIA JACOBI.
Gekroonde hoofd
Bedroefde hert.
Zijt gij mijn troost
En weerdt mijn smert.

Zie over MARIUS de *Beschrijving der Zelandia illustrata*, dl. I en de daar genoemde werken.

MARKÉE (CORNELIS), was een niet onverdienstelijk teekenaar te Middelburg. In 1759 vervaardigde hij een boek van alle ridderlijke orders, zijnde eene schoone verzameling van honderd vier en veertig gekleurde afbeeldingen. Ook als cartograaf had hij een goeden naam, gelijk blijkt uit onderscheiden kaarten van Zeeland en van Walcheren in het Provinciaal archief.

MARNIX VAN ST. ALDEGONDE (PHILIPS VAN). Deze merkwaardige persoonlijkheid uit onze geschiedenis verdient hier vermeld te worden wegens de zeer belangrijke jaren van zijn leven in Zeeland doorgebracht. Hij werd te Brussel geboren in 1538 en was de zoon van JACOB VAN MARNIX, ridder, heer van Toulouse, Mont St. Aldegonde enz., en secretaris van den Bijzonderen Raad en MARIA VAN HEMRICOURT, die beiden de Hervormde kerkleer waren toegedaan en hun veel belovenden zoon te Genève lieten opvoeden. Toen MARNIX meer en meer gewikkeld werd in het verzet tegen Spanje, besloot hij eene bezitting te zoeken in het veilig geachte Walcheren, en op den 31 December 1578 werd hij door koop eigenaar van de ambachtsheerlijkheid West-Souburg en het daarbij behoorende kasteel. Dit slot, in den strijd om Middelburg genomen en hernomen, was in April 1573 door de Vlissingers gedeeltelijk verbrand. MARNIX liet het weder op-

bouwen en gaf het den naam van St. Aldegonde. Hij schijnt het huis spoedig betrokken te hebben en woonde er reeds in Maart 1580. In November 1583 werd hij overgehaald om Burgemeester van Antwerpen te worden, welke betrekking hij vervulde tot dat die stad door PARMA werd genomen. In Nov. 1585 was hij weder te Souburg, waar hij meer dan tien jaren doorbracht en waar in 1594 door de Spanjaarden een aanslag op zijn leven werd beproefd. Niet alleen als geleerde, maar ook op practisch gebied maakte hij zich in Zeeland verdienstelijk. Zoo werd hem met zijn vriend LOZELEUR DE VILLIERS, die toen het kasteel Westhove bewoonde, in April 1587 door de Staten opgedragen om in eene plechtige vergadering der predikanten van geheel Zeeland, deze te vermanen over hunne betrekking tot de gemeenten en op te wekken om geen occasie te geven tot discontentement of oproer. Onder de uitgegeven brieven van MARNIX zijn er veel uit Souburg gedagteekend, en zijne beroemde berijming der Psalmen, waarvan de 2e. druk in 1591 te Middelburg bij RICHARD SCHILDERS het licht zag, schijnt vooral daar bewerkt en herzien te zijn. (Zie *Correspondance et melanges de* PH. DE MARNIX 1860). Zijne *Trouwe aenmaeninge aan de christelijke gemeenten van Brabant enz. in deze benarde tijden*, waarvan het handschrift berust in de bibliotheek te Leiden (waar zijne boekerij in 1599 verkocht werd), is wellicht ook op den Souburg geschreven, daar dit geruchtmakende geschrift te Leiden in 1589 eerst uitgegeven werd, en in 1610 te Middelburg bij VAN DE VIVERE herdrukt werd. In 1594 verhuisde MARNIX naar Leiden, daar hem opgedragen was het toezicht over de vertaling van het Nieuwe Testament, waarvoor de Generale Staten eene jaarlijksche bezoldiging toekenden van 2800 gulden, terwijl curatoren der academie hem den titel van Hoogleeraar in de theologie schonken. Hier bleef MARNIX werkzaam, totdat hij den 15 December 1598 aan de pest overleed. Zijn stoffelijk overschot werd op den 22 in de St. Pieterskerk te Leiden ter ruste gelegd. Het is

altijd nog onbeslist, of zijn lijk aldaar is gebleven of naar Souburg is overgebracht. LANTSHEER meent in het vroeger aanwezig zijn der wapenborden van PHILIPS en van zijn eenigen zoon JACOB, in de kerk te West-Souburg met waarschijnlijkheid te kunnen besluiten, dat de overblijfselen later uit Leiden naar de ambachtsheerlijkheid zijn vervoerd. DE LA RUE giste dat alleen het hart van den beroemden man er was begraven en besloten in een looden bus omstreeks 1725 in de kapel der ambachtsheeren opgedolven. De Geuzenbond in België nam echter aan, dat het stof van MARNIX te Souburg rust en plaatste op den 5 September 1872 een gedenkteeken op de plaats waar de kerk gestaan heeft. (Vgl. *Zelandia illustrata* dl. I, blz. 699). Onder de bezittingen van MARNIX wordt ook soms vermeld eene heerlijkheid Touwink. Dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS teekende op, dat hiermede waarschijnlijk bedoeld zal zijn Te Wijk, een der zes parochiën van Borssele in 1532 ondergeloopen en niet voor 1612 herdijkt.

MARNIX was driemalen gehuwd: eerst met PHILIPPINE DE BAILLOEUL; vervolgens met CATHARINA VAN EEKEREN, wed. van den ridder JAN VAN STRALEN en eindelijk met JOSINE DE LANNOY wed. van ADRIAAN DE BAILLOEUIL. Volgens overlevering zou een dier echtgenooten aan de Roomsche kerkleer verkleefd gebleven en daarvoor eene kapel op het slot zijn ingericht. Uit het eerste huwelijk kwam een zoon JACOB voor, die in 1581 te Leiden studeerde, doch meer lust had in den krijgsdienst dan in de letteroefeningen. Hij stierf te Leiden den 15 Januari 1599 O. S. Uit diens huwelijk met VERONICA VAN DER LIPPE werd geboren WALBURG VAN MARNIX, die in 1616 trouwde met WILLEM VAN OLDENBARNEVELT, heer van Stoutenburg, welke eigenares de heerlijkheid op den 19 Maart 1638 aan de stad Middelburg verkocht Uit het eerste huwelijk van PHILIPS VAN MARNIX kwam ook een dochter voort, ELISABETH VAN MARNIX, gehuwd met den ridder CHARLES MORGAN, gouverneur van Bergen-op-Zoom, die voor haar in 1608 een gedenkteeken in de Oude kerk

te Delft oprichtte. Uit het tweede huwelijk van PHILIPS VAN MARNIX had hij eene dochter LOUISE, die in den echt trad met PHILIPS DE LEVIN, genaamd FAMARS, heer van Lonsat, luitenant-kolonel en gouverneur van Heusden, wiens zoon de Belgische bezitting Mont St. Aldegonde erfde.

Onder het wapen, dat in de kerk te West-Souburg hing, stond de spreuk: *Repos ailleurs*, welke spreuk ook gevoerd werd door den heer mr. DANIEL TULLEKEN VAN MARIEKERKE en als zoodanig in hardsteen gebeiteld voorkomt op eene boerenhofstede, aan den Abeelschen zandweg.

Een portret van PHILIPS VAN MARNIX door J. HOUBRAKEN naar DE GHEYN is met enkele aanteekeningen over den beroemden man in *Zelandia illustrata*.

MARTIN (CORNELIS) ook CORNELIUS MARTINIUS werd in 1500 te Domburg geboren. In de *Préface aux lecteurs* voor 's mans in handschrift gebleven: *Histoire armorial des tres illustres Chevaliers de l'ordre de la Toyson d'or*, medegedeeld door dr. G. D. J. SCHOTEL in *Iets over* H. BEVERNINGH *en* B. VAN DER DUSSEN schijnt MARTIN zich te noemen „Domburgh Zelandais, agé de 80 ans." Daar dit geschreven is in 1580, is hij omstreeks 1500 geboren. Dit werk is aangevuld in 1598 door GILLIS BURREMANS te Vlissingen „suivant la prière et le désir de feu mon cousin CORN[s] MARTIN." Van dezen schrijver, een bekwaam teekenaar, graveur en genealogist, is in 1578 te Antwerpen uitgegeven: *Les généalogies et anciennes descentes des Forestiers et Comtes de Flandres, avec brièves description de leurs vies et gestes etc. Ornée de portr. par* P. BALTHASAR. De geleerde PONTUS HEUTERUS prijst dit werk, als getuigende van noeste vlijt en groote belezenheid. De foliant is in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap. Zie *Nehalennia* 1849.

MARTINUS DE WAUCQUIER (MATTHIAS). Deze kundige taalkenner, zou volgens opgaaf van BOXHORN, dl. I,

blz. 464 en anderen, te Middelburg geboren zijn. Den naam heb ik echter in de archieven nergens aangetroffen Wellicht waren zijne ouders er slechts tijdelijk gevestigd, of wordt Middelburg in Vlaanderen bedoeld. MARTINUS was een zeer geleerd man, wel bedreven in het Fransch, Italiaansch, Spaansch, Latijn en Grieksch. Van 1615 tot 1632, toen zijn *Dictionarium Tetraglotton* (Latijn, Grieksch, Fransch en Nederlandsch) te Antwerpen het licht zag, heeft hij verschillende werken uit het Fransch en Spaansch in het Latijn vertaald, welke te Keulen en Douai werden uitgegeven. Hij werd „Verbeteraar der proefbladeren," gelijk DE LA RUE hem noemt, bij de vermaarde drukkerij van PLANTIN te Antwerpen. De heer dr. MAX ROOSES, conservator van het museum PLANTIN—MORETUS, deelde mij mede, dat er van dien scherpzinnigen conrector slechts zeer weinig in de archieven te vinden is. Hij wordt daar eerst MATTHIAS MARTINEZ, later MARTINES en MARTINUS genoemd. In Juli 1639 wordt hij voor het eerst vermeld en met de werklieden tegen een loon van elf gulden in de week betaald, doch herhaaldelijk zijn sommen uitgetrokken voor buitengewonen arbeid. In de laatste dagen van April 1642 schijnt MARTINES overleden te zijn en werd hij als corrector opgevolgd door NORBERTUS MARTINI, die hetzelfde weekloon kreeg, en hoewel de onderstelling misschien wat gewaagd is, wellicht een zijner betrekkingen kan zijn geweest.

MARRÉE (LEONARDUS JOHANNES DE). Geboren den 6 Juni 1810 uit JOHANNES CORNELIS DE MARRÉE, een geacht heelmeester en nuttig burger te Middelburg, overleden den 6 Januari 1813 (Vgl. *Geschiedenis Nutsdepartement*) en CORNELIA DAVINA VIS. Hij ontving zijne opleiding op de toen zeer bekende school van den ervaren onderwijzer DAVID BORKING Gz. en later op de Latijnsche school onder den rector EPKEMA. In September 1829 werd hij student te Leiden en in het volgend jaar trok hij met de jagercompagnie dier Hoogeschool

naar de grenzen. Hij studeerde tot 1836, toen hij tot med. doctor promoveerde met eene dissertatie *de membranis mucosis*, opgedragen aan zijne moeder en zijn vollen neef Cornelis Vis. Hij vestigde zich als dokter te Middelburg, waar hij ook door familierelatiën, spoedig een vrij uitgebreide praktijk had, die hij met groote zorg waarnam. Bovendien werden hem een aantal zoogenoemde lastposten opgedragen, die hij met ijver behartigde. Zoo was hij ouderling der Engelsche en later kerkvoogd bij de Nederduitsch-Hervormde gemeente. Hij was bestuurder en meermalen voorzitter der afdeeling van de Nederlandsche maatschappij van Nijverheid; van het departement van het Nut; van de Zeeuwsche maatschappij van Tuinbouw en andere instellingen. Van 1843 tot 1869 was hij voorzitter der commissie voor het Burgerweeshuis en nooit zal de toewijding en trouw vergeten worden, waarmede hij die betrekking waarnam. Ook als conservator van het kabinet van vogels enz. van het Zeeuwsch genootschap maakte hij zich verdienstelijk. De Marrée was een voorbeeld van welwillendheid en hulpvaardigheid, en vreemdelingen, die bij gelegenheid van congressen of andere vereenigingen Middelburg bezochten en met hem in aanraking kwamen, waren doorgaans niet uitgesproken over de goedhartige dienstbetooningen van den „dikken dokter." Maar nog schooner blonk zijn trouw gemoed in de verhouding tot zijne patienten en van zijne dikwerf te ver gedreven belangloosheid om weinig of niets te rekenen, is hij zelf het slachtoffer geworden. Waar hulp moest worden verschaft was de Marrée bereid en een commissie voor een of ander liefdadig doel scheen zonder hem niet volledig. In vergaderingen voerde hij gaarne het woord en vergat dan doorgaans dat dit, door eene eigenaardige hebbelijkheid om zich te verspreken, zijne zwakke zijde was. Wanneer de goede man door dergelijke vergissingen de vroolijkheid zijner hoorders opwekte, werd hij nooit boos, maar lachte zelf lustig mede. Door zijne tusschenkomst had het weeshuis een brandspuit gekregen en op het eerste gerucht

kwam DE MARRÉE met zijne jongens aandraven en bleef onvermoeid tot het einde hulp bieden. Bij den grooten brand, welke op 28 Juni 1857 vijf huizen in de Langendelft en op den Burg vernielde, maakte hij en zijn spuitgasten zich zóó verdienstelijk dat de assurantie-maatschappijen zulks met eerepenningen erkenden. Na den dood zijner echtgenoote CORNELIA CHRISTINA JOHANNA HOIJER in 1851, die hem een zoon en eene dochter naliet, moest de zorg van het huishouden op vreemden rusten, en toen later de praktijk verminderde, vond DE MARRÉE het wenschelijk om Middelburg te verlaten. Hij vestigde zich in November 1869 te Doetinchem, waar zijn welwillendheid en kennis hem spoedig de algemeene achting verschaften, vooral na zijn onvermoeide zorg bij eene dyssenterie-epidemie door hem in 1873 in het *Tijdschrift voor geneeskunde* beschreven. Ook op ander gebied maakte hij zich verdienstelijk o. a. als voorzitter van het Nutsdepartement en der afdeeling van den Protestantenbond.

In het voorjaar van 1875 bezocht DE MARRÉE voor het laatst Middelburg. Een paar dagen na zijne terugkomst te Doetinchem, werd hij op den 11 Maart bij een bezoek aan een vriend door een beroerte overvallen en stierf plotseling. In de *Zutphensche* en *Doetinchemsche couranten* werd een goed woord aan 's mans nagedachtenis gewijd, en bij de begrafenis zijn welverdiende lof uitgesproken Behalve de genoemde geschriften en artikelen in dagbladen of maandwerken is van hem gedrukt: *Iets over Domburg en zijne badinrichting*; een verslag aan de geneeskundige vereeniging in Zeeland door hem, in overleg met den heer P. J. VAN DAM in 1868 gesteld.

MASSIS. Deze naam, waarschijnlijk afgeleid van den voornaam MATTHIJS, MATSIJS, kwam in Zeeland tot in de achttiende eeuw voor door afstammelingen der volgende predikanten:

GILLIS MASSIS, ook MASSEYS of MASSISIUS, kwam kort na de overgave van Middelburg aan den Prins van Oranje met

d'Outreleau in die stad en was aldaar voorganger bij de Waalsche gemeente. In 1578 keerde hij naar Gent terug. Zijn broeder Lieven, die in 1568 te Heidelberg gestudeerd had, kwam in Maart 1586 als Fransch predikant te Middelburg, waar hij, algemeen geacht en bemind, werkzaam bleef tot aan zijn overlijden in het laatst van 1605. Zijn zoon Daniel werd te Middelburg geboren en in 1612 tot predikant geordend. In 1615 werd hij leeraar te Rouaan, en twee jaren later te Caen, vanwaar hij in 1622 bij de Hollandsche gemeente te Grave werd beroepen. In April 1630 vertrok hij naar Rotterdam, waar hij werkzaam bleef, totdat hij in April 1643 door de Waalsche synode tot opvolger werd beroepen van Louis de Dieu als Regent van het College. Hier bleef hij tot zijn overlijden in Februari of Maart 1668 werkzaam.

Uit het huwelijk van Jacoba Massis, wellicht eene zuster van Daniel, met Johan Luycx te Middelburg werd geboren Abraham Luycx Massis, die in den echt trad met Maria Adriana Roos en Daniel Luycx Massis gehuwd met Geertruida Versluys weduwe Paspoort.

MATTHYSEN. De naam komt natuurlijk menigmaal voor. Jan Matthysen een der hoofden van de Wederdoopers te Amsterdam bij het oproer van 1534 zou volgens Wagenaar, *Geschiedenis van Amsterdam*, dl. III, blz. 26, 48, uit Middelburg geboortig zijn geweest. Na den mislukten aanslag wist hij zich echter te redden. Wellicht was hij verwant aan zekeren Dirk Matthysen die ruim een halve eeuw later betrokken was in de oneenigheden van den kerkeraad te Middelburg met de Doopsgezinden en vooral met de secte der zoogenoemde voetwasschers; een man die om zijn afval doorgaans „de apostaat" wordt genoemd. (Vgl. Janssen en van Dale, *Bijdragen enz.* dl. VI, blz. 257). Een geheel andere persoonlijkheid was Jan Mathysen, kapitein en vervolgens Schout-bij-nacht over het Zeeuwsche smaldeel, waarmede hij zich in

een aantal zeegevechten en vooral bij den tocht naar Chattam in Juli 1667 onderscheidde. Zijn zoon JAN MATTHYSEN DE JONGE, was scheepsbevelhebber onder zijn vader en bezat niet minder zeemanschap en onverschrokkenheid, wat hij vooral toonde in menig gevecht tegen de toen zoozeer gevreesde Duinkerker kapers. ROBERT MATTHYSEN was mede een Zeeuwsch scheepsbevelhebber, die in 1678 in den oorlog tegen de Franschen niet minder dan vijf vijandelijke oorlogsschepen veroverde. Gedurende de achttiende eeuw en nog later droegen verdienstelijke Nederlandsche zeeofficieren den naam MATTHYSEN. (Vgl. DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsch zeewezen*). Een zekere FREDERIK MATTHYSEN kreeg in Februari 1617 van de Staten octrooi voor een toestel in een schip geplaatst, waarmede dagelijksch zeventig lasten zand konden worden uitgediept. (*Staten Notulen*).

MAUREGNAULT (DE). Deze familie zou volgens DE L'ESPINOY, *Recherches des antiquités de la Flandre etc.* (1631) en LE CARPENTIER, *Hist de Cambray etc.* (1664) uit de omstreken van Kamerijk afkomstig zijn, doch latere onderzoekingen wijzen meer op Bergen in Henegouwen. In de *Liste des personnes exclues du pardon général par le Roi* door GACHARD medegedeeld in *Correspondance de* PHILIPPE II (dl. III, blz. 499), wordt opgenoemd JEHAN DE MAUREGNAULT. Hij was geboren in 1541, kwam met Prins WILLEM naar de Nederlanden, was tijdens het beleg van Haarlem kapitein van een regiment Walen en onderscheidde zich als bevelhebber eener galei in den strijd voor Leiden. Later wordt hij genoemd „Gouverneur van Limburg" (*Zelandia illustrata* dl. I, blz. 185), Rentmeester en Commissaris-generaal van de monstering. Hij woonde in de laatste jaren van zijn leven te Middelburg en was eigenaar van Nieuwenhove. MAUREGNAULT overleed in 1587 en werd onder een wapenbord in de Waalsche kerk te Middelburg begraven. In 1576 was hij gehuwd met N. LE PRINCE en in 1580 met N. DE LANDAS. Zijn zoon

Johan de Mauregnault, ridder, geboren in 1576, ging reeds vroeg in krijgsdienst en werd ritmeester bij de ruiterij der Staten. In 1609 werd hij Baljuw van Veere, welk ambt hij tot zijn overlijden in 1639 heeft bekleed. Zijn naam komt voor op de lijst der als Zeeuwen beschouwde edelen, die in 1624 met Prins Maurits eene overeenkomst sloten, waarbij zij hunne rechten aan den markies van Veere afstonden, onder voorwaarde van aanspraak op zekere ambten voor hun en hunne nakomelingen; een contract waardoor, volgens van Grijpskerke, eerlijke oude rechten voor een schotel moes werden verkocht, en dat waarschijnlijk niet zonder invloed is geweest op den door een Zeeuwsch edelman geleiden aanslag der Spanjaarden in 1631. De Mauregnault was gehuwd eerst in 1605 met Maria dochter van den bekenden Caspar van Vosbergen, waardoor die voornaam in de familie kwam, en vervolgens in October 1613 met Catharina van Wachtendonk. In 1639 werd hij als Baljuw van Veere opgevolgd door zijn zoon Johan de Mauregnault, die weder in 1650 plaats maakte voor Caspar de Mauregnault, vroeger luitenant-kolonel en kapitein-majoor van Sas van Gent. Deze was zeer betrokken in den onderlingen twist van den raad van Veere over de verheffing van Prins Willem tot Eerst-Edele, welke oneenigheden de afvaardiging van Constantyn Huygens noodig maakten, en toen in der minne werden geschikt. Caspar de Mauregnault was getrouwd met Agnes Boreel, uit welke echt den 6 October 1658 een zoon geboren werd, waarover de magistraat van Veere als getuige stond en die de namen kreeg van Willem Campvere. In 1665 woonde te Middelburg in de abdij de raadsheer de Mauregnault, die aldaar op grooten voet leefde. Caspar de Mauregnault overleed in October 1680

Johan de Mauregnault de jongste zoon van Caspar bovengenoemd, was Baljuw van Veere en bekleedde menige belangrijke staatsbetrekking Zoo werd hij in 1673 in plaats van den Heer van Nassau van Odyk wegens Zeeland afge-

vaardigd bij de vredesonderhandelingen met Frankrijk en Keulen. Hij is wel eens verdacht geworden, dat hij na den dood van Koning WILLEM den Koning van Pruisen in het bezit wilde brengen van het markiezaat Vlissingen en Veere waarop later de beruchte devasallage volgde. In Juni 1732 kwam het verdrag tusschen Prins WILLEM CAREL HENDRIK FRISO en den Koning van Pruisen tot stand over de verdeeling der nalatenschap van Koning WILLEM en op deze toewijzing aan den Prins volgde de resolutie der Staten van Zeeland, waarbij Vlissingen en Veere voor altoos en ten eeuwigen dage metterdaad en van rechtswege werden ontheven van alle leenroerigheid, terwijl honderd duizend rijksdaalders voor schadevergoeding den Prins werden aangeboden, doch niet aangenomen. Zie over deze zaak *Zelandia illustrata* dl. I, blz. 511.

Uit ALEXANDER THEODORUS DE MAUREGNAULT en BARBARA VAN DER STRINGE werd den 1 Juni 1685 te Middelburg geboren JOHAN DE MAUREGNAULT. Hij studeerde in de rechten, en werd Raad en Pensionaris te Veere en in 1724 President van het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland. Hij was gehuwd eerst met LYDIA ANNA LAMBRECHTSEN en vervolgens met ABIGAEL NAELHOUT. DE MAUREGNAULT, die ook zijn eigen leven beschreven heeft, is vooral bekend door zijn werken: *Historische observatiën* in 1724 in den Haag uitgekomen en *Juridique observatiën*, welke in 1758 het licht zagen. In eerstgenoemd boek komen enkele merkwaardige zaken voor o. a. over den schandelijken handel in ambten, doch mr. SAMUEL DE WIND, die er over oordeelen mocht, noemt die verzamelingen een even verwonderlijk als jammerlijk mengelmoes. Deze boeken zijn opgedragen aan 's mans zonen mr. JOHAN BORREL DE MAUREGNAULT, schepen te Hoorn en in 1787 President van den Hoogen Raad en aan THEODORUS DE MAUREGNAULT.

Uit JOHAN DE MAUREGNAULT en MARIA AGATHA DE LEEUW werd op den 23 April 1741 aan de Kaap de Goede Hoop geboren DANIEL PIETER DE MAUREGNAULT. Hij studeerde

in de rechten, werd in 1766 Schepen, Raad en Burgemeester te Veere, en Gedeputeerde ter Staten-Generaal. Hij was ook rentmeester der geestelijke goederen, welke laatste betrekking hem in 1792 in groote moeilijkheid bracht, waarover omstandig gehandeld wordt, waarschijnlijk naar opgaven van mr. N. C. LAMBRECHTSEN, in het *Vervolg op de Vaderlandsche Geschiedenis van* J. WAGENAAR, dl. XXV, blz. 234. In 1815 werd DE MAUREGNAULT erkend als te behooren tot den Nederlandschen adelstand. Hij was in 1775 te Veere gehuwd met ELISABETH JOHANNA WESTERWYK FORSBORGH, overleed 23 September 1825 en liet kinderen na. Als lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde was hij niet onverdienstelijk.

In de collectie is een brief van JOHAN DE MAUREGNAULT aan W. TE WATER, dd. 31 October 1743, over een voorstel tot vertaling der *Historische observatien;* alsmede eene missive met aanbieding van genoemd boekwerk dd. 15 November 1742. Ook is er een brief van denzelfden DE MAUREGNAULT, waarin gehandeld wordt over een vervolg op P. DE LA RUE, *Geletterd, Staatkundig en Heldhaftig Zeelaud*, waarvoor de griffier BODDAERT reeds veel bouwstoffen had verzameld, welke echter, naar het schijnt, verloren zijn geraakt.

MAURICIUS (YEMANTSOEN). Deze drukker was geboren te Middelburg en de naam van zijn vader schijnt op Zeeuwsche afkomst te wijzen, waar, vooral in Schouwen, de voornaam IMAN dikwerf voorkwam. Een geslacht MAURICIUS woonde lang te Middelburg, waar, in 1568, meester GOVAERT MAURICIUS gezworen stads-pestmeester was, wonende bij de Gorstratepoort, waar de roode roe voor de deur staat. Onze drukker was in Januari 1477 te Delft, waar toen verscheen de eerste Nederlandsche bijbel onder den titel: *Bible, overset te Duytsche uten Latine. Gemaeckt te Delf in Hollant ende bij ons* JACOB JACOBSOEN *ende* MAURICIUS YEMANTSSOEN *van Middelborch voleynd in 't jaer ons Heren duysent vier hondert zeven*

ende 't seventich. Van dezen bijbel in quarto, is een exemplaar in de kerkelijke bibliotheek te Middelburg (zie *Catalogus Provinciale bibliotheek* 1876, blz. 272). Toen door genoemden JACOB JACOBSZ. (VAN DER MEER) het *Somerstuck van den Passionaal* in 1482 werd uitgegeven, nam MAURICIUS geen deel meer aan dat werk. Vgl. DE LA RUE en de door hem genoemde boeken.

MAZEL (JEAN). Een nakomeling van den vermaarden ABRAHAM MAZEL, predikant tijdens den opstand der Enfants de Dieu in de Cevennes. Hij werd in 1707 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden en werd in 1749 als proponent te Oostburg beroepen Nog in hetzelfde jaar vertrok hij naar Vlissingen, waar hij veertig jaren heeft gestaan. Hij was in tweede huwelijk getrouwd met N. HUISKENS uit 's-Gravenhage en heeft uitgegeven *Sermon sur la désolation des Églises Réformées de France par la revocation de l'Édit de Nantes. Prononcé le 26 Octobre 1760 à Flessingue.*

LOUIS CORNEILLE MAZEL, werd in 1788 predikant bij de Waalsche gemeente te Tholen. In Juli 1798 legde hij die betrekking neder, daar hij benoemd was tot secretaris van de stad. Hij was gehuwd met ELISABETH JEANNE TUBOIS, waaruit den 27 Juli 1792 te Tholen geboren werd JEAN ZACHARIE MAZEL. Deze kwam reeds vroeg aan het Departement van Buitenlandsch Bestuur en klom op tot Secretaris-generaal en Raad van legatie. Hij was gehuwd met MARIA FREDERIKA STEIN PARVÉ en is den 10 October 1884 overleden. MAZEL was een eerlijk en bekwaam man, die vele moeilijke politieke verwikkelingen door scherpzinnigheid, beleid en kennis tot een goed einde heeft gebracht Op het gebied der geschiedenis had hij veel verzameld en zijne belangrijke handschriften van beroemde personen zijn in Januari 1887 te 's-Gravenhage verkocht.

MEECKERE (GERRIT VAN). Deze behoorde onder de

kloeke scheepskapiteinen, die in het begin der zestiende eeuw door „valiantschap ter zee" hebben uitgeblonken. Over zijne geboorteplaats bestond onzekerheid en daar hij meest te Veere gevestigd was, hebben sommigen die stad voor zijne geboorteplaats gehouden. J. H. VAN DALE toont echter in *Bijdragen* dl. III, blz. 202 aan, dat deze moedige zeeman, waarschijnlijk een Sluizenaar is geweest, waar hij lang heeft gewoond. Genoemde schrijver vond in het stads-archief eene akte van 1524, waarbij GHERIT VAN MEECHEN (VAN MEECKERE), kapitein van de schepen van oorlog, eenige bekende personen aanstelde, om bij zijne afwezigheid 's mans zaken te behartigen, waaruit is op te maken, dat hij een aanzienlijk en vermogend man is geweest. JAN VAN REIGERSBERG verhaalt in zijne *Chronyk* een der heldenfeiten van dezen zeeman in den tweeden oorlog, gevoerd tusschen keizer KAREL DEN V^DEN en koning FRANS DEN I^STEN (1527—1539). Als overste-kapitein van de Sluische schepen werd in een gevecht met de Franschen voor Dieppe de mast van zijn schip weggeschoten. Terstond kwamen een aantal zwaar gewapende vaartuigen uit de haven om zich van het naar het scheen nu weerlooze schip meester te maken. VAN MEECKERE verweerde zich echter zóó moedig, dat hij het grootste dier vaartuigen, naar gezegd werd „de admiraal van Dieppe," in den grond boorde en de overigen zóó havende dat zij moesten afdeinzen, waarna het hem gelukte zijn vaartuig behouden te Sluis binnen te brengen.

In den zoogenoemden Lubeckschen oorlog in 1632 maakte VAN MEECKERE zich als vice-admiraal verdienstelijk en toonde dat de houten sleutels der Sond toen reeds in Nederland werden bewaard. In den derden Franschen oorlog van 1536 tot 1538 voerde hij de Zeeuwsche schepen aan; onder de vele koopvaarders door hem toen prijs gemaakt was er een uit Brazilië, die door hem naar Veere werd gevoerd en waarvan de lading ruim vijftig duizend gulden opbracht. Tijdens den vierden Franschen oorlog, ging onze kapitein met zes oorlogs-

schepen in zee, waarbij zich later nog drie uit Middelburg voegden. Deze vloot bracht, gelijk in het leven van kapitein JAN IN DE GANS is verhaald, de geheele Fransche kust in ontsteltenis. De vijandelijke oorlogsvloot werd onschadelijk gemaakt, een aantal rijk geladen handelsvaartuigen veroverd en vele dorpen gebrandschat Met een rijken buit kwamen de schepen te Veere terug. Nog in hetzelfde jaar gingen onder bevel van VAN MEECKERE weder tien schepen naar zee, waarop meest Zeeuwsche en Vlaamsche edelen kapiteinen waren, o. a. ADOLF VAN HAAMSTEDE, ANDRIES VAN DE CAPELLE, enz. Ook deze onderneming slaagde naar wensch en met veel buit keerde de vloot terug. Verder wordt er van dezen stoutmoedigen zeeman niets meer vermeld en er is aanleiding om te vermoeden dat hij een rustigen levensavond heeft gehad. Vgl. BOXHORN, *Chronyk*, dl. II, blz. 474.

MEERENDONK (ROELOF en JAN VAN). ROELOF vroeger schipper te Zierikzee, was in 1813 daar onder-havenmeester, of zooals in den Franschen tijd de titel luidde lieutenant de port. Hij was een kordaat man en werd in 1812 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met eene zilveren medaille bekroond voor het met levensgevaar redden van een kind uit de haven. Toen de Engelsche vloot op den 5 December 1813 in de Roompot ankerde, werd VAN MEERENDONK door den Franschen generaal baron DUCOS naar Bergen-op-Zoom om hulp gezonden. Daar gekomen bevorderde hij het slagen der omwenteling niet weinig door aan den opperbevelhebber dier vesting den toestand van het garnizoen te Zierikzee, in weerwil der versterking die hij vragen kwam, als hopeloos voor te stellen. Toen door de medewerking van den burgemeester van Bruinisse CORNELIS VAN DER STOLPE, en den ontvanger van Oosterland E E. SCHUTTERS, brieven van enkele heeren uit Zierikzee, door zekeren MARTINUS DE HEERE in zijn halsdoek verborgen, uit de stad naar Bruinisse waren gebracht, en vandaar door hem met WOLFERT JUMELET en JACOB

OCKERSE met levensgevaar in een roeiboot naar de Engelsche vloot, liet de admiraal zijn scheepsmacht opzeilen, en daar door het bericht van VAN MEERENDONK de verzochte hulp achterbleef, werd de stad ontruimd en sloop op den 7 December de bezetting over Vianen en Stavenisse naar Bergen-op-Zoom. (Vgl. *De laatste maanden der Fransche heerschappij in Walcheren*, Middelburg 1864 en *Vaderlandsche letteroeffeningen* 1819, blz. 412, waarin een brief van H. BOSSCHA aan mr. W. J. P. KROEF.)

De oudste zoon van dezen havenmeester, ADRIAAN VAN MEERENDONK, maakte zich in December 1818 lofwaardig, door met groot gevaar een drenkeling uit de haven te Zierikzee te redden, waarvoor hem het Nut eene zilveren medaille schonk. Nog geen vier maanden later in April 1820 had dezelfde schipper de voldoening om te Amsterdam een schuitenvoerder, die zonder zijn hulp zou verdronken zijn, het leven te redden, waarvoor de genoemde Maatschappij hem weder eene medaille en loffelijk getuigschrift toekende.

Een jongere broeder, JAN VAN MEERENDONK werd den 23 Augustus 1799 te Zierikzee geboren. Hij werd voor zeeman opgeleid, kwam reeds vroeg aan boord en kenmerkte zich evenzeer door onverschrokkenheid als door trouwe plichtsbetrachting. In 1816 werd hij matroos op het Recherchevaartuig van 's Rijks-belastingen; in 1820 klom hij op tot schipper-visiteur en in 1839 tot commies der eerste klasse aan den wal, welke posten hij onberispelijk vervulde, tot hem in 1860 een eervol ontslag uit 's rijks dienst werd verleend, onder toekenning van pensioen. MEERENDONK was gehuwd met NEELTJE BAKKER waaruit twaalf kinderen. Hij overleed te Middelburg den 23 December 1880.

Deze „kloeke kerel" is een merkwaardig man genoemd, en hij mag zóó heeten wegens den moed en de beradenheid, waarmede hij vele drenkelingen heeft gered en in nood zijnde schepen te hulp snelde. Reeds op negentienjarigen leeftijd den 29 December 1818, gelukte het hem om te Zierikzee

een jongeling van een wissen dood te redden, die op een donkeren avond in de haven was gevallen, en zelfs nog als een grijsaard van acht en zestig jaren, ontzag hij zich niet om te Middelburg in het water te springen, om een in doodsgevaar verkeerenden schipper te helpen (*Nieuwe Rotterdamsche courant van 23 Mei* 1867.)

Niet weinig schipbreukelingen op de Zeeuwsche stroomen hebben aan VAN MEERENDONK hun leven te danken en er was geen nacht zóó donker en geen stormweer zóó geducht, of deze schipper dorst onverschrokken en met vaste en vaardige hand zijn stevige schuit te sturen naar de gevaarlijkste banken, waarop een vastgeraakt vaartuig dreigde stuk geslagen te worden. Uit eigen ervaring weet ik, hoe als er in die dagen een schip verging, of een drenkeling levenloos uit het water werd getoogen, de toeschouwers gewoon waren te zeggen „dit ongeluk zou beter zijn afgeloopen, als VAN MEERENDONK in de buurt was geweest."

De hulpvaardigheid van dezen buitengewonen man werd door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en door die tot Redding van schipbreukelingen door getuigschriften en bronzen en zilveren eerepenningen erkend. In Maart 1839 werd hij, na eene moeilijke redding van een Engelsche brik, benoemd tot broeder in de orde van den Nederlandschen leeuw en in Februari 1859 schonk de Koning hem de groote medaille voor verdienstelijke en menschlievende daden.

Zijn leven wordt geschetst in het *Leeskabinet van* 1867 onder den titel: *Een merkwaardig man*, waarbij zijn portret. In 1876 gaf de heer J. BAL SNIJDERS te Middelburg in het licht: *Beschrijving der menschlievende bedrijven van* JAN VAN MEERENDONK. Zijne afbeelding is in *Zelandia illustrata*.

MEERSCH (LUCAS VAN). Werd waarschijnlijk geboren te Middelburg en kreeg zijne opvoeding in de weesschool aldaar. Hij werd op een kantoor als bediende geplaatst en klom op tot klerk op de griffie der admiraliteit. In vele

zaken was deze eenvoudige man, die zichzelf gevormd had' zeer kundig, en DE LA RUE verhaalt dat de Statendrukker PETRUS DATHENUS hem een quarto boek van 91 bladzijden liet zien, bevattende gedichten, tusschen 1682 en 1688 door VAN DER MEERSCH geschreven; welk werk, naar DE LA RUE oordeelde, niet ongeestig was, maar wat gebrekkig in kunst. Vóór zijn overlijden, dat in 1732 plaats had, heeft hij zijne aanteekeningen, waaronder vele over kerkelijke zaken waren, doen verscheuren.

MEERTENS. Deze naam werd gedragen door meer dan eene familie in Zeeland, meerendeels behoorende tot den deftigen burgerstand en nu en dan verwant aan regeeringsgeslachten. MAERTEN MAERTENS gezegd GOEDBLOED was subprior in de Middelburgsche abdij. In 1609 vroeg hij aan de Staten van Zeeland, wegens hoogen ouderdom en behoefte eenigen onderstand, welk verzoek afgeslagen werd.

JOHANNES MEERTENS, was boekhandelaar, drukker en uitgever te Middelburg van 1662 tot 1692, en woonde in de Giststraat in het huis de Globe. Hij was ook stadsdrukker en drukker der Oost-Indische Compagnie (kamer Zeeland). In 1680 zag bij hem het licht: *Nieuwjaarsgifte aan Mittels-Redenhof op de geestige vragen van* PALLAS. Niet lang daarna begon hij aan de *Chronyk van Zeeland door* M. SMALLEGANGE, waarvan het eerste en eenigst deel, na veel moeite en tegenwerking, in 1696 werd uitgegeven, waarvan hij echter de uitgaaf dus niet schijnt beleefd te hebben. Vermoedelijk was zijn zoon GALENUS MEERTENS, die van 1695 en in de eerste jaren der achttiende eeuw werkzaam was. Omstreeks dien tijd huwde JAN REINIER MEERTENS, kiesheer (dus geen inboorling) te Middelburg, eerst met ANNA TULLEKEN en vervolgens met SUSANNA PARKER. Uit dezen stam, die de wisseling der fortuin in ruime mate heeft ondervonden, is waarschijnlijk voortgekomen: N. MEERTENS, in de achttiende eeuw, gezaghebber der Compagnie in Oost-Indië, wiens statuet in het

museum te Middelburg wordt bewaard, en ANTONIE MEERTENS, die in 1802 en 1803 Gouverneur van Demerary was.

ABRAHAM MEERTENS, geboren te Middelburg den 7 Februari 1757 toonde reeds vroeg aanleg voor schilderkunst. Hij schilderde bij voorkeur landschappen en dorpsgezichten, maar versierde ook menig behangsel met bloemen en vogels. De teekeningen der prenten in de *Zeeuwsche Oudheden* van JACOBUS ERMERINS zijn meest van zijne hand. Hij was een ijverig lid der Teekenacademie, waar hij tot zijn dood, op 27 April 1823, onderwijs gaf en waar zijn portret bewaard wordt. Ook was hij honorair lid der Maatschappij V. W., en een verslag der laatste eer hem door dat genootschap op den 2 Mei 1823 bewezen, is gedrukt.

MEESTERS (PIETER). Geboren te Rotterdam 21 October 1778 uit JAN MEESTERS en HENDRICA VAN DER MES. Hij werd voor onderwijzer opgeleid, doch ging in militairen dienst en maakte als muzikant bij het Fransche leger een veldtocht mede in Duitschland. In 1806 was hij huisonderwijzer te Vlissingen. Tien jaren later werd hij hoofdonderwijzer te Axel. In Juli 1818 behaalde hij den destijds moeilijk te verkrijgen eersten rang, wat vermoedelijk tot zijne benoeming als stads-hoofdonderwijzer te Sluis medewerkte. Hier bleef hij ook als organist en archivaris werkzaam tot aan zijn overlijden op den 24 Februari 1837, precies op het oogenblik dat hij lang te voren als zijn stervensuur voorspeld had.

MEESTERS was een vlug en kundig man, vooral in taal- en wiskunde, en daarbij opgewekt en levenslustig van aard en vol grappen, welke wel eens neiging hadden om de grenzen der betamelijkheid te overschrijden. Hij was een liefhebber van muziek en beoefende die met goeden uitslag. Bij zijn examen voor den eersten rang, een in die dagen zelden voorkomende zaak, wilden enkele examinatoren, wellicht geërgerd door 's mans ietwat spottenden toon, hem doen vallen, doch die poging slaagde niet. Na het examen gaf hij zijn

spijt te kennen, dat het onderzoek afgeloopen was, daar hij het gaarne nog wat had gerekt gezien. De achtelooze wijs, waarop „de meester" gewoon was zich te kleeden, is nog in herinnering gebleven. In bijna schamele plunje en met een versleten groenen reiszak bij zich, zou ieder die hem onbekend op een landweg ontmoette, den haveloozen man eer voor een behoeftig reiziger dan vòor den eerwaardigen hoofdonderwijzer der stad Sluis hebben gehouden. Hij was gehuwd met CHARLOTTE BUDDENSIEK en heeft kinderen nagelaten. Er bestaat nog van hem een zonderling testament, waarin hij verzoekt, schier ongekleed in een kist van ongeschaafd hout, op de allergeringste plek van het kerkhof begraven te worden.

Van hem is o. a. gedrukt:

Mislukte aanval op Sluis in Vlaanderen den 12 *Juni* 1606; *Kluchtig heldenbedrijf*, Amsterdam 1833, 8°. — *iets tot toelichting van de verdediging van Aardenburg den* 26 *en* 27 *Juni* 1672, (Overdruk in Provinciale bibliotheek.) — *Mislukte aanval op Staats-Vlaanderen door den vicomte* DE PONTECOULANT en dr. GRÉGOIRE *in de laatste dagen van October* 1830. *Kluchtig heldenbedrijf*, Amsterdam 1833. — *Het revolutionisme voorgesteld in den koddig noodlottigen levensloop van een belangzoeker*, Middelburg 1832. — *Merkwaardigheden uit den onderwijzerslevensloop van* THOMAS HOOGVLUGT, Amsterdam 1829; 2e druk Amsterdam 1832. — *twaalf ambachten en dertien ongelukken. Oorspronkelijke Nederlandsche roman*, Amsterdam 1834. — *De Westfaalsche Vondeling; een held in het verkrijgen van fortuin en aanzien*, Amsterdam 1832. *Oom* PIET, *voorstellende het karakter van een Hollander, die uit de geringste klasse optreedt*, Amsterdam 1832. — *Revolutionaire Catechismus* en *Een Nieuwjaargeschenk voor alle tegenwoordige en toekomende revolutiemakers enz.*, Amsterdam 1834.

Bovendien gaf hij nog uit enkele opstelboekjes ter vertaling in het Fransch en onderscheiden rekenboekjes. Ook bestond er een handschrift van hem over de geschiedenis van Sluis, waarvoor hij in de archieven veel had nagezien, doch dat door gebrek aan inteekenaren niet gedrukt is geworden.

Kort voor zijn dood heeft Meesters een bericht over zijn eigen leven geschetst in het *Tijdschrift voor aankomende onderwijzers*, jaargang 1837. Mengelwerk blz. 8 onder den titel: *Levensbericht van zekeren lantaarn.* In de *Nieuwe bijdragen voor het onderwijs*, 1838, blz. 343, schreef de schoolopziener dr H. A. Callenfels een levensschets van P. Meesters; ook wordt van hem gewag gemaakt in de *Konst- en Letterbode* van 1837, blz. 145.

MEEUWSE (Christiaan). Geboren te Veere den 16 Januari 1764, uit Gideon Cornelisz. Meeuwse en Helena Dronck. Evenals zijn vader ging de jongen vroeg ter zee varen, eerst als visscher en vervolgens als een der bekwaamste en stoutmoedigste loodsen aan de Zeeuwsche kusten. Helder van geest en buitengewoon ernstig van levensopvatting, gevoelde hij reeds vroeg roeping om leeraar te worden, welke neiging waarschijnlijk versterkt werd door een voorval tijdens den bekenden storm van 9 November 1800. Op dien schrikwekkenden zondag was een schip voor Vlissingen in nood. Het gelukte den stoutmoedigen Meeuwse het vaartuig binnen te brengen, met verlies echter van roer en tuig. Toen de stuurman den mast zou gaan kappen, had hij aan Meeuwse gevraagd om, zoo hij soms mocht omkomen, zijn vrouw in Rotterdam een laatsten groet te brengen en haar zijn geld te bezorgen. Werkelijk werd eenige oogenblikken later, de stuurman met den mast over boord geslagen en verdronk. Een paar dagen daarna ging Meeuwse naar Rotterdam en toen de weduwe den zeeman haar woning binnen zag gaan, zei zij terstond, „Ik weet het al, mijn man is dood!" Ja vrouw, luidde het antwoord, „uw man is bij God." Daarop verloor zij haar bewustzijn, en bijkomende verhaalde zij, op dien bewusten zondag, des namiddags om 3 uur (het oogenblik waarop haar man verdronk) herhaalde malen zijn stem en haar naam te hebben gehoord.

Na meer dan 25 jaren gevaren te hebben, trachtte Meeuwse

zich met eerbiedwekkende inspanning de noodige kundigheden voor predikant eigen te maken. Hij slaagde er dan ook in om in Maart 1803 proponent te worden, waarop in Mei een beroep volgde naar Den Hoek, waar hij tot zijn overlijden den 1 September 1838 werkzaam bleef. Dankbare vrienden plaatsten een zerk met opschrift boven het graf van den algemeen beminden en geachten man. In Juli 1785 was hij gehuwd met ADRIANA VAN DER MEYER, (1762—1825).

MEEUWSE was iemand van meer dan gewone geestkracht en talenten, met een gevoelig gemoed en eene gezonde en eenvoudige opvatting der Christelijke leerstellingen. Hij heeft uitgegeven zijne intreerede, gedrukt, met die der bevestiging door JACOBUS REINIER predikant en rector te Veere, onder den titel: *De waare aard van het christelijk leeraarsambt*, Dordrecht 1804; welk werk o. a volgens eene aanteekening van prof. TE WATER, zeer gunstig beoordeeld werd in de *Vaderlandsche Bibliotheek* (1805). Afkeerig van dweepzucht, in zijne gemeente nog al voorkomende, en vooral opgewekt door het lezen van het bekende geschrift van JOHN BUNYAN, deed MEEUWSE, met een aanprijzende voorrede van bovengenoemden predikant REINIER, te Dordrecht in 1810 het licht zien: *Proeve van eens Christensreis naar de eeuwigheid, of levensbeschrijving van een Christen van zijn geboorte tot zijn dood.* In 1822 werd van hem te Middelburg gedrukt: *Godsdienstig Handboek voor zeevarenden van onderscheiden standen;* waarop in 1826, na 's mans dood, een *Vervolg* verscheen. . Het boek werd herdrukt, en maakte zóóveel opgang, dat het gebruik op 's lands oorlogsschepen verplichtend werd gesteld en het tegenwoordig nog door visschers en zeelieden met stichting gelezen wordt. Vgl. over dezen merkwaardigen man *Boekzaal*, 1838 en *Navorscher*, 1853 en 1854.

MEGAPOLENSIS (SAMUEL). Deze was de jongste zoon van JOHANNES MEGAPOLENSIS JOHZ., of VAN MECKELENBURG, die predikant te Schoorl en Bergen in Noord-Holland was,

en in 1642 met een aantal kolonisten naar Nieuw-Nederland verhuisde. Hij werd daar predikant, eerst te Renselaarsdijk en vervolgens te Nieuw-Amsterdam en deed zooveel voor die gemeenten, dat hij de pionnier der Hollandsch-Amerikaansche kerk is genoemd (zie dr. E. F. CORWIN, *A manuel of the Reformed church in Amerika* (1628—1878) besproken onder den titel: *Hoe de spruit een boom is geworden* in de *Middelburgsche courant* van Januari 1887.) Zijn zoon SAMUEL werd in 1641 te Schoorl geboren en studeerde in 1661 te Leiden in de geneeskunde en godgeleerdheid. Als med. doctor en proponent vertrok hij naar Amerika en werd beroepen bij de gemeente te Nieuw-Amsterdam, waar hij zich zeer verdienstelijk maakte, vooral toen de kolonie in 1664 onverwacht door een Engelsche zeemacht besprongen, zich moest overgeven.

MEGAPOLENSIS kon zich echter niet voegen onder het vreemd bestuur, en wachtte den tijd niet af, dat in Mei 1673 een Nederlandsch eskader de indringers, hoewel slechts voor korten tijd (want bij den vrede van Westminster (Februari 1674) werd de kolonie aan Engeland afgestaan) verjagen kwam. De predikant ging in 1670 naar Nederland en werd te Wieringerwaard en Zuid-Zijpe in Noord-Holland beroepen In Mei 1677 vertrok hij naar Vlissingen, waar de Engelsche gemeente hem begeerde. Door uitnemende preekgaven en christelijken levenswandel maakte hij hier zooveel opgang, dat een deel der gemeente hem in de Nederduitsche kerk wilde beroepen. In die dagen was er echter oneenigheid tusschen den kerkeraad en het collegium qualificatum met de classis van Walcheren, over het ontslag van den ergernisgevenden predikant ADRIANUS COCQIUS, een twist waarin zelfs de Staten en de Prins betrokken werden. De schikkingen om MEGAPOLENSIS buiten de classis om, te beroepen, eindigden toen deze, in Mei 1686, door de Engelsche gemeente te Dordrecht werd begeerd. Hier bleef de brave en geleerde man tot zijn overlijden in 1706 werkzaam. Zie VROLIKHERT, *Vlissingsche kerkhemel;* SCHOTEL, *Kerkelijk Dordrecht* enz.

MEY (JOHANNES DE). Deze familie was, vóór de godsdienstvervolgingen, op eigen landerijen in de omstreken van Belle in Vlaanderen gevestigd. CAREL DE MEY een bemiddeld man, was met zijne echtgenoote MARIA DE CHERF, uit een deftig Vlaamsch geslacht afkomstig, der kerkhervorming toegedaan en week, toen de geloofsdwang te sterk werd, met zijn gezin naar Zeeland. Zijn zoon FRANÇOIS DE MEY werd te Middelburg een aanzienlijk koopman in granen, en huwde met zijn nicht PERONNE DE CHERF, mede uit Vlaanderen gevlucht, die hem twee zonen en vier dochters schonk. Een der zonen JOHANNES DE MEY, geboren te Middelburg den 25 September 1617, ging in 1634 te Leiden studeeren. In 1640 werd hij predikant te Ovezande en Driewegen en in het volgend jaar te Baarland, waar hij in 1642 met Heeren Bewindhebbers der Compagnie eene overeenkomst sloot om voor vijf jaren als predikant naar Indië te gaan. Het schip Middelburg, waarmede hij vertrok, werd door storm verplicht om in Plymouth binnen te loopen, waar DE MEY vernam, dat een predikant in Zuid-Beveland hem terstond na zijn vertrek bij de classis van Walcheren wegens onrechtzinnigheid had aangeklaagd. Dit werd in die dagen een zóó gewichtige zaak geacht, dat DE MEY besloot om terstond terug te keeren om zich te zuiveren van dien onverdienden blaam. Terwijl deze zaak hangende was, deed DE MEY, die vroeger reeds Engeland had bezocht, met een paar vrienden een reis door Duitschland en hield zich een tijd lang te Valence op, waar hij, na examen en publiek dispuut, tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd. Bij zijne terugkomst gaf hij aan de classis de gewenschte voldoening, hoewel de geleerde en vrijzinnige man, die veel hooger stond dan de meesten zijner bekrompen tijdgenooten, toch nog bij niet weinigen verdacht bleef. In Maart 1643 vertrok hij naar St. Eustatius, van welk eiland hij een gedeelte gekocht had, en nam er ruim anderhalf jaar den dienst waar in het Nederlansch, Fransch en Engelsch. In 1645 teruggekeerd, werd DE MEY te Zou-

telande beroepen en in November 1648 te St. Laurens, vanwaar hij in Augustus 1649, toen de uitbreiding der gemeente in Middelburg een tienden predikant noodig maakte, aldaar beroepen werd. Ook nu volgde weder geharrewar met de classis van Goes, doch DE MEY wist zich van de „ongegronde suspicie van heterodoxie" zóó te zuiveren dat de broeders ten hoogste voldaan waren. In 1652 en 1653 werd hij als predikant naar Mechelen afgevaardigd bij de Chambremiparti, doch uit de notulen van den kerkeraad blijkt, dat de Middelburgsche gemeente hem slechts noode afstond; later werd hij, zoowel door de Staten van Zeeland als door de regeering van Middelburg, meermalen in belangrijke commissiën benoemd. Zoo werd hij in 1657 Catechista der Latijnsche school en in 1670 Schoolarch of Overdeken van het Schoolmeestersgilde. In laatstgenoemd jaar behoorde hij onder de gedeputeerden tot het nazien der synodale schriften op het Hof in Den Haag bewaard, en van de overzetting des bijbels op het stadhuis te Leiden achter slot en zegel berustend. In Maart 1676 werd DE MEY door de stedelijke overheid benoemd tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid en wijsbegeerte bij de Illustre school, toen voor de derde maal opgericht, naar het schijnt, meer uit partijzucht dan tot werkelijke bevordering der wetenschappen. Op Maandag den 8 Juni hield de nieuw benoemde professor, tegelijk met zijn ambtgenoot WILHELMUS MOMMA, in de Nieuwe kerk, onder een grooten toeloop van menschen, zijne inwijdingsrede. De Hoogleeraren werden door twee Burgemeesters met een karos van hun woningen afgehaald en teruggebracht en de redevoeringen werden door muziekuitvoeringen afgewisseld; terwijl lofdichten op de vernieuwde oprichting der school met milde hand werden verspreid. Zooals men weet, was dit alles slechts een stroovuur, dat na het vertrek van MOMMA en den dood van DE MEY uitgebrand was. Kort na die installatie op den 19 Juli bevestigde DE MEY zijn genoemden ambtgenoot tot predikant, welke leerede niet weinig besproken werd. De

rechtzinnigheid van den Hoogleeraar werd nog steeds door velen verdacht en zekere PETRUS APPELDOORN schreef een paar schotschriften onder den titel: *Cras Credo*, *hodie nihil* en *Aderlating van het philosophisch bloed*, welke veel gerucht maakten. Deze lastige woelwater, geboren te Rotterdam, was vroeger predikant te Amboina geweest, waar hij een zóó hevigen twist met zijn ambtgenoot HENRICUS HARTONG over de erfzonde had, dat beiden door de Regeering zonder pensioen naar Nederland werden teruggezonden. Toen APPELDOORN in gemelde pamfletten den door de stads-regeering hooggewaardeerden DE MEY zóó aanviel, dat zelfs de classis van Walcheren, waarvan de meerderheid behoudend was, het werk lasterlijk en liefdeloos oordeelde, trad de magistraat voor den verguisden leeraar krachtig op. De drukker der schotschriften werd in eene boete van drieduizend gulden geslagen, en de schrijver, die te Middelburg woonde, in hechtenis genomen. Een dag daarna werd deze des middags tusschen twee en drie uren door Schout en dienders gevoerd langs het huis van den beleedigden professor aan de noordzijde der giststraat, en vervolgens als een misdadiger de stad uitgezet. APPELDOORN vestigde zich toen te Arnemuiden, waar hij in 1678 met zijne echtgenoote MARY NARGETS nog woonde en ook dikwijls beroering teweegbracht. (Vgl. H. BOONEN, *De strijd tegen* WILHELMUS MOMMA in *Kerkelijk historisch archief*).

DE MEY was in October 1648 gehuwd met WILHELMINA VAN DRYEN, dochter van DENYS ANTHEUNISZOON VAN DRYEN, Equipagemeester der Oost-Indische Compagnie, bij welke hij zeven kinderen had, waarvan vijf hem overleefden. Na meermalen gevaarlijk ziek te zijn geweest en veel aan graveel geleden te hebben, ontsliep deze brave man den 8 April 1678.

Diepen indruk maakte zijn verscheiden in de gemeente, niet alleen om 's mans veelomvattende kennis, maar ook vooral om zijne milde denkwijs, christelijken wandel en edel karakter. GERARD BRANDT de vader noemde hem:

„Een leeraar, die meest op de liefde drong
De booze haat met taai geduld bedwong."

De vrijzinnige bezadigde opvatting der kerkleer maakte, gelijk gezegd is, zijne rechtzinnigheid bij vurige drijvers, wier onverdraagzaamheid hij streng afkeurde, meermalen verdacht, maar in de gemeente was hij zeer bemind en had doorgaans veel gehoor. DE MEY bezat merkwaardige preekgaven en wist het gemoed der aanwezigen te treffen. In zijn onuitgegeven aanteekeningen, verhaalt DE LA RUE, dat de Hoogleeraar door een preek over LUKAS XIX vs. 8, een beambte der Oost-Indische Compagnie zóó geroerd had, dat deze man een door ontrouw verkregen geldsom vierdubbel aan de Maatschappij vergoedde, en niet minder krachtig en gemoedelijk zal hij zijn voorgegaan, toen op den 13 Juni 1665 de gemeente op een Zaterdagmiddag, bij besluit van den Magistraat, onverwachts naar de kerk werd geroepen, „daar onze vloot slaags was met de Engelschen, en Gods hulp moest worden ingeroepen, die men met uitgestrekten halze was wachtende" (*Notulen van den Algemeenen kerkeraad.*) In Juni 1673 ging deze vaderlandslievende predikant gedurende eenige weken naar de gemeente Vrouwepolder, waar de leeraar overleden was, met het doel om de gewapende burgers, in die hachelijke tijden uitgetrokken om het fort Den Haak en die duinstreek te verdedigen, door woord en daad te bemoedigen.

De smart over het afsterven van den door velen hooggeachten man, uitte zich in een aantal lofdichten, welke in twee bundels *Sion in rouw* en *Tranen van het weenende Middelburg* vereenigd zijn. Daarin worden o. a gedichten gevonden van den rector ISAAC HOORNBEEK, den predikant SERVATIUS HAZEVOET, den burgemeester mr. WILLEM QUIRYNSE, den wiskunstenaar AREND ROGGEVEEN, den toonzetter REMIGIUS SCHRYVER en vele anderen.

Van JOHANNES DE MEY bestaan onderscheiden portretten Eene geschilderde afbeelding, hem in 1659 door de kunstenaars WILLEM EVERSDYK en KOUWENBURG aangeboden, werd in het volgend jaar door J. SUYDERHOEF in koper gebracht en met latijnsche bijschriften voorzien, welke de nederige man echter

te hoogdravend schenen en die hij vereenvoudigen liet. Het laatste portret in professoraal gewaad, werd door zijn stadgenoot ZACHARIAS BLYHOOFT geschilderd en waarschijnlijk pas na zijn overlijden door J. DE JONGH gegraveerd en door M. VAN WESTHUYSE met een onderschrift voorzien. (Vgl. *Zelandia illustrata* dl. I, blz. 285, 335, 677).

DE MEY heeft over godgeleerdheid en natuurkunde veel geschreven, zoowel in het Nederlandsch als in het Latijn, waaronder werken, die meermalen herdrukt zijn. Na zijn dood werd in 1681 bij J. MEERTENS te Middelburg uitgegeven, eene verzameling zijner verhandelingen; welke foliant in 1704, met lofdichten van JOACHIM OUDAAN en JOANNES ANTONIDES, te Delft herdrukt werd. In het latijn heeft hij uitgegeven: *Sacra Physiologia, sive expositio locorum sacrae scripturae de rebus naturalibus*, 3e ed., Mediob. J. FIERENS 1661, 4°; ook heeft de Hoogleeraar in 1662 eene korte voorrede geschreven voor de *Praktijk der godsaligheid* van L. BAYLY, op verzoek van den boekdrukker DE LATER. Nog heeft DE MEY gedeeltelijk in het Latijn vertaald: de *Metamorphoses Naturalis*, geschreven door zijn scherpzinnigen en edeldenkenden vriend JOHANNES GOEDAERT, welk merkwaardig boek hij, na het overlijden van den schrijver, heeft voltooid en met aanmerkingen voorzien. Zooals hiervoren is medegedeeld, heeft DE MEY zich veel moeite gegeven om den zoon van GOEDAERT, die door de Turken gevangen was genomen, los te koopen.

De nagelaten aanteekeningen van dezen hoogleeraar, die veel beleefd en veel gearbeid had, waaronder eene levensmemorie, werden lang bewaard, en behoorden in 1730 of daaromtrent, toen DE LA RUE die papieren inzag, aan DE MEY's achterkleinzoon mr. OMAR VAN VISVLIET, fiscaal der admiraliteit in Zeeland. Onder deze nalatenschap schijnen vooral merkwaardig te zijn geweest zijne adversaria, bevattende drie stukken, ieder in twee banden. Uit een kort overzicht van den inhoud, door DE LA RUE in zijne aanteekeningen mede-

gedeeld, blijkt dat DE MEY daarin vele belangrijke zaken over de partijtwisten van zijn tijd had opgeteekend. Ook op natuurkundig gebied kwamen er opmerkelijke dingen in voor, zooals proeven over het golvenstillend vermogen der olie enz.; ook wordt de indruk geschetst toen op 23 December 1668 zekere D. ROTARIUS voor het eerst te Middelburg een tooverlantaarn vertoonde waarna de professor opteekende, dat hij bij die voorstelling aan het wonder in BELSAZARS feestzaal had gedacht.

Het is mij niet gelukt deze geschriften terug te vinden. Waarschijnlijk zijn zij verloren gegaan, doch mochten zij nog ergens schuilen en voor den dag komen, zou het voor de kennis van het maatschappelijk leven der zeventiende eeuw in Zeeland geen geringe aanwinst zijn.

In de collectie wordt bewaard de titel van een prijs op de Latijnsche school aan JOHAN PIETER RETHAAN den 1 Augustus 1668, geteekend door JOHS DE MEY, J. ANSLAER, GILLIS MUENIX, N. BROUWER en A. DE JONGE VAN BRUINISSE, verder is er een brief van den kerkeraad van St. Laurens, dd. 17 November 1649 geschreven en geteekend door JOHS DE MEY, waarbij van de classis verzocht wordt om goed te keuren het beroep van NICOLAES SAEL uit Kruiningen in plaats van JOHS DE MEY, die naar Middelburg vertrokken was.

MEY (Vrouw DE). PIETERNELLA BARACOAUT, gelijk zij doorgaans genoemd werd, hoewel zij op dien naam geen aanspraak scheen te kunnen maken, was de dochter van een Fransch officier en van zijne vriendin WILHELMINA OVERDULVE. Zij werd den 18 November 1813 te Haamstede geboren en huwde den 19 April 1839 met CORNELIS DE MEY Gz. bij wien zij elf kinderen kreeg. Onder den titel: *Een verscholen talent*, deelde H. M. C. VAN OOSTERZEE in den *Nieuwen Zeeuwschen Volksalmanak* voor 1875, eenige rijmen mede van deze arbeidersvrouw uit het Platte (platteland) van Schouwen, zooals het

deel van dit eiland wordt genoemd. In de laatste veertig laagste jaren hebben deze streken eene verbazende verandering ondergaan; na de voltooiing van een afwateringsplan tusschen 1845 en 1850 door den ingenieur van 's Rijks Waterstaat W. BADON GHYBEN ontworpen en uitgevoerd. Vóór dien aanleg stonden de lage weilanden omstreeks Kerkwerve en Serooskerke een groot deel van het jaar onder water en waren de wegen zóó onbruikbaar, dat de gemeenschap met schuitjes moest worden onderhouden, waarin de reizigers zich bij ruw weer in eene groote ton konden beschutten. Daar de watergangen te smal waren om te roeien, werd het vaartuig met een zoogenoemden kloetstok voortgestuwd. Tegenwoordig is echter alles veranderd en graast het vee in welig weiland, waar eertijds zeekraal groeide en moerasvogels trippelden Het gebruik der kloetschuit is beperkt tot eene strook in het zuidelijk deel des eilands en daarvoor is niet ver van Serooskerke een klein sas in een der afwateringskanalen gemaakt Bij dat sluiswerkje woont het gezin van den Sasbaas, wiens bovengenoemde vrouw, die ternauwernood eenige opvoeding heeft genoten en slechts met moeite schrijven kan, de merkwaardige gave bezit om hare gedachten zonder eenige inspanning in ongekunsteld rijm te kunnen openbaren.

Voor de bewoners dezer streken is regenwater eene levensbehoefte en dus het bezit van een goeden in tras gemetselden bak, doorgaans een tras genoemd, zeer begeerlijk Toen vrouw DE MEY gaarne zulk een bak had en het verzoek van haar man niet slaagde, schreef zij een brief in rijm, eerst aan den dijkbaas en vervolgens aan de Directie van het Waterschap, wat ten gevolge had dat de wensch werd ingewilligd. De rijmen zijn te lang om geheel over te nemen. Aan den dijkbaas schreef zij o. a.:

„Voor U schrijf ik mijn wensch ter neer
En ben zoo vrij te vragen.
Juist past het netjes deze keer
Om mijn verzoek te wagen."

Haar verzoek aan de Directie besloot zij met een dankbetuiging, ingeval haar begeerte werd ingewilligd.

„Dat zou mijn ziel een vreugde wezen,
'k Was met mijn KEELIS dankbaar, blij.
En de Directie blijft geprezen,
En vroolijk dankt U vrouw DE MEY."

Onlangs vierde het echtpaar hun gouden bruiloft, waarop de goede vrouw in rijmwerk de ondervonden zegeningen opsomde. Het feit is te meer vermeldingswaard, omdat in den tijd harer ontwikkeling die der bevolking van dit deel van Schouwen op een vrij laag standpunt stond.

MEYER (ADRIAAN FRANS). Geboren te Axel den 4 September 1768 uit JACOBUS GIJSBERTUS MEIJER, waarschijnlijk een aldaar in garnizoen houdend militair, en ADRIANA KORTHOUDT. Reeds als knaap ging hij in dienst, eerst bij de artillerie en vervolgens bij de infanterie. In 1793 werd hij vaandrig en reeds twee jaren later kapitein. In 1806 werd hij luitenant-kolonel; in 1808 kolonel. In 1813 ging MEIJER als generaal-majoor in het Nederlandsche leger over, werd in 1826 luitenant-generaal en was in 1831 en tijdens den Tiendaagschen veldtocht bevelhebber der derde divisie van het leger te velde. Hij werd den 13 Februari 1838 gepensionneerd en bij diploma van 17 Januari 1842 verheven in den Nederlandschen adelstand, volgens VAN DER AA, *Biographisch Woordenboek* met het praedicaat van baron, welke titel echter uit het Staatsblad no. 89, (1843) niet blijkt. In het *Handboek* van VAN WELEVELD vindt men wapen en kwartieren vermeld. Hij overleed te Amsterdam in 1845.

MEIJER was een moedig en beleidvol, in den oorlog gevormd, aanvoerder, die dan ook geen aanspraak maakte op hooge wetenschappelijke ontwikkeling. Zijn portret werd meermalen uitgegeven o. a. in 1831, toen hij de Jager-compagnie der Leidsche studenten bij zijne divisie onder bevel had. In de

Zelandia illustrata is een portret: borstbeeld met drie ridderorden, gelithographeerd door Bakhuijzen naar eene teekening van jhr. J. Mock, kapitein bij den generalen staf.

MEIJER (Lambertus Cornelis). Geboren te Oosterhout (Noord-Brabant) den 27 Juni 1807, uit Albert Cornelis Meijer later als landmeter bij het kadaster overleden te Goes in 1839, en Berendina Margareta Berckman, overleden in 1809. Hij ontving zijne opleiding eerst te Goes, en vervolgens aan de bekende kostschool der Hernhutters te Neuwied, welk onderricht zijn levensrichting heeft gestempeld. Daarna bezocht hij de Latijnsche school te Groningen, en vervolgens de academie aldaar, waar hij met grooten lof in de godgeleerdheid studeerde In Mei 1829 proponent geworden, werd hij in November van dat jaar te Hontenisse beroepen, waar hij werkzaam is gebleven tot aan zijn emeritaat in April 1873. Daarna is hij bij de Haagsche Schouw onder Voorschoten gaan wonen, op een klein buitenverblijf, van hetwelk hij gaarne placht te verhalen, dat prof. Elias Annes Borger daar des zomers verblijf had gehouden. In werkzame rust leefde Meijer daar tot den 3 Mei 1883. Hij is driemalen gehuwd geweest; in 1830 met Johanna Catharina Dilman, overleden in 1853; in 1855 met Wilhelmina Adriana Dupon, overleden in 1864; en in 1867 met J. F. Lutsenburg, die hem overleefde.

Meijer was een man van buitengewone geleerdheid, doch van eenigszins zonderlinge vormen, waardoor zijn bevordering waarschijnlijk belemmerd is. Hij was gedurende vele jaren een werkzaam lid van het Provinciaal kerkbestuur van Zeeland en van andere instellingen. In 1838 verscheen te Rotterdam in het licht eene door hem bewerkte vertaling van het boek van K. Rickli over het wezen des Christendoms. Meer opzien baarde in 1841 eene in de *Godgeleerde bijdragen* voorkomende beschouwing over de gaven der talen, welke, hoezeer verschillend beoordeeld, echter door geleerde deskundigen met

lof besproken werd. Vele teleurstellingen en rampen, o. a. het verlies van twee volwassen veelbelovende zonen, schijnen de mystieke neigingen van MEIJER meer en meer te hebben ontwikkeld, waardoor hij na zijn emeritaat een vurig voorstander werd van het spiritisme, waarover hij kort voor zijn overlijden, nog een werkje het licht deed zien onder den titel: *Spiritisme en Christendom. Eene populaire schets. Met een open brief aan* dr. J H. BETZ, Helder 1882. Als predikant en als mensch genoot deze brave man algemeene achting.

MELLINUS (ABRAHAM). Deze kerkelijke geschiedschrijver werd geboren te Vlissingen, waar zijn vader PHILIPS PIETERSZOON VAN MELLE koopman was en op de Oostzijde woonde. De vlugge en scherpzinnige knaap werd voor predikant opgeleid en woonde in 1603 de lessen bij aan de Hooge School te Heidelberg. In 1608 werd hij beroepen te St. Anthoniepolder en Cillaershoek en toen drie jaren later laatstgenoemde plaats een eigen leeraar kreeg, bleef de werkkring van MELLINUS tot den Polder beperkt. In Februari 1610 trad hij te Vlissingen in den echt met CLAUDINE (GELAUDINE) WILLEMSDOCHTER POUSSINS. Met ijver begon nu de naar het lichaam niet sterke man op zijn afgelegen standplaats aan den arbeid, welke de kroon van zijn leven is geworden. Het eerste deel van het *Groot Rechtgevoelend Christen-martelaarsboek*, een foliant van 1264 bladzijden, zag in 1619 te Dordrecht het licht. Het liep tot 1520 en getuigt, gelijk mr. S. DE WIND in zijne *Bibliotheek van Nederlandsche Geschiedschrijvers* opmerkt, van grondige studie en groote geleerdheid. Het werd met belangstelling ontvangen en met graagte gelezen en de Staten-Generaal vereerden den schrijver eene belooning van 300 gl. ad 40 gr. ieder. IJverig ging hij met dit werk voort, doch, naar het schijnt, liet zijne gezondheid niet toe om dien arbeid te voltooien en het 2e. deel, waarvoor reeds vele bouwstoffen waren verzameld, is nooit in het licht verschenen. In 1622 is MELLINUS gestorven en den 9 November

te Vlissingen begraven. Zijne weduwe hertrouwde in November 1625 met JACOBUS MIGGRODE, predikant te Middelburg, weduwnaar van ELISABETH CLOCKE, zuster van ABRAHAM CLOCKIUS, predikant te Gapinge.

MENHEERE LAURENSZOON (CORNELIS) was een niet onverdienstelijk zeeschilder in de zeventiende eeuw. Van hem bestaan schilderijen voorstellende Vlissingen en Veere van de waterzijde te zien. DE LA RUE, die hem omstreeks 1730 noemde, zegt dat hij toen kort te voren gestorven was. De naam komt nog in Arnemuiden voor.

MERCKT (VAN DER.) Eene oude bekende Zeeuwsche familie. In de verzameling van SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE was eene genealogie van 1542 tot 1760. Het wapen komt bij SMALLEGANGE voor. HENDRIK VAN DER MERCKT was een moedig Zeeuwsch scheepsbevelhebber Bij een gevecht in 1677 tegen de Duinkerkers raakte zijn schip in brand en vloog met hem in de lucht.

Van NICOLAAS VAN DER MERCKT, Bewindhebber der O. I. Compagnie (kamer Zeeland) was in de verzameling van BODEL NIJENHUIS een gegraveerd portret

ELISABETH VAN DER MERCKT was de echtgenoote van den raad-pensionaris VETH. Hare dochter BARBARA (overleden in 1689), was gehuwd met JOHAN STEENGRACHT (overleden in 1705) die de buitenplaats Soetendale onder Serooskerke bewoonde, waardoor op de afbeelding bij SMALLLGANGE het wapen van VAN DER MERCKT gedeeld met VETH voorkomt. Vgl. behalve SMALLEGANGE *Chronyk* ook *Navorscher* VI en XIV.

MESDACH (S.). Deze portretschilder, zou volgens KRAMM een Zeeuw zijn geweest. Zeker is het dat hij vele portretten o. a. van de Middelburgsche predikanten GILLIS BURS en HERMANUS FAUKELIUS in de eerste jaren der zeventiende eeuw heeft geschilderd. Een geslacht van dien naam, ook MESDAG

geschreven, was tot voor enkele jaren in Vlissingen gevestigd en door een bekenden boekhandelaar vertegenwoordigd.

METHURST (JOHAN), werd geboren te Bremen den 20 Januari 1712. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1736 of 1737 hulpprediker te Middelburg, toen de predikant JACOBUS WILLEMSEN voor zijne gezondheid de baden te Aken moest bezoeken, van welke reis, in het voorbijgaan gezegd, curieuse brieven in de collectie voorhanden zijn. In 1738 werd METHURST tot predikant te IJzendijke beroepen en vijf jaren daarna tot prediker te Bremen, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn overlijden op den 14 Juli 1779. METHURST was een buitengemeen kundig man, die veel over Bijbelverklaring heeft geschreven en wiens verdiensten door Curatoren der Geldersche Hoogeschool werden erkend, die hem eershalve tot doctor in de godgeleerdheid benoemden. Zie over hem *Boekzaal* 1779, blz. 269.

METVORST (THOMAS) of MENEFORTIUS ook VAN MEREVOIRT genoemd Deze was een zeer geleerde kanunnik der Westmonsterkerk te Middelburg. Hij vertegenwoordigde die kerk op de vergadering te Utrecht in 1565, waar hij de decreten van het concilie van Trente krachtig voorstond. In Augustus 1570 werd hij door den Bisschop NICOLAAS DE CASTRO en de regeering van Middelburg, met den secretaris mr. LAURENS MOCK gecommitteerd om bij de boekverkoopers en andere ingezetenen al hun boeken te visiteeren, waarna de werken die waren afgekeurd binnen veertien dagen op het stadhuis moesten worden gebracht. Voor dit onderzoek, dat vier en twintig dagen duurde, kreeg METVORST 2 £ en de secretaris 3 £ vl. Zie 's GRAVEZANDE, *Tweede eeuwgedachtenis*; J. H. DE STOPPELAAR, *Oud-archief*, blz. 111; *Batavia sacra*, dl. I, blz. 364 en KESTELOO, *Oude Rekeningen van Middelburg*.

METZLAR (JACOB CASPAR). Geboren te Hulst den 10

Juni 1751 uit Johan Jacob Metzlar, Luitenant in het regiment van Saxen-Hilburghausen en Jannetje Kuyk uit Grave, studeerde te Utrecht en vertrok als predikant naar Batavia, waar hij tot in 1785 werkzaam was. Teruggekomen werd hij predikant te Beusichem, te Klundert en te Aduard. In 1810 emeritus geworden, vestigde hij zich te Groningen, waar hij den 14 September 1824 overleed. Hij gaf uit *Bedestonden gehouden te Batavia; met aanteekeningen en bijlagen*, Utrecht 1787. — *Bericht wegens een min bekend Indisch geneesmiddel tegen de koorts*. (*Verhandelingen Zeeuwsch genootschap*, dl. XIV, (1760). — *Bericht aangaande de ziekte eener Singalees* (*Verhandelingen der Hollandsche maatschappij*, 1787). — *Twee leerredenen*, (1803); waarbij eene lijst der predikanten van de gereformeerde gemeente te Harlingen sedert de reformatie.

MEULMAN (Bernardus). Geboren in 1758, studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1787 predikant te Obdam, in het volgend jaar te Abbekerk, daarna te Katwijk, vervolgens te Bunschoten en in 1794 te Brouwershaven, vanwaar hij in 1796 naar Hardenberg vertrok, waar hij den 1 Mei 1798 overleden is. Hij had eenigen naam door zijne preekgaven en heeft van 1792 tot 1798 eenige godsdienstige werken uitgegeven.

MEIJVOGEL. Volgens Kramm, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders enz.*, Amsterdam 1857, zou deze talentvolle schilder uit Zeeland afkomstig zijn. Begaafd met voortreffelijken aanleg, kwam hij op den 1 Mei 1638 in de schildersbent te Rome, waar men hem den bijnaam gaf, waardoor zijn eigenlijke naam vergeten is. Hij schijnt een losbol te zijn geworden, zich verslingerd te hebben in loszinnige liefdesgevallen en is vroeg gestorven.

MICHIELZON (Michiel) of Michielzen Deze kundige

man werd omstreeks 1630 te Vlissingen uit eene koopmansfamilie geboren. Hij ontving eene wetenschappelijke opvoeding en studeerde aan de Hoogeschool te Utrecht, waar hij in 1661 tot doctor in de godgeleerdheid werd bevorderd op eene dissertatie: *De Purgatorio;* vervolgens schijnt hij te Groningen ook in de rechten te zijn gepromoveerd. Met voorliefde bleef hij echter de Oostersche letterkunde beoefenen en in Mei 1655 gaf hij te Utrecht in het licht eene verhandeling *De linguae Hebreaae post confusionem conservatione et ejusdem propagatione*; welk geschrift is opgedragen aan zijne bloedverwanten GILLIS ROMBURGH, GELEIN ALLAERT en JOHANNES CLARKE, en zijne Zeeuwsche studievrienden ESAIAS CLEMENT en PIETER VAN HECKE Vooral op dit gebied schijnt hij een man van gezag te zijn gebleven, daar prof. JOHANNES LEUSDEN hem in 1683 opdroeg zijn *Manuale Hebraicum et Chaldaicum* en hem roemt als een geleerde, die over zulk taalkundig werk kon oordeelen. Na de academie van Groningen te hebben verlaten, vestigde MICHIELZEN zich in April 1661 in zijne geboorteplaats en woonde aldaar op de Beurs. Spoedig werd hij Raad in de Vroedschap en Pensionaris der stad, en was in 1674 een der gemachtigden, die door de Algemeene Staten naar Engeland werden gezonden, om na den gesloten vrede, over een verdrag van zeevaart te handelen, dat in December 1674 tot stand kwam. In het volgend voorjaar was hij weder in Engeland en schreef aan de Staten van Zeeland een paar brieven, dd. Westminster Maart 1675, die in de collectie bewaard worden en uitmunten door bondigen stijl. Van 1676 tot 1684 woonde MICHIELZEN als Pensionaris van Vlissingen de vergaderingen der Staten van Zeeland bij en de levendige man kortte zich den tijd in de meestal weinig beteekenende en vervelende samenkomsten, om het rijmwerk te schrijven bekend als de *Burlesque notulen.* Dit werk is nooit gedrukt, doch er bestaan vele handschriften, waaronder enkele door zinnebeelden geïllustreerd. J. SCHELTEMA gaf in *Geschied- en Letterkundig mengelwerk*, Utrecht 1825—1836, een uitvoerig

overzicht van dit soms geestig, maar dikwijls onbeduidend boek, waarvan de waarde verhoogd wordt door een zoogenoemden *Sleutel*, die echter, ruim een halve eeuw later, door een ongenoemde is vervaardigd. Hoewel de berijmer der notulen zijne persoonlijkheid op den achtergrond hield, is toch te merken dat hij een vurig republikein en eerlijk man was, wars van kuipen en kruipen. Door zijn overlijden in April 1684 is het werk gestaakt Op den 7 van die maand werd MICHIELZEN in de Oostkerk te Vlissingen begraven en bij zijn testament schonk hij drie honderd gulden aan de armen der stad Hij schijnt gehuwd te zijn geweest, daar in de collectie bewaard wordt eene door hem geschreven machtiging aan zijn frater ALAER (ALLAERT) om volgens toelating der Staten van Zeeland, de jaarlijksche beladinge (sic) van het goed zijner kinderen te ontvangen. Een Latijnsch lofdicht van zijne hand, komt vóór de dissertatie van zijn vriend ESAIAS CLEMENT (1655) welk geschrift is opgedragen aan diens vrienden MICHAEL MICHIELSON, PIETER BAUTE en FRANCOIS BAUTE; aan zijne vier broeders en aan de voorname Middelburgsche kooplieden JOHANNES VAN DER MERCKT en PEDRO AGACHE. Onder het portret van JEAN LEGER, vóór diens *Histoire générale des Églises Évangeliques des vallées de Piemont ou Vaudoises*, Leide 1669, 2 dln fol., schreef MICHIELSZON (M. MICHELIS) een Fransch bijschrift. PIETER DE LA RUE maakt van dezen kundigen man noch in *Geletterd Zeeland*, noch in zijne aanteekeningen gewag, wat zóó opmerkelijk is, dat men bijna aan opzet denken zou; zeker is het dat hij den schrijver der *Burlesque notulen* niet met voorliefde zou hebben besproken. VROLIKHERT wijdt aan hem in de voorrede van den *Vlissingschen kerkhemel* eenige regels. Zie verder het aangehaalde werk van SCHELTEMA.

MIDDELBURG (BARTHOLOMEUS VAN). Geboren te Veere, waarschijnlijk den 24 Augustus 1484, was tot op zijn dertigste jaar koopman, toen hij een waarschijnlijk reeds lang

gekoesterd voornemen ten uitvoer bracht om zich op de wetenschappen toe te leggen. Hij begaf zich naar Leuven, waar hij door ijver en geleerdheid boven al zijne medeleerlingen uitblonk. Den naam van VAN MIDDELBURG kreeg hij, omdat hij in die stad zijne kloostergeloften had afgelegd. In de orde der Minderbroeders van St. Franciscus werd hij op onderscheiden plaatsen gardiaan en vicaris. Hij was dit ook te Middelburg, waar de Franciscanen in groot aanzien stonden, en een aanzienlijk klooster hadden aan de westzijde van de balans en korte burg; tegenwoordig de heerenbeurs, de bogardstraat en aangrenzende erven. De gardiaan was onafhankelijk van den in zijn buurt resideerenden abt en had met dezen het bestuur over het bagijnhof; ook andere kloosters stonden onder zijn toezicht. Volgens een privilegie van KAREL V dd. Januari 1518, waarbij het college van kiezers aan Middelburg werd toegestaan, moest de nominatie der regeering jaarlijks in dit klooster geschieden, wat den invloed der orde aantoont. Door den Utrechtschen Bisschop GEORGIUS VAN EGMONT werd BARTHOLOMEUS omstreeks 1530 tot Wijbisschop aangesteld, waarvoor hij zich te Utrecht vestigde. Hier genoot deze geleerde man, die als redenaar en prediker uitmuntte, aller achting. Hij overleed, acht dagen na zijne laatste preek, op den derden Paaschdag den 11 April 1564.

Door merkwaardige soberheid, strenge levenswijs en beoefening van Christelijke deugden werd deze buitengewone man door velen als heilig geëerd, en er wordt dan ook van hem verhaald, dat toen zijn graf na geruimen tijd geopend werd, het lijk nog volkomen frisch en zelfs welriekend was. Aan lofdichten op zijn verscheiden ontbrak het niet en PETRUS TRUDENUS (van St. Truijen) liet een omstandig latijnsch grafschrift op zijn zerk in het pand der Minderbroederkerk te Utrecht beitelen. Hij heeft in handschrift in drie deelen nagelaten *Concionum de tempore et Sanctis*. Zie over dezen merkwaardigen man P. DE LA RUE en de daar aangehaalde werken.

MIDDELBURG (Corstiaan van) en zijn zoon Pieter schijnen in 1327 zeer vermaarde klokgieters te zijn geweest. Zij komen voor in de stadsrekening van Gent van genoemd jaar. Zij waren toen vier dagen in die stad om de banclocke (de klok Roeland) te bezien, die vergoten moest worden, waarvoor zij 3 £ vl. kregen. (Vgl. *Navorscher* 1873, blz. 455).

MIDDELBURG (Jacob Anthz) Geboren te Middelburg omstreeks de helft der vijftiende eeuw. Hij werd geestelijke en klom op tot vicaris-generaal van Hendrik van Bergen, bisschop van Kamerijk; ook was hij doctor en hoogleeraar in het Canonieke recht. Hij gaf o. a. in het licht *Elegans libellus*, een werk hetwelk door Erasmus, die door zijn verblijf op het kasteel Sandenburg in Zeeuwsche geleerden veel belang stelde, bijzonder geprezen wordt.

MIDDELBURG (Levinus van). Dat deze geleerde man een Zeeuw was, schijnt ook door zijn voornaam bevestigd te worden. In 1517 was hij prior van het Fraterhuis te Zwolle. Door kerkelijke twisten moest hij met zijn voorganger, den kloosteroverste Dirk van Herven de stad verlaten, doch werd door velen zijner leerlingen gevolgd. Zeer waarschijnlijk is hij dezelfde, die in October 1522 door Wet en Raad te Middelburg tot Schoolmeester in de Groote-School op eene jaarwedde van 12 £ vl. en vrijdom van accijns voor twaalf vaten bier, werd aangesteld. De leerlingen betaalden aan hem zestien stuivers 's jaars en moesten brandstof en kaarsen meebrengen, doch de armen werden om godswil onderwezen. Met ijver schijnt mr. Lievyn zijne taak te hebben opgevat en meermalen ontving hij stoffelijke blijken van tevredenheid van het stadsbestuur o. a. in 1524, toen hij 13 sch. 4 gr kreeg, omdat de scholieren gespeeld hadden op den nieuwen avond en den dertien-avond voor den koning en de heeren van de wet. De zangmeesters van Westmonster en St. Pieter zongen daar met hunne gezellen en koralen; de rede-

rijkers speelden er en de trompers hadden er »getrompt." Mr. LIEVEN overleed in 1533 en werd vervangen door den Priester WILLEM JANSZONE.

LIEVEN beoefende de Nederlandsche poëzie waarvan een proeve is medegedeeld door HOFFMAN VON FALLERSLEBEN, *Niederl. geistl. Lieder*. Vgl. DELPRAT, *Verhandeling over* GERARD GROTE, 2e dr. Arnhem 1854 blz. 90; DE STOPPELAAR, *Oud-archief van Middelburg* en KESTELOO, *Rekeningen van Middelburg*.

MIDDELBURG (NICOLAAS VAN), schijnt geneesheer te Antwerpen te zijn geweest en blonk uit door geleerdheid en deugd. Hij verzamelde een aanzienlijk vermogen en stichtte in zijne woonplaats een prachtige woning. DE LA RUE vermeldt dien geleerde naar aanleiding eener mededeeling van GER. NOVIOMAGUS in *Epist. in Opusc.* H. BARLANDI.

MIDDELBURG (PAULUS VAN). Geboren te Middelburg, en naar zijne vaderstad genoemd, in 1445. Hij studeerde met grooten lof te Leuven en blonk daar uit door zijne bedrevenheid in wis- en geneeskunde. Hij keerde naar Zeeland terug, doch vestigde zich niet lang daarna te Leuven, vanwaar hij Hoogleeraar werd te Padua. Hij werd lijfarts van FRANCISCUS LUDOVICUS, hertog van Urbino en stond in gunst bij Keizer MAXIMILIAAN en de Pausen JULIUS DEN II en LEO DEN X. In 1494 werd hij Bisschop van Fossombrone en in 1512 en 1518 was hij voorzitter van het vijfde Lateraansch Concilie, welke werkzaamheden hem echter niet belemmerden in zijne wiskundige studiën. De laatste jaren zijns levens bracht hij te Rome door, waar de negen en tachtigjarige grijsaard onder het waarnemen van den kerkdienst, den 15 December 1534, overleed. Zijn stof werd ter ruste gelegd in de kerk van S. Marie dell' anima, waarvoor hem een tombe werd opgericht door PETRUS VAN DER VORST, Bisschop van Aqui.

Deze Middelburgsche geleerde heeft zich vooral onderscheiden door onvermoeide pogingen tot verbetering van den kalender.

Meermalen toonde hij het wenschelijke eener verandering aan en wees er op, hoe door het verloopen, het paaschfeest op een geheel verkeerden tijd werd gevierd. Hij heeft den stoot gegeven tot de verandering welke een halve eeuw na zijn dood onder GREGORIUS XIII plaats greep. Met COPERNICUS was VAN MIDDELBURG in briefwisseling en op aandringen van den Bisschop werd de groote sterrekundige naar Rome genoodigd, wat echter niet insluit, gelijk CD. BUSKEN HUET in het *Land van* REMBRAND (13e afl., blz. 10) opmerkte, dat de Nederlandsche geleerde het in ieder opzicht met de astronomische leer van COPERNICUS eens was.

De vele geschriften van PAULUS MIDDELBURGIUS, gelijk hij ook genoemd wordt, vindt men met zijn grafschrift vermeld bij DE LA RUE. Zij zijn van 1484 tot 1524 meest te Urbino uitgegeven, vooral is bekend: *Paulina de recte Paschae celebratione et de die passionis Dom. nostri J. C.*, Fossombrone, 1513; in welke foliant hij niet alleen de Romeinsche maar ook de Joodsche, Egyptische en Arabische tijdsrekening beschouwt. Deze geleerde wordt ook vermeld door B. GLASIUS in *Godgeleerd Nederland.*

MIDDELHOVEN. Dit geslacht, was naar het schijnt, oorspronkelijk uit Dordrecht, doch meermalen in Zeeland gevestigd en aldaar door huwelijk met verscheidene familiën van aanzien verbonden. MICHAEL JANSZ. VAN MIDDELHOVEN geboren te Dordrecht in 1562, was een streng Contraremonstrantsch predikant te Voorschoten van 1592 tot 1634. Hij is in 1638 te Leiden overleden, bij zijne echtgenoote SARA ANDRIESD. zeven zonen nalatende, die nog bij zijn leven allen predikanten zijn geworden FRANS HALS heeft in 1624 zijn portret geschilderd, dat door J. VAN DE VELDE gegraveerd is. Een zijner zonen, DANIEL, werd geboren te Voorschoten in 1612. In 1632 werd hij predikant, eerst bij de Nederlandsche Ambassade te Venetië en daarna te Parijs In 1638 werd hij te Tholen beroepen en vertrok in 1662 naar Bergen-

op-Zoom waar hij den 23 Mei 1670 overleed. Hij trouwde met JOHANNA LIENS JOACHIMSD. en heeft drie zonen en twee dochters nagelaten. Volgens DE LA RUE heeft hij uitgegeven *De zes eerste kapittels van het boek* JOB — *Goede gedachten en meditatiën.* Zijn oudste zoon MICHAËL, geboren te Tholen in April 1645, werd predikant te Wouw en in 1677 te Zaamslag, waar hij tot 1704 is werkzaam geweest, toen hij naar Axel ging wonen, waar hij den 1 Juli 1706 overleden is. Reeds in Juni 1662 had hij als student te Utrecht eene dissertatie verdedigd: *De integritate N. T. Gr.* Verder heeft hij geschreven: *Korte redenen over het zevende kapittel* JOBS, *met eene meditatie op de tribulatie deses tijds*, Vlissingen bij A. VAN LAREN, 1678, 12°. — *Meditatie over* JACOBUS V, vs. 11, Rotterdam 1670, 8°. — *Bronader der woordoorspronkelijkheden, ter bevatting der Heilige schrift*, Rotterdam 1697, 8°. MICHAEL VAN MIDDELHOVEN was tweemalen gehuwd; eerst met ADRIANA JACOBA VAN WIELANDT en vervolgens met SARA D'HAP. Uit zijn tweede huwelijk werd te Zaamslag den 17 October 1685 geboren JONA VAN MIDDELHOVEN. Deze studeerde te Leiden, en was van 19 Juli 1705 tot 27 September 1757 predikant te Axel, waar hij den 30 October 1770 overleden is. Hij was een zeer kundig man, gelijk vooral blijkt uit een aantal onuitgegeven Latijnsche en Nederlandsche verhandelingen, die zijn kleinzoon prof. JONA WILLEM TE WATER van hem bewaarde. In Augustus 1715 is hij te Axel getrouwd met DINA KELLE, uit welk huwelijk te Axel o. a. zijn geboren: SARA VAN MIDDELHOVEN in Januari 1717, en in November 1738 getrouwd met den geleerden predikant aldaar WILLEM TE WATER. Haar broeder MICHAËL VAN MIDDELHOVEN, geboren te Axel November 1730, werd in 1754 predikant te Serooskerke, waar hij den 28 September 1762 overleed; bij zijne weduwe JOHANNA DE LEGE, twee dochters nalatende. De tweede zoon van DANIËL VAN MIDDELHOVEN en JOHANNA LIENS JOACHIMSD. was JACOBUS VAN MIDDELHOVEN. Hij ging in krijgsdienst en werd kapitein in het regiment

van Haersolte. Hij was gehuwd en had drie zonen. Met deze drie zonen, die in den slag van Malplaquet bleven, is van Middelhoven waarschijnlijk in den veldtocht van 1709, voor het vaderland strijdende, gesneuveld.

MIGGRODE (van) Het geslacht van Miggrode, waarschijnlijk naar een plaats geheeten, was afkomstig uit Fransch-Vlaanderen en behoorde daar tot de aanzienlijke familiën. In den *Boomgaart der wapenen enz. Gheprent tot Gend in* 1567 wordt het wapen beschreven: d'argent à face de sable et 3 coquilles d'or, et marlettes en sable au chef; ook Smallegange neemt het over, doch nauwkeuriger wordt het voorgesteld onder de fraaie, door den destijds reeds vijf en zeventigjarigen Jacobus Houbraken gegraveerde afbeelding van Johannes van Miggrode in de *Historische Redevoering* van dr. Josua van Iperen (1774). Heer Jacob van Miggrode was in het begin der zestiende eeuw te Aalst gevestigd, doch verhuisde omstreeks 1550 naar Veere, waar hij waarschijnlijk door gunst van den eersten markies Maximiliaan van Bourgondië het Schoutambt verkreeg, dat hij op den 2 Januari van genoemd jaar aanvaardde; welke betrekking, toen reeds moeilijk door de opkomst der kerkhervorming, loffelijk door hem tot zijn overlijden op den 24 April 1558 werd bekleed. Zijne weduwe Margareta van den Eeckhoute, uit een aanzienlijk en bemiddeld Vlaamsch geslacht, volgde hem omstreeks 1573 in het graf. Hun dochter Margareta, huwde te Veere met den burgemeester Wouter Block (overleden in 1576). De zoon Jan van Miggrode, werd waarschijnlijk in Mei 1531 te Aalst geboren, waar hij reeds vroeg tot den geestelijken stand werd opgeleid, waarna hij de Hooge School te Leuven bezocht. Denkelijk omstreeks 1557 werd Heer Jan benoemd tot pastoor der parochiale kerk te Veere en kanunnik in het kapittel van O. L Vr. aldaar. De conscientie van dezen kundigen en vreedzamen geestelijke werd meer en meer geschokt door de nieuwe leer en zeker niet minder door de ijzeren hand waarmee men

poogde te kluisteren wat groei had. Toen hij onbewimpeld zijn gevoelen uitsprak, was hij, door het steeds feller woeden der vervolging, in Veere niet meer veilig en stak naar Engeland over, waar hij het banvonnis vernam, in Augustus 1568 door ALVA over hem uitgesproken, waarin werd verklaard, dat hij was geweest predikant te Veere en aldaar „de valsche en kwade leer van CALVIN" had verkondigd (*Sententiën van den Hertog van* ALVA *enz.*, Amsterdam 1755).

Daar ijverde VAN MIGGRODE onvermoeid voor de beginselen der Hervorming en onder zijne leiding kwam eene Nederlandsche gemeente te Colchester tot stand. VAN IPEREN meent dat deze geleerde, door zijne opvoeding te Aalst waarschijnlijk met de drukkunst niet geheel onbekend, zich verdienstelijk heeft gemaakt bij de eerste uitgaaf der Psalmen, door PETRUS DATHENUS uit het Fransch vertaald, en in 1568 te Norwich bij ANT. DE SOLEMNE gedrukt; ook schijnt hij de watergeuzen in hunne stoutmoedige ondernemingen te hebben gesteund en aangemoedigd. In Mei 1572 is VAN MIGGRODE naar Veere teruggekeerd met het Engelsch en Schotsch krijgsvolk onder de kapiteinen MORGAN en BALFOUR tot versterking der bezetting van Veere overgekomen. Hij nam terstond met grooten ijver de leiding der kerkelijke zaken in Walcheren op zich. Kort na het overgaan van Middelburg aan den Prins, den 20 Februari 1574, richtte VAN MIGGRODE de Classis van Walcheren op, aan welker belangrijke werkzaamheden hij ijverig deel nam. Van alle Zeeuwsche synoden was hij, zoolang zijne krachten dit toelieten, lid en dikwerf voorzitter of penvoerder. Al die arbeid verhinderde hem niet zich met zorg aan zijne gemeente te wijden en bij de hevige pestziekten, welke Veere in 1602 en 1603 teisterden, was niemand trouwer in het bezoeken der vele zieken dan de toen reeds meer dan zeventigjarige „minister" MIGGRODE. Hij, die den strijd met Rome had gekend, beleefde ook de kerktwisten in het begin der zeventiende eeuw, doch bleef daarbij, hoewel standvastig in eigen overtuiging, aanmanen tot rust

en vrede. Ofschoon geen geleerde in den gewonen zin des woords, was deze voornaamste hervormer van Zeeland een kundig man, die kort, krachtig en duidelijk zijne gedachten wist uit te drukken, gelijk de notulen der classis op meer dan eene plaats getuigen. Of hij de vertaler uit het Spaansch is van het werk: *Tyrannies et cruautés des Espagnols aux Indes Occidentales*, Anvers 1579, durf ik niet beslissen. Met een zeldzaam geheugen begaafd, was de geëerde grijsaard, die de gemeente van Veere meer dan vijf en vijftig jaren diende, de vraagbaak van velen in staat en kerk. Op den 6 Mei 1627, waarschijnlijk zijn verjaardag, sloeg ook voor hem in den ouderdom van zes en negentig jaar het uur, waarop zijn zinspreuk *Vivendo migro* doelde. Een gezonde ziel woonde bij VAN MIGGRODE in een krachtig lichaam. Hij was rijzig van gestalte, breed geschouderd, vrij gezet en achtbaar van uiterlijk. Zijn zilverwitte lokken en baard kwamen helder uit tegen een frisch blozend gelaat, gelijk blijkt uit een op paneel geschilderd, zeer waarschijnlijk oorspronkelijk portret door een zijner nakomelingen in 1823 aan het Zeeuwsch genootschap geschonken. Naar dat portret is de afbeelding gegraveerd voorkomende in de *Historische Redevoering* door JOSUA VAN IPEREN bij het onthullen der gedenknaald, welke de regeering van Veere in 1773 ter eere van dezen merkwaardigen man deed oprichten. Dit monument, naar ik vermoed, door genoemden predikant ontworpen, is verdienstelijk uitgevoerd door den beeldhouwer HEINRICH SCHWEITER uit Meindorff bij Zurich, toen te Veere gevestigd. Daarin is gemetseld een fragment der zerk van VAN MIGGRODE afkomstig uit de in 1686 verbrande kerk en door VAN IPEREN gevonden onder ander puin aan de zeewering van het noorderhoofd aldaar.

Uit het huwelijk van JOHANNES VAN MIGGRODE, omstreeks 1570 gesloten met JACOMINA GYBELS uit Middelburg, overleden in 1603, werden geboren een zoon en twee dochters. RACHEL VAN MIGGRODE werd de echtgenoote van ABRAHAM

Clocke of Clockius, predikant te Gapinge. (Vgl. Kesteloo, *Arnemuiden* blz. 283), die in 1609 hertrouwde met Jacomina Zuerbach, en Magdalena van Miggrode (1579—1638), gehuwd met Cornelis Janssen, een scheepsbevelhebber te Veere. De zoon Jacobus van Miggrode werd te Veere den 4 September 1572 geboren. Hij studeerde te Leiden op kosten der stad Veere gedurende vier jaren, waarvoor hij 20 £ jaarlijks ontving en voor reizen en boeken in eens 10 £ Vl.

Op verzoek van zijn vader werd hem van wege Veere in Juli 1595 toegestaan om te Middelburg conrector te zijn, mits hij zijne theologische studiën voortzette, waarvoor hem provisioneel nog 25 £ zouden worden verstrekt. In 1596 trouwde te Veere Jacob van Miggrode predikant te Dixmuiden met N. Segers van Antwerpen; in hetzelfde jaar komt hij voor als predikant te Scherpenisse; van 1599 tot 1608 stond hij te Gapinge; van 1608—1625 te Arnemuiden en van April 1625 tot aan zijn overlijden in Juni 1645 te Middelburg, waar hij ook curator der Latijnsche school was. Een gedicht van hem onderteekend met de familiespreuk *Vivendo migro* werd gevonden onder een rouwbord in de kerk te St. Maartensdijk. Na zijn dood zag het licht *Bloemhof der geestelijke gelijkenissen*, Dordrecht 1646. Ook wordt in den in 1610 gedrukten *Nederduitschen Helicon* van hem als den „konstrijken Miggrodius" gesproken. Hij was meermalen gehuwd. Indien hij dezelfde is als de predikant te Dixmuiden, hertrouwde hij in Augustus 1600 met Elisabeth Reyersd. Clocke, zuster van genoemden Abraham Clockius, in November 1625 met Claudina Willemsd. Poussins wed. van Abraham Mellinus; terwijl hij ten laatste huwde met Anna Dodius, dochter van Pieter Dodius, predikant te Serooskerke in Schouwen, uit welke huwelijken vele kinderen werden geboren. Zijn zoon was Johannes van Miggrode, griffier en thesaurier van de stad Middelburg, eerst gehuwd met Dina, dochter van Antonie Duvelaar en Elisabeth Burs en vervolgens met Anna Justina van Boxhorn, eene dochter van den

historieschrijver, waaruit voortkwam MARCUS ZUËRIUS VAN BOXHORN VAN MIGGRODE, predikant te Philippine en aldaar overleden den 2 Juli 1720. Deze was in 1711 gehuwd met MARIA, dochter van ARNOLDUS BRIEVENS, predikant te St Annaland, waaruit geboren werd een zoon ARNOLDUS PETRUS VAN MIGGRODE, waarmede de familienaam uitstierf, daar deze uit zijn huwelijk met MARIA DE VOS slechts drie dochters naliet.

Nog had de Middelburgsche predikant een zoon JACOBUS VAN MIGGRODE JACOBUSZ die predikant is geweest te Stavenisse en vervolgens van 1646 tot 1654 te Haamstede en Burgh. Hij schijnt bijzondere preekgaven te hebben gehad, daar in zijn tijd de ruime kerk te klein was om de hoorders te bevatten (NIEUWHOFF, *Gedenkboek van Haamstede*, Tholen 1857). In December 1654 werd hij te Brouwershaven beroepen, waar hij in Augustus 1676 als weduwnaar (NIEUWHOFF meent ongehuwd) overleden is. Vermoedelijk was een zoon van hem ABRAHAM VAN MIGGRODE, geboren te Haamstede, die in 1675 poorter te Middelburg werd, waar hij bekend stond als een kundig chirurgijn en in 1686 ouderling werd. In 1651 was er ook nog een ABRAHAM VAN MIGGRODE, vermoedelijk ook een zoon van den Middelburgschen predikant, die eerst predikant in Engeland was, maar in 1653 te Meliskerke; ook leefde toen een JOHANNES VAN MIGGRODE, in 1652 predikant in den Middelburgschen polder of Nieuw- en St. Joosland.

Uit de geslachtslijst in eene bijlage der Redevoering van VAN IPEREN blijkt dat de nakomelingen van den Hervormer met vele aanzienlijke Zeeuwsche geslachten waren verwant.

Van JACOBUS VAN MIGGRODE, den Middelburgschen predikant, wordt in *Zelandia illustrata* een zeer zeldzaam portret bewaard, door K. SLABBAERT gegraveerd en voorzien van een achtregelig gedicht van JOHAN DE BRUNE, waar 's mans geleerdheid, vredeliefde, trouw en godvruchtigheid geprezen worden.

Van Johannes van Miggrode te Veere wordt in de collectie bewaard een door hem en Gerson Bucerus in April 1612 gedaan voorstel aan de classis, om de „overwaterige kerken" (in Staats-Vlaanderen) hetzij geheel of anders gedeeltelijk toe te voegen aan de classis van Zuid-Beveland, of er eene afzonderlijke classis van te maken, alsmede een door van Miggrode geschreven afvaardigingsbrief aan de Synode te Goes dd. 12 Februari 1597 voor de predikanten Michiel Paneel te Middelburg en Abraham van der Myle te Vlissingen; alsmede de ouderlingen Rogier van Peene te Vlissingen en Arnoldus Hueningh te Veere.

Van den zoon Jacobus wordt bewaard een accoord tusschen hem en Gabriel Appaert en Leonardus Mooyaart, over een geschil over het beroep te Aagtekerke in combinatie met Domburg; geschreven en geteekend door J. van Miggrode en Gillis Burs. — Verzoek aan de classis over een persoon te Arnemuiden, die tot het pausdom vervallen is, geschreven in Januari 1612 door J. van Miggrode. — De kerkeraad te Arnemuiden verzoekt de classis bij de overheid aan te dringen om te verhinderen de bloedschendige en andere onwettige huwelijken. Geschreven als boven den 10 December 1608. — De kerkeraad van Middelburg protesteert tegen een besluit der classis a° 1633. Behalve de reeds genoemde redevoering van van Iperen, uitgegeven te Amsterdam in 1774, zag het licht J. Reinier, *Redevoering over de verdiensten van Jan van Miggrode* enz, Middelburg 1827. Van dezen Zeeuwschen Hervormer wordt ook gesproken in Ermerins, *Zeeuwsche Oudheden*, Middelburg 1780—1797.

MILET (Johannes Henricus). Een zoon van Hendrik Milet, die in 1756 Schepen te Veere werd en van 1770 tot 1774 Burgemeester aldaar. De zoon studeerde te Utrecht en promoveerde den 25 November 1763 op eene dissertatie *de consensis parenti in liberos nuptios inponendum.* Milet is geworden Raad in den Hove van Holland en Zeeland en heeft

in 1796 uitgegeven: *Verzameling van publicatiën betreffende het Binnenlandsch bestuur;* welk werk, volgens eene aanteekening van prof. J. W. TE WATER, zeer gunstig in de *Vaderlandsche Bibliotheek* en in de *Letteroefeningen van* 1796 beoordeeld is geworden.

MINDERAA (JACOBUS PETRUS), werd geboren te Antwerpen in 1829 uit PIETER MINDERAA en ANNA CATHARINA ANTOINETTA HUISMANS. Met de omwenteling van 1830 vestigden zich zijne ouders te Vlissingen De jonge JACOBUS werd bediende bij de grossiers-firma W. F. HAMAN EN ZONEN te Middelburg, wier vertrouwen hij genoot en waardig betoonde, en waar hij als boekhouder en reiziger werkzaam bleef, tot aan zijn overlijden aan eene uitterende ziekte op den 24 Januari 1868. Hij was gehuwd met JOHANNA MARIA BUSQUET, die kort na haar echtgenoot overleed, waarom de kinderen in het Burgerweeshuis te Middelburg werden verpleegd. MINDERAA wordt hier vermeld, omdat hij den stoot gaf aan de oprichting der Middelburgsche Scherpschutters-vereeniging, wier flikkering in de geschiedenis van deze stad verdient te worden herdacht. Het oorlogsjaar 1866 was een tijd van onrust, vooral voor de kleine staten grenzende aan het toen zich met kracht verheffende Duitsche rijk. De vrees dat in de worsteling welke men te gemoet zag, de Nederlandsche nationaliteit gevaar zou kunnen loopen, deed naar middelen uitzien om onze volksweerbaarheid te versterken en daaronder behoorde ook het oprichten van scherpschutters-vereenigingen, die op verschillende plaatsen van ons land tot stand kwamen. Bij eene ongeteekende advertentie in de Middelburgsche courant van 30 October 1866, werden belangstellenden in een vaderlandslievend doel opgeroepen tot eene samenkomst in het schuttershof. De kleine zaal aldaar was op dien zaterdagavond stampvol met menschen uit allerlei kringen. Achter de tafel, bij het schemerlicht van een paar kaarsen, stond een lang, mager, holoogig man, aan slechts weinigen der

aanwezigen bekend, maar die bleek te zijn de heer J. P. Minderaa.

Hij nam het woord en zette eenvoudig maar duidelijk het gevaar uiteen voor een kleinen staat als Nederland bij een algemeenen oorlog en de noodzakelijkheid om in dat geval op eigen krachten te kunnen steunen. Daarom was het wenschelijk dat ieder burger de wapenen leerde hanteeren en hij stelde voor om ook in Middelburg eene vereeniging op te richten tot oefening in den wapenhandel. Die eenvoudige man sprak ongekunsteld, doch met zooveel wegslepende overtuiging, dat hij telkens werd toegejuicht en het beginsel van zijn voorstel met algemeene stemmen werd aangenomen. Er werd een voorloopige commissie benoemd bestaande uit de heeren J. P. Minderaa, mr. W. C. Borsius, F. Nagtglas en den toen in Middelburg garnizoen houdenden luitenant G. J. van Deinse. In eene vergadering op 25 Januari 1867 bracht die commissie de Statuten eener Scherpschutters-vereeniging ter tafel, er werd een bestuur benoemd bestaande uit de heeren mr. W. C. Borsius, voorzitter, F. Nagtglas, onder-voorzitter, J. C. van der Meer Mohr, secretaris, J. P. Minderaa, mr. A. W. van Hoek en J. de Kanter. In het begin van Februari vingen de oefeningen in den wapenhandel in de daarvoor gehuurde manege aan en werden iederen Dinsdagavond voortgezet. Toen telde de vereeniging 36 werkende leden tegen 3 gulden 's jaars en 16 begunstigers die samen 125 gulden bijdroegen; in Maart klom dit cijfer tot 45 werkende leden en 47 begunstigers met 316 gulden aan contributiën. De exercitiën werden geleid door onderofficieren van het garnizoen onder toezicht van een luitenant en deze vereeniging van mannen van wijd uiteenloopende maatschappelijke betrekkingen, kenmerkte zich niettemin door merkwaardig kameraadschap.

Aan den Ouden-havendijk bij den koepel van de buitenplaats De Dolphijn, werd een schietbaan gemaakt en nadat de Scherpschutters op den 21 Mei 1867 eene militaire wan-

deling naar het Nieuwland hadden gedaan, trokken zij iedere week met slaande trom uit de manege naar die oefenplaats. De geestdrift begon echter gaandeweg af te nemen, weinig nieuwe leden sloten zich aan, en de opkomst der ouden liet te wenschen over. In den volgenden winter, toen er ook schermen met degen, sabel en bajonet werd onderwezen, bleef de vereeniging kwijnen en de pogingen van het bestuur om de belangstelling te verlevendigen waren vruchteloos, zoodat niemand verwonderd was toen in eene algemeene vergadering op 19 September 1868 bij acclamatie besloten werd om de vereeniging te ontbinden en het batig saldo der rekening, omstreeks driehonderd gulden bedragende, af te staan aan den algemeenen Weerbaarheidsbond te Utrecht gevestigd. Het korte leven dezer vereeniging deed opmerkelijk uitkomen, hoe toewijding van een enkel, uiterlijk weinig invloedrijk man een zaak staande kan houden. Zoolang als MINDERAA, die van de oprichting een levenstaak maakte, medewerkte, bloeide de vereeniging en niemand zou gaarne in zijne tegenwoordigheid van opheffing hebben willen spreken, maar toen deze man ziekelijk werd en de oefeningen niet meer kon bijwonen, begon tegelijk de ijver der leden meer en meer te verflauwen, zoodat de vereeniging slechts eenige maanden haar stichter overleefde.

MIRANDOLLE (ADRIAAN WILLEM). Geboren te Breda den 11 Maart 1773. Hij kwam in administratieve betrekking en werd Agent van den Rijks-kassier te Goes. In verschillende zaken maakte hij zich aldaar verdienstelijk; o. a. als lid van den Raad en Wethouder. In de laatste betrekking is zijn naam verbonden aan een opstootje in die stad in Augustus 1833, wat toen druk besproken werd en wat aanleiding geeft om hem hier te vermelden. MIRANDOLLE had zeer verstandig in den raad den stoot gegeven aan een besluit om de kermis uit te stellen, met het oog op de in Holland heerschende cholera. Dit bracht onrust te weeg.

Verkeerde maatregelen verergerden de beweging; dronken volk speelde den baas en bij MIRANDOLLE werden de ruiten ingesmeten en andere buitensporigheden bedreven. Den volgenden Zondag kwam er door de krasse maatregelen van den pittigen maar kitteloorigen Burgemeester JAN HENDRIK VERSCHOOR VAN NISSE meer rust en nadat er 's Maandags honderd vijftig soldaten onder kapitein VAN DER DOES uit het fort Bath in de stad trokken, werd de orde niet meer verstoord, welk garnizoen tot half Januari 1834 gebleven is. MIRANDOLLE werd niet lang daarna naar Middelburg verplaatst waar hij den 17 Juli 1845 overleden is. Zijne weduwe THERESIA WILHELMINA KRAAIJENHOF volgde hem in 1858 in het graf.

MIVERIUS (DANIEL). Een zeer bekend geneesheer, werd in het midden der zestiende eeuw te Rijssel geboren. Hij studeerde, gelijk toen gebruikelijk was, aan verschillende academiën ook te Heidelberg en promoveerde te Padua in 1594. Zijne doctorale bulle is bewaard en werd in April 1867 te Amsterdam op de auctie van J. RADINK verkocht. Hij vestigde zich als geneesheer te Middelburg en vervolgens te Vlissingen en Goes, waar hij echter niet geboren was, gelijk DE LA RUE opgeeft. Hij was ook als wiskundige vermaard en trok partij voor PH. LANSBERGEN in een in 1607 te Middelburg uitgegeven *Apologia* tegen JACOB CHRISTMAN, hoogleeraar te Heidelberg. In 1611 gaf hij te Frankfort uit: *Epistolae quaedam medicae cum miscellaneio* HENR. SMETII.

MYLE (ABRAHAM VAN DER) of MYLIUS behoorde tot de bekende familie uit Dordrecht, waarvan aldaar verschillende takken bestonden, waarschijnlijk uit één stam ontsproten. Zijn vader JOHANNES VAN DER MYLE, was eerst rentmeester van graaf WILLEM VAN DEN BERG, doch werd in 1577 predikant, en is als zoodanig in 1591 te Breda overleden; hij was gehuwd met CHRISTINA VAN WIMBORG uit Kleefsland. ABRAHAM werd te 's-Heerenberg in Gelderland geboren den

13 Mei 1558 Hij studeerde te Gent, waar hij in Februari 1583 onder KIMMEDONCIUS negen stellingen verdedigde over het priesterschap van Christus. Vervolgens bezocht hij, naar het gebruik dier dagen, andere Hoogescholen, o. a. in 1586 Heidelberg waar hij echter als uit Dordrecht afkomstig vermeld wordt. Den 1 Juli 1589 werd hij voor derden predikant te Vlissingen beroepen, waar hij spoedig veel opgang maakte en zeer werd gewaardeerd, totdat zijne vrijzinnige gevoelens bij den magistraat argwaan verwekten en hem het prediken verboden werd. Over deze vervolging, door VROLIKHERT in *Vlissingsche Kerkhemel* breedvoerig verhaald, ligt een sluier. De ergerlijke geruchten over MYLIUS, in 1610 in de Synode te Veere besproken, doelden zeer waarschijnlijk alleen op zijne kerkelijke richting, daar elders getuigd wordt, dat hij zoowel wegens geleerdheid als christelijken wandel ieders achting waardig was. Dit wordt ook bevestigd door zijn brief aan een predikant in Holland, waarin hij het formulier door de Synode te Veere voorgeschreven tot nadere verbintenis in de zuivere leer, de Nederlandsche confessie en de catechismus noemt „hard, zwaar en overzichtig." Na zijne afzetting in Zeeland, werd hij in 1614 predikant te Papendrecht, waar hij werkzaam bleef tot 1619, toen hij weder wegens Arminiaansche gevoelens ontslagen werd. Hij vestigde zich nu in Dordrecht waar hij vele betrekkingen en vrienden had, en o. a. met den bekenden JOHAN VAN BEVERWYCK gemeenzaam omging. Hier leefde hij in werkzame rust, totdat hij den 27 Maart 1637 ontsliep en een graf vond in de Groote kerk. VAN DER MYLE was tweemalen gehuwd, eerst met DINA HOEFYZER, uit de bekende Delftsche familie, aldus genoemd naar de brouwerij van dien naam, en na haar overlijden hertrouwde hij den 19 October 1596 te Vlissingen met ENGELTJE VAN DUYNE, bij welke plechtigheid de geheele kerkeraad als getuige tegenwoordig was. Uit zijn eerste huwelijk kwam een zoon voort JAN VAN DER MYLE en uit zijn tweede huwelijk vier zonen ABRAHAM, JOACHIM, SAMUEL

en DAVID. Een zijner drie dochters ANNA, huwde den vermaarden ANDREAS COLVIUS, predikant bij de Waalsche gemeente te Dordrecht. De geleerde en scherpzinnige VAN DER MYLE was vooral als grondig taalkenner vermaard. Zijn inzicht in de Latijnsche, Grieksche en vooral in de Nederlandsche taal werd door zijne tijdgenooten hoog geschat en o. a. door HUGO DE GROOT geprezen. Zijne *Lingua Belgica* in 1612 te Leiden in 4° uitgegeven, is een bewonderenswaardig bewijs zijner groote talenten, wat zelfs door zijne grootste tegenstanders wordt erkend. De bouwstoffen voor dit vermaarde boek, werden reeds te Vlissingen door hem verzameld en geordend en uitgegeven tijdens zijn verblijf te Dordrecht vóór het beroep naar Papendrecht. Reeds sedert zijne jeugd, beoefende hij met voorliefde de Latijnsche poëzie en in 1587 gaf hij te Dordrecht een bundel gedichten uit. In het Nederlandsch schreef hij in *Zeeuwschen Nachtegaal*, Middelburg 1623 twee lofdichten op JOHANNA COOMANS, huisvrouw van JOHANNES VAN DER MEERSCHE. Zeer zeldzaam is zijne Nederlandsche vertaling van het Latijnsch gedicht van koning JACOBUS DEN I, over den slag van Lepanto. Hij schijnt een der eersten geweest te zijn, die in onze taal rijmlooze verzen gebruikte. In zijn werk *De origine animalium* handelende over de voortteeling der palingen, toont VAN DER MYLE dat ook de natuurkunde met vrucht door hem werd beoefend. Dat zulk een veelzijdig ontwikkeld man met veel geleerden briefwisseling hield, spreekt van zelf en onderscheiden brieven van hem worden in de academische bibliotheek te Leiden bewaard. Dr. G. D. J. SCHOTEL schreef in het *Biographisch woordenboek* met voorliefde zijn leven, besloten met een opgaaf der werken, waarin over VAN DER MYLE gehandeld wordt.

MYSERUS (LAMBERT), was een rijmelaar die in de eerste helft der achttiende eeuw te Middelburg het licht deed zien: *Eenige gedichten tot opwekking van 's Heeren volk*, Middelburg

1730 — *Kinderdeel der vromen.* — *Der vromen ondervinding op weg naar den Hemel*, Rotterdam 1737.

MODET (HERMANUS). Daar HERMAN MODET of MODED, HARMEN STRYCKER of STRICKER meest in Zeeland werkzaam was en zijn stof te Middelburg rust, mag hij hier niet vergeten worden. Deze vurige onvermoeide ijveraar was een dier scherpgeteekende, onverdraagzame, niets ontziende, weinig beminlijke personen, bij eene groote omwenteling, naar het schijnt, noodig om de beginselen, welke zij voorstaan, te doen zegevieren Uit geringe ouders te Zwolle geboren werd hij reeds vroeg voor den geestelijken stand bestemd. Hij kwam eerst in het Franciscanerklooster en vervolgens te Keulen in het geestelijk college de Kroon. Reeds in 1552 sloot hij zich aan bij de voorstanders der kerkhervorming en ontzag zich niet om met alles opofferende volharding en meestal met groot gevaar, te gaan in den strijd voor het vrije geweten. Hij was de eerste, die het waagde om in het wonderjaar 1566 in de nabijheid van Oudenaarden in Vlaanderen in het open veld te prediken, waar zijn geestdriftig woord, zijn uitdagende blik en zijn stoute mannelijke gestalte een onuitwischbaren indruk nalieten. Zijne vijanden beweerden, dat hij daar den beeldenstorm zou hebben aangeraden, waartegen hij zich in 1567 in eene *Apologie ofte beantwoording mr.* H. MODET, *teghens de calumnien enz.* verdedigde Van die dagen is MODET overal waar gestreden wordt, aan het Hof, onder het volk, in het leger. Na de bezetting van Zierikzee is hij aldaar in 1572 de eerste predikant en heeft niet weinig medegewerkt om Schouwen, Duiveland en Flakkee tot de reformatie te brengen. In dien tijd valt zijn twist met JACOB SYMENS DE RYK over de bestemming der rijke goederen van de Middelburgsche abdij, welke de edele verstandige Prins niet beter wist te beslechten dan door den overijverigen predikant tot zijn hofprediker te benoemen. Dat de predikanten met leedwezen zagen, hoe meestal be-

rooide krijgslieden voor achterstallige soldij aanzienlijke geestelijke goederen verkregen, die naar hun oordeel voor de kerk hadden moeten worden bespaard, is licht te begrijpen. In Maart 1580 bracht de overdreven MODET in Utrecht groote onrust, en de begrippen van dien woeligen strijder konden dan ook geen vrede hebben met de zachtzinnige liefdevolle leer van den edelen pastoor van St. Jacob HUIBERT DUIFHUIS Ook in de dagen van LEYCESTER liet hij zich gelden, doch koos later partij tegen de Leicestersche factie, wat echter niet verhinderde dat hij in November 1589 uit den dienst der Utrechtsche gemeente ontslagen werd. Zijn bemoeizucht met staatszaken bezorgden hem veel vijanden en het wekt geen verwondering dat de scherpzinnige prinses CHARLOTTE DE BOURBON den heftigen drijver „monsieur immodet" noemde. Van dat ontslag af had deze predikant een zwervend leven en schijnt meest bestaan te hebben van een jaargeld hem door de Algemeene Staten toegekend voor geheime diensten te Keulen, Munster en elders. In 1596 reisde hij met den jongen graaf FLORIS VAN PALLANDT door Duitschland en Frankrijk. Later woonde hij te Middelburg, waar hij zich in 1601 tot de Staten wendde met verzoek om vergelding voor de diensten gedurende vijf en veertig jaren door hem aan het land bewezen.

Tot het laatst heeft MODET gestreden en wel met de pen tegen de Doopsgezinden. In 1603 verscheen bij MOULERT te Middelburg: *Grondich bericht van de eerste beginselen der Wederdoopers secten en wat veelderlei verscheijden takken een yder met syn aert en dryven daeruit gesproten syn.* De Algemeene Staten kenden den ouden man, die zich, gelijk het met zulke strijdlustige karakters doorgaans gaat, treurig overleefd had, eene gift van twee honderd gulden voor dat werk toe, waarvan MODET niet lang heeft genoten, daar hij reeds in November 1603 overleed, en volgens het grafboek op den 12 dier maand in de Oude- of St. Pieterskerk te Middelburg begraven werd, zoodat de meening, dat hij in 1612 nog

leefde, geput uit eene uitdrukking in een brief van SARAVIA aan UYTENBOGAERT dd. April 1612 (*Epist. praest. viror.*) blijkbaar op een misverstand berust. Zie over hem GLASIUS, *Godgeleerd Nederland* en de daar aangehaalde werken.

MODERA. De familie was afkomstig uit het oude bisdom van Metz in Lotharingen. Door de godsdienst-vervolging in het laatst der zeventiende eeuw, moest JEAN MODERA met vrouw en kinderen, van alles beroofd, uit zijne in brand gestoken woning vluchten. Hij kwam gelukkig in Hanau, waar hij door liefdadige geloofsgenooten in staat werd gesteld een fabriek van camelot op te richten, die hij l'Arche de Noë noemde, welke zaak zóó goed slaagde dat hij een welvarend man werd. De oudste zoon JÉRÉMIE MODERA was in 1697 getrouwd met MARIE MADELEINE BUISSINE, waaruit een in Duitschland gebleven familietak voortkwam. De derde zoon PIERRE studeerde voor predikant, eerst te Hanau en vervolgens te Genève. In 1754 werd hij te Tholen beroepen, waar sedert 1688 (en niet sedert 1658, gelijk door een drukfout in *Tegenwoordige Staat van Zeeland* vermeld wordt) voor de Refugié's eene Waalsche gemeente was gesticht. Hij huwde te Middelburg met PETRONELLA SUSANNA PAAYS, dochter van den aanzienlijken koopman PIETER PAAYS en JOHANNA COORNE. MODERA overleed te Tholen den 12 November 1781. Uit dit huwelijk werd den 6 Maart 1765 geboren JEAN ADRIEN MODERA; deze studeerde in de rechten, werd advocaat te Middelburg en was in den Franschen tijd lid van de Rechtbank en van den municipalen raad aldaar. Hij was een kundig en algemeen geacht man en toen hij in 1827 overleed, bezong de rector ECCO EPKEMA zijn lof in een latijnsch gedicht (*Catalogus bibliotheek Zeeuwsch genootschap* 1883, blz. 364). Uit zijn echt in 1799 met CORNELIA REITZ, dochter van KAREL KOENRAAD REITZ en ELISABETH VAN GENNEP, werden geboren twee zonen. De oudste CHARLES MODERA (1801—1890) was laatst Oud-rijksontvanger te Domburg en met hem stierf

het geslacht uit. De jongste JUSTIN MODERA, werd geboren te Middelburg den 11 Juli 1803. Hij werd opgeleid voor den zeedienst en werd in 1817 buitengewoon adelborst. Hij doorliep de verschillende rangen en deed reizen naar de Middellandsche zee, den Oost-Indischen archipel, Amerika enz totdat hij in 1852 als kapitein-luitenant op verzoek gepensionneerd werd. Kort daarop werd deze kundige officier benoemd tot referendaris bij het ministerie van marine, welke betrekking hij vele jaren heeft vervuld. Hij was te Paramaribo in 1834 gehuwd met S. L. M H. CORES DE VRIES, waaruit eene dochter voortkwam die ongehuwd stierf. JUSTIN MODERA is overleden in Den Haag den 27 Maart 1866. Behalve een aantal verhandelingen over het zeewezen heeft hij uitgegeven: *Reis naar en langs de Zuidwestkust van Nieuw Guinea gedaan in* 1828, *door Z. M. Korvet Triton en de Koloniale schoener Iris*, Haarlem 1830. — *Zeilmakers handboek*, *vrij gevolgd naar het Fransch van* LE LIÈVRE, Amsterdam 1848. Als lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, werd zijne biographie door J. M. OBREEN, in hare verzameling van *Levensberichten* in 1867 opgenomen.

MOENS Daar deze geslachtsnaam afkomt van een voornaam, is het niet vreemd dat onderscheiden familiën dien voeren zonder aan elkander te zijn verwant. Onder anderen komt in Zeeland voor JACOB MOENS van Ostende, die als jonkman in 1599 te Veere trouwde met R. GERARDS geboortig van Lier. Niet lang daarna in Augustus 1601 werd hij met den commissaris VAN DE PERRE belast met de zorg om de uit Ostende overgebrachte gekwetsten onder de Zeeuwsche steden te verdeelen, waarbij werd opgedragen aan Middelburg 34; aan Vlissingen 20; aan Zierikzee 15; aan Veere 12; aan Goes 11 en aan Tholen 8 van de honderd.

In de eerste helft der zeventiende eeuw was med. doctor te Middelburg FRANÇOIS MOENS, afkomstig uit Gent. In 1641 was hij diaken, hoewel hij pas acht jaren later poorter

werd. Hij huwde met JACOBA D'ORVILLE en had een zoon FRANÇOIS en eene dochter gehuwd met JACOB BORREL Als executeur der nalatenschap van JOHANNA WILHELMI was hij betrokken in het bekende proces van FERDINAND GRUIWARDT. Vermoedelijk behoorde deze geneesheer tot een protestantsch geworden tak van de ook in Holland gevestigde roomsche familie van dien naam, welke door den Duitschen keizer KAREL DEN VI in 1724 tot baron en graaf werd verheven en wier aanzien, als ik mij niet bedrieg, vooral steunde op eene welvoorziene beurs en de wel eens niet hooggewaardeerde opgaven van den kanunnik BUTKENS in zijne *Trophées du Brabant*.

Een geheel ander geslacht was de sedert 1673 in Zeeland gevestigde familie, afkomstig uit Vlaanderen, waarvan de stamvader GILLIS MOENS of MOENENS te Gullighem bij Kortrijk woonde. Zijn zoon MAARTEN, gehuwd met MARIA DE BLAUWE, vestigde zich in genoemd jaar te Middelburg; en diens zoon JOSIAS, geboren te Gullighem, trouwde te Middelburg met APOLLONIA COMMANTIUS. Hij werd aldaar schoolmeester even als zijn zoon en naamgenoot, die onderwijzer werd aan de armschool en een der bestuurders van een in 1740 opgerichte weduwbeurs voor de bedienden der armen, welke zaak echter, gelijk de meeste dergelijke stichtingen dier dagen door verkeerde berekening op teleurstelling uitliep. (Zie *Navorscher* 1858 en *Algemeene kerkeraad te Middelburg* 1860). Deze onderwijzer was ook rijmelaar en toonde zijn kunstvaardigheid o. a. vóór de *Dichtlievende Uitspanningen* van ANDREAS ANDRIESSEN. Uit dezen JOSIAS (1697—1774) en PETRONELLA VAN DER MAAS, werd op den 31 Juli 1728 te Middelburg geboren ADRIAAN MOENS. Naar den wensch zijner ouders zou hij voor predikant worden opgeleid. Hij doorliep daarvoor de latijnsche school en beantwoordde langen tijd met veel lof de vragen in de openbare catechisatie te Middelburg, waarvoor de beste leerlingen werden uitgekozen. De wakkere jongeling kon zich echter in de kalmte van het studieleven weinig voegen en de lust naar opwekkender werkkring werd zóó sterk, dat hij in

zeer ondergeschikte betrekking naar Oost-Indië ging. Door nauwgezette plichtsbetrachting, onvermoeiden ijver en helder oordeel klom hij in dienst der Compagnie op. Onderscheiden aanzienlijke ambten werden door hem bekleed en hij overleed den 12 October 1792 als Eerste-Raad en Directeur-generaal van Nederlandsch-Indië Hij was driemalen gehuwd, eerst met ADRIANA POTKEN, vervolgens met SARA MARIA RACQUET, die hem twee zonen schonk, en daarna met HELENA METTERNACH, die hem overleefde.

Van ADRIAAN MOENS is, voor zoover ik weet, niets gedrukt, doch in de collectie worden een aantal brieven en verslagen van hem bewaard, getuigende hoe hij een kundig, vrijzinnig, welwillend en godsdienstig man was en een verstandig, zorgend vader voor zijne zonen, waarvan er in 1784 drie te gelijk, JOHAN ADRIAAN, PIETER JONAS en MATTHIAS JACOBUS te Leiden in de rechten kwamen studeeren, onder het toezicht van zijn vriend professor JONA WILLEM TE WATER. In de verzameling zijn vele brieven, vooral uit Cochin op de kust van Malabar, waar MOENS omstreeks 1778 Directeur was, gewisseld met zijne vrienden ADRIAAN's GRAVEZANDE, JUSTUS TJEENK en genoemden TE WATER. Daarin komen vele bijzonderheden voor over de stichting van het Bataviaasch genootschap van Kunsten en Wetenschappen in 1778; den Plantentuin te Buitenzorg; de zwarte Joden te Cochin en over belangrijke geschenken aan het Zeeuwsch Genootschap. Daarbij zijn ook aanteekeningen over zijn leven en een soort van biographie door zijn zoon PIETER JOSIAS dd. 1 Juni 1800, waarvan H. M. C. VAN OOSTERZEE gebruik heeft gemaakt toen hij in den *Zeeuwschen Volksalmanak* 's mans leven schreef.

Zijn oudste zoon mr. JAN ADRIAAN MOENS geboren te Colombo (Ceilon) in Januari 1766, vestigde zich te Vlissingen, waar hij in 1792 in den echt trad met JOHANNA ELISABETH CAEN.

De derde zoon van den Directeur-Generaal, MATTHIAS JACOBUS

MOENS, geboren te Colombo in 1768 trouwde te Vlissingen REGINA ELISABETH VAN HOORN (1771—1833) dochter van mr. JAN CORNELIS en CATHARINA MARIA ISEBREE. Hij vestigde zich te Zierikzee, kwam aldaar in de regeering en werd door erfenis eigenaar der heerlijkheid Blooijs. Zijn oudste zoon was mr. ADRIAAN MOENS VAN BLOIS, geboren te Zierikzee den 9 December 1791. Hij studeerde in 1810 in de rechten te Leiden en vestigde zich te Vlissingen, waar hij in de regeering kwam. Later werd hij lid van de arrondissements-rechtbank te Zierikzee en in 1847 wethouder dier stad. MOENS was een belangstellend vriend der geschiedenis van Zeeland en zijne vele aanteekeningen voor plaatsbeschrijvingen van Vlissingen en Zierikzee worden in de archieven aldaar bewaard; zij bevestigen dat hij met groote nauwgezetheid, onvermoeiden ijver en onkreukbare waarheidsliefde de nog bestaande bronnen raadpleegde. Daar de archieven van Vlissingen door het bombardement in 1809 waren vernield, en die van Zierikzee een paar jaren later meest voor scheurpapier verkocht, zijn de nasporingen van MOENS niet onvruchtbaar geweest en hebben zij het groot gemis eenigszins kunnen vergoeden. Ook op het gebied der armverzorging heeft de brave man zich niet weinig moeite gegeven. Bij vele voortreffelijke eigenschappen van hoofd en hart, miste hij echter een ruimen blik op het maatschappelijk leven en droomde zich een heilvolle toekomst van de vele waarborg- en andere fondsen, waardoor hij met schier overdreven ijver de belangen der handwerkslieden trachtte te behartigen, en die, na zijn dood, meestal moesten worden opgeruimd. Minzaam en welwillend jegens ieder, werd er te recht van hem geschreven, toen hij, na eene kortstondige ziekte op den 15 Februari 1854 was gestorven „Zijn nuttig en werkzaam leven zal te Zierikzee in zegening blijven, en zijn naam niet alleen in de gemeente-archieven, maar ook in de harten zijner talrijke vrienden en door hem beweldadigden worden bewaard." Onderscheidene bijdragen van zijne hand, meest over de geschiedenis

van Zeeland, komen voor in de *Zeeuwsche Volksalmanakken.* Moens bleef ongehuwd en woonde in bij zijn broeder Jan Isebree Moens (1793—1865). Deze huwde Susanna Cornelia de Kater en liet vele kinderen na, waaronder Adriaan Isebree Moens, geboren 1848, med. doctor te Goes.

Petrus Moens, de tweede zoon van Josias Moens en Petronella van der Maas, een jongere broeder van den Directeur-generaal, werd den 23 Juli 1732 te Middelburg geboren. De wensch zijner ouders werd vervuld en de begaafde jongeling werd in staat gesteld om zich tot het predikambt voor te bereiden. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Franeker en werd den 20 Augustus 1758 predikant te Cubaard in Friesland. In November 1764 werd hij te Aardenburg beroepen, waar hij tot zijn verscheiden op 3 April 1803 bleef. Moens was een bekwaam en practisch man en volgens overlevering heeft hij niet weinig toegebracht om zijn doopsgezinden ambtgenoot te Aardenburg, tevens zijn bijzonderen vriend, Jan Nieuwenhuisen te versterken in diens voornemen om eene maatschappij Tot nut van 't Algemeen op te richten. Vooral op aansporing van Moens werd in Juni 1772 het eeuwfeest der moedige houding van de burgerij bij de poging tot overrompeling van Aardenburg door de Franschen, plechtig gevierd. Hij sprak bij die gelegenheid eene kerkelijke redevoering uit, de klokken werden geluid, de burgerij trok in parade op en des avonds schitterden vuurwerken en illuminatiën, gelijk in de *Nederlandsche Jaerboeken* wordt vermeld. Petrus Moens huwde eerst met Maria Lycklama à Nyeholt (overleden te Aardenburg in 1766), waaruit drie kinderen voort kwamen Hij hertrouwde in 1774 met Johanna Cornelia Pijl, uit welken echt kinderen werden geboren.

De tweede dochter uit het eerste huwelijk was Petronella Moens, den 16 November 1762 te Cubaard geboren. Reeds vroeg toonde zij buitengewonen aanleg. Hoewel zij op vierjarigen leeftijd, in hetzelfde jaar dat zij haar moeder moest derven, door de kinderpokken geheel blind werd, bleef zij

zich naar den geest krachtig ontwikkelen, waarbij zij, als ik mij niet bedrieg, veel verschuldigd was aan den steun van haar vaders vriend DRESSELAAR, den laatsten predikant van Eede. In weerwil van haar blindheid is deze talentvolle vrouw kalm, blijmoedig en weldoende door het leven gegaan en heeft door een groot aantal letterkundige en godsdienstige werken een niet onbelangrijken invloed in ons vaderland uitgeoefend. Hooge vlucht nam haar genie niet, maar misschien juist daardoor sprak zij in die voor het vaderland benarde dagen klaar en duidelijk tot het opkomend geslacht over eer, plicht en deugd. „Van hartstocht," heeft iemand gezegd, „heeft haar boezem nooit geblaakt, of het moest zijn van hartstochtelijke liefde voor den godsdienst, den roem des vaderlands en de heiligheid van het gezin, zoodat zij een weekblad *De Menschenvriend*, dat zij in 1798 meest met haar vriend M. NIEUWENHUIZEN bewerkte, besluiten kon, met naar waarheid te zeggen," dat zij het eindigde „met een hart hetwelk klopte, van de reinste liefde voor al haar natuurgenooten." Droefenis is het deel, meer dan menigeen weet, der dichteres geweest, maar zij heeft het leed kloekmoedig gedragen, met onwankelbaar vertrouwen op de oneindige liefde Gods, door welke berusting zij ook de smart bij anderen poogde te lenigen. Reeds in 1785 werd PETRONELLA MOENS door het Amsterdamsch genootschap voor Taal- en Letterkunde met goud bekroond voor haar gedicht: *De ware Christen* In het volgend jaar kreeg zij eene kostbare gouden medaille van het bestuur der Portugeesche synagoge te Amsterdam als erkentenis voor het, met hare vriendin, de Bergen-op-Zoomsche burgemeestersdochter ADRIANA VAN OVERSTRATEN (1756—1828) te Haarlem uitgegeven dichtstuk *Esther*. In 1787 schonk de regeering van Aardenburg haar een zilveren schenkblad voor een *Dichterlijke eerekrans voor Aardenburg en Bergen-op-Zoom*, Amsterdam 1771, met genoemde vriendin bewerkt. Sedert werd deze merkwaardige vrouw nog negenmalen bekroond en zelfs nog in 1840 voor haar gedicht: *De stad Antwerpen verheerlijkt*

door haar groote mannen. De vele werken door deze schrijfster in een tijdperk van zestig jaren uitgegeven, worden in het *Biographisch woordenboek* vermeld.

Opmerkelijk is het dat het gemis van 't gezichtsvermogen niet verhinderde om in handwerken uit te munten. Op de Tentoonstelling van Zeeuwsche Oudheden in 1870, zond de heer S. G. NAUTA VAN DER GRIJP te Zierikzee, eene kunstig bewerkte slaapmuts, door PETRONELLA gebreid voor haar neef den jeugdigen dichter SICCO GODEFRIDUS NAUTA, waarin te lezen stond: KOOSLIEF, *haar deugd, biedt nut en vreugd.* In mijne familie wordt nog bewaard een niet minder sierlijk werk in 1790 gebreid voor haar bijzonderen vriend, mijn oudoom JAN HENDRIK RYNINK, toen predikant te Bergen-op-Zoom. (*Zelandia illustrata*, dl. II). Met krulletters was daarin te lezen: *Uw deugd mijn vriend heeft lof verdiend.*

De blinde dichteres, die ik mij nog herinner zooals zij leunde op den arm van een der dochters van haar jongere zuster BOUKJE MOENS (1765—1821) gehuwd met PIETER LEONARD SAAYMANS te Bergen-op-Zoom, was in Utrecht algemeen bemind en geacht. Zij ontsliep in den vroegen morgen van den 4 Januari 1843. In eene plechtige bijeenkomst der afdeeling van de maatschappij Tot nut van 't Algemeen werd aan de nagedachtenis dezer talentvolle vrouw hulde gebracht, door haar vriend J. DECKER ZIMMERMAN, wiens redevoering vermeerderd met eigen herinneringen door W. H. WARNSINCK, in 1843 te Amsterdam is uitgegeven. Daarvoor is haar portret geplaatst dat meermalen het licht zag o. a. als silhouet voor de *Vruchten der eenzaamheid*, Amsterdam 1798 In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap vindt men de meeste harer werken, en onder de handschriften een zes en twintigtal brieven door haar voorgezegd en met drukletters onderteekend aan haar letterkundigen vriend den heer J. VAN DAM, te Woerden. Ook is daarbij een lijst harer boeken, in 1843 onder haar vrienden verkocht.

Hoewel de verwantschap niet aan te wijzen is, schijnt van

...schen stam geweest te zijn ANNA MARIA ... PETRONELLA haar nicht genoemd en geboren te ... Augustus 1777. Toen het vermogen der ge... door den storm der omwenteling geknakt was, ... begaafde dochter zich aan het onderwijs te ... in die dagen nog minder gebruikelijk was. In ... zij hare inrichting op Wijhe-zigt bij Wijhe en ... 1817 zonder examen eene akte van algemeene ... vestigde zij zich op de buitenplaats Kernheim ... zij aan het hoofd stond van een zeer bloeiend ... instituut. Zij overleed den 10 Maart 1832 en ... dankbare leerlingen plaatsten een gedenkteeken ... graf.

... twintigjarig meisje werd ANNA MARIA MOENS ... maatschappij Tot nut van 't Algemeen voor eene ver... over het godsdienstig en zedelijk bestaan van JEZUS ... bekroond en niet lang daarna kreeg zij de gouden ... Zij heeft ook enkele gedichten uitgegeven en ... over opvoeding, mede getuigende van hare groote ... is o. a. het 183e der Evangelische gezangen van ... hand.

...OER JUNIOR (LAMBERTUS VAN DER). In het *Jaarboekje voor ...* (1884) bracht de heer J. G. FREDERIKS in een ... woord hulde aan dezen beminnelijken en rechtschapen ... van October 1857 tot aan zijn overlijden op 11 Februari 1883, notaris te Colijnsplaat. Hij was geboren te Zierikzee den 15 September 1819 en ontving aldaar, ook nadat zijn vader notaris te Colijnsplaat was geworden, op het destijds vermaarde instituut van den heer TOP zijne opleiding. Hij werd bestemd voor notaris, was daarvoor werkzaam te Meerkerk en te Noordwijk en werd in 1843 na een loffelijk examen candidaat. In 1857 volgde hij zijn vader op, en te Colijnsplaat is de kundige, eerlijke en schrandere VAN DER MOER een man van invloed en beteekenis geweest en heeft

niet weinig medegewerkt om in dat afgelegen dorp, de lust naar kennis en ontwikkeling levendig te houden. De heer FREDERIKS eindigt zijn opstel aldus: „Vijf zonen heeft VAN DER MOER nagelaten, waarvan drie zich nu reeds door hun leeftijd hebben kunnen onderscheiden, als de erfgenamen van den eerlijken naam van hun beminnelijken vader. Indien hun slechts een matig deel van zijn karakter is toegedacht, dan zullen zij zich evenzeer onderscheiden, door den adel van hun gemoed, de rechtschapenheid van hun hart, de strenge eerlijkheid van hunne beginselen en door de hulpvaardigheid, waarmede mannen van ware verdiensten hunne omgeving tot zegening zijn."

MOERKERKEN (PIETER HENDRIK VAN). Geboren te Deventer den 17 Februari 1839 uit HENDRIK CORSTIAAN VAN MOERKERKEN, gesproten uit eene familie te Haarlem, die aldaar het eerst in het laatst der zestiende eeuw voorkomt en uit Vlaanderen herkomstig was, en GEERTRUID VAN ZALINGEN uit Zutphen. Hij ontving zijne opleiding te Deventer en bezocht aldaar van 1853 tot 1858 het gymnasium, waarna hij als student aan het athenaeum werd ingeschreven. Het overlijden van zijn vader noodzaakte hem in eigen onderhoud te voorzien en hij deed de noodige examens, waarna hij werkzaam werd in de bekende kostschool van dr. LE COMTE aan de Geestbrug bij Rijswijk. Daarna in 1861 werd hij leeraar in de moderne talen aan het gymnasium te Leeuwarden en nadat hij in 1865 akte voor middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde had verkregen werd hij in September benoemd als leeraar in de Nederlandsche en Fransche talen in de pas geopende Hoogere Burgerschool te Gouda. In 1867 werd hij verplaatst naar de toen opgerichte Rijks middelbare school te Leeuwarden vanwaar hij in 1872 als leeraar in de Nederlandsche en Engelsche taal naar Middelburg vertrok, waar hij tot 1882, ook als leeraar aan het gymnasium en in andere maatschappelijke betrekkingen, werkzaam

bleef. In dat jaar werd hij te Utrecht benoemd tot leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde aan de Rijks Hoogere Burgerschool, welke betrekking hij thans nog bekleedt. VAN MOERKERKEN is gehuwd met JOHANNA WILHELMINA BOON uit den Briel en heeft kinderen.

Hij gaf uit: *Meesterstukken uit* VONDELS *werken met een levensschets en aanteekeningen*, Leeuwarden 1870. Voorts schoolboeken en tijdschriftartikelen. In 1887 werd hij door de Koninklijke Vlaamsche Akademie van Taal en Letterkunde met een gouden medaille bekroond voor de beantwoording eener prijsvraag over de verbinding der volzinnen in het Gothisch.

MOGGE. Er schijnen verschillende familiën van dien naam te zijn geweest, die waarschijnlijk niet uit denzelfden stam zijn ontsproten. Een geslacht te Zierikzee, dat aldaar, in de eerste helft der zeventiende eeuw tot aanzien kwam, voerde met behoud van het oude helmteeken, het wapen der toen uitgestorven, van Reimerswaal afkomstige familie, MANNEE en was verwant aan de geslachten BOEIJE, BRASSER, COOLEN, VAN DER HAVE, HOFFER, HUIJGE, DE JONGE, OCKERSE, STOUTENBURG en TEELINCK.

ROCHUS MOGGE was omstreeks het midden der zeventiende eeuw in zijne geboorteplaats Zierikzee, een man van kennis en invloed en een gemeenzame vriend en aanverwant van ADRIAAN HOFFER, op wiens landhoeve Oostburg (Oostenburgh) te Burgh hij menigmalen vertoefde, met hun beider vriend professor M. Z. BOXHORN, in wiens brieven MOGGE meermalen wordt vermeld. Van 1646 tot zijn overlijden den 21 November 1656 was hij Burgemeester te Zierikzee. Behalve eenige Latijnsche lofdichten voor boekwerken, is na zijn dood in het licht verschenen een stichtelijk dichtwerk in 4°, getiteld: *Praesepe Domini nostri* JESU CHRISTI, *decantatum*, H. C. 1665 Zijn stof werd in de St. Lievenskerk te ruste gelegd in hetzelfde graf, waar in 1679 werden bijgezet PIETER MOGGE en JOHANNA VAN STOUTENBURG. Hieruit kwam waarschijnlijk

voort HUBERT MOGGE, sedert 1705 door koop ambachtsheer van een groot deel van Renesse, en meermalen Burgemeester te Zierikzee. Hij overleed in Februari 1719 en liet bij zijne echtgenoote MARTINA OCKERSE (1658—1727) na als eenig kind:

PIETER MOGGE, geboren te Zierikzee in 1698 en gedoopt den 2 Januari 1699. Na te Leiden tot doctor in de rechten te zijn bevorderd, kwam hij reeds vroeg in de regeering zijner geboortestad en werd in 1728, 1732 en 1736 Burgemeester. In laatstgenoemd jaar werd hij afgevaardigd naar de Generaliteits-Rekenkamer te 's-Gravenhage, en in 1741 werd hij lid der Staten-Generaal. Toen in April 1747, tijdens den oorlog met Frankrijk, het gepeupel, versterkt door opgewonden boeren, in Zierikzee een tijd lang den baas speelde, kwam toevallig de heer MOGGE met den Rotterdamschen beurtschipper aan het Havenhoofd. Reeds terstond werd hij hier door een troep varenslui voor landverrader uitgescholden. Het grauw liet niet toe dat de eerwaardige man in zijne koets naar de stad reed, maar dwong hem een morsigen zoogenoemden gruiswagen te beklimmen, waarmede hij, tusschen vijf gewapende kerels, niet naar zijne woning in de Manhuisstraat, maar naar het Heerenlogement werd gebracht, waar hij enkele dagen in hechtenis bleef, totdat gebleken was dat er niets te zijnen laste kon worden gevonden. De rust keerde pas weder, toen eenig krijgsvolk de stad binnen marcheerde en alles werd gesust, nadat de Prins zelf den 2 Juni in de stad kwam en met groote eerbetuiging ontvangen werd. Van deze schandelijke behandeling aan mr. PIETER MOGGE bestaat eene prent door J. BUYS en C. BOGERTS gegraveerd en voorkomende in FOKKE, *Geschiedenis* dl. XI. Deze woelingen worden, doch niet onpartijdig, beschreven door J. DE KANTER PHZ. in *Chroniek van Zierikzee* (1794).

PIETER MOGGE bleef ongehuwd Hij had nooit een sterke gezondheid en overleed den 6 November 1756 te 's-Gravenhage, den naam nalatende van een verstandig, matig, wel-

dadig en godsdienstig man te zijn geweest. In de kerk te Dreischor werd hij begraven onder eene prachtige nog bestaande tombe, waarop zijn afbeeldsel in medaillon en niet minder dan zestien kwartierwapens. Voor dat grafgesteente had hij bij zijn testament eene som van twaalf duizend gulden beschikbaar gesteld. MOGGE was, vooral na de erfenissen zijner beide ooms JOHAN DANIEL en CORNELIS DANIEL OCKERSE, een schatrijk man. Behalve drie ambachtsheerlijkheden bezat hij uitgestrekte grondeigendommen, een groot deel der tienden in Staats-Vlaanderen, en nog ruim zestien ton aan staatspapieren en andere effecten. Hoe hij de beleediging hem in 1747 door het gepeupel te Zierikzee aangedaan, vergolden heeft, blijkt uit een eigenhandig geschreven codicil van zijn testament dd. 20 Februari 1743. Daarbij bepaalde hij, dat aan de Staten van Zeeland octrooi moest worden aangevraagd voor het stichten eener Hoogeschool te Zierikzee, waarvoor hij 420000 gulden aan Engelsche fondsen vaststelde. Er moesten zes Hoogleeraren worden benoemd, als een in de godgeleerdheid, die een Coccejaan moest zijn, een in de rechten en een in de geneeskunde, ieder op eene jaarwedde van 1800 gulden en een in de wijsbegeerte, een in de Oostersche talen en een in de letteren op eene jaarwedde van 1400 gulden. Kwam de inrichting binnen drie jaren niet tot stand, dan moest daarvan een Armkinderhuis worden opgericht, bestemd om daarin, tot twintigjarigen leeftijd, kinderen te onderhouden van overleden onderofficieren, ruiters en soldaten, die tot hun overlijden, gediend hadden in een der regimenten, staande ter repartitie van de provincie Zeeland. Noch het een, noch het andere gebeurde. De stichting der universiteit leed schipbreuk op den tegenstand en de wangunst van Holland, en gaf tot veel geschrijf aanleiding, besloten door het breedvoerig betoog van mr P. PAULUS, *Over Zeelands recht tot het stichten eener Hoogeschool;* een geschrift in 1775 uitgekomen, weinig dagen na het luisterrijk vieren van het tweede eeuwfeest der Leidsche academie en genoemd een dissonant in de feest-

vreugde en een napleiten over de reeds half vergeten quaestie. De redenen, waarom het kinderhuis niet tot stand kwam, waren vrij gezocht, en evenzeer de gronden, waarop andere plannen, zooals de oprichting van een seminarium voor Indische predikanten en krankbezoekers (Vgl. het levensbericht van P. Haack) van de baan werden geschoven; de eigenlijke oorzaak schijnt echter, dat het stadsbestuur zich van de gelden ten bate der ontredderde gemeente-financiën wilde meester maken. Door de jaarlijksche rente groeide het legaat sterk aan en de stadsregeering besloot, in overleg met executeuren, in 1778 daarmede in termijnen de leening af te lossen tot verbetering van het stadhuis; in 1796 en 1797 werden de jaarwedden der predikanten daaruit betaald en nu en dan ook de visscherij geholpen. Het overschot werd in provinciale obligatiën belegd, waarop later groot verlies is geleden. In 1818 verkocht men de Engelsche fondsen, om de visscherij met 130000 gulden te ondersteunen, van welke som bij de liquidatie der onderneming in 1846 omstreeks 10 pct. is terecht gekomen De renten van het legaat van Pieter Mogge schragen nog altijd de inkomsten der vervallen stad.

Het portret van dezen weldadigen man, die ook nog een aantal andere legaten maakte, meest van twaalf duizend gulden, is te zien, behalve op de tombe te Dreischor, in de Raadzaal te Zierikzee, waarnaar in de *Zeeuwsche Volksalmanak* van 1846 eene lithographie voorkomt, waarbij mr. A. Moens van Bloois eene bijdrage schreef.

Uit een anderen tak derzelfde familie kwam voort Iman Mogge, die in 1680 met Helena Catharina de Witte, de baanderheerlijkheid Haamstede als huwelijksgoed kreeg. Hun zoon Pieter Mogge, burgemeester te Zierikzee, legde veel ten koste aan de verbetering en versiering van het kasteel en de uitbreiding der schoone plantages. Hij schonk de heerlijkheid in 1727 aan zijn neef Iman Mogge, schepen te Amsterdam. Zoo kwam deze bezitting door erfenis aan diens achterkleinzoon Willem Ferdinand Mogge Muilman, wiens dochter

M. M. Mogge Muilman getrouwd met jhr. A. J. van de Poll, deze aanzienlijke possessie in April 1853 publiek en stuksgewijs liet verkoopen. Enkele schilderijen zijn toen naar Amsterdam verzonden en waarschijnlijk onder de verzameling, door deze echtgenooten aan het Rijksmuseum te Amsterdam gelegateerd. De naam van een der takken van dit geslacht leefde ook voort in de familie Mogge Pous.

Waarschijnlijk was van een geheel andere afkomst JACOB MOGGE, een wiskunstenaar en zeer ervaren landmeter, 's lands van den Vrijen in Staats-Vlaanderen die, naar de la Rue meent, in de eerste helft der zeventiende eeuw te Vlissingen geboren werd. Hij woonde waarschijnlijk op een hem toekomende hofstede onder Schoondijke, aan den Willemsweg. Van zijne kaarten zijn er nog enkele in het Provinciaal archief en in *Zelandia illustrata*. In de bekende kaart van Zeeland door Nicolaas Visscher, heeft Mogge een stuk bijgewerkt dat door hem opgedragen is aan Hendrik Thibaut en Adriaan van Hecke, beiden groote grondbezitters in die omstreken.

Als wiskunstenaar heeft hij zich doen kennen door: *Inleijding der Sonne-wijzers ende het beschrijven van dien enz.*, Middelburg bij Z. Roman, 1666 en bij W. Goeree, 1675, fol. en Phil Lansbergen's *Beschrijving der Vlacke Sonnewijzers enz.; nieuwlijk oversien en met noodige bijvoeging verrijckt*, Middelburg 1666 en 1675, fol.

MOHR (Jan Cornelis van der Meer), werd geboren te 's-Gravenhage den 13 April 1790. Hij studeerde te Leiden in 1809 in de rechten en vestigde zich in Augustus 1817 als advocaat te Goes, waar hij ook procureur werd Hij was gehuwd met Maria Schaasberg, geboren te 's-Gravenhage den 20 April 1791 uit Martin en Catharina Jeanne Fouquet Na verschillende betrekkingen, ook bij de Rechtbank aldaar, loffelijk bekleed te hebben, werd Mohr met den 1 Januari 1844 benoemd tot Burgemeester dier stad en andermaal na de invoering der gemeentewet in 1851. In de laatste vergadering

van den ouden en in de eerste vergadering van den nieuwen gemeenteraad, hield hij aanspraken over onze staatsinstellingen, welke zóóveel indruk maakten, dat de Raad verzocht die toespraken voor het archief te willen afstaan. Bij een vluchtig bezoek van den Koning aan de landbouwtentoonstelling in den Wilhelminapolder in 1851, werd MOHR ridder der orde van de Eikekroon. Hij was ook lid der Staten van Zeeland, en trad in die vergaderingen meermalen als een bekwaam en scherpzinnig spreker op. Hij overleed den 5 Mei 1852 te Goes, waar zijne echtgenoote hem den 19 October 1843 in den dood was voorgegaan, een talrijk gezin nalatende. Zijn oudste zoon mr. PIETER VAN DER MEER MOHR, oud-lid van de Arrondissements-rechtbank te Goes, is aldaar nog gevestigd. In 1823 heeft mr J. C. VAN DER MEER MOHR te 's-Gravenhage uitgegeven; *Bedenkingen over het grondwettige, nuttige en noodzakelijke eener jury in Nederland.*

MOHR (JAN CORNELIS VAN DER MEER). Geboren te 's Gravenhage den 12 Maart 1821, uit PIETER JOHANNES VAN DER MEER MOHR en CORNELIA SCHAASBERG. Hij kreeg zijne opleiding in zijne geboortestad en voltooide die in België en Duitschland. De kunst, die hij hoog vereerde en lief had, verschafte hem echter geen voldoend bestaan, waarom hij in Augustus 1855 de betrekking aannam van leeraar in de teekenkunde aan het koninklijk athenaeum te Maastricht; welke betrekking hij in Januari 1865 verwisselde met die van leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool te Middelburg. Met lust en ijver nam hij dat ambt waar, doch maakte zich ook in andere betrekkingen verdienstelijk, en was o. a met de heeren W. C. BORSIUS, F. NAGTGLAS, W. A. VAN HOEK, JAC. DE KANTER en J. P. MINDERAA van de oprichting in Januari 1867 tot de ontbinding in September 1868, lid van het bestuur der Middelburgsche Scherpschutters-vereeniging. MOHR was gehuwd, eerst met zijne nicht ELISABETH CHRISTINA VAN DER MEER MOHR uit Goes, overleden te Maastricht in 1865, en

in 1869 te Middelburg met Martina Geertruid Hendrika van Diggelen. Hij overleed, na lang maaglijden den 27 April 1876 Op de begraafplaats te Koudekerke rust zijn stoffelijk overschot onder een zerk met opschrift door vrienden en leerlingen geplaatst. Van zijne verdienstelijke met zorg bewerkte schilderijen, meest het inwendige van kerkgebouwen voorstellende, zijn er slechts enkele in Middelburg.

MOYAERT (Zeger). Deze was in het begin der zeventiende eeuw een rederijker te Sluis in Vlaanderen, van wien gedichten voorkomen in *Vlissings redenslusthof*, *uitgegeven bij de Redecamer tot Vlissingen: de Blaeu Acoleye: onder de spreuk de geest ondersoeket al*, Vlissingen 1642. De naam kwam in Zeeland veel voor; in 1569 was Jan Jansz. Moyaert lid der Middelburgsche regeering en in 1576 Simon Moyaert taxateur voor het Cohier van den 100'n penning. Leonard Moyaert, uit Herenthals (Brabant) afkomstig, was in 1590 ondermeester in de Latijnsche school te Middelburg. Hij had lust en aanleg om predikant te worden, en daar hij behoeftig en „niet wel in het habyt was," zorgde de kerkeraad voor behoorlijke kleeding en een mantel. In 1591 werd hij, zonder het radicaal van predikant, dat hij pas omstreeks 1600 schijnt verkregen te hebben, hulpprediker in het toen kerkelijk vereenigde Aagtekerke en Domburg, vanwaar hij in 1604 naar Londen beroepen werd, waar hij in 1606 overleed.

MOL (Petrus de). Geboren te Amsterdam in 1699, studeerde te Leiden in het Staten-Collegie en gaf nog aan de academie zijnde, een zeer geroemd latijnsch gedicht uit; later besnaarde hij zijn lier bij vele gelegenheden (*Boekzaal* 1749, enz.). In 1722 werd hij predikant te Midlum; in November 1727 te Jisp en in 1735 te Middelburg, waar hij den 19 April 1748 overleed. Zijn zonen waren:

Johannes de Mol als proponent tot predikant te 's-Gravenpolder bevestigd in November 1749; vanwaar hij in 1752

naar Oud-Loosdrecht vertrok, waar hij den 22 November 1782 overleden is. Zijn geschriften worden in VAN DER AA, *a. w.* vermeld. CASPARUS DE MOL PETRUSZOON, werd geboren te Jisp den 8 Juli 1731 en in Mei 1749 student te Leiden. Den 26 September 1756 werd hij als predikant te Liefkenshoek door JOZUA VAN IPEREN bevestigd. In December 1758 werd hij predikant te Oostkappel, waar hij den 28 Februari 1787 overleden is. Als weduwe liet hij na PETRONELLA JOHANNA ESTOR, dochter van JACQUES DANIEL ESTOR, Waalsch predikant te Middelburg en JOHANNA CORNELIA COORNE. Zooals hiervoren dl. I blz. 191 is medegedeeld gaf CASPER DE MOL de Fransche leerredenen van zijn schoonvader uit.

MOLL (EVERT). Geboren te Nijmegen den 7 Maart 1814 uit ANTHONY MOLL, medicinae doctor en ALBERTA MOS. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leiden en werd den 20 April 1836 bevorderd tot doctor in die wetenschap. Den 5 Maart 1837 werd hij te Hengeloo in Overijsel als predikant bevestigd, vanwaar hij in 1843 naar Vollenhoven vertrok. In 1846 werd hij te Goes beroepen, waar hij tot 1 October 1877 werkzaam bleef, ook vele jaren als scriba en quaestor van het classicaal bestuur en in verschillende andere betrekkingen. Na zijn eervol emeritaat vestigde hij zich te Haarlem. Sedert 1837 was MOLL gehuwd met ANTJEN VAN GRONINGEN, overleden 9 Januari 1875, die hem tien kinderen schonk, waarvan er vier op volwassen leeftijd zijn gestorven.

Uit zijn vele geschriften blijkt genoegzaam de richting en ontwikkelingsgang zijner denkbeelden omtrent kerk, christendom en godsdienst. Hij heeft uitgegeven: *Collectanea ad illustranda* JESU *dictu et observatione vitae communis Disputatio hermeneutico-theologica*, Arnhem 1836. — *Vervolg op de Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van* JUSTUS VAN EFFEN door prof. VAN KAMPEN, Deventer 1839. — Dr. A. MOLL, *geschetst door zijn zoon*, Gorinchem 1845 (Niet in den handel). — *Teekenen en Vragen des tijds*, *uit het Hoogduitsch*,

Goes 1851. — *Kerkelijke courant en godsdienstig weekblad*; eerst bij VAN BOMMEL te Amersfoort en daarna bij KLEEUWENS & ZOON te Goes 1847. Dit weekblad, later door de Synode overgenomen, is het officieel orgaan der Nederlandsche Hervormde kerk geworden. — *Handleiding bij het godsdienst-onderwijs* door dr. E. MOLL en dr. R. A. SOETBROOD PICCARDT. — *Kort begrip uit het bovenstaande.* — C. PALMER, *Katechetiek, uit het Hoogduitsch*, Tiel 1857. — A. VINET, *Homiletiek, of theorie der prediking*, Tiel 1854, 2e druk 1875. — *Misbruikte bijbelplaatsen*, Leiden 1864. Bekroond door het Haagsch Genootschap enz. — *Het ideaal der Liefde*, Goes 1888.

Voorts eenige Leerredenen en Bijdragen in het *Magazijn voor exegetiek;* in het *Christelijk Album*, in het *Morgenlicht* enz.

MOLL (HENDRIK MARINUS DE BRUYN DE NEVE), werd den 14 November 1813 te Dordrecht geboren uit JOHAN MOLL (overleden 1845) en JOHANNA PETRONELLA DE BRUYN DE NEVE (1787—1814). Hij ontving de eerste opleiding in zijne geboortestad totdat hij in 1832 te Leiden in de letterkunde ging studeeren. In Mei 1839 promoveerde hij na verdediging eener dissertatie *De conditione peregrinorum apud Athenienses*, nadat hij reeds in Januari geplaatst was als praeceptor aan het Erasmiaansch gymnasium te Rotterdam, welke betrekking hij vervulde tot Januari 1842, toen hij het ambt aanvaardde van Rector te Zierikzee, door hem bekleed tot hij in 1880, bij de opheffing dier inrichting, eervol ontslag verkreeg. Behalve genoemd proefschrift heeft MOLL in de *Symb. Litt.* van 1843, het licht doen zien eene *Diatribe de Callistrato Aphidnaeo*, alsmede eene latijnsche spraakkunst en opstellen ter vertaling in het latijn, welke laatste werkjes driemalen werden herdrukt. In de eerste jaargangen van *De Gids* schreef hij vele boekbeoordeelingen over werken van philologischen inhoud, waarin wenschen werden uitgesproken voor eene regeling van het Hooger onderwijs, welke later meerendeels zijn vervuld geworden. Ook in het *Letter-*

lievend Maandschrift (onder redactie van wijlen mrs. J. J. D. NEPVEU en SCHULLER) komen ettelijke opstellen van zijne hand voor meestal over dezelfde onderwerpen. MOLL is den 6 November 1846 te Zierikzee gehuwd met JOHANNA CORNELIA BOEIJE, geboren te Noordgouwe den 5 Mei 1824 uit mr. JACOBUS BOEIJE en LENA MOLENBURGH, waaruit twee zonen en eene dochter. De oudste zoon dr. JOHAN HENRICUS MOLL, geboren te Zierikzee in 1848, is sedert 1886 rector te Amersfoort; de tweede is advocaat te Dordrecht.

MOMMA (WILHELMUS). Hoewel MOMMA, noch door geboorte, noch door langdurigen werkkring eene plaats in deze levensschetsen kan innemen, is echter zijn kort verblijf in Zeeland van zoo diep ingrijpende gevolgen geweest, dat hij niet onopgemerkt mag worden voorbijgegaan.

Zijn geslacht was afkomstig uit Gulik, doch wegens de oorlogsgevaren verhuisde zijn vader, een koopman, in 1642 naar Hamburg. De zoon werd voor predikant opgeleid en ging te Leiden onder COCCEJUS studeeren. In 1660 werd hij beroepen te Lubeck, waar hij zeven jaar als hoogleeraar en predikant werkzaam was, totdat hij door de onverdraagzaamheid der Lutherschen gedwongen werd de stad te verlaten. Kort daarna werd hij aangesteld in Den Ham, waar hij drie jaren stond, toen hij te Middelburg beroepen werd.

In de provincie Zeeland hadden destijds de Voetianen de overhand, doch de regeering van Middelburg steunde de Coccejaansche richting, en het zoogenoemde Collegium Qualificatum, samengesteld uit leden van den magistraat en van den kerkeraad, bracht, in weerwil der waarschuwing van de classis, het beroep op MOMMA uit. Nu ontvlamde de strijd zóó vinnig als bij dergelijke kerktwisten doorgaans het geval is. De classis onthield hare goedkeuring, ook omdat de burger-krijgsraad zich in het beroep had gemengd, en achtte zelfs hare vergaderingen te Middelburg niet veilig. De genoemde krijgsraad vond deze zaak gewichtig genoeg om in Juni 1676 vier

kapiteins af te vaardigen om den Prins in het leger te gaan spreken, van welk bezoek in het journaal van HUYGENS gewag wordt gemaakt. De regeering van Middelburg wilde niet wijken, en wel vooral niet, omdat zij den naam van MOMMA, reeds als geleerde, vooral in de Oostersche letterkunde beroemd, gaarne verbinden wilde aan de hernieuwde oprichting der Illustreschool. Er zullen echter in den Raad ook nog wel enkele oude stugge republikeinen zijn geweest, die zooveel zij konden, poogden te verhinderen, dat de, wegens ongunstige geruchten, bij velen weerzinwekkende persoonlijkheid van den bleeken kuchenden Stadhouder zijn befaamden langen neus te diep in deze zaken stak. Het beroep van MOMMA werd dus, in weerwil van het protest der classis doorgezet en in Juli 1676 werd hij als Predikant bevestigd en als Hoogleeraar ingewijd. Ieder begreep echter dat het hierbij niet blijven kon, en dat de macht van den Stadhouder den evenaar wel spoedig naar de andere zijde zou doen overslaan Dat gebeurde dan ook en na het eindigen van den door teleurstellingen gekenmerkten veldtocht van dat jaar, kwam de Prins naar Middelburg; in een stemming, bitter als de toen bijzonder gure Novembermaand. De Statenvergadering van Zeeland, waarin de Stadhouder verscheen, besloot terstond om aan de wenschen van Z. H. te voldoen en de kerkordening te handhaven.

MOMMA werd afgezet en de Stadhouder gemachtigd, om in de wethouderschap van Middelburg en in andere collegiën die met het doordrijven van het beroep, inbreuk hadden gemaakt op het recht der Hooge Overheid, door afzetting, verwijdering of schorsing de noodige veranderingen te maken. De schrijver van den *Sleutel op de Burlesque notulen* verhaalt, dat VAN DER WAEYEN en MOMMA uit de kerk komende, den Statenbode vonden met den last om de stad binnen vier en twintig uren te verlaten en dat MOMMA toen juist voor een talrijk gehoor gepredikt had over MATTHEUS XXIV, vers 20: "Doch bidt dat Uwe vlucht niet geschiede des winters, of op den

sabbath." Onverwacht kan echter die tijding voor de verjaagden niet gekomen zijn, en er is veel waarschijnlijkheid in de overlevering, dat de schipper reeds gehuurd was en het vaartuig zeilree lag. Door nevel en storm had MOMMA echter eene moeilijke reis en het duurde geruimen tijd eer de brave man in de kalme woning van zijn vriend WILLEM ANSLAER, een schoonzoon van COCCEJUS, in het stille Delft een rustig verblijf vond. De gevoelige gezondheid van den geleerde was echter door den loop dezer zaken zóózeer geschokt, dat de krachten zich niet meer herstelden en hij den 9 September van het volgend jaar bij zijn vriend aan huis overleed.

Dat de Prins bij dit optreden meer in het oog had, de handhaving van zijn, naar hij oordeelde, miskend gezag, dan afkeer van de leerbegrippen van den predikant, blijkt uit zijne pogingen om MOMMA te doen beroepen tot Hoogleeraar te Duisburg, terwijl hij, naar gezegd wordt, hem ook een jaargeld toekende. Dat de te Middelburg afgezette predikant JOHANNES VAN DER WAEYEN door invloed van den Stadhouder, professor te Franeker werd, is gezegd, doch niet waarschijnlijk. Prins WILLEM verliet spoedig de provincie; waar hij wel zijn pleit had gewonnen, maar de toegenegenheid van vele achtbare mannen als JOHANNES DE MEY, DANIEL HOORNBEEK Isz. en DANIEL GRAVIUS voor goed had verspeeld. De verhouding tusschen de stedelijke regeering en den kerkeraad onderging na het gebeurde eene wijziging, merkbaar in het besluit der regeering van 11 Februari 1679, dat de kerkeraad voortaan schrijven zou „Uw dienstwillige" en niet meer, zooals tot dien tijd gebruikelijk was, „Uw toegenegen vrienden."

MOMMA was, gelijk hiervoren reeds gebleken is, een echt Coccejaansch godgeleerde. Zijne beginselen heeft hij uiteengezet in een groot dogmatisch werk, dat herhaalde malen te Amsterdam, Frankfort en Bazel herdrukt werd en dat de bekende ABRAHAM VAN POOT, med. doct. te Amsterdam, uit het Latijn in het Nederlandsch overgebracht onder den titel: *Drie boeken van de verscheiden gelegenheid en staat der kerke*

Gods, onder de drieërlei huishouding der Patriarchen en des Ouden en eindelijk des Nieuwen Testaments, Amsterdam 1678, 1681 en 1696, 2 dln, 4°.

Drie verschillende portretten van dezen beroemden man zijn in *Zelandia illustrata*. Een door ZACHARIAS BLIJHOOFT (te Middelburg) geschilderd en door J. MUNNIKHUIZEN gegraveerd, is met een achtregelig Nederlandsch gedicht voorzien en een ander draagt een veertienregelig onderschrift door AREND ROGGEVEEN. Eindelijk is er een portret door G. VALK, gegraveerd naar JOHANNES DE JONGH en voorzien met een Nederlandsch onderschrift in vier regels. Ook is er een afbeelding van den penning ter gedachtenis van MOMMA geslagen; aan de eene zijde het randschrift W. MOMMA, *Eccles. Midd. S. Theol. Doct. et Prof.* en aan den anderen kant *II Cor. I: vs.* 13. Zie over dezen twist te Middelburg vooral H. BOONEN in *Kerkhist. archief*, dl. IV, bladz. 287 en over W. MOMMA in *Godgeleerd Nederland* van B. GLASIUS en de daar opgegeven werken.

MONTANUS of VAN BERGEN gezegd MONTANUS.

Van dit geslacht was DAVID MONTANUS eerst predikant te Maartensdijk (Utrecht) in 1653, van waar hij drie jaren later naar Sluis in Vlaanderen werd beroepen, waar hij den 27 Augustus 1657 bevestigd werd en tot zijn overlijden op den 11 Juli 1687 werkzaam was. Zijne werken worden in *Biographisch Woordenboek* opgegeven. Hij maakte bovendien ook vele gelegenheidsgedichten o. a. op GEORGIUS DE RAET, als predikant te Vlissingen (overleden 1677) de naamklinker door DE LA RUE in *Geletterd Zeeland* medegedeeld. Zijn zoon FRANS MONTANUS, deed in het laatst der zeventiende eeuw veel van zich spreken. Hij werd te Sluis geboren in 1668; studeerde te Utrecht tot 1691 en werd te Middelburg advocaat bij den raad van Vlaanderen. Met den bekenden Rotterdamschen notaris PETRUS RABUS voerde hij een scherpen pennestrijd over een voorgenomen nieuwe berijming der Psalmen, welke zóó hoog liep dat RABUS hem uitschold voor „een Sluis-

schen verzopen lichtmis, den beruchten schrijver van eigen lichtmisserijen." Hij heeft uitgegeven: *Gemengelde Parnasloof*, Amsterdam 1693. — *Vredezang over Namen*, een gedicht door hem, op verzoek der stedelijke regeering van Middelburg, op 28 September 1695 uitgesproken in de Nieuwe kerk; alsmede *De Bredasche Klio*, 1697.

MOOR (DE). Deze naam kwam, gelijk voor de hand ligt, meermalen voor, zonder dat die geslachten uit denzelfden stam ontsproten waren. Zoo was er in de middeleeuwen een aanzienlijk geslacht in Vlaanderen, dat zich naar het Moer bij Aardenburg DE MOER, DE MÔR en later DE MOOR noemde, en waaruit vele Erfschouten van genoemde stad voortkwamen.

Toen in 1270 de goederen van den ridder GERARD DE MOOR werden verbeurd verklaard, begon de glans dier familie te tanen. (*Zelandia illustrata*, dl. II, blz. 496). Een ander geslacht schijnt meest in Kleefsland te zijn gevestigd en noemde zich DE MOOR VAN REES, waaruit MOORREES (MOOREES) zou ontstaan zijn. (VORSTERMAN VAN OYEN, *Wapenboek enz.*). In Vlissingen waren in de zeventiende eeuw drie geslachten van dien naam, waarvan jhr. C. A. RETHAAN MACARÉ in de *Kroniek van het Historisch genootschap te Utrecht*, genealogieën medegedeelt. Toen bij den overgang van Vlissingen in April 1572, de Spaansche bezetting de stad was uitgejaagd, koos de burgerij vier kapiteins tot aanvoerders, waaronder JAN DE MOOR, waarschijnlijk een zeeman. Volgens MACARÉ zou hij een zoon zijn geweest van LIEVEN DE MOOR, denkelijk afstammende uit een aanzienlijk geslacht te Gent. De waarheid hiervan wensch ik niet te betwisten, al acht ik het waarschijnlijker dat die ruwe zeeman van schippers afkomst was en wegens donkere gelaatskleur „de moor" werd genoemd. Kort daarop werd hij aangesteld tot onderbevelhebber en vice-admiraal der Vlissingsche schepen onder den admiraal EWOUD PIETERSZOON WORST. In talrijke gevechten op de Schelde toonde hij veel beleid en moed en vooral in Juni 1572, toen hij met eenige lichte

Vlissingsche oorlogsvaartuigen de Spaansche vloot, onder den hertog VAN MEDINA CELI, hoewel te vergeefs, wilde verhinderen om in Sluis binnen te loopen. Gelukkiger slaagde hij in Januari van het volgend jaar, toen de vijanden onder SANCHIO D'AVILA het belegerde Middelburg trachtten te ontzetten, bij welke gelegenheid hij met den Spaanschen vice-admiraal omstreeks Borsselen hevig vocht. In het laatst van Mei werd er weder op de Schelde meer dan eens gestreden, tusschen de Spaansche schepen, die het ingesloten Middelburg van leeftocht wilden voorzien en de Zeeuwen, wier groote Oranjevloot van razeilen op de rivier lag; terwijl de zoogenoemde kleine vloot van smakzeilen, het Jonker Frans van Brederode's Gat aan het Sloe bezet hield.

Na een woedenden strijd op den 22 Mei werd er krijgsraad gehouden aan boord van den admiraal BOUWEN EWOUDS en onder het beraadslagen snorde een kanonskogel uit het schip van den Spaanschen admiraal, de kajuit binnen en verbrijzelde JAN DE MOOR het hoofd, die zonder een woord te uiten dood neerviel, terwijl de admiraal door een splinter zoodanig gekwetst werd dat hij zijne gezondheid verloor.

JAN DE MOOR had een zoon JOOST DE MOOR, geboren te Vlissingen in 1550, die reeds als knaap bij zijn vader aan boord met het oorlogsleven kennis maakte. In Juni 1572 onderscheidde hij zich als kapitein bij de verovering der rijk geladen Lissabonsche vloot en kort daarop maakte hij zich na een hevig gevecht bij Rammekens meester van een Spaansch oorlogsschip. In den zeeslag voor Reimerswaal op 29 Januari 1574, vocht kapitein DE MOOR dapper mede en was ook bij de Zeeuwen, die onder LOUIS BOISOT het belegerde Leiden hielpen ontzetten. In 1588 was DE MOOR vice-admiraal bij de vijf en dertig schepen, die onder JUSTINUS VAN NASSAU, toen luitenant-admiraal van Zeeland, de Vlaamsche havens moesten sluiten en verhinderen dat de hertog VAN PARMA zich met de zoogenoemde Onoverwinlijke vloot vereenigde, welk doel volkomen werd bereikt.

In 1603 lag DE MOOR wederom op wacht voor de haven van Sluis, toen in den vroegen morgen van den 26 Mei DON FREDERIK DE SPINOLA, een jongere broeder van den bekenden markies DON AMBROSIO, die in 1598 met zes op eigen kosten uitgeruste galeien den Spaanschen koning diende, de Zeeuwen poogde te overrompelen. Acht zwaar gewapende galeien en vier fregatten kwamen naar buiten en grepen de Staatsche schepen (twee galeien en drie zeilvaartuigen) aan. Er volgde een felle strijd, waarin SPINOLA aan boord van het Zeeuwsche schip, dat hij geënterd had, sneuvelde. Toen de Spanjaarden bemerkten dat de admiraal HAULTAIN uit Vlissingen ter hulp kwam, weken zij in verwarring en met groot verlies naar Sluis terug. De Nederlandsche schepelingen verbaasd over deze volkomen zegepraal, "dankten God te gader door het zingen van den XXXIV Psalm" en de Staten vereeuwigden dat "kloeke stuk" door den bekenden legpenning, in VAN LOON beschreven, en waarvan een zilveren exemplaar in het penningkabinet van het Zeeuwsch genootschap wordt bewaard. Ook een prent, uitgegeven door WILLEM JANSZ. en opgedragen aan Prins MAURITS, verheerlijkte deze overwinning (*Zelandia illustrata* dl. I en II). De vice-admiraal DE MOOR, die in het gevecht gekwetst was, herstelde van zijne wonden, doch schijnt later niet meer te hebben gevaren. Bij de overgaaf van Middelburg in 1574, benoemde de Prins VAN ORANJE hem tot baljuw der stad, welk ambt hij echter spoedig neerlegde, tegen een jaarlijksch pensioen van 200 gulden, waarvan hij nog in Juni 1611 aan de Staten van Zeeland de continuatie verzocht. (Zie *Staten Notulen*).

JOOST DE MOOR was gehuwd 1°. met DINA CRYNSD. GILLIE, overleden 15 April 1583; 2°. in 1584 met JANNEKEN, dochter van den Vlissingschen burgemeester APOLLONIUS INGELSE en JOH^A COYMANS, overleden in 1604 en 3^e. CATHARINA STRUIVENES wed. P. DE WACHTER, overleden in Augustus 1613. Hij overleed te Middelburg den 18 Februari 1618 en werd in de St. Jacobskerk te Vlissingen begraven. Boven het bord,

waarop zijn wapen: in goud een faas van keel, waarboven 2 en waaronder 1 met zilveren banden versierde moorenkoppen, hingen zijn zwaard en helm; welke laatste thans in het kabinet van het Zeeuwsch genootschap bewaard wordt.

Er bestaan onderscheiden portretten van DE MOOR. Het Zeeuwsch genootschap bezit een schilderij in 1610 vervaardigd, dat door jonkvr. H. C. SCHORER in Mei 1819 werd geschonken. Er bestaat ook eene afbeelding door MIEREVELT in donker wambuis, met staanden kraag en zware gouden keten, dat in 1857 op de Tentoonstelling van oudheden te Utrecht was. Naar een dezer portretten, toen berustende bij den Raadsheer CAEN te Middelburg, maakte AART SCHOUMAN een copie, welke door J. HOUBRAKEN gegraveerd en in 1760 door Is. TIRION uitgegeven werd. (WAGENAARS *Vaderlandsche Historie*, dl. IX).

JOOST DE MOOR had bij de eerste en de tweede vrouw verscheiden kinderen. In de mannelijke lijn zijn, volgens MACARÉ, zijne nakomelingen uitgestorven met JAN JOOSSEN DE MOOR, geboren Augustus 1631 schepen en raad te Vlissingen en in 1663 getrouwd met MARIA SEYLMAKER, uit welk huwelijk slechts dochters volwassen werden, die trouwden in de familiën CAEN, DE BEAUFORT en VOLMER.

DAVID DE MOOR, was een zoon van LIEVEN JANSSEN DE MOOR in 1626 getrouwd met AALTJE TATS en in de verte verwant met den vice-admiraal. Hij werd geboren te Vlissingen in Juni 1632 en voor predikant opgeleid. In 1654 werd hij te IJzendijke beroepen en in 1661 vertrok hij naar zijne vaderstad. Daar maakte hij veel opgang, was algemeen geacht en bemind en zijne leerredenen, naar VROLIKHERT zegt, „meer Evangelisch dan wettisch,” werden door velen met belangstelling gevolgd. „Het Moortje,” zooals deze leeraar wegens zijne kleine gestalte meestal werd genoemd, was een zeer kundig man en toen eens een Griek voor de consistorie verscheen, om ondersteuning te verzoeken, waren de aanwezigen verbaasd over de vaardigheid, waarmede DE MOOR, destijds

voorzitter, met den vreemdeling spreken kon. Ook door edel karakter was hij geëerd en zijn liefdadigheid was spreekwoordelijk. De naam van dezen predikant is verbonden met een voorval, dat in ons land diepen indruk maakte. Het gebeurde in het noodjaar 1673. Voor de Zeeuwsche kust kruiste 's lands vloot onder het opperbevel van den in zijne geboorteplaats vooral zoo hoog geachten admiraal DE RUITER, die pas had opgemerkt, hoe de vijanden nog eerbied hadden voor de Zeven Provinciën, zooals de tachtiger heette, waarop hij zich bevond. Ieder oogenblik werd een treffen met de Engelsche en Fransche vloot verwacht en in den namiddag van den 14 Juni begon de strijd vóór Westkappel, zóó dicht bij de kust, dat men van de wallen van Vlissingen, eer dat de kruitdamp alles verduisterde, met verrekijkers de vlaggen onderkennen kon. Terwijl het bulderen van het geschut alles daveren deed, liet de magistraat de gemeente samenkleppen tot een bedestond in de Groote kerk. De predikant DE MOOR, die daarbij voorging, smeekte in bezielende taal om genade, bijstand en verlossing ten goede des vaderlands. Hij worstelde, zooals VROLIKHERT het uitdrukt, als het ware met God. Plotseling zweeg hij stil en men hoorde niets dan het steunen en weeklagen der ontstelde menigte Na eenige oogenblikken ving de prediker weder aan, doch nu met het woord „Victorie" op de lippen en hij begon God vurig voor de overwinning te danken. De toehoorders stonden als verstomd en geloofden aan een wonder, totdat de voorganger hen zelf de toedracht der zaak verhaalde. Hij had namelijk gemerkt, dat het geluid van het schieten verzwakte en daaruit opgemaakt, dat de vijand deinsde: want ware onze vloot naar binnen gejaagd dan zou het kanonvuur steeds sterker hebben geklonken. Nog jaren lang bleef de herinnering levendig aan den diepen indruk dezer treffende godsdienstoefening.

DE MOOR leefde geacht en bemind, doch als een stille in den lande goeddoende tot zijn einde op den 3 Januari 1683. Zekere vier jonge dochters, zegt VROLIKHERT, eenigszins on-

deugend met het oog op den ongehuwd gebleven predikant, lieten bij JAN GELEINSEN een Rouwdicht op hem drukken, dat meer getuigde van genegenheid dan van kunstvaardigheid, maar dat toch in korten tijd driemaal herdrukt werd.

Een derde geslacht DE MOOR, volgens de genealogieën door MACARÉ meegedeeld, afkomstig uit Leuven, woonde meest in Zeeland en vooral te Vlissingen. Hoewel uit onderscheiden stam, werden die geslachten toch dikwijls vereenzelvigd en zoo kwamen de wapenborden, welke in de kerken te Vlissingen hadden gehangen in handen van den laatsten mannelijken afstammeling van deze Leuvensche stam, zekeren JAN JACOBUS DE MOOR, geboren den 2 Augustus 1776, die te Middelburg tot den burgerstand behoorde en in 1847 overleden is. Ook om dien eenigszins behoeftigen man te gemoet te komen, kocht het Zeeuwsch genootschap eenige wapenborden der DE MOOR's, welke in de kerken te Vlissingen hingen en bij de verplichte opruiming in het voorjaar van 1798 aan hem waren afgestaan.

MOORMAN (JOHAN). Geboren te Hulst den 22 December 1696 uit JOHAN MOORMAN en CATHARINA VAN DER SLAERT. Zijn vader stierf toen hij nog een kind was, zoodat de opvoeding van den veelbelovenden knaap aan zijne verstandige moeder overgelaten bleef. Hij bezocht de Hoogeschool te Leiden en werd in 1717 doctor in de rechten op eene dissertatie *De periculo et commodo rei venditae*. MOORMAN vestigde zich nu als advocaat te Hulst, waar kennis en rechtschapenheid hem door geheel Staats-Vlaanderen een grooten naam bezorgden. In 1719 werd hij Schepen en in 1726 Burgemeester zijner geboortestad. Hij huwde in 1723 met WILHELMINA CORNELIA VAN OUWERKERK, die hem in Juni 1729 plotseling ontviel. In 1735 hertrouwde hij met ANNA ELISABETH VAN DER HEYDEN, waaruit drie dochters hem overleefden. Hij overleed, na lang aan eene kwijnende ziekte te hebben geleden, den 22 September 1743. Zijne weduwe hertrouwde met JACOBUS VAN

VLISSINGHEM, griffier van Hulst. Van de dochters huwde PETRONELLA CATHARINA met ADRIAAN WOUTERSEN, Burgemeester te Hulst; IDA ADRIANA met J. B. DE SALIS, kapitein bij het bataljon Zwitsers, en JOHANNA ELISABETH met CAU (?) kolonel der Zwitsers.

MOORMAN heeft uitgegeven: *Verhandeling over de misdaden en derzelver straffen;* welk werk vervolgd werd door mr. J. J. VAN HASSELT en in 1770 te Arnhem herdrukt werd. In de rede over den invloed der Fransche omwenteling van 1789 op het strafrecht, waarmede prof. mr. M. S. POLS in 1889 de vergadering van het Provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen opende, wordt de verhandeling van MOORMAN aangehaald als een bewijs, hoelang dwalingen in de rechtspleging kunnen voortleven.

Voor den braven MOORMAN was het een geliefkoosde uitspanning om zijne gedachten te berijmen. Zijne *Gedichten*, in 1745 door zijn vriend BODDAERT, uitgegeven, maken geen aanspraak op hooge dichterlijke verheffing. De vriendschap met den predikant J. H. JUNGIUS, wiens ouderling hij was, versterkten dien rijmgeest. Beiden ijverden tegen de onhebbelijke psalmberijming van PETRUS DATHENUS en hun streven heeft zeker de latere verbetering bevorderd.

MORRIS (THOMAS). De familie schijnt uit Schotland afkomstig te zijn doch was in het begin der zeventiende eeuw te Vlissingen gevestigd, waar GIDEON MORRIS in het licht gaf eene vertaling van DU VAIR, *Heilige bedenkingen over het boek* JOB; alsmede *Een klein poëtelick tractaet betreffende de Vredes- en Oorloghsvruchten*, Vlissingen 1607. Zijn zoon THOMAS was in genoemde stad notaris en heeft uit het Engelsch vertaald en te Middelburg doen drukken: JOHN ANDREWS, *Hemelsche Spieghel, toegeëigend aan alle uitverkoren kinderen Gods enz.*, Middelburg 1645. — JOHN HAYWARD, *Heiligdom der benauwde zielen enz.*, Middelburg 1633; Utrecht 1668. — JOHN HAYWARD, DAVIDS *tranen, waarin levendig wordt ver-*

toond de ware bekeering eens zondaars tot God, Amsterdam 1670; 4e druk.

De familienaam kwam ook in Middelburg voor. De la Rue verhaalt een daad van in de dagen der regeeringscontracten en concepten van partage, zeldzame edelmoedigheid van een heer Morris, kiezer te Middelburg, die bij het begeven van een ambt van Schepen, dat aan hem ter begeving stond, van soortgelijke overeenkomsten niets wilde weten, maar het den waardigsten schonk. Wellicht is dit doctor Morris geweest, wiens naam genoemd wordt in de pamfletten dier dagen, vooral in verband met het uiterlijk zijner echtgenoote. Vgl. de la Rue enz.

MORUS (Alexander). Deze werd geboren uit een oorspronkelijk Schotsche familie te Castres in Langu doc in 1616. Hij studeerde te Genève waar hij spoedig door vlugheid en kennis uitblonk. Na afloop zijner studiën werd hij spoedig Hoogleeraar en Predikant aldaar, doch kreeg zulke hooggaande onaangenaamheden dat hij door den invloed van Saumaise in April 1698 tot predikant bij de Waalsche gemeente te Middelburg werd beroepen, nadat eene poging om hem tot Hoogleeraar te Harderwijk te doen verkiezen, mislukt was. Over dat beroep te Middelburg was veel te doen, en op eene aanklacht uit Genève, besloot de synode te Haarlem in April 1649, om de gemeente van Middelburg uit te noodigen het beroep voorloopig te schorsen. Dit geschiedde, maar in de volgende synode van Maastricht werd hij volkomen vrij verklaard, zoodat hij in September 1649 door zijn ambtgenoot Jean le Long kon bevestigd worden. In 1650 werd hij te Middelburg benoemd als Hoogleeraar in de godgeleerdheid, op eene jaarwedde van 1000 gulden, bij de toen voor de tweede maal opgerichte Illustre school, welke vestiging voornamelijk te danken was aan Adriaan Veth met zijne vrienden Hendrik Thibaut en Jacob van Lansbergen, welke laatste met Saumaise bevriend was. Bij de oprichting bedoelde men

meer dan een theologische school, waartoe men zich in 1611 had bepaald, maar wenschte een athenaeum, wellicht later in een universiteit te veranderen. Tegelijk werd MORUS als curator der nieuwe school benoemd Vooral als predikant was deze geleerde Zwitser te Middelburg zeer gezocht en wist door zeldzame welsprekendheid altijd een talrijk gehoor te boeien. In Juni 1652 nam hij het beroep tot Hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis te Amsterdam aan en ontving van het consistorie te Middelburg een zeer loffelijk getuigschrift. In hetzelfde jaar raakte hij met MILTON in hevigen pennenstrijd. Deze hield hem voor den maker van een geschrift, waarin de groote dichter, die de partij van het Parlement toegedaan en Latijnsche secretaris van CROMWELL was, vinnig werd aangevallen. MORUS had dit werk wel ter perse bezorgd, doch het was door PETRUS DU MOULIN JR. (MOLINAEUS) geschreven, zoodat MORUS niet minder heftig antwoordde in zijn ALEXANDRI MORI *Fides publica*, Amsterdam 1656. Te Amsterdam schijnt hij zijn betrekking zeer te hebben verwaarloosd, zoodat hij in October 1657 uit Middelburg eervol ontslag aanvroeg, op grond, dat hij door den gezant des Konings van Frankrijk DE THOU was uitgenoodigd; welke onderscheiding hij te danken had aan enkele te Amsterdam gehouden redevoeringen die echter door DANIEL HEINSIUS ongunstig beoordeeld werden. MORUS werd nu predikant te Parijs, doch ook hier verloochende zich zijn hevig karakter niet, zoodat hij in zijne bediening geschorst, doch later weer in eer hersteld werd. Deze onrustige en strijdlustige man overleed in September 1670, ten huize der hertogin DE ROHAN en, naar gezegd wordt, is hij zacht en christelijk ontslapen. MORUS was een man van buitengewoon talent, wat zijne verhandelingen over bijbelverklaring, zijn vele strijdschriften en Latijnsche gedichten getuigen. P. BAYLE oordeelt in *Dictionnaire Historique* niet gunstig over hem. „Il a beaucoup d'érudition et d'esprit," wordt daar gezegd, „peu de religion et de jugement; il est malpropre, ambitieux, inquiet, changeant,

hardi, présomptueux et irrésolu. Il sait le Latin, le Grec, l'Hebreu et l'Arabe, mais ne sait pas vivre."

Zijn portret door C. DE PAS gegraveerd met een tienregelig Latijnsch gedicht van CLAUDIUS SALMASIUS (SAUMAISE) is in *Zelandia illustrata.* Men zie over hem BAYLE, *a w.;* SENNEBIER, *Hist litt. de Genève*, dl. II, blz. 195; SAYOUS, *Hist. de la litt. Française à l'étranger*, Paris 1853, dl. I, blz 179 enz.

MOSSELMAN. De familienaam komt, gelijk voor de hand ligt, menigmaal in Zeeland voor. JAN MOSSELMAN was omstreeks de helft der zeventiende eeuw een schipper en scheepsreeder te Veere, wiens zoon opklom tot kapitein bij de admiraliteit in Zeeland. Hij was bevelhebber op het oorlogsschip, dat in November 1688 den Prins VAN ORANJE naar Torbay overbracht, waarvoor hij met een gouden gedenkpenning werd vereerd. In Juli 1690 streed hij moedig bij Bevesier en toen de bemanning van zijn bijna reddeloos geschoten schip, den kamp wilde staken, dreigde de kloekhartige bevelhebber den bodem met vriend en vijand in de lucht te zullen doen springen. Het vaartuig werd behouden en kwam op de rivier te Londen, waar koning WILLEM en zijn gemalin, den moedigen bevelhebber een bezoek brachten. De eenige dochter van dezen kapitein was gehuwd met MARINUS JASPERSEN WARKIER te Veere, een naam die aldaar in de achttiende eeuw meermalen op de regeeringslijsten voorkomt.

JOHANNES ADRIAAN MOSSELMAN, geboren te Middelburg in 1798, was meest aldaar gevestigd en bij het kadaster werkzaam. In 1833 gaf hij in Middelburg uit eene *Handleiding voor grondeigenaren.* Verder zag van hem het licht: *Register bevattende de namen der gebouwen van Middelburg, volgens de verdeeling der wijken en die van het kadastrale plan*, Middelburg 1840. — *Mengelingen in Poëzie en Proza*, Middelburg 1841. MOSSELMAN was gehuwd met CORNELIA JOHANNA LAURENTIUS, die hij overleefde en is als controleur bij het kadaster te Amsterdam den 1 Mei 1854 overleden.

MOSSELMANS. De familie was, naar het schijnt, afkomstig uit Zeeland, doch een tak van dien stam bloeide in de zeventiende eeuw in en bij Gorinchem. JAN MOSSELMANS WILLEMSZOON, werd geboren te Werkendam den 2 Januari 1759 en voor notaris opgeleid. Te Zierikzee tot notaris benoemd, werd hij lid der stedelijke regeering en secretaris van het polderbestuur van Schouwen. Bij het bezoek van Koning LODEWIJK NAPOLEON, in Mei 1809, geleidde hij als majoor der in 1805 opgerichte schutterij den Koning en toen ook het jonge-damesinstituut werd bezocht, bood de jongejuffrouw W. E. MOSSELMANS den vorst een geborduurde portefeuille en een ruiker kunstbloemen aan; welk geschenk met een fraai halssieraad werd vergolden. Vooral maakte MOSSELMANS zich verdienstelijk als bevelhebber der schutterij, wat in de onrustige dagen van den Franschen tijd veel moed en beleid vorderde. Na de omwenteling van 1813 plaatste hij zich aan het hoofd van een korps vrijwilligers tot verdediging van Zierikzee en Schouwen. In 1814 werd hij luitenant-kolonel der schutterij, en toen na de omwenteling het vaandel der oude burgerwacht met de spreuk „Voor het Volk en de wet," dat op den 2 Maart 1798 met veel patriottischen omhaal was uitgereikt, niet meer gebruikt kon worden, borduurde de Zierikzeesche jufferschap een ander vaandel, dat op 30 September 1814 door mejuffr. MARIA VAN ADRICHEM (later gehuwd met mr. W. L. LAMBRECHTSEN) aan den overste MOSSELMANS plechtig en in het openbaar werd ter hand gesteld. MOSSELMANS bleef tot op zijn overlijden, op 21 October 1835, een invloedrijk en algemeen geacht man. Hij was lid van den gemeenteraad, boekhouder van twee schepen der in 1818 opgerichte Nieuwe visscherij en president van kerkvoogden, in welke betrekking hij den eersten steen legde aan de in 1834 herbouwde kerk. (Zie in *Navorscher* 1887, blz. 398, de beschrijving van een boek, waarin hij een en ander over zijn leven had opgeteekend.) Uit het huwelijk van JAN MOSSELMANS met GERARDINA VAN DER HUCHT (1766—1838),

van een oud Zierikzeesch burgerlijk geslacht, kwamen vijf kinderen voort, o. a. NICOLAAS MATTHEUS MOSSELMANS, geboren te Zierikzee den 16 Januari 1799, ontvanger der rijksbelastingen te Noordgouwe; secretaris en ontvanger van Serooskerke (Schouwen). Hij was een man van meer dan gewone talenten en van onvermoeide en zeldzame toewijding aan de belangen zijner minder begunstigde medemenschen, waarvoor hij altijd geld, tijd en moeite over had. Toen deze even achtingswaardige als beminnelijke man op den 1 November 1832 overleed, herdacht zijn vriend, de toenmalige rector GERARD VAN WIERINGHEN BORSKI, hem in een korte *Herinnering*, gedrukt te Zierikzee.

MOSSELMANS was in 1827 gehuwd met SUSANNA JOHANNA BOOM (1806—1881), waaruit een zoon BOUDEWIJN CORNELIS JACOBUS MOSSELMANS, geboren te Zierikzee den 20 December 1830. Deze studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1878 predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Groningen. In 1856 is hij gehuwd met JOHANNA PETRONELLA HINLOPEN. De weduwe van N. M. MOSSELMANS hertrouwde met MARIUS NICOLAAS JACOBUS MOLTZER toen predikant te Zierikzee, later te Haarlem.

Een andere zoon van JAN MOSSELMANS en GERARDINE VAN DER HUCHT, was LAMBERTUS MOSSELMANS, geboren te Zierikzee den 15 Januari 1796. Hij kwam reeds vroeg in administratieve betrekking, werd hoofdinspecteur der registratie, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw enz. en overleed te Voorschoten in 1847 JAN WILLEM NICOLAAS MOSSELMANS, geboren te Loosduinen den 9 Juli 1836, studeerde te Leiden in de rechten, waar hij den 3 October 1863 overleed. Deze veelbelovende jonge man, werd door den Hoogleeraar H. E. MOLTZER herdacht in *De Gids* voor November 1863.

ADRIANA CORNELIA MOSSELMANS, jongste dochter van JAN MOSSELMANS en GERARDINA VAN DER HUCHT, werd geboren te Zierikzee den 12 Maart 1803. Zij huwde met BENJAMIN KAM, geboren te Woudenberg den 17 Juni 1796 Hij stu-

deerde te Leiden en werd predikant te Dreischor, waar hij den 10 Maart 1869 overleed. KAM, uit de bekende familie van zendelingen, was een zeer kundig man, vooral in wis-, natuur- en sterrekunde. Een zijner zonen dr N. M. KAM, geboren te Dreischor, was observator aan de sterrenwacht te Leiden en is sedert 1879 leeraar aan het gymnasium te Schiedam. Hij heeft o. a. uitgegeven: *Over de fouten in de verdeeling der cirkels van sterrekundige werktuigen*, Leiden 1863.

MOSTART. (FRANS en GILLIS). Deze tweelingbroeders, hoewel geen Zeeuwen, worden hier vermeld als geboren in de eerste helft der zestiende eeuw te Hulst. Zij hadden veel aanleg en werden te Antwerpen, waar zij in 1555 in het gilde kwamen, tot knappe schilders gevormd. FRANS muntte uit in landschappen en GILLIS in beelden, en soms grappige voorstellingen van half godsdienstige, half wereldlijke binnengezichten. Het monogram van GILLIS komt voor in A. J. WAUTERS, *De Vlaamsche schilderkunst*, Gent 1887, blz. 100. FRANS stierf jong, doch GILLIS, die gehuwd was en een talrijk gezin had, leefde tot 1601, toen hij onvermogend stierf. Zijn portret komt voor in BUCERUS, *Catalogus*.

MOTTHE (LA). Een geslacht merkwaardig door de vele predikanten, die er uit zijn voortgekomen. Wanneer men daarbij denkt aan den grooten invloed der bedienaren van den godsdienst tijdens de staatskerk, is de beteekenis dier mannen zeker niet gering te schatten De familie was uit Frankrijk afkomstig en wegens het „porrende gewisse" naar Nederland geweken. WILHELMUS LA MOTTHE, geboren in 1663, werd predikant te 's-Heer Abtskerke en Nisse tot 1734, wanneer hij in Goes ging wonen en aldaar in het volgend jaar overleed. Hij was gehuwd met ANNA LUCIA GORDIJN, overleden in 1747 en had een zoon CORNELIS NOËL LA MOTTHE (1703—1767), die predikant was te Waarde en te Oost-Souburg, gehuwd met EVA KOCK (1708—1756), waaruit elf kinderen;

een andere zoon van WILHELMUS was ANTONIE LA MOTTHE, geboren 1709, predikant te 's-Heer Hendrikskinderen en vervolgens te Arnemuiden, waar hij den 13 November 1762 overleed. (Vgl. KESTELOO, *a. w.*). Hij was gehuwd met PETRONELLA WAGENAAR, waaruit vijf kinderen, o. a. JACOBUS PETRUS, die predikant werd in 1768 te Cats en in 1782 als predikant te Kruiningen, plotseling te Middelburg overleed. CORNELIS NOËL LA MOTTHE had verscheidene zonen, o. a. PETRUS WILHELMUS LA MOTTHE (1736—1797). Hij was predikant te Waarde, Oudelande en Kloetinge, en gehuwd met ANTONIA RUPERTUS. Van zijne broeders was JACOBUS LA MOTTHE (1742—1798) predikant te 's-Heer Abtskerke, ongehuwd overleden en ANTONIUS LA MOTTHE predikant te Biezelingen.

Uit PETRUS WILHELMUS LA MOTTHE en ANTONIA RUPERTUS, werd geboren: CORNELIS VAN ERLACH LA MOTTHE (1766—1824). Hij studeerde in de rechten, werd in 1791 raad te Goes en was aldaar vele jaren president van de Rechtbank, schoolopziener enz. Hij was gehuwd met MARIA CORNELIA VAN DER BILT (1774—1840). Van hun vijf kinderen was mr. ZIJWERT DIDERIK VAN DER BILT LA MOTTHE, geboren in 1804, procureur te Goes, doch is later in Noord-Brabant gaan wonen. Hij was in 1828 te 's-Hertogenbosch gehuwd met JOHANNA PERINA VAN LOO. Hun oudste zoon CORNELIS VAN ERLACH VAN DER BILT LA MOTTHE (LA MOTTE), werd den 18 Augustus 1829 te 's-Hertogenbosch geboren. Deze veelbelovende jonge man zou een sieraad onzer letterkunde zijn geworden, indien opleiding, maar vooral ernstige toewijding, zijne niet geringe talenten tot rijpheid hadden gebracht. Zijn leven is een voortdurende worsteling geweest tegen de ongunstige fortuin. Nu eens was hij werkzaam bij eene Engelsche maatschappij tot indijking van schorren in de Ooster-Schelde, waarover hij een geestig stuk schreef, dan weder was hij handelsreiziger of redacteur van week- of dagbladen. Hij is werkzaam geweest aan de Nieuwe Rotterdamsche courant en

aan het Dagblad van 's-Gravenhage. Toen hij den 8 Augustus 1868, na bovenmatige inspanning, te Arnhem aan typhus overleed, was hij redacteur van de Rozendaalsche courant. Hij heeft behalve eene menigte opstellen, novellen en recensiën in almanakken en maandwerken, o. a. in de *Cadsandria*, uitgegeven: *Het oude huis en eene Vertelling voor meisjes*, 's-Hertogenbosch 1855. — *Een kerkgang te Tilburg enz.*, 's-Gravenhage 1855. — *De Roman van Blijdenhoeve enz.*, Tiel 1857. — *Java, schetsen en omtrekken uit de portefeuille van* C. L. M. VAN DER GOES, Dordrecht 1858. — *Eene wandeling op de Delftsche Tentoonstelling van oudheden*, 's-Gravenhage 1863. Zijne vele recensiën in de Letteroefeningen zijn meestal gemerkt L—e, of soms met SYLVANUS. Zijn levensschets komt voor in: *Handelingen der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde* 1869.

ZIJVERT DIDERIK VAN DER BILT LA MOTTHE, broeder van bovengenoemden, geboren te 's-Gravenhage in 1833, is Gemeente-ontvanger te Goes en maakt zich aldaar verdienstelijk ten opzichte van onderscheidene volksbelangen.

MOUCHERON. Nooit was de polsslag van het volksleven in Zeeland sterker dan in de laatste jaren der zestiende eeuw, kort nadat het beste bloed van Vlaanderen en Brabant hier de krachten verfrischt, den moed versterkt, den blik verruimd had. Op ieder gebied was veerkracht en levenslust op te merken; voor de onzekerste, roekeloos schijnende tochten in het hooge noorden of verre oosten, was jong zeevolk zonder moeite te vinden en evenmin ontbrak het daarvoor aan geld en ondernemingsgeest In zijn eenvoudig kantoor in het nu zoo verlaten Veere, beraamde toen BALTHASAR DE MOUCHERON, een der krachtigste mannen uit die dagen en de stoutste onder de stoute kooplieden, het plan om den wereldhandel te dwingen en de Spaansche reuzenmacht in Indië te fnuiken. De familie was, gelijk J. F. LE PETIT, die BALTHASAR persoonlijk kende, in zijne *Grande Chronique etc.* (1601) mede-

deelt, uit Normandië afkomstig en om het geloof naar het Noorden uitgeweken. PIERRE DE MOUCHERON was een zoon van JEAN DE MOUCHERON heer van Moucheron, Boulay en Lumière en MARGARITE DE CONONOS. Deze PIERRE, geboren in 1508, trad in 1534 te Middelburg in het huwelijk met ISABEAU GERBIER, eene dochter van den vermaarden Middelburgschen koopman en kiezer ANTONIE GERBIER. Na een tijd lang in Middelburg te hebben gewoond, vestigde hij zich te Antwerpen, waar hij in 1567 en zijne weduwe in het volgend jaar overleed. Van de zeventien of achttien kinderen verhuisde, omstreeks 1588, BALTHASAR naar Middelburg. Het handelshuis, dat hij aldaar stichtte, kreeg, door menig wakker lid der familie ondersteund, en door de kloekste zeevaarders bijgestaan, spoedig een grooten naam, en het hoofd der zaak wist door scherpzinnig beleid en weergalooze stoutheid alle zeeën voor zijn schepen te ontsluiten, en den Spaanschen belager van 's lands vrijheid, wiens boeien ook den handel hadden omkneld, tot in de uiterste einden der aarde te bestoken. Voorbereiding tot de verreziende plannen, welke aan DE MOUCHERON voor den geest zweefden, was het tot stand brengen van een algemeen consulaat of „college van consuls," geschoeid op de leest van het zoogenaamde college van beter intelligentie," dat, in 1580 door Nederlandsche kooplieden te Londen opgericht, ter vervanging van de oude entre-courses, te gelijk met de handelsgrootheid van Antwerpen was te niet gegaan. Aan den handel op Rusland, Noorwegen, Denemarken en de Oostzee, verbond DE MOUCHERON spoedig ondernemingen naar het westen, voornamelijk op de Kaap-Verdische eilanden en de Wilde kust van Amerika. In het hooge Noorden, waar zijn broeder MELCHIOR in Januari 1597 een bijzonder privilege van den grootvorst van Moscovië kreeg, waren ook zijn wakkere neef FRANÇOIS DE LA DALE en de schrandere OLIVIER BRUNEL reeds te voren als zijne handelsagenten werkzaam. BALTHASAR, die vroeger zelf ter zee gevaren had, was door de resultaten van hun onderzoek overtuigd, dat er in het Noorden een open

en bevaarbare zee bestond, waardoor China, Japan, de Molukken en het vasteland van Indië zouden te bereiken zijn. Langs dien weg wilde deze onverschrokken koopman den vijand als in zijne schatkamers bespringen en reeds in 1582 had hij aan Prins WILLEM opening gedaan van zijne stoute voornemens, wier uitvoering door de tijdsomstandigheden toen verhinderd werd. Hij bleef echter aandringen en wordt door VAN DER CHYS te recht geprezen als de drijfveer en ziel der Noordsche tochten. In 1594 geschiedde de bekende reis, welke echter tegen zijn zin tot eene staatszaak werd gemaakt. Den tweeden tocht wilde hij geheel voor eigen rekening ondernemen, en drong bij de Staten van Zeeland op de uitvoering aan in een zeer merkwaardig stuk, dat hij den 8 April 1595 door zijn neef PIERRE LE MOYNE deed overhandigen en waarin voorkomen de treffende woorden: "Noijt een heroicq gemoed en liet te vorderen heroicque saken uijt vreeze van swaericheijt." Zijne aanbiedingen werden echter niet aangenomen, de tocht ging door en mislukte evenals de derde reis, waarin onze koopman voor een deel de kosten droeg, en die de beroemde overwintering op Nova-Zembla ten gevolge had Wat in het Noorden niet te vinden scheen, besloot de kloekhartige man in het Zuiden te zullen zoeken, en de tweede reis van CORNELIS DE HOUTMAN in 1598 geschiedde met de schepen De Leeuw en De Leeuwin voor rekening van zijn kantoor. In 1602 behoorde hij dan ook bij de oprichting der Oost-Indische Compagnie onder de twaalf oudste Bewindhebbers der kamer Zeeland.

Oneenigheden met de stadsregeering en wellicht ook familieomstandigheden, brachten te weeg, dat de pittige handelaar in den loop van 1599 zijn kantoor uit Middelburg naar Veere verplaatste. Tegenover de voorrechten hem door de regeering aldaar geschonken, verbond DE MOUCHERON zich om gedurende een zeker aantal jaren, minstens achttien schepen jaarlijks uit die haven te doen vertrekken en evenveel te doen aankomen uit Frankrijk, Spanje, de Middellandsche zee, van de kust van

Guinea, het Prinseneiland, Brazilië enz. Op al deze plaatsen liet hij naast de Nederlandsche driekleur zijn handelsvlag: een zilveren Bourgondisch kruis op een groen veld, wapperen en werden zijne belangen door kundige en moedige gezagvoerders behartigd, waaronder bekend zijn gebleven CORNELIS DE MOUCHERON, zijn bloedverwant JORIS VAN SPILBERGEN, ADRIAAN VAN LOO, STEVEN JANSE, MICHIEL LEYNSE, EVERT VAN LODESTEYN, MELCHIOR PROOST en ADRIAAN BOMMENEE.

De eerste jaren der zeventiende eeuw blijken zeer ongunstig te zijn geweest voor het beroemde handelshuis. In 1600 was DE MOUCHERON met JORIS VAN SPILBERGEN te Veere getuige bij den doop van zijn petekind BALTHASAR, een zoon van ABRAHAM ROUCKHUYZEN (?) en ISABELLE DE LA DALE. Toen reeds was er achteruitgang en verwarring in de zaken, welke zoozeer toenam dat de groote man, in 1603, met de noorderzon het land verliet. Groot was de ontsteltenis door deze zaak teweeggebracht en zóó sterk aller rechtmatige of onrechtmatige verontwaardiging, dat nu eenmaal het huis van BALTHASAR DE MOUCHERON het vertrouwen verloren had, zijn naam nauwlijks meer genoemd, en zijne verdiensten niet meer herdacht werden. BALTHASAR was gehuwd te Antwerpen, met JAQUELINE DRURINCHENT DE LA CROIX, en na haar overlijden hertrouwde hij als weduwnaar met vijf kinderen in Juli 1591 met ELISABETH SPEYAERT VAN CROMVLIET TOT WESTMAAS, waaruit nog zeven kinderen. Te Middelburg bewoonde hij een aanzienlijk huis in de Noordstraat (thans L 121), waar zijn wapenschild tot op onzen tijd in een der sluitbalken van de bovenvoorkamer was gebeiteld; ook bezat hij uitgestrekte bezittingen in Walcheren, onder anderen Monnikenhof onder Grijpskerke, welke gronden echter met aanzienlijke hypotheken waren bezwaard. Bij zijn vertrek uit Zeeland had BALTHASAR volmacht gelaten aan zijn oudsten broeder PIETER, die het huis in de Noordstraat van hem gehuurd had. Deze PIETER had eerst in Arnemuiden gewoond, waar hem in 1587 een zoon geboren werd, doch verhuisde in het volgend jaar naar

Middelburg, waar hij voorkomt onder de personen die door de Staten van Zeeland in aanmerking kwamen voor de gewichtige betrekking van opperpost- of bodemeester. Hij was bekend als een kundig en ervaren koopman, waardoor in 1589 op hem de keus viel om een gezantschap naar Engeland te vergezellen en met zijne handelskennis voor te lichten. Na afdoening dier zaken bleef PIETER DE MOUCHERON te Londen als factor van Nederlandsche kooplieden, waarbij hij zich de belangen der schippers zóó sterk aantrok, dat de agent NOËL DE CARON daarover meer dan eens aan de Staten van Zeeland klaagde; welke brieven nog te vinden zijn onder de origineele bijlagen der notulen.

PIETER had een zoon DANIEL, die in 1607 overleed. Diens weduwe HELENA VAN MALSE, hertrouwde vijf jaren later met den rijken koopman GERSON MUENINX te Middelburg. Een dochter uit het eerste huwelijk HELENA MOUCHERON, trad omstreeks 1619 in den echt met RAFAËL ROOLES te Londen. Toen PIETER het huis in de Noordstraat betrok, kwam aldaar in 1603 bij hem inwonen de zesentwintigjarige advocaat JACOB CATS, waaruit, zooals men weet, eene liefdesbetrekking met de dochter des huizes volgde, welke afgebroken werd, toen PIETER die geen kans scheen te zien om de zaken der firma te regelen, onverwacht en overhaast Middelburg verliet. Hij is later niet meer in Zeeland geweest en een verzoek van BALTHASAR in Augustus 1604 om naar Walcheren te mogen komen, ten einde zaken af te doen werd door de Staten afgewezen. BALTHASAR DE MOUCHERON van Arnemuiden, geboren 1587, waarschijnlijk een der zonen van PIETER, trouwde in April 1619 te Amsterdam met CORNELIA VAN BROUCHOVEN uit Schoonhoven. Hij vestigde zich te Emden, waar, in 1633, geboren werd FREDERIK DE MOUCHERON, die te Amsterdam door JAN ASSELYN gevormd, een beroemd landschapschilder werd. Deze was lang te Parijs en te Antwerpen werkzaam, doch hij overleed te Amsterdam in 1686. Zijne echtgenoote MARIE DE SONDREVILLE, waarmede hij in

Juli 1659 te Amsterdam gehuwd was, schonk hem elf kinderen, onder welke meer dan één fijnschilder o. a ISAAK, geboren 1670, die een bekend kunstenaar is geworden. Deze vormde zich vooral in Italië, doch woonde later te Amsterdam, waar hij in 1744 overleden is.

MELCHIOR DE MOUCHERON, een broeder van PIETER en BALTHASAR, was eerst koopman te Middelburg en later in Rusland gevestigd. KESTELOO vond van hem vermeld, dat hij in 1590 aan Arnemuiden, welke jeugdige stad meende als teeken van gezag, ook een arend te moeten bezitten, zulk een vogel ten geschenke gaf, waarvoor een huisje werd gebouwd.

Het familiewapen van DE MOUCHERON staat, behalve bij SMALLEGANGE in den eenvoudigsten vorm: in zilver met een in het midden doorgesneden lelie van azuur, afgebeeld in een gezicht op Annabon, voorkomende bij de beschrijving der eerste reis van JORIS VAN SPILBERGEN gedrukt in *Begin en voortgang der Oost-Indische Compagnie* 1646. Het is echter op die prent vermeerderd met een moederswapen, of met dat van de heerlijkheid van Corbu, welke aan BALTHASAR ten deel was gevallen. In Nederland is de naam uitgestorven, doch door de vrouwen zijn aldaar nog afstammelingen onder vele aanzienlijke geslachten, terwijl in Engeland de hertogen van Dorset, graven van Middle-Essex, deze vermaarde kooplieden onder hun voorouders mogen rekenen.

Het handelshuis van DE MOUCHERON beslaat eene belangrijke plaats in de geschiedenis van den Nederlandschen koophandel, vooral door de leiding van BALTHASAR, een man die reeds door zijne tijdgenooten werd geprezen, maar wiens tweede vaderland blind was voor zijn schitterende hoedanigheden, en die slechts ondank en teleurstelling vond, waar hij billijkerwijs welwillende ondersteuning en eervolle onderscheiding had mogen verwachten. Mr. J. H. DE STOPPELAAR, thans rechter in de gemengde rechtbank te Cairo, had reeds voor jaren het plan opgevat om dezen vermaarden koopman in de

lijst van zijn tijd te schetsen, waarvoor hij tal van bouwstoffen had verzameld en waaraan het bovenstaande meerendeels is ontleend. Het is te vreezen, dat deze scherpzinnige en nauwgezette geschiedkenner zijn voornemen niet zal kunnen volbrengen, waardoor de geschiedenis van den handel onzer vaderen eene belangrijke bijdrage zal missen. In het archief te Veere zou waarschijnlijk nog wel iets over DE MOUCHERON op te sporen zijn, want ik herinner mij, nu omstreeks veertig jaren geleden, in een kist vol papieren op een zolder van het stadhuis, eens een volledige rekening van een der schepen van DE MOUCHERON te hebben gezien. Het bovenstaande is vooral ontleend aan mr. J. H. DE STOPPELAAR, JACOB CATS *te Middelburg* (1603—1623), Middelburg 1860. — *De Zeeuwen aan de Westkust van Afrika* (1596—1600) in *Nieuwe Zeeuwsche Volksalmanak voor* 1875. — C. A. RETHAAN MACARÉ in *Navorscher* 1856, alsmede aan de in die verhandelingen opgegeven werken.

MOULERT (SIMON). Was boekdrukker te Middelburg van 1599 tot 1663 op den Dam bij de Oude Beurs. Behalve officieele stukken gaf hij tal van belangrijke werken uit. In 1616 de geruchtmakende *Diss. De Gubern. eccles.* van GERSON BUCERUS en in hetzelfde jaar *Le miroir de la Jeunesse in 't fransch vertaald door den predikant* JEREMIE DE POURS; in 1620 KILIANI *Etym. Teut. linguae etc.* Hij was statendrukker en schijnt niet lang aan het hoofd zijner belangrijke zaak te hebben gestaan, daar in 1623 reeds vermeld wordt de weduwe SIMON MOULERT *en erfgenamen van* SIMON MOULERT. Deze drukten in 1623 een *Beeldenaar*, *of Figuurboek op de nieuwe ordonnantie van de munt;* in 1631 *Coll. et Dict. octo-linguarum;* in 1634 *Chronici Zelandiae*, *libri duo auct.* J. EYNDIUS; in 1635 *Keure van den lande van Zeelandt;* in 1636 *Cours de négoce à Middelbourg.* Waarschijnlijk is JACOB MOULERT, die in 1627 een der hoofden (beleeder) van het boekverkoopersgilde was, de spil geweest dezer zoo werkzame firma.

MOUNIER (GUILLAUME JACQUES DANIEL). PIERRE MOUNIER van aanzienlijke afkomst uit La Rochelle, week om den godsdienst uit en vestigde zich in 1689 te Amsterdam. Een zijner zonen JACOB MOUNIER, was een koopman te Zierikzee, die in 1726 met SUSANNA PLEVIER in den echt trad en op wiens zilveren bruiloft in 1751 een bundel gedichten werd gedrukt.

Mr. GUILLAUME JACQUES MOUNIER, was een zoon van DANIEL MOUNIER, predikant te Zutphen en daarna te Leiden. Hij studeerde te Leiden en was van 1852—1855 lid der arrondissements-rechtbank te Zierikzee, daarna in den Briel, en gehuwd met JOHANNA MARIA MAURITS GANDERHEIDEN. Hun zoon G. J. D. MOUNIER werd te Zierikzee geboren den 25 Februari 1854. Hij studeerde te Leiden en werd op den 22 December 1877 tot doctor in de wis- en natuurkunde bevorderd. Van Juli 1877 tot Juli 1879 was hij leeraar aan het in laatstgenoemd jaar opgeheven gymnasium te Brielle; van 1879 tot 1881 privaatdocent in de wiskunde te Delft en te Breda, en sedert laatstgenoemd jaar wiskundig adviseur bij de Maatschappij van levensverzekering te Utrecht. Hij heeft uitgegeven: *Overzicht van de voornaamste grondbeginselen der waarschijnlijkheidsrekening*, 's-Gravenhage 1876. — *Bedenkingen tegen de grondslagen waarop het Nederlandsch werkliedenfonds steunt*, Utrecht (z. j.) — *Nog iets over het Nederlandsch werkliedenfonds*. — *Leerboek der goniometrie en trigonometrie*, Utrecht (z. j.) — *Meetkundige beschouwing van de methode van* LAGRANGE *ter bepaling van de afzonderlijke oplossing van de differentiaal-vergelijkingen*. — *Eeuwigdurende kalender tot 28 Februari* 4300. — *Invloed der wiskunde op de wijsgeerige ontwikkeling der volken enz.*, Brielle 1877. — *De wijsbaarheid van Gods bestaan*, Utrecht 1882. — *De verhouding der Nederlandsche vereeniging tegen de prostitutie tegenover de statistiek enz.*, 's-Gravenhage 1883. — *De prostitutiequaestie*, 's-Gravenhage 1882; Id. 1883. — *De zoogenoemde prostitutieregeling te Utrecht in hare onhoudbaarheid voorgesteld enz.*, Utrecht 1884. — *Het be-*

ginsel van politietoezicht op de prostitutie getoetst aan moraal, recht en hygiène enz., 's-Gravenhage 1885. — *De kerkelijke quaestie door* VICTOR, Utrecht 1887. Over de bovengenoemde onderwerpen, schreef MOUNIER vele artikelen in tijdschriften, week- en dagbladen.

MULLER en VAN NISPEN MULLER.

SIMON MULLER, geboren in 1703, werd gezagvoerder op een schip der Oost-Indische Compagnie, kamer Zeeland. Hij huwde in September 1726 te Vlissingen met ADRIANA LEINSEN, waaruit kinderen. Toen de eenige zoon te Leiden in 1759 ging studeeren, vertrok het gezin naar die stad en werd ook de zesenvijftigjarige SIMON MULLER als student ingeschreven. (*Album studiosorum*) De vader schijnt echter zijne studiën niet voltooid te hebben, doch de zoon ABRAHAM MULLER, geboren te Vlissingen den 18 October 1741, werd in 1764 tot doctor in de medicijnen bevorderd. Hij vestigde zich in zijne geboortestad, waar hij een zeer geacht geneesheer werd en een der oprichters van het Zeeuwsch genootschap der wetenschapppen, wiens facsimile dan ook voorkomt op de plaat bij DE KANTER en DRESSELHUIS, *De Provincie Zeeland*, blz. 126. Bovendien was hij een ijverig lid van den Raad; meermalen Schepen en Ontvanger der huisschatting. In 1769 trouwde MULLER met MARGARETA, dochter van PIETER JASPAR VAN NISPEN en ADRIANA JASPERSEN BRASSER, (1726—1783), uit welk huwelijk geboren werd een zoon SIMON JOHANNES VAN NISPEN MULLER. Drie jaren na het overlijden zijner eerste vrouw, trad ABRAHAM MULLER op nieuw in den echt met MACHELINA ZOONS, WILLEMSD., een braaf onbesproken dienstmeisje. Omstreeks 1805 verliet doctor MULLER het vervallen Vlissingen, dat toen reeds met inlijving bij Frankrijk werd bedreigd, en vestigde zich te Amsterdam, waar hij als weduwnaar den 28 April 1827 overleed. Van hem is gedrukt: *De Thoracibus hodiernis foeminarum*, L. B. 1764. — *Beschrijving van de ziekte eens acht-jarigen lijders, wiens beide voeten door de koude*

verstorven waren, Rotterdam 1776. — *Over pijnlijke kramptrekking in de maagspier* (*Letteroefeningen* 1769). — *Verhandeling over den loop van sommige ziekten* (*Algemeene Bibliotheek*, dl. II, blz. 144). — *Verhandeling over het schouwen van drenkelingen* (H. S.) — *Luchtgesteldheid, weder enz., waargenomen te Vlissingen* in 1768, 1769, 1770 (*Werken Zeeuwsch genootschap.*) — In de collectie wordt bewaard een briefje van ABRAHAM MULLER aan J. W. TE WATER dd. 18 Maart 1777 over eene verhandeling van den heer VAN GHEET.

SIMON JOHANNES VAN NISPEN MULLER, een zoon uit het eerste huwelijk van bovengenoemden ABRAHAM MULLER, te Vlissingen den 27 Juli 1766 geboren, heeft een avontuurlijk leven gehad. Hij studeerde te Leiden en vestigde zich na zijne promotie als advocaat te Vlissingen, waar hij ook pensionaris-honorair werd. MULLER was een kundig rechtsgeleerde en een geestig man, doch opgewonden en van losse zeden In 1782 gaf hij te Middelburg een dichtwerk uit: *De dapperheid der Zeeuwen*, dat niet zonder talent geschreven is. In 1787 toonde hij zich, evenals zijn vader, een vurig voorstander van Oranje. Een door hem bij P. NORTIER te Vlissingen uitgegeven verantwoording: *Gehouden gedrag bij de plundering aldaar in September* 1787, bracht te weeg, dat hij, na de omwenteling in 1795, ingedaagd en bij afwezigheid verbannen werd. Hij was echter toen reeds in Engeland, waar hij officier werd en bij het leger in Hannover diende. Zijne vrouw SARA LANGE SMITS, met wie hij vroeger in stilte naar Duitschland was vertrokken en die hem een zoon had geschonken, WILLEM ABRAHAM STAMFORTH VAN NISPEN MULLER, liet hij onverzorgd in Nederland achter. Zij vroeg daarop echtscheiding en hertrouwde in 1798 met CHRISTIAAN BERCKMAN, een knecht in de jeneverstokerij van haar vader, met wien zij herberg hield, het laatst in het Zwaantje onder Oost-Souburg, waar beiden overleden zijn. Reeds vóór dien tijd was S. J. VAN NISPEN MULLER in Engeland gestorven. Uit het tweede huwelijk van dr. ABRAHAM MULLER werd o. a. op 15 October 1797

te Vlissingen geboren JACOBUS MULLER. Reeds vroeg schijnt deze een veel belovend jong mensch te zijn geweest. Hij werd student in de letteren te Leiden, doch stierf te Amsterdam, na eene korte ziekte, den 27 Mei 1814. Er bestaan gedrukte rouwdichten op het overlijden van jonkheer (zooals men destijds zei) JACOBUS MULLER, vervaardigd door B. REKKER en W. DE FLINES, welke uitgesproken werden door SAMUEL TAK REKKER aan het graf in de Zuiderkerk. Ieder der veertien jongeheeren, die het lijk gedragen hadden, ontvingen ter gedachtenis een gouden penning waarop gegraveerd stond „Pars optima manet."

MULOCK. De familie was afkomstig uit Zierikzee, waar de naam, vermoedelijk afgeleid van een voornaam, menigmalen voorkwam. Het wapen van schipper ANTHONIS MULOCK wordt gezien op een schilderij, waarop vermeld is de geschiedenis zijner reis naar Afrika in 1528. Dit wapenschild is: gevierendeeld; 1 en 4 een schip (zinspelende op den handel); 2 en 3 drie hondekoppen (2 en 1), wat wijzen kan op verwantschap met het geslacht (VAN TUYLL) VAN SEROOSKERKE. Het helmteeken vertoont den kop van een kalkoen, als een herinnering aan het verhaal van REYGERSBERG.

In het jaar 1528 kwam in de Wielingen binnen het schip van ANTHEUNIS MULOCK uit Zierikzee, na een reis van anderhalf jaar in de Afrikaansche zee. Hij had een land bezocht genaamd Cabo Viride (Kaap Vert), waar nog nooit schepen uit deze landen waren geweest en waar voor een dukaat meer zout kon worden gekocht dan in Biscaye voor elf dukaten. Ook bracht deze schipper, naar verhaald wordt, de eerste kalkoensche hoenderen in Zeeland. In het volgend jaar toog hij weder op reis; maar hij kwam nooit terug. Tot de nakomelingen of verwanten of naamgenooten van dezen stoutmoedigen zeeman behoorden: WITTE CORNELISZOON MULOCK (of MULOCQ) (1549—1618); CORNELIS WITTESOON MULOCK, overleden 1632; CORNELIS CORNELISSE MULOCK, Opperdijk-

graaf van Schouwen, overleden 10 April 1619; dr. CORNELIS MULOCK, president van Heemraden van Schouwen en in 1681 Burgemeester te Zierikzee; mr. ADRIAAN MULOCK, Burgemeester en Raad te Zierikzee en Gedeputeerde in de Generaliteits-Rekenkamer (1673—1745); wiens dochter APOLLONIA (1706—1749) en wiens zoon ADRIAAN (1716—1745, evenals de bovengenoemden, in de St. Lievenskerk begraven werden. Het geslacht is uitgestorven, doch de naam leeft voort in de familie MULOCK HOUWER, die ook het bovengenoemde gedenkbord bewaart. (Zie *Catalogus Tentoonstelling te Middelburg in* 1870).

MUNCK (DE) ook DE MUYNCK, DE MUINCQ, DE MUNCQ, DE MEUNCQ. De eigenaardige maatschappelijke toestanden uit de laatste jaren der zeventiende eeuw en het begin der achttiende, komen vooral uit in het leven van den Middelburgschen burgemeester ALEXANDER DE MUNCK, gedurende vele jaren het pittige hoofd der stadhouderlijke partij in Zeeland. Het geslacht was afkomstig, volgens DE L'ESPINOY, *Recherches des antiq. et nobl. de Flandre etc.* 1631, uit aanzienlijken stam in Bourgondië, en later in Vlaanderen gevestigd; de tegenstanders van den burgemeester beweerden echter, dat die afkomst moeilijk zou kunnen bewezen worden, daar zijn vader als marskramer, of koopman portatief in linnen naar Zeeland was gekomen. Deze ALEXANDER DE MUNCK de Oude werd kiesheer te Middelburg en was daar een vermogend koopman en bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Uit zijn huwelijk met JOHANNA STALINS, mede van Vlaamsch geslacht, werden geboren twee dochters en een zoon. De oudste dochter trouwde PIETER VAN ROSMALEN, Raad van Vlaanderen; de tweede SARA werd eerst echtgenoot van ADRIAAN VAN RIEMSDYK en hertrouwde als weduwe met den schatrijken weduwnaar DAVID („norsche DAVID," zooals hij in de pamfletten genoemd wordt) VAN DER NISSE.

De zoon ALEXANDER DE MUNCK werd op den 9 Mei 1655

te Middelburg geboren. Hij kreeg eene goede opvoeding, waaraan hij door veelbelovenden aanleg beantwoordde. In October 1672 ging hij te Leiden studeeren, deed onderscheidene buitenlandsche reizen, en werd in Mei 1675 aan genoemde academie doctor in de rechten op eene dissertatie *De substitutionibus*. Reeds in het volgend jaar kwam DE MUNCK in de regeering zijner geboortestad, waar hij zich spoedig door scherpzinnigheid en krachtig handelen onderscheidde, gelijk hij zich levenslang door onverschrokkenheid kenmerkte. Kort na zijne vestiging knoopte hij betrekkingen aan met HENRIETTE THIBAUT, eene dochter van den bekenden burgemeester HENDRIK THIBAUT en ISABELLA PORRENAER. DE MUNCK ontzag zich niet om in 1678 met deze vrouw, gehuwd met FRANÇOIS VELTERS, op den loop te gaan en bovendien het kantoor van den echtgenoot open te breken en de haar toekomende geldswaardige papieren te rooven. Deze ontvoering maakte veel gerucht en op aandrang van den beleedigden echtgenoot werd DE MUNCK nagespoord, gegrepen en in den Haag op de Voorpoort gevangen gezet. In 1681 kreeg hij, vooral omdat de vrouw vrijwillig was meegegaan, door den stadhouder brieven van abolitie en na den dood van VELTERS trad hij met HENRIETTE in het huwelijk. Spoedig kwam hij weder in de regeering, en gesteund door een aanzienlijk vermogen tot groot aanzien. Van 1682 tot 1702 was DE MUNCK meermalen Schepen, Raad en Burgemeester en van dien zelfden tijd was hij Hoogbaljuw en Rentmeester-Generaal Bewester Schelde, en van 1695 tot zijn overlijden Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Na het overlijden zijner BETJE, wier deugdzaamheid in de pamfletten van dien tijd niet hoog wordt geprezen, en over wier sterven partijhaat hem weinig goeds toedichtte, hertrouwde hij met JOHANNA CORNELIA DE JONGE gezegd STEENGRACHT, uit welk huwelijk eene dochter voortkwam, JEANNETTE CORNELIA DE MUNCK (DE MUINCQ) geboren 1696 en in 1714 getrouwd met F. W. HUYSSEN VAN KATTENDYKE. DE MUNCK kocht in 1679 de heerlijkheid

West-Souburg, welke hij in 1691 weder verkocht, toen hij een prachtig buiten liet aanleggen aan de oostzijde van den straatweg naar Veere, welk hof hij „Niet altijd zomer" noemde.

MATTH GARGON, die het in de *Walchersche Arcadia* beschrijft, roemt het als een der schoonste landgoederen van het rijke eiland. Een fraai gebouwde met levensgroote praalbeelden versierde poort, leidde door een breede laan naar het prachtige woonhuis, omgeven door grasperken en dreven, sierlijke gesnoeide sterrenbosschen, uitloopende op heldere vijvers, kostbare beeldhouwwerken en andere keurige hofsieraden. Men achtte die gronden schraal en het teekent de energie van DE MUNCK, om dien onwilligen bodem, als het ware tot vruchtbaarheid te dwingen. Hoewel deze Burgemeester een aanzienlijk huis op de Dwarskaai had (thans G 107), vertoefde hij toch meest buiten, vooral toen hij, na den dood van zijn beschermer Koning WILLEM door de bovendrijvende partij in Juli 1702 van al zijne ambten werd ontzet, en hij zelfs niet zonder strijd bewindhebber bleef der Oost-Indische Compagnie; bij welke gelegenheid zijn vroeger leven door de schotschriftschrijvers werd opgerakeld. DE MUNCK onderscheidde zich als het hoofd der Oranjepartij door voortvarendheid, hevigheid en onverzettelijke geestkracht. In Januari 1704 behoorde hij onder de twee jaren te voren afgezette regenten, die zich weder met geweld van het stadsbestuur wilden meester maken, doch zich slechts enkele uren op het stadhuis konden handhaven. De zeldzame penning destijds op de herstelling der rust geslagen, is in het kabinet des genootschaps. Toen door het raadsbesluit van 25 Juli 1716 eene verzoening tusschen de oude en nieuwe regenten tot stand kwam, weigerde DE MUNCK verder eenig ambt te bekleeden. De merkwaardige verzameling van stukken over die oneenigheden in de bibliotheek des genootschaps, is meest door hem bijeengebracht. In de laatste tien jaren van zijn leven, hield de eertijds zoo hartstochtelijke man zich meest bezig met het berijmen van god-

geleerde bespiegelingen. Bij den boekverkooper W. ELING te Middelburg, zag in 1712 het licht: *Wintervrugt, gewassen op het Hof Niet altijd Zomer, bestaande in schriftmatige uitbreiding van verscheiden uitgelezen verzen van den zendbrief* PAULI *aan de Philippensen enz.* In 1716 verscheen bij VAN DAMME te Amsterdam; *Het boek Ecclesiastes, ofte Prediker enz, in Duytsche verzen overgezet;* zijnde een tweede druk, en in hetzelfde jaar verliet de pers: *Eenzame bezigheden, waarin des werelds ijdelheid door maatgeschriften zinbeeldig wordt vertoond.* Hij scheen toen zeer devoot, doch PIETER DE LA RUE betwijfelt of dat berouw wel heel diep ging. In zijne onuitgegeven aanteekeningen, verhaalt deze schrijver door den predikant JACOBUS LEYDEKKER te hebben vernomen, hoe deze eens den Oud-burgemeester op zijne buitenplaats een bezoek bracht. Met hartroerende woorden en onder tranen sprak DE MUNCK van zijn berouw, doch plotseling van toon veranderende zei hij met spottend gelaat. »Kom, Dominee, laat ons nu eens over wat anders en over den ouden tijd kouten" waarna hij een grappig verhaal begon te doen van een bezoek, namens de Middelburgsche regeering aan de bruid des konings van Spanje gebracht, toen deze in Januari 1690 voorbij Rammekens voer. (Zie over die audientie het mengelwerk van het *Middelburgsch Maandboekje* 1833). De mannelijke gestalte en de welbespraaktheid van den Burgemeester schenen der vorstin zoo welgevallig te zijn, dat zij hem vroeg om haar naar Spanje te vergezellen, wat DE MUNCK met eene in onzen tijd minder kiesch schijnende toespeling op zijne echtgenoote, afwees. DE LA RUE vraagt wat men van diep berouw, onmiddellijk door zulk een ruwe taal gevolgd, wel denken moest.

Niet lang na dit gesprek, op den 24 Mei 1719, stierf de Burgemeester op zijn buitenplaats, en werd in de Oostkerk begraven onder een bord met de wapens van DE MUNCK, KLAASSEN, STALINS en MATHRUIT.

Van mr. ALEXANDER DE MUNCK zijn verschillende portretten in *Zelandia illustrata.* Het meest bekende is in 1710 aet. 55

door PHILIPS VAN DIJK geschilderd, door P. VAN GUNST gegraveerd en door J. LINDENBERG uitgegeven. LAURENS BAKE schreef er een gedicht onder, waarin hij DE MUNCK prees als „bemind door den Koning, geëerd door het recht en een zuil van den staat." Een andere afdruk van hetzelfde portret is met meer beeldwerk versierd, waarbij ook zijn wapen en spreuk: *Mon sort est trop heureux.* Daaronder is een achtregelig bijschrift van N. VAN BRAKEL beginnende:

„Dit's Walcherens pronk, hier komt men aanteschouwen,
Die steunkolom daar WILLEM op mocht bouwen."

Over eene latere afbeelding deelt DE LA RUE eene curieuse bijzonderheid mede. De burgemeester had VAN GUNST gelast om zijn afbeeldsel opnieuw in plaat te brengen Dit geschiedde, doch na het overlijden van DE MUNCK werd het door diens schoonzoon HUYSSEN VAN KATTENDYKE, als te weinig gelijkend geweigerd. Daar het uitnemend geslaagd was, dreigde de te recht ontevreden graveur, dat, zoo men hem niet betaalde, hij de afdrukken voor zijne rekening zou publiek maken, doch met vermelding der „éclatantste daden" des mans. Die klemtaal hielp, zegt DE LA RUE, en de kunstenaar kreeg de bedongen 170 gulden buiten de letters. Er is echter, naar hij verder mededeelt, maar één proefblad van getrokken, dat DE LA RUE in Juli 1737 bij den boekhandelaar ELING voor een schelling kocht en voor de rijmwerken van DE MUNCK liet binden. Het was hem echter niet bekend waar de koperen plaat bleef. In de collectie is eene aanstelling van PIETER MONIER tot procureur d d. 15 April 1693; geteekend door ALEXANDER DE MUNCK, J. VERHEYE, W. DE JONGE VAN BRUINISSE en CORNELIS MOGGHE. — Idem een handschrift van ALEXANDER DE MUNCK op het Hof „Niet altijd Zomer," d d. 30 Mei 1712; ook in *Zelandia illustrata* wordt zijne handteekening bewaard. Zoo iemand, dan is deze burgemeester van 1682 tot 1702 in Middelburg een man van groote beteekenis geweest.

MUNCK (JAN DE) was een der zes zonen van JAN JANSZ. DE MUNCK, waarschijnlijk uit Graauw afkomstig, en JANNEKEN FRANSD. EYENS, eenvoudige lieden te Hulst, waar hij den 12 September 1687 geboren werd. Als knaap leerde hij timmeren en reeds vroeg trok hij naar het toen bloeiend Middelburg om zich verder in zijn beroep, of stijl, zooals men in die dagen zeide, te bekwamen. In 1715 kwam hij daar in het timmermansgilde en in 1730 werd hij proefmeester, welke betrekking hij tot zijn dood heeft vervuld. Bekend als kundig landmeter, werd hij in 1728 door den Raad van Vlaanderen en in het volgend jaar door Gecommitteerde raden tot examinator aangesteld en in November 1730 op eene jaarwedde van 500 gulden, tot architect der stad Middelburg benoemd. Tal van jaren heeft hij dat ambt bekleed en een aantal gebouwen werden door hem in die destijds zeer welvarende koopstad ontworpen en opgericht, zooals de Koepoort (1735); de Kraan (1742); de Luthersche kerk (1742) en de Manege (1753). Doorgaans geschiedde dit uit eene ruime beurs, zoodat DE LA RUE mededeelt, dat in die dagen de stadskas boordevol gevuld was Ook bij andere werken toen tot stand gekomen, gelijk de aanleg der Nieuwe-Oostersche straat, het Bastion, de Nieuwe Bree, trad DE MUNCK raadgevend op, terwijl vele particuliere woningen in dien bloeitijd onder zijn toezicht werden gebouwd. (Vgl. I. ABRAHAMSEN, *Chroniekregister*, blz. 118). Al die werken getuigen, dat DE MUNCK, hoewel geen architect van geniale en grootsche opvatting, toch een degelijk en deugdelijk bouwmeester was, juist passend in de lijst van zijn tijd. Voor zich zelf bouwde hij eene fraaie ruime woning op de zuidzijde van het Molenwater, waarnaast hij een toren van meer dan zeventig voet hoog liet optrekken, dienende voor sterrenkundige waarnemingen. DE MUNCK was een ernstig beoefenaar van wis- en natuurkunde en liet in 1742 drukken eene *Verhandeling en afbeelding van den overgang van Mercurius over de Zon.* Een paar jaren daarna deed hij het licht zien: *Sterrekundige waarnemingen*

op de staartsterre van 29 *November* 1743 *tot Maart* 1744, Amsterdam bij Tirion. In Maart 1748 verscheen te Middelburg: *De groote zoneclips, welke voorvallen zal op den* 28 *Juli* 1748, vóór welke verhandeling zijn woonhuis en observatorium is afgebeeld. Eindelijk liet hij in 1761 drukken een *Bericht over de lang verwachte verschijning van Venus met de Zon.* Door die waarnemingen werd de aandacht op de sterrenkundige bekwaamheden van de Munck gevestigd en Prins Willem de IV benoemde hem, op aanbeveling van zijn rentmeester Johan Cornelis Radermacher, in 1747 tot zijn: „astronomicus en observator in de hemelloop- en sterrekunde." Door dien eerepost werd de Middelburgsche bouwmeester gebracht in de geleerde wereld en kwam hij in briefwisseling met vele voorname natuurkundigen. (Vgl. *Nederlandsche Jaerboeken.*) Ook op stoffelijk gebied werd de Munck door de fortuin niet weinig begunstigd. Zijn huwelijk maakte hem tot een welgesteld man en hij zag zijn vermogen door vlijt en talenten aanmerkelijk aangroeien, waardoor hij doorgaans behoorde onder de voorname aandeelhouders in onderscheiden handelsvereenigingen in zijne destijds rijke woonplaats. In 1715 trouwde de Munck met Catharina Duynewey (Duneway), (overleden 1775) dochter van een gegoeden timmermansbaas, met welke vrouw hij in 1765 zijne gouden bruiloft feestelijk vierde. Zeven jaren vroeger had hij ontslag gevraagd als stadsbouwmeester, dat hem op de meest eervolle wijs werd verleend. Hij overleed den 24 Februari 1768 en niet zonder grond staat boven zijne levensschets in *De Middelburgsche Naamwijzer enz.* van 1865: II *Chron.* XXXI, vs. 21. „En al het werk dat hij begon deed hij met zijn gansche hart en had voorspoed." Er bestaan onderscheiden afbeeldingen van de Munck, o. a. door A. Schouman; zijne achterkleindochter, mevr. J. C. Ackermans wed. van dr. G. B. C. van der Feen te Middelburg, is in het bezit der levensgroote afbeeldingen van hem en zijne vrouw, verdienstelijk geschilderd door zijn schoonzoon J. Palthe, kunstschilder te Leiden,

naar welk schilderstuk de in 1762 door J. HOUBRAKEN gegraveerde afbeelding vervaardigd is.

Van de acht kinderen werden er vier volwassen: LAURENS DUYNEWEY DE MUNCK, geboren Februari 1722, werd een hoogst bekwaam werktuigkundige. Hij overleed te Utrecht aan de tering in 1771, nadat hij reeds vijf jaren te voren wegens zwakke gezondheid ontslag had genomen als kapitein-ingenieur. — JOHAN DE MUNCK, geboren in Juni 1726, was een aanzienlijk koopman te Middelburg. Hij huwde in 1752 met JOHANNA DE KANTER, doch overleed reeds in het volgend jaar. De weduwe hertrouwde eerst met den kunstschilder JAN PALTHE te Leiden, overleden 1762, en vervolgens met CHARLES ALEXANDER DUNANT te Genève. Een zoon van JOHAN DE MUNCK en JOHANNA DE KANTER was JOHAN CANTER DE MUNCK, sedert 1778 ambachtsheer van Serooskerke (Walcheren) Hij werd geboren in Maart 1753, studeerde te Leiden voor advocaat en promoveerde in 1772. In 1778 was hij schepen te Veere en vestigde zich later te Middelburg. Hij huwde in 1777 met MARIA THEODORA VAN GOETHEM. In 1810 is hij op last van keizer NAPOLEON naar Parijs ontboden, waar hij kort daarna overleed. Hij was een kundig, maar wat zonderling man. In 1787 deed hij te Middelburg eene verhandeling het licht zien: *De tegenwoordige regeeringsvorm der zeven vereenigde provinciën gehandhaafd en verdedigd.* Van zijne zonen is ALEXANDER JOHAN CANTER DE MUNCK, ongehuwd in 1844 als stads-ontvanger te Middelburg overleden en PIETER CORNELIS, geboren 1782, als med doctor te Arnhem in December 1863 gestorven en onder een zerk met opschrift op het kerkhof der oude kerk te Velp begraven.

CORNELIA SARA DE MUNCK, dochter van JAN DE MUNCK en CATHARINA DUYNEWEY, werd in Mei 1736 geboren. Zij huwde met mr. ADRIAAN GEENE, waaruit CATHARINA GEENE, welke trouwde met PIETER ACKERMANS. (Zie hiervoren dl. I, blz. 4.)

MUNTERS (HUIJBERTUS). Deze brave man werd in een-

voudigen levenskring, geboren te Middelburg den 24 Augustus 1778 uit JOHANNES MUNTERS en JACOBA DE BRUIJNE en wordt hier vermeld wegens zijn moedig gedrag op den 24 Mei 1819, toen het dak der Koorkerk door den bliksem werd getroffen en het binnenbekleedsel van den grooten looden vangbak aan de zuidzijde der kerk in brand geraakte. MUNTERS, een der spuitvoerders van 's lands brandspuit in de Abdij, was aanstonds toegesneld, en waagde het, zich van den toren naar de kapitale goot te laten afglijden en met groote tegenwoordigheid van geest het brandende stuk hout los te rukken en in de met water gevulde goot uit te dooven. „Ware deze brand, zegt mr. Z. PASPOORT in zijne *Beschrijving van Zeeland vervolgd*, Middelburg 1820, (alsook in *Toevoegsel*) niet zoo gelukkig en stoutmoedig gestuit, de gevolgen zouden onberekenbaar geweest zijn." Het stadsbestuur van Middelburg schonk den moedigen en beleidvollen man een zilveren medaille, waarop aan de eene zijde onder andere attributen, eene afbeelding stond van het door den bliksem getroffen deel der Koorkerk en aan den anderen kant een passend opschrift. De kerkvoogden vereerden hem een zwaren zilveren zaktabaksdoos, met inschrift als erkentenis van zijn moed. De Maatschappij Tot nut van 't algemeen kende hem in 1820 de dubbele zilveren medaille toe, en het departement Middelburg dier maatschappij benoemde hem tot honorair lid. Tot in hoogen ouderdom bleef MUNTERS als een ijverig en algemeen geacht burger het ambacht van loodgieter uitoefenen. Bij zijne echtgenoote MARGARETA FRANCINA DE ROOVER, met wie hij in December 1803 gehuwd was, had hij verscheiden kinderen. Zijne laatste jaren bracht hij te Vlissingen door bij zijne met den heer FRASER aldaar gehuwde dochter. Op den 24 Mei 1859 werd hij door eene commissie uit het Departementsbestuur van het Nut te Middelburg, gelukgewenscht met den dag, waarop hij veertig jaren te voren, de stad voor een groote ramp bewaarde. Deze in handel en wandel voorbeeldige man overleed te Vlissingen den 23 October 1867.

Hij wordt o. a. vermeld in *Geschiedenis van het Departement Middelburg enz.* en in den *Catalogus der Tentoonstelling te Middelburg in* 1870.

MUSKEYN (WILLEM ERNST NICOLAAS). Geboren te Antwerpen den 11 October 1815 uit FRANCISKUS JOHANNES MUSKEYN (1776) en MARIA CATHARINA MUSKEYN, zijne nicht (1789—1840).

Zijn vader, uit een deftige handelsfamilie der Scheldestad, was in die onrustige dagen voor zaken in Frankrijk op reis, toen hij aldaar in Augustus 1815 plotseling overleed. De moeder bleef in Antwerpen wonen, totdat zij zich in 1821 bij hare familie te 's-Hertogenbosch vestigde. Haar zoon ontving aldaar eene goede opvoeding, doorliep de klassen van het gymnasium en werd in 1834 bij de Rijksbelastingen geplaatst. Hij werd ontvanger te Oploo-en-Erp in Noord-Brabant en van 1859 tot 1864 te Noordwelle, Sas van Gent en IJzendijke in Zeeland. In laatstgenoemd jaar verkreeg hij eervol ontslag en pensioen en vestigde zich te 's-Hertogenbosch. MUSKEYN is in 1858 gehuwd met THERESIA CELESTINE VAN OLFFEN uit Roermond.

Vele zijner gedichten zijn opgenomen in de meest gelezen jaarboekjes en tijdschriften van Noord- en Zuid-Nederland, o. a in *Vergeet mij niet*, *Daphne*, *Meiloover*, *Letterkundig jaarboekje enz.* Tijdens den Fransch-Duitschen oorlog heeft hij in 1871 te Amsterdam en te Gent een dichtbundel uitgegeven onder den titel: *Blikken op Frankrijk.*

NACHTEGAEL (JACOB) Het geslacht schijnt uit Dordrecht afkomstig te zijn en was betrokken in de tapijtfabrieken te Middelburg Na het vertrek in 1617 van DE MAECHT wordt PIETER NACHTEGAEL als tapitsier genoemd en WOUTER NACHTEGAEL (1563—1638) van Dordrecht, was Burgemeester en Licentmeester te Arnemuiden. In de zeventiende eeuw kwam de familie tot rijkdom en aanzien en vooral mr. JACOB NACH-

TEGAEL, eerst Burgemeester te Vlissingen en later Gecommitteerde Raad van Zeeland was een man van belangrijken invloed. Hij bezat het Huis Der Boede toen SMALLEGANGE het liet afteekenen, en op de afbeelding komt zijn wapen en dat van zijne echtgenoote (MACARÉ) voor. Na den dood van Koning WILLEM werd NACHTEGAEL verdacht, dat hij den Koning van Pruisen aan het markgraafschap van Veere en Vlissingen wilde helpen. (Zie VAN WIJN, *Nalezingen op* WAGENAAR, dl. 17, blz. 32). DE LA RUE, in wiens gunst deze Burgemeester weinig deelt, noemt hem een man vooral strevende naar uitwendige glorie, een echten pofhans, die bij zijn sterven op 20 October 1718 weinig zedelijken moed toonde Zijne dochter was gehuwd met JOHAN VAN DER MANDERE, die op Der Boede ging wonen. Het huis brandde af en werd na den dood van JOHAN, op 26 October 1721, herbouwd in den tegenwoordigen vorm door JACOB VAN DER MANDERE. Een deel der ambachtsheerlijkheid Zoutelande, dat in 1694 door NACHTEGAEL was gekocht, kwam aan zijne kleindochter MARIA SUSANNA THYSSEN.

NAEREBOUT. Eene visschersfamilie uit Veere, waar FRANS NAEREBOUT den 31 Augustus 1748 geboren, en ook zijn broeder JACOB den 13 Maart 1743 gedoopt werd. Zij waren nog knapen, toen hun vader MATTHEUS NAEREBOUT met hun moeder KAATJE SPRUYT naar Vlissingen verhuisde, waar het visschersbedrijf werd voortgezet, terwijl FRANS later ook als loods werkzaam was In den avond van 24 Juli 1779, den laatsten Zaterdag van de toen drukke kermis, verspreidde zich door Vlissingen het gerucht, dat het groote rijkbevrachte van Batavia komend Oost-Indische Compagnieschip Woestduin, door onachtzaamheid en onkunde van den loods, op de gevaarlijke zandbank de Noorderrassen voor Zoutelande was vastgeraakt. Daar het ruw weer was en de zee buitengemeen hol stond, was het een hoogst gevaarlijke tocht naar het door donderende stortzeeën overplaste vaartuig. Niemand dorst dat

wagen, doch FRANS NAEREBOUT liet zich niet afschrikken, en wist zijn broeder JACOB en zeven andere kloekhartige zeelieden over te halen om hem te vergezellen. Toen 's nachts het getij gunstig was, ging hun scheepje onder zeil en het gelukte met veel zeemanschap en na herhaalde vruchtelooze pogingen om het reeds tot wrak geworden schip te naderen en zes en zeventig schipbreukelingen van een wissen dood te redden. Maar niet allen konden dadelijk geholpen worden, en den volgenden morgen ging NAEREBOUT weder naar zee en bracht de laatste zestien der nog op een deel van het wrak in doodsangst verkeerende schepelingen behouden te Vlissingen.

Dit heldenfeit werd toegejuicht door het gansche land. De toen algemeen gevierde dichter RHIJNVIS FEITH bezong den lof der kloekhartige zeelieden; JACOBUS BELLAMY roemde zijne onverschrokken stadgenooten in het Mengelwerk der *Vaderlandsche Letteroefeningen* en J. W. TE WATER schreef een (naamloos) *Bericht wegens het verongelukte schip Woestduin enz.*, Middelburg 1780. De kunstschilder ENGEL HOOGERHEYDEN teekende vier prenten van het vergaan en de redding, die door A. FOKKE Wz. en M. SALLIETH werden gegraveerd en een ongelooflijken aftrek hadden, zoodat er nog vele exemplaren van zijn bewaard. De gebroeders NAEREBOUT kregen van de Oost-Indische Compagnie (kamer Zeeland) eene belooning van £ 300 (1800 gulden) en van De Economische tak (later Maatschappij Tot bevordering van Nijverheid) in plaats van den aan hen toegekenden gouden eerepenning, een zilveren medaille en 23 dukaten, die hun op den 14 April 1780 op plechtige wijs werden overhandigd met een aanspraak door mr. NICOLAAS CORNELIS LAMBRECHTSEN.

Onder de op den 25 Juli omgekomen bij de schipbreuk, behoorde de schatrijke drie en twintigjarige Engelschman DANIEL OCTAVIUS BARWELL, wiens lijk met dat der overige aangespoelden te Westkappel begraven werd. De familie, te Vlissingen gevestigd, liet het echter opgraven en aldaar ter aarde

bestellen, later werd het overschot geplaatst onder een sierlijk marmeren gedenkteeken door Is. CAMHOUT te Middelburg vervaardigd en dat in de St. Jacobskerk te Vlissingen werd opgericht. De scheepsdokter van de Woestduin JOHAN PAUL BLADT, werd door de familie beschuldigd, dat hij zich van BARWELL's geld en kostbaarheden had meester gemaakt. De man werd in hechtenis genomen, doch in Maart 1780 glansrijk vrijgesproken, waarop hij een eisch tot schadevergoeding tegen de familie instelde van dertig duizend gulden, die echter voor ruim zeven duizend gulden werd afgemaakt. Minder gelukkig slaagde de loods MATHYS WIGMAN, die door onkunde het schip verzeilde, om zich vrij te pleiten. In Januari 1780 werd hij veroordeeld om op een schavot met het zwaard over het hoofd te worden gezwaaid, en daarna levenslang uit Zeeland gebannen; volgens de *Nederlandsche Jaerboeken* zou hij ook gegeeseld en gebrandmerkt zijn geworden, wat echter niet strookt met het *Crimineel Register*.

JACOB NAERREBOUT, de oudste der broeders, bleef bij de visscherij en is eenige jaren later gestorven. De lichtwachter te Domburg, een oude zeer verdienstelijke loods, JOHANNES NAERREBOUT, is zijn kleinzoon.

FRANS NAERREBOUT werd wegens de redding der Woestduin, omstreeks 1784, vaste loods bij de Oost-Indische Compagnie en kreeg nog meermalen gelegenheid om zich te onderscheiden. Zoo bracht hij in den Engelschen oorlog het fregat Zuid-Beveland, kapitein VAN GINKEL, waarop vier Engelsche oorlogsschepen loerden door handig manoeuvreeren in nauwe zeegaten, veilig van Vlissingen naar Texel. In December 1788 gelukte het den ervaren zeeman het rijkgeladen Oost-Indische Compagnieschip Zuiderburg in een hevigen storm veilig in zee en te Plymouth binnen te brengen tot verbazing van alle deskundigen. In October 1794 deed hij eene ongezochte reis naar de Kaap De Goede Hoop met het Oostindisch Compagnieschip Voorland, dat hij door aanhoudenden storm niet verlaten kon. Bij een zijner tochten werd NAERREBOUT

door de Engelschen gevangen genomen, doch het gelukte hem te ontsnappen. Zeer verdienstelijk maakte hij zich in 1804, toen hij de voornaamste loods was op de Hollandsche flottielje, die onder den vice-admiraal VERHUELL uit Vlissingen naar Boulogne-sur-Mer zeilde, welke merkwaardige tocht in het gezicht der Engelsche vloot, slechts door buitengemeene kennis van het vaarwater en zeldzame vastberadenheid kon worden volbracht. In November 1802 had FRANS NAERREBOUT een onvergetelijken avond, daar toen door het gezelschap van WIERTMAN EN HOETINK, te Vlissingen werd opgevoerd het in 1792 door A. LOOSJES Pz., vervaardigd tooneelspel *De Gebroeders* NAERREBOUT, bij welke voorstelling hij en de zijnen, (zijn broeder JACOB was reeds overleden) tegenwoordig waren. In den Franschen tijd, toen de zeevaart stilstond, leed de reeds bejaarde man veel armoede en moest als garnalenvisscher den soberen kost ophalen, totdat hij in 1809 werd aangesteld tot havenkapitein en sasmeester te Goes in den kort te voren ingedijkten Lodewijks- (nu Wilhelmina) polder, van welk postje hem de bezoldiging slechts voor een zeer klein gedeelte werd uitbetaald. Na de omwenteling werd de oude man benoemd tot lichtwachter van het baken aan de Slurf, op den hoek van Oost-Beveland, aan het begin der haven van Goes. Sedert dien tijd werden de menschlievende daden van NAERREBOUT weder meer gewaardeerd. In eene vergadering van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen in Maart 1816, hield mr. PIETER POUS een lofrede op hem, en werd aan den kloeken schipper namens den Admiraal VAN KINSBERGEN honderd gulden uitgereikt. Gelijke som ontving hij in September van dat jaar in eene vergadering van het Nutsdepartement te Goes, waarbij de heer JAC. DE KANTER eene redevoering uitsprak De kwade dagen waren nu voorbij, daar de Koning den grijsaard benoemde tot broeder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, met de daaraan verbonden toelage. Slechts kort genoot hij van dien laten zonneschijn op den levensweg, daar hij na een lang en smartelijk

lijden den 29 Augustus 1818 overleed. Het Departement van het Nut bovengenoemd, nam de kosten der begrafenis op zich en liet bovendien een zerk met loffelijk opschrift leggen boven zijn stof in de zoogenoemde wandelkerk te Goes. GUALTHERUS JACOB VAN DEN BOSCH schreef van hem:

„Hier ligt FRANS NAEREBOUT in 't zwijgend graf ter neer
De roem van Nederland — de parel van Ter Veer,
Die d'adel zijner ziel bij Woestduins ramp ontdekte;
Wiens kloek beleid tot roer aan Zuiderburg verstrekte;
Die van een besten Vorst de burgerkroon verwierf,
Zoo nedrig was als groot, en als een Christen stierf,
Geen grafschrift maalt naar eisch al't edle van zijn leven,
Heb eerbied voor zijn asch, — en leer hem na te streven."

In de *Middelburgsche courant*, waarin de begrafenis op 3 September 1818 wordt beschreven, komt ook nog een grafschrift voor, door J. HEMERIJK TAK gedicht.

Er bestaan onderscheiden portretten van FRANS NAEREBOUT. In het Zeeuwsch genootschap is eene in 1816 door P. J. BOURJÉ geschilderde afbeelding, met de medaille der broeders van den Nederlandschen Leeuw; welk schilderstuk in Augustus 1817 door den admiraal VAN KINSBERGEN aan het genootschap werd aangeboden. Naar die afbeelding is het kleine portret gegraveerd, geplaatst voor het gedicht van J. L. NIERSTRASZ. JR., FRANS NAEREBOUT, Leeuwarden 1826. In de *Handleiding tot de physiognomiekunde*, dl. I, blz. 196, komen de afbeeldingen voor der gebroeders FRANS en JACOB NAEREBOUT; het derde portret op de prent is van den beroemden Franschen zeeloods JEAN ANTOINE BOUSSART (1734—1795) te Dieppe. Bij koninklijk besluit draagt een Rijksstoomvaartuig den naam van Naerebout. De schuit, bij de redding der schipbreukelingen van de Woestduin gebruikt, heeft nog bijna eene eeuw dienst gedaan en is pas in 1863 of 1864 aan de zoogenoemde kleine Werf buiten de Slikpoort te Middelburg gesloopt.

Een der zonen van FRANS, een kundig, ingetogen, moedig man, als zijn vader FRANS geheeten, is een algemeen geacht

loods geweest. Hij verloor het leven bij het vergaan van een Fransch schip, dat hij in Augustus 1858 van Antwerpen naar Duinkerken bracht. Zijn broeder LEVINUS, schipper bij het loodswezen, stierf te Lobith in 1853. Behalve de genoemde werken zie men over de redding van de Woestduin de *Nederlandsche Jaerboeken* van die dagen en een feuilleton in het *Nieuws van den Dag* van Augustus 1879, getiteld: *De vertelling van den ouden zeeman.* In de *Nieuwe Bibliotheek voor de Jeugd* zag het licht: J. STAMPERIUS (over) FRANS NAEREBOUT, Haarlem 1890, met platen.

NAGTGLAS (FREDERIK). Geboren te Utrecht den 7 November 1821 uit CORNELIS JOHANNES NAGTGLAS, notaris enz. aldaar en MARIA RUIJGHART, geboren te Schiedam (zie VORSTERMAN VAN OYEN, *Stam- en Wapenboek*). Na het gewone lager onderwijs te hebben genoten, bezocht hij een paar jaren het gymnasium en daarna de bekende kostschool van den heer F. STUART te Vianen. In November 1838 trad hij als vrijwilliger, dingende naar den rang van officier, bij de infanterie in dienst. Hoewel gereed voor het examen, was er door de ongunstige tijdsomstandigheden geen gelegenheid om officier te worden, doch het werd den sergeant-volontair gemakkelijk gemaakt om in 1843 de toen pas opgerichte academie tot opleiding van Burgelijke ingenieurs enz. te Delft te bezoeken. In Mei 1845 werd hij benoemd tot arrondissements-ijker in het 2e district van Zeeland te Zierikzee, van waar hij den 1 Januari 1852 naar Middelburg werd overgeplaatst, waar hij werkzaam bleef tot 15 April 1875, toen hem eervol ontslag met pensioen werd toegekend. Behalve in kerkelijke en burgerlijke betrekkingen, was hij van 1872 tot 1884 lid van den gemeenteraad van Middelburg. Van 1862 tot 1884 lid van het bestuur en bibliothecaris van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen benevens conservator van het kabinet van oud- en zeldzaamheden. Sedert 1884 woont hij te Utrecht, doch benevens des zomers te Domburg. NAGTGLAS was gehuwd van

1848 tot 1871 met Maria Pietronella Wilhelmina Ermerins (1824—1871) en hertrouwde in September 1873 met Françoise Caroline Gunning. Zijne geschriften worden vermeld in: *Biographisch woordenboek van Nederlandsche letterkunde.* Cornelis Dirk Nagtglas Versteeg, neef van bovengenoemden, werd geboren te Amsterdam den 1 Januari 1861, uit Hendrik Willem Marinus Nagtglas Versteeg en Johanna Maria Elisabeth de Heus, studeerde aan de Polytechnische school te Delft en werd in 1886 civiel-ingenieur. In 1887 vervaardigde hij eene *Wandelkaart van Domburg*, die door van Benthem & Jutting te Middelburg werd uitgegeven alsmede een plattegrond van het bebouwde gedeelte der gemeente, in H. M. Kesteloo, *Domburg en zijne geschiedenis*, Middelburg 1890.

NAHUYS (Geerard Jan). Geboren te Utrecht uit Gerard Nahuys, kanunnik van Oud-Munster en Margareta Pott, den 1 Februari 1738. Hij studeerde in de godgeleerdheid, doch verwierf te gelijkertijd hoogen lof voor zijne kennis in de wis- en natuurkunde. In 1763 werd hij predikant te Ede; in 1764 te Oud-Beierland, van waar hij in het laatst van 1765 naar Middelburg vertrok. Hier genoot hij groote achting en was voor zijn tijd een verlicht predikant, die zich zoo weinig mogelijk mengde in de kerktwisten van zijn tijd en vooral als kanselredenaar uitmuntte. Slechts vijf jaren bleef hij te Middelburg, toen hij naar Rotterdam werd beroepen. Hier was hij tot 1778, in welk jaar hij naar Amsterdam vertrok, van waar hij in October 1780 tot gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid en kerkgeschiedenis te Leiden werd beroepen. Den 30 April 1781 aanvaardde hij dat ambt met eene belangrijke en welsprekende redevoering, doch slechts zeer kort mocht zich de Hoogeschool in het bezit van dien kundigen man verheugen, daar Nahuys op den 9 October van dat zelfde jaar overleed. Zijne echtgenoote Catharina Walburg van Mansvelt, dochter van mr. Jacob van Mans-

VELT, burgemeester van Utrecht, met wie hij tijdens zijn verblijf te Middelburg gehuwd was, stierf drie dagen vroeger ten gevolge van een schrik, daar een losgebroken aap van een buurman een harer kleine kinderen aanviel. In de verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap, waarvan NAHUYS een ijverig lid was, schreef hij een scherpzinnig betoog over de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziel; benevens eene belangrijke beoordeeling der prijsverhandelingen over de inrichting en verbetering der lagere scholen; zijne overige geschriften handelen meest over de verklaring des Bijbels. Hij heeft ook te Rotterdam in 1777 twee leerredenen over de geoorloofdheid der inenting uitgegeven. Dat deze predikant te Middelburg hoog stond aangeschreven, kan men opmaken uit de vele portretten, welke men er nog van hem vindt en die nu meest naar de achterbuurten zijn verhuisd. In *Zelandia illustrata* is het portret door H. POTHOVEN geschilderd, door R. VINKELES, na 's mans overlijden, in prent gebracht en door R. SCHUTTE met een 8-regelig gedicht voorzien. Ook is er eene afbeelding van eene met wapens en zinnebeelden versierde grafnaald, afkomstig uit het werk van P. HOFSTEDE, *Leven van* G. J. NAHUYS, Rotterdam 1782. Vgl. over dezen uitnemenden man o. a. B. GLASIUS, *a. w.*

NANS. Jhr. FRANCISCUS NANTIUS (NANSIUS) was schepen en pensionaris van het Vrije van Brugge. In 1584 omstreeks zestig jaren oud, week hij naar Zeeland en vestigde zich in Middelburg. Niet lang daarna werd hij rector aan de Latijnsche school te Dordrecht en kreeg in 1591 den titel van Hoogleeraar in de Grieksche taal. Hij was een geleerd man en zeer bevriend met PHILIPS VAN MARNIX, die in 1594 getuige was bij den doop van een zijner kleinzonen. Een jaar daarna is hij overleden.

ADOLF NANTIUS FRANCISCUSZOON, werd in 1584 te Middelburg geboren, en studeerde in 1602 te Leiden, van waar hij zijne medische theses opdroeg aan de Staten van Zeeland,

die hem daarvoor tot aanmoediging vijftig gulden toekenden. Zijn broeder FRANÇOIS NANS, geboren in 1585, werd na zijne studiën in de geneeskunde te Leiden, eerst med. doctor te Dordrecht en vervolgens te Middelburg, waar hij in den echt trad met CORNELIA SCOTTE, dochter van JACOB SCOTTE, in 1615 burgemeester te Middelburg en JOHANNA VAN DER HOOGE. Hij schijnt in de kracht des levens gestorven te zijn en werd in de St. Pieterskerk te Middelburg begraven. Het wapenbord boven zijn graf was: I en IV: 1 en 4: in zilver een staand hert in natuurlijke kleur; 2 en 3 in zilver 2 en 1 hamers van keel; II en III als ROUBERGEN bij SMALLEGANGE, en als hartschild het bij denzelfden afgebeelde wapen van NANS. Zijne dochter ELISABETH schijnt een meisje van zeldzame gaven te zijn geweest. Zij beoefende de Nederlandsche poëzie en wordt door J. VAN BEVERSWYK in *Uitnemendheid des Vrouwelijke geslachts*, dl. II, blz. 190 geprezen. Vgl. ook *Konst- en Letterbode van* 1842, blz. 23. Waarschijnlijk waren hare zusters ANNA NANS, getrouwd met JACOB RAULE, en APOLLONIA NANS, gehuwd met JACOB SCOTTE. In 1665 woonde te Middelburg eene weduwe van dokter NANS.

NASSAU (JUSTINUS VAN). Deze natuurlijke zoon van WILLEM DEN EERSTE, geboren in 1558, had tot moeder EVA ELINCKX, later gehuwd met A. ARONDEAUX, (misschien DE ARUNDINIS of VAN RIET) die vermoedelijk te Hulst woonde, waar hun zoon ISAAC van 1591 tot 1595 griffier was. JUSTINUS werd in 1576 student te Leiden, en in Februari 1586 door de Staten van Zeeland benoemd tot Luitenant-admiraal in plaats van den bekenden WILLEM BLOYS VAN TRESLONG. Hij kreeg eene woning in de abdij te Middelburg, die veel vertimmerd werd en waaraan in 1594 ook eene kaatsbaan werd gemaakt, waarin dan tevens Zijne Excellentie (MAURITS) hier zijnde, zich kon vermaken (*Staten notulen*). De admiraal kreeg spoedig gelegenheid om zich te onderscheiden vooral in Juli 1588,

toen hij met de Zeeuwsche schepen deel nam in den strijd tegen de zoogenoemde Onoverwinnelijke vloot voor Plymouth. Minder gelukkig was hij in September 1599, toen hij met acht oorlogsschepen niet verhinderen kon, dat zes galeien van SPINOLA de haven van Sluis binnenliepen. De zee was dan ook zijn element niet, en het was hem zeker aangenamer, dat hij in 1595 aan het hoofd van een paar Staatsche regimenten voetvolk naar Frankrijk werd gezonden. Drie jaren later vergezelde hij JOHAN VAN OLDENBARNEVELDT, toen deze met koning HENDRIK IV ging onderhandelen. Den 19 September 1600 vroeg JUSTINUS zijn ontslag als admiraal, dat hem den 19 Mei van het volgend jaar onder toekenning van een levenslang pensioen van duizend gulden 's jaars door de Staten van Zeeland verleend werd In December 1601 ging hij te Leiden wonen, doch in 1606 benoemde Prins MAURITS hem tot gouverneur van Breda, wat hij negentien jaren lang geweest is. In 1614 verleende hij zijne tusschenkomst om een kostbaar altaarkleed, afkomstig uit de Middelburgsche abdij en waarschijnlijk bij het overgaan der stad in 1574 door de geestelijken medegenomen, te geven aan de abdij van St. Michiel te Antwerpen, dat MATTHEUS VAN IRSSEL, vroeger religieus te Middelburg, doch nu prior dezer abdij, had verzocht Moeielijker taak had JUSTINUS in 1625, toen hij de hem toevertrouwde stad tegen den vijand verdedigde, en pijnlijker toen hij haar op den 2 Juni, doch op de meest eervolle wijs, moest overgeven. Daarna vestigde hij zich weder te Leiden, waar hij den 25 Juni 1631 overleed Zijne echtgenoote ANNA VAN MERODE (weduwe van den Engelschen kolonel THOMAS MORGAN, die haar in 1589 uit Dordrecht geschaakt had), volgde hem den 8 October 1634 in het graf, nalatende twee dochters. De handteekening van JUSTINUS is in *Zelandia illustrata;* alsmede een afbeelding der grafzerk in de Hooglandsche kerk te Leiden, welke ook voorkomt in het werk van E. B. SWALUE, JUSTINUS VAN NASSAU, *meest naar onuitgegeven stukken*, Amsterdam 1858.

NASSAU (WILLEM ADRIAAN VAN). Uit de verbintenis van den stadhouder Prins MAURITS VAN NASSAU met MARGARETA VAN MECHELEN was de tweede zoon LODEWIJK VAN NASSAU, aan wiens nakomelingen keizer LEOPOLD in 1679 den graventitel toekende. Deze LODEWIJK was heer van de Lek, Beverweerd en Odijk, generaal van het Hollandsche voetvolk en gouverneur van 's-Hertogenbosch. Hij overleed 20 Februari 1665 en liet bij zijne echtgenoote ELISABETH gravin VAN HORNES drie zonen en vijf dochters na. De tweede zoon WILLEM ADRIAAN, geboren in 1634, kreeg de heerlijkheid van Odijk. Hij bracht zijne jongelingsjaren te Parijs door, waar hij zeer loszinnig leefde en zooveel schulden maakte, dat hij in 1657 uit die stad moest wegsluipen. (DE WICQUEFORT). Daarom kwam het hem wel te stade, toen koning KAREL II van Engeland, om zijn vader, den heer van Beverweerd, die aldaar als gezant over een verbond handelde, te believen, hem een sinecure opdroeg van omstreeks vijftien duizend gulden 's jaars. Niet lang daarna schonken hem de Staten eene compagnie voetvolk, die hij in 1664 voor eene nog voordeeliger compagnie ruiters verwisselen mocht. In dat zelfde jaar huwde ODIJK (zooals hij meestal genoemd werd) met ELISABETH VAN DER NISSE, geboren in 1639, eenige dochter van mr. CORNELIS VAN DER NISSE, heer in Heinkenszand, Ovezande, Driewegen en Coudorpe, Raad te Goes (overleden in 1658) en ELISABETH VAN ALTEREN. Deze echtgenoote ELISABETH VAN DER NISSE (overleden 12 December 1698) was eene godsdienstige, stemmige vrouw, wel niet van adel, maar met een rijk gevulde beurs. In 1668 werd ODIJK vertegenwoordiger van den Eerst-Edele van Zeeland, en hoewel geen Zeeuw, toegelaten op grond zijner Zeeuwsche echtgenoote en de aanzienlijke grondbezittingen in die provincie, nog vermeerderd toen WILLEM DE III aan zijn neef in 1670 de verdronken gronden van Cortgene schonk, welke deze in 1681 liet bedijken (*Staten notulen* 1680). Als vertegenwoordiger van den Eerst-Edele, en meer dan eens in aanzienlijke gezantschappen naar Engeland en

Frankrijk en afgevaardigd bij de Nijmeegsche vredehandeling, was Odijk een man van grooten invloed. Voor zijn steun liet hij zich doorgaans echter ruim betalen. C. Huygens de zoon, verhaalt in zijn Journaal, dat voor een goed ambt, zooals het secretariaat van Vlissingen of Veere, aan hem soms twaalf duizend gulden moesten worden geofferd, en in den *Sleutel op de Burlesque notulen van Zeeland* wordt verhaald, dat Adriaan Cobmoyer afkomstig uit Brouwershaven en procureur in den Haag, die op zeventigjarigen ouderdom nog Raadsheer in den Hoogen Raad werd, daarvoor aan zijn beschermer twintig duizend gulden had betaald. Dat een man als van Nassau veel vijanden had, ligt voor de hand en in de schotschriften van dien tijd wordt menig scherp woord gezegd over het ambtsbejag der geld- en eerzuchtigen, die bij Spillebeen (een der vele bijnamen van Odijk) ter markt gingen. Deze was echter niet gierig in den gewonen zin des woords, maar had veel geld noodig voor den ruimen voet waarop hij gaarne leefde. Meest woonde hij op het huis te Zeist, dat omstreeks 1677 door hem prachtig was herbouwd. Het werd een ruime treffelijke woning met zijvleugels, omsloten door breede grachten en boomrijke singels, waarachter sierlijk aangelegde tuinen met keur van gewassen en een uitgestrekt bosch. Odijk was zóó ingenomen met die schoone bezitting, dat alle bezoekers van de gastvrije woning huis en tuinen moesten bezien en daarom soms meer wandelen dan hun lief was. In Zeeland bezat „Zijne Excellentie," gelijk hij uit courtoisie meest werd genoemd, het slot te Heinkenszand Barbestein geheeten, dat zijn schoonvader Cornelis van der Nisse verbouwd had, zooals het in de kroniek door Smallegange is afgebeeld.

De koets met zes paarden en voorrijder op die prent te zien, stelt vermoedelijk het rijtuig van den aanzienlijken eigenaar voor. Later is dat landgoed aan de familie Hurgronje overgegaan. Met den dood van koning Willem in 1702 begon ook de voorspoed van den neef te verminderen. Het voorstel van den heer van Odijk reeds in 1699 in de Zeeuwsche

Statenvergadering gedaan, om een metalen standbeeld van den Koning-stadhouder op het Abdijplein te Middelburg op te richten, en dat reeds een begin van uitvoering had verkregen, werd nu met opzet van de baan geschoven en de vertegenwoordiger van den vorst, in weerwil eener levenslange aanstelling, op den 10 Maart 1704 ontslagen. Lang heeft deze daarvan geen leed gehad, daar hij den 21 September van het volgend jaar stierf. Bij zijne echtgenoote, in 1698 overleden, liet hij na: 1° CORNELIS VAN NASSAU VAN COURTINE (CORTIÈNNE), zooals de naam van Cortgene verbasterd en verfranscht werd. Deze was gedeputeerde ter generaliteit, en werd reeds op zijn vijftiende jaar aangesteld tot het aanzienlijke ambt van Rentmeester Beooster- en Bewester-Schelde, dat te Middelburg voor hem waargenomen werd door JOHAN GODIN (1679—1683) en later door ALEXANDER DE MUNCK (1684—1693), en te Zierikzee door NICOLAAS CAU. COURTINE, in de schotschriften dier dagen soms „de gebochelde dwerg" gescholden, stierf den 5 Maart 1708; 2°. LODEWYK ADRIAAN was heer van Zeist en lid der Edelen van Utrecht; 3°. WILLEM HENDRIK heer van Blikkenburg onder Zeist, en kolonel van de ruiterij; 4°. MAURITS LODEWYK, die heer van Driebergen was en bovendien nog vijf dochters.

NASSAU (Dr. HENDRIK JAN), werd op 30 November 1791 te Middelburg geboren, waar zijne moeder dienstbaar was bij een der heeren DE SUPERVILLE. Hij werd bediende bij den boekhandelaar VAN BENTHEM, die veel genoegen had in den leergierigen, veelbelovenden knaap. Bij het openen van een pak boeken had de jongen echter het ongeluk zich zoodanig aan het gelaat te verwonden, dat men voor het gezicht vreesde en hij onder behandeling werd gesteld van een beroemd oogarts in den Haag, waarheen hij met zijne moeder verhuisde. Gesteund door zijn beschermer DE SUPERVILLE, kreeg hij gelegenheid om zich voor het onderwijs te bekwamen en door buitengewone talenten en onvermoeiden ijver slaagde

hij er in, na van 1812 tot 1816 de verschillende onderwijzersrangen behaald te hebben, om in 1829 in de letteren te promoveeren. Na onderscheidene betrekkingen bij het onderwijs te hebben bekleed, werd hij rector te Assen en in 1857 Inspecteur van het lager onderwijs in Drenthe. Dr. NASSAU overleed den 8 November 1873. Zijne vele geschriften, meest opgegeven in *Biographisch woordenboek der Nederlandsche letterkunde*, getuigen, in een eigenaardigen stijl, van groote geleerdheid en scherpzinnigheid. Kenschetsend is het, dat zijn vroegere patroon SALOMON VAN BENTHEM en later diens opvolger C. H. J. VAN BENTHEM JUTTING meermalen aan dr. NASSAU vriendschappelijk hebben geschreven, doch het scheen dat deze niet gaarne aan zijne afkomst uit Middelburg wilde herinnerd worden daar hij de brieven onbeantwoord liet.. Zijn portret in borstbeeld, met kalot en bril, gesteendrukt door VAN DE WEYER te Groningen, komt voor in zijne *Gezamenlijke geschriften*, Groningen 1876—1880, 3 dln., en is in *Zelandia illustrata*, *Vervolg* blz. 19. NASSAU was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. De bijzonderheden uit de jeugd van dezen kundigen man, zijn mij verhaald door MARINUS MICHIEL DE BLINDE, (1787—1858), die gedurende zeven en vijftig jaren een trouw bediende was bij SALOMON VAN BENTHEM en later bij de firma VAN BENTHEM en JUTTING, en wiens portret voorkomt in LAURENS JANSZ. KOSTER, *Jaarboekje voor typografische vereenigingen*, Leiden 1856 en in *Zelandia illustrata*, *Vervolg* blz. 19.

NAUTA (SICCO GODEFRIDUS). Geboren te Midlum in Friesland den 30 Januari 1786 uit PETRUS JAN NAUTA (geboren te Franeker in 1762) en ADRIANA ABBING (zie hiervoren op VAN DER GRIJP). Zijn vader, die van April 1785 te Midlum predikant was, vertrok in 1792 naar Zonnemaire, waar hij bleef tot aan zijn overlijden op den 28 Augustus 1805. De eerste opleiding van den reeds vroeg veel belovenden knaap geschiedde door zijn vader, waarbij de jongen een onvermoeiden

leerlust toonde, gepaard met groote liefde voor de natuur, waardoor hij vooral genot smaakte in de bekoorlijke omstreken van Zonnemaire en Noordgouwe. SICCO NAUTA had grooten aanleg voor hoogere studiën, doch familie-omstandigheden, en vooral de druk der tijden, brachten te weeg, dat aan dien wensch niet kon worden voldaan. Hij besloot toen apotheker te worden, waarvoor hij in de leer werd gedaan bij den heer CORNELIS VAN DER GRIJP te Zierikzee, een man niet alleen bijzonder kundig in zijn vak, maar die ook, gelijk hiervoren gezegd is, een ijverig voorstander en gelukkig beoefenaar der letterkunde was. Niet minder had NAUTA te danken aan den predikant en conrector NICOLAAS STELT, bij wien hij in huis woonde en die met belangstelling de merkwaardige ontwikkeling van dezen jongeling gadesloeg. Zijne gedichten, die hij meestal aan zijne nicht PETRONELLA MOENS en aan zijne vriendin AGATHA DEKEN ter beoordeeling zond, werden met goedkeurende en toenemende belangstelling gelezen; laatstgenoemde schreef hem:

„Hoe dank ik God, die mij, voor d'overstap in 't graf
Een hartelijken vriend in U, o NAUTA! gaf.

Na enkele jaren in Zierikzee werkzaam te zijn geweest, ging de jongeling als provisor in de apotheek van den heer C. H. KLESSENAAR te 's-Gravenhage. Nauwelijks was hij daar twee jaren geweest en had door zijn opgewekt, vriendelijk en goedaardig karakter, de achting en liefde van zijn patroon en diens gezin in groote mate gewonnen, of eene hevige ziekte greep den anders gezonden jongeling aan en bluschte na twee dagen op den 10 December 1804 de levensvlam hier op aarde uit. PETRONELLA MOENS, richtte een roerend lof- en lijkdicht aan de bedroefde ouders, die hun kind in de laatste ziekte zelfs niet hadden gezien en het sterven van dien braven en genialen zoon, schijnt het hart des vaders gebroken te hebben, daar hij hem slechts enkele maanden later in het graf volgde.

Tot in haar hoogen ouderdom sprak PIETJE MOENS gaarne over dien zooveel belovenden vriend harer jeugd. Op de Tentoonstelling te Middelburg in 1870 zond de heer SICCO GODEFRIDUS NAUTA VAN DER GRIJP eene slaapmuts in door de blinde dichteres voor haar neef en kunstvriend gebreid en waarin te lezen stond:

KOOSLIEF, *haar deugd*
Biedt rust en vreugd.

Een silhouet van SICCO GODEFRIDUS NAUTA komt voor in *Zeeuwschen Volksalmanak* voor 1837, waarbij mr. J. BERMAN een waardeerend woord over hem schreef.

NEBBENS (BASTIAAN). De familie was in de zeventiende eeuw te Veere gevestigd en schijnt meest door scheepvaart tot aanzien te zijn gekomen. Op eene lijst der zeeschepen in 1651 te huis behoorende in het toen bloeiende Veere, welke op paneel geschilderd in het stadhuis der vervallen plaats nog bewaard is, worden vermeld: CORNELIS NEBBENS, schipper op een fluit De bonte koe, van 4 stukken en 12 man; FILIPS NEBBENS, schipper op De Fortuin, met 8 man en BASTIAAN NEBBENS, schipper op de haringbuis St. Pieter met 15 man. Zooals het dikwijls ging, kwamen deze zeelieden bij toenemenden rijkdom uit den stuurstoel op den burgemeesterszetel. LAURENS NEBBENS (1649—1723), gehuwd met SARA VAN EPEN (1638—1715) was schepen, raad en burgemeester te Veere en het stof dier echtgenooten rust onder een fraai gebeitelden grafsteen in de Groote kerk. Het wapenschild: in keel een keper van zilver, beladen aan de punt met een schelp en vergezeld van 2 en 1 adelaarskoppen van hetzelfde metaal was geen aanmatiging, gelijk wel eens van burgerfamiliën is gezegd, maar waarbij dan vergeten wordt, dat regeeringsleden destijds wel verplicht waren een wapen te maken, of aan bloedverwanten te ontleenen om officieele koop- en rentebrieven te kunnen zegelen. Deze LAURENS schijnt een zeer bekwaam heelmeester te zijn geweest. Zijn zoon mr. FRANÇOIS

NEBBENS, Gecommitteerde Raad van Zeeland (overleden 7 November 1742) verhaalde aan DE LA RUE eene curieuse bijzonderheid uit zijn vaders praktijk. Eens was hij geroepen bij eene kraamvrouw, wier pas geboren kind zeer duidelijk het wapen van Veere op den schouder had, en bij onderzoek bleek, dat de vrouw, kort vóór hare bevalling, naar het brandmerken van een misdadiger op de Markt voor het stadhuis was gaan kijken. Het had NEBBENS niet weinig moeite gekost om die sporen bij den zuigeling zooveel mogelijk onherkenbaar te maken. Mr. SEBASTIAAN of BASTIAAN NEBBENS was in het laatst der voorgaande eeuw een vermogend man, Rentmeester der domeinen van den Prins van Oranje in Noord-Beveland, en Directeur van den in 1771 bedijkten Willemspolder. Hij was gehuwd met BERENDINA PAARDEKOOPER. In 1778 kocht NEBBENS de hofstede Voorhoute onder Kruiningen, waar, van het oude slot in 1751 gesloopt, toen nog een gedeelte van het nederhof of voorburg overgebleven was. De nieuwe eigenaar liet er een sierlijk jachthuis bouwen, gelegen in eene fraaie beplanting. Omstreeks 1812 is deze plaats door zijne erven verkocht. In 1782 werd hij mede door koop ambachtsheer van Kleverskerke, waarna hij zich NEBBENS DE CLEVERSKERKE schreef. Hij vestigde zich later te Middelburg, waar hij kapitein-majoor der burgerwacht was, en zich veel met de belangen van den landbouw bemoeide. Hij was leenman van den Leenhove der grafelijkheid van Zeeland Bewester-Schelde, ambachtsheer in Geersdijk en Wissekerke in Noord-Beveland, en in Tolsende, Schore, Vlake, Kapelle, Biezelinge en Eversdijk in Zuid-Beveland. Zijne kennis van het dijkwezen blijkt uit zijne *Verhandeling over de vallen in de zeedijken*, welke in 1772 door het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen met goud bekroond en in het derde deel der werken gedrukt werd. Van 1786 tot zijn overlijden op den 9 Februari 1807, was hij een ijverig Directeur des genootschaps, die bij zijn overlijden een legaat van zeshonderd gulden schonk, waarvoor verschillende boekwerken, onder

anderen de vijf en twintig deelen van het *Institut François des sciences et arts*, Paris 1798 tot 1808, werden aangekocht. In zijne aanzienlijke woning in de Gravenstraat (I 190) had NEBBENS eene belangrijke verzameling schilderijen, teekeningen, prenten, pleisterbeelden en andere kunstvoorwerpen, welke in September 1807 te Middelburg verkocht zijn In de collectie is een brief van hem aan J. W. TE WATER, dd. 4 Februari 1772 over de bekroonde prijsverhandeling.

NEEFF (ADRIAAN DE). Geboren te Middelburg, omstreeks 1653, werd schoolmeester en leermeester in de mathematische kunsten en was in 1681 beleeder van het schoolmeestersgilde, gelijk blijkt uit het nog in het stedelijk archief voorhanden keurig nette gildeboek. Hij gaf onderwijs in het huis *De schrijvende hand* en kreeg in 1681 van de Staten van Zeeland voor vijftien jaren octrooi voor zijn *Cijferboek der Heylige Schrift, over de gelden, gewighten en maten der Hebreen, arithm. gereduceerd op gelden, gewighten en maten in onzen lande en tijdt gebruykelijk.* Dit boekje, dat in 1682 bij G. NOORMAN te Middelburg in het licht verscheen, en meermalen herdrukt werd, wordt door DE LA RUE geprezen, als klein van bevang en gering in het oog, doch uitmuntende door klare en eenvoudige bevatbaarheid. Nog heeft DE NEEFF uitgegeven *De Heidelbergsche catechismus met vragen en antwoorden op rijm gesteld, door* R(UDOLF) D(E) M(EYER), *predikant te Herbajum. Nu wederom uitgegeven door* ADRIAAN DE NEEFF, Middelburg 1682 en meermalen herdrukt; alsmede *Korte tijdrekening, beginnende van de schepping der Wereldt tot den jare* 1698, Middelburg 1698.

Vermoedelijk was aan dezen kundigen onderwijzer verwant een predikant van denzelfden naam te Veere, gehuwd met eene zuster van den Middelburgschen predikant CORNELIS VAN OSSEWAARDE. In 1674 werd hij van zijn dienst ontslagen en ging te Scheveningen wonen. Zijne vrouw, dochter en zoon bleven te Veere en de laatste, mr. CORNELIS DE NEEFF,

is aldaar in 1699 Schepen en Raad geweest, tot zijn overlijden den 25 Januari 1707 (*Sleutel op de Burlesque notulen*).

NETTIS (JOHANNIS). Geboren te Alkmaar in 1707, werd in 1729 als proponent beroepen bij de Doopsgezinde gemeente te Middelburg; in 1730 werd hij predikant voor den halven dienst, en in 1744, na den dood van GERARDUS DE WIND, voor den geheelen dienst. In 1742 promoveerde hij te Leiden tot medicinae doctor en werd een specialiteit in oogziekten, wat hem den titel bezorgde van oogarts en operateur van de cataract van H. D. H. de Prinses VAN ORANJE EN NASSAU. In 1772 kreeg NETTIS, wegens ziekte, eervol ontslag uit den kerkdienst, dien hij, gelijk destijds gebruikelijk was, te gelijk met zijne geneeskundige praktijk had waargenomen. Hij vertrok toen naar Leiden, waar hij weder als student werd ingeschreven. Den 15 Februari 1777 overleed hij daar, negen en zestig jaren oud. Dr. NETTIS was een veelzijdig ontwikkeld man. Hij was lid der Hollandsche maatschappij, en schreef in de werken dier maatschappij in 1754 eene verhandeling over eene hemelglobe. Van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen was hij sedert de oprichting een zeer ijverig en belangstellend lid. Voor het werk *Tegenwoordigen Staat van Zeeland* heeft dr. J. NETTIS in 1757 een plattegrond van Middelburg in gereedheid gebracht, verkleind naar de groote geteekende kaart van den ingenieur A. ZEHENDER.

NEYT (PIETER JOHANNIS). Geboren te Breskens in 1839 uit PIETER FRANCISCUS NEYT (1796—1868) havenmeester aldaar en PETRONELLA OVERBEEKE (1799—1875). Hij is in 1860 gehuwd met NEELTJE SUSANNA LEUNIS, dochter van den geneesheer L. H. LEUNIS te Groede. NEYT kreeg eene zorgvuldige opvoeding en deed in 1855 examen als landmeter en werd vier jaren later opzichter van 's Rijks waterstaat, waarbij hij aan belangrijke werken in Zeeland werkzaam was. In 1869 werd hij bouw- en werktuigkundige bij den aanleg der Staats-

spoorwegen en had toezicht bij de kanaal- en spoorwegwerken in Zeeland en vooral bij de afdamming van de Ooster-Schelde en het Sloe, waarvoor hij in 1873 tot ridder in de orde der Eikenkroon werd benoemd In 1876 werd hij aangesteld tot uitvoerend ingenieur van den spoorweg Zwolle—Almelo en in 1886 als Rijks-opziener belast met het toezicht op den Stoombootveerdienst van Enkhuizen—Stavoren.

Van NEYT is gedrukt: In de *Verhandelingen van het Instituut van Ingenieurs: Mededeeling over een dijkval in* 1864 *aan den Vlietepolder.* — *Over het vervoeren van grond per locomotief*, 1870. — *De afdamming van het Sloe*, 1872. — *Over den bodem van den Vlietepolder*, 1873. — *Gewicht van steenbekleedingen*, 1873 — *Het Huis Te Britten*, 1874. — *De excavator van Couvreuse.* In het *Archief Zeeuwsch genootschap: De afdamming van het Sloe*, 1873 — *Sprokkelingen op waterbouwkundig gebied* (meest over de constructie der Zeeuwsche dijk- en oeverwerken), 1885. — In het Weekblad *De Ingenieur: Iets over stranden en strandhoofden*, 1886. — *Een praatje over schuijeren*, 1887. — In de *Annales de la Société géologique du Nord: Lettre sur les alluvions de la Zélande.* Verder enkele stukjes over waterstaatsbelangen in de Middelburgsche en Vlissingsche couranten, geteekend PETER SIMPLE en SCALDIS.

NICOLAI. Deze naam komt meermalen voor zonder verwantschap der genoemde personen EVERARD NICOLAI was een zoon van den beroemden NICOLAAS EVERARDI hiervoren genoemd. Hij was in 1527 Raad in het Hof van Friesland en later Raad des Keizers. GENOVEVA NICOLAI getrouwd met mr. ANTONIE DE LA FAILLE, Raadsheer in het Hof van Friesland, overleden in 1584 te Goes, was vermoedelijk zijne zuster. (Zie over het geslacht van NICOLAAS EVERARDI in *De Gids* 1839, blz. 356). Ook in Vlissingen was omstreeks denzelfden tijd eene familie van dien naam; CORNELIS NICOLAI, raad te Vlissingen wordt door DANIEL HEINSIUS vermeld. Zijn geslacht was verwant aan vele aanzienlijke Zeeuwsche familiën.

De moeder van MARIA VAN REIGERSBERG, de bekende echtgenoote van HUGO DE GROOT, was MARIA NICOLAI. In October 1622 trouwde te Vlissingen mr. ADRIAAN NICOLAI met MAIJKEN LAMPSINS, die admiraliteitsheer werd. In 1626 werden er echter grove oneerlijkheden bij dat beheer ontdekt, waarvan het gevolg was dat NICOLAI voor drie jaren uit de provincie Zeeland werd gebannen en tot eene boete veroordeeld van 4000 £ vl. (Vgl JACOB LOYS, *Beschrijving van Rotterdam*, 's-Gravenhage 1746, blz. 132).

GUILLIELMUS NICOLAI was predikant te Kruiningen en werd in 1580 te Goes beroepen, waar hij zich vooral bij de regeling der kerkelijke zaken zeer verdienstelijk maakte. In den twist der LANSBERGENS, over de benoeming van een stadsdokter tot burgemeester, was hij het met dezen ambtgenoot eens; doch terwijl LANSBERGEN werd afgezet, bleef NICOLAI onbelemmerd in dienst. Hij overleed in 1615. BENJAMIN NICOLAI door DE LA RUE genoemd, heeft uitgegeven: *Hartelijke Zegenwensch aan allen, die den Heer* JEZUS *liefhebben in onverderfelijkheid en vermeerderd met de verhandeling van* JOHANNES *XV*, *vs.* 14, Goes 1718, 2e druk.

NIERMEIJER (ANTONIE). Geboren te Vlaardingen den 2 September 1814 uit JOHAN HENDRIK NIERMEIJER, manufacturier aldaar en PETRONELLA FIGEE. Reeds als knaap wekte hij groote verwachtingen op, vooral bij den toenmaligen predikant te Vlaardingen, zijn kundigen leermeester J. H. GUNNING. In 1833 werd NIERMEIJER student in de godgeleerdheid te Leiden, en in 1840 predikant te 's-Heer Arendskerke in Zuid-Beveland. Reeds van zijn proponentsexamen, in Zeeland afgelegd, dagteekende zijne bekendheid met den geleerden dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, predikant te Wolfaartsdijk, die spoedig zijn vaderlijke vriend werd. In 1852 vertrok NIERMEIJER naar Wemeldinge, doch nauwelijks was hij er bevestigd, of hij werd beroepen te Rotterdam en bijna te gelijkertijd tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid te

Leiden, welke laatste betrekking hij in hetzelfde jaar aanvaardde. Slechts enkele jaren kreeg deze eenvoudige, bescheiden geleerde hier gelegenheid om blijken te geven van zijne zeldzame gaven. Eene ziekte, welke aanvankelijk niet zorgwekkend scheen, sloopte in korten tijd de krachten en NIERMEIJER overleed den 20 April 1855. Hij was gehuwd met JANTINA DIDDENS uit Oost-Friesland, en zijn eenig overgebleven zoon DIDDO SIEBELS NIERMEIJER, geboren in 1845 te 's-Heer Arendskerke, is sedert 1880 predikant te Finsterwolde.

Van NIERMEIJER zijn een aantal godgeleerde schriften, verhandelingen en gedichten gedrukt. Zijn afscheidsrede te 's-Heer Arendskerke zag in 1852 te Goes het licht. In de *Zeeuwsche volksalmanakken* van 1843 tot 1850 komen gedichten en opstellen van hem voor (Vgl. *Catalogus Bibliotheek Zeeuwsch Genootschap* 1883). Dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS schreef een levensbericht van dezen voortreffelijken man in de werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Vgl ook *Biographisch woordenboek de Nederlandsche Letterkunde.*

NIEUWHOF (DIRK). Geboren te Schiedam den 19 September 1805. Hij studeerde te Leiden in de godgeleerdheid en werd in 1828 predikant te Grootzundert en Rijsbergen, van waar hij in 1832 naar Haamstede werd beroepen, waar hij den 4 November bevestigd werd. Hier bleef hij werkzaam tot October 1869, toen hij zich met zijne echtgenoote L. A. G. VAN HULSTEIJN te Middelburg vestigde, waar zijne dochter gehuwd was met den boekhandelaar J. STEENMEIJER. Hij overleed aldaar den 26 Maart 1883. Van NIEUWHOF is in het licht verschenen: *De verzoeking van Jesus in de Woestijn*, Rotterdam 1837. — *Gedachtenisrede bij het overlijden van dr.* H. W. LE SAGE TEN BROEK (*van* 1807—1823 *predikant te Haamstede*) *te Zierikzee den 7 Februari* 1845, Zierikzee 1845. — *Burgerlijk en kerkelijk gedenkboek van Haamstede*, *deels ook van Burgh*, Tholen 1857. *Toevoegsel*, Middelburg

1875. Naamloos zijn ook enkele werkjes van Nieuwhof verschenen o. a. in 1848 te Zierikzee eene belangrijke brochure over den staatkundigen toestand van ons vaderland.

Uit nagelaten papieren van dezen bescheiden man, welke in 1883 meest als scheurpapier verkocht zijn, scheen te blijken, dat enkele met zorg bewerkte geschriften onuitgegeven zijn gebleven, zoodat het talent van den kundigen Nieuwhof, niet moet worden beoordeeld naar het meest bekende maar weinig beduidend geschrift over Haamstede.

NIEUKERKEN (Johannes Jacobus van). Geboren te Middelburg den 22 Februari 1854, uit Adrianus Johannes van Nieukerken, huisschilder en Catharina Maria de Konink. Hoewel zijne ouders weinig vermogend waren, spanden zij al hunne krachten in om hun zoon, die reeds vroeg blijken gaf van leerlust en aanleg, eene goede opvoeding te geven. Daardoor gevormd, slaagde hij om reeds in 1871 te Middelburg geplaatst te worden als buitengewoon opzichter bij den Waterstaat en bewerkte met zijn vriend Levinus Kuiler, een in 1875 uitgegeven kaart van Walcheren, met de groote haven-, kanaal- en spoorwegwerken. In 1874 werd Nieukerken aangesteld bij het beheer der rivieren Te Utrecht, waar zijne standplaats was, vond hij gelegenheid om zich in vrije uren onder een kundig architect in de burgerlijke bouwkunde te oefenen. Van daar werd hij in 1878 aangezocht om als Hoofdopziener op te treden bij eene maatschappij te Rotterdam, welke op Feijenoord gebouwen wilde oprichten. Het eerste groote werk was nog niet voltooid, toen in het volgend jaar met de vlucht van den directeur Pincoffs de ontbinding volgde. Eene benoeming tot chef de section bij de spoorwegen in Frankrijk werd door van Nieuwkerken van de hand gewezen, daar hij eene plaats had gevonden bij den architect Gosschalk te Amsterdam, die hem daarna eene aanstelling bezorgde op het bouwkundig bureau bij het Ministerie van Binnenlandsche zaken. Tegelijk begon hij meer

voor particulieren te werken, en kreeg daardoor zóóveel naam, dat hij niet lang daarna zijn ambtsbetrekking kon neerleggen, om zich geheel en al te wijden aan het ontwerpen en uitvoeren van bouwwerken. Zoo werd in Zeeland in 1889 door hem het plan gemaakt en onder zijn toezicht uitgevoerd de bouw van het badpaviljoen te Domburg, alsook van een villa aldaar, en een ontwerp vervaardigd tot eene beplanting der vroonen.

Onderscheidene betrekkingen, met zijn vak in verband staande, werden hem opgedragen. VAN NIEUKERKEN is in 1878 te Middelburg gehuwd met LAURINA KUILER. Hij heeft in een bouwkundig tijdschrift doen drukken een verhandeling over het gildewezen en de toepassing daarvan in onzen tijd.

NIEUWLAND (PETRUS). Geboren te Rotterdam uit CORNELIS NIEUWLAND, wijnhandelaar aldaar en PETRONELLA KOOLBRAND, den 16 September 1722. Hij studeerde te Utrecht en verliet in 1746 met veel lof die Hoogeschool. In 1748 werd hij predikant te Nieuwenhoorn bij den Briel, en in Januari 1750 te Vlissingen. Hier maakte hij als predikant en kanselredenaar veel opgang. Daarom werd hij den 5 Juni 1751 gekozen om Prins WILLEM DEN IV bij zijne huldiging als markies dier stad te begroeten; welke aanspraak, naar men zegt, zóó goed slaagde, dat zulks niet weinig medewerkte om hem kort daarop naar Haarlem te doen beroepen. In 1757 ging hij van laatstgenoemde stad naar den Haag waar hij in 1794 emeritus werd en 30 September 1795 overleed. In Vlissingen staande, huwde hij in Juni 1750 met MARIA MARGARETA MEES, dochter van GREGORIUS MEES, kassier te Rotterdam. Zijne vele indertijd gezochte uitlegkundige boeken, waaronder zijn *Vermaaklijkheden uit de kerkgeschiedenis* (1779) zeer geprezen werden, zijn meest in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap. In 1759 werd zijn portret welgelijkend door AART SCHOUMAN geschilderd en door J.

HOUBRAKEN gegraveerd Zijn oude vriend JAN JACOB BRAHÉ, dien hij tegelijk met zijn afscheid te Vlissingen den 6 Januari 1752 bevestigd had, schreef er een 8-regelig Latijnsch gedicht onder en CAROLUS VLIEG, (1720—1794), mede-opzichter en dus mede-bestuurder van het dichtgezelschap „Kunstliefde spaart geen vlijt" te 's-Gravenhage, voegde er bij:

Dit 's NIEUWLAND *in de ziel verlicht door pinxtervlam;*
Gewoon den vrijgeest aan zijn zegekoets te binden;
Die Englen-lekkernij opdischt voor Godgezinden,
De groote schilder van 't nabeeldige offerlam.
't Ontbreekt alleen aan kunst, de gouden vrijheidsstraalen;
Daar d'ongeschapen zon hem mee beglanst, te maalen.

Deze afbeelding is in *Zelandia illustrata* met zijne handteekening en zijne spreuk: *De dingen die men niet ziet zijn eeuwig.* Vgl. over hem GLASIUS *a. w.*, *Zelandia illustrata*, dl. I, VROLIKHERT *a. w.*

NIEUWENHUIJZEN (JAN). Geboren te Haarlem den 1 September 1724 werd eerst opgeleid in den boekhandel, om dat beroep, gelijk destijds nog gebruikelijk was, te verbinden met leeraar bij een doopsgezinde gemeente. In 1758 werd hij predikant te Middelharnis, waar hij in het huwelijk trad met GEZINA WYNALDA (1722—1787) uit Dokkum en waar zijn oudste zoon MARTINUS geboren werd. Van daar werd hij naar Aardenburg beroepen, waar hij den 11 September 1759 zijne intrede deed (*Navorscher* 1854, blz. 210) en de familie hem eerst later volgde. De kleine gemeente Het Lam aldaar, gaf NIEUWENHUIJZEN een gemakkelijken werkkring, en de overlevering verhaalt, dat vooral uit gedachtenwisselingen met PETRUS MOENS, zijn kundigen gereformeerden ambtgenoot, bij hun verre wandelingen door de fraai beplante omstreken van het nette stadje, bij NIEUWENHUIJZEN het plan gerijpt is, tot het stichten eener maatschappij Tot nut van 't algemeen, een voornemen tijdens het verblijf in zijn volgende gemeente Monnikendam, waarheen hij in April 1771 vertrok, in 1784 tot uitvoering gekomen, schoon het

hoofdbestuur te Edam gevestigd werd. JAN NIEUWENHUIJZEN overleed aldaar den 24 Februari 1806. Van zijne drie kinderen was zijn begaafde zoon MARTINUS, te Middelharnis geboren den 9 December 1759. Deze ontving zijne opleiding meest te Aardenburg en was een speelmakker van de dichteres PETRONELLA MOENS. Hij ging te Franeker, te Harderwijk en te Leiden studeeren, werd in 1784 med. doctor te Edam, was de eerste algemeene secretaris van het Nut, doch overleed te Haarlem den 6 Maart 1793. Een kort handschrift van JAN NIEUWENHUIJZEN over het aannemen van het beroep van Middelharnis naar Aardenburg was op de Tentoonstelling te Middelburg in 1870 (*Catalogus* 2e dr., blz. 40.). Achter zijne *Leerrede ter gedachtenis van 25-jarigen predikdienst*, Amsterdam 1798, komt eene verhandeling voor over de stad Aardenburg en derzelver lotgevallen, tot op den vijandelijken, doch mislukten aanval door de Franschen in 1672.

NIMWEGEN (MARINUS JOHANNES VAN). Geboren te Kleverskerke den 12 October 1762 uit HENRICUS VAN NIMWEGEN predikant aldaar. De zoon werd mede voor predikant opgeleid en studeerde te Groningen. In 1785 werd hij beroepen te Stand-daarbuiten in Noord-Brabant, en stond vervolgens van 1786 tot 1790 te Nieuwe-Tonge; van 1790 tot 1796 te Nieuwenhoorn; van 1796 tot 1802 te Fijnaard en van 1802 tot 1806 te Geertruidenberg. In laatstgenoemd jaar vertrok VAN NIMWEGEN naar Vlissingen, welke stad toen deerlijk kwijnde en in November van het jaar 1807 door koning LODEWIJK NAPOLEON aan Frankrijk werd afgestaan. De watervloed van Januari 1808 deed de ellende nog toenemen, en toen de jaarwedden der predikanten ook niet meer werden uitbetaald, was de gemeente zóó verarmd, dat zij slechts met moeite één predikant onderhouden kon. Dit gaf aanleiding, dat VAN NIMWEGEN in 1808 een beroep naar Rozenburg aannam, waar hij tot 1814 gebleven is. Nadat het vreemde juk was afgeworpen, begeerde de gemeente den geliefden

[illegible] terug, die dan ook in Augustus 1814 tot haar kwam. Sedert zijn vertrek uit de stad was de toestand weder veel verachterd. De Oostkerk en de Kleine kerk waren door het bombardement in 1809 bijna vernield en voor militaire magazijnen in beslag genomen, doch in de Groote kerk, welke mede vreeselijk geleden had, kon de eenig overgebleven predikant JACOB VAN WARMELO, bijgestaan door zijne ambtgenooten uit Middelburg, den dienst waarnemen. In 1816 werd weder een derde predikant beroepen. Van dien tijd af is VAN NIMWEGEN te Vlissingen werkzaam gebleven. In 1838 werd hij emeritus en den 22 September 1843 is hij overleden. Deze predikant, die nooit gehuwd geweest is en met een paar dienstboden op de kaai woonde, was te Vlissingen algemeen geacht en nog heden wordt zijn portret, door A. VAN BEEN gegraveerd en door P. C. VERHOEFF uitgegeven, door velen, vooral uit den burgerkring, in waarde gehouden. Zoover ik weet, is van hem gedrukt: *Kort opstel van geloofswaarheden voor bejaarden en eenvoudigen*, Vlissingen 1818 — *Bijbelsche geschiedenis tot eigen gebruik geschikt*, Vlissingen 1820. — *Kort ontwerp der Bijbelsche geschiedenis enz.*, Vlissingen 1830, 4e dr — *Gedachtenisrede der vervulde* 50-*jarige Evangeliebediening*, (8 November 1835), Vlissingen 1835. — *Afscheidsrede*, Vlissingen 1838. — *De vrije genade Gods is eenig en alleen de bron en oorzaak van het zalig worden van zondaren*, Vlissingen 1840. Er bestaat een gedicht van J. BOEKAERT, *Lauwerkrans gevlochten om het hoofd van den heer* M. J. VAN NIMWEGEN *in November* 1835. Zijne boekerij werd in 1843 door N. J. MESTDAGH te Vlissingen verkocht. VAN NIMWEGEN, vooral door de armen wegens vriendelijkheid en hulpvaardigheid bemind, is te Vlissingen een man van grooten invloed geweest.

NISSE (VAN DER). Dit geslacht was meest gevestigd in Zuid-Beveland. De afkomst, naar wel eens gezegd is, uit de oude ambachtsheeren van Kloetinge, wordt in *Zelandia illustrata*,

dl. II, besproken. Er bestaat eene genealogie door REINIER VAN HEEMSKERK, welke vermeerderd en verbeterd door den eerlijken en nauwgezetten J. VAN DER BAAN, opgenomen is in diens werk *Wolfaartsdijk geschetst enz.*, Goes 1866. Dat register vangt aan met NICOLAAS VAN DER NISSE, in 1474 med. doctor te Goes en Leenman van Zeeland Bewester-Schelde. Zijn zoon mr. CLAIS CLAISZ. VAN DER NISSE was in 1480 en 1481 burgemeester te Goes. De familie schijnt reeds vroeg in die omstreken uitgestrekte grondbezittingen te hebben gehad. De meeste heeren VAN DER NISSE woonden liefst buiten en hielden zich onledig met het beheer hunner goederen, zoodat maar weinigen hunner op staatkundig gebied verschijnen. Mr. GERARD VAN DER NISSE, Heer van Nisse, Kruiningen, St. Philipsland en Zaamslag, werd burgemeester te Goes in Februari 1636; Gecommitteerde Raad van Zeeland en gedeputeerde in de Staten Generaal. Hij was gehuwd met MARIA BOOGAERT uit Delft, dochter van mr. CORNELIS BOOGAERT en SARA POUS (overleden 1645). De Zweedsche diplomaat APPELBOOM schrijft in 1649 vrij oppervlakkig over dezen Zeeuw (doch het zou ook kunnen zijn dat hij zijn in 1652 overleden vader bedoelt, die echter met CORNELIA VAN WATERVLIET was getrouwd). DAVID VAN DER NISSE, Bourgemestre de Goes, dont la fortune monte à 800000 florins au moins, est 40 ans et a trois enfants. Maintenant veuf il a été marié avec une fille de la famille BOOGAERT. Il est regardé comme étant un homme paisible et ami de la paix, ni intrigant, ni malicieux. Il paraît rarement à la Haye, s'occupant de l'administration de ses terres et de ses biens. (G. W. VREEDE, *Inleiding der geschiedenis van de Nederlandsche diplomatie*, dl. II, 2e stuk). Zijne vrouw overleed in 1645 en werd te Nisse begraven met de kwartierwapens BOOGAERT, MOGGE, VAN DER WEELE gezegd POUS en VAN DE WEERDE, en toen hij in 1669 stierf, stonden op het bord boven zijn graf de wapens van NISSE, WATERVLIET, OOSTENDE en VAN CAMPEN. Zijn broeder CORNELIS VAN DER NISSE, ambachtsheer in Heinkenszand, Ovezande, Driewegen, Coudorpe enz.,

was a° 1640 burgemeester te Goes en overleed aldaar 15 December 1658. Hij huwde in 1635 te Amsterdam (ondertrouwd op den huize Jaarsveld) ELISABETH VAN ALTEREN, dochter van SIMON, in Zeeland gecommitteerd geweest door de admiraliteit te Amsterdam en CATHARINA VAN RUYTENBURG, waaruit drie kinderen: SIMON VAN DER NISSE, geboren 1 September 1636 en ongehuwd op eene reis in Frankrijk overleden; ELISABETH VAN DER NISSE, geboren 13 Februari 1639, getrouwd in Februari 1664 te 's-Gravenhage met WILLEM ADRIAAN VAN NASSAU hiervoren besproken; mr. PIETER CORNELIS VAN DER NISSE, schepen te Veere (1691—1693). De jongste broeder was GILLIS VAN DER NISSE DAVIDSZOON, geboren te Goes in Januari 1616. Hij werd Raad en Schepen aldaar en afgevaardigde in de Generaliteits-Rekenkamer. In November 1643 huwde hij te Amsterdam met GEERTRUID VAN ALTEREN, geboren te Middelburg in 1618, eene zuster van zijn broedersvrouw. GILLIS was burgerkapitein te Goes, tijdens de hevige oneenigheden aldaar tusschen den baljuw BARTHOLOMEUS DANCKERTS en vele leden van den magistraat. Toen hij met zijne compagnie in den laten avond van Zaterdag den 24 Maart 1657 de ronde deed, werd hij in de 's-Heer Hendrikskinderenstraat, door de aanhangers van den baljuw aangevallen, en uit het huis van den heer VAN DER STEENE, met nog een ander burger, verraderlijk doorschoten, waarop uit wraak het gebouw geplunderd en vernield werd. VAN DER NISSE werd den 1 April in het koor der Groote kerk te Goes begraven, doch het lijk later overgebracht onder eene voor hem opgerichte tombe in de kerk te Waarde, welke heerlijkheid hij twee jaren te voren had gekocht. (Zie PICCARDT *Bijzonderheden van Goes* en *Zelandia illustrata*). GILLIS liet vier kinderen na: zijn oudste zoon was mr. DAVID VAN DER NISSE, Heer van Nisse en Waarde, en in 's-Gravenpolder, Wolfaartsdijk, Heinkenszand, Ovezande, Driewegen en Coudorpe. Hij was Raad en Schepen te Goes en Gecommitteerde Raad van Zeeland en in de Admiraliteit. Hij huwde in Augustus

1669 te Middelburg met CLARA VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, en na haar overlijden, in April 1693 met SARA DE MUNCK ALEXANDERSDOCHTER, wed. van ADRIAAN VAN RIEMSDIJK. Deze „norsche DAVID," gelijk hij in de pamfletten van dien tijd genoemd wordt, schijnt een lastig man te zijn geweest. Te Middelburg vertoevende, bewoonde hij het zomerhuis Hogerzale (de Hooge Sale a° 1564) buiten de Seispoort, waaraan de schatrijke man geen kosten had gespaard. SMALLEGANGE geeft er in zijne *Chroniek* blz. 673 eene beschrijving van en zegt: dat FLORA en POMONA hier haren troon bezaten, en dat de fraai aangelegde tuinen, sierlijk beplant waren met oraniën, lemoenen, granaten, oleanders, laurieren, mirten en jasmijnen, waarvan de meesten des winters tegen de koude in kunstige en kostbare oranjeriestoven bewaard werden. Hij is bij zijne eerste vrouw in de kerk te Nisse begraven, onder een wapenbord met acht kwartieren. Hun zoon mr. GILLIS CORNELIS VAN DER NISSE, was schepen te Goes in 1714 en burgemeester in 1747. Hij was de laatste mannelijke afstammeling der familie en liet bij zijn overlijden op 17 October 1757 twee natuurlijke dochters na, voor wie hij in 1755 aan de Staten van Zeeland legitimatie vroeg, welk verzoek pas na zijn dood in April 1758 werd ingewilligd. De huwelijken dezer dochters brachten de aanzienlijke grondbezittingen der familie in andere geslachten.

NYTTHUS (PETRUS). Geboren te Kerkwerve den 25 Juli 1758, uit CORNELIS NYTTHUS en EBELINA LOMMERS. Hij werd voor schoolmeester opgeleid en bekleedde die betrekking eerst te Burgh in 1779; vervolgens te Oostburg van 1783 tot 1790 en daarna te Noordgouwe, waar hij in 1791 overleden is. Hij was getrouwd met ADRIANA DE GLOPPER en liet kinderen na. Gelijk J. VAN DER BAAN in *Cadsandria* 1858 uiteenzet, was NYTTHUS een zeer kundig onderwijzer. Hij behoorde niet tot de gewone schoolmeesters dier dagen, die in een gemakkelijk huiskleed, gezeten in de lessenaar van

het meestal sombere en naakte schoolgebouw, zich liever bezig hielden met het vermaken van ganzenpennen, dan met het onderwijs, dat trouwens meest bestond in vóórzeggen en názeggen, in vóórdoen en nádoen, en die verlangend uitkeken naar het oogenblik, waarop de dorpsklok het sein zou geven om met psalmgezang en gebed den schooltijd te besluiten. NYTTHUS is in herinnering gebleven als een man, die zich met voorbeeldeloozen ijver aan zijne leerlingen wijdde en hen zooveel mogelijk tot zelfstandig denken opleidde. Vooral muntte hij uit in de schrijfkunst en zijne vaardigheid was daarin waarlijk bewonderenswaardig. Zoo plaatste hij zich eens te Oostburg met een stuk krijt in iedere hand voor de tafel in de zoogenoemde Raadzaal en schreef daarop met beide handen tegelijk in groote, eenvoudige maar zeer zuivere en kunstige letters, zoo achteruit als vooruit De regeering aldaar vond dit een zóó treffelijk werk, dat zij de krijtletters door een schilder nauwkeurig met verf deed overhalen; waardoor deze proef van schoonschrift meer dan een halve eeuw bewaard is. In Aardenburg vindt men nog een stel schriften van dezen onderwijzer zóó net, sierlijk en smaakvol, dat een deskundige verzekerde, van de vermaardste schrijfkunstenaars nooit iets dergelijks te hebben gezien. NYTTHUS was waarschijnlijk bevriend met JAN BLONKER, in de achttiende eeuw onderwijzer te Aardenburg, van wiens pennekunst op de Tentoonstelling van Zeeuwsche oudheden te Middelburg in 1870 merkwaardige proeven waren.

NOEMER (PIETER VAN). De familie VAN NOEMER behoorde in de achttiende eeuw tot den aanzienlijken handelsstand te Zierikzee. In dien tijd was de koophandel in die oude stad nog zeer belangrijk en was zelfs toegenomen naarmate de visscherij verminderde. Zoo waren er in het jaar 1747 zeven en negentig aldaar tehuis behoorende koopvaardijschepen, waaronder een fregat, twee buizen, twee snauwen en drie driemasthoekers, zijnde de overige tweemasthoekers, waar-

mede een uitgebreide handel gedreven werd op de Middellandsche zee, Spanje, Portugal, Ierland en de Oostzee. Met eenige hoekers werd jaarlijks naar Noorwegen om houtwaren, maar vooral om kreeften gevaren, waarvan in het voorjaar tot diep in den zomer, soms wel vijftig ladingen, ieder van zes tot twaalf duizend stuks, werden aangebracht. Ook de oesterhandel, waarvoor drie putten te Zierikzee en twee te Brouwershaven waren, bloeide. Bovendien waren er omstreeks 1740 nog een vijftig vischschuiten en ruim zeventig vaartuigen voor de binnenvaart; zoodat het mastbosch in de havens op de afbeeldingen der stad niet overdreven mag geacht worden. Een der groote kooplieden der drukke handelsstad was HERMANUS VAN NOEMER (1661—1743) gehuwd met CORNELIA VAN DEN HAKKE (1666—1743). Waarschijnlijk was een zoon van hem CORNELIS VAN NOEMER, geboren in 1697, die in 1719 te Leiden med. doctor werd. PIETER VAN NOEMER, geboren te Zierikzee in September 1700, studeerde in de rechten en werd Schepen en Raad zijner geboorteplaats en later van wege die stad Rekenmeester van Zeeland. Hij huwde met MARIA CORNELIA HODENPYL (1710—1747) dochter van PIETER HODENPYL (1671—1722), predikant te Zierikzee en CORNELIA DE COCQ. Na een langdurige en pijnlijke ziekte stierf VAN NOEMER den 21 November 1767, nalatende eene dochter PETRONELLA. Hij had een veelbelovenden zoon gehad PIETER VAN NOEMER, geboren in 1736, die in 1756 te Leiden in de geneeskunde studeerde. In Mei 1754 hield deze, waarschijnlijk bij het verlaten der latijnsche school, eene *Oratio in laudem Urbis Ztericzaeae*, waarachter zijn vader een lierzang schreef, welke zoon, naar het schijnt, jong is overleden. De vader was een vroom en achtingswaardig man, maar een zeer middelmatig dichter, gelijk blijkt uit zijne te Middelburg in 1766 uitgegeven *Stichtelijke gedichten*. Ook achter de *Nagelaten mengeldichten van* P BODDAERT Cz., Middelburg 1761, schreef VAN NOEMER een vers; alsmede vóór de gedichten van JOHANNES EUSEBIUS VOET.

In de collectie is een brief van PIETER VAM NOEMER aan den "heer en neef" JACOB MOUNIER, koopman in wijnen te Middelburg dd. 1752, over de reederij van een schip van VAN NOEMER, en een Turksch paspoort, waaruit blijkt dat hij in het kantoor betrokken was. Ook wordt er eene kennisgeving van zijn overlijden bewaard.

NOENAERT (JACOBUS). Geboren te Utrecht, werd in 1661 poorter te Middelburg, waar hij van 1657 tot 1680 een der voornaamste boekverkoopers werd. Hij woonde op den Wal en was drukker van de admiraliteit van Zeeland en van de Illustre school. NOENAERT behoorde tot de Vrijzinnige- of Coccejaansche partij en was als zoodanig betrokken in de kerkelijke twisten te Middelburg over het beroep van WILHELMUS MOMMA. Ook is bij hem gedrukt het *Tractaet van Vrede, gesloten te Nijmegen den* 10 *Augustus* 1678, uitgegeven door JACOBUS NOENAERT, P. VAN GOETHEM *en* JOH MEERTENS.

NOLCK (MAARTEN ABRAHAMSE VAN DER), ook NOLICK of NOLC genoemd, geboren te Delft, en in tweede huwelijk in November 1609 getrouwd met MARIA KNYFFS uit Delft, was boekdrukker en boekverkooper te Vlissingen en woonde aldaar op de bierkaai "in de druckerie," van het laatst der zestiende eeuw tot 1623. Hij gaf o. uit *Colloquia et dictionariolum octo linguarum*, waarvan in 1621 bij de weduwe en erven van SIMON MOULAERT te Middelburg een nieuwe druk verscheen. In September 1607 gaf hij uit het hiervoren genoemde *Clein poëtelick tractaet betreffende de Vredes- en oorlogsvruchten door* G(IDEON) M(ORRIS) opgedragen aan de regeering van Vlissingen. In Maart 1618 werd VAN DER NOLCK tot drukker te Zierikzee toegelaten, doch ik zou haast betwijfelen of hij er ooit is gevestigd geweest, daar hij later nog te Vlissingen heeft gedrukt. Hij heeft o. a. uitgegeven JAN TAFFIN, *Claire exposition de l'apocalypse ou révélation de St.*

Jan (*Jean*) *etc.*, Fless. MARTIN ABR VAN DER NOLYCK 1599. — *Redenen en motieven beneffens zeker particulier versoek omtrent de weeskamer te Vlissingen a°* 1616, (*Catalogus Zeeuwsch genootschap*, dl. I, blz. 198).

NONHEBEL. JOHANNES PETRUS NONHEBEL was tegen het einde der achttiende eeuw predikant te Kleverskerke en in 1796 te Lingen gehuwd met ELISABETH CATHARINA VERHOEVEN uit Middelburg. Hij had zijne standplaats moeten verlaten wegens bekende gehechtheid aan het Huis van Oranje, want de vrijheidskraaiers dier dagen wilden geen andere overtuiging dulden dan die hun eigen onverdraagzame kleingeestigheid voor de ware uitschetterde, waarom de dominee onverwacht werd gearresteerd en naar den Haag vervoerd. Hier werd de man na korten tijd ontslagen, doch moest zooveel kosten betalen, dat zijne middelen schier uitgeput waren. Hij kreeg gelegenheid om over Veere naar Engeland te komen, waar hij zich bij Prins WILLEM DEN V vervoegde en door dezen in staat werd gesteld om in zijn onderhoud te voorzien. Na het overlijden zijner echtgenoote, hertrouwde hij met eene Iersche dame Miss. O'HICKIE. Op aanraden van onzen gewezen stadhouder keerde NONHEBEL naar Nederland terug, waar hij te Petten in Noord-Holland predikant werd. Uit zijn tweede huwelijk, werd in Engeland geboren JOHN ABRAHAM CHRISTOFFER NONHEBEL (1803—1881). Deze studeerde te Utrecht en werd predikant op een aantal plaatsen ook in Zeeland Hij stond te Serooskerke (W) toen Koning WILLEM III op 25 Mei 1862 die gemeente bezocht en begroette dien vorst door met zijne gemeenteleden het derde vers van den CXXXIV Psalm aan te heffen, van welke eenvoudige, maar indrukwekkende ontvangst, door buitenlandsche dagbladen, als kenmerk van het eigenaardige Zeeuwsche volkskarakter, met ophef werd melding gemaakt. (Zie DE STOPPELAAR, *Gedenkboek*)

NONHEBEL was een vroom, maar uiterst eenvoudig man,

van wiens zonderlinge preekmanier curieuse bijzonderheden in herinnering zijn gebleven. Uit zijn huwelijk met JOHANNA AGATHA CHRISTINA VAN DER BURG (geboren 1806), was de oudste zoon JOHAN PETRUS NONHEBEL, geboren den 6 Januari 1830 te Est bij Tiel. Hij ontving zijne eerste opleiding te Loosdrecht, waar zijn vader toen predikant was en studeerde te Utrecht van 1849 tot 1853. In 1854 werd hij predikant te Heemse en in 1857 te Vaassen, vanwaar hij in 1861 naar Middelburg werd beroepen. De destijds vrijzinnige kerkeraad aldaar, achtte het billijk, dat ook een of meer predikanten van behoudende richting in de gemeente werkzaam waren. NONHEBEL aanvaardde den 6 April 1862 met ijver deze niet gemakkelijke taak, en daar het meerendeel der lidmaten zijne opvatting deelde, werden zijne leerredenen altijd door eene groote schare van belangstellenden bijgewoond, die hij door indrukwekkend voorkomen en klankrijke stem steeds wist te boeien. Maar ook tot andere werkzaamheden op Christelijk gebied, zooals zondagsscholen, jongelingsvereenigingen en zendingsfeesten wekte hij op en stond die met vurigen ijver voor, wat hem natuurlijk meermalen met andersdenkenden in botsing bracht. Goedhartig en trouw, onttrok hij zich ook nooit, waar voor maatschappelijke belangen steun werd ingeroepen. Zoo was hij een der ijverigste leden van de commissie, die zich in 1881 te Middelburg de zaak aantrok der voor hun vrijheid worstelende Transvaalsche boeren en het welslagen der inzameling was in geen geringe mate aan zijne bemoeiingen te danken. Terwijl NONHEBEL te Middelburg stond, werd hij beroepen te Groningen, den Haag en Amsterdam, doch hij kon van zijne gemeente niet scheiden. Later schijnt zijne denkwijs door verschillende omstandigheden op dit punt te zijn gewijzigd en nam hij in December 1881 een beroep aan naar Dordrecht. Hier kon de ijverige predikant slechts kort werkzaam zijn en den 25 November 1882 stond hij voor het laatst op den kansel. Een sleepende ziekte begon zijne krachten te ondermijnen en den ganschen winter

moest hij schier werkeloos doorbrengen, wat een zware beproeving voor den altijd bezigen man was. In het voorjaar hoopte hij te Carlsbad genezing te vinden, doch op de reis naar die badplaats kon hij het slechts tot Hannover brengen, waar hij in de St Vincents-Stiftung op den 3 Juni 1883 overleed. NONHEBEL was in Januari 1857 gehuwd met LUTHERA ANNA AGATHA baronesse VAN HAERSOLTE TOT DEN DOORN, uit welk huwelijk verscheiden kinderen zijn. Hij heeft uitgegeven: *Geschiedenis der Hervorming*, 1860. — *Christelijk dagboekje*, 1862. — *Zendingsrede te Rotterdam*, 1863. — *Christen in naam of Christen in waarheid*, 1863. — *Stemmen voor Christelijk nationaal onderwijs*, 1865 en 1866. — *Rede te Leeuwarden over Christelijk nationaal onderwijs op 23 Mei* 1867. — *Zendingsrede te Rotterdam* 1869. — *Vaccinatie. Een woord aan zijne landgenooten*, 1871. — *Leerrede gehouden te Middelburg*, 1871. — *Leerrede na 25-jarige ambtsbediening*, 1879. — *Bladen uit het dagboek van een leeraar*, 1882, 2e. druk — *Christelijk dagboek*, 1881 enz. Na zijn overlijden werd bij H. J. KOEBRUGGE, te Dordrecht uitgegeven, doch niet in den handel gebracht, *Nog sprekende nadat hij gestorven is. Zestal leerredenen met een levensbericht.*

NOPPEN (CORNELIS ADRIAAN VAN) Geboren te 's-Gravenpolder den 26 Augustus 1788. Hij werd opgeleid door den uitnemenden onderwijzer P. ELSMAN aldaar (die in 1807, toen zeven en dertig jaren oud, den eersten rang haalde) en was als ondermeester eerst werkzaam te Koudekerke en vervolgens te Tholen, waar hij in den echt trad met DINA ELISABETH MOULIKER (1790—1834). Den 8 Augustus 1808 werd hij hoofdonderwijzer te Koudekerke, van waar hij in Mei 1814 naar Vlissingen vertrok, en daar het hoofd werd eener openbare school, welke eerst zeer bloeide, doch later verloopen is. VAN NOPPEN was, vooral in wiskundige wetenschappen, zeer kundig. Zijn meest bekend boek is: *Tafels, berattende in kubieke ellen, den inhoud van vierkant bezaagd en rond hout*,

Middelburg bij S VAN BENTHEM en Gebroeders ABRAHAMS, 1823, prijs 8 gulden. Deze tafels werden gunstig beoordeeld en zijn dan ook met lofwaardige nauwgezetheid bewerkt. In het dagelijksch leven was VAN NOPPEN, wat men noemt een „moeilijk man" en vooral, na den dood zijner echtgenoote, gaven huiselijke omstandigheden hem veel verdriet. Het is dan ook niet best met hem en de zijnen afgeloopen. Hij is overleden te Vlissingen den 30 Juni 1858.

OBREEN (JACOBUS). De stamvader van dit geslacht, waartoe veel kundige en achtingswaardige leden in ons land behoorden, kwam met de Schotsche hulptroepen van Koningin ELISABETH in ons land, doch was, gelijk trouwens de naam aanduidt, van Iersche herkomst. Tegen het einde der zeventiende eeuw wordt genoemd zijn kleinzoon OTTO OBREEN, kapitein van het groot buitenjacht der Heeren van den Raad van State, gehuwd met ANNA SWEYTERS. Uit dezen echt was een der kinderen: JACOBUS OBREEN, geboren te Rotterdam den 3 October 1697. Hij werd opgeleid voor predikant, ging te Utrecht studeeren, werd in 1719 proponent, in 1721 predikant te Philippine, in 1725 te Aardenburg en in 1728 te Hulst. Volgens de bepalingen der Generaliteit, moesten in Staats-Vlaanderen Latijnsche scholen worden opgericht, wat zich echter bepaalde bij het geven van onderwijs in de klassieke talen door predikanten, die daarvoor van 's lands regeering eene kleine geldelijke tegemoetkoming genoten. OBREEN schijnt echter te Hulst een soort van college te hebben gegeven, waar hij o. a eene oratie uitsprak: *De origine et progressu literarum humaniorum in Belgis foederato*. Hij was een zeer kundig man en een niet onverdienstelijk Latijnsch dichter, gelijk blijkt uit twee lijkzangen op het overlijden van zijn ambtgenoot ERNESTUS LUDOVICUS DIEDERIX (20 November 1729). OBREEN was gehuwd met CORNELIA MARIA VERMEULEN en overleed als weduwnaar den 5 December 1735. Zijn oudste zoon OTTO OBREEN, geboren in April 1730, is

burgemeester geweest van Hulsterambacht en is in Mei 1754 getrouwd met CLASINA DINA CORNELIA WOUTERS en als weduwnaar in 1771 met JACOBA VAN STAA (overleden 1787). Een zoon uit het tweede huwelijk A. J. OBREEN, was in 1824 ontvanger der registratie te Hulst. Van latere gedenkwaardige en verdienstelijke leden dezer familie, is uitvoerig bericht te vinden in de *Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde voor* 1878 *en* 1881; alsmede kortere mededeelingen in het *Biographisch woordenboek der Nederlandsche Letterkunde enz.*, Amsterdam 1890. De hier bedoelden wonen echter sedert lang buiten Zeeland en zijn ook niet in die provincie geboren.

OCHTMAN (JOHAN HENDRIK) werd geboren te Zierikzee den 24 Februari 1817 uit JOHANNES OCHTMAN en PETRONELLA NIJLAND, brave lieden uit den fatsoenlijken burgerkring. Eene zorgvuldige opvoeding toonde hij zich waardig, door met lof het examen voor apotheker af te leggen, waarna hij in 1837 eene zaak vestigde in zijne geboorteplaats op den Dam naast de Meelstraat. In Maart van dat jaar trad hij in het huwelijk met ANNA ADRIANA BORRENDAMME (1811—1873); waaruit drie zonen en vier dochters. De meer dan gewone bekwaamheden van dezen eenvoudigen, bescheiden, werkzamen man, werden toen slechts in een kleinen kring van vrienden gewaardeerd en OCHTMAN was weinig bekend, totdat omstandigheden aanleiding gaven dat hij meer op den voorgrond trad Omstreeks het jaar 1842 onderging de bewerking der meekrap eene belangrijke verandering. Sedert eeuwen was die verfstof in de zoogenoemde meestoven bijna op dezelfde manier gedroogd en gemalen, doch dit voldeed niet meer aan de eischen des tijds en voor de vervaardiging der garancine was veel scheikundige kennis noodig. Toen enkele heeren het voornemen opvatten om ook in Zierikzee eene fabriek daarvoor tot stand te brengen, werd OCHTMAN aangezocht om de wetenschappelijke leiding op zich te nemen.

Met de merkwaardige energie hem eigen, nam hij deze zaak op en in het bouwwerk geholpen door zijn kundigen vriend P. LABRIJN, stichte hij eene fabriek, die uitnemende producten leverde en aan de eigenaars groote voordeelen verschafte. In 1854 verkocht hij zijne apotheek en trad op als directeur-deelgenoot der garancinefabriek onder de firma OCHTMAN, VAN DER VLIET & Co In verband met de werkzaamheden gaf hij in druk uit: *Verbeterde wijze van Meekrapbereiding.* — *Raadgevingen om op voordeelige wijze stoomketels te stoken.* Gelukkig heeft de werkzame man het niet beleefd dat de meekrap door andere kleurbereiding verdrongen en de teelt schier te niet gegaan is In December 1852 werd OCHTMAN tot lid van den gemeenteraad gekozen, en is dit tot zijn dood gebleven. Hij toonde zich daar een der ijverigste raadsleden, vooral in de commissie van fabricage De oprichting der gasfabriek was niet weinig aan zijne veerkracht te danken en door woord en geschrift verdedigde hij die verlichting tegen bekrompenheid en vooroordeel. Toen deze fabriek tot stand was gekomen, gaf hij eene handleiding uit: *Wenken voor Gasverbruikers.* De vestiging eener Kamer van koophandel te Zierikzee is men voornamelijk aan de bemoeiingen van OCHTMAN verschuldigd en het was eene verdiende hulde aan zijn ijver en bekwaamheid, dat hij tot voorzitter gekozen werd. Niet minder verdienstelijk maakte hij zich bij de oprichting van een departement der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid. Met zijn gewone geestkracht pakte hij deze zaak in Augustus 1857 aan Zijn voorbeeld werkte aanstekelijk en enkele kloeke mannen slaagden er in om in het kleine Zierikzee eene afdeeling tot stand te brengen, die door aantal leden en werkzaamheid zóó uitmuntte, dat het de verwondering en bewondering van het Hoofdbestuur wekte. Zulk een uitkomst kon dan ook alleen door een man als OCHTMAN worden verkregen De uren, welke hij voor verpoozende uitspanning had kunnen en mogen besteden, wijdde hij aan de belangen van dit departement. Werken was de

leus van zijn leven, oogenblikken van traagheid en vadsigheid waren hem onbekend en niemand heeft hem ooit ledig gezien. Zulk een rustelooze ijver vergt echter veel van het lichaam, vooral wanneer de vurige geest door geen krachtige gezondheid wordt gesteund. Gaandeweg werd OCHTMAN ziekelijker en zagen zijne vrienden met bezorgdheid hem verminderen, hoewel hij zelf vertrouwend de toekomst te gemoet ging Eindelijk waren de lichaamskrachten uitgeput en een zenuwberoerte maakte op den 29 December 1863 een einde aan zijn nuttig leven. Hoe diep de indruk was door dit heengaan in Zierikzee teweeggebracht, kan men lezen in een alleen voor zijne vrienden bestemde *Gedachtenis*, waarin de toespraken bij zijn graf, in den Gemeenteraad en in de vergadering van het departement der Maatschappij van Nijverheid zijn afgedrukt. Daaruit blijkt welk een nuttig burger en edel mensch JOHAN HENDRIK OCHTMAN is geweest Zijn oudste zoon is thans wethouder te Zierikzee en zijn tweede zoon bekleedt dezelfde betrekking te Goes.

OCKERSE. Uit den in oude tijden veel gebruikten voornaam OCKER ontstonden in Zeeland in verschillende maatschappelijke kringen, onderscheiden familiën van gelijken of bijna gelijken en dikwijls verwisselden naam, zooals OCKERS, OCKERSE, OCKERSSEN. Op de kaart bij SMALLEGANGE worden wapenschilden van OCKERS en OCKERSSEN afgebeeld, van twee geslachten uit Zierikzee, betrekkelijk zóó weinig verschillend, dat zij beiden wel van één naam zullen zijn afgeleid. Een verbandbrief van Burgemeester en Schepenen van Zierikzee van 1558 draagt een eenigszins geschonden zegel van CORNELIS OCKER SIMONSZ., waarop een merk te zien is, volgens eene aanteekening van mr JACOB VERHEYE VAN CITTERS, ook voorkomende op een, toen in de familie POUS bewaarden zilveren pelgrimsbeker, ter herinnering aan een bedevaart naar St Jacob van Compostella in 1519. Deze CORNELIS OCKER SZ., was burgemeester te Zierikzee van 1548—1560 en overleed in 1578. Zijne nakomelingen werden in de zeventiende eeuw

in de toen bloeiende koopstad aanzienlijk en vermogend. Vooral waren dit de gebroeders mr. JOHAN DANIEL OCKERSE (1668—1742) en CORNELIS DANIEL OCKERSE (1674—1729). Eerstgenoemde, die raadsheer was in het Hof van Holland en Zeeland en Burgemeester van Zierikzee, liet voor zich en voor zijn jongeren broeder, afgevaardigd wegens Zeeland in de Algemeene Staten, in de kerk zijner ambachtsheerlijkheid Dreischor, eene kostbare marmeren graftombe oprichten, waarop hunne portretten in medaillon, en de kwartierwapens OCKERSE, STOUTENBURG, DE VAGER, DE JONGE, VAN DER HAVE, HUYGE, WEUYTE en COOLE. Van het aanzienlijk vermogen dier heeren werd hun zusterszoon, mr. PIETER MOGGE VAN RENESSE, grootendeels erfgenaam. Te gelijker tijd leefde hun neef JAN CORNELIS OCKERSE, geboren 17 November 1673, vijfde zoon van CORNELIS OCKERSE, Raadsheer in de Hove van Holland en Zeeland. Hij ging in 1693 ter zee varen en woonde onderscheiden gevechten bij, o. a. als kapitein-ter-zee het beleg van Gibraltar in 1704. In 1709 werd hij Schout-bij-nacht, in 1723 vice-admiraal en in 1730 Luitenant-admiraal van Zeeland. OCKERSE was gehuwd met CORNELIA BUTLER (1694—1763), dochter van JAN THOMAS BUTLER, kapitein en ANNA VAN DER STRINGE, en overleed den 10 Juni 1740, verscheiden kinderen nalatende, die huwden in de familiën VAN CITTERS, VAN DISHOECK, EVERSDYCK, VAN HOORN VAN BURGH enz. Of het wapenschild met de spreuk: *Nec timide, nec tumide*, dat in een der kerken van Middelburg hing, van dezen admiraal was, kan ik niet zeggen. Zijne weduwe bewoonde tot op haar overlijden, de uit de familie VAN DER STRINGE afkomstige buitenplaats Rustenburg op den Segeersweg onder Welzinge. Waarom het fraai door PH. VAN DIJK geschilderde portret van den weinig geachten JOHAN OCKERSE, Heer van SCHOONEWALLE, afkomstig uit de nalatenschap van den predikant JOHN CHALMERS te Veere, bij eene veiling in het schuttershof van den voetboog te Middelburg in Augustus 1730 geen kooper kon vinden, wordt door DE LA RUE in zijne aantee-

keningen verhaald. De bekende schrijver WILLEM ANTONIE OCKERSE was gewoon, hoewel geboren te Vianen den 6 April 1760, zich als een Zeeuw te beschouwen en stamde uit het genoemde geslacht af; waarom een portret en aanteekeningen door zijne dochter aan het Genootschap werden gelegateerd. Hij studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid en was daar een der beste vrienden van BELLAMY; daarna werd hij predikant te Baarn en in 1784 te Wijk-bij-Duurstede. In 1797 werd hij lid der Nationale Conventie, doch door eene omwenteling was dit van korten duur. OCKERSE zette toen een effectenkantoor op te Amsterdam, waarin zijn geheele vermogen teloor ging, zoodat het een uitkomst voor het gezin was, dat hij in 1810 weder predikant te Limmen kon worden. In 1818 moest hij wegens gezondheidsredenen dien werkkring verlaten, waarop hij 2e secretaris werd der Maatschappij van weldadigheid en redacteur van het tijdschrift „De Star." Hij overleed aan eene borstziekte te 's-Gravenhage den 19 Juni 1826. Deze scherpzinnige geleerde heeft veel geschreven. Met zijne zuster ANTOINETTA OCKERSE (1763—1828) getrouwd met JOHAN PETRUS KLEIJN, gaf hij uit: *Gedenkzuil op het graf van* JACOBUS BELLAMY (1757—1786), Haarlem 1822, waarin silhouet-portretten van BELLAMY en FRANCINA BAANE, waaronder OCKERSE schreef:

FRANCINA's min schonk aan den zanger der natuur
Zijn godenlier, om haar en 't vaderland te zingen,
Zij leven in zijn Lied. Hij zweve in hooger kringen
Niets dooft bij hen den gloed van 't heiligst liefdevuur.

In de verzamelingen van het Zeeuwsch genootschap zijn in de collectie over BELLAMY brieven van W. A. OCKERSE over de uitgaaf van de *Gedenkzuil*. Het leven van W. A. OCKERSE werd door prof. J. CLARISSE beschreven vóór het 3e deel der *Vruchten en resultaten van een zestigjarig leven*, Amsterdam 1826.

OELS (PIETER). Volgens IMMERZEEL was deze niet onverdienstelijke teekenaar van portretten, meest in crayon, uit

Zeeland afkomstig, wat mij echter niet nader gebleken is. Hij was in 1720 geboren, woonde lang in Rotterdam, van waar hij naar Amsterdam verhuisde, waar hij omstreeks 1790 overleden is.

OLIVIER. In het jaar 1682 was predikant te Beek in Limburg ADOLF OLIVIER, die in 1702 naar de bloeiende gemeente te Stavenisse werd beroepen Dit was in dien tijd een welvarende plaats en vooral druk wanneer de aanzienlijke ambachtsheer CAREL PHILIPS graaf VAN FLODORFF-WARTENSLEBEN, getrouwd met JEANNETTE MARGARETA HUYSSEN op het, in SMALLEGANGE's kroniek afgebeelde slot vertoefde. Dat ook het kerkelijk leven aldaar opgewekt was, blijkt uit vele geschenken van zilver voor kerkgebruik bestemd (*Zelandia illustrata*). Dominee OLIVIER schijnt een zeer ontwikkeld en begaafd man te zijn geweest, van wien een niet onverdienstelijk gedicht gedrukt is voor het werk van mr. J. J. MAURITIUS, *Zegepralend loftooneel der Vrouwelijke sexe*, Amsterdam 1704. Op een reis naar Amsterdam werd OLIVIER ongesteld en hij overleed aldaar in October 1706. Zijn zoon GERHARD ADOLF geheeten, geboren in 1706, studeerde in de godgeleerdheid, werd in Maart 1728 te Steenderen predikant, waar hij echter reeds in 1739 overleed.

Een tijdgenoot van dezen predikant en wellicht een bloedverwant, was JOURDAIN OLIVIER, geboren in Languedoc en een kleinzoon van PIERRE OLIVIER, raadsheer te Carcassone en MARIE DE BEAUXHOSTES. Hij werd in 1668 predikant te Pau, doch week bij de herroeping van het edict van Nantes naar Nederland, waar WILLEM III hem in 1686 benoemde tot Waalsch predikant te Breda. In 1690 vertrok hij als predikant naar den Haag, waar hij in April 1709 gestorven is. Uit zijn huwelijk met ANNA DAY, werd o. a. geboren in Juni 1694 DANIEL OLIVIER. Deze studeerde in de godgeleerdheid, werd theol. doctor, en is als predikant in den Briel bevestigd door zijn broeder JÉRÔME in 1720. Van 1721

tot 1735 was hij predikant te Londen. Hij werd in laatstgenoemd jaar te Amsterdam beroepen, doch overleed aldaar reeds in 1736. Uit zijn huwelijk met ELISABETH DURAND werd, waarschijnlijk te Londen, een zoon geboren FRANÇOIS OLIVIER. In 1746 vestigde deze zich te Leeuwarden, waar hij in Juni 1749 in het huwelijk trad met WILHELMINA STEENSMA. Dit waren de ouders van JOHANNES OLIVIER, geboren 14 Augustus 1761. Deze was van 1785 tot 1790 predikant te Donkerbroek en Hiaure. In April 1790 werd hij predikant te Serooskerke (Schouwen), waar deze kundige en algemeen geachte man in dienst bleef tot Januari 1816 Hij werd toen emeritus, vestigde zich in Zierikzee, en overleed aldaar reeds den 17 Augustus van hetzelfde jaar en niet, gelijk in *De Boekzaal* opgegeven wordt den 17 Juli. Uit zijn huwelijk met MARTINA VAN DE VELDE, dochter van den predikant JOHANNES VAN DE VELDE en AGATHA VAN DER SCHATTE kwamen voort drie zonen: FRANS JOHANNES OLIVIER (1795—1860) een man die zich te Zierikzee in velerlei betrekkingen verdienstelijk heeft gemaakt, gehuwd met CATHARINA VOORDENDAG: JOHANNES VAN DE VELDE OLIVIER (1796—1845) een zeer bekend boekverkooper en uitgever aldaar en NICOLAAS VAN DER SCHATTE OLIVIER, geboren in 1802. Onder de kinderen van FRANS JOHANNES OLIVIER was JOHANNES CORNELIS OLIVIER (1816—1870) een zeer bekwaam en bekend kostschoolhouder te Vlaardingen, en onder de vijf zonen van JOHANNES VAN DE VELDE OLIVIER en CORNELIA GERARDINA BAL SNIJDERS mogen niet onvermeld blijven: FRANS JOHANNES OLIVIER (1829 —1887) de stichter van een vermaarden oudheidkundigen boekhandel te Brussel; PIETER OZIAS OLIVIER, geboren 1831, gemeente-ontvanger te Zierikzee en aldaar in onderscheiden betrekkingen werkzaam en MARINUS MARTINUS, geboren 1843, boekhandelaar te Amsterdam.

OLIVIERSSEN (JAN). Deze stoutmoedige zeeman was waarschijnlijk een afstammeling van JOOST OLIVIERS, in 1555

bevelhebber op het schip *Maria*, waarmede hij onderscheiden zeetochten deed en bij de vloot was die keizer Karel naar Spanje bracht Jan Oliviersssen te Veere geboren, heeft in de eerste helft der zeventiende eeuw een aantal zeegevechten bijgewoond. Zes jaren oud, was hij aan boord bij zijn vader tijdens de inneming van Fernambuco en diende vervolgens in verschillende rangen aan boord van den kommandeur Banckert en andere kapiteinen. In een verzoekschrift aan de regeering van Veere, om als gezagvoerder geplaatst te worden op een der schepen van die stad varende, somt hij op wanneer hij met den vijand is slaags geweest: 1°. Tegen elf Duinkerkers bij Calais; 2°. In Duins drie Duinkerkers helpen nemen; 3°. Collaert helpen in den grond schieten (Februari 1636); 4°. Signor Diego, een Spanjaard en twee Duinkerkers helpen veroveren; 5°. Slaags geweest met zeven Duinkerkers in de Noordzee; 6°. Den slag van Mardijk helpen slaan tegen 22 Duinkerkers; 7°. Den slag bij Duins en de Spaansche vloot helpen veroveren; 8°. Met kapitein Swart tegen twee Duinkerkers slaags geweest; 9°. Nog eens met elf Duinkerkers slaags geweest; 10°. Heeft gedurende zijn dienst als schipper onderscheiden reizen tegen enkele schepen gevochten en ook vele tochten tegen den vijand op de binnenstroomen bijgewoond. Of zijn verzoek om kapitein te worden ingewilligd is, teekent Ermerins in *Zeeuwsche Oudheden* niet op, maar deze dienststaat roept ons een dier stoere Zeeuwen voor den geest wier dapperheid den Nederlandschen naam hebben groot gemaakt.

OORT (Pieter van), de eerste die zich schreef van Oordt en ook genoemd wordt van Noort. Hij was de eenige zoon van Hendrik van Oort en werd geboren te Zalt-Bommel in 1633. In 1658 kwam hij te Middelburg wonen, en huwde twee jaren later met Elisabeth Keppel, dochter van Hendrik en Hendrica Bachu. Van Oort was schilder en een zeer ijverig lid van het St. Lucasgilde. Kram zegt echter van hem,

dat zijne schilderstukjes van geen groot talent getuigen. Hij overleed te Middelburg in 1707, en werd in de Oudekerk begraven. Zijn eenige zoon HENDRIK VAN OORT, geboren te Middelburg den 28 Mei 1665, werd een aanzienlijk koopman en scheepsreeder. Hij was kapitein der burgerwacht van het Groene vaandel en Commissaris van Kleine zaken. Zijn maatschappelijk standpunt kan eenigszins worden afgeleid uit zijn vriendschappelijk verkeer met de ouderlingen ABRAHAM VAN MIGGRODE en THOMAS THOMA VAN DE WYNPERSE. Hij was gehuwd in Augustus 1690 met MARIA EVERTSEN, dochter van JOHAN en SUSANNA VAN THOOR en overleed op den 29 November 1736. De portretten van dezen eerlijken braven man en zijne echtgenoote worden bewaard in het archief van de *Vereeniging der Familie* VAN OORDT, gevestigd te Rotterdam. Hun kinderen waren: PIETER VAN OORT, geboren te Middelburg den 21 Juni 1691. Hij werd op de Latijnsche school te Middelburg gevormd, studeerde in de godgeleerdheid en werd predikant te IJzendijke, waar hij den 22 Juni 1730 overleed. Zijne echtgenoot, SUSANNA JACOMINA VAN DEINSE, was eene dochter van ADRIANUS, predikant te Vlissingen en SUSANNA FASEEL, welk huwelijk kinderloos bleef; SUSANNA VAN OORT trouwde met PIETER DE TIMMERMAN, Schepen te Middelburg; JAN VAN OORT toog naar Java; ELISABETH VAN OORT huwde GREGORIUS HERKLOTS, die met zijn vader uit Bremen naar Middelburg was komen wonen. — HENDRIK VAN OORT zich schrijvende VAN OORDT, vestigde zich te Rotterdam als suikerraffinadeur en werd de stamvader der aldaar nog bloeiende familie; GALENUS VAN OORDT werd fiscaal op Ceylon. Behalve uit HENDRIK waren er geen mannelijke afstammelingen.

OOSDORP (LEENDERT VAN) was landbouwer in den polder en Schepen van stad en lande van Biervliet; ook was hij bekend als een bekwaam en accuraat landmeter. In 1771 gaf hij te Middelburg een boekje uit: *Het Recht der Staten van Zeeland*

over de Hoofdplaat, welk geschrift toen veel gerucht maakte. Mr. SAMUEL DE WIND is van oordeel, dat VAN OOSDORP, een eenvoudig landman, zijn naam slechts leende, en dat het boekje, volgens mr. J. RISSEEUW, alleen gedrukt om de onrechtmatige vorderingen der provincie Zeeland op die schorren vol te houden, eigenlijk het werk is van den president van den Raad van Vlaanderen mr. WILHEM SCHORER. De eigendom van de Hoofdplaat was gedurende de achttiende eeuw een betwist punt. Het bestuur van Biervliet maakte aanspraak op het rechtsgebied; de ambachtsheer van Breskens eischte zijn deel van den grond; het Collegie van den Vrije kwam met rechten opdagen; de Algemeene Staten betoogden dat de aanwassen aan hen toekwamen; terwijl de Staten van Zeeland hun recht bouwden op de bewering dat deze schorren in de Schelde opgewassen land waren. Nadat er riemen papier over dezen twist waren volgeschreven en gedrukt, kwam het eindelijk in Augustus 1775 tot een vergelijk, waarbij het oostelijk deel, zijnde drie vijfden van het geheel, als partage van Zeeland aan de provincie werd gelaten, terwijl het overige aan de Generaliteit bleef. (Vgl. daarover de *Nederlandsche jaerboeken* 1777). In het volgend jaar werd het deel van Zeeland ingepolderd en in 1780 met den bouw van het dorp aangevangen. De eerste steen van de kerk, ingericht naar de plannen van den stadsbouwmeester te Middelburg COENRAAD KAYSER, werd den 28 Mei 1783 gelegd. Na de indijking in 1780 werd aan ieder der vijf Gecommitteerden uit de Staten ter zake dezer inpoldering, zijnde de heeren JACOB VAN CITTERS, A. J. DE RUEVER, L. P. VAN DE SPIEGEL, J. M. CHALMERS en A. J. HURGRONJE vereerd een zilver vergulden kelk met deksel, waarop het wapen der provincie Zeeland en aan de andere zijde een breedsprakig latijnsch opschrift. Die van JACOB VAN CITTERS kwam door legaat van zijn achterkleinzoon mr. J. DE WITTE VAN CITTERS in 1876 in het bezit van het Zeeuwsch genootschap. (Vgl. *Zelandia illustrata*, dl. II, en de daar genoemde werken).

OOSTDYCK. Een invloedrijk geslacht in Zuid-Beveland. Omstreeks het midden der vijftiende eeuw leefde, gelijk gezegd wordt, te Goes JOHAN D'OULTRE ook OOSTDYCK genoemd. Hij was uit Vlaanderen afkomstig en verwant aan het geslacht DE BAANST. Zijn zoon, JAN JANSSEN OOSTDYCK, deed een pelgrimstocht naar Jerusalem en werd in 1494 Burgemeester te Goes. Hij was gehuwd met GEERTJE ELIASD. VAN POPPENDAMME. Hieruit kwam, na enkele generatiën voort NICOLAAS MICHIELSEN OOSTDYCK, geboren 1553, heer van Tolsende, in Ierseke enz, Rentmeester der Staten van Zeeland en Schepen te Goes. Hij was een man van beteekenis in de regeering aldaar en heeft in 1615 niet weinig bijgedragen tot de bedijking der ondergeloopen gronden van Borssele en den bouw van het dorp. Hij was driemalen gehuwd, waaruit zeventien kinderen voortkwamen en is in 1620 overleden. Een dochter uit het eerste huwelijk, SOETE OOSTDYCK, trouwde met mr. JOHAN SMALLEGANGE, schepen te Goes en Baljuw van Borssele, overleden 1628, de ouders van den bekenden kroniekschrijver. Van dezen NICOLAAS MICHIELSEN OOSTDYCK, aet. 57, anno 1620, bestaat met zijne spreuk *Ora et labora* een plaatdruk, die in *Zelandia illustrata* (dl. I, blz. 444) bewaard werd, doch door te goed vertrouwen bij de bezichtiging is verloren gegaan. Een deel der familie is bij de oude kerkleer gebleven en daaronder de advocaat JOHAN OOSTDYCK, die in 1651 naar Mechelen verhuisde. Daarentegen was NICOLAAS OOSTDYCK, geboren te Goes in 1627 uit dr. NICOLAAS OOSTDYK en ANNA VAN REIGERSBERG en kleinzoon van NICOLAAS MICHIELSEN bovengenoemd, van 1648 tot 1651 predikant te Kattendijke en vervolgens te Wolfaartsdijk, waar hij in het laatst van 1652 overleed. Met MICHIEL OOSTDYCK, Luitenant-kolonel en kapitein van eene compagnie infanterie, die ongehuwd bleef, stierf in de achttiende eeuw de familie uit. SMALLEGANGE geeft het wapen op gelijk dat van D'OULTRE in Vlaanderen: in zilver een rood Sint Andrieskruis. Op het bovengenoemde portret, vindt men echter een omgekeerd anker, vergezeld van

twee schelpen. Ook bestaat een ets, waarop laatstgenoemd wapen, en een vrouwenwapen van TRADEL, zijnde een klimmende leeuw; zoodat men vermoedelijk hier weder te doen heeft met eene knutselarij van den vindingrijken kroniekschrijver. Een korte genealogie der familie berust onder den heer P. J. DE KANTER JR., in 1888 assuradeur te Dordrecht, door het huwelijk van PIETER DE KANTER, geboren in 1756, met JOHANNA HOFFER, aan de familie OOSTDYK vermaagschapt.

OOSTERLAND. FREDERIK OOSTERLAND werd geboren te Haarlem uit ABRAHAM, (geboren te Amsterdam in 1629), predikant aldaar en CLARA VAN GEEL. Hij werd leeraar bij de Kruisgemeente te Keulen, in 1685 predikant te Grave, in 1692 te Monnikendam, en was van 1695 tot 1697 te 's-Gravenhage, waar hij den 6 April 1711 overleed. Zijn broeder ABRAHAM volgde hem op bij de Kruisgemeente te Keulen en vervolgens te Waverveen, van waar hij in October 1697 te Goes werd bevestigd. Hij was gehuwd met ANNA, dochter van JACOB LANGERAK, schout te Waverveen. Bij zijn schoonvader vertoevende, werd de waardige man ziek en zag zijne standplaats niet weer, daar hij op den 29 October 1705 overleed. Hij gaf in het licht: *Overdenkingen des doods van* JOHANNES LEYDEKKER, *als emeritus predikant van Goes, overleden den 6 September* 1702, Goes 1702, 4°.

Te Goes werd in Augustus 1698 geboren ABRAHAM OOSTERLAND. Deze werd voor predikant opgeleid en studeerde te Amsterdam, te Franeker en te Utrecht. Hij was gehuwd, eerst met DEBORA CUPERUS en vervolgens met G. LAMBERT, waaruit een zoon JACOB LANGERAK OOSTERLAND. Van 1722 tot 1729 was hij predikant te Barsingerhorn en van laatstgenoemd jaar tot zijn overlijden den 24 Juni 1754 te Delfshaven. Hij heeft uitgegeven: *Bevestigingsrede van ds.* VROLIJK *te Delftshaven*, Rotterdam 1743. — *Het eerste gezicht van* JOHANNES *op Padmos*, Rotterdam 1746. — *Het tweede gezicht enz.*, Rotterdam 1750. — *Delfshaven wonderlijk bewaard voor*

een brandende vuurgloet, Rotterdam 1746. — *Feestrede bij de verheffing van Prins* WILLEM IV, Rotterdam 1747. — *Kerkrede op den Dank-, Vast- en Bededag*, Rotterdam 1748. — *Nederlands Erfstadhouder in zijn leven, dood en begrafenis vertoond*, Rotterdam 1754.

OOSTERMAN (JOHANNES THEODORUS) eigenlijk OSTERMANN, gelijk zijn grootvader, officier in Oostenrijkschen dienst, zich schreef, werd geboren te Delft den 6 April 1834 uit PIETER OOSTERMAN (1799—1872), oud militair; geëmployeerd bij 's Rijks Stapelmagazijnen te Delft en ELISABETH HENDRIKA WILHELMINA WOLTERS (1796—1868), een zuster van den bekenden zendeling en reiziger JOHANN THEODOOR WOLTERS, laatst predikant bij de Engelsche gemeente te Smyrna. Ter wille zijner moeder gaf de knaap zijne begeerte op om in dienst te gaan, en deed met lof de vereischte examens voor het onderwijs Van 1853 tot 1860 was hij als ondermeester werkzaam aan eene openbare school te Scheveningen, waar hij door toevallige omstandigheden in aanraking kwam met vele mannen van naam en beteekenis. In 1860 en 1861 werd hij onderwijzer aan eene school in Den Haag en in Januari 1862 hoofd der school voor onvermogenden te Zierikzee, welke betrekking hij tegenwoordig nog bekleedt; terwijl hij van 1877, tot aan de opheffing in 1888, ook Directeur der Rijks-normaallessen was. OOSTERMAN is gehuwd met GERARDINA JACOBA RESCH en heeft een talrijk gezin. Voor de pers, zoowel in dagbladen als tijdschriften, werkte OOSTERMAN veel. Van hem zag het licht: *De sociale quaestie*, *door* WERTHER, Amsterdam 1871. — *De Zierikzeesche Vrijheidsdag*, *door* WERTHER, Zierikzee 1872 — *Het leven en de daden van* LIEVEN JANSZ. KAARSEMAKER, Zierikzee 1872. — *De 3 November* 1848 *en* 1873, *Redevoering in de Concertzaal te Zierikzee, bij gelegenheid der feestelijke herdenking van de afkondiging der grondwet van* 1848, *door* J. TH. OOSTERMAN, Zierikzee 1873. — *Mengelingen*, Zierikzee 1876; eene ver-

zameling van artikelen in de Zierikzeesche courant geschreven, *Emancipatoria, eene fantasie van* WERTHER, Amsterdam 1874, 2 dln. Dit werk maakte veel opgang en werd zóó gunstig beoordeeld, dat het in 1877 in één deel herdrukt werd. — JACOB CATS *als volksdichter verdedigd door* J. TH. OOSTERMAN, Zierikzee 1877. Deze rede werd te Brouwershaven voorgedragen den 9 November 1877 ter herinnering aan de 300ste verjaring van des dichters geboortedag.

OOSTERWIJK (CORNELIUS VAN) Gedoopt te Gouda den 19 Mei 1720, was een zoon van LAURENS en CHRISTINA VERBEEK. Hij studeerde te Leiden en werd in Augustus 1743 proponent en nog hetzelfde jaar beroepen te Korendijk in Zuid-Holland. Hier stond hij tot Juli 1751, toen hij naar Zaamslag vertrok Naar het schijnt, was deze kundige en welsprekende man niet gemakkelijk van humeur, waardoor hij met enkele gemeenteleden in onmin raakte, welke twist met den schoolmeester FLORIS PLEYTE zóó hoog liep, dat de classis van Walcheren, zoowel als de ambachtsheeren er bij herhaling in gemoeid werden. Zijne leerredenen werden echter gaarne gehoord, en nog lang bleef de herinnering aan de feestrede tot herdenking van het honderdjarig bestaan van het kerkgebouw, op den 27 Januari 1758 en zijn treffend woord op 9 Maart 1766 bij gelegenheid der meerderjarigheid van PRINS WILLEM V en diens verheffing tot Erfstadhouder. Huiselijk leed wierp nu en dan donkere schaduwen op den levensweg van VAN OOSTERWIJK. Zoo was hij in November 1747 gehuwd met PAULINE SCHOUHAMER, die hem in October 1759 te Zaamslag ontviel In April 1763 hertrouwde hij MARIA BOOM uit Middelburg, die twee jaren later stierf Niet te verwonderen is het dat de predikant na dergelijke verliezen aan zwaarmoedigheid leed, en toen hij op den 3 April 1767 van Middelburg komende, aan boord van het schip ziek werd en plotseling overleed, ging het gerucht rond van zelfmoord door vergiftiging. Een zoon uit het eerste huwelijk, PIETER

LAURENS VAN OOSTERWIJK SCHOUHAMER, is predikant geworden in 1773 te Oldenkeppel, in 1775 te Schellinkhout, in 1779 te Poortugaal en in 1788 te Oud-Beijerland, waar hij in 1790 overleed. Van CORNELIUS VAN OOSTERWIJK is in druk verschenen: *Leerrede tot opening van de Zuid-Hollandsche Synode te 's Hage den* 8 *Juli* 1749. — *Kinder-catechismus*, *of korte onderwijzing in de Christelijke leer*, Rotterdam 1761. — *De gezegende nagedachtenis van den rechtvaardige. Lijkrede gehouden* 4 *April* 1756, *op het afsterven van* HENRICUS VERSCHOOR, *predikant te Terneuzen*, Middelburg 1756. Zie J. VAN DER BAAN, *Geschiedenis van Zaamslag*, Terneuzen 1859, blz. 145.

OOSTERZEE (TIELMAN VAN). Reeds was de Kerkhervorming elders diep doorgedrongen en had "elken dwang ten spijt, conscientiën geschokt, conscientiën bevrijd," toen er in Zuid-Beveland nauwelijks aan werd gedacht. Afgelegen en weinig betrekking hebbende met de buitenwereld, bleef de groote meerderheid der bevolking, ook uit geringe belangstelling in godsdienstzaken, zonder veel gehechtheid echter trouw aan de Roomsche kerk en gevoelde geen behoefte aan andere vormen. De beweging schijnt van de doopsgezinden te zijn uitgegaan en enkele leeraars dier begrippen werden gegrepen en ter dood gebracht. De eerste prediking op den 27 Augustus 1566 door den doopsgezinden VALERIUS VAN GENEFF, eerst schoolmeester te Hoorn en later te Middelburg, werkte wel weinig uit, doch de toen uitgeworpen vonk bleef langzaam voortsmeulen om te bestemder tijd het vuur te ontsteken. Door wijs beleid van den magistraat werd hier wel de beeldenstorm voorkomen, doch de nieuwe denkbeelden verspreidden zich toch steeds verder. Toen na de Satisfactie van 22 Maart 1578, de invloed der Hervormden toenam, traden deze, hoewel de minderheid uitmakende, stouter op en het duurde niet lang, of het eerste artikel der bovengenoemde overeenkomst, waarbij vrijheid van uitoefening van den Roomschen godsdienst bedongen was werd door de omstandigheden

krachteloos gemaakt Op den 25 Mei 1578 had te Goes in eene particuliere woning de eerste godsdienstoefening plaats, gelijk in de levensschets van GABRIEL HAPPART is meegedeeld. Slechts enkele maanden later werd door een paar predikanten uit Walcheren, onder lijdelijken tegenstand van den magistraat, de Groote of Magdalena-kerk in beslag genomen, waarin op 8 October 1578 voor het eerst werd gepreekt. De meerderheid der bewoners, die de Roomsche leer bleven aankleven, scheen liever te volgen dan te handelen en gewende zich spoedig aan den nieuwen staat van zaken. Zóó langzaam was hier de voortgang der Hervorming, dat in 1612 onder de leden der gemeente nog geen twintig notabele personen waren te vinden, die bij vacature voor een plaats in de regeering in aanmerking konden komen, zoodat besloten werd om ook op te nemen mannen „geen professie doende van de gereformeerde religie, maar die deze evenwel waren toegedaan.'' TILMAN VAN OOSTERZEE, aldus genoemd naar zijne geboortestreek in Friesland, was de eerste wettig aangestelde predikant te Goes, waar hij uit Leiden komende den 1 December 1578 zijn dienst aanving, met welk tijdstip hem door de stedelijke regeering, met toestemming van Gecommitteerde Raden, eene jaarwedde van drie honderd vijftig gulden uit de geestelijke goederen werd toegekend. Zijne handteekening wordt gevonden onder de eerste diaconierekeningen van 1579, 1581 en 1583, en soms schreef hij zich TINMANUS ERUROTH. In October 1579 was hij lid van de eerste Provinciale Synode te Goes; voorzitter van die te Vlissingen in Februari 1581 en werd door deze afgevaardigd tot de Nationale Synode, welke te Middelburg vergaderde in Juni 1581. In den zomer van 1582 deed hij ook nog eene commissie-reis naar Holland, waarvoor hij uit de stedelijke kas van Goes werd schadeloosgesteld. Volgens den nog in het archief berustenden beroepsbrief, werd VAN OOSTERZEE den 15 Maart 1583 naar Bolsward beroepen. Daar hij niet voorkomt op de *Naamlijst der Predikanten in de Classis Bolsward door* HENR. GRAVENSTEYN,

schijnt hij dat beroep niet te hebben aangenomen, doch ook in Goes wordt er na dien tijd van hem geen gewag meer gemaakt en wellicht is hij kort daarop overleden. Deze bijzonderheden werden mij medegedeeld door mijn geachten vriend VAN DER BAAN, die meer dan iemand bekend is met de kerkelijke geschiedenis van Zeeland. Hij deelde mij tevens mede wat ik hier vermelden kan, dat bij een nauwgezet onderzoek in het kerkelijk en classicaal archief te Goes, hem bleek hoe er vele misstellingen zijn in de *Naamlijst van predikanten te Goes*, welke dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS plaatste vóór het in 1847 uitgegeven boek *De Hervormde gemeente te Goes en hare leeraren in* 1846. Die opgaven, hem verstrekt door W. POLDERMAN, heeft de geleerde man zonder persoonlijk onderzoek doen drukken en zoo hebben zij, door zijn te recht beroemden naam gedekt, vertrouwen gekregen.

OOSTERZEE (WOUTER LEONARD VAN). Geboren te Rotterdam den 6 Januari 1781. Hij studeerde te Utrecht en werd in 1805 Art. lib. Mag. en phil. Doctor. In hetzelfde jaar werd hij predikant te Brakel en vier jaren later te St. Philipsland, waar hij in de dagen der Fransche overheersching ook secretaris was der burgerlijke gemeente. In 1815 vertrok hij naar Zonnemaire en in 1821 naar Goes, waar hij tot zijn overlijden werkzaam is gebleven. Nog weinig dagen voor zijn dood trad hij voor de gemeente op en was ijverig bezig in verschillende commissiën. Jaren lang was hij lid van het classicaal bestuur en vervolgens van het Provinciaal kerkbestuur van Zeeland, en meermalen lid der Synode, waarin hij tot vice-president werd gekozen. VAN OOSTERZEE was een man van buitengewone bekwaamheid, met een scherpen blik en een schrander oordeel. Hij was tweemalen gehuwd, eerst in 1805 met JACOBA LAURENTIA BENDT, overleden den 3 Maart 1811, en in 1816 te Zonnemaire met LENA MOOLENBURGH, dochter van JOHANNES en CORNELIA VAN DEN BOUT. De algemeen geachte grijsaard overleed te Goes den 29 Januari

1860. In 1830 gaf hij te Zierikzee de leerrede uit, waarmede hij te Elkerzee zijn zoon had bevestigd; in 1846 te Goes de toespraak bij gelegenheid van zijn 25-jarigen Evangeliedienst aldaar, met andere gedrukt in dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, *De Hervormde gemeente te Goes en hare leeraren.* In 1855 verscheen te 's-Hertogenbosch de leerrede ter gedachtenis van 50-jarigen dienst; voorts schreef hij meermalen kleine opstellen over kerkelijke zaken in tijdschriften en dagbladen. Zijn zoon:

HENDRIK MARINUS CHRISTIAAN VAN OOSTERZEE, werd geboren te Brakel den 29 Augustus 1806. Hij ontving zijn opleiding te Zierikzee van den rector VAN DER PALM en in de wiskunde van den kundigen J. A. DOMPELING, toen predikant aldaar. In 1823 ging hij te Utrecht in de godgeleerdheid studeeren, een vak dat hij meer ter wille van zijn vader dan uit eigen neiging gekozen had. In Januari 1830 werd hij predikant te Elkerzee, van waar hij in October 1844 naar Oirschot in Noord-Brabant vertrok, waar hij werkzaam bleef totdat hij in 1872 emeritus werd en zich te Haarlem vestigde, waar hij, na veel aan podagra te hebben geleden, den 8 November 1877 gestorven is. VAN OOSTERZEE was in 1830 gehuwd met CLASINA GEERTRUIDA UYTTENHOOVEN, dochter van ADRIAAN UYTTENHOOVEN, predikant te Brouwershaven en IDA VAN CUILENBORGH. Hij was een zeer ontwikkeld, scherpzinnig en vaardig man met een zeldzame kennis van velerlei wetenschappen, en een bewonderenswaardige werkkracht, waarvan hij soms wel wat veel vergde, om in de behoeften van een talrijk gezin te kunnen voorzien; hoewel zijn onverpoosde letterkundige arbeid nooit schade deed aan de zorg voor prediken en herderlijk werk. Zijn vriend ds. H. W. T. TYDEMAN schreef zijne levensschets voor de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde (1878) naar eene biographie door VAN OOSTERZEE zelf opgesteld. Hij heeft het licht doen zien: *Viertal leerredenen over geschiedenissen des O. V.*, Zierikzee 1841. — *Leerrede na het herstellen der kerk van Elkerzee*, Zierikzee 1838. — *Leerrede bij het 25-jarig*

bestaan van het Bijbelgenootschap, Zierikzee 1840. — *De vrijheid des Evangelies*, 's-Bosch 1848. — *Leerrede tijdens de cholera*, 's-Bosch 1849. Over kerkrecht gaf hij uit: *De Nederlandsche Hervormde kerk in haren uitwendigen toestand en inwendig bestuur*, 1861—1865, 2 dln. — *De Synode van* 1851. — *De Synode en de Bijbelvertaling*, 1854. — *De Synode en de leervrijheid*, 1865 — *Jaarboekje voor de Nederduitsche Hervormde kerk*, 1870—1872, 3 dln. — *Bijdragen tot reorganisatie*, Amsterdam 1873. Verder: *Voorlezing over de vaderlandsliefde*, Zierikzee 1833. — *Beknopte uitspraakleer der Nederlandsche taal*, 's-Bosch 1848, 2e dr. 1868. — *Het beeld van* J. F. VAN OORDT J.WZN, *Hoogleeraar in de godgeleerdheid*, 's-Bosch 1853. — *Schets der Bijbelsche aardrijkskunde*, 's-Bosch 1857. — *Woordenboekje van ontdekkingen en uitvindingen*, 's-Bosch, z. j. In den *Zeeuwschen volksalmanak*, onder verschillende titels van 1836— 1856, door hem geredigeerd, gaf hij eene menigte opstellen; zoo onder eigen naam als onder verschillende pseudoniemen, o. a als HENDRIK VAN BRAKEL. In de *Vaderlandsche Letteroefeningen* was hij van 1831 medewerker. Ook had VAN OOSTERZEE niet weinig aandeel in de bewerking van den nieuwen uitgaaf van NIEUWENHUIS, *Woordenboek van kunsten en wetenschappen* (1856—1868). Van vertaalde werken dragen zijn naam BARTH, *Reizen in Afrika*, 's-Bosch 1858—1860, 5 dln. — BUNGENER, *Christus in onzen tijd*, Schiedam 1857. — Id., *Het Christendom in de eerste drie eeuwen*, Schiedam 1857. — Id., AMBROSIUS *en de vierde eeuw*, Schiedam 1859. — CHERBULIEZ, AMELIA's *dagboek*, Dordrecht 1859. — ULE, *De wonderen van den sterrenhemel*, Leiden 1860. — LIVINGSTON, *De zendeling*, Leiden 1862. — WAGNER, *Reizen van* VOGEL, Leiden 1862. — *Nieuwste ontdekkingen in Afrika*, Leiden 1865. — ROUGEMONT, *De mensch en de aap*, Amsterdam 1863. — BERNARD, *Godenleer*, 's-Bosch 1864, 2 st. — LEHON, *De mensch in de voorwereld*, Leiden 1870. Eindelijk nog vele oorspronkelijke en vertaalde geschriften, zonder naam van den schrijver uitge-

geven, alsmede verhalen en andere stukken in onderscheiden tijdschriften.

OORTSEN (IMAN), ook genoemd ORTSEN en ORTZENIUS, ZELANDUS ZIRIZAEUS, werd geboren te Oude-Tonge in Flakkee, omstreeks 1505. Hij was zeer waarschijnlijk afkomstig uit het bekende Zierikzeesche, niet onaanzienlijke geslacht OORTSE, waaraan het Huis te Bettewaarde (tegenwoordig de hofstede „de Blinkende panhoeve") toekwam en waarvan de naam van 1530—1691 meermalen gebeiteld stond in de grafsteenen der St.-Lievenskerk. Ook het wapen kwam daar voor, zijnde volgens een bord in de Oudekerk te Middelburg: in azuur twee gekruiste bogen (of bussen) van goud. IMAN OORTSE werd bestemd voor den geestelijken stand en ontving zijne eerste opvoeding meest te Middelburg. Na verschillende plaatsen in Holland voor zijne studiën te hebben bezocht, ging hij naar Salamanca en andere Spaansche Hoogescholen en vervolgens naar Italië, waar hij te Padua en Bologna studeerde, doch langer nog te Rome bleef. Hij was spoedig aldaar bekend wegens veel omvattende kennis, niet alleen in godgeleerdheid en wijsbegeerte, maar ook vooral in taal- en letterkunde In zijn vaderland teruggekeerd, ging hij in de Augustijner orde en werd priester, eerst te Middelharnis en vervolgens te 's-Gravenhage, Deventer en Keulen. Aangetrokken door de vrije evangelieprediking, verliet hij de Roomsche kerk en werd in 1538 tot predikant beroepen door den magistraat te Wezel, waar reeds onder bescherming van JOHAN, Hertog van Kleef, sinds 1531 eene soort van kerkhervorming was ingevoerd. OORTSEN werd aldaar voor drie jaren aangenomen, doch met een half jaar opzeggens, op eene bezoldiging van zestig goudgulden, tien wagens met brandhout, een wanne koolen, acht malder rogge, tien malder gerst en zeven malder weit of tarwe. In zijn gemoed werd hij, daar zijnde, meer en meer hervormd en in 1539 predikte hij, met bewilliging der regeering, openlijk de Augsburgsche belijdenis, en bediende in

1540 aan vijftienhonderd mannen en vrouwen het Avondmaal onder de twee gedaanten van brood en wijn Tien jaren lang vond de geleerde en vrome man hier een nuttigen werkkring, doch toen Keizer KAREL in 1548 het zoogenoemde interim ingevoerd had en dit op last van den Hertog van Kleef ook te Wezel moest worden afgekondigd, werd zulks door ORTSENIUS en zijne ambtgenooten geweigerd, die daarop van hun dienst werden ontzet. Hij schijnt toen naar Zeeland te zijn gegaan, waar hij zeker in den geest der hervorming arbeidde, doch waar, voor zoover ik weet, geen sporen van zijn verblijf bekend zijn. In dien tijd, April 1551, werd hij door zijn vriend, den vermaarden JOH. A LASCO, uitgenoodigd om de gemeente der vluchtelingen te Londen als leeraar te komen bedienen, waaraan hij echter geen gevolg kon geven. Hoe dit zij, zeker is het, dat toen in 1560 de zaken voor de Hervormden te Wezel gunstiger keer namen, hij opnieuw door den magistraat dier stad derwaarts werd beroepen, daar tot zijn overlijden op den 1 Juni 1571 met onvermoeiden ijver werkzaam bleef en er zeker niet weinig aan toebracht, dat die stad eene veilige wijkplaats werd voor de vervolgde Nederlandsche protestanten. Volgens sommigen, zou OORTSEN, van wien weinig of niets op zijn naam gedrukt is, vele handschriften hebben nagelaten, waaruit blijken zou, dat deze Zeeuw de richting van ZWINGLI volgde. Zie over hem B. GLASIUS *Godgeleerd Nederland* en de daar aangehaalde werken.

OPDORP (JOSEPH HENRI VAN). Geboren te Antwerpen den 1 April 1797, uit FRANCOIS XAVIER en HENRIETTA ELISABETH VAN DEN BERGH. Hij werd opgeleid voor geneeskundige en was nog jong, toen hij als officier van gezondheid bij de Nederlandsche marine werd benoemd. In 1821 besloot hij zich als burgerlijk geneesheer te vestigen, en kwam in September van dat jaar te Arnemuiden wonen, waar hij zich spoedig in eene vrij goede praktijk mocht verheugen, die nog toenam, na zijn huwelijk, in Februari 1825, met eene

lieftallige boerendochter ELISABETH ZWIGTMAN, bij welke gelegenheid hij van de Roomsch-katholieke tot de Protestantsche belijdenis overging. Hij is te Arnemuiden overleden, den 28 Juni 1842. Twee zijner zonen werden geneesheeren. De oudste PIETER ELISA HUBRECHT, geboren te Arnemuiden 3 November 1829, is scheepsdokter geweest en geneeskundige te Renesse enz., doch is reeds voor vele jaren gestorven; de jongste FRANS XAVIER JOSEPH, geboren te Arnemuiden den 26 Februari 1836, is officier van gezondheid geweest, later arts te Brielle en tegenwoordig heelkundige te Amsterdam VAN OPDORP was een veelwetend en vaardig man, die ook vlug met de pen wist om te gaan. Hij was echter lastig van humeur en zijn levendige aard kwam dikwerf in botsing met de kalme bezadigdheid, waarmede, vooral in die dagen, de meeste zaken werden behandeld. Met het geneeskundig bestuur lag hij overhoop en werd onder anderen vervolgd, wegens onbevoegd. uitoefenen der praktijk in de buurt der niet ver van Arnemuiden staande zaagmolens, die echter onder Middelburg behoorden. Met veel talent verdedigde de welsprekende man zijne zaak voor den rechter en zijne bewering, dat de stad Middelburg wel al de ambachten van Walcheren kon koopen, doch dat daardoor die plattelandsgemeenten toch geen stedelijke rechten verkregen, bezorgde hem een glansrijk succes. In het toenmalige oppositieblad *De Vlissingsche courant* schreef VAN OPDORP menig artikel, en viel o. a de stadsregeering te Middelburg heftig aan over de belasting op de visch, waardoor de arme barrevoetsche Arnemuidsche leursters werden genoopt om hun koopwaar soms, verborgen tusschen haar schamele onderkleeren, de stad binnen te smokkelen. Over gebreken in de geneeskundige wetgeving richtte hij zich in 1839 met adressen tot den Koning, de Staten-generaal en de Gedeputeerde Staten van Zeeland. Als handig magnetiseur had hij in Arnemuiden den naam van den wonderdokter en er leeft nog in de herinnering, hoe hij eens eene vrouw, die in de kerk een toeval kreeg, door enkele handgebaren in slaap

deed vallen en haar na de godsdienstoefening weer ontwaken deed. „Een gunstige aanleg, zoo wordt gezegd in het geneeskundig tijdschrift *Het Nederlandsch Lancet*, dat in jaargang 1842/43 bladz. 62, een waardeerend woord aan zijne nagedachtenis wijdde, heeft zijne zucht tot werkzaamheid bevorderd. Vlug van aard, hebben de voortbrengselen van den dag dikwijls echter te veel indruk op hem gemaakt en heeft hij te sterk geijverd om zaken ingang te doen vinden, welke den toets der ervaring nog niet genoeg doorgestaan hadden."

VAN OPDORP heeft verscheiden verhandelingen doen drukken in het *Tijdschrift tot bevordering der physiologie, genees- en heelkunde* van 1827—1836. Ook heeft hij uitgegeven *Ontwikkeling der stellingen over ziektekunde van dr.* T. J. V. BROUSSAIS, Breda 1827, 2 dln. — *Geneeskundig jaarboekje* 1830. — *Onderzoekingen over den Aziatischen braakloop bij een persoon die zich in den hoogsten staat van clairvoyance bevond enz.*, Breda 1832. Overdrukken zijner geschriften zijn in de Provinciale bibliotheek.

OPSOMER (JOHANNES) was boekverkooper te Middelburg. In 1739 schreef hij en gaf o. a. uit: *Heilige Warande tot verlustiging, zijnde eene korte schets van den inhoud des Bibels en Heidelbergschen Catechismus, in* 1241 *korte verzen voorgesteld.* Er komt een lofdicht in voor op ds. BERNARDUS SMIJTEGELT, en de predikant J. PLEVIER schreef er eene voorrede bij. Vgl. *Kunst en Letterbode* 1848, 2e deel, bladz. 115.

ORLIENS (VAN). Volgens SMALLEGANGE in zijne beschrijving van den Zeelandschen adel, achter zijne *Kroniek van Zeeland*, zou de familie VAN ORLIENS of VAN ORLEANS in oude tijden aanzienlijk zijn geweest in Zuid-Beveland, waarvan ik echter geen sporen heb gevonden, want dat GELEIN, of vermoedelijk GUILLAUME VAN ORLIENS in 1601 op dat eiland wachtmeester was, kan even goed op een tijdelijk verblijf wijzen. Waarschijnlijker is het geslacht tijdens de godsdienstoorlogen der

zestiende eeuw uit Frankrijk geweken, waar Orleans, de wapenplaats der Hugenoten, dikwijls het brandpunt van den strijd was. De geslachtsnaam kwam dan ook meermalen in ons land voor, en o. a werd in 1555 mr. Dirk van Orliens, afkomstig uit Gouda, poorter te Amsterdam.

Omstreeks 1578 kwam Pieter van Orliens als eerste predikant te Terneuzen, waar hij den 15 September 1579 het nieuwe kerkgebouw inwijdde. Vóór dien tijd schijnt hij te Deinse het evangelie te hebben verkondigd en in Juni 1580 vertrok hij naar Wemeldinge, waar hij tot zijn overlijden, op 9 December 1605, is werkzaam gebleven. Tegelijkertijd leefde David van Orliens, geboren in 1579. Hij was in 1598 ingenieur, ten dienste dezer landen en omstreeks 1622 kapitein van een compagnie voetknechten en majoor van Sluis. Deze was een zeer bekwaam vestingbouwkundige en Staats-Vlaanderen heeft aan zijne kennis op dit gebied veel te danken. Ook bij onderscheidene aanvallen van den vijand maakte hij zich verdienstelijk, o. a bij het belegerde en ontlegerde Bergen-op-Zoom in 1622. In 1599 werd van Orliens met Simon Stevin door Prins Maurits aangewezen om de fortificatiën van Harderwijk, Zutphen enz. na te zien, en in 1611 werd hem opgedragen om de grenslijn met Vlaanderen af te bakenen, welke nog heden in hoofdtrekken de scheiding uitmaakt. Enkele kaarten, door dezen ingenieur zelf geteekend, worden bewaard in het Provinciaal archief en in *Zelandia illustrata*. David van Orliens overleed den 22 April 1652 en werd onder een wapenbord van zestien kwartieren in de St. Janskerk te Sluis begraven. Uit zijn huwelijk in den Haag in April 1605 met Catharina Nicolai (1587—1659) werd in 1607, te Sluis, geboren Karel van Orliens. Deze studeerde te Leiden in 1627 en werd in 1632 Schepen van het Vrije van Sluis. Hij trouwde met Helena Cats, dochter van mr. Leonard Cats (oomzegger van Jacob) lid van den Raad van Vlaanderen te Middelburg, een man die door bedijkingen in Staats-Vlaanderen schatrijk was geworden, en Jacomina van

MUILWYCK. Een zoon uit dezen echt, DAVID VAN ORLIENS werd in 1634 te Middelburg geboren. Hij studeerde te Leiden in 1654 en vestigde zich te Middelburg, waar hij in 1660 in het huwelijk trad met de vermogende koopmansdochter ANNA MUENINX, PIETERSD., waarmede hij een aanzienlijk huis in de Noordstraat bewoonde en op grooten voet met karos en paarden leefde. Hij overleed den 5 November 1667 en zijne weduwe den 1 November 1696. Naar ik meen, is zijne dochter geweest JACOBA VAN ORLIENS, gehuwd met mr. JACOB DE WITTE, die des zomers het slot te Haamstede bewoonde en des winters het huis De Mossel te Zierikzee. Op de afbeelding van het kasteel te Haamstede bij SMALLEGANGE, ziet men ook haar familiewapen, zijnde: in keel een gekroonde leeuw van zilver, waarop twee palen van hetzelfde metaal. Vermoedelijk was een broeder van haar CORNELIS VAN ORLIENS, geboren te Middelburg in 1666 en die te Leiden in 1686 studeerde. De familie is zeer in opspraak gekomen door een voorval in het leven van KATHARINA VAN ORLIENS, eene zuster van DAVID, en de eenige dochter van KAREL VAN ORLIENS en HELENA CATS. Kort na hare geboorte in 1647, stierf haar vader en niet lang daarna werd zij ouderloos. Het vermogende meisje kreeg hare opvoeding in den Haag, waar zij in hare wereldsgezinde nichten, de kleinkinderen van haar, toen nog levenden oudoom JACOB CATS, juist geen zedige voorbeelden zag. Zij was even zeventien jaar, toen zij in den avond van den 17 Maart 1664, door zekeren ritmeester in Statendienst HANS DIEDERIK DE MORTAIGNE met list en geweld geschaakt en in een rijtuig naar de zoogenoemde vrijstad Kuilenburg werd gebracht. Haar invloedrijke familieleden zorgden er voor, dat zoowel de Algemeene Staten als de Staten van Holland als toezicht hebbende op de weezen, deze ontvoering van eene minderjarige hoog opnamen, en van den graaf van Kuilenburg, destijds HENDRIK WALRAAD VAN WALDECK-PYRMONT, onverwijlde uitlevering eischte. Toen deze geweigerd werd, kreeg een krijgsmacht van zeshonderd soldaten

en vier compagnieën ruiters bevel om de stad te bezetten. De graaf moest nu toegeven, doch liet eerst DE MORTAIGNE, als een melkmeid vermomd, naar Bremen ontsnappen, waarna KATHARINA aan de Commissarissen der Staten uitgeleverd werd. De regeering van Bremen was bereid om den schaker over te geven, en de luitenant der garde CORNELIS GEESDORP werd gezonden om den gevangene af te halen, doch DE MORTAIGNE wist te ontvluchten en vond in Zweden, waar hij in krijgsdienst trad, veiligheid. Deze storm in een glas water maakte toen veel gerucht, en in de Bibliotheca Duncaniana (eene afdeeling der koninklijke boekerij in den Haag), worden een aantal pamfletten over deze zaak bewaard. Ook kwam eene uitgebreide verzameling handschriften, afkomstig van mr. JACOB VERHEIJE VAN CITTERS, op een boekverkooping van de heeren VAN BENTHEM & JUTTING in 1882. KATHARINA keerde naar den Haag terug, en trouwde den 16 Juli 1669 met haar neef CORNELIS POMPE MATTHIJSZOON, Heer van Dordsmonde, toen zeeofficier en daarna Schepen des lands van den Vrijen te Sluis. Zij stierf te Sluis in Mei 1680. Dit laatste wordt ook verhaald door den rijmelaar COENRAAD DROSTE in zijne *Overblijfselen van geheugenis.* Deze logeerde toen juist in genoemd stadje bij zijn zwager DE BOODT, waar hij vond:

„Een goed huys, doch in een doodsche stad
Die niet als 't oud kasteel en vest zienswaardig had."

De geschiedenis dezer ontvoering is door mr. JACOB VAN LENNEP beschreven in: *Eene schaking in de zeventiende eeuw*, Utrecht 1850, aan welke roman echter geen historische waarde kan worden toegekend. De familie VAN ORLIENS komt na de zeventiende eeuw in Zeeland niet meer voor.

OS (VAN DER). De familie was afkomstig uit Schouwen, en kreeg den naam wellicht naar het overoude gehucht De Osse onder Looperskapelle, gemeente Duivendijke. In de zeventiende en achttiende eeuw was het een bekend geslacht

te Zierikzee, waarvan de geschiedenis eenigszins zou kunnen worden opgemaakt uit vele grafschriften in de St. Lievenskerk. Antonie of Tonus van der Os was een aanzienlijk koopman, die bij de hevige onlusten aldaar in April 1747, wegens de verheffing van Prins Willem Karel Hendrik Friso tot stadhouder, door de Oranjegezinde bevolking boven allen in den Raad werd gekozen (Vgl. de Kantèr, *Chronyk van Zierikzee* 1794). Een neef van dezen was Antonie van der Os, geboren te Zierikzee den 13 October 1722 uit Dingeman en Pieternella Ossewaerde (van Ossewaert). Deze veelbelovende jongeling toonde reeds vroeg neiging om predikant te worden. Na te Leiden met lof gestudeerd te hebben, werd hij in 1746 te 's-Graveland beroepen, van waar hij in 1748 naar Zwolle vertrok. Door vrije wijs van prediken, krachtige taal, bijzondere welsprekendheid en vrijzinnige beginselen, kreeg hij in zijne nieuwe standplaats grooten toeloop. Natuurlijk wekten de leerredenen van dezen man, die zijn tijd vooruit was, bij velen, ook onder zijne ambtgenooten, ergernis en het duurde niet lang of hij werd van onrechtzinnigheid aangeklaagd. Hieruit ontstond een hevige twist, welke de Nederlandsche kerk jaren lang heeft beroerd. Hoewel van der Os gesteund werd door den magistraat van Zwolle, de Staten van Overijsel en zelfs door den Prins-Stadhouder, die hem echter te vroeg ontviel, was de partij der streng kerkelijken te machtig en werd de misschien wel wat onvoorzichtige predikant in Juni 1755 door de Synode van Overijsel afgezet. Drie jaren lang bleef van der Os te Zwolle zonder betrekking, wat hem, als gegoed zijnde, weinig deerde. In 1758 nam hij een beroep aan bij de geheel op zich zelf staande Remonstrantsch-Doopsgezinde gemeente te Beverwijk, op eene niet noemenswaardige bezoldiging. Niet lang daarna ging hij openlijk tot de Doopsgezinden over, en liet zich door Cornelis Loosjes doopen, wat opnieuw veel hoofden warm maakte en pennen in beweging bracht, daar sommige doopsgezinde leeraars den herdoopten niet wilden erkennen en andere als ver-

dedigers optraden. In weerwil dezer tegenkanting werd hij predikant bij de Doopsgezinden te Beverwijk en in 1764 in de aanzienlijke gemeente te Zaandam-Oostzijde. Na jaren hier met ijver te hebben gearbeid, leide hij zijne bediening neder en ging te Zwolle wonen, waar de brave man zich door rechtschapenheid en reinheid van wandel tot in hoogen ouderdom aller achting verwierf. VAN DER OS overleed in April 1807 en zijne echtgenoote PAULINE SCRIVERIUS, dochter van ANTONIE en SARA AMYA, met wie hij in Juni 1753 te Zwolle gehuwd was, volgde hem den 8 Augustus 1808. In de collectie zijn enkele geschriften en brochures, op deze kerkelijke twisten betrekking hebbende. Over deze zaak zie men B. GLASIUS, *Godgeleerd Nederland* en de daar aangehaalde werken, ook in de *Nederlandsche Jaerboeken* van die dagen wordt de twist uitvoerig besproken en in de *Vaderlandsche Bibliotheek* van 1811 de herdooping bij de Mennonieten.

Waarschijnlijk behoorde tot hetzelfde geslacht de, te Middelburg geboren, te Vlissingen gevestigde, doch uit Zierikzee afkomstige WILLEM VAN DER OS (1813—1872). Deze eenvoudige, werkzame, degelijke man. maakte zich in menig opzicht te Vlissingen verdienstelijk, o. a. als lid van den Gemeenteraad en in vele andere commissiën. Hij was de stichter eener zeer bloeiende fabriek van verbeterde brandspuiten, die een aanzienlijk debiet, ook in het buitenland en vooral ook in Rusland had. Uit zijn huwelijk met JOSINA ABRAHAMSE (1804—1880) overleefde hem slechts één zoon, mr. WILLEM VAN DER OS (1837—1875). Deze studeerde in de rechten te Leiden en werd griffier van het kantongerecht te Vlissingen. Uit zijn huwelijk in 1863 met MARTINA WILHELMINA JOHANNA ELISABETH VADER, dochter van den med. doctor ABRAHAM CATHARINUS VADER en MARTINA PIETERSE te Wissenkerke (N.B.), werd den 10 December 1864 geboren WILLEM VAN DER OS. Deze jonge man toonde reeds vroeg belangstelling voor de plaats zijner geboorte, door het verzamelen van boeken, prenten en handschriften, op de geschiedenis van Vlissingen be-

trekking hebbende. Hij bezat eene zeer merkwaardige collectie over JACOBUS BELLAMY en ELISABETH BEKKER, van welke laatste hij in 1884, bij de onthulling van het gedenkteeken te Vlissingen, een verdienstelijk uitgevoerde catalogus maakte, dien hij bij de gebroeders VAN DER POST te Utrecht uitgaf, en met milde hand verspreidde. Ook bij de bewerking dezer *Levensschetsen van Zeeuwen* stond hij den schrijver, met zijne rijke boekerij en vele aanteekeningen, steeds hulpvaardig ter zijde. De hoop dat deze jonge man, uitmuntende door kennis van en belangstelling en liefde voor zijne geboortestad, daar werkzaam zou optreden, is niet vervuld. Hij studeerde sedert 1888 aan de Hoogeschool te Utrecht, en was candidaat in de rechten. In het laatst van October 1890 werd hij onverwacht door een ingewandslijden aangetast, dat zijn reeds zwak gestel binnen enkele dagen sloopte. Hij ontsliep te Utrecht, in den vroegen morgen van den 29 October. Het stoffelijk overschot van den algemeen geachten en beminden student werd, begeleid door eenige zijner vrienden, naar Vlissingen overgebracht en op den 1 November ter aarde besteld. Naar zijnen wensch, werden zijn verzamelingen geschonken aan de stad Vlissingen, voor de oudheidskamer, welke meest door zijnen bemoeiingen in den zomer van 1890 was ingericht. Van die verzamelingen is een inventaris in bewerking. WILLEM VAN DER OS verdient met BELLAMY, BROUWENAAR, VAN SONSBEECK en VAN DER WOORDT in gedachtenis te blijven als een edele, naar menschelijk oordeel, te vroeg gestorven zoon van Vlissingen.

OSCH (HENDRIK VAN), geboren te Middelburg in 1759, was een zeer bekwame boekdrukker aldaar. Hij woonde in den Kortedelft, om den hoek van de Bellinkstraat. Van 1789 tot 1793 was hij diaken der Nederduitsch-Hervormde gemeente en zeer gehecht aan de Oranjegezinde partij. Met zijn broeder MARINUS VAN OSCH, die in 1791 naar den Haag verhuisde, gaf hij in dien geest een blaadje uit onder den

titel: *Zeeuwsche Staatsbeschouwer*, dat echter niet tieren wilde en slechts kort heeft bestaan. Hij maakte ook wel gedichten, die door dr. J. J. ANDRIESSEN in diens, in 1792 uitgekomen bundel, zeer worden geprezen. HENDRIK VAN OSCH overleed den 4 Maart 1805 en zijne weduwe bleef tot 1813 de drukkerij voortzetten, waarna huis en werkplaats verkocht werden.

OSSEWAERDE. Een oud Zuidbevelandsch geslacht, waarover in het maandblad *De Nederlandsche Leeuw*, jaargang 1887 vele bijzonderheden worden medegedeeld. WILLEM VAN EVERSDIJK, de bekende schilder, trouwde in Juni 1653 te Goes met BLASINA OSSEWAERDE. Van 1678 tot Juli 1699 was een zeer invloedrijk predikant te Middelburg CORNELIS OSSEWAERDE, geboren te Goes in Augustus 1646, een zoon van den Rentmeester ANTONIE MARINUSSE OSSEWAERDE en MARIA DE CONINCK. Hij trouwde te Veere in Juli 1677 met DINA DE NEEFF, dochter van den predikant CORNELIS en MARIA GROENE. In Augustus 1775 werd te Goes geboren PIETER ADRIAAN OSSEWAERDE, uit PIETER (1751—1824) president-burgemeester en van 1811—1824 Vrederechter aldaar, en SARA ELISABETH PETRONELLA DEN BOER (1754—1819). Hij ontving eene, voor dien tijd zorgvuldige opvoeding en kreeg vervolgens "een postje op het stadhuis." Hier onderscheidde hij zich zóózeer door nauwgezetheid en ijver, dat hij in 1800 benoemd werd tot secretaris zijner geboortestad. Na de inlijving bij Frankrijk werd hij aangesteld tot sous-prefect, waardoor zijne administratieve bekwaamheden nog meer uitkwamen. Kort na de herstelling van het koninkrijk der Nederlanden, werd OSSEWAERDE bij het algemeen-bestuur benoemd. In 1815 werd hij fungeerend secretaris bij het departement van financiën; in 1816 administrateur en hoofdinspecteur der indirecte belastingen, en in 1824 secretaris-generaal, welke veelomvattende betrekking tot 1845 door hem met voorbeeldigen ijver is vervuld, toen hij met den titel van raad-adviseur eervol ontslagen werd. Op aandringen des Konings was hij van 17 Mei tot

3 Juni 1848 waarnemend minister van financiën. De oude man was zóó nauwgezet en uurvast, dat beweerd werd hoe de menschen hun klok konden regelen naar den tijd, dat de secretaris OSSEWAERDE dagelijks voorbij kwam om naar zijn bureau te gaan. Hij was in November 1802 te Goes getrouwd met EVA OVERSLUYS (1780—1810), uit welk huwelijk twee dochters hem overleefden.

CORNELIA ALIDA (1804—1840) en hare zuster MARIA ADRIANA JOHANNA (1809—1835) waren echtgenooten van mr. JACOBUS MARINUS CALLENFELS (1807—1879), hoofdambtenaar bij het ministerie van financiën. Van de beide zonen is PIETER OSSEWAERDE, geboren 1806, als adelborst te Vlissingen in 1825 gestorven, en CORNELIS PIETER, geboren 1808, als 2e luitenant der artillerie, in 1828 te Brussel. PIETER ADRIAAN overleed op zijn buitenverblijf Meivliet onder Rijswijk bij den Haag den 21 Maart 1853.

OSTEN. Deze generaal heeft in Zeeland in het eerste tiental jaren dezer eeuw zóóveel van zich doen spreken, dat hij hier niet onvermeld mag blijven. Men beweerde, dat hij geboren was in den Haag, waar zijne ouders, uit België afkomstig, een kroeg hielden met een potlepel tot uithangbord, waarom de soldaten hem „generaal Pollepel" noemden. Reeds vroeg ging hij in dienst en klom zóó snel op, dat hij, bij de Franschen overgegaan zijnde, in 1805 als Brigade-generaal, militair-commandant van Zeeland werd. Bij de landing der Engelschen, in Juli 1809, toonde hij veel moed en beleid en wat hem vooral eer aandoet, menschlievendheid. Ten gevolge der capitulatie van Vlissingen naar Engeland gevoerd, beweerde hij dat de Engelschen de overeenkomst hadden geschonden, waarom hij zich gerechtigd achtte, zijn eerewoord te breken en naar Frankrijk te ontsnappen. Eerst wilde NAPOLEON hem niet ontvangen, doch de generaal wist zich te rechtvaardigen en ontving een commandement in de 32e militaire afdeeling. Er bestaat een portret van hem, door L. PORTMAN

gegraveerd naar eene schilderij van J. H. KOEKKOEK. Vgl. *Biographie moderne*, Paris 1815.

OUDKERK (SCIPIO). Geboren te Leeuwarden, den 1 November 1703. Zijn vader HARING OUDKERK was daar sinds 1711 ziekenbezoeker en prediker in het tuchthuis, en slaagde er in om door toeleg en braafheid predikant te worden, eerst te Ytens (1716—1721) en vervolgens tot zijn overlijden, den 4 September 1741, te Winsum in Baarderadeel Ds. HARINGIUS OUDKERK, gelijk hij genoemd werd, had twee zonen: ADRIAAN, geboren te Leeuwarden in Januari 1702, werd de eerste predikant van Rottevalle en vertrok van daar naar Rijperkerk en Hardegarijp, waar hij tot zijn overlijden in April 1769 werkzaam bleef; de tweede zoon SCIPIO is aan het hoofd van dit artikel genoemd; beider moeder WYTSKE HALBERTSMA overleed op twee en twintigjarigen leeftijd. Daar de oudste zoon zijns vaders ambt had gekozen, werd zijn broeder tot iets anders bestemd, doch uit hoofde zijner bijzondere neiging, toch tot predikant opgeleid. In 1725 werd SCIPIO student te Franeker en in September 1728 candidaat. De beide volgende jaren was hij gouverneur der zonen van den raadsheer HAMERSTER en in 1730 hulpprediker te Maassluis, waar twee oude en ziekelijke leeraars waren. Hij bleef daar werkzaam tot zijn vertrek naar Haamstede, waar hij in November 1733 als predikant bevestigd werd. Vóór zijn vertrek huwde hij RIJKJE BUBBEZON (dochter van WILLEM en NEELTJE VAN DER BURG), de door de LA RUE bewonderde dichteres, reeds hiervoren op bladz. 87 vermeld, en waar men den naam Vlaardingen met dien van Maassluis gelieve te verwisselen. Dit huwelijk schonk hun zeven kinderen. De oudste, die beide grootmoederlijke namen droeg, WYTSKE NEELTJE, is de talentvolle dochter van wie gesproken wordt in het artikel over hare moeder; de tweede heette ANNA MARIA en op deze volgde de eenige zoon, met de namen zijner beide grootvaders gedoopt WILLEM HARING. Ds. SCIPIO OUDKERK overleed na

eene korte longaandoening, den 20 Maart 1760, niet lang na zijne, door hem innig geliefde dochter. Hij was een braaf, ijverig man; als schrijver heeft hij echter weinig geleverd. In 1756 gaf hij te Zierikzee eene leerrede uit ter bevestiging van ds. H. SPECHT te Renesse, in November 1755, onder den titel: *Heilig dienstwerk der stamme* LEVI, verder *Lijkrede op Prins* WILLEM IV, Zierikzee 1751, met een gedicht van hem. — *Lijkrede op de Prinses douairière*, Zierikzee 1759, waarachter een treurdicht zijner echtgenoote; ook leverde hij eene bijdrage in de *Lijkcypressen*, de bekende gedichten op den dood van genoemden Prins. Hij liet bij zijne echtgenoote één zoon en vier dochters na. In *De Boekzaal* van 1760 komt een goed geschreven levensbericht van hem voor, gevolgd door een treurdicht in alexandrijnen van de weduwe, eenige vloeiende regels van de tweede, nu oudste dochter en een Latijnsch vers, met een motto uit de Ilias, van den zoon, toen philol. et theol. stud. te Leiden. De weduwe keerde naar hare geboorteplaats Maassluis terug, en stond in Mei 1764 te Wissenkerke als getuige bij den doop van haar kleinzoon SCIPIO DE KANTER. De oudste dochter, een buitengemeen ontwikkeld meisje, overleed op den 1 April 1759, ruim drie en twintig jaren oud, aan de "smartelijke plage der kinderziekte," zooals haar vader in het doodboek schreef, en de niet minder begaafde jongste dochter ANNA MARIA, die ook verzen schreef, o. a in de *Dichtkundige Cypressenbladeren*, toen zij dertien jaren oud was, werd de echtgenoote van PHILIPPUS DE KANTER, in 1772 als predikant te Wissenkerke overleden

De eenige zoon WILLEM HARING OUDKERK werd den 19 Juli 1741 te Haamstede geboren. Hij was een veelbelovende knaap, die, nog geen twaalf jaren oud, op een vergadering der classis te Haamstede een gedicht voordroeg: *De conventibus Ecclesiasticis*, dat gedrukt werd en met een vers zijner moeder het licht zag.

Na vaders dood, den 17 Juli 1760, werd hij in het Statencollegie te Leiden als theol. student ingeschreven, en werd in

1766 predikant te Bruchem-en-Kerkwijk. In 1781 vertrok hij naar Hontenisse-en-Ossenisse, dat hij verliet, toen Staats-Vlaanderen bij Frankrijk werd ingelijfd. Daarna werd hij predikant te Waarde en in November 1796 te Kloetinge, van waar hij in 1804 naar Wemeldinge vertrok. In den Franschen tijd was OUDKERK verplicht zijne betrekking aldaar neder te leggen, welke hij echter in 1811 te Heinkenszand weder aanvaardde. In 1815 werd hij emeritus en twee jaren later (1 December 1817) is hij in genoemd dorp overleden. Hoewel als een zeer kundig man bekend, schijnt hij aan de groote verwachtingen, bij den aanvang zijner loopbaan van hem gekoesterd, niet te hebben beantwoord. In 1807 heeft hij eene leerrede uitgegeven tot aanbeveling der nieuwe Evangelische gezangen, welke in de, destijds den toongevende tijdschriften, loffelijk beoordeeld werd. Uit zijn, in 1767 te Kerkwijk in Gelderland gesloten huwelijk met JOHANNA RACHEL LENSHOEK (1744 –1810) is een zoon geboren, SCIPIO OUDKERK, die te Leiden in de rechten promoveerde. Deze huwde met ALETTA ARENDINA ANEMAET (als weduwe hertrouwd met den kapitein HENDRIK COENRAAD TEN BROECKE), waaruit twee zonen en eene dochter: JOHANNA RACHEL OUDKERK, geboren 7 Maart 1800 op den huize Lettenberg onder Hontenisse en in September 1826 te Kloetinge gehuwd met HERMANUS JOHANNES ELISA BURGERHOUDT, toen predikant te Wemeldinge en in 1828 te Noordgouwe, waar zij in 1829 overleed. SCIPIO OUDKERK is in 1811 gestorven. Vgl. NIEUWHOF, *Gedenkboek van Haamstede*, Tholen 1857; ROMEIN, *Naamlijst van predikanten in Friesland;* dr. P. A. BORGER, *Alphabetische lijst van predikanten*, HS. in Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek; J. H. SCHEFFER, *Algemeen Nederlandsch Familieblad* 1883, no. 106.

OUTREIN (JOHANNES D'). De familie, vermoedelijk van Fransche afkomst, behoorde te Middelburg tot den gegoeden handelsstand JOHANNES, geboren den 17 October 1662,

was een zoon van CORNELIS D'OUTREIN, uit diens tweede huwelijk met CATHARINA SOMER, dochter van HENDRIK en CATHARINA VALERIUS. Zij was weduwe van BEREND JANSZ. VAN DEN BROECKE en hertrouwde, na den dood van CORNELIS D'OUTREIN, met CORNELIS VAN CANEGIES. De knaap toonde reeds vroeg buitengewone begaafdheden; op de kostschool te Breda, waar hij tijdens het overlijden zijns vaders in 1672 onderricht ontving, behoorde hij onder de beste leerlingen. De neiging tot godgeleerde studiën werd niet weinig aangemoedigd door zijn vaderlijken vriend en bloedverwant, den Amsterdamschen predikant BERNARDUS SOMER, op wiens raad hij de Hoogeschool te Franeker bezocht. Hier vond D'OUTREIN een krachtigen steun in prof. JOHS. VAN DER WAEIJEN, dien hij hoog vereerde en aan wiens echtgenoote CORNELIA VETH, de jonge student uit „nageheugenis der vaak genoten gunst" eene dichterlijke vertaling van het Hooglied, Leeuwarden 1682, opdroeg. Na meermalen stellingen loffelijk te hebben verdedigd, werd hij in Juni 1682 meester in de vrije konsten en doctor in de wijsbegeerte. DE LA RUE verhaalt in zijne onuitgegeven aanteekeningen, hoe zijn grootvader, kassier der wisselbank JOHANNES VAN DE CLAVER, niet ver van Middelburg de buitenplaats Leliëndale bewoonde, waar het portret hing van GUALTHERUS BOUDAAN, predikant te Amsterdam (overleden 1684). D'OUTREIN kwam daar menigmaal aan huis, en eens vroeg hem de gastheer om een bijschrift onder de afbeelding van dien Coccejaanschen geestverwant, waarop de proponent terstond de regels schreef, die onder een later portret van BOUDAAN gedrukt zijn en door DE LA RUE in *Geletterd Zeeland* worden medegedeeld. In Februari 1685 werd D'OUTREIN predikant te Oostzaan, waar hij bewerkte: *Korte schets der goddelijke waarheden*, Amsterdam 1686, een boekje, dat dertien malen werd herdrukt en in het Fransch, Engelsch, Hoogduitsch, Maleisch en Portugeesch vertaald. In December 1687 vertrok hij naar Franeker, waar men hem tevens de eervolle betrekking opdroeg van opzichter der boekerij van de Hoogeschool

In October 1689 trad hij in het huwelijk met GEERTRUIDA SLUITER, dochter van ABRAHAM SLUITER, uit de bekende Labadisten-familie te Wezel, en ALIDA VAN SONSFELT. GEERTRUIDA was eene zeer begaafde vrouw, van wie eene verhandeling over het geestelijk leven is gedrukt. Uit dit huwelijk kwamen acht kinderen voort, waarvan drie dochters den vader overleefden. In 1691 werd D'OUTREIN te Arnhem beroepen, waar hij twaalf jaren met veel genoegen werkzaam was. Hier zijnde, gaf hij uit: *De Roozendaalsche vermakelijkheden*, Amsterdam 1700, in 8°; herdrukt met verbeteringen in 1713; en met vermeerderingen en printverbeeldingen, Amsterdam 1718.

Van Arnhem vertrok de predikant naar Dordrecht, waar hij in Februari 1703 werd bevestigd en aangesteld tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en gewijde Oudheidkunde aan de Illustre School. Na hier zes jaren gearbeid te hebben, nam hij in 1708 een beroep te Amsterdam aan. Met zeldzamen ijver en trouw vervulde hij hier zijn ambt, totdat hij den 24 Februari 1722, na herhaalde aanvallen van beroerte, overleed en in de Westerkerk begraven werd. Een ambtgenoot schreef van hem:

„D'OUTREIN, *die flonkerstar, die man vol geest en ijver*
Die wijze prediker, die onvermoeide schrijver.
Dat wonder van zijn tijd, wiens ziel nu voor den troon
Het Hallelujah zingt bij Vader, Geest en Zoon."

Hoewel D'OUTREIN de kerkleerbegrippen van COCCEJUS was toegedaan, volgde hij niet overal dien meester, maar had een eigen overtuiging. Zijne leerredenen, door velen gaarne gehoord, waren doorgaans van practischen aard, maar bezield door dichterlijken gloed. Uit beginsel was hij een man des vredes en met leedwezen zag hij zich soms getrokken in de kerkelijke kibbelarijen van zijn tijd, waardoor hij tegen DE JONCOURT, HENRICUS HULSIUS, LEENHOF en de zoogenoemde Hebreën schrijven moest.

Als godgeleerde en prediker was D'OUTREIN zeer verdien-

stelijk, doch als dichter mag hij slechts op een bescheiden plaats aanspraak maken. Hij was voorbeeldig werkzaam en DE LA RUE noemt zestig boekwerken en verhandelingen, door hem in het licht gegeven; behalve nog de voltooide of bijna voltooide werken, onder zijne nalatenschap in handschrift gevonden.

Van dezen deftigen man, wiens welgevormde gestalte en vriendelijk uiterlijk een aangenamen indruk maakt, bestaan verschillende afbeeldingen. In *Zelandia illustrata* is een portret, door P. VAN GUNST gegraveerd naar eene schilderij van J. BOONEN, met een Latijnsch onderschrift van prof. J. JENS, dat door D. WILLINK in het Nederlandsch is overgebracht; ook is er een ander portret, waarschijnlijk naar dezelfde schilderij, door J. C. PHILIPS gegraveerd.

De familienaam is, meen ik, uitgestorven en werd het laatst gedragen door zijn kleinzoon JOHANNES ABRAHAM D'OUTREIN SLUITER (1721—1772) predikant te Hedel.

In de collectie is een brief van J. D'OUTREIN dd. 17 Maart 1711, aan den kerkeraad te Middelburg, aanbevelende ds. GODEWARDUS VROLIKHERT, een man van studie en gaven; „gelijk zijn naam is, is ook zijn doen en inborst."

OUTRELEAU (LOUIS D'). Na de afwijzing der Spanjaarden uit Vlissingen, zegt dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS in *De Waalsche gemeenten in Zeeland*, en het vertrek der Katholieke Walen in April 1572, waren er nog geen veertien dagen verloopen, of de geopende vrijplaats was opgevuld met strijders uit alle natiën, saamgevloeid ter verdediging der banier door de Vlissingsche burgerij opgestoken, als vereenigingspunt voor allen, die burgerlijke en godsdienstige vrijheid lief hadden. Reeds den 17 April landden er de kapiteinen BERNARD en ELOY met 100 Engelschen en 500 Nederlanders, waaronder velen uit de Waalsche provinciën. Tien dagen later ontscheepten er de Fransche hulpbenden, door LODEWIJK VAN NASSAU afgezonden, onder TSERAERTS, HAULTAIN, CREYT en

Sautin. Met een dezer partijen, vermoedelijk met de eerste, kwam ook de Fransche Evangeliedienaar (uit Antwerpen) Louis d'Outreleau en verkondigde: dat van nu af de dag der gewetensvrijheid was aangebroken. Hij deed dit te Vlissingen en voor de wallen van het belegerde Middelburg, "zoolang de Spanjaard van die stad meester was, en hij deed dit, na hare overgifte (20 Februari 1574) ook binnen hare muren." d'Outreleau mag beschouwd worden als de grondvester der Waalsche gemeente te Middelburg, waarvan de Registers den 21 Mei 1574 aanvangen, terwijl zij den 6 Juni reeds het Avondmaal vierde, het eerste paar den 15 Juni trouwde en op den 1 Juli voor het eerst gedoopt werd. Zooals hiervoren gezegd is, kwamen ook Gillis en Lieven Massis reeds vroeg naar Middelburg, maar Gillis schijnt er in 1574 slechts eenige maanden vertoefd te hebben en was in 1578 predikant te Antwerpen en in 1580 te Gent. Lieven was in 1578 predikant te Mechelen en keerde eerst later naar Zeeland terug. d'Outreleau bleef te Middelburg ijverig bezig met het opbouwen der gemeente en was in 1585 voorzitter der Synode aldaar, en voor en na dien tijd meermalen scriba, waarbij hij zich soms teekent Ludovicus Transaquanus. Hij overleed in het begin van 1606 en werd in de Fransche kerk begraven, waar ook zijn wapenbord hing, dat nog bewaard schijnt te zijn en in de *Navorscher* van 1855 bladz. 282 besproken werd. De familie bleef in Middelburg gevestigd. In 1629 was Louis d'Outreleau, denkelijk zijn kleinzoon, daar schoolmeester; in 1649 was Daniel d'Outreleau notaris te Vlissingen; in 1665 was Jacques d'Outreleau een voornaam goudsmid te Middelburg en in 1677 Jacques d'Outreleau, geboren te Oostkappel, med. doctor

OUWATER (Gerard Jan Davidszoon van) aldus genoemd naar zijne geboorteplaats, was in 1484 vrijmeester van het St Lucas en St. Eligiusgilde te Haarlem. In 1496 was hij getrouwd met eene schoone Middelburgsche vrouw, die hij op

vele zijner schilderijen afbeeldde, o. a op het beroemd kunstwerk, in de kathedraal te Rouaan, waar zij in de nabijheid der moedermaagd te zien is. OUWATER overleed in 1523.

JACOB OUWATER, uit eene bekende schildersfamilie, schijnt in de achttiende eeuw in Zeeland te zijn geboren. Hij woonde geruimen tijd in den Haag, waar hij in 1754 lid was der confreriekamer Pictura, doch schijnt later naar Middelburg verhuisd te zijn Hoewel hij meest bloemen en vruchten schilderde, zijn er ook landschappen van hem, die hij helder, krachtig en uitvoerig bewerkte. Vgl. IMMERZEEL *a. w.* alsmede C. KRAMM Een wapen van een geslacht OUWATER: in keel drie (2 en 1) sterren van goud, hing in de oude kerk te Middelburg.

OUWERKERK (JAN VAN). Hij werd geboren te Middelburg den 15 Augustus 1774 uit CORNELIS VAN OUWERKERK en PIETERNELLA BLASKENS. Voor huisschilder opgeleid, bleek hij spoedig een meer dan gewonen aanleg te bezitten, waarom hij op de teekenacademie werd geplaatst en onder de leiding kwam van den kunstschilder MARINUS PIEPERS, aan wien hij veel te danken had. Op de academie behaalde hij menige onderscheiding, en ook den gouden eerepenning voor het teekenen naar het naakt model. Later legde hij zich vooral toe op het schilderen van zee- en stroomgezichten, waarvan er eene menigte van zijne hand te Middelburg gevonden worden. In 1804 werd VAN OUWERKERK door een meisje beschuldigd de vader van haar kind te zijn. Dit gebeurde in vroeger dagen niet zelden en vaak als een middel om onbesproken mannen geld af te persen, waarom zulk onderzoek later werd verboden. Onze schilder moest zich voor de vierschaar verantwoorden, en in het Crimineel Register vindt men de aanspraak door den President mr. PIETER POUS bij die gelegenheid in dichtmaat uitgesproken. De rijmelarij is te lang om hier geheel mede te deelen, doch de eerste en de laatste coupletten schetsen voldoende deze curieuse rechtshandeling.

„Zoo zijt gij eindelijk dan ter dezer plaats gekomen,
Om voor des Rechters oog, een plechtige Eed te doen.
Gij zult in 't bijzijn Gods; nu zweeren zonder schroomen,
En vreest de straffen niet, die op den Meineed woên.

Bedenk toch wat gij doet, gij zult hier gaan verklaren
Dat 't meisje, 't welk daar staat, U valsch gelasterd heeft.
Gij zult in plaats van nog haar naam en eer te sparen,
Getuigen door Uw Eed, dat zij in ontucht leeft.

. . . .

. . . .

En gij, daar uw besluit volstandig schijnt te blijven
En moeder, noch het kind, uw hart vermurwen doet,
Daar veeleer uw gezicht uw plan nog schijnt te stijven,
'k Wensch dat Gods indruk voor den meineed U behoed.

Dat gij nooit rekenschap voor deze daad moogt geven,
Gij met een vlekloos hart naar uwe woning ga,
En dat Gods alziend oog, steeds om U heen blijft zweeven.
Zeg mij dan dezen Eed met diepen eerbied na."

De beklaagde deed den eed, en is verder ongehuwd gebleven. Dat niemand aan zijne schuld geloofde, kan worden opgemaakt uit de achting die van Ouwerkerk gedurende zijn lang leven genoot. Hij was een der stichters en bleef een ijverig lid van het gezelschap V. W., en toen de 92-jarige, die met vèel zorgen in het leven te kampen had en zich niet rijk schilderde, op den 12 Juni 1866 overleden was, werd er eene plechtige rouwvergadering te zijner gedachtenis gehouden. (Zie *Eene uitvaart herdacht* in het *Verslag* 1866/67.)

OVERBEKE (Abraham van). Waarschijnlijk geboren te Middelburg, uit een van Antwerpen afkomstig geslacht, werd in 1609 na afgelegd examen, als schoolmeester te Domburg door de classis van Walcheren benoemd. Hier zijnde, gaf hij in het licht: *Beque der schrijfkonste, inhoudende de noodwendighste Geschriften voor de Joncheidt ende alle liefhebbery der penneconst; gheinventeerd door* Abraham van Overbeque, *Schoolmeester der stad Domburch* 1620, fol. langw. form., welk

boek door den plaatsnijder SAMUEL DE SWAEF in prent werd gebracht. Van Domburg werd hij in 1629 onderwijzer te Middelburg, doch in het volgend jaar liet hij zich door de regeering van Arnemuiden overhalen om aldaar de Fransche en Nederduitsche school te komen bedienen. Hij had toen te Middelburg veertig leerlingen, die hij te Arnemuiden metterwoon mede zou brengen. Hem werd toegekend eene jaarwedde uit de stadskas van 20 £ vl, benevens 8 £ per jaar voor huishuur; alsmede vrijdom van accijns voor twee tonnen bier of een oxhoofd wijn. Daarvoor moest hij zich verbinden om gedurende zes of zeven jaren, de kinderen uit de stad voor een redelijk maandgeld naar zijne qualiteit te onderwijzen en de armen omniet. Toen hij in het volgend jaar een nieuw boek uitgaf, of het vroegere aan de stad schonk, kreeg hij tot vereering vrijdom van accijns voor al den wijn, dien hij zou opdoen; in dat zelfde jaar werd hij tot lid van den Raad gekozen. In Mei 1637 schijnt hij naar elders vertrokken te zijn. Of JACOBUS, die in 1646 te Arnemuiden schoolmeester werd en tevens organist was en in 1650 overleed, een zoon van ABRAHAM was, is mij niet bekend. Vgl. H. M. KESTELOO, *Geschiedenis van Arnemuiden.*

OVERVELT (NICOLAAS VAN). Geboren te Leiden in 1693 uit JORIS en CATHARINA VAN VECHEL. Hij studeerde in 1711 te Leiden en werd predikant in Staats-Vlaanderen, eerst te Hengstdijk en vervolgens te Philippine, waar hij in 1745 zijn emeritaat moest aanvragen wegens een gebrekkig gezichtsvermogen. Hij ging vervolgens te Leiden wonen, waar hij den 6 Juli 1751 overleed. VAN OVERVELT was gehuwd met ISABELLE ANNA LEYDEKKER, dochter van JOHANNES LEYDEKKER, als Hoogleeraar en predikant in 's-Hertogenbosch, in 1722 overleden. In 1720 heeft deze predikant te Leiden een treurspel doen drukken onder den titel *Philoneus en Tirene*, geheel in den geest van die dagen. Toen in 1734 de gemeente te Philippine haar honderdjarig bestaan herdacht (Vgl. *Zelandia*

illustrata, bladz 671) deed de predikant de gehouden jubelpredikatie het licht zien. Zijn zoon George Constantijn van Overvelt werd te Hengstdijk in 1727 geboren. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1753 predikant te Zwartewaal, waar hij in 1774 overleed, uit zijn huwelijk met Johanna Alardina Blankenburg, dochter van Abraham Lodewijk predikant te Muiden, nalatende zes kinderen. Van Overvelt was een, in zijne dagen niet ongeprezen dichter. Van hem is gedrukt: *Inwijdingsredevoering op den* 18 *geboortedag van Prins* Willem V, Delft 1766. — *Dichtgroet aan* Hendrik Cleyn *te Brielle, bij zijne loffelijke bevordering naar de Hoogeschool*, 1766. — *Op den achttienden verjaardag van Prins* Willem V. — *Gedenkzuil op den Bededag.* Ook worden er gedichten van hem gevonden in de *Dichtkundige Cypressenbladen* en in de *Lauwerbladen voor de zonen der Vrijheid.* Vgl. *Biographisch Woordenboek der Ned. Lett.* en *Boekzaal.*

OIJEN (Georg August Vorsterman van). Geboren te Gilse en Rijen (Noord-Brabant) den 11 Juli 1836 uit Constantijn Johannes Vorsterman van Oijen en Adriana Louise Beatrix Pape. Hij werd voor het onderwijs opgeleid aan de Christelijke bewaarschool te Nijmegen, waarna hij loffelijk examens aflegde in wiskunde, landmeetkunde, natuurkunde, landbouw enz. Hij bedankte voor de benoeming als leeraar aan het gymnasium te Winschoten, om hoofdonderwijzer te Aardenburg te worden, en trad in 1860 in het huwelijk met mejuffrouw C. M. Beeringh uit Waalwijk. Behalve een aantal leerboeken over wis- en natuurkunde en landbouw en een tal van bijdragen in tijdschriften en dagbladen, heeft van Oijen uitgegeven: *De berenning van Aardenburg in* 1672 *enz.*, Schoonhoven 1872. Ook hield hij bij de gedachtenisviering, die vooral op zijne aansporing feestelijk plaats had, op den 26 Juni de redevoering In 1885 werd, bij zijn zilveren gedenkfeest, door een oud-leerling (zijn broeder Antonie Abraham) een levensbericht van hem uitgegeven, dat echter niet in den handel kwam.

PALM (JOHANNES HENRICUS VAN DER). Daar deze beroemde geleerde jaren lang in Zeeland verkeerde en daar niet weinig invloed uitgeoefend heeft, mag hij hier niet worden voorbijgegaan. Hij werd geboren te Rotterdam, den 17 Juli 1763, uit CORNELIS VAN DER PALM en MACHTELD VAN TONSBERGEN. Zijn vader, van 1777 tot zijn overlijden in 1789, kostschoolhouder te Delftshaven, was een degelijk onderwijzer en een zeer verstandig man, die meermalen prijsvragen beantwoordde en door het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen bekroond werd, voor eene in 1781 uitgegeven verhandeling over de *Verbeteringe der Openbaare, vooral der Nederduitsche schoolen*. De jonge VAN DER PALM kreeg, ook onder de leiding eener voortreffelijke moeder, eene zorgvuldige opvoeding en vertrok reeds op vijftienjarigen ouderdom naar de Hoogeschool te Leiden, waar de Rotterdamsche regeering hem eene plaats in het Staten-college bezorgde. Hier overtrof hij de groote verwachtingen, van hem gekoesterd. „In 1784, zoo wordt van hem getuigd, sloot de jonge man zijn studententijd, waarin hij de proeve geleverd had van noesten ijver, opmerkelijke vlugheid, in het oog springende schranderheid, gemakkelijke wijs van arbeiden, maar tevens van die opgeruimdheid van geest, die gaarne aan den ernst uitspanning toevoegt." De proponent was nog te jong om in Holland predikant te worden, doch in Utrecht kon dit geschieden en den 28 Maart 1785 werd hij te Maartensdijk bevestigd. Uit dien tijd dagteekent de kennis met BELLAMY en diens vrienden RAU, HINLOPEN en CARP, die hem menigmalen uit Utrecht kwamen opzoeken, en waarvan hij in zijne herinneringen aan BELLAMY in zijne *Redevoeringen enz.* verhaalt. Nog gezelliger werd echter de pastorie van het lief landelijk dorpje, nadat de dominee op den 14 November 1786 in den echt was getreden met ALIDA BUSSINGH (overleden 1835) de bekoorlijke en beminlijke dochter van wijlen zijn vaderlijken vriend en leermeester, den predikant van Delfshaven Niet lang bleef hun rustig leven ongestoord. VAN

DER PALM was de beginselen der patriotten toegedaan, en had zelfs deelgenomen aan de burgerwapening. Heldenmoed, in den gewonen zin des woords, schijnt echter geen eigenschap geweest te zijn van dezen beminlijken man; want toen de Pruisen op den 16 September 1787 Utrecht hadden bezet en, naar het gerucht ging, ruwe Oranjeklanten uit Bunschoten dreigend kwamen opzetten, nam dienzelfden Zondag, na de middagkerk, de predikant met zijne vrouw in allerijl de vlucht. Later was hij niet meer te bewegen om naar Maartensdijk terug te keeren, en in Maart 1788 kreeg hij eervol ontslag. Door invloed van zijn leermeester en vriend, prof. HENDRIK ALBERT SCHULTENS, kwam de jeugdige, doch reeds uitstekend aangeschreven geleerde, in betrekking met mr. JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE VAN NIEUWERVE EN WELZINGE, oud-vertegenwoordiger van den Eerst-Edele en een der aanzienlijkste inwoners van Middelburg Deze uitnemende man, schatrijk door beurs en hart, was, gelijk mr. LANTSHEER in *Zelandia illustrata* opmerkt, zijn tijd vooruit, wat ook blijkt uit zijn voornemen om eene inrichting tot stand te brengen, vooral tot beschaving en veredeling van den zoogenoemden burgerstand. Hij wenschte namelijk de vele vereenigingen tot beoefening van wetenschap en kunst te Middelburg, in *één* gebouw te vereenigen; daaraan toe te voegen verschillende verzamelingen, een planetarium, een plantentuin, een openbare bibliotheek en aan het hoofd van dit alles te stellen een jong geleerde, in staat om over onderscheiden onderwerpen openbare lessen te geven; een instelling dus, die eenigszins voorzag in hetgene tegenwoordig door het middelbaar onderwijs wordt beoogd. Voor die betrekking werd VAN DER PALM aangezocht en moeilijk kon beter keus zijn gedaan. Tegelijk verklaarde deze zich bereid om de huiselijke godsdienstoefeningen der vrome en kerklievende familie te leiden. In het voorjaar van 1788 kwam VAN DER PALM naar Middelburg en betrok de kleine nette woning naast het prachtige huis, veertig jaren vroeger door een der VAN DE PERRES op het plein over de Oude kerk

gebouwd. Des zomers bewoonde het gezin het kasteel Westhove en was aan VAN DER PALM afgestaan het huis op het aangrenzend, mede aan VAN DE PERRE toekomend landgoed Duinvliet, een door schilderachtige boschpartijen en dichte berceau-lanen bekoorlijk verblijf. Hier sleet VAN DER PALM onvergetelijke jaren en nog leeft de herinnering hoe, bij ongesteldheid of ongunstig weer, de dominee in een draagkoetsje, door de zoogenoemde Vlissingsche dreve, van Duinvliet naar het slot van den „Proppenobel" (premier noble) werd gebracht. Het doel om een Museum Medioburgense te stichten, werd echter niet bereikt, daar het voornemen door den dood van den edelen man, die reeds den 8 April 1790 stierf, slechts ten halve uitgevoerd bleef. VAN DER PALM gedacht zijn weldoener en vriend den 26 November in eene treffende *Lofrede*, afzonderlijk uitgegeven, maar ook opgenomen in de *Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap*. Hij bleef de trouwe vriend en geestelijke steun der weduwe tot aan haar overlijden in Augustus 1794, eene betrekking, door hem zóó hoog gewaardeerd, dat hij daarvoor in 1791 een beroep als predikant naar Vlissingen afwees. Nog lang leefde in de omstreken van Westhove de herinnering aan de godsdienstoefeningen in de slotkapel van het schoone landgoed, en wist men te verhalen van den begaafden redenaar, die niet alleen boeide door indrukwekkende gestalte en stem, maar wiens toespraken zich onderscheidden door keurigen stijl, onberispelijken vorm en zekere klassieke soberheid, maar toch ook altijd bezield waren door diepe overtuiging. Aan het verkeer in het ontwikkelde en hoog beschaafde gezin van VAN DE PERRE, had VAN DER PALM zeker in geen geringe mate te danken den merkwaardigen tact en de gemakkelijkheid, waarmede hij zich in de aanzienlijkste kringen wist te bewegen. Tijdens zijn verblijf in Middelburg werden de tijden steeds woeliger, en de crisis kwam, toen in den avond van 6 Februari 1795, drie honderd Fransche soldaten Zeelands hoofdstad binnentrokken. Door zijn bekende geleerdheid en welsprekendheid reeds een man van

beteekenis, kwam van meer dan ééne zijde het verzoek aan VAN DER PALM om mede te werken tot het regelen der nieuwe orde van zaken; met zijne vrienden TESSÈDRE L'ANGE en HENDRIK VAN ROYEN gaf hij aan dien wensch gehoor. en uit dien tijd is zijne, op den 25 Februari 1795 uitgesproken en gedrukte *Aanspraak als voorzitter der kiezers*, *aan de Volksvertegenwoordigers der stad Middelburg.* Zoo behoorde hij ook onder de vijf en twintig nieuwe regeeringsleden, welke betrekking hij gematigd en onbaatzuchtig vervulde en daarbij zijn aandacht vooral wijdde aan verbetering van het volksonderwijs. Opwekking tot ordelijken en voorzichtigen vooruitgang werd ook betoogd in *De vriend des Volks*, een weekblad meest door hem en zijn vriend L'ANGE geschreven. In n°. 20 van dat blad is opgenomen, de ook afzonderlijk gedrukte *Aanspraak op last der municipaliteit op het feest der alliantie tusschen de Fransche en de Nederlandsche republieken*, *gehouden in de Oostkerk te Middelburg*, en in n°. 37 staat zijne *Openbare redevoering over de waarde en onwaarde van de volksgunst.* Tijdens zijn verblijf bij VAN DE PERRE, had de geleerde ook op het gebied der oude letterkunde niet stil gezeten. Zoo had hij een belangrijke voorrede geschreven bij de, door hem uit het latijn vertaalde *Redevoering van* WILLEM KIST *over de beoefening der oude schrijvers als een bron van wezenlijk genoegen*, Middelburg en Dordrecht 1790. Hier zijnde, gaf hij uit *Eenige liederen van* DAVID, Middelburg en Dordrecht 1791; alsmede een *Letterkundig onderzoek aangaande de Reuzen der Oude wereld*, welke verhandeling in de werken van het Zeeuwsch genootschap is opgenomen. Nadat VAN DER PALM in het begin van 1796 voor een professoraat te Lingen had bedankt, werd hem in datzelfde jaar aangeboden om Hoogleeraar te worden in de Oostersche talen en oudheden te Leiden, welke betrekking hij aannam en tot 1799 bekleedde, toen hij optrad als Agent van de nationale opvoeding, welk gewichtig ambt hij lofwaardig vervulde, totdat hij in 1806 weder te Leiden Hoogleeraar werd in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid. Daar hier

het oogmerk slechts is om VAN DER PALM te schetsen in zijne betrekking tot Zeeland, is het onnoodig dezen man van groote gaven, zeldzame welsprekendheid en milden geest verder op zijne roemrijke levensbaan te volgen. Op den 8 September 1840 sloten zich voor altijd de heldere oogen van dat vriendelijk, edel gelaat en enkele dagen later werd zijn stof op de begraafplaats te Katwijk te ruste gelegd.

Een broeder van den hoogleeraar, CHRISTIAAN VAN DER PALM, gehuwd met JACOBA DE KANTER, is geweest van 1795 tot 1814 med. doctor te Middelburg, en een zoon van dezen, CORNELIS JOHANNES VAN DER PALM (1796—1870) conrector der Latijnsche school te Zierikzee. Deze schuwe en als een kluizenaar levende man, heeft in het *Maandblad der afdeeling Zierikzee der Maatschappij tot Nut van 't algemeen* (1827) waarvan slechts één jaargang het licht zag, geschreven: *Levensbeschrijving van* ADRIANUS HOFFERUS *uit "onuitgegeven" stukken verzameld* (1824). Later bleek dit een drukfout voor "uitgegeven" stukken te zijn. Sommigen, o. a. in *Catalogus der Provinciale bibliotheek* (1876) hebben dezen schrijver met den professor verward.

PALMA DE ST. FUENTES (DE LA). De aanteekeningen op de lijsten der magistraten te Middelburg, verzameld omstreeks 1694 door MARCUS DE LA PALMA DE SAN FUENTES, van 1676—1701 secretaris dier stad, hebben bij het bewerken der Zeeuwsche geschiedenis aan vele navorschers, o. a aan den geleerden A. 's GRAVEZANDE zóóveel diensten bewezen, dat reeds daarom de naam in deze levensberichten niet mocht ontbreken. Mr. J. VERHEIJE VAN CITTERS schijnt het eerst te hebben gemerkt, dat de opgaven van DE LA PALMA slechts met omzichtigheid kunnen worden gebruikt; dat sommige genealogieën verward en vluchtig zijn, en de verzamelaar zijn geslacht wel eens schijnt te willen verheffen, door dat van anderen te verlagen. De oorspronkelijke folianten door den "wijze van Popkensburg," zooals VAN CITTERS wel eens werd

genoemd, met aanteekeningen voorzien, kwamen later in bezit van jhr. mr. M. C. PASPOORT VAN GRIJPSKERKE, die ze bij zijn vertrek uit Middelburg ten geschenke gaf aan mr. G. N. DE STOPPELAAR. Bij dien vriend van wetenschap en kunst, waren die handschriften in goede handen, tot zij door den brand van diens woonhuis op den 22 April 1870, met een schat van andere aanteekeningen, werden vernield. De heer mr. M F. LANTSHEER had het belangrijkste van den inhoud echter overgeschreven, welke papieren door zijne weduwe aan het Zeeuwsch genootschap zijn geschonken. Hoewel VAN CITTERS met groote geleerdheid en geoefenden critischen blik het werk van MARCUS DE LA PALMA, door den pluimstrijkenden SMALLEGANGE trouw nagevolgd, ontleedt en den schrijver van grootspraak en onnauwkeurigheid beticht, wordt hij zelf door den niet minder scherpzinnigen, maar meer goedmoedigen LANTSHEER telkens op de vingers getikt. De beoordeeling van genealogieën is meestal uiterst moeilijk en brengt niet zelden het spreekwoord van pot en ketel voor den geest. Volgens de genealogie van MARCUS DE LA PALMA zou JUAN DE LA PALMA omstreeks 1453 naar de Nederlanden zijn gekomen. Hij was de jongste zoon van PEDRO DE LA PALMA Heer(?) van San Fuentes en THERESA DE CORDUA en gehuwd met ELEONORA LOPES DE VILLA NOVA. Hij vestigde zich te Arnemuiden om koophandel te drijven en schijnt in hoogen ouderdom naar Middelburg verhuisd, daar uit de stadsrekening blijkt, dat in Juni 1523 gratis poorter werd JAN DE LA PALMA "Spanjaard geboren uit Seviliën". Zijn zoon, PIETER DE LA PALMA, koopman te Arnemuiden, was in 1532 dienaar van den facteur van de natie van Portugal en werd in Januari 1547 poorter te Middelburg, waar hij, naar het schijnt, in 1561 Schepen en Raad werd. Uit zijn huwelijk met BEATRICE DE HINIOSA kwam o a. voort MARCUS DE LA PALMA. Deze was een aanzienlijk koopman te Middelburg en woonde, omstreeks 1547, in de Nieuwstraat, waar hij betrokken was in eene brouwerij en een zeeperij, die echter in eigendom toekwamen aan ANTONIE

GERBIER. Hij was een bekwaam man, die Schepen was der stad, in 1575 Raad werd der admiraliteit en bij het tot stand komen van het nieuwe college van Gecommitteerde Raden op den 22 September 1576, daarin werd benoemd. Hij overleed ongehuwd, in 1587. Zijn jongere broeder SALVADOR was een niet minder ervaren handelaar, conservator van de Portugeesche natie en een vurig aanhanger der kerkhervorming. Hij woonde in de St. Pieterstraat (thans F 33) en, volgens de door 's GRAVEZANDE medegedeelde overlevering, zou het eerste Avondmaal op de wijs der Hervormden, in Juli 1566, in een bovenkamer dier woning hebben plaats gehad. Door ALBA gebannen, week SALVADOR naar Engeland, waar hij veel dienst deed aan de zaak der Hervormden en de watergeuzen steunde. Na het overgaan van Middelburg, kwam hij reeds in Maart 1574 in de stedelijke regeering en werd in 1591 Burgemeester. Hij was ook diaken en ouderling en is in 1599 overleden. Zijn stof rust in de Oude kerk. Uit het tweede huwelijk van SALVADOR DE LA PALMA met EMERENTIA VAN GOIRLE kwam voort MARCUS DE LA PALMA, Burgemeester van Middelburg a° 1606, overleden in 1641; getrouwd met MARIA, dochter van MICHIEL GELEINSE DE VROE, Burgemeester van Middelburg, waardoor hij de zwager werd van ABRAHAM VAN DE VOORDE. Zijn zoon PIETER DE LA PALMA MARCUSZ. was Penningmeester van Walcheren en trad in den echt met ANNA VAN DEN HELM, ambachtsvrouw van Strijen. Hun zoon MARCUS DE LA PALMA MARCUSZOON en MARCUSKLEINZOON, was griffier van het Landrecht te Middelburg en trouwde met GEERTRUIDA PANNEEL. Uit dit huwelijk was de oudste zoon MARCUS DE LA PALMA DE SAN FUENTES, de bovengenoemde secretaris van Middelburg. In 1679 kocht deze voor 180 £ vl de ambachtsheerlijkheid Oud-Arnemuiden en Mortiere, toekomende aan de stad Middelburg, en plaatste het wapen van Arnemuiden als hartschild op het zijne, waarover hij door de regeering in 1683 aangesproken werd. (KESTELOO, *Arnemuiden*). Deze heerlijkheden werden in 1720 door zijne

[illegible]

PANNEEL [illegible] Vlaanderen, [illegible] van [illegible] de kwartieren [illegible] en Tirion. Later [illegible] griffier van 't Land [illegible] [illegible] de la Palma [illegible]

MICHIEL PANNEEL [illegible] Vlaanderen, was reeds in het [illegible] evangeliepredikers in de omstreken van Brugge. Later [illegible] met de Hervormde [illegible] verbonden te zijn geweest, doch bij het

toenemen der vervolging week hij naar Engeland, waar hij predikant te Norwich werd. Van hier werd hij in April 1577 naar de sterk toenemende gemeente in Middelburg beroepen. Slechts op aandrang van Prins WILLEM bewilligde de gemeente in Engeland om hem te doen vertrekken. Hoewel de Middelburgsche regeering hem een reisgeld van 8 £ vl. 6 sch. deed toekomen, duurde het tot November eer de leeraar aldaar kon bevestigd worden. PANNEEL was spoedig een der invloedrijkste predikanten in de bloeiende koopstad. Hij was ook assessor van de particuliere Synode van Zeeland, in Februari 1581 te Vlissingen gehouden, waar hem met MIGGRODE werd opgedragen een formulier te ontwerpen voor het examen der proponenten, om dat aan de nationale synode over te geven, van welke kerkvergadering te Middelburg in Mei van hetzelfde jaar PANNELIUS lid en scriba was. Uit de notulen van den Middelburgschen kerkeraad blijkt, dat deze scherpzinnige vriend van orde en regel, ook daar geen onnuttige plaats innam. Eene ordonnantie voor het, toen niet gemakkelijk ambt van koster, schijnt in October 1582 meest onder zijn invloed tot stand te zijn gekomen; evenals een brievenboek, welke stukken, gelijk de notulen der eerste vergaderingen tot Juli 1574, voor dien tijd op losse bladen papier werden geschreven. In den kerkeraad ijverde hij tegen de Doopsgezinden, en vooral tegen de afdeeling, welke Voetwasschers werden genoemd, die de onwetenden poogden te verleiden, o. a. door het verspreiden der werken van DAVID JORIS. Ook tegen de Martinisten of Lutherschen verhief hij meermalen zijne stem. Hoe de kerken in Vlaanderen dezen predikant ter harte gingen, blijkt hieruit, dat hij namens de gemeente te Brugge, den klaagbrief van 26 Februari 1579, over de lauwheid van Prins WILLEM, teekende aan de Staten van Holland en Zeeland; welk geschrift door dr. J. BORSIUS medegedeeld is in het jaarboekje *Zeeland* (1852). Voor de goede zeden in de gemeente, bleef PANNEEL, naar de opvatting dier tijden, streng waken. Toen er in November 1586 geklaagd werd

over toenemende dronkenschap, zorgde hij er voor, dat niet lang daarna zelfs de baljuw DAVID SOMER voor de consistorie werd gedaagd en, in weerwil van zijn verzet, schuldbekentenis moest doen, en evenzoo werden de ouders van PIETER DE LA PALMA in 1590 vermaand, omdat er op diens bruiloft gedanst was, en desgelijks de dochters van VAN VOSBERGEN en VAN MANMAKER, die zich aan deze dartelheid hadden schuldig gemaakt MICHIEL PANNEEL overleed in het najaar van 1604. Zijne handteekening komt in facsimile voor onder bovengenoemden klaagbrief.

JOHANNES PANNEEL MICHIELSZOON werd geboren te Norwich en studeerde te Heidelberg (1591) en te Leiden (1593), daarin gesteund door de regeering van Middelburg. In Augustus 1695 werd hij predikant te Grijpskerke, en toen hij aldaar in den echt trad, kreeg hij van den Middelburgschen magistraat een geschenk van 25 £ vl. Van daar ging hij in 1603 de gemeente te Calais in Frankrijk dienen, en vertaalde daar uit het Fransch: *Tractaat van den Antichrist en van zijn rijk door* GEORGE PACART, Amsterdam 1608, dat hij opdroeg aan de Middelburgsche regeering, als eene hulde voor genoten weldaden. In het volgend jaar zag van hem het licht een vertolking uit het Latijn van een werkje van OTTO CASMANN (eerst rector, daarna predikant te Stade) *Vade mecum, cara pietas et rara charitas*, Amsterdam 1608, met eene opdracht aan de predikanten van Middelburg; later werd van hem gedrukt: *Corte en gemeynsame onderwijsing om de siecken te vertroosten*, Middelburg 1607. In 1610 werd hij beroepen te Ellewoutsdijk en Oudelande en twee jaren later naar Baarland. Van Baarland vertrok PANNEEL in November 1617 naar Axel, waar hij zich verdienstelijk maakte bij den bouw eener nieuwe kerk. De oude hospitaalkapel, „de geuze schure," gelijk ze genoemd werd, was voor de, in 1586 herleefde gemeente onbruikbaar geworden en reeds vroeger verwisseld voor de kapel van St Barbara en ook deze werd in 1613 afgebroken, toen de nieuwe kerk voltooid was. In Juni 1633 schijnt hij over-

leden te zijn, daar hij na dien tijd niet meer vermeld wordt.

Gerson Panneel, zijn broeder, werd in 1576 te Norwich geboren. Hij studeerde in 1596 te Leiden en volgde in Februari 1604 zijn broeder op als predikant te Grijpskerke. Aldaar staande, hertrouwde hij den 9 October 1610 te Vlissingen, als weduwnaar van Tanneken van Cromhout, met Tanneken Maquereel, jonge dochter, van Reijningen bij Dixmuiden. In 1615 werd hij te Middelburg beroepen, waar hij tot zijn overlijden, den 4 Juni 1636, woonde in de Lange Noordstraat in het huis De Oranjetak. (Zie J. H. de Stoppelaar, Jacob Cats *te Middelburg*). Hij arbeidde daar tijdens een merkwaardigen bloeitijd der gemeente, zoodat de kerkeraad in Januari 1620 aan den Magistraat voorziening verzocht, daar de kerken te klein waren voor de menigte volks, om bekwamelijk Gods woord te hooren. Misschien schreef de Consistorie deze opkomst wel toe aan de, op haar verzoek ten vorige jare uitgevoerde ordonnantie, dat de stadspoorten des Zondags van 8 uur 's morgens tot 4 uur des namiddags zouden gesloten zijn, om het zoogenoemde duinrijden, als een loszinnige uitspanning veroordeeld, te verhinderen. Niet weinig leed zal het den braven Panneel hebben gedaan, toen in zijne vroegere gemeente Grijpskerke, in November 1625, een zeer gruwelijk geachte profanatie werd bedreven, daar enkele lidmaten zich niet hadden ontzien om een paard te „doopen," wat aan de Middelburgsche Consistorie groote ergernis gaf. Vooral ten opzichte der buitenlandsche kerken, heeft Panneel zich verdienstelijk gemaakt en hij was een der ijverigste „deputati ad res Indicas."

Samuel Panneel werd in November 1655 predikant te Poortvliet, en heeft destijds veel van zich doen spreken. Hij verwekte niet lang daarna groote opspraak door het verbreken zijner trouwbelofte aan eene dochter van zekeren van Geel te Middelburg. De daarover gevoerde procedure liep tot zijn nadeel uit, doch hij kwam hiervan bij Hoogen Raad in appel

Velen in de gemeente Poortvliet schijnen hem echter niet ongenegen te zijn geweest, daar PANNEEL, in weerwil dat de classis tijdens het appel schorsing had gewenscht, toch zijn dienst bleef vervullen. Erger werd het echter, toen hij in 1657 nog bovendien zich schuldig maakte aan het heimelijk wegvoeren uit Middelburg van JOHANNA APOLLONIUS, minderjarige dochter van den kort te voren overleden predikant WILHELMUS APOLLONIUS, met welke jongejuffrouw hij door DANIEL KETELAAR, predikant te St. Philipsland, op verzoek van den kerkeraad van Poortvliet, in ondertrouw werd opgenomen. Door voogden van het meisje aangeklaagd, werd PANNEEL eerst geschorst, en toen het bleek dat de kerkelijke toestand te Poortvliet door zijn toedoen veel te wenschen overliet, werd hij in October 1658 van zijn dienst ontzet. Daar hij nu echter wettig getrouwd was, werd hem door de Classis een attest uitgereikt, waardoor hij beroepbaar bleef, en werkelijk koos hem in October 1660 de gemeente van St. Philipsland tot predikant. Op last der Staten van Zeeland werd echter aan de Classis verboden om dit beroep goed te keuren. Hoe het verder met PANNEEL afliep, is mij niet bekend. Wellicht was hij een broeder van MICHIEL PANNEEL, in 1657 diaken te Middelburg. Deze schijnt een vermogend man geweest te zijn, die het vrij aanzienlijk huis De Oranjeboom op de Turfkaai bewoonde. Er is ook nog bekend PETRUS PANNEEL, die in Februari 1640 bevestigd werd tot predikant te Philippine en in December 1640 te Grijpskerke, waar hij in 1656 overleed.

PANTINUS (FRANCISCUS). Volgens een grafschrift in de Groote kerk te Hoorn, geboekt in de *Collectio monumentorum rerumque maxime insignium Belgii Foederati*, bladz. 342 en door P DE LA RUE in *Geletterd Zeeland* overgenomen, zou FRANCISCUS PANTINUS in Zeeland geboren zijn, hoewel zijn vader JOHAN PANTIN later geneesheer te Hoorn was. De naam is mij in Zeeland slechts voorgekomen te Tholen, waar-

uit afkomstig was Johannes Pantinus, geboren in 1603 en in 1627 student in de godgeleerdheid te Leiden. Misschien was dit een broeder van den vroegrijpen Franciscus, en ontving, evenals deze, zijne opleiding aan de beroemde Latijnsche school te Dordrecht, waar toen veel Zeeuwen waren. Na gestudeerd te hebben, ging hij naar Engeland en Frankrijk, waar hij pas achttien jaren oud, met lof tot doctor in de rechten werd bevorderd. Hij vestigde zich te Utrecht, doch overleed daar reeds den 11 Augustus 1631 in den ouderdom van zes en twintig jaren. Hij werd te Hoorn begraven, waar zijne broeders boven het stof van den voortreffelijken jongen man een gedenksteen plaatsten.

PARDUIN. Het geslacht was afkomstig uit West-Vlaanderen en beweerde af te stammen van den ridder Robert Perduin, in 1254 Raad van gravin Johanna van Vlaanderen. De familie was reeds vroeg in de regeering te Brugge en bleef daar tot in de achttiende eeuw, en misschien nog later, gevestigd. Het wapen, in zilver, een keper van rood, vergezeld van drie sterren 2 en 1 van dezelfde kleur, komt met dat van den Zeeuwschen tak overeen. In het begin der zestiende eeuw komt de naam te Middelburg het eerst voor en in 1518 was Martin Adriaansz. Perduin klerk in de Zuidwatering. Simon Jaspersz. Parduin sloot zich in 1578 bij de Hervormde gemeente aan, terwijl hij ook in 1599 onder de meest gegoede ingezetenen gerekend werd. Van 1587 was hij Rentmeester der Staten van Zeeland en van 1596 tot 1612 Burgemeester van Middelburg. Het Zeeuwsch genootschap bezit een geschilderd portret van hem, waarop hij een gouden keten draagt, waaraan een penning met het borstbeeld van Prins Maurits. Zijn broeder Willem Jaspersz. Parduin was in 1596 te Middelburg apotheker, een vak destijds, nog meer dan tegenwoordig, een wetenschappelijk beroep geacht. De artsenijbereider was een deftig getabberd man, wiens geluifelde woning ook de aandacht trok

door eene verzameling van voorwerpen uit de natuurlijke historie, pas later in museums vereenigd. Zoo vond men in den winkel van dezen WILLEM JASPERSEN stellig opgezette alligators, ringslangen, kleurige horens en koralen, kostbare steensoorten en vreemde planten door de eerste schepen uit het geheimzinnige Oosten te Middelburg aangebracht De zoon van den Burgemeester was CASPAR PARDUIN. Hij studeerde in de godgeleerdheid, doch zijn zwak gestel noodzaakte hem de betrekking van predikant, die hij slechts kort, van September 1626 tot Juni 1627, te Aardenburg had waargenomen, neder te leggen en zich aan de oude letteren te wijden. Met lof was hij aan de Latijnsche scholen te Goes en te Middelburg werkzaam en werd vermaard door de Latijnsche gedichten van hem gedrukt voor de werken van J. LYDIUS en G. UDEMANS. Meest door invloed van zijn vriend JACOB CATS werd hij in 1636 aangesteld tot rector te Dordrecht. Die school had een goeden naam gehad, doch was verloopen door de pest, die in de oude gravenstad in enkele maanden duizende slachtoffers had gemaakt. Vele ingezetenen waren gevlucht, zoo ook de schoolkinderen uit Zeeland, doch deze waren „uit de armen van den eenen dood in den anderen geloopen," daar het schip, dat hen wegvoerde bij Willemstad werd overzeild en de meeste dier jongelieden verdronken. PARDUIN begon met ijver zijn taak, doch in weerwil van zijn letterkundigen roem, kon hij de school niet meer tot den vorigen bloei brengen. Zijn onderwijs was uitstekend en men vindt van hem opgeteekend dat hij nooit roede of plak noodig had, maar de jeugd door deftig uiterlijk wist te regeeren, en dat deed hij gestreng, want zelfs in de barste koude moesten de kinderen met ongedekten hoofde zitten, totdat curatoren bepaalden dat zij bij het leeren gedekt, doch bij het opzeggen ongedekt moesten blijven. PARDUIN had tot zinspreuk: *Die overal kwaad hoort en niet temin weldoet / Die voert in zijnen geest een koninklijk gemoed /* een gezegde, dat de geleerde man gelegenheid kreeg om toe te passen, daar hij dikwerf met

laster en verdenking te kampen had Hij overleed den 12 Augustus 1664 en zijne ambtgenooten Petrus Godewyck en Johannes Michaelius betreurden zijn heengaan in Latijnsche gedichten. Bij zijne echtgenoote Geertruida Ryser (volgens sommigen zou zij N. Salomon hebben geheeten) liet hij drie kinderen na: Josine, die de tweede vrouw werd van den bekenden ambassadeur Aernout van Citters; Adriaan Jasperse Parduin, de oudste zoon, werd luitenant-kolonel en kommandeur van Vlissingen. De jongste zoon Simon Jasperse Parduin, was merkwaardig vroeg ontwikkeld. Op zijn veertiende jaar werd hij reeds doctor in de wijsbegeerte, daarna candidaat in de godgeleerdheid en vervolgens doctor in de geneeskunde. Hij maakte Latijnsche en Grieksche gedichten en werd een beroemd arts te Dordrecht. Caspar Adriaansz. Parduin (1685—1735) werd Baljuw van Middelburg en later fiscaal bij de admiraliteit in Zeeland. Hij was een liefhebber en beschermer der letterkundige wetenschappen, en vertelde aan de la Rue, dat hij pas van de academie gekomen en nog advocaat in den Haag zijnde, de *Satyren van* Juvenalis had vertaald, doch dat werk later verbrand; wat naar het oordeel van den schrijver van *Geletterd Zeeland* zeer betreurd moet worden, daar het zeker eene uitnemende vertolking was, want de lust voor de klassieken zat den Parduins in het bloed. Een geschilderd portret van dezen fiscaal, door Ph. van Dijk, werd door jhr mr. Jacob de Witte van Citters aan het Nederlandsch museum gelegateerd; evenals van Caspar Adriaansz. Parduin, wiens aanzienlijke boekverzameling in 1750 te Middelburg werd verkocht, en waarvan de catalogus in het Zeeuwsch genootschap is. De le Rue verhaalt in zijne aanteekeningen, hoe hij deze boekerij in 1731 bezocht. De boeken waren keurig net en vooral over geschiedenis en letterkunde vond men er vele zeldzame werken. Zoo zag hij er een bijbel in handschrift uit het laatst der veertiende eeuw; een *Fasciculus temporum* in 1480 te Utrecht gedrukt, wellicht een der beide exemplaren, thans

nog in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap, en vier kwartijnen met beschrijvingen en afbeeldsels van de geestelijke orden, heerlijk gekleurd door een voornaam schilder, aan wien voor ieder prentje acht stuivers was betaald.

GELEIN PARDUIN of PERDUIN, van denzelfden stam, doch van een roomsch gebleven tak, werd te Middelburg den 13 October 1630 geboren. In Maart 1662 werd hij tot priester gewijd en kwam in de orde der Jezuïeten, waarvan hij een geleerd en ijverig lid was. Hij overleed te Brussel, waar hij meest woonde, den 17 Augustus 1708. In zijn ouderdom heeft hij zich bezig gehouden, met het schrijven van werkjes over geestelijke onderwerpen, o. a. *Geestelijke oefeningen*, Antwerpen 1683, Brussel 1695. — *Twee en veertig instrumenten der goede werken van den* H. BENEDICTUS, Brussel 1697. — *Godvruchtige bemerkingen op het „Vader ons" enz.*, Brussel 1705. — *Id op de groetenisse den „Weest gegroet" enz.*, Brussel 1708. — *Id. op de Twaalf artikelen des Geloofs enz.*, Antwerpen 1709. (Vgl. DE LA RUE, *a. w.*).

In het Nederlandsch museum is ook nog een op paneel geschilderd portret van RUBEN PARDUIN, ridder van Jerusalem, die een der Vlaamsche voorouders uit de veertiende eeuw zou zijn geweest. Na het midden der achttiende eeuw komt de familienaam niet meer in aanzienlijke kringen voor

PAREAU (JEAN HENRI). Deze bekende Hoogleeraar in de Oostersche letterkunde, geboren in 1765, was een zoon van GUILLAUME HENRI PAREAU juwelier te Amsterdam en ANGELIQUE CROQUET. Toen hij in 1795 van zijn ambt wegens politieke gevoelens ontzet werd, koos de Waalsche gemeente te Middelburg hem tot predikant. Hij bleef daar twee jaren nuttig werkzaam, maakte grooten opgang en met leedwezen zag de gemeente hem vertrekken, toen hij in 1798 tot Hoogleeraar te Deventer werd beroepen. Hij is in Februari 1838 te Utrecht overleden. PAREAU bleef steeds veel belang stellen in Zeeland en schonk steeds zijne werken aan de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap.

PARENT. MATHEUS PARENT, geboren te Sluis (Vlaanderen) in Juni 1628, uit ANDRIES PARENT, Burgemeester aldaar en CATH^A TESSALM, werd in 1652 proponent en in het volgend jaar predikant bij het gezantschap te Parijs, waar WILLEM BOREEL toen ambassadeur was. In 1658 werd hij als predikant te Kruiningen beroepen, waar hij in 1670 overleed. Zijne weduwe CATHARINA DE JONGE stierf in 1690. Waarschijnlijk was hij een broeder van ABRAHAM PARENT, geboren te Sluis in Maart 1632 en die in 1650 te Utrecht in de geneeskunde studeerde, doch ook doctor in de wijsbegeerte werd. Deze huwde in Maart 1657 met SARA DUVELAAR, weduwe DE HAAS, eene zuster der echtgenoote van prof. M. Z. VAN BOXHORN. Doctor PARENT was een zeer geacht geneesheer te Middelburg en een vurig bewonderaar van prof. LOUIS DE BILS en diens anatomische praeparaten. Met zijn vriend L. JORDAEN heeft hij doen drukken: *Anatomisch vertoon van het gehoor bij jhr.* LOUIS DE BILS *aan ons gedaan*, Brugge 1655. Ook heeft hij uitgegeven: *Anatomisch verhaal van een wanschepsel geboren op de Elderschans en ontleed door jhr.* LOUIS DE BILS, *baljuw van Aardenburg* 1659. MARIA PARENT, geboren te Sluis in Februari 1617, wellicht eene zuster van bovengenoemde, werd in 1639 de echtgenoote van JOHANNES VAN DORTH, geboren te Sluis, en in 1638 predikant bij de Nederduitsch-Fransche gemeente aldaar. In 1653 werd hij naar Goes beroepen, waar hij in 1677 als weduwnaar hertrouwde met ANNA GRUIWARDT wed. van JAN VAN STAPELE. Hij overleed te Goes den 22 Januari 1692. ABRAHAM PARENT, wellicht een kleinzoon van den Middelburgsche geneesheer, is een zeer bekend predikant geweest in Oost-Indië en van 1702 tot 1715 te Amboina. In 1708 en 1709 deed hij met zijn echtgenoote en een inlandschen ouderling eene belangrijke reis naar Boeroe, Orna en Ceram. Hij overleed in 1720 op de terugreis naar het vaderland.

PARIS (JOHAN WILHELM) Geboren in 1710 in Duitsch-

land, waar zijn vader Emanuel Philip Paris nog in 1745 Hofprediker was van den vorst van Anhalt-Bernburg. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd den 2 November 1735 predikant te IJzendijke en in Juli 1738 te Hulst. Hier bleef hij werkzaam totdat hij door aanvallen van beroerte verhinderd werd zijn ambt te vervullen. In April 1776 werd hij emeritus, en overleed in December van hetzelfde jaar. Paris was gehuwd met Johanna Theodora Streso, overleden 9 November 1789; waaruit Emanuel Caspar Jacobus Paris, die te Franeker studeerde en aldaar in 1785 doctor in de rechten werd. Dominee Paris was niet alleen in zijne gemeente zeer bemind en gezien, maar ook in de geleerde wereld bekend door latijnsche verhandelingen over bijbelverklaring, geplaatst in de *Bibliotheca Hagana*, een vervolg op de *Bibliotheca Bremensis*, van 1768—1773 te Amsterdam onder redactie van N. Barkey uitgegeven (*Catalogus bibliotheek Zeeuwsch genootschap* 1882, bladz. 9.) In het Nederlandsch zag van hem het licht *Eben-Haezer*, *of Honderdjarige gedachtenisviering van het overgaan der stad Hulst; plechtig gevierd den* 5 *November* 1745, Middelburg 4°. Paris was een der eerste leden van het Zeeuwsch genootschap.

PARTOUT. Van dezen vaardigen teekenaar, die geestige schetsen maakte van het Zeeuwsche volksleven door afbeeldingen van een zeeman, een vischboer enz. heb ik niets kunnen opsporen. In 1789 etste Jacobus Perkois zijn portret Of hij familie was van den bekenden architect Hendrik Lodewijk Franciscus Partous, geboren in 1790 te Brussel is mij niet bekend.

PAS (Crispijn de). Van de Passe of Passaeus. Deze beroemde plaatsnijder werd omstreeks 1560 te Arnemuiden geboren. Waarschijnlijk was hij een zoon van Hendrik de Pas, den bekenden stadsbouwmeester te Antwerpen, die wegens de opkomst der troebelen, of wellicht om andere redenen, zijne

woonstad verlaten en zich in de toen nog bloeiende havenplaats van Zeeland gevestigd had. Reeds vroeg vertrok de zoon naar Haarlem, waar hij onderricht ontving van den ook als schrijver en dichter vermaarden DIRK VOLKERTSZOON COORNHERT (1522—1590). Vervolgens bezocht hij Keulen en daarna Parijs, waar hij met eene aanbeveling van Prins MAURITS tot de hoogste kringen toegang kreeg en zijne beroemde prenten sneed voor het werk van ANTOINE PLUVINEL *L'Instruction du Roy et l'exercice de monter à cheval*, Paris 1615; id. 1629, Franckfort 1640, waarin portretten van Koning LODEWIJK DEN XIII en de voornaamste personen van het Hof (*Catalogus bibliotheek Zeeuwsch genootschap* 1882, bladz. 112). Een groot deel zijns levens heeft DE PASSE daarna in Utrecht doorgebracht, waar hij in de Kameraarsrekening van 1613 wordt vermeld als: „nije burger van Arnemuijen en plaatsnijder." Zijne woning schijnt eene ware kunstschool geweest te zijn, waarin drie zonen en zijne eenige dochter MAGDALENA met groot talent de graveerstift behandelden. CHRISPYN de oude is in 1639 te Utrecht overleden. Enkele bijzonderheden van zijn leven heeft hij medegedeeld in zijn werk over het graveeren. Van hem is opgeteekend dat hij niet gaarne portretten sneed van vorsten na hun dood, of van geleerden bij hun leven, daar, zooals hij zeide, men deze niet veel acht tijdens hun leven en gene niet na hun overlijden. Zijn oudste zoon CHRISPYN de jonge werd in 1585 te Utrecht geboren Ook van hem bestaan vele portretten en vermoedelijk zijn van zijne hand de afbeeldingen van JACOB SCOTTE, HENRIC THIBAUT en ALEXANDER MORUS in *Zelandia illustrata*. De tweede zoon WILLEM, geboren te Utrecht in 1590, ging reeds jong naar Engeland, waar een aantal portretten zijn roem als graveur vestigden. De derde SIMON in 1594 geboren, werkte ook een tijdlang in Engeland, doch ging van daar naar Kopenhagen, waar hij is overleden. De dochter MAGDALENA graveerde liefst landschappen, waarvoor zij beroemd werd Zij huwde met FREDERIK

VAN BEVERVOORDE. Er bestaat een fraai portret van haar door haar broeder SIMON gesneden, waaronder: MAGDALENA DE PAS, *CHRISPIANI filia Sculptrix celeberrima. Aet.* 30, en haar spreuk: *„Ma gloire en Dieu.*" In 1623 droeg ADRIAAN VAN DE VENNE zijn dichtwerk: *De sinnige Zeeuwsche straatslijper* op aan de jonkvrouwe MAGDALENA DE PASSE. In *Geletterd Zeeland* vindt men een reeks werken genoemd met prenten door deze kunstrijke familie gegraveerd.

PASPOORT. De familie schijnt afkomstig uit Delft, waar men in de Nieuwe kerk de grafzerk vond van MAERTGEN LAMBRECHT, huisvrouw van mr. CLAES BARTOUTSZ PASPOORT, overleden December 1610. (Zie TIMARETEN, *Verzameling van gedenkstukken*). ARNOLDUS PASPOORT studeerde in 1637 te Leiden. Vermoedelijk is deze echter dezelfde als mr. AREND PASPOORT die naar Vlaardingen verhuisde, waar hij in Augustus 1647 trouwde met HILDEGONDA, dochter van den Baljuw PIETER REAAL en ALIDA VAN RUYTENBURCH. Hij was aldaar tot zijn dood in 1673 secretaris der stad en naverwant aan CATHARINA PASPOORT, gehuwd met JOHANNES HOOGVLIET, de ouders van den dichter ABRAHAM HOOGVLIET. De oudste zoon van mr. AREND PASPOORT was ZACHARIAS PASPOORT, geboren te Vlaardingen in Mei 1649 Hij studeerde in de rechten en vestigde zich als advocaat eerst te Vlissingen en vervolgens te Middelburg, waar hij in Maart 1687 huwde met CORNELIA VAN DE PERRE, dochter van den zeer vermogenden EWALDUS VAN DE PERRE en BARBARA VETH. Hij was een werkzaam en schrander man, die belangrijken invloed had op verschillende indijkingen in Vlaanderen o. a. in 1691 van den uitgestrekten Helenapolder onder Biervliet, waarvan hij penningmeester was. De in 1700 bedijkte Zachariaspolder bij IJzendijke draagt zijn voornaam. Hij overleed te Middelburg den 8 Juni 1712. Van de drie kinderen was de eenige zoon PIETER REAAL PASPOORT, geboren in Februari 1697. In 1717 werd hij schepen en raad te Middelburg, wat hij tot zijn dood in October 1726 gebleven

is. In 1719 huwde hij met Geertruida Versluys, dochter van Cornelis, burgemeester van Middelburg en Susanna Cornelia van der Nisse. Hun zoon Cornelis Galenus Paspoort (1723—1778), was burgemeester te Middelburg en trouwde in Januari 1749 met Ida Johanna, dochter van den equipagemeester der Oost-Indische Compagnie Cornelis Braams en Sara Witboom, en na haar overlijden in November 1756, met Elisabeth Maria (1732—1802) dochter van Daniel Schorer, griffier van den Raad van Vlaanderen en Maria Catharina de Waal Uit dat tweede huwelijk werd te Middelburg geboren den 3 Maart 1759 Zacharias Paspoort Deze studeerde te Leiden en vestigde zich in 1779 als advocaat te Middelburg. Spoedig werd hij lid van den stedelijken Raad wat hij tot 1795 gebleven is. In den Franschen tijd was hij lid van den Provincialen Raad en na de omwenteling in 1814 lid der Staten van Zeeland en van de Rechtbank van Eersten aanleg te Middelburg. Des zomers bewoonde hij het huis Ter Linde onder Ritthem, afkomstig van zijne overgrootmoeder Cornelia van de Perre. In 1789 vervaardigde hij daarvan een paar teekeningen, in de *Zelandia illustrata* bewaard Zacharias Paspoort overleed den 29 Juni 1824. In October 1791 was hij te Breda in den echt getreden met Cornelia de Vriese, geboren te Delfzijl (1757—1820) dochter van Cornelis David, officier in Staten-dienst en Magdalena Adriana Radermacher.

Zacharias Paspoort was een eenvoudig, braaf en algemeen geacht man, wiens moeilijke gang en wonderlijk gevormde beenen als een spreekwoord in herinnering zijn gebleven Hij stelde veel belang in de geschiedenis van Zeeland en deed in 1820 bij S. van Benthem het licht zien: *Beschrijving van Zeeland, zijnde het IXe en X^e deel van den Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden.* Het is een nuttig en goed boek, doch de beschouwingen zijn wel eens ouderwetsch en bekrompen gelijk o. a. uitkomt bij de beschrijving van het postkantoor te Middelburg.

De eenige zoon was jhr. mr. Marinus Cornelis Paspoort van Grijpskerke en Poppendamme, welke ambachtsheerlijkheden in 1822 door zijn vader waren gekocht Om de wegstervende Zeeuwsche ridderschap in stand te houden, werd M. C. Paspoort in Mei 1832 met het praedicaat van jonkheer in den adelstand verheven. Hij werd geboren te Middelburg den 1 Januari 1797, en de vlugge veel belovende knaap werd, zooals wel eens gezegd wordt opgevoed, met een gouden lepel en kon van zijn goedhartigen vader alles krijgen wat hij begeerde, waarvan hij echter nooit misbruik maakte. Na te Leiden ruim, doch fatsoenlijk gestudeerd te hebben, was hij nauwlijks gepromoveerd, of hij werd lid van den stedelijken Raad te Middelburg, van 1839 tot 1859 was hij Burgemeester, (en te gelijkertijd van Oost- en West-Souburg) en van 1853 tot 1859 lid van Eerste kamer der Staten-generaal enz.

Paspoort was een man van helder verstand en een goed welwillend hart, doch met zeer ongedwongen manieren. Hoewel hij de hoofsche afgemeten vormen en scherp afgescheiden levenskringen van het toenmalige Middelburg, de deftige hoofdstad van het destijds afgelegen Zeeland, in menig rijmpje geestig wist te hekelen, paste hij nog minder in later dagen en in veranderde maatschappelijke verhoudingen. Daardoor heeft de eens gevierde man zich in de laatste jaren eenigszins overleefd en is er een schaduw gevallen op het einde van een arbeidzaam bestaan, en een met onvermoeide toewijding vervulden werkkring. In 1861 is hij na het overlijden zijner echtgenoote, eerst te Brussel en vervolgens te Amsterdam gaan wonen, en daarna bij zijn jongsten zoon te 's-Gravenhage, waar hij den 7 Februari 1874 overleden is Paspoort was in April 1824 te Middelburg gehuwd met Dana Magdalena Schorer (1802—1861), dochter van jhr. Jacob Hendrik Schorer, gouverneur van Zeeland en Johanna Maria van den Brande. Uit dit huwelijk kwamen twee zonen en eene dochter voort: jhr. Jacob Hendrik Paspoort van Grijpskerke, geboren 1825, burgemeester van Oost- en West-

Souburg, is gehuwd in 1867 met MARIANNE SOPHIE CHARLOTTE VAN CITTERS en jhr. JOHAN WILLEM PASPOORT, geboren 1839, getrouwd in 1871 met FRANÇOISE ANTOINETTE DE VRIESE, beide huwelijken zonder kinderen.

PASPOORT heeft het licht doen zien: *Mijne uitspanning in ledige uren*, Middelburg 1822. — *Beschrijving der gemeente Oost- en West-Souburg*, Middelburg 1860. — *Humorsbruiloft*, Middelburg 1868. Verder geschiedkundige bijdragen in het *Archief Zeeuwsch genootschap*, het *Middelburgsch Maandboekje* en achter het *Zeeuwsch jaarboekje en Middelburgsche Naamwijzer*. Hij was een voorstander van oudheid en kunst en had in een der twee Zwitsersche huisjes van zijn landgoed Schoonenburg (oudtijds Schoorenburg) onder Oost-Souburg, eene merkwaardige collectie, welke meest door zijn schoonzoon JOHAN PIETER WILLEM BODDAERT op de Tentoonstelling te Middelburg 1870 ter bezichtiging is gesteld. Het genoemde buitenverblijf was door PASPOORT zelf zeer smaakvol aangelegd, evenals de fraaie bolwerken van Middelburg, die de stad voornamelijk aan het initiatief en de volharding van dezen burgemeester te danken heeft.

Tot dezelfde familie, maar een anderen tak, behoorde ZACHARIAS PASPOORT, geboren in 1713. Hij werd predikant eerst te Ovezande en Driewegen (1735—1738); vervolgens te Brouwershaven (1738—1744) en daarna te Zierikzee van 1744 tot zijn overlijden op den 28 Augustus 1748. Hij was gehuwd met JACOBA DE VROE, die in 1756 hertrouwd is met MARTINUS WESTERHOUT, predikant te Brouwershaven, en overleed als diens tweede echtgenoote te Rotterdam in April 1772. In de verzameling van SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE bevond zich eene genealogie der familie PASPOORT van 1590—1835.

PATIJN (JOHANNES). Geboren te Rotterdam den 15 October 1708 uit JEAN PATYN (overleden 1734) en CATHARINA STEENHUYSEN en een kleinzoon van JEAN PATYN, die in de zeventiende eeuw om het geloof uit Frankrijk was ge-

weken. Hij studeerde te Leiden en werd predikant te Rijswijk, waar hij in 1736 in den echt trad met ENGELINA VAN VELTHUYZEN (overleden December 1746). In 1739 werd PATYN te Middelburg beroepen, waar hij door buitengemeene preekgaven bijzonderen opgang maakte, zoodat de kerken doorgaans lang voor den aanvang der godsdienstoefeningen propvol waren. Uit de notulen van den kerkeraad blijkt, dat bij eene dergelijke gelegenheid de predikant aan den voorzanger had opgegeven om Psalm I te doen zingen, doch dat deze kerkdienaar onder den indruk van het menschengewoel op eigen gezag Psalm II liet aanheffen, waar volgens de toen gebruikelijke vertaling van DATHEEN staat: „Waarom raest dat volk met zulk een hoogmoed / Waarom komen de heidenen te zamen," welke ongepaste „vrieigheid" den man een strenge berisping bezorgde. De consistorie had destijds soms veel met de kerkbeambten te stellen, en PATYN werkte in 1737 mede, tot het besluit om de cathechiseermeesters en matressen door den koster te doen aanzeggen, dat de bordjes op hun deuren niets anders mochten bevatten dan hun naam en beroep; vermoedelijk omdat daarop ook de kerkelijke richting werd kenbaar gemaakt. Hoewel PATYN aan de Middelburgsche gemeente zeer was verbonden, meende hij een beroep naar zijne geboorteplaats niet te mogen afslaan. Den 25 April 1739 predikte hij afscheid; in 1733 werd hij te Rotterdam tot Hoogleeraar aangesteld. PATYN was de eerste, die ten gevolge der bekende stichting van SENSERFF de acht jaarlijksche leerredenen tegen atheïsten en andere vijanden van het christendom op zich nam en in die taak volhardde totdat hij in 1777 emeritus werd. Hij overleed den 24 Maart 1783.

PAULUS. De familie schijnt uit Frankrijk afkomstig, en als vluchtelingen om vrijheid van geweten te zoeken, in het laatst der zeventiende eeuw naar Staats-Vlaanderen gekomen. PIETER PAULUS (overleden 1772), verhuisde in het begin

der achttiende eeuw uit Aardenburg naar Axel, waar hij in 1720 trouwde met JANNEKEN MARINISSEN, overleden 1740. Uit dien echt kwamen voort een zoon en twee dochters. De zoon JOSIAS PAULUS, geboren in 1730, kwam in de regeering der stad, waar hij spoedig met zijne ambtgenooten overhoop lag, die hem de vergaderingen van den Raad ontzegden, totdat hij zich zou gezuiverd hebben van eene beschuldiging van oneerlijkheid bij den verkoop eener hofstede. Die zaak maakte in 1767 veel gerucht en werd lang en breed in de *Nederlandsche jaerboeken* besproken, vooral toen de Algemeene Staten dit besluit afkeurden, PAULUS in zijn eer herstelden en machtigden om zijn tegenstanders in rechten te vervolgen, waarop een vergelijk volgde In de Generaliteitslanden was de regeering destijds werkelijk een wanbestuur, en de advocaat mr. J. EGBERTS RISSEEUW noemde in zijne *Nutsverhandelingen*, Oostburg 1870, die streken, „een stal, waarin verloopen officieren, bankbreukige kooplui en ondeugende zoons van magistraten uit Holland en Zeeland met het zweet van arme boeren werden vetgemest." JOSIAS PAULUS is geweest van 1773 tot 1788 Burgemeester van Axel; later onder het Fransch bewind Maire, en eindelijk tot zijn overlijden in 1814 vrederechter. Hij bewoonde des zomers de buitenplaats Pauwvliet, niet ver van Zaamslag, in 1847 gesloopt en tot eene hofstede gemaakt Uit zijn huwelijk met MARIA DE LEGE (overleden 1789) kwamen vele kinderen voort, waarvan drie zonen en twee dochters volwassen werden.

PIETER PAULUS, de oudste zoon, werd geboren den 9 April 1753; vroeg reeds was hij zeer leergierig en werd op de kostschool te 's-Hertogenbosch, waar hij van 1765—1767 vertoefde, als een soort van wonderkind beschouwd. Van daar kwam hij aan huis bij den bekenden rector DIDERICUS VAN CRUYSSELBERGEN te Vlissingen, die toen nog in zijn bloeitijd verkeerde, maar waarmede het niet best afgeloopen is, daar in het exemplaar van VROLIKHERT op de Provinciale bibliotheek bijgeschreven staat „In 1784 werd CRUYSSEL-

BERGEN ontslagen en vluchte." PAULUS was echter zeer aan hem gehecht en spreekt met lof van dien leermeester in zijn werk over de *Unie van Utrecht.* In 1771 ging de jongeling wel voorbereid naar de academie, eerst te Utrecht en vervolgens te Leiden, waar hij den 12 December 1775 tot doctor in de rechten promoveerde op eene dissertatie: *De origine, progressu et solutione nexus feudalis Flandriam inter et Zelandiam;* eene verdediging van de leenroerigheid der Zeeuwsche eilanden B.W. Schelde aan Vlaanderen. Hij vestigde zich als advocaat in den Haag en werd in 1783 Raad-fiscaal der admiraliteit op de Maze te Rotterdam, in welke betrekking hij zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt o. a. door het aanwijzen der noodige middelen tot het sluiten der Schelde te Bath, nadat door den "pour boire" oorlog, de forten Lillo en Liefkenshoek aan Oostenrijk waren afgestaan. Als een voorstander der patriottische partij, werd PAULUS, in Februari 1788, afgezet, schoon men hem geen misdrijf kon ten laste leggen, dan het gezochte voorwendsel, dat hij een gemeenzamen brief had geschreven aan een lid van het defensie-wezen te Woerden. Die afzetting heeft den lichtgeraakten man zeer verbitterd en is niet zonder invloed gebleven op zijn verdere levensrichting. Na de omwenteling van Januari 1795 trad PAULUS weder op den voorgrond. Hij werd lid der commissie tot een verbond van vrede en alliantie met Frankrijk; lid van het Comité voor de zaken der marine en curator der Leidsche Hoogeschool. De vergadering, welke onder den naam van *Provisionele representanten van het volk van Holland* de Staten dier provincie verving, benoemde hem tot haren voorzitter, gelijk hij zich ook tot eersten president der *Nationale vergadering* zag verkiezen. Toen op den 1 Maart 1796, een killen guren dag, de president een voorbeeld wilde geven van eerbied voor den nieuwen regeeringsvorm door bloothoofds voor een optocht te gaan, haalde hij zich door die onvoorzichtigheid eene verkoudheid op den hals, welke in longontsteking overging, waaraan hij op den 16 Maart bezweek. Enkele dagen

later werd zijn stoffelijk overschot op de begraafplaats „Ter navolging" te Scheveningen in allen eenvoud begraven De mare van het onverwacht overlijden van dezen man van beteekenis maakte een diepen indruk in het geheele land, en door volksmenners werd zelfs van vergiftiging gefluisterd. Een bundel *Lijkzangen* zag het licht, alsmede een kunstplaat, waarop een graftombe voor den „onvergetelijken volksvriend" was afgebeeld. Bij de wed. Keel te Middelburg, werd daarentegen een soort van lijkrede uitgegeven, waarin de vraag werd besproken, of zijn dood als een *zegen*, dan wel als een *ramp* voor den Staat moest worden beschouwd. Paulus liet als kinderlooze weduwe na Françoise Henriette Vockestaert (1777—1807), dochter van den heer Henri Vockestaert, secretaris van Delft. Zij was in 1778 met hem gehuwd en bracht hem veel vermogen aan, zoodat hij, zelfs in den ambteloozen tijd, het buitenverblijf Pasgeld bij Delft kon bewonen en er een wel voorzienen stal onderhield. In 1798 is deze weduwe hertrouwd met Gerrit van Olivier (1759—1827). Er bestaan onderscheiden portretten van Pieter Paulus. In *Zelandia illustrata* is een portret in zwarte kunst door Charles Howard Hodges te 's-Gravenhage, dat voor het best gelijkend wordt gehouden. Het is afkomstig van zijne zuster Johanna Paulus (1761—1823) getrouwd met den luitenant-kolonel M G. de Backer, wier dochter Petronella Françoise (1798—1878) de echtgenoote werd van dr. J. ab Utrecht Dresselhuis; een ander portret stelt Paulus voor als raad en advocaat-fiscaal bij de admiraliteit, natus 9 April 1754, dat 1753 moet wezen, want in zijn geboortejaar smokkelde hij, wellicht ter goeder trouw, een jaar. Nog is er eene afbeelding in medaillon door J. Wysmuller uitgegeven met een 12-regelig gedicht „Dit's beeld van eenen menschenvriend." In het museum van het Zeeuwsch genootschap is ook nog een oorspronkelijk portret in pastel, mede een geschenk van mevrouw de wed Dresselhuis.

Als schrijver maakte Paulus reeds als jongeling grooten

naam In 1773 deed hij het licht zien een geschrift over *Het nut der stadhouderlijke regeering*, dat veel opgang maakte, maar ook vinnige tegenspraak uitlokte, vooral omdat de schrijver eigenlijk het tegendeel tracht te bewijzen, van wat de titel aanduidt. In hetzelfde jaar bood hij eerst aan de Leidsche Maatschappij, en daarna aan het Zeeuwsch genootschap eene verhandeling aan over de vraag of graaf FLORIS DE V te recht is kunnen worden omgebracht. Het stuk werd in handen gesteld van H. VAN WYN en L. P. VAN DE SPIEGEL, die daarover belangrijke verslagen uitbrachten, er veel verdienstelijks in vonden, maar toch de opneming in de werken ontrieden. Weinig dagen na het met luister gevierde Tweehonderdjarig bestaan der Leidsche academie in 1775, zag het licht zijn *Betoog van Zeelands recht tot het stichten eener Hoogeschool*. Hij moge in beginsel gelijk hebben gehad; maar zeker was het een ongelukkig gekozen oogenblik om een afgedaan geschil weder ter sprake te brengen Het lag echter eenigszins in den aard van PAULUS om „zulk een scheut achterna" te zenden en hij bereikte zijn doel, dat boek en schrijver druk werden besproken. Daarop volgde: *Verklaring van de Unie van Utrecht*, Utrecht 1774—1711 een werk, dat den naam van den schrijver beroemd maakte. Het boek getuigt van schrander oordeel en groote geleerdheid, doch zijn beste vrienden kunnen niet ontkennen, dat daarin veel van anderen is overgenomen, zonder de bron te noemen. „Van al de Resolutiën, die hij zoo kwistig citeert," zegt dr. P. H. SURINGAR in zijne *Biographische aanteekeningen betreffende* PIETER PAULUS, Leiden 1879, zijn slechts weinigen door hem in de registers nagelezen, maar zij zijn ontleend aan de onuitgegeven geschriften van den Raadpensionaris SIMON VAN SLINGELAND. Later schreef hij eene verhandeling: *Over de gelijkheid der menschen*, Haarlem 1793; een werk dat met een belangrijke voorrede vele malen herdrukt werd en beoordeeld in de *Letteroefeningen van* 1793; ook heeft hij het licht doen zien een *Republikeinsche catechismus*. Van hem zijn gedrukt onder-

scheiden aanspraken o. a.: *Toespraak in het koor der Groote kerk te 's-Gravenhage*, toen hij in October 1782 als advocaat-diaken prijzen uitdeelde aan de spinnende armen der diaconie. Meer bekend is zijn zwanenzang, of de *Aanspraak bij het openen der eerste Nationale vergadering op den* 1 *Maart* 1796.

Deze merkwaardige man is verschillend beoordeeld geworden en sommigen prezen hem hoog als geleerde, redenaar en als volksvriend. A. KLUIT roemt zijne scherpzinnigheid; ook H. W. TYDEMAN prijst hem, en merkwaardig is wat LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL in een brief dd. Korenpolder 3 Maart 1775, over den jeugdigen student aan prof. J. W. TE WATER schrijft (zie G. W. VREEDE over VAN DE SPIEGEL, III deel. Inl. bladz 59). JACOBUS SCHELTEMA spreekt over 's mans ijdelen trots en acht hem een egoist in folio, en BILDERDIJK noemt hem in een bitteren uitval „den onnoozelen PAULUS," (*Geschiedenis*, dl. XII, bladz. 201) een toenaam, dien de pittige advocaat stellig niet verdiende. In den dagelijkschen omgang schijnt hij geweest te zijn, wat men een „onaangenaam lastig man" noemt en ook dat is wel eenigszins te verklaren. Vroeg rijp, werd hij reeds als jongeling wegens groote geleerdheid en machtige redenaarsgaven uitbundig geprezen en gevierd; later gevoelde hij zich miskend en werd vervolgd, en het was dus niet vreemd, dat van toepassing werd op zijn persoonlijkheid, het familiewapen, waarmede hij zijne brieven sloot: in azuur een pronkende pauw van goud.

Over PIETER PAULUS wordt gehandeld in: *Verslag van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde*, 1796. — J. W. TE WATER, *Narratio Academiae*, 1796. — SAXE, *Onomasticon*, dl. VIII, bladz. 398. — *Bibliothèque des sciences et des beaux arts*, L. H. 1775, dl. XLIV. — *Galérie des contemporains*, dl. VII, bladz. 378 — J. SCHELTEMA, *Staatkundig Nederland*, dl. II, bladz 172. — *Verslag der Koninklijke Academie van Wetenschappen* 1879, waarin minder gunstig over hem gesproken wordt, in verband met zekere handschriften afkomstig van JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, die PAULUS in

1778 zou hebben ontdekt. Vooral echter is belangrijk over het tijdperk van 1753 tot 1784, dr. P. H. SURINGAR, *Biographische aanteekeningen betreffende* mr. PIETER PAULUS, Leiden 1879 (Academisch proefschrift). Een aantal handschriften van PAULUS afkomstig, kwamen voor op de verkooping der bibliotheek van mr. P. G. J. HOOG VAN TER AAR, Rotterdam 1869.

PAUW (LEVINUS JACOBUS DE). Deze werd in 1763 geboren te Sas van Gent uit CHRISTOPHORUS DE PAUW en CATHARINA BECKX. Hij begon zijn loopbaan als eenvoudig timmerman, doch begaafd met een helder verstand, wist hij zich door inspanning en onvermoeide vlijt op te werken tot een bekwaam landmeter en waterbouwkundige. Hij vestigde zich te Hulst en huwde met THEODORA ROSSEEL, waaruit kinderen. Spoedig kreeg hij als aannemer een goeden naam, vooral nadat hij de, door het bombardement van Juli 1809 beschadigde havenwerken te Vlissingen, zeer naar den zin der regeering had hersteld; ook werd hem door keizer NAPOLEON, die hem meer dan eens naar Parijs ontbood en zich persoonlijk met hem onderhield, de inrichting der dokken te Antwerpen opgedragen. Modellen in hout der zoogenoemde bateau-porte, aldaar tot afsluiting gebezigd, alsmede van een kraan bestemd om zwaar geschut aan boord van oorlogsschepen te brengen, werden door hem in 1823 aan het Zeeuwsch genootschap geschonken. DE PAUW heeft verscheidene polders in het Oostelijk deel van Staats-Vlaanderen o. a. Nieuw-Kieldrecht in 1784 ingedijkt, of herdijkt, waarna hij van enkele dijkgraaf is geworden. In 1818 heeft hij uitgegeven: *Topographische kaart van het voormalig Staats-Vlaanderen met een gedeelte van Oost-Vlaanderen, bevattende al de tot het jaar* 1818 *ingedijkte polders enz.* Deze kaart, door C. VEELWAARD gegraveerd en voor *f* 4,50 in den handel gebracht, gaf aanleiding tot briefwisseling tusschen DE PAUW en mr. JACOB VERHEIJE VAN CITTERS, in *Zelandia illustrata* bewaard. DE PAUW was een der aanzienlijkste burgers van Hulst en bewoonde aldaar het fraaie

huis, tegenwoordig ingericht voor het Roomsche liefdehuis. Hij werd echter later ziekelijk en toen hij in 1824 naar Antwerpen ging om een bekend geneeskundige over een pijnlijken maagkanker te raadplegen, is hij in het hotel St. Antoine aldaar op den 9 Maart overleden. Het stoffelijk overschot van dezen werkzamen man werd te Sas van Gent begraven.

PECKIUS (PETRUS). De naam van PECK, gelatiniseerd in PECKIUS, kwam in Zierikzee reeds vroeg voor. In de St. Lievenskerk aldaar vond men een gedenksteen ter herinnering aan MARIA PECX, huisvrouw van jhr. WILLEM DE ROVERE van 1580 tot 1592, toen hij stierf, Baljuw van Zierikzee. Zij verdronk in Januari 1584 voor Kortgene, bij het overzeilen van het schip waarop zij zich bevond. Mr. M. F. LANTSHEER meent dat zij eene dochter geweest is van PIETER PECK (of PETRUS PECKIUS) en MARIA GILLIS, hoewel zij niet voorkomt in de genealogie bij DE HERCKENRODE, *Nobil.* II, bladz. 1533. PIETER PECK werd te Zierikzee in 1539 geboren, en studeerde, gelijk toen gebruikelijk was, te Leuven, waar hij in 1554 doctor in de rechten werd. Zijn groote geleerdheid trok spoedig de aandacht en niemand verwonderde zich toen PETRUS PECKIUS, gelijk hij genoemd werd, in 1562 tot Hoogleeraar werd gekozen, welk ambt hij vele jaren lang loffelijk bekleedde; terwijl een aantal geschriften, door DE LA RUE opgenoemd, zijn roem bevestigden. Van 1586 tot zijn overlijden te Mechelen op den 17 Juli 1589 was hij Raadsheer in den Hoogen Raad. Hij werd in de St.-Michielskerk te Leuven begraven, waar zijne wed. MARIA GILLIS (ook uit een oud in Zeeland gevestigd geslacht. Vgl. *Zelandia illustrata*, dl. II, bladz. 25) met zijne zonen een gedenksteen met grafschrift liet oprichten. Zijn portret komt voor in FOPPENS *Bibliotheca Belgica*, en op nog twee andere wijzen in *Zelandia illustrata*. Onder het eene afbeeldsel staat een Latijnsch gedicht van zijn na te noemen zoon; onder het andere een bijschrift van ADRIANUS HOFFERUS. Uit die afbeeldingen blijkt, dat te recht werd ge-

tuigd, dat PECKIUS niet alleen uitmuntte door een grooten geest en een edel hart, maar ook door schoone gestalte en een indrukwekkend gelaat. Zijne *Opera omnia*, Antv. 1666, fol zijn in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap.

Zijn zoon PETRUS PECKIUS, mede een kundig rechtsgeleerde, was ook dichter en schrijver. Hij werd ridder en heer van Bouchoute enz. Eerst was hij lid van den Raad te Mechelen, daarna van den Geheimen Raad en van den Staatsraad en vervolgens kanselier van Brabant. Door den Aartshertog ALBERTUS werd hij met menige diplomatieke zending belast, o. a. bij koning HENDRIK DEN IV van Frankrijk. Zoo werd hem ook in 1621 opgedragen om met de uitgeweken Remonstranten te onderhandelen en aan deze vrijheid van godsdienst te beloven in de plaatsen die door de Spanjaarden zouden worden veroverd. Hij slaagde echter niet en evenmin in eene zending naar den Haag om tegen het einde van het Bestand eene schikking tusschen Noord en Zuid tot stand te brengen. Vgl. WAGENAAR, *Vaderlandsche geschiedenis*, dl. X. Zie ook over hem en zijn vader: BUTKENS *Troph. du Brabant*, dl. II, bladz. 374, als ook *Messager des sciences hist.* 1862.

Een geslacht PECKIUS bleef in Zeeland gevestigd. JACOBUS PECKIUS, uit Goes, promoveerde te Leiden in de rechten in 1640. Drie jaren later werd hij poorter te Middelburg, waar hij van 1647 tot 1675 als Schepen en Raad voorkomt; zijn zoon JACOBUS was secretaris der stad, en eene dochter werd de tweede vrouw van den bekenden Middelburgschen burgemeester HENDRIK THIBAUT.

In 1710 promoveerde te Leiden in de rechten JACOBUS HENRICUS PECKIUS Vlissinga—Zelandus, met eene dissertatie *de Crimine laesae Majestatis*. Het wapenschild der familie hing in de Koorkerk en was ook aan de Oostkerk te zien. Het is daar echter vermeerderd met een hartschild, waarop in azuur: een klimmende leeuw van goud en van boven in zilver een faas van sabel.

PEENE, (MATHILDA LEVINA VAN). Geboren te Koewacht in Zeeuwsch-Vlaanderen den 16 Januari 1829, uit LOUIS FERDINAND VAN PEENE, med. doctor en ADELAIDE HENRICA JACOBA VERMANDEL. Zij was uit eene familie waarin de Nederlandsche letteren met voorliefde werden beoefend o. a. door JAN BERNARD VAN PEENE (1785—1857) Burgemeester en notaris te Assenede, en dokter HYPOLITE JAN VAN PEENE te Capryke. Haar moeder was eene dochter van JOSEPHUS VERMANDEL (1777—1855), van 1824 tot 1831 Rijksontvanger te Koewacht en vervolgens te Zaamslag, waar hij algemeen geacht en bemind tot zijn overlijden werkzaam bleef, en in 1847, wegens langdurige en trouwe plichtsbetrachting, benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen leeuw. Bij de geboorte van MATHILDA stierf haar moeder, en kwam zij bij hare grootouders te Zaamslag aan huis. „Ik sleet," schreef zij, „in dat stil, bekoorlijk en net Zeeuwsch dorpje, mijn blijde kinderjaren door liefde en zorg omgeven." Zij genoot aldaar onderricht in de Gemeenteschool van den waardigen en kundigen JOOST VAN DER BAAN, die in het rijk begaafde meisje veel genoegen had en met wien zij levenslang door vertrouwelijke vriendschap verbonden is gebleven. Na een tijdlang te Zuiddorpe vertoefd te hebben om aldaar kerkelijk onderwijs te ontvangen, werd hare opvoeding in eene kostschool te Gent voltooid. In Augustus 1852 trad zij in het huwelijk met LEONARDUS FRANS DAVID (1818—1880) Bestuurder der Gemeente-jongensschool te Aaltre in West-Vlaanderen, een niet onverdienstelijk schrijver en dichter. MATHILDE VAN PEENE was een vrouw met groote talenten en een eenvoudig edel hart; de strijd in haar, uiterlijk weinig bewogen leven schijnt vooral gelegen te hebben in de worsteling van vrijzinnige beginselen, opwellende uit haar licht bewogen gemoed, met de leerbegrippen der kerk, waarin zij was opgevoed, welke strijd doorstraalt in de dichterlijke hulde door haar in 1858 gebracht aan den (Protestantschen) Koning LEOPOLD. Zij uitte hare gedachten het liefst in dichtmaat, en sprak,

naar de heer VAN DER BAAN mij mededeelde, nog enkele oogenblikken voor haar sterven:

„Vaartwel, geliefde kinderen, trouwe vrienden,
Gij allen die mij dierbaar waart. Vaartwel!
Het floers des doods benevelt reeds mijn oogen
Ik voel het, 't uur des afscheids nadert snel.
Ik vraag van U geen prachtig grafgesteente,
Geen lauwerkrans die ijdlen roem vermeldt;
Doch 'k smeek U, wil mijn laatsten wensch verhooren,
De laatste bede, 't brekend hart ontweld:
Vergeet mij niet! — Voor de Almacht nêergebogen.
Bidt, bidt, Geliefden! lang en veel voor mij;
Vraagt, dat de Heer, op wien ik steeds vertrouwde,
Mijn hoop bekroon, mijn ziel genadig zij!"

Zij overleed den 29 Augustus 1885, nalatende een zoon en eene dochter. Van haar werden gedrukt een bundel gedichten: *Mirtebladen*, Antwerpen 1870. — *Een Zeeuwsche koopdag*, *Dichterlijke zedeschets*, 1871. — *Gebroken harten*, 1862. — *Abd-el-Kader*, 1860. — *De Zaterdag in Zeeland*, 1864 en verscheiden bijdragen in Zuid-Nederlandsche jaarboekjes; alsmede in *Cadsandria*, 1857, 1858 en 1859. Na haar overlijden zagen het licht *Nevelbloemen; Nagelaten gedichten uitgegeven door haar vriend* KAREL BOOGAERT, Rousselare 1886.

PEETERSEN (HENRIC). Het verdient aandacht, dat de kunst van „'t boucken prenten" in het rijke, ontwikkelde en welvarende Middelburg niet vóór het jaar 1580 openlijk schijnt te zijn uitgeoefend, zoodat werken als de keure van Zeeland in 1541, en de eerste uitgaaf van de Croniek van Zeeland te Antwerpen werden gedrukt, wat zelfs nog gebeurde met het verdrag van overgaat der stad door MONDRAGON aan den PRINS VAN ORANJE, dat in 1574 te Dordrecht het licht zag. Dit ontbreken van een „printer" is te opmerkelijker, daar verscheiden elders gevestigde drukkers uit Zeeland afkomstig waren, o. a. MATTHIJS van der Goes te Antwerpen (1472); MAURITIUS YEMANTSZOON van Middelburg te Delft (1477); CORNELIS van Zierikzee te Keulen (1489); alsmede

HENRIC PEETERSEN van Middelburg. Wijlen de heer J. C. ALTORFFER, die zich voor dat onderzoek veel moeite gaf, schreef zulks in zijne voordracht op het Taal- en Letterkundig congres te Middelburg in 1872 (*Verslag* bladz 309), meest toe aan den grooten invloed der geestelijkheid in Zeeland, en vooral te Middelburg, en de vrees voor levensgevaar bij het drukken van soms eerst toegelaten, maar daarna streng verboden boeken.

De Middelburger HENRIC PEETERSEN vestigde zich daarom wijselijk in het grootere en daarom vrijere Antwerpen, waar hij in 1536 als printer opgenomen werd in het Sint Lucasgilde. Reeds in het vorige jaar was door hem uitgegeven een *Nederduitsche Bijbel* in folio, waarvan in 1541 een tweede druk verscheen met verscheiden lezingen op den kant, en in hetzelfde jaar het *Nieuwe Testament* in 12°; welke drukken bij Keizerlijke en Koninklijke plakkaten van 1546, 1550 en 1569 allen werden verboden (zie L. LE LONG, *Boekzaal der Nederlandsche Bijbels*). In 1549 kwam ook van zijne pers J. BOTTELGIER *Summa Rurael enz.*, Antwerpen 1550. Hij woonde binnen de Camer- of Kammerpoorte, in het huis De Mol, waar hij in 1549 overleed. Zijne weduwe zette de zaak voort, en voleindigde den 5 September, 1551, den waarschijnlijk door haar echtgenoot begonnen druk van: *Dye Cronycke van Zeelandt, door* JAN JANSZ. VAN REYGERSBERGH *van Kortgene.* De heer dr. MAX ROOSES, Conservator van het Museum PLANTIN-MORETUS te Antwerpen, deelde mij mede, dat onder de papieren van PLANTYN de volgende aanteekeningen voorkomen waarin zijn naam wordt genoemd. Den 27 Juli 1570 verklaarde PLANTYN voor PETRUS MESENS, die drukker wilde worden: „Et ayant esté examiné, a dict avoir apprins par l'espace de six ans en la maison de HENRIC PEETER, a la Taupe environ l'an 1534" en den 23 Augustus 1570 verklaarde PHILIP VAN NIEUWERMEULEN „Et examiné, a dict, avoir apprins chez HENRY PEETERSEN VAN MIDDELBURG à l'enseigne de la Taupe, environ l'an 1549." Dit uithang-

bord wordt ook aangeduid als: au fouant, de benaming van den mol in het oud fransch.

PEKELHARING (KLAAS RUTGER) werd geboren te 's-Graveland den 10 Maart 1823 uit DIRK PEKELHARING (1783—1857) geneesheer aldaar en MATJE VAN DER WOERT (1785—1848), leden der Doopsgezinde gemeente. Reeds vroeg toonde hij lust en aanleg om in de godgeleerdheid te studeeren; zijn wensch kon worden ingewilligd; hij bezocht het athenaeum te Amsterdam en gaf daar reeds blijken van meer dan gewone gaven ook op letterkundig gebied. Enkele gedichten van hem, waaraan hij echter niet veel waarde hechtte, werden in den *Studenten almanak* opgenomen, en in eene later uitgegeven bloemlezing herdrukt. In 1849 werd hij proponent en niet lang daarna als tweede predikant beroepen bij de Doopsgezinde gemeente te Middelburg, waar hij tot 1871 met ds. ALLE MEENDERTS CRAMER en vervolgens tot in het laatst van 1884 alleen den dienst waarnam. PEKELHARING was in 1849 gehuwd met DIDERIKA ALIDA BROESE, waaruit een zoon en eene dochter. De zoon DIRK ADRIAAN PEKELHARING, geboren in 1850, ontving zijne opleiding te Middelburg, studeerde loffelijk te Leiden en ging, na in de rechten gepromoveerd te zijn, naar Indië waar hij spoedig opklom tot Referendaris bij het Binnenlandsch bestuur. Wegens geschokte gezondheid moest hij in 1883 naar Nederland terugkeeren, en overleed aan een uitterende ziekte te Middelburg den 15 November van dat jaar. De hartkwaal waaraan zijn vader leed, nam onder dit verlies en andere verdrietelijkheden, heviger vormen aan en PEKELHARING bezweek, na lang lijden, op den 24 Mei 1885. Zijne weduwe en hare dochter vestigden zich kort daarna te Scheveningen. PEKELHARING was een uitnemend mensch Zijne zeldzame talenten zouden hem zeker in ruimer kring hebben doen schitteren, indien hij niet door zekere schuchterheid zich doorgaans naar den achtergrond had teruggetrokken. Zijn indrukwekkende leerredenen, altijd helder, vrijzinnig maar

tegelijk hoog ernstig, werden door zeer velen met belangstelling gehoord, en niet licht zal in Middelburg de indruk vergeten worden zijner voordrachten over *de komedies van* SHAKSPEARE voor directeuren en leden van het Zeeuwsch genootschap en hunne dames, in den winter van 1867 op 1868 in de Concertzaal gehouden; welke lezingen later, op aandringen van zijn dorpsgenoot en oudsten vriend, den dichter HENDRIK JAN SCHIMMEL, in het tijdschrift *Nederland* zijn gedrukt Eene vertaling van MACBETH zag in 1877 het licht, die hoe verdienstelijk ook, hem na de goede vertolking van JURRIAAN MOULIJN weinig genoegen gaf.

Niet minder treffend was zijn laatste redevoering in het Zeeuwsch genootschap op den 1 Februari 1882 over EPICTETUS en diens verhouding tot het christendom. In het *Archief* schreef hij: *Bijdragen tot de geschiedenis der kerkhervorming in Zeeland van* 1524 *tot* 1572 waarvoor hij veel belangrijke handschriften onderzocht. Voor dat zelfde tijdschrift bewerkte hij de levensschets van zijn vriend en beschermer mr. SAMUEL DE WIND (1859) en bracht er ook een woord van hulde aan mr. MEINARD FREDERIK LANTSHEER (1878), dien hij hoog vereerde.

Mannen als PEKELHARING mogen in stilte hun weg door het leven gaan, niettemin laten zij onuitwischbare sporen na; en het goede zaad, dat zij door woord en voorbeeld hebben rondgestrooid, zal van geslacht tot geslacht vruchten blijven dragen. Een vriend, die hem lief had en vereerde, schreef in de Middelburgsche courant van 27 Mei 1885 een eenvoudig woord *„Ter gedachtenis.*"

PERKOIS (JACOBUS). Geboren te Middelburg in Maart 1756 uit eene deftige handelsfamilie JACOBUS PERKOIS, koopman te Middelburg, overleden in 1709, was gehuwd met JOHANNA VAN DE WEERDE, dochter van JACOB en LAURENTIA TULLEKEN (1654—1711), en vervolgens met LOUISE CORNELIA MARIA DE BEAUFORT. Diens zoon was waarschijnlijk JOHAN PERKOIS,

een zeer gezocht medicinae doctor te Middelburg; in 1749 te Leiden gepromoveerd en in Mei 1755 getrouwd met Goverdina Adriana Catharina de Beaufort uit Veere en in 1793 overleden. Jacobus Perkois sedert 1779 als ambtenaar werkzaam bij 't Liquidatie-comptoir der Oost-Indische Compagnie, en toen door hare opheffing zijn post verviel, werd de eerst uit liefhebberij beoefende teekenkunst voor hem een bron van bestaan. Hij heeft vele portretten vervaardigd, waarin hij doorgaans gelukkig slaagde. Eene verzameling van ruim dertig stuks persoonsafbeeldingen, door hem en J. H. Prins geteekend, werd door Mathias Sallieth uitgegeven. Perkois teekende meest met rood en zwart krijt en nu en dan met sapverf. Er bestaan van hem enkele groote aquarellen, o. a in het Gemeente-museum te Middelburg, vier afbeeldingen van het uitdiepen van het Molenwater in 1777, die zich door levendige en natuurlijke voorstelling kenmerken. Ook is aldaar een fraaie portretteekening van het toenmalige Teekencollegie destijds gehouden op een zolder van het Museum Medioburgense. Perkois was een der oprichters van de Teekenacademie en gaf er onderwijs, waarom er zijn geschilderd portret bewaard wordt. Hij overleed den 10 November 1804 en werd in de Oudekerk begraven. Zie over hem Immerzeel *a w.* en *Zelandia illustrata*, dl I. Mr. J. Dirks vermeldt een zilveren gedenkpenning op het 25-jarig huwelijk van David Perkois en Wilhelmina Engelse te Middelburg den 18 Januari 1749.

PERPONCHER (DE) Mijn vriend J. van der Baan heeft achter zijn werk: *Wolfaartsdijk geschetst als eiland en ambachtsheerlijkheid*, Goes 1866, onder de bijlagen opgenomen eene genealogie der familie de Perponcher, opgemaakt met de nauwgezette zorg, welke dien kundigen man in alles onderscheidt Hier is het voldoende om het uit Perigord afkomstige geslacht de Perponcher, aan wien de heerlijkheid de Maisonneuve reeds in de middeleeuwen toebehoorde, te bespreken

in verband met de betrekking tot Zeeland. De ridder ISAAC DE PERPONCHER DE MAISONNEUVE diende in de eerste helft der zeventiende eeuw bij een regiment Franschen in soldij der Staten-generaal, en huwde ANNA SEDLNITSKY, afkomstig van een hoogadellijk geslacht uit Moravië. Een zijner zonen, FERDINAND DE PERPONCHER, geboren 15 Juni 1610, kreeg vergunning om naam, titel en wapen van SEDLNITSKY te voeren en zich te noemen DE PERPONCHER graaf van SEDLNITSKY, heer van Choltitz, Fullstein enz Hij was ritmeester bij de ruiterij van den Staat, doch Prins FREDERIK HENDRIK ontnam hem in 1647 de compagnie, toen hij, met zijn kolonel in twist geraakt, dezen tot een tweegevecht uitdaagde Hij vestigde zich toen in Goes, waar hij in 1651 trouwde met ANNA MARIA VAN WATERVLIET, dochter van den schatrijken grondbezitter CORNELIS VAN WATERVLIET en ANNA VAN LIERE, dochter van EMMERY VAN LIERE en MARIA SMIT VAN BAARLAND. Van 1657 tot 1651 was DE PERPONCHER schepen te Goes, doch hij kon de verzoeking niet weerstaan om weder in dienst te gaan. Als kolonel van een Zeeuwsch regiment, woonde hij in 1665 den tocht naar Funen bij, en onderscheidde zich in den slag van Senef op 11 Augustus 1674. Vervolgens werd hij President van den Hoogen krijgsraad en volgde daarna zijn overleden broeder WILLEM (1615—1676), een dapper krijgsman, op als kommandeur van Sas van Gent, in welke betrekking hij in Mei 1684 aldaar overleed. Zijn lijk werd te Goes bij dat zijner in 1670 gestorven echtgenoote begraven en zijn wapenschild met zestien kwartieren in de kerk opgehangen.

Door het ongehuwd overlijden der zonen van FERDINAND DE PERPONCHER, waarvan er drie zijnde: ISAAC, heer van Maisonneuve, Ellewoutsdijk, Everdinge, Coudorpe en Driewegen (1653—1702); CORNELIS, heer van Wolfaartsdijk (1655—1733) en WILLEM EMMERIJ heer van 's-Heer Hendrikskinderen (1664—1713), te Goes in de regeering waren, gingen naam, wapen en bezittingen meest over op den eenigen

zoon van bovengenoemden WILLEM DE PERPONCHER en CATHARINA VAN DEN STEENE uit Gelderland. Deze ISAAC DE PERPONCHER geboren te Tiel in 1662, was in 1694 kapitein bij een Zeeuwsch regiment. Hij trouwde met zijne nicht ANNA CLARA VAN DEN STEENE en liet bij zijn overlijden in Mei 1708 twee zonen na, aan wie de familiebezittingen nu geheel overgingen.

Mr JACOB ARENT baron DE PERPONCHER SEDLNITSKY, geboren te Tiel in 1692, was heer van Ellewoutsdijk, Everinge, Coudorpe, Driewegen en Wolfaartsdijk, alsmede in Hongersdijk en 's-Heer Arendskerke. In 1733 werd hij Raadsheer in den Souvereinen Leenhof van Brabant en het land van Overmaze te 's-Gravenhage Hij huwde in 1727 met JACOBA MARIA VAN WASSENAER DUIVENVOORDE (gestorven 1767) en overleed den 14 November 1771 in den Haag, doch werd begraven te Heinkenszand, onder het gedenkteeken dat CORNELIS DE PERPONCHER omstreeks 1719 had doen oprichten (Zie *Zelandia illustrata*, dl II, bladz. 101).

Zijn broeder WILLEM CORNELIS baron DE PERPONCHER DE MAISONNEUVE, heer van 's-Heer Hendrikskinderen, werd in Mei 1707 te Sas van Gent geboren Hij werd in 1729 korñet der ruiterij In Mei 1734 liet hij zich inschrijven als burger te Goes, en in het volgend jaar werd hij Baljuw te Veere. Hij overleed aldaar den 24 November 1744, uit zijn huwelijk met HENRIETTE CORNELIA DE MAUREGNAULT (overleden October 1739) nalatende eene dochter ANNA HENRIETTE, geboren 1736, die in 1756 echtgenoote werd van mr. JOHAN GUILIELMUS SCHORER, heer van St Philipsland, Gecommitteerde-Raad en Raad ter Admiraliteit te Middelburg.

Mr. CORNELIS baron de PERPONCHER SEDLNITSKY, heer van Ellewoutsdijk, 's-Heer Hendrikskinderen, Wolfaartsdijk enz, werd in 1750 poorter te Goes, en was Raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland. In April 1763 huwde hij met JOHANNA MARIA VAN TUYL VAN SEROOSKERKE, (1744—1803). Hij verloor op een noodlottige wijs in October

1776 door verdrinken het leven en werd te 's-Gravenhage begraven.

Zijn broeder Willem Emmery baron de Perponcher, geboren in den Haag den 14 April 1740, werd ambachtsheer van Wolfaartsdijk en 's-Heer Hendrikskinderen. Hij studeerde te Utrecht en bekleedde aldaar, zoowel vóór als na de omwenteling van 1795, vele betrekkingen op zoodanige wijs, dat hij aller achting wist te verwerven. Na 1814 werd hij lid der Ridderschap en van Gedeputeerde Staten van Utrecht, alsmede Curator der Hoogeschool. Deze eerbiedwaardige man overleed op den 25 Juni 1819. Uit zijn huwelijk met Agnes Clara Voet van Winsen (1752—1803), liet hij twee dochters na, waarvan de jongste Johanna Maria (1784 tot 1852) huwde met George James, hoofdofficier in Engelschen dienst, doch geen kinderen naliet.

Willem Emmery de Perponcher heeft veel geschreven en ook gedichten uitgegeven, welke zich onderscheiden door godsdienstigen zin en christelijken geest; ook als kindervriend heeft hij zich loffelijk doen kennen. Met de pachters zijner aanzienlijke grondbezittingen in Zeeland, stond hij op den besten voet, gelijk men opmaken kan uit zijn werkje: *De Zuid-Bevelandsche dorpsleeraar*, Utrecht 1799, als een blijk van achting en vriendelijke toegenegenheid, opgedragen aan veertien eerzame landlieden, vermoedelijk zijne pachters in Zuid-Beveland, te Wolfaartsdijk en St. Joosland; ook heeft hij een gedicht doen drukken: *De Zeeuwsche Graanbouw*, waarin veel goede wenken voor den boerenstand. Over dezen waardigen man zie men Ypey, *Geschiedenis der Christelijke kerk in de* 18e *eeuw*, dl. VIII; Glasius, *Godgeleerd Nederland;* Berkhout, *Geschiedenis van het Lager onderwijs;* Buddingh, *Letterkundige geschiedenis* en de *Goessche courant* no. 53, van 1819.

Arend Jacob Diederik, oudste zoon. van Cornelis de Perponcher en Johanna Maria van Tuyll van Serooskerke, werd geboren in 1765 en was heer van Watervliet, Elle-

woutsdijk, Everinge, Coudorpe en Driewegen. Vóór 1795 was hij Raad in de vroedschap te Utrecht. In Augustus 1814 werd hij opgenomen onder de Ridderschap van Zeeland. Hij overleed ongehuwd in den Haag den 15 September 1822.

De tweede zoon HENRI GEORGE werd geboren in Mei 1771 en ging reeds vroeg in krijgsdienst. Hij woonde een aantal veldtochten bij en was adjudant van Prins FREDERIK VAN ORANJE, die op den 6 Januari 1799 te Padua in zijne armen den geest gaf. Den 20 Maart 1815 werd hij door koning WILLEM tot graaf verheven, en de Luitenant-generaal toonde zich die onderscheiding waardig door heldenmoed en beleid in den strijd bij Quatrebras en Waterloo. Later werd hij Minister en Buitengewoon gezant van Nederland aan het Pruisische Hof, en overleed te Dresden den 29 November 1856. DE PERPONCHER was gehuwd met WILHELMINA FREDERICA ADELAIDE gravin VAN REEDE-GINKEL, waaruit drie zonen, die bij testament van hun nicht mevr. JAMES, geboren DE PERPONCHER, hare bezittingen in Zeeland erfden.

De derde zoon van CORNELIS was WILLEM CAREL baron DE PERPONCHER, geboren 24 Januari 1775. Hij was in Nederlandschen krijgsdienst en overleed als gepensionneerd Luitenant-generaal te Doesburg den 17 Maart 1856. Hij was gehuwd in 1801 met JOHANNA FREDERICA TRIP en hertrouwde als weduwnaar in 1827 met ALIDA MARIA VAN BEST, waaruit kinderen.

Een polder, in 1846 ingedijkt uit de schorren liggende in het voormalige vaarwater de Schenge, onder de gemeenten Wolfaartsdijk, 's-Heer Hendrikskinderen en 's-Heer Arendskerke, kreeg den naam van Perponcherpolder. Hij is omstreeks 200 bunders groot en bevat twee boerenhofsteden.

PERRE (VAN DE). Omstreeks het midden der achttiende eeuw toen het geslacht VAN DE PERRE te Middelburg op het toppunt van aanzien stond, en daar, door vermogen en deugdelijkheid, eene uitstekende plaats innam, werd ook,

gelijk destijds bij onze deftige magistraten gebruikelijk was, de afkomst ver gezocht, en schreven sommigen dat het geslacht behoorde onder de oudste familiën van Zeeland en de aanzienlijkste van ons vaderland. De waarheid is, dat in Juli 1534 JAN KLAASZ. VAN DE PERRE uit Mechelen naar Middelburg kwam, en zich daar als koopman vestigde. Hij zal wel uitgeweken zijn om vrijheid van geweten te zoeken, daar hij in Middelburg zich spoedig bij de Hervormden aansloot en waarschijnlijk tegenwoordig was toen bij de beeldenbreking op den 22 Augustus 1566 in de Westmonsterkerk een kunstwerk vernield werd, voorstellende de „verrijzenis onzes Heeren," welk tafereel de stadsregeering twee jaren later door CHRISTIAAN VAN DE PERRE, waarschijnlijk een bloedverwant van JAN, herschilderen deed. (H. M. KESTELOO, *Rekk.*) Toen de strafoefening naderde, nam JAN VAN DE PERRE de vlucht, en zijn naam komt voor onder de burgers die „ter cause van de religie en de oproer" uit de stad vertrokken zijn. LEINKEN VAN DE PERRE, die godsdienstoefeningen in haar huis had toegelaten, waar ook het Calvinistisch Nachtmaal plaats had, wist zich tijdig te redden, doch werd in April 1570 door ALBA gebannen. (*Sententiën* bladz. 233). Bij den overgang der stad aan den Prins VAN ORANJE kwam JAN VAN DE PERRE terug en werd tot stadsraad aangesteld. Hij werd weder een vermogend koopman en voerde een belangrijk proces met de stad Arnemuiden, dat toen veel gerucht maakte en in April 1578 door het Hof van Holland en Zeeland te zijnen nadeele werd uitgewezen. Hij woonde op den Burg bij de nieuwe Beurs en is omstreeks 1592 gestorven. PAULUS VAN DE PERRE, koopman uit Mechelen, vermoedelijk een broeder van JAN, werd hier in September 1566 poorter en in 1574 thesaurier. Zijn zoon ADRIAAN kwam in 1593 in de regeering en werd door zijn huwelijk met ADRIANA HAYMAN, de zwager van den Raadpensionaris JOHAN BOREEL. De oudste hunner acht kinderen was PAULUS VAN DE PERRE, geboren in 1598 te Middelburg. Hij kwam reeds vroeg in

de stedelijke regeering, werd in 1636 Schepen, in 1641 Raad; van 1644—1650 Secretaris en in 1651 pensionaris. De opgaaf van DE LA RUE, dat hij ook Burgemeester zou zijn geweest, wordt door de regeeringslijsten niet bevestigd. In 1652 kwam de scherpzinnige en bekwame man in aanmerking voor het gezantschap naar Zweden en Denemarken, doch de algemeene Staten meenden zijne diensten beter te kunnen gebruiken in Engeland, waarheen hij in December van dat zelfde jaar met JACOB CATS en GERRIT SCHAAP vertrok. Na de terugkomst werd VAN DE PERRE tot Ordinair-Ambassadeur aangesteld, welken post hij slechts enkele maanden vervulde, daar hij op den 14 December 1654 overleed. Zijn lijk werd gebalsemd en in een looden kist, waarvan eene afbeelding in *Zelandia illustrata* bewaard wordt, in de Oude kerk te Middelburg begraven, met een grafschrift door DE LA RUE in *Staatkundig Zeeland* medegedeeld. Een geschilderd portret van dezen verdienstelijken man, afkomstig uit de familie, werd in 1820 door jhr. J. H. SCHORER aan het Zeeuwsch genootschap geschonken. Eene andere afbeelding, door KAREL SLABBAERT in prent gebracht, is in *Zelandia illustrata.* Uit het huwelijk van PAULUS VAN DE PERRE met CLARA TEELING kwam een zoon voort, EWALDUS VAN DE PERRE, die van 1666 tot 1672 Raad te Middelburg was. Hij trouwde met BARBARA VETH, waaruit eene dochter CORNELIA, die in 1687 de echtgenoote werd van mr. ZACHARIAS PASPOORT. Een jongere broeder van den ambassadeur was JAN VAN DE PERRE, die licentiaat in de rechten werd en na het overlijden zijner ouders, te Amsterdam op den 10 April 1642 in den echt trad met SUSANNA BARTOLOTTI, oud 28 jaar, de oudste stiefdochter van den Drost PIETER CORNELISZ. HOOFT. Haar moeder LEONORA HELLEMANS uit Muiden, was daarbij als getuige tegenwoordig en het huwelijk werd ingezegend door PETRUS WITTEWRONGEL, predikant te Amsterdam, dien dag aan de beurt, en waarschijnlijk een bekende uit Zeeland. Het echtpaar ging te Utrecht op het Preekerskerkhof wonen

(*Brieven van* HOOFT, bladz. 949) en ik vermoed, dat hij dezelfde JAN VAN DE PERRE is, die den 13 Mei 1649 overleed, en onder een fraai bewerkte zerk in de Jacobikerk te Utrecht begraven ligt.

De familie VAN DE PERRE bleef meest te Middelburg gevestigd en behoorde daar in de zeventiende eeuw tot de vermogende regeeringsgeslachten, die vele goederen in Walcheren en andere streken van Zeeland hadden. Enkelen waren betrokken in de politieke oneenigheden, en in de pamfletten dier dagen (1704) wordt gesproken van: VAN DE PERRE / „een ongelikten beer uit Muskou, nu zoo tam / Dat hij ter avondschool leert cijferen en spellen /" Tusschen 1721 en 1730 maakte te Middelburg veel gerucht het huwelijk van MARIA BARBARA VAN DE PERRE met ALBERT VOGET, toen predikant te Middelburg, en later Hoogleeraar te Groningen en te Utrecht. De vader JOAN VAN DE PERRE, Gecommitteerde Raad van 1710 tot op zijn overlijden den 22 November 1730, was zeer tegen die verbintenis, doch de moeder en de zusters moedigden deze aan, terwijl de zoon zich onzijdig hield. DE LA RUE verhaalt in zijn aanteekeningen veel van die huiselijke oneenigheden, meest om te doen uitkomen hoe merkwaardig eene voorspelling van den vader werd vervuld. Hij zou namelijk gezegd hebben, dat zijn vrouw en dochters niet veel genoegen van dat huwelijk zouden beleven, want dat zij hem spoedig in het graf zouden volgen; doch dat de oudste dochter zou overblijven om ook dat leed met andere tegenheden te moeten dragen. Werkelijk stierven kort na zijn dood de moeder en de beide dochters aan de kinderpokken, doch de zoon en de oudste dochter herstelden, zoodat het huwelijk in Augustus 1731 kon voltrokken worden In onzen tijd wordt door sommigen te weinig gedacht, hoe talrijk destijds, zoowel onder aanzienlijken als geringen, de slachtoffers waren van die vreeselijke ziekte. Een geschilderd portret van dezen JOAN VAN DE PERRE is in de verzameling van het Zeeuwsch genootschap.

JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE mag wel de kroon der familie worden genoemd. Hij was de oudste der drie zonen van JAN VAN DE PERRE (overleden 1749) en CECILIA CORNELIA STEENGRACHT (overleden 1775) en de kleinzoon van JOAN VAN DE PERRE en MARIA BARBARA SCHORER. Hij werd geboren den 25 December 1738, en gaf reeds vroeg blijken van goeden aanleg en buitengewone leergierigheid. Vooral gevoelde hij zich aangetrokken door toegepaste natuurkunde, welke wetenschap toen, meest onder den vorm van physique amusante, in de assemblées dier dagen zekere populariteit genoot. Na te Leiden in 1757 met eene dissertatie *de Homicidio sui ipsius* in de rechten gepromoveerd te zijn, deed hij eene reis door Frankrijk en Zwitserland, waarna hij zich in zijne geboortestad vestigde en in 1760 in den echt trad met JACOBA VAN DEN BRANDE, de schatrijke dochter van JOHAN PIETER VAN DEN BRANDE, Raad te Middelburg en MARIA VAN REIGERSBERG. Daar een aanzienlijk man in die dagen een toevoegsel aan zijn naam diende te hebben, had VAN DE PERRE in December 1757 van de familie LAMPSINS de ambachtsheerlijkheden Nieuwerve en Welzinge gekocht Reeds spoedig kwam de als kundig en achtingswaardig bekend staande jonge man in de regeering en toen WILHEM VAN CITTERS, die zich door den Prins miskend rekende, in Mei 1767 ontslag nam als vertegenwoordiger van den Eersten-Edele, werd VAN DE PERRE in October van het volgend jaar tot zijn opvolger benoemd, bij welke gelegenheid HENDRIK ANTONIE TOLLÉ, toen predikant te Westkappel, zijne Excellentie in een rijm gelukwenschte. (Zie *Iets van H. A. T.*) Met groote toewijding heeft hij die betrekking waargenomen, totdat hij in Januari 1779, ook al meest uit staatkundige beweegredenen, dat ambt neerlegde. Van toen af leefde VAN DE PERRE alleen om wetenschap en kunst te bevorderen en die beoefening dienstbaar te maken aan het geluk zijner medemenschen. Zoo had hij grooten invloed op de stichting van het teekencollege in 1777, en sedert 1784 de teekenacademie genoemd, alsook bij de vesti-

ging van het Natuurkundig gezelschap in 1780; terwijl de aanspraken gedrukt zijn, waarmede hij en prof. C. H. D. Ballot in 1785 het Natuurkundig gezelschap voor dames openden. Gelijk hiervoren in het artikel over van der Palm is verhaald, was het voornemen van van de Perre om al de inrichtingen voor wetenschap en kunst in één Museum Medioburgense te vereenigen, waarvoor hij het huis bestemde in de Latijnsche schoolstraat, vroeger bewoond door mr. M. J. Veth van de Perre en in Februari 1787 voor dat doel aangekocht. Hierin werden overgebracht de beide Natuurkundige gezelschappen; de teekenacademie en het Middelburgsch departement van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen met zijne kabinetten, alsmede een aanzienlijke openbare bibliotheek. In dat gebouw zouden lessen worden gegeven over natuurkunde en anatomie, en de groote tuin zou als hortus botanicus worden aangelegd. Voor het onderwijs in de cosmographie, diende het planetarium naår de aanwijzingen en op kosten van van de Perre door den Middelburgschen horlogemaker J. van den Eeckhout en zekeren Robert in 1782 begonnen, en in 1786 voltooid. De geheele instelling zou staan onder het toezicht van een directeur, waarvoor van der Palm werd gekozen.

Johan Adriaan van de Perre bewoonde te Middelburg het aanzienlijke, door hem in 1765 herbouwde en vergroote huis over de Oude of St. Pieterskerk, op welke plaats voorheen de zetel der Duitsche orde was en dat daarom de Commandery werd genoemd; een zilveren truweel, waarmede de bouwheer op den 9 Maart den eersten steen legde, is in het stedelijk museum. Daar leefde zijne Excellentie, gelijk men hem uit courtoisie bleef noemen, op grootschen voet en de prachtige woning vol kostbare meubelen, dure schilderijen, en een rijkdom van goud, zilver, kristal en tapijtwerken, deed eerder denken aan een vorstelijk paleis dan aan het huis van een regent onzer republiek. Des zomers vertoefde de familie op het kasteel Westhove, dat zijne echtgenoote in 1784 geërfd had

van haar oom Jacob van Reigersberg. Dit landgoed werd door van de Perre veel verbeterd en verfraaid, en vermoedelijk is aan hem te danken de beplanting der manteling achter het hem mede toekomend landgoed Duinvliet. In *Verheugd Zeeland* (1787) en in het tijdschrift *Iris* (1886) wordt verhaald, hoe feestelijk hier, op den 1 Juli 1786, de laatste stadhouder en zijn gezin bij hun laatste bezoek in Zeeland werden ontvangen, en hoe toen ook eene wandeling werd gedaan naar een belvedère op een der hoogste duinen opgericht, waar de eigenaar zijn sterkste telescopen en microscopen ter bezichtiging had gesteld. Maar ook anderen genoten van de gastvrijheid op Westhove, en de Middelburgsche predikanten werden er nu en dan genoodigd. De overlevering weet te verhalen, hoe bij het deftige middagmaal, dat te drie uren aanving, de oudste dier heeren verzocht werd voor te bidden, hetwelk zóó omslachtig geschiedde, dat wanneer zegen werd gevraagd voor de Oost-Indische Compagnie, in de keuken de visch in den ketel werd gedaan, die dan juist gaar was, wanneer zijn eerwaarde het amen uitsprak. Een paar *Nehalennia*-altaren destijds op Westhoven bewaard, werden door den eigenaar aan het museum te Brussel geschonken, waar zij nog zijn, na in den Franschen tijd een reis naar Parijs te hebben gemaakt.

De goede voornemens van dezen beminlijken, kundigen en echt godsdienstigen man, werden niet verwezenlijkt en nauwlijks waren de grondslagen voor het museum gelegd, of het plan viel in duigen. In het begin van 1790 werd van de Perre die anders een vrij goede gezondheid genoot, ongesteld en begon aan wisselkoorts en hoofdpijn te lijden. Er kwam echter beterschap en uitzicht op volkomen herstel, zoodat zijn vereerder Tollé kon juichen:

„Ik ben, O! menschenvriend, in mijne ziel verblijd,
Omdat gij van de kramp en koortsen zijt bevrijd."

Onverwacht herhaalden zich echter de ongunstige verschijn-

selen; snel werden de krachten gesloopt en de brave man ontsliep zacht en kalm op den 8 April van genoemd jaar. Zijn huisgenoot J. H. VAN DER PALM hield den 26 November in het Middelburgsch departement van het Zeeuwsch genootschap een welverdiende lofrede op zijn edelen vriend en beschermer, welke verhandeling gedrukt is, zoowel in de werken van het Zeeuwsch genootschap als in de *Redevoeringen* enz. van dien hoogleeraar. Een geschilderd portret van JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE werd in 1874 door den Baron VAN HEECKEREN te 's-Gravenhage aan het Zeeuwsch genootschap geschonken en in *Zelandia illustrata* is zijn silhouet met handteekening en kwartierwapens. Het muntkabinet bewaart den zilveren penning, die het St. Lucasgilde te Veere in 1768 liet vervaardigen, toen VAN DE PERRE door zijne benoeming tot Representant van den Premier-noble als overdeken afscheid nam. In de collectie zijn een twintigtal brieven aan zijn vriend prof. JONA WILLEM TE WATER, van 1781—1787, over allerlei wetenschappelijke onderwerpen, maar vooral over de stichting en inrichting van het museum en de keus van een directeur, welke brieven treffend getuigen van het eerlijk, eenvoudig en nederig karakter van dezen merkwaardigen man, die reeds in zijne dagen meer geroemd werd „als mild beschermer van kunst en wetenschap, edel burger en trouw Evangeliebelijder," dan wel geprezen als stoutmoedig en slim staatsman. Er is ook in de verzameling een briefwisseling met LEENDERT BOMME over insecten op goudvisschen gevonden TE WATER heeft aangeteekend, dat de meteorologische waarnemingen van VAN DE PERRE door de Academie te Mannheim zijn uitgegeven en dat hij den eersten luchtbol in Zeeland deed vervaardigen en opstijgen.

PAULUS EDUWALDUS VAN DE PERRE, broeder van den voorgaande, werd geboren in 1745. Hij studeerde te Leiden en promoveerde in 1764 met eene dissertatie *de differentiis tutorum et curatorum*. Hij kwam spoedig in de regeering en trad in den echt met JOHANNA SUSANNA VAN DER MANDERE, waar-

door hij in 1772 aandeel verkreeg in de aanzienlijke heerlijkheid de Vier bannen van Duiveland, door MARIA NACHTEGAAL, weduwe van den Vlissingschen burgemeester JOHAN VAN DER MANDERE in 1725 voor haar beide minderjarige zoons gekocht. In 1780 liet VAN DE PERRE in de lange Noordstraat te Middelburg het huis bouwen, waar thans de Rijkskweekschool voor onderwijzers is, welks voorzalen door fraai schilderwerk, kostbare met Chineesch lakwerk ingelegde betimmering en prachtige satijnen behangsels, zelfs in dien weelderigen tijd als iets bijzonders werden beschouwd. Hier „recipieerde" de rijke eigenaar in Juni 1786 de stadhouderlijke familie, en na een concert in den grooten, schitterend geïllumineerden tuin, volgde een luisterrijk souper. Enkele dagen daarna ontving hij ook op Ter Boede de hooge gasten. Weinig vermoedde VAN DE PERRE dat het einde zijns levens nabij was. In Augustus was hij als Gevolmagtigd Minister van Hun Hoog. Mog. tot de zaken der grensscheiding tusschen de Republiek en de Oostenrijksche Nederlanden te Brussel, waar hij schijnt te zijn betrokken geweest bij een doodslag (wellicht in een tweegevecht) die ten gevolge had, dat VAN DE PERRE, om zijn eer te redden, door eigen hand den 17 Augustus 1786 om het leven kwam. De overlevering welke nog heden in Walcheren voortleeft, maakte van dit droevig einde een doodvonnis als van SOCRATES. De weduwe, die in de Noordstraat bleef wonen, overleed in 1790. Hunne dochter huwde eerst met haar neef JAN CORNELIS VAN DER MANDERE en daarna met den officier der infanterie C. J SCHUMMELKETEL.

De jongste der vier broeders was MARTINUS JOHAN VETH VAN DE PERRE, geboren in 1748. In 1755 erfde hij van zijn oom MARTINUS JOHANNES VETH de heerlijkheid Westkappel, welk bezit hem meer last en verdriet dan genoegen gaf, gelijk omstandig verhaald wordt in het onderhoudende werkje van den heer K. BAART, *Westkapelle en hare bevolking*, Middelburg 1889. VAN DE PERRE huwde in 1780 met CLASINA CORNELIA, dochter van ADRIANUS VAN BRONKHORST

te Utrecht en JOHANNA MEINARDA VAN CLEEFF, doch die echt bleef kinderloos. Met zijn overlijden op den 24 Juli 1802 stierf de familie in de mannelijke lijn uit. In burgerkringen te Middelburg komt de naam van het geslacht, met of zonder voorvoegsel, nog voor, wellicht zijn die neergebogen takken van den stamboom meest nakomelingen van THOMAS VAN DE PERRE, die in 1593 bode der Staten van Zeeland werd.

PETIT (JEAN FRANCOIS LE). Waarschijnlijk omstreeks 1545 geboren te Caen (*Album stud. L. B.*). Reeds vroeg vestigde hij zich te Béthune, waar hij in 1577 erf-griffier was. Hij was een voorstander der kerkhervorming en nam deel aan het afbreken van het kasteel dat die stad breidelde. Vervolgens week hij naar de Nederlanden, waar hij in „domestique betrekking" bij Prins WILLEM DEN EERSTE verscheidene jaren het leger volgde. In 1592 was hij te Leiden, en kort daarop te Middelburg, waar hij zich meest met letterkundigen arbeid bezig hield, totdat hij in 1595 aldaar notaris werd. Reeds vroeger had hij zich gewend tot de Staten van Zeeland met verzoek om assistentie bij het drukken eener kroniek van Holland en Zeeland in het Fransch, waarvoor hem in Augustus 1598 werd toegekend een traktement van ƒ 12,50 per maand van 32 dagen; ook aan de Staten der andere provinciën had hij hetzelfde verzoek gericht. In 1601 zag te Dordrecht in twee folianten het licht: *La grande chronique ancienne et moderne de Hollande, Zelande, West-Frise, Utrecht, Frise, Overijssel et Groeningen jusques à la fin de* 1600, *recueillée tant des histoires desdites Provinces, que de divers autres auteurs*. Het eerste deel heeft geringe waarde, en is weinig anders dan eene vertaling van de zoogenoemde Divisiekroniek. Doch het tweede, 't welk met het jaar 1556 begint, ofschoon ook daarbij Nederlandsche geschriften ten grondslag liggen, is met nauwkeurigheid en zorg bewerkt. De schrijver had, gelijk hij in opdracht en voorrede mededeelt, reeds sedert eene reeks van jaren opgeteekend wat hij uit zekere bron vernam of zelf

zag gebeuren en WILLEM TE WATER en JACOBUS ERMERINS oordeelen, dat niemand beter dan hij de gebeurtenissen in Zeeland, en vooral de bloedige zeegevechten van 1572 tot 1574, beschreven heeft. PAQUOT betwijfelt 's mans onpartijdigheid, en meent dat hij de Staten tracht te behagen iets dat mr. S. DE WIND tegenspreekt Behalve deze kroniek is van PETIT te Arnhem gedrukt: *Nederlandts gemeenebest, bestaende in Staeten soo Alghemeene als bijzondere van 't Hertoghdom Ghelre enz., in 't breede beschreven met alle haere Steden, Sterckten, Vestingen en aenmerkelijkste plaetsen, vergheleken met die van de Switschersche Cantons, inhoudende de oorsaecken en redenen, die beiden beweeght hebben het jock van het Huys van Oostenryck te verwerpen en van haren hals af te schudden.* Dit werk is in 1615 door zijn zoon uitgegeven, en de Staten-Generaal kenden in December van dat jaar 200 £ ad 40 gr. aan de kinderen en erfgenamen toe; zoodat de schrijver toen waarschijnlijk kort te voren overleden was. Omstreeks 1691 werd er ter eere van dezen geschiedschrijver, dichter en penningkundige een medaille geslagen, beschreven in de *Revue numismatique* van 1867, bladz. 304. Zie ook *Bulletin du Bibliophile Belge*, dl. XV, bladz. 330—382; S. DE WIND, *Bibliotheek* enz.

PETRI (CUNERUS), waarschijnlijk beter CORNELIS PIETERSZOON, werd omstreeks 1530 te Duivendijke geboren. Waarschijnlijk werd hij opgevoed onder „de scoelkinderen" van het in die buurt bij Elkerzee gelegen klooster Bethlehem of Bellem, welk onderwijs te Brouwershaven werd voortgezet en te Leuven voltooid. Hij werd daarop onderwijzer in de Norbertijner abdij van Park, vervolgens Plebaan van St. Pieter, in 1560 doctor in de godgeleerdheid en in 1570 Bisschop van Leeuwarden, waar hij op den 1 Februari van dat jaar zijne plechtige intrede deed. In die betrekking maakte hij zich weinig bemind en was er ook de man niet na, om den opkomenden storm der omwenteling te bezweren. Zijn aanmatiging, ook op rechtsgebied; zijn strenge vervolging van

ketters en andersdenkenden, vervreemdden velen van den onverdraagzamen kerkvoogd. Bij de omkeering der zaken liet JOOST VAN LALAING graaf VAN RENNENBERG hem eerst op het blokhuis te Harlingen en vervolgens in het klooster te Bergum opsluiten, waar hij hem achthonderd gulden tot zijn levensonderhoud toekende. De Bisschop wist echter naar Munster te ontkomen, waar hij eenigen tijd wijbisschop was en ging later naar Keulen, waar hij als prediker optrad en openbare lessen in de godgeleerdheid gaf. Hij overleed den 13 Februari 1580, negen en veertig jaren oud en werd in de Domkerk begraven. Een Fries, GAUCO GAUKEMA, kanunnik te Aken, plaatste daar later een grafschrift te zijner gedachtenis.

PETRI heeft van 1572 tot 1587 veel geschreven, zoowel in het Latijn als in het Nederlandsch, tot verdediging der leerstellingen van de Roomsche kerk; ook tegen de Wederdoopers trad hij in het veld. Zijne werken zijn opgenomen in de *Bibliotheca maxima Pontificia* door JOAN THOMAS ROCABERTI (1624—1699) bisschop van Valence uitgegeven en in een in 1699 te Rome gedrukte verzameling van een en twintig folianten, bevattende de beste schrijvers die de kerk hebben verdedigd. Door zijn tegenstanders wordt hij wegens groven en bitteren toon en onverdraagzaamheid soms scherp veroordeeld. Vgl. over hem B. GLASIUS en de daar aangehaalde werken.

PEURSENS (ANTONIE). De heer G. A. VORSTERMAN VAN OYEN, die voor zijn werk: *De berenning van Aardenburg in* 1672, Schoonhoven 1872, alles heeft nagegaan, wat op die merkwaardige verdediging betrekking had, oordeelt dat, zonder aan de verdiensten van den vaandrig ELIAS BEECKMAN eenigszins te kort te willen doen, de Burgemeester PEURSENS toch eigenlijk de ziel der verdediging was. Deze bescheiden man heeft zich echter in zijne beschrijving der merkwaardige Junidagen van 1672 te zeer op den achtergrond gesteld en liever anderen een eerekrans om de slapen gevlochten. VAN OYEN betreurt het zeer, dat er geen portret tot ons is gekomen.

Want gaarne zou men het voorkomen kennen dezer flinke type van den Nederlander der zeventiende eeuw, die bedaard en kalm bleef te midden der gevaren, zich nooit haastte in het nemen van een besluit, maar onverzettelijk was in de uitvoering ANTONIE werd in 1632 te Aardenburg geboren uit ANTONIE PEURSENS en SARA GAIGNEPAIN uit Calais afkomstig. Hij verloor vroeg zijn ouders en kwam toen onder de voogdij zijner ooms JACOB en CLAUDE LAMOTTE. Te Aardenburg ontving de knaap eene zeer eenvoudige opvoeding, zoodat hij zelfs geen Fransch verstond. Nog jong kwam hij in den raad en nam in 1668 zitting als burgemeester van de courpse In December 1680 werd hij aangesteld tot griffier, welke betrekking hij tot zijn overlijden den 8 Januari 1702 vervulde. Hij was gehuwd met ANNA COOLHANS (COOLHAES), die in 1708 in den ouderdom van twee en zeventig jaren overleden is. De eenige dochter uit dit huwelijk trouwde met den burgemeester VAN WALCHEREN en overleed in Mei 1691 in den ouderdom van 34 jaren. Zijne nalatenschap kwam onder den last van vruchtgebruik ten behoeve van mej. LEVINA GERSSEN, aan de Gemeene-Nederduitsche armen. Het oorspronkelijk handschrift van PEURSENS over de attaque berust in het gemeentearchief van Aardenburg en is door mr. JACOBUS SCHELTEMA uitgegeven in het 5e deel van het *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk.*

De verdediging van dit kleine stadje aan de zuidelijkste grens van den Staat, klonk als een blijmare door het geheele vaderland en de zegepraal van enkele honderden burgers, over duizende geoefende krijgslieden deed overal den schier uitgedoofden moed weer helder opvlammen Zestienhonderd twee en zeventig, dat een jaar van vernedering en rouw dreigde te worden, werd van toen af een tijdkring van roem en overwinning. Van Aardenburg begon de victorie, en die moedige tegenstand, zoo schitterend bekroond, is in geen geringe mate te danken aan het kalm beleid en de onverschrokkenheid van ANTONIE PEURSENS, waarom deze eenvoudige

burgemeester waarlijk wel een man van beteekenis mag worden genoemd.

PEUTEMANS (LEONARD) werd geboren te Middelburg in 1590 uit LEONARD PEUTEMANS en JACOMYNTJE JANSD. Hij studeerde in de medicijnen en was van 1618 tot 1622 stadsdokter. Als dichter deed hij zich kennen in *De Zeeuwsche Nachtegael en desselfs dryderly gesang enz.*, Middelburg 1623, 4°, waarin hij een dichtstuk plaatste aan de beroemde jonkvr. ANNA ROEMERS op haar onverwacht vertrek uit Zeeland. Ook bracht de doctor eene dichterlijke hulde aan JACOB CATS op zijne *Constrycke Sinnebeelden*.

PHILIPSE. In het midden der vorige eeuw was JOHAN PHILIPSE een eerzaam en welgesteld burger te Middelburg en in 1787 kapitein van een vaandel schutters Na de omwenteling van 1795 werd hij Weesmeester enz. Hoewel deze eenvoudige man een gematigd patriot was, werd zijne woning, waar ongelukkig het wapen van het „Keezennest" Utrecht in den gevel gemetseld stond, bij de plundering van 30 Juni 1787 door het opgeruide gepeupel schier verwoest, gelijk omstandig beschreven wordt in het waarschijnlijk wel wat overdreven verhaal van A. J. CAUWENBERG. Daaruit blijkt, dat JOHAN PHILIPSE tijdens die beroerte logeerde bij zijn oudsten zoon, gehuwd met de dochter van prof J. H. KROM en Baljuw van de Vier bannen van Duiveland te Nieuwerkerk; dat de tweede dochter, die zich tijdens de plundering zeer kloekmoedig hield en zelfs nog gewond werd, de echtgenoote is geworden van den koopman JOHANNES FRANÇOIS VAN STEVENINCK en dat de jongste zoon ANTONIE WILLEM PHILIPSE destijds te Leiden in de rechten studeerde. Deze in 1767 geboren, onderscheidde zich reeds vroeg door zeldzamen leerlust en vlugge bevatting, waarom zijne ouders den raad zijner onderwijzers volgden om den begaafden jongeling de Hoogeschool te doen bezoeken. Te Leiden werd hij spoedig onder

de beste studenten gerekend en was vooral bevriend met J. H. APPELIUS, waarbij ook later H. VAN ROYEN en J. H. VAN DER PALM geteld werden. In 1790 promoveerde hij met eene bekend gebleven dissertatie: *De Fideicommissis familiae relictis*. PHILIPSE vestigde zich als advocaat in zijne geboorteplaats, waar bekwaamheid en rechtschapenheid hem spoedig een goeden naam bezorgden en aanleiding gaven dat hem verschillende betrekkingen werden opgedragen. Na de omwenteling van 1795 werd de kundige rechtsgeleerde, President van het college van justitie; later van de rechtbank te Middelburg, en vervolgens Procureur-generaal des Konings bij het Departementaal-gerechtshof in Zeeland. Van 1814 tot 1838 vervulde hij den moeilijken post van Procureur-generaal bij het Hoog-gerechtshof te 's-Gravenhage en daarna dien van President van den Hoogen Raad der Nederlanden, welke betrekkingen hij alle waarnam met talent, toewijding en onkreukbare trouw. De algemeen geachte man overleed op den 18 Februari 1845. PHILIPSE was te Middelburg getrouwd den 30 December 1792 met JOHANNA HENRIETTE VAN VOORST, waaruit kinderen.

In de collectie is een brief dd December 1791, waarin PHILIPSE de voorspraak van prof. TE WATER vraagt voor het ambt van commissaris der gemeene-middelen en van het klein zegel te Middelburg, opengevallen door het overlijden van mr. PIETER DE TIMMERMAN, welk ambt hem werd opgedragen.

JACOBUS HARMANNUS PHILIPSE, neef van bovengenoemden werd te Nieuwerkerk in Duiveland in 1797 geboren Zijn vader GERHARD JACOB PHILIPSE, gehuwd met GEERTRUIDA ELISABETH KROM, eene dochter van den bekenden predikant en Hoogleeraar te Middelburg, was aldaar Baljuw der Vier Bannen van Duiveland. PHILIPSE bleek spoedig een knaap van bijzonderen aanleg en ontving zijne opleiding aan de Latijnsche school te Middelburg. In 1814 werd hij student te Leiden en den 25 April 1819 doctor in de beide rechten, na verdediging eener *dissertatio ad locum juris civilis. hodierni*

de prohibitione fideicommissorum. Kort te voren was hij bekroond voor de uitnemende beantwoording eener rechtsgeleerde prijsvraag. PHILIPSE vestigde zich als advocaat in den Haag, doch werd spoedig beroepen tot Hoogleeraar te Franeker, welk ambt hij den 1 October 1822 aanvaardde met een redevoering over zijn beroemden stadgenoot CORNELIS VAN BYNKENSHOEK als rechtsgeleerde. In October 1828 werd hij Hoogleeraar in de rechtsgeleerdheid te Groningen. Hij was niet alleen een kundig, maar tevens een vriendelijk en hulpvaardig man Doordat hij ongehuwd is gebleven en meest eenzaam leefde, had hij eenigszins zonderlinge manieren o a. een zoo groote vrees voor tocht, dat hij meende verkouden te zullen worden, wanneer ergens in het huis, waarin hij zich bevond, zelfs in een ander vertrek, de ramen openstonden. In weerwil van die overdreven zorg voor de gezondheid is de brave man oud geworden, daar hij in 1867 emeritus werd en den 10 September 1878 te Groningen overleed. Mr. JOHAN ANTONIE PHILIPSE, zoon van mr. ANTONIE WILLEM PHILIPSE uit diens tweede huwelijk met ANNA JOHANNA VAN LEMZEELE, werd den 19 Maart 1800 te Middelburg geboren. Hij ontving eene zorgvuldige opvoeding meest te 's-Gravenhage en ging in 1817 te Leiden studeeren. Na eene loffelijke promotie kwam de kundige advocaat spoedig in rechtelijke betrekking en klom op tot voorzitter van het Provinciaal Gerechtshof in Zuid-Holland en was jaren lang president der Eerste kamer van de Staten-Generaal, welke aanzienlijke betrekkingen hij met groot talent en achtbaarheid vervulde. Deze algemeen geachte en beminlijke man was gehuwd met MARIA CLASINA GROEN VAN PRINSTERER en overleed als weduwnaar den 10 Mei 1884

PICCARDT (RIXTINUS ARNOLDUS SOETBROOD). Geboren te Leiden den 27 September 1814 uit GUALTHERUS PICCARDT (1780—1848) notaris aldaar en JOHANNA AGNETA GROMMÉ (1770—1852) dochter van doctor WILLEM DAVID en CATHARINA SOETBROOD. (Zie geneal. in VORSTERMAN VAN OYEN *a. w.*).

Na aan het Erasmiaansch gymnasium te Rotterdam voor de academische lessen te zijn voorbereid, ging hij in 1832 naar de Utrechtsche Hoogeschool, waar hij den 22 April 1841 den doctorstitel in de godgeleerdheid verwierf op eene dissertatie: *De legislationis Mosaicae indole morali.* Reeds in 1838 was hij door het Provinciaal kerkbestuur van Utrecht tot de Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde kerk toegelaten, en in 1842 werd hij predikant te Langerak bezuiden de Lek, daarna in 1846 te Pijnakker en den 6 October 1850 te Goes. Den 1 April 1888 emeritus geworden, vestigde hij zich te 's-Gravenhage, waar hij reeds den 15 November van dat zelfde jaar overleed. Zijn stoffelijk overschot werd den 20 November te Goes ter aarde besteld, waarvan men een verslag vindt in de *Middelburgsche courant* van dien dag. PICCARDT was in Maart 1842 te Utrecht getrouwd met ELISABETH WILHELMINA Boss (1817 –1879) en heeft kinderen nagelaten.

Deze predikant was een man van uitgebreide kennis en kenmerkte zich door helder oordeel, zeldzame vlugheid en onvermoeide werkkracht. Hij sprak gemakkelijk en duidelijk en zijne leerredenen, vroeger in behoudende, later in meer vrijzinnige richting, doch altijd in Evangelischen geest, werden gaarne gehoord. Ook zijne menigvuldige voordrachten, vooral over Nederlandsche letterkunde, welke hij doorgaans slechts met behulp van korte aanteekeningen hield, wekten steeds belangstelling en bewezen, dat hij de gave des woords buitengemeen bezat. Dit kwam ook uit bij gelegenheidstoespraken, o. v. zal niet licht vergeten worden, het verheffend woord door hem gesproken op den 5 September 1872, toen door Zuid-Nederlanders op de begraafplaats te West-Souburg een gedenkteeken werd onthuld voor PHILIPS VAN MARNIX VAN ST ALDEGONDE.

Door woord en geschrift heeft PICCARDT onvermoeid gestreden voor ontwikkeling en vrijheid, en als ijverig correspondent van een paar groote dagbladen is hij steeds aan die

beginselen getrouw gebleven. Er zijn tijdperken in het leven van dezen talentvollen man geweest, dat hij, gedrukt onder de zorg voor een talrijk gezin, zich schier al te veel geven moest aan ingespannen arbeid van onderscheiden aard, wat hem vooral in later jaren, toen zijne eens krachtige gezondheid wankelend werd, soms bitter zwaar viel, doch met mannenmoed heeft hij dien last gedragen. Van hem zag het licht: *Herinnering aan* J. HERINGA Ez. (1765—1840), Utrecht 1840, eene hulde aan zijn hooggeachten leermeester. — *Geschiedenis der Protestanten in Frankrijk*, Schiedam 1852. — *Uit het leven*, Goes 1859. — *De geschiedenis van het Cultuurstelsel in Nederlandsch Oost-Indië*, *uitgegeven door de maatschappij Tot nut van 't algemeen*. — *Bijzonderheden uit de geschiedenis der stad Goes*, Goes 1861. Deze belangrijke voorlezingen over de geschiedenis zijner woonplaats heeft PICCARDT uitgegeven na zijne benoeming tot archivaris, welke betrekking hij tot zijn vertrek uit die stad met lofwaardigen ijver heeft vervuld. — *Over* PHILIPS VAN MARNIX VAN ST. ALDEGONDE, Schoonhoven 1876 — *Feestrede bij de gedachtenisviering der verlossing van Walcheren uit de Fransche heerschappij*, Middelburg 1864. — *Over* JASPAR BARSE *en* BERNARDUS SMIJTEGELD, in jaarboekje *Zeeland* 1856. — BARSE's *afscheid*. Dichtstuk in jaarboekje *Zeeland* 1854. — Verder eenige leerredenen en vele bijdragen in proza en poëzie in letterkundige en historische tijdschriften (Vgl *Catalogus bibliotheek Zeeuwsch genootschap* 1884).

Nadat hij zich in 's-Gravenhage gevestigd had, bleef PICCARDT met denzelfden ijver werkzaam en kort vóór zijn overlijden zag bij VAN NOOTEN te Schoonhoven het licht: *Woorden uit het levensboek voor het volk verzameld*. Tot zijn laatste oogenblik en onder vele smartelijke levensbeproevingen bleef het zijn streven om anderen nuttig te wezen en den goeden weg te wijzen. Zie over PICCARDT een *In memoriam* in de *Middelburgsche courant* van 20 November 1888 en *Levensberichten der afgestorvene medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* 1890.

PICKÉ (CAROLUS JOANNES) Geboren den 21 April 1831 op Steenhoven onder Koudekerke. Die buitenplaats was door zijn vader ADRIANUS PICKÉ, ridder der militaire Willemsorde, oud luitenant ter zee en later Burgemeester van Koudekerke, in 1827 gekocht bij zijn huwelijk met SOPHIA VERSLUIJS, dochter van jhr. MARINUS EMANUEL CORNELIS VERSLUIJS en MARIA PETRONELLA VAN DEN BRANDE. CAREL PICKÉ ontving zijne opleiding eerst door huisonderwijzers en vervolgens op het gymnasium te Middelburg. In 1851 ging hij naar de academie te Utrecht, waar hij onder de meest geziene studenten behoorde. Na in de rechten gepromoveerd te zijn, vestigde hij zich als advocaat te Middelburg, waar hij spoedig als een bekwaam en practisch man bekendheid kreeg, wat te weeg bracht, dat hij in 1860 tot kantonrechter te Tholen werd benoemd. In deze kleine stad, waaruit zijne familie afkomstig was, maakte hij zich op verschillend gebied, vooral ten opzichte van het lager onderwijs, dat hem altijd na aan het hart ging, zeer verdienstelijk, en menigeen vernam daar in Februari 1866 met verrassing en leedwezen zijn benoeming tot Minister van Justitie, in het kabinet waarvan J. D. FRANSE VAN DE PUTTE het hoofd was. Plotseling geroepen in een hem geheel vreemden werkkring, gevoelde hij zich daar weinig op zijn plaats en zal zich niet weinig verheugd hebben, toen hij na enkele maanden eene geschikte aanleiding vond om af te treden. In 1866 werd hij benoemd tot officier van justitie te Middelburg, en in 1867 tot raadsheer in het Provinciaal gerechtshof in Zeeland, welk ambt hij tot aan de opheffing dier instelling op 31 December 1875 loffelijk heeft vervuld. Tegelijk was hij schoolopziener, welke post door hem met groote toewijding waargenomen werd, en van 1875 tot 1883 een werkzaam voorzitter der Zeeuwsche maatschappij van landbouw enz. Toen zijn zwager jhr. mr. J. W. M. SCHORER, burgemeester van Middelburg, benoemd werd tot Commissaris des konings in Noord-Holland, werd PICKÉ slechts met moeite overgehaald om diens plaats als burgemeester in te nemen.

Nadat hij op den 1 Januari 1879 was benoemd, aanvaardde hij deze niet gemakkelijke taak met den ijver en de voortvarendheid, die hem in alles kenmerkten, gesteund door buitengewone werkkracht en vooral ten opzichte van het onderwijs heeft hij vele verbeteringen tot stand gebracht. In 1876 werd hij lid van de Eerste kamer der Staten-Generaal, waarin hij de vrijzinnige beginselen kloek voorstond. In 1886 kwam de ziekte aansluipen, welke het gestel van den krachtigen man langzamerhand sloopte en op den 18 Maart 1887 stierf hij. Een groot aantal ingezetenen waren voornemens den waardigen burgemeester bij zijn tienjarig ambtsfeest een herinneringsgeschenk aan te bieden, waarvoor reeds eene commissie gevormd was. Na zijn overlijden werden de ingezamelde gelden gebezigd om door den kunstschilder ED. FRANKFORT een welgelijkend portret te doen vervaardigen, dat aan de gemeente werd aangeboden en de raadzaal versiert.

PICKÉ was 6 Augustus 1856 gehuwd met HENRIETTE JOHANNA ANNA SCHUURBEQUE BOEIJE, dochter van jhr. mr. SAMUEL SCHUURBEQUE BOEIJE en JOHANNA ELISABETH SPRENGER en liet kinderen na. Hij bewoonde het huis op het Noordbolwerk, dat hij in 1867 had laten bouwen en waarvan de betimmering van een der vertrekken afkomstig is van het toen juist gesloopte Steenhoven, waaraan ook een in den gevel gemetselde steen met opschrift herinnert.

PICKÉ heeft doen drukken: *Het rechtsgeding bij verstek*, in *Themis Rechtsgeleerd tijdschrift.* — *Schets der algemeene geschiedenis als leiddraad voor aankomende onderwijzers*; ook heeft hij met zijn vriend mr. THOMAS ADRIAAN LAMBRECHTSEN uitgegeven: *Kaart der provincie Zeeland.* Zie over mr. C. J PICKÉ de *Middelburgsche courant* van 19 Maart 1887.

PIECK (JACOB JANSZ.). Deze was afkomstig van Zierikzee en van 1636 tot 1658 een zeer bekend boekverkooper te Vlissingen. Hij was een geletterd man en een ijverig lid der rederijkerskamer *De blauwe acolije*, onder de zinspreuk: *De*

geest onderzoekt al. Toen deze kamer in 1642 bijeenbracht *Vlissings redenslusthof* werd dit boekje door hem uitgegeven en als een nieuwjaarsgeschenk aan de stedelijke regeering opgedragen PIECK had tot spreuk *„Pick uit het goede.*" Hij huwde in October 1633 met MAATJE GILLISD. VAN ELFSDIJK uit Vlissingen.

PIEPERS (MARINUS) werd te Middelburg den 19 November 1771 geboren uit JOHANNES PIEPERS en LEENTJE LAMPERT, degelijke lieden uit den welgestelden burgerstand. Hun zoon kreeg eene goede opvoeding en daar de schilderswerkkring van zijn vader en grootvader, den kunstschilder MARINUS PIEPERS, hem minder aantrok, werd hij reeds vroeg op een kantoor geplaatst, waar hij voldoende inkomsten kreeg om in Mei 1792 in den echt te treden met GERARDA UDEMANS, door welk huwelijk de brave werkzame jonge man een trap hooger steeg op de maatschappelijke ladder. Na de omwenteling van Januari 1795 en de komst van een talrijke krijgsmacht havelooze Franschen, die moesten worden gekleed en gevoed, ontstond er spoedig in het beheer der stedelijke en provinciale financiën, een schromelijke verwarring en was er dringend behoefte aan vaardige, vlijtige en eerlijke jonge mannen, die zich niet lieten meesleepen door den tuimelgeest van den tijd, de uren niet verbeuzelden in koffiehuizen en clubs, maar die tot leuze hadden, dat men eerst eigen taak moest voltooien en dan pas denken aan staatszaken, afleiding en vermaak. Zulk een bedaarde, stille, werkzame man was MARINUS PIEPERS en wat hij door onvermoeide geestkracht en inspanning vermocht, bleek uit den goeden uitslag van zijn arbeid als secretaris der commissie tot verpleging der Fransche troepen, welke betrekking hem in Februari 1795 werd opgedragen, waarna hij in het volgend jaar tot betaalmeester werd benoemd Zijn stiptheid, zelfvertrouwen en eerlijkheid in woord en daad, maakten den jongen man zóó geacht, dat hij in November 1797 gekozen werd tot lid der

Tweede Nationale vergadering. In de worsteling aldaar tusschen Unitarissen en Federalisten, uitloopende op den geweldigen staatsgreep van 22 Januari 1798, blijkt PIEPERS echter minder op zijn plaats te zijn geweest en hij paste beter in de betrekking van hoofdcommies bij den Agent van Oorlog een post hem in Juni 1800 opgedragen. In dat ambt wist hij zich spoedig zóó onmisbaar te maken, dat hij in 1806 door den Raadpensionaris RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK werd aangesteld tot secretaris-generaal bij het Departement van Oorlog. Deze uiterst moeilijke betrekking vervulde hij met bewonderenswaardigen tact en de uiterste nauwgezetheid en tevens met groote humaniteit en het ter harte nemen der belangen van zijne ondergeschikten. Na de omwenteling van November 1813 werd PIEPERS door den Souvereinen Vorst benoemd tot President van de Rekenkamer en vervolgens tot lid van den Raad van State. Ook die betrekkingen nam hij met onvermoeiden ijver en groote toewijding waar en zijne rapporten muntten uit door eenvoudigheid, helderheid en volledigheid. Toen hij wegens ouderdom in 1841 zijn ontslag vroeg, werd hem dit op de meest eervolle wijs verleend en benoemde de Koning hem tot lid van de Eerste kamer der Staten-Generaal. Zacht en kalm, ook door de overtuiging van een vaak moeilijke levenstaak loffelijk te hebben vervuld, ontsliep de bijna negentigjarige grijsaard op den 24 Januari 1861. Zijn leven bewijst hoe men tot hoog aanzien kan komen met middelmatige talenten, maar gesteund door onvermoeiden werklust en onverdachte eerlijkheid.

Zijn tweede zoon WILLEM JOHAN PIEPERS werd te Middelburg den 26 Juni 1794 geboren. Met goeden aanleg begaafd, werd hij reeds vroeg werkzaam bij het departement van Oorlog. Langzamerhand klom hij op en bekleedde verschillende belangrijke betrekkingen. In 1841 volgde hij zijn vader op in den Raad van State. Hij was in December 1815 gehuwd met HENDRIKA CLARA HARINGMAN, dochter van den Schout-bij-nacht JAN SCHREUDER HARINGMAN, waaruit kin-

deren, o. a. de heer M. C. J. PIEPERS, voorzitter van den raad van toezicht op de spoorwegdiensten te 's-Gravenhage. PIEPERS overleed ten gevolge van een beenbreuk op den 15 October 1861.

PIEROOM (HUYBERTUS). Geboren te Biezelinge den 2 April 1674 uit HUYBRECHT PIEROOM en CATHARINA DIELS. Na voorbereidende met lof volbrachte studiën werd hij in September 1696 proponent, en niet lang daarna predikant bij het Statenleger in Vlaanderen. In Mei 1699 werd hij te Waarde beroepen en in September 1704 bevestigd, van waar hij in 1707 naar Goes vertrok, waar hij tot zijn dood werkzaam bleef. PIEROOM was den 11 Mei 1702 te Goes gehuwd met SIMONA HOOGENHOED, dochter van CORNELIS, Schepen te Goes en JOHANNA NOORTHOEVE, waaruit kinderen. Een der dochters CATHARINA trouwde in 1727 met CORNELIS TEERLING, predikant te Wissenkerke in Noord-Beveland. Toen deze in December 1741 overleden was, werd op den 10 dier maand de lijkrede gedaan door den predikant W. J. TEMMINCK van Cortgene. Vader PIEROOM was daarbij tegenwoordig, en kreeg uit de kerk komende, in de pastorie eene beroerte, waaraan hij bijna plotseling overleed. PIEROOM was betrokken in de zaak van GOSUINUS VAN BUYTENDYK en gaf in het licht: *Hervormden kerkentught en deszelfs voorstanders in de behandeling en afzetting van* GOSUINUS VAN BUYTENDYK*, gebillijkt uit een vertoogh, soo van zijn gedrag, als van gevaarlijke leerstellingen*, Goes 1714. — *Eenvoudig onderricht om een natuurlijk mensch door Gods genade tot het Christendom te brengen*, Goes 1715.

Na zijn overlijden zag het licht: *Kerken-eendracht gestaafd met Synodale voorschriften enz. tot afwering van de inwendige verdeeldheden der gemeente in de Nederlanden.* Dit boek werd in 1747 te Goes uitgegeven door AEGIDIUS STOCKMANS sedert 1742 predikant te Goes, die als weduwnaar van MARIE VAN DALE, in 1743 hertrouwde met CATHARINA PIEROOM wed. van C. TEERLING. Er schijnt van HUB. PIEROOM eene levensge-

schiedenis te bestaan, omstreeks 1740, doch alleen voor zijne vrienden gedrukt

PIETERS (JAN) Bij de vloot door de West-Indische Compagnie in 1628 onder het opperbevel van PIETER ADRIAANSE ITA naar West-Indië uitgezonden, bevond zich ook het schip de Leeuwin van zestien stukken en bemand met zes en zeventig man, onder bevel van den Zeeuwschen kapitein JAN PIETERSZ In de golf van Mexico ontmoette deze vloot op den 1 Augustus de Spanjaarden, waarop een hevige strijd volgde. JAN PIETERSZ kwam in gevecht met het veel sterkere vaartuig van den Spaanschen vice-admiraal die spoedig werd bijgestaan door het Spaansche admiraalschip. Zes uren lang werd er tegen de overmacht gestreden en tegen het einde der worsteling, juist toen er ontzet kwam opdagen, werd de wakkere bevelhebber doodelijk getroffen, doch zijn schip bleef behouden. Het lijk van den kapitein werd naar Middelburg gebracht en in de Koorkerk ter aarde besteld, waar het bekende grafbord ter gedachtenis aan dien manhaften zeeman werd opgehangen. Sommigen hebben gemeend dat het gedicht door SIMON VAN BEAUMONT zou zijn opgesteld, en het heeft eenige populariteit gekregen, vooral door de laatste regels:

„Zet Spanjaards uit den zin het gansche wereldrijk.
Al is JAN PIETERSZ. *dood, daar leeft nog zijns gelijk."*

JAN PIETERSZ. was waarschijnlijk gehuwd met CLARA SOUSYN, dochter van ADRIAAN (overleden 1609) afkomstig uit Koningsberg en constabel (magazijnmeester) op Rammekens. De roemrijke strijd, waarin deze kapitein sneuvelde en die eindigde met de verovering van twee rijk beladen Honduras-vaarders, werd eenigszins in de schaduw gesteld door de kort daarop op den 9 September gemakkelijke verovering der zilvervloot. Het zou echter wel kunnen wezen dat de kloekheid van JAN PIETERSZ op den 1 Augustus den moed der vijanden had terneergeslagen.

PIETERSE (THEUNIS VAN UIJE). Geboren te Goes den 29 Mei 1819, uit TH. PIETERSE, heel- en verloskundige aldaar en JOH[A]. ADRIANA NEDERVEEN. Opgeleid voor notaris, werd hij in Mei 1843 candidaat en in December 1848 benoemd tot notaris te Vlissingen, waar hij in 1851 lid van den gemeenteraad en in 1864 wethouder werd. In October 1878 werd hij gekozen tot lid der staten van Zeeland en in 1883 tot lid van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen. In Mei 1851 is hij gehuwd met MARIA JOH[A], dochter van mr MARTINUS PIETER BLAAUBEEN en MARIA JACOBA LEVINA HAAK STEENHARDT, waaruit kinderen Hij heeft uitgegeven: *Handleiding tot beoefening van het notarisambt*, Amsterdam 1846, 2e dr. 1857; 3e dr. 1874; nieuwe uitgave 1879. — *Verplichtingen van voogden en toeziende voogden*, Middelburg 1850, 1e, 2e en 3e dr — *Bevoordeeling bij tweede en verder huwelijk*, Middelburg 1853. — *Proeve van wetsherziening over tweede en verder huwelijk*, Amsterdam 1877, 2e dr. 1879. — *Gevaren verbonden aan het koopen van vast goed, of het schieten van geld op hypotheek van* J. PIK *wederlegd*, Amsterdam 1878. — *Bedenkingen op het eerste wetsontwerp op het notarisambt*, Haarlem 1883. — *Bedenkingen op het tweede wetsontwerp op het notarisambt*, Haarlem 1885. — *Het ontwerp van wet houdende regeling van het notarisambt beoordeeld*, Haarlem 1887. Verder nog enkele reisverhalen enz. in verschillende tijdschriften. Zijn portret komt voor in het *Jaarboekje voor het notarisambt* voor 1870.

PIETERSZ. (LOGIER) Geboren te Kruiningen, was een der dapperste Zeeuwsche scheepskapiteinen in den oorlog met Spanje. Vooral tegen de Duinkerkers trad hij in 1595 handelend op. Hij streed roemrijk in het gevecht op den 16 October 1599 in het gezicht van Vlissingen, tegen de zes galeien van FREDERIK DE SPINOLA, die de Zeeuwsche oorlogsschepen voor koopvaarders aangezien en aangevallen had, wat hem deerlijk slecht bekwam. In November 1600 ver-

overde LOGIER eenige zwaar gewapende Spaansche schepen en als vice-admiraal deelde hij in de overwinning door de Zeeuwen onder JOOS DE MOOR, op den 1 Mei 1603 op de galeien van FREDERIK DE SPINOLA behaald, waarin deze edele Italiaan het leven liet. PIETER LOGIER werd daarbij ernstig gekwetst, doch herstelde van zijne wonden. Zie DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsch Zeewezen*.

PIETERSZEN (WILLEM CORNELIS VAN DER WAEIJEN). Deze werd geboren te Middelburg den 14 Januari 1819. Reeds vroeg toonde hij aanleg en lust voor timmeren en bouwkunde, en nadat hij het gewoon lager onderwijs ontvangen had, werd hij bij de firma MARINUS KEMPE JERAS, aannemers, timmerlieden en metselaars aldaar, in de leer gedaan. Onderwijl woonde hij geregeld des winters de lessen aan de Teekenacademie bij, waar hij doorgaans de eerste van de klasse was en met de zilveren medaille werd bekroond. Tegelijk bekwaamde hij zich onder de leiding van den kundigen onderwijzer ABRAHAM GOUKA met goeden uitslag voor het examen van landmeter. Niet lang daarna werd hij geplaatst op het bureau van den Hoofdingenieur van den waterstaat ABR CALAND, waardoor hij te Terneuzen in aanraking kwam met den ingenieur BEIJERINCK, die den even bescheiden als bekwamen en werkzamen jongen man hoog waardeerde. Die kennismaking schijnt vooral teweeg gebracht te hebben, dat PIETERSZEN in 1845 aangezocht werd om onder den ingenieur ORTT eenige in Portugal ontworpen werken te gaan uitvoeren. Te Lissabon gekomen, bleek het dat de regeering van het voornemen had afgezien. Hoewel door dit besluit teleurgesteld, meende PIETERSZEN, dat zulk een verre reis toch niet vruchteloos mocht blijven en daar hem bij zijne wandelingen door de hoofdstad de vervallen toestand der droge dokken in het oog was gevallen, bood hij de regeering aan om deze te herstellen, wat Engelsche ingenieurs te vergeefs hadden beproefd. Het voorstel werd goedgekeurd, en na jaren van onverpoosden arbeid en het

wegruimen van tallooze hinderpalen, was de kapitale herstelling, met de daarvoor gevorderde afdamming van een gedeelte van de Taag, het afnemen der oude en het aanbrengen van nieuwe deuren, alsmede het plaatsen eener verbeterde machine, ondanks veel kleingeestigen tegenstand, voltooid, en zóó naar genoegen der regeering, dat hij boven eene goede betaling van de Koningin nog het ridderkruis der Christusorde ontving. Bij zijne terugkomst in Nederland werd hem weder eene plaatsing aangewezen als opzichter bij den waterstaat. Hij bedankte echter voor die betrekking, om in België zijne studiën als bouwkundige te gaan voortzetten. Niet lang daarna vestigde men op hem het oog als opziener der gemeentewerken te 's-Gravenhage. In 1857 werd hij tot stads-architect aldaar benoemd, welken post hij tot zijn overlijden in Mei 1874 loffelijk heeft bekleed. PIETERSZEN leefde voor die betrekking en sloeg herhaaldelijk voordeelige aanzoeken af om naar Portugal terug te keeren. Hij heeft den stempel van zijn geest gedrukt op menig gebouw in de vooruitstrevende residentie en na de voltooiing van het monument in het Willemspark schonk de Koning hem het officierskruis van de Eikekroon. Niemand heeft meer dan PIETERSZEN ondervonden, dat wie aan den weg bouwt, vitters moet verdragen, en miskenning, die hem steeds pijnlijk aandeed, heeft zeker niet weinig toegebracht om zijn gezondheid te schokken en het einde te verhaasten. Hij was gehuwd doch zonder kinderen. Van PIETERSZEN is eene welgelijkende lithographische afbeelding, kniestuk links, in *Zelandia illustrata*. Daarop is door hem een opdracht geschreven *„Aan zijn vriend* JOSEPH BOURDREZ," die het portret in 1880 aan het Zeeuwsch genootschap schonk. Zie over dezen verdienstelijken man het weekblad *De Opmerker* IXe jaargang no. 22, 1874. Vgl. ook *Handelsblad* 12 en 13 April 1852.

PIETERSZEN (ABRAHAM VAN DER WAEIJEN), broeder van den vorige, werd den 14 Mei 1817 te Middelburg geboren. Hij zou voor huisschilder worden opgeleid; doch toen hij het

onderwijs op de Teekenacademie zijner geboorteplaats bijwoonde toonde hij zooveel aanleg, dat hem in 1837 de gelegenheid werd geopend om zich aan de kunstacademie te Antwerpen verder te bekwamen. Begaafd met een ontvankelijk gemoed en een scherp oog voor de schoonheden der natuur, gevoelde hij zich vooral aangetrokken door het landschap. Hij slaagde daarin gelukkig; gelijk nog menige schilderij in Middelburg bewaard, getuigen kan. Ook in Belgische museums, onder anderen te Mechelen, zijn gewaardeerde stukken van onzen landgenoot. Vooral werd de aandacht getrokken, door een zoogenoemde hagepreek der zestiende eeuw in een boschrijk landschap. Dit werk teekent den schilder, want Pieterszen was niet alleen een vaardig kunstenaar, maar ook een vroom man in den waren en liefelijksten zin des woords. Wanneer zijne studiën hem voerden naar het eigenaardige Kempenland, was in zijn reistasch altijd een bijbel te vinden en menig godsdienstig woord van den zwervenden kunstenaar vond daar, bij de eenvoudige bewoners dezer eenzame afgelegen streken, eene goede plaats. Te Antwerpen werd hij benoemd tot lid van den kerkeraad der Hervormde gemeente, welk ambt hij met grooten ijver waarnam, terwijl hij zich door het oprichten van een zondagsschool en eene jongelingsvereeniging bijzonder verdienstelijk maakte. In 1857 werd hij benoemd tot algemeen secretaris van het Comité van Evangelisatie in België; welke betrekking hij zóó onvermoeid vervulde, dat het schilderen van toen af slechts tot verpoozing werd aangehouden. Pieterszen vestigde zich te Brussel, waar hij directeur werd van het Protestantsche Refuge voor weezen en ouden van dagen. Met zeldzamen ijver bleef hij hier voor de Evangelisatie werkzaam en met verstand en bezadigd beleid wist hij predikanten, onderwijzers en colporteurs door woord en geschrift te raden, te bemoedigen en te troosten, en de jonge gemeenten of zoogenoemde Evangelisatieposten door toespraken op te wekken en te versterken. Zoo kwam Pieterszen tot het prediken en van hem werd gezegd, dat hij van artiste-peintre nu artiste

pasteur was geworden; want die schilderende prediker wist zijn gehoor altijd op eene opmerkelijke wijs te boeien. Hoewel voor zich zelf innig gehecht aan de bijbelsche en reformatorische leerbegrippen, verkondigde hij een christendom niet gelegen in vormen of stelsels, maar in de edelste bezieling van handel en wandel, welke opvatting zijne persoonlijkheid zóó beminlijk maakte, dat niet alleen vrienden hem hoog vereerden, maar ook tegenstanders zich door zijn zachte en innemende vormen aangetrokken gevoelden. Door reizen in Duitschland en Engeland was hij voor de evangelisatie werkzaam en hij trachtte dat werk ook te bevorderen door verhandelingen en mededeelingen, niet hoog wetenschappelijk maar altijd belangrijk, vredelievend en stichtelijk en meest opgenomen in het tijdschrift *L'Union*, het officieel orgaan der protestantsche kerk in België, waarvan hij van 1857 tot 1867 redacteur was.

In 1870 trad hij op als predikant der kleine gemeente te Mechelen, waar hij zich zóó verdienstelijk maakte, dat de Algemeene Synode in 1876 besloot om PIETERSZEN op de meest eervolle wijs te ordenen tót predikant honoris causa De plechtige wijding geschiedde op den 6 Augustus van gegenoemd jaar in de Hollandsche kerk te Brussel. In 1879 werd hij beroepen te Maria-Hoorebeeke, de door hare driehonderd jarige geschiedenis merkwaardige protestantsche gemeente in Vlaanderen. Met ijver aanvaardde hij het leeraarsambt, doch het bleek dat veelzijdige en veelvuldige arbeid zijne gezondheid hadden geknakt en de krachten uitgeput; hij werd ziekelijk en overleed aan eene hersenverweeking den 16 April 1880.

PIETERSZEN was in November 1844 gehuwd met CAROLINE MATHILDE FREEMAN (overleden vóór 1870) uit welken echt tien kinderen geboren werden, waarvan drie hem overleefden

De heer R. PETERSON, hervormd predikant te Seraing (Luik), schreef op mijn verzoek een levensschets van zijn ouden en hooggewaardeerden vriend Deze belangrijke biographie, te uitgebreid om hier te worden opgenomen, kan ge-

raadpleegd worden onder de bouwstoffen van dit werk in het archief van het Zeeuwsch genootschap. De schrijver eindigt zijn overzicht aldus: ABRAHAM VAN DER WAEIJEN PIETERSZEN is waard, dat niet slechts zijne nagedachtenis in België wordt in eere gehouden, maar ook Zeeland mag hem noemen onder de beste zijner zonen. Hij was een man die ons een schoon voorbeeld heeft nagelaten, opdat wij zijne voetstappen zouden kunnen navolgen.

PILAAR (JAN CAREL). Op den 28 October 1849 werd op de stille begraafplaats te Medemblik een graf gedolven voor het stoffelijk overschot van den kapitein-luitenant ter zee JAN CAREL PILAAR. Tot de officieren, adelborsten en vele vrienden aan de groeve sprak de kommandant van het koninklijk instituut, kolonel CROMBET, een kort maar treffend woord, waarin gewezen werd op het groot verlies, dat de zeemacht had geleden door het sterven van een uitnemend man, die als officier en als wetenschappelijk onderwijzer, met onvermoeide toewijding meer dan vijf en twintig jaren, de helft van zijn leven, had gewijd aan de vorming van jongelingen, die de bloem en de kern mochten heeten der Nederlandsche marine. Dat die lofrede niet onverdiend was, zullen de volgende regels getuigen. JAN CAREL PILAAR werd te Goes geboren den 30 December 1798 uit JOHANNES en MARIA LECOINTRE. Hij ontving eene goede opvoeding aldaar en te Bergen-op-Zoom, waarbij hij zich onderscheidde door buitengewonen aanleg voor wiskundige wetenschappen Zijn ouders wenschten hem voor notaris op te leiden, doch het leven van een kantoorklerk behaagde den levendigen knaap zóó weinig, dat hij na een paar jaren den wensch te kennen gáf om ter zee te gaan varen. Zijne ouders gaven aan die begeerte toe, en den 22 Augustustus 1814 werd de jongeling aangenomen als stuurmansleerling op het linieschip de Zeeuw. In Januari 1816 werd hij adelborst der 3e klasse, en in April van de 2e klasse, in welke betrekking hij op het fregat Diana kapi-

tein ZIERVOGEL, op den 27 Augustus het bombardement van Algiers bijwoonde. Langzamerhand klom hij op, deed onderscheiden zeetochten en bracht een paar jaren in West-Indië door. Zijne buitengewone kennis in wiskunde gaf aanleiding dat PILAAR in Juni 1823 benoemd werd tot officier-instructeur aan de artillerie- en genieschool te Delft. In 1827 werd hij luitenant ter zee 1e klasse en belast met het onderwijs in de zeevaartkunde enz. aan het toen opgerichte Koninklijk Instituut van Marine te Medemblik. Met groote toewijding vervulde hij die taak, vooral moeilijk omdat vele opperofficieren dier dagen het nut eener wetenschappelijke ontwikkeling nog niet duidelijk inzagen. In 1843 werd hij benoemd tot kapitein-luitenant, doch het griefde hem diep dat hij uit het vaste korps zeeofficieren werd afgevoerd, wat eene benoeming tot ridder van den Nederlandschen leeuw niet kon goedmaken. Op den 12 Augustus 1847 was hij vijf en twintig jaren onderwijzer geweest, wat zijn leerlingen en oudleerlingen erkenden, door het schenken van een kostbaar zilveren theeservies met toepasselijk opschrift. In het begin van 1849 kreeg hij eene ongesteldheid, welke aanvankelijk geen zorg baarde, doch die uitliep op eene verzwakking, welke hem den 16 October van dat jaar bezwijken deed.

PILAAR was in December 1823 te Goes gehuwd met zijne nicht MARIA ELISABETH VAN BALEN, geboren 1799, die op den 8 Juni 1857 door een ongeluk met een rijtuig nabij Wolfaartsdijk het leven verloor en op de begraafplaats aldaar ter aarde werd besteld. Uit dit huwelijk overleefden hem twee dochters.

Als wetenschappelijk man heeft deze zeeofficier veel voor de Marine gedaan en niet weinig toegebracht om bekwame officieren te vormen. Van zijne hand zag het licht: *Handleiding voor de kennis van schip en tuig*, Delft 1826 — *Handleiding voor de kennis der zee artillerie*, Delft 1828. — *Beknopte verhandeling over de seinen bij de Nederlandsche zeemacht in gebruik*, Delft 1829. — *Handleiding tot de beschouwende en*

werkdadige stuurmanskunst, Leiden en Delft 1832, 2 deelen. Dit boek maakte veel opgang, zoodat het in 1837 en in 1848 werd herdrukt. — *Werkdadige sterrekunde*, Delft 1834. — *Beknopte manier tot het herleiden van maansafstanden enz*, Leiden 1839. Nog werden door hem uit vreemde talen bewerkt: *Verhandeling over de driehoeken*, Leiden 1846. — (D. PRUNELLI) *Nieuwe manieren tot het berekenen der Lengte op zee*, Medemblik 1847. — *Logarithmen der getallen van* 1—10000 *en der sinussen en tangenten van* 15 *sec. tot* 15 *sec.*, Leiden 1847. — *Vergelijkende waarnemingen van een aneroïde barometer met een zeebarometer*, (*Verhandel. van het K N. Inst.*). In ledige uren, zooals deze ijverige man den voor ontspanning bestemden tijd noemde, bracht hij eenige met het zeeleven in verband staande werken in onze taal over, met het doel om de zeelui in het volkslogies op den bak, na afmattenden arbeid of het doorstaan der ongemakken van wind en weer, een uur van rust aangenaam te doen doorbrengen Van dien aard zijn: *Drietal verhalen uit het zeemansleven*, Medemblik 1837. — (*Kapitein* GLASCOCK) DARSY, Medemblik 1840, 2 deelen. — (DANA) *Twee jaren voor den mast enz*, Deventer 1842, een zeer merkwaardig boek in verband met de latere ontwikkeling van Californië; ook heeft hij vertaald: Mevr M. DE SOMMERVILLE, *Over het verband der physische wetenschappen*, Arnhem 1839 en een aantal stukken geplaatst (soms geteekend, soms anoniem) in het *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen* en andere periodieke geschriften. Een levensschets van dezen kloeken en kundigen man komt voor in het jaarboekje *Zeeland* voor 1856 uit de pen van zijn opvolger aan het Instituut te Medemblik, den toenmaligen luitenant-ter-zee P. M. BRUTEL DE LA RIVIÈRE; daarbij is gevoegd zijn portret en facsimile.

PILLE. In September 1607 kreeg het stadsbestuur van Arnemuiden een aanbod van JAN PILLE en SAMUEL HOVAERT, om zich met eenige saaiwerkers van beroep en Walen van afkomst, uit Canterbury in Arnemuiden te vestigen. Reeds

een jaar vroeger was door andere leden van het vak, die zich uit Engeland te Amsterdam hadden gevestigd, een dergelijk verzoek gedaan, waarbij ook gevraagd werd vrijdom van accijnzen, wacht en inkwartiering, benevens eene bekwame woning voor een der voornaamsten van hen. Na wat loven en bieden werden de verzochte voorrechten toegestaan en kregen zij zelfs toezegging van eenige arme kinderen tot kostelooze hulp, alsmede dat de vervaardigde saai zou worden afgekocht tot hoogstens 2000 gl. voor het geval, dat die in het eerst door onbekendheid op de markten niet mocht gelden. De Walen, wel vijftig gezinnen, kwamen over, en er werd, meest om hen te gerieven, in 1611 een Fransche gemeente tot stand gebracht, die in October 1614 een eigen predikant kreeg. Met de saainering ging het echter, als met menige te Arnemuiden beproefde nijverheid, niet voordeelig en oude eerlijke Arnemuidenaars, die het verval der stad opmerkten, zullen wel eens gedacht hebben, dat er maar moeilijk zegen kon rusten op de knoeierijen der regeering aldaar, zooals o. a. met de loterij tot stichting van een gasthuis in 1611, van welke Kesteloo in zijne *Geschiedenis en plaatsbeschrijving* (1876) curieuse bijzonderheden verhaalt, en waarvan enkele voor prijzen gediend hebbende koppen van verguld zilver aan den advocaat (Jacob) Cats werden verkocht, die nog een grooten zeetriumf van gips toekreeg. Pille verhuisde waarschijnlijk naar Middelburg, waar de familie in de zeventiende eeuw meer voorkomt. In de tweede helft dier eeuw was aldaar med doctor en tevens Bewindhebber der West-Indische Compagnie Michiel Pille. Deze werd in 1684 in het chirurgijnsgilde opgenomen, op welk deel der geneeskunde hij zich het meest schijnt te hebben toegelegd. Hij overleed in 1735. Hij heeft geschreven: *Korte verhandeling over de wanschepsels, met een bijvoegsel over de zeldzame werking der purgeermiddelen*, een boekje dat eenigen opgang schijnt gemaakt hebben, daar het in 1710 te Middelburg herdrukt werd. Michiel Pille, waarschijnlijk zijn kleinzoon, geboren te Middelburg in 1708, studeerde in 1728 te

Leiden. ADRIAAN PILLE was getrouwd met MARIA ROGGEVEEN (geboren 1681), dochter van JAN ROGGEVEEN (overleden 1723) en kleindochter van den bekenden AREND ROGGEVEEN.

PILLETIER (CASPAR); CASPARUS PELLETERIUS of PELTIER. Volgens SMALLEGANGE was het geslacht uit Bourgondië afkomstig. In 1596 was apotheker te Middelburg NICOLAAS ADRIAANSZ PILLETIER, die ook later meermalen diaken was, gehuwd met ANNA VAN MARIEVOORDE en overleden in 1625. Zijn broeder CASPAR studeerde en promoveerde in de geneeskunde aan de Hoogeschool te Montpellier. Hij werd in 1609 op een jaarwedde van £ 12 stadsdoctor te Middelburg en beoefende vooral de botanie In 1610 deed hij bij RICHARD SCHILDERS het licht zien: *Plantarum tum patriarum tum exoticarum in Walachria, Zelandiae insula, nascentium, synonymia*, een boekje dat zijn roem als kruidkundige heeft gevestigd en dat o. a. door CORNELIS NOZEMAN in de werken der Hollandsche Maatschappij dl. XI, bladz 31 als een zeer geleerd en nog altijd treffelijk boek wordt geprezen. Het is opgedragen aan de regeering van Middelburg, die den schrijver daarvoor met een zilveren schaal welke ruim 9 £ kostte, vereerde. Zijn vriend PETRUS HONDIUS, predikant te Terneuzen, wijdde hem den vierden gang van het dichtwerk *De Moufeschans*, met een loffelijk woord over zijn kennis van kruiden en bloemen, die hij, volgens overlevering, vooral aankweekte in zijn schoonen lusthof in de dorpsstraat te Oostkappel achter de woning, waarvan het antieke poortje nog het jaartal 1629 draagt. Van 1613 tot aan zijn overlijden was PILLETIER Schepen en Raad te Middelburg; tevens ook dokter van het gasthuis. Van deze laatste betrekking vroeg hij in 1638 ontslag en werd opgevolgd door zijn zoon ADRIAAN, die niet alleen dezen post kreeg wegens eigen geschiktheid, maar ook om de trouwe en goede diensten door zijn vader bewezen. Niet lang heeft PILLETIER van zijn rust genoten, daar hij reeds in het volgend jaar 1639 overleed. Hij is twee malen gehuwd geweest, eerst met ELISABETH

Ripet en vervolgens met Magdalena Bertram wed. van Vincent de Honge van Doornik. Zijn zoon Adriaan, geboren te Middelburg in 1612, woonde in 1665 op den Seissingel (Heerengracht) en was in 1669 ouderling der Nederduitsch-hervormde gemeente; een andere zoon Johannes huwde met Josine Cabeljauw en eene dochter Elisabeth werd de echtgenoote van Johannes Hoornbeek, toen predikant te Grijpskerke en later te Vlissingen In Vlissingen bleef de familienaam tot in de achttiende eeuw in stand, want in Augustus 1745 trouwde Agatha Pilletier met den weduwnaar Abraham van der Swalme. Het bij Smallegange afgebeelde wapen: in zilver, een faas van azuur, waarop drie bollen van goud, hing ook in de koorkerk.

PISUISSE (Hendrik Lodewijk Frederik). Geboren den 22 October 1840 te Rotterdam, jongste zoon van Jacobus Nicolaas Pisuisse, huisonderwijzer en ambtenaar bij de administratie der rijkswerf aldaar, overleden in 1847, en van Marie Christine Chaillot, geboren in 1808 te Oestgeest, overleden in 1864 te Rotterdam. In Mei 1855 deed hij met goed gevolg examen voor scheepsklerk bij de marine, werd bevorderd tot adjunct-administrateur, tot officier van administratie der 3e en der 2e klasse, deed driemaal eene reis naar Oost-Indië en vertoefde daar omtrent tien jaren. In 1871 te Batavia aan het marine-departement geplaatst, maakte hij kennis met Cd. Busken Huet, destijds redacteur van den *Javabode*, die hem in 1873, bij Pisuisse's vertrek naar Holland, als medewerker aan zijn blad verbond.

De Middelburgsche courant, sedert meer dan eene eeuw eigendom der uitgeversfirma *De Gebroeders* Abrahams, ging 1 April 1874 over in handen eener naamlooze vennootschap. Met denzelfden datum werd Pisuisse, destijds officier van administratie op nonactiviteit, benoemd tot tijdelijk directeur der vennootschap en hoofdredacteur der courant. In het begin van 1876 kreeg hij op verzoek eervol ontslag uit den zeedienst

en werd zijne aanstelling aan de *Middelburgsche courant* bestendigd. Den 1 Februari 1883 nam PISUISSE een benoeming aan tot redacteur-correspondent der *Nieuwe Rotterdamsche courant* te Amsterdam. Drie jaren later is hij verplaatst naar het hoofdbureau dier courant te Rotterdam.

Onder zijn naam is in 1876 te Middelburg bij J. C. & W. ALTORFFER uitgegeven: *De Gentsche Pacificatie in* 1576 *en hare herdenking te Gent in* 1876, zijnde een overdruk van in de *Middelburgsche courant* geplaatste opstellen, vermeerderd met eenige bijlagen. Van zijne hand vindt men letterkundige bijdragen in het *Leeskabinet* van Mei 1878; *De Gids* van Januari 1882, Februari 1885 en Augustus 1888. Ongenoemd, of onder een schijnnaam, heeft hij ook aan andere periodieke geschriften medegewerkt. In 1873 is hij gehuwd met mej. C. C. E. MARGADANT. PISUISSE is lid van het Zeeuwsch genootschap en van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde. De Koning der Belgen heeft hem in 1881 benoemd tot ridder der Leopoldsorde, ter erkenning van de vriendschappelijke gezindheid door den redacteur der *Middelburgsche courant* aan den dag gelegd bij het halve eeuwfeest van België's zelfstandigheid, van welke feestviering de Nederlandsche dagbladpers in het algemeen zich had teruggehouden.

PITT (SEGHER). Nadat Aardenburg door de wapenen van Prins MAURITS in 1604 aan de zijde der staten was gebracht, werd aldaar in Juli van het volgend jaar tot predikant beroepen de proponent JOANNES SANTBERGE, overleden in Februari 1629, wiens grafzerk aldaar nog te zien is. De Hervormde gemeente groeide echter daar zóó sterk aan, ook door de komst van vele Walen, dat in 1612 besloten werd om een tweeden predikant te beroepen, die zoowel in het Fransch als in het Nederlandsch zou kunnen preeken. De keus viel toen op SEGHER PITT, predikant te Reimerswaal, die bekend stond als een zeer ijverig en bekwaam man. In de *Bijdragen enz*, deel III bladz. 193, wordt door J. H. VAN

DALE meegedeeld, dat PITT uit genoemde stad afkomstig was, doch in de stadsrekeningen van Middelburg wordt hij genoemd als komende van Nieuwpoort. In December 1592 kwam bij de regeering van Arnemuiden een verzoekschrift in van SEGHER PITT om aldaar eene Fransche school te mogen houden, en in Juli van het volgend jaar werd hij onderwijzer aan de Groote school te Middelburg. Hij schijnt echter de betrekking van predikant boven het onderwijs der jeugd te hebben gekozen, en werd in 1604 beroepen te Brandwijk en Molenaarsgraaf en in 1607 in het vervallen en ten ondergang neigende Reimerswaal. In 1612 vertrok de predikant naar Aardenburg, waar hem ook kort daarna werd opgedragen, „om de jonge jeugd in alle stichtelijkheid op te kweeken, zoo in zeden, als in het leeren lezen en schrijven," waarvoor hem een ondermeester werd toegevoegd In Mei 1623 huwde zijne te Tholen geboren dochter MARIA met MAXIMILIAAN VAN DEN BROEK uit Dordrecht, en haar zuster met den burgemeester van Aardenburg JAN PAUWELS, bij welke gelegenheid de magistraat aan den predikant 6 £ vl. schonk, zijnde de prijs van het okshoofd wijn op die bruiloft gedronken. PITT heeft dit feest niet lang overleefd, daar hij waarschijnlijk in het begin van 1625 gestorven is.

PLASEER (DAVID). Van dezen volgens DE LA RUE in de zestiende eeuw te Zierikzee geboren geleerde, heb ik niets meer kunnen opsporen dan in *Geletterd Zeeland* wordt medegedeeld. Hij heeft geschreven: *Verklaring over de stelregels van* HIPPOCRATES, alsmede *Enchiridion*, *continens remedia contra Pestem*, Antv. 1603 Hij wordt vermeld in VALERIUS ANDREAS, *Bibliotheca Belgica; praemissa topographica Belgii totius descriptione*, Lov. 1643.

PLEVIER (JOHANNES). Geboren te Zierikzee den 26 October 1685 uit een oud Zierikzeesch geslacht. Zijn vader CHARLES PLEVIER (1646—1717) was koopman en Raad dier

stad, gehuwd met ELISABETH, dochter van JAN LAMBREGTSE (1628—1698) en CORNELIA VAN DER SCHOUW (1627—1701). Hij ontving zijne opleiding op de Latijnsche school aldaar, welke toen een goeden naam had onder den rector N. SCHOONHEYD en den conrector MAURITS VAN ARNTHORST. Daarna bezocht hij de Hoogescholen te Utrecht en te Leiden en werd, na afloop der studie, tot predikant te Serooskerke beroepen. In April 1713 werd hij predikant te Middelburg, waar hij werkzaam bleef totdat hij door de gebreken des ouderdoms in Januari 1754 genoopt werd om emeritaat te vragen, welk ontslag hij vroeg in een uitvoerigen nog in het archief van den kerkeraad en ook in de collectie bewaarden brief. Hij was sedert 1721 curator der Latijnsche school en zijn wapen: Doorsneden; boven in goud een griffioen van sabel en beneden in zilver 2 en 1 vogels in natuurlijke kleur (pluvieren), is afgebeeld in het Schoolmeestersgildeboek; in welk boek ook in 1605 een FRANÇOIS PLEVIER als schoolmeester te Middelburg wordt vermeld. In Augustus 1714 was JACOBUS PLEVIER gehuwd met ADRIANA PLASSCHAERT (1692—1752), naar ik vermoed, een zuster van JACOBA PLASSCHAERT, wed. VAN DER POT, die in 1725 hertrouwde met den bekenden LIEVEN FERDINAND DE BEAUFORT. PLEVIER overleed op zijn buitenverblijf Goldsteijn onder Schellach op den 18 Juli 1762. Er bestaat van hem een door P. TANJÉ gegraveerd portret, naar een schilderij door PH VAN DIJK in 1742 vervaardigd. Daaronder is geplaatst een Latijnsch gedicht door IS. SCHORER en een Nederlandsch door P. BODDAERT, die, gelijk ook uit de notulen van den kerkeraad blijkt, terecht schreef:

„Was elk gezind als gij,
Gods kerk zag zich wel haast van broedertwisten vrij."

PLEVIER werd gehouden voor een der scherpzinnigste Coccejaansche bijbeluitleggers van zijn tijd, en zijne geschriften, getuigende van helder oordeel en groote geleerdheid, werden met instemming ontvangen en veel gelezen. Hij heeft in

druk gegeven: *Nederlandsch volk onder Gods oordeelen* — *Verklaring van den brief aan de Galaten*, Utrecht 1738. — *Over den Profeet* ZEPHANJA, Middelburg 1743. — *Over de Psalmen*, waarin vóór het 3e deel zijne levensschets — *Over de Handelingen der Apostelen*, Utrecht 1725, 2e druk 1734, 4 deelen. Dit laatste werk werd door den schrijver aan de regeering van Middelburg opgedragen. die hem daarvoor een zilveren lampet met opschrift schonk. Van dat Latijnsch lofwoord kreeg, gelijk DE LA RUE verhaalt, de thesaurier mr. SCHORER de eer, doch de eigenlijke vervaardiger was PIETER BODDAERT Cz., die het echter door den kundigen rector FREDERIK LODEWIJK ABRESCH had doen nazien en beschaven. Het ging dus daarmede als met het boek zelf, dat grooten opgang maakte en driemalen herdrukt werd; doch na eenigen tijd kwam het gerucht fluisteren, dat PLEVIER zijne vertaling geheel ontleend had aan een handschrift van ds DAVID AMIJA, van 1670 predikant te 's-Gravenhage en aldaar in 1711 overleden. De bekende Leidsche Hoogleeraar B. DE MOOR scheen aan dit verhaal, op gezag van ds. J. H. WESTERHOFF, die toen nog predikant te Vlissingen was, zooveel waarde te hechten, dat hij het in zijn exemplaar opschreef. Niet gemakkelijk zal het uit te maken zijn, in hoeverre de beschuldiging gegrond is, en hoe PLEVIER deze letterdieverij zou hebben kunnen uitvoeren; te onbegrijpelijker daar zijne overige geschriften getuigen, dat hij zelf best in staat was om zulk een tekstverklaring te schrijven. De beschuldiging schijnt ook in strijd met het eerlijke en nederige karakter van dezen braven man, die in dagen van woeling en bitteren strijd steeds vrede en verdraagzaamheid trachtte te bevorderen en die niet medeging, wanneer sommige leden van den kerkeraad de schadelijke pest der Hattemisterij als een zielverdervenden kanker door het zwaard der overheid wilden doen uitsnijden. Behalve de genoemde werken heeft PLEVIER in den *Tegenwoordigen staat van Zeeland* aan den uitgever TIRION het belangrijke hoofdstuk verstrekt „over den godsdienst en het kerkbestuur" waarover een opmerking voor-

komt in W. TE WATER *Historie der Reformatie in Zeeland.* MARIA PLEVIER, eene zuster van den predikant, werd de echtgenoote van SIBERT CAREL 's GRAEUWEN, predikant te Serooskerke (W.) en de moeder van den bekenden Hoogleeraar in de geneeskunde PAULUS 's GRAEUWEN. Ook was de med. doctor en Burgemeester te Zierikzee CORNELIS PLEVIER een broeder van den predikant. Diens zoon CORNELIS werd geboren omstreeks 1720. Hij werd onderwezen te Amsterdam, bezocht vervolgens Parijs en promoveerde tot med. doctor te Groningen in 1748, waarna hij zich te Amsterdam vestigde, waar deze veel belovende jonge man reeds den 2 November 1750 overleed. Hij schreef: *De gezuiverde vroedkunst, of wijze om alle baringen gemakkelijk te maken*, een werk dat in 1751 met een voorbericht door J. SLICHTING te Amsterdam het licht zag. In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap is een gedicht op de zilveren bruiloft van SUSANNA PLEVIER met JACOB MOUNIER te Zierikzee gehuwd in 1726, en TANNA PLEVIER trouwde in 1720 te Oud-Vossemeer met den kolonel MARINUS DE JONGE.

In de collectie zijn een aantal stukken betrekking hebbende op ds. JACOBUS PLEVIER, zooals: Gunstige getuigschriften over hem van de professoren te Utrecht ADR. RELAND en JOHANNES LUYTS (1706). — Id. van JOHS. a MARCK, S. VAN TIL en F. FABRICIUS te Leiden. — Loffelijk getuigschrift van de Classis van Schouwen get. JOH. BOUVIN. — Brief van den kerkeraad van Middelburg over zijn beroep. — Id. van Burgemeesters en Schepenen van die stad. — Brief van de Prinses-douairière, dank betuigende voor zijn boek over de Psalmen (1752). — Latijnsche brief aan ds. VAN DER SLOOT over de verklaring van een Bijbeltext (1707). — Troostplicht aan mijn dierbaren ambtgenoot bij het overlijden zijner echtgenoote door JACOBUS WILLEMSEN (1752). — Gedichten van A. ANDRIESSEN, H. BUYTS, P. VAN NOEMER, JOSIAS MOENS en anderen op de beeltenis en bij het overlijden van JOHANNES PLEVIER. Zie over dezen predikant B. GLASIUS, *Godgeleerd Nederland* en de daar genoemde werken.

PLOCKHOY (Pieter Corneliszoon) Geboren te Zierikzee, waar de naam vroeger meer voorkomt. Zoo werd te Noordgouwe den 15 Juli 1685 gedoopt Cornelis, zoon van Jacob Blockhoy en Janneke Arendsd. Molhuijsen. Pieter Cornelisz, door de la Rue vermeld, heeft in 1662 te Amsterdam uitgegeven: *Kort en klaer ontwerp dienende tot een onderling accoord, om den arbeid, onrust en moeilijkheid van alderlei handwerksluiden te verlichten door een onderlinge Compagnie ofte volkplanting (onder protectie van de H. M. Staten-Generaal en bijzonder onder het gunstig gezag van de Achtb. Magistr. van Amsterdam) aan de Zuidrevier in Nieuw Nederland op te richten enz.* Het boekje bevat het accoord met Burgemeesters van Amsterdam, en twee gedichten door den bekenden rijmelaar Karel Verloove (*Nav* 1860 bladz. 38) en zijn vriend den dichter van Nieuw-Nederland Jacob Jacobsz. Steendam (geboren te Kniphuizen in Oost-Friesland in 1615, daarna ziekentrooster en als binnenvader in het weeshuis te Batavia a° 1673 overleden).

PLUGGE (Pieter Cornelis). Geboren te Middelburg den 12 April 1847 uit Pieter Cornelis Plugge, koopman aldaar, geboren te Scheveningen in 1817 en Johanna Rijkse (1820—1886). Hij ontving zijne opleiding aan de Rijks Hoogere Burgerschool en het gymnasium en woonde te gelijk de lessen op de Clinischeschool bij om apotheker te worden. Hij wilde echter verder komen, bezocht het Athenaeum te Amsterdam en werd aldaar in 1872 met goud bekroond voor eene verhandeling over *de waarde van carbolzuur als desinfectatiemiddel.* Daarna vertrok hij naar Groningen, waar hij als assistent werkzaam was bij het physiologisch laboratorium. In 1876 ontving hij eene eervolle vermelding voor eene *verhandeling over de verschijnselen door de chemische werking van het licht voortgebracht*, en in hetzelfde jaar promoveerde hij aan genoemde universiteit tot doctor in de wis- en natuurkunde op eene dissertatie *over de kennis der potochemie*, terwijl hij

in 1886 te Utrecht eershalve benoemd werd tot doctor in de geneeskunde. Kort na zijne promotie te Groningen werd PLUGGE uitgenoodigd om te worden Directeur van het Chemisch laboratorium en adviseur voor medische politie te Tokio (Yeddo) in Japan, en nauwlijks was hij daar gevestigd, toen hij in 1878 benoemd werd tot Hoogleeraar in de Pharmacie en Toxicologie aan de Universiteit te Groningen. Hij keerde over Amerika naar het vaderland terug en aanvaardde in September van dat jaar den werkkring, waarin hij nog heden arbeidt.

PLUGGE heeft in een groot aantal verhandelingen in binnen- en buitenlandsche tijdschriften en ook in afzonderlijke werken zijne beschouwingen en onderzoekingen medegedeeld, o a. over aconitine; over kwikcyanide; over andromedotoxine; het vergiftig bestanddeel van vele ericaceën, welk vergift het eerst door PLUGGE ontdekt en onderzocht werd; over opium alcaloïde; over saccharine enz. Als liefhebber beoefent deze hoogleeraar de schilderkunst. Zijne levensschets komt voor in de *Geïllustreerde Encyclopedie*.

POELE (VAN DE). Het geslacht van dien naam zou voortgekomen zijn uit de verbintenis van graaf WILLEM IV VAN HOLLAND en HENEGOUWEN en zijne bijzit ALEIDA VAN DE MERWEDE (VAN LEEUWEN *Bat. illustr.*). In 1351 schonk 's graven zoon WILLEM DE V de leengoederen in Zuid-Beveland, afkomstig van zijn oudmoeie IDA, bastaardin van Henegouwen, aan zijn bastaardoom JAN VAN DE POELE (*oud-archief van Zeeland*). De familie bleef dan ook als vrijkwartier in hun schild voeren de vier Leeuwen van Henegouwen en het verdere wapen kwam opmerkelijk overeen met dat van SCHENGEN, waarover in *Zelandia illustrata*, deel II bladz 88, een en ander wordt medegedeeld. In de zeventiende eeuw werd dit wapen te Middelburg gevoerd door mr JOHAN VAN DE POELE, een rijk man die in de Lange Noordstraat het huis Het Roode hert bewoonde en karos en paarden hield. Indien ik mij niet bedrieg, was hij wijnhandelaar en komt zijn naam voor op den

begrafenispenning van juffrouw SANIE geboren MELLEBREGT in 1655 (*Zelandia illustrata*, deel I bladz. 277). Van 1655 tot 1667 was hij diaken der Nederduitsch-Hervormde gemeente en in 1686 Schepen en Raad; ook was hij thesaurier der stad in welke qualiteit zijn handschrift, a° 1691, in de collectie bewaard is. Van hem is het album amicorum afkomstig, dat DE LA RUE uit de bibliotheek van GERARDUS DE WIND ter inzage kreeg en in zijne aanteekeningen beschrijft. Het was een langwerpig-octavo boekje, waarvoor de naam, het wapen en het jaartal 1646. Het bevatte een aantal inschriften van beroemde mannen, zooals CL. SALMASIUS, ANDREAS RIVETUS, NIC. HEINSIUS, M. Z. VAN BOXHORN, BERNARDUS FULLENIUS en vele anderen. Vooraan staat het wapen en de spreuk van VAN DE POELE *Mihi terra latusque* en de meeste inschrijvingen dagteekenen van een academiereis na zijne promotie. Uit de boekerij van GERARDUS DE WIND schijnt dit niet onbelangrijke geschrift door mr. CORNELIS VAN DEN HELM BODDAERT te zijn gekocht, onder wiens nakomelingen het waarschijnlijk nog berust.

POELMAN (HELENA). Honderdjarigen hoewel in zekeren zin merkwaardigheden van hun tijd, worden in den regel als zoodanig hier niet vermeld Daarom is geen gewag gemaakt van NEELTJE MALLANDER, die te Sir-Jansland in 1853 haar honderdsten verjaardag vierde; van C. M. VAN GRAAFEILAND wed. van JOHAN FREDERIK SCHROP, geboren te Zierikzee in 1787, en die, na allerlei zwerftochten als soldatenvrouw, den 5 Januari 1887 te Rotterdam haar eeuwfeest herdacht en van PETRONELLA OOSTAKKER wed. H. VAN DEN BROECKE, die op 15 December 1888 in volmaakte gezondheid te Goes, honderd jaren had geleefd. Wanneer hier gesproken wordt van HELENA POELMAN is dit vooral in verband met de straks te noemen gebeurtenis. Deze eenvoudige vrouw werd in October 1717 te Middelburg geboren. Tot haar vijftigste jaar was zij dienstbode, doch woonde daarna op zich zelf en voorzag

door naaiwerk in hare geringe behoeften. Tot haar laatste oogenblik op den 10 April 1818, behield zij het volle gebruik harer verstandelijke vermogens, en in haar negen en negentigste jaar stikte zij nog twee fijne dekens. Menigeen bezocht deze goede vrouw op haar bovenachterkamertje in de Bogardstraat en hoorde haar gaarne gezellig keuvelen over den ouden tijd. Zij wist te vertellen, hoe zij tegenwoordig geweest was bij het ongeluk, 't welk aan BELLAMY stof gaf voor zijn beroemd gedicht ROOSJE, dat, gelijk mij ook voor vele jaren een zeventigjarige boer bevestigde, die het van zijn grootvader had gehoord, omstreeks 1760 gebeurde tusschen Domburg en Westkappel, ongeveer ter plaatse waar de duinen eindigen en de dijk begint, wat ook den draaistroom, waarin de jongelieden wegzonken, meer verklaart. (Vgl. *Navorscher* 1862, bladz. 174). Toen ik voor een veertig jaren dikwerf in Vlissingen kwam, leefde ook daar nog in schemerende heugenis bij oude lieden, de herinnering aan de gebeurtenis die den dichter had bezield, maar wist men ook nog te verhalen van den treffenden indruk, wanneer BELLAMY het gedicht voordroeg. Zijn vriend VAN DER PALM verhaalt dan ook, dat toen de dichter uitriep, „Help ROOSJE, groote God!" hij van ontsteltenis sidderend opsprong en als BELLAMY voortging:

„Mijn vrienden helpt mij, ach! ik zink
Hier in een draaikolk neer!"

werden al de jongelieden, die er bij tegenwoordig waren, bleek van ontzetting.

POLEY. De familie was afkomstig uit de omstreken van Rijssel. PHILIBERT POLEY vestigde zich als kleermaker te Middelburg en werd aldaar in Mei 1631 poorter; een zijner broeders bleef in Staats Vlaanderen in de omstreken van Breskens. (*Zelandia illustrata*, deel II bladz. 545.) Een niet onaardige voorschrijvingsbrief, voor dezen PHILIBERT POLEY, door de Staten van Zeeland aan de Regeering van Rijssel en

Armentières gericht, wordt gevonden onder de bijlagen der *Statennotulen* van 24 November 1648. JAN POLEY was een vrij ontwikkeld werkman te Vlissingen, die in 1786, over het loon der houtzagers, te Middelburg een boekje uitgaf: *De werkman verdrukt en geschonden door den heer* BENJAMIN CATEAU, waarin deze, als eigenaar van den molen, in een: *Goede raad aan* JAN POLEY niet minder heftig antwoordde. Hij verhuisde toen naar Middelburg waar hij den 21 November 1792 in den ouderdom van 55 jaren overleed. ADRIAAN POLEY, geboren te Middelburg in October 1801, gaf in 1856 een verzameling rijmen uit onder den titel: *Wie wil lagchen, of boertige dichtluimen van oom* ARJAAN. Hij was gehuwd met PIETERNELLA JOHANNA BOSDYK en was van 1826 tot zijn overlijden den 5 October 1858 lid van de afdeeling der Maatschappij V. W., in wier archief vele gedichten van hem bewaard worden. JOHANNES CORNELIS POLEY was bakker in de Langeviele te Middelburg, in 1853 en 1854 diaken der Nederduitsch-hervormde gemeente en een ijverig lid der Maatschappij V. W. Nu en dan maakte hij wel eens een rijmpje, maar meer nog was hij bekend door talent van voordragen, dat hij met groote gemakkelijkheid en zeer goed deed Hij overleed den 28 September 1861 en werd in het *jaarboek* der genoemde Maatschappij herdacht.

POLITES of BURGHER (JOACHIM), was geboren in Zuid-Beveland, en schijnt met zijne familie, gelijk velen, bij „de Zeeuwsche rampen," zooals de overstroomingen genoemd werden, naar Brabant te zijn geweken. Hij studeerde te Leuven en te Parijs, eerst in de geneeskunde en vervolgens in de rechtsgeleerdheid. Volgens NIC CLENARDUS (KLEINAERTS) *Epist. liber.*, Antv. 1566, zou hij aldaar ook onderwijs hebben gegeven en daarna hoogleeraar zijn geweest te Bordeaux Bij zijne terugkomst in de Nederlanden in 1548 werd hij griffier te Antwerpen, waar in hetzefde jaar zijne *Poëmata* in 8° het licht zagen, welke gunstig ontvangen en o. a. door JANUS

SECUNDUS (EVERARDI) *Opera*, bladz 353, zeer loffelijk beoordeeld werden; nu en dan teekende hij met zijne spreuk „Vigilate." Niet minder bekend was hij als liefhebber en beschermer der toonkunst en verscheiden schrijvers droegen hun op muziek gezette geestelijke liederen aan den kunstrijken griffier op. POLITES was gehuwd met MARGARETA COPPIER (1516—1597), dochter van JACOB en ELISABETH VAN CUYNDER, meestal genoemd MARGARETA VAN KALSLAGEN, naar de heerlijkheid bij Leiden in 1507 door haar vader gekocht. (Zie VAN LEEUWEN *Bat. ill.*).

POLITES blijkt algemeen geacht te zijn geweest, zoowel om zijne groote talenten als om voortreffelijken inborst, en vooral waardeerde de toen in de Nederlanden zoo machtige ANTONIE PERRENOT Kardinaal van Granvelle (1517—1586) hem wegens geleerdheid en karakter hoog. In 1558 volgde hij waarschijnlijk den letterkundige CORNELIS GRAPHEUS (SCRIBONIUS of SCHRYVER) als secretaris der stad op. Niet vele jaren later schijnt hij overleden te zijn, daar zijne weduwe hertrouwde met mr. WILLEM MARTINI, Raad van Brabant in den Haag Het afbeeldsel dezer vrouw, wier heldhaftig en edel karakter uitkwam bij het redden der eedgenooten na den aanslag van den Prins VAN ORANJE op Antwerpen in 1574, is te zien op den penning te harer gedachtenis geslagen en in VAN LOON afgeteekend. Dat JOACHIM POLITES verwant was aan ALBERT JOACHIMI, den bekenden ambassadeur, is eene onderstelling die ik niet kan bevestigen noch tegenspreken.

PON (JAN DU). Geboren in 1743 en overleden den 14 December 1811, werd in 1769 Crieerder zijner geboortestad Middelburg en was een ijverig beoefenaar der oudheden van Zeeland. Uit de oude stadsrekeningen en andere registers, maakte hij vele aanteekeningen, die meer uitmunten door duidelijk schrift dan door nauwkeurigheid; zoodat zijne opgaven doorgaans slechts als goede wegwijzers kunnen beschouwd

worden. De meeste dezer uittreksels zijn in het bezit van het Zeeuwsch genootschap. (Vgl. *Catalogus der Handschriften* 1861). Hij woonde ongehuwd in de Lange noordstraat, waar zijne boeken en handschriften den 24 Juni 1812 voor spotprijzen werden verkocht. (De catalogus met vele prijsopgaven is in onze verzameling). Volgens een aanteekening van mr. S. DE WIND was DU PON een kenner en groot voorstander van muziek.

Een familie van denzefden naam woonde te Vlissingen en was afkomstig van den predikant HENRICUS DU PON, die van Zwartewaal naar den Briel en van daar naar 's-Gravenhage werd beroepen, en na bevestigd te zijn op den dag waarop hij zijne intreepredikatie zou houden, den 29 Maart 1705, overleed. De weduwe GEERTRUIDA DE ROY vestigde zich met haar vijf kinderen te Leiden, waar een der beide zonen stierf. De oudste ABRAHAM, geboren in 1695, studeerde met grooten lof in de godgeleerdheid en werd in 1717 predikant te Numansdorp of de Buitensluis en vervolgens te Overschie, van waar hij in het laatst van 1725 naar Vlissingen vertrok. Niet lang daarna trad hij aldaar in den echt met CATHARINA VAN DER SNIPPE, eenige dochter van den Schepen ROBERT VAN DER SNIPPE, een aanzienlijk koopman aldaar. Naar zijn vriend VROLIKHERT mededeelt, was DU PON een man van zeldzame geleerdheid en merkwaardige gaven van verstand en hart Hij was dan ook in de gemeente algemeen bemind en geliefd, maar menigeen sloeg met zorg 's mans wankelende gezondheid gade. Toch werd hij nog onverwachts weggenomen en hij stierf op den 14 April 1747 aan eene hevige longaandoening. De *Boekzaal der geleerde wereld* gewaagde met lof van hem, en VROLIKHERT schreef een Latijnsch gedicht, dat ook in *Vlissingsche kerkhemel* is afgedrukt. Van zijne kinderen studeerde de eenige zoon ROBERT HENDRIK DU PON te Leiden in de rechten. Hij werd Schepen en Raad zijner geboorteplaats en was in 1769 een der oprichters van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, waardoor zijn dui-

delijk handschrift op het facsimile bij DE KANTER en DRESSELHUIS *Provincie Zeeland* te zien is. Hij huwde met CATALINA GARGON NICOLAASDOCHTER en wed. HAYERT. De oudste dochter van ds. ABRAHAM DU PON werd de echtgenoote van den fabrikant te Leiden WESSEL DE POORTER, en de jongste huwde met ADRIAAN KROEF, Schepen en Raad, koopman te Vlissingen.

Ook in Hulst was eene familie DU PON. WILHELMINA ADRIANA DU PON trouwde aldaar in November 1814 met JAN CORNELIS DE POTTER en haar zusters dochter en naamgenoote, geboren in 1825 en overleden in 1864, huwde in Juli 1855 met LAMBERTUS CORNELIS MEIJER predikant te Hontenisse. Op een brief van ROBERT HENDRIK DU PON te Vlissingen komt als familiewapen voor: in zilver een faas van sabel waarboven een toren, en beneden een klimmende leeuw.

POOX. ABRAHAM POOX werd geboren te Utrecht, waar hij huwde met LEUNTJE TER HIEL. Hij kwam in 1643 als bakker te Middelburg, waar hij woonde in de Korte Noordstraat in het reeds op bladz. 226 vermelde Wittebroodskind; tevens beoefende hij het tinnegietersbedrijf, waarvan in de familie DE WIND, zijne erven, nog lang een kunstig werktuig bewaard bleef. Zijn zoon HENDRIK werd den 15 September 1649 te Middelburg geboren en voor den handel opgeleid. Hij werd maljenier of ijzerkramer in den Langedelft bij de Groote Markt; doch deed later meer in cargazoengoederen naar de kust van Afrika, waarin hij bijzonder „fortuinlijk" was; zoodat hij een vermogend man werd. Hij was getrouwd met MARIA VAN WAARD (1655—1738), half zuster van JAN VAN BEEKHOVEN, wiens dochter ELISABETH trouwde met GERARDUS DE WIND, welke familie, daar Poox kinderloos stierf, zijn vermogen grootendeels erfde. Poox was een kundig koopman, uiterst nauwgezet en eerlijk en zóó milddadig, dat toen in zijn laatste levensjaren zijn geest verzwakte, hij schier alles aan hulpbehoevenden zou hebben weggegeven. In December 1722

vierde hij zijn gouden bruiloft, bij welke gelegenheid gedenkpenningen werden geslagen Poox is overleden den 19 April 1739, en schonk bij zijn testament aan de doopsgezinde gemeente, waarvan hij een en vijftig jaren diaken was geweest, een som van zestien duizend gulden voor den predikant en 8000 gulden voor de armen, te zamen 4000 £ vl. Om in „zoete gedachtenis te blijven," legateerde hij aan de diaconie der Nederduitsch-Hervormde gemeente zesduizend gulden (1000 £ vl.) onder verplichting om uit de revenuen alle jaar aan „ijder der vierhonderd jongste weeskinderen" een peperkoek van twee pond, met een gekleurd schild, waarop Poox met zijne vrouw verbeeld wordt, tegen den Nieuwjaarsdag tot eene versnapering uit te deelen.

Den 1 Januari 1740 had de schenking voor de eerste maal plaats en hoewel de gift niet afzonderlijk is geadministreerd geworden, bleef de gewoonte tot heden in stand, en krijgen de kinderen der beide weeshuizen de met een suikeren P gemerkte Pocus (Poox)koeken, waarvan de houten vormen nog in het weeshuis bewaard worden. Naar eene aanteekening van mr. S. de Wind, alsmede uit W. J. Zip, *Het Armweeshuis te Middelburg*.

POP (Gerrit Frans). Geboren te Zierikzee den 12 December 1815 uit Gerrit Pop (1784—1860), koopman aldaar en Johanna Susanna Roscam (1784—1853). Hij ontving de eerste opleiding in zijne geboortestad en had reeds vroeg neiging om zich aan de geneeskunde te wijden Bij het uitbreken der omwenteling in België bood de veertienjarige jongeling zijne diensten als ziekenverpleger aan en was werkzaam in het militaire hospitaal te Vlissingen. In 1834 kwam hij als kweekeling bij den Geneeskundigen dienst te Utrecht, en werd vier jaren later officier van gezondheid bij de Marine. Als zoodanig deed hij verschillende zeetochten en na eene expeditie in Oost-Indië, werd hij ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. In 1853 werd aan Pop de regeling van

den geneeskundigen dienst der zeemacht opgedragen met den titel van inspecteur en hem later de rang van kolonel toegekend. De Senaat der Utrechtsche Hoogeschool benoemde den verdienstelijken man in 1861 eershalve tot doctor in de geneeskunde. In September 1868 werd hij non-actief en in 1870 eervol gepensionneerd. Pop vestigde zich daarna als burgergeneesheer te Haarlem, doch toen er in 1870 oorlog dreigde, was hij een der eersten die zich weder voor den dienst beschikbaar stelde. Hij overleed te Haarlem in September 1881 en werd, volgens zijn uitdrukkelijken wensch, zoo eenvoudig mogelijk op Eik-en-duinen bij den Haag begraven. Vele vrienden waren echter tegenwoordig aan de groeve van den man, die door een werkzaam leven en edel karakter achting en vriendschap waardig was.

Als oprichter en voornaamste medewerker van een militair geneeskundig tijdschrift, heeft Gerrit Frans Pop zich ook als wetenschappelijk man gunstig doen kennen. Zie o. a. over hem *Haarlemsche courant* van 28 September 1881.

PORRENAER. In de laatste jaren der vijftiende en in de zestiende eeuw werd het geslacht Porrenaer gerekend onder de aanzienlijkste van Vlissingen. Van 1491 tot 1495 was Ewoud Willemse Porrenaer een vermogend koopman en Schepen der stad. Hij had zonen en kleinzonen, die meest allen in de stadsregeering kwamen. Zoo was van 1531 tot 1538 Willem Ewoudsz. Porrenaer pensionaris van Middelburg, op eene jaarwedde van 16 £ vl. Zijne weduwe hertrouwde in 1541 met Antheunis Cornelisz. Het familiewapen zijnde: in zilver een roode faas, vergezeld van 2 en 1 granaatappelen met stelen en bladeren van natuurlijke kleur, geeft wel aanleiding om aan buitenlandsche afkomst te denken, en de gissing te versterken, dat het geslacht verwant zou zijn aan de groote geldhandelaars Portunary te Brugge, waarvan de schatrijke Thomas, de zaakgelastigde der Medici, in 1480 het prachtige huis in de Naaldestraat bewoonde, dat

Pieter Bladelin, een veertig jaren vroeger voor zich had doen bouwen (Zie K. Verschelde, *Geschiedenis van Middelburg in Vlaanderen* 1867, bladz. 21). Op dit gebied der onderstellingen zou het gevaarlijk zijn verder te gaan, waarbij men wellicht bij Dante's ideaal Beatrice Portinari zou kunnen terecht komen. Bij den overgang van Vlissingen, in April 1572, sloten zich de Porrenaers aan de nieuwe orde van zaken. Ewout Cornelisz. Porrenaer leverde in 1575 den wijn voor het celebreeren van het nachtmaal en Bartholomeus Cornelisse Porrenaer, die reeds in 1555 Burgemeester was geweest, werd in 1585 Gecommitteerde-raad van Zeeland, en zijn neef Cornelis Ewoudse Porrenaer, die in 1591 Burgemeester werd, was van 1602 tot zijn dood in 1618 Rekenmeester van Zeeland. Waarschijnlijk was een zijner zonen Jacob Porrenaer (ook wel Job genoemd) geboren in 1590, die in 1609 te Leiden in de rechten studeerde en pensionaris te Vlissingen was. In Juli 1624 werd hij echter afgezet, schreef Maria van Reigersberg aan haar man Hugo de Groot, omdat hij woorden met Manmaker had gehad, wiens zwager van Berchem, baljuw van Vlissingen was. De Staten van Zeeland weinig gunstig voor de Manmaker gestemd, namen dit niet goed op, en met deze zaak stond waarschijnlijk zijdelings in verband, dat toen Prins Maurits in Augustus van genoemd jaar de Manmaker naar Tholen zond, om voor de defensie te zorgen, daar een inval van den vijand gevreesd werd, de Staten aan den Stadhouder vrij heftig schreven, dat hun die zorg voor de verdediging was toebetrouwd. Porrenaer was gehuwd met Johanna of Anna Coolen, eene dochter van den rijken koopman Jan Lambrechts Coolen, die reeds aan de familie verwant was door zijn tweede huwelijk met Jacobina Porrenaer. In 1629 werd mr. Jacob Porrenaer ambachtsheer van Aagtekerke. Volgens opgaaf in *Zelandia illustrata* deel I, bladz. 543, zou Maria Coolen, een dochter van Jan Lambrechtsen bovengenoemd, gehuwd zijn met Hendrik Jacobsz. Porrenaer, wiens dochter Isabella,

echtgenoote werd van den bekenden Middelburgschen Burgemeester Hendrik Thibaut. Dit schijnt echter minder juist, want uit een extract van den 4e Steenrol blijkt, dat Isabella eene dochter was van Johanna Coolen, echtgenoote van mr. Jacob Porrenaer. Uit de Statennotulen van 1638 en 1641 blijkt, dat zijne weduwe hem overleefde, daar zij in die jaren verheffing verzocht van ambachtsrechten in Domburg en St. Aagtekerke; alsmede in Geersdijk en Wissekerke op hare ongetrouwde dochter.

Agatha of Aagje Porrenaer was, naar ik vermoed, niet eene dochter, gelijk de heer J. van der Baan meent, maar eene jongere zuster van mr. Jacob Porrenaer. Met haar ouders woonde zij in de Hellebaardierstraat, waar zij omstreeks 1598 geboren werd, daar zij in 1618 in het Lidmatenboek werd aangeteekend. Later verhuisde zij naar den Nieuwendijk met haar ongehuwden broeder Bartholomeus, die vóór haar overleed. In die buurt woonde ook haar zuster Margareta (Grietje), getrouwd met Bartholomeus del Corne (overleden 1664), evenals de Porrenaers een door den geldhandel in de Lombard rijk geworden man, die in 1638 van de stad Middelburg het kasteel St. Aldegonde huurde. De Fransche reiziger Monconys bezocht hem in 1663, daar hij een aanmerkelijk kabinet bezat Met zijn zoon mr. Mattheus del Corne, in 1671 Raad te Vlissingen, stierf de familie in het laatst der zeventiende eeuw uit.

Agatha Porrenaer, die ongehuwd bleef en in December 1661 overleed, is bekend gebleven door haar testament van 28 Augustus 1658, waarbij zij tot erfgenaam benoemde al de kerkarmen in de provincie Zeeland. Er ontstond reeds dadelijk geschil met genoemden mr. Mattheus del Corne, dat echter bij transactie van 21 Mei 1665 werd bijgelegd. Daarbij deed de advocaat afstand van het vruchtgebruik der nalatenschap, die ruim vijf en zeventig duizend gulden bedroeg, en keerde zestig duizend gulden uit aan den tot beheerder aangestelden magistraat van Middelburg. Door slordig bestuur, vooral door

dat van den insolventen secretaris der stad Middelburg PHILIP VAN DEN BRANDE in het laatst der zeventiende eeuw, maar meer nog door de tierceering in den Franschen tijd is het fonds veel verminderd, zoodat de inkomsten tegenwoordig slechts ruim zevenhonderd gulden in het jaar bedragen, welke rente, na aftrek van administratiekosten, aan gedeputeerden uit de Zeeuwsche Classen wordt uitgekeerd en waarvan om de twee jaren iedere diaconie omstreeks tien gulden ontvangt. In enkele oude diaconie-rekeningen, die ik gelegenheid had na te zien, was de naam van de eerzame juffer PORRENAER, langzamerhand verbasterd in „vrouw POMADE," en bij anderen werd voor een veertig jaren vermeld „het legaat van POMARÉ," zijnde de naam der toen veel besproken koningin der Sandwicheilanden. De heer J. VAN DER BAAN heeft in 1873 te Middelburg uitgegeven: *Het legaat van* AGATHA PORRENAER; in welk boekje hij met zijne gewone zorg alles verzamelde, wat op deze zaak betrekking heeft.

PORT (CORNELIS VAN DER). In het *Biographisch woordenboek* bij misstelling genoemd VAN DER POST, was afkomstig uit Zierikzee. Het midden der zeventiende eeuw was voor die stad een tijd van grooten bloei. Toen de regeering aldaar aan de Staten van Zeeland om de bezoldiging voor een vijfden predikant vroeg, verzekerde zij (misschien niet zonder eenige overdrijving) dat het getal lidmaten in de laatste vijftig jaren van vijfhonderd tot drieduizend was geklommen. De bekende predikant GODEFRIDUS UDEMANS verhaalt, dat er meer dan vijfhonderd mannen ter vischvangst voeren, die zich bijna zonder uitzondering door vlijt, eerlijkheid en godsdienstzin kenmerkten. Behalve meestal vermogende regeeringsfamiliën, zooals DE HUYBERT, HOFFER, MOGGE, STAVENISSE enz., was er eene dicht daaraangrenzende, door scheepvaart en nijverheid welvarende handelsstand, waartoe in de eerste helft der zeventiende eeuw ANTONIE VAN DER PORT behoorde. Zijn broeder GERARD was predikant bij de Hollandsche gemeente te Londen,

waar hij als weduwnaar op den 31 Mei 1632 in den echt trad met MARIA DE MOUSSON j d. van Amsterdam. (W. J. C. MOENS, *Dutch Church-Registers in London* 1886)

Diens broederszoon GERARD was notaris te Zierikzee. Hij overleed in 1652 en werd in de St. Lievenskerk begraven. Een zoon van ANTONIE VAN DER PORT en SUSANNA CARLIER, was CORNELIS VAN DER PORT, die te Middelburg in Maart 1666 in den echt trad met ELISABETH SCHILLEMANS afkomstig van Lillo. Deze, of misschien een zoon van hem, deed in 1706 te Leiden het licht zien: *De lof der zotheid, eerst speelensgewijs beschreven door* DESIDERIUS ERASMUS *van Rotterdam, nu dichtkundig met eenige verandering van mengelstoffen gesteld;* met platen. Het boek heb ik nooit gezien, doch daar PIETER DE LA RUE, de dichters en rijmelaars van zijn tijd nog al licht in de hoogte steekt en van VAN DER PORT, ook in zijn aanteekeningen, alleen den titel opgeeft, onderstel ik dat hij aan het werk niet veel waarde hecht.

POTTER (JAN CORNELIS DE), of eigenlijk JEAN CORNEILLE, daar hij in de Waalsche kerk is gedoopt, werd uit burgerouders te Zierikzee geboren den 2 Juli 1790 Na de gewone opvoeding ontvangen te hebben, kwam hij reeds vroeg bij de administratie der belastingen, waarin hij zich zóó onmisbaar maakte, dat hij daardoor de Fransche conscriptie ontkwam. Langzamerhand klom hij op, en werd in 1831 controleur te Hulst; in welke dikwerf moeilijke betrekking de achtingswaardige en humane man zich algemeen bemind wist te maken. In November 1814 was DE POTTER gehuwd met WILHELMINA ADRIANA DU PON (1796—1877), waaruit geen kinderen. DE POTTER, die veel aan podagra leed, stierf aan die ongesteldheid den 8 December 1856. Hij was een buitengemeen werkzaam en bekwaam man, van een opmerkzamen geest en niemand kende de geschiedenis en ontwikkeling van dit oostelijk deel van Staats-Vlaanderen beter dan hij, gelijk blijkt uit zijne artikelen in het *Aardrijkskundig woorden-*

boek der Nederlanden door A. J. VAN DER AA, meest in overleg met den heer J. VAN DER BAAN geschreven en waaruit later door hem afzonderlijk uitgegeven is: *Beschrijving van de stad en het ambacht van Hulst*, Gorinchem 1844. Ook in *Zeeuwsche volksalmanak* leverde hij menig degelijke bijdrage o. a. over het kanaal van Terneuzen in 1840 en over het stadhuis te Hulst in 1846. In zijn vak was DE POTTER zeer ervaren en zijn in 1838 te Gorinchem uitgegeven *Handboek voor de belasting op het Personeel* werd met lof beoordeeld.

POTTERE (DE). Een oud geslacht uit Brabant in ESPINOY vermeld. In 1529 was JACOB DE POTTERE, Raad van Prelaat en Edelen van Zeeland en schijnt in die betrekking opgevolgd te zijn door zijn zoon mr. ROELAND DE POTTERE, die van 1543 tot 1563 pensionaris en penningmeester was. Deze huwde met CORNELIA VAN BRUHESE, die als weduwe hertrouwde met mr. JACOB CAMPE en in hoogen ouderdom in 1611 overleed.

HENDRIK DE POTTERE JACOBSZOON, was in 1578 kapitein van een vendel Schotten te Sluis en vertrok in 1584 naar Bergen-op-Zoom, van waar hij twee jaren later naar Sluis terugkeerde (*Jaarboekje Zeeland* 1853). In het volgend jaar ging hij met zijne krijgsbende naar Schouwen, waar hij in den echt trad met AGATHA (overleden 1608), eene dochter van den schatrijken ANTONIE VAN WISSEKERKE en MARIA VAN DEN ABEELE. Zij bewoonden het huis naar den eigenaar genaamd de Pottere, onder Noord Gouwe, waar hij, waarschijnlijk in 1620 overleed. Hun dochter MARIA DE POTTERE trouwde met den Engelschen ridder en kapitein JOHN CONYERS (1586—1658). Op den 14 Juli 1650, een dag voor haar overlijden, maakte zij een legaat van vijftienduizend gulden voor de stichting der zoogenoemde de Pottere's of Conyers-(Koenjers)huisjes, bestemd voor inwoning van vijf eerlijke weduwen van goede afkomst en ontbloot van kloeke voorstanders. Haar weduwnaar liet de huisjes bouwen over de toeganglaan naar zijne woning. Afbeeldingen van deze huisjes,

a° 1745, zijn in *Zelandia illustrata.* De vrije woningen, oorspronkelijk bestemd voor officiers- of doctorsweduwen, zijn thans in verval en strekken tot verblijf voor arbeidersgezinnen. In het Provinciaal archief van Zeeland, is in de collectie VERHEYE VAN CITTERS eene merkwaardige verzameling geschriften over deze erflating, die tot veel moeilijkheden en processen aanleiding gaf. De prachtige graftombe, die deze familie in de St.-Lievenskerk te Zierikzee deed oprichten, wordt beschreven in *Zelandia illustrata*, deel I bladz. 407.

POTTEY. De familie, volgens SMALLEGANGE uit Noord-Brabant afkomstig, komt het eerst in Zeeland voor in het laatst der zestiende eeuw, doch verbond zich spoedig met vele invloedrijke geslachten, gelijk blijkt uit de genealogie van 1480 tot 1720, afkomstig uit de verzameling van mr. L. J. A. SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE in Mei 1877 te Rotterdam verkocht, en waarin alliantiën voorkomen met de geslachten: BISCOP, BOEY, VAN DEN BRANDE, VAN DER BURCHT, EVERAERS, MERSEN, MOGGE; PARKER, VAN DER POORT, RADERMACHER, RESEN, SCHORER, STEENGRACHT, THILENUS, TRESEL, TURCQ, UDEMANS enz. In September 1598 woonde te Kapelle in Zuid-Beveland, kapitein JAN POTTEY, die aldaar als weduwnaar in den echt trad met GEERTRUID BOYMER (BOEMER) wed. van ADRIAAN WILLEMSE (STAVENISSE) admiraal van Zeeland. (Vgl. *Zelandia illustrata*, deel I bladz. 122). In 1623 vroeg POTTEY aan de Staten van Zeeland om een kolonelschap, daar hij het land langer dan eene halve eeuw trouw had gediend en meermalen gewond was. Niet lang daarna, op den 12 October 1624, stierf hij, en op zijn grafzerk te Kapelle kan men lezen, dat hij twee en vijftig jaren voor de Geunïeerde provinciën de wapenen had gedragen, laatst als kapitein van een compagnie voetknechten, en kommanderende over de garnizoenen der stad en lande van Tholen.

In hetzelfde graf werd bijgezet GUILLAUME POTTEY (waarschijnlijk een zoon van JAN), kapitein van een compagnie

voetknechten in het Zeeuwsch regiment, overleden in September 1625; alsmede diens zoon GUILLAUME. Omstreeks denzelfden tijd was pensionaris te Veere mr. ENOCH POTTEY Volgens SMALLEGANGE, *Chroniek* bladz. 286, werd hij in 1609 benoemd en overleed in 1621. Wellicht was hij de grootvader van ENOCH POTTEY, geboren te Veere, eerst predikant in 1639 te Zoutelande, en in April 1646 als predikant te Middelburg bevestigd. Hij was een eenvoudig, braaf man. die in woelige dagen van zijn tijd de dikwerf bedreigde eensgezindheid van den kerkeraad poogde te bevestigen. Hij woonde daar achtereenvolgens den twist bij met de LANSBERGENS (1648); de misnoegdheid over den Munsterschen vrede; het oproer van 1651, waarin hij met zijne ambtgenooten het huis van den burgemeester HENDRIK THIBAUT voor plundering bewaarden, en de hevige kerktwisten over het beroep van MOMMA. Als een man van behoudende beginselen, ijverde hij tegen de Kwakers, die zich in 1656 te Middelburg poogden te nestelen, doch op een oorlogsschip werden gebracht en naar Engeland vervoerd, en tegen de joden, die echter door de stadsregeering oogluikend werden toegelaten. POTTEY deed ook mede aan den strijd tegen de „roepende zonden," waaronder de kerkeraad o. a. rekende: het dragen van lange haren, groote pruiken, slepende vrouwenrokken of laag uitgesneden kleedingstukken; verder het rijden op zondag, het balslaan in de kaatslanen, het dansen op bruiloften, het bezoeken der voorstellingen van komedianten, koorddansers, guichelaars en ander schuim (1657) en de uitspanningen of debauches op Driekoningendag en Vastenavond (1662). In 1675 werd deze predikant aangevallen in een scherp geschrift, dat te Middelburg in den vorm van brieven het licht zag onder den titel: ELKATAN REE ALMELECH aan GAMALIËL CONRADINUS, *voorstander der gemeente te Philadelphia.* POTTEY verdedigde zich terstond in eene *Modeste en zedige verantwoording op zeker pasquilleus boecxken van een onbekend auteur, abusive genaemt, de heerlijckheit* CHRISTI, *over sijn predicatie gedaen op Don-*

derdagavond over Coll. II vs. 8, 9, 10. Deze twist is, voor zoover ik weet, niet verder voortgezet. ENOCH POTTEY was ook opziener der Latijnsche school, in welke betrekking hij zich zeer verdienstelijk maakte. Als weduwnaar hertrouwde hij den 10 April 1663 te Zierikzee met JOHANNA BOY (BOEYE). Met haar woonde hij in de Spanjaardstraat en is aldaar in September 1689 overleden. In de collectie zijn van hem brieven o. a. uit Zoutelande, dd. 4 December 1643, met bericht aan de Classis, dat aldaar in zijne plaats is beroepen ds. JOHS DE MEY. — Brief van hem dd. 1662 over het beroep van ds. ABRAHAM VAN DE VELDE te Arnemuiden. — Verzoek aan de Classis dd 1682 om bij de Heeren van Vlissingen aan te dringen om te waken tegen de Commediën enz.

Mr. HERMAN POTTEY (1621—1691) zoon van ENOCH POTTEY en MARIA WACHTMANS, was Rekenmeester van Zeeland en gehuwd met MARIA THILENUS (1626—1699). DE LA RUE verhaalt, dat hun dochter, tamelijk bedaagd en ongehuwd overleden, eene buitengemeen verstandige en godvruchtige vrouw was, die ook aan dichtkunde deed. Ds. H. DE FREIN had hem een bundel verzen van haar ter lezing gegeven, waarvan „de zaken goed waren, de stijl vloeiend, doch de vorm ouderwets en niet net," welk oordeel ons juist iets goeds vermoeden doet.

Het laatst, dat ik de familie vermeld vond was in 1720, toen MARIA POTTEY te Vlissingen huwde met mr. WILLEM PARKER. Een dochter van PETRUS POTTEY, gouverneur van Curaçao en ELISABETH VAN NAERSEN, trouwde met JOHAN TURCQ, burgemeester van Tholen, overleden 1748, waaruit de familie POTTEY TURCQ.

POTS (THOMAS). Geboren te Amsterdam, uit THOMAS POTS, (overleden in 1635), predikant der Engelsche gemeente aldaar sedert 1617 doch die een en twintig jaren vroeger te Vlissingen had gestaan; van wiens werkkring echter weinig bekend is, daar het eerste aktenboek dier gemeente reeds in den tijd van VROLIK-

HERT verloren was. POTS was in Januari 1610 te Vlissingen gehuwd met SARA DE MAAGD. De jonge POTS, geboren in 1621, studeerde in de godgeleerdheid, en werd in Augustus 1645 als predikant bij de Engelsche gemeente te Vlissingen beroepen. Na zes jaren vertrok hij naar Utrecht, van waar hij in November 1655 in de Nederduitsche gemeente zijner vroegere standplaats werd beroepen. Hier werd hij spoedig een man van grooten invloed, vooral toen hij, na het overlijden zijner echtgenoote NICOLETTA VAN COMMERSTEYN in Februari 1665, hertrouwde, in Maart 1667, met ALIDA de RUITER (geboren 1742) wed. van mr. JOHAN SCHORER en dochter van den admiraal uit diens tweede huwelijk met CORNELIA ENGELS. Uit beide verbintenissen zijn kinderen geboren o. a. een zoon THOMAS (geboren 1670) die nog Schepen te Vlissingen is geweest, doch krankzinnig stierf; eene dochter ANNA (1671—1727) getrouwd met mr. WILLEM POTTEY (1666—1694) Rekenmeester van Zeeland en twee dochters ALIDA en SARA ongehuwd overleden. Dominee POTS was een kundig maar naar men zeide, lastig en heerschzuchtig man. Zoo had hij groote onaangenaamheden bij de beroeping van JACOBUS DE CLIEVER uit Domburg naar Vlissingen, waarvan hij de goedkeuring lang wist tegen te houden, doch eindelijk voor de uitspraak der Classis zwichten moest. In den *Sleutel op de Burlesque notulen van Zeeland* wordt verhaald, dat er, na dat beroep, een brief onder zijn deur werd gestoken, waarin geschreven stond:

„Gij wildet geenen CLIEVER;
Wij wilden geenen liever
En 't beroep is gedaan,
Spijt uw bakhuis, Baviaan!"

Erger waren de moeilijkheden, toen kort daarop POTS den door de Staten van Zeeland afgezetten predikant JACOBUS KOELMAN voor zich prediken liet. De Staten namen dit zóó hoog op, dat POTS en zijn ambtgenoot BERNARDUS VAN

DEINSE, voor wien KOELMAN ook was opgetreden, voor drie maanden werden geschorst, van welke zaak de kerkeraadsnotulen te Vlissingen van 1684 omstandig gewag maken. Volgens den *Sleutel op de Burlesque notulen*, zou POTS ook op een min loffelijke wijs Vlissingen hebben verlaten, ten gevolge van onvoegzame handelingen door een buurman bespied.

Invloedrijke vrienden bewerkten, dat deze zaak niet streng werd vervolgd, doch de predikant was onvoorzichtig genoeg om voor zijne laatste predikatie tot tekst te kiezen LUCAS XVII vs. 32. „Gedenkt aan het wijf LOTHS." Hij vertrok daarop naar Texel, waar hij in Juli 1689 schijnt overleden te zijn. In dezelfde maand nog werd te Vlissingen zijn opvolger ADRIAAN VAN DEINSE beroepen. VROLIKHERT deelt in zijn *Kerkhemel* mede, dat te Vlissingen een grafschrift verspreid was waarop te lezen stond. „*Hier ligt begraven Schotsche* THOM / *En niemand is er rouwig om enz.* /" THOMAS POTS is afgebeeld op de prent in BRANDT der lijkstatie van den admiraal DE RUITER op den 18 Maart 1677, nevens zijn zoontje, dat van wegens zijne jonkheid door een dienaar bij de hand werd geleid. Dat POTS een geleerd en welsprekend man was, mag worden opgemaakt uit zijn beroep bij de Engelsche gemeente te Amsterdam in 1659, en bij de Nederduitsche gemeente te Utrecht in 1663, welke aanzoeken hij echter afsloeg. Misschien heeft een ziekelijk gestel, want hij „laboreerde veel aan flerezijn" ongunstig op zijn humeur gewerkt, en met het oog op enkele zijner handelingen zou men geneigd zijn te meenen, dat hij niet geheel vrij was van de zielsziekte, die bij zijn zoon ongeneeslijke krankzinnigheid werd.

POURS (JEREMIAS DE). Vermoedelijk geboren te Nieuwpoort in Vlaanderen omstreeks 1585. Hij studeerde in 1605 in de godgeleerdheid te Leiden en werd in 1606, proponent zijnde, beroepen bij de Waalsche gemeente te Middelburg. Zijn naam klonk hier niet vreemd, want in 1587 en 1588 was kapitein DE POURS, die met zijn vaandel te Arnemuiden

garnizoen hield, in Middelburg goed bekend geweest. Meer dan veertig jaren bleef JEREMIAS DE POURS in Zeelands hoofdstad een geliefd prediker, en als hij of zijn ambtgenoot JEAN DOUCHER, spoedig door JEAN TAFFIN en anderen gevolgd, optrad, was er nauwlijks plaats te vinden in de oude kapel van 't klooster der Bogaarden, sedert 1575 in gebruik gegegeven aan de Waalsche gemeente, die in de eerste jaren der zeventiende eeuw hier meer dan twaalfhonderd lidmaten telde. Nauwlijks had DE POURS, zeker met een welsprekend woord, herdacht een der aanzienlijkste leden zijner gemeente MAGARETA VAN BERCHEM, sedert een jaar weduwe van jhr. JACQUES DE MALDERÉ, in het laatst van October 1618 gestorven en in de Fransche kerk bij haar echtgenoot begraven, of hij vertrok naar Dordrecht als afgevaardigde op de Nationale Synode. Hier werd hem opgedragen om op den 13 November in het koor der Groote kerk de openingsrede in het Fransch uit te spreken, nadat BALTHASAR LYDIUS predikant te Dordrecht dat in het Nederlandsch had gedaan, waarna de kerkvergadering in statigen optocht naar de Kloveniersdoelen trok, waar de samenkomsten werden gehouden.

DE POURS bleef in zijne gemeente een geliefd en werkzaam predikant, die maar zelden des Zondags een kerkbeurt verzuimde en ook den wekelijken dienst getrouw waarnam. Waarschijnlijk is ook zijn invloed niet gering geweest op JEAN BAQUESNE, eertijds priester en prediker der orde van St. Franciscus, die op den tweeden kerstdag van 1611, in de Fransche kerk te Middelburg, openlijk zijn overgang betuigde, welke toespraak niet lang daarna bij RICHARD SCHILDERS het licht zag. (*Bibliotheek Zeeuwsch genootschap*). DE POURS was gehuwd en had in 1614 drie kinderen. In Januari 1648 is deze brave man gestorven en den 17en in de Waalsche kerk begraven. DE POURS heeft uitgegeven: *La Divine mélodie du S. Psalmiste*, *à tous les fidèles en J. C. qui en la communion de sa sainte Cêne sont membres de son corps en son église Wallone à Middelbourg*, herdrukt in 1644. — *Démonstration que la guerre a esté commencée*, *consti-*

tuée et maintenue par les Provinces-Unies, pour la manutention de la Religion et des Privilèges, Middelbourg 1631, 4°.

POUS. Het geslacht Pous, vroeger bekend als VAN DER WELLE of VAN DER WEELE gezegd Pous, schijnt afkomstig te zijn uit Noord-Beveland, waar Welle (Weele) met Coninxhem een der grootste ambachten was, dat door de stormvloeden van November 1530 en 1532 onderging. Reeds eene eeuw vóór dien tijd was echter de familie Pous naar Zierikzee verhuisd, waar in 1406 vermeld wordt JONGE JAN POUS OLEZOON dictus VAN DER WELLE. Ook in het wapen bleef de herinnering aan de oude afkomst zichtbaar PIETER HUBRECHTSE VAN DER WEELE gezegd Pous, trouwde in het begin der zeventiende eeuw met CATHARINA VAN DE WAARDE (WEERDE). Hun dochter SARA werd de echtgenoote van mr. CORNELIS BOOGAERT te Delft, waaruit voortkwam MARIA BOOGAERT (overleden 1645) getrouwd met mr. GERARD VAN DER NISSE (overleden 1669). Door huwelijk nam een tak, meest te Zierikzee gebloeid hebbende en daar pas voor enkele jaren uitgestorven, den naam aan van MOGGE POUS, toen de familie MOGGE, in November 1756, door het overlijden van mr. PIETER MOGGE VAN RENESSE in de mannelijke lijn was ondergegaan. Mr. PIETER POUS was Schepen en Raad te Zierikzee en bewindhebber der O. I. Compagnie. Hij huwde met SARA CATHARINA MATTHIAS, eene dochter van JOHAN CONSTANTIJN MATTHIAS, Burgemeester van Middelburg en SARA WILHELMINA SANDRA. Hun zoon BONIFACIUS MATTHIAS POUS werd te Middelburg den 25 Juli 1744 geboren. Hij studeerde te Leiden, waar hij in 1761 in de rechten promoveerde met eene dissertatie *De Lege Anastatiana*. Reeds spoedig werd hij griffier van den Raad van Vlaanderen, en in 1765 Schepen, Raad en Thesaurier van Middelburg, in welke posten hij na de verandering in 1787, door den Prins niet bevestigd werd. Hij was ook Bewindhebber der O. I. Compagnie ter kamer Zeeland en curator der Latijnsche school. Na de omwenteling van 1795 kwam deze ijve-

rige, kundige en eerlijke man weder op den voorgrond. Hij werd lid van den municipalen Raad en op den 3 Maart met C. G. BIJLEVELD, IMAN CAU, N. C. LAMBRECHTSEN en L. C. VAN SONSBEECK naar den Haag gedeputeerd. In het volgend jaar koos men hem tot Representant-plaatsvervanger en toen mr. J. C. AUSTEN zitting nam in de commissie tot het ontwerpen eener constitutie, werd POUS lid der Nationale vergadering.

Al die betrekkingen vervulde hij onpartijdig, onvermoeid en met groote toewijding, waardoor hij te veel eischte van zijn niet sterk gestel. In den zomer van 1797, begaf hij zich met een wankelende gezondheid naar de baden van Aken. Hij vond er echter geen baat, en toen hij naar Middelburg terugkeerde, nam de ziekte zoo snel toe, dat hij op den 28 September te Breda overleed. POUS was tweemalen gehuwd, eerst in 1760 met JOHANNA CATHARINA DE BEVEREN, waarvan de bruiloftsgedichten gedrukt zijn, en na haar overlijden hertrouwde hij met ANNA MARIA STEENGRACHT, (geboren te Tholen in 1753 en overleden te Middelburg in 1828) die als zijne weduwe in 1801 de echtgenoote werd van JOHANNES DE FREMERY, predikant en hoogleeraar te Middelburg. Een portret van mr. B. MATTHIAS POUS in 1799 door R. VINKELES gegraveerd, uit *Vervolg op* WAGENAAR is in *Zelandia illustrata*. De dochter uit het tweede huwelijk JACOBA MARIA MATTHIAS POUS (overleden 1829) werd de echtgenoot van HUBERTUS GERARDUS FOCK, ontvanger der stedelijke belastingen te Middelburg (overleden 1821); waaruit voortkwam de familie VON BRUCKEN FOCK. De eenige zoon uit het tweede huwelijk was PIETER POUS, geboren te Middelburg den 12 October 1777. Deze studeerde te Leiden en promoveerde in de rechten den 1 Juli 1791. Te Middelburg bekleedde hij een aantal betrekkingen, en hiervoren bladz. 325 is verhaald hoe hij als president der Vierschaar een beschuldigde in dichtmaat toesprak. Jarenlang was hij gequalificeerde van het Staatsbestuur, belast met de vereffening der zaken van de opgeheven Oost-Indische Com-

pagnie, eerst vervangen door een Comitté tot den Oost-Indischen handel en daarna door een Raad der Aziatische bezittingen en etablissementen. POUS was later ook lid van den stedelijken Raad, van de centrale directie van Walcheren en ontvanger der Convoien en licenten. Hij was gehuwd met SUSANNA PETRONELLA DE FREMERY, oudste dochter van den hoogleeraar en predikant te Middelburg JOHANNES DE FREMERY, uit welken echt een dochter hem overleefde, zijnde MARIA POUS, eerst gehuwd met den predikant KOOLHAAS, waaruit een zoon dr. C. P. POUS KOOLHAAS, en als weduwe hertrouwd met den predikant ADRIAAN TAK (VAN POORTVLIET) waaruit een zoon mr. J. P. R. TAK VAN POORTVLIET en twee dochters. Mr. PIETER POUS overleed den 30 Juni 1851 en zijne weduwe in 1856.

Hij was een man van uitgebreide kennis en groote werkkracht. Door nauwgezet beheer en spaarzaamheid, kreeg hij een aanzienlijk vermogen. Zijn vreemde opvatting van maatschappelijke vormen en andere eigenaardigheden, brachten te weeg dat hij bij velen zijner tijdgenooten niet hoog stond aangeschreven. Op een zijner hofsteden, Ter Mee onder Oostkappel, had hij, een vijftig jaren geleden, een „Kweekschool voor den Landbouw" gevestigd, waar jongelieden ook voor scheepsjongens konden worden gevormd, en er zijn nog curieuse anecdotes in omloop van de wonderlijke manier, waarop de jongens werden opgeleid, en hoe de directeur, die in de buurt de hofstede Ter Linde bewoonde, van hun arbeid partij wist te trekken. Loffelijke vermelding verdient de moeite, die POUS zich voor FRANS NAERBBOUT heeft gegeven, waardoor deze verdienstelijke zeeman in zijn ouderdom voor armoede werd bewaard. Van zijn geschriften, getuigende van een helder hoofd en een practischen blik, zijn met zijn naam gedrukt: *De mogelijkheid van het uitroeien der bedelarij in de Bataafsche Republiek*, Middelburg 1801. Zeer geprezen in de *Vaderlandsche letteroefeningen voor* 1802. — *Geschiktheid van Middelburg tot den handel op de Oost- en West-Indië*, Middelburg 1802. Lof-

felijk beoordeeld in de *Vaderlandsche bibliotheek.* — *Noodzakelijkheid dat de handel op de Oost-Indische bezittingen door een uitsluitend lichaam gedreven worde*, Middelburg 1802. Geprezen in *Vaderlandsche bibliotheek*, deel VI. — *Over de cultuur van mangelwortelen*, Middelburg 1812. — *Onderzoek of het voor den Nederlandschen handel wenschelijk is den handel in thee vrij te stellen*, Middelburg 1817. Gunstig beoordeeld in de *Vaderlandsche letteroefeningen* 1817. — *Bedenkingen van Directeuren der Chineesche expeditiën te Middelburg*, Middelburg 1821. — *Bedenkingen over de vraag of de vrije onbelemmerde uitvoer van granen ten allen tijde voor ons vaderland nuttig en noodzakelijk is*, Middelburg 1824. — *Gedachten over den landbouw, en hoe de landbouw bij de lage prijzen der tarwe kan blijven bestaan*, Middelburg 1835.

POUWELSEN (WILLEM en MARTINUS). Van deze verdienstelijke kunstschilders kan ik het volgende mededeelen. WILLEM POUWELSEN werd geboren te Zierikzee den 12 Juni 1801, uit HENDRIK, onderofficier van administratie bij het leger, en HENDRINA KLOOSTERMAN. Beide ouders stierven vroeg, zoodat de kinderen door steun van anderen moesten worden opgevoed. Reeds spoedig bleek de bijzondere aanleg der knapen voor teekenen en schilderen, wat enkele vermogende kunstvrienden aanleiding gaf om voor hun ontwikkeling zorg te dragen. Na de lessen op de Middelburgsche Teekenacademie met den meesten lof te hebben bijgewoond, vertrok WILLEM in Augustus 1828 naar Antwerpen, waar hij onder de leiding kwam van den bekenden schilder IGNATIUS JOSEPHUS VAN REGEMORTER (1785—1873). In 1835 vestigde hij zich te Middelburg, waar hij ijverig werkzaam bleef. Beide broeders waren door innige genegenheid verbonden en bleven dan ook levenslang bij elkander. Herhaalde malen deden zij kunstreizen; zoo bezochten zij van 1835 tot 1842, meer dan eens de schilderachtige Maasoevers tusschen Luik en Dinant en in 1846 deden zij een tocht langs den Rijn en naar Zwitserland,

waarbij zij een paar maanden in het Berner-Oberland doorbrachten Een aantal schilderijen, waarvan vele in Zeeland gebleven zijn, waren de vruchten hunner studies. In 1861 verhuisden de broeders naar Antwerpen, waar WILLEM den 15 October 1873 ten huize van zijn broeder, waar hij inwoonde, overleden is.

MARTINUS POUWELSEN werd geboren te Groningen den 24 Februari 1806. Na de Teekenacademie te Middelburg, als een der beste leerlingen te hebben afgeloopen, bezocht hij van 1830 tot 1835 de Academie te Antwerpen, waar hij in de klasse der antieken in 1833 de zilveren medaille behaalde; waarna hem in 1836 eene medaille werd toegekend voor een schilderij op de Tentoonstelling te Brussel, dat reeds vóór de opening was verkocht. Te Middelburg teruggekeerd, vestigde MARTINUS zich als lesgevend meester en had spoedig grooten naam en een aantal leerlingen. In September 1850 trad hij aldaar in den echt met E. M. BEIJDALS en in October 1861 verhuisde hij naar Antwerpen, om na een arbeidzaam leven zijn overige dagen rustig in die kunstlievende stad door te brengen, waar de lang krasse grijsaard den 28 Januari 1891 overleden is. Enkele schilderijen der beide broeders, welke op Zeeland betrekking hebben, zijn nog in Middelburg, o. a. bij de erven van den heer M. VOLKRIJK LIEBERT, een kermis in die stad op de woelige groote markt, en een kermis te Oost-Souburg bij het ringrijden, waarvoor MARTINUS het landschap en WILLEM de figuren schilderde.

PRATENSIS (JASON) ook wel JASON VAN DER MEERSCHE genoemd, schijnt van eene uit de omstreken van Gent afkomstige, doch te Zierikzee gevestigde familie geweest te zijn. Hij studeerde te Leuven en vestigde zich als geneesheer in zijne geboortestad. In 1538 verhuisde hij naar Veere en werd door MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIË, die met zijne echtgenoote LOUISE VAN CROY, toen vorstelijk op het kasteel Zandenburg leefde, tot lijfarts aangesteld. DE LA RUE en

Ermerins noemen Adolf van Bourgondië, wat eene misstelling schijnt te wezen, daar deze reeds in 1540 overleed. Wellicht had op de benoeming van den Zierikzeeschen doctor invloed diens buitengemeene kennis der zwangerschap, gelijk uit zijne geschriften blijkt, daar het huwelijk van den markies, na het sterven van een door Jan de Maubeuge afgebeeld zoontje, kinderloos bleef. Misschien was de letterkundige lijfarts ook de philosoof en de poëet, als lid der hofhouding vermeld. In 1548 werd Pratensis poorter van Veere en was er van 1549 tot 1553 Schepen. Kort daarna schijnt hij, wellicht om gezondheidsredenen, naar Zierikzee teruggekeerd te zijn, en is daar den 2 Mei 1558 gestorven. Op het koor der St Lievenskerk, in de kapel der Colveniers, werd boven zijn graf een gedenkbord geplaatst, waarop Latijnsche lofdichten door Adriaan Hoffer.

Pratensis heeft geschreven: *Sylva Carminum adolescentiae* D. Jasonis Pratensis, Antv. 1530, en als geneeskundige: *De uteris et victu gravidis observando*, Antv. 1524, Amsterdam 1657. — *De pariente et partu*, Antv. 1527, Amst. 1657. — *De sterilitate arcenda et progignendis liberis*, Antv. 1531, Amsterdam 1657. — *De tuenda sanitate*, Antv. 1538 et 1558. — *De Cerebri Morbis curandis*, Bas. 1549. Er bestaat een afbeeldsel van hem in prent met het omschrift: Jason Pratensis, *Poëta et Medicus* en zijne spreuk: *Principiis obsta*. De familienaam komt gelatiniseerd in Zierikzee niet voor, doch van der Meersch en van der Mersche wordt menigmalen genoemd, als verwant aan de geslachten Stavenisse, Vierling, Mogge, enz. Omstreeks den tijd dat Pratensis te Veere woonde, was er te Middelburg een geneesheer Lieven de Pratis (a Prata), waarvan melding wordt gemaakt door mr. J. H de Stoppelaar in *Oud-archief van Middelburg*, op het jaar 15$^{42}_{43}$. Ook werd Steven van Praet, medicijn, geboortig van Gent, in Juli 1525 poorter.

Sommigen hebben gemeend dat Pratensis ook verwant was aan het geslacht Del Prado (van der Meersche), waar-

van Hortensia (overleden 1624), eerst gehuwd met Jean de Fourmenois, als weduwe de kunstlievende echtgenoote werd van den ridder Pieter Courten. Onder haar invloed liet deze, waarschijnlijk omstreeks 1613, het prachtige huis bouwen in de Noordstraat te Middelburg, een gebouw dat later, toen in 1725 Ewoud van Dishoeck het bewoonde, volgens de getuigenis van de la Rue, meer had van een vorstelijk paleis dan van de woning van een burger. Van den tuin, zegt Cats in zijn gedicht op „zijne weerde vriendin Hortensia del Prado," opgenomen in zijn *Christelijk huiswijf*:

„Daer speelt het geestig nat in honderd watersprongen
Daer teelt de gulle visch; de herten krijgen jongen,
Wat dient er veel geseyt? Daar is een volle schat,
Een woud, een open veld te midden van de stad."

In den Franschen tijd werd de vervallen woning door brand vernield en omtrent 1825 liet jhr. mr. J. van Reigersberg Versluijs op de ledige ruimten het nieuwe gebouw optrekken, dat nog heden de Noordstraat versiert. Geschilderde portretten van Hortensia del Prado, Gualtero del Prado en Lucretia del Prado hingen op het kasteel Popkensburg en werden door jhr. mr. Jacob de Witte van Citters aan het Rijksmuseum van schilderijen te Amsterdam gelegateerd.

PUTTE (van de). Het middelpunt van het dorpsleven was in oude dagen, nog meer dan tegenwoordig in afgelegen streken, de waterput, en daarom is het natuurlijk, dat vele geslachten naar die bron geheeten, wel zijn van éénen naam, doch niet van eenerlei afkomst. In Noord- en in Zuid-Nederland kwam de familienaam van de Putte, van der Put, van Putte meermalen voor, en zoo zijn in Zeeland drie familiën van de Putte geweest, waarvan de verwantschap, voor zoover ik weet, niet te bepalen is.

In het laatst der zestiende eeuw kwam naar het vrij geworden Vlissingen Reinier van de Putte uit Thienen, waar hij in 1534 was geboren, met twee zonen Karel en Pieter en eene dochter. Hij schijnt een wetenschappelijk man geweest te zijn en vestigde zich als apotheker in zijne nieuwe woonplaats en overleed er in Maart 1616. Zijne dochter Johanna trouwde in Februari 1610 met Pieter Joosse Duivelaar, die burgemeester te Middelburg werd, en hun dochter Susanna huwde in 1639 met prof. Marcus Zuerius Boxhorn. Carel van de Putte Reiniersz., geboren te Meenen, omstreeks 1570, en met zijn vader uit Thienen medegekomen, was koopman te Vlissingen, en in 1606 gehuwd met Neeltje Jacobs uit Breda. Hieruit kwam voort eene dochter Christina, echtgenoote van Jacobus Bosschaert, predikant te St.-Annaland, en daarna te Goes. In Januari 1645 hertrouwde zij met Hendrik de Ridder afkomstig uit Reimerswale, predikant te Haamstede. De vrouw overleed reeds in November van hetzelfde jaar; haar echtgenoot drie maanden later, en haar vader, die in April 1645 te Haamstede ondertrouwd, maar te Vlissingen gehuwd was met Anneke Bosschaert, jonge dochter van Lillo, stierf in September 1648. Nu is het opmerkelijk, dat men kennelijk van denzelfden persoon (hoewel hij te Haamstede wordt gezegd uit Meenen afkomstig te zijn) een grafzerk vindt in de kerk aldaar (Nieuwhof, *Gedenkboek*) en in de St.-Jacobskerk te Vlissingen (*Navorscher* 1858), waaruit men besluiten zou, dat zijn stoffelijk overschot uit genoemd dorp naar die stad is overgebracht. Catalina van de Putte, de jongste dochter van dezen Karel, trouwde in Februari 1667 met Hendrik Boxhorn Zuerius van Bergen-op-Zoom, predikant in de Kruisschans, waaruit twee kinderen Jacobus Zuerius, predikant te Arnemuiden (1638—1710) en Christina Zuerius, gehuwd met Henricus Berdenis in 1656 predikant te Sluis. Als weduwe hertrouwde zij in 1653 met Johannes Bosschaert (broeder van bovengenoemden Jacobus, predikant te Lillo en

van 1654 tot 1661 te Vlissingen. Dr. REINIER VAN DE PUTTE was vermoedelijk een zoon van bovengenoemden KAREL Hij trouwde in Juni 1627 met MAYKEN DINGEMANS wed. van CORNELIS JANSZ. DE MOOR te Vlissingen, waar hij als een vermaard en algemeen geacht geneesheer gevestigd was

PIETER REINIERSZ. VAN DE PUTTE, geboren te Thienen volgde zijn vader als apotheker op. Hij was getrouwd met N. DE BOTH, waaruit kinderen o. a. een zoon REINIER die in 1634 als jongman uit Vlissingen in den echt trad met CATHARINA VAN GOCH. Indien dit huwelijksjaar, ontleend aan *Navorscher* 1858 nauwkeurig is, zou hun zoon KAREL VAN DE PUTTE, omstreeks 1635, en niet, gelijk wel eens opgegeven wordt, in 1630, geboren zijn. Hij ging vroeg ter zee varen, en woonde de meeste groote zeeslagen dier dagen bij. In December 1679 was hij Schout-bij-nacht en in 1684 Vice-admiraal, in welken rang hij bevel voerde over het tweede smaldeel van de vloot, welke in November 1688, den stadhouder WILLEM III naar Torbay bracht om den troon van Engeland te bestijgen. In 1690 onderscheidde hij zich bij Bevesier, waar gelijk gezegd werd, de Franschen de overwinning, de Engelschen de schande en de Nederlanders den roem behaalden. Daarna ging hij niet meer naar zee, vestigde zich te Vlissingen, schijnt ziekelijk geworden, en overleed den 17 April 1695. Hij werd in de St.-Jacobskerk begraven en boven zijne zerk hingen de wapenschilden: VAN DE PUTTE, VAN GOCH, BOTH en SNOUCK. Als zeekapitein was hij in 1685 gehuwd met JOHANNA CONSTANTIA BISCOP, dochter van SAMUEL, (getrouwd in 1657 met JOHANNA CONSTANTIA CAU, die in 1671 als weduwe hertrouwde met ADRIAAN VAN TRAPPEN gezegd BANCKERT, Luitenant-Admiraal van Zeeland. KAREL VAN DE PUTTE liet kinderen na o. a. SAMUEL VAN DE PUTTE, geboren te Vlissingen in 1690. Na aldaar zijne opleiding te hebben ontvangen, ging hij te Leiden studeeren en promoveerde in 1711 in de rechten. In 1715 werd hij Schepen en Raad, doch die enge kring kon den reislustigen man niet

boeien. In 1718 trok hij met een paar academievrienden naar Italië en Constantinopel, waar zijne reisgenooten de een na den ander achterbleven. VAN DE PUTTE trok toen alleen door den Archipel naar Alexandrië en vervolgens door Arabië en Perzië naar Cochin op de kust van Malabar, waar hij in Augustus of September 1725 schier uitgeput aankwam. Op Ceilon uitgerust hebbende, trok hij Indisch gewaad aan, en aanvaardde den tocht door de landen van den Grooten Mogol en naar Thibet en Groot-Tartarijen. Hier kleedde hij zich als een Chineesch mandarijn en trok zoo het geheimzinnige Hemelsche Rijk binnen. Veertien jaren later verscheen onverwacht de lang verloren geachte reiziger weder te Delhi, de verblijfplaats van den Grooten Mogol, en vertrok in 1743 over Bengalen naar Malakka, van waar hij over Perzië naar Europa wilde terugkeeren. Te Malakka veranderde hij echter van voornemen en deed een tocht naar den berg Ophir, van waar hij 1737 weder te Batavia kwam. Hier werd hij ziek en overleed ten huize van zijn vriend en stadgenoot P. H. LAMMENS op Maandag den 27 September 1745, en twee dagen later werd het stoffelijk overschot van dezen grooten reiziger op het Binnen-Portugeesche kerkhof te Batavia „statiglijk" begraven. De heer LAMMENS zond in het volgend jaar enkele zaken door VAN DE PUTTE nagelaten naar zijn betrekkingen te Vlissingen, zooals de *Bataviaasche courant* van Dinsdag 6 October 1745, waarin een en ander omtrent hem wordt medegedeeld; een geteekend kaartje van Groot Thibet (*Zelandia illustrata* dl. I) en enkele snippertjes vol geschreven aanteekeningen, zijnde het onbeduidend overschot van meer papieren, die op zijn verzoek kort voor zijn dood verscheurd zijn geworden; alsmede het houten inktpotje op al zijn reizen gebruikt. Twaalf jaren na zijn overlijden, kwam bij zijne betrekkingen te Vlissingen een brief van zekeren MARTIN, lijfarts van den Grooten Mogol: die aan VAN DE PUTTE in een eerbiedig en vriendschappelijk schrijven vroeg om eenige medische boeken, en tevens mededeelde, dat hij een paar schilderijtjes voor hem naar Holland

had gezonden. Die teekeningen, bij een koopman te Amsterdam bezorgd, bleken weinig beduidende afbeeldingen te zijn der twee voornaamste minnaressen van den Grooten Mogol. Achtereenvolgens zijn in 1793 en in 1803 al deze voorwerpen aan het Zeeuwsch genootschap ten geschenke gegeven. VAN DE PUTTE was de laatste mannelijke telg van zijn geslacht, daar zijn broeder mr. PIETER KAREL VAN DE PUTTE, van 1704 tot 1745 Schepen en Raad van Vlissingen, aldaar den 12 April van hetzelfde jaar kinderloos overleden was. De bovengenoemde voorwerpen kwamen aan zijne naaste erven, zijnde dochters zijner zuster CATHARINA JOHANNA VAN DE PUTTE, in 1715 getrouwd met PHILIBERT VAN BOESCHOT, weduwnaar van ANNA CORNELIA VAN GOCH, waaruit CORNELIA CONSTANCIA VAN BOESCHOT, die in 1745 de echtgenoote werd van mr. PIETER VAN VISVLIET en CONSTANTIA SUSANNA VAN BOESCHOT, eerst getrouwd met mr. NICOLAAS CORNELIS VAN HOORN en als weduwe in Mei 1755 met ANTONIE PIETER LAMBRECHTSEN, Burgemeester te Vlissingen. Wanneer ik het wel heb, is daarmede de familie uitgestorven, die tot wapen voerde: in goud een roode keper, beladen met drie klaverbladen van goud, vergezeld van 2 en 1 hanen van sabel, en onder de keper twee uitkomende menschenbeenen van natuurlijke kleur. Over dezen merkwaardigen reiziger, zie men enkele artikelen in *De Navorscher*, eene mededeeling van mr. S. DE WIND in *Archief uitgegeven door het Zeeuwsch genootschap* en eene verhandeling van prof. VETH in de werken van het Aardrijkskundig genootschap. Van eene andere familie VAN DE PUTTE, meest te Middelburg gevestigd, geeft SMALLEGANGE het wapen op zijnde: in azuur 2 en 1 ringen van goud. De heer DE WIND meent, hoewel ik geloof ten onrechte, dat dit geslacht aan het vorige verwant was. Het waren aanzienlijke kooplieden te Middelburg, afkomende van HERMAN VAN DE PUTTE uit Dordrecht, die in 1622 poorter te Middelburg werd. Zeer waarschijnlijk was zijn zoon of kleinzoon HERMAN VAN DE PUTTE, een vermogend handelaar die in 1665 in

het huis De Witte Leeuw in den Langedelft woonde, en eigenaar werd van een buskruitmolen aan de noordzijde der Oude haven van Middelburg, welke fabriek later de Grenadier werd genoemd. De zoon, misschien ook de kleinzoon, van dezen was HERMAN VAN DE PUTTE, geboren in 1657, die onderscheiden betrekkingen bekleedde en o. a. die van griffier of waterklerk der vijf ambachten van Walcheren. Hij was een kundig en achtingswaardig man, die des zomers de buitenplaats De Griffioen aan den Seissingel te Middelburg bewoonde. Toen VAN DE PUTTE in 1701 met zijne aan kanker lijdende echtgenoote MARIA VAN DEN BRANDE, dochter van JOHAN, Raadsheer in den Hoogen Raad, en MARIA RADERMACHER, te 's-Hertogenbosch een vermaard geneesheer ging raadplegen, maakte hij kennis met den predikant van Geffen en Nieuwland MATHEUS GARGON. Bij het overlijden zijner echtgenoote den 9 Juli 1701 te 's-Hertogenbosch (zie *Klaagzang* in Bibliotheek Zeeuwsch genootschap) ontving de bedroefde echtgenoot van genoemden predikant menig verzachtend woord, gelijk blijkt uit eene vertaling van de *Vertroosting der Wijsbegeerte van* BOETHIUS in 1703 te Amsterdam gedrukt, en door GARGON aan zijn vriend opgedragen. Door den invloed van VAN DE PUTTE werd deze bekwame prediker in 1702 te Serooskerke (W.) beroepen, wat de vriendschap tusschen beide degelijke en deugdelijke mannen nog versterkte, waarom GARGON hem in 1715 in zijn werk *De Walchersche Arcadia* als HEERMAN, tot een der hoofdpersonen maakt van dit bevallig geschreven boek, en hem op schier iedere bladzijde in een belangwekkend licht plaatst. In de meermalen genoemde verzameling van SCHELTUS VAN KAMPFERBEEKE was een genealogisch fragment van deze familie (1600—1671) verwant aan de Zeeuwsche geslachten OUZEEL, CHRISTIAANSE, BEECKMAN, SCHORER, RADEMACHER en VAN DEN BRANDE. Naar het schijnt, hebben sommigen van dit geslacht wel eens gebruik gemaakt van het zegel der bovengenoemde VAN DE PUTTE's Onder de Nederlandsche familiën voor wie de befaamde en

als bedriegers gestrafte wapenherauten van Brabant P. A. en J. DE LAUNAY adelbrieven en genealogieën maakten, behoorde ook deze familie VAN DE PUTTE. Zie het werk over hem van L. GALESLOOT, Brux. 1866, in Provinciale Bibliotheek van Zeeland.

Een ander geslacht VAN DE PUTTE kwam in het laatst der zestiende eeuw uit Vlaanderen en vestigde zich meest in Zuid-Beveland. ABRAHAM VAN DE PUTTE uit Ronse, trouwde in September 1698 met LIJNKEN JACOBS uit Saaftinge. Deze familie leefde meest in eenvoudigen kring.

In hoever JOHANNES (?) VAN DE PUTTE, die als scheepsgezagvoerder in dienst der Oost-Indische Compagnie in 1767 te Bantam stierf, tot een dezer geslachten behoorde, kan ik niet beslissen. Zijn zoon JOHANNES ADOLPHUS VAN DE PUTTE, geboren in 1764, bracht zijn jeugd meest te Middelburg door, en schijnt reeds vroeg met zijn vader naar zee te zijn gegaan. Hij klom spoedig op en deed eenige reizen als scheepsbevelhebber naar Oost-Indië. Bij het stilstaan van den handel, na de omwenteling van 1795, werd hij tot werkeloosheid gedwongen, doch toen in 1811 de oud-officieren der Oost-Indische Compagnie opgeroepen werden, werd ook VAN DE PUTTE in dienst gesteld, en kreeg het bevel over eenige kanonneerbooten omstreeks Eierland gestationneerd. Twee jaren later werd hij kommandant van den oorlogsschoener Circe. Toen hij kennis kreeg van de omwenteling in 1813 en vernam hoe de Nederlandsche natie zich uit de dwinglandij verhief, aarzelde de wakkere zeeman geen oogenblik om zich bij de beweging aan te sluiten. Hij ontzag geen gevaar om met zijn schoener langs de batterijen van den Helder te zeilen, waar toen de door allerlei banden aan de BONAPARTES verknochte VERHUELL het bevel voerde. Gelukkig kwam de Circe te Amsterdam, waar niet lang daarna de Souvereine Vorst den kloeken bevelhebber den titulairen rang gaf van kapitein-luitenant ter zee. In 1815 werd VAN DE PUTTE door de Middelburgsche firma VAN DEN BROECKE, LUTEIJN en SCHOUTEN uitgenoodigd

om het bevel op zich te nemen over de eerste vaart naar China, en op den 13 Augustus 1817 kwam hij in de op den 9 Augustus door koning WILLEM I pas geopende haven met een volle lading thee uit Canton binnen. Niet lang daarna ging De Middelburg weder naar zee en op den 10 Juni 1818 kreeg de gezagvoerder gelegenheid om in den Atlantischen Oceaan een blijk te geven van kloekheid en zeemanschap. Een zwaar gewapende kaper uit Buenos-Ayres begon den koopvaarder te volgen, doch deinsde af toen deze toonde den strijd niet te vreezen. Een paar dagen daarna kwam hetzelfde, of een gelijksoortig vaartuig opdagen, en eischte onder het lossen van kanonschoten om de vlag te strijken. De Zeeuwen waren echter waakzaam en vaardig, en schoten zóó dapper terug, dat de kaper na een gevecht van een half uur met schade wijken moest en De Middelburg zijn reis ongestoord kon voortzetten. Op den eerstvolgenden Zondag werd de toen aan boord nog gewone godsdienstoefening door den ernstigen gezagvoerder gebezigd om God te danken voor deze opmerkelijke uitredding, welke bijzonderheid verhaald wordt in het *Godsdienstig Handboek voor zeelieden door* CHRISTIAAN MEEUSE. De tocht naar China slaagde naar wensch, doch de brave bevelhebber werd op de tehuisreis lijdend en stierf aan een uitterende ziekte, omtrent zestien zeildagen van de Kaap De Goede Hoop, waar zijn stoffelijk overschot onder een zerk met opschrift ten grave werd gebracht. VAN DE PUTTE was een algemeen geacht en uitnemend zeeofficier, en werd als een vader door het scheepsvolk bemind. De opperstuurman D. J. BULSING nam het bevel over De Middelburg op zich, doch vóór de aankomst had er nog een ongeluk aan boord plaats, daar de jongeling JOHANNES CORNELIS BOURJÉ, een veelbelovende zoon van den bekenden JOHAN WILLEM BOURJÉ te Middelburg door een val uit den mast het leven verloor. (Vgl. *Middelburgsche courant* 28 Augustus 1819). JOHAN ADOLPHUS VAN DE PUTTE was gehuwd met JOHANNA MARGARETA FRANSEN, dochter van ALBERT FRANSEN, Schout van 's-Heer Arendskerke. Uit dien echt

werd den 26 November 1798 te Middelburg geboren JOHANNES FRANSEN VAN DE PUTTE. Reeds vroeg kwam hij bij zijn vader aan boord, waardoor hij veertig jaren later recht verkreeg tot het dragen der St.-Helena-medaille, terwijl hij in zijn ouderdom ook nog de ridderorde van den Nederlandschen leeuw verkreeg. VAN DE PUTTE vestigde zich als koopman en bierbrouwer te Goes, en was aldaar in vele betrekkingen. Jaren lang was hij lid van den Raad en van de Provinciale Staten en van 1868 tot zijn overlijden lid van de Eerste kamer der Staten-Generaal. Hij was een scherpzinnig, gevat en ijverig man, doch door doofheid lastig bij gedachtenwisseling. Des zomers bewoonde hij eene hofstede Vredehoef onder 's-Heer Arendskerke, waar zijn niet minder hardhoorende vriend J. AB UTRECHT DRESSELHUIS menigmalen zijn gast was. De oprichting van een gedenkteeken te Wolfaartsdijk voor laatstgenoemden uitnemenden man ging meest van VAN DE PUTTE uit; hij was voorzitter der Commissie en hield bij de onthulling op den 1 November 1862 de openingsrede. Behalve die toespraak is van hem in 1854 gedrukt: *Mijne herinneringen; eene vertelling* en te Goes in 1857 *Beschouwingen over den aard en de strekking van den hoofdelijken omslag te Goes.* Hij overleed te 's-Gravenhage den 9 November 1875. FRANSEN VAN DE PUTTE was gehuwd met DIGNA JOHANNA LUTEIJN, (overleden te Utrecht den 24 Juli 1849) dochter van ABRAHAM LUTEIJN, koopman te Middelburg en AUGUSTA GLAUDINA (VAN DER HEIJDEN) SINCLAIR, en als weduwnaar trouwde hij in 1857 met ANNA ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE, welke echt kinderloos bleef. Uit het eerste huwelijk kwamen o. a. voort JOHANNES ADOLPHUS ABRAHAM FRANSEN VAN DE PUTTTE, geboren te Goes den 16 September 1819, en na langdurig lijden aldaar overleden den 10 Februari 1889. Hij was gehuwd met FRANÇOISE ABELLINA BURGER (1820—1885). Als wethouder dier stad, als lid van Gedeputeerde Staten, als voorzitter der Vrijmetselaarsloge en in een aantal andere betrekkingen heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt, en toen

het stoffelijk overschot ter aarde werd besteld, kon de burgemeester terecht op het schier onherstelbare verlies wijzen, dat Goes door het overlijden van JAN VAN DE PUTTE had geleden. Verscheiden zijner kinderen zijn in genoemde stad gevestigd.

Zijn broeder ISAAK DIGNUS FRANSEN VAN DE PUTTE werd geboren te Goes den 22 Maart 1822. Hij had vroeg lust voor den zeedienst en ging ter koopvaardij varen. In Oost-Indië gevestigd, huwde hij in Maart 1850 met LUCIA HENRIETTE CORNETS DE GROOT, geboren te Soerabaia den 28 April 1831. Hij werd eigenaar eener suikerfabriek en van andere ondernemingen, die zeer aanzienlijke winsten afwierpen. Omstreeks 1860 keerde hij in het vaderland terug en spoedig viel het oog op dezen onafhankelijken, scherpzinnigen en werkzamen man. In 1862 werd hij lid der Tweede kamer van de Staten-Generaal en was hij Minister van Koloniën van 1872 tot 1874. Na zijn aftreden werd hij weder lid van de Tweede en van de Eerste kamer, en is aldaar een der meest invloedrijke leden. Hij heeft uitgegeven: *Regeling en uitbesteding der suikercontracten op Java*, Goes 1860. — *Parlementaire redevoeringen*, Schiedam 1872 en 1873, 2 deelen, 8°.

PUY (ISAAC DU), of DUPUY, was afkomstig uit Middelburg, waar zijn broeder zilversmid was. Hij studeerde te Leiden en werd predikant bij de Waalsche gemeente, eerst in October 1774 te Vianen, van waar hij in Maart 1774 te Zwolle beroepen werd. Zijne *Biddagsrede op den* 14 *Februari* 1781 *over Psalm V. vs.* 13 werd door den bekenden jhr. JOHAN DIRK VAN DER CAPELLEN in het Nederlandsch overgebracht en toen VAN DER CAPPELLEN stierf gaf DU PUY uit: *Lofrede van jhr.* J. D. VAN DER CAPPELLEN. *Uitgesproken te Zwolle den* 16 *Augustus* 1784, Amsterdam 1784. Eenige maanden daarna den 3 Januari 1785 is DU PUY overleden. Het is mij niet gelukt iets over dezen predikant te Zwolle op te sporen; de bladzijden die wat over hem konden bevatten, zijn later (mis-

schien door een heethoofdigen oranjeklant) uit het actenboek gesneden. Eene zijner leerlingen was HENRIETTE AMELIA, de onechte dochter van WILLEM VAN HAREN, meer bekend als „mademoiselle DE NERAH" de vriendin van MIRABEAU (*Navorscher* 1886).

PUIJT Jz. (JACOBUS DE) Geboren te Groede den 29 Juli 1740 (ged. 7 Aug.) Zijne ouders JANNIS DE PUIJT en SARA JANSEN, lieden uit den welgestelden burgerstand, lieten hun zoon een goede opvoeding geven en wel te meer omdat de knaap reeds vroeg blijken gaf van buitengewonen aanleg. Eerst zou hij voor den handel worden opgeleid, maar dewijl daarvoor geen geschikte gelegenheid kon worden gevonden, besloot hij zich op de heelkunde toe te leggen. Bij een chirurgus te Middelburg, die ook „het scheermes tracteerde," ontving hij de eerste lessen in genees- en heelkunde en was na een paar jaren zoover gevorderd, dat hij met lof een onderzoek kon doorstaan, om in dienst der Oost-Indische Compagnie als tweede chirurgijn naar Indië te varen. Na drie voordeelige reizen, had de jonge man genoeg overgespaard om in het buitenland zijne studiën voort te zetten. Van 1765 tot 1767 was hij werkzaam in de hospitalen te Parijs en te Rouaan, en woonde aldaar de lessen in de heelkunde bij, vooral in laatstgenoemde stad, waar hij nog juist bij tijds het onderwijs kon genieten van den, vooral als steensnijder, alom beroemden CLAUDE NICOLAS LECAT (1700—1768). Na zijne terugkomst vestigde DE PUIJT zich te Middelburg, deed de vereischte examens en kreeg na eenige gelukkige operatiën van steen, cataract en breuken spoedig een aanzienlijke praktijk. De werkkring werd gaandeweg zóó uitgebreid, dat hij zich enkele jaren later alleen tot verloskunde bepaalde, waarin hij spoedig een grooten naam kreeg en meer dan drie duizend vrouwen bijstond. Bovendien had hij vele zoo mannelijke als vrouwelijke leerlingen die hij de wetenschap volgens de nieuwe beginselen onderwees. Als practicus was hij handig,

nauwkeurig en zorgvuldig en in zijne uitnemende verzameling instrumenten waren niet weinige van eigen vinding. In de uitgaven van het Heelkundig genootschap te Amsterdam schreef hij in 1802 eene belangrijke verhandeling, alsmede in de werken van het Zeeuwsch genootschap IXe en XIVe deel en in de *Konst- en Letterbode* van 1808. Enkele handschriften van hem over heel- en vroedkunde, alsmede een geschreven verhaal van het geweldig oproer te Middelburg in September 1787, worden in de Provinciale bibliotheek van Zeeland bewaard. (*Catalogus* 1876, bladz. 405.) De Puijt was lang president van het collegium chirurgicum, en later lid van de departementale commissie van geneeskundig onderzoek en toeverzicht, alsmede van vele geleerde genootschappen. Als mensch was hij hoogst achtingswaardig en had eene ernstige en godsdienstige levensopvatting. Door woord en daad bleef hij getrouw aan de spreuk die hij zich had gekozen *„Meer zijn dan schijnen.*" Hij overleed den 29 Maart 1812 en ds. Antonie van Deinse, zijn schoonzoon, als gehuwd met zijne dochter Sara Jacoba, schetste den kundigen en waardigen man in eene voorlezing in het genootschap op den 30 October 1813. Wat deze brave man met zijne vrouw en negen meest jonge kinderen te lijden had bij de plundering van 30 Juni 1787 wordt in het *Omstandig verhaal door* A. J. van Cauwenberg zeker sterk gekleurd geschetst. Een geschilderd portret is in het museum In de collectie is een bericht dd. 22 Maart 1782 van de Puijt aan J. W. Te Water over mededeelingen in de werken van het Zeeuwsch genootschap. Het zegel, waarmede die brief gesloten was, vertoont in rood 2 en 1 kikvorschen (puten) van goud Wat H. Sluiters van de Puijt opgeeft, is verschaft door mr. Samuel de Wind.

QUESNEL (Petrus). In 1593 werd als predikant der Waalsche gemeente te Zierikzee beroepen Jean Quesnel (du Quesnel), die predikant in Normandië was. Hij kwam over, doch vertrok reeds weder in Juli 1594 naar Frankrijk. Waar-

schijnlijk was hij na verwant en misschien wel een schoonzoon van PIERRE LOZELEUR DE VILLIERS, en werd uit den echt met diens dochter in 1591 te Middelburg geboren PIERRE QUESNEL. Deze studeerde het laatst te Leiden in 1623, vestigde zich als advocaat te Middelburg en is alleen bekend door zijn geschrift: *Den strick van den openbaren lasteraar, ofte wederlegging van den Hollandschen Apocalypsis*, Delft en Amsterdam 1626; een heftig antwoord op een tegen de Stadhouderlijke regeering en vooral tegen Prins MAURITS gericht en door het Hof van Holland verboden pamflet, getiteld: *Den Hollandschen Apocalypsis vrijmoedelijk uytgheleit door* PAMBONEN VREIMUNDIMA, 1626, 4°. QUESNEL zegt in zijn tegenschrift, dat hij, evenals zijn grootvader LOZERIUS den Prins van Oranje in eene *Apologie* verdedigde, wel een boek zou moeten maken, indien hij de helsche lasteringen tegen Prins MAURITS één voor één beantwoorden ging. Deze rechtsgeleerde stond dus in richting ver van zijn meer algemeen bekenden naamgenoot PIERRE QUESNEL, in 1774 te 's-Gravenhage overleden, zijnde een Roomsch geestelijke die eene geschiedenis der Jezuïeten schreef, waarvan slechts vier deelen onder den titel: *Histoire de la compagnie de Jesus* in 1740 te Solothurn het licht zagen, terwijl hij het verdere handschrift, dat minstens twintig deelen zou hebben gevuld, en waaraan hij een groot deel zijns levens had besteed, enkele maanden voor zijn dood vernietigde. (*Biogr. Univ.* 1847, i. v.)

QUIRYNSEN. Het geslacht QUIRYNSEN zou volgens de opgaaf van MARCUS DE LA PALMA in de laatste jaren der zestiende eeuw uit Buttinge in Middelburg zijn komen wonen. Echter zou het kunnen zijn, dat reeds vroeger familieleden om het geloof naar Engeland waren uitgeweken, daar in December 1582 te Londen in Austin-Friars werd gedoopt BARTHOLOMEUS, zoon van CHRISTIAAN QUIRYNSEN, en in 1584 ANNA LUCASD. QUIRYNSEN, waarbij getuigen waren CHARLES QUIRYNSEN en ELISABETH MOENS. Hoewel de naam QUIRYNSEN,

CRYNSSEN, KRYNSE te algemeen is om verwantschap vast te stellen, zou het toch wel kunnen wezen, dat uit denzelfden stam afkomstig was mr. JASPER QUIRYNSEN, medicijn te Tholen, overleden in Januari 1531, en die op zijn grafzerk afgebeeld is met kruiden in de eene en een urinaal in de andere hand. Zijne echtgenoote JACOMINA CLAASD. schijnt afkomstig te zijn uit het geslacht VAN WISSEKERKE, *Zelandia illustrata*, deel 1. Het wapen der latere QUIRYNSEN's: in goud 3 kruipende zwarte slangen, geeft wel aanleiding om aan afkomst uit een familie van geneeskundigen te denken. Een zoon van QUIRYN GELEINSE (die met zijne vrouw JANNEKEN GILLIS uit Ter Buttinge zou zijn gekomen) was WILLEM of GUILIELMO QUIRYNSEN. Deze werd een schatrijk koopman te Middelburg en was van 1627 tot 1635 meermalen Raad, Schepen en Burgemeester der stad. Het huis „De Gouden Sonne," waarvan de fraaie gevel tegenwoordig nog een sieraad van den Langedelft is en dat afgebeeld staat in *Eigen Haard* 1882, werd door hem in 1633 of 1634 gesticht, en, naar C. A. MACARÉ meent, de Gouden Sonne genoemd, naar het oorlogsschip, dat in de West-Indië voor hem groote rijkdommen had veroverd. Dichterlijker zou de afleiding zijn, indien de naam zinspeelde op het wapen zijner echtgenoote MARGUERITE DE LA VAINQUIÈRE, zijnde een gouden zon stralende op een gevulden druiventros. Vermoedelijk heeft QUIRYNSEN het gebouw niet voltooid gezien, daar hij omstreeks 1635 gestorven is. Hij liet drie zonen na, waarvan de oudste GELEIN aan het hoofd der zaken kwam. Deze was vooral in Engelsche ondernemingen betrokken en huwde in dat land met ALETTA (of ALICE) CAREY. Hij kwam in de gelegenheid om aan koning KAREL I van Engeland diensten te bewijzen, waarschijnlijk van geldelijken aard, waarvoor hij tot ridder-baronet werd verheven. Hij heeft nagelaten twee zonen en een dochter. De zonen zijn officieren geweest en omstreeks 1679 overleden, daar ALETTA CARREY, weduwe van den ridder QUIRYNSEN, zich toen aan de Staten van Zeeland vervoegde om betaling van aan haar overleden zoon CHARLES

nog toekomende legergelden. De tweede zoon van GUILIELMO QUIRYNSEN was GILLIS QUIRYNSEN (dus eigenlijk een naamgenoot van zijn broeder) die van 1639 tot 1646 Schepen te Middelburg was. Diens zoon WILLEM is in zijn vaderstad een invloedrijk man geweest. Hij was getrouwd met ANNA SCHOTTE, bewoonde in 1665 één groot huis in de Wagenaarstraat en hield karos en drie paarden. Daar hij in 1656 Burgemeester was, werd zijn wapenschild geplaatst aan de in aanbouw zijnde nieuwe of Oostkerk. Uit zijn huwelijk kwam slechts een zoon voort, SIMON geheeten, van wien de ouders veel verdriet hadden, en die, gelijk DE LA PALMA zegt, treurig tot niet geloopen en in Oost-Indië overleden is WILLEM QUIRYNSEN was een kundig en geletterd man o. a. ervaren in het maken van Latijnsche gedichten, waarvan DE LA RUE in het leven van prof. JOHANNES DE MEY in *Geletterd Zeeland* een bewijs mededeelt; ook schreef hij een lofdicht voor J. DE BRUNE, *Banketwerk*. REINIER GILLISZ. QUIRYNSEN is als luitenant in Statendienst ongetrouwd overleden; zijne zuster CHARLOTTE werd de echtgenoote van JOHAN SEROOSKERKE, griffier van het kantoor van consignatie te Middelburg. Na de zeventiende eeuw vond ik den naam niet meer vermeld.

RAAD (DE). JORIS DE RAET of GEORGIUS CONSILIARIUS schijnt zich niet lang na den overgang van Vlissingen in April 1572 aldaar uit Nieuwkerke in Vlaanderen te hebben gevestigd. In zijne nieuwe woonplaats werd hem het onderwijs aan de stads-school, waarschijnlijk in het Latijn opgedragen, terwijl hij ook in 1574 de gemeente als diaken diende. Omstreeks 1592 werd hij predikant te Hoedekenskerke, waar hij vertaalde een *Kort begrip der Instituten van* J. CALVIN *door* GUILIELMUS LAUNEUS, in 1594 uitgegeven, met eene opdracht aan de regeering van Vlissingen In de voorrede van dat boek geeft DE RAAD op, dat de Spanjaarden de stad hebben verlaten op Paaschzondag den 2 April 1572, aan welke betuiging van een tijdgenoot door sommigen waarde

is gehecht, maar die kennelijk op eene vergissing berust. (Zie VROLIKHERT *a. w.* bladz 3). Een zijner zonen was predikant te 's-Gravenpolder, waar geboren werd GEORGIUS DE RAAD. Deze werd voor predikant opgeleid, studeerde te Utrecht vooral onder de leiding van GYSBERTUS VOETIUS en werd den 31 Juli 1651 de eerste predikant te Zaamslag. Twee jaren daarna vertrok hij naar West-Souburg en van daar in Maart 1657 naar Vlissingen, waar destijds de gemeente in een zóó bloeienden staat verkeerde, dat er in eene zoogenoemde catechisatie dikwijls veertienhonderd en soms zestienhonderd toehoorders waren. DE RAAD was, als predikant te West-Souburg, in 1656 met MARIA FEYS van Vlissingen en als weduwnaar in 1659 met JACOBA BLONDEL van Middelburg gehuwd. Hij overleed, zonder kinderen na te laten, in Juni 1677 en in December van het volgend jaar is zijne weduwe hertrouwd met JOSEPHUS LE GOUCHE, predikant te Stavenisse. DE RAAD was bekend als een geleerd man, en volgens de lofdichten, na zijn overlijden gedrukt, een rechtschapen Herder en een kundig Raadsman „des geëerden raads der kerk." DAVID MONTANUS, predikant te Sluis, schreef o. a. een naamdicht, door DE LA RUE medegedeeld, waarin zijn kennis, ijver, verdraagzaamheid en braafheid zeer worden geprezen.

„Doodvijand van verschil, dat broederen doet twisten,
En liever in de *daad*, als in den *naam* een Christen."

Hij heeft in druk uitgegeven: *Cathegisatie van de erfzonde enz.*, Vlissingen 1655; Amsterdam 1711. — *Bedenckingen over den Guineeschen slaafhandel der Gereformeerden met de Papisten enz.*, Vlissingen 1665. — *Exercitatio de Scriptura interprete etc.*, Vlissingen 1670. — *Het Verbond Gods met Adam in het Paradijs enz.*, Vlissingen 1673. — *Korte Verhandeling over het spelen met het Ticktackbord, toonende het quaet van dat spel selve; de schadelijcke vruchten desselfs, en het getuigenis soo van Heidenen als Christenen*, Vlissingen 1674.

In de collectie is een brief van hem, namens den kerkeraad van West-Souburg aan de Classis dd. Mei 1657, dat beroepen is Petrus Laccher — Een brief van hem namens den kerkeraad van Vlissingen dd 9 Februari 1666, verzoekende aan de Classis handopening van beroep in plaats van ds. Clement. — Door hem geschreven brief namens den kerkeraad te Vlissingen dd. 8 Juli 1673, waarin de drukker M van Laren aan de Classis wordt beklaagd wegens het zonder approbatie uitgeven van zijn boekje over het Onderlingschap. — Brief van het collegium qualif. der Engelsche gemeente te Vlissingen, kennis gevende aan de Classis van het beroep van Samuel Megapolensis, geleerd en godvruchtig predikant te Nieuwe-Zijpe in Noord-Holland, zijnde om dit beroep te bevorderen gekozen G. de Raad, M. Michielsen, pensionaris en mr. Antonie Goslings.

RAAD (de). Waarschijnlijk niet verwant aan de bovengenoemde familie. Dit geslacht, dat als wapen voert: in rood 2 en 1 schaatsen van goud, is afkomstig uit Gelderland. Omstreeks 1642 verhuisde Jan de Raad, zoon van Hendrik en Sara van Welsaten uit Zalt-Bommel en zette zich te Terneuzen neder. Vermoedelijk was zijn broeder Jacobus de Raad, die in 1642 uit Amsterdam komende poorter te Middelburg werd. Hij was in 1665 een aanzienlijk koopman, die een groot huis in de Wagenaarstraat bewoonde en karos en paarden hield Zijne familiebetrekking te Terneuzen wordt ook waarschijnlijk, omdat Jacobus in die streken aanzienlijke grondeigendommen bezat en in 1667 aan de Staten van Zeeland klaagde over den overlast van Fransche soldaten aan zijn huizen en landen onder Sas van Gent. Jan de Raad bovengenoemd was in 1668 gehuwd met Janneken Halewyn, waaruit twee zoons, Hendrik, geboren 1669 en Jan, geboren 1671, die zich beiden in Middelburg hebben gevestigd Uit Jan kwam voort Johan de Raad (1702—1783) gehuwd met Maria Steenwyk. Deze was niet alleen een kundig en in

zaken ervaren man, maar ook een, naar den smaak der tijden, niet onverdienstelijk poëet, gelijk menig dichtstuk getuigt, bij merkwaardige voorvallen in het leven zijner medeburgers „ontboezemd." (*Catalogus Bibliotheek Zeeuwsch Genootschap*). In 1755 schreef hij een uitgebreid rijmwerk *Tafereelen uit het Oude en Nieuwe Testament*, dat door zijn zoon JOHAN keurig net werd overgeschreven en nog berust onder zijn achterkleinzoon JACOBUS WILHELMUS DE RAAD, griffier ter secretarie enz, te Middelburg. Zijn zoon mr. JOHAN DE RAAD (1730—1811) was een zeer scherpzinnig en welbespraakt advocaat te Middelburg, en gehuwd met SUSANNA JOHANNA KREEFT (1736—1798). Zooals J. VAN EFFEN reeds vroeger in de *Hollandsche Spectator* meer dan eens geestig deed uitkomen, worstelde nog in die dagen het oude gebruik om vader en moeder te zeggen met de ingebroken mode om het meer gedistingeerd geachte papa en mama te bezigen, een gebruik dat nu weer aan het afnemen schijnt. Uit dien tijd is het kinderrijmpje, dat ieder Middelburger van buiten kent:

Mijnheer DE RAAD, de advocaat
Die heeft een zoontje, dat heet JANTJE
En als men vraagt waar is papa?
Dan wijst hij met zijn handje.

Zijn zoon JACOBUS HENRICUS DE RAAD (1770—1842) was kassier van de Wisselbank enz. en gehuwd met CATHARINA WILHELMINA OUDMANS (1794—1872) en mr. JOHAN BENJAMIN STEENWYK DE RAAD is advocaat te Middelburg geweest.

RACHSTADT A WEYLLE (FRIEDRICH) geboren van joodsche ouders te Metz in Lotharingen, omstreeks 1647, werd tot godsdienstleeraar opgeleid. Hij werd overtuigd van de dwalingen zijner kerkleer, wenschte Christen te worden en liet zich te Kleef in 1671 doopen, waarbij hij naar den Keurvorst van Brandenburg, die ook hertog van Kleef was, werd genoemd. Daarna ging hij in 1673 te Leiden in de

godgeleerdheid studeeren en werd in Januari 1678 als predikant te Ossenisse in Hulsterland door ds. JOHANNES VAN LOO te Hontenisse, bevestigd. In 1680 werd hij te Spijk bij Gorinchem beroepen, waar hij tot 1708 werkzaam bleef. Toen werd hij emeritus en overleed in 1729. Zijn portret is uitgegeven.

Onder de vele godgeleerde boeken door RACHSTADT geschreven is een werk *Theatrum Lucidum exhibens Veram Messiam etc.*, Amsterdam 1673 en in het Nederlandsch vertaald onder den titel: *De Heerlijkheid* JESU CHRISTI, Amsterdam 1683 en 2e druk 1684. Dit werd door hem opgedragen aan den magistraat van Hulsterambacht, die hem daarvoor onder dankbetuiging zestien zilveren dukatons vereerde.

RADAEÜS. De familienaam komt in de zeventiende eeuw in Friesland voor, waar in 1612 AEGIDIUS RADAEUS een zeer bekend boekverkooper te Franeker was en eenige studenten in de godgeleerdheid, geboren te Middelie, Tiel en Utrecht, droegen in de zeventiende eeuw dien naam. ADRIAAN RADAEUS, predikant te Arnhem, schreef in het album van AEG. BECIUS. DANIEL RADAEUS, geboren te Goedereede in 1633, werd in het Statencollege te Leiden in 1655 opgeleid. Hij werd proponent bij de Classis van Voorne en Putten, en in 1662 bevestigd als predikant te Poortvliet, waar hij den 6 November 1680 overleed. Hij was gehuwd met JOHANNA DALLENS, dochter van JACQUES DALLENS, schepen te Tholen. In 1691 werden poorters te Middelburg, komende uit Poortvliet, JOHANNES RADAEUS winkelier en DANIEL RADAEUS kuiper, welk laatste bedrijf men in de dagen der Indische Compagnieën en van den uitgebreiden wijnhandel niet moet vergelijken met het tegenwoordig ambacht. JOHANNES RADAEUS, wellicht de bovengenoemde, werd werkzaam aan de munt van Zeeland en klom op tot griffier. Hij trouwde met ANNA WILHELMY, waaruit twee kinderen: ANNA MARIA, in 1701 gehuwd met JACOB DE CLIEVER en JOHANNES (1671—1718) Kiesheer en Raad

der admiraliteit. In 1706 trouwde hij met ANNA RETHAAN, de bekende dichteres, dochter van mr. JOHAN PIETER RETHAAN, een buitengemeen kundig rechtsgeleerde en pensionaris van Tholen en MARGARETA EVERAERTS, eene dochter van den hiervoren besproken geneesheer ANTONIE EVERAERTS. Deze ANNA RETHAAN was den 6 Januari 1684 te Middelburg, waar haar moeder tijdelijk vertoefde, geboren; in 1718 werd zij weduwe en vooral in de laatste jaren van haar leven wijdde zij zich aan de stichtelijke poëzij die zij, doch naar den gekunstelden trant dier dagen, niet onverdienstelijk behandelde. Na haar overlijden op 30 October 1729, werden in het volgend jaar door haar aangehuwden zoon mr. PIETER BODDAERT CORNELISZ. eenige harer gedichten uitgegeven onder den titel: *Nagelaten gedichten van Vrouwe* ANNA RADAEUS *en juffr.* ANNA MARIA VINCENTIUS. Op haar afbeeldsel in 1707 door JAN MAURITS QUINKHART, voor het bekende *Pan-Poeticon Batavum* van ARNOUD VAN HALEN, geschilderd, werd door hare dochter JOHANNA MARGARETA RADAEUS (1709—1764), gehuwd eerst met den predikant PETRUS MACARÉ en als weduwe met mr. MEINARD VAN VISVLIET, een dichterlijk bijschrift gemaakt. PIETER BODDAERT en PIETER DE LA RUE schreven lofdichten op haar. In de Provinciale bibliotheek (afdeeling kerkelijke boekerij) is een handschrift in 4°, zijnde: *Aanteekeningen uit predikatiën, godgeleerde verhandelingen enz. van* JOHANNA MARGARETA RADAEUS; alsmede *Aanteekeningen, gedichten en predikatiën van haar echtgenoot* PETRUS MACARÉ. Aldaar wordt ook nog bewaard een bundel Rouwpredikatiën op het afsterven van beiden en op haar tweeden echtgenoot mr. M. VAN VISVLIET.

Een zoon van JOHANNES RADAEUS en ANNA RETHAAN, was PHILIPPUS RADAEUS, geboren in 1699, die te Leiden met buitengewonen lof in de wijsbegeerte en in de godgeleerdheid studeerde en in 1723 uitgaf een door prof. JONA WILLEM TE WATER zeer geprezen *Disputatio Phil. Theol. De Paschate.* Een andere zoon was JOHAN ANTONIE RADAEUS, eerst pensionaris van Tholen, later Bewindhebber der West-Indische

Compagnie en griffier ter thesaurie van Middelburg, een invloedrijk en vermogend man, vooral na zijn huwelijk in 1739 met de weduwe van den Schepen P. J. Gerlach, zijnde de eenige dochter van den Middelburgschen secretaris mr. Johan Boudewyns, den vriend van Pieter de la Rue. De aanzienlijke bezittingen in de omstreken van IJzendijke, *Zelandia illustrata* dl. II, waren hem vermoedelijk van dien schoonvader aangekomen. Met hem schijnt omstreeks het midden der achttiende eeuw de familie uitgestorven.

Een broeder van Anna Bethaan was waarschijnlijk Antonie Bethaan, geboren in 1685, die als student in de letteren in 1708 overleed, en tevens, volgens aanteekeningen van de la Rue een bekwaam kunstschilder was.

RADERMACHER. Van dit geslacht bestaat eene uitvoerige stamlijst door prof. Jona Willem te Water omstreeks 1770 samengesteld op verzoek van mr. Daniel Radermacher van Nieuwerkerk, welke lijst is gedrukt in A. Ferwerda, *Adelijk en Aanzienlijk wapenboek van de Zeven Provinciën*, Leeuwarden 1760—1781, 3e dl., 1e stuk. Bij die genealogie zijn gevoegd de portretten van Johan Radermacher (overleden 1617) en van Samuel Radermacher (overleden 1761) De lijst vangt aan met Gerlach Radermacher a° 1490 in Duitschland gehuwd met Michaela van der Hagen, wiens zoon Heinrich in 1549 door den Keizer met het in Smallegange afgebeelde familiewapen zou zijn begiftigd.

Heinrich had een broeder Wilhelm (1501—1555) getrouwd met Maria Houppens, waaruit op den 14 Maart 1538 geboren werd Johan Radermacher. Deze was een jongeling van meer dan gewone begaafdheden, en hoewel een ijverig en nauwgezet koopman, vergat hij de studie niet en schijnt onder anderen met groote vaardigheid latijnsche gedichten te hebben geschreven. Door de deining der eeuw in zijn conscientie geschokt, schijnt Radermacher reeds vroeg de beginselen der Hervorming te zijn toegedaan geweest, evenals

zijne echtgenoote JOHANNA RACKET, met wie hij in Mei 1571 huwde te Londen, waar hij zich voor handelszaken had gevestigd. Met zijn gezin van vijf kinderen ging hij vervolgens te Antwerpen wonen, doch toen deze stad in het voorjaar van 1585 aan de Spanjaarden overging, week RADERMACHER naar Aken, waar hij kort daarop in de regeering kwam. Ook hier vond hij echter geen vast verblijf, daar de magistraat door den Keizer in den ban werd gedaan, wat teweegbracht dat RADERMACHER naar het zich toen sterk ontwikkelende Middelburg verhuisde, waar hij in Januari 1589 poorter werd en een aanzienlijken handel dreef vooral in wijnen. Zijne echtgenoote overleed aldaar in 1600 en hij zelf ontsliep kalm, op den 15 Februari 1617, gelijk te lezen staat op den nog bewaarden grafsteen in de Nieuwekerk te Middelburg. Op die zerk leest men ook:

„Artis ingenuae a teneris mea magna voluptas,
Mercatura labor; pax mea, Christe, manes;"

welke laatste regel ook voorkomt boven de voordeur in den fraai bewerkten gevel van de nette woning naast het zoogenoemde Oost-Indische huis op de Rotterdamsche kaai, door hem of een zijner nakomelingen gebouwd. RADERMACHER schijnt een algemeen geacht man geweest te zijn en wordt ook wegens geleerdheid en verdraagzaamheid geprezen. Toen hij te Londen, Antwerpen en Aken woonde, was zijn huis dikwijls een toevlucht voor de vervolgden om het geloof en met zijn vriend, den schilder JORIS HOEFNAGEL, was hij o. a. een der voornaamste beschermers van EMANUEL VAN METEREN, toen deze in Mei 1575 te Antwerpen vertoevende, op last van het Spaansch bewind gevangen werd genomen als „verdacht van verstandhouding met den vijand." De vriendschap en ongeveinsde liefde van den kundigen koopman en den grooten kunstenaar bleek uit een merkwaardig schilderstuk door HOEFNAGEL aan RADERMACHER vereerd. Het behoorde in het begin dezer eeuw aan mr. N. C. LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, die er in 1819 over schreef in een brief, waarschijnlijk aan den

heer van Dam van Brakel, welk schrijven door prof. Jorissen medegedeeld is in *Navorscher* 1872. Dit even schoone als uitvoerige kunstwerk werd in 1874 te Middelburg, n. f. aan het Museum te Antwerpen, voor eene kleine som verkocht.

De beeltenis van Johan Radermacher deed een zijner nakomelingen in koper brengen. Het is een kniestuk; hij zit aan een tafel met een boek in de hand en een bonnet op het hoofd. Boven aan de zinspreuk „*In manibus Domini sortes meae*," rechts het wapen waarop „*Mediocritas*" en van onderen een 5-regelig Latijnsch onderschrift. Zonder naam van graveur, doch met de letters J. D.

Johan Radermacher had twaalf kinderen, van welke de jongste dochter Maria huwde met Lucas Schorer, den stamvader dier familie in Nederland. Zijn zoon Johan Radermacher, geboren in 1575, was koopman en overleed in September 1629 (Grafschriften Nieuwekerk). Diens broeder Daniel, geboren te Londen in 1588 en overleden te Middelburg in 1637, trouwde Maria de Looper. Zijn zoon was mr. Johan Radermacher, een vermogend handelaar, die in 1665 een aanzienlijk huis op de Balans bewoonde. Hij was gehuwd met Maria van der Stringe, waaruit geboren werd Daniel Radermacher (1664—1708), echtgenoot van Maria Beeckman. Uit dien echt kwam voort Samuel Radermacher (1693—1761). Deze huwde in 1721 met Maria Elisabeth de la Rue en als weduwnaar in 1732 met Cornelia Boddaert. Hij was, zooals zijn zwager Pieter de la Rue verzekert, „ongevleid gezegd, een man van veel bekwaamheid en goede hoedanigheden," welke kennis ook bleek uit de *Keuren van Middelburg* onder zijn toezicht uitgegeven. In 1727 werd hij Schepen en in 1747 Burgemeester, welke betrekking hij tot zijn overlijden heeft bekleed: ook was hij van 1730 tot 1761 Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Na zijn overlijden werd een, door Ph. van Dijk geschilderd portret door J. Houbraken gegraveerd en later opgenomen in de genealogie bij Ferwerda.

Zijn zoon mr. DANIEL RADERMACHER Heer van Nieuwerkerk, werd te Middelburg in 1722 geboren. Hij studeerde in de rechten, werd Schepen te Middelburg en volgde zijn vader op als Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Deze niet onkundige, maar wat zonderlinge man, bleef te Middelburg door eigenaardige opvattingen lang in herinnering. Des winters woonde hij op den Dam Noordzijde (thans wijk F no. 152) waar hij in Juli 1786 Prins WILLEM V en zijn gezin luisterrijk ontving, gelijk beschreven wordt in *Verheugd Zeeland.* Een fraaie cassette, hem door den Vorst tot gedachtenis geschonken, was in 1870 op de Tentoonstelling te Middelburg. Hij had er den slag van om zijne gasten gul en goed te onthalen, maar daarbij soms zonderlinge invallen. Zoo verhaalt de overlevering, dat hij eens bij een diner een zijner bedienden opdroeg om van elk gerecht dat rondging en ook van iederen wijn, iets in een porseleinen emmer te werpen en na het dessert noodigde hij de gasten uit om door het aanschouwen van dit walgelijk mengsel een denkbeeld van hun maag te vormen. Des zomers bewoonde RADERMACHER de buitenplaats Poppenroeden-ambacht aan den Seisweg, in 1763 door hem gekocht van MICHIEL ADRIAAN VAN PANTEGEM PILLE. Van dezen lusthof liet hij in 1771 door den bekenden JAN ARENTS twaalf gekleurde teekeningen vervaardigen, thans in de *Zelandia illustrata.* Onbekrompen was hij, waar wetenschap en kunst moesten worden bevorderd, en hij stelde een goede som beschikbaar tot een prijsvraag naar de beste schepen voor de Oost-Indische Compagnie. Dit gebeurde door tusschenkomst van het Zeeuwsch genootschap en in 1780 werden de met goud bekroonde verhandelingen van EZECHIEL LOMBARD en WILLEM UDEMANS uitgegeven. In de werken der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen schreef RADERMACHER in 1770: *Eenige waarnemingen bij kinderpokken;* in die van het Zeeuwsch genootschap over: *Eene zonderlinge waterkeering in een der vijvers zijner buitenplaats;* in deel VII deelde hij mede: *Waarnemingen uit het journaal van* ELLERBEEK

en in Maart 1776 deed hij te Middelburg het licht zien: *Aanmerkingen op het gewoon Psalmgezang*. Aan de stad Aardenburg schonk hij in 1781 den degen, die in de kerk te Tholen gehangen had boven het graf van den moedigen vaandrig Elias Beeckman, met een bijschrift van Jacobus Bellamy, welk gedenkstuk hem waarschijnlijk door zijne grootmoeder toekwam. In 1795 gaf hij aan de kerk te Arnemuiden een orgel en verzekerde den organist David Lootens een jaarwedde van 20 Zeeuwsche Rijksdaalders, waarvoor hij bij zijn overlijden een kapitaal van 300 £ vl. legateerde. Op verzoek van het Bestuur dier stad gaf hij in December 1801 zijn bijna levensgroot geschilderd portret, dat nog in het raadhuis bewaard wordt. Ook de armen, vooral te Middelburg en te Arnemuiden, ontvingen menig blijk zijner weldadigheid. Radermacher was gehuwd met Susanna Libertina Boogaert, waaruit vijf dochters; zijn tweede huwelijk met Clasina Petronella de Kokelaer wed. van mr. Daniel Jan Bouwens te Amsterdam, bleef kinderloos. Zijne dochter Petronella Maria huwde Jan Willem van Dusseldorp de Superville, die na hem Poppenroede bewoonde, wiens dochter de buitenplaats bracht aan haar echtgenoote R. J. Boddaert, na wiens overlijden in 1834 huis en buiten werden gesloopt. Eene andere dochter trouwde met Jacobus Assuerus Schorer wiens zoon Johan den naam van Radermacher Schorer aannam.

Johan Cornelis Radermacher, een zoon van Daniel en Maria Beeckman, werd te Middelburg in November 1700 geboren. Hij trouwde te Rotterdam met Susanna Ignatia van Schinne en als weduwnaar met Margareta Adriana van Qualbergen. In 1732 verhuisde hij naar den Haag, waar hij aangesteld was tot thesaurier der nalatenschap en der domeinen van Prins Willem Hendrik Friso. Hij was een kundig vrijzinnig man, en de eerste Grootmeester der Hollandsche Vrijmetselaren. De eerste loge in den Nieuwen Doelen in den Haag werd in October 1735 door hem geopend. Hij overleed den 12 April 1748 nalatende acht kinderen. Een

zijner zonen JACOBUS CORNELIS MATTHEUS RADERMACHER, geboren te 's-Gravenhage in 1741, studeerde te Leiden en vertrok in 1767 naar Batavia, waar hij lid werd van schepenen; niet lang daarna baljuw en in 1776 Raad-extraordinair van Indië. Hij was een buitengemeen kundig en werkzaam man, een der oprichters van het Bataviaasch Genootschap voor kunst en wetenschap, en een vriend en onbekrompen beschermer van JOSUA VAN IPEREN. In 1783 was hij om redenen van gezondheid verplicht naar het vaderland terug te keeren, en werd hem, gelijk met hooge ambtenaren gebruikelijk was, eershalve het bevel als vice-admiraal over de retourvloot opgedragen. Op den 24 December ontstond er op het Compagnie's-schip Java een geweldig oproer onder de Chineesche matrozen, waarin RADERMACHER en zijne echtgenoote wreedaardig werden vermoord. Toen het rumoer bedwongen was, werden vijf en twintig Chineezen, een voor een op het achterschip gebracht, daar door een slag op het hoofd bedwelmd en vervolgens in zee geworpen. (Zie *Rélation du massacre, arrivé la nuit du 24 au 25 Déc.* 1783 *à bord du vaisseau le Java*, (*par le lieut.-Ing.* LUSSON), Fless. 1784 in de Bibliotheek Zeeuwsch genootschap. RADERMACHER was gehuwd met ANNA JACOBA BOSCH, waaruit achterbleef een minderjarige zoon FRANÇOIS REINIER RADERMACHER. Deze studeerde te Leiden, werd Raad te Vlissingen en trouwde aldaar in Juli 1785 met JOHANNA MARGARETA VAN HOORN. In 1792 werd hij eigenaar der ambachtsheerlijkheid 's-Gravenpolder.

RAEBEL (JOHAN CHRISTIAAN). Deze verdienstelijke zeeman was zóólang in dienst der kamer Zeeland van de Oost-Indische Compagnie, dat zijn naam hier niet onvermeld mag blijven. Hij werd geboren den 1 Mei 1726 te Borg bij Maagdenburg, van waar zijn vader naar Brabant trok, waar hij te Bergen-op-Zoom kleermaker en lakenhandelaar werd, vermoedelijk had hij bloedverwanten in deze streken, daar in 1707 CORNELIS JANSE RAEBEL, arbeider uit Zevenbergen,

zich te Middelburg vestigde. De koopman wilde zijn zoon Johan, een uit vijf kinderen, in zijn winkel opleiden; doch de gezonde levenslustige jongen had zoo weinig lust in dat beroep, dat hij in 1742 met een klein bundeltje goed naar Vlissingen trok en zich als koksmaat op een koopvaardijschip verhuurde. Op onderscheidene reizen naar de Middellandsche zee en naar Indië bleek hij een zóó uitnemend zeeman te zijn, dat hij gaandeweg in rang opklom en schipper werd in dienst der Oost-Indische Compagnie. Later ging hij over bij de admiraliteit als kommandeur, een rang destijds gelijkstaande met den tegenwoordigen van kapitein-luitenant. In 1770 werd hem opgedragen een vloot van veertien koopvaardijschepen met drie oorlogsschepen uit Oost-Indië te geleiden, welke tocht, die achttien maanden duurde en uiterst moeilijk en gevaarlijk was, door hem met veel beleid werd bestuurd. Het was vanouds de gewoonte, dat het bevel over deze zoogenoemde retourvloot eershalve aan een naar huiskeerenden hoogen ambtenaar met den titel van admiraal werd opgedragen. Bij ontstentenis kreeg een der kapiteinen dien titel en wanneer de schepen behouden in het vaderland kwamen ontving de bevelhebber van heeren Bewindhebbers der maatschappij een gouden keten met gedenkpenning ter waarde van vijfhonderd gulden, welke dan ook bij besluit van 24 October 1776 aan Raebel werd toegekend.

Hij woonde vele jaren te Vlissingen, doch toen zijne gezondheid hem niet langer toeliet om in dienst te blijven, vestigde hij zich te Bergen-op-Zoom, waar hij den 24 September 1781 overleed, en waar zijn grafzerk nog te zien is. Uit zijn huwelijk met Adriana Bake uit Vlissingen werd aldaar in 1769 geboren George Christiaan, die zijne eerste opleiding ontving bij zijn vaders broeder, een koopman te Straalsund. Hij verkoos echter in Statendienst te gaan, werd eerst adelborst bij de marine en daarna luitenant bij de landmacht. Hij nam echter in 1795 ontslag, omdat hij de Franschen en hunne vrienden niet dienen wilde. Na de om-

wenteling van 1813 bood hij aan om in de gelederen te treden, en werd tot kapitein aangesteld. Daar hij door een wond een zijner oogen verloor, werd hij reeds in 1815 gepensionneerd. Hij ging toen wonen op den huize Vredenburg bij Bergen-op-Zoom, doch verhuisde later naar Wijk bij Duurstede, waar hij in 1860 overleed. Zijn jongste dochter was gehuwd met den officier van gezondheid SCHARTEN en was de moeder van eenige verdienstelijke hoofdofficieren o. a. van den generaal J. F. SCHARTEN van 1861 tot 1862 bevelhebber der vijfde militaire afdeeling te Vlissingen en den luitenant-kolonel C. T. SCHARTEN, van 1866 tot aan zijn overlijden in 1880 militie-commissaris in Zeeland.

RAMUS (JOHANNES), wellicht JAN TAK, welke geslachtsnaam reeds vroeg in Zuid-Beveland voorkomt. Hij werd den 28 Februari 1535 te Goes geboren, en onderscheidde zich reeds als kind door helder verstand en grooten leerlust, waarom hem een der drie beurzen werd toegekend voor jonge lieden uit Goes, die te Leuven wilden studeeren. Aan die hoogeschool blonk RAMUS spoedig uit door zijne kennis van het Grieksch en hij had dan ook zijne studiën nauwelijks voltooid, toen hij naar Weenen werd geroepen om er die taal, alsmede de welsprekendheid te onderwijzen. Meer werd hij echter door de rechtswetenschap aangetrokken, en toen hij in October 1559 doctor in de beide rechten was geworden, kreeg hij terstond eene aanstelling tot Hoogleeraar te Leuven. In 1562 vertrok hij met zijn vermaarden ambtgenoot JOHANNES VENDEVILLE naar de pas opgerichte Hoogeschool te Douai, doch zijn gemis werd te Leuven zóó sterk gevoeld, dat de Staten van Brabant herhaalde pogingen aanwendden om hem terug te hebben. De voorwaarden werden zoo gunstig dat de professor in 1563 toegaf, en de Pandecten aldaar kwam verklaren. In de kerktwisten, welke de gemoederen meer begonnen te beroeren, werd de vredelievende geleerde zijns ondanks betrokken. Hij en MOLINAEUS keurden het oprichten der nieuwe bisdommen

af, toen koning FILIPS in 1561 het oordeel vroeg der Leuvensche Hoogleeraren, en in 1576 behoorde hij onder de vijf professoren, die verklaarden dat de Pacificatie van Gent eer voordeelig dan nadeelig voor de Roomschgezinden was. Toen de troebelen toenamen, werd het verblijf in het onrustige Brabant voor den stillen geleerde zóó verdrietig, dat hij in 1578 een beroep naar Dôle aannam. Nauwelijks was hij daar gekomen, of eene korte ziekte bluschte de levensvlam op den 28 November 1578. Hij was gehuwd met ADELAIDE GERARDS (overleden in Augustus 1613) en liet twee kinderen na, JAN RAMUS (geboren in 1566) en CATHARINA (geboren in 1570).

JOHANNES RAMUS, weleens verward met zijn meer bekenden, in den St Bartelsnacht te Parijs vermoorden naamgenoot PETRUS RAMUS (PIERRE DE LA RAMÉE), was een vruchtbaar schrijver. Van hem is o. a. gedrukt: *Oeconomia, seu Dispositio Regularum utriusque Juris*, Lov. 1559; Colon. 1592. — *Commentarii meth. ad eiusdem J. U. Regulas.* — *Tractatus de analogia juris et facti.* — *Oratio apologetica pro Jurisprudentia*, Loven 1641, 4°. — *Commentarius ad Titulos XI de Tutelis ex lib. Instit. Imp.*, Loven 1577, 8°.

Op letterkundig gebied zag van hem het licht een vertaling uit het Grieksch in het Latijn van het aan HESIODUS toegekend gedicht *Scutum Herculis;* daarenboven bestaan er van hem *Epigrammata varia;* alsmede eenige *Elegiae de gestis Archiducum Austriae.* Men vindt van hem ook gedichten in *Delitiar. Poëtar. Belgicor*, deel III en hij heeft bij de *Res Turcicae* van NICOLAAS SECUNDINUS één, volgens anderen, twee boeken gevoegd. Zie P. DE LA RUE, *a. w.* en de daar genoemde schrijvers.

RASIERE (DE). In de zestiende eeuw woonde te Middelburg een voorname goudsmid van dien naam bij wien de stadsregeering meermalen feestgaven en soortgelijke gedenkstukken kocht. Waarschijnlijk was van dezen een zoon of kleinzoon

Isaac de Rasière, die in October 1595 te Middelburg geboren werd. Reeds vroeg ging hij ter zee varen en was in dienst der Oost-Indische Compagnie; later schijnt hij bij de West-Indische te zijn overgegaan en in 1626 was hij secretaris van Nieuw-Nederland. In genoemd jaar werd hij afgevaardigd naar den Engelschen gouverneur William Bradfort te Plymouth in Noord-Amerika, door wien hij met veel luister ontvangen werd. De Engelsche gezaghebber uitte echter twijfel over het recht der Hollanders om handel te drijven binnen de grenzen van Nieuw-Engeland Daardoor werd spoedig oneenigheid gezaaid, waaruit een oogst groeide van gruwelen en ellende. (Zie Bancroft *History of the Un. States;* Mary L. Booth. *Hist. of New-York* 1859). Zeer wordt de Rasière geprezen in Joseph Moulton, *Hist of the State of New-York*, die hem noemt „a person of a fair and genteel behaviour." Volgens O'Callaghan, *Hist. of New-Netherland* is de Rasière in Maart 1632 ontslagen, tegelijk met gouverneur Peter Minuit, daar beiden met de eigenaars der gronden overhoop lagen. Bij genoemden schrijver komt een brief voor door de Rasière den 4 October 1627 geschreven aan boord van de bark Nassau aan gouverneur Bradfort, waarin hij zich Opperkoopman in Nieuw-Nederland noemt. Van denzelfden datum is een brief berustende in het Rijks-archief aan Samuel Blommaert, waarin hij mededeelt op den 27 Juli 1626 met het schip Het wapen van Amsterdam voor de groote Mauritsrivier te zijn aangekomen, waarop een beschrijving volgt van het fort Nieuw-Amsterdam en omstreken; alsmede een beschrijving van New-Plymouth. In December 1633 is Isaac de Rasière te Amsterdam, waar hij in den echt trad met Eva Bartels, wier ouders uit Antwerpen afkomstig waren. Hij is daarop naar Brazilië gegaan, waar zijn zoon Laurens in 1641 te Parahiba geboren werd. Later schijnt hij naar Barbados verhuisd, waar hij omstreeks 1669 overleden is. Zijn oudere broeder Abraham werd in 1594 te Middelburg geboren, bij wiens doop als getuige

voorkomt DIERICK DE RASIÈR(E), denkelijk een oom of broeder van LAURENS (den ouden). Deze ABRAHAM was in 1618 Opper-koopman bij de Oost-Indische Compagnie.

LAURENS ISAACSZ., geboren in 1641, werd kapitein in dienst der West-Indische Compagnie. Hij trouwde met ALETTA HOUTTUIJN, die in 1694 als zijne weduwe voorkomt. Hun zoon ISAAC, (1713—1799) geboren te Amsterdam, was meer dan een halve eeuw boekhouder van de Wisselbank aldaar. Uit zijn huwelijk met IDA DEN OOSTERLINGH werd geboren MARIA DE RASIÈRE, overleden 1804, gehuwd met mr. ISAAC SCHELTUS (1739—1798), drukker der Staten van Holland en West-Friesland. (Vgl. *Navorscher* 1873).

RAULE (BENJAMIN) is een man van beteekenis geweest, tot voor enkele jaren geheel vergeten, doch wiens gedachtenis verlevendigd werd, toen de ontwikkelings-geschiedenis werd nagegaan van de Duitsche zeemacht en de Duitsche koloniën, van welke deze pittige Zeeuw de grondvester mag worden genoemd. De familie was, vermoedelijk tijdens de troebelen, uit Duinkerken naar Veere verhuisd, en vervolgens naar Vlissingen vertrokken, waar, in October 1626, BENJAMIN RAULE in den echt trad met HESTER JANMAETS (?), en in 't volgend jaar als weduwnaar met MARIA LE SAGE, weduwe van HENDRIK JANSSEN, en in 1635 trouwde ABRAHAM RAULE uit Veere, te Vlissingen met de weduwe van SIMON BLOCK. Omstreeks dienzelfden tijd vestigden zich familieleden te Middelburg, waar JACOB RAULE huwde met ANNA NANS, eene dochter van den hiervoren besproken doctor FRANCISCUS NANTIUS en CORNELIA SCOTTE. Deze behoorde tot den deftigen handelsstand en op de wapenkaarten, achter SMALLEGANGE's *Chronyk*, is het schild afgebeeld, zijnde: doorsneden; boven in zilver, 2 klimmende elkander aanziende leeuwen van keel; beneden: in azuur, 3, 2, 1 zespuntige sterren van goud. BENJAMIN RAULE de jonge, werd omstreeks 1628 te Vlissingen geboren, doch ging later te Middelburg wonen. Gelijk in

die dagen doorgaans gebeurde met jongelingen, die voor den handel werden opgeleid, ging hij vroeg ter zee varen en had reeds heel wat bijgewoond en gezien, toen hij op het kantoor te Vlissingen kwam. Hij huwde aldaar in November 1658 met APOLLONIA VAN DEN BRANDE, dochter van FILIP, raad der admiraliteit te Rotterdam en CATHARINA VETH, waardoor hij aan de aanzienlijkste Zeeuwsche geslachten werd vermaagschapt. Niet lang daarna bracht hij het kantoor naar Middelburg over en bewoonde aldaar een aanzienlijk huis op de Balans, hield karos en paarden en had als compagnon of kantoorklerk zekeren heer DE VROE als huisgenoot. In 1667 werd hij schepen en raad dier stad, welke betrekking hij tot in 1674 vervulde. Toen in den zomer van dat jaar Frankrijk en Duitschland in oorlog kwamen, was Zweden geheel aan Frankrijk verkocht en kreeg tot taak om FREDERIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg, te verhinderen met zijne krijgsmacht het leger van den Duitschen Keizer te versterken. Dit gebeurde echter, en toen de Keurvorst in het volgend jaar onverwacht terugkeerde, behaalde hij op de Zweden, die onderwijl zijn weerloos land hadden bezet, op 18 Juni 1675 bij Fehrbellin een volledige overwinning. RAULE een stoutmoedig koopman, en die commissievaart volkomen eerlijk achtte, wilde van dien oorlog partij trekken en vroeg door tusschenkomst van den Brandenburgschen Agent in den Haag om kaperbrieven, welke hem in Februari 1675 werden uitgereikt. In afwachting had hij reeds eenige snelzeilende en welgewapende schepen uitgerust en onvoorzichtig zonder brieven in zee gezonden, waar zij vier schepen buit maakten en in Hollandsche havens opbrachten. De Staten-Generaal namen deze schennis der neutraliteit hoog op, lieten twee der schepen in beslag nemen en de twee anderen aan de eigenaars teruggeven; terwijl RAULE ter nauwernood eene rechterlijke vervolging wegens „piraterie" ontkwam, doch er zijn geheel vermogen bij verloor. Op verzoek van den Keurvorst ging hij toen naar Brandenburg, waar FREDERIK WILLEM

hem met den titel van General-Director aan het hoofd stelde eener marine, die door Raule ontworpen en tot stand gebracht werd. Hier was hij de rechte man op de rechte plaats, want men schreef van hem „van jongs af aan opgebracht in de zeevaart en negotie, infatigabel om zaken uit te voeren en zoo te handelen, dat matrozen en bedienden daar content mede zijn, bekwaam om compagniën en entreprises te stichten, ja zelfs desnoods een eskader schepen te kommandeeren." De onder het toezicht van Raule uitgeruste vijf oorlogsschepen, namen een werkzaam aandeel in den strijd tegen Zweden en toen in 1680 Brandenburg met Spanje oneenigheid kreeg, stak de kleine vloot uit Pillau in zee en het was tegen den zin van Raule, dat het geschil door tusschenkomst van de Staten-Generaal en Engeland werd bijgelegd. De wakkere en onverschrokken Zeeuw wilde ook aan zijn nieuwen meester koloniën bezorgen door de oprichting eener Brandenburgsche-Afrikaansche maatschappij, waarvan de zetel eerst te Pillau en later te Emden was gevestigd, en die gedurende haar bestaan gedurig met onze West-Indische Compagnie overhoop lag. Reeds in 1680 was er een Duitsch schip aan de kust van Guinea gekomen en, tot ergernis der Nederlanders, die vooral hun handel in „kroesvee" bedreigd zagen, was er een versterking opgeworpen en Groot Frederiksburg genoemd. Het koloniaal gebied werd gevormd door de omstreken van dat fort, alsmede het eilandje Arguin ten noorden van Senegambië. Ook in West-Indië poogden de Brandenburgers zich te vestigen en wisten Denemarken over te halen hun het eiland Sint-Thomas, een der Kleine Antillen, af te staan. Hier liet de naijver zich niet minder gelden en de Brandenburgsche schepen konden geen zaken doen. Ook in Nederland werden de Duitschers gedwarsboomd en haalden de Bewindhebbers den Raadpensionaris Fagel in 1683 over, om bij den Keurvorst tegen den werkkring zijner maatschappij vertoogen te doen, waarop Frederik Willem verstandig antwoordde, dat er in Afrika en Amerika overvloedige ruimte genoeg was voor de beide instellingen. Onze

West-Indische maatschappij was nooit kieskeurig in middelen om haar doel te bereiken, waarom de Vergadering van Tienen wel eens werd genoemd: „De Vereeniging van schurken onder de schelmen," en toen dan ook een paar kooplieden JAN ROYARD te Rotterdam en JEAN PEDY te Vlissingen met den Keurvorst overeenkomsten hadden gesloten, wisten de Bewindhebbers te bewerken, dat er te Rotterdam en te Vlissingen volksoploopen plaats hadden, waardoor de reeders verplicht werden de contracten op te zeggen.

De dood van den Grooten Keurvorst in Mei 1688 was voor RAULE een onherstelbare slag. Hoewel de opvolger FREDERIK WILLEM, die de eerste Koning van Pruisen werd, eerst met de maatschappij was ingenomen, veranderde hij, toen het bleek dat de balans werd vervalscht en dat er onder den schijn van winst, steeds verloren werd. Later begon de Koning zijne marine en koloniën als dure lastposten te beschouwen en daar hij de eerlijkheid van den Directeur verdacht, werd de bijna zeventigjarige RAULE van 1698 tot 1702 in de vesting Spandau opgesloten. Een nauwlettend rechterlijk onderzoek bewees echter zijn onschuld. Hij werd vrijgelaten en bij de deerlijk vervallen Maatschappij weder in dienst genomen. De grijsaard was echter een onherstelbaar bedorven man; te Hamburg, waar hij zich vestigde, leefde hij in kommervolle omstandigheden op een zoogenoemd woonschip, tot zijn overlijden op den 6 Mei 1708. Met de Maatschappij ging het niet veel beter. Nog enkele jaren sleepte zij een kwijnend bestaan voort, doch in 1720 verkocht de Koning zijne bezittingen in Afrika aan de West-Indische Compagnie voor ruim zeven duizend dukaten; de kolonie St. Thomas liep te niet; de schepen te Emden, die in geen zestien jaren uitgezeild waren, werden, evenals het huis aldaar, voor afbraak verkocht, doch de herinnering bleef, als een kiem, die zich na ruim anderhalve eeuw weder krachtig heeft ontwikkeld. Vgl. dr. R. SCHUCK, *Brandenb.—Preuszens kolonial Politiek* (1647—1721). In *De Tijdspiegel* van November 1889

komt een brief van RAULE in Duitsch-Hollandsch dialect voor over de Afrikaansche bezittingen van Brandenburg.

RAVESTEYN. Het geslacht was afkomstig uit Noord-Beveland, en schijnt door de overstroomingen der zestiende eeuw tot verhuizen gedwongen te zijn. Vermoedelijk was het, door een balk, verbonden met het in Zeeland in dien tijd zeer machtige geslacht van ADOLF VAN KLEEF, heer van RAVESTEYN, wat het wapen: in azuur 2 en 1 stralende karbonkelsteenen van goud, schijnt te bevestigen. WILLEM JACOBSZ. RAVESTEYN verhuisde naar Middelburg, waar zijn zoon JACOB WILLEMSZ. RAVESTEYN van 1583 tot 1594 een invloedrijk lid der regeering werd. Hij woonde in de Noordstraat en was over-deken van het Brouwersgilde. Toen omstreeks 1584, en vooral na den val van Antwerpen in het volgend jaar, de stad verbazend snel in bloei en inwoners toenam, werd RAVESTEYN door den Raad gecommitteerd, om, tegen eene vergoeding van 12 £ Vl., iederen avond op het stadhuis zitting te houden, ten einde de personen op te teekenen en te ondervragen die in de stad kwamen wonen. Ook werd hij in 1588 diaken, wat in die dagen geen gemakkelijke taak was, daar de straten wemelden van halfnaakte, uitgehongerde, havelooze bedelaars en er meer dan eens geklaagd werd, dat de veiligheid der goede burgerij gevaar liep, en men „arger vreesde" door de openbare ontucht en vagebonderij. Soms verdrongen volkshoopen elkander voor de kerkdeuren en eischten hulp, en in Januari 1584 waren de gasthuizen zóó vervuld met melaatschen en andere zieken, dat er velen naar de Abdijkerk werden overgebracht. (Vgl. dr. S. CORONEL, *Middelburg voorheen en thans* 1858). In 1599 behoorde RAVESTEYN onder de burgers van Middelburg, meér dan 3000 £ gegoed geacht, en in hetzelfde jaar werd hij door den Rentmeester Bewester-Schelde voorgedragen tot leenman der Grafelijkheid. Meermalen o. a. in 1599 door ANDRIES JANSZ. DUVELAER, grootvader van WILLEM JACOBSE RAVESTEYN, vroeg de familie leenverheffing van waar-

schijnlijk weer drooggeworden landen in Noord-Beveland onder Wissenkerke (*Staten-notulen* October 1599; Januari 1623 en 1641). In laatstgenoemd jaar verkeerden „de requestranten in sobere gelegenheid," wat waarschijnlijk aanleiding heeft gegeven tot eene verhuizing naar Rotterdam, waar de toestand spoedig verbeterde. JACOB RAVESTEYN werd een aanzienlijk handelaar en zijn zoon HENDRIK overleed in 1738 als een zeer gegoed man. Van zijne drie zonen was JOHANNES schepen en raad der stad, en bij zijn huwelijk in 1718 met MARIA DE VOS, werd zijn „geëerden naam in 't kooprijk Rotterdam" door menigen dichter geprezen; zijn broeder HENDRIK (1693—1749) was de bekende godgeleerde predikant te Zwolle, op wiens, door J. HOUBRAKEN naar H. BOSCH gegraveerd portret, het familiewapen, doch veranderd in 2 en 1 zonnen, voorkomt. De oudste zoon van HENDRIK JACOBSZ. RAVESTEYN was JACOB, wiens zoon mr. HENDRIK RAVESTEYN (1710—1796) secretaris van Rijswijk bij den Haag, een weldoener der Hervormde gemeente aldaar is geweest. Zijne zuster CORNELIA JOHANNA (1715—1779), werd in October 1736 de echtgenoote van CORNELIS NAGTGLAS JANSZ., burgemeester van Naarden. Een tak der familie is in 1883 met den heer WILLEM LEONARD RAVESTEYN te Amsterdam, een bekend kunstvriend, uitgestorven; een andere leeft nog voort op den Huize West-Raven onder Jutphaas.

REAEL (LAURENS JACOBSZOON) was de zoon van JACOB LAURENSZ., een koopvaardijschipper. Hij vestigde zich als graanhandelaar te Dantzig, en deed er voordeelige zaken. Daarna begaf hij zich naar zijne geboorteplaats Amsterdam. Hij woonde aldaar op het Water in den *Gouden Reaal*, waaraan de familienaam ontleend is Spoedig was hij er een man van grooten invloed, en een der wakkerste, doch bezadigde voorstanders der kerkhervorming. Bij het toenemen der vervolging week hij met zijn gezin naar Emden, maar kwam na de omkeering van 1578 naar Amsterdam terug, waar hij

schepen, raad en rekenmeester werd en kapitein der burgerij. Tot Gecommitteerde Raad der Admiraliteit in Zeeland benoemd, verhuisde hij naar Middelburg, waar hij in 1601 overleed. Hij was gehuwd met GRIETJE PIETERSDOCHTER. Zijn zoon LAURENS (1583—1637) geboren te Amsterdam, was de Gouverneur van Neerlandsch-Indië, en zijne dochter ELISABETH werd de echtgenoote van prof. JACOBUS ARMINIUS.

LAURENS REAEL was een scherpzinnig en kundig man met een helderen blik. Hij teekende het gebeurde in zijne dagen nauwkeurig op, een werk, waaraan de geschiedschrijver GER. BRANDT groote waarde toekende en waaruit hij veel heeft geput. REAAL beoefende ook de poëzie en was een ijverig lid der Amsterdamsche Rederijkerskamer „In liefde bloeiende." Hij liet een bundel handschriften na, waarin een: *Catechismus ofte Kinderleere, gemaakt A. D.* 1572 *en voleynd den* 19 *December bij* LAURENS JACOBSZ., *tot stichting zijner kinderen en huysgezin.* Achter dit handschrift vindt men een aantal *Refereinen*, *Balladen*, *Epitaphiën*, *Historische en andere liedekens*, waarvan enkele in *Nederlandsche Geschiedzangen* voorkomen. De eerste dier gedichten van 1563 zijn vervaardigd te Amsterdam, de overigen te Emden (1566—1571); te Dantzig (1578—1580); weder te Amsterdam en de laatste in 1600 te Middelburg. Zij zijn in den vorm van zijn tijdgenoot DIRK VOLKERTSZ. COORNHEERT, en dragen blijken van helder oordeel, levendige verbeelding en warme liefde voor het vaderland. In 1585 schreef hij:

Godt de Vader ons bevrydt,
En helpt ons vrolic stryden;
Maect ons doch deese Spangiaerts quyt,
En helpt ons uyt dit lyden.

Ofschoon REAEL vreemd zou opzien, indien hij wist, dat hij, bijna drie eeuwen na zijn dood, onder de Zeeuwen van beteekenis zou worden genoemd, is hij hier opgenomen als door ambtsbetrekking in Middelburg wonende, daar gestorven en waarschijnlijk begraven.

RECXSTOOT. Omstreeks het midden der zeventiende eeuw vestigde zich DENYS RECXSTOOT, een rijk geworden koopvaardijschipper uit Vlissingen, te Middelburg. Hij woonde in 1665 in de Gortstraat en schijnt ook eigenaar geweest te zijn van het huis Leeuwensteijn op de Vlasmarkt. Later vertrok de familie naar Tholen, waar zijn kleinzoon DIONISIUS RECXSTOOT in de regeering kwam. Deze was gehuwd met MARIA ELISABETH RETHAAN, bekend als eene zeer godvruchtige vrouw en zuster van de dichteres ANNA RETHAAN. Hun zoon JOHAN PIETER werd te Tholen den 5 September 1701 geboren en genoemd naar den vader zijner moeder De zedelijkheid liet destijds in dat afgelegen stadje, waar BACCHUS en VENUS sterk werden gehuldigd, veel te wenschen over, en DE LA RUE, volstrekt geen kwaadspreker, verhaalt in zijne aanteekeningen, dat de jonge RECXSTOOT door slechte voorbeelden bedorven, reeds als student te Leiden wegens loszinnig leven naar huis werd gehaald, vooral om een huwelijk te verhinderen met eene beruchte komediante, JAANTJE RIJNDORP. Pas later werd hij te Harderwijk, waar men bullen van promotie voor een handvol dukatons verkocht, meester in de rechten (Vgl. DUMBAR in *Tegenwoordige Staat*, dl. III, bladz. 384). In Tholen werd de scherpzinnige en stoutmoedige jonge man spoedig een invloedrijk lid der regeering en klom op tot burgemeester. Zijne huwelijken in 1725 met CORNELIA JACOBA DE BEAUFORT, eene dochter van LIEVEN FERDINAND DE BEAUFORT, en als weduwnaar met JACOBA ELEONORA VAN ROZEVELT (ROSEVELDT) werden veel besproken. Dergelijke zaken uit het particuliere leven zouden echter buiten het veld dezer beschouwing liggen, indien zij niet treffend deden uitkomen de bedorvenheid der toenmalige regeeringsbegrippen; want ten gevolge der geheime familiecontracten en overeenkomsten tusschen de stemhebbende steden, werd RECXSTOOT in Mei 1735 secretaris der Staten van Zeeland, eene benoeming die, naar DE LA RUE schrijft, de achtbaarheid van dat ambt weinig luister bijzette, en „wat de fourberie nog erger maakte,"

was, dat naar costume bij het aftreden van den Raadpensionaris, de secretaris onmiddellijk als eerste minister der provincie optrad. Dit gebeurde dan ook werkelijk: in Mei 1751 trad RECXSTOOT op als Raadpensionaris, en heeft dit gewichtig ambt bekleed tot zijn overlijden op den 31 Januari 1756. Hij liet een zoon na mr. DIONISIUS PIETER RECXSTOOT, die Bewindhebber geweest is der Oost-Indische Compagnie en evenals zijn vader een der ambachtsheeren van Vossemeer. Hij overleed in 1765 en legateerde aan de Hervormde gemeente van Oud-Vossemeer een som tot aankoop van doopzilver. Met hem is meen ik, de familie in de mannelijke lijn uitgestorven. Zijne dochter MARIA ELEONORA huwde in 1758 te Vlissingen met mr. CORNELIS CAEN. Boven het graf in de Oudekerk te Middelburg hing een bord met de wapenschilden: RECXSTOOT, RETHAAN, DEVAL, EVERAERTS, ROZEVELT, HASART, POULIER en VAN LEEUWEN.

Een portret van mr. JOHAN PIETER RECXSTOOT, geschilderd in 1742 door B. MONTMORENCY en door J. HOUBRAKEN gegraveerd, komt voor in de *Nederlandsche Jaerboeken*, dl. X.

REGT (JAN KAREL DE) werd geboren te Middelburg den 7 September 1821. Hij was tot 1854 boekhandelaar aldaar, lid eener Rederijkerskamer en een ijverig gelegenheidsdichter. Behalve vele kinderboekjes, die naamloos uitkwamen, schreef hij van 1848 tot 1875 een aantal werkjes, drama's, blijspelen en schetsen, waarvan te Middelburg het licht zagen: *Vruchten mijner verbeelding*, 1848. — *Gedachten na de terechtstelling van een ter dood veroordeelde* (J. B. DE LOEIL, geëxec. te Middelburg den 11 Februari) 1850. — *Armen. Een woord voor rijken; drie schetsen*, 1851. — *De hooge waardij van het gezicht*, 1852. — *Zorgen, een zegen voor den mensch*, 1853. — JAN STRAMME, *een historische schets*, 1853. Ook onder het pseudoniem EBERHARD schreef hij bijdragen in tijdschriften en jaarboekjes. Daar, wellicht ook door dien letterarbeid, de winkel niet voordeelig ging, is de zaak in 1853

en 1854 opgeruimd en DE REGT naar Leiden gaan wonen. Zie over hem *Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde; Catalogus Provinciale Bibliotheek* en *Bibliotheek Zeeuwsch genootschap.*

REGIUS of DE KONINCK. Reeds in den hervormingstijd was dit geslacht eene predikantenfamilie. CAROLUS REGIUS was Carmeliter-monnik te Gent. Hij predikte aldaar onbeschroomd het Evangelie, doch stierf in 1557 den marteldood op den brandstapel. Een zoon van hem JACOBUS, werd predikant. Hij was te Londen en later te Gent en hield zich ook te Keulen op, waar hij in 1571 gekozen werd om aan PH. VAN MARNIX inlichtingen te verschaffen over den toestand der Nederlandsche gereformeerde kerk. Naar ik vermoed, was zijn zoon JOHANNES REGIUS, geboren te Londen, die in 1595 te Heidelberg studeerde en drie jaren daarna predikant werd te Biggekerke. Zonen van dien waren waarschijnlijk: TOBIAS, predikant eerst te Ellewoutsdijk en daarna te 's-Gravenpolder (1612—1653); alsmede CORNELIS REGIUS, predikant te Goes, die in het album van AEG. BECIUS voorkomt. Een zoon van TOBIAS JACOBUS REGIUS werd voor predikant opgeleid en studeerde in 1647 te Utrecht. JOHANNES werd predikant op de forten Sint-Kruis en Frederik Hendrik aan de Schelde, waar toenmaals eene kerkelijke gemeente bestond. Aldaar werd op den 15 November 1656 geboren JOHANNES REGIUS. Deze bleek reeds vroeg een jongeling van grooten aanleg te zijn, vooral toen hij te Utrecht studeerde en in 1677 met grooten lof doctor in de wijsbegeerte werd. Twee jaren later werd hij predikant te Batenburg en in 1681 te Stavenisse. Daar zijnde werd hem het professoraat in de philosophie te Franeker op eene jaarwedde van 750 gulden aangeboden. Hij werd daartoe vooral gekozen als een aanhanger der beginselen van ARISTOTELES, omdat men de curatoren beschuldigd had, dat zij de wijsbegeerte van CARTESIUS eenzijdig voorstonden. REGIUS aanvaardde in Juni 1685 zijn

ambt met een intreerede *De methodo philosophandi.* De brave kundige man, die eene verouderde leer verkondigde, had natuurlijk hevig te worstelen tegen de nieuwere begrippen, maar het zal hem een soort van vergoeding geweest zijn, nog te beleven dat het Cartesianisme plaats moest maken voor de bégrippen van NEWTON en LEIBNITS. Het voortdurend twistgeschrijf behaagde weinig aan den van nature vredelievenden REGIUS, en dit zal wel aanleiding hebben gegeven, dat hij zich met ijver op de geneeskunde begon toe te leggen. Nadat hij in 1696 eershalve doctor in de medicijnen was geworden, begon hij, hoewel hij de philosophie niet varen liet, als arts te practiseeren, in welke betrekking hij spoedig goeden naam kreeg. REGIUS was gehuwd met CORNELIA STAMPER uit Zierikzee, dochter van WILLEM en CORNELIA VAN ALPHEN (1666—1718), welke echtgenoote hij na een drie en dertig-jarig huwelijk verloor. Hij overleed den 9 September 1738. De oratio funebris van den algemeen geachten man werd door zijn ambtgenoot DU BOIS uitgesproken. Vier zijner negen kinderen overleefden hem. Een zoon en naamgenoot was eerst predikant te Retranchement en vervolgens te Biggekerke. Een lijst der werken van den hoogleeraar wordt gevonden in B. GLASIUS *a. w.* Vgl. ook W. B. S. BOELES, *Frieslands Hoogeschool enz.*

REIGERSBERG (VAN). Door een niet moeilijk te verklaren ijdelheid, schijnt het streelend voor het menschelijk gevoel te zijn om aanzienlijker afkomst voor te geven dan de stand der voorouders werkelijk was. Daardoor is het begrijpelijk, dat de dikwerf zoo fiere magistraten tijdens de republiek, zich niet tevreden stelden om af te stammen van de kloeke burgers en stoere schippers, die het wereldwonder der Zeven-Geunieerde Provinciën hadden tot stand gebracht, maar voor veel geld en, wat erger was, dikwijls ten koste der waarheid, een adellijken stamboom zochten, meest wortelende in vreemden bodem. Zoo is het ook geweest met het geslacht VAN REIGERSBERG.

Hoewel het wapenschild door en door Zeeuwsch is, werd er samenhang met een aanzienlijk geslacht in Beieren gezocht en vergat men dat een Burgemeester van Veere, of een Gecommitteerde Raad van Zeeland vrij wat invloedrijker persoon was, dan menig Duitsch edelman. Tot bevestiging van die afkomst, werd een regel aangehaald uit het van nederigen hoogmoed getuigende grafschrift van een eerzamen apotheker te Veere, dat waarschijnlijk pas later geplaatst is. Dr. G. D. J. SCHOTEL en mr. H. VAN VOLLENHOVEN spreken in de *Brieven van* MARIA VAN REIGERSBERG (Middelburg 1857) van haar afkomst uit een grafelijk geslacht aan Keizers vermaagschapt. De kloeke MARIA oordeelde echter verstandiger, toen zij na het afbreken der verbintenis van haar broeder, met zekere aanzienlijke en rijke juffer (D'ORSMALE) VAN VALKENBURG schreef. „Zij is gek, dat zal heel de wereld oordeelen; de adel steekt haar in den kop (krop); de hoovaardij bederft veel menschen." Onder de papieren van mr. SAMUEL DE WIND is een brief, door hem naar het origineel afgeschreven, van den bekenden wapenheraut PIERRE ALBERT DE LAUNAY (in 1687 als falsaris in genealogiën te Doornik opgehangen), waarin deze, in September 1682 aan eenen JACOB DE RAET te Utrecht, die als tusschenpersoon diende, belooft voor den heer (VAN REIGERSBERG) van Couwerve eene genealogie te zullen maken, waaruit men mag besluiten, dat er geen bestond, zoodat hij verklaart: „Je lui dresserai quelque chose de beau en de bon, dont il aura de l'honneur." Dit stuk schijnt dan ook afgeleverd te zijn, en werd door J. W. TE WATER, die waarschijnlijk onbekend was met de bedriegerijen van DE LAUNAY, pas in 1866 door den Belgischen archivaris L. GALESLOOT geheel ontsluierd, voor de pers gereed gemaakt, waarna het in FERWERDA's *Wapenboek* schijnt afgedrukt te zijn geworden, waar ik het echter in meer dan één exemplaar te vergeefs heb gezocht. Hoewel m. i. de knutselarij aan deskundigen in het oog valt, schijnt het werk, naar mr. JACOB VERHEIJE VAN CITTERS meedeelt, voldoende te zijn geweest voor den

Duitschen Keizer, den grooten koopman in adelbrieven, om in Februari 1728 aan JACOB VAN REIGERSBERG, den schatrijken vertegenwoordiger der familie, een diploma te doen uitreiken.

De eerste van dien naam, dien ik in Zeeland genoemd vond, is ADRIAAN VAN REYGERSBERGH, licentiaat in de medicijnen, die in 1522 schepen te Veere werd. Hij zal wel verwant geweest zijn aan JAN VAN REIGERSBERG die te Cortgene woonde, waar diens zoon JAN omstreeks 1510 geboren werd. Toen Noord-Beveland in de Novemberstormen van 1530 en 1532 door het zeewater werd overstelpt, en het stedeke Cortgene ten onder ging, vestigde zich JAN JANSE REYGERSBERGH, een kundig man, te Veere, waar hij in 1532 poorter werd en de machtige bescherming ondervond van den heer dier stad, MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIË (1514—1558), eersten markies van Veere. Hier begon REYGERSBERGH eene geschiedenis te schrijven, welke onder den titel: *Dye Chronycke van Zeelandt*, in 1551 te Antwerpen het licht zag. Het boek maakte veel opgang en werd in 1634 herdrukt, en met bijvoegsels, toegeschreven aan JOHAN DE BRUNE, te Middelburg uitgegeven. Tien jaren later bezorgde prof. M. Z. BOXHORN, die toen het uitzicht had om historieschrijver van Zeeland te worden, een geheel om- en bijgewerkte uitgaaf in twee deelen, waarvan SMALLEGANGE het eerste deel in zijne *Cronyk* (1696) overnam. Het boek van REYGERSBERGH is merkwaardig, al wordt het door DOUSA en SCRIVERIUS, die zeker niet minder sprookjes op hun kerfstok hadden, scherp en bijtend beoordeeld, doch BOXHORN dacht er gunstiger over. Naar de gewoonte dier dagen, heeft de schrijver fabelen geboekt, doch nooit als stellig verhaalt, en dat hij ernstig naar waarheid streefde, blijkt uit de geschiedenis van zijn eigen tijd. De scherpzinnige mr. S. DE WIND, die het beter dan iemand beoordeelen kon, schrijft in zijne *Bibliotheek van Nederlandsche geschiedschrijvers*, dat de *Chronyk van* REYGERSBERGH, en vooral de uitgaaf van BOXHORN, eene onschatbare waarde

voor onze Zeeuwsche geschiedenis heeft. De kroniekschrijver had twee zonen, JAN VAN REIGERSBERG, die apotheker te Veere is geweest en gehuwd met SUSANNA KETELAAR. Hij was een vurig voorstander der Hervorming, waarom hij in 1568 door ALBA gebannen werd. Na de omwenteling was hij onder de vier en twintig raden der stad tot aan zijn overlijden den 9 Maart 1591. Het zonderlinge grafschrift op zijn zerk, pas later geplaatst, werd door sommigen aan HUGO DE GROOT toegeschreven, toen deze in 1608 te Veere vertoefde, doch mr. M. F. LANTSHEER merkt op, dat het dan waarschijnlijk wel onder diens gedichten zou voorkomen.

PIETER VAN REIGERSBERG, broeder van JAN, was van 1581 Burgemeester te Veere, alsmede Commies-stapelier en Equipagemeester van Zeeland aldaar. Hij was een sterk aanhanger van den Prins VAN ORANJE, waarom hij door LEICESTER van zijn ambt werd ontzet en naar Boulogne verhuisde. Tweemalen was hij gehuwd en uit zijn tweeden echt met MARIA NICOLAI kwamen vele kinderen voort. In 1589 woonde hij te Veere in de Kapelstraat achter de Groote kerk, welk huis, hoewel verbouwd, tot heden de algemeene slooping ontkomen is. Des zomers vertoefde hij op een buitenverblijf bij Veere. Sommigen hebben gemeend, dat hij Molembaix onder Grijpskerke bewoonde; doch dat landgoed is pas later in de familie gekomen en DE GROOT spreekt in zijn gedicht: *Suburbanum* REIGERSBERGIORUM in de *Poemata* pag. 286 (editie van 1670), van een vliedberg waarop men de schepen in zee varende zag, wat op Molembaix moeilijk geschieden kon. PIETER VAN REIGERSBERG overleed den 5 Juli 1602.

JONAS VAN REIGERSBERG (1575—1598), zijn tweede zoon, droeg een naam in Zeeland zelden voorkomende, en die evenals van TESSELSCHADE, wellicht in verband kan gestaan hebben met een gebeurtenis in den aanvang van zijn leven. Hij was een veelbelovend jongeling en een der voornaamste onder de Zeeuwsche studenten, die in 1595 te Middelburg eene Commoedie of Tragedie opvoerden. Hij studeerde in de godge-

leerdheid en deed later groote reizen, waarbij hij kennis maakte met voorname geleerden in Frankrijk, Engeland, Duitschland en Zwitserland. Zijn album van 1596 tot 1598, door DE LA RUE in *Geletterd Zeeland* beschreven, en dragende zijn spreuk: „Non est mortale quod opto" behoorde in 1870 aan mevrouw de weduwe RETHAAN MACARÉ te Utrecht en was op de tentoonstelling te Middelburg. Hij is gehuwd geweest met ELISABETH OILLAERTS, die als zijne weduwe in Januari 1612 hertrouwde te Vlissingen met NICOLAAS OOSTDYCK van Goes.

JOHAN VAN REIGERSBERG, oudste broeder van den voorgaanden, studeerde eerst te Leiden en in 1598 te Heidelberg. Daarna bekleedde hij verschillende regeeringsposten in zijne geboorteplaats en was van 1609 tot 1632 Rentmeester B. W. S. In 1611 huwde hij met JOHANNA RACKET en in 1624 als weduwnaar met JACOBA, dochter van den in korten tijd tot aanzien gekomen Middelburgschen burgemeester JACOB PIETERSE DE WAERT. De rentmeester VAN REIGERSBERG was een rijk man, die gelijk het toen gebruikelijk begon te worden, er prijs op stelde om een staart aan zijn naam te hebben, waarom hij uit de verbeurd verklaarde eigendommen van GILLIS VAN WISSEKERKE ambachtsheerlijkheden Couwerve en Krabbendijke in Zuid-Beveland en Campen in Noord-Beveland kocht. Bij zijn overlijden in 1632 liet hij vier kinderen na. Zijn zwager HUGO DE GROOT wijdde hem een gedicht. De erven zijner weduwe schonken in 1682 aan de diaconie te Middelburg het armhof op den Molenberg.

Zijn tweede zoon JOHAN, geboren in 1613, schijnt uitgemunt te hebben zoowel door helder verstand als mannelijke schoonheid. DANIEL HEINSIUS roemt hem in een zijner gedichten; ook zijn oom HUGO DE GROOT, bij wiens overlijden op 29 Augustus 1645 te Rostock, hij tegenwoordig was. Volgens familieberichten zou hij in Zweden overleden zijn en DE LA RUE verhaalt in zijne aanteekeningen, dat de burgemeester RADERMACHER hem voor waarheid heeft mede-

gedeeld, dat deze VAN REIGERSBERG zich in Zweden ophoudende, de aandacht van Koningin CHRISTINA trok, doch hare gunst met den dood door beulshanden moest bekoopen. Het lijk werd toen in een tinnen bus of looden kist naar Middelburg gebracht en bijgezet in het familiegraf in de Oudekerk. Zijne zuster MARIA VAN REIGERSBERG (1628—1673) werd de echtgenoote van WILLEM VAN LIERE (1620—1654), heer van de beide Katwijken, het Zandt en Oosterwijk. Toen zij hem, na een gelukkig huwelijk van ruim drie jaren, in 1654 door den dood verloor, liet zij in de kerk te Katwijk een prachtig gedenkteeken oprichten, met beider beelden levensgroot in marmer gehouwen. (Zie o. a. LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Nat. Hist. van Holland*, IIIe deel, 4^e^ stuk enz.).

DAVID VAN REIGERSBERG was de derde zoon van PIETER en MARIA NICOLAI. Hij werd lid van de Rekenkamer en Gecommitteerde Raad wegens Veere en was gehuwd met CATHARINA VETH, eene dochter van den zeer vermogenden en invloedrijken Middelburgschen burgemeester JOHAN VETH. Zijn oudste zoon JOHAN VAN REIGERSBERG, geboren in 1630, was wegens Zeeland gecommitteerd in de admiraliteit te Amsterdam en dijkgraaf van de Beemster. Toen SMALLEGANGE zijn *Chronyk* schreef, was hij eigenaar der buitenplaats Molenbaix en op de afbeelding komt zijn wapen voor. Een marmeren borstbeeld, in 1671 door ROMBOUT VERHULST gebeiteld, toekomende aan den heer J. P. W. BODDAERT, was in 1870 op de tentoonstelling te Middelburg.

NICOLAAS VAN REIGERSBERG was de vierde zoon van PIETER en MARIA NICOLAI. In 1625 werd hij raadsheer in den Hoogen Raad en is den 3 Augustus 1654 ongehuwd overleden. Hij stond bekend als een kundig man en was bevriend met P. C. HOOFT, C. BARLAEUS, D. HEINSIUS en BAUDIUS, maar vooral met zijn zwager HUGO DE GROOT, en met zijn zuster MARIA hield hij jaren lang vertrouwelijke briefwisseling. Mr. J. SCHELTEMA vermeldt hem in de: *Redevoering over de brieven van* P. C. HOOFT, Amsterdam 1807; alsmede dr. SCHOTEL

in de aanteekeningen op bovengenoemde brieven. Dat hij een hoofsch heer was en niet weinig zorg besteedde aan zijn uiterlijk, blijkt uit een brief medegedeeld in *Navorscher* 1891, bladz. 209.

MARTHA VAN REIGERSBERG, oudste dochter van PIETER en MARIA NICOLAI, trouwde in 1600 te Veere met JACOB CAMPE Gecommitteerde Raad (1573—1625), waarvan hiervoren deel I, bladz 102, melding is gemaakt.

SUSANNA VAN REIGERSBERG, hare zuster, werd de echtgenoote van doctor ANTHONIS BLONCKE, in 1615 en later burgemeester te Veere, overleden den 17 Maart 1622. Haar zwager DE GROOT roemt hare kennis in zijne *Epistolae*. Zoo had zij een nuttig boek geschreven over: *Het Weduwschap, of den staat der Weduwen*, dat hij op verzoek harer erven voornemens was in Holland of Zeeland sierlijk te doen drukken, met opmerkingen van hem en van onderscheiden kerkvaders. De uitgaaf is echter niet geschied.

MARIA VAN REIGERSBERG, de jongste zuster, werd den 7 October 1589 geboren Haar eerste opleiding kreeg zij te Calais, waar hare ouders zich tijdelijk hadden gevestigd. In hare geboortestad teruggekeerd, maakte zij kennis met den jeugdigen fiscaal van Holland en Zeeland HUGO DE GROOT, wien zij hare hand schonk, niet minder aangetrokken door zijn edel hart, dan door zijn weergaloos verstand, dat reeds algemeene bewondering wekte. Na een zeer intiem verkeer, gelijk mr. S. DE WIND, n. f. op gezag van J. VERHEIJE VAN CITTERS, placht te vertellen, werd het huwelijk op den 2 Juli 1608 te Veere door den bekenden predikant GERSON BUCERUS ingezegend en door de voornaamste dichters in Latijnsche en Nederlandsche verzen bezongen. Het echtpaar vestigde zich in den Haag en vervolgens te Rotterdam, waar, na een kalm en gelukkig leven, de tegenspoeden begonnen. Hoe MARIA haar echtgenoot in Loevestein trouw gezelschap hield en hem onverschrokken den weg wees tot ontvluchting, behoeft hier niet te worden verhaald, doch bracht den naam

dezer vrouw op de lippen van geheel beschaafd Europa. Toen zij in het vaderland alles had geregeld, en ook daarbij haar man onschatbare diensten bewezen, vertrok zij in September 1621 naar Parijs, doch kwam voor familiebetrekkingen meer dan eens naar Holland en Zeeland. De brieven met DE GROOT en ook met anderen gewisseld, vooral tijdens een ernstige ziekte van haar echtgenoot, getuigen van hartelijke toewijding en innige genegenheid. Na met haar een bezoek te hebben gebracht aan Holland, waar het vuur van den kerktwist nog te hevig opvlamde, om een rustig verblijf te waarborgen, vertrok DE GROOT naar Hamburg, waar hij de aanstelling ontving als gezant van Zweden bij het Fransche Hof, welken post hij in Maart 1635 aanvaardde. Niet weinig eer genoot deze reeds vermaarde vrouw in de hoofsche kringen, waarin zij thans verkeerde, doch zij bleef ook daar dezelfde eenvoudige degelijke huismoeder. Zij had veel te regelen, want DE GROOT bemoeide zich weinig met geldzaken en het gedrag der zonen, dat dikwijls veel te wenschen overliet, gaf MARIA niet weinig zorgen. Zij wist zich echter te helpen, was steeds vastberaden en toonde zich in hare brieven doorgaans meer kordaat en kloekhartig dan zacht en beminlijk. In 1645 werd DE GROOT door koningin CHRISTINA teruggeroepen, en overleed op reis den 29 Augustus van dat jaar te Rostock. Te Spa, waar zij de wateren gebruikte, vernam zij het verscheiden van haren echtgenoot. Zij vestigde zich eerst te Parijs, waar haar dochter CORNELIA gehuwd was met JEAN BARTON, vicomte DE MOMBAS, doch niet lang daarna ging zij te 's-Gravenhage wonen, waar zij lidmaat werd der Episcopaalsche gemeente en op den 14 April 1653 overleed. JOHAN VAN BEVERWYCK noemt haar in: *De Uytnementheyt des vrouwelijken Geslachts*, Dordrecht 1643, onder de voortreffelijke vrouwen, die door huwelijksliefde hebben uitgeblonken en van haar werd geschreven:

Zoo lang een dichter leeft, zoo lang leeft gij, MARIJ
In BRANDTS historieblaen en VONDELS poëzij.

Deze vermaarde vrouw is zóó dikwijls afgebeeld, dat haar voorkomen algemeen bekend is. De heer C. KRAMM zag in 1852 bij den wethouder SMIT te Gouda een zilver doosje ter grootte van een horlogekast, waarin de afbeeldingen van HUGO DE GROOT en MARIA VAN REIGERSBERG, beiden in den bloei hunner jeugd, uitnemend geschilderd en verrukkelijk om te aanschouwen. De kast was met zinnebeelden gegraveerd en scheen bestemd om aan een ketting gedragen te worden (*Navorscher* 1872). In het Rijksmuseum is een geschilderd portret van haar door DAVID BAILLI (1584—1657) a° 1626, toen zij zeven en dertig jaren oud was. Het portret door J. HOUBRAKEN gegraveerd en in *Zelandia illustrata*, waaronder een gedicht van A. VAN CATTENBURGH, stelt haar voor op vijftigjarigen ouderdom en is naar het origineel conterfeitsel in het kabinet (van haar neef) mr. JOAN VAN GHEEL, ook in jaarboekje *Zeeland* (1854) komt een door HOOIBERG uitnemend gelithographeerd portret voor.

De door MARIA nagelaten brieven berusten meest in de archieven der Remonstrantsche gemeente te Rotterdam en te Amsterdam, en zijn grootendeels in 1855 te Middelburg uitgegeven.

DAVID VAN REIGERSBERG, derde zoon van DAVID en CATHARINA VETH, geboren in 1640, werd Schepen en Raad te Middelburg en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Hij huwde met CLARA VELTERS en werd in 1676 door koop ambachtsheer van Gapinge. Even buiten de Noordpoort te Middelburg, liet hij eene fraaie buitenplaats aanleggen die hij naar zijne echtgenoote Clarebeek noemde, „de plaats, leest men in de *Walchersche Arcadia*, legt vermakelijk in haar geboomte, met vischrijke vijvers, zinlijke bloemperken, geneuglijke wandelpaden en sierlijk begroeide latwerken, daar zich 't oog vermaken, niet verzadigen kan. Ware de bouwheer niet gestorven, 't huis zou dat heerlijk begin overtroffen hebben." De tegenwoordige woning was tot een oranjerie bestemd. Ook behoorde hem het Huis Wulpenburg onder Veere, dat

tijdens Smallegange aan zijne weduwe toekwam, een buitenverblijf vooral merkwaardig om de schoone beplanting met schier onafzienbaar lange dreven.

De oudste zoon van David van Reigersberg en Clara Velters was David van Reigersberg, geboren in 1670, en op twintigjarigen ouderdom als student te Franeker gestorven. Hij was een jongeling van groote verwachting. Bij het verlaten der Latijnsche school te Gouda in 1685 schreef hij een Latijnsch heldendicht *Laus Justitiae*, opgedragen aan zijn Oom Johan, gecommitteerd bij de admiraliteit te Amsterdam. „Zulk een vroeg groene lente, zegt de la Rue, beloofde een schoonen zomer en een vruchtrijken herfst, maar deze edele jongeling, te zwak van lichaam voor zijn wakkeren geest, overleed reeds den 28 Januari 1690." Hem ter eere werd door den beroemden professor Jacobus Perizonius, toen Rector magnificus, een zoogenoemd Programma uitgegeven, dat in *Geletterd Zeeland* is afgedrukt. Zijn broeder Constantijn, heer van Gapinge, trouwde in 1697 met Jacoba Ingels, zonder kinderen, en Pieter, overleden in 1708, bleef ongehuwd.

Johan van Reigersberg, heer van Couwerve en Krabbendijke, was de oudste zoon van Jacob van Reigersberg (1625—1660) en Maria van Gheel en de kleinzoon van Johan en Johanna Racket. Hij studeerde te Leiden en werd Burgemeester te Middelburg en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Hij huwde Jacoba Ingelse, wed. van zijn neef Constantijn van Reigersberg, en liet bij zijn overlijden in 1716 drie kinderen na. Johan was een man van groot aanzien en invloed, doch naar het schijnt, weinig bemind. In de vinnige schotschriften van dien tijd wordt hij „Jan den Italiaander" genoemd, en zijn tegenstanders, de partij van Alexander de Munck, verweten hem, dat hij uit dat land de kunst had meegebracht om met vergift om te gaan en door aconiet, het toen in mode zijnde Aqua Toffana of het zoogenoemde poudre de succession, zijne vijanden wist

te doen verkwijnen en uit den weg te ruimen. Hij was de Heer van Couwerve, die zich met DE LAUNAY in betrekking stelde, en uit de correspondentie van JUSTUS DE HUYBERT kan men opmaken, dat de Burgemeester ook aasde op de ridderorde van St. Michiel, welke, gelijk de ambassadeur zegt, destijds voor eene kleine som te koop scheen te zijn. Volgens den *Sleutel op de Burlesque Notulen*, zou zijne zuster, bekend als het "juffertje van wéelde", getrouwd zijn met een voornaam Engelschman, kolonel CORNWALLIS, zeer tegen den zin harer ouders, die, om niet aan de Engelsche wetten onderworpen te zijn, hare erfportie fidei commis maakten (*Staten notulen* September 1683 en December 1733) In de genealogie wordt echter opgegeven dat zijn eenige zuster JACOBA, geboren 1652, de echtgenoote werd van WILLEM VAN TUYLL VAN BULKESTEYN.

JACOB VAN REIGERSBERG van Couwerve, Krabbendijke, en· eigenaar van Westhove, was de oudste zoon van JOHAN bovengenoemd en JACOBA INGELSE. Van 1725 tot 1747 was hij Schepen en Raad te Middelburg en later Gecommitteerde Raad van Zeeland. Hij bleef ongehuwd en overleed te Middelburg den 10 November 1762, zoodat met hem de familie in de mannelijke lijn uitstierf, gelijk ook in de *Nederlandsche jaerboeken* wordt vermeld. Zijn broeder CASPAR, heer van Gapinge was in Januari 1729 als student overleden. De bezittingen gingen toen over op hunne zuster MARIA VAN REIGERSBERG (1707—1775), in 1732 getrouwd met mr JOHAN PIETER VAN DEN BRANDE, zoon van PIETER VAN DEN BRANDE, en kleinzoon van JOHAN PIETER VAN DEN BRANDE, den ambassadeur. MARIA VAN REIGERSBERG liet na twee kinderen 1°. mr. J. P. VAN DEN BRANDE (1734—1793) Ridder-baronet, heer van Couwerve, Crabbendijke, Gapinge enz., burgemeester van Middelburg, gehuwd met SUSANNA MARIA TRESEL BEVERS, waaruit drie dochters, waarvan de middelste MARIA PETRONELLA VAN DEN BRANDE echtgenoote werd van MARINUS EMANUEL CORNELIS VERSLUYS, wiens zoon jhr. mr. JOHAN VAN REIGERSBERG VERSLUYS den familienaam in stand heeft gehouden; 2°. JACOBA

van den Brande, gehuwd met mr. Johan Adriaan van de Perre.

Door huwelijken met rijke erfdochters, winstgevende ambten en uitgestrekt landbezit, waarvan de waarde in den loop der tijden aanzienlijk toenam, behoorde de familie van Reigersberg in de zeventiende en achttiende eeuw tot de vermogendsten van Zeeland. In 1665 was mevrouw van Reigersberg, waarschijnlijk Catharina Veth, onder de hoogst aangeslagenen in de belasting te Middelburg. Zij woonde in een der grootste huizen in de Noordstraat, en hield twee karossen en vier paarden. Van de ambachtsheerlijkheden in Walcheren is reeds gesproken, en in 1698 werd ook door Johan van Reigersberg getrouwd met Jacoba Ingelse, het kasteel Westhove gekocht, aan welk bezit een windvaan op een der torens, een reiger verbeeldende, de gedachtenis levendig houdt. De heerlijkheden in Zuid-Beveland werden meest in de zeventiende eeuw gekocht en geërfd en aan die bezittingen herinnert de in 1773 uit de schorren van Bath en Rilland ingedijkte Reigersbergsche polder. Ook in Staats-Vlaanderen o. a. in de omstreken van IJzendijke bezat de familie aanzienlijke grondeigendommen.

REIJGERS (Johannes Hubertus). Kunstschilder, geboren te Gorinchem den 1 Mei 1767. Toen hij twintig jaren oud was, vestigde hij zich te Middelburg, waar hij huisonderwijzer in het teekenen werd en vele leerlingen vormde, die hij door vriendelijkheid en hulpvaardigheid wist te boeien, ook was hij tot in hoogen ouderdom leeraar aan de Teekenacademie en korte jaren voor zijn dood werd hem de post opgedragen van Inspecteur der Landsgebouwen. In die betrekking heeft de goede oude man zich, naar het schijnt, niet kunnen verzetten tegen den aandrang van den toenmaligen gouverneur van Zeeland, om de fraaie booggewelven in den omgang der vroegere provinciale munt te doen afbreken, ten einde den stal van jhr. Ewoud van Vredenburch wat meer licht te

bezorgen. Reijgers bezat een merkwaardig talent in het vervaardigen en beschilderen van kunstwerken in carton, waarvan men in Middelburg, ook in het museum, nog vele gedenkstukken vindt. Een dier sierlijke knutselarijen, gewijd aan den vrede van Parijs en keizer Alexander, was in het Koninklijk kabinet te 's-Gravenhage. In de *Zelandia illustrata* zijn verscheiden teekeningen van dezen nauwkeurigen kunstenaar die ook wel eens welgelijkende portretten maakte. Hij overleed te Middelburg den 11 Maart 1849, nalatende eene weduwe met wie hij drie en vijftig jaren was gehuwd geweest en vele kleinkinderen. Zie *Middelburgsche courant* van 17 Maart 1849.

REIMERSWAAL (Cornelis van) aldus genoemd naar zijne geboorteplaats, was deken der kerk te Veere en werd Hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leuven, waar hij in 1575 nog leefde. Vgl. de la Rue, *i. v.*

REIMERSWAAL (Marinus van). Deze schilder wiens naam in den laatsten tijd weder meer ter sprake kwam, werd in 1497 geboren in het toen nog bloeiende Reimerswaal Zijn vader bekend als Claas Marinusz. van Zierikzee, schijnt een niet onverdienstelijk schilder te zijn geweest, die zich te Antwerpen ophield en daar in 1475 vrijmeester in het St. Lucasgilde werd. Omstreeks 1509 werd Marinus Claeszoon ook genoemd Marien de Zeeuw of Maryn van Rommerswale, leerling bij den Antwerpschen glasschilder Simon van Daele. In 1566 schijnt hij in Middelburg te hebben gewoond en was tegenwoordig bij het beeldenbreken in de Westmonsterkerk, waarvoor hij den 23 Juni van het volgend jaar veroordeeld werd tot openbare boete in genoemde kerk, dat is om in de processie te moeten gaan in zijn lijnwaad (tot op het hemd ontkleed) en met een brandende kaars in de hand, waarna hij voor zes jaren gebannen werd ('s Gravezande, *a. w.* bladz 98).

MARINUS volgde de school van QUINTYN MASSYS en muntte uit in fijne toets, zachtheid van lijnen en molligheid van kleurstoffen, en vele der door hem geschilderde bankiers en wisselaars zijn kenbaar aan de natuurlijke afbeelding van hun overkleed van rood pluis. Zijn schilderijen van 1521 tot 1560, in de museums van Antwerpen, Dresden, Kopenhagen, Londen, Madrid, Munchen, Napels, Nantes, Valenciennes en Weenen, beginnen tegenwoordig meer en meer de aandacht te trekken en sommigen zijn lang doorgegaan voor werken van QUINTEN MASSYS. VAN MANDES deelt mede, dat de Middelburgsche muntmeester MELCHIOR WYNTGES (1601—1612) een schilderij bezat van MARINUS DE ZEEUW, voorstellende tollenaaars zittende op kantoor, wellicht het beroemde stuk als de Woekeraars bekend en in de National Gallery te Londen, van welke schilderij een fraaie afbeelding voorkomt in *The Graphic* van April 1890. Van zijne wisselaars in het museum te Madrid is eene houtsnede in A. J. WAUTERS *De Vlaamsche schilderkunst*, *vertaald door* JULIUS SABBE, Gent 1887. De heer mr. N. C. LAMBRECHTSEN meende, dat een houten bord, waarop nevens de voorzichtigheid en de standvastigheid de wapens afgebeeld zijn der Edelen tegenwoordig bij de inhuldiging van Koning PHILIPS II als graaf van Zeeland te Reimerswaal in 1549, en in het museum van het Zeeuwsch genootschap bewaard, door MARINUS CLAESZ zou zijn geschilderd; eene onderstelling die, dunkt mij, redelijken grond mist. Zie over MARIN LE ZELANDAIS, eene studie van M. HYMANS. *Bulletin de l'Acad. Royale de Belg.* 1884.

REINIER CLAESZ. Deze Onder-admiraal van Zeeland stevende met de vloot van den Luitenant-admiraal WILLEM HAULTAIN in 1606 naar Spanje om „wraak te vordren van 't geschonden waterrecht" daar de Spaansche vlootvoogd Don LUIZ. DE FASCIARDO de bemanning van eenige door hem genomen Nederlandsche koopvaarders wreedaardig had doen vermoorden. Niet ver van kaap St. Vincent kwam FASCIARDO met acht

zware galjoenen onverwachts op de Nederlanders aanzeilen, en hoewel het niet geraden was tegen zulk een overmacht te kampen, werd CLAASSEN met den vijand in een scherp gevecht gewikkeld. Om de overige schepen tijd te geven tot wijken houdt de onverschrokken bevelvoerder den strijd twee dagen vol. Zijn meeste volk is gesneuveld of gewond, de masten zijn overboord geschoten en het schip overal lek en reddeloos. Na God om vergiffenis te hebben gebeden slaat de kapitein zelf de lont in het kruit en laat zich met de nog overige zestig man in de lucht vliegen. Slechts twee matrozen werden door de Spanjaarden levend opgevischt. De Staten schonken aan de weduwe van den bevelhebber een jaargeld van tweehonderd gulden. Behalve vele anderen schreef P. J. DE BOSSON een gedicht *De Heldendood van* REINIER CLAESZOON, Dordrecht 1831.

REINIERSEN. BARTHOLOMEUS REYNIERSEN werd geboren te Vlissingen den 5 Augustus 1626, uit REINIER MATTHEUSSEN, koopman en ouderling aldaar. Hij werd apotheker in de korte Noordstraat over den Krommen Elleboog, maar was ook een invloedrijk schepen en raad. In het rumoerige jaar 1672 werd hij in Juli met BAREND LAMBRECHTSEN en KAREL VAN POELVELT, uit naam der gilden, naar Prins WILLEM afgevaardigd, doch de aanneming hunner voorstellen nam de onrust der burgerij niet weg, welke pas eindigde, toen negen heeren, zijnde vaders en zonen, broeders en minderjarigen, uit de regeering waren ontslagen. (Zie VAN HOOGSTRATEN's *Woordenboek* i. v. Vlissingen.) REYNIERSEN was een ook in letterkunde zeer ervaren man, die verschillende boeken heeft vertaald. Zoo bracht hij uit het Latijn over de academische rede van prof. MELCHIOR LEYDECKER te Utrecht, wegens den watervloed van 26 Januari 1682, Middelburg 1682, en uit het Engelsch: CHR LOVE, *Het Cabinet der Godzaligheid en* XVI *predikatiën over Petri I vs.* 10, Vlissingen 1658. — JOH. WAIL, *Niemand dan Christus*, *ofte een kluer en uitnemend*

tractaat van de kennisse J. C. enz., Vlissingen 1666, een werkje in 1724 voor de vierde maal te Amsterdam herdrukt. — THOMAS BROOKS, *Kostelijke hulpmiddelen en raad tegen des satansbedriegerijen enz.*, Vlissingen 1665. Hij overleed den 14 Mei 1689.

PETRUS REYNIERSEN, eenig kind van bovengenoemden en N. VAN THOOR, werd te Vlissingen geboren den 18 Juni 1660. Hij ontving zijne opleiding meest in Engeland en studeerde daarna te Leiden en te Utrecht. In Juni 1682 werd hij proponent en in November predikant te Ritthem. In December 1687 vertrok hij naar Vlissingen, waar hij in weerwil eener zwakke gezondheid met voorbeeldigen ijver werkzaam was. Hij overleed na een kort ziekbed, in September 1724, uit zijn huwélijk met eene zuster van prof. MELCHIOR LEYDECKER nalatende twee zonen.

PETRUS REYNIERSEN was een buitengemeen geleerd man. G. VROLIKHERT, die enkele zijner bewaarde leerredenen las, roemt deze als: kostelijke vruchten van een groot verstand, bewonderenswaardig door kracht van zeggen, klaarheid, kortheid en sierlijke netheid. Ook werd door zijne nakomelingen bewaard een adversarium reeds in Engeland begonnen, gedeeltelijk in het Latijn en in het Engelsch.

Van zijne zonen is de een koopman geworden, en zonder kinderen overleden op zijne buitenplaats onder Oost-Souburg. De jongste mr. REYNIERSEN VAN THOOR is advocaat en schepen geweest te Vlissingen, nadat hij eenige jaren in Oost-Indië had doorgebracht. Hij was te Batavia getrouwd met SUSANNA DE RYCKE, bewoonde het huis Soetendale onder Serooskerke (W.) en overleed te Middelburg in 1749. Van zijne drie dochters huwde JACOBA te Batavia met JAN VAN VISVLIET, die als Schepen te Vlissingen gestorven is; en CATHARINA REINERA mede te Batavia met CLAUDE DE CHUY, raad enz. te Vlissingen, waaruit twee dochters.

REINING (JAN ERASMUS), uit geringe ouders omstreeks

1650 te Vlissingen geboren. Zijn vader, uit Denemarken afkomstig, voer ter zee; zijne moeder was uit Vlissingen geboortig. Toen de knaap op zijn tiende jaar als zwabber naar boord ging, zei deze kloekhartige vrouw, dat zij haar jongen liever niet terug zag, dan als een lafaard aangewezen, of van ontrouw beticht. REINING diende eerst op Vlissingsche schepen en vervolgens op Engelsche en Spaansche kapers in Amerika. Daarna voerde hij het bevel over een Commissie-vaarder der West-Indische Compagnie, was vervolgens in Staten dienst bij het eskader onder kommandeur BINKES en daarna gezagvoerder op koopvaarders. Bij zijn vele omzwervingen, ontbraken de gelegenheden niet om blijken te geven van beleid en onverschrokkenheid. Die avonturen zijn beschreven door D. VAN DER STERRE, med. doctor te Curaçao, onder den titel: *Zes aanmerkelijke Reysen*, *gedaan door* JAN ERASMUS REINING, *meest in de West-Indië, en ook in veele andere deelen des werelds, waarin kortelijk verhandeld wordt, hetgeen hem van zijn kindsche jaren avontuurlijk te zee en te land tot zijn* 49 *jaar is voorgevallen enz*, *perijkelen zijns levens; stoute actien, kloekmoedige uitvoeringen en victorieuse verrigtingen*, Amsterdam 1691, 4°, met prenten van JAN LUIKEN, welk verhaal ook opgenomen is in *Leven en daaden der doorluchtige zeehelden*, alsmede in *Nederlandsche zeereizen* enz., dl. XIV.

REYNVAAN. De familie woonde in de zeventiende eeuw meest te Middelburg. EWALDUS REYNVAAN, geboren te Middelburg werd in Mei 1667 predikant te Aagtekerke en vertrok in 1677 naar Brouwershaven, waar hij den 6 Maart 1691 overleed. GUILLIAM REYNVAAN was predikant eerst te Aardenburg en ging van daar in 1661 naar Zierikzee, waar hij in 1681 stierf. Hij had een zoon die secretaris van Dreischor is geweest, waarvan in den *Sleutel op de Burlesque Staten notulen* gesproken wordt. EDUALDUS (EWOUD) REYNVAAN was een aanzienlijk scheepsreeder te Middelburg en in 1719 eigenaar der buitenplaats Poppenroede-ambacht. Een broederszoon

van GUILLIAM was JOOST VERSCHUERE REYNVAAN, geboren te Middelburg in 1702. Eerst voornaam handelaar in staafijzer, daarna van 1750 tot aan zijn overlijden in 1753, kassier en Opper-commies der Staten van Walcheren. Uit zijn huwelijk met APOLLONIA CATHARINA VAN PANTEGHEM, werd den 11 September 1739 geboren, JOOST VERSCHUERE REYNVAAN. Deze kreeg een geletterde opvoeding en ging te Harderwijk studeeren, waar hij in 1765 in de rechten promoveerde met eene dissertatie *de privilegiis studiosorum nec non scientiarum doctorum*. Van de academie komende, vestigde hij zich als advocaat te Middelburg, waar hem de opleiding werd toevertrouwd van een paar aanzienlijke jongelingen. In 1769 ging hij te Vlissingen wonen, waar hij niet alleen de rechtspractijk uitoefende, maar tot 1794 ook stads-organist en klokkenist was. Na de omwenteling van 1795 kwam hij in de regeering en op den titel van een zijner geschriften in 1805 gedrukt, noemt hij zich Schepen, Raad, Weesmeester, Thesaurier, Griffier en Bibliothecaris te Vlissingen. In 1808 werd hij ook nog Vrederechter. Den last van zooveel ambten heeft hij niet lang gedragen, daar hij in Mei 1809 overleed. Hij was gehuwd met zijne volle nicht MARIA JOHANNA REYNVAAN (1749—1784) waaruit een zoon, op negentienjarigen ouderdom overleden en eene dochter MARIA JOHANNA gehuwd met den koopvaardijkapitein HAMMERDAL, met wien zij na haars vaders dood naar Duinkerken is verhuisd. (Vgl. ook genealogie in VAN OYEN *a. w.*). Maar het is vooral als toonkunstenaar en wetenschappelijk schrijver over de muziek dat mr. JOOST VERSCHUERE REYNVAAN in gedachtenis verdient te blijven, en mr. G. A. FOKKER, die er over oordeelen kon, kent hem op dit gebied eene eereplaats toe. (*Navorscher* 1872.)

Reeds als knaap toonde hij buitengewonen aanleg, welke ontwikkeld werd door een paar uitnemende leermeesters. De violist en violoncellist GREGORY werd in *Zeeuwsche Chronyk almanach* als een bekwaam en ervaren musicus geprezen en niet minder wordt geroemd BENJAMIN BOUCHARD van 1729

tot zijn dood in 1763 organist der Nieuwe kerk te Middelburg en carillonist van het beroemde klokkenspel op den Abdijtoren, dat een opgewonden Franschman te »zoet vond om niet te dansen." (GARGON *Walchersche Arcadia*). In April 1772 bij de viering van het Tweede eeuwgetijde der Vlissingsche vrijheid begon REYNVAAN zich als een bekwaam toonzetter te doen kennen met een muziekstuk, toen in de Groote kerk uitgevoerd. In 1787 zag van hem te Amsterdam het licht: *Catechismus der muziek*, een werk dat in de destijds veel gezaghebbende *Vaderlandsche Letteroefeningen* zeer gunstig beoordeeld werd. In 1795 verscheen *Muzikaal kunstwoordenboek, behelzende de verklaring der kunstwoorden die in de muziek voorkomen.* Het is te bejammeren, zegt mr. FOKKER, dat van dit werk, waarmede REYNVAAN grooten en rechtmatigen roem, vooral in het buitenland, heeft ingeoogst, slechts het 1e deel tot letter M het licht zag, vooral daar het handschrift geheel was afgewerkt. Waarschijnlijk werd de uitgaaf wegens de politieke omstandigheden gestaakt. Niet alleen in de *Letteroefeningen van* 1796, maar ook door latere Fransche en Duitsche schrijvers wordt het werk bijzonder loffelijk vermeld. In 1805 verscheen te Vlissingen *Muzikaal zakboekje*, waarvan de waarde ook later meer erkend is geworden. Verder heeft REYNVAAN nog het licht doen zien: *Keurstoffen van* CAROLUS TUYNMAN. *Met een voorrede van* D. KIMYZER, Vlissingen 1781 en *Mengelstoffen van geestelijke gezangen op muziek gebracht.* In 1799 verscheen te Vlissingen de eerste druk zijner *Gezangen der Vrijemetselaren*, dat in 1808 herdrukt werd; ook liet hij een handschrift na: *Kanonnade op al de rangen en gelegenheden der blauwe maçonnerie*, dat niets bijzonders bevat. In de collectie is een brief van REYNVAAN aan prof. J. W. TE WATER dd. 12 November 1780, over eenige op muziek gebrachte dichtstukjes.

REITZ. De familie, waarvan de stamvader in de zestiende eeuw CUNTZ REITZ wordt genoemd, woonde toen meest te

Giessen in Opper-Hessen. De achterkleinzoon van dezen CUNTZ was JOHAN HEINRICH REITZ, geboren in 1655 uit ADAM REITZ en SIBILLE HARTUNG. Hij werd predikant en inspector te Offenbach, alsmede inspector der kerken in het graafschap Solms, ook was hij hofprediker van de Prinses VAN NASSAU-DIETZ. Hij schreef werken over godgeleerdheid o. a.: *Der geöffnete Himmel; das ist kürtes Erklärung des sonderbare Geheimnissen des Himmelreichs etc.*, Wetzlar 1696. Wegens vrijzinnige gevoelens afgezet, vestigde REITZ zich eerst te Neder-Wezel en vervolgens te Terborg in het graafschap Zutphen, waar hij zich geheel aan het onderwijs wijdde en eene kostschool stichtte, die zeer bloeide. REITZ was in 1682 getrouwd met ANNA CATHARINA ROTHENBURGER, en als weduwnaar in 1693 met ANNA MARIA MEERMANN. Hij overleed in 1721.

JOHAN FRIEDRICH REITZ, zijn oudste zoon uit het tweede huwelijk, werd den 23 Augustus 1695 geboren te Offenbach. Hij kreeg zijne opvoeding in Duitschland en gaf daarna onderwijs aan het instituut van zijn vader en aan andere scholen, ook werd hij gouverneur van den Prins VAN NASSAU-SIEGEN. In 1747 werd REITZ benoemd tot Hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Utrecht, welke betrekking hij tot 1769 vervulde, toen hij emeritus werd. Hij was gehuwd met THEODORA KLOEK (1698—1783) en overleed den 31 Maart 1778. Zijn kleinzoon JOHAN FREDERIK REITZ GIJSBERTUSZ. was zeeofficier en onderscheidde zich in 1781 bij den strijd op Doggersbank. Hij wilde de partij der Patriotten, die de Franschen hadden ingehaald, niet dienen en vestigde zich aan de Kaap de Goede Hoop, waar zijn kleinzoon FRANS WILLEM REITZ, geboren 5 October 1844, tegenwoordig (1890) President is van den Oranje-Vrijstaat in Zuid-Afrika.

WILLEM OTTO REITZ, tweede zoon van JOHAN HEINRICH en ANNA MARIA MEERMAN, werd geboren te Offenbach den 20 Juli 1702. Hij studeerde in de letteren en in de rechten

te Utrecht en promoveerde in 1736. Daarna werd hij praeceptor te Kleef en van 1722—1736 te Rotterdam, toen hij benoemd werd tot conrector te Middelburg. In 1742 volgde hij daar zijn geleerden neef FREDERIK LODEWYK ABRESCH als rector op, terwijl hem ook de titel werd toegekend van lector in de rechten. REITZ was in 1731 gehuwd met CORNELIA VERHOEVEN (1707—1775) dochter van MARTINUS, predikant te Aalburg en ANNA VAN DER HOEVEN. Hij overleed den 22 October 1768.

REITZ was een buitengemeen geleerd en veelzijdig ontwikkeld man, die wegens karakter en kennis in Middelburg algemeen geacht was en veel invloed had. Hij heeft o. a. uitgegeven: *Praelectionum in Gymnasio Medioburgensi; prima trias*, Middelburg 1737. — *Annotationes sporades*, 1739. — *Variantes in Inst. Justiniani*, 1744. — *Kort examen der notarissen*, Middelburg 1751. — *Nieuwe berekening der kunstbreuken* voorkomende in de *Werken der Hollandsche Maatschappij*. — *Grondig onderwijs in de breukgetallen enz.* in *Verhandelingen Zeeuwsch genootschap*, deel I. Ook heeft hij geschreven in *Thesaurus* van GERARD MEERMAN, H. C. 1751—1753. Voor de uitgave heeft hij in orde gemaakt: THEOPHILI *Antecessores Paraphrasis Graeca Institutionem Caes.*, H. C. 1751. Uit het Latijn vertaalde hij de *Historie van* MICHIEL SERVETUS en met zijn vader uit het Hoogduitsch: *Dagregister op een reis naar Kanaän*, Rotterdam 1726. In de verzameling is een brief van WILHELM OTTO REITZ, dd. 19 October 1764, over zijn familie en eene Latijnsche levensschets van hem zelf.

Van de drie kinderen trouwde ANNA MARIA, geboren te Rotterdam, in 1732 te Middelburg, met den praeceptor DANIEL ARNOUD JACOBI, later rector te Goes en te Arnhem. Zij was eene begaafde vrouw, die het leven van GERARDUS DE WIND heeft uitgegeven en enkele gedichten liet drukken.

FREDERIK THEODOOR REITZ, oudste zoon van WILHELM OTTO en C. VERHOEVEN, werd in Maart 1740 te Middelburg geboren. Bij het verlaten der Latijnsche school hield hij in

1753 eene *Oratio de Gymnasio Medioburgensi*, die wel door zijn vader zal zijn opgesteld, en later gedrukt is. De stedelijke regeering schonk hem voor de opdracht als erkentenis de toen kosthare *Tabulae anatomicae van* ALBINUS. In de Provinciale bibliotheek van Zeeland is een exemplaar met vele aanteekeningen van mr. M. F. LANTSHEER. Met grooten lof studeerde REITZ te Utrecht in de geneeskunde en promoveerde in 1761 met eene dissertatie *de Vomitis* Hij vestigde zich als geneesheer te Middelburg en huwde in Mei 1763 met ELISABETH DE CRANE, welke echt kinderloos bleef. REITZ overleed aan een krampkoliek den 2 October 1791. Deze kundige en algemeen geachte man heeft weinig uitgegeven, waarschijnlijk door een drukke praktijk in wetenschappelijken arbeid verhinderd. In de werken van het Zeeuwsch genootschap deel V, plaatste hij een *Verslag over een belette doorzwelging.* In de verzameling is de kennisgeving van zijn overlijden, waarop het familiewapen zijnde: in azuur van boven 2 zespuntige sterren van goud; beneden een lelie van zilver en als helmteeken een zandlooper.

KAREL KOENRAAD REITZ (de jonge), jongste zoon van WILHELM OTTO en broeder van bovengenoemden, werd te Middelburg den 19 Maart 1748 geboren. Hij beantwoordde aan de goede verwachting vroeg van hem opgevat, zoodat hij reeds op den 19 Maart 1764 te Utrecht promoveerde op eene verdienstelijke dissertatie *Nonnulla Zelandiae Jurae singularis.* Als advocaat kreeg hij te Middelburg een aanzienlijke practijk, en werd ook griffier van het Hof van Vlaanderen en van de Staten van Walcheren. Hij overleed den 19 Mei 1810 en was gehuwd met ELISABETH VAN GENNEP dochter van JUSTINUS en CATHARINA VAN DER HOEVEN, waaruit één zoon mr. JUSTINUS REITZ (1772—1835) advocaat te Middelburg, en zeven dochters, waarvan er slechts eene gehuwd is met mr. JEAN ADRIEN MODERA en de andere ongetrouwd en hoogbejaard te Middelburg gestorven zijn.

KAREL KOENRAAD REITZ heeft uitgegeven: J. G HEINECCIUS,

Over het wisselrecht met aanteekeningen, Middelburg 1774. — *Eenige aanmerkingen omtrent het toebereiden van tafelen over de deelbaarheid en ondeelbaarheid der getallen*, Middelburg 1793; een werk dat in de *Vaderlandsche Bibliotheek* zeer gunstig werd beoordeeld. In de werken van het Zeeuwsch genootschap dl. XI en XIV, schreef hij: *Berekening van logarithmen* (1786) en eene mededeeling over *Zoogenoemde Eenhorens* in verband met het geschenk van een hoorn aan het museum. Volgens eene aanteekening van prof. TE WATER werd nog in de familie bewaard een Latijnsch handschrift over de Basilica of wetverzameling van keizer BASILIUS, (a° 1867), geschreven tusschen 1780 en 1783. In de Provinciale Bibliotheek zijn drie folianten in handschrift: *Adversaria sive excerpta Juridica.* Van KAREL KOENRAAD REITZ zijn in de collectie een paar brieven dd. October 1784 over een leesbeurt in het Zeeuwsch Genootschap en daarvoor noodige boeken; alsmede een Latijnsche brief over geldzaken en het candidaat worden van zijn zoon.

KAREL KOENRAAD REITZ (de oude), zoon van JOHAN HEINRICH en ANNA MARIA MEERMAN, oom van den vorige, werd in 1708 te Terborg geboren. Hij muntte reeds vroeg uit door kennis der oude letteren, na door zijn broeder JOHAN FRIEDRICH, toen te Rotterdam, te zijn opgeleid, werd hij in 1726 tot rector te Goes beroepen, waarvoor hij echter bedankte, doch toen in 1730 weder de keus op hem werd uitgebracht, met de door hem verzochte traktementsverhooging, nam hij de betrekking aan. Hij had grooten roem en werd om zijne geleerdheid hoog geacht. De regeering bewees hem alle eer en schonk hem den titel van lector historiarum et eloquentiae. In 1741 vertrok hij als rector naar Gorinchem en in 1747 naar Harderwijk, waar hij in het volgend jaar buitengewoon en in 1754 gewoon Hoogleeraar in de letteren werd. Hij overleed den 13 September 1773 en was gehuwd eerst met CATHARINA LEISSIUS wed. MARTINUS MEERTENS uit Middelburg, en daarna met ALETTA VAN DER DONCK uit Jutphaas. Een zoon uit het eerste huwelijk ABRAHAM ANTONIE

Leyssius Reitz, geboren in 1763, overleed in 1784 als praeceptor te Leiden.

Reitz was een kundig man, die zijne gedachten met opmerkelijke gemakkelijkheid in Latijnsche en Grieksche verzen wist over te brengen. Zoo heeft men van hem o. a. *Elegia de itinere Zeelandico etc.*, Harderwijk 1747. *Carmen Heroicum de bello laboribus pace Aquisgranensi feliciter finiti*, Harderwijk 1749. – *Oratio de plagio literario*, Harderwijk 1755.

REYERS (Jan Pieter Hendrik). Uit een Geldersch geslacht den 31 Januari 1809 te Drumpt bij Tiel geboren, uit Jan Reyers, geboren 6 Februari 1776, en Petronella Hendrika Verstegen geboren 7 Juni 1776. Hij toonde reeds vroeg lust en aanleg om predikant te worden en genoot het voorbereidend onderwijs aan de Latijnsche school te Deventer, studeerde in 1827 aan de Hoogeschool te Leiden en werd in Augustus 1831 proponent. In Mei 1833 koos de gemeente Valkenswaard c. a. hem tot haar predikant, en in Maart 1847 vertrok hij naar Brouwershaven, waar zijn broeder H. C. H. Reyers, predikant te Diepenveen, hem bevestigde. Hier bleef hij werkzaam tot den 18 Mei 1873, toen hij wegens gezondheidsredenen emeritus werd. Reyers was een man van veel kennis en van buitengemeene preekgaven. Behalve als voorganger zijner gemeente, heeft hij zich in onderscheidene kerkelijke besturen, eerst in Noord-Brabant, daarna in Zeeland verdienstelijk gemaakt. Van 1860 tot 1872 was hij voorzitter van het Provinciaal kerkbestuur. Meermalen afgevaardigde naar de Algemeene Synode, waarvan hij in 1866 vice-president was, welke betrekking hij ook in 1866 en 1867 in de Synodale commissie vervulde. Van het Provinciaal college van toezicht was hij gedurende vele jaren als vice-president meest met de leiding belast. Na zijn ontslag vestigde hij zich te Zalt-Bommel, waar hij, voor zoover zijne gezondheid toeliet, in het belang der Hervormde kerk werkzaam bleef. Zacht en kalm ontsliep de brave man op

den 5 Januari 1882. Hij was gehuwd met ANNA MARIA BERGHUIJS, overleden in Mei 1849, en hertrouwde met JOHANNA MEIJER, die hem overleefde. Uit iederen echt waren kinderen.

REYERS is een man van beteekenis geweest, welsprekend, werkzaam en van een beminlijk en edel karakter. Gesteund door een zeldzaam innemend uiterlijk, ging zijn woord doorgaans tot het hart en nimmer zal ik den indruk vergeten, toen deze achtbare man in de aloude zaal der Staten van Zeeland, op den 22 Mei 1862, aan het hoofd der vertegenwoordigers van de verschillende Protestantsche kerkgenootschappen Koning WILLEM DEN DERDEN toesprak. Het was niet te verwonderen, dat de Vorst met tranen in de oogen herhaaldelijk betuigde diep, zeer diep getroffen te zijn. Het gesprokene is afgedrukt in het *Gedenkboek* van mr. J. H DE STOPPELAAR en hoewel daar hulde wordt gebracht aan den kernachtigen eenvoud, is het gedrukte slechts een fletse afschaduwing van het onvergetelijk levend woord.

Dr. H. ROODHUIJZEN schreef in *De Hervorming* van 11 Februari 1882 een aandoenlijk woord te zijner gedachtenis, waarin hij zegt: „Vader REYERS mocht hij heeten. Zijn sneeuwwit hoofd was een symbool van de reinheid van zijn hart. Zachtmoedig tot het uiterste, kon zijn oog toch vlammen schieten, waar hij onrecht zag, vooral waar huichelarij zich verborg achter het masker van vroomheid. Ondanks zijn jaren en zwakheid van lichaam, mocht al wat goed is rekenen op zijn steun, zoolang hij dien verleenen kon De wakkere strijder voor waarheid en godsdienst; de vrijzinnige, verdraagzame, beminlijke grijzaard, heeft het voorrecht genoten op zijn sterfbed de macht zijner beginselen in het licht te kunnen stellen. Aandoenlijk was dan ook zijn groet aan den kerkeraad; zijne bede voor de gemeente, die hij helder van geest nog voorzeggen, nauwlijks met zwakke hand meer dan onderteekenen kon."

Door bezigheden van iederen aard overstelpt, heeft REYERS

weinig doen drukken. Wat hij echter het licht deed zien, getuigt van zijn scherpzinnig oordeel en kloeken helderen geest. In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap is van hem: *Een verhaal*, Zierikzee 1868.

Cornelis Reyers, geboren te Valkenswaard in 1834, was een der zonen van bovengenoemden. Hij studeerde voor predikant, stond eenige jaren te Ellewoutsdijk en is in Maart 1885 als predikant te Nieuw-Helvoet plotseling overleden. Deze, ook door kunde, niet gewone man onderscheidde zich door een streven om door en door waar te zijn en bezat vastheid van karakter om daarvoor te durven lijden. Zoo deed hij veel van zich spreken, toen hij als predikant te Ellewoutsdijk weigerde om de Synode te gehoorzamen, waar naar zijne overtuiging geloofsdwang plaats had. Evenzoo handelde hij voor het Gerechtshof te 's-Gravenhage, toen hij geroepen werd om een eed af te leggen, wat hij voor ongeoorloofd hield. Wanneer eens, wat zeker is, die heiligschennende aanroeping van Gods naam uit onze wetten verdwijnt, zal de naam van Cornelis Reyers als een der eerste en moedigste strijders met eer worden herinnerd. Aan die onverschrokkenheid en vastheid van overtuiging, paarde zich een beminlijke eenvoud en een groote waardeering van het gevoelen van andersdenkenden. In de *Brielsche courant* van 20 Maart 1885 wordt hem in het hoofdartikel (door mr. H Ph. de Kanter) een welverdiende hulde gebracht.

REKKER. Bartholomeus Rekker werd te Vlissingen geboren in 1768. Hij was een zoon van Gerlof Rekker, predikant der Doopsgezinde gemeente te Vlissingen, aldaar in 1759 beroepen en overleden den 11 Juni 1809. De zoon kreeg, gelijk dat bij de Doopsgezinden gewoon was, eene zorgvuldige opvoeding en werd voor den handel opgeleid, waarom hij zich naar Amsterdam verplaatste, waar hij huwde met Anna Maria Ducellièr, (1772—1808). Na haar overlijden liet hij een gedicht drukken, waaruit blijkt dat zij drie kinderen

hadden: GERLOF (vroeg gestorven), MARIA en JAN PHILIPPUS, en dat de kunstschilder A. KRIJGER eene afbeelding van het lijk vervaardigde. Reeds als knaap was REKKER een belangstellend vriend van letterkunde en wist vaardig te rijmen. Die lust werd te Amsterdam nog aangewakkerd door zijn vriendschappelijken omgang met den letterkundigen boekhandelaar PIETER JOHANNES UYLENBROEK, die, twintig jaren ouder dan hij, met belangstelling zijne studiën wist te leiden. Hij deed het licht zien de vertaling van eenige tooneelspelen van AUGUST WILHELM IFLAND en AUGUST FRIDRICH FERDINAND KOTZEBUE, o. a.: *De gelukkige inval*, Amsterdam 1798. — *Het vermogen der vaderlijke liefde*, Amsterdam 1798. — *De jagers*, Amsterdam 1798. — *De Herfstdag*, Amsterdam 1799. Ook gaf hij in het licht: *Eenige dichtstukjes*, eerst in 1834 en daarna in 1836. Verzen van hem, doorgaans van niet hooge vlucht, vonden een plaats in tijdschriften en jaarboekjes, zooals zijn gedicht *De Onbestendigheid* in het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*. REKKER overleed te Baarn, waar hij zich voor zijn gezondheid ophield, den 28 Juli 1844.

HUBERTUS REKKER, neef van den vorigen, werd te Middelburg geboren den 3 Juli 1801, uit SICCO REKKER, predikant der Doopsgezinden aldaar en MARIA REKKER. Hij was sinds 1829 procureur te Middelburg, burgemeester van St. Laurens, lid van den gemeenteraad van Middelburg en van 1851 tot 1873 voorzitter van het bestuur der godshuizen. Na lang lijden stierf hij in zijne stille woning in de Bogardstraat op den 30 April 1875. Hij bleef ongehuwd en woonde met eene zijner zusters.

HUBERTUS REKKER was een type, zooals men toen misschien nergens meer dan te Middelburg vond. Hij was altijd deftig in een ouderwetsche zwarten rok gekleed, droeg een witte das en was dadelijk te herkennen als „de procureur." Als praktizijn, schijnt hij, hoewel minder dan zijn jongere broeder PIETER REKKER, zeer lastig en uiterst nauwlettend te zijn geweest, doch in den gemeenteraad en in vele andere commissiën

heb ik hem als een eerlijk, rechtvaardig en goed, hoewel in den eersten opslag, niet zeer vriendelijk man leeren kennen. Van de Doopsgezinde gemeente mocht hij een steunpilaar worden genoemd en ook in andere instellingen was hij ijverig werkzaam. Hij heeft uitgegeven: *Toespraak bij de inwijding van het armweeshuis op de Heerengracht den 24 October* 1859; alsmede eene *Rede bij de inwijding van het nieuw gebouwde gasthuis te Middelburg den 24 October* 1866. Daar dergelijk werk buiten zijn kring viel, was zijn vriend K. R. PEKELHARING aan dezen arbeid niet vreemd.

RENESSE. Het geslacht VAN RENESSE, of RIEDENESSE, ook wel naar het stamslot in de duinen, aan het einde der lage landen of moeren van Schouwen, VAN MOERMONT geheeten heeft in de dertiende en veertiende eeuw een te belangrijke plaats in de geschiedenis van Zeeland gehad om hier niet te worden vermeld. Over de afkomst dier familie zijn verschillende overleveringen, welke vermeld worden in *Zelandia Illustrata* dl. II, bladz. 224. Meer waarschijnlijk dan de afkomst uit Duitsche vorsten en edelen, schijnt de gissing van mr. M. F. LANTSHEER, dat het geslacht zijn oorsprong heeft genomen uit de Heeren VAN ZIERIKZEE, in oude tijden machtige edelen, die Dirksland hebben bedijkt, waarvan in 1200 eigenaars waren de ridder HUGO, JOHAN en de kinderen van DIRK VAN ZIERIKZEE. In 1226 was COSTIJN VAN ZIERIKZEE met graaf FLORIS IV te Krabbendijke, en drie jaren later ruilde hij zijne bezittingen in Zierikzee tegen 's Graven vrijlanden en duinen in het Westelijk deel van Schouwen. Tijdens Zeeland Bewester-Schelde een twistappel werd tusschen Holland en Vlaanderen, was het natuurlijk dat de graaf van Holland voorrechten schonk en gunstelingen zocht onder de aanzienlijke edelen dier grensstreken. JAN VAN MOERMONT, RENESSE, HAAMSTEDE en BURCH, volgens de uitvoerige genealogie in HOOGSTRATENS *Algemeen Woordenboek*, de tweede heer van Renesse, was een gunsteling van graaf

FLORIS IV, dien hij op verschillende krijgstochten, o. a in 1234 tegen de Stadingers, vergezelde.

COSTIJN (CONSTANTIN) VAN RENESSE, een kleinzoon van bovengenoemden, werd door FLORIS DEN V zeer hoog geschat. Moedig en ervaren in den krijg kwam hij den graaf te hulp in den oorlog met GYSBRECHT VAN AMSTEL en HERMAN VAN WOERDEN, en behaalde met zijn stoere Zeeuwen een volkomen zegepraal op deze edelen bij Loenen aan de Vecht. Niet minder eer legde hij in bij het door HERMAN VAN WOERDEN zeer versterkte slot te Montfoort, dat in 1281 na een moedige verdediging stormenderhand werd ingenomen. Hij was gehuwd, eerst met eene dochter van den graaf VAN VERNENBURG en als weduwnaar met HILLEGONDA VAN VOORNE, weduwe van WILLEM VAN BREDERODE COSTIJN stierf in Augustus 1289 en werd met zijne echtgenooten in de kerk te Renesse begraven.

JAN VAN RENESSE, zijn zoon uit het eerste huwelijk, schijnt omstreeks het midden der dertiende eeuw te zijn geboren en toonde reeds vroeg een volmaakt krijgsman te zijn. Vooral in Zeeland waren het toen onrustige tijden en die streken waren reeds sedert graaf DIRK DEN IV in 1045 een bron van twist tusschen Holland en Vlaanderen. Gedurende de regeering van WILLEM II hadden de Vlamingen een inval willen doen in Walcheren, doch waren op den 4 Juli 1253 door 's Graven broeder FLORIS DEN VOOGD in de duinen bij Westkappel deerlijk geslagen. Toen FLORIS DE V graaf van Holland was geworden, werd de inval herhaald en Middelburg tweemalen, in 1290 en 1303, doch vruchteloos belegerd. Eenige jaren later waren zij voorspoediger, sloegen bij Arnemuiden WILLEM VAN OOSTERVANT, den zoon van graaf JAN II; veroverden geheel Zeeland en een groot deel van Holland. Hoe WITTE, de basterdzoon van FLORIS DEN V, die met de belangrijke goederen van Haamstede beleend was, uit het belegerde Zierikzee wist te ontkomen, bij Zandvoort landde, de banier van Holland ophief en bij het Manpad tusschen Hillegom en Haarlem op den 28 April 1304 een volkomen overwin-

ning op de Vlamingen behaalde, en hoe na een scheepsstrijd op de Gouwe, Zierikzee op den 10 Augustus 1304 werd ontzet, is bekend en door de kroniekschrijvers dikwijls overdreven verhaald. In deze oorlogen stond JAN VAN RENESSE meestal aan de zijde der Vlamingen. Toen graaf FLORIS in 1290 uit Biervliet terugkwam, waar hem door zijn schoonvader graaf GUY VAN VLAANDEREN verraderlijk een nadeelig tractaat was afgedwongen, moest JAN VAN RENESSE zich verantwoorden, en werd te Geertruidenberg gevangen gezet. Niet lang daarna had echter de verzoening plaats met afspraak dat zijn zoon in het huwelijk zou treden met de dochter van een van 's Gravenraden. Hoewel in 1296 VAN RENESSE door MELIS STOKE van ter zijde beschuldigd wordt van betrokken te zijn geweest in de samenzwering tegen den graaf, schijnt die bewering ongegrond. In de lente van 1297 kwam deze „vrome en onversaagde ridder," gelijk hij in de *Hollandsche kroniek* genoemd wordt, graaf JAN ter hulp in den tocht naar West-Friesland, en bracht niet weinig toe tot de overwinning op den 27 Maart. Voor die medewerking werd RENESSE aangesteld tot Baljuw van Zuid-Holland, eene benoeming die niet weinig wangunst wekte. WOLFAART VAN BORSSELE, de oppermachtige voogd van den jeugdigen vorst, wist RENESSE echter uit diens gunst te dringen en verdacht te maken, zoodat hij geroepen werd om zich te komen verantwoorden. Toen deze echter, een strik vermoedende, niet zonder gewapend geleide wilde komen, werd hij in den ban gedaan en zijn slot Moermont, na eene dappere verdediging ingenomen en verbrand. Dat zijne heerlijkheid Haamstede door verbeurdverklaring toen gekomen is aan WITTE, den bastaard van graaf FLORIS bij eene jonkvrouw uit het geslacht HEUSDEN, schijnt op een misverstand te berusten. (*Zelandia Illustrata* dl. II, bladz. 209). JAN VAN RENESSE sloot zich met vele Zeeuwsche edelen, als de ballingen bekend, bij de Vlamingen aan. Toen deze in Zeeland vielen en geheel Holland dreigden te overrompelen, behartigde hij hunne belangen

binnen Utrecht. Op het bericht der overwinning van WITTE VAN HAAMSTEDE en het ontzet van Zierikzee, week echter RENESSE uit de stad. Door zijne vijanden achtervolgd, poogde hij met zijne aanhangers over de Lek te ontkomen, doch de te zwaar beladen schouw kantelde en hij en de zijnen verdronken op den 16 Augustus 1304. Zijn lijk werd opgevischt en in de kerk te Beusichem begraven. De meeningen over dezen merkwaardigen man, meest steunende op onbestemde berichten der kroniekschrijvers, loopen ver uitéén. Sommigen beschouwen dezen Zeeuwschen edelman als een eerzuchtigen, gevaarlijken woelwater; anderen, zooals mr. C. M. A. SIMON VAN DER AA in: *Zeeuwsche Volksalmanak* (1839) noemen hem een volmaakt ridder van een groot en edel karakter; doch de meesten erkennen, dat er nog te weinig gegevens zijn om juist te oordeelen.

Uit zijne huwelijken eerst met SOPHIA VAN DER GOUDE en als weduwnaar met WILLEMYNE VAN MAALSTEDE, liet hij na COSTIJN VAN RENESSE, bijgenaamd de Goedertierene. Deze was een manhaftig krijgsman, die in de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten de zijde van MARGARETA koos. Hoewel reeds diep in de zeventig jaren, sneuvelde hij voor hare zaak in den scheepsstrijd op de Maas, niet ver van den Briel op den 4 Juli 1351.

JAN VAN RENESSE, zijn oudere broeder, had om zijn vader te verlossen moeten huwen met eene dochter van JACOB VAN LICHTENBERG, een sterk aanhanger van den graaf van Holland. VAN RENESSE werd daardoor een vermogend edelman en heer van Lichtenberg en Rijnauwen in Utrecht; terwijl hij in Zeeland, door erfenis of aankoop, de heerlijkheden Baarland, Bakendorp en Oudelande bezat, alsmede het slot Hellenburg. (Vgl *Zelandia Illustrata*, dl. II). Hij overleed in October 1348. JAN VAN RENESSE, zijn zoon, was erfgenaam der genoemde heerlijkheden. Hij werd ridder geslagen in een krijgstocht tegen de Lithauers en trok, reeds bejaard zijnde, te veld in 1395 met den Utrechtschen Bisschop FREDERIK

VAN BLANKENHEIM tegen de Drenthenaars en de vesting Koevorden. VAN RENESSE was getrouwd met MARIA (VAN ARKEL) VAN HEUKELOM en overleed in Maart 1415 Zijn jongste zoon was JAN VAN RENESSE, door SMALLEGANGE en anderen HENDRIK genoemd. Hij was een kloek krijgsman aan de zijde der Hoeksche partij. Toen HUMPHREY van Glocester, broeder van den Engelschen koning HENDRIK V, en echtgenoot van gravin JACOBA VAN BEYEREN met een vloot en legermacht naar Schouwen kwam, snelden de RENESSE's, DE HAAMSTEDE's en andere Hoeksgezinde edelen toe om den inval te steunen. Nadat een deel der vloot door de schepen van Hertog PHILIPS geslagen en verstrooid was, gelukte het toch aan eenigen om de krijgsmacht aan wal te zetten. Een leger van den Hertog kwam spoedig opdagen en op St. Pontiaansdag (waarschijnlijk 13 Januari) 1426 kwam het niet ver van Brouwershaven tot een vinnigen strijd, waarin de Engelschen en hunne aanhangers volkomen werden geslagen. In dit gevecht sneuvelden JAN VAN RENESSE en ridder RASE VAN HAAMSTEDE. In het voorbijgaan kan hier worden opgemerkt, dat het gedenkstuk van dezen slag, een schilderwerk dat verloren scheen, teruggevonden is in het museum Kunstliefde te Utrecht. (Vgl. *Zelandia Illustrata* dl. II, bladz. 216 en 239.)

FREDERIK VAN RENESSE, oudste zoon van JAN VAN RENESSE en REINE ROVERSD. VAN ZUYLEN en kleinzoon van JAN VAN RENESSE en MARIA VAN ARKEL VAN HEUKELOM, was heer van Rijnauwen en van vele ambachten in Zeeland. Hij was een voorvechter in de oneenigheden te Utrecht en na een mislukte poging in 1449 om de stad te overrompelen werd hij door bisschop RUDOLF VAN DIEPHOLT gevangen gezet en zijn kasteel Rijnauwen verbrand en gesloopt. Tegen een hoog losgeld ontslagen, week hij naar Zeeland, stierf op zijn kasteel Hellenburg den 20 September 1452 en werd in de kerk te Baarland begraven, waar ook het stof rust zijner echtgenoote ELISABETH VAN KRUININGEN, die naar de kroniek verhaalt (zie HOOGSTRATENS *Woordenboek* i. v.) zes weken na elkander

twee gezonde zonen ter wereld bracht. Tijdens SMALLEGANGE waren er in de glazen der kerk te Baarland nog de beeltenissen te zien van drie ambachtsheeren uit het geslacht VAN RENESSE.

FREDERIK VAN RENESSE (oudste zoon van JOHAN VAN RENESSE VAN EVERINGE), een heerlijkheid in Zuid-Beveland, en ELISABETH VAN BAAR VAN LATHUM, en kleinzoon van JOHAN VAN RENESSE VAN EVERINGE en MARIA VAN ARKEL VAN HEUKELOM, was getrouwd met THEODORA, dochter van WOLFAART VAN MAALSTEDE, VAN ELLEWOUTSDIJK en ELISABETH VAN BERCHEM. Hij stierf omstreeks 1470 en lag met zijne echtgenoote begraven in de voormalige kerk van het grootendeels weggespoelde dorp Everinghe. Zijn zoon VINCENT VAN RENESSE van Ellewoutsdijk en Everinghe, wordt nog onder de edelen van Zeeland opgenoemd, en wellicht wordt hij bedoeld op de lijst der edelen tegenwoordig bij de huldiging van Koning FILIPS als graaf van Zeeland te Reimerswaal in 1549; in welk geval hij niet in 1544, maar later overleden is. Van dien tijd af, was het geslacht niet langer onder de edelen van Zeeland vertegenwoordigd, hoewel sommigen door erfenis en huwelijk daar nog goederen verkregen. Zoo was te Middelburg gevestigd JACOB VAN RENESSE VAN BAAR, heer van Rijnesteijn, afkomende van den tweeden zoon van JOHAN VAN RENESSE VAN EVERDINGE getrouwd met ELISABETH VAN BAAR. In October 1582 huwde JACOB VAN RENESSE met ANNA VAN GRIJPSKERKE SIMONSD., vrouw van Grijpskerke en Poppendamme (overleden in 1627.) Hij was afgevaardigd bij de admiraliteit van Zeeland en woonde in 1605 te Middelburg

PIETER BEOOSTEN ZWEEN VAN RENESSE kwam voort, gelijk gelijk uit zijn wapen blijkt, uit een zijtak van denzelfden stam in Duiveland gevestigd, oostwaarts van de aanzienlijke kreek welke door genoemd eiland kronkelt. Hij was een geleerd man, meester in de Vrije kunsten, leeraar in de geestelijke rechten, Registermeester der leenen van Holland, Zeeland en Friesland en Raad van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIË.

Op last van dien vorst was VAN RENESSE, van 1433 tot 1449 bezig met het schikken van 's lands privilegiën. In een der Registers, thans berustend in het Rijks archief, is eene merkwaardige miniatuurteekening, waarop is afgebeeld, hoe de geleerde Chartermeester het register der handvesten aan den door zijn hofstoet omgeven Hertog aanbiedt. Een kopie dezer teekening is gekleurd in *Zelandia Illustrata* en komt voor als prent in de *Bijvoegselen en aanmerkingen op de Vaderlandsche Historie van* WAGENAAR, dl. III, bladz. 108, door VAN WIJN beschreven.

RENIER. JACOB RENIER werd geboren te Leiden den 21 Mei 1765. Aldaar bezocht hij het gymnasium en de hoogeschool en werd in Juli 1788 predikant te Nisse; in het volgend jaar te Aardenburg; in 1790 te IJzendijke; in 1793 te Colijnsplaat en in 1798 te Veere, waar hij ook rector werd der Latijnsche school. In Januari 1836 werd hij emeritus, waarna hij zich te Leiden vestigde, waar hij den 10 October 1837 overleed. RENIER was een vlug, kundig en werkzaam man. Van hem is gedrukt: *Ware aard van het Christelijk leeraarsambt. Rede ter bevestiging van* C MEEUWSE, *als predikant op Den Hoek*, Dordrecht 1804. — *Over de ongenoegzaamheid der rede ter vervulling van de dringendste behoeften van den mensch. Uitgesproken* 12 *September* 1804 *bij de openbare promotie der Latijnsche schooljeugd te Veere*, Dordrecht 1805. — *De verdiensten van* J. VAN MIGGRODE *omtrent de Hervorming in Zeeland enz.*, Middelburg 1827. — *Nieuwe naamlijst van predikanten in de Hervormde kerk te Veere*, Middelburg 1834.

De predikant had een broeder BERNARDUS RENIER, die apotheker te Sluis is geweest, wiens zoon PIETER RENIER van 1829 tot 1869 geneeskundige aldaar was en Directeur der Kantwerkschool: *Doe wel en zie niet om*, staande onder bescherming van Koningin SOPHIE. Deze instelling werd op aansporing van mevrouw ALIDA STRAALSTRA RENIER geboren VAN WILLES, eene dochter van den predikant AREND MENSMA

van Willis te Kapelle (Z.-B.) overleden, door negen dames te Sluis in 1854 tot stand gebracht. Aanvankelijk werkten er achttien meisjes, wier aantal jaarlijks toenam, en doorgaans honderd bedroeg, toen er in 1861 een nieuw gebouw werd gesticht, waarin ook een naai- en bewaarschool werd gevestigd; welke inrichting door koning Willem III op den 24 Mei 1862 werd bezocht. De fraaie voortbrengselen dezer werkplaats werden overal geprezen en meer dan eens bekroond, doch schijnen te kostbaar te zijn geweest om een voldoend debiet te verzekeren. Langzamerhand begon de kantwerkschool te kwijnen en in 1870 is zij te niet gegaan. Renier was toen reeds gestorven, en zijne weduwe, de ijverige directrice, die onvermoeid en zoolang mogelijk voor deze goede zaak heeft geworsteld, en haar leven aan de instelling had gewijd, is voor enkele jaren te Breda, waar zij zich gevestigd had, overleden.

RENOU (Bartholdus), ook wel geschreven Renau. Geboren in 1714 te Leur toen in de baronie van Breda, kwam in 1738 naar Zierikzee, waar hij landmeter werd en werkzaam bij het dijkwezen. Renou was een eenvoudig burgerman, maar kundig en in zijn vak zeer ervaren, gelijk blijkt uit de door hem beantwoorde prijsvraag over de vallen in de zeedijken, gedrukt in de *Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen in* 1773. Van 1763 tot aan zijn overlijden in September 1773 was hij er diaken bij de Nederduitsch-Hervormde gemeente, en in November 1750 aldaar gehuwd met Albertina Delfortry en vermoedelijk later met Anna de Jonge, overleden in April 1804. Hieruit kwam voort: Dirk Renou, een zeer bekende stadsbode te Zierikzee, die tot 1816 deze betrekking loffelijk vervulde en wiens hulpvaardigheid en kennis van stadszaken ik dertig jaren later nog menigmalen heb hooren prijzen. Uit diens huwelijk met Maria van Aken, kwam o. a. een zoon Bartholdus voort, die in December 1804 overleed.

RESEN (VAN). Deze familie was reeds in de vijftiende eeuw te Bergen-op-Zoom en Tholen gevestigd, en de naam zou met RAESZOON, VAN RAESEN in verband kunnen staan. Het wapen wijst op verwantschap met DALEM, BLOYS en ARKEL. Een aanteekening van DE LA RUE uit *Cort verhael van 't oude geslacht* VAN RESEN, schijnt mij minder nauwkeurig. De eerste daarin genoemd, is PIETER VAN RESEN, gehuwd met jonkvrouw MARIA VAN DER STEEN. Eene zuster LYSBETH VAN RESEN, (overleden 1500) werd de echtgenoote van PIETER VAN BERCHEM (overleden 1503.) Hun stof ligt in de kerk te Tholen onder een grafsteen met wapenschilden en de spreuk: *In trouwe vast.* Hun dochter MARIA huwde den bekenden staatsman ADRIAAN DE MANMAKER. Een zoon van PIETER VAN RESEN was PIETER VAN RESEN Pz., lid der regeering van Tholen, en niet zijn gelijknamige kleinzoon, schijnt de teekenaar te zijn van de bekende kaart in het Provinciaal archief (zie *Inventaris* no. 1). Dit kunstwerk is eene kopie op perkament van eene afbeelding van Zeeland, zooals men zich voorstelde, dat het geweest was in de zevende eeuw, toen WILLEBRORD hier het Christendom bracht; welke voorstelling uit de abdij van Egmond afkomstig was. Dat de oorspronkelijke afbeelding niet in die oude tijden kon vervaardigd zijn, had prof. BOXHORN reeds opgemerkt (dl I, bladz. 462) en staat ook niet op de teekening te lezen. Bij de kopie schreef VAN RESEN een uitvoerige Latijnsche opdracht, dd. Tholen in November 1536 aan HIERONIMUS VAN (TUYL VAN) SEROOSKERKE, die Rentmeester geweest is B. O. Schelde van 1534—1564. Deze PIETER VAN RESEN, en niet zijn zoon, was dus als pensionaris van Tholen in 1549 te Reimerswaal, toen Koning FILIPS daar op den 20 September door den Prelaat van Middelburg, in tegenwoordigheid van edelen en steden, als toekomstig graaf van Zeeland de eed afgenomen werd. PIETER VAN RESEN was gehuwd met MAGARETA VOS VAN CORTENBACH, uit het geslacht van Helmond, waaruit twee zonen, waarvan de jongste FRANÇOIS in 1560 en 1579 baljuw

van Tholen was. De oudste zoon PIETER is secretaris enz. van Tholen geweest en werd in September 1579, volgens commissie van Prins WILLEM I benoemd tot Gecommitteerde-Raad van Zeeland. Hij verdient eene plaats onder de geleerde Zeeuwen, door de vertaling der psalmen in het Latijn, nog onder de handschriften van het Zeeuwsch genootschap bewaard. Het keurige boekje: *Quinquaginta Psalmi* DAVIDICI *Jambico Carmine redditi per* PETRUM RESENIUM a° 1575, 12°, is met een nette Italiaansche letter geschreven, en met een Latijnsche opdracht voorzien aan zijn zoon LAURENS RESEN, en aan den echtgenoot zijner dochter SOPHIA (overleden 1589), JAN PIETERS (VAN DEN BRANDE.) Waarschijnlijk heeft VAN RESEN de vertaling bewerkt, in den tijd dat hij te Bergen-op-Zoom door een langdurige derdendaagsche koorts ongesteld was.

Toen DE LA RUE het handschrift in *Geletterd Zeeland* uitvoerig beschreef, behoorde het aan een nakomeling van JAN PIETERS VAN DEN BRANDE, den ridder-baronet mr. CORNELIS VAN DEN BRANDE te Middelburg, daarna kwam het aan den predikant WILHELMIUS, vervolgens aan den crieerder DU PON, op wiens auctie in 1813, het voor enkele stuivers aan het Zeeuwsch genootschap verkocht werd. Een kleinzoon van dezen schrijver was waarschijnlijk PIETER VAN RESEN, in 1627 baljuw van Poortvliet, en gehuwd met CORNELIA COLLE.

SMALLEGANGE schrijft in zijne *Chronyk*, dat hij van die familie heeft gekend vijf broeders, als: PIETER VAN RESEN, schepen en raad te Middelburg (1645—1658) getrouwd met BARBARA VAN DEN MERCKT; mr. JOHAN VAN RESEN eerst waterbaljuw van Zeeland, daarna baljuw van Middelburg (1653—1665); gehuwd met een dochter van den ontvanger generaal VAN DER STRINGE. Hij was een man van aanzien en invloed; bewoonde in 1665 een groot huis in de Latijnsche schoolstraat en hield karos en paarden. Drie jongere broeders JACOB, BARTHOLOMEUS en FRANÇOIS zijn ongehuwd gestorven, zoodat er in het laatst der zeventiende eeuw geen

mansoir van het geslacht meer over was. De naam werd bewaard door PIETER VAN DER HEYDEN (VAN) RESEN, in 1717 kommandeur van Berbice.

RIEMENS (JOHANNES) geboren te Vlissingen den 24 December 1842 uit CONRAD VALENTIN RIEMENS (1801—1880) ambtenaar bij de administratie der Marine te Vlissingen en CORNELIA LE SAGE (1802—1870.) Hij ontving zijne eerste opleiding te Vlissingen en bezocht van 1860 tot 1863 het gymnasium te Middelburg, waarna hij te Utrecht ging studeeren. In Juni 1869 werd hij bevorderd tot doctor in de godgeleerdheid na het verdedigen eener dissertatie: *De beteekenis van den eersten brief van* JOHANNES *in het hist. krit. onderzoek naar den oorsprong van het vierde Evangelie.* In hetzelfde jaar werd hij proponent en in Februari 1870 predikant te Voorthuizen op de Veluwe, van waar hij in Maart 1873 naar Driebergen vertrok. In December 1880 ging hij naar Middelburg en in Augustus 1883 naar Rotterdam, waar hij nog werkzaam is. Dr J. RIEMENS is in Januari 1870 te Utrecht getrouwd met DIDERICA JACOBA AGATHA LAAN en heeft kinderen.

Behalve artikelen in tijdschriften, jaarboekjes enz., bezorgde hij in in 1877 eene vertaling van C. E. LUTHARDTS *Christelijke moraal* uitgegeven in de *Godgeleerde Bibliotheek* van prof. DOEDES, en eene bewerking van N. PAULAIN: *De Evangelische zending als getuige van den goddelijken oorsprong des Christendoms*, Utrecht 1882, 2e druk. Te Middelburg was hem ook opgedragen het onderwijs in de Hebreeuwsche taal aan het gymnasium aldaar.

RYCKE (PIETER DE). Deze stamde af van een aanzienlijk geslacht te Gent, en was aldaar advocaat en pensionaris van Hoofd-schepenen van het land van Waes. Reeds vroeg was hij een vurig voorstander der Hervorming, waarom hij in de *Chroniek van Gent* wordt genoemd „de advocaat van den

geuzen quade sake en opperhoofd van de consistorianten." Naar Noord-Nederland geweken, was DE RYCKE spoedig een vertrouwd raadsman van WILLEM VAN ORANJE, die hem tijdens het beleg van Middelburg in 1573 den moeilijken post opdroeg van Baljuw van Vlissingen. Drie jaren later werd hij door den Prins en de Staten afgevaardigd voor de Pacificatie van Gent. In November 1579 kreeg hij eene commissie om PHILIPS WILLEM als Eerste Edele van Zeeland te vertegenwoordigen, wat geen gemakkelijke taak was, daar de Staten, na het vertrek van den dikwijls afwezigen ARENT VAN DORP iemand wenschten met "continuele residentie, pertinente commissie en instructie, wezende een van de Duitsche tak en geen Hollander. (*Notulen van Gecommitteerde Raden.*) Ook na den dood van Prins WILLEM bleef hij die betrekking waarnemen en ontving op 3 Juli 1586 (volgens GRIJPSKERKE *a w.*) eene commissie van MAURITS, om zoowel hem als zijn broeder PHILIPS WILLEM te representeeren. In 1591 was hij tegenwoordig bij de vaststelling der kerkordening van Zeeland. DE RYCKE was gehuwd met ISABEAU VAN DE VARENT mede uit een aanzienlijk Vlaamsch geslacht. Hij overleed in Februari 1596 en werd in de Oude kerk begraven onder een wapenbord met de kwartieren, links: DE RYCKE, WAUTERS, BOELE en GOEDHALS en rechts: EYMAN, ZYPE, DIERICX en SANDERS. Zijne groote verdiensten schenen niet algemeen gewaardeerd te worden, want een verzoek van de weduwe aan de Staten "om eenige recompense voor de diensten door haar echtgenoot aan de gemeene saken bewezen" werd afgeslagen. DE RYCKE was een lofwaardig man; onder anderen getuigt VAN MEETEREN dat hij een treffelijk persoon was, vroom, voorzichtig en geleerd; de dichter LUCAS DE HEERE wijdde hem een sonnet over den strijd tusschen vleesch en geest; ook wordt zijne welsprekendheid geprezen en niet minder zijne rechtskennis. Een portret van hem is door JACOBUS HOUBRAKEN in de *Zelandia illustrata*; alsmede zijn handteekening, en eene verklaring dd. Wesel, 26 Mei 1572, waaruit blijkt, dat hij door den Prins

gecommitteerd was „om geld op te samelen tot behulp van de gemeijne sake." In de collectie is een vers op DE RYCKE onderteekend H. 1740. Zie over hem W. TE WATER, *Historie der Hervormde kerk te Gent;* 's GRAVEZANDE, *De Unie van Utrecht* enz.

JOHAN DE RYCKE, zoon van bovengenoemden, was kapitein in een Zeeuwsch regiment tijdens het beleg van Ostende. Zeer waarschijnlijk was eën andere zoon HUBERTUS DE RYCKE in 1575 predikant te Westmaas en later te Saeftinge, van waar hij in 1581 naar Ridderkerk vertrok en van daar naar Maasdam, waar hij in 1599 overleed. Hij had een zoon LAMBERTUS DE RYCKE predikant te Fijnaart, en in 1604 vertrokken naar Bergen-op-Zoom, waar hij 83 jaren oud gestorven is. Met zijne ambtgenooten NATHAN VAY en JOB DU RIEU liet hij in 1623 te Middelburg bij HANS VAN DER HELLEN drukken: *Bergen-op-Zoom beleghert en ontleghert enz. in* 1632. ARNOLDUS DE RYCKE zou, naar men meent, een zoon geweest zijn van kapitein JOHAN DE RYCKE. Hij werd geboren te Middelburg in 1601, studeerde te Leiden en werd in 1633 predikant te Aagtekerke; in 1646 te Serooskerke; in 1650 te Veere en van 1655 tot zijn overlijden in Juli 1665 te Middelburg. Een zijner zonen schijnt JOHAN DE RYCKE te zijn geweest, die predikant werd te Ierseke en in 1681 te Zierikzee werd beroepen, waar hij den 31 Januari 1700 stierf. Op zijn overlijden werd een zilveren gedenkpenning geslagen, die in 1870 op de Tentoonstelling te Middelburg was. ARNOLDUS DE RYCKE, wellicht een zoon of kleinzoon van ARNOUD DE RYCKE, in 1603 diaken te Middelburg, werd geboren te Aagtekerke in 1640; in Juni 1661 predikant te Burgh en in 1672 te Zierikzee. In 1676 trouwde hij als weduwnaar met MAGDALENA HOFFER; werd in 1696 emeritus en overleed in 1698. MARINUS DE RYCKE ARNOLDUSZ. werd in 1682 te Middelburg geboren. Hij studeerde te Leiden, werd in 1706 predikant te Oud-Vossemeer; van 1711 tot op zijn overlijden in Maart 1749 was hij predikant te Giessen-Nieuwkerk. W. TE WATER zegt

in de levensschets van mr. PIETER DE RYCKE, dat, na het overlijden van dezen predikant, de heer LEONARD DE RYCKE, koopman en verzekeraar (assuradeur) te Vlissingen, de laatste mansoir van het geslacht was. (Zie *Historie der Hervormde kerk te Gent*)

RIPPING (GABRIEL). Geboren te Rotterdam den 14 October 1748 uit CORNELIS RIPPING en CORNELIA PAUW. Hij studeerde te Groningen, werd predikant te Nieuwland bij Gorinchem (1772); te Tholen (1775); te Oud-Beijerland (1788) en te Middelburg in 1790 Hij werd emeritus den 1 Januari 1830 en overleed den 22 Mei 1831. In *Zelandia illustrata* is een portret van hem, waarschijnlijk door GEORGE KOCKERS. Uit zijn huwelijk met CORNELIA DE BOCK kwam o a voort:

HENDRIK RIPPING, geboren te Tholen den 13 Augustus 1781, studeerde te Leiden en werd in 1810 med doctor. Hij vestigde zich te Middelburg en had vooral als accoucheur grooten naam. De algemeen geachte grijsaard, een typisch man van den ouden stempel, overleed den 19 Februari 1880. Hij was gehuwd met MARIA BUERMAN waaruit o. a. geboren werd;

GABRIEL RIPPING, geboren te Middelburg den 20 October 1814, studeerde te Leiden en werd med doctor in 1841 op eene dissertatie *de Otitide*. Slechts enkele jaren was deze verdienstelijke geneesheer te Middelburg gevestigd, toen hij, na eene korte doch hevige ziekte, den 9 Februari 1853 overleed.

RIPS (NICOLAAS). Geboren te Middelburg in Februari 1651 uit PIETER CLAESZ. RIPS en MAATJE VAN DEN HOVE. Hij werd opgeleid voor predikant en in 1680 te Schoondijke beroepen. In 1682 vertrok hij naar Wolfaartsdijk. Hier zijnde huwde hij in November 1685 te Middelburg met LOUISE VAN DE GALLISSE (GALICIËN) wed. van HENDRIK JANSE IPELAAR, waarmede hij de pas in 1680 ingerichte pastorie betrok. In October 1700 werd hij door een beroerte getroffen, die zich

telkens herhaalde, zoodat hij in 1705 emeritus moest worden. Hij vestigde zich toen te Middelburg, waar hij in verlamden staat nog tot den 11 Februari 1729 leefde. Hij heeft geschreven en in 1699 te Goes uitgegeven: *Beginsel der leere Christi, of kort begryp der Christelijke Religie enz.* Ook heeft hij in handschrift nagelaten eene zeer uitgebreide *Verklaring over den ganschen Heidelbergschen Catechismus*, welke zware, klein geschreven kwartijn in de vorige eeuw berustte bij zijne kleindochter, gehuwd met WILLEM MAQUET. Zie over hem J. VAN DER BAAN, *Wolfaartsdijk* en de daar aangehaalde werken.

RISSEEUW (JOHANNES EGBERTS). De familie was lang in Westelijk Staats-Vlaanderen gevestigd, doch uit Frankrijk afkomstig en de naam is volgens G. P. ROOS in *Woordenboek van Zeeuwsch Vlaanderen*, 1874, verbasterd van ROSSIAUX.

JOHANNES EGBERTS RISSEEUW werd geboren te Oostburg den 7 Januari 1798 uit JACOBUS (1772—1849) maire te Oostburg en ridder van het Legioen van eer, enz. en JOHANNA WILHELMINA TAK (1768—1826) geboren te Groede. Hij ontving zijne opleiding aan het Lyceum te Gent, van 1810 tot 1813 was hij op het registratiekantoor te Oostburg en ging daarna te Leiden studeeren tot 1817, toen hij promoveerde op eene dissertatie: *Questiones quaedam varii argumentum.* Hij vestigde zich als advocaat te Oostburg, werd in 1827 notaris te Zuidzande en in 1830 te Oostburg. In datzelfde jaar werd hij, toen het Vierde district van Zeeland door de Belgen bedreigd werd, 2e luitenant en kommandant van het ordonnance-korps, bekend als de jagers van LEDEL, voor welke niet geringe diensten hij in November 1831 met de militaire Willemsorde werd beloond. In 1839 kreeg hij ontslag als notaris en van 1854 tot 1858 was hij lid der Staten van Zeeland. RISSEEUW was in September 1818 gehuwd met WILHELMINA JOHANNA LUTEIJN, geboren te Middelburg (1796—1846) en hertrouwde in 1849 met LEVINA JOHANNA JANSSEN, geboren te Axel in

1824, die als weduwe hertrouwde met FELIX LOUIS BENTEIJN. Hij overleed den 20 Januari 1869.

Eene lange reeks van jaren, schrijft J. H. VAN DALE in een levensbericht vóór de *Acht Nutsverhandelingen van mr.* J. E. RISSEEUW, Oostburg 1870, was hij de vraagbaak van allen, die over Zeeuwsch-Vlaanderen iets wenschten te weten. Zijn ernstige nasporingen, zijn veelzijdige kennis en zijn scherpzinnig oordeel gaven hem alle aanspraak op onze erkentelijkheid, en het nageslacht zal hem noemen onder de zonen van Zeeuwsch Vlaanderen, die zich op het gebied onzer oudheidkunde en geschiedenis een eervollen naam hebben verworven. Bij het zeer uiteenloopend oordeel over „den advokaat," die bij velen niet hoog stond aangeschreven, is dit oordeel van een zoo uitnemend man als VAN DALE niet zonder beteekenis. Behalve onderscheidene pleitredenen, meest over eigendom van schorren, schreef RISSEEUW in *Bijdragen enz.*, *Cadsandria*, *Navorscher*, *Middelburgsche courant*, *De Eendracht*, *De Ecloonaar* enz., vele artikelen, meest met de historie van Zeeuwsch-Vlaanderen in verband staande; ofschoon het jammer is, dat sommige door hem vastgestelde uitspraken de bescheidenheid der uitdrukking missen, die de kracht uitmaken van een wetenschappelijk, dat is bedaard, gelijkmoedig en voorzichtig onderzoek.

RIVIER (SIMON) behoorde tot het gezelschap der Amsterdamsche tooneelspelers toen op den 11 Mei 1772 de Schouwburg afbrandde; later behoorde hij tot het Rotterdamsch tooneel in 1787 ontbonden. In 1786 trad hij van het tooneel en zocht bestaan in het uitgeven van een weekblad. Later werd hij weer acteur, doch vooral tooneelschrijver, waar hij zich soms niet zonder talent wist te voegen naar de plaatsen, waar de opvoering moest plaats hebben. Op de lijst der vertooners van het stuk: *Afscheid van den Middelburgschen Schouwburg van het reizend gezelschap onder directie van* H. 's GRAVENZANDE is de rolverdeeling aldus: *Apollo*, de heer W. BINGLEY — *Middelburg*, juffrouw DE WILDE. — *Waarheid*, juffrouw M.

KOOPMAN. — *De Schouwburg*, de heer J. P. KROESE — Een zoon van *Apollo*, de heer H 's GRAVENZANDE. — *Momus*, de heer S RIVIER. Onder de vele tooneelstukken door hem geschreven, hadden op Zeeland betrekking: *Vlissingen-Geus; of Vlissings verwerping van het Spaansche juk en aanneming van den Prins van* ORANJE *op Paaschdag den* 6 *April* 1572. *Het treurspel van* M. F. BESTEBEN, *gedeeltelijk gevolgd.* — *De Middelburgsche kermispret. Divertissement ter benificie van de Nederlandsche Tooneelspeelers in Vlissingen op* 7 *Augustus* 1785. — *De jeugdige* MICHIEL ADRIAANSZ. DE RUITER *in de touwbaan der heeren* LAMPSINS *te Vlissingen*, Vlissingen 1788. De maatschappij der Nederlandsche letterkunde bezit van dezen schrijver eene verzameling tooneelstukken en gelegenheidsgedichten in handschrift Onze dichter HENDRIK TOLLENS Cz. (eigenlijk HENRICUS FRANCISCUS TOLLENS), geboren den 24 September 1780, is den 27 Juli 1800 te Oost-Souburg getrouwd met GERBRANDA CHRISTINA RIVIER, overleden den 5 Januari 1838.

RIVIÈRE (BRUTEL DE LA). Bij de herroeping van het Edict van Nantes week JEAN (volgens *Encycl. mod.* 1845 JEAN-BAPTISTE) BRUTEL DE LA RIVIÈRE, afkomstig uit Montpellier, naar de Nederlanden. Vele zijner nakomelingen werden aldaar predikant, en vroeger meestal bij Waalsche gemeenten. Zoo zijn in Zeeland werkzaam geweest: JEAN BRUTEL DE LA RIVIÈRE, geboren in 1669, zoon van den refugié. Deze studeerde eerst te Zurich en daarna te Utrecht en te Leiden en werd in 1695 predikant te Veere. In 1702 vertrok hij naar Rotterdam en in 1720 naar Amsterdam, waar hij den 14 Augustus 1742 overleed, bij zijn echtgenoote MARIE JEANNE DE REBAIS twee zonen en twee dochters nalatende. Hij was een geleerd man, en heeft o. a. na den dood van HENRI DE BASNAGE DE BEAUVAL in 1710, de laatste uitgaaf bezorgd van ANTOINE FURETIÈRE (1620—1688) *Dictionnaire Universel etc.* waarvan bij het leven van den schrijver slechts in 1684 een *Essai* verscheen. In 1690 zagen de eerste uitgaaf (2 dln. fol.) en

de tweede uitgaaf (3 dln. 4°) te Rotterdam het licht, waarvan de editie, van E—Z, door RIVIÈRE in 1725 in 4 dln. fol. te Amsterdam uitgegeven werd. In 1731 bezorgde hij eene nieuwe uitgaaf van DRELINCOURT *Visites charitables* en in 1737 werd op verzoek van den Amsterdamsche kerkeraad gedrukt: *Exposition abrégée des dogmes et des préceptes de la Religion en forme de catéchisme etc.* Ook heeft hij voor de uitgaaf gezorgd van eene verhandeling van JEAN CLAUDE *L'examen de soi-même;* medegewerkt aan de vertaling in het Fransch van HUMPHREY PRIDEAUX, *History of the Jews etc.* 1715. Na zijn dood werden uitgegeven: *Sermons sur divers textes de l'Ecriture Sainte*, Amsterdam 1746

JEAN JACQUES BRUTEL DE LA RIVIÈRE, zijn zoon, werd in 1731 beroepen als predikant der Waalsche gemeente te Goes; in 1733 vertrok hij naar Middelburg; in 1745 naar Leiden, waar hij in 1763 overleed. Hij deed het licht zien eene nieuwe editie der *Consolations de l'ame fidèle*, *contre les frayeurs de la mort*, *avec les dispositions nécessaires pour bien mourir.*

CORNEILLE JEAN BRUTEL DE LA RIVIÈRE, werd in 1849 Nederduitsch-Hervormd predikant te Grijpskerke. Hij is thans nog emeritus predikant van Haarlem, en te Rotterdam woonachtig. Hij is medewerker aan onderscheiden godgeleerde tijdschriften.

ROCHEFORT (DE). CHARLES DE ROCHEFORT werd in 1605 te Rochelle geboren uit een bekend geslacht van Waalsche predikanten Hij was als proponent werkzaam te Tortuga in de Antillen (W.-I.), en werd in 1650 te Vlissingen beroepen, van waar hij in 1653 naar Rotterdam vertrok, waar hij in 1682 emeritus werd. Hij was een braaf en kundig man en zeer bekend met de gebroeders LAMPSINS. In 1658 gaf ROCHEFORT te Rotterdam uit: *Histoire naturelle et morale des iles Antilles de l'Amérique*, waarvan eene tweede uitgaaf in 1665 het licht zag, vermeerderd met eene beschrijving van

Tabago en versierd met het wapen van den baron Cornelis Lampsins Van dit boek verschenen nog meer uitgaven en vertalingen in 't Nederduitsch (1662) en Hoogduitsch (1668); in 1666 o. a. te Parijs onder den titel: *Relation de l'isle Tabago ou la Nouvelle Oualcre* (*Walcheren*) *l'une des isles Antilles de l'Amérique.* (Vgl. F Muller, *Catalogue* no. 2785—2791). Ook schijnt hij eene natuurkundige beschouwing over Nieuw-Nederland te hebben uitgegeven. Zijne afbeelding ziet het licht. Later zijn predikanten van dien naam, doch in de Nederlandsch-Hervormde kerk werkzaam geweest o. a. te West-Souburg Jacobus de Rochefort van 1823 tot 1832. Volgens overlevering beviel deze ietwat zonderlinge predikant weinig aan de gemeente, wat vooral medewerkte, dat in 1832 de toch bouwvallige kerk voor afbraak werd verkocht en de gemeente opgeheven, waardoor men den niet gewilden leeraar kwijt raakte. De familienaam komt in Zeeland nog voor, doch in minderen kring. Van het geslacht de Rochefort of Rupefortius wordt melding gemaakt in: Carpentier, *Hist. de Cambrai;* Foullon, *Hist. Leodiensis; Recueil Héraldique des Bourguemestres de Liége*, 1720; N. Ritterhusius, *Opera genealogica* enz.

ROCHUSSEN. Isaac Rochussen was een stoutmoedig zeeman uit Vlissingen, waar hij in September 1655 als „varende" man gehuwd was met Catalynken Abrahamsd. Hij werd gezagvoerder op een oorlogsschip, dat op den 7 Juli 1672 in de Noordzee bij de Sorlings-eilanden, een rijk beladen en zwaar gewapend Engelsch vaartuig The Golden Hawk ontmoette. Na een scherp gevecht maakte Rochussen zich van dit schip meester, en bracht het te Amsterdam binnen, waar de buit wel anderhalve ton waard werd geschat. Door zijn aandeel in dien prijs een gegoed man geworden, vestigde hij zich als reeder te Vlissingen en werd aldaar een man van beteekenis. Vermoedelijk was zijn kleinzoon Isaac Rochussen, die van 1721 tot 1734 koopman en raad in de vroedschap te Vlissingen was, en in 1736 als gecommitteerd in de admiraliteit

op de Maas naar Rotterdam ging wonen, waar hij in 1762 overleed. Uit zijn huwelijk met Cornelia Hooke Jobsd. uit Brouwershaven, kwamen verscheiden kinderen voort, (zie *Sleutel der Burlesque notulen* i. v. Copmoyer). Zijn achterkleinzoon was Jan Jacob Rochussen (1797—1871) de bekende Minister en Gouverneur-generaal van Neerlands-Indië. (Vgl. Vorsterman van Oijen, *Wapenboek*). In Vlissingen bleef een familietak lang in wezen. In 1757 trouwde de med. doctor Arend Rochussen Jongerhelt (overleden 1796) met Cornelia Elisabeth d'Ailly. Hun dochter Cornelia Jacoba (overleden 1842) werd in 1787 de echtgenoote van Pieter Boone, apotheker te Vlissingen, waaruit o. a. een zoon Arend Rochussen Jongerhelt Boone, geboren te Vlissingen den 29 November 1799; ongehuwd overleden te Middelburg den 1 Maart 1858. Zie ook J. P. van Cappelle hiervoren.

ROGGEVEEN. Arend Roggeveen, geboren te Delfshaven, hoewel zijne familie meest te Bleiswijk woonde, kwam omstreeks 1658 als schoolmeester te Middelburg, waar hij later als landmeter en gouseerder (gaugier), of roeier van wijnen en sterke dranken, werkzaam was, door welke voordeelige ambten hij een bemiddeld man werd. Die betrekkingen waren gegrond op de wiskunde, welke wetenschap hij met voorliefde beoefende. Ook gaf hij onderwijs in zeevaartkunde en sterrenkunde, terwijl de dichtkunst hem voor verpoozing diende. Bij zijne studiën der aardrijkskunde had de weinige bekendheid der Stille zee, waarin het Onbekende Zuiden zou liggen, sterk zijne aandacht getrokken, waarom hij belangstelling trachtte te wekken voor een ontdekkingstocht naar die streken; eene onderneming welke tot uitvoer zou zijn gekomen, indien de noodlottige oorlog van 1672 de lust en de krachten der geldschieters niet had verlamd. Roggeveen liet zich door die teleurstelling niet afschrikken en na tal van bezwaren, vooral met de West-Indische Compagnie, uit den weg te hebben geruimd, kreeg hij in September 1676 het verzochte

octrooi. Daarop gaf hij een boek uit: *Voorlooper op het octrooi der Staten-Generaal, verleend aan* Arend Roggeveen *en zijne medestanders over de Australische zee, of beter gezegd het onbekende gedeelte der wereld, gelegen tusschen den meridiaan des straats Magelaanes westwaarts, tot dien van Nova-Guinea etc.; mitsgaders de artikelen waarnaar ieder, die eenige sommen gelds inteekent, hem zal hebben te reguleeren, benevens een kaart van 't zelfde district*, Middelburg 1676. Door gemis aan deelneming werd de ontdekkingsreis echter niet uitgevoerd. Roggeveen gaf omstreeks dien tijd in het licht een groot kaartenboek onder den titel: *Het Brandende Veen, verlichtende alle vaste kusten van geheel West-Indië*, Amsterdam 1675, waarin dertig, meest alleen door hem ontworpen bijzonder fraai geteekende kaarten en vele houtsneden der kusten en forten. Op den titel is zijn portret. Tien jaren te voren had hij te Middelburg uitgegeven: *Het nieuwe droevige nachtlicht, ontstoken door Gods toorn en vertoond op den aardkloot in een komeet of steertsterre van* 15 *December* 1664 *tot* 9 *Februari* 1665, *waarin wordt aangewezen de wonderlijke loop derzelve. Beschreven door* Arend Roggeveen *liefhebber der mathesis, professie doende in dezelfde kunst tot Middelburg in Zeeland.* Men merkt, dat de bekwame wiskunstenaar de gaaf miste om titelformules tot eenvoudigen vorm te brengen. Van zijne vele dichtstukken zijn uitgegeven: *Het Statenhof en der zeehelden bazuin, geblazen over de victorie bevochten op den* 11, 12, 13 *en* 14 *Juni* 1666, Middelburg. — *De Zeeuwsche Mercurius en kransdragers met gedichten uitgebeeld; aan de zeehelden gebleven voor 't vaderland in den zeeslag in de Noordzee op* 4 *Augustus* 1666, Vlissingen 1666. — *Het Nederlandsch Treurspel, zijnde de verkrachte Belgica; vertoonende de onheilen daarin voorgevallen, sedert den* 25 *October* 1555 *tot* 10 *Juli* 1584. *Vertoond op 't Edel Redenhof binnen Middelburg*, Middelburg (1669); een dichtstuk ten deele gevolgd naar het oorspronkelijke van Samuel Bollaert. Ook schreef Roggeveen onder het portret van Wilhelmus Momma een veertienregelig gedicht, waarin hij

zich een vurig aanhanger toont der leerbegrippen van genoemden predikant.

Arend Roggeveen overleed in zijne woning in de Giststraat in November 1679, en liet uit zijn huwelijk met Maria Storm drie kinderen na: Jan Roggeveen, gouseerder en aanzienlijk koopman te Middelburg, overleden in 1723, getrouwd eerst met Maria Keskes, overleden 1702, en als weduwnaar met twee kinders met Judith d'Assonville. De dochter Maria Jansd. huwde met Adriaan Pille, waaruit een zoon Michiel Adriaans Pille, en als weduwe met den wijnhandelaar Jan Carré. Een zoon Arend Jansz. Roggeveen, geboren omstreeks 1684, werd koopman te Middelburg. Hij trouwde in den Haag met Johanna Martin (overleden te Middelburg in 1728) waaruit een zoon Johannes Roggeveen, geboren in den Haag in 1719, die waarschijnlijk de laatste telg van dit geslacht is geweest.

De meest bekende zoon van Arend was echter mr. Jacob Roggeveen, geboren te Middelburg den 1 Februari 1659. Hij ontving de eerste opleiding van zijn kundigen vader en bezocht daarna tot 1674 de Latijnsche school. Vervolgens schijnt hij aan verschillende academiën de lessen te hebben gevolgd, o. a. te Saumur, waar hij, omstreeks 1680, vermoedelijk kennis heeft gemaakt met Pontiaan van Hattem, wiens opvatting der godsdienstleer hij levenslang heeft voorgestaan en van wien hij dankbaar getuigt dat deze hem van een Spinozist tot een Christen had gemaakt. (Vgl. dr. J. Borsius. *Bijzonderheden aangaande mr.* Jacob Roggeveen *inzonderheid met betrekking tot zijne godsdienstige denkwijze* in *Nederlandsch Archief van kerkelijke geschiedenis*, 1841). Het bittere kerkgekibbel en de felle strijd over godsdienst, bestemd om allen in liefde te vereenigen, schrikte hem, evenals Bynkershoek Boerhaave en andere mannen, helder van hoofd en warm van hart, zóózeer af, dat hij de studie der godgeleerdheid met die der rechten verwisselde, en daarin promoveerde. Daar hij echter in den godsdienst belang bleef stellen, maar geen

vrede had met de predikanten te Middelburg, liet hij zich in 1690 te Brouwershaven, waar milder geest heerschte en VAN HATTEM zelf als predikant was beroepen, tot lidmaat der Hervormde kerk aannemen. In 1683 werd hij tot notaris in zijne vaderstad benoemd en oefende dat ambt uit in de Noordstraat (thans wijk C 128). (Zie DE STOPPELAAR, JACOB CATS *in Middelburg.*) Onder zijne oude vrienden schijnt de predikant JOHAN VAN AALST (AALSTIUS) te hebben behoord, en het was voor ROGGEVEEN zeker een groot genoegen, toen deze in 1705 te Middelburg beroepen werd. AALSTIUS had veel behagen in wis- en natuurkunde, en zijn zoon ging later als eerste stuurman mede op den bekenden ontdekkingstocht. In den beperkten kring eener stad gevoelde ROGGEVEEN zich zóó weinig te huis, dat hij eene plaatsing naar Oost-Indië zocht en hij slaagde er in om in October 1706 door Bewindhebbers te worden aangesteld tot Raad van Justitie te Batavia. Van zijn verblijf in de Oost is weinig bekend, doch vermoedelijk heeft hij tot genoegen der regeering zijne taak volbracht, daar anders het tegendeel later door zijne vele vijanden wel zou zijn uitgeschetterd. In den zomer van 1718 kwam hij als een bemiddeld man terug, en vestigde zich te Middelburg, hoewel hij zich dikwijls te Delfshaven, te Zierikzee en vooral te Arnemuiden ophield, waar zijn vriend PIETER WILTSCHUT, een vurig aanhanger van VAN HATTEM, burgemeester was, terwijl hij de familie van diens moeder ANNA MARIA OOSTWALD waarschijnlijk reeds in Indië had gekend. De vervolging der vrijzinnigen, die zich niet voegen wilden in het bekrompen kerkelijk dwangbuis, woedde destijds in volle kracht, en de kerkeraad van Middelburg wedijverde met de Classis van Walcheren tegen „de heillooze, goddelooze en atheistische libertijnen, die men wenschte zóó te straffen als de geestelijke en menschelijke wetten omtrent openbare godslasteraars en beroerders van land en kerk statueeren." De uitgaaf der geschriften van VAN HATTEM onder den titel: *De val van 's wereldts Afgod, of het geloof der Heiligen, zegepralende over*

de leer van eigen geregtigheid, *klaar vertoond uit de nagelaten geschriften van* P. VAN HATTEM, *door mr.* JACOB ROGGEVEEN, waarvan het eerste deel in 1718 het licht zag, maakte een zoo geweldigen indruk, dat de regeering van Middelburg uit eigen beweging het boek deed ophalen, waarvoor de kerkeraad den magistraat dank betuigde in een uitvoerigen brief, dien dr. BORSIUS *a. w.* deed afdrukken, en welke den onchristelijken geest der predikanten CAROLUS TUINMAN en PETRUS IMMENS, de drijvers in den kerkeraad, scherp doet uitkomen. Eerstgenoemde vooral, de bekende bespuwer van SPINOZA's graf, kenmerkte zich door onverdraagzaamheid en zou de verspreiders van VAN HATTEM zielepest waarschijnlijk even gaarne hebben zien verbranden, als de boekjes van JACOB BRIL, glazenmaker in de Nieuwstraat, die op den 24 Maart 1717 op een schavot door beulshanden ten vure werden gedoemd. (Zie *Catalogus Bibliotheek Zeeuwsch genootschap* 1884, bladz. 423). Tijdelijk zegevierde de partijgeest, doch men kon niet kluisteren wat groei had en de begrippen, welke men poogde uit te roeien werden in steeds ruimer kring verspreid. Aan ROGGEVEEN werd door de regeering de stad ontzegd, doch bij zijne vrienden te Arnemuiden vond hij een welkom verblijf, waar hij in 1719 het tweede en derde deel van *'s Werelds afgod* kon uitgeven. De miskenning, waaraan hij bloot stond en de haat die hem vervolgde, hebben waarschijnlijk het geliefkoosde plan des vaders bij den zoon doen rijpen om een ontdekkingsreis naar het onbekende Zuiden te doen, welk voornemen ook door zijn broeder, een vermogend en belangstellend vriend der aardrijkskunde, werd ondersteund. Na tallooze moeilijkheden uit den weg te hebben geruimd, gelukte het eindelijk in 1720 aan den reeds twee en zestigjarigen ROGGEVEEN om Bewindhebbers der West-Indische Compagnie te bewegen drie schepen voor een ontdekkingstocht naar de Zuidzee beschikbaar te stellen en den 1 Juli 1721 zeilden onder opperbevel van ROGGEVEEN uit Texel: de Arend van 32 stukken; de Tienhoven van 24 stukken en de Afrikaansche Galei. Na Madera,

de Canarische en Kaap Verdische eilanden, Trinidad en San Sebastiaan te hebben aangedaan, zeilde de vloot langs de Falklandseilanden en het Staten eiland om Kaap Hoorn en vervolgens westwaarts langs Juan Fernandez naar het toen voor het eerst ontdekte Waihoe, door ROGGEVEEN het Paascheiland genoemd. Hij wilde zijn reis tot TASMAN's Nieuw Zeeland voortzetten, doch zijn schepelingen weigerden aan die plannen goedkeuring te hechten, zoodat de bevelhebber genoodzaakt was langs denzelfden weg als SCHOUTEN, LE MAIRE en TASMAN Nieuw Guinea op te zoeken. Bij dien tocht ontdekte hij o. a. de Samoagroep, het vruchtbare en schoone centrum der eilandenwereld in den Stillen Oceaan. De oostelijkste eilanden, tegenwoordig den naam dragende van de Manoea, werden door hem de Boumanseilanden genoemd, naar CORNELIS BOUMAN, schipper op de Tienhoven, terwijl het tegenwoordige Toetoeila en Oepoloe met de namen Tienhoven en Groningen werden bestempeld. (Over deze eilanden, in onzen tijd een twistappel tusschen Duitschland, Engeland en de Vereenigde Staten, zie men W. F. ANDRIASSEN, in *Tijdschrift van het Aardrijkskundig genootschap* 1889). Het oorspronkelijk journaal van ROGGEVEEN eindigt op den 8 Juli 1722, toen de twee schepen (want de Afrikaansche Galei was op reis verongelukt) de noordkust van Nieuw Guinea bereikten. Van daar kwamen de reizigers op den 4 October te Batavia. Grievend was hier de teleurstelling der moedige zeelieden, die waarschijnlijk gerekend hadden op een gastvrije ontvangst. Zich grondende op het recht der Oost-Indische Compagnie, om alleen eigen schepen in haar wateren te dulden, liet de Gouverneur-Generaal ZWAARDEKROON in overleg met den Raad van Indië, deze vaartuigen der West-Indische Compagnie in beslag nemen. De verbeurd verklaarde lading werd verkocht en de bemanning met de eerste retourvloot naar het vaderland gezonden. Op den 6 Juli 1723 kwam de Zeeuwsche vloot van vier schepen, onder den kommandeur VAN DER GRYP, op het Vlakke bij Rammekens, en niet lang daarna kon ROGGEVEEN zijne lotgevallen

mededeelen aan Bewindhebbers der West-Indische Compagnie. Deze namen de schandelijke aanhouding harer schepen hoog op, en hoewel de Oost-Indische Maatschappij zich beriep op de limieten in haar octrooi bepaald, durfde zij echter geen proces afwachten, maar bood als schadevergoeding aan 120000 gulden eens gevens geld, alsmede om de gagie van het scheepsvolk te betalen van Batavia tot aan de havens dezer landen, eene schikking waarmede genoegen genomen werd.

Deze merkwaardige ontdekkingstocht werd het eerst beschreven in *Tweejarige reis rondom de wereld ter nadere ontdekking der onbekende Zuidlanden*, Dordrecht 1728 en herdrukt in 1768, en nogmaals te Amsterdam in 1774, waarvan een uittreksel voorkomt in *Nederlandsche reizen*, Amsterdam en Haarlem. In 1738 zag te Leipzig het licht: *Der Wohlversuchter Südlander, das ist ausführliche Reisebeschreibung um die Welt*, *von* KARL FRIEDRICH BEHRENS. De schrijver was sergeant (officier) der zeesoldaten aan boord van de Arend en zijn portret prijkt vóór het boek, dat niet lang daarna in het Fransch werd vertaald en in den Haag in 1739 het licht zag, onder den titel: *Histoire de l'expédition de trois vaisseaux, envoyés par la Compagnie des Indes occidentales des Provinces-Unies aux terres Australes*, 2 dln, 12°.

Na het terugvinden van het oorspronkelijke journaal, bleek pas hoe weinig vertrouwen de bovengenoemde werken verdienen, waarin de aanvoerder hier en daar in een minder gunstig en soms zelfs belachelijk licht werd geplaatst Sedert lang werd er veel moeite aangewend, o. a. door den bekenden geograaf J. VAN WYK RZ. te Kampen, om het oorspronkelijk dagboek van ROGGEVEEN terug te vinden, en te vergeefs werden de archieven der Indische maatschappijen daarvoor doorsnuffeld. In 1836 was mr. PIETER POUS te Middelburg belast met de bewaring van het West-Indisch archief, toen hem toevallig in handen kwam een „Bundel toucherende de geconfiskeerde West-Indische schepen de Arend en Tienhoven, dd. 30 September 1722." Die papieren waren de lang gezochte

en met vergunning van den Minister van Koloniën werden zij door het Zeeuwsch genootschap in de *Nieuwe werken* uitgegeven onder den titel: Mr. JACOB ROGGEVEEN, *Ontdekkingsreis met de schepen de Arend, Thienhoven en de Afrikaansche galeij in* 1721 *en* 1722, Middelburg 1838. Er is echter nog een ander journaal van dezen tocht geweest, wellicht van ROGGEVEEN zelf, dat met de boekerij van ds. ADRIANUS 's GRAVEZANDE den 14 April 1788 te Middelburg is verkocht en misschien nog hier of daar schuilt.

Mr. JACOB ROGGEVEEN bleef verder als een onafhankelijk en bemiddeld man te Middelburg wonen. Het is opmerkelijk dat deze „aartsketter" door de kerkelijken niet meer werd lastig gevallen, hoewel het 4e stuk van *'s Werelds afgod* in 1727, doch zonder naam van uitgever, in het licht verscheen. De liefdevolle Christenleeraar CAROLUS TUINMAN scheen zich echter het genoegen niet te kunnen ontzeggen om den ouden man te grieven en te beleedigen. In zijn in 1728 uitgegeven dichtbundel, terecht *Rijmlust* getiteld, leest men: *Aan N. N. uitgever en voorstander der gruwelschriften van* P. VAN H.

„Ontdekker, maar in droom, van 't onbekend gewest,
In 't Zuiden; woudt gij daar de Severambes vinden
Gy gingt en kwaamt een nar. Maar erger onderwinden
Is 't snood verspreiden van VAN HATTEM's zielepest.

Mr. JACOB ROGGEVEEN overleed ongehuwd in het begin van Februari 1729. Zijn testament, dd. 8 Juni 1728 is bewaard gebleven en daaruit is de handteekening ontleend in het door het Zeeuwsch genootschap uitgegeven *Dagverhaal* afgebeeld.

Daar deze man door niet alledaagsche opvattingen met menigeen in botsing kwam, blijkt hij een man van beteekenis geweest te zijn, die onverschrokken geworsteld heeft met een onverdraagzamen en bekrompen tijdgeest. De bezadigde dr. BORSIUS schrijft van hem: „ROGGEVEEN was een man van wijsgeerigen zin, en zeer godsdienstig, vol van standvastigen ijver voor hetgeen hij als waar en goed beschouwde. Soms

al te veel getergd en gescholden, vergat hij zelf wel eens dat hij aan zijn tegenstander geschreven had „Vaar dan voort, dominé TUINMAN, indien het niet anders wezen kan, omdat het den goeden God alzoo behaagt, in uw lastering en vervolging. *Wij* zullen voortgaan met God te bidden, om de versterking van zijn genade en geest en alle geweldenarij en wreedheid met leidzaamheid bereidwillig ondergaan."

ROELANDS (DAVID) was schoolmeester, maar vooral bekend als schoonschrijver te Vlissingen. Hij werd geboren te Antwerpen in 1572, vertrok van daar naar Goes, waar hij onderwijzer was en in den echt trad met CORNELIA NIEUWLAND. In 1616 werd hij schoolmeester te Vlissingen en woonde aldaar in het slop bij de Vischmarkt, waar hij, volgens dr. A. M. LEDEBOER, ook boekhandelaar was. Zijn portret, a° 1616, aet. 44, kenmerkt hem als een man van verstand en beschaving, wat FRISIUS onder de door SCHELEMANS gegraveerde afbeelding deed schrijven:

De grand ROLAND *le front au vif peut icy voir,*
Mais pas ses oeuvres beaux son esprit et scavoir.

Die afbeelding komt voor op den titel van het merkwaardig werk: *Magazyn, of 't packhuys der loffelycker penneconst, vol subtyle en lustighe trecken, percten, beelden en figuren van menschen, van beesten, voghelen ende visschen; ende nog meer dan honderd onderscheiden geschriften, verciert met diversche capitalen, oraculen ende gulde sententien: alles tot profyt, oeffeninghe ende sporen der constlievende gheesten. Ghepractiseerd door* DAVID ROELANDS *van Antwerpen, Francoyschen schoolmeester binnen Vlissinghen*, a° 1616. (1617). Dit zeldzame boek is sedert mr. M. F. LANTSHEER het in *Zelandia illustrata* dl. I, bladz. 549 beschreef, ook in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap, alsmede in de belangrijke verzameling door WILLEM VAN DER OS aan de Oudheidkamer te Vlissingen gelegateerd. Het fraai uitgevoerde, langwerpige boek is niet slechts merk-

waardig als kunstwerk, maar ook door de opdrachten aan beschermers en vrienden. Na het octrooi volgt een woord aan den kunstlievenden lezer dd. 24 Januari 1617, waarin ROELANDS als zijne voorgangers in schoonschrijven noemt: PARET, in Brabant; BEAUCHÈNE, in Engeland; GUILLAUME LE GAINGNEUR en BEAUGRAND, in Frankrijk; BOYSSENS, SMYTERS, FELIX VAN SAMBIX en VAN DE VELDE in Holland. Ook in het boek zelf worden de kunstvrienden niet vergeten. Zoo draagt hij een geschrift op aan JOHAN COUTEREELS »échevin de la Ville Arnemuyden (zie hierv i v); aan PAUL VAN DER DUSSEN, aan CORNELIS JANSSENS, schoolmeester te Middelburg; ANTHONY SMYTERS, schoonschrijver te Amsterdam; FELIX VAN SAMBIX (de zoon), schoonschrijver te Delft en HANS VAN DE VELDE. Verder wordt een blad opgedragen aan den ridder JACQUES DE MALDERÉ, Vertegenwoordiger van den Markies van Vlissingen; aan the Hon. Knight JOHN THROCHMORTON; Lt.-Governor of the Cautionary town of Flushing etc.; aan den Gecommitteerden Raad ENGEL LEUNISSEN; aan den magistraat van Vlissingen: aan de burgemeesters en regeeringsleden JAN LAMBRECHTSEN COOLEN, JAN DE MOOR, ROGIER COBBERT, JAN PORRENAER en DANIEL LEYNSEN SCHENGEN; de predikanten JOOS VAN LAREN en JEAN DOUCHER en den voornamen koopman ABRAHAM VAN PERE, die een gedicht schreef in zijn werk Te Middelburg noemt hij als zijne vrienden den zeer beroemden koopman PIETER COURTEN en JACOBUS VAN DER BORGHT. Ook noemt hij TOBIAS VAN DE WERVE te Goes, die een gedicht in het werk plaatste, evenals de predikant K. LUBBAERT te Bergen-op-Zoom. In de opdrachten vergeet ROELANDS zijn vader niet, en roemt ook zijn neef, tevens zijn leerling en ondermeester, PHILIPS ROELANDS.

ROELS. De familie was afkomstig uit Leuven, volgens SMALLEGANGE uit Henegouwen, en voerde tot wapen: in goud, een zwarten met zilver beslagen jachthoorn aan een rood koord. In het midden der zestiende eeuw was PAULUS ROELS (zoon

van OLIVIER ROELS en CATHARINA GOOSEN) heer van Grimberge en Lobbeke, gehuwd met ISABELLA HANCKAERTS. Hij was Rector der Universiteit en overleed in 1578. Zijn zoon CHRISTOFFEL kwam naar Zeeland en werd in 1570 Pensionaris van Prelaat en Edelen. Bij den overgang koos hij de zijde der Staten en was Raadpensionaris der provincie van 3 Juli 1578 tot op den dag van zijn overlijden, den 18 Mei 1597. Hij werd begraven in de Nieuwe kerk, waar zijne weduwe SUSANNA TAYMON, dochter van CORNELIS, den uit Gent afkomstigen secretaris der Staten van Zeeland, een latijnsch opschrift op de zerk liet beitelen. ROELS was een buitengemeen kundig man, die Zeeland in menig moeilijke commissie vertegenwoordigde. Zoo was hij nog in 1595 als gevolmachtigde tot de onderhandelingen over den vrede met den koning van Spanje werkzaam. WILLEM ROELS CHRISTOFFELSZOON of ROELSIUS was Pensionaris van Middelburg van 1574 tot 1595. Hij werd gedeputeerd wegens die stad naar de Staten-Generaal en naar de Unie van Utrecht, waar hij de belangen van Middelburg krachtig voorstond en verzet tegen die overeenkomst aanteekende. In Januari 1580 was hij een lid der commissie, die den lettergieter en drukker GABRIEL GUYOT, van Antwerpen uitnoodigde zijn bibliotheek en winkel naar Middelburg over te brengen; dat men echter van de vrijheid der drukpers nog eigenaardige opvattingen had, bleek in het volgend jaar, toen aan ROELSIUS werd opgedragen om met den stadskamerbode bij den kort te voren benoemden stadsdrukker RICHARD SCHILDERS te gaan ophalen al de exemplaren door hem gedrukt van de *Justificatie van de Staten van Zeeland, noopende den dobbelen ducaat en andere penningen tot Antwerpen verbooden*, als gedrukt zonder consent van de wet enz. (Zie mr. J. H. DE STOPPELAAR, *Oud-archief enz*). ROELS was gehuwd met GEERTRUID BUYSEN (overleden December 1598) en liet na, behalve een natuurlijke dochter, die in 1597 door de Staten gelegitimeerd werd, een zoon TOBIAS ROELS. Deze werd in Maart 1591 stadsgeneesheer te Middelburg en had

vooral als plantenkenner grooten naam. In het werk van C. CLUSIUS, *Historia rarior. plantarum*, Antv. 1601, komt van hem voor *Epistola ad* CAR. CLUSIUM *de certis quibusdam plantis.* Uit zijn huwelijk met MARIA, dochter van mr. JOHAN VAN DE WARCKE van 1576—1579 pensionaris te Middelburg en DIGNA BUYSEN, kwamen twee dochters en een zoon voort. De oudste dochter MARIA werd de eerste vrouw van den bekenden Raadpensionaris JOHAN DE BRUNE (1649—1658); de tweede dochter CATHARINA ROELS werd de echtgenoote van ADRIAAN CANNOIJE, griffier van de weeskamer te Middelburg, en de zoon was mr. WILLEM ROELS, raad en schepen te Middelburg van 1626—1661. Hij werd in Augustus 1625 President van den Raad van Vlaanderen, een college in November 1599 door de Algemeene Staten opgericht, te Middelburg gevestigd en waaraan de hooge rechtspleging in Staats-Vlaanderen was opgedragen. President ROELSIUS was een zeer kundig en invloedrijk man. Hij was gehuwd met ELISABETH, dochter van den burgemeester MARCUS DE LA PALMA en MARIA MICHIELSD. DE VROE, die hem overleefde en in 1665 in de Latijnsche Schoolstraat woonde. Hun zoon mr. WILLEM ROELSIUS, was een rechtsgeleerde en schepen en raad der stad, eerst fiskaal en later, evenals zijn vader, President van den Raad van Vlaanderen. Hij was gehuwd met MAGDALENA, dochter van ANTONIE DE JONGE VAN BRUINISSE en CATHARINA HOFFER. WILLEM ROELS overleed in 1670. Van hem bestaat een werk, briefswijze gericht aan JOHAN VAN REEDE en gedrukt te Middelburg in 1664 in fol., onder den titel: *Tractaat van de complainte.*

ROGIERS. Deze, waarschijnlijk uit Vlaanderen naar Noord-Nederland overgekomen, familie schijnt eigenlijk DE WAAL of DE WALE te hebben geheeten, doch werd doorgaans ROGIERS genoemd. NICOLAAS DE WALE ROGIERS was uit Haarlem geboortig en vestigde zich als koopman te Middelburg, waar hij in 1607 in den echt trad met de doofstom geborene, doch

zeer gegoede MARIA CROMMELINC, dochter van den uit Antwerpen afkomstigen koopman PIETER en CATHARINA CASSIERS. In 1611 kreeg deze vrouw van de Staten van Zeeland vergunning om een testament te maken, waarover mr. A. J. VAN DEINSE (overleden te Rotterdam in 1881) eene belangrijke verhandeling schreef in de *Nieuwe bijdragen voor rechtsgeleerdheid* 1869. NICOLAAS DE WALE ROGIERS behoorde onder de eersten, die in 1612 met JACOB CATS als aanlegger octrooi vroegen tot bedijking der ondergeloopen landen in Westelijk Staats-Vlaanderen (*Zelandia illustrata*, dl. II, bladz. 532). Zijne vrouw stierf in 1614, hij hertrouwde met CATHARINA LUICX, overleed in Juni 1626, en werd in de Koorkerk begraven. De bekende PIETER COURTEN, door het huwelijk van CATHARINA CROMMELINC, een zuster van de doofstomme MARIA, met WILLEM COURTEN, hun nabestaande, werd voogd over de kinderen en vervoegde zich in 1627 aan de Staten over hun toekomende aandeelen in het ambacht van 's Heer-Arendskerke. JOHAN ROGIERS schreef een welkomstdicht, toen ANNA ROEMERS in den zomer van 1622 hare vrienden in Zeeland kwam begroeten, dat voorkomt in *De Zeeuwsche Nachtegael;* ook vóór de *Nederduitsche Poëmata* van A. HOFFER, (1634) en andere boeken, schreef hij gedichten. In 1639 en 1644 was hij diaken der Engelsche gemeente te Middelburg, In het *Biographisch woordenboek* van WITSEN GEYSBEEK wordt een bevallig gedicht van hem: Claghende vrijster, medegedeeld.

ROLLÉ (JERONIMUS DE). Deze Belgische edelman was in 1563 baljuw van Veere en werd toen vanwege den markgraaf van Bergen en den graaf van Hoorne, als voogden van den markies dier stad, gecommitteerd om de rekening mede te sluiten van den rentmeester Beooster-Schelde HIERONIMUS VAN SEROOSKERKE. In 1567 kocht hij met PHILIBERT VAN SEROOSKERKE ieder voor de helft, uit den boedel van genoemden markies de heerlijkheid Souburg, alsmede een deel van Arnemuiden. In 1572, nadat JACOB SYMENS DE RYK de stad

Veere aan de zijde van ORANJE had gebracht, koos de ROLLÉ ook openlijk die partij, en werd door den Prins benoemd tot een der raden van Zeeland aan wie met den gouverneur, tot aan de oprichting van het College van Gecommitteerde raden, het bestuur van dit geweest was opgedragen. In Augustus 1572 poogde DE ROLLÉ de regeering van Zierikzee over te halen om den Staatschen kant te kiezen, doch de Breederaad besloot, in weerwil van dreigen en beloven, den Koning trouw te blijven. In de daarop volgende woelige dagen onderscheidde hij zich door onverschrokkenheid en gaf last om zijn kasteel te West-Souburg liever te verbranden dan dat de Spanjaarden uit Middelburg zich er zouden kunnen nestelen om Vlissingen te benauwen. Kort daarop beraamde hij een plan om Tholen in te nemen en wierf voor eigen rekening een aantal soldaten en delvers aan. De krijgskans liep aldaar echter tegen. De geuzen onder JACQUES CARON, heer van SCHONEWAL en DE RYK hadden wel St. Maartensdijk vermeesterd, doch te vergeefs beproefd om Tholen te bemachtigen. Zich tusschen die stad en Bergen verschansende, werden zij door MONDRAGON op de vlucht gedreven, op welken terugtocht zij het sedert zoogenoemde geuzengat in den dijk staken. Daarop door ROLLÉ en zijn vendel voetknechten versterkt, hadden zij nogmaals den aanval beproefd, maar werden nu, na een woedenden strijd, waarin DE ROLLÉ en vele andere kapiteinen sneuvelden en DE RYK gevangen werd genomen, geheel verslagen. De bekende secretaris van Middelburg, mr. LAURENS MOCK, werd curator in het sterfhuis en verkocht, bij machtiging der regeering van Veere, in December 1578 de aan ROLLÉ toekomende helft van Souburg aan PHILIPS VAN MARNIX. Uit zijn huwelijk met MARIA VAN ALVERDINGE had DE ROLLÉ verscheiden kinderen. Zijn zoon WILLEM sneuvelde in October 1591 voor Nijmegen; een andere zoon ZEGHER, luitenant-kolonel en kommandeur van IJzendijke, kreeg in Januari 1597, een traktementsverhooging van 25 £ vl. 's jaars en 500 £ in eens, tot vereering uit dankbaarheid

voor zijn trouw den lande bewezen in het ontdekken van het verraad van "den Schotschman" te Veere geëxcuteerd. Hij overleed in 1608; ook wordt nog vermeld eene dochter MARGARETA. Het wapen is in SMALLEGANGE afgebeeld.

ROLLEMA (TJOMME WYBES) werd omstreeks 1528 geboren te Sneek. Van zijn geslacht, dat tot de edelen werd gerekend, is weinig bekend, vermoedelijk was de familie afkomstig uit Aegum in Idaarderadeel, waar een plaats den naam van Rollema draagt. TJOMME, een zoon van WYBE, was een neef van JOACHIM HOPPERUS en bevriend, misschien verwant, met VIGLIUS VAN AYTTA. Vóór de beroerten was ROLLEMA olderman in zijne geboorteplaats Sneek, en ook, namens Friesland, tegenwoordig te Brussel, toen KAREL DE V, op den 25 October 1555, de regeering aan zijn zoon overdroeg. Een geschil met den bisschop van Middelburg en den vicaris JOHAN VAN STRYEN schijnt aanleiding te hebben gegeven, dat ROLLEMA naar Zeeland kwam, waar hij omsteeks 1565 in plaats van PIETER HAECK door den graaf tot baljuw van Middelburg werd aangesteld. In dien post schijnt hij zich goed te hebben gekweten en tot genoegen der landvoogdes MARGARETA VAN PARMA te hebben gehandeld, toen in Maart 1567 JAN VAN MARNIX heer van THOLOUSE en PIETER HAECK Walcheren poogden te overrompelen. Zijn trouw aan den koning werd echter verdacht, en misschien niet geheel ten onrechte, en de regeering meende dat hij tegen de beeldbrekers den 22 Augustus 1566 niet streng genoeg was op getreden (Zie J. VAN VLOTEN, *Onderzoek naar de Middelburgsche beroerten enz.*, Utrecht 1873). Het is niet zeker, dat hij het Verbond der Edelen had onderteekend. (TE WATER, *a. w*, dl III bladz 263). ROLLEMA werd echter in Maart 1569 in hechtenis genomen en te Brussel in de strenge gevangenis Treurenburg opgesloten, doch later zachter behandeld en in Augustus 1571, vooral op voorspraak van VIGLIUS ontslagen doch gebannen uit Holland, Zeeland en Friesland. Zijne echtgenoote

Anna Smits of Smit bleef te Middelburg en had aldaar veel last van het krijgsvolk, dat zij in haar ruime woning, waarschijnlijk het zoogenoemde Duitsche huis, moest herbergen o. a. den graaf Jeronimo de Lodron ('s Gravezande *i v.*). Rollema vertrok met haar naar Emden en koos nu spoedig openlijk de partij der vrijheidzoekende Friezen. In naam van den Prins deed hij een inval in dat gewest, en ontnam aan de kloosters hunne kostbaarheden ten bate der algemeene zaak. In Mei 1575 werd hij weder benoemd tot baljuw van Middelburg, doch vroeg in Februari 1577 ontslag, en werd door den Prins in plaats van mr. Pieter de Rycke tot baljuw van Vlissingen aangesteld. Omstreeks 1582 schijnt hij overleden te zijn. Ik gis dat zijne vrouw Anna Smit eene, naar hare moeder genoemde dochter was van jhr. Jacob Smit heer van Baarland, overleden 1573, die in 1558 „tot advancement van zijn huwelijk" met Anna van Bourgondië tot baljuw van Vlissingen benoemd en later gouverneur dier stad werd. Anna Smit zou dan twee zusters hebben gehad, Jaqueline getrouwd met Rombout van Wagtendonk in 1593 baljuw van Middelburg, en Maria echtgenoote van Emmery van Lier Cz. De omstandigheid dat het Duitsche huis over de St. Pieterskerk, later door de wed. van Jacob Smit, heer van Baarland, werd bewoond, schijnt die onderstelling te bevestigen, waardoor dan het verblijf van Rollema in Zeeland ook meer wordt verklaard.

ROMAN. De familie was afkomstig uit Vlaanderen. In het midden der zestiende eeuw was Adriaan Roman een vermaard bouwmeester te Gent, die volgens het verhaal van den notaris Pieter Spoormaker bij Boxhorn, omstreeks 1560, het fraaie portaal met beeldwerk zou hebben gemaakt; alsmede den beroemden regenbak of de fontein aan de kerk te Veere. Adriaan Roman was een verdienstelijk wiskunstenaar, die bij Keerbergen te Antwerpen in 1593 het licht deed zien: *Ideae mathematicae.* Later vestigde het geslacht zich te Haarlem

en ook te Middelburg, waar WALTER ROMAN in 1610 eene suikerraffinaderij had. Te Haarlem waren zij als boekhandelaars beroemd en GILLIS of AEGIDIUS ROMAN was in 1636 boekverkooper der toen opgerichte Academie te Utrecht. In Maart 1620 werd ZACHARIAS ROMAN uit Haarlem boekverkooper te Middelburg, waar hij woonde op den Burg in den Vergulden Bijbel. Elf jaren later was hij Deken van het Drukkers-, Binders- en Boekverkoopersgilde (*Zelandia illustrata*, dl. I, bladz. 325) en in 1644 kapitein der Burgerwacht. In hetzelfde jaar gaf hij uit *De chroniek van Zeeland door* JAN VAN REIGERSBERG door BOXHORN vermeerderd, welk boek echter door WILLEM CHRISTIAENS VAN DER BOXE te Leiden werd gedrukt, wat voor den professor gemakkelijker zal zijn geweest. Niet minder verdienstelijk heeft deze ROMAN zich gemaakt door de uitgave en misschien door de bewerking der kaarten van NICOLAAS VISSCHER van Zeeland, Brabant en Vlaanderen, waarvoor hij in 1655 octrooi kreeg en later voor de opdracht aan de Staten van Zeeland, alsmede voor zeven exemplaren eene vereering van 25 £ vl. ZACHARIAS ROMAN schijnt omstreeks 1675 overleden te zijn. Deze Middelburgsche boekverkooper is wel eens verward met zijn neef en naamgenoot, die uit Haarlem komende zich in 1646 als zijdenlakenkooper te Middelburg vestigde. Een van beiden schijnt in minder gunstige omstandigheden te hebben verkeerd, daar in 1648 door de Staten sureté de corps werd verleend aan PETRONELLA VAN MAZERENHOUT, eerst weduwe van JORIS VAN DER SANDE, nu huisvrouw van ZACHARIAS ROMAN. De familie behoorde te Middelburg tot de deftige burgerij en in de Oude kerk hing een bord, waarop het wapen voorkwam zijnde: in zilver twee smalle fasen van keel boven twee en beneden één zwemmende eend van keel, en tusschen de fasen een zesp. ster van sabel; welk wapenschild ook gevonden werd onder de kwartieren van SCHORER. In denzelfden tijd had ADRIAAN ROMAN een belangrijken boekhandel te Haarlem in de Vergulde Pers en was tegelijk, of later praeceptor aan de Latijnsche school.

Zijn zoon JOHANNES ROMAN was in 1647 als predikant naar Indië gegaan, waar hij in 1658 overleed. Hij was een zeer kundig man en heeft den catechismus en andere belijdenisschriften in het Maleisch overgebracht. Ook heeft hij uitgegeven: *Scheepsbedenkingen*, *gevallen voor verscheyden saken die den zeevarenden plachten te ontmoeten*, Haarlem 1649 (4°. 24 bladz.). Waarschijnlijk is hij ook de schrijver van: *Grondt ofte kort bericht van de Maleysche tale enz.*; een werk dat in Januari 1653 te Batavia voltooid werd, doch pas in 1674 op last van Bewindhebbers te Amsterdam werd gedrukt en wel eens aan zijn naamgenoot en bloedverwant is toegeschreven. Deze JOHANNES ROMAN werd geboren te Middelburg en promoveerde te Franeker in 1684 tot Phil. doctor. Later werd hij predikant te Colombo en te Negapatnam en stond daarna aan het hoofd van het Seminarium tot opleiding van Indische predikanten te Naloer een dorp in Jaffanapatnam. Toen de eerste Rector dezer instelling in 1699 overleden was, vroegen de kweekelingen eenstemmig om dominee JOHAN ROMAN, die algemeen geacht was als een kundig en vredelievend man, tot Rector aan te stellen. Dit geschiedde en hij gaf onderwijs in de Nederlandsche taal en in de gronden van den Christelijken godsdienst. Na zijn overlijden in 1701, begon de inrichting te kwijnen, totdat zij in 1723 had opgehouden te bestaan. PIETER ROMAN van dezelfde familie, hoewel zijn naam dikwijls ROOMAN wordt geschreven, werd geboren te Haarlem in Juli 1614. Eerst woonde hij te Schoonhoven, waar, om eene ons onbekende reden, een crimineel proces tegen hem werd aangelegd; in 1666 kwam hij als licentmeester te Aardenburg. Hoewel hij spoedig met de regeering overhoop lag, „tijdens de destilentiale ziekte ten zijnen huize grasseerde," werd hij in 1667 Schepen, en was bij den aanval der Franschen in Juni 1672, President. Hij gedroeg zich daarbij zeer kloekmoedig, evenals zijne echtgenoote MARGARETA SANDRA, en het is niet te verwonderen, dat hij later weigerde aan te zitten met de Regenten, die in de bange dagen „om zich te salveeren door

de stadsgrachten waren gezwommen." ROMAN overleed den 9 October 1677. Hij liet vier kinderen na: GUALTHERUS ROMAN, koopman en kiesheer te Middelburg, AERNOUT ROMAN, Burgemeester en chirurgijn te Aardenburg; MARIA getrouwd met CAREL D'AMOUR, koopman en SARA echtgenoote en spoedig wed. van JAN VAN RUYSBROEK, chirurgijn te Middelburg. (Vgl. VAN OIJEN, *Berenning enz.* (1872). In de achttiende eeuw komt de familie ROMAN te Middelburg niet meer voor.

ROMEYN (PIETER) geboren te Zevenhuizen (Z.-H) den 7 September 1810, uit H ROMEYN (1781—1886) een welgesteld, ontwikkeld en braaf landbouwer en J. VAN DUDEN (1782—1850). Hij kreeg eene goede opvoeding en kon zijn wensch volgen om te gaan studeeren. In 1823 kwam hij op de Latijnsche school te Rotterdam, waarvan de rector, hoewel een goed latinist, echter nauwlijks Grieksch kende en welke school veel verloor, toen P. VAN LIMBURG BROUWER tot hoogleeraar te Luik werd benoemd· In het voorjaar van 1828 werd ROMEYN student te Leiden, en op raad van zijn vaders vertrouwelijken vriend, den bekenden Rotterdamschen predikant JAN SCHARP, beoefende hij met de letteren tevens de rechtsgeleerdheid. In 1832 werd hij huisleeraar te Deventer, waar hij twee dissertatiën schreef over PLAUTUS, waarop hij in 1836 tot doctor in de rechten en in de classieke letteren promoveerde. Van 1837 tot 1843 was ROMEYN Conrector te Gouda, en van 1843—1866 Rector te Gorinchem; van 1852—1866 Schoolopziener aldaar en Plaatsvervangend-Kantonrechter. In 1866 werd hem de betrekking van Directeur der R. H. B. School te Middelburg aangeboden, in welke betrekking hij prof. A. C. ENGELBREGT opvolgde. Hij bekleedde dien post tot 1878, toen hij ontslag nam en zich te Leiden vestigde. Ook als voorzitter der afdeeling voor geschiedenis en letterkunde bij het Zeeuwsch genootschap, en in andere betrekkingen maakte hij zich te Middelburg verdienstelijk. In 1844 was ROMEYN gehuwd met H. M. C. STOELENDRAAIJER

(overleden 1874) en in 1877 met C. C. VAN DEN OEVER uit welk laatste huwelijk kinderen.

Behalve zijn beide dissertatiën over PLAUTUS, heeft mr. P. ROMEYN uitgegeven: *Schoolverzuim en wettelijke schoolplicht*, 1863. — *Wat is er van de klachten over het lager onderwijs*, 1866. — *Wat te doen tegen schoolverzuim*. Uitgegeven door de Maatschappij Tot nut van 't Algemeen. — *Godsdienstonderwijs op de school*, Schoonhoven 1871. — *Een slecht middel voor een goed doel*, Middelburg 1873. — *Hulp bij geschiedenisstudie*, 1885. Nog heeft hij bewerkt eene vertaling van de redevoeringen van DEMOSTHENES en AESCHINES *de Corona*, waarvan het handschrift onder hem berust.

ROMEYN (ANTONIË), broeder van den vorigen, werd geboren te Zevenhuizen den 13 October 1828. Hij studeerde te Leiden in de letteren en was van 1859—1862 conrector te Middelburg; daarna werd hij rector te Enkhuizen, toen conrector te Delft en daarna rector tot aan de opheffing van het gymnasium te Doesburg. Hij overleed 6 December 1884. Behalve eene dissertatie over PHILIPPUS VAN MACEDONIË, Gorinchem 1856, heeft hij uitgegeven: PHOCION, *Eene historische studie*, Rotterdam 1858 — *De Staatsomwenteling te Sparta ten tijde van* AGIS *en* KLEOMENES *naar de bronnen bewerkt*, Utrecht 1869.

RÖMER (RUDOLF CORNELIS HENDRIK). Van dezen geleerden man, geboren te Oudewater den 11 December 1816 en overleden te Deil den 24 October 1886, zou hier geen gewag worden gemaakt, indien hij niet door zijne geschriften ook voor Zeeland verdienstelijk ware geweest. Zijn huwelijk met DEBORA HENDRIKA THEODORA VAN OOSTERZEE (1820—1858), dochter van dr WOUTER LEONARD VAN OOSTERZEE, predikant te Goes, bracht hem met Zeeland in betrekking, en wekte zijne belangstelling voor de geschiedenis dier streken. In zijn *Geschiedkundig overzicht der kloosters en abdijen in*

Holland en Zeeland (1854), heeft hij Zeeland met voorliefde behandeld. In het *Archief voor kerkgeschiedenis*, dl. VII, schreef hij over de processiën te Goes, in de *Zeeuwsche Volks-almanakken* over de Rederijkers te Goes; de kloosters aldaar; de vergadering van landbouw enz., in *Nehalennia* over de Latijnsche school te Goes, en in jaarboeken *Zeeland* over een koninklijk bezoek op het kasteel Zandenburg en *De chirurgijn, eene Zeeuwsche vertelling*. Zijn levensschets schreef J. C. VAN SLEE voor de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde in 1888.

ROMSWINKEL (ADAM CORNELIS) werd predikant te Eethen en Drongelen in 1803; vijf jaren later vertrok hij naar Nieuwerkerk in Duiveland, waar hij in den echt trad met MARGARETA PETRONELLA VAN HENGEL. Hij gevoelde zich zeer aan die gemeente verbonden en bedankte in 1815 voor Steenbergen en in 1818 voor Groede. Het beroep te Dordrecht in 1823 werd door hem aangenomen, waar hij in 1849 emeritus werd en den 17 Februari 1854 overleed. Hij deed het licht zien: *Bijbeloefeningen over uitgezochte plaatsen des Ouden Testaments in leerredenen*, Amsterdam 1829. Na zijn dood gaven de predikanten der Hervormde gemeente te Dordrecht een tiental leerredenen van zijne hand in het licht, met een voorbericht van zijn zwager prof. VAN HENGEL.

ROYEN (HENDRIK VAN) werd in 1760 te Noordwijk-binnen geboren. Zijn vader ABRAHAM, geboren in 1730, was aldaar een zeer geacht predikant, die zich meer dan eens door moed en hulpvaardigheid verdienstelijk onderscheidde bij schipbreuken op die gevaarlijke kust. HENDRIK gaf reeds vroeg blijken van uitnemenden aanleg voor studie. Aan de academie te Leiden, waar hij in 1774 werd ingeschreven, werd hij met zijn vriend J. H. VAN DER PALM onder de beste studenten gerekend. Reeds vóór de voltooiing zijner studiën werd hij aangezocht om rector te Vlissingen te worden, waar hij

wegens zijne verdiensten jegens de Latijnsche school op den 24 December 1791 ook benoemd werd tot lector historiarum et linguae Graecae. Hier trouwde hij den 25 Augustus 1794, als weduwnaar van G. C. de Smidt, met Anna Maria Louissen, de eenige dochter van een schatrijken koopman. De staatkundige gebeurtenissen brachten den nu vermogenden rector op een ander gebied In 1796 werd hij plaatsvervangend lid en in 1798 lid van het Wetgevend lichaam. Later was hij lid van den raad der Marine en in 1803 te Vlissingen om de uitrusting te bevorderen der naar Boulogne bestemde flotilje; onder de Fransche overheersching was hij in het corps législatif en na de omwenteling van 1813 werd hij geplaatst aan het hoofd der posterijen en in 1831 staatsraad in buitengewonen dienst. Van Roijen bewoonde meest het buitenverblijf Ipenburg onder Rijswijk bij 's-Gravenhage, dat, gelijk zijn vriend van der Palm in diens *Redevoeringen* zegt, door hem als herschapen was. „Daar voelde hij zich een gelukkig landheer, en verheven boven de stormen en rampen, waarin hij ook zoo rijkelijk deelde. Hij was een man, die zoowel in hooge staats- als in andere betrekkingen, als in wetenschap en geleerdheid, maar vooral in deugd en onverzettelijke braafheid van karakter, onder de sieraden hunner eeuw behooren." Tegen den lof van den Hoogleeraar, die de wereld nog al waardeerde, en het van zijn vriend wellicht niet onverstandig vond, dat deze eene weinig beduidende maar rijke echtgenoote had gezocht, komt schril uit de ietwat schampere opmerking van Z. Paspoort in *Vervolg van den Tegenwoordigen staat*, dat het opperbestuur der posterijen gebracht was onder een commissaris, wonende op een buitenplaats bij den Haag. Van Royen overleed op Ipenburg den 16 Juli 1844, zonder kinderen na te laten, en had tot erfgename zijne nicht Anna Maria van Oijen, gehuwd met den Hoogleeraar mr. Cornelis Jacobus van Assen, bij wien in 1864 nog zijne briefwisseling en andere papieren bewaard werden. Deze kundige en arbeidzame man heeft levenslang de oude letteren en de

Nederlandsche poëzie met belangstelling beoefend. Reeds op de academie had hij reeds een adonium van 230 verzen vervaardigd, zijnde eene Nederlandsche vertaling in het metrum der ouden van een latijnsch gedicht van prof CAMPEGIUS VITRINGA den vader. Te Vlissingen werd in 1787 gedrukt een Latijnsch lofdicht op den admiraal DE RUYTER, dat met een navolging in het Nederlandsch door JOH. HOUTMAN THZ. in 1792 herdrukt werd; voor den oudheidkenner JACOBUS ERMERINS vertaalde hij eene Latijnsche elegie op JOH. GRUTERUS een der stichters van een klooster te Reimerswaal, gedrukt in *Zeeuwsche oudheden.* Andere Latijnsche gedichten zijn van hem opgenomen in VAN SANTEN, *Deliciae Poëticae.* In het laatst zijns levens arbeidde hij nog aan eene nieuwe uitgaaf van SULPITIUS SEVERUS, welke echter niet in het licht is verschenen. Nog bestaat van hem: *Feestzang op* 19 *December* 1799 *bij het vieren van den aftocht des vijands en het verlaten van den Bataafschen grond door de Engelsch-Russische legerbenden*, 's-Gravenhage 1799. — *De tachtigste verjaring van mijn vader* 28 *Maart* 1810, opgenomen in *Muzenalmanak* 1819 — *Op de gouden bruiloft van neef* LOKE, 1819 — *Bij de plechtige teraardebestelling van* JOH KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, 1833. In 1812 hield hij in de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde een voordracht over JACOB CATS *als volksdichter*, in 1816 vervolgd.

Een portret, voor zijne vrienden bestemd, is in *Zelandia illustrata;* eene andere afbeelding komt voor in het *Nederlandsch Jaarboekje der posterijen*, 1850. Over dezen verdienstelijken man zie men M. SIEGENBEEK, *Handeling Maatschappij Nederlandsche Letterkunde*, 1845, *Navorscher* 1864 en N. BEETS, J. H. VAN DER PALM *geschetst.*

ROY (LE). DANIEL LE ROY werd den 8 October 1661 te Middelburg uit brave burgerouders geboren. De veelbelovende knaap ging in 1680 naar de Utrechtsche Hoogeschool. Vijf jaren later werd hij proponent, en in November

1685 predikant te Koog aan de Zaan, in 1695 vertrok hij naar Nijmegen en in Mei 1698 naar Rotterdam, waar hij den 11 Mei 1721, na veel en lang lijden, overleden is. Van 1689 tot 1720 heeft deze kundige en arbeidzame man een groot aantal godgeleerde geschriften uitgegeven, en nog na zijn dood deden zijne ambtgenooten ABR. HELLENBROEK en J. MUNTENDAM het licht zien: *Oordeelkundige aanmerkingen over de danserijen, zoo der oude als latere volken*, Rotterdam 1722: alsmede: *Overdenkingen des doods in hare algemeenheid, oorzaak en gevolgen*, Rotterdam 1722.

JOHANNES LE ROY was in de achttiende eeuw een voornaam koopman te Middelburg en gehuwd met LAURENTIA VAN DE WEERDE JACOBSD. en LAURENTIA TULLEKEN. Vermoedelijk was zijn zoon ISAAC LE ROY een zeer bekwaam heelmeester te Middelburg. In het 3e deel der *Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap* schreef deze eene verhandeling over verloskunde, en in 1775 gaf hij te Amsterdam en te Middelburg uit eene vertaling van een werk van den beroemden Franschen chirurg LOUIS JACQUES LE ROY, die zich meest DE ROY schreef, en waarschijnlijk tot dezelfde familie behoorde. JACOBUS DE ROY werd in 1769 predikant te Heerewaarden; in 1780 te Genemuiden; in 1783 te Doesburg en in 1786 te Middelburg, waar hij den 7 November 1795 overleed. Zijn silhouet komt voor op een grafnaald te zijner gedachtenis door GEORGE KOCKERS ontworpen en uitgevoerd, waarvan eene proefdruk bewaard wordt in *Zelandia illustrata*.

ROOYEN (JOHANNES VAN), geboren te Middelburg in 1643, werd in 1673 predikant te Cats. In 1673 werd hij aangesteld tot predikant op de vloot, doch de gemeente weigerde hem te laten vertrekken en in 1674 vertrok hij naar West-Souburg, waar hij in hetzelfde jaar in het huwelijk trad met DINA VAN DER BURCHT, eene dochter van een Vlissingschen predikant In 1676 nam hij op verzoek der classis van Walcheren te Dixmuiden den legerdienst waar. In December 1679

werd hij te Veere beroepen, doch bedankte, toen hij vernam dat de groote meerderheid der gemeente geen Coccejaanschen predikant wenschte. Een beroep naar Londen nam hij aan, waar hij, volgens het opschrift zijner nog bestaande grafzerk, den 19 Juni 1686 gestorven is. ANDRIES ANDRIESSEN, met zijne kleindochter gehuwd, schreef een bijschrift onder zijne afbeelding, gedrukt in *Dichtkundige uitspanningen*, Middelburg 1756. Zie over hem J. RENIER *a. w.*

PETRUS VAN ROOYEN, geboren te West-Souburg den 1 Mei 1675, werd in 1699 predikant te Koudekerke (W.); in 1709 te Brouwershaven; in 1719 te Goes, waar hij den 26 October 1728 overleed. Hij was eerst gehuwd met WINANDA GODIN uit Veere, en hertrouwde met JOHANNA GRUYWARDT, wed. van JOHAN ROEBERGEN (VAN ROUBERGEN) die hem overleefde.

ROOS (GERRIT PIETER). Geboren te Aardenburg den 6 December 1822. Hij werd opgeleid voor administratieve werkzaamheden, was brievengaarder, archivaris en heeft ook een commissie-boekwinkel gehad. Hij is gehuwd met L. E. VAN DALE, eene zuster van den bekenden onderwijzer JAN HENDRIK VAN DALE te Sluis. Uit Aardenburg is hij naar Rousselare verhuisd, waar hij werkzaam was bij de aldaar bestaande protestantsche gemeente; van daar is hij naar Calais vertrokken, waar hij nog woont.

Roos is reeds jong begonnen met letterkundige bijdragen in jaarboekjes en almanakken en vooral in *Cadsandria* 1858 en 1859. In 1856 bezorgde hij de uitgaaf der *Nagelaten gedichten van* JACOBUS FARO. In 1843 verscheen te Schoonhoven: *De Ithaca van* JAN TROCHÉE, *wedergevonden door twee Aardenburgers* G. P. Roos en A. DE LIGNY (1823—1848), en in 1846 te Middelburg: *Vrolijke tooneelen uit het leven van* HELDEWYS, *in zijn leven pastoor te Lapschuere* (*W. Vl.*). *In losse verzen door dezelfde twee Aardenburgers.* Van G. P. Roos werd in 1850 te Sluis gedrukt: RASALAMA, *De dienstmaagd des Heeren op Madagascar* (Dichtstuk) en te Middelburg in 1875: *Een*

handvol veldbloemen. Van zijne merkwaardige bekendheid met Zeeuwsch-Vlaanderen getuigt: *Beknopt geschied- en aardrijkskundig woordenboek van Zeeuwsch-Vlaanderen: Westelijk deel*, Oostburg 1874. Hij heeft ook bewerkt eene *Naamlijst der predikanten van Aardenburg* met aanteekeningen, heeft geschreven in de *Bijdragen tot Oudheidkunde en Geschiedenis enz. door* Janssen en van Dale, Middelburg 1856—1863, en levert nog altijd vele bijdragen aan *De Navorscher* enz.

ROOS (Jan). Geboren in de achttiende eeuw te Middelburg, was volgens J. Immerzeel, *Levens der schilders enz.* (1842) een knap teekenaar van zeegezichten met schepen. Ook was hij bedreven in het wetenschappelijke van den scheepsbouw en wist met merkwaardige nauwkeurigheid kleine modellen van opgetuigde vaartuigen te maken

ROOZEMEIJER. Geboren te Leiden den 2 November 1836 uit Abraham Johannes Roozemeijer, huisonderwijzer in de nieuwe talen (1810—1874) en Cornélie Marie Cathérine Falder (1809—1854). Als knaap voor den boekhandel bestemd, kreeg de lust om predikant te worden de overhand. Hij maakte zich de voorbereidende studiën eigen en bezocht de Hoogeschool van September 1855 tot Juni 1860. Door zijn vaderlijken vriend dr. D. Chantepie de la Saussaye werd hij in 1861 als predikant te Vleuten bevestigd in 1864 vertrok hij naar Nieuw-Loosdrecht en in 1866 naar Middelburg, waar hij den 26 Augustus zijn dienstwerk aanvaardde. Hier bleef hij veertien jaren werkzaam en bedankte in 1875 voor een beroep naar Utrecht en in 1878 naar Amsterdam In 1880 meende hij eene tweede beroep naar Arnhem niet te mogen weigeren. Met leedwezen zag de gemeente dien leeraar vertrekken, want hij was een man des vredes en der liefde, en wist steeds een talrijk en uitgezocht gehoor te boeien.

Roozemeijer is in 1861 gehuwd met Annetta Cornelia Wilhelmina Verkouw en hun eenig kind Abraham Johannes,

geboren 10 Mei 1865 te Nieuw-Loosdrecht, is sedert Augustus 1890 predikant te Bahr-en-Lathum.

Behalve eenige opstellen in het tijdschrift *De Vereeniging* van ds. O. G. HELDRING; in de *Protestandsche Bijdragen* van dr. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE en in de *Stemmen* enz. van dr. BRONSVELD, zag nog van ROOZEMEIJER het licht: *De grondslag van het Christelijk geloof*, Amsterdam 1879, 3e druk 1882. — *Het Evangelie van* JOHANNES *voor de gemeente verklaard.* — *Het Christelijk geloof*, Arnhem 1890.

ROTCASIUS (CAROLUS) of ROODCASIUS (RUBRICASIUM), werd in de zestiende eeuw te Aardenburg geboren. Hij was een kundig rechtsgeleerde en Pensionaris van Veurne. Een tijdlang was hij Hoogleeraar in de rechten te Leiden, doch keerde naar Veurne terug, waar hij in 1606 rustig overleed. Hij heeft enkele tractaten over rechtsgeleerdheid uitgegeven en maakte in zijn jonge jaren ook Latijnsche gedichten. Zie FOPPENS, *Bibl.* en W. TE WATER, *Hist. Herv. kerk te Gent*, voorrede.

ROYAARDS. De naam, samenhangende met uiterlijk voorkomen, was in Walcheren niet zeldzaam. Zoo werd in 1559 GILLIS ROYAERT onderklerk van den secretaris, en in 1566 ANTHONIS JANSZ. ROYAERT stadsbode te Middelburg; in 1623 huwde LIEVEN ROYAERT van Gent met NEELKEN SIMONS van Vlissingen; in 1640 SARA ROYERTS van Vlissingen met JACOB DE VOS. In 1644 werd VINCENT ROYAARD, kuiper (wijnkooper) uit Vlissingen, poorter te Middelburg; de heer GILLIS ROYAART stierf te Vlissingen in Februari 1695, en in November 1703 CHRISTIAAN ROYAART.

ALBERTUS ROYAARDS werd in Maart 1697 predikant te IJzendijke, en in 1724 te Nijmegen. In 1699 huwde hij te Middelburg met CATHARINA BISCOP, dochter van ISAAC BISCOP predikant te Veere en ELISABETH THILENIUS. Hij was een kundig man en heeft in 1728 en 1731 gelegenheidsleerredenen het licht doen zien.

HERMANUS ROYAARDS, geboren den 7 April 1753, was een zoon van ALBERTUS ROYAARDS, med. doctor te Zalt-Bommel. Hij verloor vroeg zijn vader en ging in 1770 naar Utrecht om in de geneeskunde te studeeren, welk vak hij spoedig met de godgeleerdheid verwisselde. In 1777 werd hij proponent, en in het volgend jaar predikant te Scherpenzeel. In Maart 1780 vertrok hij naar Elburg; in hetzelfde jaar naar Alkmaar en in 1782 naar Middelburg, waar hij in Augustus zijn intrede deed. Als herder en leeraar werd hij hier hoog gewaardeerd, en toen hij in Juli 1783 te 's-Gravenhage beroepen werd en bedankte schonk de stedelijke regeering hem den titel van Hoogleeraar. Kort daarop weder in den Haag gekozen, meende hij dat beroep niet te mogen afslaan. In 1788 werd hij Hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht, welke betrekking hij in weerwil van toenemende lichaamszwakte, tot zijn emeritaat loffelijk vervulde. Hij overleed den 15 Januari 1825. Gedurende zijn verblijf te Middelburg was hij gehuwd met JOHANNA HENRIETTA SCHORER, welke vóór hem overleed. Zijn jongste zoon HERMAN JOHAN ROYAARDS (1794—1854) volgde hem in 1823 als buitengewoon Hoogleeraar op. HERMANNUS ROYAARDS heeft behalve zijne academische oratiën weinig uitgegeven In het 13ᵉ dl. der *Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap* schreef hij: *Over het ware beginsel der Christelijke zedeleer*. Vgl. *Boekzaal* 1739 en B. GLASIUS *a. w.*

RUE (DE LA). Het geslacht was oorspronkelijk uit het noorden van Frankrijk, waar nog een Roomsch gebleven tak van denzelfden stam in de achttiende eeuw bloeide. In het laatst der zestiende eeuw vestigde zich HENDRIK DE LA RUE, een twijnder of garenwever uit Vlaanderen te Middelburg, en werd aldaar in 1595 poorter. DANIEL DE LA RUE was in 1625 een niet zeer voorspoedig handelaar, die sûreté de corps van de Staten van Zeeland noodig had. Gelukkiger was PIETER DE LA RUE, die in het begin der achttiende eeuw onder de voornaamste kooplieden van de destijds zeer rijke stad behoorde. Hij was

een man uit den burgerkring, een zoon van PIETER DE LA RUE en MARIA REMEUS OELE. Met den handel, maar vooral met de toen zooveel winstgevende kaapreederij, die sommigen reeds piraterij begonnen te noemen, had hij zóóveel geld gewonnen, dat hij het aanzienlijke huis Montancourt (Mon temps court. Mijn glas, loopt ras) op de Rouaansche kaai (thans G 128) kon bewonen, waar men zijn wapen nog niet lang geleden voor een der schoorsteenen zag uitgebeiteld. Hij was gehuwd met ELISABETH, dochter van den vrij vermogenden kassier van de wisselbank JOHANNES VAN DE CLAVER en ELISABETH VAN PARIJS. Uit dit huwelijk kwamen drie kinderen voort: HENDRIK DE LA RUE, jong gestorven, na eene wat al te ruwe tuchtiging op school; ELISABETH, die in 1721 de echtgenoote werd van DANIEL RADERMACHER, toen kiezer en Bewindhebber, en als jongste zoon PIETER DE LA RUE, geboren den 30 Mei 1695. Door het vroeg overlijden zijner moeder, werd dit kind meest opgevoed door zijne grootmoeder (gestorven 1709) die des zomers de buitenplaats Leliendale bewoonde Dit was een zachtzinnige, liefdevolle en buitengemeen vrome vrouw, die het lichamelijk niet sterke kind zóó vertroetelde en weekelijk behandelde, dat daarin wellicht de kiem moet gezocht worden der vreeselijke ziekte, welke zulk een donkere schaduw liet vallen op het leven van dezen vlijtigen en kundigen man. Als kind gaf hij reeds blijken van een vluggen geest en dichterlijken aanleg, doch na een hevige ziekte, bleef hem zekere blooheid eigen, die hij nooit te boven kwam. Hij wenschte voor den koophandel opgeleid te worden, doch zijn vader wilde liever dat hij studeeren zou, waarschijnlijk om later des te gemakkelijker in de regeeringskringen te worden opgenomen Slechts met tegenzin ging hij naar de Latijnsche school, maar eenmaal op dien weg gekomen, schreed hij ijverig voort en stond ook te Leiden als een goed en begaafd student bekend. In 1715 werd hij doctor in de rechten op eene dissertatie: *de modis quibus testamentis informantur*. DE LA RUE vestigde

zich nu als advocaat te Middelburg en naar den wensch van zijn vader, werd hij in 1718 Schepen en in het volgend jaar raad, thesaurier en voorzitter van het college van kleine zaken. Daar er toen reeds aanleiding was, waarom een huwelijksplan mislukte, bleef hij levenslang ongetrouwd. In 1720 stoorde eene aan krankzinnigheid grenzende zwaarmoedigheid iederen arbeid, doch zelf schijnt hij dit niet te hebben ingezien, daar hij in zijne aanteekeningen meer dan eens spreekt van eene hem door zijn naaste bloedverwanten „opgetichten waanzin." Twee jaren later was hij echter volkomen hersteld, en kon de bovengenoemde betrekkingen weer waarnemen, totdat hij in 1725 tot Rekenmeester van Zeeland werd benoemd. Naar het schijnt was die betrekking meest een eerepost, daar zij DE LA RUE den tijd liet om een bewonderenswaardige werkkracht op geschied- en letterkundig te ontwikkelen. Omstreeks 1741 kwam de vroegere ziekte weder aansluipen en werd zóó hevig, dat hij als wezenloos was en zóó somber, dat hij geen enkel oogenblik onbewaakt kon blijven. Slechts nu en dan flikkerde, als om de duisternis van den omfloersten geest meer te doen uitkomen, een lichtstraal, die hem besef gaf van zijn droevig bestaan. In September 1759 moest hij als Rekenmeester ontslagen worden. Mr. JACOB VERHEIJE VAN CITTERS schrijft in een zijner bewaarde brieven, dat hij zich uit zijne kindsheid herinnerde, hoe zijn vader bijna wekelijks een of ander onverstandig gedicht van DE LA RUE ontving. „Tot meerdere jaren gekomen, zoo gaat VAN CITTERS voort, werd hij ons voorgesteld als een toonbeeld, waartoe zekere zondige vuiligheid voeren kan. Aan dat kwaad werd de krenking zijner geestvermogens toegeschreven en daarom werd er weinig over hem gesproken." Ook in eene door hem zelf opgestelde levensbeschrijving, zinspeelt hij op genoemde neiging, welke, naar de ongelukkige man vreesde, ook zijn eeuwig heil bedreigde, want hij verdiepte zich soms in de kerkelijke haarklooverijen van zijn tijd, en in de aanteekeningen is eene merkwaardige afwisseling op te merken van bekrompen kerkleer,

ziekelijk mysticisme en helder gezond verstand. Hoe PETRUS BURMANNUS SECUNDUS in 1761 onzen schrijver aantrof, toen hij hem te Middelburg bezocht, wordt verhaald in een dagboek van dien geleerde op een reisje door Zeeland, Brabant en Vlaanderen, als handschrift berustende in de Provinciale Bibliotheek van Zeeland. Eindelijk maakte de dood een einde aan dit droevig lijden. DE LA RUE ontsliep op den 1 December 1770. Zijn stof werd in het Auditorium begraven, onder een zerk met inschrift, waarboven een gedenkbord werd gehangen, thans in het museum bewaard. Zijne bibliotheek, waarin veel kostbare en zeldzame werken, werd in April van het volgend jaar in het Heerenlogement te Middelburg verkocht, doch een aantal aanteekeningen, Latijnsche en Nederlandsche bijschriften onder portretten en andere gedichten, bleven onder de familie. Eene door den heer DANIEL RADERMACHER heer van Nieuwerkerk in Maart 1774 opgemaakte lijst wordt in de collectie bewaard.

Van DE LA RUE bestaat een portret ter halver grootte, welk schilderstuk van hem zelf afkomstig is en uit de nalatenschap van genoemden heer RADERMACHER in het bezit van het Zeeuwsch genootschap kwam. Deze liet in 1802, dus kort vóór zijn overlijden, uit hoogachting voor zijn oom, door GEORGE KOCKERS „het pourtret van dezen verdienstelijken man in print brengen." (*Zelandia illustrata*, dl. I). In 1727 werd DE LA RUE door CORNELIS TROOST in zwart krijt geteekend, en in 1735 geschilderd door J. M. QUINKHART voor de aan den Amsterdamschen makelaar M. DE ROODE toekomende verzameling, bekend als *Pan Poëticon Batavum*.

Reeds als knaap begon DE LA RUE te rijmen, waarschijnlijk tot verbazing zijner goede grootmoeder en hare lieve vriendinnen, die hem als een wonderkind beschouwden en deerlijk bedierven. Later heeft hij vele gedichten uitgegeven, die meerendeels beneden het middelmatige blijven, hoewel hij er nu en dan in slaagde vrij kernachtige en welklinkende bijschriften te maken. In zijn tijd werd hij echter door sommige

letterkundigen, o. a. door LUCAS PATER, hoog geprezen, waarop de maatschappelijke positie van den vermogenden Rekenmeester wellicht niet zonder eenigen invloed was. Van DE LA RUE zag het licht: *Christelijke Geloofsbelijdenis en het Gebed des Heeren in rijm gebracht*, Middelburg 1729. — *Stichtelijke gedichten*, Rotterdam 1731. — *Zeelands stedekroon. Bijschriften op de groote en smalle steden van Zeeland*, Middelburg 1731. — *Berijmde Bijbelstoffen*, Middelburg 1732. Met zijne vrienden JOHAN STEENGRACHT, pensionaris van Middelburg en PIETER BODDAERT, griffier en raad der admiraliteit, had hij reeds sedert 1715 eene wekelijksche letterkundige samenkomst, waarvan de vruchten te lezen zijn in de *Dichtlievende tijdkortingen* te Leiden van 1718 tot 1728 uitgekomen.

Ook heeft hij LAURENT DRÉLINCOURT (1626—1680) *Sonnets chrétiens* 6e ed., Amsterdam 1723, onder den titel *Christelijke klinkdichten*, Middelburg 1727, in Nederlandsch rijm gebracht. Nog werd door hem bezorgd de uitgaaf der nagelaten gedichten van ANNA RETHAAN en ANNA MARIA VINCENTIUS. Ook heeft hij voor de spelling nagezien en voor de pers gereed gemaakt vele der eerste gedichten van JACOBUS WILLEMSEN, alsmede het veel besproken werk van J. PLEVIER over de *Handelingen der apostelen*. Voor het *Groot algemeen woordenboek* van D. VAN HOOGSTRATEN, Amsterdam 1725—1723, bewerkte hij met groote zorg het uitvoerige artikel over Middelburg. Maar duurzamer is de eerzuil, die DE LA RUE zich heeft gesticht door de uitgaaf van *Geletterd Zeeland*, Middelburg 1734 en 2e veel vermeerderde uitgave, Middelburg 1741, en van *Staatkundig en Heldhaftig Zeeland*, Middelburg 1736. Zooals hiervoren gezegd is, was de aanleiding tot dat werk de schampere wijs, waarop prof. PETRUS BURMANNUS over Zeeland en de Zeeuwen gesproken had, in zijne redevoering van het honderdvijftigjarig bestaan der Hoogeschool te Leiden op den 8 Februari 1725. Nadat DE LA RUE een gedicht, onderteekend PRO PATRIA, geschreven had: *Rechtvaardige ver-*

dediging van Zeelands luister, tegen den onverdienden blaam, daarop gelegd door PIETER BURMAN, begon hij zijn merkwaardig werk. Mocht het niet altijd met talent geschreven zijn, het kenmerkt zich door groote zorgvuldigheid en iedere zinsnede is, om zoo te zeggen, aan het geweten getoetst. Mr. JACOB VERHEIJE VAN CITTERS, die er over oordeelen mocht, schreef in 1803 in een brief aan mr. JAC. SCHELTEMA (archief Zeeuwsch genootschap): »In geen der zeven provinciën is dit werk beter behandeld dan in Zeeland door den ijverigen en kundigen DE LA RUE, een werk hetwelk zoo menigmalen ik het doorblader, telkens mijn bewondering gaande maakt, wegens accuratesse, volledige opspeuringe en in het vergaderen van alles wat tot die materie behoort."

In de collectie zijn een aantal papieren van dezen werkzamen man en zijne: *Mengeling van aanteekeningen over zaken en gevallen van onderscheiden aard*, zes deelen in 4°, geschreven tusschen 1722 en 1740, berusten onder zijn naneef mr. EDUARD PIETER SCHORER te Middelburg. In de *Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap* dl. III, schreef mr. N. C. LAMBRECHTSEN eene *Hulde aan de nagedachtenis van* PIETER DE LA RUE.

RUEVER (ADRIAAN JAN DE). ANTONIE DE RUEVER uit een Geldersch geslacht, woonde te Utrecht en was gehuwd met SARA MARIA DE CRAUWELAER (overleden in 1705). (*Zelandia illustrata* dl. II, bladz. 624). Hun zoon was mr. PAUL JAN DE RUEVER, Raadsheer in den Raad van Brabant en Kanunnik van St. Jan te Utrecht (1705—1745). Hij trouwde in 1731 met CATHARINA REELAND, dochter van den bekenden Hoogleeraar ADRIAAN REELAND (RELANDUS), die in de Zeeuwsche paskwillen uit de eerste jaren der achttiende eeuw evenmin gespaard wordt, als zijne echtgenoote JOHANNA CATHARINA TEELING, dochter van JOHAN en MARIA HOFFER. Door dat huwelijk kwamen vele familiebescheiden, portretten en andere stukken in het bezit van ADRIAAN JAN DE RUEVER PAULSZ., geboren te

Utrecht den 6 September 1738. Deze studeerde te Utrecht en vestigde zich na zijne promotie als advocaat te Zierikzee, waar hij kort daarna tot pensionaris werd benoemd. Hij was een kundig en arbeidzaam man, doch wiens gezondheid, naar het schijnt, dikwijls te wenschen overliet. Veel belang stelde hij in de geschiedenis zijner woonplaats, en toen de rector ADAM CAMPHUYZEN eene redevoering in het Latijn had gehouden, welke door CORNELIS VAN DER GRIJP vertaald was, voegde DE RUEVER daar belangrijke aanteekeningen bij. In 1780 was hij in de commissie voor de bedijking van de Hoofdplaat, en ontving daarvoor, evenals de andere leden, een zilveren vergulden beker. DE RUEVER overleed in het laatst van April 1788 en zijn stof werd op den 1 Mei in de St. Lievenskerk begraven. Uit zijn huwelijk met ELISABETH JACOBA MEYEN kwam o. f. voort CATHARINA ELISABETH DE RUEVER, geboren te Zierikzee in 1776 en overleden te Utrecht in 1833. De bovengenoemde Zeeuwsche handschriften kwamen na haar overlijden in bezit van ds. A. J. DE RUEVER GRONEMAN predikant te Meerkerk, in 1872 te Utrecht als emeritus gestorven, en werden in 1874 door den boekhandelaar J. L. BEIJERS verkocht. Tot dezelfde familie behoorde JACOBA DE RUEVER gehuwd met JOHANNES DE VOS, predikant te Utrecht. Hun zoon mr. JACOB DE VOS (overleden te Middelburg in 1751) trouwde in 1749 met DANA BARBARA POTTEY, die in 1753 hertrouwde met mr. RYKLOF GERBRAND VAN GOENS, Schepen en Raad te Vlissingen.

RUDAM (ELOY). Een stoutmoedig aanvoerder der Watergeuzen. Indien hij dezelfde is als ELOY DE MELSER, gelijk VAN GRONINGEN vermoedt, dan zou hij niet uit Luik, gelijk sommigen opgeven, maar uit Oudenaarden afkomstig zijn en Rudam eene plaatsnaam of heerlijkheid kunnen zijn. Bij de krijgstochten der Watergeuzen is hij meestal in de voorhoede. Den 9 April 1572 kwam kapitein ELOY, die zich bij den Briel reeds onderscheiden had, met vijfhonderd Engel-

schen, Schotten en gevluchte Nederlanders te Vlissingen. Bij het daarop volgende beleg van Rammekens, had hij het bevel over het geschut, en liet dat zóó goed bedienen, dat het na een kort beleg den 4 Augustus werd overgegeven en door zijn vaandel bezet. Bij een gevecht met de Spanjaarden uit Middelburg omstreeks Veere, verloor de moedige man een oog. Niet minder verdienstelijk maakte hij zich in den hevigen slag bij Reimerswaal op 29 Januari 1574 en in het volgend jaar te Zierikzee. Later vestigde hij zich te Middelburg, waar hij in 1587 nog wordt genoemd.

RUYMIG (Abraham) werd geboren te Zalt-Bommel den 14 December 1686; studeerde te Franeker en te Utrecht en werd in 1690 hulpprediker te Arnhem en 's-Hertogenbosch. In October 1694 werd hij beroepen te Groede, waardoor groote oneenigheden ontstonden met de Classis van Walcheren, waarin de Raad van State, de Staten van Zeeland en de Prins genoemd waren, zoodat zelfs het voornemen werd opgevat om een afzonderlijke Classis voor Vlaanderen tot stand te brengen. In weerwil van het protest der Classis van Walcheren werd Ruymig, in 1696, op last van den Raad van State bevestigd, en toen het bleek, dat de predikant te Groede tot aller genoegen werkzaam was, werd het geschil in 1709 in der minne vereffend. Ruymig gehuwd met Elisabeth van Kessel, doch zonder kinderen, overleed den 24 November 1725 De lijkrede werd den 2 December daaraanvolgende uitgesproken door Franciscus Henricus Gargon en te Leiden bij Luchtmans gedrukt. Ruymig was een man van groote geleerdheid en liet na een aantal handschriften over allerlei vakken van wetenschap. Van hem is gedrukt: *Over het lied Hammaälôth*, Leiden 1720. — *Verklaring der Heilige en Schriftuurlijke Zinnebeelden. Met aanteekeningen van* J. van den Honert, Leiden 1744, 2 dln. 4°.

RUYSCH (Arie) werd geboren te Rotterdam den 24 Fe-

bruari 1797 uit JOSEPH RUYSCH en CATHARINA SCHILDERS, burgerlieden, en werd, wanneer ik mij niet bedrieg, voor het onderwijs opgeleid. Bij de terugkomst van BONAPARTE uit Elba, trad de flinke knaap als vrijwilliger in dienst en woonde den slag van Waterloo en den veldtocht in Frankrijk bij. Na zijn eervol ontslag in September 1822 als sergeant-majoor bij de 2e afdeeling infanterie, was hij werkzaam bij den ontvanger der belastingen te Sas van Gent en vervolgens te Vlissingen. Hij huwde eerst met LEVINA JOHANNA STEVENS, overleden in 1851 en als weduwnaar met ANNETTE CATHARINA FRANTZEN, doch had geen kinderen. Later vestigde hij zich als wijnkooper en steenkolenhandelaar. Van 1857 tot 1869 was hij lid van den Gemeenteraad en van 1852—1868 van de Kamer van koophandel en fabrieken, waarvan hij een ijverig en, vooral in het begin, veelsprekend lid was. RUYSCH was een man met een helder hoofd en een warm hart, die zich zelf gevormd had en dit ook wel wilde weten. Hij was vatbaar voor oogenblikkelijke indrukken, waardoor zijne levensbeschouwing wel eens weifelde, en hij van een vurig vrijmetselaar en voorstander der vrijzinnige beginselen, een gehoorzaam zoon der Roomsche kerk werd, waartoe hij behoorde. Aan eene levendige verbeelding, paarde zich bij hem in opmerkelijke mate de gaaf om zonder veel inspanning zijne gedachten in rijm te brengen, en als tooneeldichter is hij verdienstelijk geweest. In de woelige dagen van 1830 en 1831 wakkerde RUYSCH door woord en daad de geestdrift aan. Voor zijne bemoeiingen ten behoeve van den gekwetsten kanonnier J. VAN DER BOL, schonk koning WILLEM I hem in April 1837 de Rijks-gouden medaille; den 6 December 1847 ontving hij de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, en in 1865 het zilveren kruis der vrijwilligers van 1815. Voor letterkundigen arbeid kreeg hij meer dan eens gouden en zilveren eerepenningen. De tooneelstukken van RUYSCH wekten veel belangstelling en werden menigmalen opgevoerd. Van het bekroonde blijspel *Het Bankbiljet van duizend gulden* (1858),

verscheen in 1873 een 5e druk; het tooneelspel *'t Was maar een loods*, werd in 1868 en in 1873 te Amsterdam herdrukt; wat ook gebeurde met *De Wees van Brussel* 1848 en 1868; *Zoo werd hij rijk*, 1855 en 1874; *De Hertog van Alençon te Antwerpen* 1863 en 1866 enz. Het drama *Moederliefde en heldenmoed; of de gevangenis op het slot 's Gravenstein te Antwerpen*, uitgegeven ten voordeele der oprichting van het standbeeld van den Admiraal DE RUIJTER, werd in 1837 voor de 3e maal gedrukt. Zijn laatste gedicht *Vooroordeel tegen Zeeland*, zag in 1871 te Zwolle het licht. Eene volledige lijst zijner geschriften komt voor in *Catalogus der bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap* (1883). Die werken zijn door mevr. de wed. RUYSCH in 1880 aan het Genootschap geschonken, met voorbehoud der bewaring tot aan haar overlijden.

Na langdurig aan een aanval van beroerte te hebben geleden, sloopte eene herhaling op den 25 October 1871 de laatste krachten van den vroeger forschen en levenslustigen man.

Het meest gelijkende portret, een kniestuk met een boek in de hand, werd in Januari 1863 door J P. BERGHAUS te Leiden geteekend en op steen gebracht.

RUYTE (LEVINUS) was in de laatste helft der zestiende eeuw een zeer bekwaam landmeter te Zierikzee, waarvan onderscheidene kaarten in het Provinciaal archief en in *Zelandia illustrata* nog voorhanden zijn Zoo maakte hij in 1558 een kaart van het Sloe; in 1575 een kaart der situatie van Bergen, Steenbergen, Tholen en Reimerswaal en in 1582 eene afbeelding van de gorsinge van Orisant.

RUYTER (DE). De Franschen verheffen zich terecht op BAYARD, als een ridder zonder vrees of blaam, maar wij Nederlanders mogen zeker met niet minder reden roemen op den touwslagersjongen van Vlissingen, die de grootste vlootvoogd werd van zijn tijd, en gedurende zijn negen en zestigjarig leven, hoe ook door verleiding omgeven, de type van

het eenvoudige, burgerlijke, echt Nederlandsche volkskarakter wist te bewaren, en een loopbaan van onkreukbare eerlijkheid en trouwe plichtsbetrachting door een heldendood bezegelde. Terwijl ik deze regels schrijf, is het mij, alsof ik de achtbare gestalte voor mij zie, zooals ik hem vroeger dagelijks in het Middelburgsch museum aanschouwde, met kwistige kleur en meesterlijke breedheid in 1667 door FERDINAND BOL als levend op het doek getooverd. In een briefwisseling van mr L. J A. SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE met den toenmaligen president van Zeeuwsch genootschap mr. N. C. LAMBRECHTSEN, tracht SCHELTUS, naar het voorbeeld van een Deensch geslachtsrekenaar, aan te toonen dat DE RUYTER afkomstig was van den adelijken stam REUTHER uit Denemarken en poogt zelfs een soort van genealogie samen te knutselen. Het is bijna onnoodig te zeggen, dat die bewering allen redelijken grond mist. Zijn grootvader, eerst soldenier en later landbouwer, woonde in de omstreken van Bergen-op-Zoom. Diens zoon ADRIAAN voer eerst ter zee en was daarna bierdrager te Vlissingen. Hij trouwde als weduwnaar met ALIDA JANSDOCHTER uit Middelburg, die den naam van RUYTER voerde, omdat haar vader, naar gezegd wordt, te paard had gediend. De woning waarin MICHIEL ADRIAANSZ. den 24 Maart 1607 geboren werd, stond te Vlissingen bij het Groote hoofd, nevens het zoogenoemde Oostersche huis. Later werd er, meest voor steigersschuitschippers, herberg gehouden en hing er „De stad Zierikzee" uit. In April 1811 is het huis door de Franschen afgebroken tot uitbreiding der vestingwerken aan de zeezijde. Zoo was de wiegezang van het kind het klotsen der baren brekende tegen de stadsmuren en het was dus geen wonder, dat de eentonige arbeid in de lijnbaan Concordia van LAMPSINS den pittigen jongen spoedig tegenstond, en dat hij liever ging rondzwalken op den eindeloozen oceaan dien hij dagelijks voor oogen had.

Het ligt niet op mijn weg hier het roemrijke leven te verhalen van den grooten Admiraal, „het sprekend beeld zijner

natie in de dagen van hare schitterendste grootheid, de ziel van 's lands oorlogsvloot; de hand die onverschrokken in zeven groote zeestrijden de maat sloeg bij de grove muziek van duizende kartouwen; van den edelen grijsaard, terstond bereid om zijn leven op te offeren, waar de Staten hun vlag waagden."

Opmerkelijk was de gehechtheid van den Admiraal aan zijne geboortestad; na iederen zeetocht bezocht hij Vlissingen en vergat dan ook nooit de armen. Zoo vindt men aangeteekend, dat hij in 1666 aan diakenen aldaar ter hand stelde 150 ₰ vl.; in 1667 een gift van 105 £; in 1672 een van 50 £ en in 1676 een legaat van £ 333 : 6 : 8. Zijne kinderen vergaten ook die behoeftigen niet. ALIDA, de echtgenoote van ds. THOMAS POTTS, schonk bij haar testament in 1679 aan die armen 50 £, en zijn zoon ENGEL DE RUYTER in 1683 £ 105. (Zie VROLIKHERT, *a. w.*).

Hoewel het aan dezen beroemden man aan geen eerbewijzen ontbrak en hem hoogadelijke titels, ridderorden, gouden ketenen en andere sieraden werden geschonken, bleef hij zich kenmerken door groote eenvoudigheid; ook zijn gezin onderscheidde zich door die deugd, waarvan in *Oud-Holland*, *jaargang* 1888 verhaald wordt.

De gedachtenis aan hun grooten stadgenoot bleef bij de Vlissingers lang bewaard; prof. J. W. TE WATER verhaalt, dat hij, aldaar schoolgaande omstreeks 1752, nog een vrouw ontmoet had, die met DE RUYTER in den postwagen van Middelburg had gezeten en zich vele kleine bijzonderheden herinnerde. Mr. JACOBUS SCHELTEMA heb ik in Utrecht in 1833 hooren vertellen, dat de emeritus predikant BLIEK te Amsterdam hem omstreeks 1793 had meegedeeld, hoe deze, nog student zijnde, een zeeman had ontmoet, die op den 29 April 1676 nevens den Admiraal had gestaan toen deze gewond werd, en van den diepen indruk treffend wist te verhalen.

Een aantal voorwerpen van DE RUYTER afkomstig, worden nog bewaard en niet weinige waren op de tentoonstelling

te Middelburg in 1870, waar zij door den schilder A. H. Bakhuijzen Jr. werden afgebeeld. (*Zelandia illustrata* dl. I bladz. 563) Daaronder waren: het wiel waaraan de Ruyter in de lijnbaan had gedraaid, toekomende aan het Zeeuwsch genootschap; verder ee n aantal voorwerpen destijds berustende bij den heer Jacobus Franciscus de Ruyter de Wildt te Diever (Dr.); afstammende van Alida de oudste dochter van den admiraal, eerst in kinderloozen echt gehuwd met Johan Schorer en daarna met den predikant Thomas Potts, aan welke nakomelingen, bij Kon. besluit van Februari 1817, vergunning werd verleend om den naam en het wapen van de Ruyter aan te nemen. Bij de voorwerpen onder de familie bewaard, is ook een met edele steenen bezette kommandostaf van schildpad, door den Koning van Spanje aan den Admiraal geschonken; een kostbaar rapier met gevest van bloedkoraal; een scheepshouwer met zilver handvat door de Ruyter gewoonlijk gedragen en een Turksche sabel in 1655 verkregen, na een gevecht met een roover bij Salee, welke twee laatstgenoemde zwaarden, in 1782 voor 50 en 15 dukaten werden gekocht uit den boedel van Cornelis Steengracht heer van de Souburgen (*Navorscher* 1859). Verder bezit de familie een degen door de Ruyter in 1657 aan een Franschen vrijbuiter ontnomen; den gewonen wandelstok van den Admiraal; onderscheiden bekers en roemers en andere kleinigheden van hem afkomstig en een aantal zoogenoemde open brieven van benoemingen en aanstellingen. Onder het geslacht Steengracht, verwant aan de jongste dochter Margareta de Ruyter, getrouwd met den predikant Bernardus Somer, schijnt, als ik wel heb, nog bewaard te worden de gouden kop aan den vlootvoogd door de Staten van Holland in 1667 vereerd voor zijn „exploict op de riviere van Londen" (Brandt *a. w.* bladz. 609) en in het Rijksmuseum kan men zien het harnas en den helm door den Admiraal gedragen; een met goud versierde sabel, alsmede den eerepenning met gouden ketting hem door de Algemeene Staten toegekend wegens den tocht

naar Chattam. In de kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam is een wijnkelk met zilveren voet, naar men meent, door DE RUYTER gebezigd, en in November 1846 werd door den boekhandelaar SCHEURLEER in den Haag voor 20 gulden verkocht, een spiegeltje, in welks lijst het wapen van den Admiraal was afgebeeld en dat in zijne kajuit zou hebben gehangen (*Navorscher* 1855). Niet weinig belangrijke voorwerpen schijnen echter verloren, of schuilen nog hier of daar, o. a. de gouden keten in 1641, door den Koning van Portugal aan DE RUYTER geschonken (BRANDT bladz. 14); de keten met eerepenning, hem in 1659 vereerd door den Koning van Zweden (BRANDT bladz. 199); de gouden kettingen, gegeven door de Staten van Holland in 1652, en door den Zeeraad te Amsterdam in 1656; alsook de kostbare doos met het portret van Koning LODEWIJK XIV, gevoegd geweest bij de ook verloren gegane ridderorde van St. Michiel (BRANDT *a w.* 530 en 532), eene ridderorde juist passende voor onzen vlootvoogd, daar haar schutspatroon tot spreuk had: *Immensi tremor Oceani* (de schrik des grooten oceaans). Het besloten testament van den Admiraal was in 1870 op de Tentoonstelling te Middelburg en wordt ook medegedeeld in dr. P. SCHELTEMA, *Oud en Nieuw* dl. II.

Zijn graf in de Nieuwe kerk te Amsterdam wordt o. a. beschreven in *Eigen Haard* 1882. Naar het schijnt, is dit gedenkteeken grootendeels door ENGEL DE RUYTER betaald. Het was sedert 1607 regel, dat de vlagofficieren, die in 's lands dienst sneuvelden, op publieke kosten werden begraven, en een gedenkteeken voor hen opgericht werd. Die som was echter niet voldoende voor een prachtig monument, waarvoor dan de familie het ontbrekende bijpaste. (Vgl. mr. N. DE ROEVER. *Uit onze oude Amstelstad*, Amsterdam 1890.) Vele gedenkpenningen houden de nagedachtenis van dezen grooten man levendig; daaronder is een zeldzaam voorkomende penning gegraveerd door den vermaarden stempelsnijder PIETER VAN ABEELE, na den oorlog met Engeland, in 1667. Aan de

voorzijde ziet men het gelaat van den admiraal en face, en de keerzijde vertoont zijn wapen, omgeven door een gevlochten scheepskabel. (*Navorscher* 1874).

Op den 25 Augustus 1841 werd in tegenwoordigheid van Koning Willem den tweede en de Prinsen het metalen, door Louis Royer vervaardigde standbeeld van den Vlootvoogd te Vlissingen onthuld. De vrij aanzienlijke bijdragen, voor dat doel uit Oost-Indië ontvangen, kwamen pas na de voltooiing en werden toen op het Grootboek der Werkelijke Schuld ingeschreven. Zij worden gedeeltelijk tot onderhoud gebezigd en het overschot opgelegd, zoodat de Admiraal ook daardoor mettertijd een weldoener zijner vaderstad worden kan. (Zie *Gedenkschrift der oprichting. enz*, Vlissingen 1842). Behalve in de algemeen bekende Hollandsche werken, werd het leven van den Admiraal ook in het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch beschreven. Een aantal portretten houden zijn voorkomen in gedachtenis. Van de gedrukte zijn de meeste in *Zelandia illustrata*. Een uitvoerige geslachtlijst komt voor op bladz. 573 van het derde deel van: *Het leven van* Michiel Adriaansz. de Ruyter *enz.*, 's-Gravenhage bij J. & H. van Langenhuysen 1848.

Engel de Ruyter, eenige zoon van den Admiraal, werd den 2 Mei 1649 te Vlissingen geboren uit Cornelia Engelsd. (Ingelse) met wie de Ruyter, als weduwnaar van Maria Velters, in 1636 getrouwd was. Daar de vader meest op zee was, werd de knaap later opgevoed door zijne voortreffelijke stiefmoeder Anna van Gelder, weduwe van kapitein Jan Paulusz. van Gelder, waarmede de Ruyter, na het overlijden van Cornelia in 1651, gehuwd was en die hem overleefde. Nog geen vijftien jaren oud, in Mei 1664, ging Engel aan boord van zijn vader mede naar de Middellandsche zee. Spoedig klom hij op en was reeds kapitein, toen hij in 1668 Engeland bezocht en door koning Karel II tot ridder werd geslagen. In 1673 werd hij, na den zeeslag van 21 Augustus, door den Zeeraad te Amsterdam tot Schout-bij-

nacht benoemd en door den Prins in dien rang bevestigd. Na het sneuvelen van zijn vader, schonk de Koning van Spanje hem den hertogstitel met eene jaarwedde van tweeduizend dukaten, welke titel op zijn verzoek, als in het burgerlijke Holland meer lastig dan luisterrijk, in dien van baron werd veranderd. In 1678 werd hij vice-admiraal van Holland en West-Friesland. Zijne gezondheid liet dikwijls te wenschen over, en hij overleed, zonder gehuwd te zijn geweest, te Amsterdam op den 27 Februari 1683, in het huis op het Nieuwe-Waalseiland, nevens dat van den Admiraal. Den 4 Maart werd het stoffelijk overschot in de grafstede van zijn vader bijgezet. Een geschilderd portret van ENGEL DE RUYTER is in het Rijksmuseum, en is ook afgebeeld in *Levens en daden der Doorluchte Zeehelden*. Men zie over hem DE LA RUE, *Manhaftig Zeeland*, bladz. 205 en mr. DE ROEVER in *a. w.*

MICHIEL DE WITTE DE RUYTER was een zoon van CORNELIA DE RUYTER, oudste dochter van den Admiraal, getrouwd met JOHAN DE WITTE van Goes, eerst kapitein van een compagnie zeesoldaten en later scheepskapitein. MICHIEL, een zeer ontwikkelde knaap, was de lieveling van zijn grootvader. Reeds vroeg ging hij naar zee en werd luitenant aan boord van zijn vader. Na den dood van zijn oom ENGEL, schonk de Koning van Spanje aan MICHIEL den titel van baron, doch de dood verhinderde, dat hem dit bericht ter oore kwam Met 's lands vloot uit Gothenburg naar huis keerende, ging het schip Woerden van 72 stukken, waarop hij zich met zijn vader bevond, in den vreeselijken storm van 16 November 1683 voor Kamperduin te gronde; van de bemanning werden slechts weinigen gered; ook de gezagvoerder en zijn zoon verdronken en hun lijken werden den 24 November in het graf van den Admiraal ter ruste gelegd.

RUYTERS (DIERICK) was een bekwaam zeeman „een piloot en liefhebber der astronomie" die in het begin der zeventiende eeuw te Middelburg woonde. Vermoedelijk was hij

te Vlissingen geboren en deed als schipper meermalen reizen naar West-Indië en Brazilië. In 1623 zag te Vlissingen van hem het licht: *Toortse der Zeevaart*, welk boek te Amsterdam in 1648 en 1673 herdrukt werd. In Juli 1623 kreeg Ruyters van de Staten-Generaal zestig pond van veertig groot voor de dedicatie van genoemd boek: *Toortse der Zeevaert, om te beseylen de custen gelegen besuyden den tropicus Cancry, als Brazilie, West-Indie, Guinea en Angola.* (*Navorscher* 1878). In het Rijks-archief zijn verscheiden kaarten van de West-Indische kusten door dezen bekwamen man geteekend.

RUSSE (Petrus). In 1634 werd student in de geneeskunde te Leiden, Petrus Rusus, in 1607 geboren te Saumur in Frankrijk. Na zijne promotie schijnt hij zich in Middelburg te hebben gevestigd, dewijl daar zijn zoon en naamgenoot Petrus Russe geboren werd. Deze werd ook geneesheer en vestigde zich te Hulst, waar hij door de Staten-Generaal aangesteld werd tot een der zes Schepenen van Hulster-ambacht. Hij heeft te Middelburg bij Aaron van Poelle uitgegeven: *De schat der Langlevendheid, ofte een nauwkeurige beschrijving van al 't gene den mensch in spijs of drank komt te gebruiken enz.; alsmede het mis en kwaad-gebruik van thee en koffie.* De inhoud van dit boekje is meest ontleend aan Joh. van Beverwyck (1594—1647) *Schat der gezondheid* 3e boek. Russe prijst zeer aan het gebruik van chocolade, en spreekt het gevoelen tegen van Cornelis Decker, naar het uithangbord zijns vaders te Alkmaar, meest bekend als Cornelis Bontekoe, in zijn tractaten: *Van het excellente Cruyt-Thé*, 's-Gravenhage 1685 en *Van de kragten en 't goede gebruik van de koffij*, 's-Gravenhage 1679.

SAEL. In *Zelandia illustrata* (dl. I) wordt het vermoeden uitgesproken, dat deze familie afkwam van den Engelschman William Sael, die in het beleg van Zierikzee in 1575 vermeld wordt, als een zeer ervaren constabel of meester van het

geschut, bij den vice-admiraal HOLLAER. Waarschijnlijk is zulks het geval niet, daar H. M. KESTELOO uit het poorterboek van Arnemuiden meedeelt, dat zich aldaar in Juli 1586 vestigde CLAES SAEL en in het volgend jaar DIRK SAEL, beiden uit Brouck (misschien Broek-in-Waterland.) NICOLAAS schijnt eerst te Vrouwepolder te hebben gewoond, doch werd in zijn nieuwe woonplaats in stads- en kerkzaken spoedig een man van aanzien en beteekenis. Als burgemeester liet hij zich niet weinig gelden bij de bekende loterij, in 1606, om in het stadje een gasthuis te stichten, waarvoor hij herhaaldelijk naar Amsterdam en elders reisde, om deze zaak „te recommandeeren." Hij was getrouwd met CATH. HERMANS en hertrouwde als weduwnaar in Mei 1606 te Arnemuiden met SUSANNA, dochter van den Veerschen baljuw RICHARD BARRADOT, en wed. van kapitein JAN DE RYCKE. Als zijne weduwe hertrouwde zij in Maart 1629 met ARNOUD LONCQUE. Zijn zoon THEODORUS SAEL werd te Vrouwepolder geboren. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leiden en werd in 1618 de eerste predikant te Vrouwepolder, van waar hij in 1640 vertrok naar Arnemuiden, waar hij in Februari 1655 stierf, als wed. nalatende MAEYKEN KEYSERS uit Zierikzee. Zijn broeder WILHELMUS SAEL, hem als predikant te Vrouwepolder opgevolgd, was gehuwd met SUSANNA MANDERS (uit Zierikzee) en is aldaar gestorven in 1653.

ISAAC SAEL THEODORUSZOON, was geboren te Arnemuiden. Hij studeerde te Leiden, werd predikant, eerst te Kruiningen, vervolgens te St. Laurens en in 1653 te Zierikzee, waar hij in 1669, en niet in 1659 (gelijk in VAN DE VELDE *Eeuwgedachtenis* door een drukfout vermeld wordt) overleed. Zijn portret door A. BLOTELINGH, met een Latijnsch lofdicht van ROCHUS HOFFERUS, is met zijne handteekening in *Zelandia illustrata*. Hij was gehuwd met MARTHA DE WITTE uit de bekende Zierikzeesche familie. Uit eene te Arnemuiden in 1668 opgemaakte akte blijkt, dat hij een halfbroeder was van den commandeur JOHAN SAEL dictus BARRADOT, die be-

velhebber is geweest van het fort Moerspui bij Zuiddorpe, waar hij in 1658 een hervormde gemeente poogde tot stand te brengen, wat echter oneenigheid met Axel teweeg bracht, gelijk door J. Scharp *a. w.* dl. III bladz. 258 wordt medegedeeld. Een zoon van Isaac en Martha de Witte te Zierikzee geboren, werd in 1679 predikant te Oosterland, waar hij in Januari 1685 is overleden.

SAGARUS of ZAGARUS. De familie was herkomstig uit Goes en GuilliELMUS Sagarus (Guil. Segar) was een tijdgenoot en vriend van Adriaan van Baarland (1488—1542) en door dezen wellicht van Erasmus. In een brief *de Ratione studii* (*Opusc.* bladz. 262) wenscht Barlandus hem geluk met de benoeming als rector te Zierikzee, waar hij eene even waardige en ernstige, als geleerde en dichtlievende schoolvoogd zal wezen. Niet lang schijnt hij die betrekking te hebben vervuld, daar hij raadsheer werd in het Hof van Friesland. Aldaar werd hij een voorstander der nieuwe kerkleer, gelijk op te maken is uit een bericht van Albert van Hardenberg in het leven van Wessel Gansfort (1419—1489) voor de werken van dezen in 1614 te Groningen uitgegeven. Sagarus had in 1531 te Parijs eene rechtsgeleerde verhandeling doen drukken over de *Lex Lecta*, welk stuk zijn roem gevestigd en waarschijnlijk zijne benoeming tot een aanzienlijk ambt had bevorderd. Hardenberg was er daarom zeer mede ingenomen, dat een zoo geleerd man hem te Aduard, vergezeld van zijn eerwaardigen vader, was komen bezoeken, met het doel om iets van Wessel te vernemen, die, zooals men weet, gewoon was uit Groningen jaarlijks eenige weken in de abdij aldaar, eene kweekplaats der wetenschappen, door te brengen. Sagarus had bij dat bezoek het werk bij zich: *De causis incarnationis et de magnitudine Dominicae passionis*, en betuigde, dat hij daaruit Christus had leeren kennen. Later zou hij echter van gevoelen zijn veranderd en zich weder nauw aan de Roomsche kerk hebben verbonden. Sagarus had

een zwakke gezondheid en overleed als Keizerlijk Raadsheer te Leeuwarden in December 1538. Zijn grafteeken is aldaar lang bewaard gebleven.

Jacob Sagarus, vermoedelijk een zijner bloedverwanten, was in 1557 secretaris en in 1567 pensionaris te Middelburg en met ijver voor de stad werkzaam. (Vgl. J. H. de Stoppelaar, *Inventaris*). In Maart 1569 werd hij met Willem Pietersz. in Roosenburch naar Brussel afgevaardigd om de door Alba samengeroepen vergadering over den 100en penning bij te wonen. In November 1571 zond het stadsbestuur hem weder naar den Hertog om verzachting te verzoeken op het stuk der belastingen, en in Juni van het volgend jaar had hij aldaar andermaal een commissie ten einde schepen, krijgsvolk en voorraad te vragen om de stad desnoodig te verdedigen. Tijdens het beleg was Sagarus met Hendrik Sonius nog pensionaris van de stad, doch later is niets verder van hem opgeteekend.

SAGE (Le). Volgens de opgaaf in Smallegange's *Chroniek*, was de familie uit Walschland; de meening dat het geslacht voortgekomen is uit denzelfden stam als de Vroe of de Vroede, waarmede deze familie meermalen verbonden was, wordt door niets bevestigd. Na tijdens de troebelen in Zeeland te zijn gekomen, trouwde in Maart 1605, te Vlissingen Salomon le Sage uit Doornik met Agnes Beaulieu en in hetzelfde jaar Elias le Sage, mede uit Doornik, met Anna Cornelisd., weduwe van der Poort uit Antwerpen. Gelijk het gemeenlijk gaat, schoten enkele loten uit dezen stam naar boven, terwijl andere laag bij den grond bleven. Genoemde Salomon le Sage schijnt in den handel bijzonder fortuinlijk te zijn geweest. Hij was te Middelburg gevestigd, en kocht aldaar in 1633 voor 3900 £ vl., het huis in de Noordstraat, vroeger door de Moucheron en Jacob Cats bewoond. Dit liet hij zeer verfraaien en zijn wapenschild: in azuur 2 en 1 zespuntige sterren van goud, is nog te zien

boven de schoon bewerkte open trap; ook de sierlijk gesneden lambrizeeringen, de keurige plafonds en de gebeeldhouwde dubbeldeuren blijven getuigen van kunstzin en rijkdom. (Vgl. mr. J. H. DE STOPPELAAR over JACOB CATS *te Middelburg.*) Hij en zijn zoon JOHAN LE SAGE, die na hem het huis bewoonde, leefden op ruimen voet en hielden karos en paarden. Deze zoon werd in 1660 schepen en was van 1669 tot 1679 burgemeester te Middelburg. Zijne gedachtenis wordt nog bewaard door een spiegel met fraai bewerkte lijst, door hem en zijn ambtgenoot THIBAUT, volgens opschrift, aan de stad geschonken, en welke de burgemeesterskamer op het stadhuis versiert. Bij het oproer in 1672 hadden de boeren het op LE SAGE bijzonder voorzien. Hij werd uit het huis Domburg, waarin hij gevlucht was, gehaald en door het gepeupel mishandeld. Zijne zuster MARIA huwde mr. PIETER DE VROE en als weduwe in 1656 den Raadpensionaris JOHAN DE BRUNE. In 1679 kocht mr. WILLEM LE SAGE, Representant van den Eerst Ed. in de Rekenkamer (overleden 1721), getrouwd met AGNES PIETERSD. DE VROE, van de stad Middelburg de heerlijkheid Oostkappel voor 10556 £ vl., en liet daar aanleggen een der prachtigste buitenplaatsen van Walcheren, zooals blijkt uit de afbeeldingen in de werken van SMALLEGANGE en van JACOBUS ERMERINS. In den gevel van het, gelijk GARGON in *Walchersche Arcadia* zegt, volheerlijke huis, stond de spreuk: *Le Sage espère en Dieu* en elders las men: *Sapiens dominabitur astris.* Door zijn huwelijk werd hij ambachtsheer van of in Reimerswaal, Lodijcke enz. In de kerk te Oostkappel is een wit marmeren grafsteen met opschrift van dit echtpaar. Zijn neef mr. JOHAN WILLEM LE SAGE (overleden 1742), huwde ANNA CATHARINA HOORNBEEK (1697—1778) en hun zoon mr. JOHAN DAVID GHYSELIN LE SAGE (1732—1792) was van 1772 burgemeester te Middelburg. Hij bleef ongehuwd en met hem stierf die tak der familie uit. Boven zijn graf hing een wapenbord, waarin o. a. de kwartieren voorkwamen: BROUWER, EVERTSEN, V. D. WELLE, GHYSELIN, VAN HOORN-

BEEK, BEAULIEU, PILLETIER, DE VROE COORNE, VAN DER HEYDEN, RESEN.

GHYSELIN LE SAGE was een kundig man, bezitter van een belangrijke boekerij, waarin enkele incunabelen en vele oude drukken; onder de zeldzaamheden was ook een te Reimerswaal gevonden steenen vorm, afkomstig van het Drapeniersambacht aldaar en gediend hebbende voor de looden zegels om lakens en andere afgewerkte stukken te merken. (*Zelandia illustrata* dl. II, bladz. 12). In 1618 was JAN LE SAGE te Vlissingen, getrouwd met MAYKEN EVERTSEN. Wellicht is deze dezelfde, die als kapitein in 1666 een roemrijk deel had in de moedige bedrijven der vloot onder den commandeur ABR. CRYNSEN in West-Indië. Zijn zoon zou dan geweest zijn SALOMON LE SAGE van Vlissingen, die in Juni 1673 trouwde met JOHANNA MARIA DE WITTE van Utrecht. Terzelfder tijd was BENJAMIN LE SAGE een verdienstelijk Zeeuwsch scheepsbevelhebber, die in 1692 met een commissievaarder den vijand groot nadeel toebracht (DE JONGE, *Nederlandsch zeewezen*). In den deftigen burgerstand leeft een tak van den ouden stam onder den naam LE SAGE VAN HOEVE te Vlissingen voort.

SAMUEL (BEN ISRAËL). In den zoogenoemden Jodengang achter de kleine vriendelijke woningen op den Seissingel te Middelburg, wordt de „rustplaats der bannelingen" gevonden, besproken in het mengelwerk van den *Middelburgschen naamwijzer voor* 1864. Onder de meestal gebroken zerken van aanzienlijke Portugeesche Joden, die te Antwerpen en elders woonden, doch te Middelburg van 1654 tot 1721 werden ter aarde besteld, was ook de grafsteen met Portugeesch opschrift van *Doctor* SAMUEL, *zoon van* d^r. *Hacham* MENASSEH BEN YSRAËL, *gestorven* 2 *Tisri* 5418 (2 April 1657), welke zerk wel eens verward is geworden met die van zijn beroemden vader, wiens stof echter te Ouderkerk-aan-den-Amstel rust. Zooals bekend is, hield de geleerde rabbijn, de leermeester van SPINOZA, zich meermalen in Engeland op, waar hij, onder

den schijn van letterkundige onderzoekingen, eigenlijk ten doel had den Protector Cromwell over te halen om de Joden in dat rijk toe te laten, en godsdienstvrijheid te verleenen, terwijl ook onze Jan de Witt, doch met een ander doel, in deze zending de hand had. Op een dier tochten werd hij vergezeld van zijn schranderen en veelbelovenden zoon Samuel en bezocht met dezen de Hooge scholen te Cambridge en te Oxford. Na eene openbare en buitengemeen loffelijke verdediging van stellingen, ontving de jonge man op den 6 Mei 1655, aan laatstgenoemde academie, de doctorale waardigheid in de wijsbegeerte en in de geneeskunde. De groote verwachtingen, die de geleerde vader zich wellicht van dezen zeldzaam begaafden zoon had voorgesteld, werden niet verwezenlijkt. Hij stierf reeds in het begin van April 1657, terwijl hij zich te Middelburg ophield bij zijn vaders vriend, den rabbijn Jacob Leon Juda, of misschien in Engeland of België, waar geen begraafplaats was. Laat mij hier bijvoegen, dat in de laatste jaren de rustplaats beter wordt onderhouden en niet meer, zooals voor dezen, als een wildernis begroeid is.

SANDE. (Jacobus Johannes van der) was een zoon van Jeroen Jacobusz., die evenals in 1665 zijn voorvader Nicolaas, boekverkooper te Middelburg was. Jacobus kwam in 1787 in de zaak van zijn vader en richtte een voor dien tijd aanzienlijke leesbibliotheek op in het huis „De Staten Bijbel," waar hij ook boekverkoopingen hield. Hij was bekend als een vurig aanhanger van Oranje, wat hem in 1795 in moeielijkheden bracht. Hij had namelijk oranjekleurige snippers verkocht, wat de heeren van het gerecht zóó geweldig hinderde, dat de eerzame burger, „op poene van erger," voor een jaar uit het eiland werd gebannen. De rechters waren echter zoo bar niet als zij zich voordeden, want Van der Sande, ging in Nieuwland wonen, toen nog niet aan Walcheren verbonden, en bestuurde vandaar uit zijne zaak, die, na zijn overlijden in 1812, nog lang door zijne weduwe is voortgezet.

SANDYCK (VAN). Het geslacht VAN ZANDYK, SANTDYK, zelfs wel eens SANTWYCK geschreven, behoort onder de oude Zeeuwsche familiën, meest in Schouwen gevestigd. Het staande zwaard in een der kwartieren van het wapen, ook als hartschild voorkomende, herinnert aan eigen rechtsgebied en aan de heerlijkheid Bridorpe bij Brouwershaven; terwijl de twee azure baren in een zilveren veld op Elkerzee wijzen. Er is een onmiskenbare overeenkomst tusschen de hoofdtrekken van het bij SMALLEGANGE afgebeelde wapen en de op porselein geschilderde afbeelding, welke in 1870 door de familie VAN ZANDYK te Zierikzee, op de Tentoonstelling te Middelburg werd ingezonden. Het hartschild, zijnde BORSSELE, en de voornaam WOLFAART schijnen betrekking met die familie aan te duiden. Uit de belangrijke aanteekeningen door mr. J. P. N. ERMERINS, toen Secretaris, later Burgemeester te Zierikzee en sedert 1890 Archivaris van Zeeland, gevoegd bij de uitgaaf in het *Archief* 1878 van den *Inventaris der in* 1551 *nagelaten goederen van mr.* FRANCHOYS VAN SANDYCK kan worden opgemaakt, dat het geslacht uit Schouwen afkomstig en verwant is aan de familie van WILLEM DE HONT WITTELEZOON, aan wien Hertog ALBRECHT in 1374 de gorzen of slikken verkocht, waaruit Noordgouwe ontstaan is.

FRANCHOYS VAN SANDYCK, meest als FRANCISCUS ZANDICUS bekend, was omstreeks 1489 te Zierikzee geboren en de tweede zoon van CLAES WULFAARTSZ., die aldaar in 1464 poorterschap had gekocht. Vermoedelijk studeerde FRANCHOYS, evenals zijn oudere broeder mr. WOLFAERT CLAISZ., te Leuven en vestigde zich te Zierikzee, waar hij in 1512 secretaris werd. Hij was een zeer kundig man en bevriend met LEVINUS LEMNIUS en andere geleerden van zijn tijd. Van zijne ervarenheid in het Latijn gaf hij een blijk, toen Keizer KAREL de stad in Juli 1540 bezocht en door den secretaris toegesproken werd, welk stuk, naar DE LA RUE meldt, nog vele jaren op het stadhuis te Zierikzee werd bewaard. Van ZANDICUS wordt met lof gewag gemaakt in den brief van ADRIANUS BARLANDUS

aan Guillielmus Sagarus *de ratione studii.* Zijne handteekening komt voor het eerst in het *Waarheytsbouck*, *of Register van Crimineele Vonnissen* (1495—1520) in 1512 en het laatst in eene geteekende verklaring van 1550. In het perkamenten *Register van voorboden* schreef hij onder zijn naam een tweeregelig rijmpje. Van Sandyck was in 1525 gehuwd met jonkvrouw Cornelie Adriaansd. van Bruhese uit Breda, woonde bij het klooster der Minderbroeders, en was, blijkens den inventaris, een vrij gegoed en kerkelijk geloovig man. Hij overleed in 1551 en liet vijf kinderen na.

Nicolaas van Sandyk, oudste zoon van den vorigen, werd geboren te Zierikzee in 1526. Hij werd baljuw van den Briel. Naar het schijnt was hij een stijfhoofdig en lastig man die dikwijls met het stadsbestuur overhoop lag. (Zie te Water, *Verbond der Edelen* dl. III bladz. 406). Der kerkhervorming was hij echter niet ongenegen, daar tijdens zijn bestuur niemand in Voorne wegens geloofszaken werd vervolgd. Als hebbende deelgenomen aan het Verbond der edelen, paarden ten dienste des heeren van Brederode onderhouden, en de beeldenbrekers te hebben begunstigd, werd hij door Alba gebannen. Hij was gehuwd met Elisabeth (Bloys) van Treslong, een zuster van Jaspar, den vader van den bekenden Willem, luitenant-admiraal van Zeeland. Nicolaas van Sandyk was eigenaar van een groot deel der heerlijkheid Noord-Gouwe, waarover hij in 1579 aan de Staten verzocht om te mogen beschikken. Hij overleed in 1583. Hij schijnt een zoon gehad te hebben Cornelis en eene dochter Eva, die de echtgenoote is geworden van mr. Pelgrim van Loon, raad van Brederode. Adriaan Fransz. van Sandyk, geb. in 1539, schijnt in Zierikzee te zijn gebleven, en vermoedelijk is hij de man, van wien Boxhorn mededeelt, hoe zijn vader den brief had gezien, waarbij in 1312 de moord der Tempeliers werd gelast. De jongste zoon Jeronimus van Sandyk, geboren in 1547, huwde met Catharina van Haamstede, die als weduwe te Rotterdam woonde. Hun zoon François ge-

trouwd in 1600 met PETRONELLA DE Vos uit Gent, verzocht in 1600 om zijne goederen in Haamstede te mogen bezwaren. Een wapen van VAN ZANDYCK dat in de Oude kerk te Middelburg hing, vertoont in goud een wiel van sabel, wat wellicht op deze verwantschap met HAAMSTEDE wijst. Van den ouden stam bleef te Zierikzee een tak voortleven, en in Oosterland (Duiveland) schijnen, in den landelijken stand, nog nakomelingen te zijn. CONSTANTYN VAN ZANDIJK (SANDYK) leefde in het begin der zeventiende eeuw. Zijn zoon ADRIAAN CONSTANTSE VAN ZANDYK was procureur en diaken te Zierikzee en een man van niet weinig invloed. Hij trouwde in 1653 te Elkerzee met STOFFELINA VAN DUYN, uit welk huwelijk voort kwam CONSTANTYN VAN ZANDYK, die in Mei 1703 in den echt trad met PETRONELLA POORTUGAL. Evenals zijn vader was hij Deken en kapitein der jonge schutters in zijne geboortestad. Hun zoon HUGO trouwde in Augustus 1711 met MARIA 'T HOOFT, en diens zoon JACOB VAN ZANDYK in December 1774, met MARIA VAN DEN BLOOCKE te Oosterland. Daaruit kwam voort FRANÇOIS VAN ZANDYK, wijnhandelaar te Zierikzee en majoor van het 2e bataillon rustende schutterij in Zeeland. Hij is ongehuwd gebleven en hoog bejaard gestorven, evenals vijf zijner zusters, met wie hij het ouderwetsche huis op de Haven bij de vroegere Steenen brug, sedert onheuglijke jaren in het bezit der familie, bewoonde. Bij deze broeder en zusters woonden de kinderen van een gestorven broeder HUGO VAN ZANDYK, geboren in 1779, en in 1808 getrouwd met JOHANNA VAN STUYVELAAR. De twee zonen uit dien echt waren de laatste bewoners van het oude huis. JACOB VAN ZANDYK, was ambtenaar der posterijen, laatst te 's-Gravenhage, doch stierf ongehuwd te Zierikzee. Zijn broeder CORNELIS JAN VAN ZANDYK, geboren den 7 Februari 1817 te Sas van Gent, was wijnkooper te Zierikzee, en maakte zich gedurende meer dan een halve eeuw zeer verdienstelijk in kerk- en armbesturen. Hij overleed ongehuwd den 9 Januari 1892 en was de laatste van zijn familietak.

SANDRA. Er zijn verschillende familiën van dien naam geweest, doch wellicht afkomstig uit één stam. De heer mr. B. F. W. von Brucken Fock heeft in het genealogisch tijdschrift *De Nederlandsche Leeuw* eene uitgewerkte geslachtlijst dezer familie opgegeven, in 1766 naar echte bescheiden gemaakt door mr. Pieter Johan Macaré, secretaris en pensionaris van Middelburg.

Jean Sandra, geboren te Tourcoing bij Rijssel, week om godsdienstvrijheid te hebben naar Middelburg, waar hij in Maart 1618 aangenomen werd tot lidmaat der Waalsche gemeente. Hij was gehuwd met Marguérite de Forest in 1617 te Middelburg overleden. Hun zoon Jasper (1593—1637) geboren te Tourcoing, was gehuwd met Louise Segar, geboren te Morveau bij Rijssel, die in 1658 te Middelburg stierf als wed van Pierre Buteux, geboren te Rijssel. Dit echtpaar Sandra had een aantal kinderen, die in het laatst der zeventiende en in de achttiende eeuw te Middelburg tot aanzien kwamen. Op de zilveren bruiloft van een hunner nazaten, David Sandra, geboren in 1660, en gehuwd te Grijpskerke met Maria Hendriksd. Ramskrammer den 10 December 1708 werd een gedenkpenning geslagen met beider wapens. In de pamfletten van dien tijd wordt van hem gesproken als van „David met zijn stomgeboren." Wellicht was zijne echtgenoote doofstom. Met diens kleinzoon David Sandra (1697—1741) schijnt die tak te zijn uitgestorven.

Jean Sandra, zoon van Jean en Marguerite de Forest, geboren te Tourcoing in 1605, trouwde te Middelburg in Januari 1628 met Cornelia van Ackersdyck wed. Nicolaas Droogbroot. Hun oudste dochter Margareta is de bekende heldin bij de verdediging van Aardenburg. Zij werd te Middelburg geboren den 7 Januari 1629, en huwde in 1656 te Sluis met Jan Fraudenius; als weduwe in 1660 met Jan Pz. Pays, en als diens weduwe, in Juni 1668, met Pieter Roman, in 1672 Schepen van Aardenburg. Hoe deze kloekhartige vrouw zich weerde bij den aanval der Franschen

op dat stedeke is bekend, en wordt o. a. verhaald door G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN, *De berenning van Aardenburg* (1872). Onder de luifel op de stoep harer woning zat zij onvermoeid kogels te kappen, schroot te maken en lonten aan te steken, die door knapen en kinderen naar de verdedigers op de wallen werden gebracht. Zij overleed kinderloos te Aardenburg den 27 Juni 1674 en aldaar rust ook haar stof. PIETER SANDRA, haar broeder, geboren te Sluis (1637—1701), trouwde te Leiden met CATHARINA VAN OUTEREN en bleef aldaar gevestigd. Onder zijne nakomelingen behoorde JOACHIM SANDRA (1763—1795), getrouwd in 1789 met PETRONELLA ALETTA COLUMBA (overleden 1791) dochter van den emeritus predikant uit Oost-Indië SIBRAND COLUMBA te Middelburg en N. N. DE JONGE. Zijne tante CATHARINA JOHANNA SANDRA (1752—1805) was in 1774 gehuwd met mr. HENDRIK BOURSSE WILS, Raadsheer in het Hof van Vlaanderen en in 1803 in het Departementaal Gerechtshof van Zeeland. Haar broeder mr. ABRAHAM SANDRA, geboren te Leiden in 1755, was in 1776 raad te Vlissingen, en in 1795 lid van het Comité van den West-Indischen Handel. Hij woonde te Leiden en overleed te Amsterdam in October 1819. Met mr. JOACHIM SANDRA, advocaat te Amsterdam, geboren 1795 en overleden in October 1819, is ook deze familietak uitgestorven.

Volgens J. CLAERBOUT, *Droef-blijeindig vertoogh* zou er tijdens het beleg in 1573, een Burgemeester SANDRA te Middelburg zijn geweest, dit wordt echter door andere stukken niet bevestigd. ('s GRAVEZANDE, *Eeuwgedachtenis* bladz. 515).

Er was ook nog een geslacht DE SANDRA, waarmede waarschijnlijk de moeilijkheid over het wapenschild plaats had, door mr. VON BRUCKEN FOCK vermeld. Daartoe behoorde MARGARETA DE SANDRA, door haar neef, den Leidschen dichter WILLEM VAN HEEMSKERK geprezen als een parel onder de vrouwen, die niet alleen door schilder- en dichtkunst, maar ook door zang uitmuntte, en vedel, bas en fluit voortreffelijk bespeelde. Zij schijnt met de familie HUYDECOPER in betrek-

king te hebben gestaan, en vertoefde meermalen op Goudesteyn bij Maarssen. (Vgl. W. van Heemskerk, *Bloemkrans van verscheiden Gedichten*, Amsterdam 1659). In 1688 wordt te Deventer vermeld de ridder Hendrik de Sandra.

SANTVOORT (Petrus) geboren te Breda in 1658; studeerde te Leiden en werd in 1679 proponent. Na eene reis door Frankrijk en Italië, werd hij in 1682 predikant in 't Woudt, en na in October 1699, met een dissertatie over II Corinthe XII, vs. 7, tot theol. doctor gepromoveerd te zijn, werd hij te Middelburg beroepen en aldaar den 18 April 1700 bevestigd. In het *Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis door* Kist en Royaards, dl. II, wordt over hem gehandeld, vooral in betrekking eener kerkelijke procedure over eene geschonden trouwbelofte aan juffrouw Maria van der Mast. Volgens overlevering, doch die ik in de notulen van stad of kerk niet bevestigd vond, en waarvan de nauwlettende de la Rue ook geen gewag maakt, zou deze predikant van ontsteltenis een toeval hebben gekregen, toen hij als jongste leeraar geroepen werd om een tot radbraken veroordeelden misdadiger bij te staan en op het schavot gestorven zijn Dit zou dan voorgevallen wezen in September 1703. Het geslacht Santvoort was eene predikanten-familie, waarin de voornaam Petrus tot in onzen tijd voorkwam.

SAUTIJN. De familie is afkomstig uit Henegouwen, en volgens de genealogie van ouden en aanzienlijken stam; welke geslachtlijst echter door den befaamden bedrieger P. A. de Launay schijnt te zijn opgemaakt. In de eerste helft der zeventiende eeuw vestigden zich kooplieden van dien naam te Middelburg, waar zij vooral als stoutmoedige, schier roekelooze kaapreeders bekend waren. Die vaart schijnt echter meer winst te hebben gegeven dan algemeene achting, want reeds in die dagen is op te merken, dat dergelijke „piraterij" niet alleen door „fijne peperneuten" gelijk men de tegenstanders schamper

noemde, maar ook door veel degelijke lieden werd afgekeurd. JACOB SAUTIJN, geboren te Middelburg in October 1648 uit JACOB en URSULA HAZEL, werd voor den handel opgeleid en trouwde in 1674 met APOLLONIA CORTGEMET, wellicht eene dochter van PIETER CORTGEMET, brouwer in den Vijfhoek. Hun zoon ABRAHAM werd in Augustus 1706 de echtgenoot van VROUWTJE ELIAS, dochter van mr. JACOB ELIAS, Raad enz. te Amsterdam. Een broeder van JACOB SAUTIJN was JAN SAUTIJN, geb. te Middelburg in October 1650, en in Maart 1677 gehuwd met CATHARINA SNOUCK. Hij was te Middelburg in de regeering en in de pamfletten van dien tijd o. a. in het gedicht: *De vijf eclipserende dwaalsterren* (1702?) wordt hij als „scheele JAN met leege zakken" aangewezen. Zijn handteekening, dd. Juni 1711, is in *Zelandia illustrata* dl. I. Zijn zoon JOHAN, geboren in 1694, ging te Amsterdam wonen en bekleedde aldaar vele aanzienlijke betrekkingen. Waarschijnlijk heeft niemand in onze republiek op grooter schaal de kaapreederij gedreven dan de gebroeders JACOB en JOHAN SAUTIJN te Middelburg, vooral in de oorlogen met Frankrijk van 1689—1697 en van 1702—1713. Voor eigen rekening brachten zij in zee zes en dertig kaperschepen, gewapend met ruim twaalfhonderd stukken kanon en bemand met meer dan acht duizend matrozen. In de genoemde oorlogen deden hun schepen vijfhonderd kruistochten, waarvan de kosten op een en dertig millioen gulden werden berekend, terwijl meer dan tachtig vijandelijke schepen werden opgebracht, gerantsoeneerd of in den grond geschoten. Hun kapers voerden de Staten-vlag, doch op de middelstreep beschilderd met het wapen van SAUTIJN, dat ook was uitgehouwen op de spiegels der vaartuigen en prijkte op de mutsen der matrozen. (SMALLEGANGE, *Wapenkaart*). Menig moedige daad werd door deze stoute kapers verricht, o. a. in 1694 bij een gevecht met den Franschen admiraal DE TOURVILLE, waardoor de Smirnasche vloot werd gered. Zoo verijdelden hun schepen ook een aanslag van JAN BART op Walcheren, en namen deel in veel groote zeeslagen. Het kloek

bedrijf van twee hunner fregatten De zeven Provinciën, kapitein GERARD VAN DER PORT, en Koningin MARIA, kapitein ANDRIES MEYSTER, is ook door eene in 1703 gedrukte *Memorie enz.*, in herinnering gebleven. Na een woedenden strijd met drie Fransche koningsschepen, veroverden zij er een en vernamen toen, dat de Spaansche Zilvervloot door mist en storm verstrooid, bij Terre-neuve zwalkte. VAN DER PORT zeilde daarop zoo spoedig mogelijk naar Engeland, waarop de admiraliteit dadelijk een vloot onder den admiraal GEORGE ROOKE naar Vigo zond, waar de Spaansche schepen onderwijl waren aangekomen. In November 1702 deed de Vereenigde Engelsche en Nederlandsche scheepsmacht een aanval op het kasteel, en slaagde er in om de meeste schepen te veroveren en een buit te bemachtigen, welke op millioenen werd geschat. (Vgl. DE JONGE, *Geschied. Zeewezen* enz.). Na deze gebroeders komt de familie SAUTIJN in Zeeland niet meer voor, doch in Amsterdam is een afstammeling van het geslacht mr. WILLEM PIETER SAUTIJN KLUIT (geboren 29 October 1838), de bekende geschiedschrijver onzer periodieke en vooral journalistische letterkunde.

SCHAEP. Het geslacht, afkomstig uit Sileziën, had zich in de vijftiende eeuw in Nederland gevestigd.

PIETER GERRITSZ. SCHAEP uit Amsterdam, gehuwd met GRIETJE JACOBSD geseit HALLING, vestigde zich in 1602 te Middelburg, waar hij lid der admiraliteit van Zeeland was geworden. De vrouw stierf in het kraambed en werd in Februari 1605 in de Nieuwe kerk begraven. Hij hertrouwde met ANNA MICHIËLSD. PITT; overleed in 1620, en vond een rustplaats in de genoemde kerk, waar ook zijn wapenbord met kwartieren werd opgehangen.

GERRIT PIETERSZ. SCHAEP, zijn tweede zoon, kreeg een zorgvuldige opvoeding en deed daarna een reis door Frankrijk, waar hij in de rechten promoveerde. In 1623 huwde hij te Dordrecht met JOHANNA DE VISSER, in welke stad hij in

1627 lid der regeering werd, doch in 1629 vestigde hij zich weder te Amsterdam, waar hij in vele betrekkingen kwam, totdat hij in Maart 1638 zitting kreeg als Raad in de admiraliteit van Zeeland. Gerrit Schaep was een zeer kundig man, vooral in wapen- en geslachtkunde en werd zelf in 1645 door de Staten-Generaal geraadpleegd over hun wapen en kroon. (Vgl. J. B. Rietstap, *Herald. bibliotheek*, 1875). Ook heeft hij met groote zorg samengesteld een met portretten, afbeeldingen en wapens versierde familielijst. Tot 1647 bleef hij de betrekking te Middelburg waarnemen; in 1649 werd hij lid der Rekenkamer in Holland en in 1650 buitengewoon gezant in Engeland om den dreigenden oorlog met Cromwell te keeren. Hij overleed den 21 Juni 1655, hoewel Wagenaar den 21 Juni 1654 als den sterfdag noemt. Zijne dochter Johanna Margareta (1630—1679) trouwde met Johan Honigh (1629—1684). Het was een zeer ongelukkig huwelijk en haar broeder schreef in bovengenoemde genealogie achte haar naam „sed miserrima."

Eene oudere dochter Cornelia, geboren 1628, trouwde Willem van Beveren, heer van Strevelshoek, en een zoon Jan, geboren in Juni 1633, gepromoveerd te Caen in 1655, en gehuwd te Amsterdam met Maria Backer, zette de genealogie voort. Van Gerrit Pz Schaep is een geschilderd portret in de verzameling van het Zeeuwsch genootschap, in Januari 1820, geschonken door jonkvr. H. C. Schorer; een ander portret van hem door Nicolaas Maas werd bewaard op het huis Develsteijn Zie over Schaep, *Amsterdamsch jaarboekje voor geschiedenis enz. onder redactie van mr.* N. de Roever, 1889. Van de door hem samengestelde genealogieën zijn er gedrukt in J. B. Rietstap *a. w.*

SCHARP (Jan). Deze geestige en geleerde man heeft lang in Zeeland gewoond, en gevoelde zich daaraan zóó verbonden, dat hij hier vermelding verdient. De familie was uit den stam van John Sharp, die in het laatst der veertiende eeuw

een vermaard hoogleeraar te Oxford was, waarvan in Engeland, Schotland, Duitschland, de Nederlanden en Italië nakomelingen leven, die een overeenkomend zinrijk wapen voeren. THOMAS SHARP, geboren in 1660 te Londen, trouwde met ELISABETH PEARSON, naverwant aan den bisschop van Chester. Zijn zoon vestigde zich als wijnhandelaar in den Haag, en was daar ook officier der schutterij; diens zoon ABRAHAM SCHARP (1718—1791) was ontvanger in die stad en werd op den 16 Augustus 1756 vader van den bekenden JAN SCHARP (*History of the Schottish Church in Rotterdam*, 1832). Deze ontving eene zorgvuldige opvoeding, studeerde te Leiden en werd in Augustus 1778 predikant in het toen vooral afgelegen St Annaland (Tholen). Daar zijnde vierde hij de invoering der nieuwe psalmberijming met eene leerrede, die gedrukt is. Hij bleef hier tot 1780, toen hij te Axel beroepen werd. Aldaar was hij met genoegen en vrucht werkzaam en stelde zooveel belang in die plaats, dat hij met zorg hare historie onderzocht en bewerkte en uitgaf onder den titel: *Geschiedenis en Costumen van Axel*, Middelburg 1787 en 1788, 3 dln. In 1785 maakte hij zich verdienstelijk voor het krijgsvolk van generaal ONDERWATER, dat, wegens een dreigenden oorlog met Oostenrijk, de zoogenoemde pourboire-krijg, gelijk de „oude FRITS zeide" in de buurt van die stad kampeerde, en door Prins WILLEM V in Juli 1785 werd geinspecteerd. Vier malen trad SCHARP voor die militairen op en twee zijner *Veldpredikatiën in het kamp bij Axel* zagen het licht. Doch hij had op deze standplaats ook verdriet. Een dichterlijk grafschrift op JOHANNES VAN DER WALLE, pastoor te Boschkapelle, waarin hij dien braven geestelijke als een waardig lid der algemeene kerk prees, gaf sommigen ergernis en de smid ADRIAAN WALRAVEN te Zaamslag, viel den verdraagzamen prediker in een kreupelrijm hevig aan. Terwijl SCHARP zich verweerde, kwam de zaak voor de Classis van Walcheren, die den predikant in het gelijk stelde. Later zal er gelegenheid zijn om op deze zaak terug te komen. Met instemming van

velen werd de door hem uitgegeven leerrede op den vast- en bededag van 1787 bij den veegen toestand des vaderlands gelezen. Het beroep te Baarland en naar Sas van Gent werd door hem afgewezen, maar dat naar Noordwijk-Binnen in 1788 aangenomen. Hier zijnde bedankte hij voor Deventer, doch vertrok in Juli 1789 naar Rotterdam. Zijn merkwaardig, werkzaam en eervol leven, ligt verder buiten het veld onzer beschouwing. Wegens zijne gehechtheid aan het Huis VAN ORANJE werd hij in 1796 van zijne bediening ontslagen en in 1798 te Loga in Oost-Friesland predikant. In September 1800 herstelde hem echter het Vertegenwoordigend lichaam des Bataafschen Volks in zijn ambt. Voortaan bleef hij te Rotterdam werkzaam, tot den 1 September 1826, toen hij emeritus werd. Wat SCHARP voor de Nederlandsche Hervormde kerk, o. a. bij de invoering van den nieuwen gezangbundel in 1806, voor onderscheiden genootschappen en voor het Vaderland door zijne geschriften geweest is, wordt vermeld in zijne *Levensbeschrijving en bloemlezing uit zijne geschriften* in 1828 te Rotterdam uitgekomen. Hij was een merkwaardig man, buitengemeen geestig en vernuftig en menig puntig gezegde is van hem bewaard gebleven. „Maar men doet hem onrecht, „zegt dr. A. W. BRONSVELD in het *Utrechtsch predikbeurten blad* van 25 October 1890," als men hem alleen beschouwt als een man van geest en geleerdheid. Hij was een fijngevoelig en vroom man, onder wiens scherts doorgaans diepe ernst stak."

SCHARP overleed den 2 Maart 1828. Hij was tweemalen gehuwd, eerst in 1778 met ANNA CATHARINA ENGELCKE en als weduwnaar in 1808 met A. VONCK weduwe VAN DURSELEN. Uit het eerste huwelijk kwam voort mr. JAN SCHARP geboren te Axel en JACOBUS SCHARP, die officier is geworden, onderscheiden veldtochten heeft bijgewoond en als gepensionneerd majoor in Augustus 1858 te Zwolle overleden is. Een zijner dochters is gehuwd geweest met C. DE VISSER, overleden als predikant te Tholen. De lijst zijner werken wordt

gevonden in B. GLASIUS *a. w.* en de genoemde *Levensbeschrijving* (1828). Er bestaan verschillende portretten van SCHARP. In *Zelandia illustrata* is een afbeelding in zwarte kunst door F. E. HAID, 1786, met eene Latijnsche lofspraak, en een klein portret in medaillon als predikant te Rotterdam. (Zie dl II, bladz. 349).

SCHATTE (VAN DER). In de zeventiende en achttiende eeuw, toen Zierikzee nog eene door handel en visscherij zeer belangrijke koopstad was, behoorde de familie VAN DER SCHATTE tot de aanzienlijkste reeders. THOMAS was een voornaam brouwer, eerst gehuwd met ANTOINETTA BECIUS, vermoedelijk een kleindochter van den in 1628 overleden predikant, en in 1665 met JOHANNA ROLLANT. ALBERTUS VAN DER SCHATTE (1678—1725) een zoon van JOHANNES en CHRISTINA VAN DER HUCHT, was burgemeester enz., en in 1703 gehuwd met AGATHA DOLL (1677—1755). Zijn tweede zoon NICOLAAS, geboren 13 October 1705, studeerde te Leiden en werd pensionaris-honorair en griffier der stad. Hij trouwde in Augustus 1734 met MARTINA SCHUURBEQUE (overleden 1793). VAN DER SCHATTE was een uitnemend man, even kundig als bescheiden, gelijk zijn zinspreuk bewijst, daar hij de hoogste eer stelde om onbekend, doch weldoende door het leven te gaan. Van zijne hand is de keurige, van ernstige studie, eerlijke nauwgezetheid en groote geleerdheid getuigende beschrijving van Zierikzee in het IXe deel van *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*. Amsterdam 1751, en welverdiend is in het voorbericht de lofrede op den toen reeds overleden schrijver. De algemeen geachte man stierf tot droefheid zijner medeburgers en landgenooten op den 23 October 1750 ten gevolge van één koorts, gelijk in de *Nederlandsche Jaerboeken* wordt medegedeeld; bij welk bericht gevoegd is dit grafschrift:

„Hier werd geleerdheid, znivere deugd,
De mond der stad, der burgren vreugd;
Een schat van d' eerste zielegaven,

Te ontijdig in den tijd beschreid,
Geschikt voor d' eeuwge heerlijkheid,
Met VAN DER SCHATTE's lijk begraven."

ALBERTUS VAN DER SCHATTE, zoon van bovengenoemden werd in September 1735 geboren. Hij studeerde te Leiden in de rechten en was in 1787 burgemeester, raad en ordinair gedeputeerde van Zierikzee. Hij was aldaar een der voorstanders der patriotische partij, waarom hij, na de plundering van 24 September, de stad verliet en naar Antwerpen week. Over de ontmoeting, die hij en zijne geestverwanten SAMUEL BOEYE en mr. FRANÇOIS BREEKPOT in Juli 1787 te Veere hadden, zie men een bloemrijk en opgetooid verhaal in J. DE KANTER PHILZ., *Chronyk*, 2e dr. bladz. 266. Zijne afbeelding, gegraveerd in 1788, is in *Zelandia illustrata*, en behoort tot de reeks medaillonportretten van uitgeweken patriotten, door A. HULK JACOBSZ., waarschijnlijk een hunner, te Parijs vervaardigd. Van zijne zusters trouwde ANNA VAN DER SCHATTE (geboren in 1737) in 1762 met CHARLES 's GRAEUWEN en AGATHA, geboren 1741, in 1763 met dominee JOHANNES VAN DE VELDE. Uit dit laatste huwelijk kwam voort MARTINA VAN DE VELDE, die in den echt trad met JOHANNES OLIVIER, predikant te Zierikzee. Bij het uitsterven van den naam, werd een hunner zonen, geboren in 1802, genoemd NICOLAAS VAN DER SCHATTE OLIVIER.

SCHELTEMA (CAREL STEVEN ADAMA VAN). Deze bekende dichter en predikant is den 25 Januari 1815 te 's-Gravenhage geboren, en na het voleindigen zijner godgeleerde studiën in 1839 beroepen te Borssele in Zuid-Beveland. In 1844 vertrok hij naar Colijnsplaat, van waar hij reeds in het volgend jaar naar Hoorn ging en in 1849 naar Amsterdam. Hij is daar ook 2e secretaris van het Traktaatgenootschap; lid van het Hoofdbestuur der vereening tot afschaffing van sterkendrank; stichter van het Koning Willemshuis en van andere weldadige instellingen. Op onderscheiden gebied heeft hij

veel geschreven, alsmede gedichten en feestliederen uitgegeven. Zie over hem: *Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde*, i. v.

SCHELTEMA (PIETER). Uit het oud Friesch geslacht SCHELTEMA werd PIETER SCHELTEMA te Amsterdam den 5 Juli 1812 geboren uit GAJUS (1785—1850) en ANNA CATHARINA VERSTEEGH 1790—1867). Hij ontving eene geletterde opvoeding en had op het voorbeeld van zijn bloedverwant mr. JACOBUS SCHELTEMA, reeds vroeg lust tot beoefening der geschiedenis. Hij studeerde te Amsterdam en promoveerde te Utrecht tot doctor in de letteren met eene dissertatie over HADRIANUS JUNIUS. In 1837 werd hij praeceptor te Middelburg, doch, naar het schijnt, had hij destijds minder geschiktheid voor het geven van onderwijs en toen in 1842 de school werd gereorganiseerd, kreeg hij eervol ontslag met wachtgeld. De herinnering teekent hem in Middelburg als een kundig maar wat eenzelvig en zonderling man, waartoe wellicht de kastengeest en weinige toeschietelijkheid der toenmalige Middelburgers aanleiding gaven. SCHELTEMA heeft zich echter verdienstelijk gemaakt door zijne poging om een gedenksteen te doen plaatsen voor HADRIANUS JUNIUS, wat in 1842 in de koorkerk is geschied. Na zijn ontslag is hij te Amsterdam gaan wonen, waar hij in 1848 archivaris werd van de stad en ook in 1850 van de provincie Noord-Holland. Hij overleed algemeen geacht en geëerd, na een langdurig en smartelijk lijden, den 30 Januari 1885. Zijn portret komt voor in dl. VII van *Aemstels Oudheid*, na zijn dood door R. W. P. DE VRIES uitgegeven, waarin ook de opgaaf zijner vele geschriften. Zijne biographie vindt men ook in *Algem Nederl familieblad* en in de dag- en weekbladen van Januari 1885.

SCHEMERINGIUS. TOBIAS SCHEMERINGIUS werd geboren in 1561 in Oost-Friesland, en was van 1592 tot 1636 rector der Latijnsche school te Vlissingen. Daar was hij een der

leermeesters van den vermaarden DANIEL HEINSIUS (1580—1655), die toen met zijne moeder te Vlissingen woonde. In 1636 werd hij op zijn verzoek, met behoud van rang en traktement, eervol ontslagen. Op den 25 October 1642 ontsliep deze geleerde man en werd bij zijne vrouw ANNA WACHTERS in de Middelkerk te Vlissingen, onder een zerk met opschrift begraven. Zij hadden twee kinderen gehad, eene dochter SUSANNA en een zoon JOHANNES, die vroeg gestorven zijn. De zoon was een knaap van buitengewone verwachting en schreef nog geen vijftien jaren oud een Latijnsch gedicht over de drie reizen der Hollanders naar de Poolzee in 1594, 1595 en 1596. Zijn wensch om het gedrukt te zien werd door vroegen dood niet vervuld; waarom het door zijn vader geschiedde en bij SAMUEL CLAISZ. VERSTERRE in den Vergulden Bijbel, op de haven te Vlissingen in 1631 gedrukt werd Van dezen wakkeren boekverkooper, in Januari 1630 met ELISABETH PIETERSD. DE GRAVE gehuwd, kan ik hier bijvoegen, dat hij tot merk had een ster met het onderschrift „Toen de drie koningen deze sterre zagen verheugden zij zich."

SCHIERERE (JAN FREDERIK). In *De Levens en werken van kunstschilders enz. door* J. IMMERZEEL JR., Amsterdam 1842 wordt van dezen schilder gezegd, dat hij te Middelburg geboren was. Het is mogelijk doch de naam is mij nooit voorgekomen. Hij schijnt een verdienstelijke teekenaar te zijn geweest, die voor kunstverzamelingen fraaie en uitvoerige afbeeldingen maakte van beroemde schilderijen, zooals van GERARD DOU en andere meesters. Hij was te Amsterdam gevestigd en is omstreeks 1830 in den ouderdom van omtrent vijftig jaren overleden.

SCHILD of SCHILDIUS (JOHANNES). Hij werd geboren te Bremen uit JOH. SCHILD, hoogleeraar, predikant en kanunnik der St. Stefanuskerk aldaar. Voor letterkundige

opgeleid toonde hij grooten aanleg. Op aanbeveling van kundige hoogleeraren en de goede naam van zijn boek *Exercitationes in* C. TACITI *Annal. XV ubi extrema* SENECAE *describuntur*, L Bat 1745, werd hij na het vertrek van ABRAHAM BEEKMAN in 1647 te Vlissingen benoemd, waar hij in de Vrouwestraat ging wonen en niet in het voor den Rector bestemde huis in het Groenewoud Twee jaren daarna gaf hij zijn boekje uit: *De Caucis nobilissimo veteris Germaniae populo*, L. Bat. 1649, door hem opgedragen aan de regeering van Bremen, en waarvan hij met eene schriftelijke toewijding aan de nog bestaande fraaie boekerij van de Consistorie te Vlissingen, een exemplaar schonk, alsmede van den 4en druk van zijn *Suetonius*, (1657), en van zijn meest bekend boek *de Coalitione populorum*, Hag. Com. 1661. In de opdracht van dit werk schrijft hij uit Antwerpen, dat het aanleiding heeft gegeven tot uitgebreide briefwisseling met geleerden en aanzienlijken en waarschijnlijk was hij daarvoor op reis, toen hij te Leuven overvallen werd door eene zeer gevaarlijke ziekte, waaruit hij echter herstelde. In Latijnsche gedichten was SCHILDIUS zeer vaardig, gelijk uit zijn verschillende werken blijkt, alsmede uit een gedicht onder het portret van den predikant JOOS VAN LAREN. In een rechtsgeleerd dispuut door NICOLAAS VAN HOORNBEEK, waarschijnlijk een zijner vroegere leerlingen te Vlissingen, aan de Utrechtsche academie in 1661 verdedigd, wordt SCHILDIUS genoemd: een man zeer ervaren in de wijsbegeerte, geschiedenis en allerlei beschaafde letterkunde, en volgens BOELES, *Frieslands Hoogeschool* (1878) kwam hij als Hoogleeraar te Franeker in aanmerking. Ook met de historie zijner woonplaats schijnt hij zich bezig te hebben gehouden, daar in de stadsnotulen van Vlissingen aangeteekend stond, dat aan hem in 1651 werden gegeven 50 gulden voor het drukken zijner beschrijving van Vlissingen, alsmede 150 gulden tot eene vereering, welke beschrijving echter niet tot ons is gekomen. In 1671 heeft SCHILDIUS Vlissingen verlaten en werd opgevolgd door JOHANNES FRANCISCUS GYM-

MENICH uit Duisburg. Enkele zijner werken zijn ten onrechte aan zijn vader toegeschreven.

SCHILDERS. Hiervoren is reeds gesproken over de invoering der drukkunst te Middelburg, en door J. C. ALTORFFER is in eene mededeeling aan het Taal- en Letterkundig congres te Middelburg (1872) uiteengezet, hoe hoogst waarschijnlijk vóór den overgang der stad, aldaar geen drukkerij bestond. Behalve uit de daar medegedeelde voorbeelden, schijnt dit ook te blijken uit een der eerste Rederijkersspelen in den geest der kerkhervorming, in Augustus 1539 te Middelburg vertoond, zijnde: *Den Boom der Scrifturen*, welk zeldzaam werkje in 1557 te Emden gedrukt, spoedig een plaats kreeg op den index der verboden boeken. Na de overgave der stad aan den Prins VAN ORANJE, trachtte de regeering hier eene drukkerij te krijgen, doch de eerste pogingen waren niet gelukkig. Vermoedelijk hebben zich deze aldus toegedragen. In 1576 kwam, volgens het lidmatenboek, HENDRIK SCHILDERS uit Zierikzee zich te Middelburg als drukker of lettersteker vestigen, waar zijne weduwe in 1581 nog in een der gebouwen van de abdij woonde (*Zelandia illustrata*, dl. I bladz. 238). Na zijn dood beproefde in Augustus 1577 Weth en Raad een overeenkomst voor zeven jaar te sluiten met JAN STEL „om de conste van bouckdrucker hier te comen exerceren; tegen eene gratuiteit van 8 £ Vl. en vrijdom van bieraccijns voor 15 ton en wijnaccijns voor een pijp." Deze zaak kwam echter niet tot stand en evenmin eene onderhandeling met GABRIEL GUYOT lettergieter en drukker te Antwerpen in 1579 en 1580, om zijn bibliotheek en winkel naar Middelburg over te brengen. Omstreeks denzelfden tijd werd RICHARD SCHILDERS, geboren in 1538 en in Engeland werkzaam, als stadsdrukker aangenomen en kreeg eene recompense van £ Vl. 4-3-4 om over te komen. Hij had zijne woning of werkplaats in het Lombertstraatje. Het eerste, of een der eerste boekjes, die in 1580 van zijne pers kwamen, was een verzoekschrift der Weder-

dooperen of Mennoniten, waarin zij aan de overheid trachtten te bewijzen, dat oorlog voeren in strijd is met Gods woord; waartegen spoedig een geschrift verscheen van de Evangeliedienaars uit de Walchersche steden, waarin „claerlijk het tegendeel wordt bewezen." In het leven van mr. WILLEM ROELSIUS is verhaald, hoe eene *Justificatie van de Staten van Zeeland nopens den dubbelen ducaat*, zonder consent der stedelijke regeering gedrukt, in 1581 werd in beslag genomen en verder het drukken verboden. Dit bleef echter een bedreiging, want mr. RITSAERT werkte rustig door. Langzamerhand kreeg hij echter zooveel mededingers, dat in 1590 een boekdrukkersgilde werd opgericht, dat tot 1795 bestond. Vele belangrijke werken kwamen van zijne pers o. a. een aantal godgeleerde geschriften in het Engelsch, zooals van ROB. BROWNE (1582); DUDLEY FENNER (1584—1587); H. BARROW en J. GREENWOOD (1591); H. BROUGHTON (1597) en JACOB HENRY (1598—1599), in sommigen waarvan hij RICHARD DE PAINTER wordt genoemd. (Vgl. NYHOFF, *Bibliogr. adversaria*, 1885). In 1591 werd door hem gedrukt, *Het Boek der Psalmen* enz. vertaald door PHILIPS VAN MARNIX *genaemd van* ST. ALDEGONDE; in 1600 de *Opera mineralia etc.* van JOH. HOLLANDUS; in 1611 *Plantarum in Walachria nascentium Synonyma* door CASPAR PELLETIER en in hetzelfde jaar *De belijdenis des geloofs*, waarbij eene vertaling van *la confession de la foy*, behalve tallooze politieke en theologische tractaten, plakkaten, ordonnantiën enz., waaronder werken die zeer waarschijnlijk door den bekwamen man zelf zijn vertaald. In zijn ouden dag kwam SCHILDERS nog in moeilijkheid, ten onrechte verdacht van het boek *De regimine Ecclesiae Scotianae* van den Veerschen predikant GERSON BUCERUS te hebben gedrukt, waarover koning JACOB van Engeland zóó verbolgen was, dat hij bij de Staten op een onderzoek aandrong. SCHILDERS kreeg reeds kort na zijne vestiging den titel van Gezworen-Staten-drukker en werd in 1599 onder de gegoedste ingezetenen der stad gerekend. In 1618 vervoegde hij zich tot de Staten met verzoek, om, met het oog op

zijn tachtigjarigen ouderdom, pensioen te mogen ontvangen, daar hij zich gaarne begeven zou in een „gerust huis," waarop hem 10 £ werd geaccordeerd. Mr. RITSAERT schijnt tot Jan 1634 te hebben geleefd, en werd in de Nieuwe kerk begraven, waar zijn wapen, dat ook zijn merk was, in goud 2 en 1 roode schilden, werd opgehangen. Zijn zoon ISAAC was in 1611 en 1612 te Middelburg, doch schijnt later naar Breda verhuisd. Een kleinzoon en naamgenoot, was in 1665 eigenaar van een paar aanzienlijke huizen in den Langendelft en in de Noordstraat. In 1672 werd te Middelburg bij RICHARD SCHILDERS uitgegeven *Deductie van den tegenwoordigen toestand van dit Nederlandt.* Te Vlissingen kwam de naam meermalen voor o. a. bij de moeder van den bekenden JASPER DANCKAERTS; doch familiebetrekking is niet waarschijnlijk.

SCHILL (JEREMIAS). Geboren te Kampen in 1749. Hij werd in Juli 1778 als proponent predikant bij de Luthersche gemeente te Zierikzee en huwde met ELISABETH HELWIG. Tijdens de politieke beroeringen had hij vele onaangenaamheden te verduren, daar hij, naar het schijnt, staatkundige meeningen op den preekstoel had verkondigd. Bij het oproer van 1786 werd het huis van den patriotischen dominee deerlijk geplunderd, en was hij verplicht gedurende een paar maanden zijne gemeente te verlaten, zoodat het niet te verwonderen was, dat hij een andere standplaats zocht en in het laatst van 1788 als predikant naar Oost-Indië vertrok. Hij werd te Batavia geplaatst, waar hij na vijf en twintigjarigen onafgebroken dienst bij de Luthersche gemeente in October 1814 overleed. Zijn zoon JEREMIAS werd den 6 December 1784 te Zierikzee geboren. Hij werd opgeleid voor administratieve betrekkingen, waarvan hij er onderscheidene in Indië verdienstelijk bekleedde. Hij werd ridder van den Nederlandschen Leeuw en overleed als gepensionneerd Algemeen-ontvanger den 15 October 1852. SCHILL was in 1807 gehuwd met MARIA ADRIANA ROOZEBOOM. Vgl. dr. P. J. ANDREAE, *Geschiedenis*

der Evangelisch-Luthersche gemeente te Zierikzee in *Bijdragen enz.* 1845.

SCHNEIDERS VAN GREIFFENWERT, (BONIFACIUS CORNELIS) werd den 21 October 1804 te Zierikzee geboren. Hij studeerde te Leiden en promoveerde in 1829 in de rechten. Hij vestigde zich te Arnhem en oefende zich onder de leiding van den schilder A. J. COUWENBURG (1806—1644). Deze kunstbeoefenende liefhebber kreeg een goeden naam en bezocht voor zijne studiën meermalen het buitenland.

SCHOOR (THEOPHYLACTUS VAN DER) geboren te Middelburg in 1668, werd voor predikant opgeleid en studeerde in 1690 te Leiden. Daar sloot hij zich aan bij den bekenden JACOB VERSCHOOR uit Vlissingen en hield met eenige studenten conventikelen. Hij werd voor den kerkeraad gedaagd, doch verdedigde zich door te zeggen dat er verschillende conventikelen van Socinianen, Kwakers, Labadisten en Rijnsburgers werden gehouden, en dat hij de besproken samenkomsten niet gemaakt, maar gevonden had. Hij kreeg veel aanhangers die zich „Schoristen" noemden, en beweerden dat zij tot de Coccejanen behoorden, wat de Voetianen tot vervolging noopte. Van deze zoogenoemde Hebreën was JACOB VERSCHOOR meest in Walcheren werkzaam en VAN DER SCHOOR te Leiden, den Haag, Utrecht, Sassenheim en Maassluis. Den 11 September 1694 betuigde hij voor den kerkeraad dat zijne conventikelen ten doel hadden den bijbel beter te leeren kennen. Dit alleen moest bevorderd worden, want het leeren van den catechismus was geheel doelloos en geschikt om de menschen van den bijbel af te trekken. Zijne conventikelen werden verboden, waarop hij de stad verliet. Vgl. KIST *en* ROYAARDS, *Archief* dl. VIII.

SCHOOR (JUSTINUS VAN) werd geboren te Middelburg uit JAN MEINARD VAN SCHOOR en ANNA JOSINA LANTSHEER, op

den 19 September 1795. De familie was verwant met het geslacht van Gennep en Justinus droeg waarschijnlijk den voornaam naar Justinus van Gennep, kapitein ter zee, die in het midden der achttiende eeuw in den echt trad met Anna Josina Lantsheer. Na verschillende betrekkingen, zoo in Nederland als in Indië bekleed te hebben, werd hij den 27 December 1825 secretaris der regeering en op 17 October 1838 Raad van Indië. Hij is te Batavia overleden den 6 December 1841. Van Schoor is de schrijver van *Lettres de Java, ou Journal d'un voyage dans cette île en* 1822.

Een portret van hem door Mourot gelithographeerd en door Desguerrois uitgegeven is in *Zelandia illustrata*. De familie is den 6 April 1878 in Zeeland uitgestorven met zijn broeder Jean Pierre van Schoor (geboren te 's-Gravenhage in 1800) gepensionneerd kapitein der artillerie.

SCHORER. Professor te Water, die een hoffelijk man was, schreef in een brief, dat de plaats door de familie Schorer, tijdens onze republiek ingenomen, eenigszins zweemde naar den invloed der van Borsselen's in den grafelijken tijd. Slechts enkelen hebben boven hun tijdgenooten uitgeblonken door schitterende talenten, maar de graad van kennis en degelijkheid was bij velen boven het gewone peil, wat aan een geslacht doorgaans grooten invloed verschaft. Oorspronkelijk was de familie uit Augsburg, een in de 15e en 16e eeuw zóó welvarende en rijke stad, dat de handelaars en fabrikanten daar dikwijls bij „koopvorsten" werden vergeleken. De Schorers dreven, gelijk naam en wapenschild in herinnering houden, een bloeienden lakenhandel, welke, naar het schijnt, ook in andere plaatsen van Duitschland bijkantoren had. Omstreeks 1540 verhuisde Johan Schorer, als koopman naar Aken, en daar de stadsbesturen toen de inwoning van wakkere handelaars hoog waardeerden, werden hem veel voorrechten geschonken. Zijn kleinzoon en naamgenoot, was aldaar in 1620 Burgemeester, en diens broeder Lucas Schorer, wiens con-

scientie door de veldwinnende nieuwe leer schijnt geschokt te zijn, verliet de stad en vertrok naar Zeeland, waar hij te Middelburg in den echt trad met de mede uit Aken afkomstige JOHANNA RADERMACHER. Ook BARTHOLOMEUS SCHORER GERARDSZOON (1580—1626), getrouwd met BREGITTA RULANT week uit Hun zoon NICOLAAS werd predikant, eerst te Zoutelande (1666); vervolgens te Koudekerke (1675) en in September 1678 te Middelburg, waar hij den 16 Februari 1711 overleed. Hij was een zeer geacht man, gelijk blijkt uit de Classicale akten van December 1694 en Januari 1695, toen hij op sterken aandrang der gemeente, voor een beroep naar Leiden had bedankt. In 1699 vergezelde hij een gezantschap naar Frankrijk met den heer van Odijk, waarvoor de Staten hem duizend gulden vereerden. JOHAN SCHORER LUCASZ. (1620—1697), Burgemeester te Middelburg, had uit SARA THILENUS (1630—1660) een zoon JOHAN, geboren 27 November 1650. Deze studeerde in de rechten te Utrecht, doch legde zich tevens ijverig toe op de oude talen en de godgeleerdheid, waardoor hij met veel geleerden in aanraking kwam en briefwisseling hield. Een Latijnsch gedicht van hem is gedrukt vóór het boek van zijn schoonvader STEENGRACHT over den *Brief aan de Galaten*. Waarschijnlijk met het oog op SCHORER's voorliefde voor de theologie, wordt hij in de schotschriften dier dagen wel eens „de verloopen proponent" genoemd. De kundige en achtingswaardige man was van 1679—1701 een der twee secretarissen der stad, een in die onrustige tijden moeilijk ambt, later was hij pensionaris. Hij overleed den 29 Mei 1705. PETRUS PETTENIUS, toen praeceptor aan de Latijnsche school te Middelburg, heeft een *Lijkdicht op* SCHORER doen drukken, waarin hij geprezen wordt als „een landjuweel van wijsheid, deugd en kracht." Een portret van JOHAN SCHORER, zeer fraai door ZACHARIAS BLYHOOFT geschilderd, werd in 1818 door mr. N. C. LAMBRECHTSEN aan het Zeeuwsch genootschap geschonken.

ISAAC SCHORER werd te Middelburg den 7 September

1697 geboren uit DAVID (1658—1708), koopman te Middelburg en ELISABETH BISCOP (1666—1704), welke DAVID een zoon was van JOHAN SCHORER LUCASZ. (1620—1697) en SARA THILENUS (1630—1660). ISAAC was krachtiger van geest dan van lichaam, waarom zijne voogden (want reeds vroeg verloor hij zijne ouders) hem minder geschikt rekenden voor de betrekking van predikant. De jongeling volgde echter zijn neiging, en ging, na te Middelburg met lof de scholen bezocht te hebben, naar de academie van Utrecht. Hier werd hij onder de beste studenten gerekend, en verdedigde twee dissertatiën, waarvoor zijn vriend, de latere professor JACOBUS WILLEMSEN, een Hebreeuwsch gedicht schreef. In October 1722 werd hij proponent en terstond te Vrouwepolder beroepen. Dat SCHORER toen van lang preeken hield, verhaalt DE LA RUE, die op een zondagavond van 5 tot 9 uur bij hem in de kerk zat. In Juni 1726 vertrok hij naar Maastricht, welke standplaats in Mei 1728 voor Middelburg werd verwisseld. Toen SCHORER in 1740 naar Amsterdam werd beroepen, doch bedankte, benoemde hem de stedelijke regeering tot Hoogleeraar in de kerkelijk geschiedenis, welke betrekking hij met een Latijnsche redevoering aanvaardde. Ook kreeg hij uit de destijds ruim gevulde stadskas een zwaar zilveren koelvat, dat zevenhonderd gulden kostte, ten geschenke, waarop een door den rector F. L. ABRESCH gemaakt Latijnsch opschrift werd gegraveerd. SCHORER was een kundig en braaf man, zeer nauwgezet in de waarneming zijner verschillende betrekkingen, ook als curator der Latijnsche school. Met zijn ambtgenooten VAN HEMERT en JAC. WILLEMSEN, hield hij des Woensdags voorlezingen over de wijsbegeerte en den godsdienst in het auditorium. Hij had doorgaans eene zwakke gezondheid en toen zijne echtgenoote ANNA HELENA PARKER den 7 Juni 1750 stierf, zagen zijne vrienden wel, dat hij haar niet lang overleven zou. Ook hij zelf, die, gelijk DE LA RUE aanteekent, naar den geest dier dagen, aan voorteekenen hechtte, geloofde ook aan zijn naderend einde en werkelijk overleed

hij, na eene kortstondige ziekte, op den 19 November van hetzelfde jaar. Diep was de indruk door het sterven van dien algemeen geachten man teweeggebracht, en een bundel, waarin een dozijn vrienden en vereerders hun rouw berijmden, zag het licht. Zijn ambtgenoot professor WILLEMSEN hield een lijkrede, die gedrukt is en waarin vele bijzonderheden over SCHORER voorkomen. Onder toezicht van denzelfden hoogleeraar zagen in 1763 het licht: *Uitgelezen leerredenen*. In de collectie zijn van hem: Twee brieven aan zijn medebroeder en neef JACS WILLEMSEN, dd Maastricht 23 October 1726 en Aken 4 September 1740. — De akte van emeritaat van ds DE FREIN, dd 14 Augustus 1742, geschreven en geteekend door Is. SCHORER. — Aanspraak namens den kerkeraad aan Prins WILLEM IV, den 21 Mei 1747.

WILHEM SCHORER werd geboren te Middelburg den 4 Februari 1717, uit mr JOHAN GULIELMUS (1688—1749) burgemeester te Middelburg en HILLEGONDA ALIDA PASPOORT (1689—1723), welke JOHAN GULIELMUS een zoon was van WILHEM SCHORER (1652—1702), postmeester-generaal van Zeeland en MARGARETA VAN DER POORT (1658—1702). De vader van WILHEM bewoonde des zomers het hof Arnestein, dat door DANIEL SCHORER in 1650 in de familie was gebracht, en waar een paar glasruiten waren geplaatst, met de wapenschilden van GERHARD SCHORER, Tuchhändler zu Aach 1623, en BARTHOLOMEUS SCHORER, Kupfermaister zu Eisden, (*Catalogus der Tentoonstelling te Middelburg* 1870, bladz. 31). WILHEM ontving zijne opleiding te Middelburg van den rector PAULUS SECURIUS, die, hoewel miskend, volgens DE LA RUE, zijn naam terecht droeg. Met lof vertrok hij naar de academie te Leiden, promoveerde in de rechten, werd in 1740 lid en in 1765 president van den Raad van Vlaanderen; alsmede superintendent van de leenen, welke betrekkingen hij tot de opheffing van dien Raad in 1795 heeft vervuld. Zijn 50-jarige dienstvervulling werd door een gedenkpenning in gedachtenis gehouden. Door zijne moeder bezat hij uitgestrekte bezit-

tingen in Staats-Vlaanderen, in welke streek hij groot belang stelde; vooral schijnt het aan zijne wilskracht en toewijding te danken, dat de langdurige geschillen werden vereffend en de Hoofdplaat in 1780 werd ingedijkt. SCHORER huwde in 1740 te Goes met ANNA ELISABETH EVERSDIJK, welk huwelijk in 1747 aanleiding gaf tot een geruchtmakend rechtsgeding, waarover door hem werd uitgegeven: *Proces tusschen mr.* WILHEM SCHORER, *Raad in den Hove van Vlaanderen en juffrouw* ANNA ELISABETH EVERSDYK, Leiden 1755 fol. Bij vonnis van het gerecht te Middelburg, bevestigd door de uitspraak van het Hof te 's-Gravenhage, werd het huwelijk ontbonden De gescheiden vrouw trad later in den echt met KAREL COENRAAD VAN MUYDEN te Utrecht, en SCHORER hertrouwde in November 1750 met JULIANA PHILIPPI, waaruit een dochter HILLEGONDA CATHARINA SCHORER, getrouwd met HENDRIK JOHAN BOUSSES, oud-officier der ruiterij. Hieruit kwamen voort: ADRIAAN JULIANUS BOUSSES, als gepensionneerd ontvanger in 1855 te Middelburg overleden, en SUSANNA WILHELMINA ELISABETH BOUSSES, echtgenoote van den heer J. C. DE BRUIJN

WILHEM SCHORER was een man van een krachtig gestel, doch in zijn laatste jaren wat moeilijk ter spraak. De staatkundige gebeurtenissen na 1795, en de opheffing van den Raad van Vlaanderen deden den ouden man veel verdriet en hebben zijn einde verhaast. Op den 6 December 1800, uit de kerk komende, kreeg hij een beroerte op straat en was reeds gestorven, vóórdat hij zijne woning in de Lange Gortstraat (wijk I no. 325) werd binnengedragen. Volgens zijn wensch werd hij in Staats-Vlaanderen begraven, en in den Zuidwesthoek van den Amelia- (VAN SOLMS-) polder, tegen den dijk van den St. Pieterspolder, is nog heden „SCHORER's graf" te zien. De zerk, waarin gebeiteld is JOB XIV, vs. 1 en 2, Psalm XXXIX, vs. 5 en 6 en Psalm XC, vs. 10, is met een eenvoudig ijzeren hekwerk omgeven.

Een aantal geschriften blijven getuigen van SCHORERS ge-

leerdheid en heldere denkbeelden; in menige zaak was hij de meerderheid zijner tijdgenooten vooruit. Zoo veroordeelde hij het begraven in de kerken, keurde de pijnbank openlijk af, en achtte den slavenhandel ongeoorloofd. Eenige rechtsgeleerde werken bewijzen zijn doorzicht in die wetenschap, waaronder vooral geroemd worden de met Latijnsche aanteekeningen verrijkte uitgaaf van Hugo de Groot, *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid*, in 1784 door den advocaat J. L. Austen in het Nederlandsch vertaald. Dit werk gaf aanleiding tot de uitgaaf in 1776 door een rechtsgeleerd genootschap, van een dertigtal vragen, waarop in het volgend jaar een antwoord verscheen, door Schorer en mr. Hendrik van Wijn, in één bundel vereenigd. In 1777 deed hij te Middelburg het licht zien: *Vertoog over de ongerijmdheid van het samenstel der hedendaagsche rechtsgeleerdheid;* waartegen, vermoedelijk door den bekwamen J. L. Vitringa, de pen werd opgenomen. Schorer liet daarop volgen: *De jonge praktisijn ontmaskerd* (1777); waarop een tegenschrift kwam: *De valschelijk ontmaskerde jonge praktisijn.* Nu trad ook Laurens Pieter van de Spiegel in het krijt met: *Gedachten over het samenstel onzer hedendaagsche burgerlijke rechtsgeleerdheid*, waarin Schorer werd verdedigd, en aan zijne inzichten hulde gebracht. Er volgde weder een tegenschrift, en nog een antwoord, welke stukken alle besproken worden in de *Algemeene Bibliotheek*, 's-Gravenhage 1777 enz., dl. II. In 1784 gaf Schorer uit: *Het oppergebied der regeerders en des volks beoordeeld en bepaald*, meest handelende over stuiting van het recht door de Generaliteit, bij een quaestie over de IJzendijksche schorren. Tijdens het gekibbel over de bedijking der Hoofdplaat gaf Schorer, meest onder zijn eigen naam, eenige vlugschriften uit, waarin hij het recht van Zeeland verdedigde (*Catalogus der Provinciale bibliotheek* 1876, bladz. 128); ook in de verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap komen stukken, o. a. over het Tweegevecht (1775), van dezen bekwamen man voor. In de collectie is een brief van mr. W. Schorer aan J. W. te Water

met dankbetuiging voor een boekwerk. Mr. N. C. LAMBRECHTSEN herdacht hem en besprak zijne verdiensten in eene vergadering van het Zeeuwsch genootschap in Januari 1823. (Vgl. de notulen). Vgl. ook Z. PASPOORT, *a. w.*, bladz. 225.

SCHORER (LUCAS FREDERIK), geboren te Middelburg 17 November 1723 uit JOHAN ASSUERUS (1690—1752) en MARIA JOHANNA VAN DE PUTTE (1698—1764). Hij studeerde te Leiden in de rechten, werd in 1746 Raad te Vlissingen en in 1760 wegens die stad afgevaardigd naar de Generaliteits-Rekenkamer. In 1761 huwde hij met WILHELMINA CLYVER, dochter van JACOB en ELISABETH D'AILLY (overleden in 1795). Hij stierf den 5 Mei 1771. L. F. SCHORER was een bekwaam man, niet alleen als rechtsgeleerde, maar ook als letterkundige; vóór den 2en druk van DE LA RUE's *Geletterd Zeeland* komt een gedicht van hem voor; ook is in Bibliotheek Zeeuwsch genootschap een vers van hem bij het huwelijk van JAN CORNELIS OCKERSE JR., Raad te Zierikzee en ADRIANA SUSANNA EVERSDYK te Goes (1743). In de collectie is een brief van hem aan J. W. TE WATER bij de uitgaaf der plechtige inhuldiging van WILLEM V te Vlissingen in 1766.

SCHORER (JACOB HENDRIK) werd te Middelburg geboren, den 5 Februari 1760. Hij was de tweede zoon uit het eerste huwelijk van mr. JOHAN GULLIELMUS SCHORER, Gecommitteerde Raad enz. en ANNA HENRIETTE baronnesse DE PERPONCHER-MAISONNEUVE, die weer een zoon was van mr. J. G. SCHORER, Burgemeester van Middelburg en JOHANNA SARA DU BUISSON. JACOB HENDRIK kreeg eene zorgvuldige opvoeding en ging te Utrecht studeeren, waar hij in 1781 in de rechten promoveerde. Nog in hetzelfde jaar werd de jonge advocaat pensionaris van Middelburg, welke betrekking hij tot de omwenteling van 1795 heeft vervuld. In Januari van dat jaar werd hij door de Staten van Zeeland afgevaardigd naar den Franschen generaal MICHAUD te Breskens, om te onderhandelen over de capitulatie van Zeeland. Vervolgens leefde SCHORER ambteloos en liet zich slechts met moeite

overhalen om in 1802 lid van den stedelijken raad te worden, waarvan hij in het volgend jaar tot president werd gekozen. In Januari 1808 werd hij Burgemeester van Middelburg, en Koning LODEWIJK, die hem zeer waardeerde, had hem reeds vroeger tot Staatsraad benoemd. Toen Keizer NAPOLEON in 1810 te Middelburg kwam, behandelde hij den burgemeester met onhebbelijke brutaliteit; doch deze antwoordde den volgenden dag zóó kalm en waardig, dat de adjudant-generaal DUROC verklaarde, den Keizer nog nooit zoo te hebben hooren toespreken. Het goede woord vond dan ook eene goede plaats; bij het afscheid was de vorst zeer vriendelijk en beloofde Zeeland tot een afzonderlijk departement te zullen maken, met Middelburg als hoofdplaats. Na de omwenteling werd SCHORER door den Souvereinen vorst benoemd tot Commissaris-generaal over Zeeland, en daarna tot Gouverneur der provincie. Hij vroeg zijn ontslag toen hij in October 1817 door een soort van beroerte werd aangetast, aan welker gevolgen hij veel heeft geleden. Zijn laatste uren waren buitengewoon kalm en hij was de bedaardste van allen die zijn sterfbed omringden. Hij overleed in zijne woning op het Oudekerksplein, later het Gerechtshof, in den vroegen morgen van den 19 Januari 1822. In September 1786 was hij in het huwelijk getreden met JOH^A CORN^A THIBAUT, waaruit een dochter, die de echtgenoote werd van mr. HENDRIK JACOB van DOORN. Als weduwnaar hertrouwde SCHORER in Mei 1794 met JOHANNA MARIA VAN DEN BRANDE, waaruit een zoon en vijf dochters. JACOB HENDRIK SCHORER was een buitengewoon man en J. DE KANTER PHZ., die op den 3 Juli 1822 in de vergadering van het Zeeuwsch genootschap eene lofrede op hem uitsprak, welke ook afzonderlijk is uitgegeven, had een dankbare taak door den overledene te beschouwen als een uitnemend regent, een verdienstelijk burger, maar bovenal als een edel mensch. Onvermoeid was zijn werklust en bereidwilligheid om anderen met zijn helder doorzicht voor te lichten. Zelfs in zijn lijdensjaren bleef hij zooveel

doenlijk werkzaam. Zijn laatste arbeid voor de pers was een betoog in de *Middelburgsche courant* van September 1819, over het nut en belang der nieuwe havenwerken voor Middelburg. Het Zeeuwsch genootschap kreeg in Augustus 1822 van zijne weduwe ten geschenke een door J. P. BOURJÉ in 1817 geschilderd sprekend gelijkend portret. Aan onderscheidingen ontbrak het hem niet. Hij was commandeur in de orde van den Nederlandschen Leeuw en werd in 1816 in den adelstand opgenomen. Zijn éénige zoon was jhr JOHAN CORNELIS SCHORER geboren in 1801, sedert 1825 ambachtsheer van de beide Souburgen. Hij studeerde te Utrecht, promoveerde aldaar en vestigde zich te Middelburg, waar hij lid der Staten van Zeeland werd en andere betrekkingen bekleedde. Hij was een belangstellend vriend van landbouw en nijverheid. Op de nevens zijn buitenplaats Torenvliet gelegen hofstede De Hoek nam hij proeven met het kweeken van zijdewormen, waarover hij een belangrijk verslag plaatste in de werken der Nederlandsche maatschappij van nijverheid. Die industrie was in Walcheren meer beproefd, en in 1611 vroeg reeds een Franschman JEAN DE LA BAT aan de Staten vergunning, om daarvoor vijftig duizend witte moerbeziënboomen te planten, welk verzoek echter niet werd toegestaan. Ook de proeven door SCHORER genomen, zijn niet geslaagd. Beter gelukten zijne pogingen in 1840 om te Middelburg eene industrieschool tot stand te brengen, wat met steun der departementen van de maatschappij Tot nut van 't algemeen, der maatschappij van Nijverheid en van de Teekenacademie, zóó goed slaagde, dat die instelling tot in 1867 zeer veel nut heeft gesticht, doch toen door de oprichting der burgeravondschool overbodig werd, (*Geschiedenis Nutsdepartement*, bladz. 52) SCHORER overleed, na eenige jaren door beroerte verlamd te zijn geweest, den 10 Juli 1856. Hij was gehuwd met jonkvr. MARY VINCENTIA DE JONGE, als weduwe in 1861 hertrouwd met jhr. C. P. L. VAN KINSCHOT, directeur der belastingen in Zeeland, die den 22 December 1862 te Middelburg plotseling

overleed. Uit het huwelijk met jhr. J. C. Schorer kwamen drie zonen voort. De oudste jhr. Jacob Hendrik Schorer is in Duitschland gevestigd, en oprichter van Schorer's *Familienblatt*, de jongste, jhr. mr. Leonhard Schorer is sedert 1887 Burgemeester van Middelburg. Hier verdient vermelding Anna Maria Jacoba Schorer (1785—1858) weduwe van jhr. Johan Hendrik Schorer. Deze achtingswaardige vrouw was bekend wegens godsdienstzin en weldadigheid. Bij haar overlijden legateerde zij te Middelburg aan de diaconie der Nederduitsch-Hervormde gemeente en aan het Burgerweeshuis ieder twintigduizend gulden; aan het Vrouwen hulpzendeling-genootschap en aan het bijbelgenootschap ieder zesduizend; Vereeniging tot het bezoeken der armen vierduizend: Commissie voor spijsuitdeeling drieduizend; Commissie Loon voor werk tweeduizend; Zeeuwsche Dorcas, Moederlijke weldadigheid en Burgelijk armbestuur ieder duizend gulden, terwijl ook de armen te St. Philipsland en te Arnemuiden, alsmede andere instellingen werden bedacht.

Jhr. JOHAN WILLEM MEINARD SCHORER, geboren te Middelburg den 8 Maart 1834 uit jhr. mr. Jacob Gulielmus Schorer (overl. October 1860), sedert 1858 Ambachtsheer van St. Philipsland, en Raadsheer in het Provinciaal gerechtshof van Zeeland, en jonkvr. Cornelia Digna de Jonge (1793—1869); welke J. G. Schorer de zoon was van jhr. David Isaac Schorer (1764—1828) Burgemeester te Middelburg, in 1788 gehuwd met Dana Elisabeth van Visvliet, zijnde David Isaac de jongste broeder van den gouverneur bovengenoemd.

Johan Willem Meinard Schorer ontving zijne opvoeding te Middelburg, studeerde te Utrecht in de rechten en vestigde zich in 1858 als advocaat te Middelburg, waar hij met ijver in een aantal betrekkingen werkzaam was. In September 1859 werd hij benoemd tot burgemeester van Nieuw- en Sint Joosland en in April 1867 tevens van Arnemuiden, welke betrekking hij in Maart 1871 verwisselde met burgemeester van

Middelburg. Dit ambt vervulde hij in de belangrijke jaren der voltooiing van de spoorweg- en kanaalwerken en den aanleg van het droge dok. Koning WILLEM, die toen meer dan ééns in Middelburg kwam, waardeerde den populairen, werkzamen en kundigen burgemeester zeer hoog en benoemde hem in December 1879 tot zijn Commissaris in Noord-Holland, welk ambt hij thans nog bekleedt. SCHORER's belangstelling in Zeeland is echter onveranderd gebleven. Hij is in September 1858 te Middelburg gehuwd met MARIA PETRONELLA PICKÉ (1836—1888) en heeft vier kinderen.

Jhr. GEORGE LODEWIJK SCHORER, eenige broeder van bovengenoemden, werd geboren te Middelburg den 1 Mei 1836. Hij studeerde te Utrecht en werd, na zijne promotie in de rechten, griffier van het kantongerecht te Heinkenszand, vervolgens rechter in de arrondissements-rechtbank te Zierikzee en in 1874 raadsheer in het provinciaal gerechtshof in Zeeland. Bij de opheffing dier instelling werd SCHORER benoemd tot raadsheer in het Gerechtshof te Amsterdam en later tot president der arrondissements-rechtbank te Haarlem. Deze kundige, veelbelovende en algemeen geachte jonge man overleed aldaar, na een kortstondige ziekte, den 22 Februari 1879. Hij was gehuwd met MARIA JACOBA VAN DER LEK DE CLERCQ uit Zierikzee.

SCHORTINGHUIS. WILHELMUS SCHORTINGHUIS predikant te Weerden in Oost-Friesland, vertrok in 1734 naar Midwolde, waar hij een mystiek boek schreef, dat in 1740 te Groningen het licht zag onder den titel: *Het innige Christendom enz.*, welk werk niet weinig tegenspraak en twistgeschrijf uitlokte over de dierbare leer der vijf nieten, zooals SCHORTINGHUIS ze noemde, de mensch *wil* niet, *kan* niet, *weet* niet, *heeft* niet, *deugt* niet. Velen bleven zijn stellingen goedkeuren en noemden zich Schortinghuisianen. De zonen van dezen achtingswaardigen en vromen man die den 20 November 1750 stief, zijn meest allen predikant geweest. GERARDUS

was predikant te Rottevalle in Friesland; WILHELMUS te Schoondijke; LUCAS te Biervliet, waar hij in November 1767 ongehuwd stierf. Hij heeft doen drukken een *Dichterlijke lijkkrans op het graf van ds.* HELLENIUS te Dragten. De tweede zoon HENRIKUS SCHORTINGHUIS geboren te Midwolde in 1748, werd predikant te Cats, later te Koudekerke (W) en eindelijk te Nisse, waar hij den 30 November 1801 overleed. Hij was te Groningen gehuwd met MARIA LOUISE (aldus genoemd naar Prinses MAAIKE moeke) HÖLSCHER, dochter van een officier J. F HÖLSCHER, die later pikeur of rijdermeester van Stad en Lande werd. SCHORTINGHUIS was een zeer kundig man. In 1789 gaf hij te Middelburg uit: *Kort opstel der goddelijke waarheden* en hij schreef een vers vóór het gedicht van A VAN SOLINGEN, *De Batavier* (1776). Ook in sterrenkunde was hij zeer ervaren en in 1786 werd van hem te Middelburg gedrukt: *Beschrijving van een nieuw lunarium.* In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap wordt een maanwijzer bewaard door hem vervaardigd, en in 1784 aan het genootschap geschonken; alsmede een onderwijzend planetarium, welke nu verouderde toestellen van veel kennis en groote scherpzinnigheid getuigen. Van HENRICUS en zijne echtgenoote werden in 1772 door L. VAN DER WARF portretten geschilderd, thans in het bezit van den heer H. J. SCHOUTEN te Utrecht. J. J BRAHÉ gaf in 1768 uit: *Lijkrede over* GERARDUS SCHORTINGHUIS.

SCHOTEL (CHRISTINA PETRONELLA) dochter van den beroemden zeeschilder JOHAN CHRISTIAAN (1787—1838) en PETRONELLA ELISABETH VAN STEENBERGEN, werd den 26 Februari 1818 te Dordrecht geboren. Zij ontving in het teekenen onderwijs van haar vader en na diens overlijden den 21 December 1838, zette zij hare studiën onder de leiding van haar broeder PETRUS JOHANNES voort. Reeds vroeg toonde zij groote talenten en in C. KRAMM, *Levens der kunstschilders enz.*, Amsterdam 1857, wordt haar schilderwerk en vooral

bloemen en vruchten zeer geprezen. Zij was ook bekend door haar meesterlijk pianospel en schoone altstem. Den 30 Mei 1849 trad zij in den echt te Medemblik met HERMAN BROESE, toen predikant der Doopsgezinde gemeente aldaar. Later vertrok hij naar Aardenburg, waar CHRISTINA PETRONELLA den 7 Juli 1854 kinderloos overleed. Haar weduwnaar bezit nog eenige harer schoonste kunstwerken.

SCHOTTE (SCOTTE). De genealogieën, die SMALLEGANGE in zijne *Kroniek van Zeeland* deed afdrukken, doen de gedachte opkomen, dat, zoo die knutselaar in Frankrijk had geleefd, hij een einde als de beruchte PIERRE ALBERT DE LAUNAY moeilijk zou ontgaan zijn. Waar een ruime hand hem steunde, was de arme schrijver bereid om de luisterrijkste afkomst te verdichten. Nergens valt dit meer in het oog dan in de geslachtslijst van SCHOTTE, welke hij laat beginnen A.D. 483 met ABUSA of SIGHWARD neef van HENGIST, Vorst der Neder-Saxen. VERHEIJE VAN CITTERS schreef, dat hij aan die afkomst weinig geloof hechtte, maar het er voor hield dat de familie oorspronkelijk uit Souburg was. Op de oudste steenrol, uit den aanvang der 16e eeuw, wordt onder Kleverskerke vermeld LUCAS HUGEZONE SCOTTE, en LANTSHEER meent van dien naam ook sporen te vinden onder Ritthem. De gemeenschap tusschen Schotland en Walcheren was in oude tijden zóó groot en de naam is zóó algemeen, dat het moeilijk uit te maken zal wezen, of men te doen heeft met een geslacht van koninklijk bloed, dan wel met eenvoudige van overzee gekomen landbewoners.

JACOB SCHOTTE, zoon van SIMON en NEELTJE PIETERSE, landlieden onder Souburg, werd in dat dorp geboren, doch woonde te Ritthem. Hij was een vurig voorstander der vrijheid van geweten, en een ontwikkeld man. Tijdens het beleg van Middelburg maakte hij zich zeer verdienstelijk, en bracht in Augustus 1573 aan de Spanjaarden, die een uitval deden, op den weg naar Brigdamme een gevoelig verlies toe; een

aantal gesneuvelden werden begraven op een plek nog heden als het Spanjaardsputje bekend. Na de overgaaf ging SCHOTTE in Middelburg wonen, waar de onverschrokken hopman in 1583 in de regeering kwam en in 1588 burgemeester werd; later kreeg hij het ambt van Rekenmeester der Generaliteit en ging naar den Haag, waar hij overleden is. SCHOTTE was tweemalen gehuwd: eerst met LEUNTJE THOOR of VAN THOOR en daarna met APOLLONIA GELEINSE of GILLISSE.

SIMON SCHOTTE, zoon van JACOB SIMONSE en L. VAN THOOR, werd te Ritthem geboren. In 1593 studeerde hij te Leiden en was met zijn halfbroeder APOLLONIUS onder de Zeeuwsche studenten, die in 1595 te Middelburg eene comedie of tragedie vertoonden, waarvan hiervoren reeds gesproken is Van de academie gekomen, werd hij in 1599 secretaris te Middelburg en in 1616 was hij in de commissie die van deze stad naar Engeland werd gezonden om te onderhandelen over den Engelschen Court of stapel, toen te Middelburg bloeiende, welke opdracht naar wensch werd vervuld en met eene milde belooning erkend. Twee jaren later werd hij met JACOB CAMPE naar de Algemeene Synode te Dordrecht afgevaardigd, waar hij de belangen der Contra-Remonstranten, doch heusch en gematigd, voorstond. Daar zijnde schreef hij in het album van GILLIS BECIUS: „Deus non delectator poenis nostris, sed confessionem querit erroris." In het begin van 1627 werd SCHOTTE lid van den Raad van State, en bij zijn vertrek ontving hij van de Heeren van Middelburg een zilveren vergulde schaal als eene hulde aan zijne groote verdiensten. Hij vertrok toen naar den Haag waar hij den 1 Augustus 1645 overleed. SIMON SCHOTTE was in Mei 1600 gehuwd met CORNELIA, derde dochter van JAN JANSZ. VAN DER HOOGE, in 1589 Burgemeester van Middelburg en ANNA VAN BORSSELE weduwe van JAN VAN LIESVELD en dochter van CORNELIS VAN BORSSELE, Burgemeester van Brouwershaven en MIJKEN HUIJBRECHTS. Van haar is nog een album bewaard met vele eigenhandige aanteekeningen van SIMON SCHOTTE. Zij hadden vijf zonen

en drie dochters. JOHAN de oudste zoon geboren in Augustus 1605, studeerde te Leiden in 1625 en werd Raad te Middelburg. De tweede zoon JACOB (1607—1670) is lid van den Hoogen Raad geweest en huwde in 1641 ANNA, de dochter van den secretaris te Vlissingen VAN ALTENA; de jongste zoon SIMON (1616—1691) ging in krijgsdienst en werd kolonel van een Zeeuwsch regiment en commandeur van Philippine. Hij trouwde eerst met HUGONIA ROLLANT, waaruit een zoon die op 15-jarigen leeftijd gestorven is, en over wiens testament een proces is gevoerd. (Zie Collectie VAN CITTERS in *Provinciaal archief*). „De kloeke, dappere en manhafte krijgsoverste," zooals SMALLEGANGE zijn vermoedelijken betaalsheer noemt, hertrouwde later met zijne huishoudster of dienstbode. Zijn stof rustte onder een fraai gedenkteeken in de St. Lievenskerk te Zierikzee (*Zelandia illustrata* dl. I). In de Collectie zijn eenige brieven van dezen commandeur aan Gecommitteerde Raden, waarin hij kennis geeft dat de Franschen troepen samentrekken op de grenzen; krijgsbehoeften vraagt tot verdediging van Staats-Vlaanderen (Mei 1673) en granaten voor de twintig grenadiers die bij iedere compagnie moeten zijn. Het facsimile zijner handteekening komt voor in G. A. VORSTERMAN VAN OYEN, *Berenning van Aardenburg.*

APOLLONIUS SCHOTTE, oudste zoon van JACOB en diens tweede vrouw A. GELEINSE of GILLISSE, werd te Middelburg geboren en was reeds vroeg een veelbelovend jong man. In 1591 ging hij te Leiden studeeren; waar zijn halfbroeder toen reeds was. Hij behoorde tot de beste studenten, en was vooral bevriend met zijn landgenoot, den lateren Hoogleeraar ANTONIUS WALAEUS, wiens opleiding aldaar meest door de Middelburgsche regeering bekostigd werd. Na geëindigde studie nam SCHOTTE zijn vriend mede op reis en bezochten zij de hoogescholen van Bazel, Bern, Genève, Lausanne en Heidelberg. In Juni 1602 werd hij pensionaris te Middelburg en was een groot vriend van JACOB CATS, die op zijn aandringen zich aldaar als advocaat vestigde en de practijk van

SCHOTTE overnam. Niet minder bevriend was deze met SIMON VAN BEAUMONT, gelijk blijkt uit de aanteekeningen op diens gedichten, door dr. J. TIDEMAN in 1843 uitgegeven

In 1610 werd hij lid van den Hoogen Raad, en overleed den 1 November 1639. Uit zijn huwelijk met MARIA VAN DER HOOGE, de zuster van zijn broeders vrouw, kwamen twee kinderen voort SIMON, die huwde met ANNA DE GRUYTER en eene dochter, die de tweede echtgenoote werd van den beroemden Engelschen bisschop dr. GILBERT BURNET, die haar tijdens zijn verblijf hier te lande leerde kennen. APOLLONIUS SCHOTTE was iemand wiens kundigheden in zijn tijd zóó algemeen bekend waren, dat BRANDT in zijn geschiedenis der Reformatie, sprekende over SCHOTTE's gezag in zaken van kerkleer, zich van iedere uitweiding daarover onthoudt „als sijnde hij genoegh vermaerdt door sijn treffelijke geleerdtheit" en P. C HOOFT zond hem de proeven zijner *Nederlandsche Historiën* om daarover „zijn grondigh geoeffend oordeel te vernemen." Als rechtsgeleerde had SCHOTTE niet minder grooten naam. A. VORSTIUS en FR. GRONOVIUS prijzen hem om strijd. Zijn tractaat *de Jure Dominii*, door P. CUNAEUS genoemd: divinas commentationes, is niet gedrukt, doch brieven van hem komen voor in de *Epistolae* van PETRUS CUNAEUS door PETRUS BURMANNUS in 1752 uitgegeven. De Latijnsche poëzie werd door hem met voorliefde beoefend en SALOMON's *Prediker of Ecclesiastes* in Latijnsche verzen overgebracht, waarop zijn vriend HUGO DE GROOT een lofdicht heeft gemaakt. In *Zeeuwsche Nachtegaal* (1623) komen enkele gedichten voor, die door ADR VAN DE VENNE in *Middelburgschen Lauwerhof* zeer worden geprezen. Een Latijnsch gedicht van SCHOTTE, dd. Leiden, Augustus 1600, is in het door J. W. TE WATER beschreven album van WALAEUS en verscheiden handschriften van hem schijnen nog bewaard te worden in de bibliotheek der Remonstrantsche gemeente te Amsterdam.

JACOB SCHOTTE, zijn broeder, geboren te Middelburg omstreeks 1586, studeerde te Leiden in 1602 en kwam in 1606

aan de Hooge school te Herborn. In 1612 werd hij Schepen te Middelburg, in 1615 en later meermalen Burgemeester en in April 1617 Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. In het volgend jaar werd hij afgezonden naar Utrecht in de zaak der Waardgelders, en in 1619 was hij met ADRIAAN VAN MANMAKER een der vier en twintig gedelegeerde rechters over JOHAN VAN OLDENBARNEVELT en andere gevangen heeren. Terugkomende kreeg hij voor de edele taak, om een ouden trouwen Staatsdienaar, zij het dan ook naar 's lands strenge wetten,. te doen ombrengen, van de Staten zilverwerk ter waarde van tweehonderd gulden (*Notulen September* 1619). In het volgend jaar was hij in gezantschap naar Engeland over de zaken van Boheme, waarvan de gekozen koning FREDERIK met een dochter van koning JACOB getrouwd was. Met de overige leden werd SCHOTTE rijk met zilverwerk beschonken en tot ridder geslagen, zoodat zijne afkomst uit het koninklijk bloed van den Vorst der Neder-Saxen daar niet bekend schijnt te zijn geweest. Na den dood van Prins MAURITS was hij in de commissie die wegens Zeeland het stadhouderschap aan FREDERIK HENDRIK moest opdragen en ook bij de introductie van dien vorst als stadhouder. In 1627 stond hij namens de Staten met ADRIAAN VAN MANMAKER over den doop eens zoons van den Koning van Boheme. Hij overleed den 22 April 1641. Zijn portret door C. DE PAS in prent gebracht werd door C. BOEY met een gedicht voorzien. JACOB SCHOTTE was getrouwd met JACOMINE VAN DER HOOGE eene zuster van de vrouwen zijner broeders, wat aanleiding gaf tot het rijmpje:

Drie SCHOTTEN *cloeck van sinnen,*
Die trouwden drie sottinnen.

Van de andere zusters was ANNA de oudste gehuwd met AERNOUT VAN CITTERS, en HELENA de jongste met PIETER VAN DER MEYDE te Rotterdam. Uit het huwelijk van JACOB SCHOTTE kwamen voort vijf dochters en één zoon.

Vóór de achttiende eeuw schijnt de familie uitgestorven.

Personen van denzelfden familienaam kwamen in Walcheren ook onder den landbouwenden stand voor, en in Vlissingen was een niet onaanzienlijk geslacht gevestigd, dat zich SCHOT schreef. Zoo is ook de verwantschap niet uit te maken met APOLLONIUS SCHOT, omstreeks 1610 kapitein in dienst der Oost-Indische Compagnie die uitgegeven heeft: *Discours van den seer vermaerden* A. S., *gheboren tot Middelburg in Zeeland, aangaende de Molucques en Verhael wegens syn voyagie gedaen van Bantam naer Botton, Solas en Timor, alsmede veel secreete aanslagen des Conincx van Spanje inde Indiën enz.* 1613. Hij was een verdienstelijk man en schreef in Juli 1613 aan zijn vriend MATTHEUS COTEELS (COUTEREELS?) over de goede uitzichten voor het Christendom in de Molukken. In het volgend jaar was hij overleden, en DE LA RUE deelt uit de notulen der Kamer van XVII mede, dat Bewindhebbers op verzoek der weduwe aan de kinderen toelegden duizend gulden, wegens zijn goede en trouwe diensten en omdat hij zich en de zijnen niet heeft gezocht te verrijken; welke som in hetzelfde jaar 1614 nog met vijfhonderd gulden werd verhoogd. Ook was in Oost-Indië een predikant PETRUS SCHOTTE, die van 1628—1633 op Ternate stond. *Zie* V. T. DE BRUYN, *a. w.*

SCHOUMAN (AART). Deze bekende schilder uit de achttiende eeuw, werd geboren te Dordrecht den 4 Maart 1710, doch was dikwijls te Middelburg, waar hij eenige jaren onderwijs genoot en later menigmaal vertoefde, daar hij er betrekkingen had en soms goed betaald werk vond. Zijn vader MARTINUS was aldaar beurtschipper op Dordrecht en zijn oom CORNELIS een niet onbekwaam schilder, van wien nog enkele teekeningen in de *Zelandia illustrata* worden bewaard: ook had deze in 1729 geschilderd, de toen door den stads-bouwmeester JAN DE MUNCK ontworpen zonnewijzer voor het stadhuis, waar van de spreuk aan een opschrift te Oxford schijnt ontleend te zijn. AART SCHOUMAN, die zich omstreeks 1736 in den Haag vestigde, was een vaardig portretschilder, wat het portret van

JACOB VERHEYE (1640—1718) door AART SCHOUMAN gekopieerd en door J. HOUBRAKEN gegraveerd, en menig ander afbeeldsel te Middelburg nog bewaard, getuigt. Vooral echter muntte hij uit in het schilderen van behangsels en zaalversieringen o. a. nog te vinden in het huis op de Dwarskaai G 108, afkomstig uit het Huis Oostkappel, in 1811 gesloopt, en in een zaal van het huis in de Lange Singelstraat N 182. De onderscheidene vogels, meest papegaaien, fazanten, eenden en pauwen, evenaren, gelijk gezegd is, in levendige voorstelling en schitterende kleurenpracht, de natuur zelve. Een in een waterplas op den voorgrond drijvend veertje schijnt het merk van dezen kunstenaar te zijn. Hij overleed te 's-Gravenhage den 5 Juli 1792. Eene beschouwing over dien schilder en zijne kunst komt voor in *Oud-Holland*, 1888 bladz 33.

SCHOUTEN Hz. (LEENDERT) werd geboren den 1 Januari 1828 te Dordrecht, uit HUIBERT, koopman en scheepsreeder aldaar (1795—1880), en JOHANNA VAN EFFEREN (1796—1839). Hij was bestemd voor den handel, doch wenschte predikant te worden, waarvoor hij te Utrecht van 1849 tot 1854 studeerde. Daarna werd hij predikant te Koudekerke (Walcheren), vervolgens te Veenendaal, Vianen, Apeldoorn, Harderwijk, Rotterdam en Utrecht. Reeds als knaap boezemde de inrichting van den tabernakel Israëls aan SCHOUTEN groot belang in, en begon hij alles te verzamelen wat daarop betrekking had. Tijdens zijn verblijf aan de academie, was het model reeds belangrijk gevorderd, en trok te Koudekerke de aandacht van vele bezoekers uit Middelburg en Vlissingen, doch sedert is het uitgebreid tot een hoogst merkwaardig kunstwerk, dat de eigenaar dienstbaar maakt aan zijne evangelieprediking. In 1888 heeft hij het beschreven onder den titel: *De Tabernakel*, *Gods heiligdom onder* ISRAËL, Utrecht (450 bladz.). Maar ook op ander gebied bezit de heer SCHOUTEN belangrijke verzamelingen, waarvan een overzicht wordt gegeven in de *Middelburgsche couranten van* 18 *en* 19 *September* 1885. SCHOUTEN is sedert

1863 gehuwd met ELISABETH JACOMINA COUVÉE en heeft kinderen. Behalve het genoemde werk heeft SCHOUTEN ook nog leerredenen uitgegeven en brochures over kerkelijke vraagstukken van den dag,

SCHRAVER (ANDRIES) werd den 27 Februari 1754 uit ouders van den werkenden stand te Brouwershaven geboren. Door eene tweede moeder verwaarloosd, vond de knaap een raadsman en steun in den onderwijzer BAREND HOCKE te Zonnemaire, naar welk dorp zijne ouders onderwijl waren verhuisd. In den familiekring werd de jongen doorgaans zóó onheusch behandeld, dat hij eindelijk moedeloos wegliep en te Zierikzee op een koopvaarder als zwabber aan boord kwam. Hier trok hij door vlug begrip en leergierigheid zóózeer de aandacht van den gezagvoerder NICOLAAS LETTE, dat deze op eene reis naar de Middellandsche zee, bij eene toevallige gelegenheid, in staat was om den jongen aan admiraal VAN KINSBERGEN, toen in Russischen dienst, te doen aanbevelen. Deze plaatste hem op een oorlogsschip als cadet bij de marine, en als zoodanig woonde hij op den 7 Juli 1770 den zeestrijd van Tschesmé bij, waarin de Turksche vloot schier geheel vernield werd. Na eervol ontslag te hebben gevraagd, keerde hij naar Zierikzee terug, bezocht zijn ouders en deed als stuurman en later als kapitein onderscheidene reizen naar de Levant en naar Archangel, totdat een borstbeenbreuk, welke slechts langzaam herstelde, hem dwong naar een ander beroep uit te zien. SCHRAVER ging in dienst bij den aannemer en metselaar te Zierikzee CORNELIS LOOKMAN, waar hij zich in de bouwkunde en daarmede verbonden vakken zóó bekwaamde, dat hij in 1776 door mr. NICOLAAS STEENGRACHT, tot metselaar en bouwkundige in zijne heerlijkheid Oosterland werd benoemd Daar gekomen, oefende hij zich met den ontwikkelden landbouwer HUBRECHT VAN DER STOLPE verder in de wiskunde, en gebruikte den vrijen tijd om zich kennis te verwerven van waterbouwkunde en dijkwerken, waarover

hij een en ander op papier stelde. Toen ik vóór ruim veertig jaren het vriendelijk gelegen dorpje op Duiveland meermalen bezocht, werd nog het nederige huisje gewezen, waar de metselaar gewoonlijk tot laat in den nacht „in de boeken zat te neuzen." Wat SCHRAVER over het dijkwezen had opgesteld, kwam toevallig in handen van den Veerschen pensionaris en rentmeester mr. FRANÇOIS ERMERINS, die dadelijk merkte, dat deze metselaar buitengewoon begaafd was, en door wiens invloed de landsarchitect COENRAAD KAYSER in 1788 hem voordroeg tot opzichter der gebouwen en kunstwerken aan het Zijpe. In 1795 werd SCHRAVER, wiens kunde meer en meer gewaardeerd werd, tot Volksrepresentant gekozen, wat hem zeker minder aanstond dan zijne benoeming tot adjunct-commies bij de zeewerken van Schouwen in het volgend jaar. Onder verschillende titels, zooals van Inspecteur en Commissaris-Inspecteur, klom de kundige en eerlijke ambtenaar nu op en werd een hoofdpersoon bij den Zeeuwschen waterstaat. Twee zijner verhandelingen: *Over het bestandmaken van mat- en kramwerken aan de zeedijken tegen den slag van het water* en *Over de suatie van Walcheren* werden in 1799 en 1804 door het Zeeuwsch genootschap bekroond en in 1807 gedrukt. Onder koning LODEWIJK werd hij, in laatstgenoemd jaar, Inspecteur van de zeewerken in het departement der Monden van de Schelde, en vooral na den stormvloed van 12 Januari 1808, bewees hij zulke belangrijke diensten, dat de Koning hem eene aanzienlijke gratificatie schonk. In Augustus 1810 werd SCHRAVER door den adjudant des Keizers, generaal BERTRAND, te Vlissingen bescheiden, en opgedragen de noodige ontwerpen te maken voor de afdamming van het Sloe en de Ooster-Schelde, en de vereeniging van Walcheren met den vasten wal. Nog vóór het einde des jaars werd door den ingenieur een volledig ontwerp aan den kolonel-commandant der genie te Vlissingen ingezonden, dat spoedig onder het oog des Keizers kwam. SCHRAVER werd daarop naar Parijs ontboden, waar hij het plan der afdamming van de Ooster-Schelde verder uitwerkte

en den 28 Januari 1811 persoonlijk aan Napoleon aanbood. Zijn onderhoud met den Keizer was merkwaardig, en werd mij in bijzonderheden medegedeeld door zijn schoonzoon Pieter Daniel Buyze (1800—1889) med. doctor te Terneuzen, gehuwd met Johanna Schraver (1801—1871). De Keizer scheen ingenomen met den eenvoudigen maar scherpzinnigen Zeeuw, en benoemde hem reeds na het eerste onderhoud tot Hoofdingenieur bij het korps der bruggen en wegen. Toen de vorst toevallig eens opmerkte, dat Schraver een zilveren passer gebruikte met een opschrift, waaruit bleek, dat hij die tijdens de expeditie op Walcheren van een Engelsch ingenieur gekregen had, vroeg Napoleon „Les Anglais sont donc vos amis? waarop de Zeeuw rondborstig antwoordde: „Sire, dans l'art, je ne connais ni amis ni ennemis." De Keizer glimlachte en zond hem den volgenden dag een kostbaar gouden horloge ten geschenke. Na twee maanden in Parijs te hebben vertoefd, keerde hij naar Zeeland terug, en zijn ontwerp zou waarschijnlijk uitgevoerd zijn geworden, indien de oorlog van 1812 niet tusschenbeide was gekomen. Na de omwenteling van 1813 bevestigde de Souvereine vorst hem in zijn rang, waarin Schraver met onverzwakten ijver werkzaam bleef, totdat hij in 1827, op drie en zeventigjarigen ouderdom, het verzochte ontslag op de meest eervolle wijs en met een buitengewoon pensioen verkreeg. Slechts kort genoot de grijsaard van de rust, daar hij reeds den 17 Juni van datzelfde jaar te Terneuzen overleed. Hij was eerst gehuwd met Maria Verschuere, en als weduwnaar met Sara de Vos, die hem tot 19 April 1828 overleefde. Uit het eerste huwelijk werden drie zonen te Oosterland geboren: Govert in 1780; Kornelis in 1781 en Jacob in 1784, waarvan de middelste Kornelis als Hoofdingenieur-titulair bij den Waterstaat in 1849 gepensionneerd, en in hetzelfde jaar te Leur in Noord-Brabant overleden is. Deze was in April 1815 te Burgh getrouwd met Elisabeth Susanna de Kater (1797—1837) en had een talrijk gezin, waarvan een

der zonen J. SCHRAVER (overleden 1885), eerst opzichter van den Waterstaat, en later oppercommies van het waterschap Walcheren is geweest.

Het portret van ANDRIES SCHRAVER komt als silhouet voor bij de levensschets in *Zeeuwsche Volksalmanak van* 1840; alsmede op een schilderstuk door J. H. KOEKKOEK, voorstellende het graven der nieuwe haven van Middelburg in de omstreken van Veere in 1816, bewaard in de Oudheidskamer te Middelburg. Behalve de bovengenoemde prijsverhandelingen heeft SCHRAVER in 1822 doen drukken: *Een blik op Zeeland*, waarin hij vurig de toen wel eens geuite meening bestrijdt, dat het behoud dezer lage landen eigenlijk de kosten der zeeweringen niet waard is; een geschilpunt dat wij ons tegenwoordig nauwlijks meer kunnen voorstellen.

SCHROEDER (JAN) of SCHRÖDER werd geboren te Vlissingen den 15 November 1800. Zijn vader was officier bij de marine der Republiek en afkomstig uit Kleef, waar ook de zoon zijn eerste levensjaren doorbracht. Twaalf jaren oud kwam hij in dienst bij de Fransch-Nederlandsche marine, werd in 1816 adelborst bij de Nederlandsche zeemacht en in 1821 voor wapenfeiten in Oost-Indië ridder der militaire Willemsorde en in 1819 luitenant-ter-zee. Na de belegering der citadel van Antwerpen, kreeg hij het ridderkruis van den Nederlandschen leeuw, werd kapitein-luitenant, en deed in 1844 met Prins HENDRIK eene reis naar de Middellandsche zee. Bij het oprichten eener Pruisische marine werd hij, op aanbeveling der Nederlandsche regeering, aan het hoofd dier zeemacht geplaatst. Als kapitein-ter-zee ontving hij van 't Nederlandsch bestuur eervol ontslag en ging in 1848 in Pruisischen dienst als Commodore over, in welke betrekking hij in 1852 met een paar fregatten de reede zijner geboorteplaats bezocht. In 1858 werd SCHRÖDER tot vice-admiraal benoemd en in Maart 1859 geplaatst aan het hoofd van het Marine-Departement met zitting en stem in het ministerie.

Die hooge betrekking heeft hij echter slechts kort bekleed, daar hij nog in hetzelfde jaar is overleden. Hij was tweemalen gehuwd en liet kinderen na. Zijn levensbericht komt voor in *Conversations-Lexikon* 1859; alsmede in *Amsterdamsche courant* van 26 October 1891.

SCHRYVER (Remigius of Remy), geboren te Middelburg, of op een der dorpen van Walcheren, in de eerste helft der zeventiende eeuw, was een bekwaam toonkunstenaar. In November 1670 werd hij, op aanbeveling van vele liefhebbers der muziek, aangesteld tot organist en klokkenspeler te Middelburg op een bezoldiging van honderd pond 's jaars, onder voorwaarde, dat hij met het college van muzikanten „moest correspondeeren, en derzelver bijeenkomsten op verzoek bijwonen." Hij had een muziekhandel en boekdrukkerij, naar ik vermoed, bij de Beurs in het huis Cicero, welke eerst door zijne weduwe en vervolgens door zijn zoon Michiel Schryver tot 1735 werd voortgezet. Remigius overleed, na langdurige verzwakking, op den 11 Februari 1681, en in de werken van zijn vriend Joachim Oudaan wordt een gedicht gevonden: *Op het overlijden van den lieftalligen en godvruchtigen* Remigius Schryver. Naar het oordeel zijner tijdgenooten, was hij een in kunst zeer ervaren man en een uitstekend componist, wat vooral uitkwam in zijne muziek bij J. Oudaan, *Uitbreiding van het boek der Psalmen*, Rotterdam 1680, dl. I en van een dergelijk werk van M. van Westhuyze. In de boekerij van Jac. Koning was een eigenhandig geschrift van Schryver, waaruit blijkt dat hij een ijverig lid was der Middelburgsche Rederijkerskamer Het bloemken Jesse, onder de spreuk „In minne groeijende." In de genoemde drukkerij, door zijn zoon voortgezet, kwamen in de 18e eeuw o. a. van de pers de werken van C. Tuynman, en in 1715 de *Analecta med. aevi* van Brouerius van Nidek. Over Remigius Schryver zie men *Bouwsteenen voor eene geschiedenis der muziek*, dl. I, II, 1872; *Navorscher* enz.

SCHUTTERS. CORNELIS SCHUTTERS werd den 5 Februari 1767 te Middelburg geboren uit PIETER en ELISABETH NESTELING, eerzame lieden uit den burgerstand. Na den vroegen dood zijner ouders, werd hij op zevenjarigen ouderdom in het Burgerweeshuis opgenomen. Toen het bleek, dat de jongen meer dan gewone talenten had, besloten regenten hem geen ambacht te doen leeren, maar liever voor apotheker op te leiden. Zoo geschiedde het en hij beantwoordde zóózeer aan de verwachting, dat hij werd in staat gesteld om zich in 1793 als apotheker in Vlissingen te vestigen, waar hij 't volgend jaar in het huwelijk trad met MARIA JOHANNA BOMERS (overleden 5 December 1837). In 1808 deed hij zijne apotheek over, en werd griffier op de secretarie der stad. Met het bombardement van 1809 verhuisde hij naar Middelburg, waar hij in het volgend jaar de betrekking kreeg van tweeden boekhouder bij de Sociëteit der Zaagmolens, die hij tot zijn dood op 27 September 1848 vervuld heeft. Gelukkig heeft de brave en eerlijke man niet beleefd, dat deze, door ieder buitengewoon solide geachte maatschappij, in Januari 1861 failleerde. SCHUTTERS had een buitengewone gemakkelijkheid om in rijm te schrijven, en het ontbrak hem niet aan verbeelding en warmte van hart. Wanneer hij meer in de gelegenheid ware geweest om zich te oefenen, zou hij waarschijnlijk in ruimer kring zijn bekend geworden. Hij heeft een tal van gelegenheidsgedichten uitgegeven. Van hem is gedrukt: *Proeven van gezangen*, Vlissingen 1804. — *Christelijke opwekking aan de gealimenteerden der diaconie te Vlissingen* 1804. — *Gedachten bij den watervloed van* 15 *Januari* 1808. — *Bij het overlijden van ds.* E. H. HUGENHOLZ *in Augustus* 1808. — *Hulde aan den Souvereinen vorst*, 1814. — *Roemrijke overwinning op den* 17 *en* 18 *Juni* 1815. — *Opwekking aan de Nederduitsche Hervormde gemeente te Middelburg in* 1815. — *Vreugdezang bij de opening van de nieuwe haven te Middelburg*, 1817. — *Een woord aan de Hervormde gemeente*, 1823. — *Op het overlijden van ds.* A. DRIJFHOUT, 1827. — *Op het emeritaat van ds.* A. J. SNOUCK HURGRONJE, 1844.

Een der zonen van bovengenoemden was CORNELIS ELISA SCHUTTERS, een vlug, voorkomend en kundig man, doch naar het schijnt, minder geschikt voor handelszaken, daar een boek- en plaathandel dien hij begon, door te goed vertrouwen deerlijk in de war liep. In 1836 werd hij koster der Koorkerk en van het Consistorie en hier bleek hij de rechte man op de rechte plaats te zijn. Gedurende vele jaren is SCHUTTERS door nauwgezetheid, en kennis, de spil geweest van het kerkelijk leven te Middelburg en de rechterhand der predikanten. Toen de onvermoeide en werkzame ruim zeventigjarige in Mei 1875 na lang borstlijden werd weggenomen, stonden de meeste leden van den kerkeraad en vele oudkerkeraadsleden, bij zijn graf, waar hulde werd gebracht aan den zoo verdienstelijken man, die ook den volgenden Zondag, als een voorbeeld van trouwe plichtsbetrachting in kerkelijke bedieningen, bij de godsdienstoefeningen werd herdacht.

SCHÜTZ (JAN FREDERIK), geboren te Middelburg den 2 December 1817 uit BENJAMIN ADRIAAN en CATHARINA ELISABETH VAN ZUYLEN. Zijn vader, die ter zee gevaren had, stierf toen hij nog een kind was, en zijne moeder onderhield het gezin door een winkel in het huis met de luifel op de Groote markt tusschen de Langedelft en de Gravenstraat waarin potten en pannen, zoo genoemd geleierd goed, en vischwaren werden verkocht. De zoon wenschte naar zee te gaan, doch liet ter wille zijner moeder dat voornemen varen, welk beroep door eene steeds toenemende doofheid voor hem ook minder geschikt was. Nu begon hij zich meer toe te leggen op teekenen, waarvoor hij veel aanleg had, welke zich door het onderwijs op de Teekenacademie zóó ontwikkelde, dat hij doorgaans de eerste prijzen behaalde Later vestigde hij zich als onderwijzer in het teekenen en schilderen, en kreeg vrij wat lessen, die hem een tamelijk bestaan bezorgden, maar ook een eigenaardige populariteit verschaften; want er was niemand in Middelburg, die den kinderlijk naiven en goedmoedigen

Schütz niet waardeerde en liefhad, gelijk zijn leerlingen en oudleerlingen op zijn zeventigsten verjaardag treffend hebben getoond. Over zijn talent als kunstenaar zal pas de nakomelingschap rechtvaardig kunnen oordeelen, maar nu kan reeds gezegd worden, dat er vooral in sommige zeestukken van Schütz in opvatting en uitvoering een buitengemeen aangrijpende kracht schuilt, zoodat het soms schijnt of de geheimzinnige zee aan den stillen diepdenkenden man het geheim had geopenbaard om golven en lucht in de bonte wisseling van kleuren en tinten met opmerkelijke juistheid op te vangen en op het doek te brengen. Er is zoowel in de effen waterspiegels, als in de door storm bewogen baren, een eigenaardige aanslag, welke zijne schilderijen terstond kenmerkt, terwijl zij zich tevens onderscheiden door schoone lichtspeling, helder koloriet en nauwkeurige afbeelding der stilliggende of wiegelende vaartuigen. De meeste en misschien de beste zijner schilderijen zijn voor kleine prijzen, meest voor twee of driehonderd gulden aan kunstkoopers in het buitenland verkocht, want Schütz had bedroefd weinig handelsgeest. Waarschijnlijk werden zij met een meer bekenden naam voorzien en met niet weinig winst in Engeland en Amerika geplaatst. Zelfs over dergelijke miskenning, kon de goede Schütz glimlachend spreken, en hij gevoelde zich tevreden als de kunstwerken, die uit zijn ziel waren geweld, en die hij innig lief had, maar een goede plaats kregen, waarbij hij eigen persoonlijkheid voorbij zag.

Na langdurige verzwakking, overleed op den 27 Februari 1888 deze merkwaardige man. Uit zijn huwelijk met Maatje Revers liet hij kinderen na, en zijn oudste zoon Willem is een niet onverdienstelijk schilder. In de *Middelburgsche courant* van 1 Maart, schreef (W. N. F.) S(ibmacher) Z(ijnen) een goed woord te zijner gedachtenis.

SCHUURMANS (Johannes Willebrordus) werd geboren te Rotterdam in 1798 op St. Willebrordsdag (7 November)

waarom zijn Roomsch-katholieke ouders, SIMON en LAURENTIA DEKKERS, hem noemden naar den grooten heidenapostel dezer streken. De jongeling toonde vroeg aanleg voor letterkunde en muziek, doch toen hij op dertienjarigen ouderdom voor zich zelf te zorgen had, moest hij een administratieven werkkring kiezen, daar een ongemak aan het been hem voor anderen arbeid minder geschikt maakte. Zijn lievelingsvakken bleven hem échter sterk aantrekken, en daar de letterkunde geen voldoend middel van bestaan kon opleveren, legde hij zich bijzonder op de toonkunst toe, en werd muziekonderwijzer, dat hij levenslang gebleven is. Zacht en beminlijk van inborst, en met een zeer innemend uiterlijk, had deze goede man er vooral uitnemend den slag van om kinderen te onderwijzen en hen lust voor de toonkunst in te boezemen. Jarenlang nam hij deel in het muzikale leven van Middelburg, en vervulde hij de niet gemakkelijke taak van correspondent van het tijdschrif *Caecilia*; later gaf hij in de *Middelburgsche courant* verslag wat in de stad op muzikaal gebied voorviel en zijne critiek getuigde, zoowel van ontwikkelden kunstsmaak als van fijne beschaving en groote welwillendheid. De letterkunde werd echter ook niet door hem vergeten. Hij was een werkzaam lid van het Nut. en van 1824 tot 1847 trad hij meermalen als spreker op. Ook in de Maatschappij V. W. maakte hij zich meer dan veertig jaren verdienstelijk. „Le plaisir de se voir imprimé" woog bij SCHUURMANS niet zwaar en hij was niet gemakkelijk te bewegen vruchten van zijn arbeid voor de pers af te staan. Voor het *Tijdschrift van algemeene kundigheden*, dat te Middelburg van 1826 tot 1828 door J. MOENS en C. E. SCHUTTERS werd uitgegeven, schreef hij in 1826 eene vertaling in proza van BYRON's *Giaour*, en in 1827 een *Lierzang aan de dichtkunst.* In de *Jaarboekjes van V. W.* van 1831, 1833, 1850, 1851 en 1852 komen gedichten van hem voor, en in *De Zondagsbode* plaatste hij, op aandringen van den redacteur, zijn vriend J. J. L. TEN KATE, enkele gedichten, waarvan vooral *Een cypressentakje* werd geprezen.

Meest gleed het leven van Schuurmans rustig voorbij; maar in 1846 verdonkerde de schaduw van den dood zijn weg. Hij was 1825 gehuwd met Sara Dorothea Lodewig Meijer en had een eenig kind, een bloeiend meisje, den oogappel harer ouders. Zij stierf veertien jaren oud in Maart 1846. Nauwlijks had de tijd de diepe smart van den gevoeligen man eenigermate gelenigd, toen in October 1853 zijne echtgenoote hem geheel onverwachts ontnomen werd. Hoewel de oude opgewektheid van toen af voor goed verloren was, droeg Schuurmans berustend het zware kruis, en trachtte zijn smart te verminderen door onvermoeide werkzaamheid en door hartelijke deelneming in de vreugde en het leed van anderen. Zonder pijn, kalm en verlangend naar het einde, overleed hij op den 20 November 1875. Zes dagen later werd zijn stoffelijk overschot door de leden der afdeeling van de Maatschappij V. W. naar het graf vergezeld, en bracht „frater" J. C. Altorffer een treffenden afscheidsgroet aan den braven man.

SCHUYLENBURGH (Hendrik van) was in het midden der zeventiende eeuw een gunstig bekend teekenaar, schilder en glasschrijver te Middelburg. Hij vervaardigde in 1647 nauwkeurige afbeeldingen van de gedenksteenen en andere voorwerpen, den 5 Januari van dat jaar gevonden op het strand te Domburg, welke teekeningen door Hendrik Danckers in koper werden gebracht, en kort daarna in 's-Gravenhage uitgegeven. De oorspronkelijke teekeningen, waarschijnlijk afkomstig van den ambachtsheer van Domburg, worden in *Zelandia illustrata* bewaard. Een exemplaar dier teekeningen komt ook voor in de Nationale bibliotheek te Parijs (*Messager des sciences hist.* 1869, bladz. 137). Verder worden in de *Zelandia illustrata* gevonden, drie bladen, waarop teekeningen zijn geplakt, voorstellende: *Antyke steenen en penningen, gevonden op het zeestrandt bij Domburgh in Zeelandt op* 3 *Januari* 1651, waarbij van Schuylenburgh schreef: „Alsoo er een

extraordinarys Oostenwind waeyde en het water laegh afliep, zoo is daer gevonden een heydens capelleken; en heb ick door ordre van mijnheer den (Middelburgschen) burgemeester Apollonius Veth, president van de kamer van Walcheren, deese steenen en penningen geteykend en naar het leven gecolerd (gekleurd)." Vgl. Janssen, *Romeinsche beelden en gedenksteenen* in *Nieuwe werken van het Zeeuwsch genootschap*.

SCHWANCKE (Willem) ook wel Swancke. Volgens de la Rue was deze man een dier stillen in den lande, die soms een grooten en weldadigen invloed uitoefenen in een kleinen kring. De familie, hoewel waarschijnlijk uit Duitschland afkomstig, was reeds in het begin der zeventiende eeuw in Zeeland gevestigd. In 1636 was Nicolaas Schwancke Raad en Schepen te Veere, en gehuwd met Elisabeth, dochter van Bartholomeus Dierix, burgemeester en rentmeester te Oostburg. Deze Nicolaas schijnt in 1665 schepen te zijn geworden in het College van het Vrije van Sluis; een zijner zonen Abraham volgde hem als schepen op; een andere François werd predikant te St. Kruis, en daarna te Sas van Gent. Daar werd op den 8 Juli 1675 geboren Willem Schwancke. Reeds op de Latijnsche school te Middelburg muntte hij boven velen uit, en vertrok met lof in 1694 naar de Utrechtsche Hoogeschool. Vier jaren later vestigde hij zich als advocaat te Middelburg. In 1702 werd hij lid van den Raad van Vlaanderen. Hij bleef ongehuwd en overleed den 1 Februari 1733. De la Rue is onuitgesproken in lof over dezen door kennis en karakter voortreffelijken man, aan wien hij, naar hij verhaalt, vooral op godsdienstig gebied veel heeft te danken. Schwancke schijnt een oprecht, vroom man geweest te zijn, doch huldigde het dweepzieke mysticismus zijner dagen. Zijne *Stichtelijke Rijmoefeningen* zagen te Middelburg in 1729 het licht, en de door P. G. Witsen Geysbeek *a. w.* aangehaalde regels,

Christus Gij Hemelsch Vorst!
Citroen voor mijnen dorst.

bewijzen, dat deze rijmen geen hooge vlucht namen. Met de *Nagelaten gedichten* door DE LA RUE in 1734 in het licht gezonden, is het niet beter gesteld. Hij beoefende ook de teekenkunst, naar zijn vriend zegt, met buitengemeen talent, gelijk bleek uit eene fraaie teekening door hem aan DE LA RUE gelegateerd, voorstellende JEZUS aan het kruis, met de stad Jerusalem in het verschiet. Ook in de muziek was SWANCKE ervaren, en eenige kunstliefhebbers verzamelden zich tot oefening iederen Zaterdagnamiddag bij hem aan huis. Zijne nagelaten boekerij werd in November 1733 te Middelburg verkocht. Zij had hem volgens nauwkeurige aanteekeningen omstreeks 1800 gulden gekost, doch bracht ruim 2400 gulden op, daar menigeen voor een boek meer betaalde dan het gekost had, om een gedachtenis te bewaren aan dezen bescheiden en goeden man. Zijne zusters beoefenden ook de dichtkunde, gelijk K. G. LEYDECKER mededeelt in zijn lofdicht vóór de *Stichtelijke Rijmoefeningen*.

SCHWARZENBACH (JACOB). Hij was van Duitsche afkomst, gelijk menigeen in Veere, die van militairen aldaar in garnizoen afstamde, en bleef als huis- en behangschilder gevestigd in zijne geboortestad, waar hij ook voor een kunstenaar gold. „Hij heeft zich in die stad en ook elders bekend gemaakt door welgelijkende en keurig uitgewerkte afbeeldingen, door fraaie en fijne schilderijen, door ets- en graveerkunst," zoo schrijft de uitgever C. M. DE GRAAF voor het boekje: *Iets van* HENDRIK ANTONIE TOLLÉ, onder een rijm bij het portret op het titelblad. Zijn werk geeft echter geen groot denkbeeld van zijn talent. In 1790 was hij ook secretaris der Rederijkerskamer te Veere.

SEBILLE (CHARLES). Deze werd in de laatste helft der zeventiende eeuw te Goes geboren, waar zijn vader DANIEL SEBILLE van 1681 tot zijn dood in 1712, predikant der Waalsche gemeente was. Hij verplaatste zich naar Amsterdam,

waar hij in den handel fortuin maakte, een rijk koopman werd en een beschermer van kunst en wetenschap. Door de verzenmakers dier dagen werd de milde gastheer hoog geroemd, maar ook door zijn bijzonderen vriend SYBRAND FEITAMA (1694—1758). Toen SEBILLE den 8 Juli 1738 overleed, ontbrak het niet aan lof- en lijkdichten, en de oud Oost-Indische schipper JAN DE MARRE schreef in *Hof- en Mengeldichten*, Amsterdam 1746, wel wat overdreven. „De schaal der dichtkunst is verbroken met uw leven." SEBILLE heeft van 1722 af, eenige tooneelstukken uit het Fransch vertaald, die ook opgenomen zijn in zijne *Tooneel-poëzie* en de daar bijgevoegde *Lijk- en Grafdichten op denzelve*, Amsterdam 1742. Vgl. *Biographisch woordenboek* (1888).

SEELHEIM (HEINRICH FERDINAND), geboren den 3 Februari 1836 te Uelzen aan de Ilmenau in Hannover, is de tweede zoon van senator FERDINAND SEELHEIM uit Maagdenburg en WILHELMINA KRATZMANN. Hij bezocht de scholen en ook de Latijnsche school in zijn geboorteplaats, vervolgens de Real-Schule in Lüneburg, leerde het vak van pharmaceut en studeerde op het chemisch instituut van prof. dr. R. FRESENIUS te Wiesbaden van 1855 tot 1859. Van daar vertrok hij naar de universiteit te Göttingen, waar hij twee jaren bleef en den graad verwierf van Phil. doctor. Van 1861 tot 1865 was hij assistent aan het scheikundig laboratorium te Amsterdam, van waar hij den 2 Februari 1865 benoemd werd tot leeraar in de scheikunde aan de Rijks Hoogere burgerschool te Middelburg. Tot leedwezen der vele vrienden, die dr. SEELHEIM zich in Zeeland had verworven, werd hij den 1 Januari 1878 in dezelfde betrekking naar Utrecht verplaatst, waar hij nog werkzaam is. Van zijne vele geschriften hebben de volgende op Nederland en vooral op Zeeland betrekking: *De grondboringen in Zeeland. Uitgegeven door de Koninklijke Akademie van wetenschappen te Amsterdam*, 1879. — *Sur la salure des eaux de la Zelande. Archives Neerland*, dl. IX. — *Sur les*

tourbières d'eau saumâtre. Archives Neerland., dl. XIII. — *Les lois de la perméabilité du sol. Archives Neerland.*, dl. XIV. — *Verslag omtrent het onderzoek der grondsoorten in de Betuwe*, 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij 1883. — *Beitrag zur Entstehungs-Geschichte der Niederlände* in *Verhandl. des naturhist. Vereins der pr. Rheinlande und Westphalens*, 1885.

SEGAAR (CAROLUS). Deze bekende godgeleerde werd den 26 Januari 1724 te Leiden geboren. Zijn vader was echter van een deftig geslacht uit Embden, evenals zijne moeder FENNA ELIDIA HEYKENS of HAYKENS. Hij werd voor predikant opgeleid, en na afloop zijner studiën in 1748 te Benthuizen beroepen. In hetzelfde jaar vertrok hij naar Goes en werd aldaar in Januari 1749 bevestigd. Slechts drie jaren bleef hij hier werkzaam, daar hij in November 1752 naar Groningen vertrok, van waar hij in 1766 als Hoogleeraar in de Grieksche taal, en later ook in de uitlegkunde van het Nieuwe Testament, te Utrecht beroepen werd. In 1803 werd hij emeritus, doch overleed reeds den 23 December van dat jaar. SEGAAR werd algemeen erkend als een buitengewoon geleerd man, wat verschillende werken getuigen. Vooral wordt geroemd zijne *Oratio de* HUGONE GROTIO, *illustri humanorum et Divinorum Novi Foederis scriptorum interprete*, Tr. ad. Rh. 1785. Zijn portret door L. BRASSER gegraveerd, door A. VAN PADDENBURG uitgegeven met een lofdicht op de „Lieftallige SEGAAR" door HIER. VAN ALPHEN, is in *Zelandia illustrata.*

SERLÉ. Het geslacht SERLÉ was een der vele uit noordelijk Frankrijk naar Staats-Vlaanderen geweken familiën, en daar in verschillende kringen voorkomende. PIETER SERLÉ, geboren te Philippine in 1684 en overleden in 1730, was een rijmelaar, die in 1712 te Middelburg deed drukken eene berijmde geschiedenis der oorlogsbedrijven in de eerste jaren der achttiende eeuw onder den titel: *Des bondgenoots triumphwagen, bestuwd met krijgstropheen enz.* Zijn zoon CAREL SERLÉ

te Oostburg was ook een soort van dichter en bezong in 1737 de bruiloft van ELIAS SONNAVILLE, griffier en thesaurier te Oostburg, met JOHANNA MARG[A] VAN GREVENBROEK uit Kruiningen. Diens zoon KAREL SERLÉ, geboren 1731, was chirurgijn te Oostburg, en daar vele jaren burgemeester. Later ging hij te Middelburg wonen, doch zijn naam bleef in herinnering, door het orgel dat hij in 1806 aan de Hervormde kerk te Oostburg schonk. Van deze familie vestigden zich enkelen in de achttiende eeuw in Walcheren en kwamen aldaar in den patriotischen en Franschen tijd, tot eenig aanzien. PIETER JACOBUS SERLÉ was destijds een voornaam graanhandelaar en lid van den Raad van Walcheren en de municipaliteit van Middelburg. SIMON SOHIER SERLÉ was kapitein der grenadier-compagnie van de cohorte urbaine te Middelburg, die zich in 1813 verzette tegen den uittocht naar Vlissingen, en later was DIRK JOHAN VAN DER HORST SERLÉ (overleden 5 Maart 1863), een geacht notaris.

SEU (JOHANNES). Een der meest bekende predikanten tijdens de vestiging der Nederlandsch Hervormde kerk in de zestiende eeuw, was JOHANNES SEU. Van hem ging de lof uit, „dat hij zich sonderling wel kweet in den wijngaard des Heeren" en de kerkeraad te Middelburg verheugde zich dan ook hartelijk, toen uit Frankfort het bericht kwam, dat hij het in Juni 1576 op hem uitgebrachte beroep had aangenomen. In December van hetzelfde jaar deed hij zijne intrede, en bleef vervolgens tot aan zijn overlijden aan de gemeente verbonden, hoewel hij meer dan eens elders beroepen werd. SEU was een kundig en pittig man en een invloedrijk lid van den kerkeraad, waarom hem dikwerf moeilijke commissiën werden opgedragen. Zoo was het geen aangename taak, om in October 1577 den burgemeester JAN ARENDS (BOOM) te gaan „vermanen," omdat hij op den maaltijd van den graaf VAN NASSAU te veel gedronken had; maar nog moeilijker was het zeker, toen de kerkeraad en de stedelijke

regeering hem in Maart 1595 opdroegen te gaan naar Leiden om prof. Franciscus Gomarus, of anders in Rotterdam den predikant Daniel Colonius, over te halen om een beroep naar Middelburg aan te nemen, welke zending echter niet slaagde. Door den kerkeraad werd hij meestal gecommitteerd, wanneer de magistraat moest worden aangesproken, en bijv. verzocht te vigileeren tegen het dansen, het duinrijden, de St. Maartensvuren en dergelijke loszinnigheden en superstitiën. Toen de bekende staatsman Jacob Valcke er bij de Consistorie sterk op aandrong, om in huis ondertrouwd te worden, werd daaraan eindelijk toegegeven en de taak aan Seu opgedragen. Deze ijverige predikant hield zich zóó vast verzekerd van de onfeilbaarheid zijner beginselen, dat hij jegens andersdenkenden, als van zelf, onverdraagzaam werd. Vooral de dwalingen der Doopsgezinden poogde hij te wederleggen in een paar hevige geschriften. In 1599 liet hij te Middelburg drukken: *Schriftmatige artikelen tegen de ongeschikte en valsche dwalingen der wederdooperen*, en in het volgend jaar: *Corte beschrijving van het ambt der overheid en wederlegging van een boekje, dat een wederdooper, met verzwijging van zijn naam, heeft laten uitgaan jegens de dienaren des Woords dezes eilands en hun geschrift: Tegen het recht gebruik des Crychs.* Ook tegen de Martinisten of Lutherschen ijverde hij menigmaal in de vergaderingen van den kerkeraad, waar de oude strijders voor vrijheid van geweten spoedig terugschrikten voor de toepassing van het beginsel, dat ieder God naar eigen overtuiging moest kunnen dienen Meer lof dan met dien vinnigen strijd tegen andersdenkenden, verwierf Seu zich door de stichting van een fonds tot opleiding van studenten in de theologie, dat nog heden vruchten draagt. Bij testament van 23 Februari 1608, maakte deze predikant en zijne huisvrouw Catharina van der Beke, die geen kinderen hadden, elkander wederkeerig erfgenaam, onder bepaling, dat, na den dood der langst levende, hunne bezittingen, na aftrek van eenige legaten, zouden worden een fonds, waarvan de intrest moest strekken tot opleiding van

zooveel studenten in de theologie, „welke niet naar gunst maar naar bekwaamheid moeten worden gekozen," als met die renten gevoeglijk konden onderhouden worden. Het beheer over deze zaak is tegenwoordig opgedragen aan curatoren over het gymnasium, met toevoeging van twee predikanten door curatoren te kiezen SEU werd begraven den 7 Januari 1613, en zijne echtgenoote stierf kort daarop, zoodat ten gevolge der boedelscheiding reeds den 22 October 1613 de administratie naar den wil des stichters tot stand kwam. Dit fonds werd later nog door onderscheiden personen met legaten beschonken, waarvan hier vermeld worden: ROELAND MAGNUS, van de bekende familie, die in de school alhier onderwijs had genoten; JACQUES ROGGEMANS, een jongman uit Gent te Middelburg overleden, waarvan een som van 25 £ in de rekening over de jaren 1625—1631 wordt verantwoord; ABRAHAM CORNELISZ. LEENAERTS, die in 1633 een legaat „aan de studenten" maakte, welke beschikking tot een proces aanleiding gaf; GUALTHERUS DE FOURMENOIS in 1634; mejuffrouw CORNELIA DE LANGE, die in 1676 eene obligatie op de Leenbank te Middelburg aan het fonds legateerde; prof. ISAAC SCHORER, predikant en curator, legateerde daaraan 200 £, en zijn vriend JACOBUS WILLEMSEN hoogleeraar, bemaakte bij testament van 7 December 1776, de som van 3000 gulden. De tierceering in 1810 bracht ook deze studiebeurs aanmerkelijke schade, thans door zorgvuldig beheer langzamerhand hersteld. Het fonds beantwoordt dan ook nog altijd aan zijne bestemming.

Hier is het misschien de geschikte plaats om te vermelden, dat door ABRAHAM MEYNGERS, emeritus-predikant van Grijpskerke, bij testament, gepasseerd voor den notaris M. SMYTEGELT te Middelburg op den 27 Juni 1749, en in datzelfde jaar door den dood bekrachtigd, werd gelegateerd aan behoeftige arme lieden, of arme studenten 500 £ Vl., welk legaat staat ter beschikking van de consistorie te Middelburg.

SIBERSMA (DANIEL SIMON) was een zoon van den be-

kenden Amsterdamschen predikant HERO SIBERSMA (zie *Boekzaal* 1728) en CATHARINA RUARDI en werd geboren in 1696. Hij studeerde te Leiden en werd in 1726 te Koudum en Schermerhorn en in 1727 te Middelburg beroepen. Den 18 April 1728 deed hij zijne intrede. en DE LA RUE, die er bij tegenwoordig was, verhaalt, dat de godsdienstoefening te half twee aanving en niet voor over half zeven eindigde. Het was niet te verwonderen, dat een zwak jong man zich op die wijs dood preekte. Hij trad slechts twintig malen voor de gemeente op, en stierf aan een longlijden, den 21 November 1728. SIBERSMA had groote gaven, doch heeft alleen in zijne jonge jaren in druk uitgegeven: *Paraphrases Horatianae* 1718. De vermaarde KAREL KOENRAAD REITZ, toen praeceptor aan de Latijnsche school te Middelburg, vervaardigde een Latijnsch grafschrift, door PIETER DE LA RUE aldus vertolkt:

„Een graf is te klein voor d'overgroote gaven,
Van SIBERSMA, daarom bevatten hem twee graven,
Het ingewand der aarde is 't graf van 't dor gebeent
En 't hart der vromen hem het tweede graf verleent,
Terwijl wij zijne deugd met onze tongen prijzen
Zal hij met d'engelen, God lof en dank bewijzen."

Zie over hem *Boekzaal der geleerde wereld*, 1729, bladz. 370.

SIFFLÉ (ALEXANDER FRANÇOIS). De heer SIFFLÉ placht te vertellen, hoe hij van moederszijde door de SINCLAIRS afstamde van een der oudste en stoutste Schotsche Clanhoofden, en door de DE LA PALMA's van een leider in de worsteling der Guelfen en Ghibellinen, doch de goede notaris aardde zeker meest naar de eerzame burgers, de nakomelingen van FRANÇOIS SIFFLÉ, die uit Montreuil in Normandië naar Middelburg kwam, in 1635 aldaar huwde, en een winkel opzette van lakens en wollen stoffen. Een afstammeling van dezen in den vijfden graad was ALEXANDER MICHIEL SIFFLÉ (1763—1828) notaris te Middelburg, een deftig, stijf, zeer patriotisch gezind man, gehuwd met PAULINE, dochter van

den in September 1787 deerlijk geplunderden notaris Gerardus Beijaart. Uit dezen echt werd op den 11 Mei 1801 te Middelburg geboren Alexander François Sifflé. Hij was eenig kind en schijnt onmanlijk en zoetsappig te zijn opgevoed; zoodat hij, reeds volwassen, door zijn vader nog als een knaap werd behandeld. Aan gaven ontbrak het hem niet en op de scholen muntte hij door toeleg en kennis uit. Zijne ouders waren bevreesd om den zachtzinnigen knaap in het woelige studentenleven te brengen en zoo deed hij het kunststuk om, zonder de academie te bezoeken, te Leiden in 1824 de vereischte examens te doen, en aldaar in 1825 tot doctor in de rechten te promoveeren. Drie jaren later volgde hij zijn vader als notaris op, doch had nooit veel practijk. In 1833 huwde hij met Cornelia Maria Udemans uit Goes, waaruit Henri Paul Alexander Sifflé (1838—1866), die, eenig kind, dezelfde weeke opvoeding als zijn vader kreeg, candidaat-notaris werd en ongehuwd aan de tering overleed. In het begin van 1872 werd Sifflé, kwijnend sedert het verlies van zijn zoon, door een beroerte getroffen, die hem grootendeels verlamde, en waaraan hij op den 7 October van dat jaar overleed.

Sifflé was een eenvoudig, welwillend man, klein van gestalte en ook klein en schuchter in den gewonen gang van het dagelijksch leven. Van natuur was hij goedig en vreedzaam, maar hij werd strijdlustig, en soms vinnig, wanneer hij in zijn ouderwetsch kantoor heftige artikelen schreef in het oppositieblad *De Zeeuwsche courant*, die hij in 1848 had helpen oprichten en waarvan hij later hoofdredacteur werd. Het schijnt wel, alsof op politiek gebied, sommige zijner geestverwanten, door Sifflé, gelijk men wel eens zegt, de kastanjes uit het vuur lieten halen en hem als er eer, aanzien of voordeel te behalen was, achter het net lieten visschen, zoodat hij het nooit verder dan tot lid van den gemeenteraad heeft gebracht. Daarin was hij, zooals in tallooze andere commissiën, ijverig en welwillend, maar onhandig en afge-

trokken, waardoor hij dikwerf flaters beging, doch de soms onaangename gevolgen lankmoedig droeg.

Hij had neiging tot wijsgeerige beschouwingen en deed gaarne zwerftochten op dat gebied, waarover hij dan meestal niet zeer heldere artikelen in *De Dageraad* schreef. Reeds bejaard zijnde, werd hij vrijmetselaar en was een ijverig lid der loge. Hoewel in menige opvatting uiterst vrijzinnig, bleef hij aan de kerk gehecht, bezocht trouw de godsdienstoefeningen en was jaren lang ouderling der Nederduitsch-Hervormde gemeente.

SIFFLÉ was een veelwetend man, vooral op het gebied van taal- en letterkunde. In 1827 schreef hij eene verhandeling *Over de taalstelsels van* SIEGENBEEK *en* BILDERDYK, die door het Letterkundig genootschap te Brugge bekroond werd, en in het volgend jaar: *Over het gebruik van min regelmatige rijmwoorden*, waaraan TEYLERS genootschap den prijspenning schonk.

Als dichter trok hij een tijdlang de aandacht, en zijn portret, door P. VELIN gegraveerd, komt voor in den *Muzenalmanak van* 1836. Zijn verzen zijn onberispelijk van vorm, want in het mechanische der kunst was hij buitengemeen bedreven, maar hem ontbreekt doorgaans de dichterlijke bezieling, die door de macht van het woord ontroeren en betooveren kan. Hij was een vruchtbare gelegenheidsdichter, en steeds bereid om met zijn talent nuttig en aangenaam te zijn; talloos waren dan ook de blijken zijner hulpvaardigheid en niet zonder grond werd hij door sommigen „de stadspoëet" genoemd. Velen juichten hem toe, maar door anderen, o. a. in BRAGA, wordt hij minder gunstig beoordeeld.

SIFFLÉ heeft op velerlei gebied ijverig gearbeid. Hij schreef verhandelingen, beoordeelingen en bijdragen van 1825 tot 1870 in *De Vriend des Vaderlands; Vaderlandsche letteroefeningen; Themis; Weekblad voor het recht; De Dageraad* enz. Voor het tooneel deed hij het licht zien: ALBRECHT BEYLING, *Treurspel*, Middelburg 1831. — FILIPS VAN EGMONT, *of het verijdeld verraad*, Middelburg 1832. — GODEFRIED *en* GISLA,

Middelburg 1833 — ANTIGONE, *Treurspel naar* SOPHOCLES *vrij gevolgd*, Middelburg 1836 en Amsterdam 1861. Verder werd van hem gedrukt: *Gedichten*, Middelburg 1825 — *Nieuwe gedichten*, Middelburg 1844, 2 dln. — *Herfstbloemen*, *Nieuwste gedichten*, Middelburg 1861. Bovendien ontelbare gelegenheidsgedichten. J. C. ALTORFFER herdacht hem als *Een denker en dichter* in het *Jaarboekje voor Nederlandsche Vrijmetselaren*, a° 5873 (1873).

SILVIUS of SYLVIUS (JOHANNES VAN DEN BOSCH, meest genoemd). Deze geleerde man werd geboren te Rotterdam den 17 November 1642, uit ZACHARIAS VAN DEN BOSCH, med. doctor en HESTER VAN HEEL De zoon studeerde te Leiden in 1665, werd doctor in de philosophie en in de rechten en in 1666 benoemd tot rector te Veere op eene bezoldiging van £ 41 - 13 - 4. Hij trad toen in den echt met zijne nicht JOHANNA VAN HEEL en bleef te Veere tot 1669 werkzaam. In 1681 werd hij rector te Rotterdam en gaf ook onderwijs in de beide rechten. De stedelijke regeering schonk hem den titel van Hoogleeraar. In 1717 ontving de waardige grijsaard eervol ontslag, doch de colleges in de rechten bleef hij volhouden tot zijn overlijden op den 22 November 1723. Nog geen jaar later stierf zijne echtgenoote. Geschriften heeft SYLVIUS niet nagelaten, maar hij schijnt een uitnemend onderwijzer te zijn geweest. Men zie over hem dr. J. B. KAN in *Rotterdamsch jaarboekje*, 1888; ERMERINS, *Zeeuwsche oudheden*; *Bulletin des Eglises Wallonnes*, 1889 ZACHARIAS SYLVIUS, omstreeks 1655 als rector te Goes benoemd, is vermoedelijk een neef van bovengenoemden Tijdens zijn bestuur schijnt de school ten gevolge der politieke bewegingen en andere omstandigheden achteruit te zijn gegaan, waarom de stedelijke regeering besloot, ook tot redres der financiën, den rector te licentieren en met den conrector PETRUS SURENDONK te onderhandelen, die dan ook in 1659 als rector werd aangesteld op hetzelfde tractement, dat hij als conrector had ge-

noten, behalve eenige emolumenten. Zie R. A. S. Piccardt, *Voorl. over Goes* (1864), bladz. 174.

SIMONSBERGEN (Johannes van). Deze, waarschijnlijk uit Tholen afkomstig, werd den 8 November 1748 te Oud-Vossemeer benoemd als schoolmeester en voorzanger aldaar, welk besluit bekrachtigd werd door een examen voor de Classis in het volgend jaar. Waarschijnlijk is hij tot 1762 werkzaam gebleven, daar in dat jaar een opvolger door de Classis werd geapprobeerd. Hij was voor zijn tijd zeer ervaren in de Nederlandsche taal en gaf uit bij Hendrik Trap te Leiden: *Noodig taalonderrigt, dienende tot begrip van eenige grondregelen der Nederlandsche spraakkonst. Nevens eene lijst van zelfstandige naamwoorden. Overeenkomstig met de regelen getrokken uit de Nederduitsche overzetting des Bijbels*, 8°, prijs 3 stuivers. Nog is bij bovengenoemden (in 1757) gedrukt: *Klein Nederlandsch woordenboek, noodig tot de spelkonst; waarin de woorden naar den rechten klank van onzen Nederlandsche tongslag op eene korte en zoetvloeiende wijze zijn gesteld; zeer nuttig tot onderwijs van de jeugd*, 8°. De prijs is 2 stuivers.

Deze boekjes worden aangekondigd in *de Boekzaal* van Maart 1757, maar uitvoeriger besproken in een opstel van J. G. Frederiks te Amsterdam, onder den titel: Joh. van Simonsbergen als *Lexicograaf* in *Nederlandsche Spectator*, 1885, no. 36.

SLABBAERT (Karel). Deze bekende schilder en graveur werd in 1619 te Zierikzee geboren, waar de naam menigmalen voorkwam Jan Slabbaert in 1599 ouderling te Colijnsplaat, was vermoedelijk ook uit de daartegenover liggende stad afkomstig. Karel ontving zijne opleiding waarschijnlijk te Amsterdam, waar hij in Mei 1645 in het huwelijk trad met de twintigjarige Cornelia Brouwers uit Rotterdam; later was hij te Middelburg en deken van het St Lucasgilde. Hier maakte hij o. a. de portretten van den gezant Paulus van de

PERRE, wellicht het schilderij dat nog in het Zeeuwsch genootschap is, en van den predikant JACOBUS VAN MIGGRODE. Op een penning van het St. Lucasgilde wordt KAREL SLABBAERT als deken vermeld. Indien het jaartal 1618 op het stempelen wijst, kan dit onze schilder niet zijn, doch zoo het juist is, wijst het wellicht op een voor die vereeniging merkwaardig jaar. Hij is te Middelburg gestorven den 6 November 1654. KAREL SLABBAERT schilderde binnenhuizen, warm van kleur en vol uitdrukking en volgens IMMERZEEL zweemende naar het werk van ISAAC VAN OSTADE. Een zijner meest bekende stukken, eene vrouw bij eene tafel met biddende kinderen, werd in 1816 met de collectie VAN LEYDEN VAN WARMOND voor 841 gulden verkocht en is thans in het Rijksmuseum te Amsterdam.

SLABBER (MARTINUS). De familie schijnt oorspronkelijk uit Zierikzee, en de naam stond waarschijnlijk in verband met den bouw of reederij van „Slabbaers," een soort van visch-schuiten, van de twaalfde tot de veertiende eeuw in Zeeland veel in gebruik en waaraan de Slabbers- (Slabbaerts)werf te Zierikzee nog herinnert.

MARTINUS SLABBER was echter te Middelburg op den 31 October 1740 geboren, uit welgestelde ouders, die hem eene goede opvoeding gaven. Hij vestigde zich te Goes, waar zijn invloedrijke neef LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL hem voorthielp. Hij kwam in de regeering der stad, werd burgemeester en maakte zich ook verdienstelijk als ouderling der Waalsche gemeente. SLABBER was vele jaren administrateur der heerlijkheden Baarland, Bakendorp en Oudelande, en werd nog op zijn ouden dag rijksontvanger over een groot deel van Zuid-Beveland, welk ambt, waarvoor hij zich in 1824 te 's-Gravenpolder vestigde, echter meest door anderen voor hem werd waargenomen. Hij was gehuwd met MARIA VAN ESEN, te Goes gestorven, en had eene dochter MARIA genoemd, die de echtgenoote werd van den predikant GERARDUS BLAAUW-

BEEN te Goes, wiens eenige zoon, de bekende burgemeester van Goes, zich vele jaren noemde MARTINUS PIETER SLABBER BLAAUWBEEN. (*Album stud.* a°. 1815).

MARTINUS SLABBER is als gepensionneerd rijksontvanger te 's-Gravenpolder overleden den 30 April 1835, als een kindsche grijsaard van vier en negentig jaren. Hij was een kundig man, maar met eenigszins zonderlinge manieren en, naar de overlevering verhaalt, met een open hart voor vrouwelijk schoon. Een zeer opmerkzame geest paarde zich aan zóóveel liefde voor natuurkundige wetenschappen, dat hij daarvoor geen opoffering te groot achtte. Zijne geldzaken lieten daardoor veel te wenschen over, en meermalen verkeerde hij in bekrompen omstandigheden. Deze scherpzinnige navorscher der natuurwetten scheen reeds een voorgevoel te hebben van de verbazende omkeering, die het microscopisch onderzoek der anders „onzichtbare dierkens" zou teweegbrengen. Meermalen wees hij hierop, en waarschijnlijk reeds in de wekelijksche vergaderingen van het Natuurkundig gezelschap te Goes, dat op zijne aansporing in 1772 werd opgericht. Die vereeniging bloeide omstreeks twintig jaren, en de wekelijksche vergaderingen werden vrij druk bezocht. Met de omwenteling ging het genootschap in 1795 te niet, waarna de instrumenten, aan welke wel drie duizend gulden was besteed, voor nog geen derde dier som aan eene dergelijke instelling te Zierikzee werden verkocht. Reeds als knaap was SLABBER begonnen om voorwerpen van natuurlijke historie te verzamelen en hij bezat een merkwaardig kabinet van opgezette dieren, vooral van vogels, die hij door een geheim middel zóó wist op te zetten, dat zij jarenlang goed bleven. Bij zijne verhuizing naar 's-Gravenpolder in 1824, deed hij aan het Zeeuwsch genootschap het voorstel om die zeldzaam fraaie collectie, tegen een jaargeld van driehonderd gulden over te nemen, waarin echter niet kon getreden worden, waarna het kabinet n. f aan het Rijksmuseum te Leiden is verkocht. SLABBER was lid der Hollandsche maatschappij van wetenschappen, van

de Keizerlijke Carolinische academie te Neurenberg en van de Keurvorstelijke Saxische societeit van natuurkunde, wat in die dagen eene groote onderscheiding werd geacht. Van het Zeeuwsch genootschap was hij een der oudste leden.

Hij heeft het licht doen zien: *Natuurkundige verlustigingen*, in 18 stukken met platen, Amsterdam 1778. Zij bevatten meest microscopische waarnemingen over in- en uitlandsche water- en landdieren. Dit werk werd zeer gunstig in den toen veel gezaghebbenden *Konst en Letterbode* en andere tijdschriften beoordeeld, door P. J. STATIUS MULLER in het Hoogduitsch vertaald en te Neurenberg uitgegeven. — *Verhandeling over het opzetten van vogels*, Amsterdam 1816. Opgedragen aan jhr. mr. J. H. SCHORER en mr. N. C LAMBRECHTSEN. In de *Verhandelingen der Hollandsche maatschappij* (1768) schreef hij in dl. X: *Waarnemingen over den parelworm en de daaruit voorkomende goudoogige stinkvlieg.* In het 1e dl. der *Werken van het Zeeuwsch genootschap* komt eene mededeeling van hem voor over een Oost-Indischen zeeworm. In de collectie zijn een aantal brieven van hem bewaard, waarin korte aanteekeningen over zijn leven; alsmede over de reeds besproken bij Reimerswaal gevonden stempels (1785). Ook is er een brief aan prof. TE WATER om te informeeren naar een Franschen proponent BREVIER (December 1785), en over het vertrek van ds. SCHORTINGHUIS uit Baarland naar Dreischor in 1783; verder over het bovenvermelde voorstel enz.

SLATIUS (HENRICUS) zoon van DANIEL SLAET, werd in 1585 te Oosterland geboren. Daar hij schrander van geest was, werd hij voor predikant bestemd en ging te Leiden studeeren, waar hij zich door kennis onderscheidde, maar zich ook kennen deed als een bitter en onverdraagzaam tegenstander der strenge Calvinisten. Bij de Classis van Zierikzee werd hij proponent, doch niet zonder groote onaangenaamheden, waarbij zijn onbuigzaam en bitter karakter uitkwam, en waarvan bijzonderheden te lezen zijn in het nog bewaarde classicale aktenboek. In 1606

werd SLATIUS predikant te Herveld in de Over-Betuwe bij Tiel en in 1613 te Bleiswijk. Hij huwde in Maart 1611 te Zierikzee met BARENDINA IMANSD. TELLE, uit de familie van REGNERUS VITELLIUS en door vrijzinnige opvattingen bekend. Met hevigheid deelde SLATIUS in de bekende kerkgeschillen en schreef in 1617 een scherp pamflet over de zoogenoemde Schuurpredikatiën der contraremonstranten, waarna hij zóó onstuimig in zijne gemeente optrad, dat zelfs HUGO DE GROOT, toen pensionaris te Rotterdam, aan de stadsregeering raadde om zulk een beroering makenden predikant te ontslaan. De synode van Delft achtte het dan ook noodig om SLATIUS van zijn ambt te ontzetten en door de Nationale kerkvergadering te Dordrecht in 1618, werd hij buiten de republiek gebannen, waarop hij naar Antwerpen week. Hier kon hij slechts sober in zijn onderhoud voorzien, werd door schuldeischers vervolgd en keerde in 1622, wrevelig en op wraak bedacht, naar het vaderland terug. Hij vestigde zich te Delft, doch gaf in Gouda een scherp geschrift uit: *Klaar lichtende fakkel*, meest aan het adres van MAURITS gericht. Dit schijnt hem vooral in aanraking gebracht te hebben met de mannen, die een aanslag op den Prins wilden beproeven. Hoewel de samenzwering der zonen van OLDENBARNEVELT niet is goed te keuren, kan die bij den fellen partijhaat dier dagen worden verklaard. Men kan den stadhouder hoog schatten wegens de diensten door krijgsbeleid aan onzen Staat bewezen, maar die verdiensten zullen nooit de vlek uitwisschen van zijne handelingen jegens OLDENBARNEVELT, en dat hij dien ouden trouwen staatsdienaar door partijgeest liet vermoorden, toont wel dat hij niet het edele karakter van zijn vader, maar meer de laaghartige inborst zijner moeder had geërfd. De aanslag mislukte en SLATIUS, die in Duitschland betrekkingen had, poogde door Drente over de grenzen te komen. Hij werd echter te Rolde herkend, gegrepen en naar den Haag gevoerd. In de gevangenis schreef hij, naar beweerd wordt om zijne rechters te winnen, een *Klaer vertoogh*, waarin hij de Remonstranten beschuldigde, verdacht

maakte en beschimpte, en welk pamflet Gecommitteerde Raden van Holland drie maanden na zijn dood lieten drukken en verspreiden. Dit afgeperste vertoog schijnt hij echter kort vóór zijn sterven herroepen te hebben, in eene verklaring aan zijne vrouw ter hand gesteld, welke bewaard is gebleven in *Naamscherm der Remonstranten tegen* SLATII *Klaer Vertoogh door* N. GREVINCKHOVEN. Op den 5 Mei 1623 stierf SLATIUS onverschrokken op het schavot en zijn laatste woorden waren „Eerlijke vrome burgers, hier ziet gij dien HENRICUS SLATIUS naar wiens bloed men zoo lang gedorst heeft." Zijn lijk werd na de begraving door de weduwe weggenomen, teruggebracht en weder ontvoerd, zonder dat het verder is kunnen worden opgespoord.

SLATIUS was ongetwijfeld een bekwaam man, maar werd door hevige hartstochten geregeerd. GERARD BRANDT zegt van hem dat hij den haat doorgaans meer voorstond dan de liefde.

Zijn portret is in *Zelandia illustrata* (dl. II, bladz. 296); alsmede drie zeldzame prenten uitgegeven in 1623 door CLAES JANSZ VISSCHER, waarop is voorgesteld zijn gevangenneming, terechtstelling en het ontdekken, opgraven en wegslepen van het lijk.

Aan SLATIUS wordt behalve de bovengenoemde werken ook nog toegeschreven het veel geruchtmakend boek: *De Gepredestineerde dief*, Frederikstad 1619, Antwerpen 1620. — *Kristallijnen spiegel* — *Welbiddens onderwijs*, *met eene verklaring over 't Gebed des Heeren* 1621. Die boeken zijn zeldzaam geworden, doch komen, indien ik mij niet bedrieg, voor in eene merkwaardige verzameling vlugschriften uit dien tijd in 37 quarto deelen door den Middelburgschen predikant JAC. LEYDECKER bijeengebracht en thans in de Provinciale bibliotheek van Zeeland.

SLEGT (HERMAN DIRK). Deze verdienstelijke zeeofficier werd geboren te Middelburg 10 Juli 1820, uit JACOBUS (1791—1851), afkomstig uit Zierikzee, en van 1843 tot 1851

griffier der Staten van Zeeland, en MARIA DE KANTER JANSD. Hij had reeds vroeg lust voor de zeevaart en ontving zijne opleiding aan het Koninklijk Instituut van Marine te Medemblik, dat hij den 1 October 1841 als adelborst der 1e klasse verliet. Achtereenvolgens klom hij in rang, totdat hij den 1 October 1870 als kapitein-luitenant gepensionneerd werd. In November 1843 kreeg hij de eerste gelegenheid om zich bij een gevecht te onderscheiden, daar de oorlogsstoomboot Phoenix in straat Madura, beoosten Sumanap met acht groote zwaar gewapende rooversprauwen in strijd raakte, waarvan er zeven werden vernield; eenige geroofde Javanen verlost en enkele stukken geschut en andere wapenen veroverd werden. In 1846 woonde SLEGT de eerste expeditie naar Bali bij, en later in West-Indië slaagde hij er gelukkig in om een hevigen twist tusschen Fransche en Nederlandsche arbeiders bij de Zoutwerken inderminne te schikken, waarvoor hij ridder van den Nederlandschen Leeuw werd. In den nacht van 1 Januari 1855 strandde in een geweldigen storm de oorlogsstoomer Cycloop bij Zandvoort. Hij was daarop 1e officier en werd door den minister belast met het afbrengen van het schip, waarin hij zóó goed slaagde, dat de regeering hem daarvoor hare bijzondere tevredenheid betuigde. Na het overlijden zijner echtgenoote PETRONELLA WILHELMINA DE KATER (1830—1874) uit Haamstede, ging SLEGT in Middelburg wonen en was aldaar, als lid en later als directeur van het Zeeuwsch genootschap een belangstellend lid der commissie voor het verzamelen van waarnemingen op den Oceaan. Na lang lijden aan een beroerte overleed SLEGT den 15 Mei 1890. Aan het Zeeuwsch genootschap legateerde hij twee schilderijen van den zeeschilder J. F. SCHÜTZ. Het eene stelt voor het gevecht met de zeeroovers in straat Madura, het andere de Cycloop voor Zandvoort, kort vóór de stranding. (Zie over den overste H. D. SLEGT en deze geschenken de *Middelburgsche courant* van 3 April 1891).

SLOOT (VAN DER). AUGUSTUS VAN DER SLOOT werd ge-

geboren den 10 September 1707 te Barby bij Maagdeburg in Saxen, waar zijn vader, naar de familie beweerde, hofprediker, doch, naar anderen zeiden, kamerdienaar bij den Hertog was. Evenals zijn oudste broeder HENRICUS ALBERTUS (1695—1778), in 1748 een vurig doelist, en die als predikant te Boxum in Friesland gestorven is, studeerde AUGUSTUS te Utrecht in de godgeleerdheid, en volgde genoemden broeder in Maart 1729 op als predikant te St. Kruis bij Aardenburg. Van daar vertrok hij naar Domburg, waar hij van 1736 tot 1752 stond, toen hem de gemeente te Vlissingen begeerde. In December 1754 vertrok hij van daar naar Middelburg. Den 21 Maart 1779 vierde hij zijn 50-jarige evangeliebediening, doch overleefde slechts kort dien belangrijken dag, daar hij den 20 September van hetzelfde jaar stierf. Hij heeft uitgegeven *Zes vertoogen over de bijzondere begrippen van ds.* JAN JACOB BRAHÉ, Middelburg 1759, 3 dln., welk boek aanleiding tot verschillende strijdvragen gaf. (Zie *Catalogus Provinciale bibliotheek*). — *Twee honderdjarige gedachtenis* (20 *Februari* 1774) *der verlossing van Middelburg uit de Spaansche en anti-christische dwinglandij*, Middelburg (1774) 8°. Ook deed hij een onderzoek naar de oudheden te Domburg voor de schrijvers van *De Tegenwoordige staat van Zeeland* en gedrukt in dl II, bladz 222 In 1732 was hij gehuwd met JOHANNA ANDRIESSEN, dochter van JOHS. ANDRIESSEN predikant te Goes, en wed. van JACS. SCHOVEL predikant te Hoek. Hun zoon JOHAN FREDERIK VAN DER SLOOT (1748—1819) is predikant geweest te Sir Jansland (1773); Westkappel (1774); Hulst (1782); Vlissingen (1788), waar hij door de tijdsomstandigheden en het verval der gemeente in 1809 eervol ontslag verzocht. Hij ging toen met zijn echtgenoote ELISABETH ADRIANA VAN STEVENINCK, op de hoeve Westhof te Baarsdorp wonen. Spoedig werd hij op onderscheidene plaatsen in Zeeland beroepen, waarvoor hij echter bedankte, tot in 1818, toen hij een beroep naar Wemeldinge aannam. Slechts zeven maanden was hij er werkzaam daar hij den 7 Mei 1819 plotseling overleed. Zijne zuster APOLLONIA

ELISABETH, geboren te Domburg, trouwde te Vlissingen in 1784 met SIMON VAN DER SWALME weduwnaar van C. J. BUSKEN

SLOTEMAKER (ADRIANUS). Hoewel SLOTEMAKER slechts zelden als schrijver optrad, is hij op kerkelijk gebied in Zeeland een man van te groote beteekenis geweest om hier niet te worden vermeld. Hij werd geboren den 2 November 1803 te Nijkerk op de Veluwe uit CORNELIS, (1745—1804) predikant aldaar en diens tweede echtgenoote GERARDA KEUMANS (1766—1846).

Door een zorgvolle moeder werd de knaap in het stille stadje opgevoed, en reeds vroeg bepaald, dat hij predikant zou worden. In 1821 verhuisde hij met zijne moeder naar Utrecht en werd student in de godgeleerdheid. Het frissche academieleven had een merkwaardigen invloed op den onbeholpen en beschroomden jongeling, die een flink student werd, met een schrander hoofd, eene vlugge bevatting en een practischen zin. Terstond na zijn examen werd de goed aangeschreven proponent, in December 1825, beroepen tot predikant te Doorn; in Maart 1829 vertrok hij naar Maassluis, en den 26 Mei 1839 werd hij te Middelburg bevestigd. SLOTEMAKER maakte als prediker aldaar grooten opgang, waartoe zijn krachtige ietwat galmende sterk vibreerende stem, zijn welgevormde gestalte en mannelijk voorkomen, verlevendigd door een paar guitige oogen, medewerkten Het preeken kostte hem weinig inspanning en zonder vermoeienis trad hij drie- of viermalen in de week op. Vooral onder de burgerklasse had hij volgers en vrienden en de catechisatie van SLOTEMAKER werd „de vraag" bij uitnemendheid geacht. In het kerkbestuur werd hij spoedig een man van gewicht; niemand was beter in de reglementen tehuis dan hij, en hij mocht de ziel genoemd worden van het Classicaal en Provinciaal kerkbestuur, gelijk hij later in de Synode en in de Synodale Commissie, een werkzaam en gewaardeerd lid werd. Hij was in

vergaderingen een opgewekt en gevat man, ongemeen vaardig met het woord, en daar hij zorgvuldig ieder hem onbekend gebied ontweek, trad hij als van zelf op den voorgrond en wist ook als voorzitter eene samenkomst zóó handig te leiden, dat men hem wel eens een geboren diplomaat noemde. Gelijk met dergelijke vlugge en begaafde menschen meermalen het geval is, vielen later „les défauts de ses vertus" meer in het oog en scheen zijn onverpoosde arbeid aan het beheer der kerk en het vereffenen van lastige en soms bittere kerkgeschillen voor hem niet bevorderlijk te zijn aan diepe, ernstige opvatting van den godsdienst als levenstaak. Men kan zich den Middelburgschen kerkeraad tusschen 1845 en 1865 moeilijk voorstellen zonder SLOTEMAKER als president, en hij zelf placht wel eens te voorspellen, dat als hij en koster SCHUTTERS waren heengegaan, de zaken stellig in de war zouden loopen. Hoewel langs eenen anderen weg dan hij toen voorzien kon, is die profetie werkelijk uitgekomen. Ofschoon zijn voorkomen eene krachtige gezondheid teekende, was hij door longlijden meer dan eens gevaarlijk ongesteld. Toen zijne uiterlijke omstandigheden omstreeks 1861 merkelijk waren verbeterd, en hij in een aanzienlijk huis op den Dam op ruimen voet leven kon, scheen hij den bergtop bereikt te hebben, doch zijne krachten begonnen af te nemen; meermalen was hij voor gezondheid uit de stad en de vroeger onvermoeide prediker trad maar zelden meer op. Na de viering van zijn 25-jarigen evangeliedienst te Middelburg in 1864, verminderde hij sterk; niet lang daarna werd hij bedlegerig en na een langdurig en pijnlijk ziekbed, overleed hij op den 3 Februari 1866. Enkele dagen later werd zijn stof in het predikantengraf ter ruste gebracht. In weerwil van storm en regen waren honderden zijner vrienden bij die uitvaart, maar het is opmerkelijk hoe spoedig de herinnering scheen uitgewischt te zijn aan een man, die gedurende vele jaren in Middelburg schier onmisbaar werd geacht.

Behalve enkele mededeelingen in tijdschriften en dagbladen

is van hem gedrukt: *Leerrede uitgesproken* 27 *Mei* 1846, *na herstel uit een langdurige krankte*, Middelburg 1847. — *Leerrede ter gelegenheid zijner* 25-*jarige bediening als predikant*, Middelburg 1850. — *Leerrede ter bevestiging van nieuwe leden, over I Thess. III, vers* 8, Middelburg 1860. Van SLOTEMAKER is een uitmuntend gelijkend silhouet, alsmede een lithographie van T. P. ROEST te Middelburg (1850) in *Zelandia illustrata.*

SLOTEMAKER was in 1826 te Utrecht gehuwd met HENRIETTE LAMBERTINA RAVESTEYN (1805—1859) dochter van WILLEM LEONARD en ANNA ALETTA LANKHORST, waaruit drie zonen en twee dochters: CORNELIS GERARDUS (1826—1885), studeerde te Utrecht, werd eerst predikant te Cats; later leeraar in de Fransche letterkunde te Deventer Hij huwde met AGATHA MARIA GOBIUS en als weduwnaar in 1861 met DOROTHEA JACOMINE MARIA GEELHOEDT. C. G. SLOTEMAKER heeft uitgegeven: *Preekproeven*, Middelburg 1861. — *Leerredenen van* T. COLANI, Middelburg 1859. — *Li dis dou vrai Ariel* (*Parabel uit de* 13e *eeuw*) enz.

LAMBERTUS HENDRIK SLOTEMAKER, geboren te Maassluis in 1830, ontving zijne opleiding te Middelburg, studeerde te Leiden en promoveerde aldaar tot doctor in de godgeleerdheid. Hij werd predikant te Maartensdijk bij Utrecht en later bij de Remonstrantsche gemeente te Arnhem. Hij is bekend als wetenschappelijk man en gezaghebbend schrijver en is sedert 1860 gehuwd met NEELTJE VAN ZYTVELD De derde zoon WILLEM LEONARD geboren te Maassluis in 1838, is kassier enz te Arnhem. Van de beide dochters is DOROTHEA CAROLINA, gehuwd met PIETER HAVERKORN VAN RYSEWYCK, eerst predikant, later in 1861, mede-redacteur van de *Nieuwe Rotterdamsche courant* enz. en ANNA ALETTA HENRIETTE, sedert 1885 weduwe van S. ESSENIUS GREEFF, predikant te Dordrecht.

SLUIJTERS (HENDRIK) werd geboren te Ouwerkerk op Duiveland den 11 Januari 1807 uit JAN en ELISABETH VAN

Damme. Te Bergen-op-Zoom, waar hij in het Weeshuis was, werd hij voor onderwijzer opgeleid en den 27 Februari 1828, na vergelijkend examen tot hoofdonderwijzer te Kapelle op Zuid-Beveland benoemd. Hij overleed aldaar den 19 Juli 1859 en liet bij zijn echtgenoote Maria Elisabeth Augustijn onverzorgde dochters na Hij was een vlug en kundig man en onder zijne redactie verscheen meer dan een tijdschrift over reken-, stel- en meetkunde. Ook leerboeken van zijne hand zagen het licht, o a.: *Handboek voor Tijdrekenkunde* 1852. — *Aardrijkskundige beschrijving van Zeeland*, Breda 1837, Middelburg 3e druk 1846. — *Levensschetsen van vermaarde Zeeuwen*, Middelburg 1845. Het laatste werkje maakte veel opgang, vooral omdat hij daarbij den steun genoot van dr. J. ab Utrecht Dresselhuis en van mr. Samuel de Wind.

Een goede bekende van Sluijters schreef mij, dat hij wel enkele regels kon geven over zijn groote bekwaamheden op verschillend gebied, maar vellen zou kunnen volschrijven over zijne minder loffelijke eigenschappen. Het is dan ook treurig met dien man afgeloopen

SMALLEGANGE. De familie komt in Zuid-Beveland reeds in oude tijden in verschillende maatschappelijke kringen voor. Volgens de genealogie van den bekenden kroniekschrijver zou het geslacht ontsproten zijn uit het oude Zeeuwsche geslacht der heeren van Schengen doch die geslachtstafel kan slechts met omzichtigheid worden gebruikt

Hieronimus Smallegange, geboren te Goes omstreeks 1585, studeerde in 1603 te Leiden en werd na zijne promotie stadsdokter in zijne geboorteplaats Hij klaagde in 1613 den predikant Petrus van Lansbergen aan wegens onbevoegd toedienen van muskus, waaruit, zooals bekend is, eene hevige en langdurige twist ontstond. In hetzelfde jaar liet hij over deze zaak drukken: *Examen questionis medicae, an puerperae, suffocationi uterinae obnoxiae, febri acuta laboranti, in morbi principio, tuto et ex arte possit exhiberi moschus*, Mediob. 1613.

Dr. A. A. Fokker zegt in zijne verhandeling over deze zaak (*Archief* 1863), dat het werk van Smallegange zich kenmerkt door bezadigden toon en zonder de personaliteiten welke dezen strijd spoedig verbitterden. Hieronimus Smallegange is in 1613 getrouwd met Bernardina Schotte. Hij overleed in 1620, nalatende een zoon Pieter.

Mattheus Smallegange, meest bekend als compilator der *Kroniek van Zeeland*, werd den 29 December 1624 te Goes geboren uit mr. Johan Smallegange, baljuw van Borssele, geboren te Goes in 1583, student te Leiden in 1603 en in 1616 gehuwd met Soete Oostdyck. De vader stierf toen de knaap vier jaren oud was, en de onderstelling is niet gewaagd, dat eene zwakke moederlijke opvoeding een minder gelukkigen levensloop heeft voorbereid. Volgens opgaaf van mr. Lantsheer (*Zelandia illustrata* I), heeft Smallegange de Latijnsche school te Middelburg van 1637—1641 bezocht; hoewel hij reeds in 1638 te Utrecht als student staat ingeschreven. Aan de academie vertoefde hij minstens een tiental jaren, waarin hij wel zooveel kennis verkreeg, dat hij zich „rechtsgeleerde" noemde; doch den doctorstitel niet behaalde. In 1651 en 1652 schijnt hij gereisd en Parijs, Rouaan en Angers te hebben bezocht. Waarschijnlijk was zijn vermogen verteerd, of verloren gegaan, en had hij van dien tijd af een door tegenspoed gekenmerkten levensloop, waarin hij door letterarbeid en vertalingen slechts sober in zijne behoeften kon voorzien. Hij heeft ook te Amsterdam gewoond, doch werd in 1665 voor een jaar uit die stad gebannen, wegens een kreupelrijm, onder een zinnebeeldige prent op Prins Willem III, dien hij als stadhouder wenschte. Niet lang daarna vestigde Smallegange zich te Goes, waar hij bewerkte eene *Beschrijving van den Zeelandschen adel* (1677), meestal te vinden achter zijne in 1696 te Middelburg uitgegeven kroniek. Die wapenkaarten, waarin met kwistige hand adelbrieven werden uitgereikt aan de afkomelingen van eerzame burgers, thans gezeten op de regeeringskussens, streelde niet weinig de deftige magistraten,

zoodat er spoedig een tweede druk noodig was, en aan den schrijver, behalve in 1675 een ondersteuning van 200 gulden, in 1683 een lijfpensioen van 250 gulden werd toegekend, dat hij tot zijn dood behouden heeft Te Goes wonende, waar de regeering hem gunstig was en hem nu en dan een "douceur" schonk, begon hij bouwstoffen te verzamelen voor zijne kroniek van Zeeland, welke foliant met horten en stooten, schorsen en toelaten, vergunningen hier en lofprijzen daar, eindelijk in 1696 te Middelburg in het licht verscheen. De lijdensgeschiedenis van dit boek, waarvan door voortdurend veranderen nauwelijks twee exemplaren overeenkomen, wordt door mr. S. DE WIND in *Nehalennia* 1849 verhaalt. Opmerkelijk is het ook, dat de kroniek plotseling bij de onvoltooide lijst der inteekenaren eindigt, en dat het tweede deel, 't welk (gelijk SMALLEGANGE zegt) "over eenige jaren al meest beschreven ligt" nooit in druk is verschenen, maar door onachtzaamheid der boedelschikkers schijnt verloren te zijn gegaan Nog vele jaren bleef de oude man te Goes in kommerlijke omstandigheden leven, en in het *Besluit tot de Zeelandsche Cronyk*, dat achter sommige exemplaren voorkomt, en omstreeks 1702 geschreven is, verneemt de lezer in een niet gemakkelijk te begrijpen stijl, weder bittere klachten over ongelukken en menigvuldige tegenspoeden. Hij overleed ruim vijf en tachtig jaren oud, in Januari 1710 en werd op op den 9 dier maand in de zoogenoemde neder- of wandelkerk te Goes begraven. In *Zelandia illustrata* is de afbeelding van een gedenkteeken, waarop zijn wapen en niet minder dan 32 kwartieren, doch vermoedelijk is dat monument nooit geplaatst geworden.

Over het leven van dezen schrijver ligt nog altijd een sluier. Bij zijn leven schijnt hij weinig in tel te zijn geweest en de eerlijke DE LA RUE, die van iederen Zeeuwschen schrijver zoo veel mogelijk opteekende, geeft in *Geletterd Zeeland* slechts de door hem uitgegeven boeken op, doch noemt hem in zijne aanteekeningen volstrekt niet, en VERHEIJE VAN CITTERS

spreekt in een brief aan N. C. LAMBRECHTSEN van den „plagiarius SMALLEGANGE die weinig vertrouwen verdient." Eerst later werd de *Cronyk* meer gewaardeerd en door velen waarheid geacht wat aan de tijdgenooten beuzelpraat scheen. Mr. S. DE WIND prijst het boek, waarvan hij de vele gebreken niet voorbij ziet, omdat het als in een spiegel het beeld vertoont van Zeeland, op het toppunt van bloei, rijkdom en macht Aan de andere werken en vertalingen is door niemand ooit eenige studie of onderzoek gewijd.

De wederwaardigheden, waarop SMALLEGANGE telkens terugkomt, had hij waarschijnlijk meest aan zich zelf te wijten. Wellicht is in den langdurigen onvoltooiden studententijd en door latere reizen, zijn vermogen teloorgegaan, en heeft hij levenslang een moeilijke worsteling voor het bestaan moeten voeren, waarin hij als broodschrijver de edelste eigenschappen van een geschiedvorscher, eerlijkheid en moed, meermalen heeft prijs gegeven. Gelijk in berooiden toestand dikwijls gebeurt, poogde hij zich door ijdelheid te verheffen, waarvan het opgedirkte familiewapen op den titel der *Cronyk* een bespottelijk bewijs geeft; ook in de genealogie en elders vindt men blijken van dwaze zelfverheffing. Deze niet onbekwame en naarstige man zou wel een nader onderzoek verdienen, en het trekt o. a. de aandacht, dat in het leenregister van Zuid-Beveland, a° 1635, van den toen reeds eenige jaren overleden mr. JOHAN SMALLEGANGE (waarschijnlijk zijn vader) gesproken wordt als te zijn gestorven zonder mansoir. Dat van een bekwaam man als deze geschiedschrijver zóó weinig in herinnering is overgebleven, mag opmerkelijk heeten. Zijn portret schijnt niet te bestaan, anders had VERHEIJE VAN CITTERS het wel bewaard en brieven of andere geschriften schijnen ook verloren te zijn gegaan. Prof. TE WATER maakt in zijn aanteekeningen nergens melding van hem, wat geen verzuim kan wezen, en in de collectie is niets van SMALLEGANGE te vinden.

Hij heeft uitgegeven: *Nederlands verquicking*, *of d'ontwaekte*

Leeuw, 2 dln., Amsterdam 1673, 4°. — *Geslachtrekening der Doorluchtige Vorsten van Nassau en Oranje enz.*, Amsterdam 1675 en 2e druk 1690; waarin de prent met het gedicht waarvoor de schrijver in 1655 uit Amsterdam werd gebannen. — *Wapenen der Steden en Oud-Adelijke geslachten in de magtige Republiek van Holland en West-Friesland*, Amsterdam 1696. — *Kaart van den Nederlandschen Adel enz.*, Amsterdam 1676. Voorts vertaalde hij STEVEN BOUCHIN, *De volmaakte magistraat*, Dordrecht 1659. — BALTH. GRACIAN, *De Mensch buiten bedrog.* — *Konst der wijsheid.* — A. M. MALLET, *De arbeid van* MARS, *of nieuwe vestingbouw enz*, 3 dln., Amsterdam 1672. — *Historische politieke werken van* VIRGILIO DE MALVEZZI, Amsterdam 1679. — *Historische bedenkingen over* CORN. TACITUS *en proefstukken van historie*, Amsterdam 1680. — W. DU CHOUL, *Verhandeling over de Romeinen enz.*, Amsterdam 1684. — *Leven van* MARCUS BRUTUS, Amsterdam 1700 enz.

SMEUR (JACOBUS), geboren te Zierikzee uit eene bekende familie, was een bekwaam geneeskundige, in de zeventiende eeuw levende. Hij heeft geschreven eene *Verhandeling over de Koortsen, alles door distincte en klare redeneringen, volgens de phenomena van dien vertoond*, Middelburg 1685. Zijn zoon dr. LEONARD SMEUR, geboren omstreeks 1696, is mede een bekend geneesheer te Zierikzee geweest.

SMIDT (HENRICK) was een boekdrukker en uitgever op den Wal te Middelburg, die in 1666 poorter werd, gekomen van Schenkenschans. Hij was uitgever der meeste geschriften van en over JEAN DE LABADIE, TEELLING, UDEMANS enz.; ook van het *Constig cijferboeck van* JOHS. COUTEREELS 1660, en van J. CLAERBOUT, *Droef—blijeijndig vertoog* (1661). In 1669 verscheen bij hem: A. VAN DE VELDE, predikant te Middelburg, *Wonderen des Aller-Hoogsten enz.*, een boek dat in 1833 voor de 9e keer herdrukt werd. In 1668 woonde BENEDICTUS SMIDT in den Langedelft bij de Markt. Hij gaf

onderscheidene pamfletten uit in den strijd over de beroeping van MOMMA, en werd, naar het schijnt, door de bovendrijvende partij der Voetianen begunstigd. Een gedicht van hem komt voor aan het slot van *Kort bericht en zedige aanspraeck*, in 1674 uitgegeven; alsmede een (berijmde) *Aanspraak aan de Heeren der stad Middelburg* en onderteekend B. S. *Niemand sonder Druck*.

SMISSAERT (JOAN CAREL). Geboren te Utrecht den 19 Mei 1684 uit JOAN CAREL, Raadsheer in het Hof, en CONSTANTIA COYMANS. Hij trad vroeg in krijgsdienst, en was op 23-jarigen leeftijd kapitein in het regiment van NASSAU-WOUDENBERG en adjudant van den graaf VAN NASSAU. Den 11 Juni 1708 woonde hij den slag van Oudenaarden bij; in December de belegering van Gent en den 11 September 1709 den bloedigen strijd bij Malplaquet, voor welke krijgsbedrijven de Algemeene Staten hem een gouden penning en keten vereerden. In 1742 werd SMISSAERT luitenant-generaal en bevelhebber der hulptroepen onzer republiek aan Keizerin MARIA THERESIA. Drie jaren later stond hij aan het hoofd van zesduizend man, die naar Engeland werden gezonden, om de koninklijke legermacht tegen de Schotsche rebellen bij te staan. Teruggekomen, maakte hij zich in den slag van Rocoux (11 October 1746) buitengemeen verdienstelijk, en voorkwam door de uitnemende aanvoering der Nederlandsche troepen, die in dezen strijd het meeste geweld te verduren hadden, een volkomen nederlaag. In 1747 werd hij gouverneur van den Bosch en in hetzelfde jaar, bij het uitbreken van den oorlog met Frankrijk, opperbevelhebber der troepen in Zuid-Beveland, omstreeks veertien duizend man sterk, en waarvan het hoofdkwartier te Baarland was. SMISSAERT kreeg geen gelegenheid om zich te onderscheiden. Terwijl het kanon van het belegerde Bergen-op-Zoom hem in de ooren klonk, en hij zeker vurig die vesting wenschte te ontzetten, greep hem onverwacht een hevige ziekte aan, waaraan hij op den 28 Augustus bezweek.

Met groote militaire eerbewijzingen, welke in de *Nederlandsche jaerboeken* van dien tijd, nauwkeurig beschreven zijn, werd het lijk van Smissaert te Kapelle in het graf der familie van Tuyll van Serooskerke bijgezet. Men ziet echter in die kerk te vergeefs rond naar een gedenkteeken voor dien trouwen en verdienstelijken krijgsman. Hij was gehuwd met Eleonora Sofia, dochter van Dirk Borre van Amerongen, heer van Sandenburgh en Coningsvrij; welke heerlijkheden ook wel eens gevoegd zijn bij den naam van den generaal. Van zijne vijf kinderen, waarvan de eenige zoon jong stierf, is de oudste dochter gehuwd met Hendrik Hooft Danz., burgemeester van Amsterdam en de jongste met Ysbrand Kieft Balde, heer van Cronenburgh enz.

Bovenstaande mededeelingen uit het familie-archief dank ik aan de beleefdheid van jhr. M. P. Smissaert, hypotheekbewaarder te Utrecht.

SMIT (Jacob) heer van Baarland. Hoewel de naam van Smit reeds in het begin der zestiende eeuw te Vlissingen onder de regeeringsleden voorkomt, was Jacob waarschijnlijk afkomstig van eene bekende Antwerpsche familie. Reeds vroeg sloot hij zich aan bij den Prins van Oranje, die hem als een eerlijk vriend vertrouwen kon. Door zijn huwelijk werd Jacob Smit een vermogend en invloedrijk man. Hij trad namelijk in den echt met Anna van Bourgondië, dochter van den ridder Philips van Bourgondië (bastaard van Adolf van Bourgondië heer van Beveren en Fontes) die van 1533 tot 1562 baljuw van Veere was, en in 1566 overleed als weduwnaar van Johanna van Hesdin. „Tot advancement van zijn huwelijk" kreeg Smit in 1558 van Maximiliaan van Bourgondië, het baljuwschap van Vlissingen, en werd ook ambachtsheer van het middendeel van Baarland, een bezitting afkomstig uit de erfenis van Wolfaart van Borssele graaf van Grandprez. Evenzoo betrouwde hij de hofstede Ter Linde met het daarop staande jachthuis, waarvan een schilderij door L. Bernards,

a° 1640, in het Zeeuwsch genootschap bewaard wordt. Hij schijnt een vriend van het buitenleven geweest te zijn, gelijk men zou opmaken uit eene lang op Ter Linde bewaard schilderstuk, waarvan eene kopie in *Zelandia illustrata* is. Hij deed dit vervaardigen als „een waarachtige gedenckenisse" hoe op de Zeeuwsche gorsingen watervogels voortkomen uit schelpen, aan oude tronken vastgehecht. Dit in de middeleeuwen algemeen verbreide sprookje, schijnt, naar prof. MAX MULLER meent, afkomstig te zijn van een verkeerde lezing; en verwarring van den naam van eene soort van Iersche ganzen, (hy)berniculae met oesterschelpen, bernaculae (*Lectures on the science of languages*, London 1864, dl. II, bladz. 583). Maar om tot SMIT terug te komen. Na het vertrek van TSERAERTS, die in het pas veroverde Vlissingen een slecht voorbeeld van losbandigheid en oneerlijkheid had gegeven (*Navorscher* 1854), werd in October 1572 SMIT tot gouverneur benoemd. Hij was er echter de man niet naar om in dien hachelijken tijd, terwijl Middelburg nog belegerd werd, zulk een zware taak op zich te nemen. Reeds den 10 Juli daaraanvolgende stierf de door zorgen gekwelde man, wellicht aan de zoogenoemde koliek van Poitou (colica Pictuonum), een te voren niet bekende ziekte, maar die toen menigeen wegrukte. Zijne weduwe ging, na den overgang dier stad aan den Prins, te Middelburg wonen in het groote huis over de St. Pieterskerk, waar voorheen de Duitsche orde gevestigd was. Hun dochter JAQUELINE DE SMIT dite DE BOURGOGNE, huwde ROMBOUT VAN WACHTENDONK van 1593 tot 1603 baljuw van Middelburg, zoon van JACOB, in 1582 en 1584 burgemeester van Antwerpen, en CATHARINA BLOCK, vermoedelijk eene dochter van PIETER BLOCK VAN DUVENEE (Z.-B.) getrouwd met QUINTINA VAN REIMERSWAAL Hare zuster ELISABETH BLOCK werd de echtgenoote van ADRIAAN NICOLAI, den bekenden kanselier van Gelderland (zie *Gids* 1839). De jongste dochter van JACOB SMIT was MARIA vrouw van Baarland, en volgens haar testament van 1616, gehuwd met EMMERY VAN LIERE, gouverneur

van Willemstad. Aan haar was toebedeeld het jachthuis in Welzinge, door haar zoon WILLEM VAN LIERE, Raadsheer in het Hof en gezant onzer Republiek in Venetië, omstreeks 1627 verkocht.

SMYTEGELT. Er zijn in den tijd van den grootsten uitwendigen bloei der Nederduitsch-Hervormde kerk in onze republiek weinig predikanten geweest, die zulk een machtigen invloed hebben uitgeoefend als BERNARDUS SMYTEGELT; een man die nooit iets voor de pers heeft geleverd, maar wiens leerredenen door vrienden opgeschreven, na twee eeuwen onder het volk nog vurige bewonderaars vinden, waaruit de indruk eenigszins kan worden afgemeten, door het levend woord van dien „fellen donderzoon" op zijne toehoorders teweeggebracht.

Oorspronkelijk was de familie uit Tholen, waar men in de kerk den grafsteen vond van CORNELIS JACOBSZ. SMYTEGELT in 1536 Burgemeester aldaar. DIGNUS SMYTEGELT vestigde zich te Middelburg en behoorde in 1599 onder de meest gegoede ingezetenen. PIETER SMYTEGELT werd geboren te Tholen. Opgeleid voor predikant studeerde hij te Utrecht, waar van hem in December 1654 eene dissertatie gedrukt werd over de Hebreeuwsche taal, opgedragen aan zijne familieleden WILLEM VAN VRYBERGHE, burgemeester, HUBERTUS DE PUTTER, secretaris en JOHANNES DE PUTTER, schepen te Tholen. Voor het proefschrift van zijn vriend JESAIAS CLEMENT schreef hij een Hebreeuwsch gedicht, en in 1657 verdedigde hij in het openbaar eenige godgeleerde stellingen over het systeem van prof. ESSENIUS. Hij werd predikant te Liefkenshoek en in October 1679 te Middelburg, waar hij na een rustigen weinig geruchtmakenden werkkring, den 24 Februari 1701 stierf. Zijn handschrift is bewaard in *Zelandia illustrata* I.

MARINUS SMYTEGELT, broeder van dezen predikant, was boekverkooper te Goes, waar hij in den echt trad met ANNA LAMBRECHTSEN, een zeer ontwikkelde vrouw. Hun tweede

zoon was BERNARDUS, geboren den 20 Mei 1665. Reeds vroeg werd hij tot predikant bestemd, gelijk met zijne neiging overeenkwam. Hij werd opgeleid in de Latijnsche school zijner geboorteplaats, en in 1683 met lof student in de godgeleerdheid te Utrecht, waar zijn vlijt en schranderheid hem algemeen geacht maakten. In 1686 verdedigde hij onder zijn neef professor MELCHIOR LEYDECKER, eenige stellingen over het boek van AUGUSTINUS *de Unitate Ecclesiae* welke gedrukt werden en opgedragen aan zijn vader en bovengenoemden Middelburgschen predikant. In het volgend jaar werd hij proponent, doch pas in April 1689 naar Borssele beroepen. Hier begon hij als prediker spoedig de aandacht te trekken en toonde zich een man van moed en karakter, o. a. in zijne verhouding tot den vervolgden burgemeester ADOLF WESTERWYK, die hoewel geen geestverwant, door hem in de gevangenis meermalen werd bezocht, en in wiens belang hij den Koning-stadhouder persoonlijk ging begroeten. In 1692 werd SMYTEGELT te Goes beroepen, waar hij buitengemeenen opgang maakte Toen ds. JOHANNES THILENIUS, het hoofd der Voetianen te Middelburg, stervende was, gaf hij nog te kennen, dat hij niemand liever dan SMYTEGELT voor opvolger zou hebben; zóó geschiedde het ook en op den 16 Januari 1695 werd hij door zijn oom te Middelburg bevestigd Ruim dertig jaren bleef hij hier werkzaam en hoewel tweemalen te Rotterdam en eens te Utrecht beroepen, wilde hij van de gemeente niet scheiden. Nooit is een predikant hier, vooral onder de volksklasse, zóó bemind geweest en heeft grooter invloed gehad, en toen in 1715 een paskwil onder zijn voordeur op de Heerengracht werd gestoken, kon de baljuw den dader niet ontdekken, en gelukkig bleef deze ook aan het volk onbekend, dat zijn afgod zeker niet straffeloos zou hebben doen beleedigen. De uitdrukking van afgod is niet te sterk; want eene eenvoudige vrouw verzekerde aan DE LA RUE, dat zij zich Onzen Lieven Heer niet anders kon voorstellen, dan onder de gedaante van dezen geliefden leeraar, op wiens gelaat een goddelijke glans lag,

bij wien alle andere voorgangers geesteloos schenen; welk staaltje van „dommen overmoed" den schrijver niet weinig ergerde. Bekend is SMYTEGELT's houding, toen het stadsbestuur hem in 1702 verzocht de gemeente tot rust te vermanen en wegens oproerigheid te bestraffen. De geheele magistraat was bij de daarvoor bestemde godsdienstoefening tegenwoordig, maar de heeren keken elkander verwonderd aan, toen niet de gemeente, maar hun zelven de les werd gelezen, en zij hoorden, dat als de oude pas verdrongen regenten werkelijk oneerlijk de stadsgeldmiddelen hadden verwaarloosd, deze moesten worden vervolgd en gestraft, maar bleek het bij onderzoek laster te wezen, dan behoorden de nieuwe regenten hun plaatsen zoo spoedig mogelijk aan de vroegere in te ruimen. Verbazing was zeker te zien op de aangezichten in de „Heerenbanken;" maar toen de godsdienstoefening geëindigd was, zeide de voorganger op den hem eigen indrukwekkenden toon, dat hij eene gemeente, die zich tegen haar wettige overheid verzette, den zegen Gods niet geven kon. Daarop verliet hij den preekstoel, en nog leeft de herinnering aan het tooneel dat volgde. Onder de algemeene aandoening trad de leeraar weder op en gaf den zegen doch onder voorwaarde dat men aan regeering gehoorzamen zou, wat dan ook werkelijk gebeurde. SMYTEGELT bleef ongehuwd en was onder het volk naar zijne woonplaats als „de oude van den Singel" bekend. Lang bleef hij krachtig, doch bij het klimmen der jaren werd hij door lichaamssmart gefolterd, waardoor hij gedwongen werd in 1735 emeritaat te vragen. Van dien tijd af was zijn leven een worsteling met ziekte en kwalen, welk lijden hij echter berustend droeg. Gevraagd zijnde of de langdurige, door zwakte schier werkelooze eenzaamheid, hem niet verdrietig viel, antwoordde hij „Hoe kan de eenzaamheid iemand verdrieten, die den levenden God tot gezelschap heeft." Hij ontsliep helder van hoofd en volkomen bereid op den 6 Mei 1739, en vond een graf in de Oude kerk. SMYTEGELT bepaalde bij zijn testament, dat al zijne handschriften onder

zijne drie erven moesten worden verdeeld; dat zij die echter alleen voor zich zelven mochten bezigen, nooit uitleenen of doen afschrijven, en wanneer zij die voorwaarde niet wilden aanvaarden, moesten alle papieren worden vernietigd. Deze predikant sprak zijne leerredenen meest voor de vuist uit, en er zou weinig van bekend zijn, indien vrienden en vooral vriendinnen den inhoud niet hadden opgeteekend, zoodat zekere juffrouw MARIA BOTER, die haar geliefden leeraar meer dan dertig jaren volgde, er zeventien tamelijk dikke kwartijnen mede vol schreef. DE LA RUE en anderen meer ontwikkelden, ergerden zich dikwijls over de triviale en scherpe manier, waarop de begaafde prediker uitvoer tegen de overheid, maar vooral tegen zijne ambtgenooten van de zoogenoemde nieuwe studie. Zoo klaagde hij eens over de verwaarloozing van leger en vloot en riep jammerend uit „Aandachtigen! Er vaart mij een trilling van ontsteltenis door de leden, wanneer ik aan ons onverdedigd land denk bij een naderenden oorlog." Maar onchristelijker kon hij spreken over eerbiedwaardige ambtgenooten van andere richting, en DE LA RUE hoorde hem in de Koorkerk, den kundige en braven, toen reeds overleden hoogleeraar LAMPE bij een stinkende vuile lamp vergelijken. Dr. DRESSELHUIS schrijft, „dat als de preeken werkelijk zóó zijn uitgesproken als zij gedrukt zijn, SMYTEGELT in merkwaardige mate de gave bezat om meer uit een bron te putten dan er in was."

De groote kracht van dezen „bliksem der goddeloozen" schijnt vooral gelegen te hebben in zijn boeiende voordracht. Hij had een manlijk uiterlijk, eer lang dan middelmatig en een ernstig indrukwekkend gelaat. Met een stem als een klok, schreeuwde hij vroeger zóó geweldig, dat een lichaamsgebrek er het gevolg van was, dat hem levenslang smartelijk viel; later liet hij ook den „lijmerigen" preektoon dier dagen na, en sprak eenvoudig en natuurlijk. Uren lang wist hij zijn gehoor te kluisteren en langzamerhand werden de toehoorders als betooverd door den machtigen invloed zijner persoonlijkheid en

de treffende welsprekendheid, waarmede hij aandrong op boete en bekeering.

Behalve in de lijkredenen door ds. A. W. DE BEVEREN en VAN WINGERDEN, werd door P. DE VRIESE, schoolmeester en godsdienstonderwijzer te Middelburg, uitgegeven en later meermalen herdrukt: *Historisch verhaal van het leven en sterven van den predikant* BERNARDUS SMYTEGELT en het ontbrak natuurlijk niet aan Rouwklachten en Graftranen voor:

„Den man vol des geloofs, die op God vast vertrouwde.
En omtrent veertig jaar, hier 's Heeren tempel bouwde."

Een portret van SMYTEGELT is mij niet bekend, doch DE LA RUE schreef in zijne aanteekeningen, dat een geschilderde afbeelding van den beroemden predikant bewaard werd in de kunstkamer des Konings van Frankrijk. Een aantal leerredenen van hem werden door anderen, reeds tijdens zijn leven, in het licht gegeven als: *Uitmuntende practische leerrede over* EZECHIEL *XXXIV door een voornaam godgeleerde*, Middelburg (z. j.). — *Zes leerredenen enz.*, 's-Gravenhage 1740. — *Des Christens heil en sieraad, in* 45 *predikatiën enz. Met een voorreden van* A. W. DE BEVEREN, 's-Gravenhage 1740. — *Een woord op zijn tijd in* 89 *predikatiën.* — *Het gekrookte riet in* 145 *predikatiën.* De meeste dier leerredenen zijn, zooals gezegd is, door den knappen maar loszinnigen D EVERSDYK (uit Sluis) voor de pers gereed gemaakt. Zij werden meermalen herdrukt en nog heden in Zeeland en ook elders, vooral door de boeren, met stichting gelezen.

In de collectie is een brief van B. SMYTEGELT aan zijn neef die beroepen was als predikant te Serooskerke. — Een door SMYTEGELT geschreven nota aan de Classis van Walcheren van 1728 tot 1735; welke declaratiën ook geteekend zijn door ANDR. ANDRIESSEN, P. DE RYKE, JOH. REGIUS, D. SCHEURWATER, JOHS. VAN DER VORM, M. VAN DER WINT. Verder zijn er nog eenige handteekeningen enz. van SMYTEGELT in zijn gewoon bijna onleesbaar schrift. Zie over hem de door

B. GLASIUS *a. w.* opgegeven boeken, alsmede I. DE WAAL, *Twee voorlezingen over de Catechismus-predikatiën van* SMYTEGELT, Middelburg 1849.

MARINUS SMYTEGELT, een neef van BERNARDUS, was van 1744 tot 1783 een kundig notaris te Middelburg. Hij had voor de pers gereed gemaakt een werk getiteld: *Zeeuwsche rechtsgeleerdheid.* Het wordt door mr. S. DE WIND zeer geprezen, die er een en ander uit aanhaalt over het muntwezen. Na het overlijden van SMYTEGELT kwam het handschrift aan JOHANNES CORNELIS ANDRIESSEN en is thans in de Provinciale bibliotheek. SMYTEGELT schreef ook gedichten, waarvan o. a. in 1750 gedrukt is een bruiloftszang voor HERMAN EVERTSEN en ANNA MARIA PARKER.

SNEP (JOHS.) was organist van de St. Lievens-monsterkerk te Zierikzee en een ijverig rijmelaar, die bij trouwen, geboren worden en sterven zijner aanzienlijke stadgenooten, terstond „de hand aan de snaren sloeg en de lier tokkelde." Hij was een meester in de versmaakkunst, en de eerzame orgelist staat ons het best voor den geest, gezeten in een gemakkelijke kamerjapon en met een net besneden pruikje op, voor het toen reeds anderhalve eeuw oude, hem toevertrouwde, speeltuig. Daar hij in de wijde ruimte der groote kerk den predikant onmogelijk verstaan kon, en door een schel tot zijn dienst moest worden opgeroepen, gebruikte hij dien tijd om stichtelijke stoffen te berijmen, welke verzen zóó lang werden beschaafd en gepoetst tot de ziel er uit was, maar het lichaam glad gewreven als het geboende houtwerk van het orgel. JOHAN SNEP overleed in de laatste dagen van Augustus 1719, en werd den 2 September in de St. Lievenskerk begraven. In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap is van hem: *Het verbond der genade, of de beloofde Messias in het Paradijs. In Nederd. vaarzen gebracht en opgedragen aan* GEORGIUS VAN BORRENDAMME, *gezegend instrument tot uitbreiding van Christi koningrijk enz.*, Zierikzee bij N.

LOUIS, stadsdrukker op den Dam. — *De verstoorde* CUPIDO, idem (z. j.). — *Ter echtvereeniging van* JOHAN ANTONIE CAU *en* JACOBA OCKERSE, 21 Mei 1715. In *Zelandia illustrata* komt voor zijn grafschrift ter eere van PASSCHIER DE WITTE, een moedig zeekapitein, overleden 19 November 1691, en in de St. Lievenskerk onder een gedenkteeken begraven. SNEP schreef ook in *Parnassus kunstkabinet.*

SNIJDER (JACOBUS). Geboren te Middelburg den 28 Juni 1822 uit ZACHARIAS en MARIA CORNELIA VAN DEN BROECKE. Zijn vader was lid der Staten van Zeeland en van den gemeenteraad van Middelburg, majoor der landelijke schutterij en makelaar aldaar. (Vgl. over hem *Laatste maanden der Fransche heerschappij in Walcheren*, Middelburg 1864) JACOBUS SNIJDER werd in 1843 student te Leiden; promoveerde in 1849 en vestigde zich als advocaat te Middelburg. In 1849 werd hij met mr. P. J. G. VAN DIGGELEN als verdediger toegevoegd aan den wegens mishandeling en moord op zijne vrouw te Middelburg in Februari 1850 geëxecuteerden JEAN BAPTISTE DE LOEIL te Koewacht, van welke zaak hij in 1850 het *Regtsgeding* het licht deed zien. In 1861 werd hij burgemeester van Veere en later lid der Staten van Zeeland. Onvermoeid waren zijne pogingen om dien bouwval in Nederland uit den toestand van diep verval op te heffen, en hij ontzag geen opofferingen om de belangen dier stad te behartigen. Zoo schreef hij in 1866 een warm woord over: *Het voorstel tot verlegging van den mond der Middelburgsche haven bij Veere en het bouwen van Sluiswerken.* Koning WILLEM III waardeerde zijn streven voor de oude hoofdstad van het markiezaat, en schonk hem na zijn bezoek in 1862, de orde der Eikenkroon, en in 1873, na de voltooiing der kanaalwerken, de orde van den Nederlandschen leeuw. In 1880 legde Snijder zijn ambt te Veere neder en verhuisde naar 's-Gravenhage. Dat hij echter zijn oude woonplaats niet vergat, blijkt uit den aankoop in 1883, der fraaie schilderij van H. A. VAN TRIGT, voorstellende eene

raadsvergadering te Veere in 1668. De buitenplaats Borndal, niet ver van de stad, door SNIJDER bijna geheel vernieuwd, is in 1889 gesloopt.

Mr. J. Snijder huwde eerst: WILHELMINA MARIA JOHANNA CROES (1825—1850) en daarna NAVINA AMALIA VAN DER STRATEN VAN THIELEN. Uit het tweede huwelijk werd te Middelburg den 3 April 1856 geboren: FRANS WILLEM JAN GEORGE SNIJDER, ambachtsheer van Wissenkerke (N. B.), doctor in de letteren en in de rechten, Referendaris bij het ministerie van justitie te 's-Gravenhage; secretaris van het Hoofdbestuur der vereeniging tot afschaffing van den sterken drank enz. Genealogische bijzonderheden der familie vindt men in VORSTERMAN VAN OYEN, *Wapenboek enz.*

SNIJDERS (CORNELIS JACOBUS) geboren te Middelburg den 19 Februari 1820 uit JAN ANTHONIJ SNIJDERS, een welgesteld koopman aldaar (1792—1848) en SARA LEVINA BARBET (1789—1833). Reeds vroeg toonde hij lust en aanleg om geneesheer te worden, en kenmerkte zich door een krachtigen wil en zeldzamen werklust. Hij woonde de lessen bij aan de Geneeskundige school te Middelburg, maar had ook veel te danken aan het bijzonder onderricht van den even vaardigen als kundigen heelmeester VICTOR VAN LISSA. Na een met lof afgelegd examen werd hij den 2 October 1840 bevorderd tot stedelijk en plattelandsheelmeester en den 6 October d. a. v. tot vroedmeester, en werd twee maanden later, na afgelegd examen benoemd tot chirurgijn 3e klasse bij de Koninklijke Nederlandsche Marine. Hij diende aan boord van Z. M. wachtschip Hippomenes te Amsterdam, en deed eerst met de Korvet Amphitrite, eene belangrijke reis naar West-Indië. In October 1842 vroeg hij eervol ontslag, waarna hij zich als geneeskundige te Hulst vestigde, welke standplaats hij in 1848 verwisselde met Terneuzen. Van daar ging hij in 1850 naar Nieuwe-Tonge en in 1867 naar 's-Gravenzande, waar hij tot 1891 werkzaam bleef, toen hij zich als rustend geneesheer naar 's-Gravenhage verplaatste.

Den 5 Juli 1862 promoveerde SNIJDERS aan de Hoogeschool te Utrecht tot med. doctor met eene dissertatie: *Eclampsia gravidarum*. In weerwil eener drukke praktijk, heeft hij veel voor de uitoefening der geneeskunde gedaan. Sedert Januari 1866 is hij afwisselend lid en plaatsvervanger in den Geneeskundigen Raad van Zuid-Holland; van 1885—1887 lid van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der geneeskunst en van andere instellingen, terwijl hij ook als voorzitter eener kiezersvereeniging in het Westland de maatschappelijke ontwikkeling in vrijzinnigen geest tracht te bevorderen. Met zijn collega J. PERSANT SNOEP te Wolfaartsdijk heeft hij reeds in 1854 het initiatief genomen om met belanghebbende ambtgenooten tot bij den Hoogen Raad te procedeeren over het recht tot onbeperkte uitoefening der inwendige geneeskunst door de heelmeesters ten plattelande; welke bevoegdheid dan ook eindelijk bij de wet van 1865 werd erkend en zelfs tot *alle* gemeenten des Rijks uitgebreid.

Van dr. SNIJDERS is o. a. in druk verschenen: *Handleiding voor de vergelijkende anatomie en physiologie*, *naar het Engelsch van* TULK en HENFREY *bewerkt en vermeerderd*, Middelburg 1847. — *De wettelijke bepalingen op de uitoefening der inwendige geneeskunst*, Middelburg 1855. — *Leer der gezondheid naar dr.* A. COMBE's *Physiologie vermeerderd enz.*, Middelburg 1860. Een reeds gevorderde bewerking van dr. J. H. BENNETT: *On cancerous and caveroïd growths*, kon in 1843, wegens de groote kosten der daarin voorkomende afbeeldingen niet worden voltooid. In *Het Nederlandsch lancet* (1840); het *Nederlandsch Tijdschrift voor geneeskunde* (1859—1887); *De geneeskundige courant; De schat der gezondheid* enz. schreef hij grootere en kleinere bijdragen en toch wist deze wakkere en werkzame man nog tijd te vinden om in het begin zijner praktijk enkele romans uit het Engelsch te vertalen.

Dr. SNIJDERS is den 23 November 1843 te Amsterdam gehuwd met SARA MARIA MULLER, waaruit zeven zonen als: JAN ANTHONIJ SNIJDERS, geboren te Hulst in September

1844, Civiel Ingenieur en Hoogleeraar in de natuurkunde. aan de Polytechnische school te Delft. WILLEM GEORGE FREDERIK SNIJDERS, geboren te Hulst in Januari 1847, Luitenant-Kolonel, hoofd der afdeeling Generalen staf, aan het Ministerie van Oorlog. Doctor AARNOUT JOHANNES CORNELIS SNIJDERS, geboren te Terneuzen in December 1848, Leeraar aan het Gymnasium en aan de Hoogere Burgerschool te Zutphen. CORNELIS JACOBUS SNIJDERS, geboren in September 1852 te Nieuwe-Tonge, Kapitein der genie en hoofd van het onderwijs in die wetenschappen aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, en tijdens zijn detacheering in Oost-Indië, ridder der Militaire Willemsorde. HERMAN SNIJDERS, geboren te Nieuwe-Tonge in November 1857, Leeraar aan het Gymnasium en aan de Rijks Hoogere Burgerschool te Middelburg. Doctor THEODORUS JOHANNES HENDRIK SNIJDERS, geboren te Nieuwe-Tonge in Juli 1860, Arts en Officier van gezondheid bij het leger. GIJSBRECHT OTTO SNIJDERS, geboren te Nieuwe-Tonge in Januari 1862, Arts en Officier van gezondheid bij de marine.

SNIJDERS (JACOBUS BAL) werd geboren te Middelburg den 3 September 1784 uit: JACOBUS SNIJDERS, eerst gehuwd met CATHARINA BAL en daarna met JOHANNA VAN DER THOORN. Hij studeerde te Leiden en vestigde zich als advocaat te Middelburg, waar hij Rijks-advocaat werd en ook in onderscheiden andere betrekkingen werkzaam was, o. a. jaren lang als een krachtige steun van het departement der Maatschappij Tot nut van 't algemeen. Hij was gehuwd met ANNA ADRIANA VAN DER PLAS (1783—1840) en overleed den 29 October 1844. In 1829 gaf hij te Middelburg uit eene verhandeling over *De vrijheid der drukpers*. In de *Zeeuwsche volksalmanak voor* 1843 schreef hij: *Het badpaviljoen te Domburg*. Zijn jongste kind en eenige zoon was NICOLAAS BAL SNIJDERS, geboren te Middelburg den 13 November 1820. Hij ontving opleiding in zijne geboortestad en ging daarna te Groningen

in de rechten studeeren. Na eenige jaren kwam hij in Middelburg terug, zonder het doel te hebben bereikt. Van Januari 1860 tot September 1870 was hij werkzaam als ambtenaar op de gemeente-secretarie, doch ook daar kon hij niet blijven. Door vertaalwerk en soortgelijken arbeid trachtte hij in zijne behoeften te voorzien, tot dat hij den 7 November 1876 overleed, de herinnering nalatende aan vriendelijkheid en hulpvaardigheid, maar ook aan een door weinig veerkracht verbeuzeld leven. Hij heeft uitgegeven: *Bijééngsprokkeling uit den ouden en nieuweren tijd; uit de studentenwereld; uit het leven. In proza en poëzij*, Middelburg 1871. — *Bij Rammekens 27 Mei en 4 Juni* 1573, Middelburg 1852. — *Kort overzicht van het ontzet van Middelburg* (20 *Februari* 1574), Middelburg 1874. — *Beschrijving der menschlievende daden van* Jan van Meerendonk, Middelburg 1876; alsmede bijdragen in jaarboekjes en tijdschriften.

SNIJDERS (Pieter) was in de tweede helft der achttiende eeuw een teekenmeester te Middelburg. In 1768 vervaardigde hij voor den Delftschen burgemeester van der Lely de afbeeldingen van dertien monumenten in de kerken van Zeeland, ook voor mr. Jacob Verheye van Citters, werkte hij veel, en in 1783 teekende hij in kleuren de toen nog zeven tapijtbehangsels in de Statenkamer van Zeeland Snijders was echter geen groot kunstenaar, en het is jammer dat mr. J. van de Graft in zijn werk over die behangsels (1869) de schoone kopergravuren van Ch. Onghena te Gent, naar die gebrekkige teekeningen liet maken.

SNOEP. Van deze familie, meest te Goes en te Middelburg gevestigd, deelde J. van der Baan, in 1887 eene genealogie mede in *Nederlandsche Leeuw*. In Maart 1634 werd te Goes geboren Johannes Snoep uit David en Maria Smallegange, welke laatste de ijdeltuitige kroniekschrijver waarschijnlijk niet deftig genoeg vond voor zijne geslachtslijst.

JOHANNES werd opgeleid voor predikant, en genoot op de Latijnsche school zijner vaderstad het onderwijs van den beroemden CASPAR PARDUIN (*Nehalennia* 1849). Na de academie bezocht te hebben, werd hij in 1661 proponent en onmiddellijk geplaatst als predikant op de vloot, waarmede de admiraal DE RUYTER naar de Middellandsche zee ging om de roofzucht der Algerijnen te beteugelen. SNOUPSIUS, gelijk hij zich voortaan noemde, was meest op het schip Vlissingen onder den kommandeur CORNELIS EVERTSEN en was zeker meermalen in de gelegenheid om aan zijne in slavernij zuchtende landgenooten, diensten te bewijzen. Een paar Latijnsche brieven van hem aan de Classis van Walcheren dd. 29 September 1662 en April 1663 zijn door dr. JACOBUS BORSIUS in het *Nederlandsch archief voor kerkgeschiedenis dl. I*, uitgegeven. SNOUPSIUS die niet sterk van gestel was en wiens gezondheid leed door den moeilijken zeetocht, verlangde daarom naar een standplaats aan den wal, en zal zich zeker niet weinig verheugd hebben, toen de gemeente Arnemuiden hem in October 1663 tot predikant begeerde. Hij huwde den 13 Augustus 1665 te Vlissingen met ADRIANA EVERTSEN, vermoedelijk verwant aan zijn vroegeren scheepsbevelhebber, hoewel zij niet voorkomt in de genealogie bij J. C. DE JONGE, welke geleerde soms wel eenigszins aan hetzelfde zwak schijnt te lijden als hiervoren van het werk van SMALLEGANGE is gezegd Nog onverwacht werd de levensdraad van dezen achtingswaardigen predikant afgesneden, die overleed den 30 December 1667. In Februari van het volgend jaar beviel zijn vrouw van een zoon, die den naam van JOHANNES ontving. (Zie KESTELOO *a w*). Een der nazaten van dezen predikant was JOHANNES PERSANT SNOEP, geboren te Goes den 25 Maart 1815 uit THOMAS (1785—1864) en MARIA DE GROOT (1782—1846). Reeds vroeg toonde hij buitengewonen aanleg en op de Clinische school te Middelburg muntte hij boven de meesten uit. In 1837 vestigde hij zich als geneeskundige te Goes; een paar jaren later vertrok hij naar Veere, en daarna in Augustus 1840

naar Wolfaartsdijk, waar hij in 1862 onder algemeene deelneming zijn 25-jarige, en in 1880 zijn 40-jarige praktijk herdacht. Een langdurig en smartelijk keellijden maakte den 22 October 1882 een einde aan het leven van dezen kundigen en goedhartigen geneesheer, bij wiens graf de heer J. A. A. FRANSEN VAN DE PUTTE namens de Vrijmetselaarsloge te Goes, waarvan SNOEP sedert 1862 regeerend-meester was, terecht zeide, dat op de zerk kon gebeiteld staan: „Hier rust een rechtschapen man." SNOEP was lid van een aantal binnen- en buitenlandsche geleerde genootschappen, en genoot in groote mate de vriendschap van zijn even geleerden als waardigen dorpsgenoot dr. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, die zijne vele goede eigenschappen van hoofd en hart waardeerde, al liep hunne godsdienstige levensopvatting zeer ver uit één.

SNOEP heeft uitgegeven: *Degeneratio fibrosa van den oogbol.* — *Kunstmatige vroeggeboorte.* — *Waarneming eener levend geboren hemicephalus.* — *Over een belangrijke buikwond door een val op een hooi-haak.* — *Over Chorea St. Viti.* — *Over Ung. hydragyri in distorsio en contusio.* — *Over een door kunst verwekte vroeggeboorte.* — *Acuut lijden van blaas- en darmkanaal na angina parotidea.* — *Heelkundige waarnemingen.* — *Verloskundige bijdragen*, Middelburg 1853. — *Brief van een vriend over de circulaire van de Geneeskundige Commissie in Zeeland*, Goes 1854. — *Over de aanwijzingen van de kunstmatige vroeggeboorte bij bekkenvernauwing.* — *Proeve eener historische critische beschouwing der breukbeklemming.* Van anderen aard was eene *Verhandeling over het materialisme*, en een onder de letter S. uitgegeven geestig model voor Rederijkers te platte lande: PEGASUS, *of* PEGAASJE *in de dorpskroeg.* SNOEP was te Middelburg gehuwd met JACOBA CORNELIA HAZELOF, waaruit vijf kinderen. De oudste zoon THOMAS geb. 1841, werd te Middelburg opgeleid, vestigde zich als geneeskundige te Kapelle en schreef: *Over diphtheritis, naar aanleiding eener epidemie te Kapelle*, Goes 1869. De tweede zoon HENDRIK KAREL, geboren in

1843, werd mede geneeskundige. Hij bleef eerst tot hulp van zijn vader te Wolfaartsdijk, doch vestigde zich te Kapelle, toen zijn broeder van daar naar Wageningen vertrok. Eene dochter Anna Elisabeth is weduwe van den officier van gezondheid (later geneeskundige te Terneuzen) Hanjoel, en aan haar welwillende hulp dank ik bovenstaande inlichtingen. Zie over dezen bekwamen man, de mededeelingen van zijn vriend dr. N. B. Donkersloot in de *Geneeskundige courant;* het *Verslag der Vereeniging van geneeskunde in Zeeland over* 1882; het *Maçonniek Weekblad*, October 1882 en de *Middelburgsche* en *Goessche couranten* van October 1882.

SOETE VAN LAECKE (de). Het geslacht de Soete (Zoete) was evenals dat van Laecke (Lake) afkomstig uit Vlaanderen, en behoorde in de veertiende en vijftiende eeuw onder de aanzienlijkste van Gent. Uit de lijst door van Spaen medegedeeld aan prof. te Water (*Verbond der edelen*, dl. IV, bladz. 461) blijkt dat de ridder Alexander de Soete, getrouwd was met Johanna van Ranst, vrouw van Haultain (overleden 1557). Uit dien echt kwamen verscheidene kinderen voort. Denys de oudste zoon, gehuwd met Catalina d'Haynin (Hennin) was de vader van Filips de Soete Heer van Haultain, een der eerste onderteekenaars van het Verbond der edelen. Met in Tholen verzameld krijgsvolk, deed hij in 1577 een welgeslaagde aanslag om Antwerpen aan de zijde der Staten te brengen. In 1585, tijdens Parma de stad belegerde, poogde de Soete den vijand te verdrijven uit zijne verschansingen aan den Kouwensteinschen dijk. Voor de overmacht moetende wijken, en zich niet willende overgeven, sprong hij van die hoogte en versmoorde in de modder. Het portret van mess. de Hautin, gesneuveld in 1585, is in het Rijksmuseum te Amsterdam.

De tweede broeder was Philips ridder van Maltha, liet het leven op het slagveld bij Heiligerlee den 23 Mei 1568.

De derde broeder was Joost de Soete, heer van Villers,

gehuwd met CATALINA D'ANNEUX. Hij was een der verbonden edelen en onderscheidde zich in 1578 in den strijd voor Nivelles en in 1580 te Bouchain. In 1585 door TASSIS te Amerongen geslagen en gevangen, ontsnapte hij ternauwernood aan den dood. Twee jaren later werd hij tot veldmaarschalk benoemd. Hij werd gewond, in Maart 1589, voor Geertruidenberg en naar 's-Gravenhage gebracht, waar hij kort daarop stierf. Zijn portret is in het Rijksmuseum met het onderschrift „Monsieur VILES, Maresc. dy Camp." Hij had een zoon PHILIP SOETE DE LAECKE heer van Villers, die in 1599 getrouwd is met BEATRIX VAN EICHELENBERG gezegd HOOFTMAN. Deze was gouverneur van de Willemstad en Klundert en is in 1634 gestorven.

ALEXANDER DE SOETE, vierde zoon van ALEXANDER en JOHANNA VAN RANST, was heer van Haultain en trouwde in 1560 met MARGARETA VAN BERCHEM. Hij was een der Verbonden edelen en met WILLEM VAN ORANJE zeer bevriend. Deze stelde hem in 1576 aan tot gouverneur van Walcheren, waardoor aan hem met de gouverneurs van Zierikzee, Vlissingen en Veere en enkele gecommitteerden, tot aan de instelling van Gecommitteerde Raden, het bewind over de provincie opgedragen was. HAULTAIN, gelijk hij doorgaans genoemd werd, bewoonde het vroegere bisschoppelijk verblijf in de abdij te Middelburg. In 1579 kocht hij bij verrekering op traktements-voorschotten, van de gemeene zaak het hof Rijnsburg voor 8686 gulden, onder korting evenwel van het pensioen zijner echtgenoote, die jonkvrouw van de abdij te Rijnsburg was geweest. Toen de Prins, als markies van Vlissingen en Veere, zich in eerstgenoemde stad een hof bouwen liet, werd HAULTAIN gecommitteerd om daarvan, in Maart 1581, den eersten steen te leggen. Zijne weduwe hertrouwde met JACQUES DE MALDERÉ stalmeester van den Prins en later zijn vertegenwoordiger als Eerst Edele van Zeeland. De zoon van ALEXANDER was WILLEM of GUILLAUME DE SOETE DE LAKE, heer van Haultain. Reeds vroeg ging

hij in den oorlog, en werd "venu en age," in Januari 1602, opvolger van JUSTINUS VAN NASSAU als Luitenant-admiraal van Zeeland. In Juni 1605 onderscheidde hij zich bij een vinnig gevecht in het Kanaal met de Spaansche schepen, die troepen naar de Nederlanden moesten overbrengen, en was in het volgend jaar herhaalde malen met de vijanden slaags; ook was hij in 1625 bij de vloot door de Staten naar la Rochelle gezonden. In 1627 werd hij door PHILIPS VAN DORP als admiraal opgevolgd en tot gouverneur van Sluis benoemd; een voordeeligen post waarin hij zich verdienstelijk maakte. Hij overleed den 26 September 1637. In Februari 1603 was hij in de Waalsche kerk te Middelburg getrouwd met OLYMPIA DE HARTAING, dochter van den Heer van Marquette. Beiden vonden rustplaats in de, op 16 September 1811 door brand vernielde St. Janskerk te Sluis. Onder eene, op zuilen van zwart marmer met het wapen versierde kap, lagen op eene tombe de wit marmeren beelden van den Admiraal en zijne echtgenoote, met een hond aan de voeten. Op den zwarten achtergrond dezer nis stond in gouden letters hun grafschrift. Enkele fragmenten van dit gedenkteeken worden nog in de Oudheidkamer op het stadhuis te Sluis bewaard.

In dezelfde kerk was een monument ter gedachtenis van PHILIPS DE SOETE DE LAECKE van Haultain, zijn voorganger en broeder. Deze oudste zoon van ALEXANDER en MARGARETA VAN BERCHEM was een ervaren krijgsbevelhebber, en ontving voor zijne diensten bij de verovering van Sluis, in 1604, van de Algemeene Staten een zeer kostbaren gouden ketting met gedenkpenning. (Zie VAN LOON, dl. II). In 1614 volgde hij zijn schoonvader jhr. CHARLES VAN DER NOOT, als gouverneur dier vesting en als hoog-baljuw van het Vrije op. In 1622 maakte hij zich verdienstelijk door een tocht tegen de zoogenoemde Spaansche keurlingen en hij overleed den 15 November 1625.

ANTONIE DE SOETE, de vijfde zoon van ALEXANDER en

Johanna van Ranst, maakte zich gelijk zijn broeder Philips bekend in den slag bij Heiligerlee. Hij sneuvelde in den strijd bij Moncontour (October 1569) tusschen Karel IX en de Hugenoten, op welk gevecht het emblematisch van hout gesneden beeldje, in het Zeeuwsch genootschap bewaard, volgens overlevering, zinspeelt.

Met Alexander Soete de Laecke (1667—1712), kwartierschout van Peel en Kempenland te 's-Hertogenbosch, schijnt de naam uitgestorven. Vgl. *Navorscher* 1863, bladz. 129 en de daar genoemde werken.

SOLINGEN (Adriaan van). Deze hoogleeraar werd te Middelburg den 7 October 1758 geboren, uit Martinus van Solingen (1729—1799) en Ida Tak (1732—1794), gegoede doopsgezinden uit den deftigen handelsstand. De zoon kreeg eene zorgvuldige opvoeding en onderscheidde zich reeds vroeg door vlijt en scherpzinnigheid. Bij het verlaten der Latijnsche school op den 13 Mei 1776, droeg hij een Nederlandsch gedicht voor, dat in hetzelfde jaar onder den titel *De Batavier* te Middelburg werd uitgegeven, en op den 10 Juli verdedigde hij met grooten lof, in het Auditorium te Middelburg onder prof. H. J. Krom, eenige stellingen, welke door de jongelingen J. P. Fokker, P. Cappon en J. Angillis werden aangevallen. In beide voordrachten verwierf hij zich groote toejuiching en de oude prof. Jacobus Willemsen, destijds bekend als „een zuil der stad en de ziel der gemeente" prees in zijn *Graag getrouwen Rentmeester* den veel belovenden en uitnemend begaafden jongeling. Nog vóórdat hij naar de Utrechtsche Hoogeschool vertrok, gaf hij een vertaling uit der inwijdingsrede van prof. H. J. Krom, welke te Middelburg in 1776 het licht zag. Aan de academie behoorde van Solingen onder de beste studenten; met lof werd hij in 1782 doctor in medicijnen, en in het volgend jaar in de wijsbegeerte. Na op eene buitenlandsche reis eenige hoogescholen te hebben bezocht, vestigde van Solingen zich

als geneesheer in zijne geboorteplaats, waar hij in 1792 lector en in 1798 Hoogleeraar in de verloskunde werd aan het Athenaeum illustre De vrijzinnige geleerde had, gelijk vele doopsgezinden, niet zonder ingenomenheid de omwenteling zien tot stand komen, en hij werd dan ook in 1796 lid van den Provincialen Raad en in 1798 van het Intermediair administratief bestuur van Zeeland; alsmede president der commissie van geneeskundig onderzoek en toeverzicht, welke laatste betrekking hem zeker meer toelachte dan politieke bemoeiingen. In 1807 vestigde hij zich, naar het schijnt door huiselijke omstandigheden daartoe gedrongen, als geneesheer te Oostburg. De roem van zijn naam was echter zóó groot, dat VAN SOLINGEN uit dezen achterhoek in September 1820 werd benoemd tot buitengewoon-hoogleeraar in de Verloskunde te Leuven, en in November 1823 tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde, terwijl hij tevens voorzitter van het geneeskundig bestuur van Zuid-Brabant was. Met het jaar 1829 werd hij emeritus en hij overleed plotseling aan eene beroerte den 5 Juni 1830 te Doornik, waar hij zich tot herstel zijner gezondheid tijdelijk bevond. VAN SOLINGEN was gehuwd met MARIA VAN HEKKE, doch hun echt bleef kinderloos. Door zijne geschriften stond hij als wetenschappelijk man hoog aangeschreven, en vooral ten opzichte der verloskunde maakte hij zich verdienstelijk, wat ook in het buitenland o. a. door den beroemden BAUDELOCQUE werd erkend, zoodat het hem aan eerbewijzingen niet ontbrak. In het dagelijksch leven was hij beminlijk, vroolijk, vol levenslust en met een voor indrukken zeer ontvankelijk gemoed, waarvan te Middelburg nog overleveringen bewaard zijn gebleven. Zijn portret in lithographie, met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw is in *Zelandia illustrata.*

Hij heeft uitgegeven: Het bovengenoemde dichtstuk en verscheiden vertalingen, ook in 1780 als student van eene verhandeling van prof. F. B ALBINUS. In 1792 liet hij te Amsterdam drukken eene *Verhandeling over een verbazende beenverteering* en verder: *Redevoering ter nagedachtenis van* PAULUS

DE WIND (*overleden* 1798), Middelburg 1798. — *Het werktuigelijke der verloskunde enz.*, Leiden 1799; een werk, door de voornaamste tijdschriften zeer gunstig beoordeeld, en dat door G. SALOMON in het Hoogduitsch vertaald in 1801 te Hannover het licht zag. In de werken van het Zeeuwsch genootschap komen in dl. IX, X en XIV, verhandelingen van hem voor en zijne Latijnsche en Nederlandsche oratiën werden in 1792, 1798, 1801 te Middelburg en in 1821 en 1824 te Leuven gedrukt. Eenige dagen vóór zijn overlijden, had hij de laatste hand gelegd aan een werk over de verloskunde *Ars obstetricandi symmetrica*, dat echter niet is gedrukt. De Provinciale Bibliotheek van Zeeland bezit een waarschijnlijk volledige verzameling zijner werken.

In de collectie zijn aanteekeningen over VAN SOLINGEN en zijne geschriften, meest door prof. TE WATER, en eenige brieven van hem uit Utrecht, dd. September 1782 en Januari 1782, over zijne promotie, tijdens hij bij zijn vriend D. H. GALLANDAT logeerde, verder zijn er inschriften uit zijn album amicorum van A. AUSTEN, HIER. DE BOSCH, PETRUS BURMANNUS SECUNDUS (zie diens *Poëmata*. bladz. 283); DL. KNOOP; ERICUS DE LANG; J. C. DE LANNOY; NOMSZ.; W. PRUMERS enz. Ook is er eene kennisgeving van zijn overlijden door de weduwe aan het Zeeuwsch genootschap; alsmede vanwege de Geneeskundige Commissie voor Zuid-Brabant. Verder *La Feuille de Tournay*, 8 Juin 1830, en *La Gazette des P. B.* 12 Juin 1830, waarin VAN SOLINGEN wordt herdacht.

SOMER. Twee takken uit denzelfden familiestam waren in de zestiende eeuw te Middelburg en te Veere gevestigd. HENDRIK SOMER was in 1579 lid van den magistraat te Middelburg (DE STOPPELAAR, *Oud-archief* 2826); JOHAN SOMER was omstreeks dien zelfden tijd een vermaard reiziger, die volgens DE LA RUE, naar het zeggen van JANUS ERASMIUS, (1604—1658) in zijne *Opera posthuma* „wijd en zijd door de wereld gezwermd en veel opgeteekend had." Zijn laatsten

tocht, in 1592 geëindigd, is uitgegeven, en de 3e druk te Amsterdam in 1661 had tot titel: *Zee- en landreize gedaan door de Levant, Candia, Cypres, Egypte, Rhodes, (den) Archipelago, Turkije en wederom door Duitschland.* Tot denzelfden tak behoorde waarschijnlijk DAVID SOMER, die in 1574 reeds een invloedrijk lid der stedelijke regeering was van Middelburg, en twee jaren later door koop eigenaar werd van een deel van het Minderbroeder klooster aldaar en van aanzienlijke kerkelijke goederen onder Mariekerke (*Zelandia illustrata*). Van 1583—1592 was hij Baljuw van Middelbnrg. Hij was een pittig, maar niet zeer achtingswaardig man. BOR verhaalt in *Nederlandsche oorlogen* hoe laaghartig deze baljuw in 1585 door den cipier van 's-Gravensteen JAN VAN BOSBEKE, den in hechtenis genomen admiraal van Zeeland WILLEM BLOYS VAN TRESLONG, door bedrieglijke handelingen in het ongeluk tracht te brengen, en zich zelf te verrijken, welke afpersingen zijne erven moesten vergoeden. DE LA RUE tracht wel in zijne aanteekeningen den Baljuw vrij te pleiten, doch ook van elders blijkt, dat deze een loszinnig man was. In Maart 1587 werd hij voor het consistorie geroepen om wegens „gewoonlijke dronkenschap" vermaand te worden; eerst weigerde hij te verschijnen, doch den 23 September stond hij binnen en deed schuldbekentenis. Dit verhinderde echter niet, dat het stadsbestuur over zijn werk tevreden was, en hem bij zijn aftreden een zilver vergulde coupe-tasse schonk.

Een andere tak derzelfde familie, waarvan een vrij volledige genealogie van 1604 tot 1834 bestaat (*Catalogus van* SCHELTUS VAN KAMPFERBEEKE) bloeide in Veere. HENDRIK SOMER was daar in 1561 Schepen, en vijf jaren later Burgemeester. Zijn zoon CORNELIS was mede Burgemeester en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie, en getrouwd met JANNEKEN KNAEP. CORNELIS SOMER, was een zoon van BERNARD SOMER, overleden in 1633, en ANNA HONIGH, en een kleinzoon van bovenge- noemden CORNELIS. Hij werd te Veere geborenden 12 Maart 1613, studeerde te Leiden en werd in Augustus

1635 predikant te Wolfaartsdijk en in 1640 te Vlissingen. Naar het schijnt, was deze predikant een begaafd man, die reeds op zestienjarigen leeftijd een Latijnsch gedicht schijnt geschreven te hebben, gedrukt onder het portret van WILLEM TEELINCK. Later werd hij door kerkelijke besturen meermalen in belangrijke commissiën afgevaardigd, en heeft waarschijnlijk niet weinig toegebracht aan den verwonderlijken bloei der gemeente te Vlissingen, waar de kerkcollecten, naar VROLIKHERT verhaalt in dien tijd jaarlijks 4000 £ Vl. (24000 gulden) opbrachten. SOMER was twee malen gehuwd; eerst met ELISABETH KIEN JACOBSD. uit Veere, in 1648 in het kraambed gestorven, en in 1649 met ANNA GEERTRUIDA BUYS, weduwe GARDENYS, welke vrouw een kleindochter was van den bekenden Staatsman mr. PAULUS BUYS. SOMER overleed te Vlissingen in Januari 1661 en zijn stof werd in de Nieuwe- of Oostkerk begraven, tot welker bouw hij niet weinig had toegebracht; in 1677 volgde hem zijne echtgenoote in het graf. Een neef van CORNELIS (volgens VAN DER BAAN *Wolfaartsdijk* een oudere broeder) DAVID SOMER, die eerst conrector der Latijnsche school te Middelburg was geweest, werd in 1630 tot predikant te Kapelle en Biezelinge beroepen, waar hij in Juli 1654 overleed.

BERNARDUS SOMER CORNELISZ. werd den 21 Januari 1642 te Vlissingen geboren. Reeds als kind beloofde hij veel, gelijk VROLIKHERT getuigt In 1658 ging hij als student naar Leiden, waar hij eerst in huis woonde bij zijn neef JOH. GOLIUS, hoogleeraar in het Arabisch en de wiskunde en later bij prof. JOHS. COCCEJUS, aan wiens onderwijs hij veel te danken had. In 1663 werd hij proponent en in het volgend jaar predikant te Serooskerke (W.), vanwaar hij in 1667 naar Vlissingen vertrok. Daar zijnde, bedankte hij woor Middelburg en voor de toezegging van het beroep als Waalsch predikant te Utrecht. Het beroep naar Amsterdam in 1671 meende hij echter niet te mogen afslaan. Evenals te Vlissingen werd hij ook in die stad wegens zijn vriendelijk en

bescheiden karakter, zijn groote geleerdheid en boeiende welsprekendheid algemeen geacht en bemind. Hij was als Vlissinger, een vriend van den huize bij de familie van den admiraal DE RUYTER en in Maart 1673 huwde hij diens dochter MARGARETA of GRIETJE, gelijk haar eenvoudige vader zijn meisje liefst noemde. Zij overleefde hem en schonk hem drie dochters, waarvan de oudste in den echt trad met CORNELIS VAN PEERE heer der beide Souburgen, en de jongste met COENRAAD DE LEU DE WILHEM te Amsterdam. In Mei 1684 vertoefde SOMER te Veere bij zijn zwager CORNELIS KIEN weduwnaar zijner eenige zuster ANNA. Daar werd hij ongesteld, en toen hij voelde, dat hij sterven ging, ontbood hij zijn neef den proponent JOHS. D'OUTREIN, dien hij als een zoon lief had, en die toen te Middelburg was. Aan dezen was DE LA RUE het bericht verschuldigd van het berustend ontslapen van dezen braven man. De dood in de kracht des levens van den geliefden schoonzoon des grooten admiraals, maakte overal een diepen indruk en talrijke verzen en grafschriften getuigden van algemeene deelneming. Hij stierf op den 2 Juni en op den 10 werd zijn lijk bijgezet in de graftombe van zijn schoonvader te Amsterdam Ook op hem was toepasselijk *Intaminatis fulget honoribus*. In *Zelandia illustrata* zijn drie afbeeldsels; een in folio, zwarte kunst door J. GOLÉ; een door J. DE VISSCHER gegraveerd, met bijschriften van B BECKER en D. SCHELTE, en een in klein 8° met opschrift „Dominus SOMER:" ook wordt hij voorgesteld op de prent der begrafenis van DE RUYTER in diens leven door GERARD BRANDT. Deze geleerde was zeer met SOMER ingenomen en schreef onder zijn portret:

„Verstand, geleerdheid, deugd met zachte aanminnigheid,
't Gemoed dat scheuring haat en broedertwist beschreyt,
Straalt uit zijn aangezicht."

Niet minder wordt hij geroemd in eene *Elegia* door prof. PETRUS FRANCIUS, waarin ook gewag wordt gemaakt van zijne uitgebreide boekerij, merkwaardig door kostbaarheid der werken

en keurig netheid. Van SOMER is gedrukt: *Afscheid te Vlissingen en intrede te Amsterdam*. — *De roeping* ABRAHAMS *uit Ur der Chaldeen*, Amsterdam 1672, 1673, 1684. — *De algenoegzaamheid der genade*, Amsterdam 1673. — *Blijde uitkomst der verdrukte gerechtigheid en dankzeggingen over de zeeslagen van* 1673, Amsterdam 1674. — *Christus krachtig in zwakheid enz.*, Amsterdam 1684.

In de collectie is een door hem geschreven afscheidsbrief aan de Classis van Walcheren, dd. Amsterdam 6 December 1671; gesloten met een cachet, waarop, naar het schijnt, in zilver een plant van sinopel in eene tobbe van sabel; ook is in de verzameling een brief van B. SOMER burgemeester te Veere, als zijnde geweest in Mei 1667 met HIERONYMUS VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE en WULVEN, in 't collegium qualificatum te Veere over het beroep van ds. CASPAR VERSTEGE.

SONNEVELT (GIDEON VAN), wellicht een zoon van OUDARDT VAN SONNEVELT, een gegoed inwoner van Veere, die in 1576 het verlaten klooster Soetendale onder Serooskerke kocht. GIDEON werd geboren te Veere, studeerde te Leiden, waar zijn schrift in handteekening nog bewaard wordt in het hiervoren besproken album van JONAS VAN REIGERSBERG. In 1598 werd hij predikant te Woudrichem en in het jaar 1618 te Delft, waar hij in 1630 overleden is. Hij heeft zich verdienstelijk gemaakt bij het woeden eener hevige pestziekte te Delft, en gaf bij die gelegenheid in het licht: *Verklaring over den XXXVIII Psalm, waarin o. a. gehandeld wordt van de smettelijke quale der pestilentie, van wien, waarom en tot wat einde deselve den menschen toegesonden wordt. Mitsgaders hoe een yder zich gedurende het woeden derzelver behoort te ghedraghen. Vervat in XX predikatiën*, Delft 1626, 8°.

DANIEL VAN SONNEVELT JOZUASZOON, was waarschijnlijk een broederszoon van den vorigen. Hij werd geboren te Middelburg omstreeks 1611, studeerde te Leiden, waar hij veel familie had, in 1630, en werd in October 1645 beroepen als

tweede predikant in het pas in September van het vorige jaar door Prins FREDERIK HENDRIK op de Spanjaarden veroverde Sas van Gent. Hij preekte aldaar ook in het Fransch, totdat er in 1654 eene Waalsche gemeente werd opgericht, waarin CHARLES DE CHARDEVENNE als predikant beroepen werd. VAN SONNEVELT maakte zich vooral verdienstelijk bij den bouw eener nieuwe kerk in plaats van een bouwvallig nauwlijks bruikbaar lokaal. Nadat er niet weinig geredeneerd was over eene subsidie uit de rijke kerkgoederen van Aardenburg en Oostburg (zie o. a. B. HUNNIUS *a. w.*) werd in Juli van 't Vredejaar 1648 de eerste steen gelegd en hoewel het jaartal 1649 in den gevel staat, werd het gebouw niet voor den 20 Januari 1658 door van SONNEVELT ingewijd met eene predicatie over 2 Petr. I, vs. 5, uitgegeven te Middelburg onder den titel: *Vlaamsche bazuyne, ofte trompet tot inwijding der nieuwe kerke op het Sas van Gent enz.* In de collectie zijn eenige brieven van DANIEL VAN SONNEVELT, namens den kerkeraad van Sas van Gent, o. a. over het beroep van ds. VAN LAREN, dd. 1661 en anderen, geteekend door JAN BOUDEWYNSE, burgemeester en JAN DUGARDYN schepen, en van de heeren uit den magistraat BASTIAAN VAN PANTEGHEM en MAX. VAN OYEN. Er is ook een schrijven van 1 Juli 1671 van DANIEL VAN SONNEVELT, als predikant en JOHAN FLUD VAN GIFFEN als ouderling, met verzoek aan ds. PETRUS VAN DER BURCHT te Vlissingen, om in de Classis bezwaren in te brengen tegen de ontheiliging van den sabbath door militaire officieren en soldaten, die zich op dien dag naar Paapsche steden begeven.

SONOY (REINIER) SNOY of SNOYUS Naar sommigen meenen, uit hetzelfde geslacht als DIDERIK SONOY, de bekende watergeus en gouverneur van Noord-Holland, die uit een aanzienlijke familie in Kleefsland afkomstig was. REINIER werd geboren te Gouda in 1477, en was in zijne jeugd zóó moeilijk van begrip, dat hij nauwlijks iets leeren kon Zijn vader

bestelde hem bij een smid, met vergunning om als hij wilde tot de letteroefeningen te mogen terugkeeren. Dit hielp. en toen de knaap weder naar school ging, muntte hij door vlijt en kennis boven velen uit Na in Leuven gestudeerd te hebben, trok hij naar Bologna, waar hij met grooten lof tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd In het vaderland teruggekeerd, werd hij, wellicht op aanbeveling van ERASMUS, lijfarts van ADOLF VAN BOURGONDIË (1489—1540) bij wien hij op het kasteel Zaudenburg bij Veere inwoonde, die hem hoogschatte en met aanzienlijke goederen begiftigde, naar men zegt, tot schadevergoeding van verliezen bij den watervloed van 1530. Van zijne gezantschappen vanwege den Keizer naar de Koningen van Schotland en Denemarken, wordt melding gemaakt in IGN. WALVIS, *Beschrijving van Gouda*, dl. I, bladz. 229. Na eenige jaren rustig in zijne geboorteplaats te hebben doorgebracht, overleed hij aldaar den 1 Augustus 1537. Behalve een aantal schriften van wijsgeerigen of geneeskundigen inhoud, is SONOY bekend door eene Batavische geschiedenis in dertien boeken, beginnende van de vroegste tijden tot 1519, in het Latijn voor het eerst uitgegeven door FRANCISCUS SWEERTS in diens *Rerum Belgicarum Annales*, Francof. 1620. Zijn geschiedkundige arbeid wordt door DOUSA en SCRIVERIUS minder gunstig, doch door mr S DE WIND meer verschoonend beoordeeld.

SONSBEECK (VAN). De familie was oorspronkelijk uit Overijsel, waar een Roomsch gebleven tak van dien stam nog voortleeft. (Zie de genealogie bij VORSTERMAN VAN OYEN) Omstreeks het jaar 1600 verhuisde WILLEM ARENDS VAN SONSBEECK, geboren te Zwolle, naar Vlissingen, huwde aldaar en werd de stamvader der Zeeuwsche familie. Hij was in het bezit van den zilveren beker, welke door JAN WILLEM VAN SONSBEECK, oud wethouder te Middelburg, in 1857 op de Tentoonstelling van oudheden enz te Utrecht werd ingezonden, waarop is afgebeeld 's menschen verplichting tot arbeiden

en strijden, met het opschrift »*Ick* ROELOF VAN SONSBEECK, *van olden geslaghte, nadat ik te Rome des Paus voeten gekuscht en te Weenen den Keizer gegroet had, heb dezen beker laten maken in* 1608. Met het voorvaderlijk devies van arbeiden en strijden voor oogen, kwam WILLEM ARENDS door gelukkigen handel, en vooral door commissievaart, waarbij een zijner zoons of kleinzonen het bevel voerde op een kaper, tot vermogen en aanzien. Uit zijn huwelijk met MARIA LEYNDERS werd geboren LEENDERT (1634—1694) schepen, raad en koopman te Vlissingen. Deze huwde in November 1657 met MAATJE BONGHERTS; als weduwnaar met HELENA DOUTRELEAU en na haar overlijden met ANNA GILL, waaruit geboren werd WILLEM VAN SONSBEECK (1681 tot 1752) Deze was Gecommitteerde raad wegens Vlissingen en trouwde, als weduwnaar van APOLLONIA THYSSEN, met CORNELIA JOHANNA GODIN. Zijn tweede zoon JAN WILLEM VAN SONSBEECK werd geboren te Veere in 1710. Hij studeerde in 1727 te Leiden in de rechten, doch ging, nog aan de academie zijnde, als zoogenoemde edeljonker mede met het gezantschap naar Engeland om de kroning bij te wonen van Koning GEORGE DEN II Niet lang daarna werd hij benoemd tot ontvanger van Hulst en Hulster-ambacht, en in 1728 was hij rentmeester der domeinen en bewoonde het hof Ter Zande. Daarna werd hij burgemeester te Hulst, welke betrekking hij verwisselde met pensionaris te Vlissingen In 1765 werd hij thesaurier en in 1767 gecommitteerd in de Rekenkamer. VAN SONSBEECK was een kundig man en van grooten invloed. Eerst was hij gehuwd met SUSANNA CORNELIA DE VRIESE en als weduwnaar in 1754 met MAGDALENA SARA HULSIUS. Hij overleed te Vlissingen den 6 Februari 1780, en werd in de Oostkerk onder een wapenbord met acht kwartieren begraven. Zijn zoon mr. LEONARD CONSTANTYN VAN SONSBEECK, geboren te Hulst (1739—1812) was pensionaris te Vlissingen en gehuwd met JOHANNA REGINA VAN HOORN (1750—1809). Van dezen is het verhaal, dat indertijd te Vlissingen werkelijk eenige onrust teweegbracht,

toen in 1778 de gemoederen aldaar sterk geprikkeld waren over den voorgenomen bouw eener Roomsche kerk. Onder de eenvoudige burgers waren er destijds nog velen die tot de Waalsche gemeente behoorden, die kerk bezochten, doch de taal niet best verstonden. Nu had de predikant JEAN DES FONTAINES in zijn leerrede betoogd, dat „le père du mensonge" (de duivel) eigenlijk de aanstoker van al dit kwaad was Vele der bovengenoemde toehouders verstonden daaruit „de pensionaris VAN SONSBEECK" en zoo kwam het praatje door de stad, en prof. TE WATER vertelt, dat die heer er door sommigen schuins op werd aangekeken en het weinig scheelde, of hij had er grooten overlast van gehad

JAN WILLEM VAN SONSBEECK, zoon van bovengenoemden, werd den 12 December 1774 te Vlissingen geboren, en toonde reeds als kind buitengewone gaven Hij studeerde te Leiden en gaf daar spoedig blijken van scherpzinnigheid, kennis en onvermoeide vlijt. Zoowel in het Latijn, als in de moedertaal, toonde hij opmerkelijke dichterlijke talenten, o. a. in het Latijnsch gedicht in 1793 gedrukt vóór de dissertatie van den lateren minister CORNELIS FELIX VAN MAANEN. De *Redevoering ter nagedachtenis van* PETRUS NIEUWLAND, die hij evenals zijn vriend DAVID JACOB VAN LENNEP op den 24 November 1794 uitsprak in de groote gehoorzaal der Leidsche hoogeschool en die kort daarop uitgegeven werd, maakte diepen indruk en draagt blijken van buitengewone bekwaamheden. Bij de omwenteling kwam deze jonge advocaat spoedig in de regeering en maakte zich hoogst verdienstelijk in de vergadering der Zeeuwsche Representanten. Tegen zooveel overprikkelenden arbeid, als hem in die dagen van verwarring werd opgelegd, was zijn zwak gestel echter niet bestand; eene snel toenemende tering maakte op den 2 Maart 1797 een einde aan zijn veelbelovend leven. In *Zelandia illustrata* is zijn silhouet, met uitvoerig bijwerk in Oost-Indische inkt door J. H. REIJGERS (1820). Mr. JAN WILLEM VAN SONSBEECK was zeker een dier zeldzame menschen, die een tijd lang

helder schitteren, doch wier levendige geest hun doorgaans zwak lichaam spoedig sloopt. Als politiek man schreef hij in 1795 een betoog: *Over het nadeel eener nationale conventie en de daaruit voortspruitende eenheid van bestuur voor de Nederlandsche Republiek*, (Middelburg) 1795, welke brochure eerst voor het werk van mr. N. C. LAMBRECHTSEN werd gehouden; ook gaf hij uit een vliegend blaadje, onder den titel: *Er gebeurt niets nieuws onder de zon.* Op letterkundig gebied was de vlugge en vlijtige jonge man voornemens uit te geven: *Kritische aanteekeningen op* SENECA's *tragediën* en daarmede, volgens een mededeeling van prof J. W. TE WATER, reeds vergevorderd, toen het werk door zijn overlijden onvoltooid bleef. Als dichter muntte hij uit door eenvoudigheid, bevallige losheid en ongekunstelden zwier. In de Provinciale bibliotheek vindt men een band, waarin de meeste zijner gedrukte gedichten. Daarin komen o. a voor *Oorlog en vrede*, Breda 1792. — *Mijn verlustiging op den Emer en Endegeest*, Breda 1792, een zeer geprezen dichtwerk, dat den naam van den schrijver algemeen bekend maakte; dat was nog meer het geval toen het licht zag: *De huwelijksavond; eene cantate bij de echtvereeniging van mr.* J H. SCHORER *en* J. M. VAN DEN BRANDE in 1794, welk gedicht gedrukt is in de *Werken der Bataafsche maatschappij van Taal- en dichtkunde*, dl. I. (1804). Het werd in de *Letteroefeningen* zeer geprezen als het werk „van een voor de wetenschappen, het vaderland en zijne ouders te vroeg gestorven jongman." In 1794 werd uitgegeven: *Bij het afsterven van* SARA JACOBA OCKERSE *geboren* VAN CITTERS. — *Aan mijne medgezellen* (Leiden). — *Op den ondertrouw van* Z. PASPOORT *en* CORN^A DE VRIEZE. — *Bij den vroegtijdigen dood van* HENR. CORN^A BACKER (1796). In bovengenoemden band komt ook nog voor een gedicht op JACOBUS BELLAMY in handschrift. J. W. VAN SONSBEECK wordt vermeld in *Verhandeling Zeeuwsch genootschap*, dl. III (voorbericht); Z PASPOORT, *Vervolg Tegenwoordigen staat*, bladz. 27. WITSEN GEYSBEEK, *B. W.*, die hem zeer roemt, deelt een zijner gedichten mede.

Leonard Cornelis van Sonsbeeck, broeder van den vorigen, werd te Vlissingen geboren in 1781. Hij vestigde zich te Middelburg, waar hij wethouder en lid der Staten van Zeeland werd, en in 1831 overleed Van Sonsbeeck was een ervaren en bekwaam man. Toen de Kroonprins, later Koning Willem II, in 1829 voor de inspectie der schutterijen Middelburg bezocht, nam hij zijn intrek bij van Sonsbeeck die het huis Leeuwesteijn op de Vlasmarkt bewoonde (L 8). Hij was in 1803 gehuwd met Magdalena Ferdinanda van Citters (1784—1836) dochter van mr. Jacob Verheye van Citters. Van zijne drie zonen bleven er twee te Middelburg. Willem Laurens (1809—1863) werd er ontvanger der registratie en huwde met Reine Felicie Seconde van Frankenberg en Proschlitz, en had een zoon Oscar Ernest Alfred, waarmede de in Zeeland gevestigde familie in 1874 uitstierf. De tweede zoon van Leonard Cornelis was Jan Willem van Sonsbeeck (1804—1875), wethouder te Middelburg, die in 1856 naar Utrecht ging wonen.

SORGE (Friedrich [Frederik] van) werd den 11 Juli 1803 te Middelburg geboren uit Abraham en Frederika Perrenoud, lieden uit eenvoudigen kring, hoewel de moeder uit eene door intelligentie bekende burgerfamilie afkomstig was. Beide ouders stierven vroeg en de kinderen bleven hulpbehoevend achter, waarom deze zoon, na te Domburg bij den bekenden onderwijzer H. M Kesteloo, zijne eerste opleiding te hebben ontvangen, naar de koloniën van Weldadigheid werd gezonden, waarin men toen maatschappelijke gouden bergen meende te zien. De knaap gevoelde zich daar echter zóó weinig te huis, dat hij verzocht om bij de marine in dienst te mogen gaan. Als kajuitsjongen en spoedig als schrijver, deed hij in 1823 met het linieschip *Admiraal* van Wassenaer een kruistocht naar de Middellandsche zee. Zijn net schrift, nauwkeurigheid en helder verstand, deden op hem de aandacht vallen, zoodat hij, na zijn ontslag door

invloed van meester KESTELOO, aan de Provinciale griffie werd geplaatst, waar hij opklom tot adjunct-commies en tegelijk secretaris werd der gemeente Biggekerke, terwijl zijne vrouw een winkel hield van kruidenierswaren op de Varkensmarkt. In dien tijd kwam hij in aanraking met den pittigen aannemer DIRK DRONKERS en er is beweerd, dat eigenlijk van VAN SORGE de vernieuwing van het oude voornemen is uitgegaan om Walcheren met het vasteland te vereenigen in verband met een kanaal van Vlissingen naar Middelburg, waarvoor in 1840 door hem en DRONKERS concessie werd verzocht, waarop echter ongunstig werd beschikt, evenals toen twee jaren daarna het verzoek in gewijzigden vorm werd herhaald. VAN SORGE, die zijne betrekking bij de griffie opgegeven had, trad nu meer als schrijver op, vooral in *De Vlissingsche courant*, destijds een soms heftig oppositieblad, waarin hij zijne denkbeelden over armwezen en andere maatschappelijke toestanden, die dringend verbetering noodig hadden, ontwikkelde. De zwakke regeering dier dagen wist geen ander middel om dergelijke tegensprekers den mond te snoeren, dan om hen met posten te paaien en zoo kreeg VAN SORGE eene betrekking bij het Hoofdbestuur der maatschappij van weldadigheid in den Haag, en verliet Middelburg, waar de meesten den in de samenleving weinig beminden man zonder leedwezen zagen vertrekken. Hij was gehuwd met mejuffr. LE NOBEL en overleed te Breda op den 30 Juli 1851.

In het *Tijdschrift voor algemeene kundigheden*, dat in 1846 te Middelburg uitkwam, schreef hij: *Een blad uit mijn levenskroniek.* Behalve een aantal artikelen in couranten en tijdschriften, heeft hij uitgegeven: *Invloed der machines op de welvaart der volken*, Middelburg 1842, dat in hetzelfde jaar in het Fransch vertaald te Brussel het licht zag. — *Proeve om te geraken tot eene nieuwe algemeene wetgeving op het armwezen*, Middelburg 1842 — *Adres aan sir* ROBERT PEEL *bij den tegenwoordigen nood en de toenemende armoede in Engeland*, Middelburg 1842.

SOUTER (Daniel de). Deze godgeleerde en letterkundige werd den 27 Augustus 1571 te Londen geboren, uit een geslacht afkomstig van Hontscote in Vlaanderen, dat zich later in Vlissingen vestigde, waarom hij Flandro-Brittannus wordt genoemd. Hij studeerde in de godgeleerdheid, en werd in 1609 predikant te Kampen, van waar hij in November 1615 naar Haarlem vertrok. In 1624 werd hij te Vlissingen beroepen, en deed men veel moeite o a door afzenden van den predikant Joos van Laren, dat hij het beroep zou aannemen, welke pogingen echter niet slaagden. Hij overleed in December 1634. Zijn portret werd door J. Matham in klein folio gegraveerd; daarop is zijn wapenschild zijnde: een roos tusschen 2 en 1 zoutvaten en de spreuk: *Sole et Sale*, onderaan een achtregelig Latijnsch vers, en in den rand staat a° 1623, aet suae. LI.

De Souter of Souterius was een algemeen geacht predikant. Ampsing zegt van hem in *Beschrijving van Haarlem:*

„Word' van Souterius Gods woord niet voorgedragen
Met eene ijverstem van zware donderslagen.
Maekt boeken zonder end' en vult der aerden kloot
Met menig dapper schrift, en leeft so na den dood."

Hij heeft uitgegeven: *Noodwijzer des Goddelijken Woords*, Leiden 1606. — *Lofpredikatie over den Treves*, Kampen 1609. — *Waren kerkgang*, Amsterdam 1611. — *Liber de Officiis Mercatorum*, Leyden 1615. — *Praxis Bancaeruptorum*, Leyden 1615. — *Mastix Fallitorum*, Leyden 1619. — *Palamedes*, *s. de Tabula lusoria*, *alea et variis ludis Lib. III*, Leyden 1622. — *Pharmacum afflicti animi*, Leyden 1622. -- *Paedagogus divitum de luxu et vero opum usu*, Leyden 1622. — *Breydel voor de ongebonde Tonge*, Rotterdam 1623. — *Nuchteren* Loth, *inhoudende* 28 *predikatiën over de dronkenschap*, Haerlem 1623. — *Breda*, *ofte Vertroostinge voor alle Christenen in belegerde steden*, Haarlem 1625. — *Historisch verhaal met Christelijke bedenkingen over den dood en begrafenis van den Doorluchtige Prins* Mauritius,

Haerlem 1626. — *Exequias regales* Jacobi *Regis Magnae Brit. sub praelo habet.* — *Edidit et quaedam Anonyma.* — *Et quae Juvenis in Academiis lusit.* — *Seer uitmuntende Nederlandsche Victoriën enz.*, Haerlem 1629; welk boek door hem werd opgedragen aan de stedelijke regeering van Utrecht, waarvoor hij eene recompensie van 30 £ Vl. kreeg. In de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap is ook nog *Hemek-Beracha. Vallis Benedictionis*, *s. Belgidos magnique illius belli*, *quod a* 1629 *in Belgio gestum est*, *narratio eucharistica*, *in sex libros digesta et edita a* D. Souterio, Harl. 1631. Zie over de Souter, Trigland, *Kerkelijke Historie*, bladz. 824; Baudart, *Historie*, bladz. 5; en de werken opgegeven in *Navorscher* 1860, bladz. 235.

SPEELEVELDT (Thomas), oorspronkelijk bouwkundige en een hevig patriot. In 1787 week hij naar Frankrijk uit, en keerde in 1795 met het Bataafsch legioen naar Holland terug, waar hem opgedragen werd om „de bevrijders des vaderlands" van dienst te zijn. In 1795 werd hij luitenant, in 1800 kapitein-ingenieur en in 1808 commandant der treinsoldaten te Doesburg. Hij lag in 1805 en 1806 te Middelburg in garnizoen en gaf in 1808 te 's-Gravenhage uit: *Brieven over het eiland Walcheren*, waarin niet onbelangrijke opmerkingen, vooral over het dijkwezen, voorkomen. Het boek werd in het Hoogduitsch vertaald en met bijvoegingen in 1810 te Wernigerode of te Weimar gedrukt. In 1807 had hij in *Schouwburg van In- en Uitlandsche letterkunde enz.* geplaatst eene *Bijdrage over de aardrijkskundige geschiedenis der Zeeuwsche eilanden.* Zijne verhandeling *Over den door opslikking verhoogden bodem van de Middelburgsche haven en van het kanaal door Welzinge* werd in 1806 door het Zeeuwsche genootschap bekroond en in 1818 uitgegeven.

Speeleveldt overleed als Luitenant-kolonel der genie en zijne vrouw F. M. Kreeling, geboren in 1783, stierf te Rhenen den 13 November 1864.

SPEYBROECK (M. VAN). Van dezen wordt door prof. TE WATER opgegeven dat hij een Middelburger was en in 1670 aldaar uitgaf: *Sions wijnberg*. Het boek maakte veel opgang en ARON VAN POELJE vroeg in 1679 aan de Staten octrooi voor een nieuwen druk. In 1722 werd het te Amsterdam herdrukt onder den titel: *De groote vermeerderde Wijnberg, in zich bevattende honderd schriftuurlijke liedekens gemaakt uit het Oude en Nieuwe Testament.* Van dezen schrijver komt, zoover ik weet,. de naam niet verder in Zeeland voor.

SPIEGEL (LAURENS PIETER VAN DE). De familie was afkomstig uit Vlaanderen, waar een geslacht van den naam reeds in oude tijden in aanzien was. JAN VAN DE SPIEGEL was in 1578 predikant der gereformeerde gemeente te Gent. Na den overgang der stad aan PARMA, den 19 September 1584, predikte hij het laatst in de St. Bavo's kerk en drong er bij zijn hoorders op aan om getrouw te blijven aan de gereformeerde leer. In het volgend jaar werd hij predikant te Brouwershaven, waar hij echter niet lang daarna gestorven is. Zijne vrouw ging toen met haar kinderen te Arnemuiden wonen, waar zij van een klein pensioen leven moest. Een der zonen, ADRIAAN, is chirurgijn in het leger van Prins MAURITS geweest, en heeft zich later te Vlissingen gevestigd. Zijn zoon JAN werd daar koopman en huwde in 1634, uit welken echt in 1637 een zoon LAURENS geboren werd, die naar Nieuw-Nederland vertrok, en in 1665 vermeld wordt als een eenvoudig burger in de Hoogstraat te Nieuw-Amsterdam. (Zie J. PAULDING, *Affairs and men of N. A.*, New-York 1843). Een der zonen van dezen, TOBIAS VAN DE SPIEGEL, is naar Zeeland teruggekeerd en in 1697 te Middelburg gehuwd. Tot regeling zijner zaken deed hij kort daarna een reis naar Amerika, doch van het schip, waarmede hij vertrok, is nooit meer iets vernomen. Zijne echtgenoote bleef in kommerlijke omstandigheden achter, doch haar zoon LAURENS (1699—1742) groeide op tot een braaf stuurman in dienst der Oost-Indische Compagnie,

die zijne moeder krachtig ondersteunde. Hij werd door de fortuin begunstigd, en kon reeds in 1734 aan wal blijven, toen hij in den echt trad met een meisje uit ietwat hoogeren kring dan hij zelf; daar CORNELIA PIETRONELLA DUVELAAR een dochter was van den Waalschen predikant te Middelburg. Reeds in 1742 overleed VAN DE SPIEGEL en negen jaren later volgde hem zijne vrouw in het graf. De eenige zoon LAURENS PIETER, geboren den 29 Januari 1737, toonde reeds als kind buitengewonen aanleg. De bekende rector WILLEM OTTO REITZ was hoog ingenomen met den genialen knaap; diens dochter ANNA MARIA wijdde hem na zijn *Carmen heroicum* een lofdicht en de oude scherpzinnige burgemeester WILHEM VAN CITTERS voorspelde dat er een groot man uit hem groeien zou. Te Leiden waar hij in Augustus 1755 werd ingeschreven, behoorde VAN DE SPIEGEL onder de uitstekendste studenten. Hij promoveerde in Juni 1757 en werd in het volgend jaar secretaris te Goes. Toen hij in 1760 Raad aldaar werd, gaf zulks tot eenige moeilijkheden aanleiding, welke in de *Nederlandsche jaerboeken* vermeld worden. In Juli 1759 trad hij hier in het huwelijk met DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE (1741—1813), dochter van den burgemeester CORNELIS OSSEWAARDE. In het rustige Zuid-Beveland sleet VAN DE SPIEGEL gelukkige jaren, des winters in de stad, waarvan hij in 1768 burgemeester werd, en des zomers op een klein buitenverblijf in den Korenpolder onder Heinkenszand. In September 1780 vertrok hij naar Middelburg als benoemd tot Secretaris van het land en in 1785 volgde hij zijn ziekelijken neef JOHAN MARINUS CHALMERS als Raadpensionaris op. Zijne persoonlijke kennismaking met den Stadhouder en vooral met de Prinses bij hun bezoek aan Zeeland in den zomer van 1786, gaven aanleiding dat de bekwame man in het volgend jaar werd aangezocht voor het gewichtige ambt van Raadpensionaris van Holland en West-Friesland, waarbij later nog kwam dat van Groot-zegelbewaarder en Stadhouder van de Leenen. VAN DE SPIEGEL, wiens

eerzucht door deze benoeming gestreeld was, aanvaardde de moeilijke betrekking in het bewustzijn zijner kracht en in de hoop dat de ontbrande hartstochten door verstandige gematigdheid tot bedaren zouden kunnen worden gebracht. Daarvoor schoten echter menschelijke krachten te kort, en vooral toen in Frankrijk de omwenteling losbarstte en de geweldige beweging zich meer en meer uitbreidde. Met bekommering zag VAN DE SPIEGEL hoe eenige vorsten dien woesten stroom met kracht wilden beteugelen, en de memorie door hem in 1791 aan het congres te Pilnitz overgelegd, en waarin hij tegen geweld waarschuwde, is voor een meesterstuk van staatkundig doorzicht gehouden. Ook in ons vaderland had de Raadpensionaris heftige vijanden, maar ook vele welmeenende vrienden, gelijk o. a. blijkt uit een naamvers in de Bredasche courant van 15 December 1787 aan den Vrijheidsminnenden Allerkundigsten Nederlander enz. De edele staatsman werd ten laatste zelf door den meer en meer wassenden stroom der omwenteling overstelpt. Toen in Januari 1795 de Franschen het land binnenrukten, en de stadhouderlijke familie naar Engeland week, bleef de Raadpensionaris op zijn post, dien hij trouwens niet kon verlaten, daar hij ten gevolge van overspanning, door een ernstige ongesteldheid aan het ziekbed werd gekluisterd. Hij werd terstond van alle ambten ontzet, en na zijne herstelling gevangen genomen en naar het kasteel te Woerden overgebracht. Hoewel niemand eenige gegronde beschuldiging tegen hem in kon brengen, bleef hij drie jaren gevangen, en nauwlijks was hij in 1798 ontslagen en te IJselstein gaan wonen, of hij zou bij den inval der Engelschen en Russen in Noord-Holland weder gevat zijn, indien hij niet tijdig gewaarschuwd was en naar Lingen had weten te ontkomen, waar de Erfprins zich met de Oranje-emigranten ophield. Niet lang genoot de afgetobde man hier rust, daar hij reeds den 7 Mei 1800 overleed. In *Zelandia illustrata* is eene teekening der eenvoudige grafnaald boven zijn stof opgericht. Hoewel het niet is gebeurd, stelde een zijner oudste en trouwste

vrienden, prof. JONA WILLEM TE WATER voor, daarop te beitelen de woorden van SCIPIO: „*Ingrata patria neque ossa mea habebis*." JOHAN MATTHYS SOBELS gaf een gedicht uit op zijn overlijden, en eene monumentprent te zijner gedachtenis werd veel verkocht.

VAN DE SPIEGEL was een voorbeeldig echtgenoot, een uitmuntend huisvader en een eerlijk, trouw vriend. Hoewel in iederen kring te huis, trokken eenvoudige vormen hem het meest aan. Zijne werkzaamheid was grenzenloos, geen minuut liet hij verloren gaan en vooral den vroegen morgenstond wist hij te benuttigen. Die buitengewone werkkracht stelde hem in staat om bij vele ambtsbemoeiingen nog tijd te vinden voor geschied- en letterkundige studiën en nu en dan geestige verzen te schrijven, zooals de Fabel van den Os, waarin hij de onverdraagzame predikanten hekelt, die den braven Zwolschen leeraar ANTONIE VAN DER OS, omstreeks 1755, als onrechtzinnig vervolgden.

Van VAN DE SPIEGEL bestaan onderscheidene portretten; dat in *Zelandia illustrata* is naar eene schilderij van PIETER OETS (1720—1790) door R. VINKELES gegraveerd. Zijne vele geschriften vindt men o. a. vermeld in de belangrijke dissertatie van mr M. F. LANTSHEER, *De rebus a* L. P. VAN DE SPIEGEL *in Zelandia gestis et scriptis*, Tr. ad Rh. 1843. Enkele dier werken o. a. *Nadenking van een staatsman enz.*, werden volgens een aanteekening van zijn vriend TE WATER, tegen zijn weten in 1800 uitgegeven, wat hem veel leed deed. Als voorzitter van het Zeeuwsch genootschap heeft ook LANTSHEER, die VAN DE SPIEGEL hoogschatte, niet weinig toegebracht, dat het genootschap prof. G. W. VREEDE in staat stelde om in zijn werk LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL *en zijne tijdgenooten* (1737—1800), Middelburg 1874—1877, een waardige hulde te brengen aan dezen voortreffelijken Zeeuw.

SPILBERGEN (JORIS VAN). Deze vermaarde zeereiziger

werd te Antwerpen vermoedelijk omstreeks 1565, geboren, doch bracht het grootste deel zijns levens in Zeeland door. Hij huwde te Middelburg met GEERTRUIDA VAN DIDEN weduwe van jhr. HENDRIK DE KRUMMUS (DE CREMNITZ) en bewoonde het huis Het Gulden Vlies in de Latijnsche schoolstraat, dat later herbouwd en tot Museum Medioburgense ingericht werd. Verwant met de familie van DE MOUCHERON, was de lust voor zeevaart en avonturen hem aangeboren, en reeds vroeg schijnt hij tegen de Spanjaarden te hebben gestreden en waarschijnlijk ook nadat hij als adelborst op Rammekens of Zeeburg in garnizoen lag. In 1598 deed hij den door DE MOUCHERON ondernomen tocht mede naar de Westkust van Afrika, met vijf schepen en vierhonderd soldaten onder den overste JULIAAN CLEERHAGEN, bekend door zijn moed bij den aanslag op 's-Hertogenbosch in 1585. Na den dood van dien stouten, maar zorgloozen gezagvoerder, was SPILBERGEN, met de Middelburgers CORNELIS DE MOUCHERON, ADRIAAN VAN LOO en STEVEN JANSSEN belast met het bestuur over dien mislukten tocht Niet lang daarn, in 1601, werd hem het bevel opgedragen over de drie schepen, het Lam, het Schaap en de Ram, welke uit Veere naar Indië stevenden. Hij bezocht de Kaap De Goede Hoop, knoopte handelsbetrekkingen aan met een koning van Ceilon, en andere Indische vorsten, en deed onzen vijanden, den Portugeezen niet weinig afbreuk. Met vier volgeladen schepen, want hij had op reis er nog een Engelsch bijgekocht, kwam hij, na vijf malen de linie gepasseerd te zijn, in 1604 te Vlissingen binnen. In de vergadering der Staten van Zeeland deed „generaal SPEELBERG" verslag van zijne reis, verhaalde van zijn bezoek aan een Christenkoning in Ceilon en „andere circomstanciën meer," zooals er in de notulen staat. Waarschijnlijk liet hij ook de medegebrachte merkwaardigheden zien, waaronder een prachtige ivoren waaier, die hij in 1610 aan de Staten-generaal te koop aanbood en die dezen voor zeshonderd gulden wilden koopen om den koning van Engeland aan te bieden. (*Na-*

vorscher Bijblad 1853). De Zeeuwsche heeren waren zóó voldaan over deze mededeeling, dat zij den moedigen bevelhebber een gouden eerepenning en keten toekenden. Drie jaren later ging SPILBERGEN met de vloot van JACOB VAN HEEMSKERK, als Commies-generaal en Raad van den admiraal en tevens als kapitein van het Zeeuwsche krijgsvolk, in zee en woonde den slag bij Gibraltar bij, waarna gedrukt werd: *Copye van een brief, geschreven door* JORIS VAN SPILBERGH, *Commissaris-generaal onder het beleid van* JACOB VAN HEEMSKERCK *uit onze armada bij Cabo St. Vincent den* 8 *Meye* 1607 In 1614 deed hij een tweeden tocht met vier schepen naar Oost-Indië. Hij deed de reis door de straat van Magellaan, bezocht de kusten van Chili en Peru, waar hij de Spanjaarden, soms na hevigen strijd, veel afbreuk deed. Van deze kust zeilde hij naar de Molukken, bezocht Ternate, Bantam en Malakka, dreef voordeelig handel en vertrok in December 1616 weder naar het vaderland. Den 2 Juli 1617 kwam hij met de twee overgebleven schepen te Vlissingen binnen, met eene lading wel op twee en twintig ton gouds gewaardeerd. Wederom kwam hij in de vergadering der Staten van Zeeland verslag doen van deze „lange en periculeuze reis," waarvan hij de principaalste particulariteiten verhaalde en hoe hij 's Konings vloten in de Zuiderzeeën had verdestrueerd, van welke tocht hij zich voorstelde een journaal te doen drukken. De heeren luisterden met welgevallen naar dit relaas, en beloofden zijn verzoek om met een der vacante compagnieën, te worden begunstigd, waarvoor hij ook door den Prins was aanbevolen, in ernstige overweging te zullen nemen, welke benoeming echter niet volgde. SPILBERGEN vestigde zich daarna, wellicht om redenen van gezondheid, te Bergen-op-Zoom, waar hij den 31 Januari 1620 overleed Van dezen verdienstelijken zeeman, die o. a door prof. MOLL in zijne *Vroegere zeetochten der Nederlanders*, genoemd wordt een der manhaftigste en kloekste vlootvoogden tijdens de opkomst der Republiek, bestaat een zeldzaam voorkomend portret. In de

aanteekeningen van mr. S DE WIND wordt vermeld hoe deze toevallig die afbeelding heeft gevonden, ingeplakt in zijn exemplaar van den eersten druk der *Nederlandsche zeereizen.* Het heeft tot omschrift GEORGIUS A SPILBERGEN, *aet* 54, en is door ANDRIES JACOBSZ. STOCK (STOCKIUS) in 1619 gegraveerd. Vgl. VAN SOMEREN *a. w.* Zijne reizen zijn in het licht gegeven onder den titel: *Oost- en West-Indische Spiegel der nieuwe navigatie, waarin vertoond wordt de eerste reizen gedaan door* JORIS VAN SPILBERGEN, *admiraal van deze vloot; in wat maniere hij de wereld omgezeild heeft*, Tot Leiden 1619; welk boek herdrukt werd te Amsterdam in 1621, 1648 en 1663. Het werd vertaald in het Latijn, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch en komt ook voor in het *Beghin en voortgang der Oost-Indische Compagnie enz.*, Amsterdam 1646. In de handschriften van mr S DE WIND in de bibliotheek Zeeuwsch genootschap wordt een en ander over SPILBERGEN gevonden.

SPOORMAKER Hz. (PIETER). Waarschijnlijk geboren te Veere, was aldaar een waardig burger en sedert September 1635 notaris aldaar, aan wien prof. MARCUS ZUERIUS VAN BOXHORN zijne berichten over die toen invloedrijke stad, meest te danken had SPOORMAKER beoefende ook de poëzie en was Prins der kamer van Rhetorica Van hem is gedrukt *Veria Fidelis, of Lauwerkrans ter gedachtenis van de blijde geboortedag van* WILHELM III, *geboren* 14 *November* 1650. *Vere bij* ADRIAAN BALDEUS, 1664.

STAVENISSE. In de middeleeuwen was er een aanzienlijk Zeeuwsch geslacht, dat naar het ambacht STAVENISSE werd genoemd, en verwant schijnt te zijn geweest door HEENVLIET met VOORNE. In 1333 bracht eene erfdochter een deel dier bezittingen door huwelijk in de familie VAN DER DOES. Het later opgekomen geslacht STAVENISSE was waarschijnlijk aan deze oude Zeeuwsche edelen niet verwant, maar afkomstig uit

het gehucht de Maeije of Kwaa Maeije (misschien de villa Audacus) waar langs de scheepvaart ging van het welvarende Zierikzee naar de goede reede op de Grevelinge. SIMON LEM of SIMON WILLEMSEN, die zich uit dit gehucht in 1418 te Zierikzee vestigde, was, volgens een latere aanteekening in het poorterboek dier stad, de stamvader der geslachten STAVENISSE en CROMSTRIEN. Zijn achterkleinzoon WILLEM SIMON MAARTENSE, geboren den 18 Februari 1498 is van 1531 tot 1559 meermalen Burgemeester van Zierikzee geweest. Hij was een buitengewoon ervaren en practisch man, vooral in alles wat landaanwinning en dijkwezen betrof, waarover hij meermalen in Friesland en Brabant werd geraadpleegd. Met groot voordeel dreef hij de zoogenoemde zelnering, of het darinkdelven waarvan de turven in het wapen herinneren, en welke nijverheid afgebeeld wordt in eene schilderij te Zierikzee in het Weeshuis, waarvan eene oude kopie in het Zeeuwsch genootschap wordt bewaard. De zeer merkwaardige inventaris zijner goederen, opgemaakt na het overlijden zijner vrouw in 1550, werd door mr. J. P. N. ERMERINS in *Archief* 1878 uitgegeven. Daaruit blijkt dat hij een vermogend man was, aanzienlijk grondeigenaar in Stavenisse, Cromstrien, Fijnaard, Ooltgensplaat enz., terwijl hij daarenboven vele losrenten, huizen en contanten bezat. Hij overleed te Brussel, waar hij zich vermoedelijk voor waterstaatszaken bevond, in 1557 en werd in de St. Gudulakerk begraven. Er bestaan twee geschilderde portretten van hem, waarvan het eene berust bij jhr. mr. W. M. DE BRAUW, Commissaris der Koningin in Zeeland, en het andere, afkomstig uit de familie MOGGE POUS, op het kasteel Moermont hangt; van welk laatste een in 1784 geteekende kopie bewaard wordt. WILLEM SIMON MAARTENSE was gehuwd met ADRIANA CORNELIA EWOUDSD. (VAN DUIVELAND) en had tien kinderen, behalve nog een later geëchten zoon ADRIAAN, die admiraal van Zeeland Bewester-Schelde geworden is en in het familiegraf in de St. Lievenskerk ter ruste werd gelegd. WILLEM SIMON MAARTENSE had in 1535 voor

3200 Carolus gulden een deel van het ambacht Stavenisse van de familie VAN DER DOES gekocht. Dit werd geërfd door zijn zoon, die zich daarnaar STAVENISSE noemde en in de tweede steenrol wordt ADRIAAN CORNELIS WILLEMSZ. reeds met den naam van STAVENISSE aangewezen. Het deel van ADRIAAN STAVENISSE kwam in 1617 op mr. CORNELIS STAVENISSE enz.

Van deze nakomelingen hebben zich eenigen als staatkundigen en krijgslieden onderscheiden. De meest bekende is CORNELIS STAVENISSE, die zich doorgaans STAEFNISSE of STAEFVENISSE schreef. Hij werd geboren in 1596 te Zierikzee, uit ADRIAAN CORNELIS WILLEMSE, een kleinzoon van bovengenoemden, en LEVINA TEELINCK. Hij studeerde te Leiden en werd in 1627 Burgemeester zijner geboorteplaats. In Juni 1630 werd hij secretaris der Staten en is Raadpensionaris geweest van 1641 tot 1649. Kort na de aanvaarding dezer betrekking had hij in de Statenvergadering een hevigen twist met den doldriftigen JAN DE KNUYT, die zich niet ontzag den Raadpensionaris met zijn rappier aan te vallen en eene gevaarlijke wond toe te brengen; waarvan deze echter boven verwachting herstelde. Hij ging in Juli 1644 met JACOB DE WITT en ANDRIES BICKER in gezantschap naar Zweden, voornamelijk ter bijlegging der geschillen van dat rijk met Denemarken, welke reis, die maanden duurde, door DE LA RUE in *Staatkundig Zeeland* wordt verhaald. In 1647 woonde STAVENISSE, namens Zeeland, de begrafenis bij van den Stadhouder FREDERIK HENDRIK en in het volgend jaar werd hij vanwege de provincie gecommitteerd om te staan over den doop van den Keurprins van Brandenburg te Kleef. De Staten waren zóó tevreden over zijn arbeid, dat zij hem in 1648 een zilver verguld lampet vereerden, waarin een gouden plaat geëmailleerd met het wapen van Zeeland, ter waarde van meer dan duizend gulden Hij was gehuwd met CORNELIA CAU en overleed den 23 Mei 1649.

Van CORNELIS STAVENISSE bestaat een portret door HENDRIK DANCKERTS, waarvan een afdruk op satijn in *Zelandia illustrata*

wordt bewaard Daarop is zijne spreuk »animum rege," en daarbij zijne handteekening gevoegd. Ook is in die verzameling eene naar een schilderij, door J. GRUSON in 1730 geteekende afbeelding.

MARINUS STAVENISSE werd door Koning LODEWIJK DEN XIV benoemd tot ridder der orde van St. Michiel, waarvan het diploma en het ordeteeken berust onder de erven van jhr. mr. W. C. M. DE JONGE VAN ELLEMEET, en te zien was op de Tentoonstelling te Middelburg in 1870.

In de collectie is een verslag der monstering van de compagnie van kapitein WILLEM VAN CAMPEN dd. 7 Januari 1668, sterk 5 officieren, 24 spiesen, 42 musquetiers en een jongen, geteekend door C. J STAEPNISSE enz.

Den 12 September 1725 trouwde te Vlissingen HESTER STAVENISSE met DAVID DE BRAUW, kapitein in het regiment van den Prins van Holsteijn, geboren te Dreischor, waaruit voortkwam de familie STAVENISSE DE BRAUW.

Sedert de achttiende eeuw komt de familie STAVENISSE in Zeeland niet meer voor.

STAVORINUS. Het geslacht, oorspronkelijk uit Staveren, was lang in 's-Gravenhage gevestigd. JAN STAVORINUS, (STAVERINUS), dienende op het schip van kapitein JAN EVERTSEN, trouwde in April 1633 te Vlissingen met LYSBETH AMADIS van Middelburg, weduwe van mr. JAN VAN MEYNE. Dit was waarschijnlijk de grootvader van JAN STAVORINUS uit 's-Gravenhage, kapitein bij het college der admiraliteit van de Maas. Tijdens het beleg van Bergen-op-Zoom in 1747 was hij bevelhebber eener afdeeling zeekanonniers, welke zich in dien strijd bijzonder verdienstelijk maakte, en niet minder onderscheidde hij zich, toen hij in het volgend jaar, aan boord van De Schakerloo, het bevel had over eenige oorlogsschepen op de Ooster-Schelde. Hij woonde te Middelburg en was aldaar gehuwd met CATHARINA DEN HOLLANDER, uit welken echt in Mei of Juni (ged. 4 Juni) 1739 geboren werd

JOHAN SPLINTER STAVORINUS, genoemd naar zijn bloedverwant SPLINTER VAN DOORN. Nog geen tien jaren oud, was hij met zijne ouders aan boord van genoemd oorlogsschip op de Schelde. Hij ging vroeg in zeedienst en onderscheidde zich door kloekhartigheid en beleid. De admiraliteit van Zeeland benoemde hem in 1766 tot ordinaris-capitein en in dien fang woonde hij als bevelhebber van het schip Goes van 54 stukken, den tocht bij naar Riouw, Malacca en Salangoon onder den commandant VAN BRAAM, welke met een schitterende zegepraal eindigde. In Zeeland teruggekomen, werd hij tot Schout-bij-nacht benoemd en vestigde zich te Middelburg, en des zomers op de buitenplaats Het Park onder West- Souburg. De krachtige man werd op den 9 November 1788 door eene beroerte plotseling weggerukt Zijn stof rust in de Waalsche kerk. STAVORINUS was in 1756 te Middelburg gehuwd met CHRISTINA CLAUDORÉ afkomstig uit eene vermogende handelsfamilie, en liet vier kinderen na. De oudste dochter werd de echtgenoote van WILLEM KIST, rector en hoogleeraar te Middelburg; de tweede huwde mr. W. C. J. SCHADDEN, lid der rechtbank aldaar. De zoon ging vroeg in zeedienst, doch nam in 1786 ontslag en vestigde zich te Middelburg, waar hij lid van den raad is geweest, totdat hij in 1809 naar Amsterdam verhuisde Uit de aanteekeningen van zijn vader heeft hij uitgegeven: JOHAN SPLINTER STAVORINUS, *Reis van Zeeland over de Kaap De Goede Hoop naar Batavia in* 1768 *tot* 1771, Leiden 1793; welk boek in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* (1794) en in de *Vaderlandsche Bibliotheek* zeer gunstig beoordeeld werd. — *Reis naar Samarang enz. in* 1774—1778, Leiden 1797; waarvan met lof gewag wordt gemaakt in de *Letteroefeningen* en in *The Monthly Review.*

In de collectie is de kennisgeving van het overlijden van den Schout-bij-nacht, waarop de wapens van STAVORINUS: van boven in zilver 2 gekruiste haken, beneden in rood een zespuntige ster van goud, en CLAUDORÉ in rood 2 en 1 spijkers van goud (Clous dorés).

STEENGRACHT. JAN ANTHONISSEN DE JONGE, stamvader van het bekende geslacht DE JONGE te Zierikzee, had uit zijn huwelijk met AGATHA DE VAGER drie zonen, waarvan de jongste was HUBRECHT JANSZOON geseit STEENGRACHT, volgens overlevering aldus genoemd naar de steenen gracht, waaraan zijne brouwerij gelegen was. In 1597 was deze HUBRECHT te Zierikzee Burgemeester en getrouwd met BARBARA SCHOTT. Zijn zoon mr. JAN werd Gecommitteerde raad van Zeeland, huwde MARIA DE HUYBERT en liet na mr. JOHAN STEENGRACHT, secretaris van het college der admiraliteit, wiens zoon mr. JOHAN STEENGRACHT de jonge, hem bij resignatie, in 1656 opvolgde. Deze was in 1633 te Middelburg geboren, en had te Leiden gestudeerd. Niet alleen in de rechten en andere wetenschappen was hij zeer ervaren, maar vooral blonk hij uit in de godgeleerdheid, waarvan menig geschrift getuigt. Hij was een kerkelijk man, wat ook in den huiselijken kring bleek, waar iederen Zondag na de predikatie al de familieleden en dienstboden samen kwamen bij eene godsdienstoefening, waarin de huisvader voorging. De dichter J. WILLEMSEN noemt hem:

„Een voedsterheer der deugd; een geesel voor het kwaad
Een vaste Steene(n)gracht, vol wijsheid, raad en daad.”

Door zijn politieke tegenstanders in den vinnigen partijstrijd dier dagen werd hij niettemin de „oude slang genoemd, die door valsche geschriften, het volk verleidt tot slechte driften.” In 1657 was hij gehuwd met BARBARA VETH (1641—1689) waaruit tien kinderen. Hij woonde in 1665 in de Abdij in het zoogenoemde huis van den Prins VAN ORANJE; overleed den 30 Januari 1705 en werd in de Oude kerk begraven. Bij zijn portret, door BERNARD VAILLANT gecrayonneerd, schreef PIETER DE LA RUE een gedicht. STEENGRACHT heeft het licht doen zien: *Oordeel van Vrede, of ouderlings advys enz.*, Middelburg 1673. — *Vooroordeelen verdreven, of voorlooper van een bevestigd ouderlings advys*, Middelburg 1674 —

Cordate toespraak van een Christelijk politiek aan ds. M. Eversdyk, Middelburg 1674 — *Beginselen des anti-christendoms, wederstaan door het Gereformeerd ouderlingschap*, Middelburg 1674. — *Dienst en ondienst der zonde, of verklaring van Gal. II vs.* 17, Middelburg 1683. — *Brief aan ds.* Joncourt *te Middelburg*, 1689. — *Broederlijke weerstand met eene onderwijzing aan ds* J. Fruitier, Middelburg 1700. — *Trouwhartige consideratiën over Zeelands welstand enz.*, Middelburg 1702. — *Schat van oud en nieuw, of uitlegging des briefs* Pauli *aan de Galaten enz.*, Middelburg 1688, 2e dr., Enkhuizen 2 dln. 4°; een werk door prof. Campegius Vitringa, d'Outrein en andere godgeleerden zeer geprezen. — *Bedenkingen over de dwaling van den heer prof. A. R.* (prof. Alexander Röell), Leiden 1703. — *Het binnenste Heiligdom geopend om te zien de godgeleerdheid enz.*, Vlissingen 1704. — *Middelburgsche Kerkdienaars door Staatsdienaars overtuigd*, Goes 1704.

Mr. Adriaan Steengracht Johz. uit Barbara Veth, werd te Middelburg den 15 Juli 1665 geboren. Hij studeerde te Franeker, waar hij bij prof. Vitringa in huis woonde, en schreef in 1684 eene *Excercitatio phil. de impossibili mundi aeternitate.* Zijn kennis van Grieksch en Hebreeuwsch werd zeer geroemd. Nadat hij zich te Middelburg gevestigd had, volgde hij zijn vader op als secretaris der admiraliteit, en huwde in 1691 te Koudekerk bij Leiden met Maria Theodora Meerman (1671—1721) waaruit zes kinderen. Steengracht stierf te 's-Gravenhage, waar hij eene Staatscommissie bijwoonde, den 29 September 1719, en werd te Middelburg begraven. Bij zijne beeltenis door Karel de Moor geschilderd, schreef de la Rue een lofdicht, waarin hij geprezen werd als „de groote zoon van een grooten vader." In de collectie zijn brieven en handschriften van hem uit de jaren 1692, 1694, 1703 over door kapers genomen schepen, geteekend door A Hoffer, Jacob Nachtegael en Adriaan Steengracht als secretaris, alsmede een advies op het verzoek van Michiel Monier, meesterknecht bij de heeren Jacob en

JAN SAUTYN, dd. 1695, om als 's landskuiper te worden aangesteld.

ADRIAAN STEENGRACHT, tweede zoon en vierde kind van mr. NICOLAAS STEENGRACHT (1699—1756) en ANNA MARIA SPIERING uit Delft (1708—1747); een kleinzoon van ADRIAAN en MARIA THEODORA MEERMAN, werd den 16 Februari 1731 te Middelburg geboren. Na te Leiden gestudeerd te hebben, werd hij pensionaris te Tholen, waar hij in 1752 in den echt trad met JACOBA WILHELMINA VAN GELRE. Niet lang daarna werd STEENGRACHT secretaris der Staten, en toen WILHEM VAN CITTERS, Representant van den Eerst-Edele werd, volgde hij dezen als Raadpensionaris op. In 1768 werd hij ambachtsheer van Grijpskerke-en-Poppendamme door koop uit den insolventen boedel van JOHAN CAREL VAN KATTENBURG. Hij overleed den 6 Mei 1770, zonder dat de groote verwachtingen, gebouwd op zijne buitengemeene bekwaamheden werden vervuld. De heerlijkheid Grijpskerke kwam aan zijn zoon GALENUS DIGNUS STEENGRACHT. Eene afbeelding door J. HOUBRAKEN gegraveerd met handteeken en de kwartierwapens: STEENGRACHT, MEERMAN, SPIERING en VERHEYE, is in *Zelandia illustrata.*

JOHAN STEENGRACHT, oudste zoon van ADRIAAN en MARIA THEODORA MEERMAN, werd den 27 September 1692 te Middelburg geboren. Hij studeerde te Leiden en promoveerde in 1713 met eene dissertatie *de advocatis.* Vervolgens werd hij Pensionaris van Middelburg en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. In 1718 trouwde hij te Vlissingen met ANNA CATHARINA VAN PEERE (1700—1723) Hij was een bijzonder vriend van PIETER DE LA RUE en schreef met dezen en PIETER BODDAERT veel in de *Dichtlievende Tijdkortingen*, Leiden 1717 en 1718, en tien jaren later herdrukt. Deze kundige en brave man was zeer vermogend en kreeg door leeningen aan den Koning van Pruisen aanzienlijke goederen in het land van Kleef, o. v. a. de heerlijkheid Moyland. Hij overleed in 1743, zijn zoon ADRIAAN werd drie jaren

daarna heer van Oost- en West-Souburg door erfenis van zijn oom CORNELIS VAN PEERE, (afkomstig uit een Vlissingsche handelsfamilie, die vooral door de Leenbank te Vlissingen schatrijk was geworden). ADRIAAN STEENGRACHT was van 1753 tot 1773, Hoogbaljuw of Rentmeester Bewester-Schelde Hij overleed in laatstgenoemd jaar en werd onder een zerk met opschrift te West-Souburg begraven.

JOHAN STEENGRACHT, zoon van NICOLAAS (meermalen Burgemeester te Veere) werd aldaar in 1727 geboren. Hij huwde met MAGDALENA JACOBA OCKERSE, die in 1752 de heerlijkheid Oosterland van hare tante SUSANNA MARIA LONCQUE, weduwe van mr. JOHAN CAU had geërfd. Aan hunne nakomelingen komt de heerlijkheid nog toe. Hij overleed in 1785. Zijn zoon jhr. mr. NICOLAAS STEENGRACHT (1754—1840) wien o. a. het huis Lammerenburg bij Vlissingen behoorde, was advocaat-fiscaal bij de admiraliteit, doch verliet in 1795 Zeeland en vestigde zich in den Haag. Hij was lid van de Eerste kamer der Staten-generaal en staatsraad in buitengewonen dienst Door zijn huwelijk met JOHANNA PETRONELLA VAN DER POORT (1754—1783), kwam ook de heerlijkheid Oostkappel aan hem en later aan zijn eenigen zoon jhr. mr. JOHAN STEENGRACHT D'OOSTCAPPELLE (1782—1846), den bekenden kunstvriend.

Van JOHAN STEENGRACHT zijn in de collectie twee brieven aan prof. TE WATER dd. Februari 1778 en 1784 over zaken het Zeeuwsch genootschap betreffende.

In het *Jaarboek van den Nederlandschen adel* (1889) komen voor eenige genealogische aanteekeningen over dit nog in aanzien zijnde geslacht door mr. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK te Middelburg.

STEKETEE (CHRISTIAAN). Deze eenvoudige man verdient in herinnering te blijven als een eigenaardige type uit het Zeeuwsche volksleven. In zijn kring is hij een man van beteekenis geweest; een rondsel, dat een groot raderwerk in

beweging bracht. Hij werd geboren te Borssele den 10 September 1782 uit JACOB en CORNELIA MAAS, lieden uit den kleinen boerenstand. In zijn jeugd had hij met armoede en ontbering te worstelen, en hij vertelde later gaarne van de kwade dagen, toen de tarwe 20 gulden en de aardappelen 6 gulden de zak kostten, en de suiker met 48 stuivers het oude pond moest worden betaald; terwijl burgers en boeren bovendien aan vreemde soldaten den kost moesten geven en later de beste jongelingen voor „kanonnenvleesch" werden weggesleept. Den bewerker van dat kwaad (NAPOLEON) had hij eens gezien, toen deze op een wit paard, gevolgd door een stoet officieren, den zeedijk van Borssele afreed. STEKETEE werd boerenkleermaker, en vestigde zich met zijn gezin in een gehucht in den Westkraaijertpolder onder 's-Heer Arendskerke Hoewel hij een eenvoudig, stil man was, schijnt hij een buitengewonen invloed in zijn kring te hebben uitgeoefend, en het is voornamelijk aan zijne rustige werkzaamheid en kalme bemoeiingen te danken, dat een vergeten afgelegen gehucht tot een vrij aanzienlijk kerkdorp is geworden. „Vader" STEKETEE was de raadsman en toevlucht van ieder, en reeds in 1814, toen de landstorm opgeroepen werd, koos men hem met algemeene stemmen tot kapitein. In dien stillen nadenkenden man woonde een mystieke geest. Zoo verhaalt hij hoe, na zijne bekeering, „de duivel nu en dan op hem vergrimde, en een stuk deed dat groot en ontzettend was. Hij bezigde mijn geliefde vrouw voor zijn helsche listen, zoodat wij in haar zijn eigen beeld konden zien, zóó krachtig werkte hij om brand te stoken in onzen kring en onze onderlinge liefde te verwoesten. Men kan zich geen verbeelding maken, hoe hoog het ging; maar toch is zijn aanslag mislukt." In 1834 onttrok STEKETEE zich aan het Hervormd kerkgenootschap en werd voorganger en later ouderling in een door zijn invloed meest tot stand gekomen Christelijk-gereformeerde gemeente. De eerwaardige grijsaard ontsliep, algemeen geacht en betreurd, op den 12 September 1861. Hij was in Juli 1806 gehuwd

met Maatje Hoebeke, naar het schijnt, een flinke degelijke huisvrouw, die niet altijd deelde in de soms overdreven godsdienstige begrippen van haar echtgenoot. Zij stierf in 1824. Een zoon Christiaan, geboren in 1819, studeerde voor predikant, werd in 1842 bevestigd te Nieuwedorp (gemeente 's-Heer Arendskerke) waar hij in Juni 1882 overleed en wiens portret voorkomt in het jaarboekje *Christelijk-Gereformeerde kerk in Nederland* (1882). Uit diens echt met Johanna Sara van Overbeeke kwamen o. a. voort:

Adriaan Steketee, geboren 26 Augustus 1846. Hij was van 1869 tot 1872 predikant te Zaamslag en van 1872 tot 1882 docent in de oude talen aan de Theologische school te Kampen. Daarna vestigde hij zich te Terneuzen, waar hij ongehuwd leeft. Hij heeft het licht doen zien: *Het nut der Wetenschappen*, Kampen 1872. — *Gedachten over 's menschen val en verlossing*, 1872. — Harold, *Koning van Denemarken enz.*, *Een treurspel*, 1872. — *De studie van* Plato, *met het oog op de theologische vorming*, Kampen 1875. — *De waarde der kunst voor den aanstaanden Evangeliedienaar*, Kampen 1880 — *Babel*, *Eene Bijbellezing over Genesis II vs.* 1—10, Kampen 1882. — *De spelbrekers van het wereldfeest*, Kampen 1882.

Christiaan Steketee, geboren den 18 November 1848, studeerde te Utrecht in de geneeskunde, promoveerde op eene dissertatie *De nitris amyli*, en vestigde zich als med. doctor te Terneuzen, waar de ongemeen kundige man spoedig algemeen vertrouwen genoot en een uitgebreide praktijk kreeg. Hij huwde F. de Cock, en overleed in 1875 te Heidelberg, waarheen hij zich ter herstelling zijner geschokte gezondheid begeven had.

Cornelis Steketee, geboren den 11 Mei 1855, studeerde te Kampen voor predikant en volgde in 1881 zijn vader als predikant bij de Christelijk-gereformeerde gemeente te Veere op. Hij is gehuwd met Johanna Blok. Door hem zijn uitgegeven: *Leerrede over 1 Thess. V vs.* 19, Winterswijk 1889. — *Leerrede over Richteren II vs.* 1—5, idem 1890; alsmede een

handschrift van zijn grootvader *Een boekje voor mijn hart en wandel, behelzende een bekeeringsgeschiedenis uit vroeger dagen*, Middelburg 1884.

STENHUIS (RENATUS). De geschiedenis van dezen mishandelden man is eene opmerkelijke bijdrage tot de zonderlinge rechtspleging der achttiende eeuw, toen onze staatsinstellingen ten gevolge van weelde en nepotisme door en door bedorven waren. RENATUS STENHUIS was te Groningen geboren uit JOHAN en TOLINA HUIZINGA. Hij studeerde aldaar van 1727 tot 1733, en nam daarna als proponent den dienst waar voor een zieken predikant te Goes. In 1736 werd hij te Liefkenshoek beroepen en vervulde daar zeventien jaren lang onberispelijk zijne betrekking. Hij huwde in 1742 te Middelburg, met SUSANNA DE LA RUE, die echter vóór het geruchtmakend proces overleed, hem twee zoontjes nalatende. STENHUIS was belast met de administratie der armengoederen van Lillo en Liefkenshoek, en toen er in 1750 rekening werd gedaan, bleek, dat er een tekort in de kas was van ruim 700 gulden. Maar 200 gulden was reeds teruggegeven en voor het overige had STENHUIS een bon in de plaats gelegd. Nog meer dan het ontbrekende had de predikant aan traktement te goed, dat zonder noodzaak reeds lang was ingehouden. De zes leden van den kerkeraad, die bij de behandeling dezer zaak in het Collegium Qualificatum tegenwoordig waren, vonden goed dat STENHUIS het tekort zou inverdienen, maar de twee gecommitteerden van Zeeland, die ook zitting hadden, namen hiermede geen genoegen. Later is het nog eens gebeurd, dat STENHUIS geld uit de kas had genomen en daarin een schuldbriefje had gelegd op zijn steeds onbetaald traktement, daar hij werkelijk met zijne kinderen broodsgebrek leed. Het Collegium Qualificatum kwam nu weder samen; STENHUIS werd terstond geschorst en tusschen soldaten naar de gevangenis gebracht. De eisch van den baljuw, een militair, die de roede der justitie voerde voor het college van gedelegeerde rechters,

was geeseling en verbanning buiten het territoir van Liefkenshoek, en het vonnis was eene boete van 1200 gulden; afzetting van zijn ambt, terwijl hij voor de volle rechtbank God en de Justitie om vergiffenis moest smeeken. Het ordinair traktement, huishuur en andere onkosten over de jaren 1753 en 1754 werd hem onthouden, en hij bovendien veroordeeld in de kosten der gevangenschap ad 200 zilveren dukatons. Zijn broeder JOHS. STENHUIS, predikant te St. Maartensdijk, bood aan om die kosten, ten minste gedeeltelijk, te voldoen; maar te vergeefs. STENHUIS werd te Lillo in de gevangenis gebracht en werd daar twee jaren hard behandeld. Zijn inboedel en boeken werden verkocht, zonder dat men er hem eenige verantwoording van deed, en daarna werd de reeds vrij bejaarde man als een misdadiger aan boord van een Oost-Indisch Compagnieschip gebracht, om als busschieter voor 12 gulden 's maands, naar Java te varen, en zoo het geld, dat men beweerde te moeten hebben, in te winnen. De Classis van Tholen moest na eene resolutie van Gecommitteerde Raden van Zeeland van 15 Maart 1756, in het gebeurde berusten, doch gaf hem een loffelijk getuigschrift mede. In October vertrok het schip en hoewel hij als busschieter op de monsterrol stond, kreeg hij een plaats in de constabelskamer. Hij werd uitgerust met een kist matrozenkleeren en enkele andere goederen, waarvoor hij een schuldbrief moest teekenen van 180 gulden om dit met varen in te winnen; zijn protest tegen dit alles baatte niets. Op reis, aan de Kaap de Goede Hoop en later in Oost-Indië, werd hij goed behandeld en was men verontwaardigd over de bejegening dezen predikant aangedaan. De kerkeraad te Batavia liet hem met eenparige stemmen tot den predikdienst toe en gaf bij zijn vertrek een loffelijk getuigschrift aangaande zijn leven en gedrag. Door de gunst van den Gouverneur-Generaal MOSSEL en den Directeur-Generaal VAN DE PARRA is hij „met fatsoen en gemak" teruggezonden en in September 1758 in Texel binnengekomen. Na zijn terugkomst vernam hij, dat zijn

zoontjes 12 en 15 jaren oud, tegen den wil der familie, o. a. van zijn broeder, die med. doctor en lector aan de Hooge school te Groningen was, door de diaconie te Liefkenshoek waren aangeslagen en anderhalf jaar lang als koewachters waren verhuurd, doch in Mei 1758 naar Batavia waren gezonden, om voor de diaconie te varen als scheepsjongens op *ƒ* 7 maandgeld. STENHUIS vestigde zich eerst te Schiedam, en liet zich later als student te Leiden inschrijven om de voorrechten te genieten aan de academieburgers toegestaan. Hij werd daar door vrienden en door de Classis in Zeeland heimelijk ondersteund, doch deze durfde, na eene resolutie van Gecommitteerde raden van October 1758, niet openlijk voor hem optreden. In 1790 of 1791 is hij daar overleden. Men zou dit verhaal ongelooflijk en voor een sprookje houden, indien niet een man zoo onkreukbaar eerlijk als JOSUA VAN IPEREN, die in 1754 predikant te Lillo was geweest, moedig voor den ambtsbroeder partij had getrokken met de verzekering, dat persoonlijke haat hem onbillijk vervolgde en de stukken openbaar maakte, waaruit de berichten in de *Nederlandsche Jaerboeken* zijn ontleend. Daar vergelding de wet der historie is, zal het niemand verwonderen, dat namen destijds voorkomende op de regeeringslijsten, tegenwoordig te vinden zijn, in de rollen der bedeelden.

STERK (JACOB WILLEM ELINK) werd geboren te Amsterdam den 7 Maart 1806 uit AUGUSTUS ELINK STERK en ANNA WILHELMINA HOLSTEYN, beide behoorende tot den deftigen burgerstand. Hun zoon ontving zijne opvoeding meest te 's-Gravenhage, waarheen zijne ouders in 1814 verhuisd waren. Nog vóór zijne promotie tot doctor in de letteren, werd hij in 1828 benoemd tot praeceptor aan de Latijnsche school te Middelburg. Die school had toen een goeden naam, welke door den kundigen ELINK STERK niet weinig werd verbreid, want nog lang leefde de herinnering aan de voortreffelijke wijs, waarop deze geleerde, beschaafde en menschkundige leer-

ling van den rector KAPPEYNE onderwijs gaf en leerlust wist te wekken. Bovendien was hij een verdienstelijk beoefenaar van schilderkunst en muziek, die hij in Middelburg zeer hielp bevorderen. Dat hij aldaar met genoegen werkzaam was, bleek, toen hij eene beroeping tot hoogleeraar naar de Kaap de Goede Hoep afwees. In 1833 werd hij echter benoemd tot rector te Gorinchem, van waar hij in 1843 naar Arnhem vertrok, waar hij den 20 December 1856 overleed. Behalve vele Latijnsche loffelijk beoordeelde verhandelingen, heeft hij het licht doen zien: *Over den schrik en het medelijden in het Grieksche treurspel*, Leiden 1838. — *Gesprek met de recensenten over bovengenoemd werkje*, Gorinchem 1839. — *Feestrede bij de viering van het dertienjarig bestaan van het Muziek-Genootschap te Gorinchem den* 6 *Mei* 1841. — *Memorie over de toepassing van art.* 194 *der Grondwet* (*onderwijs*), Arnhem 1849. — *Proeven eener geschiedenis der Armenbewaarscholen*, Arnhem 1849. De meeste zijner geschriften komen voor in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap, waarop hij altijd veel betrekking hield en welks bestuur hem meermalen raadpleegde.

STERTHEMIUS (ENOCH) of STERTENHEIM werd omstreeks 1576, niet te Haarlem, gelijk VROLIKHERT meent, maar in Engeland uit een Vlaamsch geslacht geboren (*Album stud. L. B*). Hij studeerde te Leiden in 1602 en 1603, meest op kosten der Middelburgsche regeering, tot predikant en werd te Axel beroepen, waar hij ook schoolmeester werd van de Groote of Latijnsche school tegen eene bezoldiging van 25 £ 's jaars. Van Axel vertrok hij naar Zierikzee in Februari 1614, doch reeds in April van het volgend jaar werd hij naar Middelburg beroepen. Die van Zierikzee weigerden eerst om hem te laten vertrekken, en de regeering beloofde zijne bezoldiging met tweehonderd gulden te zullen verhoogen. Door deze bezwaren liep het tot April 1617 aan, eer hij te Middelburg kon bevestigd worden. Ook hier maakte hij zoo-

veel opgang, dat de kerken de menigte volks niet konden bevatten en de kerkeraad zich in Juli 1620 aan den magistraat vervoegde om hierin te voorzien. Hij was gehuwd met JOHANNA DE MAEGHT wellicht eene dochter van JAN DE MAEGHT den bekenden tapijtfabrikant, zij stierf den 25 Maart 1619 en liet negen kinderen na. STERTHEMIUS overleed den 7 Mei 1626 en werd onder een zerk met Latijnsch opschrift in de Koorkerk begraven. (Zie JANSSEN en VAN DALE, *Bijdragen*, dl. IV). Zijn zoon en naamgenoot ENOCH STERTHEMIUS de jonge, werd in Februari 1605 te Axel geboren. Hij studeerde sinds 1626 te Leiden voor predikant en werd in 1628 te Oostburg beroepen, waar hij in den echt trad met JANNEKEN MAQUELIN. In 1631 vertrok hij naar Vlissingen, waar hij spoedig met de regeering overhoop lag, daar hij op den preekstoel had gezegd, „dat in deze landen de doodslagers door gunst en geld werden gepardonneerd." De consistorie trok echter zijn partij en verklaarde, dat hij hierin niets onbehoorlijks had gezegd. Later begon deze predikant ook aan de gemeente ergernis te geven, en werd van dronkenschap en onkuischheid beschuldigd. Om niet afgezet te worden, verzocht hij in 1638 ontslag, of „zeide hij," gelijk men het destijds uitdrukte, „zijn dienst op." Waarschijnlijk is hij toen te Leiden gaan wonen, waar zijne kleindochter MARIA ELISABETH STERTHEMIUS in October 1679 huwde met mr. JACOB WINCKELMAN, raad te Vlissingen en weduwnaar van SUSANNA THIBAUT. In 1665 was STERTHEMIUS, waarschijnlijk een zoon van den predikant aldaar, een aanzienlijk man te Middelburg, die in de Lange Noordstraat woonde en karos en paarden hield. Een oudere broeder van ENOCH STERTHEMIUS den jonge, geboren te Axel in 1604, studeerde in 1630 te Franeker en werd predikant te Cadzand, waar hij in April 1634 trouwde met JANNEKE DE MAEGHT afkomstig uit Deinse.

STETTEROGGE. De familie was afkomstig uit Saxen. In het begin der achttiende eeuw werd de opvoeding van den

later zoo bekend geworden MAURITS VAN SAXEN, den onechten zoon van den liederlijken keurvorst AUGUSTUS en de schoone AURORA VAN KÖNINGSMARCK, toevertrouwd aan een Duitsch officier STÖTTEROGGE of STETTEROGGE, met wien de jonge graaf naar Holland werd gezonden. (Zie *Cornhill Magazine* 1869). Naar het schijnt, is deze officier spoedig door een ander vervangen, en omstreeks 1706 in Statendienst overgegaan. Zijne nakomelingen vestigden zich te Amsterdam, waar zij tot den burgerkring behoorden. Aldaar werd uit J. G. STETTEROGGE en M. C. VONK den 29 Maart 1805 geboren JOHAN DAVID STETTEROGGE. Reeds als knaap toonde hij aanleg en lust om predikant te worden. Te Amsterdam en te Leiden onderscheidde hij zich door ijver en kennis, en werd met zijne bijzondere vrienden BERNARD TER HAAR en HENDRIK JAN SPIJKER onder de beste studenten gerekend. In 1829 werd hij als proponent te Piershil beroepen, van waar hij in 1832 naar Valkenburg bij Leiden vertrok. In Mei 1837 ging hij naar Zierikzee, waar hij tot Juli 1872 werkzaam bleef. Toen werd hij emeritus en overleed, in de laatste jaren zijns levens schier blind, den 14 Januari 1890. In Juni 1856 was hij gehuwd met ANNA MARIA ERMERINS (1807—1883).

Dominee STETTEROGGE is langer dan een halve eeuw te Zierikzee een man van beteekenis geweest, die door woord en voorbeeld grooten invloed had. Hoewel in eenigszins stijve vormen, hadden degelijkheid, scherpzinnigheid en klaarheid bij hem een schoon verbond gesloten en zijn leerredenen troffen het meest door helderen betoogtrant. Met groote toewijding nam hij zijn herderlijk werk waar, en in verschillende besturen werden zijn kalme, steeds weloverdachte adviezen, steeds hoog geschat. In een waardeerend dagblad-artikel werd van hem getuigd: „De nagedachtenis van JAN DAVID STETTEROGGE zal in eere blijven bij allen die hem kenden, en niet het minst bij hen die van zijne prediking, godsdienstonderwijs of vriendschappelijken omgang mochten genieten."

Het is jammer, dat een zoo uitnemend begaafd man, zich uitsluitend bij zijn arbeid in de gemeente heeft bepaald. Onder zijn naam is slechts gedrukt eene verhandeling *Over liberaliteit* in den *Zeeuwschen Volksalmanak van* 1843; alsmede: *De zedelijke waarde van het duel*, een zaak in Februari 1843 aan de orde na een tweegevecht te Breda, waarin de geleerde dr. JOAN HUGO VAN BOLHUIS het leven liet, en over *Het geld* (1850) de beide laatsten in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*.

STEVENINCK (LUCAS VAN) werd geboren te Middelburg den 10 Januari 1742 uit ANTONIE, een bekend chirurgijn en MARIA ANTONIA VAN NOORDHOEK. Hij studeerde te Leiden, promoveerde in April 1766 en werd in 1770 stadsdokter te Middelburg, waar hij in 1774 ook diaken werd. Waarschijnlijk zou deze ongehuwde, weinig beminlijke en ook wetenschappelijk niet hoog staande man (gelijk onpartijdige tijdgenooten verzekerden) onopgemerkt zijn voorbijgegaan, indien hij geen kapitein ware geworden van het in 1785 opgerichte wapengenootschap „Luctando emergentes." Die vereeniging, hoewel door den Magistraat ontbonden, stoorde zich daaraan weinig, en bleef in het Schuttershof van den Busse, over de Langeviele brug, oefening houden in den wapenhandel. Zoo gaven die schutters wel eenige aanleiding tot de daarom niet minder afkeuringswaardige uitbarsting der volkswoede op den 30 Juni 1787. Op VAN STEVENINCK waren velen fel gebeten, èn om zijn weinig aantrekkelijke persoonlijkheid, zijn „mopsgezicht," zooals men zeide, èn om den kring waarin hij verkeerde welke toen in Middelburg, vooral bij de vurige Oranjeklanten, niet hoog stond aangeschreven. De woeste hoop trok dus spoedig naar zijn huis Leeuwenburg in de Noordstraat naast den Blindenhoek, maar de kordate dokter was er de man niet naar om zich door een hoop plunderziek gepeupel straffeloos te doen honen, en schoot met een paar gehuurde bedienden dapper terug, zoodat men de kogelgaten nog zien kan in den muur van het huis om den hoek van het St Jorisstraatje. Daar

de regeering deze schandelijke daad oogluikend toeliet, moest van Steveninck eindelijk vluchten, doch slaagde er in, na zich een paar dagen verborgen te hebben, om naar Dordrecht te ontkomen De omstandigheden dier vlucht, door den beruchten Cauwenberg in zijn *Omstandig verhaal* medegedeeld, zouden aan het wonderbare grenzen, doch zijn meest door dien leugenaar ongetwijfeld verzonnen. Dr. van Steveninck zette zich te Amsterdam neder, waar hij handelszaken begon. Na de omwenteling van 1795 werd zijn vonnis natuurlijk vernietigd, en toen hij wat later in Middelburg kwam, werd hij plechtig ingehaald en door de municipaliteit met belachelijk overdreven toespraken begroet Hij werd tot schepen benoemd, doch nam de betrekking niet aan en bleef zich te Amsterdam aan den koophandel wijden. Voor handelszaken te Hamburg zijnde, werd hij door het schoothondje eener dame in den vinger gebeten, en toen hij niet lang daarna, in Amsterdam teruggekeerd, kenteekenen van watervrees bij zich meende te bespeuren, opende hij op 1 November 1800 een polsader en liet zich doodbloeden. Van de plundering bestaan twee zeer bekende prenten door J. Arends en M. de Sallieth en een portret gegraveerd door G(aal), is in *Zelandia illustrata*. Eene genealogie der familie van Steveninck (1600—1748) kwam voor in de verzameling Scheltus van Kampferbeeke.

STICKE. De heerlijkheid Breskens en Breskenszand werd door Keizer Maximiliaan in 1480 ter bedijking gegeven „à nôtre chier et tres aymé cousyn Messire Philippe de Cleves" (zoon van Adolf van der Marck eersten hertog van Kieef, heer van Ravestein en Beatrix van Coimbra), waardoor deze bezitting door erfenis kwam aan het geslacht der Hertogen van Kleef en Keurvorsten van Brandenburg, die gewoon waren de heerlijkheid bij admodiatie of in pacht uit te geven In October 1639 kreeg Christoffel Sticke, ook genoemd „de ridder Sticke," Raad van den Keurvorst van Brandenburg, en een vriend van Abraham van der Myle (1558—1637),

(gelijk blijkt uit een brief voorkomende in diens werk: *De Lingua Belgica etc.*, L. B 1612) van den Hertog deze heerlijkheid, waar hij een huis deed bouwen, plantsoen aanleggen en polders indijken. Zijn zoon DIDERIK STICKE zette met zijn broeder JOHAN het werk van hun vader voort en won o. a. in 1662 den Stickepolder aan, welke in 1675 overstroomde, in 1678 herdijkt en bij den vloed van Januari 1682 voorgoed verloren ging. ADRIAAN STICKE heer van Breskens, grootburger van Deventer, waar reeds sinds de vijftiende eeuw leden dier familie in de regeering waren, heeft uitgegeven *De Lof der Zotheid. Uit het Latijn van* ERASMUS, *Rotterdammer, in Nederd. gedicht overgebracht; waarbij gevoegd is de levensstrijd van denzelve Heere in Opper-Hongarije. Te Duitsch-Proben in den jare* 1626 *gedicht*, Deventer 1689, 8°. Uit het woord van den uitgever vóór dit boekje blijkt dat dit het grootste van zijn nagelaten papieren kinderen was, doch de eerstelingen die van hem in druk uitgegeven zijn, welke echter, wanneer ze mochten behagen, van anderen zouden gevolgd worden. Dit is echter niet gebeurd, maar op de auctie VAN DER WILLIGEN door FR. MULLER te Amsterdam in 1875, kwam onder no. 2321 voor, een zeer goed geschreven handschrift: *Gedichten van* ADRIAAN STICKE, *heer van Breskens* (1626—1661) 1152 bladz. ARNOLD MOONEN roemt in een lofdicht op zijne afbeelding, geschilderd door zijn stadgenoot den burgemeester GERARD TERBURG, zijn „aardigh dichtpenseel.”

In 1688 is het geslacht in de mannelijke linie uitgestorven, en de Keurvorst stond in het volgend jaar Breskens af aan den vrijheer EVERARD VAN DANCKELMAN. De dubbele zwarte adelaar in het wapen dier gemeente herinnert nog aan de oude betrekkingen.

STOCKE (LEONARDUS). In het begin der achttiende eeuw woonde te Veere GERRIT STOCKE, waarschijnlijk verwant aan den predikant HENDRIK STOCKIUS, die te Brouwershaven ge-

trouwd was met THEODORA VAN DER VORM. Hij was gehuwd met NEELTJE ADRIAANS, waaruit op den 9 September 1710 te Veere geboren werd LEONARDUS STOCKE. De veel belovende knaap kreeg eene goede opvoeding, en studeerde van 1729 tot 1733 te Utrecht in de wijsbegeerte en in de geneeskunde. Hij promoveerde op eene dissertatie *de terrore ejusque effectis in corpus humanum*, en trad daarna in den echt met JOHANNA VAN PADDENBURGH, een dochter van den bekenden boekhandelaar in genoemde academiestad. Als geneesheer te Middelburg gevestigd, had hij veel verdriet door oneenigheid met zijne ambtgenooten en vooral met dr DE WIND, waarvan het gevolg was, dat hij uitgaf *Gedwongen verantwoording in zake van* CELIA WALLE; *zijnde een historisch verhaal enz.*, Utrecht 1738. — *Antwoord aan* MEINARD VAN VISVLIET, M. D., Utrecht 1739. In 1741 vertrok hij naar Rotterdam, waar hij veel praktijk had en openbare lessen gaf. Hij overleed den 24 Maart 1775.

STOCKE was een zeer bekwaam man, doch die nog al eens met den een en ander in botsing kwam. Van zijn werk over *De kwijnende ziekten der Nederlanders*, Utrecht 1764 (herdrukt in 1808) sprekende, zegt LE FRANCQ VAN BERKHEY in *Natuurlijke Historie van Holland* stuk V, bladz. 1681 »dat deze geleerde doctor, dien wij hoogachten, schoon wij in eenige denkbeelden van hem verschillen, zich volijverig heeft betoond om de kunde der vaderlandsche ziekten te bevorderen en waardoor hij zekerlijk den roem verdient, van anderen tot derzelver onderzoek te meerder te hebben opgewekt." Behalve de bovengenoemde werken gaf hij uit: *Verhandeling van de jaarlijksche in den nazomer in zwang gaande galziekte*, Utrecht 1742, id. 1784. — *Redevoering over de voornaamste voorwaarden der natuur en bespiegelende ontleedkunde*, Utrecht 1746. Op welke te Middelburg uitgesproken redevoering mr J. DE TIMMERMAN een vers maakte, voorkomende in de *Nagelaten gedichten*, Middelburg 1774. — *Redevoering over de heerlijkheid der nature*, Utrecht 1748. — *Zelfkennis*, *of redekundige bespie-*

gelingen over den mensch, Utrecht 1758. — *Berichten over de keelziekten en scorbut of blauwschuit*, Utrecht 1759. — *Redevoering over het nut der wijsbegeerte*, Utrecht 1772. Al deze werken zijn in de Provinciale bibliotheek van Zeeland. Dr. J. C. DE MAN te Middelburg gaf in het *Tijdschrift der Nederlandsche Maatschappij voor geneeskunde* eene belangrijke historische bijdrage over LEONARDUS STOCKE.

In de collectie zijn twee brieven van dezen kundigen geneesheer dd. Rotterdam 11 December 1751 en 6 September 1764, beiden vermoedelijk gericht aan JOSUA VAN IPEREN en waarin levensbijzonderheden van hem worden medegedeeld.

STOEL (MARINUS). Dat ook boeken hun geschiedenis hebben, blijkt uit een werkje in 1859 uitgegeven en geschreven, of juister uitgedrukt, voorgezegd, door MARINUS STOEL te Kloetinge in Zuid-Beveland, die de kunst van schrijven niet verstond. Het draagt den ietwat zonderlingen titel: *Wij zijn in de schemering van den Zevenden dag*. Bij de uitgaaf werd het onooglijke, op onaanzienlijk papier slordig gedrukte werkje, weinig aandacht waardig gekeurd, maar toen het vele jaren daarna weder eens toevallig ter hand werd genomen, bleek het eene merkwaardige openbaring te zijn van eene mystieke levensbeschouwing, waarin echter, als goudkorrels tusschen grauwe erts, niet weinig gezond verstand schitterde.

STOEL werd den 7 Juni 1801 uit behoeftige ouders te Middelburg geboren, ontving geen onderwijs, maar werd reeds vroeg bij een schoenmaker in de leer besteed. Hij bracht zijn jeugd door als een woudezel, gelijk hij zegt, totdat hij plotseling een oog kreeg voor den ernst des levens, of, zooals hij het uitdrukt, „een donderslag op zijn hart voelde." Godsdienstige overpeinzingen en oefeningen traden nu op den voorgrond. Hij wilde in het openbaar de menschen tot bekeering brengen en stelde zich zóó zonderling aan, dat hij op verzoek zijner familie te Middelburg in het „dolhuis" werd opgesloten. Niet lang daarna was de overspanning bedaard;

hij werd geheel hersteld ontslagen en vestigde zich als schoenmaker te Kloetinge, waar hij een goed bestaan kreeg; hij huwde aldaar, had een talrijk gezin; trok in 1830 met de Zeeuwsche schutterij naar de grenzen, en leidde verder een kalm, rustig leven, geacht en bemind door zijne dorpsgenooten. Hij overleed den 19 Januari 1864 en zag zonder schrik en zelfs met verlangen het oogenblik der ontbinding te gemoet.

Het boekje, hierboven vermeld, werd door een scherpzinnige vrouw genoemd, een kort begrip van den bijbel in de volkstaal, en het is dan ook merkwaardig om de levensbeschouwingen na te gaan van dien eenvoudigen ongeleerden man. Niets kan de menschen baten, zegt hij, noch rijkdom, noch gezondheid, noch verstand, maar alleen liefde tot elkander, eerlijkheid en rechtvaardigheid maken gelukkig. Hij heeft een open oog voor den vooruitgang van onzen tijd, en roemt de verbeterde rechtspleging, het onderwijs der doofstommen, de koepokinenting, de zieke- en begrafenisfondsen en vooral de betere middelen van gemeenschap door spoorwegen en stoombooten, alles natuurlijk in verband met de gouden eeuw die de menschheid te gemoet gaat en waarvan wij nu in de morgenschemering zijn. Hij wekt zijne medemenschen op in een taal, die meer ontwikkelden eenigszins vreemd klinkt, maar die in zijn kring zeker goed verstaan werd, om den stroom des tijds niet te willen terugdringen, wat toch een vergeefsch werk zal blijven, maar liever door te gelooven en te hopen en vooral door dienende liefde jegens elkander en noodlijdenden, den heerlijken Zevenden dag voor te helpen bereiden. Eene beschouwing over dezen man en zijn boek werd als feuilleton onder den titel: *Mystiek en gezond verstand* opgenomen in de *Middelburgsche courant* in September 1887, en overgenomen in *De Hervorming* 1888.

STOKMANS (Gillis), geboren te Amsterdam den 12 December 1703 uit Johannes en Elisabeth van Enter. Hij studeerde te Leiden, werd proponent in 1726 en twee jaren

later predikant te Knollendam. In 1742 vertrok hij naar Goes, waar hij zeer in aanzien was, als een verstandig, helder en bezadigd man. Nadat hij den 15 Mei 1765 de Woensdag-avondbeurt nog had bediend, kreeg hij plotseling een toeval, waaraan hij den 16 overleed. Hij was te Amsterdam gehuwd met MARIA VAN DALE, in November 1742 te Goes over leden, en hertrouwde in 1743 met CATHARINA PIEROOM, overleden 3 November 1774, na vele jaren een ijverig regentes te zijn geweest van het arm- en weeshuis. Uit beide huwelijken waren kinderen, waarvan afstammelingen nog te Goes gevestigd zijn. Hij heeft uitgegeven: *Miscellanea Sacra*, 2 dln. — *Beeldsprakige godgeleerdheid.* — *Aanspraak vóór het gebed op den bedestond toen Z. H. tot Stadhouder van Zeeland gekozen was* (26 April 1747). — *Kerkelijke redevoering over de plichten der krijgslieden in hunne inlegering omtrent de ingezetenen*, Goes 1748. — *Twee predikatiën over de broederlijke liefde en over de wedergeboorte*, Goes 1755 en in het volgend jaar vermeerderd herdrukt. — *Gods slaande hand.* — *Het geloof van onze voorouders.* — *Over* JEZAIA XXIV — *De laatste woorden van* DAVID. — *Verhandeling uit* LUCAS II, vs 1 en 2.

Dr. DRESSELHUIS zegt van hem dat zijne leerredenen veel schoone en echt christelijke gedachten bevatten en deelt een zijner toespraken mede in *Hervormde gemeente te Goes enz.* 1847.

STOPPELAAR (DE). In het *Stam- en Wapenboek van* A. A. VORSTERMAN VAN OYEN vindt men de geslachtslijst dezer uit Vlaanderen afkomstige familie. Volgens die opgaaf zou DANIEL DE STOPPELAAR in het laatst der zestiende of het begin der zeventiende eeuw, waarschijnlijk om vrijheid van geloofsbelijdenis te zoeken, naar Holland zijn gekomen. Ook in Zeeland wordt de naam reeds kort na den overgang van Middelburg in 1574 vermeld, toen LAURENS PIETERSZ. (DE) STOPPELAAR daar als lidmaat der Hervormde gemeente werd ingeschreven, en in 1587 bekleedde mr. PHILIPS DE STOPPELAAR ambtelijke betrekkingen te Bergen-op-Zoom en te Tholen. Een der na-

komelingen van bovengenoemden DANIEL was JOAN DE STOPPELAAR, geboren te Oudenbosch in Juli 1757. Hij werd predikant te Bunschoten in 1781; te Schipluiden in 1782; te Steenbergen in 1785; te Goes in 1786 en te Gorinchem in 1796, waar hij den 3 Februari 1800 overleed. Zijn ambtgenoot en bijzondere vriend A. MANDT gaf in het volgend jaar uit: *Nagelaten gedichten van* J. DE STOPPELAAR, waarvoor zijn portret; welke gedichten wegens ernst, geestigheid en bevalligheid toen zeer werden geprezen en waarvan enkele o. a. dat: *Over het heil van den Vrede* door kunstgenootschappen waren bekroond. Als weduwnaar van SUSANNA OLYMPIA L'ANGE hertrouwde hij te Goes met JOHANNA CONSTANTIA VAN VISVLIET, waaruit geboren werd PIETER DE STOPPELAAR (1789—1853), lid der Staten van Zeeland en wethouder van Middelburg, eerst gehuwd met JOHANNA VAN DER HUCHT (1793—1821), en als weduwnaar met JUDINA ADRIANA LEONARDA DE HAAN (1802—1830). Uit dit tweede huwelijk kwamen voort:

GERHARDUS NICOLAAS DE STOPPELAAR, geboren te Middelburg den 27 Februari 1825. Hij ontving zijne opleiding in zijne geboortestad en te Noordwijk-binnen, en studeerde te Leiden waar hij in 1848 tot doctor in de rechten promoveerde op een bekend gebleven dissertatie *De civitate Medioburgensi, ejusque procurandae ratione variis temporibus.* Hij werd in 1852 griffier ter gemeente-secretarie, in 1856 gemeente-secretaris van Middelburg; in 1849 auditeur bij den schuttersraad. Als chef van een aanzienlijken wijnhandel is hij voorzitter van de kamer van koophandel en fabrieken, en sedert 1884, nadat hij de betrekking van secretaris had neergelegd, ook lid van den gemeenteraad Hij is ridder der orden van den Nederlandschen leeuw en van de Eikenkroon. Het zou minder kiesch zijn om hier te bespreken, wat deze ijverige en kundige man voor Zeeland in het algemeen en voor Middelburg in het bijzonder heeft gedaan; alleen mag niet verzwegen worden dat DE STOPPELAAR, sedert de oprichting in Juni 1865, voorzitter is der Vereeniging *Uit het*

Volk- voor het Volk, eene instelling welke ten doel heeft Middelburgs ingezetenen, voornamelijk den handwerksman en den dienstbaren stand door muziekuitvoeringen, tentoonstellingen, voorlezingen als anderszins nu en dan aangenaam bezig te houden en daardoor den smaak voor al wat schoon en edel is op te wekken. Als zoodanig tevens voorzitter van eene in 1889 te Middelburg gehouden en welgeslaagde Zeeuwsche tentoonstelling van nijverheid en kunst, toegepast op nijverheid, benevens wedstrijd voor den handwerksman (Vgl. het in Juni 1890 uitgegeven overzicht der 25 jaren). Niet minder vermeldenswaard is, in 1886, zijne gift aan het schuttershof St. Sebastiaan van een nieuw gebouw voor het houden van tentoonstellingen, waarin gevestigd het alstoen opgericht Museum voor hedendaagsche kunst, en in 1888 aan het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen, waarvan hij van 1874 tot 1885 secretaris was, en waarvoor hij een gebouw in de Wagenaarstraat kocht en liet inrichten. De Stoppelaar is in 1857 gehuwd te Amsterdam met Carolina Henrietta Antonia van Eijs, die den weldadigen zin van haar echtgenoot deelt, en in 1888 een speeltuin voor kinderen uit den behoeftigen stand liet inrichten en aan de stad schonk. G. N. de Stoppelaar heeft doen drukken: *Het Schuttengilde van den Edele Handboog, confrèrie van* St. Sebastiaan *te Middelburg*, waarvan hij Deken was, (Middelburg 1886). Gedrukt 125 exx., doch niet in den handel. — *Verslag van het verhandelde op het XVII Landhuishoudkundig congres te Middelburg in Juni* 1862. — *Handelingen van het XII Nederlandsch taal- en letterkundig congres te Middelburg in September* 1872. — *Catalogus der oud- en zeldzaamheden enz. aanwezig in de oudheidskamer te Middelburg*, 3e dr. 1887. — *Kort overzicht der geschiedenis van den Zeeuwschen spoorweg en de daarbij behoorende werken* in *Middelburgsche Naamwijzer* 1866; alsmede andere verhandelingen en mededeelingen met de geschiedenis van Middelburg in verband staande. De Stoppelaar was voornemens eene historie te schrijven van Middelburg, en had daarvoor reeds jaren lang

bouwstoffen verzameld, toen op 22 April 1870 zijn woning afbrandde, en al de boeken en handschriften vernietigd werden.

JOHANNES HERMANUS DE STOPPELAAR; broeder van den vorige, werd te Middelburg geboren den 29 November 1826. Hij studeerde te Leiden waar hij voor de regeling van den historischen optocht bij de academiefeesten in 1850 uitgaf: *Geschiedkundige aanteekeningen omtrent* FREDERIK HENDRIK, *zijn tijd enz.* In 1852 promoveerde hij met eene dissertatie *De Zelandica gente* DE HUYBERT *ejusque meritis de re cum publica tum litteraria* een werk dat hem dadelijk als historiekenner stempelde. Hij werd burgemeester der gemeenten Veere, Vrouwepolder en Gapinge (1853—1855); daarna lid en vervolgens voorzitter der arrondissements-rechtbank te Middelburg en was van 1863—1874 secretaris van het Zeeuwsch genootschap. Sedert 1874 is hij lid der internationale rechtbank te Cairo in Egypte. Hij is ridder der orden van den Nederlandschen leeuw en van de Eikenkroon. In 1856 is hij gehuwd met HENRIETTE ISABELLE CATHARINA DE LANG 's GRAEUWEN (overleden 1890), waaruit kinderen. J. H. DE STOPPELAAR heeft uitgegeven: JACOB CATS *in Middelburg* (1603—1623) *enz.*, Middelburg 1860. — WILLEM III *in Zeeland*, *Gedenkboek van 's Konings verblijf in dat gewest* (21—30 *Mei* 1862). — *Inventaris van het Oud archief te Middelburg* (1217—1581), Middelburg 1873—1875. Verder vele belangrijke bijdragen in het *Archief Zeeuwsch genootschap*, o. a. *Het papier in de Nederlanden gedurende de middeleeuwen*, *inzonderheid in Zeeland* (1869), in het jaarboekje *Zeeland* en andere tijdschriften.

STORY (JOHANNES JACOBUS). De familie woonde te Maasbommel, waar JOHANNES JACOBUS den 2 Juli 1776 geboren werd. Zijn vader JAN STORY was aldaar in de dorpsregeering. De zoon studeerde te Utrecht voor predikant, en werd als proponent te Oosterwijk beroepen, in Januari 1804 te Domburg als opvolger van den in 1802 overleden predikant

Willem Christoffel Hoog. In 1811 vertrok hij naar Zuidzande en van daar in 1816 naar Heinkenszand en van die plaats werd hij beroepen naar Grijpskerke, waar hij in Januari 1820 bevestigd werd. Story was een zeer lastig man, die meest altijd met den kerkeraad of gemeenteleden oneenigheden had. Er zijn nog curieuse verhalen in omloop van zijne groote prikkelbaarheid en hoe hij in woede opstoof, wanneer hem soms verweten werd, dat zijn naamgenoot (vermoedelijk zijn oom), in 1799 de Bataafsche vloot te den Helder zonder slag of stoot had overgegeven. Een twist over het gebruik der schepenbank in de kerk te Domburg liep zóó hoog, dat de kerkeraad in Mei 1807 het geraden achtte om niet te doen prediken, en de baljuw militaire hulp inriep om de orde te bewaren. Te Grijpskerke werd het niet minder erg, totdat in Mei 1832 het Provinciaal kerkbestuur tusschenbeide kwam en den onrustigen predikant voor onbepaalden tijd schorste, wegens »het toegeven aan verregaande driften, vloeken, schelden, bedreigingen en soortgelijke hoogst ergerlijke misdragingen." Twee jaren later gaf hij te Leiden in het licht: *Treurig lot van den predikant* Joannes Jacobus Story *in kerkelijke procedures door het Classikaal bestuur van Middelburg en het Provinciaal kerkbestuur van Zeeland.* In 1834, 1835, 1836 werden daarop *Vervolgen* door hem uitgegeven. Deze ongelukkige man, wiens wonderlijke handelingen hem nauwlijks konden worden toegerekend, overleed te Oudshoorn bij Leiden den 23 Juni 1842. Vgl. H. M Kesteloo, *Domburg en zijn geschiedenis*, Middelburg 1890.

STRATEN (van der). De familie, volgens Smallegange uit Vlaanderen afkomstig, woonde reeds vroeg in Zuid-Beveland. Matthys van der Straten (van der Straeten) overleden in 1551, was in de regeering van Goes. Aan hem herinnert een triptiek, waarop is voorgesteld de vrouwen bij het ledige graf van den Zaligmaker, alsmede wapenschilden en de spreuk »Mit ganser harte" (*Catalogus van de Tentoon-*

stelling te Middelburg in 1870). De zoon van dezen was MATTHYS VAN DER STRATEN, gehuwd met MARGARETA PIETERSD. (Zie PICCARDT *a. w.* bladz. 178). Hieruit kwamen voort twee zonen: MATTHEUS Gecommitteerde Raad, en zijn broeder HIERONIMUS Burgemeester van Goes. PIETER VAN DER STRATEN MATTHIASZ., meest bekend als PETRUS STRATENUS, werd in 1616 te Goes geboren. Hij studeerde in de rechten, en werd terstond na zijne promotie secretaris zijner vaderstad. In eene commissie in den Haag zijnde, werd hij ongesteld en overleed na eene korte ziekte den 27 October 1640. (Vgl. VAN DE SPIEGEL, *Satisfactie van Goes*). Het overlijden van dezen veel belovenden jongen man maakte diepen indruk. De regeering te Goes besloot niet alleen om de doktersrekening te betalen, maar ook om op stadskosten het lijk naar zijne vaderstad te doen overbrengen. Een vriendenkring, waaronder CORNELIS BOEY, besloot zijn Latijnsche gedichten te verzamelen, die in 1641 te 's-Gravenhage werden uitgegeven onder den titel: *Venus Zelanda etc.* Daarvoor staat het portret met een lofdicht van den verzamelaar. Zijn neef PIETER VAN DER STRATEN volgde hem als secretaris op en overleed den 27 November 1676.

STRATEN (GUILLAUME VAN DER) was een Vlaming, die veel moeite heeft aangewend om de pottenbakkerij in Walcheren te vestigen. Hij had een fabriek te West-Souburg, daar volgens eene resolutie van December 1598, steenovens en dergelijke ondernemingen voor den »smook en het brandgevaar minstens een half uur buiten de steden moesten zijn." Enkele fragmenten van producten dezer fabriek waren op de Tentoonstelling te Middelburg in 1870. In Juli 1611 verzocht VAN DER STRATEN aan de Staten octrooi voor een bijzondere soort van échauffoirs, vlatesten, sluitpannen en rozemarijnpotten. VAN DER STRATEN schijnt ook betrokken te zijn geweest in eene fabriek van HUBRECHT VAN GOETSBERGEN, ABRAHAM HUWAERT en JACOB VERHOF, die in

Februari 1618 octrooi vroegen voor het maken van artificieel marmer.

STREHLER (JOSEPHUS). Deze in 1854 tot Nederlander genaturaliseerde Duitscher, is in het ten ondergaande Veere een man van te groote beteekenis geweest, om hier niet te worden vermeld. Hij werd geboren den 6 Maart 1798 te Haeder, een dorp, niet ver van Augsburg in Beieren, waar zijn vader wondheeler en waarschijnlijk dorpsbarbier was. Deze had echter een sober bestaan, en door voortdurende ziekte der zwakke moeder werd het gezin zóó behoeftig, dat de kleine JOSEPH slechts weinig onderricht kreeg en reeds vroeg met de ganzen naar het veld moest. Het naar ontwikkeling strevende kind bleek echter ongeschikt om orde te bewaren onder den kwakenden troep, wat toevallig aanleiding gaf, dat de dorpsonderwijzer hem opmerkte en, door zijne scherpzinnigheid getroffen, op school nam. Hier maakte hij goede vorderingen, en vooral begon hij zich op studie toe te leggen, nadat eene poging om hem in een klooster te plaatsen door zijne vrijheidsliefde mislukt was. Na het afloopen der school werd de veelbelovende jongen met steun van meergegoede dorpsgenooten op het gymnasium te Augsburg geplaatst, waar hij reeds op zijn veertiende jaar door les geven en vertalen in zijne weinige behoeften kon voorzien. Evenzoo ging het op de academie te Wurzburg, toen hij in de medicijnen studeerde en in Augustus 1826 loffelijk bevorderd werd tot doctor in de genees-, heel- en verloskunde op eene dissertatie *Ueber Entzundung der Gebärmutter*. Ook heb ik van hem gezien eene aan de academie geschreven wijsgeerige verhandeling, welke later niet meer is kunnen worden opgespoord en waarvan de titel mij ontgaan is. De jeugdige geneesheer, innemend door gunstig voorkomen, en wiens helder bruine oogen spiegels ware van een levendigen geest, zou zeker spoedig een goede plaats hebben gevonden, indien hij niet in botsing waren gekomen met de geestelijkheid, die toen

iedere vooruitstrevende ontwikkeling in Beieren kluisterde. Betrokken in de staatkundige woelingen dier dagen moest STREHLER zijn geboorteland verlaten, en ging naar het rijke Holland, waar de menschen, gelijk hij placht te zeggen, bij hun middagmaal zilveren lepels en vorken gebruikten. Spoedig vond hij daar een plaats als scheepsdokter, en deed van 1828 tot 1830 een paar reizen naar Oost-Indië, beschreven onder den titel: *Mittheilungen aus meinem Tagebuche etc.* Nürnburg 1832. Dit geestig en onderhoudend boek maakte veel opgang en werd in het volgend jaar in het Nederlandsch als: *Bijzonderheden wegens Batavia en deszelfs omstreken* bij A. LOOSJES Pz. te Haarlem uitgegeven. Bij den opstand in België bood STREHLER zijn diensten aan en werd geplaatst, eerst in het vierde district van Zeeland en vervolgens bij het hospitaal te Veere. Hier leerde hij eene, uit Schotland afkomstige, maar te Vlissingen geboren, weduwe kennen, ISABELLA MAITLAND, (1785—1867) wier tweede echtgenoot de overste der marine A. SLUYTER was geweest. Zij huwden in 1834 en op haar aandringen verliet hij den militairen dienst, vestigde zich als geneesheer te Veere en kreeg in 1840 na een loffelijk colloquium doctum te Leiden ook in Nederland de bevoegdheid van med. doctor. „De Duitsche dokter," zooals hij doorgaans genoemd werd, had spoedig te Veere en door geheel Walcheren een aanzienlijke praktijk, welke hem echter niet rijk maakte, daar hij gewoon was zeer weinig te rekenen, en goedhartig als hij was, minvermogenden doorgaans kosteloos behandelde. In Veere was dr STREHLER een aanzienlijk ingezeten. In 1861 werd hij lid van den gemeenteraad; in 1867 wethouder en was jaren lang regent van het Godshuis. Zijne fraaie woning op de markt was het middelpunt van het gezellig verkeer in het stille stadje, vooral in den tijd, dat een garnizoen van vier compagnieën infanterie er nog eenige levendigheid gaf. Met het klimmen der jaren begon echter de praktijk af te nemen en zag men het aan ieder bekende wagentje van den dokter minder door

het land rijden. Ook zijn vermogen, meest belegd in tal van huizen, door hem aangekocht in de hoop op betere tijden, verminderde, daar die panden door het verval dier stad schier waardeloos werden. In Juni 1867 stierf zijne vrouw, en vooral van dien tijd af, werd de levensweg van „den ouden natuur-philosoof," gelijk hij zich noemde, meer en meer bewolkt. Slechts eenmaal viel er nog een heldere zonnestraal op dat pad, en wel op den 12 Augustus 1876, toen de oude man, onder veel blijken van belangstelling, zijn vijftigjarig doctoraat herdacht Steeds werd hij ziekelijker naar lichaam en geest en de hulpbehoevende grijsaard zou tot volslagen armoede vervallen zijn, zonder de liefde van een pleegdochter, als een arm meisje in de goede dagen aangenomen, daar hij geen kinderen had en toch veel van kinderen hield Met roerende toewijding en zelfverloochening heeft deze edele vrouw en haar echtgenoot, een machinist, uit hare geringe middelen, den doctor, eens haar weldoener, liefdevol verpleegd. In Mei 1881 moest het gezin naar Ierseke verhuizen en ging de steeds meer hulpbehoevende grijsaard mede. Hier namen zijn weinige krachten snel af en hij ontsliep zacht en kalm op den 5 November 1881. Zijn vriend de heer M. DE MOL, oud-hoofdonderwijzer te Veere, schreef in de Middelburgsche couranten van October 1890 eene bijdrage over dr J STREHLER, waaruit het bovenstaande meest ontleend is.

STRYEN (VAN). JOHANNES VAN STRYEN was geboren in Zeeland en niet te Dordrecht gelijk VALERIUS ANDREAS bericht. Hij was meester in de vrije kunsten en licentiaat in de godgeleerdheid en sommigen prijzen hem als een treffelijk man, uitmuntende door geleerdheid. Zijn kennis wordt door niemand betwist, doch VIGLIUS noemt hem in een brief aan HOPPERUS „Queruli et acerbi ingenii" Eerst was hij pastoor te Koudekerke, later in 1557 deken en pastoor te Veere, en in 1566 deken te Zierikzee, waar hij zich echter, tot ongenoegen der regeering, niet ophield, daar hij toen reeds

als vicaris van den bisschop te Middelburg werkzaam was, in welke betrekking hij meermalen voor den reeds vrij bejaarden DE CASTRO op moest treden, o. a. in 1571 bij de leening namens de Generale Staten met PIETER MEUREN, koopman te Aken van 25000 gulden tegen 11 pCt. en eene halfjarige aflossing van 6000 gulden. Tijdens het beleg deed hij zich menigmalen gelden, en na het overlijden van den bisschop was hij diens plaatsvervanger. Na de overgaaf vertrok hij naar Breda, en van daar naar Antwerpen, waar hij in Augustus 1575 tot bisschop van Middelburg werd benoemd, van welken post hij in Zeeland door zijne onderhoorigen zocht gebruik te maken, doch waartegen de Staten zich verzetten. Den 15 Augustus 1581 werd hij als bisschop te Namen gewijd, doch kon wegens de verbanning zijn zetel niet innemen. Hij hield zich te Keulen en te Roermond op en werd vervolgens Bestuurder van het Konings-college der godgeleerden te Leuven, waar hij den 9 Juli 1594 overleed. Zijn portret en wapen schijnt met een Latijnsch grafschrift in de St. Quintinskerk te Leuven te zijn bewaard. Uit de Statennotulen van September 1610 blijkt, dat hij goederen in Zeeland bezat, waarvan erven waren MARIE VAN STRYEN, vermoedelijk zijne zuster, getrouwd met FLORIS GERRITSZ. te Middelburg, waaruit kinderen, o. a. JANNEKEN FLORIS getrouwd met ALARD VAN RENSUM, zoon van CORNELIS ALARDS VAN RENSUM. Zie verder over hem *Zelandia illustrata*, dl. I en de daargenoemde werken; alsmede J. H. DE STOPPELAAR, *Oud archief van Middelburg.*

STRYEN (JACOBUS VAN). Geboren te Goes den 15 Januari 1669, waarschijnlijk uit het geslacht nog als VAN STRIEN bekend, waarvan VAN DER BAAN in *Nederlandsch Familieblad* eene genealogie meedeelde. Hij werd predikant te Krabbendijke in 1686; te Kapelle in 1688; te Oostzaan in 1693; te Middelburg in 1695 en te Rotterdam in 1699, waar hij den 21 Maart 1627 overleed. Hij heeft voor de helft uit het Engelsch vertaald, want hij stierf voor de voltooiing en

het werd door ds. M. Hoog afgewerkt, het werk van J. Owen, *Genade en plicht van geestelijk gezind te zijn*, Rotterdam 1728. Zijn ambtgenoot J. Fruytier hield een lijkpredikatie welke gedrukt werd en waarin levensbijzonderheden voorkomen.

STROOBANT (Philippus) waarschijnlijk een kleinzoon van Philip Strobant, omstreeks 1621 notaris te Middelburg, werd geboren in 1662 te Lillo. Hij studeerde in 1684 te Leiden en werd in 1686 als proponent predikant te Hoek, waar hij in Februari 1702 overleden is. Hij behoorde tot de zoogenoemde Hebreeuwen, wat aanleiding gaf tot veel twistgeschrijf, toen hij in 1689 te Gapinge werd beroepen, welk beroep door den invloed der Classis vernietigd werd. Evenzoo ging het in 1693 te Kruiningen, doch daar de ambachtsheer den kerkeraad steunde, had deze zaak nog meer voeten in de aarde; zoodat pas twee jaren later de oneenigheid door het gezag der Staten van Zeeland werd beslecht. Zie Kist en Royaards, *Kerkelijk archief* Serie II, dl. II bladz. 85.

STUERS (François Vincent Antoine ridder de). Deze beroemde luitenant-generaal (1793—1881) verdient hier vermeld te worden wegens de groote diensten aan Zeeland bewezen, tijdens hij, na den oorlog op Java te hebben bijgewoond, als luitenant-kolonel, chef van den staf was, van zijn schoonvader, generaal Merkus de Kock, toen provincialen commandant van Zeeland. Het is onnoodig hier verder de loopbaan te bespreken van dezen verdienstelijken officier. In eene voorlezing door de Stuers in 1834 gehouden in het Zeeuwsch genootschap, gaf hij een: *Beknopt overzicht van de gebeurtenissen, welke in de provincie Zeeland zijn voorgevallen van het begin van den Belgischen opstand in Augustus* 1830, welke lezing in het archief wordt bewaard. Zie de levensschets van dezen krijgsman met zijn portret in *Eigen Haard* 1882 door den kapitein F. de Bas.

STURM (Bernard), geboren te Zierikzee, was een schilder van talent, die zich meest in Spanje ophield en in 1555 te Sevilla woonde.

SUERENDONCK. (Zurendonk). De naam kwam in de zestiende eeuw in Middelburg voor. In 1587 kreeg Paulus van Suerendonck voor het schilderen van de Groote kraan op den Dam, met de daarop geplaatste wapenschilden ruim 11 £ Vl, waaruit men zou opmaken, dat hij iets meer was dan een gewone verver. Guilielmus Surendonck (1601—1662) was een vermaard rector te Utrecht en had twee zonen Petrus en Elias, beiden aldaar geboren.

Petrus, geboren in 1622, werd in 1655 conrector aan de Latijnsche school te Goes, en vervolgens van 1659 tot 1670 rector aldaar. Hij vertrok van daar naar 's-Gravenhage, en was van 1674 tot 1681 rector te Dordrecht, vervolgens te Utrecht en daarna te Amsterdam, waar hij van 1685 tot 1690 rector was zonder vaste klasse. Naar rust wenschende, ging hij te 's-Gravenhage wonen, waar zijne gezondheid zich zóó herstelde, dat hij in 1691 een beroep naar Middelburg kon aannemen, waar hij, algemeen geacht en bemind, in 1696 overleed. Hij was een uitmuntend geleerd man. David van Hoogstraten noemt hem onder „de eer der letterhelden" en de meeste vernuften van dien tijd hebben den vermaarden Suerendonckius lof- en eerverzen toegewijd. Een portret van hem door D. van der Plaats, omstreeks 1674 geschilderd, werd door J. van Munnikhuizen gegraveerd, met een bijschrift van J. Vollenhove. In *Zelandia illustrata* is een handschrift van Suerendonck, toen hij rector te Goes was, zijnde een request aan de Staten van Zeeland tot het verkrijgen van beslag, wegens hem verschuldigde gelden, met apostil daarop dd. Mei 1671.

Elias Suerendonck werd in 1661 conrector te Goes, doch verkoos predikant te worden. In 1668 werd hij dan ook te 's-Heerenhoek beroepen, in 1674 vertrok hij naar Nisse,

in 1678 naar Oud-Beijerland en in het volgend jaar naar Dordrecht, waar hij reeds in 1681 overleed. In 1672 huwde hij te Goes met ANNA TROUWERS weduwe VAN JOHANNES TRELCATIUS, Waalsch predikant aldaar van 1661 tot 1669.

SUYS. Een der oudste geslachten van Dordrecht en reeds in de dertiende eeuw aldaar in de regeering. De genealogie wordt door VAN LEEUWEN opgegeven. De familie had zooveel verbintenissen en goederen in en nabij Zeeland, dat zij gewoonlijk onder de Zeeuwsche geslachten wordt geteld Jhr. JACOB SUYS, heer van Grijsoord, wordt door GUICCIARDINI onder de geleerde Zierikzeenaars gerekend, hoewel sommigen dit betwijfelen. Hij werd geboren in 1522 en wordt o. a. door PIGHIUS en VALERIUS ANDREAS vermeld als een „vir eruditione singulari," een even bekwaam letterkundige als groot kenner van oudheden. DEL RIO verzekert in zijne aanteekeningen op SENECA's *Treurspelen*, dat hij eene nieuwe uitgaaf van MANILIUS en CAESAR GERMANICUS gereed had. De geleerde Zeeuwen zijner dagen, zooals de beroemde LEVINUS LEMNIUS, de Zierikzeesche stads-secretaris FRANS VAN ZANDYK en de rector PASSCHIER OETS behoorden tot zijne vrienden, en de bekende HIERONIMUS (VAN TUYLL) VAN SEROOSKERKE, alsmede de secretaris LIEVEN VAN DER BURCH tot zijne verwanten. SUYS, of SUSIUS, gelijk hij meest genoemd werd, was getrouwd met MARGARETA VAN BERCHEM; hij is aan de oude kerkleer getrouw gebleven en naar Luik uitgeweken, waar hij in 1592 overleed Zijne kleinkinderen worden genoemd onder de erfgenamen van den geleerden MARCUS LAURIN te Brugge, met wien SUSIUS zeker zeer bevriend is geweest (*Museum Catsianum*). Over den verkoop zijner grondeigendommen in Zeeland wordt meer dan eens gewag gemaakt in de *Staten notulen* o. a. in 1623. Zijn meest bekend werk is *Carmina sacra et profana, in quibus Psalmi versibus expressi, Satyri etc.* Typ FRANC. RAPHELENGII, 1590. DE LA RUE noemt hem in *Geletterd Zeeland*.

SUPERVILLE (DANIEL MARINUS VAN DUSSELDORP DE). De familie DE SUPERVILLE was afkomstig uit Normandië, en de waarschijnlijke stamvader JACQUES DE SUPERVILLE woonde te Niort in Poitou. Een der wegens de godsdiensttroebelen naar Noord-Nederland verplante tak van dezen stam, bloeide te Middelburg en de familie behoorde aldaar in het begin der achttiende eeuw tot den deftigen handelsstand. JACOBUS of JACQUES DE SUPERVILLE was in 1752 griffier ter stedelijke thesaurie en een der directeuren van den Levantschen handel. In genoemd jaar trad hij in den echt met MARIA NOOSSE, welk huwelijk door zijn vriend mr. J. DE TIMMERMAN bezongen werd (*Nagelaten gedichten*). Een broeder van hem was gehuwd met JACOBA SARA SCHORER. Diens zoon was JAN WILLEM VAN DUSSELDORP (de naam zijner grootmoeder) DE SUPERVILLE, Schepen en Raad te Middelburg en koopman aldaar, die in den echt trad met PETRONELLA MARIA RADERMACHER. Hij bewoonde de buitenplaats Poppenroeden-ambacht aan den Seisweg, die hij van zijn schoonvader had geërfd, en die later aan zijne dochter kwam, gehuwd met mr. R. J. BODDAERT. Zijn broeder DANIEL JACQUES DE SUPERVILLE bekleedde in Middelburg verschillende betrekkingen; laatst van Directeur der in- en uitgaande rechten en accijnzen (tot 1820). Hij was gehuwd met ANNA PETRONELLA VAN VISVLIET, had geen kinderen en bewoonde des zomers het slot Ter Hooge, dat hij in 1806 van de erven van mr. CORNELIS KIEN VAN CITTERS had gekocht.

DANIEL MARINUS VAN DUSSELDORP DE SUPERVILLE werd den 12 December 1801 te Middelburg geboren, uit J. W. VAN DUSSELDORP DE SUPERVILLE en PETRONELLA MARIA RADERMACHER Hij studeerde te Utrecht en behoorde onder de vier Zeeuwsche studenten, die in 1825 in de St. Nicolaaskerk een gedenksteen plaatsten boven het graf van J. BELLAMY. Hij promoveerde in hetzelfde jaar met eene dissertatie *De parte bonorum de qua parens disponere potest* en vestigde zich als advocaat te Middelburg. In 1830 was hij vrijwilliger bij

de schutterij en kwam spoedig daarna in rechterlijke betrekking. Hij werd in 1835 rechter-plaatsvervanger en was van 1836 tot 1857 lid der arrondissements-rechtbank. SUPERVILLE bleef ongehuwd, en bewoonde met zijne nichten BODDAERT het slot Ter Hooge, dat hij van zijn oom D. J. DE SUPERVILLE geërfd had. Nadat hij die bezitting in December 1856 verkocht had, vestigde hij zich in de stad, waar hij, na langdurige verzwakking, op den 14 Maart 1866 overleed, op den dag en het uur, dat hij weken lang te voren voorspeld had. In Juli 1847 werd zijn wensch vervuld om in den adelstand te worden opgenomen, en werd een kleurrijk wapen bevestigd, waarop een leeuw, een ooievaar en een koe vreedzaam bijeen stonden, onder de spreuk: *Solo Deo nitor*. Jhr. mr. DANIEL MARINUS VAN DUSSELDORP DE SUPERVILLE was een eerlijk, braaf en godvruchtig man, doch eene eigenaardige persoonlijkheid, zooals men die tegenwoordig niet veel meer aantreft. Zijn zwak was, om als een Fransch edelman van den ouden goeden stempel te poseeren, en vooral nadat hij het oude ridderslot Ter Hooge bewoonde en jonkheer was geworden. Hij was beschaafd, welwillend, hoffelijk en beleefd vooral tegen dames. In maatschappelijk belangen stelde hij veel belang, was scherpzinnig in geldzaken, en in politiek zeer conservatief onder de leus: „Tout pour le peuple, rien par le peuple." Zijn studie bepaalde zich meest bij geschiedenis, en bijna uitsluitend van Frankrijk en het tijdperk der oude monarchie. Wie den langen bleeken man eens gezien had, vergat hem niet licht, en hield ook den vluggen tred in het geheugen, welke toonde, dat hij vroeger een meester in het dansen en schermen was geweest. Niet weinig verhandelingen zagen van hem het licht, vooral over de geschiedenis van Frankrijk. De meeste droeg hij in openbare vergaderingen voor, waarvan de meestal geringe opbrengst ten bate der armen kwam, en welke werden bijgewoond uit beleefdheid voor den goeden „Supra," dien ieder gaarne lijden mocht; later werden zij dan bij inteekening gedrukt, doch

een opengesneden exemplaar is zeldzaam. Een vrij volledige lijst dier geschriften, meest te Middelburg uitgegeven van 1843 tot 1865, komt voor in het *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde* (1888). Zijn *Dichtproeven* verschenen te Middelburg in 1861 en in hetzelfde jaar *Proza en Poëzy*.

SWAEF (DE). De familie was uit Antwerpen afkomstig. HANS DE SWAEF vestigde zich te Middelburg, waar hij in 1607 ouderling werd. Zijn zoon JOHANNES was in 1619 schoolmeester, en trouwde de dochter van GERSON PANNEEL, den bekenden predikant te Middelburg. DE SWAEF was een geletterd man en schreef gedichten in *Zeeuwschen nachtegaal*, Middelburg 1623 Bovendien vertaalde hij eenige werken over godgeleerdheid en zedekunde uit het Engelsch en Fransch, welke hij opdroeg aan Gecommitteerde raden van Zeeland en aan de regeering van Middelburg die hem meer dan eens eene vereering schonken. Het boek van J. COTTON over *Salomo's profetie* (in het *Lied der liederen*), dat hij op verzoek van mr. EWOUD en WILLEM TEELINK vertolkte, en dat in 1633 uitkwam, droeg hij op aan JACOB CATS, toen pensionaris te Dordrecht. Ook heeft hij opgesteld: *De Claechliederen des propheten* JEREMIAE, *Sangswijze gestelt*, Middelburg 1618. Veel opgang maakte zijn *Geestelijke Queeckerij van de jonge planten des Heeren, opdat zij mogen worden boomen der gerechtigheid enz.*, Amsterdam 1621; welk werk in 1740, met eene aanprijzing van prof. J. WILLEMSEN te Middelburg herdrukt werd. Onder den naam van NEHEMIA PUBLICOLA gaf hij in 1630 te Middelburg, een tractaat uit: MORDECHAI *ofte Christelijke patriot* (Bibliotheek Zeeuwsch genootschap). Een jongere broeder was waarschijnlijk DANIËL DE SWAEF (SUAVIUS) die te Leiden studeerde, en in April 1622 onder prof. WALAEUS eene dissertatie verdedigde. Reeds in 1618 had hij een verhandeling geschreven over LAMBERTUS DANEUS (den bekenden Calvinist DANEAU) (1530—1596), door hem

opgedragen aan Gecommitteerde raden van Zeeland Hij werd predikant te Aagtekerke en in Juli 1638 te Middelburg, waar hij den 24 Januari 1654 overleed. In den kerkeraad trad hij weinig op den voorgrond, doch hij was betrokken in de zaak der LANSBERGENS. Hij behoorde in 1640 tot de leden dier vergadering, welke aan de regeering verzochten, dat het orgel alléén spelen zou vóór er na de godsdienstoefening, en niet onder het zingen, gelijk geschiedde tot ergernis van vele vromen; welk verzoek echter door den magistraat niet werd ingewilligd. In de collectie is een op zijn overlijden bij J. FIERENS gedrukt *Rouwdicht*. Vermoedelijk was zijn zoon DANIEL DE SWAEF, die in Augustus 1650 aan de herstelde Illustre school te Middelburg disputeerde over: *De voluntate et voluntario*, waarvoor de stadsregeering hem eene eeregave van 50 guldens schonk. Deze DANIEL werd predikant te Biggekerke en huwde in Mei 1657 te Vlissingen met JOSINA DE MOOR (*Navorscher* XV). Hij overleed 9 Februari 1670. Evenals zijn vader stelde hij veel belang in de evangelieprediking in Indië, en was onder de gedeputeerden voor die kerken. (TROOSTENBURG DE BRUYN, *a. w.*).

SAMUEL DE SWAEF, was een broeder van JOHANNES en werd te Middelburg omstreeks 1597 geboren. Hij was schoolmeester, doch tevens zeer bekwaam in pennekunst en graveeren. Omstreeks 1619 gaf hij met Latijnsche en Nederlandsche titel uit: *Proefstuck van de schrijfkonst tot nuttigheid en voordeel van de jonge jeught*, waarvoor de toen in Middelburg wonende advocaat JACOB CATS een vierregelig rijm schreef. Hij droeg het werk op aan de Staten van Zeeland en aan de regeering zijner geboortestad, welke laatste hem eene recompense toekende van 20 £ Vl. Ook heeft hij in prent gebracht *Beque der schrijfkonst; gheinventeerd door* ABRAHAM VAN OVERBEQUE, *schoolmeester der stad Domburg* 1620. In 1620 deed hij het licht zien: *Gedichten van verscheiden poëten* (meest van ADR. HOFFERUS, J. CATS, J. SCOTTE en J. DE SWAEF), *beschreven door eenige liefhebbers der penne. Bijeen-*

vergaderd, gesneden en uitgegeven door Samuel de Swaef en Hendrik Lancel.

De Swaef heeft ook te Bergen-op-Zoom den schooldienst in het Fransch en Nederlandsch waargenomen, gelijk blijkt uit een Latijnsch gedicht aan dr. Pascasius Turcq, arts, burgemeester en schoolarch aldaar. Vóór de *Sinnebeelden van* J. Cats leest men een klinkdicht van de Swaef, dat van aanleg getuigt Hij had als anagram op zijn naam gekozen: *Sedula musa fave*, (Vlijtige muze, wees mij gunstig). In *Zelandia illustrata* is een portret van hem op 30-jarigen leeftijd door J. Beckx geschilderd, door Saragon gegraveerd en met een vierregelig Latijnsch gedicht van B(ykè), L(ambertus de), F(ilius) W(ilhelmi); alsmede van Justus Turcq, waarbij gevoegd is een opdracht in schoonschrift van zijn *Proefstuck der schrijfkonst* aan Johan Veth. De naam kwam te Middelburg in burgerkringen nog lang voor.

SWALME (van der). Maarten van der Swalm, of van der Swalme was een bekend zeeschilder te Vlissingen in de laatste helft der zeventiende eeuw. In de meeste huizen der aanzienlijke kooplieden vond men werken van dien vaardigen kunstenaar, die uitmuntte door natuurlijke voorstelling, nauwkeurige teekening en krachtig koloriet, vooral van schepen in onderscheiden standen. Een zijner betrekkingen P. van der Swalme schijnt ook schilder te zijn geweest, doch diens stukken zijn minder bekend (de la Rue). Waarschijnlijk behoorden beiden tot de bekende familie, afkomstig uit Sotteghem in Vlaanderen, en naar een riviertje aldaar genoemd. Tijdens de godsdiensttroebelen week Hendrik van der Swalme naar Engeland, waar hij zich en later te Rotterdam, voor predikant bekwaamde. In 1578 werd hij te Rhoon beroepen, en daarna te Bleiswijk. Hij noemde zich, naar het gebruik dier tijden, Henricus Swalmius, welke naam ook zijne nakomelingen behielden, van wie eene geslachtslijst voorkwam bij Scheltus van Kampferbeeke, als-

mede in *Navorscher* 1878. Een andere tak van denzelfden stam vestigde zich in Staats-Vlaanderen, meest in de omstreken van IJzendijke. Carel van der Swalme, de grootvader van den bekenden kapitein Charles van der Swalme, was in 1615 een der indijkers van den Mauritspolder, waarin eene aanzienlijke hofstede in 1658 nog aan de familie behoorde. Jacob van der Swalme, baljuw van Oostburg, had een belangrijk aandeel in de bedijking van den Prins Willemspolder (1651); Johan van der Swalme was in 1671 burgemeester van IJzendijke, getrouwd met Josina van Citters, weduwe van kapitein Philips Prinsen; te Vlissingen huwde in Maart 1676, Jacob van der Swalme „varende man" met Elisabeth van den Kerkhove, en in October 1709 werd aldaar geboren Abraham van der Swalme, die in Februari 1738, in den echt trad met Elisabeth de Ruiter. Zijn zoon Simon trouwde in 1777 met Sibilla Jacobina Busken, eene dochter van den welbekenden dichterlijken apotheker. Hun oudste zoon Abraham, geboren in 1777, was een braaf en zeer kundig man, doorkneed in de geschiedenis zijner vaderstad, waarin hij voor velen de vraagbaak was, gelijk uit de nagelaten brieven van mr. N. C. Lambrechtsen blijkt. Mr. Simon van der Swalme, geboren te Dordrecht den 13 Mei 1811, studeerde te Leiden en was secretaris van Vlissingen en van 1852 tot aan zijn dood, na langdurig hersenlijden, den 29 Maart 1870, de bekwame en werkzame griffier der Staten van Zeeland, die ook veel belang stelde in de geschiedenis der provincie. Hij was gehuwd met Maria Leonora Callenfels (1817—1866), dochter van dr. Jacob Willem Callenfels, burgemeester te Vlissingen. Hun zoon dr. Abraham van der Swalme, geboren te Vlissingen den 11 Augustus 1840, studeerde in de geneeskunde te Leiden, promoveerde in 1864 met eene dissertatie over de *Vrouwen-kliniek van het Leidsche Nosocomium-academicum* (18$\frac{63}{64}$). Van 1865—1869 was hij 2e geneesheer en van 1869—1888 Geneesheer-Directeur van het gesticht voor krankzinnigen te Delft. Sedert

1888 is hij echter te Middelburg gevestigd en aldaar in vele betrekkingen werkzaam. Hij is gehuwd met JACOBA SUSANNA PETRONELLA TAK en bewoont des zomers de buitenplaats Molenwijk onder Grijpskerke.

SWALUE (EDELHARD BERNARDUS) werd geboren te Standdaar-buiten den 8 Januari 1806 uit BERNARDUS, toen predikant aldaar, later te Schoonhoven en ELISABETH FALCK. De veelbelovende jongeling ontving zijne opleiding eerst te Buitensluis en vervolgens te Dordrecht. Hij studeerde te Leiden, waar hij in 1829 met een verdienstelijke dissertatie tot doctor in de godgeleerdheid promoveerde. In 1830 werd SWALUE predikant te Korendijk in Noord-Holland, en was van 1835 tot 1849 te Goes. In laatstgenoemd jaar vertrok hij naar Amsterdam, waar hij den 12 Maart 1865 overleed. Als kundig en scherpzinnig godgeleerde, maakte hij zich door velerlei geschriften bekend, doch ook op ander gebied was hij werkzaam Tijdens zijn verblijf te Goes werkte hij ijverig mede aan den *Zeeuwschen Volksalmanak;* aan *Nehalennia* en het jaarboekje *Zeeland.* Afzonderlijk is verschenen: JUSTINUS VAN NASSAU; *meest naar onuitgegeven stukken*, Amsterdam 1858. — *De daden der Zeeuwen in den oorlog tegen Spanje*, Amsterdam 1846. Over de geschiedenis van laatstgenoemd werk, dat misschien wel wat veel omvattend was voor de kennis, die SWALUE toen nog van Zeelands historie bezat, kan men bijzonderheden vinden in de notulen van het Perpetueel comité van het Zeeuwsch genootschap. Indien de schrijver tijdens het bezoek van koning WILLEM III in Mei 1862, in Zeeland ware geweest, zou hem waarschijnlijk eene onderscheiding niet zijn ontgaan, daar de Vorst dat werk pas scheen gelezen te hebben en er meermalen met lof over sprak. Ook is gedrukt: *Redevoering bij de viering van het 25-jarig bestaan van het Bijbelgenootschap te Goes*, 1839. — *Leerrijke beschouwing over den moord gepleegd door* JAC. BAERT, Goes 1841.

SWALUE was gehuwd met JEANNE MARIE DUMONT, die hem

overleefde. Zijn levensbericht komt voor in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde*, (1865).

In de collectie is een brief van een zijner kinderen met levensbijzonderheden van hun vader.

SWART (MAARTEN) bij de Engelsche schrijvers MARTINUS NIGER genoemd, zou geboren zijn te Arnemuiden. In 1487 werd in de twisten tusschen de huizen van LANCASTER en YORK in Engeland, door MARGARETA, de onversaagde weduwe van Hertog KAREL VAN BOURGONDIË, en een zuster van den overleden Koning EDUARD DEN IV, een krijgsmacht van tweeduizend man naar Ierland gezonden, om een gevonden pretendent, een elfjarigen bakkerszoon, tegen Koning HENDRIK DEN VII uit het huis van LANCASTER bij te staan. Vermeerderd, doch niet versterkt, door een hoop slecht gewapende Ieren, stak deze legermacht naar Engeland over, en op den 16 Juni kwam het bij Stoke tot een kort maar zeer bloedig treffen. De Duitschers en Zeeuwen streden onverschrokken, doch waren niet bestand tegen de overmacht der geoefende boogschutters en geharnaste ruiters, waartegen de nauwlijks gewapende Ieren nog minder konden uitrichten. De zegepraal van HENDRIKS krijgslieden was volkomen en met de andere bevelhebbers sneuvelde ook MAARTEN SWART, met het zwaard in de hand. BOXHORN noemt hem een geboren Zeeuw van Arnemuiden, wat DE LA RUE naschrijft. In de *Chronyk van* REIGERSBERG leest men: „In't jaer 1487 in Mey den 15 dach, tooch capitein MERTEN DE SWARTE van Aremuyen met veel volck van oorloghe in Engelandt, maer hij werdt korts daerna verslaghen." Nu zou men daaruit ook kunnen opmaken, dat kapitein MEERTEN een Duitscher was, gelijk de Engelsche schrijvers berichten, die met zijne soldaten van de reede van Arnemuiden naar zee zeilde. Ook hier zou een afscheidingsteeken de zaak hebben kunnen beslissen.

TAATS. Deze oude, uit Vlaanderen afkomstige, familie

behoorde te Middelburg in de zeventiende en achttiende eeuw tot den deftigen welgezeten burgerstand. Benjamin Taats, geboren te Middelburg, werd voor predikant opgeleid. Hij studeerde te Groningen, waar zijne kennis reeds vroeg de aandacht trok. In 1744 zag een Latijnsch gedicht: *De bellis eruditorum etc.* van hem het licht en hij schreef o. a. een Nederlandsch vers voor de gedichten van jonkvr. Clara F. van Sytsema, gehuwd met den baron van Raesfelt. Taats werd predikant te IJzendijke, waar hij tot zijn overlijden in 1773 gebleven is. Zijne zeer belangrijke boekerij werd in het volgend jaar te Middelburg verkocht. Deze predikant was gehuwd met Susanna de Lichte waarschijnlijk eene dochter van den dichterlijken notaris Pieter Michiel de Lichte. Van hun kinderen werd Maria de Lichte Taats (geboren 1753) de echtgenoote van H. Schortinghuis predikant te Schoondijke, en Johanna Susanna de Lichte Taats trouwde met Wessel Cornelis Ferleman, in 1802 den laatsten Rentmeester Beooster-Schelde. De eenige zoon Boudewijn de Lichte Taats (1756—1818), gehuwd in 1778 met Johanna Bouvin te Sluis, verhuisde na de belegering dier vesting in 1793, naar Utrecht. De med. doctor Taats, aldaar gehuwd maar kinderloos, is de laatste afstammeling der familie. Rutger Moens Taats behoorde tot denzelfden stam. Hij werd te Middelburg geboren en aldaar voor schilder opgeleid. Hij was een leerling van Aart Schouman en vestigde zich later in den Haag, waar hij in 1761 lid was der Confrèrie. Hij schilderde niet onverdienstelijke landschappen en was ook gelukkig in het treffen van portretten. Door C. Kramm wordt hij vermeld.

TAATS (Bernard Jan Hendrik) was geen familie van bovengenoemden. Hij werd geboren te Nijmegen den 6 Januari 1819 uit Jan Willem Taats en Geertruida Smits Van 1838 tot 1842 studeerde hij te Utrecht in de godgeleerdheid, en werd daarna predikant te Elspeet. In 1844 vertrok hij

naar Harderwijk, op den 7 September 1851 werd hij te Middelburg bevestigd. TAATS was een kundig, vredelievend, edeldenkend man. In weerwil van een minder aantrekkelijk voorkomen en moeilijken gang, maakte hij door welwillendheid en vriendelijkheid een gunstigen indruk. Door heldere voordracht, en de wijs waarop hij zijne innige overtuiging uitsprak, wist hij velen te boeien, zoodat hij steeds een talrijk gehoor had. Hij stond de behoudende richting voor, doch zijne verdraagzaamheid werd hem door sommigen euvel geduid, o. a. in een brochure *De voorgewende vrede van ds.* B J. H. TAATS *met zijne trouwlooze ambtgenooten*, *gewogen en te ligt bevonden*, Middelburg 1857. Daar hij ongehuwd bleef, kon hij zich met onverdeelde zorg aan de gemeente wijden en was dan ook onvermoeid in het bezoeken van zieken en lijdenden. Bij een dergelijk bezoek deed hij waarschijnlijk de typheuse koortsen op, welke hem in Augustus 1861 aangrepen. Vier weken lang schommelde hij tusschen leven en dood, en in zijn onbewuste oogenblikken was hij geheel vervuld van zijn preekwerk. Op den 27 September ontsliep hij en hoe hoog deze brave man gewaardeerd werd, bleek ook toen op den 1 October het lijk ter ruste werd gebracht, en zijn oude vriend J. J. VAN TOORENENBERGEN, toen predikant te Vlissingen, een treffend woord sprak tot de talrijke belangstellenden, om het graf geschaard. Terecht mocht gezegd worden, dat met hem een man was heengegaan, wiens ware vroomheid hem stempelde tot een man van beteekenis. Kort daarop zag het licht: *Troostwoord bij het afsterven van ds.* B. J. H. TAATS. Er is niet veel van hem gedrukt. In 1842 gaf hij te Utrecht uit: *Bijdrage tot verdediging van de leer der voldoening aan Gods geregtigheid door het lijden en sterven van* CHRISTUS. Daarover werd hij aangevallen door AZONIUS, *De bijdrage van* B. J. H. TAATS *gewogen*, 's-Gravenhage 1843. Ook is van hem in een godgeleerd tijdschrift gedrukt: *De handeling van het Christendom ten aanzien van het onderzoek en de verspreiding der Heilige schriften.*

TAFFIN. De familie was afkomstig uit Doornik, waar DENYS TAFFIN in het begin der zestiende eeuw een aanzienlijk koopman was, die vijf zonen had en eene dochter die de echtgenoote is geworden van JAN VAN DAMME. De zonen waren GERMAIN TAFFIN heer van Forest, die een plaats kreeg aan het Hof van Frankrijk. — NICOLAAS werd Pensionaris zijner woonplaats, trok partij voor de Hervormden en sneuvelde in het gevecht bij Bergen in 1572. — JEAN of JAN, gelijk hij zich schreef, was de bekende predikant hierna te bespreken — JACQUES was in 1561 ontvanger te Kassel en Nieppe en ging later naar Noord-Nederland, werd eerst kommies van Financiën en in 1579 thesaurier van den Prins, die veel vertrouwen stelde in het beleid van dezen kundigen man, en hem o. a. in 1572 naar Vlissingen zond, waar het gedrag van den gouverneur JERONIMUS TSERAERDS veel te wenschen had overgelaten (*Navorscher* 1858, bladz 250) De verwarring werd door TAFFIN geregeld, wiens rekening van 1 Augustus 1572 tot 1 Juni 1573 nog in het Provinciaal archief van Zeeland berust Omstreeks 1613 schijnt hij overleden te zijn. — QUINTIN TAFFIN, heer van la Pré was Agent van de Staten bij de Koning van Frankrijk. (Vgl. in J. VAN VLOTEN, *Nederlands opstand tegen Spanje*, het verhoor van A. DE FERVAQUES, dl. II, Bijl. VI.

JAN TAFFIN te Doornik geboren in 1529, schijnt reeds vroeg door kennis te hebben uitgeblonken en secretaris en bibliothecaris geweest te zijn van den kardinaal VAN GRANVELLE. Aangetrokken door de beginselen der hervorming, gaf hij dien post prijs, om te Genève in de godgeleerdheid te gaan studeeren In 1566 trad hij als predikant te Antwerpen op en in het volgend jaar vertrok hij naar Metz, waar hij tot 1572 bleef Twee jaren daarna ging hij naar Noord-Nederland, waar hij in aanraking kwam met Prins WILLEM, als diens hofprediker meermalen dienst deed en bij de kerkordening grooten invloed uitoefende. TAFFIN werd

door de Waalsche gemeente te Haarlem beroepen en vertrok in 1590 naar Amsterdam, waar hij den 15 Juli 1602, waarschijnlijk aan de pest, overleed Meer dan eens vertoefde deze predikant in Vlissingen en Middelburg, en had daar, in Februari 1577, eene belangrijke samenkomst met den Prins, als tusschenpersoon hij diens huwelijksplannen met CHARLOTTE DE BOURBON. In 1590 werd hij te Vlissingen beroepen, waar de Prinses LOUISE, MARNIX en LOZELEUR hem zeker gaarne hadden gezien, doch hij sloeg dat beroep af met het oog op zijn ouderdom en vaak wankelende gezondheid, doch beval zijn neef en naamgenoot voor die betrekking aan. Deze JAN TAFFIN was een zoon van bovengenoemden JACQUES. Hij studeerde te Genève, en behoorde aldaar onder de behoeftige studenten In Maart 1589 vroeg zijn oom de predikant, als voogd om. betaling van wat het land aan zijn broeder den thesaurier, nog schuldig was, waarop de Staten besloten 200 £ aan den student uit te keeren genomen uit de geestelijke goederen te Beverwijk (*Resolutiën van Holland*). De jonge TAFFIN schijnt eerst te Bergen-op-Zoom werkzaam te zijn geweest en werd in 1590 predikant te Vlissingen, waar hij twintig jaren bleef. Omstreeks 1612 schijnt hem echter de dienst dier gemeente te zwaar geworden te zijn. Hij ruilde met zijn ambtgenoot JEAN DOUCHER te Middelburg, doch vond geen beterschap, daar hij in het volgend jaar overleed. Tijdens zijn dienst te Vlissingen werd in 1594 aan de Waalsche gemeente de Middelkerk in gebruik gegeven, doch zij moest die in 1616 weder aan de gereformeerde gemeente afstaan en naar de zijkapel terugkeeren. Dat deed haar naar een nieuw gebouw uitzien, waarvan echter pas in 1635 de eerste steen werd gelegd. Deze TAFFIN heeft geschreven: *Claire exposition de l'Apocalypse, ou rélévation de St.* JAN (niet JEAN) *avec deduction de l'histoire et chronologie*: Flessingue 1609; Middelbourg 1614 en in 1611 in 't Nederlandsch overgebracht door GODEFRIDUS UDEMANS Ook heeft hij in het licht gegeven: *L'estat de l'Eglise, avec les discours des temps, depuis*

les apôtres, jusque à present, Bergen-op-Zoom 1605. Zijn spreuk was dezelfde als die van zijn oom

A Dieu ta vie
En Dieu ta fin (TAFFIN).

Door velen, en ook door dr. DRESSELHUIS, wordt de Vlissingsche predikant soms met zijn oom verward. Zie CH. RAHLENBECK. *Un reformateur Belge etc.* in *Bulletin de la comm. pour l'hist. des Eglises Wallonnes*, 1887, C. SEPP. *Drie evangeliedienaren uit den tijd der Hervorming*, Leiden 1879 en de daargenoemde werken.

TAILLEFERT, of TAILLEFER. De naam dezer aanzienlijke Fransche ridderfamilie komt omstreeks het midden der zeventiende eeuw te Middelburg voor. LOUIS TAILLEFERT was een eerzame pruikmaker, die later bontwerker en deken van het gilde werd. Zijn zoon of kleinzoon was een voornaam boekhandelaar. LOUIS TAILLEFERT, hoogst waarschijnlijk te Middelburg uit dezelfde familie geboren, ging reeds vroeg in dienst der Oost-Indische Compagnie naar Indië, waar hij door vlijt en kennis de aandacht zoozeer trok, dat hij in 1760 opklom tot Buitengewoon-Raad van Indië en Bestuurder van Surate, de aanzienlijke hoofdstad der provincie Gudzjerad op het vaste land van Indië. De bewindhebbers hadden groote verwachtingen van zijn eerlijkheid en beleid, welke echter door zijn dood niet zijn vervuld. TAILLEFERT schreef aan Bestuurders het ware woord, dat de corruptie der ontrouwe dienaars vrij wat gevaarlijker vijand was der Maatschappij, dan het geweld der Mahomedanen en de geheime lagen der Engelschen. Zie over hem o. a. VAN KAMPEN, *Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa*, dl. II, bladz. 166.

TAK. Reeds sedert het laatst der zestiende eeuw was in Zeeland eene familie TAK gevestigd, die de kerkleer der Doopsgezinden was toegedaan, en zich dus buiten alle regeeringszaken hield, maar daarom waarschijnlijk met te meer ijver,

volharding en stipte eerlijkheid op het gebied der Zeeuwsche nijverheid werkzaam was, en jaren lang onderscheiden bloeiende fabrieken in Walcheren gaande hield. Een uitvoerige geslachtslijst van deze brave en nuttige burgers is onder de papieren door dr. DOBBELAER DE WIND in 1889 aan het Zeeuwsch genootschap gelegateerd

Een andere tak, waarschijnlijk van denzelfden stam, was in Noord-Brabant gevestigd. SERVAAS TAK, was in 1727 te Hoeven bij Roozendaal geboren. Hij huwde met ANNA CATHARINA VAN STERKENBURG, geboren in 1735 te Steenbergen, en werd onderwijzer te Eede bij Aardenburg. Hij had twee zonen en eene dochter MARIA, die de echtgenoote werd van FREDERIK VAN RUYVEN, laatst predikant op de Hoofdplaat. De zonen PIETER ROETERT en ANTONIE MARINUS gingen naar Middelburg, waar beiden door vlijt en volharding tot aanzien in handelszaken kwamen. ANTONIE MARINUS werd de stamvader der thans aldaar nog bloeiende familie. PIETER ROETERT, geboren te Eede den 6 Februari 1768, zou, naar den wensch zijner ouders, voor onderwijzer worden gevormd, daar hij reeds vroeg door scherpzinnigheid en helder oordeel uitmuntte, doch de knaap wilde liever op een anderen weg fortuin zoeken. Met de goede levensles van zijn vader, dat het van eigen inspanning zou afhangen of hij wel zou slagen en een geacht en gezeten man worden, ging hij op twintigjarigen leeftijd naar Middelburg. Eerst maakte hij zich aldaar bekend met winkel- en kantoorwerk, en begon toen, met zijn broeder, en vervolgens alleen, een zaakje in garen en band en later in Vlaamsch linnen. TAK bezat in buitengewone mate de eigenschappen van een goed koopman, scherpe opmerkzaamheid, zeldzame ordelijkheid en vlugheid, met bedachtzaamheid en eerlijkheid gepaard. Zoo werd nog in de achttiende eeuw het „zaakje" een bloeiende winkelnering, en deze later een uitgebreid magazijn van degelijk linnen en deugdelijk laken. Rustig en kalm ging TAK zijn weg, levende voor zijn affaire, en zonder veel opspraak toch menig hulpbe-

hoevende voorthelpende. Zijn vlijt werd gezegend, en in weerwil van de ongunst der tijden, en gedrukt door een talrijk gezin, slaagde hij er in om langs den koninklijken weg van arbeidzaamheid, volharding, eerlijkheid en goede trouw een aanzienlijk vermogen te verwerven. In menig opzicht vertoonde TAK het beeld van den ouderwetschen Zeeuwschen koopman en ook daarin, dat hij de door den handel gewonnen kapitalen liefst belegde in landerijen en ook de bedijking van nieuwe polders steunde, zoodat hij bij zijn overlijden in April 1857 de grootste grondbezitter in Zeeland was. TAK was gehuwd met DINA ANTONETTE VERMEIRE uit eene oude, deftige Aardenburgsche familie, waaruit vele kinderen.

Zijn tweede zoon ADRIAAN TAK, na het overlijden van zijn vader ambachtsheer van Poortvliet, werd geboren te Middelburg in 1805 en overleed te 's-Gravenhage in 1873. Hij studeerde te Leiden, werd predikant te Engelen (N.-B.) en huwde met MARIA POUS (1805—1871), eenige dochter van mr. PIETER POUS te Middelburg en SUSANNA PETRONELLA DE FREMERY. Uit dezen echt kwamen voort één zoon en twee dochters.

JOHAN PIETER ROETERT TAK VAN POORTVLIET, geboren te Engelen den 21 Juni 1839. Hij ontving zijne opvoeding meest te Middelburg, waar toen zijne ouders gevestigd waren, des winters in de stad en des zomers op het buitenverblijf De Griffioen Hij studeerde te Leiden en promoveerde in September 1862 op eene dissertatie: *Over het recht van amendement in de constitutionele monarchie.* In het volgend jaar werd TAK commies bij den Raad van State; in 1865 commies-griffier bij de Tweede kamer der Staten-generaal. In 1868 maakte hij zich verdienstelijk als lid en secretaris der Staatscommissie voor de regeling der calamiteuze polders in Zeeland, en van 1870 tot 1891 lid van de Tweede en van 1884—1888 van de Eerste kamer der Staten-generaal, voor de districten Middelburg, Zutphen en Amsterdam. Van 1877 tot 1879 was hij minister van waterstaat, handel en nijver-

heid en sedert Augustus 1891 is hij minister van binnenlandsche zaken Een aantal aanzienlijke betrekkingen, o. a. sinds 1877 dijkgraaf van Delfland, worden door hem bekleed Als commissaris der stoomvaartlijn Zeeland, en ook in menig ander opzicht, toont TAK, dat hem de belangen dezer provincie na ter harte gaan, en dat hij ook voor Zeeland een man van beteekenis mag heeten. Sedert 1870 is TAK VAN POORTVLIET gehuwd met CHRISTINE LOUISE HENRIETTE GEERTRUIDA VAN OORDT, waaruit kinderen. Behalve zijne dissertatie heeft hij in 1869 te Middelburg het licht doen zien een beschouwing: *Over het Polderbestuur in Walcheren.*

TANCHELIN. Volgens sommigen zou deze, door de Roomsche kerk als een ketter veroordeelde man uit Zeeland of Vlaanderen afkomstig zijn, wat waarschijnlijk wordt daar hij kennelijk de landtaal uitnemend verstond en daarin zijn leerstellingen aan het volk verkondigde Van dezen merkwaardigen hervormer, wiens leven als een stroovuur flikkerde om spoedig schijnbaar spoorloos te worden uitgedoofd, is zóó weinig bekend dat het oordeel over hem daardoor zeer uiteenloopt. De meeste kroniekschrijvers noemen hem een zedelijk monster. een pest der maatschappij; doch enkelen hooren in dat oordeel slechts de klacht van een ongebonden geestelijkheid, en meenen dat deze hervormer, door edele drijfveeren bewogen, de door en door bedorven kerk poogde te verbeteren. JACOBUS BASELIUS in zijn *Sulpitius Belgicus* (1657) prijst TANCHELINUS of TANCHELM als een der moedige strijders, die de zuivere begrippen van het evangelie, in een eeuw van nachtelijke donkerheid, poogden te verspreiden, en die allen door verwoede in hun stoffelijke belangen bedreigde monniken vervolgd en snood gelasterd zijn geworden. Dat hij bij zijn optreden in Zeeland veel aanhangers vond, is licht te verklaren. De heidensche godsbegrippen waren hier diep geworteld en de vrijheidlievende bevolking bleef zich nog altijd verzetten tegen de onbepaalde gehoorzaamheid door de kerk-

voogden gevorderd. Zoo had de Utrechtsche bisschop Frederik (vermoord in 838) met zekeren Odulphus het onherbergzame Walcheren bezocht en een zoogenoemd Sendgericht gehouden, ten einde vele uit het heidendom overgebleven misbruiken uit te roeien. Wellicht staat met den invloed der leer van Tanchelin ook in verband de ontruiming van de aan Maria gewijde kloosters te Middelburg en te Souburg, op last van den Utrechtschen bisschop Godebald, (1112—1127) in de eerste helft der twaalfde eeuw, welke geestelijken vervangen werden door Premonstratensers of witte monniken uit de abdij van St. Michiel te Antwerpen, waarvan de stichter, de Heilige Norbert (1080—1134), vooral tegen de dwalingen van Tanchelin optrad. Na een reis naar Rome met twee zijner aanhangers Manasse en Everwachter werd deze door den aartsbisschop van Keulen aangehouden, wat aanleiding gaf tot den brief der Utrechtsche kerk, waaruit de meeste bijzonderheden over deze beweging ontleend zijn. Vrijgelaten of uit de gevangenis ontsnapt, zag Tanchelin zijne aanhangers verminderen. Hij werd vervolgd en uit Vlaanderen verjaagd en toen hij in 1115 op een schip naar Holland de wijk trachtte te nemen, werd hij op reis door een dweepzieken priester doodgeslagen. „Zijn opkomen was een triomf, zijn einde een moord" schrijft H. Q. Janssen in de bekroonde *Beantwoording der prijsvraag over* Tanchelin, *uitgeschreven door l'académie d'archéologie de Belgique*, Antwerpen 1867.

TEELING. Onder de in de zestiende eeuw vermogend geworden geslachten, in het door zeevaart, visscherij en nijverheid toen welvarend Zierikzee, behoorde dat van Teeling (Teelling, Teelink of Teellinck), waarvan de naam herinnert aan de kleine eendvogels of telingen (talingen), die destijds in Schouwen en Duiveland veel voorkwamen en later ook in het familiewapen een plaats kregen. De onderstelling is misschien niet al te gewaagd, dat sommige leden der familie rentmeesters zijn geweest der goederen van de Heeren van

Bourgondië in Schouwen en Dniveland Johanna Teeling werd de echtgenoote van Antoine Dallens, rentmeester van den markies van Veere en Vlissingen, en zoon van den uit Tronchin, in Artois, afkomstigen Guillaume Dallens. Ook kan de zelden aangetroffen voornaam Maximiliaan op eenige betrekkingen met de Bourgondiërs van Zandenburg wijzen. Zekerder is het, dat Ewoud Teeling in 1540 in de rekening van den Rentmeester Beooster-Schelde als grondbezitter wordt vermeld, en de stamvader mag heeten van het pittig geslacht, dat, vooral in de zeventiende eeuw, heeft uitgeblonken.

JOOST EWOUDSE TEELING, geboren in 1549, was in 1574 en in 1577 burgemeester te Zierikzee en als zoodanig in verschillende belangrijke staatscommissiën. In 1578 werd hij gecommitteerde raad, en had in die betrekking te Middelburg een vrij kwartier in de Abdij „van den kelder der fermerie af tot aan het torenken Oost daarvan." (*Zelandia illustrata*, dl. I). Vervolgens werd hij lid van den Raad van State, welk ambt hij tot zijn overlijden in 1594 heeft bekleed. Hij blijkt een krachtige persoonlijkheid te zijn geweest en was kort voor zijn overlijden nog betrokken in een hevigen twist in de Statenvergadering over uitgestrooide libellen. Zijne weduwe Janneken de Jonge, geboren 1552, eene dochter van Jan Anthonisse en Agatha de Vager, overleefde hem tot 1609, doch was toen zwak en ziekelijk, gelijk blijkt uit een brief in Mei 1608 door haar zoon Willem, uit Haamstede aan haar gericht.

CORNELIA EWOUDSD TEELING, waarschijnlijk eene zuster van bovengenoemde, schijnt omstreeks 1560 te Zierikzee geboren te zijn. Zij was een meisje van buitengewone talenten en schreef, meest in dichtmaat, eene korte belijdenis van haar geloof, welke zij aan den kerkeraad overgaf. Dit handschrift werd met eene voorrede van hare zuster Susanna, dd. 1607, in 1616 te Zierikzee en in 1625 voor de vijfde maal uitgegeven, toen met een gedicht van Adriaan Hoffer, een zoon van

genoemde SUSANNA. De schrijfster CORNELIA trouwde met ANTONIE LIMMENS uit Antwerpen, die twee jaren later, na een zeer gelukkig huwelijk, overleed. Zijne vrouw, pas drie en twintig jaren oud, overleefde hem slechts vijf weken, en hun eenig kind stierf kort daarop. DE LA RUE, die het boekje bezat, prijst zeer de Christelijke negentienjarige dichteres en het zou wellicht niet onbelangrijk wezen om deze liedekens en refereinen nader te leeren kennen. Het is mij niet gelukt om het in de achttiende eeuw reeds zeldzaam geworden boekje op te sporen.

EWOUD TEELING, de oudste der acht kinderen van JOOST bovenvermeld, werd waarschijnlijk in 1574 te Zierikzee (misschien echter te Middelburg) geboren. Reeds vroeg kwam hij onder de leiding van PHILIPS VAN MARNIX, en woonde in November 1592 op diens slot St Aldegonde te West-Souburg. In 1598 kwam hij in de regeering zijner vaderstad, waar hij ook burgemeester werd. Hij volgde in 1603 den Thesaurier JACOB VALCKE, onder den nieuwen titel van ontvanger-generaal van Zeeland op en bekleedde die betrekking tot zijn overlijden in 1629. Hij huwde eerst met CLARA CAU, die hem twee kinderen schonk, vervolgens als weduwnaar met HELENA VAN ZUIDLAND, en eindelijk met SUSANNA RESEN. In *Zelandia illustrata* komt tweemalen zijn portret voor, alsmede zijne handteekening; ook in het *Proefstuck der schrijfconste van* SAMUEL DE SWAEF vindt men een gedicht te zijner eer TEELING was niet alleen een ervaren administrateur, maar ook een scherpzinnig beoefenaar der godgeleerdheid, zoodat GYSBERTUS VOETIUS hem noemt „eximium et pium politicum, in scripturis, si quisquam potentissimum" elders wordt van hem gelezen „vir omni invidia major, qui multos theologos docere potuit." Hij schreef „als door zonderlinge zedigheid geen eer zoekende" meest onder de verbloemde namen: IRENAEUS PHILALETHIAS en ALEXIUS PHILOPATOR Diep betreurde hij de kerktwisten van zijn tijd en hij achtte zich verplicht om tot vrede te vermanen, maar tegelijk op een god-

zalig leven aan te dringen. De lijst zijner werken van 1616 tot 1625 wordt door DE LA RUE e. a. opgegeven. De meeste staan in verband met de gebeurtenissen des tijds, zooals de belegering van Breda, het verlies van Bahia, en de verstrooiing onzer vloot voor Duinkerken.

In de collectie is een extract uit de notulen van gecommitteerde raden, dd. December 1605, waarop een aanteekening van EWOUD TEELING; als ook een kantschrift op een staat der geldmiddelen van Arnemuiden van a° 1618

WILLEM TEELING, jongste broeder van bovengenoemden, werd te Zierikzee in 1580 geboren. Hij studeerde in de rechten te Leiden, bezocht daarna onderscheidene buitenlandsche hoogescholen, en werd den 28 September 1603 aan de beroemde universiteit te Poitiers tot licentiaat in de rechten bevorderd. Reeds vroeger had hij in Engeland verschillende academiën bezocht, o. a. in 1600 St. Andrewscollege te Edinburgh. Niet lang daarna kwam hij in aanraking met de piëtisten DODD en ARTHUR HILDERSON, wier bijeenkomsten te Bambury hij bijwoonde, waar „de vuurvlammige ijvergeest voor God en zijn dienst begon te blaken" gelijk VROLIKHERT zegt. Met lust om als christenleeraar op te treden, keerde hij na eene afwezigheid van zeven jaar naar het vaderland terug, vestigde zich te Leiden en beoefende daar met zóóveel ijver de godgeleerdheid, dat hij in 1606, zoowel in het Nederlandsch als in het Fransch, proponent werd. In October van hetzelfde jaar werd hij als opvolger van SAMUEL BROUWERIUS te Burgh en Haamstede (toen nog vereenigd) beroepen. In dat kalme dorp en bij wandelingen door de schoone, destijds nog dicht beplante, duinstreken, heeft TEELING, gelijk hij mededeelde, de grondslagen gelegd voor niet weinige zijner werken, en wanneer de boeren in den vroegen morgen naar het veld gingen, zagen zij dikwijls het kaarslicht nog schijnen uit het stille studeervertrek van hun arbeidzamen leeraar. Veel verdriet had hij daar van de ruwheid zijner gemeenteleden, en in 1608 beklaagde hij zich aan de Classis

over de ontheiliging van den Zondag door kaartspelen, drinken, vechten en dergelijke baldadigheden in zijne en naburige gemeenten In October 1613 vertrok hij naar Middelburg, waar hij zestien jaren, tot aan zijn dood op 8 April 1629, een der meest geachte en liefst gehoorde predikanten bleef. In kerkvergaderingen trad hij weinig op den voorgrond en het bezoek der gemeenteleden stond bij hem hooger dan die samenkomsten. GYSBERTUS VOETIUS noemde hem dan ook den gereformeerden THOMAS À KEMPIS, en toen hij hem een paar malen had hooren prediken, schreef hij te wenschen, dat alle leeraars dien trant navolgden, welke uitmuntte door eenvoudigheid, duidelijkheid en kracht. Een latere godgeleerde zeide, dat er in ééne bladzijde van WILLEM TEELING's leerredenen meer practijk des Christendoms is, dan in al de preeken van SMYTEGELT over het *Gekrookte Riet* De werkzaamheid van dezen buitengewonen man was verbazend Met zijne gedrukte boeken zou men eene bibliotheek kunnen vullen en toch verklaart zijn zoon, dat hij nog honderd zeven en twintig voor de pers bestemde werken heeft nagelaten. Hoe hoog zijne geschriften werden gewaardeerd, blijkt niet alleen uit de lofdichten zijner vrienden JACOB CATS, ADRIAAN HOFFER en anderen, maar de Staten van Zeeland deden hem in Maart 1622 een vereering van honderd gulden toekomen voor zijn tractaat over den *Rusttijd*, *ofte onderhouding des Sabbaths* en de regeering van Middelburg schonk hem voor zijn boek over den catechismus in 1617 een zilveren schaal ter waarde van ruim 11 £ Vl. Zijn laatste woord tot de gemeente had nog een practisch doel, want in November 1628, toen pas het bericht was ontvangen van de verovering der Zilvervloot, trad hij op met een ernstige waarschuwing tegen de gevaren des rijksdoms, naar aanleiding van I TIMOTHEUS VI vs. 17—19. Van zijne geschriften is eene merkwaardige en bijna volledige verzameling in de Provinciale bibliotheek van Zeeland, onder de rubriek *Teelingiana* (*Catalogus* 1876, bladz. 262). FRANÇOIS RIDDERUS heeft de voornaamste opmerkingen »het

merg" uit 's mans werken bijeengebracht in één boek, dat in 1658 het licht zag onder den titel: *De mensche Gods*. Naar ik vermoed, is TEELING tijdens zijn verblijf in Engeland gehuwd met MARTHA ANGELICA GREENDON, geboren te Derby en in October 1604 te Zierikzee overgetrouwd, uit welk huwelijk voortkwamen drie zonen MAXIMILIAAN, THEODOOR en JOHANNES en twee dochters. In *Zelandia illustrata* is een fraai portret van hem, in 1621 op zijn 41e jaar afgebeeld door ADRIAAN VAN DER VENNE en door PETRUS DE JODE gegraveerd. Vóor eenige zijner geschriften komt ook zijne beeltenis voor; alsmede in het jaarboekje *Zeeland* (1853) waarbij H. M. C. VAN OOSTERZEE eene korte levensschets schreef.

In de collectie is een verzoek aan de Classis dd. 1 Februari 1617 tot approbatie van het beroep te Middelburg van J. VAN HOORNBEEK van Meliskerke, geschreven en geteekend door WILLEM TEELINCK. — Idem over het beroep van CORNELIS DEMATIUS (1628). — Idem over een bezwaar van den kerkeraad te Middelburg over ongeregeld huwen; geschreven door G. BURS en geteekend door W. TEELLING; alsmede een door hem geschreven extract uit de kerkeraadsnotulen over het beroep van een tienden predikant.

MAXIMILIAAN TEELING, oudste zoon van WILLEM en MARTHA ANGELICA GREENDON, werd op een reis zijner ouders, te Angers in Frankrijk, geboren den 26 April 1602. Hij studeerde te Leiden en werd in 1627 predikant bij de Engelsche gemeente te Vlissingen, van waar hij in het volgend jaar naar de Nederduitsch-Hervormde gemeente te Zierikzee vertrok en in 1640 naar Middelburg beroepen werd, waar hij tot zijn overlijden, op den 26 November 1652, werkzaam bleef. Te Vlissingen was hij in Juni 1628 getrouwd met SUSANNA BAGGAERT, weduwe van SAMSON MORUS. Van MAXIMILIAAN TEELING bestaat een fraai portret, gegraveerd door J. SUYDERHOEF, waaronder P. C. (wellicht PIETER COORNE), een gedicht schreef eindigende met den lof:

„Rijk in deugden, trouw in 't leeren,
Vol van ijver, groot van raad
Onvermoeid in 't werck des Heeren
Kloeck in 't stuiten van het kwaad."

In den kerkeraad was TEELING een man van invloed, wat vooral uitkwam in 1643, toen de Koning van Engeland overhoop lag met zijn parlement, en de kerkelijken hieruit gevaar duchtten voor de gereformeerde leer. De consistoriën hier te lande trokken meestal krachtig partij tegen den Koning, en een collecte te Middelburg op voorstel van TEELING op den 3 Januari 1644 bij het uitgaan der godsdienstoefeningen gehouden, voor de „bedrukte" protestantsche broeders in Ierland, bracht ruim 12600 gulden op Bij de begroeting van den jongen Prins VAN ORANJE in Augustus 1649, sprak de vurige vriend van dat stamhuis een warm woord, en in het volgend jaar werden, op zijn voorstel, „burgemeesters aangesproken," omdat de Staten-Generaal in den biddagsbrief verzuimd hadden van den Prins gewag te maken. Niet minder ijverde in verschillende kerkbesturen deze predikant tegen de zoogenoemde „om wraak roepende en Godtergende zonden," zooals het dansen op bruiloften en feesten, het duinrijden vooral op den Sabbath, de oneerbare vrouwenkleeding, het „begapen" der Paapsche kerken in Brabant en Vlaanderen enz. MAXIMILIAAN TEELLINCK was strijdlustiger dan zijn vader, wat hem meermalen in moeilijkheden bracht; vooral was dit het geval met de dedicatie aan den Prins VAN ORANJE van het boek van zijn vader: *De politieke Christen, of instructie voor alle hooge en laage Staatspersonen enz.*, Middelburg 1650. Zijn vijanden beschuldigden hem van opzettelijke schriftverdraaiing, lage vleierij en aansporing tot den aanslag op Amsterdam. VONDEL berijmde de bekende schimpscheuten op de „oproerigheid van M. T." en op de „Groote bloedbeuling in Zeeland;" en vermoedelijk zal de herinnering aan dergelijke in vuil en vergift gedoopte pijlen op tegenstanders afgeschoten, den toch reeds zoo donkeren levensavond van den dichter niet

verhelderd hebben. Een onbekende schreef op dien onhebbelijken uitval, een scherp antwoord aan den „Paapschen poëet," dat DE LA RUE *a. w.* deed afdrukken. Ook in de burgertwisten te Middelburg, toen andere grieven het grauw nog sterker prikkelden dan de oude Oranjeliefde, schijnt TEELING betrokken te zijn geweest. Zijne werken, waarvan de meeste herdrukt werden, worden in *Geletterd Zeeland* opgegeven. In de collectie is een extract uit de notulen van den kerkeraad te Middelburg, dd. 29 Augustus 1648 door hem geschreven en geteekend.

THEODORUS TEELING, de tweede zoon van WILLEM, werd geboren te Middelburg. Hij studeerde in de godgeleerdheid en was van 1641 -1653 en daarna van 1653 tot zijn overlijden in Augustus 1660, predikant te Nieuwerkerk in Duiveland. Hij was gehuwd met FRANCINA VAN WESTHUYZEN (overleden als wed. in 1670 te Arnemuiden), waaruit eene dochter DEBORA getrouwd met CORNELIS BOOT koopman te Middelburg, wiens zoon CORNELIS BOOT, in Februari 1713 als predikant te Utrecht gestorven is. THEODORUS TEELING gaf met zijn broeder JOHANNES, na den dood van MAXIMILIAAN, eenige geschriften van zijn vader uit o. a.: *Wraeckzwaerd*, *bepleitende het recht van Godts verbond door bloedighe oorloghe*, *dieren tijdt*, *bleeke pestilentie*, Utrecht 1655. — ADAM *rechtschapen*, *wanschapen en herschapen*, Utrecht 1659.

JOHANNES TEELING, de jongste zoon van WILLEM, geboren te Haamstede den 10 Maart 1613, studeerde te Leiden en werd predikant bij de Nederduitsche gemeente te Maidstone in Engeland, daarna tijdelijk in de Engelsche gemeente te Middelburg, wier predikant PETRUS GRIBBIUS een zwager van TEELING, voor twee jaren aan de kerken in Brazilië geleend was. Daarna, in September 1647, werd TEELING te Wemeldingen beroepen en in 1649 als zesde predikant te Vlissingen. Hier ijverde hij vooral voor de Zondagsviering, en wist door te drijven, dat de poorten dien dag gesloten werden en slechts het klinket voor de reizigers opengehouden. In Januari 1665

werd hij te Utrecht beroepen, waar hij vijf jaren later met de stedelijke regeering in groote oneenigheid geraakte over het gebruik der canonicale praebenden en andere geestelijke goederen; een twist welke zoo hoog liep, dat aan TEELING met zijn ambtgenoot ABRAHAM VAN DE VELDE de stad werd ontzegd. Van de Classis kreeg hij echter een bewijs van rechtzinnigheid, kort daarop werd hij naar Arnemuiden beroepen en reeds in December naar Kampen. Van daar vertrok hij in 1674 naar Leeuwarden, waar hij echter slechts drie malen optrad, en den 7 Maart 1675 overleed. TEELING was driemalen gehuwd, eerst met GEERTRUIDA VAN HELMONT, als weduwnaar met N. HEYCOOP, eene dochter van den Utrechtschen predikant van dien naam, en na haar overlijden in 1668 met eene juffrouw DE VOOGD uit Delft, waarbij hij voorspelde, dat hij zeven jaar met haar zou verbonden blijven, wat ook juist uitgekomen is. Deze predikant was een kundig en ijverig man, uitmuntende door groote welsprekendheid, waarmede hij een altijd aanzienlijk gehoor wist te boeien Hij heeft uitgegeven: *De vruchtbaar makende Wijnstock* CHRISTI, Campen 1666, in drie afzonderlijke deelen; alsmede eene *Voorbereiding tot den dood* en *Waarschuwing aan de Friesche kercke.* In de collectie is van hem: een brief van de Engelsche gemeente te Middelburg, verzoekende handopening voor een beroep. — Brief van den kerkeraad te Arnemuiden aan de Classe over een ongeoorloofd huwelijk, dd Maart 1661. Uit het laatste huwelijk van TEELING kwamen twee dochters voort, waarvan de eene huwde met LE GRAND, afkomstig uit Hamburg, eerst koopman te Amsterdam, daarna Boekhouder ter kuste van Guinea, wiens kleinzoon van 1755 tot 1785 predikant is geweest te West-Souburg, die zich, daar de familie TEELING toen in de mannelijke lijn uitgestorven was, noemde JOHANNES TEELING LE GRAND. Door huwelijk was het geslacht verwant aan vele aanzienlijke Zeeuwsche familiën, zooals: DE JONGE, HOFFER, DE HUYBERT, OCKERSSE, VAN DE PERRE, STOUTENBURG DE WITTE enz In 1874

werd te Utrecht door de firma BEYERS verkocht eene verzameling papieren, portretten en wapens, afkomstig van JACOBA CATHARINA TEELING (dochter van JOHAN en MARIA HOFFER), getrouwd met den bekenden Utrechtschen hoogleeraar ADRIAAN REELAND, wiens kleindochter getrouwd was met mr. PAUL JAN DE RUEVER, den grootvader van ds. DE RUEVER GRONEMAN, emeritus-predikant van Meerkerk, aan wien de papieren het laatst hadden toebehoord.

TELLE (REINIER) of REGNERUS VITELLIUS werd geboren te Zierikzee in 1558 of 1559, uit IMAN REINIERS of RENGERSZOON en LEVINA CORNELISD. (Zie DE KANTER, *Chroniek van Zierikzee* 1794, bladz. 109) Reeds sedert oude tijden was het geslacht aldaar bekend, en bestaat, indien ik mij niet bedrieg, nog heden, doch aanmerkelijk gedaald in maatschappelijken kring. Volgens de Statennotulen van Februari 1601 werd IMAN REINIERSZ. TELLE verdacht en vervolgd wegens spionneeren voor de Spanjaarden, en niet minder hevig was de partijgeest bij BARENDINA IMANSD. TELLE, die de vrouw werd van den beruchten HENRICUS SLATIUS. De vader van REINIER schijnt een gegoed man geweest te zijn, die niet alleen zijn zoon in 1585 te Leiden kon doen studeeren, maar ook daarna verschillende hoogescholen in Duitschland, Frankrijk en Italië deed bezoeken In die dagen bestond te Zierikzee eene bloeiende Latijnsche school, reeds genoemd in 1304, in het privilege door den lateren graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN aan de stad verleend. Bij zijne terugkomst werd TELLE als rector benoemd, vermoedelijk als opvolger van DIDERIK KEMP, van wien JACOB CATS, die bij dezen inwoonde, verhaalt. Tot groote voldoening der stedelijke regeering was TELLE hier werkzaam, en hij werd vooral geprezen, toen hij, op verzoek van den magistraat, het Latijnsch gedicht door een tijdgenoot vervaardigd op de belegering der stad door de Vlamingen in 1304, overbracht in Nederlandsche verzen. (BOXHORN, *Chroniek* dl. II, bladz. 120). Ook schreef TELLE

in Juli 1601 een gedicht bij den dood zijner moeder, dat opgenomen is in DE KANTER, *Chroniek van Zierikzee* (1794) bladz. 108, en dat, tot op den kerkbrand van 7 October 1832, op de grafzerk kon gelezen worden. In 1610 vertrok TELLE naar Amsterdam, waar hij zich bezig hield met het geven van onderwijs en vooral met veelzijdigen letterkundigen arbeid. Hij overleed in het laatst van 1619 en werd, gelijk BOXHORN (dl I, bladz. 450) bericht, naar de wijs der dichters begraven, dat is in een open kist, het hoofd getooid met een lauwerkrans. Dat was in die dagen echter niet ongewoon, en ook ongehuwde jongelieden werden doorgaans in open met kunstbloemen versierde kisten naar het graf gedragen. In de *Luifelschriften* leest men:

Hier maakt men bloemen, naar ieders wenschen,
Om te versieren de doode menschen,
Die rein zijn gestorven, behooren dees' eer enz.

REINEIR TELLE was een man van groote gaven en een edel karakter. Dr. W. P. C. KNUTTEL, die een belangrijk artikel over dezen libertijnschen hekeldichter in *De Gids* voor October 1886 plaatste, schrijft „Het is een ware verkwikking, te midden van het steeds heftiger wordend strijdgewoel tusschen Remonstranten en Contra-remonstranten, de kalme stichtelijke liederen van dezen zanger te lezen. Hoewel hij libertijnsche gevoelens had, behoorde hij volstrekt niet tot de ongeloovigen; integendeel ademen zijn gedichten een zeer godsdienstigen geest. Maar al die twisten over de leer waren hem een gruwel. Hij beschouwde ieder als Christen, die God als zijn hemelschen vader liefhad, JEZUS als Heiland vereerde, en den bijbel als richtsnoer voor het leven aannam." Uit al zijne gedichten spreekt zijne liefde voor de vrijheid van het geweten en dat hij aan de zegepraal dier beginselen niet twijfelde, mag men opmaken uit zijne spreuk „Lijdt en hoopt." Hij heeft uitgegeven: *De beschrijving der Nederlanden van* LUD. GUICCIARDINI, *uit het Italiaansch in het Latijn overgebracht*, Amsterdam 1613, fol. Meermalen her-

drukt. — MICHAEL SERVETUS. *Van de dolinghe in de Drievuldigheid. Seven boecken. In 't Latijn beschreven en nu getrouwlijk overgeset door R. T.* Dit boek, waardoor SERVETUS op den brandstapel en de vertaler, zegt WITSEN GEYSBEEK in een ketterschen reuk kwam, zag in 1620 na den dood van TELLE het licht — GUILL. CAMBDEN *Brittannica* werd door REINIER TELLE tot een kort begrip gebracht en met landkaarten opgehelderd. Amsterdam 1617 en opgedragen aan zijn vriend ADRIANUS HOFFERUS te Zierikzee. — *Nieuw Nederlandsch kaartboek door* ABRAHAM GOOS, werd door TELLE vermeerderd met eene beschrijving enz., Amsterdam 1616, 4° obl — *Eenige morale en zedige werken van* PLUTARCHUS, *vertaald door* REINIER TELLE.

In den kerkelijken strijd stond deze vrijheidsvriend aan de zijde der Remonstranten, hoewel hij niet tot hen behoorde, en schreef en vertaalde onderscheiden strijdschriften: *Parasceve, dat is: Voorbereiding van* C. VORSTIUS *tot eene vriendelijke conferentie met* J. PISCATOR *enz. Overgebracht uit het Latijn door R T.*, Amsterdam 1612, 4° — *Vredesangh welke dienen mach voor een eeuwigh Nieuwejaerliedt*, gedrukt in 1615. — REINIER TELLE, *Vredesangh, ofte jaerliedt op de voleindiging van de eerste honderd jaeren na de aangevangen reformatie der kerk*, (1617). *Met nog een Nieuwjaarsliedeken voor den jarè* 1615, Amsterdam 4°. — *Sponsie tot afwassching van de vlekken van R. T. onlangs aangewreven door* A. S(MYTERS) 1615, 4°. — *Tafereel begrijpende het groot en merkelijk verschil dat er is tusschen de leer der H. S en der gereformeerde kerk aan de eene zijde en der Contra-remonstranten aan de andere zijde enz.*, gedrukt 1616, 4°. Dit geschrift werd, naar men zegt, zonder medeweten van den eigenlijken schrijver D. Rz. CAMPHUIZEN gedrukt. — *Drie hoofden in eene Kapproene, ofte de klucht van muis, kat, hond en leeuw, gesteld in dichte door een Zeeuw*, gedrukt in 1616; zijnde een verzameling van berijmde fabelen, liedjes en sonnetten — *De Contra-remonstrantsche kerfstok, die nimmer meer ijzer wordt. Aan de Roomsch Katholyken enz.*

Door een liefhebber der Vrije waarheyt Gedrukt in de groote onbekende werelt, 4°. — *Galbraecke te weghe gebracht door eene Leydsche purgatie*, 1617. — *Troostliedt aan alle ... lidtmaten .... binnen Amsterdam* (1617) pl. *Weeklacht der Hollantsche maecht oaer dese verwerde tijden*, Gedrukt in Hollant 1617. — D Rz. Camphuyzen, *Het schild der verdrukte gemoederen, waarin een gedicht van R. T.* 1619.

Behalve de opgenoemden komen er nog gedichten van Telle voor in Apollo's *Harpe*, Amsterdam 1658; alsmede vóór enkele boekwerken van remonstrantsche schrijvers Dat een man levende in een zoo dompigen tijd, als Pieter de la Rue, dezen geestigen strijder voor godsdienstige en burgerlijke vrijheid niet naar waarde schatten kon, is licht te begrijpen.

TERNOOY APÈL (Willem) werd geboren te Amsterdam den 21 November 1798. Hij ontving eene goede opvoeding en werd opgeleid voor apotheker, welke betrekking hij echter verwisselde voor eene handelszaak. Steeds, en meer en meer sterker werd zijne begeerte om predikant te worden, en hoewel reeds gehuwd, besloot hij zich tot dien werkkring voor te bereiden

Hij ontdeed zich van zijne zaak en ging te Utrecht studeeren. Naar wensch geslaagd, werd hij in 1826 als proponent te Vreeswijk beroepen, van waar hij naar Berkel en Roodenrijs vertrok, waar hij vier jaren werkzaam bleef, tot hij in 1832 te Vlissingen beroepen werd. Hier genoot hij in groote mate de liefde en achting der gemeenteleden en het maakte diepen indruk, toen deze brave man den 14 Januari 1842 aan zijne vrouw en kinderen werd ontrukt.

Behalve eenige leerredenen, waarvan een bundel na zijn overlijden in 1843 het licht heeft gezien, is van hem gedrukt: *De Heilige geest en deszelfs invloed en werking voor den mensch tot zijn bekeering en heiliging buiten allen twijfel onmisbaar*, Vlissingen 1835 — *Brief over* Johannes *XII*, *vs*. 27 - 28. — *Overdenking der wonderdoende genezing van* Naäman, Vlissingen 1840.

Zijn zoon K. F. Ternooy Apèl geboren in 1829, is sedert 1860 predikant te Amsterdam.

TESSYNCK (Cornelis) was in de zeventiende eeuw een ijverig rederijker en lid van de kamer van Rhetorica de Blauwe Acolije, tot zinspreuk voerende: De geest onderzoekt al. In *Vlissings-redenslusthof enz*, Vlissingen bij Jacob Jansz Pieck, 1642, 4° (*Bibliotheek Zeeuwsch genootschap*) komen gedichten van hem voor.

TEVEL. Het is met deze familie weer dezelfde geschiedenis als van vele Zeeuwsche geslachten Uit het afschrift van een oud bijbelblad blijkt dat Joan Tevel „geport door een onrustig geworden conscientie," omstreeks 1570 uit Noordelijk Frankrijk naar Engeland vluchtte, en van daar later naar Walcheren overstak Een zijner bloedverwanten, waarschijnlijk zijn broeder, vestigde zich in Holland, en kwam daar tot zooveel welvaart, dat hij te Leiden een inrichting voor behoeftigen kon stichten, als het Tevelshofje bekend De in Zeeland gebleven uitgewekenen vestigden zich meest in de omstreken van Zoutelande en Meliskerke, waar nog nakomelingen wonen. Jan Tevel (1654—1710) was bierbrouwer te Oostkappel, en Abraham Tevel (1715—1785) timmerman en lid van het gemeentebestuur te Domburg. Diens zoon Pieter, ook timmerman, was een jongeling van meer dan gewonen aanleg Toevallig trok hij de aandacht van den toen vermaarden Middelburgschen stads-architect Jan de Munck, die hem omstreeks 1735 een betrekking bezorgde bij de fabricage, terwijl hij later ook tot stads-constabel werd benoemd De Munck beoefende, zooals bekend is, de sterrenkunde, wat hem den titel bezorgde van „Observateur in de hemelloop en sterrenkunde van den Prins van Oranje." De scherpzinnige Tevel schijnt hem daarbij als assistent geholpen te hebben, alsmede ook nu en dan een zijner zonen Pieter Tevel. Hoeveel neiging die jongen ook voor dergelijke

studiën had, vonden zijne ouders het voordeeliger om hem koekbakker te doen worden, gelijk dan ook geschiedde Bij dat „zoete" werk, zoo schrijft hij, werd echter de wetenschap niet vergeten en hij wist daarvoor steeds tijd te ontwoekeren aan den drukken dagelijkschen arbeid, totdat hij zijn zaken aan kant kon doen en stil leven ging. Merkwaardig was de vaardigheid van TEVEL in het maken van zonnewijzers, waarvan nog enkele voorbeelden bestaan. Daar de kijkers, voor zijn waarnemingen gebezigd, hem onvoldoende schenen, legde hij zich toe op het slijpen van glazen, waarin hij na lang tobben, door onvermoeid geduld, zulk een handigheid verkreeg, dat zijne telescopen de bewondering van deskundigen opwekten. Eenvoudig en nauwlijks opgemerkt ging deze bekwame man door het leven. In het oude familieboekje staat van hem geschreven, „dat hij een liefhebber was van natuurkunde en godgeleerdheid, doch niet groot (beminlijk) in de samenleving, daar sommigen (zijner familiebetrekkingen) zijn (kerkelijke) begrippen niet wel verdragen konden." Zijn zoon CORNELIS, van beroep zilversmid, had dezelfde liefhebberij als zijn vader. In zijne woning op de Groote Markt, naast de herberg St. Joris, had hij een soort van observatorium gemaakt, waar hij de waarnemingen van zijn vader geduldig en volhardend voortzette, onder anderen die over de zonnevlekken, waarvan 850 met zorg vervaardigde teekeningen in het Zeeuwsch genootschap worden bewaard, welke in 1861 naar prof. WOLFF te Zurich zijn gezonden en door dezen met lof vermeld worden. Het is zeer jammer, dat van dien eenvoudigen, scherpzinnigen en werkzamen man, behalve die over de zonnevlekken, geen aanteekeningen zijn bewaard gebleven

De zoon van zijn broeder CORNELIS PIETER TEVEL, geboren den 25 Juli 1820, is sedert 30 April 1864 de wakkere en verdienstelijke amanuensis van het Zeeuwsch genootschap.

TEIJLINGEN (VAN). Omstreeks het jaar 1819 kwam de heer DIDERIK GREGORIUS VAN TEIJLINGEN als inspecteur der

toen pas georganiseerde administratie der domeinen en rechten op het zegel, de registratie, griffie, hypotheken, successie enz. te Middelburg. (Vgl. Z. PASPOORT *a. w.* bladz 140). Door Koning WILLEM DEN EERSTE in den adelstand verheven, werd hij niet lang daarna lid der ridderschap van Zeeland Jhr. DIDERIK GREGORIUS VAN TEIJLINGEN was geboren te 's-Hertogenbosch den 24 Mei 1784 uit ARNOUD VAN TEIJLINGEN en CATHARINA JACOBA DE MEIJ. Hij huwde in Juni 1826 met MAGDALENA BECIUS en overleed als gepensionneerd Directeur der registratie en domeinen in Zeeland, den 26 November 1862 te Middelburg. Van zijne beide zonen is de oudste: jhr. LODEWIJK JACOB VAN TEIJLINGEN, geboren te Middelburg den 22 Juni 1833. Hij ging in 1849 als cadet naar de militaire academie te Breda en werd in 1852 benoemd tot luitenant bij het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, bij welk korps hij in 1844 opklom tot kolonel. In Februari 1891 werd deze verdienstelijke officier, die van 1859 tot 1864 ook leeraar was geweest aan de Militaire academie, generaal-majoor en kommandant der stelling Amsterdam. Hij is in Juli 1862 te Breda gehuwd met jonkvr. CHARLOTTE ISABELLA VAN DE WALL.

Zijn broeder jhr. mr. DIDERIK GREGORIUS VAN TEIJLINGEN werd te Middelburg geboren den 3 Februari 1841. Na zijne opleiding aldaar ontvangen te hebben, ging hij in 1860 naar de academie te Utrecht, waar hij in 1865 met den meesten lof tot doctor in de beide rechten werd bevorderd. Hij vestigde zich als advocaat te Middelburg en vervulde een aantal van die kleine maatschappelijke betrekkingen, welke gewoonlijk aan jonge lieden van ambitie en kennis worden opgedragen In 1872 werd hij benoemd tot rechter in de rechtbank te Dordrecht, doch kwam bij de organisatie van 1875 weder als rechter in Middelburg terug. Daar vervulde hij met lust en ijver een aantal betrekkingen. Zoo was hij bestuurder en voorzitter van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen; schoolopziener in het arrondissement Middelburg; curator van

het gymnasium; lid van den gemeenteraad enz. In September 1885 werd hij benoemd tot raadsheer in het gerechtshof te 's-Gravenhage, waar hij weder in verschillende betrekkingen werkzaam is. Hij is in Augustus 1867 gehuwd met jonkvr. ELISABETH MARIA SCHUURBEQUE BOEIJE.

Van hem komen rechtsgeleerde bijdragen voor in het tijdschrift *Themis* alsmede in de *Rechtsgeleerde bijdragen*. In het *Archief*, *Uitgegeven door het Zeeuwsch genootschap* 1883 staat van hem eene belangrijke verhandeling over de Geschiedenis van het oude Tuchthuis te Middelburg.

THEHOFF (JACOBUS). In de laatste helft der achttiende eeuw een gegoed koopman te Middelburg, die niet alleen een „koepel aan het einde van een laan" als sprekend wapen bezigde, maar ook een zoogenoemden theehof of theetuin had, op den singel tusschen de Slikpoort en de Segeerspoort. Hij was een beschermer van behoeftige letterkundigen, en maakte nu en dan ook zelf wel eens een versje, dat op sterken aandrang van vrienden gedrukt werd, zooals in 1782 de *Rouwklagt op het ontijdig en smartelijk afsterven van den hoogleeraar en predikant* GERARDUS JOHANNES NAHUYS. Zijne dochter ELISABETH FRANÇOINE ANTOINETTE huwde JACOB NOELS, waaruit in 1803 te Vlissingen geboren is: JACOBUS THEHOFF NOELS in 1838 te Jutphaas (Utrecht) getrouwd met LOUISE STORK. JACOB NOELS was in 1813 wijnhandelaar te Middelburg en van 1817 tot 1851 was de ambachtsheerlijkheid Serooskerke (W.) in zijne familie.

THEMMEN (JOHANNES MARTINUS). Geboren te Groningen omstreeks 1679, studeerde hij in de godgeleerdheid te Leiden, en werd gezantschaps-predikant te Lissabon. In Juni 1726 werd hij te Hulst beroepen, waar hij echter meest ziekelijk was en den 9 Januari 1728 overleed. Volgens VAN DER AA *a. w.* zou hij gedichten hebben uitgegeven, en in de bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde is een trouwdicht van hem in 1720 gedrukt.

THIBAUT of (THIBAULT). De familie is afkomstig uit Iperen, doch een loot van den ouden stam werd in het laatst der zestiende eeuw naar Zeeland overgeplaut. In de Koorkerk te Middelburg vindt men nog het graf van den »Eerzamen HENRIC THIBAUT CHRISTIAANSZ., coopman van Iperen, overleden 7 Juli 1602" Hij was gehuwd met CATHARINA VAILLANT (overleden 1608), en een hunner zonen CHRISTIAAN was een door de fortuin zeer begunstigd koopman te Middelburg, die die in 1599 onder de meest gegoede ingezetenen behoorde, en ook aandeel had in de heerlijkheid Oud- en Nieuw-Vossemeer, hem door zijne vrouw JACOMINA HERVE aangekomen. Hij overleed in 1608, en liet na een zoon HENRIC THIBAUT geboren in 1604. Dit was een jongeling van veel verwachting en volgens PIETER DE LA RUE, komt in de *Poëmata* van BARLAEUS dl. II, bladz. 125 een lofdicht te zijner eere voor. Op staatkundig gebied heeft deze pittige man in Zeeland, en ook buiten dat gewest, een belangrijke rol vervuld De Fransche gezant D'ESTRADES noemt hem in zijne *Lettres* »un homme d'esprit et de beaucoup de crédit." Koning LODEWIJK DE XIV schonk hem de orde van St. Michiel, en mr. M. F. LANTSHEER meent, dat de invloed van dezen vurigen Oranjevriend op den Stadhouder WILLEM II niet weinig heeft toegebracht tot diens stouten aanslag op Amsterdam. In 1633 kwam HENRIC in de regeering zijner geboorteplaats, en in het volgend jaar werd hij burgemeester. Bij het oproer van Juni 1651 zou zijne woning op de Groenmarkt, alwaar hij met zeven dienstboden, twee karossen en vier paarden op een grooten voet leefde, vermoedelijk geplunderd zijn, evenals van den burgemeester JACOB VAN LANSBERGEN, indien de meerendeels Oranjegezinde predikanten niet voor hem in de bres waren gesprongen. THIBAUT moest echter de stad verlaten, en de sauvegarde hem door het Hof van Holland en Zeeland verleend, werd door den Middelburgschen magistraat niet erkend. Hij begaf zich eerst naar Spa en vervolgens naar zijne hofstede in den Zoutenpolder bij Groede, in welke

streek hij de uitgestrekte grondbezittingen zijner echtgenoote Isabella Porrenaer door bedijkingen aanzienlijk vermeerderd had. In den *Sleutel op de Burlesque notulen der Staten van Zeeland* wordt verhaald, hoe Thibaut, in weerwil der verbanning, te Middelburg kwam, en zelfs naast zijn grootsten tegenstander, burgemeester Apollonius Veth in de regeeringsbank der Nieuwe kerk ging zitten. Tegen het einde der godsdienstoefening ging hij echter heen, en eer de noodige bevelen gegeven waren om hem te grijpen, schommelde zijn snel zeilend jacht reeds op de Schelde. Langs een onvoorzienen omweg werd het doel van dien stouten stap bereikt; de burgemeester Veth, woedend van ergernis over deze tarting van het gezag, sloeg in een vergadering te zijnen huize belegd, zóó hevig op de tafel, dat de scherven van een door hem verbrijzelden wijnroemer een polsader afsneden, zoodat hij doodbloedde. Ontslagen van zijn ergsten vijand en gesteund door een machtige partij, kwam Thibaut als Rentmeester B. W. Schelde enz. in 1654 weer in Middelburg wonen en in 1662 in het stadsbestuur.

Staats-Vlaanderen heeft aan dezen energieken man veel te danken. Hij was lid van den Raad van Vlaanderen, heer van Burggrevesteijn, Tholingsbrugge enz. (in Kadzand), en een onvermoeid bedijker. De bouw van een nieuwe kerk te Schoondijke in 1656 werd door hem krachtig gesteund en zijn wapenschild prijkte dan ook in een der geschilderde glasruiten. Zijn invloed in die streken gaf aanleiding, dat een vermeerdering der kaart van Nicolaas Visscher, door Jacob Mogge aan Thibaut en den Vlissingschen burgemeester J. van Hecke, als de grootste grondbezitters, werd opgedragen. Thibaut was driemalen gehuwd, eerst met Martina van Gogh, vervolgens met Neeltje Peckius en daarna met Isabelle Porrenaar, de schatrijke kleindochter van Jan Lambrechtsen Coole, die hem de heerlijkheid Aagtekerke aanbracht. Hij overleed den 7 Januari 1667, en zijne kinderen, twee uit het eerste en zes uit het derde huwelijk,

lieten door den beroemden beeldhouwer Rombout Verhulst een prachtig gedenkteeken beitelen boven zijn graf te Aagtekerke, waarop de afbeeldsels in medaillon voorkomen van hem, van zijne kort na hem gestorven echtgenoote, en van zijne dochter Jacoba, gehuwd met David van Reigersberg. Behalve dit portret bestaat van Henric Thibaut een fraaie door J. de Pas gegraveerde afbeelding, met Latijnsche en Nederlandsche bijschriften, o. a. bewaard in *Zelandia illustrata*.

De familie bleef tot in het begin der negentiende eeuw in Middelburg gevestigd en bewoonde des zomers de buitenplaats Het Huis Ten Duine onder Oostkappel. De laatste erfdochter Wilhelmina Cornelia Jacoba Thibaut van Aagtekerke huwde met Frederik Govert graaf van Limburg Stirum en overleed den 29 Januari 1854 te Utrecht, toevallig op denzelfden dag, dat de zerk van het oude familiegraf in de Koorkerk te Middelburg inzakte. De kerk en de armen te Aagtekerke hebben herhaalde malen van deze familie belangrijke legaten gehad. Zie over het geslacht te Iperen: van Dycke, *Recueil etc.*, Janssen en van Dale, *Bijdragen*, dl. II enz.

THILENUS, Thielenius of van Thielen. Deze familie, waarvan eene zeer uitvoerige genealogie bestaat, was afkomstig uit Gelderland. Joachim van Thielen, woonde in 1594 te Middelburg en huwde aldaar in dat jaar met Josina Haack. Hun zoon Willem (1596—1638) studeerde in de godgeleerdheid en was de eerste die zich Thielenius noemde. Hij trouwde te Middelburg met Anna, dochter van Jan de Fraye, koopman van Antwerpen en Maria Radermacher. Van 1626 tot 1634 was hij predikant te Londen, waar den 29 December 1627 geboren werd Johannes Thielenius. Deze ontving zijne opvoeding meest te Middelburg, studeerde te Leiden en werd in 1652 predikant te Koudekerke, in 1655 te Goes, en in 1666 te Middelburg, waar hij tot zijn dood in Mei 1692 werkzaam bleef. Hij was in Januari 1657 te Amsterdam

gehuwd met SUSANNA VAN BAERLE; als haar weduwnaar te 's-Gravenhage met ARNOUDINE SIMONSD. VAN BEAUMONT, en toen deze in 1666 overleden was, schijnt hij pogingen te hebben aangewend om te hertrouwen met de schatrijke CORNELIA VETH, welke „vette brok" hem door collega JOHANNES VAN DER WAEYEN werd afgesnapt; eene afwijzing, welke, naar beweerd wordt, in de daarop gevolgde kerkelijke oneenigheden vèrstrekkende gevolgen heeft gehad. (Zie *Sleutel op de Burlesque notulen*). Door vermogen en den maatschappelijken kring, waartoe hij behoorde was TIELENUS, zooals hij zich doorgaans schreef, te Middelburg iemand van grooten invloed, ook als het wakkere hoofd der Voetsiaansche of rechtzinnige partij in den strijd tegen het beroep van WILHELMUS MOMMA. Heftig van aard, werd THILENUS in 1670 en 1671 herhaaldelijk door de toen vrijzinniger stadsregeering tot verantwoording geroepen, wegens „exorbitant prediken, licentieus cathegiseeren en sedieuse discoursen." In de aanteekeningen van prof. DE MEY, door DE LA RUE nagelezen, wordt medegedeeld, hoe THILENUS van den kansel verkondigde „dat de verheffing van den Prins (tot stadhouder) voor het land even noodig was, als de opstanding CHRISTI voor de gemeente." In den kerkeraad liet deze predikant zich duchtig gelden. Hij ijverde aldaar tegen het toelaten in de stad van komedianten, koorddansers, guichelaars en dergelijk schuim, waarna de Magistraat beloofde te zullen waken; doch de heeren namen, tot ergernis van de kerkelijken, onder voorgeven van beter toe te kunnen zien, hun vrouwen en kinderen naar die vertooningen mede. Evenmin baatte het ijveren van den prediker tegen „de lichtvaardigheid der gekrolde haren en de lange achteraan slepende staarten der vrouwenkleeding." Sommigen beweerden echter dat hij zich zelf wel eens mocht herzien, en een schimprijmpje op „broer THILENUS" in ALARDUS UCHTMANNUS (waarschijnlijk HADR. BEVERLAND) *Vox clamantis in deserto* (1681) (Bibliotheek Zeeuwsch genootschap), wordt opmerkelijk bevestigd, door

WILLEM GOEREE in *Algemeene bouwkunde*, Middelburg 1705, 2e dr, bladz. 135, bij eene beschouwing over het Middelburgsche Molenwater. THILENUS had het door den strijd in kerk en staat en andere zaken vermoedelijk te volhandig om veel godgeleerde werken uit te geven; voor zoover ik weet, is slechts van hem gedrukt: *Schat der Prinsen*, *vertoont in eene predicatie in tegenwoordigheid van den Prins* VAN ORANJE, Middelburg 1677.

THOMAS. Meester THOMAS, geboren te Colijnsplaat in Noord-Beveland, was volgens mr. JACOBUS SCHELTEMA *a. w.* een zeer bekwaam bouwmeester, die in 1531 de vesting Breda zou hebben aangelegd. Die hierbedoelde was MEERTEN THOMASZOON, geboren te Ooltgensplaat, provincie Zuid-Holland, die zich als landmeter en vestingbouwkundige in de eerste helft der zestiende eeuw onderscheiden heeft.

THYSSEN. De geslachtsnaam, afgeleid van den voornaam MATTHYS, kwam in Zeeland veel voor, waaruit echter niet kan besloten worden, dat deze allen uit één stam zijn voortgesproten Omstreeks 1875 kwam eenige jaren achter elkander, een vermogende bijna tachtigjarige Engelschman mr. JOHN ROBERT DANIEL THYSSEN uit Brighton, in Walcheren, om onderzoek te doen naar zijne familie, waarvan hij een geslachtslijst deed samenstellen Hoewel hij geen woord van onze taal verstond, evenmin als de secretaris die hem vergezelde, heeft hij echter, daar moeite noch kosten ontzien werden, veel opgespoord. De grafzerken te Vlissingen en te Veere werden nageteekend, evenals de plattegrond van de buitenplaats Schoonenburg te Oost-Souburg; eerst Schorenburg en toen Dorpszigt geheeten, en in de zeventiende eeuw aangelegd door GILLIS THYSSEN, gehuwd met N. SCHORER. Ook werd hij eigenaar van het portret van den admiraal MAERTEN THYSSEN, die de kroon der familie is geweest Deze werd te Vlissingen geboren, en het sprak destijds als vanzelf dat

een gezonde jongen uit die stad de zeevaart tot beroep koos en vroeg aan boord kwam. Hij ging in dienst der West-Indische Compagnie, klom langzamerhand op en onderscheidde zich als onderbevelhebber bij den zeetocht naar Braziliё, waarin de admiraal ADRIAAN PATER het leven verloor, en die beschreven is in het: *Cort verhaal van den vermaarden zeestrydt en loffelyke victorie onder het beleydt van den admiraal* ADRIAAN JANSZ. PATER, *en den vice-admiraal* MAERTEN THYSSEN *tegen de Spanjaarden op de kust van Braziel in* 1631, Middelburg bij ZACH. ROMAN, 1631. Na dezen tocht werd MAERTEN THYSSEN in 1634 tot equipage- en ammunitiemeester te Vlissingen benoemd In 1643 kwam de bekende, in Zweden tot groot aanzien gekomen, LOUIS DE GEER, namens koningin CHRISTINA, aan de Generale Staten verlof vragen om in onze republiek schepen te koopen en zeelieden aan te werven. Dit werd toegestaan en in April 1644 zeilde THYSSEN als admiraal naar de Oostzee, waar de vloot in de dertig Nederlandsche schepen sterk was. Hier onderscheidde zich deze gezagvoerder, in den oorlog tegen de Denen, zoodanig, dat de koningin hem reeds in September van dat jaar, en dus vóór den beslissenden zeeslag van 23 October, in den adelstand verhief en den naam ANCKERHELM als eerbewijs toekende, met een wapen, waarop in azuur een varend oorlogsschip van goud was afgebeeld. Na den vrede schijnt hij in Zweden te zijn gevestigd gebleven, waar hij ook overleden is. Zijne betrekking op Zeeland werd echter niet verbroken. Het adeldiploma liet hij in Maart 1645 door de Rekenkamer van Zeeland registreeren, waardoor DE LA RUE het in *Heldhaftig Zeeland* kon mededeelen. Zijn portret, op doek geschilderd, bleef bij zijne familie te Vlissingen bewaard, en diende gedurende een paar eeuwen als schoorsteenstuk in de achterkamer van een deftig burgerhuis in het Beursstraatje, sedert onheugelijken tijd door de familie DE FEYTER bewoond. De zustersdochter van JACOB THYSSEN, vice-admiraal van Holland, overleed te Amsterdam in Februari

1703 en een andere afstammeling van MAARTEN trouwde met N. DE FEYTER uit Vlissingen, waaruit C. DE FEYTER, banketbakker te Middelburg, wiens eenige dochter omstreeks 1850 de echtgenoote werd van A C. VAN RIJSSEL, geneesheer te Poortvliet, wien het portret toekwam, door genoemden Engelschman gekocht.

Te Veere en ook te Vlissingen was de familie lang in de regeering. LEONARD THYSSEN (1628--1698) was Burgemeester en bewindhebber der West-Indische Compagnie te Veere; DANIEL THYSSEN BASTIAANSZ. (1647—1710) Raad aldaar; DANIEL THYSSEN LEONARDSZ. (1646—1697) Schepen en Raad; en mr. ADRIAAN THYSSEN PIETERSZ., (overleden December 1739) Rekenmeester van Zeeland, vanwege die stad. Hij was gehuwd met MARIA UDEMANS en wordt door DE LA RUE in diens onuitgegeven aanteekeningen als een uitnemend kundig man geprezen, en in 1738 ook als dichter geroemd. In 1675 was een aanzienlijk koopman te Dantzig GILLIS MAARTENSZ. THYSSEN, misschien dezelfde, die als weduwnaar van ELISABETH PYL, te Amsterdam hertrouwde met CORNELIA SCHORER van Vlissingen, waarbij als getuige tegenwoordig was de vice-admiraal ENGEL baron DE RUITER. Over dit geslacht, en vooral over den admiraal, zie men jaarboekje *Zeeland* 1854 en 1855, waarin zijn portret; *Navorscher* 1853, 1854, 1856 en 1857; *Leven en daden der doorluchtige zeehelden*, Amsterdam 1683 enz.

TICHLER (JACOB). Geboren te Kampen den 4 October 1804 uit mr. JACOB, Burgemeester van IJsselmuiden en DIDERICA VAN HEIMENBERG. Hij studeerde te Utrecht en werd in 1827 theol. doctor. In hetzelfde jaar werd hij predikant te Egmond-aan-zee; in 1831 te Purmerende en in 1837 te Zierikzee, welke plaats hij drie jaren later voor Leiden verwisselde. Hoewel hij slechts drie jaren te Zierikzee werkzaam was, behield hij veel betrekking op die gemeente, waar hij algemeen geacht en bemind was en jaarlijks zijne vrien-

den bezocht. Ook in Augustus 1865 deed hij dat, en vertrok met de stoomboot Stad Middelburg over Zijpe naar Rotterdam. Op de reis kreeg hij plotseling een beroerte, werd slechts na veel onderzoek herkend, en stierf den 9 Augustus aan boord van de stoomboot. Een biographie van dezen uitnemenden man, benevens eene opgaaf zijner geschriften wordt gevonden in *Levensberichten der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde*, 1866.

TIELEMAN (JOHANNES) Geboren te Middelburg den 4 December 1810 uit GIJSBERT TIELEMAN, een welgestelden timmermansbaas aldaar, en JOHANNA DRONKERS. De jongen toonde reeds vroeg bijzondere neiging voor reken- en stelkunde, en toen hij later als opgeschoten knaap in aanraking kwam met den ouden heer J. DE KANTER PHILZ, die destijds als de nestor der natuurkundigen in Zeeland een grooten naam had, meende deze in hem een buitengewonen aanleg op te merken, en werd aan TIELEMAN gelegenheid verschaft om zich in wis- en sterrenkunde te oefenen Minder trok hem het beroep van zijn vader aan, waarvoor hij zou worden opgeleid, en de tusschenuren werden dan ook vlijtig door hem besteed om zich, onder de leiding van DE KANTER, te oefenen, zoodat er geen eclips van zon of maan was, die niet met zorg door TIELEMAN werd geobserveerd en waarvan hij nauwkeurige en nette teekeningen vervaardigde, welke hij aan vrienden en bekenden ronddeelde. Ook in de *Middelburgsche courant* schreef hij nu en dan over natuurkundige onderwerpen, dat op hem meer de aandacht vestigde; zoodat hij in 1835, na een examen en op voordracht van Gedeputeerde Staten, door den Koning benoemd werd tot arrondissements-ijker der maten en gewichten in het 1e district (Walcheren) van Zeeland. Met belangstelling en talent vervulde hij dien post, en een paar werkjes, over het nauwkeurig meten van tonnenmaten, getuigden van helder inzicht en practischen blik, en werden dan ook op last der regeering

gedrukt en verspreid. In 1842 volgde TIELEMAN zijn leermeester DE KANTER als lector in het Natuurkundig gezelschap op, wat niet zonder tegenwerking geschiedde, daar sommige invloedrijke leden liever een gepromoveerd doctor wenschten. TIELEMAN, wien deze geringschatting zeer griefde, werd echter met meerderheid van stemmen benoemd en deze „self made man" bewees door zijn wetenschappelijke, duidelijke en boeiende voordrachten, dat belangstelling, toeleg en talent vrij wat meer beteekenen dan een academische titel. Slechts enkele jaren heeft TIELEMAN kunnen toonen, wat hij op wetenschappelijk gebied met zeer gebrekkige hulpmiddelen kon verrichten Zijne gezondheid verhinderde hem het werk voort te zetten, en den 19 December 1843 stierf hij aan eene keeltering. Zijne weduwe MARIA MARTINA BAL SNIJDERS bleef kinderloos achter. Een kundig man, die hem goed kende schreef: „Indien TIELEMAN een dragelijke gezondheid en tijd van leven had gehad, zou hij zeer zeker een sieraad van Zeeland zijn geworden."

TIMMERMAN (DE). De familie zou, naar uit overeenkomst van het wapen wel eens beweerd is, afkomen uit het bekende Vlaamsche geslacht D'HANE DE STEENHUYSE Zij is afkomstig uit Gent, en werd door JAN DE TIMMERMAN, geboren in 1639 in Vlaanderen, naar Zeeland overgebracht. Hij huwde in 1659 met ELISABETH VAN DE VELDE en overleed te Arnemuiden den 1 September 1668, nalatende drie zonen JAN, PIETER en ELIAS. JAN DE TIMMERMAN (1658—1716) was schipper bij de Oost-Indische Compagnie, waardoor hij in die voordeelige tijden een vermogend man is geworden. Uit zijn huwelijk met ELISABETH KOCK in 1683 was de eenige zoon JAN DE TIMMERMAN, koopman te Middelburg, gehuwd met SARA OUTERMANS uit Sluis, wier zilveren bruiloft, den 17 October 1750, door WILLEM OTTO REITZ bezongen werd. (*Bibliotheek Zeeuwsch genootschap*). Het eenig kind uit dien echt was JAN DE TIMMERMAN, geboren te Middelburg in

1726. Hij was reeds jong een veelbelovende knaap, ontving zijne opleiding te Middelburg, ging te Utrecht studeeren en promoveerde in 1748 met eene dissertatie *De Unione Hollandia inter Zelandiam*, een werk door PIETER PAULUS in *Unie van Utrecht* zeer geprezen. Ook schreef hij gedichten voor de theol. dissertatie van PETRUS NIEUWLAND *De Gnosticis* en voor de *Gedichten van* JOHAN MOORMAN (1745). Hij vestigde zich als advocaat in zijne geboorteplaats en werd niet lang daarna Pensionaris. Vele bezigheden, ook als advocaat der West-Indische Compagnie, (*Zelandia illustrata* dl. II), verhinderden hem om naar wensch tijd te wijden aan geschiedenis en letterkunde, en zijne vele aanteekeningen behoorlijk voor de pers gereed te maken. In de collectie is een brief, zonder datum, door den advocaat gericht aan WILLEM TE WATER, over den „Christelijken edelman" WILLEM VAN ZUYLEN VAN NYEVELD, waarin DE TIMMERMAN schrijft: „Ik begin zachtkens aan mijn praktijk te besnoeijen, en hoop het allengs zóó ver te brengen, dat ik ook iets voor mijn liefhebberij kan doen, welk oogenblik ik reikhalzend te gemoet zie." Die wensch werd echter niet vervuld, want op negen en dertigjarigen leeftijd in 1765 nam de dood hem weg. Zijne weduwe HELENA IMANS, dochter van den luitenant-admiraal van Zeeland JACOB IMANS, hertrouwde met den geleerden burgemeester van Kuilenburg mr. ABRAHAM PERRENOT, die daardoor in het bezit der nagelaten papieren van zijn kinderloozen vriend kwam en enkele der bijna voltooide handschriften het licht deed zien. Zoo verscheen in 1771: *Costumen, ordonnantiën en statuten der stad Middelburg, met aanteekeningen van mr.* J. DE TIMMERMAN en C. VERSLUYS, een werk door deskundigen zeer geprezen. In de voorrede deelt PERRENOT mede, hoe DE TIMMERMAN in twee folianten eene menigte aanteekeningen had verzameld over de keuren van Zeeland, vooral over die van 1256; alsmede over die van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIË van 1495, door de Staten in de achttiende eeuw de grondwet van Zeeland ge-

noemd, en welk oorspronkelijk stuk, lang verloren, onlangs (1890) door den archivaris der gemeente M H. VAN VISVLIET, teruggevonden is. Drie jaren later werden de *Nagelaten gedichten* te Middelburg uitgegeven. In de *Letteroefeningen* worden zij zeer geprezen, en ook DIRK SMITS maakte reeds vroeger loffelijk melding van den dichterlijken advocaat. (*Nagelaten gedichten van* D. SMITS, Rotterdam 1750, in de voorrede). De vele gelegenheidsverzen in den bundel van DE TIMMERMAN zijn ook niet onbelangrijk voor de kennis der Zeeuwsche familiebetrekkingen. Over dezen verdienstelijken man zie men: GER. DE WIND,. *Oratio de praecl. Zel. merit. in Rem publ. litt* bladz. 44 (1778); — *Tegenwoordige Staat van Zeeland* dl. I bladz. 3; — TE WATER, *Reformatie van Zeeland.*

PETRONELLA JOHANNA DE TIMMERMAN, nicht van den vorigen, werd geboren te Middelburg den 31 Januari 1723 (volgens de opgaaf van prof. HENNERT, 2 Mei 1724). Zij was eene dochter van PIETER DE TIMMERMAN (1697—1753) wiens vader een jongere broeder was van den bovengenoemden scheepskapitein PIETER was koopman, schepen der stad, en directeur der Commercie-Compagnie en getrouwd met SUSANNA VAN OORDT (1697—1750). PIETERNELLA JOHANNA was een buitengemeen begaafd meisje met veel aanleg voor wiskunde en wijsbegeerte, ook door haar vader als liefhebberijstudie beoefend. Nu en dan schreef zij gedichten, waarover zij met hare vriendin ELISABETH BEKKER te Vlissingen brieven wisselde, en waarvoor het Dichtlievend genootschap te 's-Gravenhage haar tot eerelid benoemde. In September 1749 trouwde zij met ABRAHAM HAVERKAMP, Commies bij den Raadpensionaris en ontvanger van het zegel, welke laatste betrekking zij, in 1758 weduwe geworden, nog ruim een jaar, met vergunning der Staten mocht waarnemen. In 1769 hertrouwde zij te Middelburg met dr. JOHAN FRIEDRICH HENNERT, geboren te Göttingen, Hoogleeraar in de wiskunde enz. te Utrecht, met wien zij briefwisseling hield over wijsbegeerte

en wiskunde. Zij overleed te Utrecht aan eene beroerte den 2 Mei 1786, en haar echtgenoot gaf nog in hetzelfde jaar hare *Nagelaten gedichten* uit, waarvan WITSEN GEYSBEEK zegt: „dat de biographische lofrede curieuser is om te lezen dan de gedichten die vrij middelmatig zijn." Haar silhouet komt voor op den titel, en de kennisgeving van haar overlijden is in de collectie Zij had twee broeders PIETER DE TIMMERMAN (1728—1791), doctor in de geneeskunde en in de rechten, te Middelburg getrouwd: eerst met SUSANNA CLAUDORÉ, en als weduwnaar in 1764 met CLARA MACQUET De jongste broeder was HENDRIK DE TIMMERMAN, geboren in 1733 koopman en scheepsreeder aldaar, gehuwd met BERENDINA PAARDEKOOPER, die als weduwe trouwde met SEBASTIAAN of BASTIAAN NEBBENS.

Het is mij niet bekend, of tot deze familie behoorde een kunstschilder van denzelfden naam, omstreeks 1775 te Middelburg wonende, van wien uitvoerige en geestige teekeningen voorkomen, meestal dieren voorstellende, en van wien een drift koeien en schapen, met zwart krijt op blauw papier, zeer geroemd wordt

TINGA (EELCO). Deze bekende Hoogleeraar in de godgeleerdheid, geboren te Leeuwarden den 25 November 1762 en overleden te Groningen den 30 Juli 1828, was van 1797 tot zijne benoeming als professor, predikant te Vlissingen: vandaar dat vele zijner werken in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap zijn. Te Vlissingen zijnde, werd zijne verhandeling over het godsdienstig en zedelijk karakter van JEZUS CHRISTUS door de Maatschappij tot nut van 't algemeen met goud bekroond. In 1799 vertrok hij naar Franeker en in 1805 naar Groningen. B. GLASIUS roemt TINGA als een helder denkend godgeleerde, die zijne lessen met eenvoudige duidelijkheid voordroeg en in dezelfden geest predikte.

TJEENK (JUSTUS). Deze predikant werd geboren te Win-

terswijk den 19 Augustus 1730. Hij studeerde te Utrecht, werd predikant in 't Waal en Honswijk, en in April 1765 beroepen bij de Engelsche gemeente te Vlissingen. Daar die gemeente slechts weinig leden telde, was deze werkkring onvoldoende om den arbeidszin van den kundigen jongen man geheel te bevredigen. In de vergaderingen van de Fransche leessocieteit, even na zijne komst met twaalf leden opgericht, ging wellicht van hem het denkbeeld uit, dat trouwens overal in de lucht zweefde, om dat gezelschap uit te breiden tot eene „Maatschappij van konsten en wetenschappen." Dit gebeurde, en in Maart 1769 werd door de Staten van Zeeland het wapen en de spreuk „Non sordent in undis" erkend en „gelaudeerd." Reeds terstond werd de bedaarde, ijverige en nauwgezette TJEENK tot secretaris gekozen. De vele nog bewaarde aanteekeningen en brieven, geschreven met zijn nette duidelijke hand, getuigen van de zorg aan dat werk besteed. In 1775 werd hem als tweede secretaris toegevoegd JONA WILLEM TE WATER, predikant te Vlissingen. De bittere oneenigheden over den bouw eener Roomsche kerk in 1778 brachten ook tweespalt in het anders zoo rustige Zeeuwsch genootschap, daar de oudste secretaris TJEENK de anti-papistische beweging openlijk goedkeurde en de oproerige handelingen der Westkappelsche boeren eenigszins verschoonde; terwijl de jongste secretaris TE WATER in deze zaak vrijgeviger richting voorstond Het werd er niet beter op, toen TJEENK ook met den president mr. ISAAC WINKELMAN aan het haspelen raakte, over het bezorgen van een program der algemeene vergadering aan den eersten burgemeester, niet persoonlijk maar door een oppasser, over welke kleingeestige schending der toongevende hoffelijkheid, waarvan echter de aanleidende oorzaak in de bovengenoemde twisten moet gezocht worden, heel wat werd gewreven en geschreven. TJEENK bleef zijne betrekking vervullen tot zijn overlijden op den 22 December 1782, en van hem mag gezegd worden, dat hij als een willig werker, weinig opgemerkt en soms luttel gewaardeerd, veel

heeft toegebracht om de grondslagen van het Zeeuwsch genootschap stevig te leggen. In de verhandelingen is niet veel van hem gedrukt, doch het in elkander zetten dier stukken is doorgaans zijn werk. Een zegel des genootschaps bleef in zijn sterfhuis, en gaf vermoedelijk aanleiding tot de ongegronde familieoverlevering, dat de Prins VAN ORANJE, als beschermheer, aan de erven van dezen eersten secretaris vergunning had gegeven, om dat zegel als geslachtswapen te mogen bezigen. TJEENK was in April 1758 te Amsterdam gehuwd met MARGARETA LEUVELING (1738—1783). De portretten van dezen waardigen man en zijne echtgenoote werden in 1888 door de familie aan het Rijks museum te Amsterdam ten geschenke gegeven.

TOLLÉ (HENDRIK ANTONIE). Zijn vader HENDRIK TOLLÉ was koopman, en tot 1737 ouderling te Middelburg en behoorde tot den deftigen en gegoeden burgerstand. Zijne moeder JOSINA VAN DEINSE was eene dochter van ADRIAAN VAN DEINSE, predikant te Vlissingen (Zie VROLIKHERT *a. w*, bladz. 194). HENDRIK ANTONIE werd geboren te Middelburg in April 1729. Reeds vroeg toonde hij lust om predikant te worden en werd daartoe eerst in zijne geboortestad, en vervolgens aan de Hoogeschool te Groningen opgeleid. In 1755 werd hij predikant te Ovezande; in 1762 te Westkappel. Hier had TOLLÉ veel te kampen met het verzet tegen de invoering der nieuwe psalmberijming. Hij was er getuige van, hoe de voorzanger en zeer enkelen die liederen in de kerk zongen; terwijl de overgroote meerderheid de onhebbelijke rijmelarij van DATHEEN bleef uitgalmen, wat in zijn tijd nog slechts tot onstichtelijke verwarring, maar later tot hevige oneenigheden aanleiding gaf. Waarschijnlijk werkte die onrust mede dat TOLLÉ in 1774 een beroep naar IJzendijke aannam. In 1776 vertrok hij naar Hulst en in 1781 naar Veere. Hier bleef hij tot 1793, toen hij emeritus werd en te Middelburg op de Noordzijde van den Dam ging wonen, waar hij op den 3 Juli 1798 overleed. TOLLÉ was driemalen

gehuwd, doch zonder kinderen; eerst met PETRONELLA SOPHIA STEENAERT; vervolgens met JOHANNA MARIA VAN STEVENINCK en eindelijk met N BAERT, die hem overleefde Zijne eenige zuster werd de echtgenoote van DIRK BUYT, in 1768 predikant te Sas van Gent. In 1790 gaf TOLLÉ te Veere een bundeltje gedichten uit onder den titel: *Iets van* H. A TOLLÉ. Vooraan is zijn portret, aet. 61, met een onderschrift door FLORIMONT STIERMAN DE GRANDIA: *Een leeraar, die Gods woord ons toedient wel ter snee / vertoont hier* SCHWARTZENBACH *in 't aanschijn van* TOLLÉ. Het boekje, waarvan de rijmen weinig beduiden, heeft eenige waarde door eene geschiedenis der Rederijkers te Veere. In oude tijden waren er twee kamers: *De missende scholieren* en de ST ANNA's *kinderen*, die zich in 1530, op aandrang van ADOLF VAN BOURGONDIË, vereenigden tot één kamer met de spreuk: *In reynder jonsten groeiende*, en de zinnebeelden van leliën en acoleien; welke kamer na de omwenteling van 1796 te niet ging. Het boekje van TOLLÉ werd in *De Letteroefeningen* niet gunstig beoordeeld, waarna te Middelburg het licht zag: *Brief van een vriend aan een vriend*, *bevattende bescheiden aanmerkingen op de onbescheiden handeling van den schrijver in de Vaderlandsche Letteroefeningen van* 1791, *bladz*. 41.

In de collectie is een gedicht van TOLLÉ op eene leerrede van zijn „dierbaren leermeester" prof JACOBUS WILLEMSEN den 26 October 1773. Verder brieven aan zijn neef J. W. TE WATER als: dd. 1 December 1767 uit Westkappel, met een opgaaf over de predikanten aldaar; alsmede eene lijst der gedoopten sedert 1664. — Id. een brief uit Hulst dd 3 April 1780 over het uitgeven der leerredenen van een overleden predikant. — Id. 21 October 1780 over het beroep naar Veere — Id. 12 Januari 1793 kennisgeving van het emeritaat en voornemen om te Leiden te gaan wonen, doch met het bezwaar dat de emeriti zes maanden in Zeeland moeten vertoeven. In Mei 1793 liet hij zich weder als student in de godgeleerdheid te Leiden inschrijven.

TOLLEN (Gerard van der) Deze was, meen ik, uit Poortvliet afkomstig, waar François Willemsz van der Thollen chirurgijn was en den 1 April 1650 overleed (Ermerins *a. w.*). Gerard ging ter zee varen en werd schipper, waarna hij zich te Vlissingen vestigde, waar hij onderwijzer werd in de wiskunde, de zeevaartkunde enz. Hij heeft uitgegeven: *Zeelands cijferboek*, Vlissingen 1705, een schoolboek van grooten naam en dat herhaaldelijk herdrukt werd — *Het nieuw licht der bosschieterij*, *sijnde een volkomen onderwijzing in 't constabelsschap soo ter zee als te land.* — *Stuurmans handboek enz* In *Zelandia illustrata* is: *Nieuwe groote verbeterde paskaart van de Zeeuwse en Vlaamse banken*, *van 't land van Schouwen tot aan de Hoofden. In het ligt gebragt door wijlen* Gerrit van der Tollen *en door* Joh. Loots *opgedragen aan de admiraliteit van Zeeland* (z. j).

TOORENENBERGEN (Johan Justus van), geboren te Utrecht den 12 Februari 1822 uit Justus van Toorenenbergen (1784—1861), procureur aldaar, en Elisabeth van den Brandeler (1788—1869) uit Dordrecht. Hij ontving zijne opleiding te Utrecht en studeerde er in de godgeleerdheid van 1839 tot 1844. In laatstgenoemd jaar werd hij predikant te Elspeet op de Veluwe en trad in den echt met Elise Marie Petronella Schuyt van Castricum. In 1848 vertrok hij naar Vlissingen, waar hij tot 1865 werkzaam was. In buitengewone mate genoot hij hier de achting en liefde der gemeente, en maakte zich op onderscheiden gebied verdienstelijk. Zoo is de bouw eener nieuwe kerk, waaraan groote behoefte bestond, vooral te danken aan zijn initiatief en zijne volharding; en het daarvoor benoodigde aanzienlijke kapitaal werd grootendeels door zijn ijverige bemoeiingen verkregen. Op den 2 April 1860 werd de eerste steen gelegd en in Januari 1862 zag het licht: *Toespraak aan de Nederduitsche Hervormde gemeente te Vlissingen bij de toewijding van haar kerkgebouw aan de dienst des Heeren op* 1 *December* 1861

door J. J. VAN TOORENENBERGEN. Met leedwezen zagen dan ook velen dezen leeraar vertrekken, toen hij in 1865 benoemd werd tot Director der Utrechtsche zendingsvereeniging. Van 1869 tot 1880 was VAN TOORENENBERGEN predikant te Rotterdam, in 1878 werd hij eershalve doctor in de godgeleerdheid en in Januari 1880 Hoogleeraar in die wetenschap aan de Gemeente-Universiteit te Amsterdam, welke betrekking hij in den zomer van 1892, wegens den bereikten zeventigjarigen leeftijd nederlegde Behalve een aantal verhandelingen, vertalingen, gedichten enz. in tijdschriften en jaarboekjes heeft prof. VAN TOORENENBERGEN uitgegeven: WILBERFORCE. *Het ware Christendom.* Nieuwe uitgaaf. — *Bijdragen tot de verklaring, toetsing en ontwikkeling van de leer der Hervormde kerk*, (1852—1865). — *Eene bladzijde uit de geschiedenis der Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, 1861. — *De symb. schriften der Nederlandsche Hervormde kerk; in zuiveren kritisch bewerkten tekst*, 1869. — *De Christelijke geloofsleer. Handboek voor Middelbaar onderwijs*, 1876. — *Godsdienstige en kerkelijke schriften van* PHILIPS VAN MARNIX; *met Historische inleiding en Taalkundige opheldering*, 4 dln., 1871—1891. — *Het oudste Nederlandsch verboden Boek: Oeconomia Christiana. Summa der Godlijke Schrifture* (1523) *toegelicht en uitgegeven* (1882) — *Vaderlandsche herinneringen* (1872). — *Twee bundels kerkredenen* (1868 en 1880). — *Het wetenschappelijk karakter der Geschiedenis van het Christendom*, 1880. — LUTHER *aan de Hoogeschool*, 1883. In de werken der MARNIX-*Vereeniging* (eene verzameling van bronnen voor de geschiedenis der N.-Herv. kerk) zijn een achttal stukken door hem, gedeeltelijk in samenwerking met ds. H. Q. JANSSEN, bewerkt.

TRAPPEN gezegd BANKERT (VAN). In dit geslacht scheen, evenals in dat der EVERTSEN, erfelijk de onverschrokken heldenmoed, het kloek beleid en de merkwaardige zeemanschap, welke den roem van het Nederlandsche scheepsvolk in de zeventiende eeuw hebben gegrondvest. Er zijn elf BANKERTS

in 's lands zeedienst geweest, een als luitenant-admiraal, een als vice-admiraal en negen als kapiteins.

Joost van Trappen, waarschijnlijk afkomstig uit eenvoudigen levenskring, overleed te Middelburg in Januari 1596 en schijnt de eerst bekende van het geslacht te zijn. Zijn zoon Adriaan muntte als scheepsbevelhebber uit en sneuvelde in 1600. Een oudere broeder van dezen was Michiel van Trappen gezegd Bankert, die als kapitein ter zee van 1587 tot 1607 loffelijk diende. Hij was gehuwd met Helena Arundeus of van Riet, en hertrouwde als weduwnaar met Françoise Dorpion. Diens zoon Joos werd eerst voor een ambacht bestemd, maar zijn trek naar de zee werd zóó sterk, dat hij als gewoon matroos in dienst ging. Door trouwe plichtsbetrachting klom hij echter spoedig op en was in 1624 kapitein Hij onderscheidde zich in den strijd tegen de Duinkerksche kapers en niet minder in West-Indië als vice-admiraal van Piet Hein, wat hem den naam bezorgde van: „den geessel der Maranen, den schrik der Portugeezen." Doch ook onder Maarten Tromp maakte hij zich zóó verdienstelijk, dat de Staten-Generaal hem een gouden eerepenning en ketting toekenden ter waarde van twee duizend gulden. Bankert, zooals hij meest genoemd werd, stierf op de terugreis uit West-Indië als bevelhebber der vloot in 1647. Het Zeeuwsch genootschap bezit een oorspronkelijk portret, waarnaar door G. Looff eene fraaie afbeelding met lofwerk en rand gegraveerd is, met een gedicht van Berch. Op een ander portret ziet men een zeestrijd tegen de Duinkerkers en een bijschrift, waarin door P. J. Vos gezegd wordt:

Siet hier afgebeelt naer 't leven,
Zeelands zeemachts commendoor
Spagniens vreese, Duinkercke beven
Die in 't vechten, cloeck gaat voor.

Joos van Trappen gezegd Bankert liet uit zijn huwelijk met Adriana Jans drie zonen na: Adriaan; Joos, in 1652 als zeekapitein gesneuveld en Johan Adriaan Joosz. te

Vlissingen, omstreeks 1620 geboren Hij kwam reeds als knaap bij zijn vader aan boord en woonde een aantal zeegevechten bij. In den oorlog tegen de Zweden gedroeg hij zich zóó loffelijk, dat de Koning van Denemarken hem een kostbare keten en medaille schonk. In 1664 werd hij schout-bij-nacht; in 't volgend jaar vice-admiraal en na 't sneuvelen van JOHAN EVERTSEN in 1666 luitenant-admiraal van Zeeland. In 1678 kreeg hij zitting in den Raad der admiraliteit en overleed in 1684 Zijn stof rust in de Oude kerk te Middelburg. Hij was driemalen gehuwd, eerst met ADRIANA ITA, eene dochter van den bekenden admiraal; vervolgens met AGATHA ANTHONISD VAN DER MEERSCHE en eindelijk met JOHANNA CONSTANTIA CAU weduwe van SAMUEL BISCOP. Uit het tweede huwelijk kwam een zoon voort ADRIAAN en eene dochter JOSINA, die de echtgenoote werd van CORNELIS DANCKAERTS, Schepen en Raad te Vlissingen. Van den admiraal bestaan een aantal afbeeldingen, waarvan vier verschillende voorkomen in *Zelandia illustrata* als 1° voorgesteld als kapitein door H. UDEMANS; waaronder het familiewapen en een afbeelding van den strijd bij het eiland Hven of Ween in Maart 1669. Daaronder leest men een 12-regelig gedicht van CORNELIS UDEMANS; 2°. een portret als luitenant-admiraal naar een schilderij van H. BERCKMANS door C. HAGEN gegraveerd en waaronder SERVATIUS HASEVOET een 8-regelig gedicht schreef; 3°. een portret door A. SCHOUMAN, geteekend in 1769 naar een schilderij bij den heer PARKER te Middelburg en door J. HOUBRAKEN voor Is TIRION in koper gebracht; 4°. een afbeelding in quarto uit *Nederlandsche zeehelden.*

ADRIAAN VAN TRAPPEN gezegd BANKERT, zoon van genoemden admiraal, werd in 1672 kapitein, onderscheidde zich in vele zeegevechten en overleed in 1678. Bij zijne echtgenoote CORNELIA CAU had hij geen nakomelingen.

JOHAN VAN TRAPPEN gezegd BANKERT was een broeder van den admiraal. Hij sneuvelde als kapitein op den

13 Juli 1665 in den ongelukkigen zeeslag onder den admiraal VAN WASSENAER OBDAM. Er bestaat een portret van den „Edele manhafte" zeeheld JOHAN BANKERT, ridder, door H. BERCKMANS geteekend en door H. UDEMANS gegraveerd, waaronder een gedicht van H. BREST. Hij had tot zinspreuk: *Nobilitas sola est atque unica virtus.* In de portefeuilles over Zeeland in het archief van het Zeeuwsch genootschap komen handteekeningen en geschriften voor van onderscheiden leden van dit roemrijk geslacht.

TREYTEL (JOHANNES NICOLAAS) was predikant der Luthersche gemeente te Middelburg van 1710 tot 1737. Later omstreeks 1730 werd hij ook praeceptor der Latijnsche school tot 1741. Hij was een buitengewoon geleerd man, doch weinig geschikt voor onderwijzer. Toen prof. BURMAN in zijn Oratio bij het 150-jarig bestaan der Leidsche Hoogeschool de eer van Zeeland aanrandde, schreef TREITEL: *Celeusma Nehalenniae Zelandicae ad abstergendam inhumanitatis labem*, *nomini Zelandico aspersum a Celeb. viro* ds PETR. BURMANNO. *Hist. Prof. in Carmine publice recitato*, Mediob. 1725. (Provinciale bibliotheek van Zeeland). Vgl. N. L. LAMBRECHTSEN, *Lofrede op* DE LA RUE.

TRESEL. Het geslacht was waarschijnlijk afkomstig uit Picardië en vestigde zich vervolgens te Valenchijn. Toen deze destijds Vlaamsche stad in Maart 1567 door NOIRCARMES werd ingenomen en vele Calvinisten ter dood gebracht, week JEAN TRESEL naar Walcheren, waar hij in het huwelijk trad met ELISABETH DE LA RUE, mede uit genoemde stad afkomstig. Uit Zeeland verspreidde zich de familie door de Noordelijke Nederlanden. VROLIKHERT deelt mede, dat mr. GALENUS TREZEL BEVERS, schepen en raad te Middelburg (gehuwd met PETRONELLA MARIA RADERMACHER), een geslachtsregister bezat, dat echter blijkbaar onvolledig was. DANIEL TRESEL was eerste klerk der Algemeene Staten in den Haag, en in

1618 hadden er te zijnen huize vergaderingen plaats van regeeringsleden uit Holland om te beraadslagen over de toenemende macht van Prins MAURITS. Na den dood van OLDENBARNEVELT verliet TRESEL het land, en werd bij afwezigheid tot boete en gevangenis veroordeeld, wellicht omdat men meende, dat hij de geheimen der griffie aan anderen verklapt had. SAMUEL TRESEL was predikant, eerst te Colchester in Engeland en in 1686 te Vlissingen, waar hij in Januari 1709 overleed. Hij was gehuwd met JOHANNA VAN HEYST, als zijne weduwe hertrouwd met prof. BIERMAN te Middelburg, eene zeer gegoede vrouw, maar van een lastig humeur; waaraan genoemde hoogleeraar door zijn eerste vrouw echter gewend was, van wier handelingen te Herborn DE LA RUE vermakelijke staaltjes meedeelt Terzelfder tijd woonde DANIEL TRESEL te Middelburg. Hij was een vaardig rijmer en schreef een aantal lofdichten, bruiloftsliederen en lijkzangen, meerendeels berijmde schriftuurplaatsen en zedelijke bespiegelingen. Doctor GALENUS TRESEL, geboren te Middelburg, waar hij burgemeester werd, was een bekend geneesheer en een man van niet weinig invloed. In de pamfletten uit het begin der achttiende eeuw wordt hij doorgaans „de baviaan" genoemd. Hij plaatste een dichterlijk bijschrift onder het portret van VAN DE VOORDE. Zijn zoon was ook med. doctor te Middelburg en is bekend door zijn geschrift tegen dr. LEENDERT STOCKE. Hij was gehuwd met CATHARINA ELISABETH CHRISTIAANSE, van wie DE LA RUE schrijft „dat zij een ongeblanket leven leidde als een andere DORCAS, en op den 23 December 1735 in den ouderdom van ruim vijf en dertig jaren zeer triomfantelijk stierf."

Van deze familie zou hier geen gewag zijn gemaakt, indien niet in de collectie enkele handteekeningen enz bewaard werden, afkomstig van prof. TE WATER.

TROMP (FEYS JACOBUS VAN WINTER). Op den 21 Januari 1761 werd te Vlissingen gedoopt: F. J. WINTER, geboren uit WILLEM GELLIUS WINTER en MARIA JACOBA PASTUREL.

Later noemde hij zich VAN WINTER, nam den naam TROMP aan en beweerde af te stammen van den beroemden admiraal Reeds vroeg gaf hij opgewonden proeven van dichterlijken aanleg. In 1792 zag te Dordrecht het licht: *Vlissingen in zangen* (doch meest proza) 1e stuk, dat beoordeeld werd in de *Vaderlandsche Bibliotheek* (1795) In hetzelfde jaar werd uitgegeven: *Lierzang bij het afsterven van den admiraal* JOHAN ARNOLD ZOUTMAN, Dordrecht 1793. — *Elegie ter gedachtenis van* S. VAN SCHAAK, *waarachter een kort verslag van het te Leiden met dien student gebeurde*, 2e druk. Nog meer opgang stelde hij zich waarschijnlijk voor van den *Lierzang aan het grootmoedige Fransche volk bij deszelfs intocht in de Vereenigde Nederlanden*, Leiden 1795. — VIRGINIA, *of de herstelde vrijheid. Treurspel niet vertaald*, den Haag 1795. Beoordeeld in de *Vaderlandsche Letteroefeningen van* 1795. In 1794 liet hij zich als student te Leiden inschrijven, en in 1796 werd hij, met den rang van 2e luitenant, regiments-schrijver bij het leger. Een onderzoek naar zijn later wedervaren zou dezen rijmelaar in de algemeene schatting niet doen winnen.

AUGUST ELISA TROMP werd geboren te Zierikzee den 12 Maart 1801, uit een geslacht sedert eeuwen in Schouwen gevestigd. Zijn vader was in den Franschen tijd raad in het bestuur van het 3e arrondissement; later in de stedelijke regeering te Zierikzee en president der directie van den polder Schouwen. TROMP kwam reeds vroeg bij den scheepsbouw, werd constructeur der marine, eerst te Rotterdam en in Mei 1826 te Vlissingen, waar hij als Hoofdingenieur vele dier fraaie oorlogsschepen liet bouwen, die toen, ook in het buitenland, aan de Nederlandsche marine een goeden naam verschaften. Met den persoonlijken rang van luitenant-kolonel is hij ook commandant geweest der schutterij aldaar. Hij was gehuwd met MARIA ANNA ELISABETH HARTOGH, geboren in 1804 te Delft. Deze te Vlissingen algemeen geachte man vertrok in Maart 1850 naar Amsterdam, waar hij echter niet overleden is. TROMP heeft o a. in 1851 in de *Verhandelingen van het zee-*

wezen geschreven: *Geschiedkundig overzigt van den aanleg en de gemaakte veranderingen aan het dok der marine te Vlissingen*

TSEERAERTS, 'T SEERAETS, SERAETS. De familie was uit Brabant afkomstig en vooral te Antwerpen en Brussel in hoog aanzien. J. W TE WATER deelt uit de aanteekeningen van den baron VAN SPAEN mede, dat JACOB TSEERAERTS drost te Breda was, en gehuwd met MARIA VAN DE WERVE. Hieruit kwamen verscheiden kinderen voort, ook een zoon, die ANTONIE werd gedoopt, doch zich JERONIMUS noemde, en JHEROSME schreef. Deze ging vroeg in den krijg, teekende het Verbond der Edelen, en sloot zich aan bij den Prins VAN ORANJE, die hem tot zijn stalmeester aanstelde, en menigmalen gebruikte voor geheime zendingen, o. a. naar Engeland, waarbij moed en beleid te pas kwamen Scherpzinnig schijnt hij niet te zijn geweest, en meer een onverschrokken soldaat dan een talentvol bevelhebber, en L. P. VAN DE SPIEGEL, zijne aanslagen op Goes besprekende, noemt hem "een dolleman." Toen Vlissingen op 6 April 1572 het Spaansche juk had afgeworpen, zond de Prins uit den Briel op 27 April zeven schepen met krijgsvolk naar de stad onder bevel van TSEERAERTS Dat was juist een taak voor dien man en vroolijk liet hij langs de straten en door de naburige dorpen, ten spijt van het Spaanschgezinde Middelburg, klinken: "Slaet opten trommele van dirredom deyne. Vive le Geus, is nu de leus."

Tevergeefs beproefde hij den magistraat van Veere over te halen het voorbeeld van Vlissingen te volgen, wat op den 4 Mei door JACOB SYMENS DE RYK, zonder veel strijd, werd verricht, zoodat op dien dag 't Oranje, blanche, bleu aan de Meiboomen der beide frontiersteden van Walcheren wapperde TSEERAERTS werd aangesteld tot gouverneur van het eiland, doch bleek ongelukkig in zijne krijgsondernemingen. Eene poging om Brugge te verrassen en den hertog VAN MEDINA CELI op te lichten, mislukte evenzeer als een aan-

slag op Zuid-Beveland, en daar er van verraad gefluisterd werd, en algemeen geklaagd over zijn ruwheid en onhebbelijk geldbeheer, (zie GACHARD, *Corresp. de* GUILLAUME *etc*. dl. III, bladz. 60), sloot de regeering van Vlissingen voor hem en zijne benden de poort. Hij legerde zich daarop in de duinen bij Zoutelande, en PHILIPS DE LANNOY, heer van BEAUVAIS, poogde hem daar met Spanjaarden uit Middelburg te verrassen. Waarschijnlijk niet ver van den ouden wachttoren, waarvan de overblijfselen in 1822 uit de duinen te voorschijn kwamen, had een woedende strijd plaats, waarin de dapperheid van TSEERAERTS' soldaten zegepraalde en de Spanjaarden met groot verlies naar Middelburg moesten vluchten. Hij kwam nu weder in Vlissingen, doch na vergeefsche pogingen om Goes te winnen, dat door MONDRAGON werd ontzet, en het mislukken van een aanslag op Arnemuiden, achtte de Prins het geraden om TSEERAERTS van zijn bewind te ontheffen en den baljuw JACOB SMIT VAN BAARLAND tot gouverneur aan te stellen. TSEERAERTS vertrok naar Medemblik, waar de Stadhouder zich ophield; beweerde dat hij belasterd werd, en daagde ieder uit om in het bijzijn van den Prins te herhalen wat men achter zijn rug fluisterde. Niemand verscheen, en WILLEM VAN ORANJE maakte geen zwarigheid om hem in dienst te houden. Bij het beleg van Haarlem onderscheidde hij zich door onverschrokkenheid, en schijnt zich ook door pogingen om met duiven de gemeenschap te onderhouden verdienstelijk te hebben gemaakt (*Navorscher* I, bladz. 8). In het najaar van 1575 werd aan TSEERAERTS het bevel opgedragen over het pas veroverde Geertruidenberg. Bij een oploop der soldaten, die de kerken wilden plunderen om soldij te erlangen, kwam TSEERAERTS tusschenbeiden en werd in de worsteling gedood. Hij is ongehuwd gebleven. Zie TE WATER, *Verbond der Edelen enz.*

TUINMAN (CAROLUS), teekende zich ook wel TUYNMAN. De familienaam, waaruit echter als een ambachtsnaam geen

verwantschap te besluiten is, kwam in Zeeland meermalen voor. In de kerk te Veere lag de zerk van ABRAHAM TUYNMAN, kapitein ten oorloge bij de admiraliteit van Zeeland, overleden in 1635, en van zijne echtgenoote LEUNTJE BASTIAANSE (overleden 1658). JOHAN TUINMAN (soms ook genoemd THUYNEMAN) liet in 1738 te Middelburg de huizen achter de Oostkerk met het uitzicht op den Singel, thans nog als de Nieuwe huizen bekend, bouwen, doch ik geloof niet dat deze metselaar familie was van den predikant. CAROLUS TUINMAN werd in 1660 te Maastricht geboren. Vier en twintig jaren oud, werd hij proponent bij de Classis van Walcheren, en den 28 Maart 1685 beroepen te St. Kruis in Staats-Vlaanderen. Van daar vertrok hij in April 1687 naar St. Maartensdijk, en werd in Mei 1691 naar Goes beroepen, van waar hij in November 1699 te Middelburg bevestigd werd, waar hij tot zijn overlijden, op den 5 November 1728, werkzaam bleef. Zijn ambtgenoot JAC. LEYDEKKER hield over hem eene rouwpredikatie en aan de classicale weduwbeurs schonk hij een legaat van 600 gulden.

TUINMAN was een geleerd, maar, naar het schijnt, hartstochtelijk man. Uit zijn werken over taal- en letterkunde blijkt veel omvattende wetenschap. Zijn *Fakkel der Nederduytsche taal*, in 1722 te Leiden uitgegeven, werd in 1731 door JOHAN HUIBERT JUNGIUS vervolgd. Dit boek maakte veel opgang, en zou blijvende waarde hebben gehad, indien het niet op een wankelenden bodem ware gebouwd. Zijne *Nederlandsche spreekwoorden*, in 1726 uitgegeven, hoewel verbazend breedsprakig, bevatten menige scherpzinnige opmerking. Zijne dichtwerken kenmerken zich eveneens door niets bijzonders en zijn zelfs middelmatig in dien weinig beduidenden tijd. Het zijn meest uitvoerig berijmde, doorgaans vergeestelijkte bijbelplaatsen, of alledaagsche dingen, behandeld zonder eenige verheffing, maar keurig net en glad gepolijst. In 1709 gaf hij te Utrecht uit: *Mengelstoffen van vele Christelijke gezangen;* verder *Zielsverlustiging, uitgegalmd in uitgelezen mengelstoffen, enz.*,

Amsterdam 1716; *Liederen Sions; Nederduitsche poëzie*, Middelburg 1718; *Geestelijke gezangen*, met zangnoten; *Rijmlust*, Middelburg 1728. Ook heeft TUINMAN enkele godgeleerde werken in streng Voetiaanschen geest het licht doen zien, o a over: *Het boek* JOB; alsmede *Keurstoffen der Heilige schriften* en *Predicatiën over den Heidelbergschen catechismus*, welke te Amsterdam van 1739 tot 1744 zijn herdrukt. Meer echter dan door dien arbeid, is deze predikant bekend gebleven, wegens „den fellen ijver," waarmee hij tegen andersdenkenden te velde trok Dit bleek reeds in 1712, toen hij te Middelburg uitgaf: *Rommelzoo van allerlei Paupsch Heiligdom, door* J. KALVIN, *nu op nieuw tegen het vermuffen in de Nederlandsche zon te verluchten gespreid*, maar sterker nog werd hij geprikkeld door afkeer tegen de zoogenoemde Hattemisten en Spinozisten. Toen het gedenkteeken van laatstgenoemden denker in 1880 te 's-Gravenhage onthuld werd, begon prof. J. VAN VLOTEN zijne redevoering met eene herinnering aan een uitdrukking van TUINMANS haat. In den Middelburgschen kerkeraad was deze predikant de aanvoerder der vervolgers van mr. JACOB ROGGEVEEN en diens boek: *De val van 's werelds afgod.* TUINMAN rijmde eens:

„Geen Heiden, Jood of Turk spreekt in dit gruwelschrift
Ik zwijg, geen Christen, maar een monster, stopt uw ooren,
Zelfs in den afgrond laat zich zulk een taal niet hooren,
Schrik dan, o, Wereld, voor dat doodelijk zielsvergif."

Op voorstel van hem en zijne geestverwanten, werd dan ook de stadsregeering, die in Maart 1714 reeds eenige als libertijnsch veroordeelde boekjes op een schavot door beulshanden had doen verbranden, zes jaren later verzocht „om met ernst en kracht en op alle mogelijke wijs den zielverdervenden kanker der leer van VAN HATTEM uit te roeien, opdat de zoo schrikkelijk gehoonde goddelijke majesteit, door strenge wraakoefeningen over ons vaderland, zich zelf niet verheerlijke, waarvan de door het hemelvuur afgebrande abdijtoren in Augustus 1712 reeds een voorproef had gegeven" In Sep-

tember 1718 en in Juni 1719 vroeg de kerkeraad aan de Staten om den Hattemistischen burgemeester van Arnemuiden PIETER WILTSCHUT af te zetten, en te gelijk om aan de medicinae doctoren, welke dergelijke gevoelens waren toegedaan, te verbieden de praktijk uit te oefenen De titels der strijdschriften van TUINMAN weerspiegelen den inhoud en de bittere overdrijving In 1714 gaf hij uit: *De heillooze gruwelleer der vrijgeesten*, een boekje nog in hetzelfde jaar herdrukt In het volgend jaar: *Shibboleth, of leugen en bedrog van den vermomden vrijgeest* MARINUS BOOMS. Hij droeg dit aan de Staten van Zeeland op, die hem 25 £ Vl. tot vereering schonken, doch tegelijk besloten geen opdrachten meer aan te nemen, tenzij er te voren in gekend. In 1717 volgde: *Het helsche gruwelgeheim der heillooze vrijgeesten. De liegende en bedriegende vrijgeest ontmaskerd enz.* Of de *Sleutel tot de boeventaal der vrijgeesten*, in 1736 uitgekomen, van TUINMAN afkomstig is, is mij niet gebleken. Nog in 1781 zag te Vlissingen het licht: *Nagelaten Mengelstoffen van* CAROLUS TUYNMAN, uitgegeven door mr. JAN REIJNVAAN met eene voorrede van ds. W. KIMYZER. De opgaaf zijner geschriften komt voor in ARRENBERG, *a. w.*

TULLEKEN. Van dezen, uit Gelderland afkomstigen stam, waren reeds in het laatst der zestiende eeuw telgen in Zeeland gevestigd In 1599 behoorde RICHARD TULLEKEN of TULLEKENS onder de aanzienlijkste ingezetenen van Middelburg. Omstreeks 1619 vestigde zich DANIEL TULLEKEN uit Arnhem als wijnhandelaar te Middelburg, waar hij in den echt trad met LAURENTIA DE VOS. Zijn broeder GERARD, mede uit Arnhem, huwde in 1616, als weduwnaar van SUSANNA DE VOS te Veere, met ANTONIA PIERENS van Diest, weduwe van EMANUEL OLYPHANT. In de zeventiende eeuw kwam dit geslacht meer en meer onder de regeeringsfamiliën. SMALLEGANGE, die het wapen opgeeft, vermeldt de afkomst uit Vlaanderen, wat deze schrijver doorgaans doet wanneer hij het

spoor bijster is. DANIEL TULLEKEN was van 1704 tot 1726 ontvanger-generaal van Zeeland, welke winstgevende post hem tot een vermogend man maakte. Hij kocht de ambachtsheerlijkheid Melis- en Mariekerke, welke tot 1793 in de familie is gebleven. HENRY SOMER TULLEKEN (1692—1742) was burgemeester te Middelburg en schijnt een best man te zijn geweest PIETER DE LA RUE, zijn gemeenzame vriend, roemt diens gaven van hoofd en hart, en verhaalt tevens een geestverschijning, welke in die familie plaats vond Mr. DANIEL TULLEKEN heer van Melis- en Mariekerke, was Burgemeester te Middelburg en Gecommitteerd in de Staten-Generaal. Hij was een vermogend beschermer der uit Duitschland en Frankrijk verdreven protestanten, waarvan sommigen zich vestigden op zijne goederen te Meliskerke en op zijne buitenplaats onder Oostkappel (deel I, bladz 225) Ook kunsten en wetenschappen deelden in zijne vrijgevigheid en in 1779 schonk hij duizend gulden aan de Hoogeschool te Harderwijk om daarvoor boeken aan te koopen (prof. H. BOUMAN, *a. w.* bladz. 374). Bij de invoering der nieuwe psalmberijming liet hij in 1776 op zijne kosten, te Middelburg een keurigen druk vervaardigen, waarin ook het zoogenoemde boek van DAVID berijmd is opgenomen. Een, in satijn gebonden exemplaar, versierd met zijn wapen en op de snede beschilderd, is in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap. Een op hem betrekking hebbende, op satijn gedrukte staalgravure door P. W. VAN MEGEN, naar eene teekening van H. SCHOUMAN, waarop MINERVA, omgeven door de zinnebeelden van schilder- en beeldhouwkunst, wordt beschreven in *Navorscher* 1888, bladz 190. TULLEKEN was een onbekrompen voorstander van het Natuurkundig gezelschap te Middelburg, en behoorde onder de leden, die in 1780 aan LEENDERT BOMME een eerepenning aanboden. De ijverige man gebruikte niet tevergeefs tot spreuk *Repos ailleurs;* welke ook nog als gevelsteen zichtbaar is op een hem toekomend huis achter den Abeele, welke hofstede daarom ten onrechte wel eens voor eene bezitting van PHILIPS VAN MARNIX is gehouden.

TURCQ. De familie, waarvan bijzonderheden voorkomen in *Navorscher* 1873 en 1874, was, volgens SMALLEGANGE, afkomstig uit Overijsel, doch in de zestiende eeuw meest gevestigd te Bergen-op-Zoom en later te Tholen, Middelburg enz. In Februari 1572 was JEHAN TURCQ stadhouder over het kwartier van Walcheren, namens den Rentmeester van Zeeland PHILIBERT VAN SEROOSKERKE; in October van hetzelfde jaar werd hij, tijdens het beleg, aangesteld tot baljuw der stad Middelburg, welke aanstelling een jaar later door den gouverneur CHRISTOFFEL DE MONDRAGON is bevestigd. Een halve eeuw daarna was Doctor PASSCHASIUS TURCQ burgemeester van Bergen-op-Zoom, toen die vesting van 18 Juli tot 3 October 1622 door de Spanjaarden belegerd werd. Hoe verdienstelijk hij zich maakte en herhaalde malen gevaarlijke reizen deed naar den Haag en elders, wordt medegedeeld in: *Bergen op den Zoom beleghert en ontleghert*, Middelburg 1623, beschreven door de drie predikanten LAMBERTUS DE RYCKE, NATHAN VAY en JOB DU RIEU. In 1645 werd te Middelburg uitgegeven: *Beschrijving van Bergen-op-Zoom door* L. TURCQ en Is GRUTERUS. In de oude kerk te Middelburg hing het op SMALLEGANGE's *Wapenkaart* afgebeelde wapen van TURCQ met de kwartieren DE LANGE, POTTEY, HOREMANS, VAN VRYBERGHE en VAN NAARSSEN. De drossaard van Oudenbosch HENDRIK TURCQ trouwde met DANA VAN VRYBERGHE, waaruit JUSTUS TURCQ, schepen te Bergen-op-Zoom, gehuwd met MARGARETA HOREMANS. Hun zoon FRED. TURCQ, eerst burgemeester te Bergen-op-Zoom en later te Tholen, waar hij in 1727 overleed, trouwde met MARIA VAN VRYBERGHE, waaruit JUSTINA PASSCHASIA, huwt PIETER VAN ROSEVELT. JOHAN TURCQ burgemeester te Tholen, overleden in 1748, huwde met PETR^A DOROTHEA, dochter van PIETER POTTEY, gouverneur van Curaçao en ELISABETH VAN NAARSSEN. Hun zoon WILLEM HENDRIK TURCQ, gecommitteerde raad van Zeeland, trouwde CATHARINA DE LANGE.

TURCQ (Pierre le). Deze zeeman was waarschijnlijk afkomstig uit Duinkerken en kwam te Vlissingen bij het uitbreken van den oorlog met Engeland in 1781, waar de reeders Nortier hem het bevel toevertrouwden van een klein maar vlug sloepscheepje, gewapend met veertien stukken In September 1781 stak le Turcq hiermede in zee. Geholpen door zijn kennis van de Noordzee, waarschijnlijk vroeger als visscher en smokkelaar opgedaan, gelukte het hem om in enkele dagen vier rijkgeladen koopvaarders te nemen. Door Engelsche oorlogsfregatten opgespoord, werd hij zoodanig vervolgd, dat hem niets anders overschoot dan om de sloep bij 's-Gravezande op strand te zetten, waar zij door de branding werd stukgeslagen. Te Vlissingen werd spoedig een ander schip van 18 stukken en 54 man voor hem in gereedheid gebracht. Met De Vlissinger kort daarna in zee gestoken, maakte hij verscheiden prijzen en haalde op de reede van Dover een brik en een sloep weg uit een aantal koopvaardijschepen, die daar onder bescherming van zes sterke fregatten lagen. Na een paar gevechten met oorlogssloepen, die hij tot wijken dwong, liep hij te Vlissingen binnen, waar hij met gejubel ontvangen werd De reeders, die hij wel drie ton voordeel had bezorgd, schonken den onverschrokken zeeman een eeresabel, bij zijn portret afgebeeld, en de stedelijke regeering voegde daarbij een zilveren degenplaat met het wapen der stad. Een nieuw buitengemeen snelzeilend en sterk vaartuig De Zeeuw werd nu voor le Turcq gebouwd, en met groote verwachting werd een nieuwe kruistocht ondernomen. Deze bracht teleurstelling. Een bekend Engelsch fregat The defiance kwam den kaper op spoor, aan ontzeilen was niet te denken en er volgde een verwoed gevecht, waarin op De Zeeuw 21 dooden en 17 gewonden vielen, eer de vlag gestreken werd. Le Turcq die drie kwetsuren bekomen had, werd met de overige bebemanning krijgsgevangen naar Engeland gevoerd, waar zijne wonden wel geheeld werden, doch hij bleef misvormd. Na zijn herstel gelukte het hem te ontsnappen, en hij kwam

te Vlissingen, waar de reeders hem een nieuw schip beloofden, dat echter nog niet gereed was, toen de vrede van Parijs den 10 Mei 1784 aan de vijandelijkheden een einde maakte. De verdere lotgevallen van dezen stoutmoedigen zeeman zijn mij onbekend gebleven. Zijn zwerftochten worden verhaald in: *Beknopte beschrijving der beruchte kruistogten van den onverschrokken en beroemden zeeheld* PIERRE LE TURCQ *met het kaperschip De Vlissinger, gedurende den oorlog met de Engelschen in de jaren* 1781 *en* 1782, Rotterdam 1784, 8°. Een portret van hem, door J. PERKOIS in 1782 naar het leven geteekend, en door PIETER WILLEM VAN MEGEN gegraveerd is in *Zelandia illustrata.* Zie ook over hem het *Nieuws van den dag* van 15 Augustus 1881.

TUYLL VAN SEROOSKERKE (VAN). Het genoemde geslacht heeft, gedurende bijna drie eeuwen, eene merkwaardige plaats ingenomen in de geschiedenis van Zeeland. Oorspronkelijk uit de Betuwe, vestigde zich, omstreeks het midden der veertiende eeuw, een door de oorlogen uit Gelderland verdreven lid der familie, REINIER (RENGER) VAN TUYLL, in de buurt van Steenbergen (Noord-Brabant). Een zijner zonen PIETER RENGERSZ., verhuisde naar het naburige Schouwen, waar hij in 1398 huwde met de erfdochter van den ridder LODEWIJK VAN ZUIDLAND, dus genoemd naar een aanzienlijk ambacht met verscheiden dorpen, welke in den loop der eeuwen buitengedijkt en vergaan zijn, zoodat er later slechts een strook poelen en moerassen van die uitgestrekte bezitting overbleef. VAN TUYLL kreeg den naam van „de jonker met het witte paard," en moest in oorlogstijd zijn leenheer den graaf met twee ruiters op eigen beurs dienen. Hij overleed in 1417. Toen in 1483 door koop van de grafelijkheid het ambacht Serooskerke in de familie kwam, noemde de eigenaar zich, gelijk gebruikelijk was, naar die heerlijkheid. Door DE LA PALMA en anderen is wel eens getwijfeld aan die afkomst uit Gelderland; doch door VAN GRIJPSKERKE en anderen is

de waarheid afdoend bewezen. Pieter Hugenszoon (van Tuyll) van Serooskerke, geboren te Zierikzee in 1430, was van 1476—1485 Rentmeester Beooster-Schelde en werd als een ervaren staatsman door Hertog Philips in 1458 in gezantschap naar Engeland gezonden. Hij was gehuwd met Cornelia van Haamstede en hertrouwde als weduwnaar in 1464 met Hadewich van Maalstede. Zijn zoon Jacob van Serooskerke was Heer van Serooskerke, Moermont en Welland, baljuw van Zierikzee, en ook in 1530 korten tijd van Middelburg. (Zie de Stoppelaar, *Oud archief*). Hij was gehuwd in 1499 met Jacqueline van den Eynde, en hertrouwde als weduwnaar met Agatha Henderiksd. van Wissekerke, de schatrijke weduwe van Joost van der Hooge. Op het slot Moermont vindt men nog dit opschrift: Jacob van 's Heroitskercke's wyf goede saken, deden Moermont derde werf nieuwe maken a° 1513. Hij overleed den 17 Januari 1531 te Zierikzee, en boven zijn graf in de St. Lievenskerk werd een wapenbord met opschrift gehangen, waarvan eene afbeelding in *Zelandia illustrata* voorkomt. Daarin is ook eene teekening van het geschilderde glasraam in de bontwerkers- of van Tuylls-kapel in dezelfde kerk; welke versiering in 1517 op last van Jacob werd begonnen, en die zijn zoon Hieronimus liet voltooien. Deze, na het sneuvelen van zijn broeder, de oudste zoon, werd geboren in 1510, uit Jacqueline van den Eynde. Gezond naar lichaam en geest, beschaafd en vermogend, werd hij een der invloedrijkste edelen van Zeeland, en kreeg bij akte van den 22 Augustus 1556 van den Keizer erkenning, dat zijne voorzaten den naam van van Tuyll voor dien van Serooskerke hadden verwisseld. Hij was Heer van Serooskerke, Welland, Moermont, Stavenisse en St. Annaland. Van 1534 tot 1564 was hij Rentmeester Beooster-Schelde; van 1547 tot 1562 Burggraaf van Zeeland, Luitenant-admiraal, en Gouverneur van Bergen-op-Zoom, waar hij den 30 Mei 1571 stierf, en onder een fraaie blauwe zerk op het hooge choor te Bergen begraven

werd. (*Zelandia illustrata* dl. I, bladz 101). JERONIMUS was een getrouw aanhanger van den Koning van Spanje, en zeer gezien bij het Hof, zoodat hij in 1549 naar Reimerswaal werd afgevaardigd om tegenwoordig te zijn bij de huldiging van Prins PHILIPS als toekomstig erfheer van Zeeland, waardoor zijn wapen ook voorkomt op het daarvan in het Zeeuwsch genootschap bewaarde wapenbord. In 1558 werd te zijner eer een penning geslagen, afgebeeld in VAN LOON, dl. I. Op de voorzijde is zijn borstbeeld in profiel, en de keerzijde vertoont eene vrouw met eene kelk als het zinnebeeld des geloofs, en de spreuk: Dum spiritus hos regit artus. Uit zijn huwelijk met ELEONORA MICAULT (overleden 1581) kwamen voort drie zonen en vier dochters.

PHILIBERT VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE, oudste zoon van HIERONIMUS, wordt menigmalen, zelfs door DE LA RUE, met zijn vader verward. Geboren in 1539, werd hij in 1562 burggraaf van Zeeland en was van 1563—1578 rentmeester Bewester-Schelde; in welke betrekking hij in 1569 het nieuw gebouwde arsenaal of zeemagazijn te Veere moest nazien en goedkeuren. In 1562 werd hij voor de helft, en in 1578 geheel eigenaar van het uit den insolventen boedel van MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIË afkomstige kasteel Popkensburg. Evenals zijn vader was PHILIBERT een vurig aanhanger van den koning van Spanje, en woonde, namens dien vorst, in 1561 te Middelburg bij de wijding van NICOLAAS DE CASTRO tot eersten bisschop van Middelburg. Hij volgde zijn vader op als gouverneur van Bergen en was een der ontwerpers en uitvoerders van den vermaarden tocht naar Duiveland op den 28 September 1575. (Vgl. VAN DE VELDE, *Jubelfeest*, Bijl. I, bladz 195). PHILIBERT overleed te Antwerpen in 1579, nalatende vier zonen en drie dochters. Er bestaat een portret van hem, a° 1570, aet. 31, dat in 1784 door H. POTHOVEN gegraveerd, werd uitgegeven. Zijne weduwe CATHARINA SANDELIN VAN HERENTHOUT, hertrouwde met jhr. WILLEM VAN CATS, een vriend van den Prins VAN ORANJE,

en een voorstander der Hervorming. Haar dochter bij PHILIBERT huwde ABEL VAN CATS een jongeren broeder van haar echtgenoot. Naar mr. M. F. LANTSHEER meent, hebben die huwelijken waarschijnlijk aanleiding gegeven tot den overgang der familie naar de Staatsche en Hervormde zijde. De oudste zoon HIERONIMUS VAN TUYLL, overleden in 1605, trouwde HENRICA GERRITSD. (OEM) VAN WYNGAARDEN, waaruit een zoon PHILIBERT, die in 1612 ook Heer van Serooskerke in Walcheren werd. Deze huwde met VINCENTIA MAGDALENA VAN SWIETEN en als weduwnaar met CORNELIA ELISABETH VAN REEDE. In de kerk van Serooskerke (W.) is een fraai gebeitelde gedenkzerk met 18 wapenschilden, boven het graf van de eerste echtgenoote, overleden in September 1629. Omstreeks 1640 werd PHILIBERT beschreven in de ridderschap van Utrecht en is in 1661 overleden.

HENDRIK VAN TUYLL, geboren 1582, de tweede zoon van PHILIBERT en CATHARINA SANDELIN was Heer van Stavenisse en Rijnhuizen, Gecommitteerde Raad van Zeeland en daarna lid van den Raad van State in 1625. Meer dan eens vergezelde hij gezantschappen naar vreemde Hoven, doch als ambassadeur, gelijk SMALLEGANGE schrijft, heb ik hem niet gevonden. Hendrik was gehuwd met JACOBA (OEM) VAN WYNGAARDEN, zuster van zijns broeders huisvrouw. In de verhandeling van WILLEM TE WATER over *Zeeuwen door geleerdheid lofwaardig* (*Archief* 1859) wordt HENDRIK als een in geschiedenis en andere wetenschappen uitnemend man geprezen, waarom de Zeeuwsche edelen hem kozen om met Prins MAURITS over hunne, naar zij oordeelden, miskende belangen te onderhandelen, wat na jaren lang beraadslagen tot eene overeenkomst voerde, die in 1625 door de meeste edelen werd goedgekeurd. Ook WILLEM VAN GOUDHOEVEN erkent met waardeering de hulp van den geleerden VAN TUYLL, ondervonden bij het samenstellen der *Kroniek van Holland enz* Er bestaat een portret van hem door SCHILLEMANS en door CHRISPYN DE PAS gegraveerd (*Zelandia illustrata*). Zijn zoon RENÉ,

Heer van Stavenisse en Rijnhuizen, werd in 1640 in de Ridderschap van Utrecht beschreven.

PHILIBERT VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE was de vierde zoon van PHILIBERT, en een jongere broeder van HENDRIK voornoemd. Hij was ridder, Heer van Tienhoven, Maalstede, Kapelle enz. WILLEM TE WATER noemt ook hem een kundig man, die een bijzonder fraai wapenboek van Zeeuwsche edelen bezat, dat met zorg werd bijgehouden. VAN TUYLL werd vooral besproken, toen hij als lid van Gecommitteerde Raden, in November 1626 met zijn collega in de Staten GILLIS VAN WATERVLIET zulke hooge woorden kreeg, dat de heeren, uit de abdij komende, op het steenen pad bij de beurs, tot spot der voorbijgangers, handgemeen werden, zoodat er een chirurgijn en apotheker aan te pas moesten komen. De Staten namen deze zaak hoog op, en aan WATERVLIET, werd als „aanlegger der querelle," een akte tehuis gezonden, waarbij hem voor drie jaren het bijwonen der vergaderingen, met de gevolgen van dien, werd ontzegd. VAN TUYLL overleed den 23 April 1639 en zijne vrouw ANNA VAN HEER-JANSDAM den 23 Februari 1643. Beider stof rust onder een fraai gedenkteeken in de kerk te Kapelle, waarop hun afbeeldingen en zestien wapenschilden. PHILIBERT had twee zonen:

PIETER VAN TUYLL, geboren in 1607, heer van Maalstede, Kapelle en Heer-Jansdam. Hij werd lid van den Raad van State, en trouwde met MARIE LOUISE VAN LIER, waaruit drie dochters. Dit gaf aanleiding, dat vele zijner aanteekeningen en boeken uit de familie in andere familiën zijn verspreid. Hij overleed den 9 April 1658, en werd ter aarde besteld te Kapelle, waar een gedenkbord met opschrift en 32 kwartierwapens nog boven zijn graf hangt. Zijne weduwe hertrouwde in Juni 1659 te Deurne met JOHAN VAN BRAKEL en overleed in 1680.

HIERONIMUS VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE, de broeder van PIETER bovengenoemd, werd geboren in 1609.

Hij was Heer van Tienhoven en Stavenisse, waar hij omstreeks 1640 een fraai heerenhuis liet bouwen. In jonge jaren schijnt hij in krijgsdienst te zijn geweest, vervolgens Gecommitteerde Raad, en omstreeks 1660 baljuw van Veere, waar hij den 22 April 1669 overleed. Eerst was hij gehuwd met ANNA VAN LIER, en als weduwnaar met MARGARETA HUYSSEN, naar wie de in 1658 bedijkte Margaretapolder onder Stavenisse genoemd werd. Zijne weduwe liet door den vermaarden beeldhouwer ROMBOUT VERHULST een kostbare graftombe beitelen in de kerk te Stavenisse, waarop zijne levensgroote beeltenis en twee en dertig kwartierwapens. (*Zelandia illustrata*, dl II). Zij hertrouwde eerst met den graaf VAN DOHNA en vervolgens met ADRIAAN GUSTAAF graaf VAN FLODORFF.

Uit JAN VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE, derden zoon van HIERONIMUS en ELEONORA MICAULT, en gehuwd met LOUISE ZEGERS VAN WASSENHOVEN, overleden in 1615, kwamen drie zonen voort: ALEXANDER heer van Serooskerke in Schouwen; HENDRIK heer van Welland en Kattendijke, die in krijgsdienst ging. Hij werd Kommandeur van Philippine en onderscheidde zich door moed en beleid, toen de Spanjaarden op 8 Mei 1635 die sterkte poogden te verrassen; doch, ook door tijdige hulp, met groot verlies werden afgeslagen. Hij huwde in 1625 met JOSINA VAN SWIETEN en als weduwnaar in 1639 met JOHANNA VAN HARDENBROEK. Bij zijn sterven in 1649 liet hij een eenigen zoon na, in 1658 ongehuwd overleden. ARENT, de jongste broeder van HENDRIK, was heer van Soelekerke. Hij huwde met CATHARINA OCKERSE, waaruit de eenige zoon zich in de provincie Utrecht vestigde.

Jegens Zeeland heeft zich ook verdienstelijk gemaakt WILLEM RÉNÉ baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE, Heer van Serooskerke, Zuylen, Westbroek enz., overleden den 29 October 1878 op het slot te Zuylen bij Utrecht. Toen de gedenkteekenen der familie in de kerken te Stavenisse, te Kapelle en te Serooskerke (W.) zeer vervallen waren en met onder-

gang bedreigd, werd daarop in 1877 zijne aandacht gevestigd door de commissie tot bewaring van oudheden in Zeeland, en heeft de heer VAN TUYLL op onbekrompen wijs deze gedenkstukken, onder het toezicht dier commissie, door den beeldhouwer G. J. DEN HOLLANDER te Middelburg doen restaureeren. Zie *Nederlandsche Spectator* 19 *October* 1878, en *Nederlandsche Kunstbode* 30 *October* 1880.

UDEMANS. De familie schijnt afkomstig uit Schouwen, doch was in de zestiende eeuw te Bergen-op-Zoom gevestigd. De naam, vroeger ook wel HUYDEMANS geschreven, (grafzerken te Zierikzee) wijst wellicht op een beroep. Het wapenschild komt voor bij SMALLEGANGE, doch aldaar vermeerderd met dat van BRUINVISCH.

GODEFRIDUS UDEMANS werd geboren in 1582 te Bergen-op-Zoom Hij studeerde in de godgeleerdheid, en werd in 1599 predikant te Haamstede. In 1602 te Zierikzee beroepen, kon hij daar pas twee jaren later worden bevestigd, daar men hem in eerstgenoemde gemeente niet wilde ontslaan. In 1616 werd hij met den Middelburgschen predikant HERMANUS FAUKELIUS door de kerkeraden van Zeeland afgevaardigd naar Amsterdam om aldaar middelen te beramen voor eene Nationale Synode, waarin de zuivere leer tegen de dwalingen der Remonstranten verdedigd werd. In de Synode te Dordrecht vervulde UDEMANS eene belangrijke plaats; zijn handschrift, in den regel moeilijk te lezen, werd in menig album begeerd, en den 26 Mei 1619 schreef hij in het gedenkboek van AEG. BECIUS onder de zinspreuk „Justus ut palma florebit". Na de verovering van 's-Hertogenbosch door Prins FREDERIK HENDRIK werd hij met andere invloedrijke predikanten, o. a. met GYSBERTUS VOETIUS, toen te Heusden, naar die stad gezonden, ten einde er de Hervormde godsdienst te onderwijzen en in te voeren. Meer dan veertig jaren lang was UDEMANS predikant te Zierikzee, en een invloedrijk kerkleeraar. Hij overleed den 20 Januari 1649,

en werd in de St. Lievenskerk begraven, waar ook zijne echtgenoote MAGDALENA ANTONIESD. HUYBRECHTS (1583—1662) eene laatste rustplaats vond. Zijn portret door JOHAN SARAGON geschilderd en in de manier van W. DELFF gegraveerd, is met een Latijnsch lofdicht van JOHANNES WESTERBURG in *Zelandia illustrata*.

UDEMANS wordt geroemd wegens veelomvattende godgeleerde kennis, scherpzinnigheid van oordeel, zeldzame gevatheid en spitsvondigheid in het disputeeren. Bij kerkelijke twistpunten bleef hij niet achter, hoewel getrouw aan zijne zinspreuk, eerst *Conscientia et prudentia*, later *Simplicitate et prudentia*. Tegen de doopsgezinden, de wederdoopers zooals hij die noemde, heeft hij o. a. uitgegeven: *Het geestelijk compas enz.*, Dordrecht 1646. In den twist over het lange of korte haar noemt G. D. J. SCHOTEL dezen predikant „een SAULUS onder de ijveraars tegen de lokken, blessen en gefriseerde koppen." Zijn in 1643 te Dordrecht onder den naam van IRENAEUS POIMENANDER uitgegeven lijvig boek: ABSALOM's *hayr enz.* maakte veel opgang en prof. VOETIUS verklaarde, hoe niemand die het gelezen had, de pruiken en dergelijke vreemde fatsoenen en ijdeltuitigheden meer in bescherming zou willen nemen. Dit geschiedde echter in het volgend jaar door prof. M. Z. BOXHORN, die zelf veel werk van zijne lange krullende lokken maakte, en in Zeeland „tegen het lange hair had hooren donderen" wat hem in den pen gaf: *Spiegeltjen, vertoonende het lanck hair ende hairlocken bij de oude Hollanders en Zeelanders gedragen*, Middelburg 1644 in 4°. Het is bekend, hoe een kalm woord van CLAUDE SAUMAISE in *Epistola ad* ANDREAM COLVIUM een eind maakte aan dezen dwazen strijd. De vele geschriften van UDEMANS worden door dr. G. D. J. SCHOTEL opgegeven in *Biographisch woordenboek*. Zijne dochter JOHANNA (1621—1677) werd de echtgenoote van den bekenden ROCHUS HOFFER, burgemeester te Zierikzee, waardoor een bundel gedichten en andere handschriften van UDEMANS in het bezit kwamen van den emeritus predikant

van Meerkerk DE RUEVER GRONEMAN en in 1874 te Utrecht werden verkocht. HENDRIK BRUNO schreef onder het afbeeldsel van genoemde JOHANNA:

Dit 's kind van UDEMANS *en* HOFFERS *lieve vrouw,*
De plaats is al te klein, soo ik meer schrijven wou,
Genoeg sij, dat ik schrijf: Sij is haer beiden waerd
Van wien sij is geteeld; aan wien sij is gepaerd.

CORNELIS HENDRIKSZOON UDEMANS, een neef van GODEFRIDUS, werd in 1599 te Bergen-op-Zoom geboren. Hij ontving eene goede opvoeding en werd een bekwaam goudsmid, welk handwerk onder het gildewezen nog hooger dan tegenwoordig in het maatschappelijk leven stond aangeschreven. Hij vestigde zich in het toen bloeiende Veere, waar hij in 1622 in den echt trad met zijne nicht APOLLONIA CORNELISD. UDEMANS, bij welk huwelijk getuigen waren de predikant GODEFRIDUS UDEMANS en SARA PANNEEL. Zijn zoon HENDRIK graveerde in 1659 zijn portret, waarbij zijne spreuk: *Cor ne lis agitet*. ROCHUS HOFFER schreef er onder:

Siet hier CORNELIS UDEMANS
Besloten in een lauwerkrans;
En siet in dit gesneden beeld
Een vader door sijn soon geteeld.

Dit afbeeldsel wordt gevonden voor het boek *Het geestelijk gebouw enz.*, Middelburg 1659, 4°. UDEMANS heeft een aantal werken in proza en poëzie het licht doen zien. Reeds in 1618 werd van hem gedrukt, in *De wonderlijcke Droom in de schoolhoudinge van mr.* JAN VAN OLDENBARNEVELD. Verder gaf hij uit: *De waekende oog op de onsekerheid des menschen levens*, 's-Gravenhage 1843. — ORANJE's *rouwmantel op het overlijden van Prins* WILLEM II, 's-Gravenhage 1650. — *Nederlandsch Tragi-comoedie, vertoonende het gewoel der voorleden en tegenwoordige oorlogen enz.*, 's-Gravenhage 1652. — *Het grove packkleed uitgetrocken van het lastig pack der wereld*, Middelburg 1658; zijnde een gedicht ter eere van zijn vriend JACOB CATS, toen deze zijn hooge ambten nederlegde. — *Het gees-*

telijk gebouw met sinnebeelden versierd enz., Middelburg 1659. — *Afbeelding van de verkeerde werelt, ontdeckende de oude aengeboren verkeerdheid des menschen enz.*, met platen, Middelburg 1660, herdrukt in 1661 en 1680; zijnde een verzameling van bijbelsche historiën, die een grooten rijkdom van rijmwoorden aanduiden. WITSEN GEYSBEEK zegt daarvan niet onjuist, „dat alles stapvoets in denzelfden telgang loopt, van de schepping der wereld tot aan CHRISTUS Hemelvaart" en deelt een proeve mede van den door een middenrijm slependen en slaperigen rijmtrant. Het werk is opgedragen aan de regeering van Veere, en wordt voorafgegaan door een lofdicht van des schrijvers ouden vriend JACOB CATS „Gedicteerd en geteekend uit mijn bedde op Sorgvliet den 7 Mey 1660," en waarschijnlijk een zijner laatste verzen, eindigende dan ook: *Ick ben des levens sat; ick ben des werelts moe / O God ontfang mijn ziel, als ick de reyse doe.*

CORNELIS UDEMANS (de jonge) was een zoon van den voorgaanden. Hij werd geboren te Veere, waar hij notaris, vendumeester en in 1665 ouderling was. Hij trouwde den 15 Juni 1655 met CORNELIA VERTRECHT uit 's-Heer Arendskerke. In 1672 heeft hij te Middelburg bij HENRIC SMIT uitgegeven: *Chartacea et Sanguinolenta Navis Bellica, in prora quidem rubrum belli, sed in puppi album pacis signum gerens etc.* Dit boek bestaat bijna geheel uit aanhalingen van meer dan tachtig oude Latijnsche schrijvers, benevens aanmerkingen daarop. Velen zijn van meening dat het handschrift door den vader is bijeengebracht en door den zoon slechts uitgegeven.

HENDRIK UDEMANS, een jonger broeder van CORNELIS, was een niet onverdienstelijk schilder en graveur. Hij woonde meest te Veere, doch was te Vlissingen in Januari 1647 getrouwd met MARIA SEUSE (of SENSE). In 1659 sneed hij de titelplaat voor het boek; *Het geestelijk gebouw met sinnebeelden;* alsmede het portret van zijn vader. In *Zelandia illustrata* komen onderscheiden prenten van hem voor o. a.

afbeeldingen van de stadhuizen te Middelburg, Vlissingen en Veere, kerken enz. Zijn broeder PAULUS was omstreeks 1665 een zeer bekwaam goudsmid te Middelburg, die in de Langeviele woonde en gehuwd was met TANNEKEN VAN BUSSUM.

ISAAC UDEMANS, geboren te Middelburg uit PIETER, geboren in 1639, zoon van CORNELIS HENDRIKSZ. hiervoren genoemd, en voornaam koopman aldaar, en MARIA ISAACSD. BISCOP uit Vlissingen Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd in 1680 predikant te Grijpskerke, en in 1695 te Veere waar hij in groot aanzien stond, ook door een vrij aanzienlijk vermogen veel invloed had en wegens weldadigheid bekend bleef. Hij was gehuwd met DANA BARBARA MOGGE (overleden 1729) en stierf den 4 October 1721. De grafzerk van dezen getrouwen en ijverigen leeraar wordt beschreven in *Zelandia illustrata*, dl. I bladz. 595. Zijne dochter PETRONELLA CORNELIA huwde eerst met mr. JOHAN POTTEY en als weduwe met mr. VAN ACHLUM.

WILLEM UDEMANS werd geboren te Middelburg in Februari 1723 (gedoopt 21 Februari), uit WILLEM PAULUSZ. UDEMANS oppertimmerman der Oost-Indische Compagnie en GERARDINA WARINCK. Hij werd opgeleid in het vak van zijn vader en toonde veel aanleg, ook voor de schilderkunst, vooral van zeegezichten, waarin de schepen met keurige netheid waren afgebeeld. Als scheepsbouwmeester kreeg UDEMANS spoedig een goeden naam. In 1757 gaf hij te Middelburg uit eene *Verhandeling over de Scheepsbouwkunst*, 4° met platen. Dit werk werd zeer geroemd en Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie schonken aan hun bekwamen timmerman een kostbare zilveren tafeltabaksdoos waarop gegraveerd een achtregelig lofdicht, vervaardigd door den onderboekhouder der Compagnie mr. GERBRAND ADRIAAN DE JONGE. (Zie *Nederlandsche jaerboeken van April* 1758). Zijne verhandeling over de beste schepen voor de Oost-Indische Compagnie werd in 1780, namens mr. D. RADERMACHER door het Zeeuwsch genootschap bekroond en uitgegeven. Hoe ervaren

deze constructeur ook was, slaagde hij niet altijd gelukkig. Zoo bleek het dat het grootste schip, dat ooit te Vlissingen was gebouwd, de doksluis niet door kon, en kort daarop bleef de Zuid-Beveland op de helling steken. De dichter JAN GUÉPIN, die er bij stond, sprak voor de vuist:

Zuid-Beveland, wil niet van kant
Men mag vergeefs rammeijen, smeeren,
'T schip is niet slecht, maar denkt terecht,
Ik kan zoowel op 't land, als in het dok verteren.

WILLEM UDEMANS overleed te Middelburg, in het gebouw der Oostindische werf den 1 December 1797.

De familie is in het begin dezer eeuw in de mannelijke linie uitgestorven met ROSIER UDEMANS geboren te Vlissingen in Juni 1787 uit GOSARDUS UDEMANS en NEELTJE BAANE (zuster van FRANCINA). Hij huwde in 1799 met HENDRIKA STANDAERT te Goes, waaruit o. a. CORNELIA MARIA UDEMANS (1800—1880), echtgenoote van mr. A. F. SIFFLÉ; de laatste naamdragende afstammeling in Zeeland was hare zuster PHILIPINE UDEMANS, te Middelburg overleden den 28 December 1885. In Amsterdam woont eene uit Vlissingen afkomstige familie UDEMANS WALTMAN.

UTENHOVE (WILLEM en JOHANNES). Deze WILLEM een priester van goeden love „Van Eerdenborgh" zooals JACOB VAN MAERLANT zegt, stamde af uit het geslacht van denzelfden naam reeds in de twaalfde eeuw te Gent in aanzien. Door bijna alle schrijvers die over den REINAERT gehandeld hebben, is UTENHOVE ter sprake gebracht en aangetoond, dat dit beroemde geschrift uit de omstreken van Aardenburg oorspronkelijk zou zijn. Met dat al is er over zijn persoon en werken nog niet veel licht verspreid. Vgl. *Bulletin de l'Acad. Royale de Belg.* 1869, bladz. 490.

JOHANNES UTENHOVE van Aardenburg was een dominicaner monnik te Brugge, magister in de godgeleerdheid en wegens kennis en scherpzinnigheid beroemd. Hij heeft een aantal

geschriften uitgegeven, vermeld in FOPPENS, *Bibliotheca Belgica*, dl. II, bladz. 749. Zie ook over hem J. W. TE WATER, *Tweede Eeuwfeest te Vlissingen*, bladz. 33 en *Vaderlandsche Letteroefeningen* 1839, dl. II, bladz. 84.

UYTTENHOOVEN. ADRIAAN UYTTENHOOVEN werd geboren te Naarden den 27 October 1759 uit DIRK en ANNA DUURKANT. Van jongsaf had hij lust voor den krijgsdienst, doch offerde dien wensch aan de begeerte zijner ouders op, en ging in September 1778 te Utrecht in de godgeleerdheid studeeren. Daar werd de schrandere jongeling opgenomen in den letterkundigen vriendenkring van BELLAMY, CARP, KLEYN, HINLOPEN, OCKERSE en RAU, waarin ook QUINT ONDAATJE, die er echter niet te huis behoorde, zich indrong. In December 1785 werd UYTTENHOOVEN predikant en beroepen te Biert-en-Simonshaven bij den Briel, in welke gemeente hij vooral tijdens den patriottentijd moeilijke dagen doorleefde Hij achtte het dan ook een uitkomst, toen hij in April 1788 eene aanstelling kreeg tot predikant van de gemeente onder 't kruis op den zoogenoemden Brabantschen Olijfberg te Antwerpen. Met groot genoegen was hij aldaar werkzaam, totdat in 1791 de gemeente Aardenburg hem begeerde. Niet alleen als predikant maakte hij zich daar verdienstelijk, maar door zijn kennis en gemakkelijken omgang, stond hij het stadsbestuur ter zijde in de hachelijke dagen tijdens de komst der veeleischende Franschen. Het verblijf in die grensplaats, welke van Nederland dreigde afgescheurd te worden, was op den duur te bezwarend, waarom UYTTENHOOVEN in Juni 1797 een beroep naar Brouwershaven aannam, waar hij tot zijn emeritaat in Januari 1831 gebleven is. Hij vestigde zich toen te Zierikzee, doch verhuisde met zijn zoon naar Vlissingen, waar hij, naar den geest door ouderdom verzwakt, op den 1 Mei 1839 overleed.

UYTTENHOOVEN was een kundig man en begreep toen reeds dat van de lagere school de volksbeschaving moet uitgaan.

Opvoeding en onderwijs was het middelpunt van zijn werkzaam leven. Jarenlang was hij schoolopziener en secretaris der Provinciale Commissie van onderwijs. Zijn schoonzoon H. M. C. VAN OOSTERZEE deelt mede dat de pastorie te Brouwershaven het aanzien eener kostschool had, waar menig jong mensch uitnemend gevormd werd. Als schoolman dier dagen, was de predikant een ijverig lid der Maatschappij tot nut van 't algemeen en het schijnt vooral op zijn aandringen te zijn geweest, dat het departement Schouwen besloot om een standbeeld van JACOB CATS te Brouwershaven op te richten, dat op den 11 December 1829 onthuld werd.

UYTTENHOVEN begon reeds als student voor de pers te werken. In de *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart* schreef hij: *Droom van* NERGAL *den Wijzen.* Tijdens zijn verblijf te Antwerpen, bewerkte hij eene *Geschiedenis der Hervormde kerk te Antwerpen* Amsterdam 1794, van welk boek slechts het eerste deel het licht heeft gezien. Het is opgedragen aan de stedelijke regeering te Naarden, die hem deswege een geschenk in zilver vereerde. Verschillende omstandigheden gaven aanleiding dat dit voortreffelijk aangelegd werk, waarvoor de bouwstoffen voorhanden waren, niet is voltooid, doch een der voornaamste oorzaken schijnt de schroom te zijn geweest om enkele gebeurtenissen naar waarheid te verhalen. „Het is soms beter te zwijgen," placht UYTTENHOOVEN te zeggen, „want de politiek kan niet altijd het licht der historie dulden." In de *Nieuwe bijdragen* dl. I schreef hij eene *Bijdrage tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Antwerpen, met opzicht tot de Huisbezoeking.* In 1791 verschenen te Amsterdam *Viertal Leerredenen*, eenigszins in den trant van STERNE die zeer gunstig ontvangen werden. Te Zierikzee zag in 1810 het licht: *Feestrede bij de viering van het 25-jarig bestaan der Maatschappij Tot nut van 't algemeen den* 30 *Januari* 1810 en in het volgend jaar te Middelburg EELHART, *een gesprek over de kometen en vurige verhevelingen*, welk tractaatje geschreven werd met het oog op de voor velen onheilspellende

staartster van het jaar. UYTTENHOOVEN was in Mei 1792 gehuwd met IDA VAN CUYLENBORCH uit Utrecht, die met haar moeder en zusters naar Antwerpen uitgeweken was, uit welken echt een zoon en twee dochters hem overleefden. Een levensbericht komt voor in het *Jaarboekje Zeeland* (1855) door zijn schoonzoon H. M. C. VAN OOSTERZEE.

DIRK UYTTENHOOVEN, zoon van bovengenoemde, werd in 1793 te Aardenburg geboren. Hij werd notaris, eerst te Zierikzee en vervolgens te Vlissingen, waar hij ook wethouder was en jaren lang lid der Staten van Zeeland. Als voorzitter der Commissie tot oprichting van het standbeeld van den admiraal DE RUYTER werd hij in 1841 ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw. In Juni 1818 huwde UYTTENHOOVEN met JACOBA ERMERINS (1796—1874) dochter van dr. JOHAN PIETER te Middelburg en JACOBA MEERTENS. Na een nuttig en werkzaam leven overleed DIRK UYTTENHOOVEN den 7 April 1864 en in de *Middelburgsche courant* van den volgenden dag werd deze verdienstelijke man loffelijk herdacht.

UYTTERSCHOUT (ADRIAAN). Hij was geboren onder de zoogenoemde stadsambachten te Middelburg en waarschijnlijk een zoon van ABRAHAM UYTTERSCHOUT van Koudekerke, in Augustus 1673 getrouwd met JANNEKEN TEERLINKS van Vlissingen. Hij heeft geschreven: *Ledige uren zijnde: I dl. Rymchroniek van Zeeland; II dl. Bybelstoffen; III dl. Jok en ernst*, Vlissingen 1711, 4°. DE LA RUE vermeldt van hem ook nog godgeleerde handschriften over den Satan, ADAMS val en dergelijke afgetrokken onderwerpen, welke mr. S. DE WIND bij kreeften placht te vergelijken, waaraan men lang kluiven kan, zonder er echter veel voedsel uit te trekken. In de collectie is eene door ADRIAAN geteekende quitantie, dd 18 September 1720. PIETER UYTTERSCHOUT was omstreeks 1682 schoolmeester te Middelburg, en in 1716 had ABRAHAM een boekwinkel op de kaai over de Groote brug te Veere. Hoewel in de *Rijmchroniek* enkele minder bekende bijzonderheden zijn

opgeteekend, zou geschiedenis en letterkunde er weinig aan verloren hebben, indien deze brave man zijne ledige uren anders had besteed.

VAY (NATHAN) geboren te Vlissingen den 26 Maart 1581 uit STEVEN VAY en MARTINA WALE of DE WALE, beiden uit Vlaanderen geweken protestanten. NATHAN had vroeg neiging om predikant te worden en ging, na te Vlissingen op de Latijnsche school door GEORGIUS DE RAAD en THOMAS SCHEMERINGIUS opgeleid te zijn, in 1602 te Leiden studeeren. Toen hij in 1608 proponent was geworden, bezocht hij, naar het gebruik dier tijden, eenige buitenlandsche academiën, waarna hij in 1610 beroepen werd tot predikant in de Hollandsche gemeente te Calais. In Mei 1614 vertrok hij naar Axel, welke standplaats hij in Augustus 1617 verwisselde met Bergen-op-Zoom, waar hij in het Fransch en Nederlandsch preekte, en tot aan zijn overlijden op den 15 December 1651 werkzaam bleef. VAY was gehuwd eerst met ANNA BURS GILLISD., eene zuster van de bekende predikanten MELCHIOR en JACOBUS BURS, en hertrouwde als weduwnaar met CATHARINA VAN DER SCHILDE, weduwe van HANS VAN DER SWEERDE. Zij is na zijn dood naar Middelburg verhuisd, waar zij in 1665 in het Kapelstraatje (Kaatsspelstraatje) woonde. NATHAN de VAY had negen kinderen, waarvan de oudste zoon STEVEN de familie voortzette. Deze had twee zonen NATHAN en ADRIAAN, die beiden predikanten zijn geweest. Een zoon van ADRIAAN was WILHELMUS, die in 1729 uit Zuilen (Utrecht) naar Zierikzee werd beroepen, waar hij in 1749 emeritus werd en in hetzelfde jaar stierf. Een der kleinzonen van NATHAN VAY was LODEWIJK VAY (LOUIS FAY) een niet onverdienstelijk schilder, die zich in 1654 te Middelburg vestigde, en als een „redelijk schilder" vermeld wordt in de naamlijst van JAN SYSMUS (*Oud-Holland* 1891). NATHAN VAY was een kundig en algemeen geacht man, en een boezemvriend van den bekenden PETRUS HONDIUS. In 1623 gaf hij met zijne ambtgenooten

Lambertus de Rycke en Job du Rieu te Middelburg uit, bij Hans van der Hellen, voor Rombout van Hamersté, boekverkooper te Bergen-op-Zoom: *Bergen-op-Zoom beleghert den 18 Juli en ontleghert den 3 October* 1622. Dit 4° boek maakte veel opgang en werd opgehemeld door lofdichten van Adriaan Hoffer, Lodewijk van Kinschot en anderen. In hetzelfde jaar werd het in het Fransch vertaald, en, in de meening dat het zelden voorkwam, wat werkelijk het geval niet is, werd het in 1867 afgedrukt in *Mémoires relatif à l'histoire de Belgique*, met een inleiding en aanteekeningen door C. A. Campan. De schrijvers werden in 1623 door vele regeerings-collegiën met geschenken vereerd en kregen o. a van de Staten 's lands van Utrecht honderd gulden. Nog heeft Nathan Vay uitgegeven: *Samenspraak met den pastoor van Halsteren over de ontdekking van de onwettelijke sending van de mispriesters en de leeraars der Roomsche kerk, en van de nieuwigheid, onzuiverheid en ongeschiktheid van hare leer in 't stichten van het Heilig Avondmaal, mitsgaders eene aanwijzing van de wettelijke zending der gereformeerde predikanten enz.*, Middelburg 1632.

In de collectie is een brief van voorschrijving van de Classis van Tholen en Bergen-op-Zoom dd. April 1632 aan Nathan Vajus bij het inzamelen voor eene kerk te Oudenbosch, waarbij eene opgaaf der giften, zoowel van instellingen als van particulieren.

VALCKE (Jacob). Volgens Smallegange zou de familie afkomstig zijn uit Vlaanderen, wat de kroniekschrijver weten kon, naardien zijne grootmoeder eene dochter was van Cornelis Valcke, eenige zuster van den beroemden thesaurier van Zeeland Het geslacht was echter reeds in het begin der zestiende eeuw te Goes gevestigd Cornelis Jansz. Valcke trouwde aldaar jonkvrouw Sara van der Boede Claasd. uit Elisabeth van Grijpskerke. Hun zoon Cornelis huwde eene dochter van Hendrik van Zuidwegen en Elsje van Couwerve, en diens zoon Jan Cornelisz. Valcke was in

1543 secretaris te Goes, en getrouwd met VOLKJE VAN DUVENEE CORNELISD. uit NEELTJE VAN OOSTDYK. De familie VALCKE, verwant aan VAN REIMERSWAAL en VAN WISSEKERKE, behoorde dus tot de aanzienlijkste, en, gelijk ook van elders blijkt, tot de vermogendste van Zuid-Beveland. Uit genoemden JAN CORNELISZOON werd JACOB VALCKE hoogwaarschijnlijk omstreeks 1540 geboren. Hij kreeg eene zorgvuldige opvoeding en zal wel te Leuven gestudeerd hebben, waarna hij in 1574 zijn vader als secretaris te Goes opvolgde. Hier trok hij als kundig rechtsgeleerde spoedig de aandacht o. a. door een krachtig vertoog aan den Koning van Spanje, toen de zich noemende bisschop van Middelburg meester wilde worden der goederen van het Convent der kruisbroeders te Goes Meer en meer trad VALCKE, na pensionaris geworden te zijn, in verschillende betrekkingen op den voorgrond. Zoo behoorde hij onder de vier leden van den magistraat, die in 1577 met Prins WILLEM I de bekende Satisfactie tot stand brachten; in 1579 was hij als pensionaris van Goes tegenwoordig bij het sluiten der Unie van Utrecht, en in het volgend jaar nam hij, als lid der nadere Unie, deel aan het geheim besluit om Prins WILLEM den I de souvereiniteit op te dragen. In 1582 werd VALCKE Gecommitteerde Raad van Zeeland, en na den Prinsenmoord was hij bij het gezantschap, dat het oppergezag eerst aan den Koning van Frankrijk en daarna aan de Koningin van Engeland ging aanbieden. Niet lang daarna, bij de twisten met LEICESTER, werd hij weder met eene moeilijke zending naar Engeland belast, en ook in 1589 moest hij aldaar gerezen oneenigheden gaan vereffenen. Na den dood van ADRIAAN VAN MANMAKER in 1590 werd JACOB VALCKE Thesaurier-generaal van Zeeland, welk ambt hij tot zijn overlijden vervulde. Doch op grooter staatstooneel bleef hij werkzaam. In 1594 ging hij met WALRAVEN VAN BREDERODE naar Schotland om, namens de Algemeene Staten, tegenwoordig te zijn bij den doop van den zoon van Koning JACOBUS en in het volgend jaar woonde hij, gecom-

mitteerd door de Staten van Zeeland, te Buren de bruiloft bij van ANNA VAN NASSAU met PHILIPS VAN HOHENLO. In 1601 ging VALCKE met JOHAN VAN OLDENBARNEVELT in gezantschap naar Frankrijk, en twee jaren later naar Engeland. Op deze laatste reis stierf hij aan de waterzucht, waaraan hij lang lijdende was, te Londen op den 2 Juni 1603. Zijne ingewanden werden in Engeland begraven, doch het verder stoffelijk overschot naar Goes gevoerd en in het familiegraf ter aarde besteld. Misschien nog meer dan in buitenlandsche zendingen, heeft VALCKE zich verdienstelijk gemaakt, door zijne bemoeiingen met de groote scheepstochten in het laatst der zestiende eeuw, en met de MOUCHERONS mag hij voor een der stichters worden gehouden van de Oost-Indische Compagnie. Hij was een trouw dienaar van het vaderland en een ijverig voorstander van het huis VAN ORANJE; ware hem een langer leven geschonken, dan zou vermoedelijk door zijn invloed de grafelijke waardigheid over Holland en Zeeland wel aan Prins MAURITS zijn opgedragen gelijk dr. DRESSELHUIS uit de *Verhooren van* OLDENBARNEVELT meende te kunnen opmaken. Hoe zijne staatsmanstalenten gewaardeerd werden, blijkt o. a. daaruit, dat toen hij in 1594 aarzelde om de reis naar Schotland te ondernemen, de Staten daarop aandrongen „uit aanmerking van de importantie dier legatie, en de gaven waarmede God hem had voorzien" en VAN METEREN prijst hem „als een kloek ervaren man, die den lande zeer nuttelijk in veel ambten en legatiën had gediend en daarom bij zijn sterven veel beklaagd werd."

VALCKE was in Januari 1598 te Middelburg getrouwd met SUSANNA TAYMON weduwe van den secretaris der Staten mr. CHRISTOFFEL ROELS. In de Middelburgsche kerkeraadsnotulen wordt vermeld, hoe de Thesaurier zeer instantelijk aanhield om te zijnen huize ondertrouwd te worden, wat de vergadering slechts schoorvoetend en zonder consequentie voor het vervolg toestond en waarvoor de predikant JOH. SEU en een ouderling werden gecommitteerd. De bruiloft had in

Maart feestelijk plaats, en daarbij werden de Staten van Zeeland als gasten genoodigd, welk ruim tijdsverloop stof tot denken geeft. SUSANNA, eene dochter van CORNELIS TAYMON, den eersten secretaris van Gecommitteerde-raden, overleefde haar echtgenoot vele jaren, want nog in 1619 verzocht zij permutatie eener rente van 6 £ Vl. aan het Oudemannenhuis te Middelburg vermaakt. Of CORNELIS JACOBSE VALCKE, die in 1615 als secretaris van Vossemeer stierf, een (gelegitimeerde?) zoon van den Thesaurier was, kan ik niet beslissen, met dezen schijnt de naam te zijn uitgestorven. In 1596 behoorde VALCKE onder de meest gegoede ingezetenen van Middelburg, en bewoonde des zomers het slot te Heinkenszand. SMALLEGANGE verhaalt, hoe de eigenaar in 1594 uit Edinburg terugkomende, eenige Schotsche lindeboomen medebracht en op het plein voor zijn huis plantte, waarvan al de boomen van die soort afkomstig zijn, welke in het laatst der zeventiende eeuw in Zeeland gevonden werden.

Zooals gezegd is, werd het stof van JACOB VALCKE bijgezet in de kerk te Goes, waar zijn zerk een Latijnsch opschrift droeg door DE LA RUE aldus vertaald.

Ik kreeg, in Zeeland, en leide in Engeland af, 't leven
Daar rust mijn ingewand en in dit graf mijn lijf,
'k Hebb veel goed in mijn land, daarbuiten meer bedreven,
Een aarddeel was te klein, voor mijn en mijn bedrijf.

Bij den brand der Groote of Maria Magdalenakerk te Goes op 11 September 1618 werd de steen verbrokkeld en de plek waar hij gelegen had was door den tijd schier vergeten. Dr. E. B. SWALUE predikant te Goes, de bekende schrijver van de *Heldendaden der Zeeuwen enz.*, vatte in 1844 de gedachte op, om een nieuw gedenkteeken voor den beroemden man te plaatsen. Nadat door opgravingen de juiste plaats nauwkeurig bepaald was, werd daarboven een nieuwe zerk gelegd, waarvan de kosten uit vrijwillige bijdragen waren gevonden, en waarop gebeiteld stond: *Ter gedachtenis aan den beroemden Goesenaar* JACOB VALCKE, *den medestander van Oranje*

ter bevrijding des vaderlands; den grondlegger en medestichter der Oost-Indische Compagnie enz; als gezant in Engeland overleden in 1603 *en alhier begraven. Het onderstaande opschrift was op zijn grafsteen geplaatst, doch deze is bij den brand van* 1618 *vernietigd. Het is hersteld in* 1844.

In de handschriften-verzameling van mr. P. G. J. Hoog van ter Aar, verkocht in 1869, kwamen onderscheiden brieven voor van François van Aarsen aan Jacob Valcke (1599—1602). Zij behoorden bij een handschrift van Jan de Witt, later in handen gekomen van W. J. Huyssen van Kattendyke, schepen te Middelburg In de collectie van het Zeeuwsch genootschap is een brief van Gecommitteerde raden door Valcke geschreven en geteekend, doch zonder dagteekening, inhoudende een verzoek om inlichtingen over eene propositie, door Zijne Excellentie (den Prins) gedaan.

Vgl. over Jacob Valcke de mededeelingen door dr. E. B. Swalue en dr. J. ab Utrecht Deesselhuis in *Zeeuwsche Volksalmanak van* 1845.

VALERIUS (Adriaan). De familie de Valery was in de zestiende eeuw te Veere gevestigd, en vermoedelijk aldaar uit Frankrijk gekomen met den aanzienlijken hofstoet der Heeren van Bourgondië, die het slot Zandenburg bewoonden. In 1569 werd François Valery of Valerius poorter te Middelburg, en in 1581 was hij klerk der kolonellen en kapiteinen der stad. Hij was een geletterd man, wat de gelatiniseerde naam bevestigt. Toen hij in 1592 notaris werd, huurde hij van de stad voor 6 £ 's jaars, een der winkels of comptoiren van de nieuwe beurs op den Burg Valerius schijnt een liefhebber van muziek te zijn geweest, daar hij in 1575 van de stadsregeering kocht het kleine orgel uit de gesloopte Westmonsterkerk voor 24 £. Vermoedelijk was zijn zoon Adriaan Valerius, geboren te Middelburg, maar meest te Veere woonachtig. In December 1606 werd deze in laatstgenoemde stad notaris en was er ook schepen, raad en licent-

meester. Omstreeks 1596 huwde hij met CHRISTINA ADRIAANSEN uit Brouwershaven en als weduwnaar met ELISABETH BOUWENSD. DE MUNCK. VALERIUS, die des zomers een buitentuin bij Zandijk bewoonde, stierf te Veere den 27 Januari 1625, en de kamer van Rethorica, waarvan hij Deken was, vereerde zijn nagedachtenis met lof- en lijkdichten. Hij liet kinderen na, en ADRIAAN VALERIUS in Juni 1629 te Veere gedoopt, was waarschijnlijk zijn kleinzoon; een zijner dochters CATHARINA VALERIUS trouwde den weduwnaar HENDRIK CORNELISZ. SOMER, waaruit de deftige maatschappelijke kring der familie eenigszins af te leiden is.

ADRIAAN VALERIUS was een schrander man met een helder hoofd en een vurig dichterlijk gemoed. In de *Zeeuwsche Nachtegael* komen enkele niet onverdienstelijke bijdragen van hem voor. Meer is hij echter bekend gebleven door de verzameling *Nederlandsche Gedenck-Clanck*, *openbarende de voornaamste geschiedenissen van de XVII Nederlandsche Provinciën*, *sedert den aanvang der troebelen tot* 1625. Het boekje werd namens de erven door zijn zoon J. VALERIUS opgedragen aan de Staten van Zeeland en te Haarlem gedrukt. Het is vooral merkwaardig wegens de toonzetting der liederen, "beneffens de tablature van de luit en de cyther." Dr. J. P. HEYE noemt deze *Gedenck-Clanck* een werk tintelende van oud Nederlandsche kracht, moed en vroomheid in den strijd tegen Spanje en het is waarschijnlijk meest op aandrang van genoemden dichter geweest, dat de vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis omstreeks 1870 het opnieuw heeft uitgegeven met toelichting en klavierbegeleiding van dr. A. D. LOMAN. Een uitnemend bewaard exemplaar van den eersten druk, met de zeldzame prenten, is in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap. Het schoone lied aanvangende:

Gelukkig vaderland, zoo ge op Gods waarheid bouwt,
En aan zijn woudre macht, uw ranke kiel vertrouwt,

en opgenomen in den bundel *Godsdienstige liederen uitgegeven door den Nederlandschen Protestantenbond* (1887) en daar aan

Adriaan toegeschreven, heb ik in den *Gedenck-Clanck* niet gevonden.

VALERIUS van Geneff (Genève?). Deze was schoolmeester, eerst te Hoorn en in 1562 te Middelburg, waar hij zich bij de Doopsgezinden aansloot. Den 27 Augustus 1569 gevoelde hij, gelijk hij zelf getuigt, een onweerstaanbaren aandrang, om zijne leerstellingen te Goes te gaan verkondigen. Daar gekomen, wist hij het volk echter niet te boeien en werd met bespotting en schimp ontvangen. In de gevangenis, waar hij spoedig kwam, schreef hij een zeldzaam geworden boekje: *Proba Fides*, *ofte proeve des geloofs*, dat in 1569 voor het eerst het licht zag en in 1634 herdrukt werd. Achter de tweede uitgaaf, waarvan Valerius de voorrede schreef „in de veertiende week zijner gevangenis, den eersten dach Januari zoo genaemt in 't jaer 1568" komt een brief voor die den man beter bekend maakt. Die brief wordt, bijna geheel, medegedeeld in *Bijdragen voor de geschiedenis der Hervorming in Zeeland door* K. R. Pekelharing in *Archief Zeeuwsch genootschap* dl. I, bladz. 165. Vgl. ook van de Spiegel, *Hist. der satisf. der stad Goes*, bladz 251.

VARENT (Richard van de) afkomstig uit een bekend Vlaamsch geslacht. Hij was reeds vóór de troebelen in Middelburg gevestigd, en behoorde onder de meest geachte ingezetenen. Mr. Richard, gelijk hij waarschijnlijk wegens een academische opleiding genoemd werd, was vroeg een voorstander der nieuwe religie, en toen een geestelijke hem op die doling opmerkzaam maakte en een scheurmaker en sectaris noemde, ontzag hij zich niet, dien priester smadelijk te bejegenen. De godsdienstoefeningen onder den vrijen hemel woonde hij geregeld bij, en zeer waarschijnlijk was hij tegenwoordig bij een der eerste, zoo niet de eerste, samenkomst in een der duinvalleien bij Dishoecke (Dykshoek) achter Koudekerke, waar een kuiper uit Vlissingen, misschien Willem

JANSZOON een jong man van omstreeks dertig jaren, met den bijbel in de hand, voor meer dan driehonderd ongewapende toehoorders, een stichtelijk sermoen hield, waarop na eenige dagen de hagepreek volgde, ten onrechte door A. 's GRAVEZANDE voor de eerste gehouden. (Vgl. J. VAN VLOTEN, *Onderzoek naar de Middelburgsche beroerte enz.* 1873) Mr. RICHARD was daarbij voorzanger en zijn krachtige stem klonk boven allen, wanneer de psalmen in de landtaal van WILLEM UTENHOVE of van PETRUS DATHENUS, die echter pas enkele maanden vroeger te voren het licht hadden gezien, werden aangeheven, gelijk ook geschiedde bij de statelijke begrafenissen der Hervormden. Maar slechts kort genoot men hier van de vrijheid der conscientie, en de zwarte schaduw der vrees trok over het land toen ALVA en de Bloedraad het volk door hangen en branden schrik wilde aanjagen VAN DER VARENT in Mei 1568 gevonnist, week tijdig uit, gedachtig aan het lied der ballingen in de *Nederlandsche geschiedzangen*:

„De beste raad om te betrachten,
Is loopen en niet langer wachten;
Veel liever beedlen buiten het land
Dan hier gehangen of verbrand."

Maar de krijgskans keerde. Toen CHRISTOFFEL MONDRAGON of „Lapken," zooals de soldaten hem wegens een oogverband noemden, Middelburg aan den Prins moest overgeven en „die schoone bloeme in handen viel van scheurmakers en guiten," gelijk de monniken der abdij wel zullen gezegd hebben, kwam mr. RICHARD weder in de stad en aanstonds in den kerkeraad onder de provisioneele ouderlingen.

Uit de notulen van 30 November 1574 blijkt, dat hij de betrekking van zangmeester of voorzanger op zich nam, meer uit hulpe dan om de gage, doch men zou hem 6 £ jaarlijks geven. Na een half jaar bedankte mr. RICHARD voor dat ambt, wat den kerkeraad zeer mishaagde, zoodat er oneenigheden volgden, waarbij beide partijen aanleiding tot klagen

hadden. Het is opmerkelijk, dat mannen als VAN DER VARENT, JOLYT, DE LA PALMA en anderen, die in de gevaarlijkste tijden onder de vurigste voorstanders der hervorming behoorden, later meest in een minder aangename verhouding tot het kerkbestuur stonden, en het vermoeden komt wel eens op, dat zij geen vrede hadden met den geest van bekrompenheid en onverdraagzaamheid, die, vooral door den invloed der vreemde predikanten, meer en meer in de vergaderingen veld won. Dat mr. RICHARD zich echter niet aan den dienst der gemeente onttrok, blijkt daaruit, dat hij in 1577 de betrekking van diaken op zich nam, toen vooral moeilijk, daar de verarming en de ellende door het beleg teweeggebracht, zich nog na jaren deden gevoelen. In 1578 werd mr. RICHARD notaris, en hij schijnt omstreeks 1587 overleden te zijn. Dat ISABEAU VAN DER VARENT, in 1593 de echtgenoote van den bekenden mr. PIETER DE RYCKE, een bloedverwante van mr. RICHARD was, is wel waarschijnlijk. De familie bleef in Middelburg wonen, en in bovengenoemd jaar was DANIEL VAN DER VARENT een der pensionarissen van Middelburg. Jhr. PIETER VAN DER VARENT (een adelijk heer of een ongehuwd man) was in 1630 luitenant van kapitein DE VASSY. In 1674 kwam de familienaam nog in Zuid-Beveland voor (*Staten notulen*) en in de kerken van Middelburg hing het wapen zijnde: in zilver met een band van vijf ruiten in sabel, o. a. in de St. Pieterskerk met de kwartieren DE RYCKE, HUERIBLOCQ, DE BEVEREN en BOUDAEN. Het is ook te zien onder de schilden op de lijst van het portret van den raadsheer mr. ABRAHAM DE BRAUW in het burgerweeshuis te Middelburg. In N J VAN DER HEYDEN, *Notice sur la très-ancienne noble maison* DE KERCKHOVE *dite* VAN DER VARENT, Anvers 1859, wordt geen gewag gemaakt van een tak van dien stam in Zeeland.

VEEZAERDT (PAULUS). Deze was van geboorte een Middelburger en waarschijnlijk een broeder van ABRAHAM VEEZAERDT, een eerzaam burger, die in 1665 in de Segeerstraat

woonde. PAULUS studeerde te Utrecht en werd in Juli 1649, als proponent bij de Classis van Walcheren, beroepen bij de gemeente in den polder van Namen (Hulsterland). Toen hij reeds in het volgend jaar naar Ritthem vertrok, ontstonden daarover moeilijkheden met den kerkeraad, welke na wat gekibbel uit den weg werden geruimd. In 1653 ging VEEZAERDT, die zich liefst, naar den trant dier tijden, VESARDUS hoorde noemen, op uitnoodiging der Staten van Zeeland, als predikant mede op de vloot van den kommandeur MICHIEL DE RUITER en deed den tocht mede naar Denemarken en Noorwegen. In November van hetzelfde jaar keerde hij naar zijne gemeente terug, doch verliet haar spoedig, daar hij, met bewilliging der Classis van Walcheren en Zuid-Beveland, met den predikant van Wolfaartsdijk, FRANCISCUS VAN DEN EEDE, van standplaats verwisselde, wat langdurige kerkelijke oneenigheden teweegbracht In zijne nieuwe standplaats vond hij niet wat hij zich had voorgesteld, en werden in 1668 en 1669 herhaaldelijk bij de Classis klachten ingediend, dat hij der gemeente ergernis gaf. Dit liep zóó hoog dat hij werd afgezet, tegen welk vonnis VEESAERDT, doch zonder gevolg, protesteerde. Door het ontbreken der kerkeraadsnotulen uit dien tijd, kon deze zaak niet verder worden nagevorscht, doch in de collectie wordt bewaard een schuldbekentenis aan de Classe, waaruit blijkt dat de predikant geschorst werd wegens "ongeregeld leven, verkeering met kwaad gezelschap en het frequenteeren van herbergen." Wat er verder van hem is geworden, schijnt niet bekend. VEEZAERDT was een buitengewoon vlug en kundig man, doch loszinnig van aard. Tijdens zijn verblijf te Wolfaartsdijk, heeft hij het tweede deel van het toen veel opgangmakende werk van JOH. GOEDAERT in het Latijn vertaald en met aanteekeningen van zijne hand verrijkt. Het verscheen te Middelburg onder den titel: *Metamorphoseos et Historiae naturalis, Pars secunda: de Insectis, auctore* JOANNE GOEDAERTIO, *Latinitate donata, commentariis et notis textui insertis, illustrata et auctuario notarum sive appendice*

locuplata, *de Insectorum origine*, *utilitate et usu a* PAULO VEEZARDI *Ecclesiaste in Insula Wolfardi Zelandorum.* Zie over dezen predikant J. VAN DER BAAN, *Wolfaartsdijk enz.*, 1866 en de daar aangehaalde werken.

VEERE (JAN VAN TER) of DE VERIS werd in het laatst der vijftiende eeuw te Veere geboren. Hij werd monnik in de Benedictijner abdij te Oudenburg en was algemeen geacht om zijne ongemeene kennis. Hij schijnt vele belangrijke handschriften meest over kerkgeschiedenis te hebben nagelaten.

VELDE (VAN DE). Deze familie afkomstig uit Antwerpen, was, gelijk niet weinigen, in stilte de kerkhervorming toegedaan. Om tijdens de troebelen geen opzien te verwekken, ging de vrouw van een welgestelden koopman van dien naam op een zijner hofsteden bevallen, om te verhinderen, dat het kind door een priester werd gedoopt. De jonggeborene ABRAHAM genaamd, werd als een boerenjongen buiten opgevoed, maar toen de vervolging scherper werd, vluchtte zijn vader met hem naar Zeeland. De hoogzwangere moeder bleef met eenige kinderen achter om later de vluchtelingen te volgen. De griffier VAN ESSEN, een der nakomelingen, verhaalde aan PIETER DE LA RUE, hoe in de familie bekend was gebleven, dat de jonge ABRAHAM op zekeren dag gansch ontsteld naar zijn vader kwam loopen, met den uitroep „Vader! ik heb moeder gezien," waarop de vader antwoordde „Ja kind, ook mij is zij verschenen, en de goede vrouw is zeker in nood" Enkele dagen later kwam de tijding, dat, op het oogenblik der verschijning, het schip op de Schelde met man en muis vergaan was. ABRAHAM werd voor predikant opgeleid, en in 1619 te Veen in het Land van Heusden (N.-B.) beroepen, waar hij in 1647 overleden is. Zijn zoon, als zijn vader ABRAHAM geheeten, werd in 1614 in Zeeland geboren. Hij werd opgeleid voor predikant en in 1640 predikant te

Zevenhoven, kort daarna te Schoonhoven en in 1651 te Utrecht. Daar zijnde, werd hij gewikkeld in een hevigen twist tusschen eenige predikanten en de magistraat, over de belangrijke goederen der vijf kapittels, welke geseculariseerd waren en beheerd werden door wereldlijke personen. VAN DE VELDE's geschrift: *Oogsalve om te zien wat te houden van de Kanunnekerij*, Utrecht 1659, wierp olie in het vuur en de oneenigheid vlamde zoo sterk op, dat aan hem en zijn ambtgenoot J. TEELING, behoudens eer en goed, de stad werd ontzegd. Niet lang behoefde hij op een beroep te wachten, daar in 1661 de gemeente Arnemuiden hem begeerde, van waar hij twee jaren later te Middelburg werd beroepen, waar hij veel opgang maakte, en een aanzienlijk huis in de Latijnsche schoolstraat bewoonde Hij overleed aldaar den 7 Juni 1677.

VAN DE VELDE was gehuwd met JOHANNA HONIGH en zijne zuster JACOBA met NICOLAAS HONIGH, welke familie tot de aanzienlijkste der stad Middelburg behoorde. Zijn oudste zoon JACOBUS VAN DE VELDE was aldaar een bekwaam en zeer gezocht med. doctor, getrouwd met N. JOLYT, waaruit eene dochter, die de echtgenoote is geworden van den bovengenoemden griffier VAN ESSEN.

De tweede zoon van ABRAHAM was NICOLAAS VAN DE VELDE, een eenvoudig en zachtzinnig man Hij studeerde voor predikant en werd beroepen te Ovezande en Driewegen in Zuid-Beveland. Op zekeren morgen in de maand Januari 1687 werd hij dood gevonden in de pastorie, geveld door een geweerschot van buiten, terwijl hij voor een stoel in zijn slaapkamer biddend geknield lag. Deze zaak maakte veel gerucht, vooral toen de moordenaar bleek te zijn, de waarschijnlijk half krankzinnige predikant van 's-Heerenhoek JACOB CLYVER (geboren te Wemeldinge en zoon van den predikant aldaar), die door loszinnig leven en zonderlinge manieren aan zijne gemeente reeds veel ergernis had gegeven. De booswicht werd gevat en op de Voorpoort te 's-Gravenhage

gekerkerd, waar hij vóór zijn vonnis, op den 1 Augustus 1687 door zelfmoord een einde aan zijn leven maakte (Zie *Navorscher* 1860 en 1862). De oudste dochter van ABRAHAM, CLARA VAN DE VELDE huwde met JOHANNES BOLLAERT, den zoon van een uit Tholen afkomstigen bontwerker te Middelburg, die in 1681 in zijn vaderstad predikant werd. Hij was een voorvechter in den strijd tegen MOMMA en VAN DER WAEYEN en „donderde zoo heftig van den predikstoel" dat de magistraat van Middelburg hem liet aanzeggen, dat hij naar 's-Gravensteen zou worden gebracht, indien hij niet eindigde om het volk op te zetten. De jongste dochter, ELISABETH VAN DE VELDE werd de echtgenoote van ABRAHAM MEINDERTS, denkelijk den predikant van Grijpskerke, die bekend is gebleven door zijn aanzienlijk legaat aan de Classis.

ABRAHAM VAN DE VELDE heeft uitgegeven een verzameling *Keurstoffen en predikatiën over den profeet* JEREMIA, en na zijn overlijden verscheen eene *Apologie* (1678). Vooral echter maakte opgang zijn boek *Wonderen des Allerhoogsten*, dat in 1669 voor het eerst het licht zag, in 1733 voor de 5e maal herdrukt werd en nog een eeuw daarna te Utrecht opnieuw werd uitgegeven. Over ds. ABRAHAM VAN DE VELDE zie men KIST en MOLL, *Kerkelijk Historisch archief*, dl. IV; *De Zaaijer* 1872; VROLIKHERT, *a. w.* enz.

VELDE (JOHANNES VAN DE) behoorde tot een der andere familie dan de bovengenoemde ABRAHAM. Zijn geslacht was uit Drenthe afkomstig en zijn grootvader verhuisde uit Steenwijk naar Amsterdam, waar hij, omstreeks 1690, een aanzienlijke zilversmid werd en in den echt trad met DUIFJE CORNELISDOCHTER SALM uit een bemiddelde doopsgezinde familie. Daaruit kwam voort CORNELIS VAN DE VELDE, die in Mei 1719 te Amsterdam trouwde met ANNA VERBRUGGE. Hun zoon JOHANNES werd den 22 Juli 1720 te Amsterdam geboren, en had reeds vroeg aanleg en geneigdheid om predi-

kant te worden. In 1745 werd hij als proponent te Heinenoord beroepen en vertrok in December 1752 naar Zierikzee. Hier maakte hij veel opgang en was algemeen geacht en bemind. Een snel toenemend verval van krachten maakte op den 21 Januari 1784 een einde aan het aardsche leven van dezen zachtzinnigen en braven man. VAN DE VELDE was in 1763 te Oosterland getrouwd met AGATHA VAN DER SCHATTE NICOLAASDOCHTER uit MARTINA SCHUURBEQUE (1741—1821) waaruit CORNELIS NICOLAAS VAN DE VELDE, geboren in 1764, Commies van het postkantoor te Zierikzee, in October 1797 getrouwd met FRANCINA WILHELMINA DE VOS; alsmede eene dochter MARTINA (geboren 1778), die de echtgenoote werd van JOHANNES OLIVIER predikant te Serooskerke (S). Een broeder van JOHANNES was CORNELIS VAN DE VELDE, geboren te Amsterdam in 1729, en van 1754 tot zijn overlijden in 1770 predikant te Hoogwoude (N. H).

JOHANNES VAN DE VELDE was een kundig man. Hij heeft in het licht gegeven: *De bedroefde Christen vertoondt. Lijkrede op* CH. A. DE LA VILLETTE, *Waalsch predikant te Zierikzee* 1770, welk sterfgeval toen veel deelneming wekte. Meer bekend is hij gebleven door: *Twee honderdjarig jubelfeest ter gedachtenis der verlossing van Zierikzee uit de Spaansche dwingelandij in eene leerrede over Psalm LXVI, vs* 12, Zierikzee 1777; een boek, dat door de aanteekeningen en bijvoegselen geschiedkundige waarde heeft.

VENNE (VAN DER). De familie was waarschijnlijk uit Vlaanderen, doch kwam vóór of tijdens de troebelen naar Zeeland, waar de naam VAN VENNE en VERVENNE nog niet onbekend is. In 1592 was HUBRECHT VAN DER VENNE rector der Latijnsche school te Goes, en hoogst waarschijnlijk een bloedverwant van JAN PIETERSZ. VAN DER VENNE die zich omstreeks dien tijd in het toen door handel en nijverheid bloeiende en vooruitstrevende Middelburg vestigde. Hij was van beroep fijnschilder en had tevens een winkel op den

Korten burg nevens de Nieuwe of Koopmansbeurs. Daar verkocht hij:

„Schildery, of prenten, boucken, buysen (verrekijkers)
En aerdigh goet verlackt tot cieraet van de huysen,
Compas en uijrenwerck en kaerten cleijn en groot,
En wat er tot behoef dient voor een zeepyloot."

Maar waarschijnlijk nog aantrekkelijker dan die winkel, zal voor menigen „konstvriend" de met Zeeuwsche keurigheid onderhouden bloemhof achter de woning zijn geweest:

„Hier sagh men fraai en net de welgeplante paden
Cruijswijs, vierkant en ront met bloemen overladen,
Hier gaet men uijt of in twee dubbel gaeldery,
Van boven schoon vergult, van onder schildery."

en uitkomende op dichte lauwerhoven of berceaux. Na het noenmaal, of „als de rijkversierde zonnewijzer in den tuin den loop van den vluggen Phoebuswagen niet meer kon aanwijzen, vereenigde zich hier de keur der kunstgunstige poorters van Middelburg bij den schranderen en veelwetenden boekverkooper." Hier toefden dikwijls JACOB CATS, APOLLONIUS en JACOB SCOTTE, SIMON VAN BEAUMONT, JACOB LUIJT, LEONARD PEUTEMANS, en nu en dan ADRIAAN DE VALERY uit Veere, ADRIAAN HOFFER van Zierikzee, PHILIBERT VAN BORSSELE uit Tholen en JACOB HOBIUS van Brouwershaven. Daar onderhielden zij zich met geestigen kout, spraken over geleerdheid en smaak en lazen elkander hun geschriften voor. Vermoedelijk werden in die samenkomsten menigmalen bezichtigd de schoone teekeningen, welke de jongere broeder van den boekverkooper even los als geestig op het papier wist te brengen en welke nog in onzen tijd met bewondering worden beschouwd. Deze kunstenaar was ADRIAAN PZ. VAN DER VENNE in 1589 te Delft geboren. Hij bezocht de Latijnsche school te Leiden, doch zette de studie niet voort, daar palet en penseel van een luchthartigen schilder hem meer aantrokken dan tabberd en plak van den deftigen schoolvoogd, waarvoor zijn ouders hem bestemd hadden. Na eerst van den bekwamen SIMON

VAN DER VALK en daarna van WILLEM VAN DIEST onderwijs in het schilderen te hebben ontvangen, zette hij zich omstreeks 1618 voor goed te Middelburg neder, en schijnt deelgenoot geworden te zijn in de zaak van zijn broeder. . Hun winkel dankt vooral bekendheid aan den dichtbundel *Tafereel van Sinnemal door* ADRIAAN *in* 1623 uitgegeven en waarin van bovengenoemde afbeeldingen, o. a van de in 1592 over de Heerenbeurs gebouwde abdijpoort, voorkomen. In dien Middelburgschen kunstkring kwam VAN DER VENNE menigmalen in aanraking met den advocaat CATS, voor wiens gedichten hij de teekeningen maakte, welke de eerste drukken versieren; waarvan de oorspronkelijke schetsen nog in het Museum Catsianum bewaard zijn gebleven; geestige prenten die zeker niet weinig bijdroegen tot den verbazenden opgang van den Zeeuwschen volksdichter. Ook als schilder had ADRIAAN in Middelburg veel werk en nog in de achttiende eeuw vond men daar niet weinig schilderijen van hem. Zoo blijkt uit een catalogus van prof. WILLEMSEN (1781), dat deze vijf uitvoerige stukken van VAN DER VENNE bezat en mr. N. C. LAMBRECHTSEN meende, dat ook het kleine paneel, waarop is afgebeeld een wintergezicht op den Noordsingel te Middelburg, en in het kabinet van het Zeeuwsch genootschap, van dezen schilder zou' wezen, wat mij echter twijfelachtig schijnt. ADRIAAN won hier veel geld, doch verloor zijn hart, en een eerzaam Middelburgsch maagdelijn bezorgde hem een gelukkig huwelijk. De oudere broeder JAN, die ook gedichten schreef, zooals uit de opdracht van het 2e dl. van CATS' *Huwelijk* blijkt, is in het laatst van April 1625 gestorven, als weduwe nalatende CATHARINA DE GHEYN uit de bekende kunstenaarsfamilie. ADRIAAN hield de zaak nog een tijd lang aan, doch hij schijnt daarvoor niet de geschikte man te zijn geweest. Hij schreef:

„Want als de conste, niet wordt mildelijk begroet,
Dan gaat, eilaas, de lust en arbeid onder voet."

De zaak ging dan ook „onder voet", en de kunstenaar

verhuisde naar den Haag, waar zijn werk in de aanzienlijkste kringen sedert lang een goeden naam bezat. Zoo had hij in 1618 reeds geschilderd Prins MAURITS op de kermis te Rijswijk; welke kapitale schilderij in 1880 voor negenduizend gulden door de Nederlandsche regeering te Parijs werd gekocht. In April 1619 vervaardigde hij met zijn broeder JAN de afbeeldsels van Prins MAURITS en zijne broeders. Afdrukken op satijn dezer prenten werden door de kunstenaars aangeboden aan de Staten-generaal, die hun een vereering van 50 £ Vl. toekenden; Gecommitteerde-raden van Holland bestelden vijf en twintig exemplaren tegen 6 gulden het stuk, en ook de regeering van Middelburg bleef niet achter, daar de heer KESTELOO uit de stads-rekening over 1621 opteekende, dat aan de VAN DER VENNE's werden toegekend 12 £ Vl. als vereering voor de "afgedrukte plaatbeelden bij henlieden geinventeerd, belangende S. Ex. den Prins VAN ORANJE en de Doorluchtige vorsten van den Huijze VAN NASSAU, sittende te paarde." Nog meer lof verwierf hij door een schilderij van den Stadhouder en zijn hofstoet, meest bekend door de prenten van W. DELFF en C. QUEBORN; evenals "de Zielenvisscherij," waarop vele historische personen voorkomen, in het Nederlandsch museum. In 1625 beeldde hij het paradebed af van Prins MAURITS (overleden 23 April), waarbij de teekenaar ook zijn eigen portret onder de toeschouwers plaatste. Hij staat aan het voeteneinde met het aangezicht vlak naar voren, den hals omgeven door een breeden kraag en den hoed met de linkerhand voor de borst houdende. Vooral in hoofsche kringen vond hij beschermers, wier portretten hij maakte, alsmede van de vorsten, die den Haag bezochten. Zijn oude vriend JACOB CATS vergat hem niet en ADRIAAN werkte ijverig mede aan de versiering der "nieuwe huizinge" op Zorgvliet Zoodoende werd VAN DER VENNE een gegoed burger, ook als mensch algemeen geacht. In 1631 werd hij hoofdman en vijf jaren later deken van het St. Lucasgilde, en bleef tot aan zijn overlijden den 12

November 1662 werkzaam In Mei 1665 werden de door hem nagelaten schilderijen, teekeningen enz. verkocht. Als dichter mag VAN DER VENNE worden genoemd en de waarde van zijn boeken werd verhoogd door even geestig als fraai geteekende prenten. Het bekende werk: *Zeevsche nachtegael, ende deszelfs dryderly gezang: door verscheyden treffelycke Zeevsche poëten bijeenghebracht* in 1623 te Middelburg bij HANS VAN DER HELLEN gedrukt en door JAN PIETERSZ. VAN DER VENNE in het licht gezonden, schijnt vooral op aandrang van ADRIAAN VAN DER VENNE en JACOB CATS te zijn uitgegeven, toen de komst van ANNA ROEMERS VISSCHERSD. in Zeeland door de kunstgenooten gevierd, en haar onverwacht vertrek op 11 Juli 1623 sterk betreurd werd. Het boek werd tien jaren later te Amsterdam herdrukt in klein formaat, en daaraan toegevoegd: *Tafereel van Sinnemal, geschreven in de bloeiende en lustige Meimaand van het jaar* 1623. In 1634 verscheen in den Haag: *Sinnevonck*, waarin een portret, door D. VAN BREMDEN gegraveerd. Uit die eigenhandige afbeelding blijkt, dat de vijf en veertigjarige schilder destijds een man was met een hoog voorhoofd, welgevormde wenkbrauwen boven heldere, sprekende oogen, flinken welgevormden neus, vriendelijken mond, opgestreken knevels en netten spitsbaard.

HUBRECHT VAN DER VENNE, zoon van bovengenoemde, was een vrij geacht schilder, die vooral uitmuntte om zinnebeelden en historiën in het grauw te maken. In 1656 was hij lid der toen opgerichte kamer Pictura in den Haag.

Over ADRIAAN PIETERSZ. VAN DER VENNE zie men ARN. ISING. *Een schilderdichter in de zeventiende eeuw*, in *De Gids* van Juli 1889, en de vele daar aangehaalde werken.

VERBRUGGE (J.) Deze was afkomstig uit Leiden en werd bediende bij verschillende boekdrukkers te Vlissingen, o. a bij JACOB VERDOES, JAN GELEINSZ, A. VAN LAREN, SAMUEL WILLEGAERST en anderen. VERBRUGGE was een merkwaardig vlug en onvermoeid rijmelaar en PIETER DE LA

Rue teekent aan, dat hij zóó snel werkte, dat hij wel twee persen kon gaande houden. Met zijn veel gezochte liedjes won hij veel geld, en hij zou een gegoed man geworden zijn, indien Wijntje en Trijntje hem niet tot verkwisting hadden verleid, zoodat hij arm gestorven is. Daar hij zich meest Ver Brugge of V. Brugge teekende, wordt hij ook wel eens Brugge genoemd, zooals onder liedjes in *Vlissingschen Triton*, *uytblazende verscheyden gezangen*, Vlissingen G. & P. de Paaynaar, 1727.

VERBRUGGE (Johannes). In de zeventiende eeuw bestond er, gelijk nog lang daarna, eene niet geringe wangunst, tusschen de geneeskundigen opgeleid aan de Hoogescholen, en de meest door de practijk gevormde chirurgijns. De doctoren, doorgaans deftige mannen, zagen met „magistrale contenance," gelijk Justus van Effen in *De Hollandsche Spectator* het uitdrukt, neder op de wondheelers, die tevens barbiers waren, welke samenkoppeling o. a. blijkt uit de grafzerk in de St. Lievenskerk te Zierikzee, van Anna van Wesel (Vesalius) weduwe van Nicolaas Boenaert, baljuw dezer stad en opperbarbier van de K. M. Carolus de Vijfde enz. Bij het volk waren de chirurgijns, baardschrabbers en kiezentrekkers in klein aanzien, en de kwade geruchten van hun kunst stonden wellicht in verband met den overouden afkeer van de zoogenoemde snijkamers. Langzamerhand kwamen de chirurgijns echter meer in achting en hoewel zij in den aanvang der achttiende eeuw het koetsje nog aan de dokters overlieten, maakten zij toch in de groote steden, ook te Middelburg, van een sjees gebruik, en lieten het werk met scheermes en schaar liefst aan de leerlingen over. Een der voornaamste chirurgijns in Zeeland, omstreeks het midden der zeventiende eeuw, was Johannes Verbrugge te Middelburg, waar hij zich, naar de la Rue opteekent, uit Calais gevestigd had. Zijn winkel werd zeer geroemd en druk bezocht, en hij behoorde onder de aanzienlijkste gildebroeders.

Hij had veel klandisie en bezat de eigenschappen, die de groote Zeeuwsche volksdichter voor een goed wondheeler noodzakelijk acht: »een valkenoog, een leeuwenhart, een juffershand." Hij gaf in het licht: *Ingang der Heelkonst, of Reisboek der chirurgie*, Middelburg 1677, een boek dat veel opgang maakte en tevens aantoont, hoe treurig het met de geneeskundige verpleging aan boord gesteld was, zoodat de anecdote van den gezagvoerder, die onder het prevelen van »God zegene de greep," blindelings in de medicijnkist grabbelde, wel eenigen grond kan hebben. Een ander werk van Verbrugge droeg den titel: *Het nieuwe hervormde examen van land- en zeechirurgijns, vermeerderd en verbeterd door* D(aniel) S(lichting) med. doctor te Amsterdam, een boek dat van 1708 tot 1768 dertienmalen herdrukt werd en dus zeker in een groote behoefte voorzag. Naamgenooten of bloedverwanten van dezen geneesheer kwamen te Middelburg in onderscheiden maatschappelijke kringen voor. Zoo huwde in Februari 1633 de schatrijke burgemeester Cornelis Claesse van Elftsdyk, weduwnaar van Agatha Steengracht, met Catalina Verbrugge uit een Vlissingsche regeeringsfamilie, en in 1653 werden Adriaan Verbrugge uit Moerbeke, en Antonie Verbrugge uit Lokeren, beiden molenaars, als poorters te Middelburg ingeschreven; Cornelis Verbrugge was getrouwd met Lydia Borreys, die als kinderlooze weduwe in 1717 haar geheele nalatenschap, vijf en twintig duizend gulden bedragende, aan de diaconie vermaakte onder voorwaarde om een Burgerweeshuis te stichten, bestemd voor kinderen van Hervormde lidmaten, welker ouders nooit bedeeling hebben genoten, een onteerende straf ondergaan of bankroet gemaakt hebben. Haar portret wordt nog in het weeshuis bewaard.

VERBRUGGE (Marinus). Langer dan een halve eeuw heeft mr. Marinus Verbrugge zijne beste krachten gewijd aan de belangen van Zeeland, en is in die provincie een man

van beteekenis geweest Hij was afkomstig uit een oude Delftsche familie, wat hem gansch niet onverschillig was.

Willem Verbrugge was med. doctor, en burgemeester te Delft en daarna een der Gecommitteerde raden van Holland. Een zijner zonen Bartholomeus Verbrugge, vestigde zich te Rotterdam, maar moest in den revolutietijd zijne handelszaak opgeven. Zijn zoon Willem Verbrugge was eerst koopman, doch later vrederechter en burgemeester te Hillegersberg. Uit diens tweede huwelijk met Gerardina Margareta Hartingh werd, op den 4 Mei 1802, Marinus Verbrugge te Rotterdam geboren. Hij ontving eene goede opvoeding, en de staatkundige gebeurtenissen tijdens zijn jeugd bleven niet zonder invloed op de vorming van zijn karakter en ontwikkelden de eenvoudigheid, werkzaamheid en studiegeest, die hem levenslang kenmerkten. Na aan de Erasmiaansche school van 1814 tot 1819 onderwijs te hebben ontvangen, ging hij in laatstgenoemd jaar naar de academie te Leiden, waar hij onder de goede en ijverige studenten behoorde, en in Mei 1823 met een verdienstelijke dissertatie tot doctor in de rechten promoveerde Hij wilde zich als advocaat te Rotterdam vestigen, doch werd door invloedrijke vrienden overgehaald om zich liever in Brussel neder te zetten, ook om het Oranjegezinde element aldaar te versterken. Op verschillend gebied was hij hier werkzaam, en niet alleen als rechtsgeleerde maar ook als spreker in letterkundige kringen werd hij gewaardeerd. Hij was een ijverig lid der Maatschappij Tot nut van 't algemeen, een instelling, die toen in België een bijzondere plaats innam, en daar met veel bezwaren te worstelen had, en niet minder vlijtig werkte de jonge advocaat door woord en pen mede, om de vereeniging van Noord- en Zuid-Nederland te bevorderen. Dit maakte hem, na het uitbreken der omwenteling van 24 Augustus 1830, zóó verdacht in de oogen der revolutionaire raddraaiers, dat hij spoedig verplicht was, met achterlating zijner boeken en andere goederen, in allerijl naar Holland de wijk te

nemen. Daar tintelde alles van geestdrift voor Koning en vaderland, en reeds in het begin van November stond Verbrugge als vrijwilliger bij de Rotterdamsche schutterij aan de grenzen, terwijl ook zijn beide broeders in het leger dienden. Spoedig kon hij examen doen, en werd luitenant bij de artillerie met bestemming in de vesting Breda, waar hij ook door rechtsgeleerde kennis in den krijgsraad diensten bewees. Kort na zijn ontslag als officier, werd Verbrugge in 1833 benoemd tot rechter in de arrondissements-rechtbank te Goes; in 1838, bij de oprichting van het Provinciaal gerechtshof in Zeeland, tot advocaat-generaal en in Februari 1850 tot procureur-generaal bij dat Hof; welke post hij tot de opheffing in 1875 nauwgezet heeft bekleed. Ook in een aantal andere betrekkingen o. a lid van den gemeenteraad van Middelburg (1848—1871), curator van het gymnasium, voorzitter van het burgerlijk armbestuur, president der vrijmetselaars-loge, wist hij zich de achting zijner medeleden te verwerven door onvermoeiden ijver, veelzijdige kennis, strikte onpartijdigheid en groote humaniteit. Hij was in Mei 1834 gehuwd met Isabella Cornelia 's Graeuwen, welke echt kinderloos bleef. Zij overleed in 1874. De laatste jaren zijns levens bracht Verbrugge in altijd bezige rust door, in de rijk voorziene boekenkamers zijner gezellige woning op de Rotterdamsche kaai. Lang bleef hij bevrijd voor de kwalen des ouderdoms, en hij ontsliep kalm op den 29 December 1888. In zijne laatste beschikkingen toonde hij zich een mild beschermer der wetenschap, met een open hart voor de nooden en behoeften der maatschappij. Ondanks vele ambtsbezigheden, werd de beoefening der letterkunde door hem nooit uit het oog verloren, en vele verhandelingen, meest in *De Vriend des Vaderlands*, *De Letteroefeningen*, *De Fakkel*, de *Zeeuwsche Volksalmanakken* enz. getuigen van belangstelling en kennis, vooral der vaderlandsche geschiedenis. In de *Levensberichten der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde* over 1889 komt een schets van zijn leven voor en een lijst zijner gedrukte verhandelingen enz.

VERBURCHT (Daniel) werd geboren te Scherpenisse in 1612, en daar hij reeds vroeg een "curieus liefhebber der geometrie" was, werd hij gezworen landmeter en maakte in Juni 1634 een fraaie kaart van Scherpenisse en omstreken, welke in *Zelandia illustrata* bewaard wordt. In October 1636 werd hij poorter te Zierikzee, waar hij in 1641 in den echt trad met Maria Mulock. In zijn nieuwe woonplaats was hij notaris, ouderling, keurmeester, schepen en raad. Hij overleed den 10 December 1673. Aan zijne vaderstad legateerde hij de fraaie, door hem met zorg opgemeten en geteekende kaart van Schouwen en Duiveland, waarvan de oorspronkelijke op het stadhuis te Zierikzee hangt, maar waarvan kopieën bestaan o. a. in het weeshuis te Zierikzee, in 1688 vervaardigd door den bekwamen uit Leiden afkomstigen teekenaar Arnoldus van Anthonissen. Kort voor zijn overlijden schijnt Verburcht een plan gemaakt te hebben om de Ooster-Schelde door een kanaal te verbinden met de Krammer of het Hollandsch diep, met een sas aan de zoogenoemde Maije bij Dreischor, waardoor, gelijk hij het uitdrukt, een bekwame en dienstige doorvaart zou worden verkregen bij zomer en winter, bij dage en nachte, bij storm en stilte, bij vrede en in oorlog. Jaren lang bleef dit voor den handel van Zierikzee op Holland hoogst gewichtige voornemen aanhangig, en nog zelfs in 1735 bij den verkoop der heerlijkheid de Vier bannen van Duiveland, werden met het oog op eene uitvoerig, beperkingen gemaakt. In het Provinciaal archief is een nagenoeg versleten kaart van Wissenkerke (N.-B.), kort na de bedijking in 1652 waarschijnlijk door Verburcht vervaardigd. Als kerkmeester komt zijn naam voor in 1657 op de groote afbeelding der St. Lievenskerk met den toren zooals die had moeten worden, waaronder een gedicht van Rochus Hofferus.

VERDOEL (Adriaan Georgius) Houbraken meent dat hij uit het Over-Maassche afkomstig was, doch de la Rue

zegt in een officieel stuk te hebben gezien, dat hij te Vlissingen in de eerste helft der zeventiende eeuw werd geboren. Hij scheen reeds vroeg aanleg voor schilderen te hebben betoond, en is naar sommigen meenen, bij REMBRANDT VAN RHYN in de leer geweest, hoewel anderen oordeelen dat hij L. BRAMER en J. DE WIT tot onderwijzers heeft gehad. De gissing is misschien niet te gewaagd, dat de jonge man aan den grooten schilder was aanbevolen, door diens toen te Vlissingen wonenden zwager FRANÇOIS COPAL, die gehuwd was met TITIA UYLENBURGH REMBERTUSD. (overleden in Juni 1641). Volgens IMMERZEEL toonde VERDOEL in zijne historiestukken een goed teekenaar te zijn en een krachtig koloriet te hebben Dat een vrij groote schilderij op doek, bewaard in het gemeentehuis te Domburg, waarop eene allegorische voorstelling der rechtspleging, het werk van VERDOEL zou zijn, is wel eens beweerd, doch niet bewezen. Daarenboven zegt DE LA RUE, was hij een liefhebber van boeken en een groot beminnaar der dichtkunst en bij de Vlissingsche Rederijkerskamer behaalde hij meer dan eens o. a. in 1672 den eersten prijs. Hij was zeer bevriend met JOHANNES ANTONIDES (VAN DER GOES), die te Vlissingen familie had en daar dikwijls vertoefde VERDOEL overleed te Vlissingen in Januari 1675 en werd den 19 dier maand op het middelkerkhof begraven. Zijn zoon ADRIAAN volgde hem in zijn werkkring op en werd mede een niet onverdienstelijk schilder.

VERDOOREN (GERRIT) werd geboren te Bergen-op-Zoom den 6 Februari 1757 uit PIETER VERDOOREN en MARIA TEGELAAR. Hij werd opgeleid voor notaris, en was reeds op het punt dit doel te bereiken, toen in 1781 de roekeloosheid, om geen harder woord te gebruiken, van op winst azende Amsterdamsche kooplieden, onzen verzwakten Staat in een oorlog met Engeland brachten, waarvan de kwade gevolgen natuurlijk aan den Stadhouder werden geweten. Door dichters, als de jeugdige BELLAMY en anderen opge-

wekt, en door politieke hartstochten geprikkeld, doortintelde een sedert jaren ongekende geestdrift het jonge Nederland, vooral nadat onze scheepsmacht, onder den Schout-bij-nacht ZOUTMAN op 5 Augustus 1781, een Engelsch eskader onder HYDE PARKER bij Doggersbank had ontmoet, en men juichen kon „daar deinst, daar deinst de Brit!" Niet veel minder werd in Zeeland gesproken over de Vlissingsche kapers, die met ongehoorde stoutheid rijke prijzen wisten te bemachtigen. GERRIT VERDOOREN, die gelijk hij later placht te verhalen, achter den kantoorlessenaar altijd hunkerde naar het zeeleven en den roem der vaderen, kon nu de verzoeking niet langer weerstand bieden. Met vergunning zijner ouders ging hij naar Middelburg en nam dienst als schrijver bij de admiraliteit van Zeeland. Reeds in het volgend jaar werd hij luitenant, en toonde zich bij onderscheiden zeetochten, en niet het minst bij de vijandelijkheden op de Schelde in 1793 een beleidvol en onverschrokken officier. In den ongelukkigen zeeslag voor Kamperduin op 11 October 1797, waarin de onbekwame admiraal DE WINTER met acht linieschepen in de handen des vijands viel, was VERDOOREN bevelhebber van het schip Delft van 54 stukken, en later placht de oude zeeman te vertellen „hoe hij zijne prinslievende matrozen slechts tot volharding in den strijd had kunnen opwekken door het oude, maar vanwege het staatsbewind verboden Wilhelmuslied te doen aanheffen en dat zij alleen onder die tonen wilden vechten. De nederlaag belette niet, dat de strijders bij hun komst in het vaderland plechtig werden ingehaald en ook VERDOOREN werd in de Vaderlandsche sociëteit op de Markt te Middelburg statig ontvangen en met opgewonden aanspraken begroet. Bij de nieuwe orde van zaken bleef kapitein VERDOOREN zijn land dienen en in 1807 werd hij Schout-bij-nacht, doch toen in 1813 het juk der Fransche overheersching werd afgeworpen, schaarde de oude zeeman, destijds commandant der marine te Amsterdam, zich met den generaal KRAYENHOFF onder de opgestoken Oranjevaan. De Souvereine vorst was hem zeer

genegen en volgde meermalen zijn raad. In 1815 werd hij benoemd tot vice-admiraal en bij de instelling der militaire Willemsorde verhief de Koning hem tot kommandeur. Zijn laatste levenjaren sleet hij rustig op het kleine maar liefelijke buitenverblijf Doorenslust te Oost-Souburg, waar hij na eene korte ongesteldheid den 30 October 1824 overleed en onder een eenvoudig gedenkteeken nevens de kerk begraven werd. De admiraal was viermalen gehuwd, eerst in 1788 met Adriana Elisabeth Westerwyk Forsborgh, dochter van een burgemeester van Veere, waaruit een zoon en een dochter. Als weduwnaar hertrouwde hij met Catharina Maria Brant, weduwe van zijn bij Kamperduin gesneuvelden wapenbroeder L. W. van Rossum. Na haar overlijden in December 1810, hertrouwde hij Elisabeth Henrika gravin van Boetselaer van Langerak, die hem de heerlijkheid Asperen aanbracht, en na haar overlijden in Januari 1813 huwde hij in Mei 1814 met Wilhelmina Maria Haack uit Amsterdam, die hem lang overleefde. Men zegt, dat de levenslustige grijsaard dit laatste meisje voor zijn zoon ten huwelijk ging vragen, maar bij de ontmoeting zóó ingenomen werd, dat hij haar voor zich zelf begeerde. Zijn zoon Steven Verdooren is rijksontvanger te IJzendijke, Souburg en Zierikzee geweest, doch te Aardenburg overleden, waar hij inwoonde bij zijn eenigen zoon Gerrit Verdooren, die aldaar van 1862 tot 1878 notaris was, doch den 3 Maart 1881 in den ouderdom van zes en vijftig jaren, ongehuwd in het gesticht voor krankzinnigen te Dordrecht is gestorven. Uit diens boedel is afkomstig een bijna levensgroot, naar men zegt, treffend gelijkend door Adriaan de Lelie in 1815 geschilderd portret van den admiraal, wiens vriendelijk innemend gelaat en guitige oogen bevestigen, dat deze kloeke zeeman niet alleen vijandelijke vaartuigen, maar ook vrouwenharten wist te veroveren.

Een lofdicht op den vice-admiraal Gerrit Verdooren van Asperen door C. P. Lammerts van Toorenburg komt voor in het *Maandblad van Sluis* 1828, bladz. 80. Zijn levens-

schets wordt gevonden in de *Nederlandsche letteroefeningen* voor 1823 en er werd ook uitgegeven een *Leven van den admiraal*, bestemd voor de jeugd opgedragen aan zijn kleinzoon, later den bovengenoemden notaris, waarin een portret naar gemeld schilderstuk.

VERELST. De familie, waarschijnlijk verwant aan de bekende 's-Gravenhaagsche schilders, was in de zeventiende eeuw te Middelburg gevestigd. Omstreeks 1650 werd aldaar geboren ADRIAAN VERELST, wiens broeder in 1676 een bekend boekverkooper was. ADRIAAN studeerde in de geneeskunde, en vestigde zich als med. doctor te Veere, waar hij huwde met MARGARETA MARIA GODIN en van 1709 tot 1723 schepen en meermalen burgemeester was. Zijn zoon JEAN LOUIS VERELST, werd in 1694 geboren. Na in de rechten gestudeerd te hebben, vestigde hij zich in zijn vaderstad en volgde in 1725 zijn vader als burgemeester op, waarbij ook nog de voordeeliger ambten kwamen van commies-stapelier van Zeeland, commissaris der monstering, equipagemeester der admiraliteit en rentmeester der geestelijke goederen in Walcheren. VERELST was een bekwaam en werkzaam man, zeer gehecht aan het Huis VAN ORANJE, waarom hij niet weinig toebracht, dat op den 25 April 1747 „Ter Veer het voorbeeld wist te geven" om den Prins tot stadhouder te doen verheffen. Hij was gehuwd met ELISABETH MARGARETA SAPPIUS en overleed in 1752. JACOBUS ERMERINS, een eerlijke oude pruttelaar en meer dan iemand afkeerig van vleierij, noemt hem een man van verbazenden invloed, maar roemt hem ook als een „vader des volks," van wien de Veerenaars mochten zeggen, wat de Romeinen van AUGUSTUS getuigden „Het ware te wenschen hij nimmer geboren, of nimmer gestorven ware geweest." Zijn eenige zoon DAVID HUBERT, geboren te Veere in 1717, onderscheidde zich reeds als knaap door leerlust en schranderheid en ontving van een bedrijvig vader en een verstandige moeder een uitnemende opvoeding.

Toen de ook naar het lichaam welgevormde jongeling in krijgsdienst ging, waarin hij gesteund door bloedverwanten zijner moeder, spoedig tot luitenant bij de cavalerie opklom, voorspelde men hem een groote toekomst. Onverwacht ontsloot zich echter een andere loopbaan, daar hij vanwege Zeeland tot lid van den Raad van State werd benoemd, welke post hij levenslang heeft bekleed. In 1750 ging hij als Envoyé naar Turin, om den Koning van Sardinië te begroeten bij diens huwelijk met de dochter van den Koning van Spanje. Na ook nog eene gewichtige zending bij het Hof van Napels te hebben vervuld, kreeg VERELST in 1753 de moeilijke taak om onze Republiek in Berlijn te vertegenwoordigen. Jaren lang heeft hij die, vooral tijdens den zevenjarigen oorlog bezwarenden post, loffelijk bekleed en daardoor verdient hij eene eervolle plaats onder de diplomaten van zijn tijd. Onze Stadhouder waardeerde hem hoog, en toen de Russen en Oostenrijkers in November 1760 bij capitulatie Berlijn hadden ingenomen, bewees onze gezant aan het Pruisische Hof zooveel diensten, dat FREDERIK DE GROOTE later verklaarde „La famille Royale, moi et les Prussiens doivent des autels à ce digne ministre" (*Memoiren und Tagebücher*, bladz. 441). De vorst verhief hem dan ook in den gravenstand, en vermeerderde zijn wapenschild met een door goud gekroonden adelaarskop. Zijn gewoon verlof bracht de ambassadeur doorgaans te Spa door, en in 1769 wordt aldaar onder de leden der speelclub vermeld: „le comte DE VERELST, conseiller d'Etat et Envoyé de Leurs Hautes Puissances à Berlin" (*Bulletin de l'Inst. archéol. Liègois*, 1886). Hij was tweemalen gehuwd, eerst met SARA LYDIA DIODATI en als weduwnaar met ISLIE SOPHIE baronesse VON PLATEN, waarvan DIRK VAN HOGENDORP in zijne *Mémoires* schrijft „quelle était une dame fort aimable qui me fit un bon accueil." VERELST overleed in 1778 en Koning FREDERIK schreef in een brief van rouwbeklag aan de Staten-Generaal „dat zij verloren hadden een zeer getrouw Minister, die zijn vaderland vurig lief had." Onder de bij

mr. C. J. Fokker te Zierikzee ontoegankelijk bewaarde papieren van Jacobus Ermerins is ook een veeljarige briefwisseling van dezen met D. H. Verelst. Daar ik die correspondentie, nu meer dan veertig jaren geleden slechts vluchtig heb ingezien, durf ik mij over de geschiedkundige waarde niet uitlaten. Uit het eerste huwelijk van den Ambassadeur kwam een zoon voor Jean Louis Verelst, die reeds vroeg een der afgevaardigden van Zeeland in de vergadering der Staten-Generaal, en door de gunst van den Prins van Oranje, die zijn vader hoogschatte, Drost van Buren werd. Hij overleed, nog vóór zijne ouders, in de lente zijns levens in 1761.

VERHEYE. Het geslacht was uit Schouwen en aan vele aanzienlijke familiën aldaar verwant. Cornelis Verheye was in het midden der zeventiende eeuw meermalen burgemeester te Zierikzee en gehuwd met Quirina Hollenboom. Uit dien echt werd op den 7 Augustus 1640 geboren Jacob Verheye. Na te Leiden in de rechten gestudeerd te hebben, werd deze pensionaris zijner geboorteplaats en in 1666 in de Staten van Zeeland. Tien jaren later werd hij gedeputeerde ter generaliteit en in Januari 1683 secretaris der Staten en volgde in 1687 Pieter de Huybert, die lid van den Raad van State werd, als Raadpensionaris op Hij bekleedde deze betrekking in zeer moeilijke jaren en zijne houding tijdens de burgertwisten in het begin der achttiende eeuw gaf aanleiding tot de eenigszins zonderlinge wijs waarop de la Rue in *Staatkundig Zeeland* melding van hem maakte. Na een staatsdienst van meer dan een halve eeuw, en na herhaaldelijk op ontslag te hebben aangedrongen, werd Verheye in Augustus 1715 van zijn ambt ontheven op de meest eervolle wijs en met behoud van bezoldiging en vrije woning in de Abdij; terwijl hij opgevolgd werd door zijn schoonzoon Caspar van Citters Volgens Balduinus Hunnius *Weegschaale des Heiligdoms* (1714) was Verheye »een trouw voedsterheer der kerk, die tot opschrift verdiende: Consentiunt gentes, populi

primarium fuisse virum." Niet lang na zijn ontslag den 16 Augustus 1718 stierf VERHEYE te Middelburg, doch zijn stof werd in de St. Lievenskerk te Zierikzee onder een zerk met merkwaardig omslachtig grafschrift ter ruste gelegd. Hij was gehuwd met JOHANNA DE JONGE, dochter van JACOB DE JONGE VAN ELLEMEET en MAGDALENA BRIELS, waaruit behalve de dochters, drie zonen geboren werden, als: CORNELIS VERHEYE (1666—1717) secretaris der Rekenkamer van Zeeland; BONIFACIUS VERHEYE (1676—1699) en JACOB VERHEYE (1669—1700), schepen te Zierikzee en commissaris van de monstering. Later is de familienaam aangenomen door den zoon van CASPAR VAN CITTERS bovengenoemd, den bekenden mr. JACOB VERHEYE VAN CITTERS.

Van JACOB VERHEYE zijn onderscheiden portretten in *Zelandia illustrata*; ook een in 1725 door D. VLIETLAND in Oost-Indische inkt geteekend.

VERMEULEN (JOHANNES). Deze bekwame geneesheer werd in de eerste jaren der achttiende eeuw geboren te Middelburg uit JOHAN VERMEULEN en JACOBA VERSTEGEN lieden uit den welgestelden burgerstand. Hij werd voor geneeskundige opgeleid en ging te Leiden studeeren waar hij den 11 Augustus 1724 tot med. doctor promoveerde, waarna hij zich te Middelburg vestigde. In 1738 huwde hij met JOHANNA PERKOIS en overleed in 1767. Zij hadden eene dochter JOHANNA JACOBA VERMEULEN die de echtgenoote werd van ISAAC SIFFLÉ. Dat VERMEULEN ook nu en dan gedichten schreef, blijkt uit een drukkers gildeproef, in de bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap, getiteld: *Nieuw Geestelijk liedeboekje door* J. VERMEULEN, *medicijn*, Middelburg 1746, in 64°.

VERMUYDEN. Neiging tot worsteling en strijd zat de kloeke en vurige Nederlanders van het begin der zeventiende eeuw als in het bloed, en naarmate de oorlog met Spanje

luwde, werd een andere vijand gezocht en gevonden in den woesten waterwolf, wiens geweld menigmalen de overhand had in den onverpoosden kamp met menschelijk vernuft en volharding. Hoe Zeeuwsch kapitaal en Zeeuwsche arbeid in Staats-Vlaanderen den landroof der vorige dagen aan de zee ontnamen en rijke polders aangewonnen werden, is hiervoren reeds aangewezen. De daarbij opgedane ervaring werd ook in het buitenland toegepast, waar Nederlandsche waterbouwkundigen en Nederlandsche polderwerkers een grooten naam kregen. Velen der laatsten bleven in de streken waar zij bedijkten gevestigd en waarschijnlijk zijn de beroemde Engelsche arbeiders, de zoogenoemde navvies, meest van Hollandsche en Zeeuwsche afkomst (Vgl. *De vestiging der Nederlanders in verschillende streken van Europa* in *Letteroefeningen*, 1854). In eene belangrijke beschouwing over het Museum Catsianum in *Oud-Holland* (dl. VII), heeft de heer J. G. Frederiks menige merkwaardige bijzonderheid opgeteekend over de groote droogmakerijen in Engeland in 1626 en volgende jaren, ondernomen door eene Nederlandsche maatschappij, waaraan Jacob Cats, zijn neef Leonard Cats, zijne zwagers van Valkenburg, de van Peere's en andere kapitalisten te Middelburg, Vlissingen, Amsterdam en Dordt het geld verschaften. De uitvoering en het toezicht was voornamelijk opgedragen aan Cornelis Vermuyden, die in dergelijke zaken veel ervaring had. Deze was geboren te Tholen uit eene familie, die lang in de omstreken van St. Maartensdijk gevestigd was geweest, waar reeds in 1315 Colard van der Muden vermeld wordt. In 1566 leefde Bartholomeus van der Muyden, vermoedelijk de vader van Gillis van der Muyden of Vermuyden, die schepen en raad te Tholen was en gehuwd met Sara Werckendet, eene dochter van den bekenden burgemeester te Zierikzee Lieven Werckendet, die als bijna iedere Schouwsche magistraat veel kennis van dijkwerken had. Een broeder van Gillis met name Christiaan Vermuyden, was eerst te Goes en vervolgens te Middelburg gevestigd, en behoorde

daar in 1599 onder de meest gegoede burgers. Cornelis Vermuyden Gillisz. was in 1621 ontvanger van den 100en penning te Tholen, doch nam de uitnoodiging aan om de bovengenoemde droogmakingen te besturen. Nadat Koning Jacobus I de noodige vergunning had gegeven, vertrok Vermuyden met een groot aantal Zeeuwsche arbeiders naar zijne bestemming, en de schepen, waarmede hij de Trent opvoer, werden in een geschrift dier dagen niet oneigenaardig bij de vloot van Tarsis vergeleken. De onderneming ving aan met het bedijken van het drassige land van Dogenham aan de Essexzijde van den Theems, en het droogleggen van het uitgestrekt moeras Hatfieldchase ten Zuid-Oosten van Doncaster in Yorkshire, terwijl daarna de lage streek aan den Theems bij den mond van de Medway ingepolderd werd. Vermuyden vestigde zich te Londen, waar hij als kundig ingenieur zeer in aanzien was, en de gunst des Konings zoozeer genoot, dat hij tot ridder-baronet verheven werd. In 1635 stonden 4054 acres van het ingedijkte land ten name van Sir Cornelius. Tijdens zijn verblijf in Engelands hoofdstad werden in de Hollandsche kerk aldaar gedoopt: in 1626 eene dochter Catharina; in 1634 een zoon Bartholomeus en in 't volgend jaar eene dochter Anna (Moens *Church-registers*). Die kerkelijke plechtigheden hadden echter ook op zijn eigen landerijen kunnen geschieden, daar de Koning vergund had om op de drooggemaakte landen kerken te bouwen. waar niet alleen in het Engelsch, maar ook in het Hollandsch mocht worden gepreekt voor de Zeeuwsche poldergasten, waarvan niet weinigen aldaar voor goed bleven wonen, wat, naar men zegt, nog merkbaar is in de taal, daar o. a. het woord „kaveling" steeds als landverdeeling in gebruik schijnt gebleven. Hoe het verder met Sir Cornelius afgeloopen is, heb ik niet kunnen opsporen; misschien heeft hij, gelijk andere onzer landgenooten, de republiek als vestingbouwkundige gediend. Zijn zoon Bartholomeus is kolonel in Engelschen dienst geworden en ongehuwd overleden. In

HUTCHINSON's *Impressions of Western Africa* wordt gewag gemaakt van eene expeditie uit Engeland naar die streken, in 1655 onder de leiding van zekeren VERMUYDEN ondernomen, welke tocht echter niet is geslaagd. Een broeders zoon van Sir CORNELIUS was JOHAN VERMUYDEN in 1595 te Tholen geboren. Hij ging met zijn oom naar Engeland, waar hij in den echt trad met zijne nicht SUSANNA LIENS, eene dochter van JOACHIM LIENS, burgemeester te Tholen en in 1618 ambassadeur in Engeland. VERMUYDEN hertrouwde als weduwnaar met CLASINA DALLENS, dochter van den Thoolschen burgemeester en generaliteits-rekenmeester JOHAN DALLENS. Uit Engeland teruggekomen, kwam hij spoedig in de regeering en werd in 1648 en vervolgens burgemeester zijner vaderstad en als zoodanig in 1651 afgevaardigd naar de Groote vergadering, waarvan zijn neef JACOB CATS voorzitter was. Hier toonde hij een man van kennis en invloed te zijn, wat nog meer uitkwam te Tholen, toen kort daarop oneenigheden tusschen den magistraat en den kerkeraad ontstonden, omdat de predikant DANIEL VAN MIDDELHOVEN, zonder voorkennis van de regeering eene godsdienstoefening had verzet, welk gekibbel zóó hoog liep, dat eene commissie uit de Staten naar de stad afgevaardigd werd, welke den magistraat in het gelijk stelde. In zijn ouderdom trok JOHAN VERMUYDEN zich terug op zijn huis Vermuyden aan den Kettingsdijk te Tholen, in den hoek van Schakerloo in den Nieuw Strijenschen polder, waar de oude naam nog heden door eene hofstede in gedachtenis is gebleven. Gelijk de meesten zijner tijdgenooten, die een veel bewogen leven achter zich hadden, oordeelde VERMUYDEN, dat het stille buitenleven bij den kalmen ouderdom past en op zijn eenvoudig landhuis in den vruchtbaren en vriendelijken polder, niet ver van de Schelde, bracht de oude burgemeester zijn laatste levensjaren in werkzame rust door. Hij overleed den 17 October 1669 en zijne weduwe volgde hem in April 1675; beiden vonden in de kerk te Tholen hun graf (*Zelandia illu-*

strata dl. I). Uit zijn huwelijk met MARIA LIENS kwam een zoon voort BARTHOLOMEUS, die in krijgsdienst was, doch vroeg stierf. Deze was gehuwd met CATHARINA KETTING, eene bekende familie, waaraan de bovengenoemde dijk den naam verschuldigd is.

VERMUYDEN heeft zich in zijn ouderdom vooral bezig gehouden met godgeleerde studiën, waarvan enkele boeken de vruchten waren. In 1658 werd van hem gedrukt: *Spiegel van Gods barmhartigheid, zijnde een vertaling van het werk van* WILLIAM COWPER *predikant te Perth en later bisschop van Galloway*, voor welk werk zijn vriend JACOB WESTERBAEN een gedicht schreef. Verder zag in het volgend jaar te Dordrecht het licht: *Strijd Christi tegen den duivel*, een boekje dat veel opgang maakte. Twee jaren vroeger was bij H. DE SMIDT te Middelburg uitgegeven: *Ledightyt-bestedingh: bestaande in het vertaalt veltteycken van een Christen, beteyckenende 't rechtseker gebruik van 't onseker misbruickt leven; vertaelt uit het Fransch van* PAUL TOUSSAIN; *benevens zijne bijzondere bedenckingen, behelsende oorsaken van de vreese des doods en eenige hulpmiddelen tegen de vervaerlijkheid van dien;* welk boekje door hem werd opgedragen aan de regeering der stad Tholen. In 1658 was van VERMUYDEN te Dordrecht gedrukt: *De worstelende Christus*, opgedragen aan de Staten van Zeeland, die den oud-burgemeester als „singulier blijk van toegenegenheid en aangenaamheid" tweehonderd gulden vereerden.

VERNÈDE (SCIPION HENRI). Hij was de zoon van JEAN SCIPION VERNÈDE predikant bij de Waalsche gemeente te Maastricht en daarna te Amsterdam, bekend wegens zeldzame welsprekendheid, waarvan hij na de inneming dier vesting, in Mei 1748 door de Franschen, een treffend bewijs gaf; gelijk door J. F MARTINET in *Vereenigd Nederland* (1788) omstandig verhaald wordt. SCIPION HENRI werd den 2 Augustus 1768 te Amsterdam geboren, studeerde in de rechten en

werd in 1788 secretaris der stad Schiedam, doch in 1795 als Oranjegezind ontslagen. Hij ging toen in Noord-Brabant wonen, totdat hij in 1803 werd benoemd tot secretaris van Middelburg, welk ambt hij met groote nauwgezetheid en degelijke kennis waarnam. Na een eervol ontslag in 1809 vestigde hij zich als advocaat te Utrecht, waar hij in den echt trad met eene juffrouw BROERS. In 1813 werd hij weder secretaris te Schiedam, waar hij tot 1837 werkzaam bleef. Hij ging toen te Utrecht wonen en overleed er den 21 Januari 1840. Ik heb de herinnering aan hem bewaard als van een naar het lichaam zwak, oud man, maar met een scherpzinnigen geest en die onderhoudend vertellen kon, van wat hij in de dagen der omwenteling achter de schermen had opgemerkt. Een zijner zonen was mr. JEAN SCIPION VERNÈDE, verdienstelijk president van het Hoog Militair Gerechtshof.

Behalve eenige staatkundige brochures schreef SCIPION HENRI: NAPOLEON, *dichtstuk* 1814. — *De jager op verlof*, *dichtstuk* 1831. — *Rijkdom en billijkheid*, *tooneelspel* 1800. — *De eenigste boete*, *tooneelspel* 1801. Hij heeft ook Fransche gedichten geschreven, welke evenals bovengenoemden meer getuigen van vaderlandsliefde en goeden wil dan van dichterlijken aanleg.

VERSCHOOR (JACOB). De onmogelijkheid om vrije menschen te verbinden door dezelfde ingewikkelde kerkleer is zeker zelden sterker gebleken dan in de Nederlandsche republiek in het laatst der zeventiende en in het begin der achttiende eeuw. De zoogenoemde vrijzinnigen waren toen verdeeld in halve, heele, draaiende, heldere, kordate en ernstige Coccejanen, en de behoudende partij in Brakelistische, Markeriaansche en Lampiaansche Voetianen, welke kringetjes weder in vele onderdeelen waren gesplitst, die ieder hun bekrompen leerbegrippen als de alleenzaligmakende waarheid verkondigden, en andere denkwijzen als hemeltergende ketterijen streng ver-

oordeelden De oude secte der antinomianen of wetverwerpers, zijnde onder het Evangelie de wet van geen waarde meer, trad ook weder meer op den voorgrond, en de aanhangers dier leer kregen den naam van Hebreën, omdat zij beweerden, dat ieder rechtgeloovig Christen verplicht was, de taal van het oude Israël te kennen, ten einde zelfstandig over den bijbel te kunnen oordeelen. Ten onrechte werden deze „volgers der zuivere gereformeerde kerk," gelijk zij zich noemden, van Socianismus en Spinozismus beschuldigd, wat zij evenmin waren als de aanhangers van Pontiaan van Hattem; doch vele Zeeuwsche predikanten waren in hun vervolgijver gewoon al deze dwalingen onder den naam van „Libertijnsche ketterijen" te veroordeelen. De secte der zoogenoemde Hebreën is in die dagen vooral ter sprake gekomen door Jacob Verschoor. Deze merkwaardige man werd te Vlissingen in 1648 geboren. Zijn vader Jacob Verschoor was aldaar een welgesteld koopman, sedert 1641 lidmaat der Hervormde kerk, en in 1646 gehuwd met Gillisje Jansd. uit Ouwerkerk (Duiveland). De jonge Jacob, die reeds als knaap door leerlust en schranderheid uitmuntte, ontving vermoedelijk zijne opleiding meest te Zierikzee, daar hij in 1670 zijn bewijs van lidmaatschap der Hervormde kerk van daar naar Vlissingen overbracht. Hij ging in 1665 te Leiden voor predikant studeeren, arbeidde vlijtig, was als kundig en onbesproken bekend, maar had zulke eigenaardige gevoelens over de kerkleer, dat de Classis van Walcheren hem in 1678 niet tot het proponents-examen wilde toelaten, tenzij hij zijne dwalingen herriep. Toen hij ook elders afgewezen werd, besloot hij openlijk als oefenaar op te treden, en in zoogenoemde conventikelen voor te gaan. Door den Middelburgschen burgemeester Alexander de Munck, toen heer van Souburg, werd hem een der vertrekken van het ledig staande kasteel St. Aldegonde afgestaan, welke ruime zaal echter lang niet voldoende bleek te wezen om al de toehoorders, volgens de Middelburgsche predikanten „wispelturige

nieuwszoekers," te bevatten (1686). Later hadden die bijeenkomsten plaats onder Oud-Vlissingen op eene hofstede van den heer CLAUDE DE CHUY, welk huis nog lang "de Hebreeuwsche kerk" werd genoemde. . Toen de beweging toenam, begonnen de predikanten der "staande kerk" zich daarover meer en meer te ontrusten, en met toestemming der regeering had er ten huize van een der raadsleden, in October 1694, te Vlissingen een twistgesprek plaats tusschen VERSCHOOR en den predikant ADRIANUS VAN DEINSE, dat natuurlijk op niets uitliep. In 1695 huurde VERSCHOOR een huis in de Bogardstraat te Middelburg, waar honderden zijne oefeningen kwamen bijwonen. Het stadsbestuur vergunde nu, op aandrang der predikanten, een mondgesprek, dat op den 1 Maart 1697 ten huize van den burgemeester STEVEN VOET, tusschen de predikanten NICOLAAS SCHORER en JACOBUS FRUYTIER met VERSCHOOR en zijne schrandere aanhangster GRIETJE VAN DYK plaats had. Hoewel er zeven uur lang spitsvondig geredekaveld werd, was, gelijk van zelf sprak, geen der partijen overtuigd en werden daarna velen verbitterd en zeker niemand verbeterd, daar VAUVENARGUES een dertig jaren later terecht schreef, dat nooit eenig mensch God door redeneering heeft gevonden. De predikanten beweerden VERSCHOOR tot zwijgen te hebben gebracht en dat daardoor zijn aanhang langzamerhand is verloopen. Dit is waarschijnlijk overdreven, de waarheid zal wel zijn, dat de welsprekende, scherpzinnige redenaar ziekelijk werd, en niemand zijner aanhangers denzelfden machtigen invloed uitoefende. VERSCHOOR overleed in 1700. Hij was ongetwijfeld een man van veelomvattende geleerdheid en vrome, ernstige levensopvatting. Te zijner gedachtenis lieten zijne aanhangers een zilveren gedenkpenning slaan, waarvan een exemplaar bewaard wordt in de oudheidskamer te Vlissingen. Op die medaille is de prediker afgebeeld in kerkelijk gewaad, met het omschrift: JACOB VERSCHOOR *Vlissinga-Zelandus*, *aet.* 52 *a°* 1700. De keerzijde vertoont een leeuw en een slang met de woorden: *Fortiter et prudenter*, en het

omschrift: *Satisfactionis Christi semper celebrandae redemptor*, „waaruit blijkt" zegt GLASIUS, „dat de Hebreën zelve de leer der voldoening op den voorgrond stelden."

Een der scherpzinnigste en trouwste volgsters van VERSCHOOR was zijn huishoudster MARGARETA (GRIETJE) VAN DYK, waarschijnlijk opgevoed in het weeshuis te Leiden; doch aan wie, wegens haar optreden in vrijzinnige conventikelen, die stad was ontzegd. AEM. WYBRANDS noemt haar in zijn studie over MARINUS BOOMS (*Archief kerkgeschiedenis*, 1884) „een merkwaardige vrouw, uitmuntende naar lichaam en geest." Na den dood van VERSCHOOR, die haar in zijn testament ruim bedacht, kwam zij in Middelburg wonen. Dat haar verblijf als huishoudster bij den ongehuwden VERSCHOOR tot laster aanleiding gaf, blijkt uit eene mededeeling van TH. DE HAZE (HASAEUS) in *Mus Brem.*, II dl. I, welk bericht echter afkomstig is van ds. CAROLUS TUYNMAN, een der doldriftigste vervolgers, die haar een „pestilentiaal vrouwmensch" schold, en geen middel te slecht achtte om zijn tegenstanders op kerkelijk gebied te krenken en hatelijk te beoordeelen. Verschillende geschriften van JACOB VERSCHOOR zijn in 1731 te Amsterdam uitgegeven onder den titel: *Verzameling der werkjes van den heer* JACOB VERSCHOOR *en eenige zijner discipelen enz.* In de collectie is een door VERSCHOOR geschreven brief aan predikanten en ouderlingen te Vlissingen, dd. 18 Juni 1678; zijnde vermoedelijk eene kopie van het door hem aan de Classis overgelegde stuk; ook is er een brief van hem aan de Classis, verzoekende mededeeling der punten van beschuldiging; bovendien ligt er in *Zelandia illustrata* dl. I een brief van zijne hand dd. 30 April 1678 aan de Classis van Walcheren.

HENDRIK VERSCHOOR is door sommigen gehouden voor een bloedverwant van bovengenoemden. Dit schijnt echter het geval niet te zijn. HENDRIK werd in 1716 geboren uit een burgergeslacht in Groningerland. Hij studeerde aldaar, werd in 1744 predikant te Oudelande en in 1749 te Terneuzen,

waar hij in Maart 1756 overleed. In de gedrukte lijkpredikatie *De gezegende nagedachtenis van den rechtvaardigen* door CORNELIS VAN OOSTERWYK, wordt hij geprezen als schrander, welbelezen, naarstig, werkzaam en vroom.

VERSEPUT (WILLEM CORNELIS) werd geboren te Middelburg den 24 November 1816 uit WILLEM FRANS VERSEPUT en HENDRINA ANTOINETTE VAN DER VEER. Zijn vader was afkomstig van eene landbouwersfamilie uit Schouwen, reeds voor eeuwen daar bekend. WILHELMINA VERSEPUT JOHANNESD. uit LEVINA VIERLING, huwde in de zeventiende eeuw met JOHAN HOFFER, predikant te Kerkwerve. WILLEM CORNELIS ontving zijn opvoeding te Middelburg, en onderscheidde zich reeds vroeg door buitengewonen leerlust en groote schranderheid, vooral in de wiskunde, zoodat hij in 1845 met lof examen kon doen als rijkswijnroeier, waarna hij te Amsterdam werd geplaatst. Bij de opheffing zijner betrekking in 1856, werd hij aangesteld tot Rijks-ontvanger te Zuidhorn (Groningen); vier jaren daarna te Aalsmeer; in 1865 te Alkemade en in Januari 1875 te Hedel. Slechts drie jaren bleef hij aldaar werkzaam, toen zijne nooit sterke gezondheid hem drong om ontslag te vragen. Hij vestigde zich toen te Middelburg, waar hij den 24 September 1884 is overleden. Zijne weduwe HUIBRECHTINA VAN GINHOVEN is hertrouwd met den heer J. PRINS, oud-ontvanger der belastingen te Purmerend en dijkgraaf van Waterland. Dit huwelijk had niet alleen plaats uit genegenheid, maar ook, gelijk de heer PRINS openbaar maakte, om de weduwe te steunen, daar zij, door de onbillijke inrichting der pensioenwet, onverzorgd achterbleef. VERSEPUT heeft zich niet weinig verdienstelijk gemaakt door zijne pogingen om een weduwen- en weezen-pensioenfonds voor ambtenaren tot stand te brengen, en menig geschrift het licht doen zien, om aan te toonen, hoe de bijdragen der ambtenaren veel te hoog waren, waarbij hij een wetsontwerp voegde, dat beoogde om zonder verhooging, in het lot van

weduwen en weezen te voorzien. Zoo gaf hij den stoot aan het Pensioenverbond en hoewel de eenvoudige en bescheiden man, gelijk het doorgaans gebeurt, niet in de commissie van uitvoering geroepen werd, maar anderen voortgingen op den weg, door hem gewezen, bleef hij onvermoeid in die richting werkzaam. Hij heeft niet mogen beleven, dat zijne beginselen door de wet van 1889 zegevierden. Deze wakkere Zeeuwsche strijder voor weduwen en weezen verdient in dankbare herinnering te blijven. VERSEPUT heeft uitgegeven: *Gronden der wijnroei- en peilkunde met verklaring van de daarbij gebruikt wordende werktuigen*, Amsterdam 1858. — *Verzameling van wiskundige formulen ten dienste van de surnumerairs en ontvangers; alsmede voor controleurs en roeiers der dranken*, Amsterdam 1857. — *Het Rijks-pensioenfonds en zijn overwinst; benevens ontwerp van een pensioen- en weduwen-pensioenfonds voor rijksambtenaren*, Kampen 1875. — *Prof.* P. VAN GEER'S *pensioenfonds-berekening en de werkelijke toestand*, 's-Hertogenbosch 1878.

VERSLUYS. Dat in een polderland als Zeeland, vol wateringen, dijken en sluizen, en waar zelfs een stad dien naam draagt, in verschillende maatschappelijke kringen geslachten VAN DER SLUIS, VAN SLUIS en VERSLUYS voorkomen, is zeer natuurlijk. Van de uit Vlissingen afkomstige en later meest te Middelburg gevestigde familie van dien naam, wordt in de aanteekeningen van P. DE LA RUE en later van prof. TE WATER geen of nauwlijks gewag gemaakt. Tot dit geslacht behoorde PIETER VERSLUYS, geboren te Vlissingen, waar, naar ik meen, zijn vader CORNELIS VERSLUYS, die in 1669 te Middelburg ging wonen, een welgesteld gezagvoerder, of schipper, gelijk men toen zeide, in dienst der Oost-Indische Compagnie was. PIETER ging te Franeker in de rechten studeeren, maar had het ongeluk om bij een twist of in een tweegevecht een doodslag te doen, waardoor hij verplicht was over de grenzen te vluchten. Hij schijnt toen buiten

's lands gepromoveerd te zijn, want in 1652 vroeg hij als mr. PIETER VERSLUYS aan de Staten van Zeeland "landwinnige," of verlof om terug te komen, dat hem voor zes maanden werd toegestaan, waarmede de zaak in het vergeetboek schijnt te zijn gebleven. Hij vestigde zich als advocaat te Vlissingen, woonde in de Nieuwstraat en huwde in November 1654 met ANNA VOET uit Middelburg, die hem in September 1655 een zoon schonk, CORNELIS genoemd. Mr. PIETER VERSLUYS is te Vlissingen overleden, en zijn grafzerk is nog in de St. Jacobskerk te zien. De zoon CORNELIS toonde reeds vroeg aanleg en leerlust. Hij ging te Leiden studeeren en vestigde zich als advocaat te Middelburg, waar hij door welbespraaktheid, scherpzinnigheid en kennis spoedig veel naam kreeg. In 1684 kwam hij in de regeering te Middelburg en werd drie jaren daarna pensionaris van die stad. Later werd hij Fiskaal in den Raad van Vlaanderen, Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie, en in 1719 Burgemeester, welken post hij echter niet lang heeft vervuld, daar hij den 4 Maart 1720 overleed. Den 2 Mei 1696 was hij te St. Laurens getrouwd met de rijke SUSANNA VAN DER NISSE (overleden in den Haag in 1718). VERSLUYS was een bekwaam en bezadigd man, vooral kundig in de rechtsgeschiedenis van Zeeland. Zeer betrokken is hij geweest in de onlusten na den dood van Prins WILLEM DEN DERDE. Met ALEXANDER DE MUNCK, JOHAN GODIN en anderen stond hij tegenover ADOLF WESTERWYK, DANIEL FANNIUS, JOHAN STEENGRACHT en hun geestverwanten. Den 26 Januari 1704 poogden de afgezette regenten zich weder van het bewind meester te maken, doch konden zich slechts enkele uren op het stadhuis handhaven, op welke vlucht een gedenkpenning geslagen werd. Pas in 1716 zijn die oneenigheden bijgelegd, doch reeds in 1708 hadden de leden der toen bovendrijvende partij de regeering zoo goed als erfelijk weten te maken, door een zoogenoemd instrumentum pacis of familiecontract. Over die twisten schreef mr. CORNELIS VERSLUYS eene *Afgeperste verantwoording voor de*

wettige regeering van Middelburg, zoo als deselve was geconstitueerd in 1702, welk geschrift, hoewel ook niet geheel onpartijdig, naar het oordeel van mr. M. F. LANTSHEER, onder de beste mag gerekend worden die over deze kibbelarijen gedrukt zijn en waarin de raddraaiers van beide kanten in een zeer ongunstig licht verschijnen. Meer naam als ervaren rechtsgeleerde verwierf VERSLUYS zich door zijne *Aanteekeningen op verscheiden zaken en artikelen in de gedrukte Costumen van Middelburg*, 's-Gravenhage 1705. Zijn zoon CORNELIS VERSLUYS, geboren 24 September 1698, studeerde in de rechten te Leiden. Deze huwde in 1721 te Rotterdam met JOZINE MAGDALENA ELISABETH VAN SCHINNE, kwam in de regeering te Middelburg, bekleedde aldaar onderscheiden ambten, overleed den 7 December 1746 en werd in de Nieuwe kerk begraven met een wapenbord waarop de schilden: VERSLUYS, VAN DER NISSE, VOET en PORRENAER. Met den bekenden rechtsgeleerde mr. J. DE TIMMERMAN heeft CORNELIS VERSLUYS bewerkt *Costumen, Ordonnantiën en Statuten der stad Middelburg met vele aanteekeningen verrijkt*. In de collectie zijn onderscheiden quitantiën door hem als ontvanger afgegeven o. a aan PIETER MACARÉ, MICHIEL MONJÉ en JOHAN DE FRESNE.

Zijn zoon CORNELIS JACOBUS VERSLUYS vestigde zich in Staats-Vlaanderen en werd Schepen van Hulsterambacht en tevens ijkmeester-generaal van Zeeland. Hij huwde in 1750 met MARIA JACOBA VAN NAASTHOVEN en overleed den 22 Maart 1764. Een zijner dochters, SUSANNA JACOBA, werd de echtgenoote van den burgemeester te Hulst IMAN DE VRIESE, en zijn zoon MARINUS EMANUEL CORNELIS VERSLUYS genoemd naar EMANUEL PHILIP PARIS, (zie dl. II bladz. 346) werd in Februari 1752 te Hulst geboren. Hij was een schrander, werkzaam jongman, die voor een administratieve loopbaan werd opgeleid, waarna hij op kantoor kwam van JOHAN PIETER VAN DEN BRANDE te Middelburg om diens uitgestrekte bezittingen te helpen besturen. De welgemaakte en

welbespraakte reeds twee en veertigjarige man, slaagde er in om het hart van een der dochters, de acht en twintigjarige MARIA PETRONELLA (overleden 1823), te veroveren, waarmede hij in Juli 1794 in het huwelijk trad. Hij behoorde nu door vermogen en kennis van zaken onder de aanzienlijkste ingezetenen van Middelburg, en was een man van grooten invloed. Hoewel hij consul der Vereenigde-Staten van Amerika was, en zijn kantoor met de Franschen veel geldzaken deed, werd hij den 19 December 1813 als gijzelaar voor de rust van Walcheren gearresteerd en naar de vesting Vlissingen vervoerd, doch den 12 Januari weder vrijgelaten. VERSLUYS bewoonde tot zijn overlijden op den 29 Juli 1825 des winters het aanzienlijke huis, door VAN DEN BRANDE gebouwd, in den Langedelft te Middelburg, en des zomers het landgoed Sint Jan ten Heere. Die prachtige buitenplaats hield hij echter streng gesloten, en belangstellende vreemdelingen werden daar weinig welwillend ontvangen, gelijk blijkt uit het verhaal van een reistochtje van professor W. A. ACKERSDYK door hem medegedeeld in *De Vriend des Vaderlands*. Volgens overlevering was deze scherpzinnige man als hulpvaardig en vriendelijk bekend, zoolang als het geld aan hem dienstbaar bleef, doch, volgens overlevering, scheen hij van aard te veranderen, naarmate het vermogen hem de baas werd, waarom de rijke man dan ook het meest in herinnering gebleven is door het zuinig en nauwgezet beheer van zijn zeer aanzienlijke bezittingen. Hij overleed den 29 Juli 1825, en was door Koning WILLEM I, om de kwijnende ridderschap in Zeeland te versterken, tot den adelstand verheven. Hij liet drie zonen en vier dochters na. De tweede zoon nam den naam VAN REIGERSBERG aan, naar zijne overgrootmoeder van moederszijde MARIA VAN REIGERSBERG, getrouwd met JOHAN PIETER VAN DEN BRANDE. Jhr. mr. JOHAN VAN REIGERSBERG VERSLUYS geboren in 1802, was lid van Gedeputeerde Staten van Zeeland en vervulde ijverig een aantal betrekkingen van algemeen nut te Middelburg. Hij was een braaf en hoogst

achtingswaardig man, en is de stamvader van den familietak VAN REIGERSBERG VERSLUYS. Het fraaie huis in de Lange Noordstraat wijk L no. 127, waarvan de oude geschiedenis verhaald wordt door mr. J. H. DE STOPPELAAR in JACOB CATS *in Middelburg* (1860), bladz. 43, liet hij in 1826 geheel herbouwen, en heeft het tot zijn overlijden op 13 Maart 1866 bewoond. Zijne weduwe jonkvr SUSANNA MARIA DE HAZE BOMME (1801—1890) bleef er tot haar dood, en thans woont er de oudste zoon jhr. mr AARNOUT VAN REIGERSBERG VERSLUYS, president der arrondissements-rechtbank.

VERSLUYS (JAN) werd te Oostburg den 1 Februari 1845 geboren uit WILLEM VERSLUYS (geboren te Breskens in 1818) en ELISABETH VAN AELST (overleden in 1863). Hij ontving zijne opleiding eerst in zijne geboorteplaats en vervolgens aan de kweekschool te Haarlem en werd in 1864 werkzaam bij het lager onderwijs te Haarlemmermeer en daarna aan de burgeravondschool te Haarlem. Van 1866 tot 1878 was hij leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool te Groningen. Sedert Juli 1881 is hij leeraar aan de Rijksnormaalschool te Amsterdam.

Vooral voor het onderwijs in de wiskunde heeft VERSLUYS zich zeer verdienstelijk gemaakt door het schrijven van een groot aantal leerboeken, welke aanleiding gaven tot één belangrijke verandering in de beoefening dier wetenschap. Hij is oprichter en hoofdleider van *Het Nieuwe Schoolblad*, dat sedert 1881 wekelijks te Amsterstam verschijnt. Verder schreef hij: *Geschiedenis van het onderwijs en de opvoeding, vooral in Nederland*, Groningen 1879, 4 dln. — *Wenken over opvoeding, vooral ten dienste van moeders*, Groningen 1878. — *Beknopte geschiedenis van de opvoeding*, Groningen 1881. — *Beginselen der zielkunde*, Groningen 1882. — *Proeve van een nieuwe levensbeschouwing*, Amsterdam 1884. — *Een en ander over* MULTATULI, Amsterdam 1888. — *Gevleugelde woorden*, Amsterdam 1889. Hij gaf een Nederlandsche bewerking van F.

DITTIS, *Geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs*, Groningen 1874, en redigeerde de *Paedagogische Bibliotheek*, Groningen 1878 enz. Vgl. *Biographisch Woordenboek*, Amsterdam 1891. Zijn broeder WILLEM VERSLUYS is thans een voornaam uitgever te Amsterdam

VERSTEGEN (WILLEM) Deze Vlissinger is in de zeventiende eeuw in Oost-Indië een man van beteekenis geweest, en verdient dus hier te worden vermeld. Nog jong schijnt hij voor de Oost-Indische Compagnie naar Indië te zijn gevaren en in 1636 vertrok hij uit Batavia als Onderkoopman naar Japan. Daar had hij een moeilijken post, vooral in den tijd toen aan de Portugeezen op last van den Keizer het land werd ontzegd en met uitsluiting van alle vreemdelingen slechts Nederlanders te Nagasaki of op Desima werden geduld. Elf jaren later werd VERSTEGEN tot opperhoofd der factory aangesteld, en ook die betrekking schijnt hij met veel schranderheid en omzichtigheid, maar ook, waar het pas gaf, met moed en vastberadenheid te hebben vervuld, want het was geen gemakkelijke taak om met de argwanende Japansche regeering in vriendschappelijke verhouding te blijven. Daar volgens de overeenkomsten de Opperhoofden niet lang mochten aanblijven, werd in 1651 VERSTEGEN opgedragen om namens de Compagnie, te gaan als Commissaris naar Tonkin in het Keizerrijk Anam, en vervolgens naar Thai-wan of Formosa waar verwarring was ontstaan en veel zaken voorziening vereischten. Op aanbeveling van den gouverneur-generaal KAREL REINIERSZ. werd hij tevens tot buitengewoon Raad van Indië benoemd In het volgend jaar werd hij onverwacht door Bewindhebbers naar Nederland teruggeroepen, daar hij, naar het schijnt, ontevredenheid had opgewerkt door briefwisseling met den geleerden predikant ROBERTUS JUNIUS, destijds te Delft en later te Amsterdam, die vele jaren op Formosa met buitengewonen ijver was werkzaam geweest. De heeren van de Kamer van Zeventien waren uiterst licht geraakt en wan-

gunstig, wanneer buiten hen om meedeelingen over Indië werden gedaan. Het is opmerkelijk dat VERSTEGEN bij zijn vertrek uit Batavia in 1652 aan den kerkeraad voor hem en zijne echtgenoote verzocht om een breeder en uitgebreider attestatie dan gewoonlijk werd gegeven, welk verzoek echter niet werd ingewilligd. Het is mij niet bekend hoe het verder met hem is afgeloopen Wellicht was zijne zuster, FRANCINA VERSTEGEN, die te Vlissingen huwde met JAN GROENEVELD of GROENEWOUD, wier dochter ANNA in Augustus 1656 de echtgenoote werd van EWOUD VAN DISHOECK (overleden te Surate in Bengalen), volgens de genealogie in *De Navorscher* (1871) den vader van EWOUD VAN DISHOECK (1678—1744), ambachtsheer van Domburg, Directeur in Bengalen en Buitengewoon Raad van Indië, den schatrijken man, van wiens vorstelijke woningen te Vlissingen en te Middelburg DE LA RUE in zijne aanteekeningen met ophef melding maakt. Van VERSTEGEN wordt door C. BUSKEN HUET in zijne *Letterkundige Fantasiën* melding gemaakt.

VETH. Dit geslacht was eene der voorname Middelburgsche familiën, die met de Republiek der Vereenigde Nederlanden zijn opgekomen, met haar gebloeid hebben en met dien staat zijn vervallen en uitgestorven. De Middelburgsche secretaris MARCUS DE LA PALMA deelt mede, dat de naam afkwam van het slachtersbedrijf en de vetweiderij in de zoogenoemde boomweide buiten de Noordpoort, die JAN JANSE VET voor zijn beroep gebruikte, waarvoor hij ook in 1560 een standplaats of stal in de vleeschhal van de stad kocht. Een zijner zonen JACOB JANSE VET (die zich ook VETH schreef) was in 1575 gezworen en dijkgraaf van de Zuidwatering en gehuwd, eerst met CELIA PIETERSDOCHTER en vervolgens met AALTJE THANS, overleden in 1585. Diens zoon JAN VETH, ook wel genoemd DE VETH, werd in 1603 burgemeester en was, vooral na zijn huwelijk met de vermogende BARBARA JANSDOCHTER IN ROSENBURGH, een man van rijkdom en in-

vloed. Wanneer een geslacht in die dagen eenmaal een plaats op het stadhuis had veroverd en op de regeeringskussens zat, nam het aanzien spoedig toe. De oudste zoon APOLLONIUS JANSZ. VETH kwam jong in de stedelijke regeering en huwde met de zeer rijke CORNELIA REMOENS waardoor hij in 1648 eigenaar werd der uitgestrekte schorren genaamd Hoofdplaats, alsmede van de buitenplaats Ter Linde onder Welzinge. Als burgemeester was VETH het hoofd der antistadhouderlijke partij, en dus de tegenstander van zijn ambtgenoot, den Oranjevriend HENRIC THIBAUT. In den *Sleutel op de Burlesque notulen der Staten van Zeeland* wordt verhaald, hoe THIBAUT, na het oproer van Juni 1651 uit de stad gedreven, op een Zondagmorgen terugkwam, naast VETH in de kerk ging zitten, doch voor het einde der godsdienstoefening met een gereedstaand rijtuig naar zijn aan het eind der haven zeilree liggend jacht vertrok, dat hem naar zijne hofstede in Staats-Vlaanderen overbracht. Toen VETH, ziedende van ergernis over deze stoutheid van zijn vijand, des avonds in een vriendenkring aan den toorn lucht gaf, zette hij een wijnroemer zoo forsch op de eikenhouten tafel, dat het glas in stukken sprong en een scherf hem de polsader doorsneed, aan welk bloedverlies de krachtige man kort daarop stierf. Den 13 Juli 1653 werd hij in het familiegraf in de oude kerk begraven, onder een wapenbord met de schilden ROSENBURGH, LUICX, DE LAAT, CATS, CLOOTWYCK, HOLLEBOOM, VERBRUGGE, HONIGH, ELFSDYCK en CROMMON. Zijn portret wordt gezien op de schilderij, in Juli 1650 door CORNELIS JONSON VAN CEULEN vervaardigd voor het schuttershof van St. Sebastiaan. Meer bekend dan deze burgemeester is zijn broeder ADRIAAN VETH, in 1608 te Middelburg geboren. Reeds als knaap was hij wegens buitengewone schranderheid geprezen o. a. in 1632 door BOXHORN in de opdracht der uitgaaf van de *Panygyricus*, waarin VETH wordt genoemd „een sieraad van Zeeland en der geleerdheid." Niet minder lof wordt hem toegekend door ISAAC PONTANUS, die hem roemt

als het puik der jongelingschap, niet alleen door kennis van het recht, als door velerlei andere wetenschappen. Zoo muntte hij ook uit in de geschiedenis en aardrijkskunde, gelijk blijkt uit den brief, waarbij NICOLAAS VISSCHER hem in 1653 de bekende kaart van Zeeland opdroeg. Maar vooral trokken Latijnsche en Nederlandsche dichtkunde hem aan. NICOLAAS BLANCARDUS noemt hem op dit gebied een „vir incomparibilis" en professor J. DE MEY zegt in de opdracht van een zijner werken, dat VETH niet alleen een voorbeeld van bescheidenheid en zachtmoedigheid was, maar uitblonk door zeldzame gaven en buitengemeene geleerdheid. De gezant APPELBOM schrijft in 1649 van hem „qu'il était tres riche, et tres savant; un homme honnête et incorruptible, tout a fait dévoué à la province de Zélande et à la liberté, et un ennemi declaré du greffier MUSCH." (Zie VREEDE, *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatiek*, dl. II). ADRIAAN kwam, na te Leiden van 1628 gestudeerd te hebben, in de regeering zijner geboortestad. Hij werd Raad van Vlaanderen; in 1651 Secretaris der Staten van Zeeland, en was Raadpensionaris van 1658 tot aan zijn overlijden den 25 November 1663. Hij was getrouwd met ELISABETH VAN DER MERCKT, welk huwelijk door PETRUS STRATENUS in *Venus Zelandia* bezongen werd. Hieruit kwamen twee dochters voort: BARBARA (overleden 1689) getrouwd met JOHAN STEENGRACHT, secretaris der Admiraliteit in Zeeland, en SARA, de echtgenoote van JOHAN VAN DER STRINGE, ontvanger-generaal der Provincie. Het sterven van dezen bekwamen man maakte diepen indruk. DE LA RUE deelt een grafschrift mede door dr. FERDINAND GRUYWARDT op VETH gemaakt, dat echter meest ontleend schijnt te zijn aan het bekende epitaphium van NICOLAAS RAPIN op TH. BEZA. (Vgl. *Dict. van* MORÉRI i. v.). Niet lang na het overlijden van den Raadpensionaris, in Januari 1664, besloten de Staten van Zeeland om de gewichtige diensten door den overledene bewezen te erkennen „met eene convenable recompence" aan de weduwe en dochters,

waarop vervaardigd werden twee schoone lampetten van zwaar zilver met gouden bodem, waarin, onder het wapen van Zeeland, een loffelijk opschrift, door DE LA RUE vermeld, was gegraveerd. Een portret van dezen verdienstelijken man, geteekend in O. I. inkt en vermoedelijk ontleend aan een schilderstuk, is in *Zelandia illustrata*.

JACOB VETH, een jongere broeder van den vorigen, werd, na zijne studiën te Leiden, pensionaris van Tholen en vervolgens tegelijk met zijn broeder ADRIAAN, secretaris van Middelburg (1641—1643) en daarna pensionaris (1645—1651). Na de benoeming van ADRIAAN tot secretaris van 't Land, bleef JACOB eerste pensionaris tot 1661. Ofschoon niet zóó beroemd als zijn broeder, schrijft mr. M. F. LANTSHEER, was hij een zeer bekwaam man, aan wien bij herhaling ambassades werden aangeboden welke hij echter steeds van de hand wees JUSTUS DE HUYBERT, zeker geen vleier, zegt in zijn brieven, dat hij niemand beter geschikt rekende voor den moeilijken post van gezant in Engeland. VETH was ordinair gedeputeerde wegens Zeeland ter generaliteit, en had toevallig in die week de beurt als president in de vergadering op den 1 Juni 1660, waarin koning KAREL DE II van Engeland van de Staten afscheid kwam nemen. Als zoodanig komt zijne afbeelding voor op de prent in *Journal du voyage du Roi* CHARLES *en Hollande* (1660), welk werk ook in hetzelfde jaar te 's-Gravenhage in het Nederlandsch uitgegeven werd. Hij was gehuwd met CORNELIA BODDAERT, en had vijf kinderen, waaruit twee dochters erfgenamen werden van zijn zeer aanzienlijk vermogen. Hij wordt ook vermeld door VRIEMOET, *Ath. Fris.*, bladz. 571. De jongste der zonen van JAN VETH en BARBARA IN ROZENBURCH was MARTINUS VETH, geboren in 1615; in 1635 student te Leiden en in 1652 raadsheer in het Hof van Holland en Zeeland, doch uit welken post hij, volgens VAN LEEUWEN *Bat. illustr.* bladz. 1477, gesuspendeerd werd. Hij was gehuwd met CATHARINA CATS.

Rijkdom, weelde en werkeloosheid, die sedert de laatste

helft der zeventiende eeuw menig oud Zeeuwsch geslacht vervallen deden, blijken ook op deze familie een ongunstigen invloed te hebben gehad. Er worden geen bekwame mannen meer vermeld en de schatrijke MARTINUS VETH, zoon van bovengenoemden raadsheer, getrouwd met CATHARINA CROMMON, en door dit huwelijk eigenaar van Loverendale te Domburg, wordt in de vinnige pamfletten van zijn tijd meestal „de vette ezel" genoemd In 1678 kocht hij van de stad Middelburg voor 80000 gulden de heerlijkheid Westkappel en was ijdel genoeg om zich op eene quitantie, bewaard in *Zelandia illustrata*, den titel aan te matigen van halsheer dier smalstad, waarmede mr. M. F. LANTSHEER terecht den spot drijft. Hij werd in die heerlijkheid opgevolgd door zijn zoon MARTINUS JOHANNES VETH, die in October 1755 kinderloos overleed. Daar de mannelijke nakomelingen met hem uitstierven, werd de naam aangenomen door MARTINUS JOHAN VETH VAN DE PERRE, zoon van JAN VAN DE PERRE en CECILIA CORNELIA STEENGRACHT en kleinzoon van EWALDUS VAN DE PERRE en BARBARA VETH, een dochter van bovengenoemden APOLLONIUS VETH. Toen deze MARTINUS JOHAN VETH VAN DE PERRE den 24 Juli 1802 kinderloos overleed, stierf ook die naam uit.

In de collectie is een aanstelling van CORNELIS DE HAAN als ondercommies te Bergen-op-Zoom, dd. Middelburg 29 October 1651, geteekend door M. VAN DER STRATEN, TUYLL VAN SEROOSKERKE, DAVID VAN REIGERSBERG en van diens zwager ADRIAAN VETH. Er is ook een prijs aan MARINUS VAN VRYBERGHE, dd. Mei 1657, geteekend door de schoolarchen ADRIAAN VETH, WILLEM QUIRYNSEN, CORNELIS VAN LODESTEYN, JACOB ANSLAER, ENOCH POTTEY en JOHANNES DE MEY.

VETTEN (NICOLAAS EGBERT ERNST) geboren te Bergen-op-Zoom uit NICOLAAS VETTEN en GEZINA AUGUSTA ERNST (overleden in October 1854) op den 28 September 1802.

Nicolaas Vetten was een ijverig en bekwaam man, en eerst vrederechter en sedert 1838 tot aan zijn overlijden in Februari 1849, kantonrechter te Brouwershaven. Hij schijnt het eerst het denkbeeld te hebben opgevat om voor den dichter en staatsman Jacob Cats een standbeeld in zijne geboorteplaats op te richten, welke gedachte door hem werd uitgesproken in de vergadering van het departement Schouwen der Maatschappij Tot nut van 't Algemeen, waarvan hij voorzitter was. Het gedenkteeken werd, gelijk hiervoren gezegd is, op den 11 December 1829 ontsluierd, en niemand kon aan Nicolaas Vetten den lof onthouden, dat aan zijn ijver en toewijding de goede uitslag meest te danken was. Nicolaas Egbert Ernst Vetten, zijn eenige zoon, kreeg zijne opvoeding meest te Brouwershaven en Zierikzee. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Utrecht en werd in 1826 predikant te St. Laurens; in 1828 vertrok hij naar Renesse en Noordwelle en in 1847 naar Serooskerke (W.), waar hij tot zijn plotseling overlijden op den 28 Augustus 1860 werkzaam bleef en algemeen geacht en bemind was. Vetten was een kundig en welsprekend man, met een indrukwekkend uiterlijk. In de zaak van het standbeeld van Cats stond hij zijn vader ter zijde, en hield de redevoering in de kerk, voordat de onthulling van het beeld plaats had. De beschrijving der *Feestviering bij de ontsluiering van het standbeeld van* Jacob Cats *enz.*, Amsterdam 1829, is van zijn hand. Van hem zag het licht eene verhandeling over Lieven Jansz. Kaarsemaker, waarop nog een toevoegsel is gevolgd Ook in de *Zeeuwsche Volksalmanakken* komen enkele mededeelingen van hem voor. Vetten was gehuwd met Adriana Catharina Jutting (1806—1889) en had kinderen. In *Zelandia illustrata* is een welgelijkend portret van hem door Z. H. Hoffmeister geteekend en door E. Spanier op steen gebracht. Hij wordt echter daar verkeerdelijk Gesinus in plaats van Egbert genoemd.

VILLETTE (Christiaan Albrecht de la). Hoewel deze

predikant in de republiek der letteren, zooals men toen zeide, weinig naam maakte, teekende prof. TE WATER aan, dat hij een zeer geleerd man was, wiens gedachtenis te Zierikzee lang in herinnering bleef, vooral door rechtschapenheid en eenvoudige vroomheid. De familie DE LA VILLETTE DE PASSY behoorde tot den ouden Franschen adel. De overgrootvader van genoemden predikant was een vurig voorstander der kerkhervorming en verliet, gedrongen door het »porrende geweten," zijn vervolgziek vaderland, waarvoor een reeks van manhafte voorouders menigmalen hun bloed hadden vergoten. Een kleinzoon van den uitgeweken edelman was JOHAN ALBRECHT DE LA VILLETTE, geboren in November 1667 te Hessen Cassel, waar hij directeur was der Keurvorstelijke fabriek voor het slijpen van edele steenen. Hij overleed in 1745 en liet uit zijn huwelijk met MARGARETA VOGELZANG na een zoon JEAN DANIEL DE LA VILLETTE, geboren in 1693. Deze werd een niet onverdienstelijk miniatuurschilder, die in Engeland huwde met MARY SAMPT., een koopmansdochter. Uit dien echt werd te Arnhem in 1725 geboren CHRISTIAAN ALBRECHT DE LA VILLETTE. Deze ontving zijne opleiding in den Haag waar zijne ouders zich gevestigd hadden, studeerde te Leiden en werd in 1753 predikant te Heinenoord. In Mei 1763 vertrok hij naar Zierikzee, waar hij in 1770 overleed. VILLETTE was gehuwd met MARGARETA VROEG, waaruit twee dochters. Hij heeft uitgegeven: *Het gantsch zeer uitnemend eeuwig gewicht der heerlijkheid van Gods keurlingen*, Dordrecht 1758, 4° en ook nog andere leerredenen. Zie over hem de *Lijkrede over* C. A. DE LA VILLETTE *door ds.* JOHANNES VAN DE VELDE, Zierikzee 1770.

VIN (ADRIAAN DE) werd geboren te Colijnsplaat den 3 Januari 1672 uit ADRIAAN DE VIN en ADRIAANTJE JANSEN. Na wat gebrekkig onderwijs, ging de »sneege jongen," gelijk hij werd genoemd, als helper naar Middelburg, en na aldaar ondermeester te zijn geweest, werd hij door de gunst van

den ambachtsheer van St. Laurens, Johan Boudaen Courten, schoolmeester, voorzanger en koster in die heerlijkheid. De Vin schijnt een voor dien tijd bekwaam man te zijn geweest, die er den slag van had, „om de jonge jeugd, met behulp van plak, roede en dergelijke instrumenten van torture," de eerste beginselen van wijsheid en kerkleer in te planten. Hij was vermaard als schoonschrijver en mr. Jacob van Citters, later ambachtsheer, bewaarde op Popkensburg een pak met geboorte- en verjaringsgedichten; alsmede de Tien geboden en het Onze Vader, door dezen „phoenix in de penneconst met zwierige ciertrekken kunstig getrokken," en die met goud-, zilver- en glaspoeier bestrooid, den beschouwer reeds uit de verte tegenschitterden. De Vin overleed in 1743, en werd den 25 October te St. Laurens begraven, waar zeker menigeen den ouden meester betreurde, „bij wien Salomo zoo goed te huis was." Deze schoolvoogd was een onvermoeid rijmelaar, en dat hij daarbij tegen geen moeilijk werk opzag bewijst zijne bewerking van *Het Boek* Job. Meer opgang maakte echter zijn *Gezalfden Christen*, vermeerderd met *De Zeeuwsche akker*, welk boekje nog bij ouderwetsche boeren in eere, in 1769 voor de 3e maal herdrukt werd. Daarin komt ook voor *Schoolmeesters ruste*, een kreupelrijm en een naamvers, waarmede hij op Nieuwjaarsdag 1718 zijn confraters te Middelburg begroette, waaruit blijkt dat er toen reeds een college of onderwijzersgezelschap bestond. Hij bezong ook den brand in den Abdijtoren op den 1 Augustus 1712, en den zeer zwaren hagel op Pinkster-maandag den 5 Juni 1724. Die verwoestende bui schijnt diepen indruk te hebben gemaakt, daar er, zoowel in het schoolmeestersgildeboek als in de aanteekeningen van de la Rue omstandig melding van gemaakt wordt. Even na den middag van een schoonen voorjaarsdag, werden in een strook van Walcheren door een met storm vergezelden ijsregen, het jonge groen en de pas opgekomen veldvruchten verscheurd en vernield, en te Middelburg zóóveel ruiten stuk geslagen, dat de regeering verplicht

was het gilde der glazenmakers tijdelijk voor ieder open te stellen. Een zoon van ADRIAAN DE VIN was schoolmeester te Middelburg en van dezen HENDRIK komt een gedicht voor in den 2en druk van den *Gezalfden Christen* (1723); een andere zoon NEHEMIA, die 3e meester (chirurgijn) was op het Oost-Indische schip Samson, verging daarmede in 1722. Een kleinzoon ADRIAAN DE VIN, was in 1776 boekverkooper te Middelburg en gaf in 1769 den derden druk van zijn grootvaders rijmen uit. Hij schreef een rijmwerk onder den titel: *Ter gedachtenis der verlossing van Zeelands hoofd- en hofstad van de Spaansche heerschappij*, Middelburg 1774. Hij overleed in 1782, en bezigde nu en dan het anagram van zijn grootvader „Ai, iver dan na."

VINCENTIUS. DANIEL VINCENTIUS werd geboren te Middelburg in het begin van Maart 1658 uit DANIEL VINCENTIUS en ANNA PIETERS, die beiden op den 23 Februari 1679 begraven werden. Hij studeerde te Leiden en vestigde zich als advocaat, eerst te Vlissingen, waar hij ook in de regeering kwam, en vervolgens te Middelburg. Hij was gehuwd met MAGDALENA LE GENDRE en als weduwnaar in April 1694 te Vlissingen met MARGARETA VAN BERCKEL, weduwe van mr. WILLEM HULSIUS. VINCENTIUS was een beminnaar en beoefenaar der poëzie en vele zijner gedichten zijn bewaard gebleven o. a. in de bekende *Nieuwjaarsgifte aan Mittels Redenhof op de geestige vragen van* PALLAS (1680). Zijne dochter ANNA MARIA werd den 18 September 1697 te Middelburg geboren, en toonde reeds vroeg dichterlijken aanleg. Zij onderscheidde zich door buitengemeene schranderheid en vlugheid van geest, doch zedigheid weerhield haar om dichtproeven het licht te doen zien. In 1725 huwde zij met den koopman JOHAN HUYGE en overleed den 23 Mei 1730, nalatende ééne dochter. PIETER DE LA RUE verzamelde gedichten van haar, en gaf die in hetzelfde jaar te Middelburg uit. In de voorrede schrijft hij „dat de gunstige Hemel haar lichaam met

geen mindere welgemaaktheid en bevalligheid had versierd, dan haar ziel met treffelijke hoedanigheden." Haar ouder halfbroeder DANIEL VINCENTIUS toonde reeds als knaap lust tot schilderen. Hij ging in den Haag wonen en werd een leerling van JAN DE BAAN, met wiens dochter hij in den echt trad. VINCENTIUS was een vlug en verdienstelijk schilder, en had den slag om schilderijen en vooral portretten zoo uitnemend te kopieeren, dat zij van de oorspronkelijke niet te onderscheiden waren. Hij is in 1740 te 's-Gravenhage overleden.

VIRIEU (DE). De stamvader van den in Nederland gevestigden tak der VIRIEU's (DE VIRY) was FRANÇOIS DE VIRIEU, heer van St. Raphain, Opper-hofmeester van Prins WILLEM DEN EERSTE en Houtvester van Holland. Hoogstwaarschijnlijk was hij een zoon van JOHAN DE VIRIEU, in 1565 administrateur van genoemden vorst in diens prinsdom Oranje. FRANÇOIS huwde met FRANÇOISE DE WITTE en werd de vader van WILLEM DE VIRIEU, getrouwd met JULIANA GOUBLET; waaruit JACOB DE VIRIEU die in Juli 1636 in den echt trad met DOROTHEA CASSIOPYN, een dochter van den gouverneur van Geertruidenberg, uit welk huwelijk veertien kinderen werden geboren. De tweede zoon was DOMINICUS DE VIRIEU, geboren in Augustus 1638. Hij ging reeds vroeg in dienst en was kommandeur over de zestig zeesoldaten op het schip van den vice-admiraal JAN EVERTSEN. Wegens kloekheid en beleid schonken hem de Staten van Zeeland een eeredegen of houwer met zilveren gevest en een lederen met zilver beslagen scheede, die in December 1659 te Middelburg bij den bekenden zwaardveger PHILIP GILLEMAN werd gekocht en betaald met 16 £ 13 sch. 4 gr. Er stond op gegraveerd: *Donatum a Collegium Admiralitatis Zelandiae nobilissimi Juveni* D. DE VIRIEU, *propter praeclara in Rempubl. merita* (1659). DE VIRIEU die in Zeeland door zijne moeder en overgrootmoeder veel betrekkingen had, toonde zich de onderschei-

ding waardig; hij bleef moedig strijden en sneuvelde als kapitein bij den mislukten aanval op Martinique, den 10 Juli 1674. De eeredegen bleef in de familie bewaard, totdat hij in October 1881 door dr. Coenraad Leemans te Leiden, ook namens zijne beide ongehuwde schoonzusters, de dames de Virieu te Zalt-Bommel, aan het Zeeuwsch genootschap werd geschonken.

VIS. Volgens overlevering zou deze familie uit één stam zijn met het geslacht Vis, reeds sedert overoude tijden aan de noordzijde van Schouwen meest als landbouwers gevestigd en dat aldaar door rijkdom en uitgestrekt grondbezit grooten invloed had. Een zoon uit die familie Cornelis genaamd, en geboren omstreeks 1714, had geen lust in het vaderlijk bedrijf, maar wenschte naar zee te gaan, die hij van de duinen bij zijne woonplaats dagelijks voor oogen had. Deze begeerte werd zóó sterk dat hij de hofstede ontliep, naar Middelburg ging, en als eenvoudig matroos op een oorlogsschip dienst nam. Door uitnemend gedrag, goede opvoeding en onverschrokkenheid in gevaar, trok de knaap spoedig de aandacht zijner meerderen; hij werd onderofficier en als uitmuntend zeeman niet lang daarna tot officier bevorderd. Omstreeks 1750 kreeg hij het bevel over een der weinige oorlogsschepen, die nog de vlag lieten waaien der eens zoo machtige republiek. Uit de *Nederlandsche jaerboeken* blijkt dat hij in Juli 1760 met 's lands schip Veere voor de stad Veere lag, en dat aan zijn boord twee matrozen, een Duitscher en een Spanjaard, werden opgehangen, wegens zedenkwetsende handelingen op het schip Zuid-Beveland. Deze zaak trok toen vooral de aandacht, omdat er nog nooit een doodvonnis door den Raad der admiraliteit was uitgesproken en uitgevoerd. Cornelis Vis, algemeen erkend als een onzer beste zeeofficieren, kreeg geen gelegenheid om zich te onderscheiden. In 1782 werd hij Vice-admiraal van Zeeland, en overleed te Middelburg in Juli 1789. Uit zijn in 1749 gesloten huwelijk met Elisabeth

Orbel werd o. a. in 1757 geboren Cornelis Vis, die vroeg met zijn vader naar zee ging, en in 1795 kapitein was. Na de omwenteling wilde hij echter niet meer dienen, nam ontslag en overleed te Middelburg in 1809. Uit zijn huwelijk in 1787 met Anna Johanna Grymalla werd o. a. geboren Cornelis Vis (1788—1853). Deze was een hoogst achtingswaardig en invloedrijk man, die in Middelburg verscheiden betrekkingen bekleedde en vele jaren tot zijn dood lid was van Gedeputeerde Staten van Zeeland. Uit zijn huwelijk in 1810 met Peronne Constantia Boddaert werd o. a. te Middelburg den 12 December 1818 geboren Willem Phoenix Vis. Deze studeerde te Utrecht in de rechten, en vestigde zich te Middelburg en later op het landgoed Molenbaix onder Grijpskerke. Als lid van den gemeenteraad van Middelburg, en later van Gedeputeerde Staten van Zeeland, maakte hij zich verdienstelijk en niet minder, eerst als secretaris en later als voorzitter der Zeeuwsche maatschappij van landbouw enz. Daarvoor ontzag hij arbeid, kosten noch moeite en met gulle gastvrijheid ontving hij meer dan eens de leden van congressen of besturen op zijn fraai buitenverblijf. Het werd dan ook algemeen betreurd, toen de heer Vis Zeeland verliet en zich in Zeist ging vestigen, waar hij gehuwd was met jonkvr. Susanna Cornelia Frederika van Romondt. Niet vele jaren heeft de hier altijd bezige man daar werkeloos doorgebracht; zijne gezondheid verzwakte en toen hij in den nazomer van 1878 zijn geliefd Walcheren bezocht, was de schoone frissche man van vroeger nauwlijks meer te herkennen. Hij overleed te Zeist den 29 April 1879. De groote verwachtingen in Zeeland gekoesterd van dezen uitnemenden landgenoot zijn dus niet in alle opzichten vervuld geworden. In *Middelburgsche courant* van 5 Mei 1879 komt een loffelijk woord voor te zijner gedachtenis.

VISSCHER. Bij den overgang van Middelburg aan den Prins van Oranje op den 20 Februari 1574 kwam aldaar als

schepen in de regeering Ferdinando Jacobsz. (Visscher), waarschijnlijk een aanzienlijk koopman en scheepsreeder. Na vele jaren schepen en raad te zijn geweest, vervulde hij in 1595 en 1598 de betrekking van thesaurier. Zijn zoon Johan Ferdinandz. Visscher werd vermoedelijk te Veere geboren, en ging in de rechten studeeren, eerst te Leiden en vervolgens te Canterbury. In 1595 behoorde hij onder de Zeeuwsche studenten te Leiden, die in Middelburg een tragoedie en comoedie opvoerden, bij welke voorstelling de Staten werden genoodigd, die zulks erkenden door eene vereering van 25 £ Vl., boven alle onkosten gedaan in 't erigeeren van de stellingen, schilderijen, kleederen als anderszins. (*Staten-notulen* Augustus 1575). Van Visscher is bewaard gebleven een fraai album dat in 1778 behoorde aan Petrus Moens, predikant te Aardenburg, die het toen met dat van Antonius Walaeus aan J. W. te Water ter inzage zond. Jeremias Visscher, geboren in 1586 te Middelburg, werd in 1603 te Leiden als student in de philosophie ingeschreven.

VISSER Pz. (Pieter). Niet enkel onder den indruk der doodsmare, bij het bewerken dezer bladzijden verbreid, is deze levensschets hier opgenomen. De man van wien hier gesproken wordt, was een eenvoudige, maar zegen aanbrengende persoonlijkheid. De verdienste toch ligt niet in het uiterlijk of in de uitgebreidheid van den werkkring, maar in de wijze, waarop men daarin zijn plicht heeft opgevat en volbracht en hangt niet af van het veld daarbij ter bearbeiding gegeven, maar van het volvoeren der taak als eene levensroeping opgelegd. Pieter Visser Pz. is geruimen tijd de oudste onderwijzer geweest in Nederland, die aan het hoofd eener openbare school stond. Herinneringen aan zijn leven, schreef de Amsterdamsche oud-leeraar bij het hooger onderwijs, J. G. Frederiks in de *Middelburgsche courant* van 13 Juni 1892, en met goedvinden van mijn ijverigen en kundigen medewerker worden die regels hier medegedeeld: „Het is

een halve eeuw geleden, dat ik den man mocht leeren kennen, die op den 8 Juni 1892 te Serooskerke (W.) gestorven is. Ongaarne zou ik te kort komen, door het verzuim van een enkel woord te schrijven tot zijne eervolle gedachtenis. Een en tachtig jaar heeft hij geleefd als een man, die in het Heilige boek der Liederen zeer sterk wordt geacht. Hij was den 10 April 1809 te Oost- en West-Souburg geboren, legde als kweekeling aldaar in 1825 zijn eerste examen af en verwierf twee jaren later den derden rang. Daarmede werd hij in 1830 in het naburige Serooskerke openbaar onderwijzer, volbracht er zijn lange loopbaan tot 1 October 1890, genoot er een korten rusttijd en heeft daar thans zijn graf. De vele werkzaamheden in zijn standplaats, die vooral destijds van een 21-jarig jonkman alle krachten vorderden, veroorloofden hem pas in 1839 de akte voor den tweeden rang te behalen, in die dagen nog eene wezenlijke onderscheiding. Hij was een dorpsonderwijzer, maar een uitstekend schrijfmeester, kundig rekenaar en goed bekend met sommige deelen der toen weinig beoefende wiskunde. Hij was zeer verstandelijk ontwikkeld, een man van gezag, orde, nauwgezetheid en netheid in alles. Voor jonge lieden was hij welwillend, goeden raad gevend, aanmoedigend, en dat alles sloot nooit den ernst uit die in al zijn zeggen en doen doorstraalde. Hij had iets bezielends over zich en oefende onmerkbaar een gunstigen invloed over hen uit. Twee vrienden uit mijner vroegste jongelingschap, Abraham Visser Jz thans te Kapelle (Z.-B.) en C. Broerse, later te Nieuwland (W.), waren zijne kweekelingen en toen ik het voorrecht had te Domburg voor onderwijzer te worden opgeleid, woonde ik tusschen zijne gemeente en laatstgenoemde plaats. De herinnering aan den zegen van ook dezen waardigen schoolleeraar te hebben mogen ontmoeten op mijn afwisselenden levensweg is mij bijgebleven. Een bijzondere trek van zijn karakter was de kracht zijner innige overtuiging, die zich kenmerkend uitte in zijn kerkelijk leven. Het is mij zeer aannemelijk, dat het denkbeeld van hem is

uitgegaan om onzen laatsten Koning, bij zijn kort oponthoud te Serooskerke in 1862, als avondgroet het laatste vers van den 134sten Psalm toe te zingen, welke eenvoudige hulde der dorpsbewoners op den Vorst zulk een diepen indruk maakte, dat hij nog lang daarna met opgetogenheid daarvan placht te verhalen. Zoo vergaan alle dingen, maar de gedachtenis wordt bewaard dergenen die goed zijn geweest Nu is Visser heengegaan en heengegaan met eere. Zijn hoogbejaarde weduwe, die 61 jaren zijne echtgenoote mocht zijn; zijn kinderen, wien hij een waarachtig vader was, zijn bedroefd, doch bedenken met erkentelijkheid hem zoolang bezeten te hebben. Zijn vrienden missen hem, zijn achtbare stand heeft een zijner kostbaarste sieraden verloren; zijne medeburgers waardeeren hem als iemand, die uiterst nauwgezet al zijne plichten vervulde, als volksleeraar, als lid der burgerlijke maatschappij en als trouw aanhanger der kerk. En hij rust van den strijd des levens in dat geheimzinnige land, waarvan Pindarus, de Grieksche lierzanger, reeds voor vier en twintig eeuwen gezegd heeft, dat daar geen winterstormen meer gieren, maar eene eeuwige schoone lente bloeit." Door twee zonen van zijn broeder, Abraham Visser Jz. en Pieter Visser Jz., verdienstelijke onderwijzers te Kapelle (Z.-B.) en Koudekerke (W.), wordt de naam in eere gehouden.

VISVLIET (van). Het verdient opmerking, dat velen uit dit geslacht zich door meer dan gewone bekwaamheden hebben onderscheiden, en (zonder ongemeen uit te blinken) hoogst achtingswaardige en kundige menschen zijn geweest. Tegen het laatst der zestiende eeuw werd Meinard Egbertszoon van Visvliet burger van Vlissingen. Hij kwam uit Groningen en was afkomstig uit het dorp Visvliet in het Westerkwartier aldaar. Niet lang na zijn huwelijk in 1597 met Apollonia Rosa, verhuisde hij naar Veere, waar hij een medicijnwinkel opzette en zijn verder leven sleet, als een eerzaam en welgezeten apothecarius, een destijds in de maatschappelijke kringen

nog meer dan thans gunstig aangeschreven beroep. Zijn zoon Egbert (1599—1682) was een vermaard chirurgijn, die in 1633 in den echt trad met Maatje Oliviers; waaruit te Veere geboren werd Meinard van Visvliet (1634—1666) sedert 1663 een veelbelovend stadsdokter te Vlissingen, gehuwd met Maria Renny. Omar of Omer (eene zeldzaam voorkomende verbastering van Gommer of Gommert) van Visvliet, geboren te Veere (1640—1711) vestigde zich in Mei 1665 als medicijnbereider op de Groote Markt te Middelburg en trouwde als weduwnaar in 1676 met Maria Baute, weduwe van Marinus Bras en dochter van den hiervoren besproken David Baute. Omar was een zeer bekwaam man, die ook als geneeskundige een goeden naam had. Hij kwam ook in de regeering als keurschepen der stads-ambachten. Zijn oudste zoon David van Visvliet (1680—1727) studeerde te Leiden, promoveerde met eene dissertatie *de Variolis* en vestigde zich te Middelburg, waar hij een hooggeacht dokter werd en tevens den voordeeligen post kreeg van rentmeester der Grafelijke rentieren. In de pamfletten dier dagen wordt hij genoemd:

„De pisbekijker of doctoor,
Schoon jong, heeft hij het goede voor."

Uit zijn huwelijk met Catharina Ursula Sautijn, een dochter van den rijken scheepsreeder, werd geboren Omar van Visvliet (1708—1744). Na zijne studie in de rechten te Leiden volbracht te hebben, werd deze in zijne geboorteplaats advocaat, lid en advocaat-fiscaal van den Hove van Vlaanderen, en Kiesheer te Middelburg. In 1737 werd hij naar Antwerpen afgevaardigd over een verdrag van Koophandel tusschen onzen Staat en de Oostenrijksche Nederlanden, van welke vruchtelooze onderhandeling het oorspronkelijk verbaal van de gecommitteerden in 1869 op de auctie van mr. P. G. J. Hoog van ter Aar verkocht werd. De la Rue roemt van Visvliet als een geleerd en hulpvaardig

man, wiens vroegtijdig overlijden zeer werd betreurd. Hij bezat een uitgebreide boekerij waaronder veel belangrijke handschriften, afkomstig van zijn overgrootvader prof. JOHANNES DE MEY. DE LA RUE zegt ook, dat hij verscheiden verdienstelijke gedichten nagelaten heeft. Hij was gehuwd met JOSINE CHRISTINA VAN CITTERS, waaruit twee zonen. De oudste mr. DAVID VAN VISVLIET (1740—1789) burgemeester te Middelburg, was gehuwd in 1777 met SUSANNA ELISABETH SLUYMER CORNELISD., die in 1790 als weduwe hertrouwde met dr. ERICUS DE LANG. Zijn broeder mr. PIETER VAN VISVLIET werd mede burgemeester te Middelburg. Deze huwde eerst in 1745 met CORNELIA CONSTANTIA VAN BOESCHOT, en vervolgens met RUTTERIA BODT. Van hun dochters trouwde CATHARINA CORNELIA met CORNELIS VAN CITTERS VAN BRUELIS; JOHANNA CONSTANTIA met den predikant JOHAN DE STOPPELAAR, en MARIA URSULA met mr. LEENDERT HUBRECHT DE HAZE BOMME. In de collectie is eene quitantie van 25 £ Vl. dd. 16 Januari 1755, geteekend door den thesaurier PIETER VAN VISVLIET.

Van bovengenoemden MEYNARD VAN VISVLIET, stadsdokter te Vlissingen en MARIE RENNY, was een zoon EGBERT VAN VISVLIET (1664—1722). Hij was een welgezeten koopman te Middelburg en kapitein van het 4e Oranjevaandel der burgerij. Uit zijn echt met ANNA DE CLIEVER, dochter van JACOBUS, predikant te Vlissingen, kwamen verscheiden kinderen voort. De tweede zoon EGBERT (1701—1740), commissaris van het landrecht te Middelburg, huwde in 1730 aldaar met JOHANNA JACOBA DER KINDEREN, die als weduwe hertrouwde met den bekenden ingenieur en landmeter ABRAHAM ZEHENDER. De jongste zoon MEYNARD VAN VISVLIET (1708—1769) ontving zijne opleiding te Middelburg, waar hij reeds vroeg veel beloofde, evenals te Leiden, waar hij met lof in 1735 in de geneeskunde promoveerde. Hij vestigde zich als dokter in zijn geboortestad, waar hij ook schepen en raad werd, in 1741 lector en in 1750 hoogleeraar aan de

Illustre school. Wegens een uitgebreide praktijk, welke hij met schier overdreven nauwgezetheid waarnam, heeft deze geleerde man weinig in geschrift voor de wetenschap kunnen doen, en, voor zoover ik weet, is alleen van hem gedrukt een brief aan dr. LEONARD STOCKE, waarin hij op bezadigde wijs diens, naar zijn oordeel, minder betamelijke handelingen bespreekt. Professor VAN VISVLIET is driemalen gehuwd geweest, eerst te Leiderdorp met AGNETA MAGDALENA BACHMAN uit Suriname; vervolgens te Middelburg met JOHANNA MARGARETA RADAEUS, weduwe van den predikant PETRUS MACARÉ en eindelijk in 1766 met DANA BARBARA POTTEY JOHSD., eerst weduwe van mr. JAN JACOB VOS en daarna van mr. RYKLOF GERBRAND VAN GOENS. Uit het eerste huwelijk werd geboren MEINARD VAN VISVLIET. Deze studeerde te Leiden in de rechten, werd commies bij den Raadpensionaris; vervolgens pensionaris eerst te Tholen en daarna te Middelburg en eindelijk Opperboekhouder bij de Oost-Indische Compagnie. Hij schijnt een kundig man te zijn geweest, gelijk o. a. blijkt uit een door hem gesteld: *Betoog over het recht van Zeeland tot het stichten van een Hoogeschool*, maar vooral ook uit zijne belangrijke *Memoriën over de Oost-Indische en West-Indische Compagniën*. Menigmalen was hij in gewichtige staats- en stadscommissiën o. a. in de commissie door de Staten van Zeeland voor de zoogenoemde Revisiën benoemd. (Vgl. Z. PASPOORT *a. w.* bladz. 226). Hij was in 1762 gehuwd met SUSANNA CATHARINA VAN HEEMSKERCK KOENRAADSD., ook daardoor een vermogend man. In 1792 werd hij door aankoop ambachtsheer van Buttinge en Santvoort. Hij overleed in Juli 1799 en liet kinderen na o. a. mr. MEINARD PHILIP VAN VISVLIET, in 1819 op reis te Ehrenbreitstein overleden, en twee dochters; de eene gehuwd met jhr. mr. FRANÇOIS CLEMENT DE JONGE en de andere met DANIEL JACQUES DE SUPERVILLE. In de collectie zijn zeven brieven aan prof. J. W. TE WATER van 1782 tot 1787, gedagteekend van de buitenplaats Lettenburg in Hulster-ambacht en meest handelende

over de werkzaamheden van den Oeconomischen Tak (later Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid). Een jonger broeder van bovengenoemden was EGBERT PHILIP VAN VISVLIET (1736—1799). Hij studeerde te Leiden, vestigde zich te Middelburg als geneesheer, en kreeg eene uitgebreide praktijk Ook in het college van Kiezers, waarvan hij voorzitter was, had hij door degelijkheid en bezadigdheid grooten invloed. Tot 1770 was hij stads-dokter en dat hij ook onder de behoeftigen algemeen bemind was, blijkt uit een bundel lijkdichten en rouwtranen bij zijn overlijden in 1799. „De goede dokter VAN VISVLIET" was gehuwd in den Haag in 1763 met MARIA CATHARINA WYBO en als weduwnaar in 1777 met PETRONELLA ELISABETH VAN GOENS. Zijne zeer belangrijke bibliotheek werd niet lang na zijn overlijden verkocht. In de collectie zijn drie brieven van hem aan prof. TE WATER, meest handelende over de zielsziekte van een zijner zonen. Zijn zoon MEINARD JOHAN (1765—1801) studeerde te Leiden en promoveerde aldaar in 1786 met eene bekend gebleven dissertatie *de origine privilegiorum mercatoris Scotiae in urbi Vere concessorum.* Hij was gehuwd met JACOBA WILHELMINA ANNA CHALMERS, en deze bekwame man zou zich zeker in staats- en stadsbestuur hebben onderscheiden, indien de dood hem niet in den bloei der jaren had weggenomen. Zijn zoon MEINARD PHILIP MARINUS (1791—1849) werd te Veere geboren, studeerde in de rechten te Leiden en kwam te Middelburg in verschillende besturen. Hij werd secretaris der stad en later lid van Gedeputeerde Staten van Zeeland. Uit zijne echtgenoote HENRIETTE WILHELMINA CORNELIA DE FREMERY had hij een talrijk gezin. Van de zes zonen werd JACOB PHILIP VAN VISVLIET te Middelburg den 14 Juni 1816 geboren. Na eene zorgvuldige opvoeding genoten en de Latijnsche school te hebben afgeloopen, werd hij in December 1838 secretaris van het college van regenten over de godshuizen, welke betrekking hij meer dan een halve eeuw ijverig en nauwgezet heeft waargenomen. Van 1859

tot 1875 was hij lid van den gemeenteraad en van 1858 tot 1886 griffier der Centrale directie, later polderbestuur van Walcheren, en gedurende vele jaren kapitein der dienstdoende schutterij te Middelburg, in welke betrekking hem, na den geweldigen brand in den Langedelft in Juni 1857, de ridderorde van de Eikenkroon werd toegekend. In December 1843 werd VAN VISVLIET benoemd tot archivaris der Provincie Zeeland, een post door hem tot zijn overlijden, den 30 December 1888 bekleed. Met loffelijken ijver en onvermoeide zorg heeft hij het even rijke als deerlijk verwaarloosde archief trachten te ordenen, en daaraan zijn beste krachten zóózeer gegeven, dat hem nauwlijks tijd voor eigen arbeid overschoot. Bewonderenswaardige kennis der oude geschiedenis van Zeeland, en een merkwaardig sterk geheugen, maakten hem tot een vraagbaak voor velen en nooit was hem moeite te veel, of arbeid te zwaar voor een nauwgezette beantwoording der tot hem gerichte vragen. Klein van gestalte, maar groot door kennis en welwillendheid, mag JACOB PHILIP VAN VISVLIET een man van beteekenis worden genoemd (Vgl. *Middelburgsche courant* van 31 December 1888.) Hij is ongehuwd gebleven, evenals zijn tweelingbroeder WILLEM PIETER VAN VISVLIET, oud-referendaris bij het ministerie van Financiën en later betaalmeester te Middelburg, en PAULUS RIJKLOF VAN VISVLIET (geboren 1828), rijks-ontvanger te Middelburg. Alleen is gehuwd CORNELIS MARINUS VAN VISVLIET, geboren 4 December 1819, oud-inspecteur van het lager onderwijs en later districts-schoolopziener te Middelburg. Uit wiens echt in 1859 met EMMA ELISABETH HARVEY, drie zonen voortkwamen: MEINARD HENDRIK, geboren 16 December 1861, gemeente-archivaris van Middelburg; JACOB WILLIAM, geboren 14 December 1863, officier der artillerie en HENDRIK AARNOUD MARIUS geboren 21 November 1867, de eenigen die den familienaam in stand houden.

VIVERE (VAN DE), JACOB VAN DE VIVERE, VIVERIUS

of VIVARIUS, werd geboren te Gent in 1543. Hij was een uitnemend kunstkenner en een vaardig graveur en als zoodanig aan de munt werkzaam. Zijns gelijke in teekenen en illumineeren was schaars te vinden en hij leverde merkwaardig schoone miniatuur afbeeldingen. Naar den geest was hij niet minder een helder en vooruitstrevend man. Toen Prins WILLEM VAN ORANJE eens een kunstwerk bestelde, bestemd voor den hertog VAN ALENÇON, liet hij dien vorst een wonderschoone teekening zien ter groote van een vingerhoed, voorstellende een ongetoomd paard, dat zich van een rots te barsten springt met het veelzeggende randschrift: *Libertas libertate perit.* In den tijd der troebelen week VAN DE VIVERE naar Middelburg en vertoefde daar geruimen tijd; vervolgens ging hij naar Engeland, waar zijn werk hoog werd geschat. Hij overleed den 8 Juli 1593 te Londen aan eene keelziekte, ontstaan, naar men zeide, door een kwetsuur jaren te voren in een schuttershof te Antwerpen ontvangen. Als herinnering aan zijne toen merkwaardige genezing, nam hij als schildermerk aan eene vrouw met twee pijlen in de hand. Er bestaat een fraai portret van hem door J. WIERIX gegraveerd. Zijn broeder JACOB VAN DE VIVERE in 1572 te Gent geboren, studeerde eerst te Leuven en daarna te Leiden in de geneeskunde, bezocht Frankrijk en Engeland en vestigde zich als geneesheer te Amsterdam, Hij trad daar in den echt met N. ADRIANI. Niet alleen als arts, maar ook als letterkundige maakte hij naam, en vooral door zijn boek *Wintersche avonden of Nederlandsche vertellingen door* PHILOLOGUS PHILATROS A GANDA, een werk dat van 1610 af herhaalde malen werd herdrukt. (Zie over hem jhr. P. M. BLOMMAERT, *Nederlandsche schrijvers van Gent*). Tot hetzelfde geslacht, en misschien wel een jongere broeder, behoorde ADRIAAN VAN DE VIVERE, die in Februari 1592 als boekbinder uit Duisburg, waarheen hij vermoedelijk uit Vlaanderen geweken was, poorter te Middelburg werd. Van 1599 tot 1618 was hij in die toen sterk vooruitstrevende stad een wakker boekhandelaar, uit-

gever en kunstkooper, die op den Burg in den Vergulden Bijbel een winkel had Hij koos tot spreuk de woorden in JEZAIA kap. XXXV vers 7, „Waar het te voren droog geweest is, zullen vivers zijn." Vele belangrijke werken zagen bij dezen kundigen boekhandelaar het licht. Hij schreef en vertaalde ook zelf en onder zijne gemeenzame vrienden behoorden FAUKELIUS, WALAEUS, PANNEEL en ander geleerden. In 1617 schijnt hij overleden te zijn, daar in genoemd jaar de predikant GERSON PANNEEL voogd over de kinderen werd. De weduwe bleef echter met haar zoon GERARD de zaak aanhouden, die omstreeks 1620 geheel op zijn naam kwam. Hij was gehuwd met CATALIJNKEN BAPTISTE en schijnt vroeg overleden, want in 1624 werd door de gezamenlijke erven van ADRIAAN aan de kerkelijke bibliotheek te Middelburg geschonken het nog bewaarde handschrift: *Ordo servandus in processionibus qui fiunt in festivitatibus solemnibus*, *secundum consuetidinem conventus Medioburgensis quando praelatus facit officum* (1570); waarvan de fraaie miniaturen wellicht door JACOB VIVERIUS zijn geteekend. Een jongere broeder JACOB was van 1620 tot 1645 een voornaam boekverkooper te Middelburg; hij woonde in de nieuwe drukkerij bij de Beurs en gaf o. a. vele werken van WILLEM TEELING uit. Er is nog een VAN DE VIVERE geweest uit Middelburg afkomstig, die zich in Oost-Indië door moed en beleid kenmerkte en in 1614 in de rivier van Jacatra bij het baden verdronk. Waarschijnlijk behoorde ook tot dezelfde familie CAREL VAN DE VIVERE, die in October 1651 uit Rousselare poorter te Middelburg werd.

VLEISCHOUWER (ISAAC JANSZ.). Dat deze beroepsnaam niet zelden voorkwam is natuurlijk. Zoo was in 1585 eigenaar van de herberg Het Ossenhoofd bij de Dambrug te Middelburg HENDRIK CORNELISZ. VLEYSCHOUWER, waaruit echter niet de minste verwantschap met den bekenden schilder af te leiden is. Deze werd in 1643 te Vlissingen geboren en

toonde reeds vroeg aanleg voor teekenen. Hij koos dat beroep, en nadat hij in December 1661 lidmaat der Nederduitsch-Hervormde kerk was geworden, vertrok hij naar Antwerpen en werd een leerling van JORDAENS. Na Frankrijk en Italië bezocht te hebben, vestigde hij zich in zijne geboortestad waar vooral zijne portretten zeer gezocht waren. Volgens DE LA RUE muntten zijne schilderijen uit door levendige voorstelling en nauwkeurige teekening. Hij overleed den 30 September 1690 en werd op den 4 October in de St. Jacobskerk begraven, waaruit besloten mag worden, dat hij een welgesteld man was.

VLIET (VAN of DE). De familie was afkomstig uit Antwerpen, van waar mr. FABIAAN VAN VLIET, geboren in 1582, naar Amsterdam verhuisde. Hij was licentiaat in de rechten en huwde in September 1610 te Amsterdam met SUSANNA VAN VALKENBURG JANSD., geboren te Antwerpen in 1583, bij welke echtverbintenis tegenwoordig waren MICHIEL VAN BYLAER zijn stiefvader, en prof. ANT. THYSIUS zijn neef. Daarna vestigde hij zich te Middelburg, waar zijn zwager JACOB CATS van 1603 tot 1623 woonde, en een aanzienlijke rechtspraktijk had, en waar DE VLIET in onderscheiden betrekkingen o. o. in 1619 als diaken werkzaam was. Hij verkeerde daar in de eerste kringen, en toen zijn zoon JOHAN op den 20 April 1622 gedoopt werd, stond als getuige JOHAN VAN DER MERSCHE, Schepen, Raad en Rentmeester der grafelijkheid, en echtgenoot van de bekende dichteres JOHANNA COOMANS. In 1627 werd mr. FABIAAN DE VLIET benoemd tot lid van den Raad en Leenhove van Brabant en het land van Over-Maze, waarvoor hij in den Haag moest wonen, waar hij in October 1634 overleed. Enkele brieven van hem worden bewaard in Museum Catsianum.

JOHAN DE VLIET, zijn op den op den 11 April 1622 te Middelburg geboren zoon, kenmerkte zich reeds vroeg door scherpzinnigheid en studiegeest. In September 1637 ging

hij te Leiden studeeren en in Juli 1643, kort na het overlijden zijner moeder, die hem misschien wat al te veel den vrijen teugel had gelaten, vestigde hij zich als advocaat in den Haag nadat hij vooraf een reis naar Engeland had gedaan om de bezittingen der familie, door de bedijkingen in Hadfieldchase verkregen, te bezoeken. Nog in hetzelfde jaar trouwde hij met CLARA HESSELT VAN DINTER, wier vader MATTHYS president was van den Raad van Brabant. Hoewel het niet tot een scheiding kwam, was deze echtverbintenis ongelukkig, want de jonge advocaat was eigenlijk een losbol, die met HEINSIUS, VAN KINSCHOT en andere jongelieden van aanzien, zwierde in een gezelschap dat zich kenmerkte door dronkenschap, zedeloosheid en straatschenderij. Om eer en geld niet geheel te doen verloren gaan, verhuisde het gezin naar Breda, en daar DE VLIET bekend stond als een vurig aanhanger van Oranje, benoemde Prins WILLEM II hem in 1650, kort voor diens dood, tot Schepen dier stad waarna hij in 1653 griffier der baronie werd. In 1652 vergezelde hij door invloed van zijn oom CATS, als secretaris, de ambassade naar Engeland om over de scheepvaartwetten te handelen, waarbij DE VLIET zich zeker menigmalen over CROMWELL ergerde, daar hij een sterk voorstander der STUARTS was. Na zijne terugkomst waren zijne laatste jaren te Breda door geldzorgen en familie-oneenigheden niet gelukkig. Hij overleed den 16 Maart 1666 en liet twee minderjarige kinderen na in een berooiden boedel, wat men niet zou verwacht hebben van den kleinzoon der rijke echtelingen HANS VAN VALKENBURG en ELISABETH MICHIELS.

JOHAN DE VLIET (JANUS VLITIUS) was een man van veel aanleg, met een scherp verstand, vlug maar vluchtig, en onnadenkend en loszinnig. Met weinig inspanning schreef hij Latijnsche gedichten en in 1645 zag van hem te Leiden het licht: *Venatio novantiqua Celsissimo* ARAUSIONIS *Principe dicata*. Niet lang daarna schonk hem de Keurvorst VAN BRANDENBURG voor een gedicht bij diens huwelijk met LOUISE HENRIETTE

VAN ORANJE een zwaren gouden halsketen met penning, en in 1651 ontving hij eene dergelijke vereering van Koningin CHRISTINA VAN ZWEDEN. Hij bezong in Nederlandsche verzen de lustplaats Sorghvliet, voor welk gedicht CATS zich waarschijnlijk niet onbetuigd liet, en misschien had hij daaraan te danken een kostbaar zilver rooslampet door Oom hem later gelegateerd. Behalve gedichten zag van hem het licht: *Het recht van successie volgens de costumen der stad en lande van Breda.* Een zijner laatste werken was waarschijnlijk de samenstelling van een *Bredaschen almanak* voor 't schrikkeljaar 1664, opgedragen met een oud-Friesch gedicht aan Prins WILLEM III, en waarin curieuse Hofwetten worden gevonden; alsmede oud-Friesche spreekwoorden. Vgl. dr. SCHOTEL, *Vaderlandsche volksboeken* (1874) dl. I, bladz. 45.

Over dezen niet onverdienstelijken dichter en schrijver deelde prof. J. C. G. BOOT een en ander mede in de *Verslagen der afdeeling Letterkunde van de Koninklijke akademie van Wetenschappen* (1874 en 1890); doch nog meer bijzonderheden over DE VLIET worden gevonden in eene merkwaardige studie over het *Museum Catsianum* door J. G. FREDERIKS, in het tijdschrift *Oud-Holland* (1889).

VLIET (JACOBUS LEUNIS VAN DER). Geboren te Zierikzee den 19 November 1814 uit CHRISTIAAN VAN DER VLIET, horlogemaker en zilversmid op de Oude haven bij den Dam, en MAATJE HOOGSTRAATE. Hij werd voor apotheker opgeleid, doch maakte reeds vroeg de bewondering gaande zijner betrekkingen door de gemakkelijkheid, waarmede hij wist te schrijven en te rijmen. Zijne zonderlinge nicht, de schrandere, door zuinigheid bekende juffrouw ADRIANA DEKKER, die tijdens haar leven nooit iets gaf, maar bij haar dood in 1858 aan de familie ruim twee en een half millioen naliet, placht wel te zeggen, dat er van haar buurneefje iets groots zou groeien, doch had toch niets over voor zijne opvoeding. Hij werd dus in een apotheek besteld, maar bleef dichten en

schrijven, en toen eenige welgelukte schetsen o. a. *De apothekersbediende* in het *Leeskabinet* opgang maakten, besloot hij zich geheel aan de letterkunde te wijden, en vestigde zich in den Haag. In 1844 begon hij daar uit te geven *De Tijd*, een veertiendaagsch geïllustreerd blad, dat veel lezers trok, vooral door medewerking van den schuwen, maar genialen teekenaar en schrijver HENDRIK MICHAËL (overleden 1849). Het tijdschrift is tot 1864 in stand gebleven. Reeds spoedig kwam VAN DER VLIET als uitgever, door overtreding der Zegelwet, wegens het opnemen van advertentiën, met den fiscus in botsing, waarover hij een geweldig rumoer maakte. In het laatst van 1844 maakte hij bekend, dat hij zich gevestigd had als boekverkooper zonder winkel, doch zijn vreemde praktijken, grootspraak, opschroeving en geknoei knaagden aan zijn goeden naam. Was BOUDEWIJN, gelijk hij zich noemde, met studie en oefening bedaard zijn weg gegaan, dan had hij, gelijk A. C. KRUSEMAN in de *Bouwstoffen voor eene geschiedenis van den Nederlandschen Boekhandel* opmerkt, een sieraad kunnen worden voor onze letterkunde, en had VAN DER VLIET met zijne talenten, zich met de borst en den noodigen ernst op het uitgeven willen toeleggen, zou hij zeker menigeen hebben overschaduwd. Nu hij te wild en te woest beiden te gelijk wou wezen, is hij als een „vallende ster even flikkerend maar spoedig verdwenen." Hoe BOUDEWIJN een werk van DICKENS poogde te vertalen maar blijkbaar voor die taak niet berekend, met DOMBEY & ZOON een dwaas en droevig figuur maakte, waarvan zijn vijand, de sluwe ISAAC JACOB LION (1821—1875) in een heftige bruchure BOUDEWIJN *en De Tijd*, *Nieten ook zonder loterij*, Amsterdam 1849, gebruik maakte om hem als letterkundige te vermoorden, is bekend. Door onverstandige vrienden bewierrookt, deed VAN DER VLIET vaak waarheidsliefde voor grootspraak wijken. Het is nog niet vergeten, hoe hij den goedhartigen HANS CHRISTIAAN ANDERSEN wijs maakte, dat hij zijn zoon naar hem had genoemd, wat de ijdele dichter

terstond liet drukken, terwijl iedereen in Zierikzee wist, dat de jongen KRIS heette naar zijn lang niet fijn ontwikkelden grootvader.

Toen ik VAN DER VLIET in het najaar van 1850 te Zierikzee voor het laatst ontmoette, blonk reeds het teringsterretje in zijn oog. Zijn niet sterk gestel bezweek onder overspannen arbeid, misschien nog meer door verdriet over teleurstellingen als letterkundig ondernemer. Den 11 November 1851 is hij te 's-Gravenhage gestorven. Als afzonderlijk gedrukt of in bundels vereenigd worden van hem in het *Biographisch woordenboek*, 2e dr. vermeld: *De Speler. Een berijmd verhaal*, Zierikzee 1843. — *Jonge Jufvrouwen*, 's-Gravenhage 1845; 2e dr, Breda 1875. — *Beelden en Schaduwen*, 's-Gravenhage 1847, doch reeds sedert 1843 in het *Leeskabinet* geplaatst; 2e dr. 1849; 3e dr. Arnhem 1851. — *Levensschets van Z M.* WILLEM FREDERIK graaf VAN NASSAU, 's-Gravenhage 1844; verder bijdragen in proza en poëzie, in almanakken en tijdschriften.

VLIETLAND (DIRK). Een in de eerste helft der achttiende eeuw zeer gezochte schilder te Middelburg, die vooral slaagde in het maken van portretten en in 1715 in het St. Lucasgilde werd opgenomen. In *Zelandia illustrata* worden teekeningen van zijne hand in Oost-Indische inkt gevonden, o. a. conterfeitsels van de Raadpensionarissen JACOB VERHEIJE, geteekend in 1725; van JOHAN BORREL (1727) en van den Staats-secretaris PIETER DE VROE (1726) en anderen, vermoedelijk vervaardigd voor de verzameling van den oud-burgemeester JACOB VAN CITTERS CASPARSZ. VLIETLAND schijnt een braaf man te zijn geweest, doch in menig opzicht een kind van zijn tijd, waarin de schriften van EMANUEL SWEDENBORG indruk begonnen te maken.

PIETER DE LA RUE verhaalt, hoe deze schilder eens in den bijbel zat te lezen, en de duivel hem belagen kwam met een duidelijke stem aanradende om de lezing van dat kwade

boek te staken. Hij kreeg den „euvelen viand" echter niet te zien, en kon zich dus niet vergewissen, of deze zich vertoonde als een schoon jongeling genaamd HEYNE, gelijk aan GEERT WILLEMSDOCHTER op den weg tusschen Veere en Arnemuiden in 1563, welke vrouw de kennismaking met den brandstapel moest bekoopen (ERMERINS, *Zeeuwsche Oudheden*, Vere (1791) bladz 342) of wel, volgens de afbeelding in de prentenbijbels dier dagen, als een afgrijselijk wezen met horens, bokspooten en een staart, uitkomende onder den zwaren schanslooper, waarmee de hellevorst tegen kouvatten op aarde zorgde. De schilder liet zich echter door die booze praatjes van den satan niet storen. Hij las, naar hij aan DE LA RUE vertelde, met luider stem door, en liet den verzoeker lasteren, die eindelijk den strijd opgaf en verdween.

VOGELAAR (DE of VOGELAAR). Er waren te Zierikzee twee geslachten van dien naam, doch waarschijnlijk wel gesproten uit dezelfden in Brabant wortelenden stam. Zij geraakten echter in onderscheiden standen, en de welgestelde koopman achtte zich misschien wel wat hooger dan den eerzamen gildebroeder, hoewel men diens plaats in de maatschappij niet met de tegenwoordige ambachtslieden moet vergelijken. De Zierikzeesche kooplieden waren vermoedelijk verwant aan MARCUS DE VOGELAER, geboren te Antwerpen in 1553, die in Amsterdam ging wonen, en trouwde met de mede uit Antwerpen afkomstige MARGARETA VAN VALKENBURG, eene zuster van ELISABETH, de echtgenoote van JACOB CATS en van SUSANNA de vrouw van VAN VLIET. DANIEL DE VOGELAER huwde te Zierikzee met BARBARA VAN DE PERRE dochter van PAULUS en CLARA TEELING, en haar broeder JAN VAN DE PERRE werd de echtgenoot van SUSANNA BARTOLOTTI, waardoor de betrekking ontstond met den Drost PIETER CORNELISZ. HOOFT. Van den anderen tak wordt het eerst genoemd CORNELIS PIETERSZOON VOGELAER, schipper, dat wil zeggen, gezagvoerder, daar men anders sprak van „varende man," die als

jonkman in April 1593 trouwde met LEVINA MELS. Hun zoon BASTIAAN CORNELISZ. huistimmerman, trouwde 15 Juli 1625 met MARIA PIETERSD. TELLE, zeer waarschijnlijk eene nicht van den bekenden REGNERUS VITELLIUS. Hieruit werd in Juli 1641 geboren PIETER DE VOGELAER of VOGELAAR. Hij was van „stijl," zooals men toen zeide, zilversmid, maar ook nauwkeurig teekenaar, kunstig graveur en goed schilder. Dat hij onder de voorname burgers werd gerekend, blijkt uit zijn huwelijk, in Augustus 1666 met ANNA VAN DER MEER, dochter van ABRAHAM en ANNA ROLLANT. Als schilder had hij een goeden naam, en ik herinner mij zeestukken van hem menigmalen door deskundigen te hebben hooren prijzen. Volgens DE LA RUE is zijn werk vol zwier en leven. Hij graveerde ook de afbeelding der Sint Lievenskerk te Zierikzee, voorkomende in *Chroniek van* SMALLEGANGE en ook overgenomen in (H. F. VAN HEUSSEN en H. VAN RYN) *Oudheden en gestichten van Zeeland*. PIETER schijnt omstreeks 1720 overleden te zijn.

VÖGLER (JOHANN GEORGE) werd den 16 October 1838 te Gross-Zimmern in Hessen-Darmstadt geboren uit JOHANN PHILIPP VÖGLER en BARBARA FRÖHLICH. Hij vertrok naar Nederland, en ging in 1861 te Leiden in de oude letteren studeeren. Nog vóór zijne promotie werd hij den 1 Augustus 1867 tot conrector aan het gymnasium te Middelburg benoemd en den 1 Mei 1880 werd de bekwame docent tot rector aangesteld. Den 10 April 1869 was hij tot doctor in de letteren gepromoveerd op een proefschrift: *Prosopographiae Aristophaneae pars ea quae est de Belli Ducibus*. Dr. VÖGLER is in 1870 gehuwd met JOHANNA CORNELIA VAN BROYEL SPIERING, waaruit een zoon JOHAN GEORGE PHILIPP, student in de rechten te Leiden. Hij hertrouwde als weduwnaar in 1888 met MARIA CATHARINA SLOTHOUWER.

De bloei van het Middelburgsche gymnasium is in geen geringe mate aan de onderwijsgaven van dr. VÖGLER te danken;

ook in andere betrekkingen is hij te Middelburg werkzaam o. a. als medebestuurder van het Zeeuwsch genootschap en lid van de plaatselijke schoolcommissie.

Behalve zijne dissertatie is van hem in druk verschenen: *Tirocinium Poëticum Graecum* en in het *Archief* van het Zeeuwsch genootschap verscheen in 1891 eene *Geschiedenis van het Middelburgsch Gymnasium*, *Eerste tijdvak van* 1365—1574.

VOGELVANGER (EMANUEL JOANNES FRANCISCUS PETRUS JOSEPHUS GUILIELMUS), werd geboren den 26 December 1806 te 's-Hertogenbosch uit GUILIELMUS GODEFRIDUS, oud-secretaris der Rekenkamer van de Bataafsche republiek, en te Middelburg den 12 Mei 1838 overleden als Hoofd-inspecteur der directe belastingen enz. in Zeeland, en ELISABETH MECHELINA KAMERLING (overleden te Middelburg in 1832). De jonge VOGELVANGER ontving zijne opleiding te Middelburg waarheen zijn vader verplaatst was en bezocht de Latijnsche school aldaar. In 1826 ging hij te Gent in de medicijnen studeeren, en promoveerde in Maart 1830 met den meesten lof op eene dissertatie: *De morbosis humorum affectionibus et illorum effectu in corp. hum. viv.* Na zijne promotie vestigde hij zich als praktizeerend geneesheer te Middelburg, doch toen, kort daarop, de opstand in België losbarstte, bood VOGELVANGER terstond zijne diensten aan als vrijwillig officier van gezondheid. Hij werd geplaatst als chirurgijn-majoor bij de eerste afdeeling der mobile-schutterij van Overijsel en nam in 1831 deel als officier van gezondheid der 1e klasse, aan de krijgsverrichtingen in het 5e district van Zeeland, waarvoor hem het metalen kruis als vrijwilliger werd toegekend. VOGELVANGER werd na den veldtocht med. doctor te Hulst, waar de ijverige, bekwame, gulhartige en menschlievende geneesheer spoedig een aanzienlijke praktijk kreeg, zoowel in de stad als in het omliggende land. Sedert 1848 was hij lid der Provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toeverzicht, en sinds de oprichting in 1865 lid van den

Geneeskundigen Raad van Zeeland, en een aantal geleerde binnen- en buitenlandsche genootschappen stelden er een eer in den kundigen doctor onder hare leden te tellen. Maar ook als landhuishoudkundige had VOGELVANGER een eervollen naam en was bekend als een theoretisch en practisch vooruitstrevend econoom. Een kwartier van Hulst was een zijner hofstede „Het Hooghuis" als een soort modelhoeve ingericht, en werd door hem zelf bestuurd; van welke inrichting in 1866 eene uitvoerige beschrijving gedrukt is in *De Landbouw-courant*. Van 1841 tot 1861 was hij dijkgraaf van den Melopolder onder Graauw, en tallooze malen jurylid bij landbouwtentoonstellingen in Noord- en Zuid-Nederland. Daar hij inzag dat de achterlijkheid van den landbouw in Zeeuwsch-Vlaanderen voor een groot deel te wijten was aan gemis van gemeenschapsmiddelen, was VOGELVANGER in de laatste jaren van zijn leven onvermoeid werkzaam om een spoorweg te verkrijgen, en het was dan ook vooral aan zijn stoffelijken steun en zedelijke toewijding te danken, dat in Augustus 1871 de ijzeren weg geopend werd die Terneuzen met Mechelen vereenigt. Tot zijn dood toe was hij administrateur dier maatschappij. Dr. VOGELVANGER overleed plotseling te Hulst den 6 Maart 1873. Bij de plechtige teraardebestelling kwam het weder uit, hoe deze man door rijk en arm werd geacht en zijn oude vriend de staatsraad mr. BACHIENE was bij het graf de welsprekende tolk van het algemeen smartgevoel.

In Juni 1840 was de dokter te Hulst gehuwd met JUSTINE FRANCISCA CAROLINE SEYDLITZ, waaruit een zoon en vier dochters Als weduwnaar hertrouwde hij in 1850 met hare zuster CATHARINA CORNELIA, welke echt kinderloos bleef. De eenige zoon JULES VOGELVANGER, gehuwd met M DE LEENDERT uit Brussel, woont te Hulst en is aldaar lid van den gemeenteraad en voorzitter van de afdeeling der Zeeuwsche maatschappij van landbouw enz

VOGET (ALBERTUS). Deze geleerde man werd op den

17 Maart 1695 te Bremen geboren. Hij studeerde aldaar in de godgeleerdheid en toonde zeldzame gaven. In 1716 werd hij tot predikant beroepen bij het gezantschap onzer republiek te Brussel, van waar hij in het volgend jaar naar Heemstede vertrok. In 1721 werd hij naar Middelburg beroepen, waar hij nog in hetzelfde jaar den titel kreeg van hoogleeraar in de godgeleerdheid. Verbazend was dan ook de opgang als prediker door hem gemaakt. Zijne beschaafde, krachtige, wegslepende leerredenen, waren in Coccejaanschen geest, en werden door de meest ontwikkelde leden der gemeente gaarne gehoord. De glans van dien roem begon echter eenigszins onder de aanzienlijke kringen te verbleeken, toen de gevierde professor het oog liet vallen op MARIA BARBARA VAN DE PERRE, dochter van den vermogenden Gecommitteerden raad mr. JOHAN VAN DE PERRE en BARBARA MARIA SCHORER. De moeder en zusters begunstigden dien minnenhandel; de broeder, toen nog jong, hield zich onzijdig, maar de vader was er fel tegen en voorspelde, gelijk hiervoren verhaald is, dat zijne vrouw en jongste dochter vroeg zouden sterven, wat ook door de kinderpokken gebeurde, doch dat MARIA zou blijven om haar ongehoorzaamheid levenslang te betreuren. Het waarschijnlijk wel wat eenzijdig oordeel van DE LA RUE over VOGET is niet zeer gunstig. Met bewondering voor zijne talenten, beschouwt hij hem als een indringer, vriendelijk en onderdanig, zoolang als hij iemand noodig heeft, maar daarna onverschillig en hooghartig, een oordeel toen meer over Duitschers geveld. Leer en leven stemden, volgens genoemden schrijver, bij dezen geleerden man niet altijd overeen. VOGET was iemand zonder vermogen, en DE LA RUE duidt het hem euvel, dat hij om een hoogen staat op te houden en in deftige kringen te verkeeren, geld opnam. De professor bleef standvastig en het meisje hem trouw, zoodat het huwelijk voltrokken werd. VOGET zal zich echter waarschijnlijk hartelijk verheugd hebben, toen curatoren der Groninger hoogeschool hem in 1727 benoemden tot hoogleeraar in de theologie,

en hij den 28 November van dat jaar die betrekking aanvaardde. In 1735 werd hij predikant en hoogleeraar te Utrecht waar hij ook de kerkelijke geschiedenis onderwees. Hij overleed aldaar den 23 April 1771. Zijn portret komt voor in *Zelandia illustrata*, dl. I, naar eene afbeelding van J. M. QUINCKHARD door P. TANJÉ gegraveerd, met dichterlijke onderschriften van J. DE RHOER en S. H. MANGER. Zijne werken worden opgegeven door B. GLASIUS *a. w.* Bijzonderheden over zijn leven worden vermeld in zijn academische oratiën, alsmede in J. H. KROM, *Oratio funeb. in obit.* JAC. WILLEMSEN.

VONK. Van dezen schilder, die volgens IMMERZEEL in de achttiende eeuw te Middelburg leefde, is het mij niet gelukt iets op te sporen. Hij schijnt werkzaam geweest te zijn in een der toen hier bestaande behangselfabrieken, en werkte meest in den trant van zijn leermeester AART SCHOUMAN. Hij wordt geroemd om zijn krachtig koloriet, en schijnt vooral „vogels van diverse pluimage," zoowel in volières als in een landschap uiterst natuurlijk te hebben kunnen afbeelden. Misschien was hij afkomstig van den meer bekenden CORNELIS VONCK, die een eeuw vroeger zeer in aanzien was door stillevens en vogelstukken, en meermalen landschappen van RUYSDAEL met pluimgedierte heeft gestoffeerd.

VOORDE (VAN DE). Het geslacht schijnt afkomstig uit Antwerpen; het wapen dat als kwartierschild in de Oude kerk te Middelburg hing, is afgebeeld bij SMALLEGANGE. Vooral kwam de familie tot aanzien en vermogen, nadat BALTHASAR VAN DE VOORDE, in 1612, aan MELCHIOR WYNTJES als muntmeester van Zeeland was opgevolgd, welke voordeelige betrekking hij tot 1633 vervulde, waarna zijn zoon PIETER tot 1658 meester der munte van Zeeland werd. In de belangrijke bijdrage van den Provincialen bibliothecaris J. BROEKEMA over de geschiedenis der munt (*Archief Zeeuwsch genootschap* 1883) vindt men eene specifieke opgaaf der geldstukken onder

de VAN DE VOORDE's geslagen. BALTHASAR, die ook Kiesheer te Middelburg was, schijnt een zeer kundig man te zijn geweest, gelijk af te leiden is uit de opdracht van het werk van JAN COUTEREELS, *De vaste stijl van bouckhouden enz.*, Middelburg 1623. Hij, of misschien een zijner zonen, BALTHASAR VAN DE VOORDE is in 1623 te Groningen als student ingeschreven geweest. (*Naamlijst der studenten*). Deze muntmeester overleed in het laatst van 1633. Uit zijn huwelijk met CLARA DE LA PALMA SALVADORSD. uit EMERENTIA VAN GOIRLE werd in 1628 te Middelburg geboren CORNELIS VAN DE VOORDE. Deze ging in 1653 te Leiden studeeren en werd in April 1655 tot med. doctor bevorderd op eene dissertatie *De Syncope*. Vervolgens vestigde hij zich als geneesheer te Middelburg, en kreeg daar een uitgebreide praktijk. Prof. DE MEY verhaalt in zijn *Adversaria*, dat deze doctor vooral vermaard was door zijne kunst om het toen veel gebruikte extract van alsem te vervaardigen, waarvan hij het geheim voor honderd ducatons gekocht had van den schilder JAN GOEDAERT, die het uit een klooster in Frankrijk had medegebracht. Toen men, na de wederoprichting der Illustre school te Middelburg in 1650, deze tot een Atheneum wilde maken, werd daarbij in 1658 VAN DE VOORDE aangesteld tot lector in de chirurgie en anatomie. Zijne *Oratie*, *ofte eerste inleiding*, *gedaan in de chirurgijns anatomiekamer*, Middelburg 1658, is in de Geneeskundige Bibliotheek van Zeeland en werd in 't volgend jaar met eene inleiding van den bekenden doctor FERDINAND GRUIWARDT herdrukt onder den titel: *De natuur en het wezen*, *de onderzoekers en de vinders; alsmede de noodzakelijkheid en lof van de kunst der anatomie.* Door Bewindhebbers der Oost-Indische compagnie werd hij ook gekozen tot examinator hunner chirurgijns. VAN DE VOORDE was een ongemeen kundig en vaardig man, maar vooral trouw en zorgvuldig jegens zijne zieken. Dit kwam vooral uit toen in 1666, bij de laatste pestepidemie in ons vaderland, deze ziekte Middelburg vreeselijk teisterde. Van die angstwek-

kende maanden werd geschreven: „De doodsche stilte en eenzaamheid der straten, werd alleen afgebroken door den haastigen tred van den eenvoudigen lijkstoet, die ijlings en als ter sluiks zich langs den weg bewoog om den armen een laatste rustplaats te bezorgen. In gansche buurten waren de huizen schier overal gesloten en wegens sterfgevallen verlaten." Zóó had de doodsengel nog nimmer gewoed. Dag en nacht waren de geneesheeren op de been, om zieken te bezoeken, of mede de hand te houden aan de uitvoering van de publicatiën der regeering tegen de contagieuse ziekten in Augustus, September en November uitgevaardigd. Toen het gevaar voorbij was, schonk de stedelijke regeering aan de geneesheeren, die met groote zelfverloochening in dien zorgelijken tijd werkzaam waren geweest, ieder drie honderd gulden. Dr. CORNELIS VAN DE VOORDE overleed in Januari 1678. Zijn vriend dr. GALENUS TRESEL schreef onder zijn afbeeldsel, door P. PHILIP gegraveerd:

Wie van de artseny met welgesette sinnen
Op dit geprente oogt en VAN DE VOORDE *leest,*
Die als een Fakkellicht en na de konst geneest,
Breng in ons heiligdom een dankbaar harte binnen.

Het portret komt voor in zijn: *Lichtende Fakkel der Chirurgie, of hedendaagsche heelkonst*, Middelburg 1664, 4°. Dit boek werd meermalen herdrukt o. a. in 1678 te Amsterdam, met toevoeging der *Chirurgijns scheepskist door* J. V(ER) B(RUGGE). Ook de kundige arts ANT. DE HEIDE bezorgde in 1680 een *Nieuw lichtende fakkel der chirurgie, en chirurgijns zeecompas, leerende hoe men op zestien streken, de genezing der gevaarlijkste ziekten gelukkig bereiken zal.* Nog in 1719 werd dit *Nieuw zeecompas*, door docter P. BOON bewerkt, te Amsterdam uitgegeven.

In *Zelandia illustrata* ligt bij bovengemeld portret een verzoek van het collegium anatomico-chirurgicum aan Burgemeesters van Middelburg, om te bekomen het lijk eener ter

dood veroordeelde vrouw, welk stuk door VAN DE VOORDE geschreven en geteekend is. Zijn naam staat ook op de afbeelding van een anatomische les, geschilderd op het schouderblad van een walvisch, thans nog bewaard in het museum te Middelburg.

VOORST (VAN). Het lag geheel in den geest der achttiende eeuw, in vele opzichten groot in het kleine, om waarde te hechten aan kunstig knipwerk. Men weet hoe hoog destijds geroemd werd het zoogenoemde stamboek of album van JOHANNA KOERTEN wed. van ADRIAAN BLOK, waarbij ook behoorden vele proeven harer bewonderenswaardige „schaarkonst" in lijsten tusschen spiegelglazen, welke verzameling in Augustus 1735 door P. DE LA RUE te Amsterdam bewonderd en beschreven werd. Ook Zeeland bezat zulk een kunstenaar in OTTO VAN VOORST, volgens overlevering een burgerwees te Zierikzee. Het Zeeuwsch genootschap bezit een zijner werken, namelijk een aantal wapenschilden van voorname familiën te Zierikzee, door sierlijk lofwerk verbonden, en omstreeks 1727 vervaardigd. In Februari van genoemd jaar werd door den raad te Goes aan denzelfden OTTO toegekend eene vereering van honderd rijksdaalders voor eenige met een pennemes zeer kunstig gedane snijdingen, welk werk men op de zoogenoemde Vertrekkamer van het stadhuis zou ophangen. Het is waarschijnlijk hetzelfde uit papier gesneden en op zijde gebracht knipwerk dat nog bestaat (*Catalogus Oudheden Goes*), en waarop als inventor vermeld wordt FREDERIK HENDRIK VAN VOORST. Ook andere kunstenaars op dit en aangrenzend gebied zijn in Zeeland bekend. Van J. H. REIJGERS is hiervoren gesproken en de heer WILLEM BORRENDAMME ADRIAANSZOON uit ANNA VAN DEN HEUVEL, (1795—1866) substituut-griffier en commissaris van politie te Zierikzee, was niet minder vaardig in kartonwerk Modellen van de oude kraan en vooral van de in 1833 afgebrande St. Lievenskerk te Zierikzee (in- en uitwendig) zijn nog bij zijne nakomelingen en getuigen van

bewonderenswaardige nauwgezetheid en handigheid. (Vgl. hiervoren i. v. J. H. OCHTMAN).

VOORST (DIRK CORNELIS VAN) werd geboren te Delft den 15 December 1752. Hij werd naar zijn wensch voor predikant opgeleid, studeerde te Leiden en werd in 1779 predikant in het grensdorp St. Anna ter Muiden. Hier bleef hij tot 1783 toen hij naar Cadzand vertrok, van waar hij twee jaren later naar Hien-en-Doodewaard beroepen werd. In 1793 vertok hij naar Leiderdorp, en in 1796 naar Amsterdam, waar hij tot zijn overlijden op den 6 September 1833 werkzaam is gebleven. „VAN VOORST" zegt GLASIUS „was een man helder van geest, vast van karakter, grondig ervaren in de godgeleerde wetenschappen, en door velen geacht en bemind." Tijdens zijn verblijf te St. Anna ter Muiden was hij in 1780 getrouwd met CATHARINA BOUVIN uit IJzendijke, waaruit drie zonen en drie dochters. Zijne geschriften worden opgegeven in *Godgeleerd Nederland* (1856). Zijn zoon J. J. VAN VOORST in December 1791 te Doodewaard geboren, studeerde mede in de godgeleerdheid en werd in 1815 predikant te Doorn, in 1819 predikant te Goes en in 1828 te Amsterdam. In 1858 werd hij emeritus en overleed in April 1869, bij zijne echtgenoote SOPHIA HOEUFFT nalatende drie dochters. Zijn beroemde bibliotheek werd in 1869 te Amsterdam verkocht.

JOHANNES VAN VOORST, een jongere broeder van DIRK CORNELIS werd den 17 Maart 1757 te Delft geboren. Hij werd in 1778 predikant te Hall, in 1780 te Wageningen en in 1781 te Zierikzee, waar hij tot 1788 bleef, toen hij tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden beroepen werd. Hij overleed als emeritus den 29 Juli 1833

VORM (VAN DER). De familie was uit Brouwershaven afkomstig en daar verbonden met de geslachten VAN BEYEREN, COUWENBURG, HOBIUS, PLUYMPOT enz. In de collectie SCHEL-

TUS VAN KAMPFERBEEKE kwam eene genealogie voor van a° 1562 tot 1770.

JAN CARST VAN DER VORM, burgemeester van Brouwershaven, overleden in 1631, trouwde als weduwnaar van GEERTRUIDA RUSTERS met MARIA HOBIUS (overleden 1631). Uit dit huwelijk kwam voort, den 4 Augustus 1628, HOBIUS VAN DER VORM. Reeds vroeg ouderloos, werd hij bij zijn grootvader opgevoed, waarbij deze gesteund werd door zijn neef van moederszijde, den Raadpensionaris JACOB CATS, die den jongen meermalen aanmoedigde en hem noemt: „Mi HOBI amantissimi cognati.". De vlugge en leergrage knaap werd op elfjarigen leeftijd naar de Latijnsche school te Zierikzee gezonden, en vervolgens naar Vlissingen onder den rector ABRAHAM BEECKMAN. In 1646 vertrok hij naar de academie te Utrecht, waar hij in 1651 loffelijk en met den kap promoveerde tot meester in de vrije kunsten en doctor in de rechten. In hetzelfde jaar werd hij stadsdokter te Brouwershaven, doch verwisselde die plaats vijf jaren daarna met Naarden, waar hij ook tevens opziener werd der zoogenoemde Hortensiaansche school, welke zeer vervallen, door hem weder opgeheven en hersteld werd. In 1668 werd hij conrector te Haarlem en een half jaar daarna rector te Hoorn. Ook als geneesheer was hij vermaard en Prins WILLEM III begeerde den bekwamen dokter tot zijn lijfarts, wat deze echter met het oog op zijn hoogen leeftijd van de hand wees. Hij overleed te Hoorn den 17 Januari 1700. VAN DER VORM was niet alleen bekend als een bekwaam geneesheer, maar ook als een geleerd en scherpzinnig philoloog, en in de levensschets door TH. HASE in *Bibliotheca Bremensi* wordt hij als rechtsgeleerde geprezen. Niet minder wordt zijn karakter geroemd; aan kalmte, zachtheid en vredelievendheid paarde zich bij hem een deftig voorkomen, een kloeke gestalte en een innemend gelaat. De lange lijst zijner geschriften, waarvan vele ongedrukt bleven, wordt door DE LA RUE opgegeven. Onder zijne tien kinderen, bij ELISABETH

SWALMIUS, allen buiten Zeeland geboren, was de oudste JOHANNES VAN DER VORM, doctor in de medicijnen enz., die in 1694 zijn vader als rector opvolgde. PETRUS VAN DER VORM de tweede zoon, geboren te Naarden in 1663, studeerde voor predikant en werd door de Classis van Hoorn in 1688 naar Oost-Indië gezonden, waar hij eerst te Amboina en vervolgens te Batavia werkzaam was. Na drie en veertig jaren dienst, overleed hij aldaar den 17 Mei 1731. Hij was gehuwd met DELIA DE VOS en wordt genoemd als een man van zeldzame taalkennis en merkwaardige vlugheid. De bijbelvertaling, door zijn overleden voorganger MELCHIOR LEYDEKKER begonnen en tot den Brief aan de Ephesen voortgezet, werd door hem in vijf maanden ten einde gebracht. In October 1701 was hij daarmede gereed, en bracht daarna nog de Psalmen en de Lofzangen in het Maleisch over. Zoo was hij ook door zijne weergalooze kennis van verschillende Oostersche talen als de ziel der commissie aangewezen om het geheele werk na te zien. Hij stierf echter vóór het afdrukken, den 17 Mei 1731 in den ouderdom van bijna zeven en zestig jaren. Om den druk te bezorgen vertrokken twee predikanten, de kundige Vlaming CAROLUS GEORGIUS SERUYS en de kort daarop tot hoogleeraar te Lingen benoemde GEORGE HENRIK WERNDLY, met twee Maleische krankbezoekers naar Nederland. Zij reisden met verschillende schepen om het gevaar van verlies te verminderen, en hadden vier handschriften bij zich, twee in Arabische en twee in Latijnsche karakters. De druk had plaats te Amsterdam bij de gebroeders R. en G. WETSTEIN van 1731 tot 1733. De beoordeeling door de latere critiek over dit reuzenwerk, van LEYDEKKER, VAN DER VORM en WERNDLY, is niet zeer gunstig en dr. BRUMUND zegt in zijne *Schetsen uit Indië*, dat er onnoemelijk veel Arabische, Perzische en andere uitheemsche woorden in voorkomen, onverstaanbaar voor de meesten van hen, voor wie de bijbel bestemd is.

HOBIUS VAN DER VORM was de derde zoon van den ge-

neesheer en rector te Hoorn. Na in de rechten te hebben gestudeerd, vestigde hij zich als advocaat te Middelburg, waar hij in 1698 begon een *Collegium Grotianum* te geven. Tot leedwezen van velen vestigde zich de kundige man, misschien wars van de toen vooral te Middelburg woedende burgertwisten, in den aanvang der achttiende eeuw in zijne vaderstad Hoorn. Hij heeft uitgegeven eene *Verhandeling over het Hollandsch, Zeelandsch en West-Frieslandsch Versterfrecht*, waarvan in 1774 een zevende druk verscheen, vermeerderd door mr. V. J. BLONDEEL. Het schijnt niet zeker of een belangrijk tractaat van hem *over de successie der Zeeuwsche leenen* gedrukt is.

JACOB VAN DER VORM, vierde zoon van HOBIUS, werd geboren te Hoorn in 1671. Na in de godgeleerdheid gestudeerd te hebben, vertrok hij in 1701 naar Oost-Indië, waar hij eerst predikant werd te Amboina; in 1708 te Malakka; in 1713 te Negapalma en in 1716 te Coromandel, waar hij in 't volgend jaar overleed. Evenals zijn broeder PETRUS scheen hij buitengemeen ervaren in de Oostersche talen.

CHRISTIAAN SWALMIUS VAN DER VORM, de vijfde zoon van HOBIUS, studeerde voor predikant, en werd in 1703 beroepen te Hauwert en in 1711 te Spijkenisse, waar hij in 1718 overleed. Het schijnt onzeker of een verhandeling door hem geschreven: *De profeet* ZACHARIAS *kortelijk geopend en verklaard;* voltooid is en gedrukt. Hij was gehuwd met CORNELIA VAN BENNEBROEK en had een zoon mr. FRANÇOIS VAN DER VORM SWALMIUS, een zeer kundig advocaat en letterkundige te Hoorn, die te 's-Gravenhage en te Hoorn enkele werken over rechtsgeleerdheid het licht deed zien, o. a. van 1735 tot 1738 de verhandelingen van den bekenden advocaat JOHANNES COS. Hij was gehuwd met JOHANNA LAAN.

CORST JANSZOON VAN DER VORM was een zoon uit het eerste huwelijk van den Brouwershavenschen burgemeester JAN CARSTZOON. Hij was de vader van JOHANNES VAN DER

VORM getrouwd met QUIRINA VAN DUYN, die predikant geweest is, eerst te 's-Heer Jansdam en daarna te Nieuwe Tonge, waar hij in 1688 overleed. Een jongere broeder van hem was QUIRYN VAN DER VORM, die na zijne studiën legerpredikant werd (1711), en daarna predikant te Renesse en Noordwelle. Hij was gehuwd met ADRIANA VAN DE VELDE, die hij als weduwe naliet, en die een vrije woning kreeg in de zoogenoemde Koenjers- (Conijers-) huisjes onder Noordgouwe. Van zijn drie zonen was JOHANNES, geboren Augustus 1700, predikant te Noordwijk, vervolgens van 1725 tot 1728 te Vlissingen, en daarna tot zijn overlijden den 1 Maart 1770, te Amsterdam Hij was te Vlissingen gehuwd met CORNELIA EVERTSEN, eene wees die te Middelburg bij haar grootmoeder werd opgevoed. Uit hun echt werd een zoon geboren, JACOBUS VAN DER VORM, die stadsdokter te Amsterdam is geweest. Van dezen predikant is gedrukt eene vertaling der Latijnsche verhandeling van zijn leermeester TACO HAJO VAN DER HONERT, *Over de orde in een Heilige Redevoering waar te nemen*, Leiden 1722. Zie over hem *Boekzaal*, April 1770, bladz. 433.

Van een dezer predikanten, die in de achttiende eeuw leefde, wordt in de verzameling *Voor het gezin. Schetsen en tafereelen enz.*, Amsterdam 1880, bladz. 103, een opmerkelijk blijk van rechtschapenheid medegedeeld in het afwijzen van een hem toegedachte aanzienlijke erfenis, die den onvermogenden man, bezwaard met een talrijk gezin, zeer te stade zou zijn gekomen, doch waardoor de naastbestaanden van den erflater zouden worden geschaad. Daar genoemde predikanten, geneeskundigen en rechtsgeleerden wel eens met elkander worden verward, is hier wat omstandiger van hen gewag gemaakt.

VOS ADR.ZOON (GERRIT JAN). Geboren te Harderwijk den 12 Juli 1836. Hij werd opgeleid voor predikant, studeerde en promoveerde in de godgeleerdheid en werd in 1862 als proponent beroepen te Oostermeer; in 1866 te Edens c. a.;

in 1869 te Goes; in 1872 te Middelburg en in 1875 te Amsterdam. Hij heeft zich door een aantal geschriften over kerkhistorie en kerkrecht loffelijk bekend gemaakt. Te Middelburg heeft hij in 1872 uitgegeven *De oorsprong van 't Christelijk geloof, of het Evangelie van* LUCAS *onderzocht.* In 1874 deed hij aldaar het licht zien *Gedachtenisrede van de driehonderdjarige stichting der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Middelburg, in verband met de verlossing der stad in* 1574. Zijne vele andere werken werden elders uitgegeven.

VOS (DE). Een geslachtsnaam, die in Zeeland, evenals elders, meermalen voorkomt en waarschijnlijk meest in verband staat met een sluwen, of misschien ook wel roodharigen stamvader. De meest bekende familie was in de zeventiende eeuw te Veere gevestigd. Het wapen, wellicht een huismerk dat ook te Middelburg in de Oude kerk hing, komt voor op de kaart van SMALLEGANGE, en eene genealogie van 1574 tot 1795 in de vroegere verzameling SCHELTUS, waaruit blijkt alliantiën met: VAN DAMME, DUVELAAR, GODIN, HONIGH, NABOTH, SOMER, VAN THOOR, VALERIUS, DE WITTE VAN ELKERZEE enz. JAN DE VOS, Voorschepen te Gent, was, gelijk uit een grafzerk in de kerk te Veere blijkt, gehuwd met LAURENTIA VAN DAMME; zijn zoon PIETER DE VOS, geboren in 1545 week naar Zeeland en vestigde zich te Veere, waar hij in 1574 secretaris der stad werd; in 1604 werd hij in dat ambt opgevolgd door zijn zoon ABRAHAM DE VOS, wiens zoon PIETER hem in 1637 opvolgde. Deze was een kundig man, gevierd door de letterkundigen van zijn tijd, en van wien een gedicht voorkomt in *Zeeuwsche Nachtegael* (1623). Hij had een zoon ABRAHAM DE VOS tot opvolger, die in 1663 secretaris werd en in Februari 1680 stierf, zoodat de betrekking van penvoerder der stad langer dan een eeuw van vader op zoon overging, wat de instellingen dier dagen kenmerkt. De opvolging zou misschien nog langer voortgeduurd hebben, indien mr. PIETER DE VOS, raad te Veere

in 1693, elf jaren later niet afgevaardigd ware in het Hof van Holland en Zeeland en zich te 's-Gravenhage had gevestigd. (Vgl. J. VAN IPEREN, *Tweede jubelfeest* enz.). Of de familie DE Vos te Vlissingen met bovengenoemde verwant was, kan ik niet beslissen. Zij komt meer voor in den deftigen burgerstand, wat DE LA RUE aanleiding gaf om op te teekenen een den tijd kenmerkende anecdote betreffende CORNELIA BODDAERT, echtgenoote van HIERONYMUS JOZEF BOUDAEN COURTEN ambachtsheer van St Laurens, „bekend wegens hare scherpe repartitiën," die, toen er gesproken werd van een bedongen douairie van zestig duizend gulden bij het huwelijk van ELISABETH VAN DEN BRANDE, met PIETER SCHEIDERUIT DE VOS VAN NIEUWVLIET, en een bloedverwant van den bruidegom die som vrij hoog noemde, ten antwoord gaf „Niet te duur voor een schippersjongen" doelende op zijn vader die koopvaardijkapitein op Oost-Indië was geweest.

VOS (CORNELIS en PAULUS DE). Eerstgenoemde werd geboren te Hulst in 1585, en dus in den tijd, dat deze stad zich vrijwillig had aangesloten aan den opstand tegen Spanje; de laatste zag aldaar het levenslicht in 1591, in hetzelfde jaar dat deze vesting, door verraad in 's vijands handen gekomen, weder door Prins MAURITS werd bezet. Hoewel de schilders door geboorte en ontwikkeling dus eigenlijk tot Vlaanderen behooren, is er toch ook aanleiding om ze hier kort te vermelden. In A. J. WAUTERS, *De Vlaamsche schilderkunst, door* JULIUS SABBE *in het Nederlandsch overgebracht* (1887) leest men „Wanneer men in de Rubenszaal van het Brusselsch museum stil houdt voor de groep, waarin CORNELIS DE Vos zich zelf, met zijne vrouw en twee dochtertjes levensgroot en ten voeten uit, afgebeeld heeft, dan moet men wel bekennen dat hij een groot kunstenaar is geweest." Te Antwerpen wordt dit gunstig oordeel ten volle bekrachtigd; het afbeeldsel van ABRAHAM GRAPHEUS, den ouden knaap (bode) van het Sint-Lucasgilde, is een dier levende gewrochten, die

men eens gezien, nimmermeer vergeet. CORNELIS DE VOS is een realist, die tot het geslacht van FRANS HALS en van VELASQUEZ behoort; bij hem staat oprechtheid boven al, hij ziet de natuur met een gezond oog, zonder ingenomenheid, en vertolkt haar zonder formuul, een lof dien men niet altijd, zelfs aan den hoofdman der school of zijn voornaamsten leerling kan toezwaaien. Zijn palet is sober en fijn, met zijn grijze en zilverige tinten, geweldige kleuren zijn hem onbekend; zijn teekening is breed; zijn houdingen zijn rustig, vol gemak en natuurlijkheid, zijn aangezichten zeer persoonlijk, en met evenveel uitdrukking als die van VAN DYCK. Zijn personages eindelijk hebben zulk een machtig en begeesterend uitzicht van leven, zulk een innemend karakter van innige oprechtheid, dat men onwillekeurig de modellen en tevens den schilder er van begint lief te krijgen. Het familieportret schijnt voor DE VOS een specialiteit te zijn geweest, en daarin werd hij alleen door RUBENS en VAN DYCK overtroffen. In de voornaamste museums van Europa worden schilderijen van dezen grooten kunstenaar bewaard. Niet lang geleden is ontdekt, dat hij dikwijls de medewerker is geweest van zijn schoonbroeder FRANS SNYDERS o. a. bij de beroemde vischmarkten in het museum te Weenen. Wanneer men de meesterwerken van DE VOS, die te Brussel, Antwerpen en elders berusten, beschouwt, dan is men geneigd aan de overlevering te gelooven, volgens welke RUBENS, toen hij aan de talrijke vragen om portretten niet meer voldoen kon, de aanzoekers heen zond zeggende: „Gaat naar CORNELIS DE VOS, die doet het zoo goed als ik." Een zijner beroemdste schilderijen in het museum te Antwerpen stelt voor Sint NORBERTUS de Heilige ouwels tegen de booze aanslagen van den ketterschen TANCHELYN in bewaring nemende, „een stuk," zegt prof. J. VAN VLOTEN, „even eenvoudig en gelukkig, als helder en frisch van koloriet en karaktervol van uitdrukking." CORNELIS DE VOS woonde te Antwerpen, is in 1618 meester geworden en in 1629 deken van het schildergilde. Hij overleed in 1651.

Paulus de Vos, broeder van den vorigen, werd in 1691 geboren. Hij was een zeer geprezen kunstenaar, die meest werkte voor hooggeplaatste personen, zooals den Duitschen Keizer, den Koning van Spanje en vooral voor den hertog van Aarschot, die zijn beschermer was. Hij muntte vooral uit in het schilderen van dieren en sommigen zijner stukken werden ten onrechte aan Frans Snyders toegeschreven. De kunstwerken van hem te Brussel, Munchen, Petersburg, Weenen enz. bewijzen volgens Wauters dat de verdiensten van Paulus de Vos hooger staat dan zijn faam. Hun zuster werd de echtgenoote van den grooten dierenschilder Frans Snyders (1579—1657), den vriend van Rubens en van Dyck, en haar portret is meer dan eens door laatstgenoemden meester geschilderd.

VOSBERGEN (van). Volgens de la Rue in *Staatkundig Zeeland* zou dit een voornaam geslacht van Zeeuwschen oorsprong zijn. Het is mogelijk, maar mij is die naam nergens voorgekomen, en ik zou eer denken dat de familie afkomstig was uit Brabant of misschien uit Gelderland, waar op de Over-Veluwe een adellijk huis van dien naam gevonden werd, en dat een der leden zich in het begin der zestiende eeuw in Zuid-Beveland vestigde. Caspar van Vosbergen werd te Goes geboren, gelijk uit de huwelijksaanteekening blijkt. Reeds vroeg schijnt hij zich tegen het Spaansch bewind te hebben verklaard, en met den Prins van Oranje in aanraking te zijn gekomen, die den schranderen, onverschrokken man volkomen vertrouwen schonk. Hij droeg hem eene moeilijke zending in Engeland op, waar van Vosbergen, die in 1571 te Middelburg gehuwd was met Anna Jansd. van der Hooge uit Adriana van Domburg, met zijne echtgenoote heen ging en in Januari 1573 eene dochter Hester te Londen liet doopen. (Moens *Church Register*). Niet minder bezwaarlijk was het ambt van Hoog-baljuw te Zierikzee, waartoe de Prins hem in 1575 aanwees, om Jan Coenraadszoon, een

ruw en onbeschoft krijgsman, op te volgen. Door scherpzinnig bedachte maatregelen wist VAN VOSBERGEN de belegering lang te vertragen en hij maakte zich in het beleg zóó verdienstelijk, dat hij bij het verdrag der overgave door den vijand uitgesloten werd. HOOFT verhaalt omstandig in zijne *Nederlandsche Historiën* hoe VOSBERGEN aan de edelmoedigheid van den Spaanschen bevelhebber CHRISTOFFEL MONDRAGON het leven had te danken, en aan eigen schranderheid en moed zijne ontkoming naar de op stroom liggende Staatsche schepen. In het volgend jaar werd hij baljuw van Veere, en in 1579 wegens Zeeland gecommitteerd om tegenwoordig te zijn bij het sluiten der Unie te Utrecht. In 1580 werd hij met JACOB VALCKE, WILLEM ROELS en RICHARD BARADOT, allen gunstelingen van den Prins VAN ORANJE, door de Staten gemachtigd om ook uit naam der Staten van Holland dien Vorst de souvereiniteit dezer gewesten op te dragen, onder al zulke conditiën als met zijne Vorstelijke genade zouden kunnen overeengekomen worden, met conservatie van de gerechtigheden dezer landen; welke wel eens in dien vorm betwijfelde commissie door DE LA RUE in *Staatkundig Zeeland* bladz. 88 en 89 uitvoerig wordt besproken. Hij was ook in Juli 1581 betrokken in de onderhandelingen van Prins WILLEM over den koop der marquisaten Vlissingen en Veere, en in hetzelfde jaar over de voorwaarden der inhuldiging van den Hertog VAN ANJOU. Vijf jaren later werd hij ook gekozen in de Staatscommissie, die onder leiding van OLDENBARNEVELT, verscheiden moeilijkheden met den graaf VAN LEICESTER moest trachten uit den weg te nemen. Namens Veere werd VAN VOSBERGEN in 1587 Gecommitteerde Raad van Zeeland ter admiraliteit aldaar. Hij schijnt gegoed en ondernemend te zijn geweest, daar hij in 1596 genoemd wordt onder de bedijkers van den Beoosten-Blijpolder onder Axel en Terneuzen, wat in dien oorlogstijd en als in 's vijands land, van stoutmoedigheid getuigt. VAN VOSBERGEN overleed in 1598, den roem nalatend van een schrander en

braaf man te zijn geweest, terwijl ook zijne belangstelling in den godsdienst door prof. CONST. L'EMPEREUR, in de voorrede van zijn werk *De legibus Ebraeorum forensibus*, L. B. 1637 geprezen wordt. Uit zijn tweede huwelijk met N. NOORDHOEK kwamen o. a. drie zonen voort CASPAR, JOHAN en JOSIAS. In de collectie is een brief uit den Haag aan de Staten van Zeeland door gecommitteerden ter vergadering der Algemeene Staten, zijnde CASPAR VAN VOSBERGEN, A. COOPER en WILLEM ROELS. Wellicht komen ook nog geschriften van VAN VOSBERGEN voor onder de verzameling nog ongesorteerde oude papieren door het Zeeuwsch genootschap in 1890 uit de nalatenschap van mr. S. DE WIND verkregen

CASPAR VAN VOSBERGEN (de jonge), wel eens met zijn vader verward, werd waarschijnlijk te Zierikzee geboren. Hij studeerde in 1590 te Leiden in de rechtsgeleerdheid en werd in 1598 wegens de stad Veere, en waarschijnlijk als eene erkentenis van zijns vaders diensten, gecommitteerd ter Rekenkamer van Zeeland, tot in het jaar 1603, toen hij pensionaris werd dier stad en in 1609 raadsheer in den Hoogen Raad. Zijn kennis en schranderheid gaven hem veel invloed, vooral bij Prins MAURITS, van wiens belangen hij een warm voorstander was. Zoo wist hij met zijn ambtgenoot APOLLONIUS SCOTTE tegen te houden de uitvoering eener door OLDENBARNEVELT ontworpen resolutie tegen eenige in het oog loopende contraremonstranten, waarbij hij beweerde „dat hunne provincie Zeeland, wier luister zij moesten bewaren, zeer afkeerig was van die Arminianery en alle meneën, welke tot bevordering daarvan gebruikt werden." Na den dood van FILIPS WILLEM VAN ORANJE in 1618, droeg Prins MAURITS aan den scherpzinnigen rechtsgeleerde de kiesche zending op om zijne belangen in Brussel te behartigen, en de erfenis in bezit te nemen, waarin de gezant, na eenige zeer begrijpelijken tegenstand der Prinses-weduwe, naar wensch slaagde. Niet minder lastig en gevaarlijk was nog in hetzelfde jaar eene zending vanwege MAURITS naar het prinsdom Oranje,

waar de slimme diplomaat, wiens fijne beschaving, gulle voorkomendheid en natuurlijke zachtaardigheid zelfs door zijn tegenstanders erkend werden, er in slaagde om in weerwil van den weerstand van den ruwen slotvoogd CROESER zich behendig meester te maken van de voornaamste archieven, en die langs Genève naar den Haag over te brengen, welke kloekhartige daad door den Prins dankbaar werd erkend. (Zie mr. J. H. DE STOPPELAAR, *Twee Zeeuwen in Oranje* in *Jaarboekje Zeeland*, 1853) In 1626 is hij wegens Zeeland, op voordracht van Veere, gedeputeerd in de vergadering der Staten-Generaal, met eventueele waarborging bij terugroeping zijner plaats in den Hoogen Raad. Uitnemend geschikt voor staatszaken, heeft VAN VOSBERGEN meer dan eens buitenlandsche zendingen loffelijk vervuld, en het oude gezegde „goed rond, goed Zeeuwsch" was in den oorspronkelijken zin op den zich eenvoudig voordoenden maar buitengemeen slimmen staatsman volkomen toepasselijk. Van zijn gezantschap naar den Keurvorst van Keulen in 1630, ter bevordering van vrede en onzijdigheid, geeft DE LA RUE een omstandig verslag, welke zending tot driemalen toe werd herhaald. Ook in Frankrijk behartigde hij in 1627 en in 1638 de belangen van onzen Staat met oordeel, vlijt en deftigheid, zooals in *Staatkundig Zeeland* wordt gezegd.

In 1624 komt CASPAR VAN VOSBERGEN voor onder de Zeeuwsche edelen, die een accoord sloten met den Prins als markies van Vlissingen en Veere, waarbij zij hem erkenden als Eerste Edele, onder beding van eenige voorrechten voor hen en hunne nakomelingen. Hij behoorde niet tot den oorspronkelijk Zeeuwschen adel, maar kon gerekend worden onder de edelen, door bedieningen, huwelijk of inwoning aan Zeeland verbonden. LANTSHEER meent, dat in dit stuk eigenlijk bedoeld wordt zijn reeds lang overleden vader (*Zelandia illustrata* I, bladz. 185). VAN VOSBERGEN schijnt niet zonder ijdelheid te zijn geweest. Hij was ridder van St Michiel, een toen nog al gemakkelijk te verkrijgen orde,

en kocht aandeelen in onderscheidene ambachtsheerlijkheden in Zeeland, zooals in 1604 in Duivendijke (Schouwen), in Poortvliet en Vossemeer (Tholen) en mede in het toen nog onder de golven bedolven Cats; ook schreef hij zich heer van Isselaar, misschien een bezitting hem door Prins MAURITS geschonken, als eene erkentenis van diensten na het overlijden van PHILIPS WILLEM aan den stadhouder bewezen CASPAR VAN VOSBERGEN overleed in 1649, en liet na uit zijne echtgenoote BARBARA VAN PANHUIS, (overleden in 1638) wier grafschrift voorkomt in DE RIEMER, 's-Gravenhage (1730) dl. I, o. a een zoon CASPAR, geboren in den Haag in 1613, een jongeling van groote verwachtingen die in 1629 te Leiden studeeren ging. Door gunst van Prins FREDERIK HENDRIK werd hij reeds vroeg drost van St. Maartensdijk. Hij was ook ambachtsheer in Duivendijke, en werd door de Algemeene Staten benoemd tot gezant in Venetië, doch overleed in Maart 1643 eer hij derwaarts kon gaan. CONSTANTIJN HUYGENS vereerde den veelbelovenden jongen man met een lofdicht.

JOHAN VAN VOSBERGEN, de tweede zoon van CASPAR (de oude) was Gecommitteerde raad enz. van Zeeland. Hij wordt door prof. C. L'EMPEREUR, in het bovengenoemde boek wegens voorbeeldige godsvrucht geprezen. In zijne plaats werd Rekenmeester van Zeeland zijn jongste broeder JOSIAS VAN VOSBERGEN. Deze had te Leiden in 1595 en ook te Heidelberg in de godgeleerdheid gestudeerd en was een der studenten, die in 1595 te Middelburg een comedie en tragedie vertoonden en daarvoor door de Staten en door het stadsbestuur beloond werden. Er schijnt bij CASPAR VAN VOSBERGEN (de jonge) nog een zoon geweest te zijn MARINUS VAN VOSBERGEN, die ambachtsheer in Vossemeer wordt genoemd. Naar het schijnt, is het niet best met hem afgeloopen, daar in 1613 de bekende rechtsgeleerde uit Goes BOUDEWYN DE WITTE, in die bezitting optrad als sequestor in het sterfhuis van VAN VOSBERGEN. Van de twee dochters van

Caspar (de oude) huwde de oudste met Johan van Berchem, wegens den Eerst Edele in de Rekenkamer van Zeeland; de tweede werd de echtgenoote van David Godin Jacobszoon uit Cornelia Malapert, heer van Hagestein en na het overlijden van zijn zwager, Drost van St. Maartensdijk en Scherpenisse (*Zelandia illustrata*, dl. II); de jongste dochter Constance van Vosbergen trouwde Frederik van Dorp, heer van Maasdam, geboren te Tholen, Raadsheer in het Hof van Holland en van 1666 tot zijn dood in 1679 voorzitter daarvan. Zijn stichtelijke dichtwerken verschenen in 1675 en in zijn sterfjaar.

VREDENBURCH (Ewoud van). Geboren te Delft den 12 December 1779 uit mr. Adriaan van Vredenburch (1739—1789) en Wilhelmina Diderica Twent (1747—1820). Na in Utrecht te hebben gestudeerd, waar hij den 16 Juni 1803 tot doctor in de rechten promoveerde, kwam hij reeds vroeg in administratieve betrekking. In 1807 werd hij hoofdambtenaar bij het departement van waterstaat, en tijdens de Fransche overheersching was hij auditeur bij den Staatsraad, en onder-prefect te Haarlem. Bij de restauratie werd hij secretaris-generaal van het Ministerie van Waterstaat en publieke werken. In 1823 werd hij gouverneur van Noord-Brabant en in 1826 van Zeeland. Met waardigheid heeft jhr. mr. E. van Vredenburch zijne betrekking vervuld, vooral moeilijk na het uitbreken van den opstand in België, toen de grenzen in Staats-Vlaanderen overal door den vijand werden bedreigd, en hij verdiende dan ook de algemeene achting, die hij wegens hoffelijkheid, welwillendheid en rechtschapenheid in ruime mate genoot. Hoe hoog hij stond aangeschreven, kwam o. a. uit in 1851, toen hij op de buitenplaats De Griffioen, door hem des zomers bewoond, zijn 25-jarig verblijf in Zeeland feestelijk herdacht. De Koning erkende 's mans verdiensten door verschillende onderscheidingen: in 1832 werd hij staatsraad in buitengewonen

dienst en in 1847 tot baron verheven; ook was hij commandeur in de orde van den Nederlandschen leeuw, en ridder grootkruis van de Eikekroon. De bejaarde gouverneur, grijs geworden onder de oude regeeringsbegrippen, kon zich maar moeilijk voegen in de nieuwe staatsvormen. Op den 1 Januari 1853 werd hem dan ook op de meest eervolle wijze ontslag verleend, waarna hij zich in den Haag vestigde, waar hij den 12 Juli 1861 overleed. Baron VAN VREDENBURCH was gehuwd met JULIA baronesse VAN ZUYLEN VAN NYEVELT (1783—1860), waaruit één zoon, mr. ADRIEN GUILLAUME baron VAN VREDENBURCH (1809—1866) gehuwd met CAROLINA MARIA baronesse VAN LYNDEN, waaruit een zoon WILLEM CAREL ADRIAAN baron VAN VREDENBURCH, geboren 23 April 1866, thans candidaat in de rechten te Utrecht. De oudste der beide dochters van den oud-commissaris des konings is getrouwd met mr. L. P. graaf VAN RANDWYCK, de jongste met E. E. A. graaf VAN BYLANDT. In *Zelandia illustrata* is een portret van hem; borstbeeld links, in kostuum van staatsraad-gouverneur; lith. van J. C. ELINK STERK.

VRIEND (MAXIMILIAAN DE) of VRIENTIUS. Niet ver van Veere verhief zich het statige kasteel Zandenburg, waar in het midden der zestiende eeuw MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIË, door Keizer KAREL, die het slot in 1540 bezocht, tot markies verheven, met vorstelijke praal leefde. Uit den echt van een der eerste hofbedienden werd op den 1 Februari 1559 een zoon geboren, die naar den markies den naam MAXIMILIAAN ontving. De knaap toonde reeds vroeg buitengemeenen aanleg en een vurigen, vluggen en schranderen geest. Dit kwam later nog meer uit, bij zijne opleiding te Gent, waarna hij eerst te Leuven en vervolgens te Parijs in de rechten ging studeeren. Daarna deed hij eene reis door Italië en bij zijne terugkomst kreeg hij het gewichtig ambt van secretaris te Gent, welke bijzonderheden hij verhaalt in een Latijnsch gedicht op zijn eigen verjaardag. Met vele bekende letter-

kundigen dier dagen stond hij in vriendschappelijke betrekking en JUSTUS LIPSIUS, met wien hij gedurende vele jaren brieven wisselde, roemt hem als een der beste dichters der Nederlanden; geestig en levendig in bijschriften, gelukkig en scherpzinnig in letterkeuze, vloeiend en deelnemend in lijkdichten en grafschriften en krachtig en forsch in heldenzangen. DE VRIEND was tweemalen gehuwd, en stierf na lang aan voeteuvel geleden te hebben, te Gent in 1614. Onder een zerk met loffelijk opschrift werd de geleerde man in de Dominicaner kerk begraven. De bekende NICOLAAS BURGUNDUS hield eene rede over hem en J. ZEVECOTIUS roemde zijne verdiensten in een lijkdicht. Van DE VRIEND zagen het licht: *Descriptio pompae et gratulationis publicae* ALBERTO *et* ISABELLAE *Belg. Princ. ad inaug.*[m] *S. P. Gandavensi decretae*, Antv. 1602. — *Epigrammata et Anagrammata*, Antv. 1607; Ingolstadt 1607. — *Flandriae comitatus et Brab. ducatus urbes*, Lov. 1614. — *Carminum sacrorum lib. II*, Lov. 1614. — *Elegiarum liber I*, Lov. 1614 enz.

Het geslacht DE VRIEND bleef nog lang in Zeeland en meest te Veere gevestigd. In 1599 had PIETER DE VRIEND omstreeks Terneuzen en Axel uitgestrekte bezittingen, en behoorde onder de meest vermogende burgers van Middelburg. In 1757 was burgemeester te Veere JOHANNIS DE VRIEND.

VRIEZE (DE). Deze familienaam kwam, gelijk licht te begrijpen is, in Zeeland in onderscheiden kringen voor, want aanzienlijken en geringen, rijken en armen zakten uit het noorden des lands naar deze streken af. Er is zelfs sprake van eene kolonie van eigenlijke Friezen, die zich in overoude tijden omstreeks het tegenwoordige Tholen zou hebben gevestigd, en waaraan de Vriezendijk den naam ontleent. In 1295 was CLAES DE VRIEZE (DE VRIESE) een gegoed edelman in Baarland, Bakendorp en Oudelande, en hoogst waarschijnlijk de voorvader der geslachten DE VRIESE VAN OOSTENDE en EKAMA DE VRIEZE, waarvan eerstgenoemd geslacht aan

de aanzienlijkste Zeeuwsche edelen verwant was. (W. TE WATER *a. w*). In 1526 was JASPER ARENDZ. DE VRIESE secretaris van Middelburg en in 1592 mr. PIETER DE VRIESE geneesheer en pestmeester derzelfde stad. Misschien was hij een broeder van DIRK DE VRIESE, die enkele jaren vroeger van de Staten van Zeeland de heerlijkheid Biggekerke enz kocht, waaruit een langdurig proces ontstond, daar de stad Vlissingen beweerde dat enkele haar toekomende rechten waren verkocht en daarom DE VRIES verhinderde in bezit te komen, waarop deze de Staten in rechten aansprak. Hoe hoog deze oneenigheid ging, kan uit de Staten-notulen van 1587 blijken. DIRK DE VRIESE, die evenals vele zijner nakomelingen trouw bleef aan de roomsche kerkleer, overleed in 1602, en liet o. a. twee zonen na: NICOLAAS en DIRK De oudste NICOLAAS schijnt veel te hebben gereisd, en een man te zijn geweest van kennis en ontwikkeling, gelijk blijkt uit een merkwaardig album van a° 1591, door DE LA RUE in zijn onuitgegeven aanteekeningen beschreven. Hij overleed omsteeks 1633 en liet o. a. na: GILLIS (EKEMA) DE VRIESE, die in het huwelijk trad met ADRIANA LAURISSEN, wier moeder was ANNA TAS, mede uit een streng roomsche familie. Hij was in 1641 ambachtsheer in Meliskerke, Mariekerke en Grijpskerke en eigenaar van het landgoed Molenbaix. Door voortdurende processen, misschien wel gevolgen van het bovengenoemde, schijnt zijn aanzienlijk vermogen zeer geslonken te zijn. In 1664 bewoonde zijne weduwe het huis Groot Ravesteijn in de Langedelft. JOHAN en CORNELIS EKAMA DE VRIESE, wellicht zonen van hem, lieten in 1681 de genoemde bezittingen verkoopen. Eene zuster van GILLIS huwde eerst FERDINAND MAGNUS en als weduwe met JOHAN DIMMER, rentmeester der baronie van IJsselstein, weduwnaar van SOFIA IN ROSENBURCH. PIETER DE VRIESE was in het begin der achttiende eeuw een rechtzinnig gereformeerd schoolmeester en deken van het gilde te Middelburg en behoorde volgens het wapen in het gildeboek toch tot bovengenoemd geslacht. Hij was een onvermoeid

rijmelaar en van hem werd in 1747 gedrukt: *Lijktranen bij het overlijden van Dnus* HENRICUS DE FREIN; ook andere nog bewaarde geboorte- en huwelijkszangen getuigen dat het den braven man minder haperde aan godsdienstzin en goeden wil, dan aan ware bezieling en echt dichtvermogen Van hem is ook gedrukt: *Historisch verhaal van het leven en sterven van Dnus* BERNARDUS SMYTEGELT enz., Middelburg bij W. ELING (1739); waarvan in 1888 te Leiden eene nieuwe uitgave verscheen.

VRYBERGHE (VAN). Het geslacht was afkomstig uit Reimerswaal, waar WILLEM DAVIDSZ. DE BOUT (DIBBOUTS) omstreeks het midden der zestiende eeuw burgemeester was en aldaar in 1558 overleed. Diens eenige zoon JACOB WILLEMSE DE BOUT kocht in 1550 voor een „seer vile prise" het ambacht Vrijberghe, dat, naar het schijnt, reeds in 1485 aan zijn grootvader DAVID DE BOUT toekwam, door diens huwelijk met een erfdochter CORNELIA CROESINK. JACOB WILLEMSE begon zich nu VAN VRYBERGHE te noemen, ging te Tholen wonen, waar hij in de regeering kwam en overleed in 1556. Uit zijn huwelijk met JOSINA BEENS kwam een zoon voort WILLEM JACOBSE (DE BOUT) VAN VRYBERGHE (1550—1625), die in 1570 burgemeester te Tholen was en zich als een kloek voorstander der Hervorming deed kennen. In 1599 werd hij genoemd onder de meest gegoede ingezetenen van Middelburg. Diens kleinzoon mr. WILLEM LIEVENSZ. VAN VRYBERGHE werd in 1624 te Middelburg geboren. Hij studeerde te Leiden, promoveerde te Orleans en trouwde met PERIANA PAULUSD. VAN DE PERRE. Hij is een man van beteekenis geweest, zeer betrokken in de politieke twisten zijner dagen en Prins WILLEM had het waarschijnlijk niet weinig aan den Heer van Nieuwland, zooals hij zich naar een zijner heerlijkheden noemde, te danken, dat hij in 1668 tot Eersten Edele van Zeeland werd verheven. In de bekende reis van EDWARD BROWN wordt verhaald, dat VAN

VRYBERGHE in deze zaak vooral handelde uit haat tegen JAN DE WITT, die hem voldoening geweigerd had, toen diens gunsteling, de veldmaarschalk PAULUS WIRTZ, zijn zoon kolonel THEODORUS VAN VRYBERGHE, (overleden 1679, als kommandant van Sluis) voor het hoofd van diens regiment had „geaffronteerd." In het laatst zijns levens schijnt de eens krachtige en werkzame man aan het suffen te zijn geraakt, daar hij in den *Sleutel op de Burlesque notulen der Staten van Zeeland*, meestal „de oude totebel" wordt genoemd, wiens dood in 1679 door weinigen betreurd werd. Zijn oudste zoon LEVINUS, heer van Nieuwland, was burgemeester van Tholen en Gecommitteerde Raad van Zeeland en overleed in 1716. Hij zou een knap man geweest zijn, doch een tijdgenoot schreef van hem:

„Il ne dort qu'apres avoir bu
Et ne s'éveille que pour boire."

Mr. MARINUS VAN VRYBERGHE, zoon van BONIFACIUS, baljuw van Tholen en ELISABETH VAN DER HAER, en kleinzoon van mr. MARINUS DE BOUT VAN VRYBERGHE en CORNELIA BONEFACIUSD. DE JONGE, werd geboren te Tholen in 1656. Hij kwam in de regeering zijner vaderstad en werd daarna gecommitteerd in de Staten-generaal. In 1702 ging hij als Buitengewoon gezant naar Engeland wegens de troonsbeklimming van Koningin ANNA, waarbij de Ambassadeur gelegenheid vond om zich ook nog op andere wijze voor onzen Staat verdienstelijk te maken. Hij overleed te Londen in 1711, en werd in de Hollandsche gereformeerde kerk begraven. (Zie MOENS, *Church Registers etc.*). VAN VRYBERGHE was te Londen gehuwd met ANNA GIBSON, waaruit eene dochter CORNELIA, die de echtgenoote werd van THOMAS KENNEDY, kolonel van een regiment Schotten.

JAN FRANÇOIS VAN VRYBERGHE (1685—1750) oudste zoon van JACOB, burgemeester van Tholen, uit MARIA LEYDEKKER, trad reeds als vijftienjarige knaap evenals vele zijner bloedverwanten en stadgenooten in militairen dienst, daar toen nog

het oude rijmpje gold „Drie Tholenaars, twee soldaten." VAN VRYBERGHE woonde verscheiden veldtochten bij, werd twee malen zwaar gewond en als luitenant-generaal der ruiterij gepensionneerd. Hij vestigde zich toen te Zierikzee, waar hij den 22 September 1750 overleed. In de *Nederlandsche jaerboeken* van genoemd jaar, bladz. 1358, komt een lijkdicht op dien verdienstelijken krijgsman voor, waaruit blijkt, dat hij na den Staat loffelijk meer dan een halve eeuw te hebben gediend, „in tijd van vree, door 't pijn en doodlijk nierenwee gansch afgevochten," het leven liet. De generaal was gehuwd met PERINNE BERHAGE, en als weduwnaar met ISABELLA JOHANNA DE HUYBERT, uit welk laatste huwelijk in 1745 geboren werd JAN VAN VRYBERGHE, burgemeester van Zierikzee, en door testament zijner tante MARIA ADRIANA DE HUYBERT wed. DE BUVRY, in 1759 heer van Westen-Schouwen. Uit zijn huwelijk met JACOMINA BOEIJE wed. DE JONGE werd geboren JAN FRANÇOIS VAN VRYBERGHE (1776—1844). Deze zeer vermogende man was braaf, goedaardig en weldadig, doch naar lichaam en geest weinig ontwikkeld. Bij een bezoek van Koning WILLEM II te Zierikzee in 1842, werd hij in den Nederlandsche adelstand verheven. Uit zijn huwelijk met GEERTRUIDA DE WIT, de flinke dochter van JOHANNES DE WIT, predikant te Zierikzee, kwamen twee zonen en drie dochters voort. De zonen jhr. mr. JAN FRANÇOIS VAN VRYBERGHE en jhr. mr. PIETER PAULUS VAN GELRE VAN VRYBERGHE VAN WESTEN-SCHOUWEN zijn ongetrouwd en buiten Zeeland gevestigd; de dochters huwden in de familiën SCHUURBEQUE BOEIJE en DE CRANE.

Door het huwelijk in 1748 van SARA VAN VRYBERGHE (geboren 1722) (dochter van GAUDENS VAN VRYBERGHE (1688—1748) heer van Namen en burgemeester te Tholen en MARIA BLAAUWBEEN) met COENRAAD DE KONINGH pondgaarder en makelaar te Rotterdam, uit welken echt twaalf kinderen geboren werden, ontstond de familie VAN VRYBERGHE DE KONINGH.

VROLIKHERT (GODEWARDUS). CORNELIS VROLIKHERT was predikant te Dordrecht, en als godgeleerde en dichter niet onbekend Hij overleed aldaar den 22 Maart 1739, door een toeval onder het prediken getroffen. In tweede huwelijk was hij getrouwd met WALBURG DE CASEMBROOT, weduwe van mr. JAN CANTZIUS, die eerst advocaat en vervolgens predikant te Lillo was. GODEWARD werd den 2 September 1719 te Zutphen geboren en toonde reeds vroeg lust en aanleg om predikant te worden. Met zijne ouders naar Dordrecht verhuisd, ontving hij zijne opleiding aan de vermaarde Latijnsche school aldaar. In 1732 ging hij naar de academie te Utrecht in de godgeleerdheid studeeren, en drie jaren later naar Leiden. In 1738 werd hij proponent en niet lang daarna predikant te Oostkappel, van waar hij in 1740 naar Vlissingen vertrok. Hier was hij een algemeen geacht en geliefd leeraar, wiens bezield woord in benauwde dagen de gemeente menigmalen troostte o. a. in 1747, toen men ieder oogenblik een aanval duchtte der Franschen, die Staats-Vlaanderen hadden overrompeld en die men met verrekijkers uit Vlissingen te Breskens kon zien loopen. Ook bleef lang in herinnering de hartroerende welsprekendheid, waarmede hij voorging bij de plechtige godsdienstoefening in de stampvolle St. Jacobskerk, op den 8 Maart 1766, toen de in Vlissingen geliefde stadhouder WILLEM V meerderjarig werd. VROLIKHERT was in Augustus 1749 gehuwd met JACOBA LAMMENS (1721—1763), dochter van MATTHYS, burgemeester van Axel en SARA (DE) ROCHEFORT. Van de drie kinderen bleef slechts eene dochter WALBURG CORNELIA in leven. Na een langdurig, maar met zeldzaam geduld gedragen lijden aan het graveel, overleed deze man op den 16 December 1786 en werd op den 23 dier maand in de St. Jacobskerk begraven.

VROLIKHERT was een man van ongemeene kennis, met een helder oordeel en een warm hart. Er is van hem getuigd, dat hij zijn naam terecht droeg en een opgewekte zielsstemming is dan ook te lezen in zijn frisch en vriendelijk voor-

komen. Hij heeft uitgegeven *Godgeleerde oefeningen* en schijnt nog handschriften, o. a. een leven van CORNELIS VAN BYNKERSHOEK, voor de pers te hebben gereed gemaakt, welke echter het licht niet hebben gezien. Het meest is hij bekend gebleven door zijn *Vlissingsche kerkhemel ofte levensbeschrijving van alle Hervormde leeraren van* 1572 af; een werk in 1758 te Vlissingen en te Middelburg uitgegeven, en dat een schat van wetenswaardige dingen bevat, vooral van dikwijls veronachtzaamde kleinigheden, welke soms een helder licht op personen en zaken doen vallen. Gelijk het met dergelijke boeken doorgaans gaat, is de *Kerkhemel* pas na 's mans dood naar waarde geschat. Nu en dan begaf VROLIKHERT zich op het gebied der poëzie, doch voor zijn goeden naam slechts zeldzaam. In de aanteekeningen van den heer MODERA vond ik, dat VROLIKHERT eens met zijn vriend JAN GUÉPIN door Vlissingen wandelde en stil hield voor de toen (1752) pas voltooide Oostkerk, waarin een steen gemetseld was met een gedicht van den predikant. (Vgl. WINKELMAN, *Plaatsbeschrijving*). Deze, die even te voren over lendenschot geklaagd had, vroeg het oordeel van den geestigen dichter, waarop fluks geantwoord werd:

„*Drie Styvigheen zyn hier byeen,*
Het vers, de maker en de steen."

De levensschets van VROLIKHERT, gedeeltelijk in zijn *Kerkhemel* opgenomen, werd op 3 December 1817 voorgelezen in het Zeeuwsch genootschap door mr. N. C. LAMBRECHTSEN bij het aanbieden van het welgelijkend in pastel geteekend portret, dat in het museum bewaard wordt. Van zijne aanzienlijke boekerij in 1786 te Vlissingen verkocht, is de catalogus in de bibliotheek der Vereeniging van den boekhandel te Amsterdam.

WAGTHO (mr. KRIJN). Tusschen 1830 en 1860 was er zeker niemand in het eiland Tholen, die met meer recht een

man van beteekenis mocht heeten, dan de burgemeester der stad Tholen, tevens notaris aldaar, mr. KRIJN WAGTHO. Deze deftige, statige, strenge, zich zelf steeds beheerschende man, die in geest en voorkomen aan den minister THORBECKE deed denken, was een vraagbaak in het eiland, en wat "burgemeester WAGTHOVE," zooals de boeren hem noemden, had gezegd, klonk voor velen als orakeltaal. Hij werd geboren te Tholen den 5 Februari 1787 uit CORNELIS WAGTHO (1753—1800) en MARIA JACOBA KRYGER, beiden naar de heer WAGTHO mij wel eens vertelde, afkomstig van familiën uit Reimerswaal, die bij het te niet loopen dier stad, naar Tholen waren verhuisd, waar zij nog lang een afzonderlijk deel der bevolking uitmaakten. Na eerst te Tholen en vervolgens te Middelburg te zijn opgeleid, ging WAGTHO, wiens ouders vrij welgesteld waren, te Leiden in de rechten studeeren, waar hij in 1810 promoveerde. Daarna vestigde hij zich een tijd lang te Brussel, om in de toepassing van het Fransche wetboek bekwaam te worden. In 1813 werd hij maire zijner geboorteplaats en na de omwenteling tot burgemeester benoemd, welke betrekking hij tot 1853 loffelijk heeft vervuld, terwijl hij van 1813 tot in Juni 1862 notaris was. In Mei 1815 werd hij lid der Staten van Zeeland, en is dat gebleven tot Mei 1857, toen hij ontslag nam. Meermalen werd WAGTHO aangezocht om lid der Staten-Generaal te worden, doch hij begeerde dit niet, en liet zich in 1840 slechts met moeite voor de Dubbele-kamer overhalen bij de wijziging der grondwet; eene wijziging welke ook hij beschouwde als eene nuttelooze en te vergeefs beproefde capitulatie tusschen twee dingende en strijdende partijen, terwijl een doortastende herziening dringend door den tijdgeest werd gevorderd. In vele andere commissiën maakte WAGTHO zich verdienstelijk. Zoo was hij na de scheiding van België lid der commissie tot regeling der vischerij op de Schelde en vele jaren voorzitter van het bestuur der visscherijen op de Zeeuwsche stroomen enz. In het beheer der dijkwerken was hij bijzonder kundig en hij

heeft een paar brochures uitgegeven over het bestuur van calamiteuze polders. In meer dan één opzicht toonde hij zijn tijd vooruit te zijn en de gemeente Tholen heeft veel te danken aan dien schranderen en doorzettenden burgemeester o. a. den havendam, welke na den stormvloed van 5 Februari 1825 aangelegd, de stad voor overstrooming beveiligt. Ook het lager onderwijs, dat hem zeer ter harte ging, was te Tholen vroeger dan elders uitnemend ingericht, zoodat hij niet zonder reden in 1847 ridder werd der orde van den Nederlandschen Leeuw. WAGTHO was gehuwd met CORNELIA SARA VAN ADRICHEM (1792—1858) uit Zierikzee, waaruit twee zonen en drie dochters. Hij overleed, na verzwakking, aan eene beroerte den 16 Maart 1865.

WAEYEN (JOHANNES VAN DER). In de verzameling van SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE kwam eene genealogie der familie voor van 1600 tot 1825. JOHANNES VAN DER WAEYEN werd geboren te Amsterdam, den 13 Juli 1639 uit JACOBUS VAN DER WAEYEN, een om het geloof uit Antwerpen geweken koopman, en GEERTRUIDA SPIEGEL. Hij werd opgeleid voor predikant, ging eerst te Utrecht en vervolgens te Leiden studeeren en bezocht daarna in 1660 verschillende hoogescholen in Duitschland en Zwitserland. In 1662 werd hij te Sparendam beroepen, en na drie jaren te Leeuwarden. Toen in 1672 het vaderland aan alle kanten door vijanden werd besprongen, bood VAN DER WAEYEN zijne diensten aan als legerpredikant. Hij vertrok naar de krijgsmacht aan de Munstersche grenzen, en Prins WILLEM getuigde, dat de hartverheffende taal van den welsprekenden leeraar niet weinig had medegewerkt om de soldaten met geestdrift te bezielen en te doen overwinnen. Die lof werkte waarschijnlijk mede tot het beroep naar Middelburg, waar hij den 4 December 1672 zijne intrede deed. Reeds terstond maakte hij door zeldzame preekgaven grooten opgang bij de gemeente, doch zijne rechtzinnigheid wekte argwaan bij zijne ambtgenooten

van streng Voetiaansche richting, die, gelijk zij beweerden, liever paapsch dan Coccejaansch zouden zijn. Hoewel VAN DER WAEYEN reeds in 1669 bemiddelend in den strijd der partijen was opgetreden in een *Epistola ad amicum de reconcilatione clariss. virorum* GYSB. VOETII *et* SAM. MARESII, werd de breuk met enkelen zijner ambtgenooten steeds grooter, en vooral nadat ABRAHAM VAN DE VELDE tegen den Coccejaan te velde trok, en deze den 10 Juli 1676 den nog grooteren ketter WILHELMUS MOMMA bevestigde. De beroering nam steeds toe en de Voetiaansche factie zegevierde, toen de Prins in December 1676 naar Middelburg kwam, en MOMMA en VAN DER WAEYEN werden afgezet en uit de stad gebannen. De ontwikkelde middelstand was echter met laatstgenoemden zóó ingenomen, dat prof. DE MEY in zijn dagboek verhaalt, hoe eenige kooplieden aan de stedelijke regeering een ton gouds boden, en nog grooter bedrag in obligatiën op de Leenbank wilden vernietigen, indien het bannissement werd ingetrokken; waartegenover stond, dat dominee THILENUS op den predikstoel betuigde, dat hij liever omging met Joden, Turken en Heidenen, dan met mannen als VAN DER WAEYEN en MOMMA. Zooals verhaald is, kon ook hier gelden ou est la femme?, daar volgens den *Sleutel op de Burlesque notulen*, beide predikanten, die weduwnaars waren, om de hand dongen van de schatrijke juffer CORNELIA VETH, dochter van JACOB VETH en CORNELIA BODDAERT. Toen VAN DER WAEYEN de uitverkorene werd, vlamde natuurlijk de toorn van THILENUS nog feller op. De afgezette predikant vertrok naar Amsterdam, doch bleef daar niet lang ambteloos, daar curatoren der academie te Franeker, op aansporing van den Frieschen stadhouder ERNST CASIMIR, hem aanstelden tot professor in de godgeleerdheid en in de Hebreeuwsche taal, waarop in 1679 eene benoeming volgde tot academie-prediker en theol. doctor. Sommigen beweerden dat Prins WILLEM zijn vriend, dien hij te Middelburg slechts noode aan de politiek prijs gaf, daardoor wilde helpen; doch andere oordeelden, dat de Friesche stad-

houder zijn neef, met wien hij overhoop lag, door die benoeming poogde te grieven. VAN DER WAEYEN ging naar Franeker, en was de eerste hoogleeraar die aldaar in de Cartesiaansch-Coccejaansche richting onderwijs gaf en daarvoor belangstellende hoorders vond. Hoewel niet strijdlustig van aard, werd hij echter betrokken in de kerkelijke oneenigheden zijner dagen. Zoo schreef hij onder den verbloemden naam EUBULUS PHILOMETER tegen de Labadisten (1670) en later tegen BALTHASAR BEKKER (1693), PONTIAAN VAN HATTEM en de zoogenoemde Hebreën (1696). Doch ook op ander wetenschappelijk gebied was deze scherpzinnige en geleerde man werkzaam en zijne vele geschriften worden door B GLASIUS in *Godgeleerd Nederland* opgegeven. VON MUHLEN een Zwitser, die destijds te Franeker studeerde, schrijft over het hoog aanzien, waarin deze professor stond; de Staten benoemden hem tot historieschrijver en hij was de gunsteling der stadhouderlijke familie, die hem telkens over hare belangen raadpleegde. Door zijn aanzienlijk vermogen daartoe in staat gesteld, leefde hij op ruimen voet en liet zich in Franeker een prachtig huis bouwen. Dr. G. D. J. SCHOTEL verhaalt in *Het Maatschappelijk Leven onzer vaderen in de zeventiende eeuw* (1868) van een paar jongelieden, die den professor hun opwachting wilden maken. Zij werden, als bij een vorst, met vele ceremoniën, door een aantal kamers ter audientie geleid, en vonden den hoogleeraar gezeten op een fraaien gebeeldhouwden met kostbaar blauw fluweel bekleeden armstoel aan een groote tafel, bedekt met brieven, bullen en zegels, zoodat men, indien er geen bijbel bij ware geweest, geloofd zou hebben ter secretarie van Amsterdam te zijn. Na driemalen deftig gebogen te hebben, mochten de bezoekers plaats nemen op lage stoelen met zittingen van Spaansch riet. Het gesprek duurde een kwartier en bestond slechts in wederzijdsche complimenten, waarna de bezoekers door twee studenten even plechtstatig werden uitgeleid. Niet minder deftig ging het waarschijnlijk toe op de buitenplaats Groot-Herema-State bij Franeker door VAN DER

WAEYEN met kwistige hand aangelegd. Dat landgoed, een kunstrijk hofpaleis, was omgeven door schaduwrijke linden en beukenboomen en doorsneden met schoone breede lanen van iepen en esschen; de rijke boomgaarden lagen tusschen net geschoren hagen, en overal waren vergezichten op bouw- en weilanden met schilderachtige dorpen in het verschiet. Nog vele andere schoonheden sierden dit buitenverblijf, waarover DANIEL WILLINK in zijn in 1734 uitgekomen boek *De lustplaats Groot Herema enz.* niet uitgesproken is. De dichter logeerde er toen bij zijn vriend LIVIUS DIRK VAN ANDRINGA, die het landgoed van de erven van VAN DER WAEYEN had gekocht.

Na zijne afzetting kwam VAN DER WAEYEN toch nu en dan in Zeeland, waar zijne vrouw veel familie en ook belangrijke grondbezittingen had. In Mei 1690 preekte hij te Serooskerke (W.), welke leerrede uit JESAIA III, vs. 10 gedrukt is. Niet lang daarna trad hij op te Arnemuiden, waar scharen van belangstellende hoorders en oude vrienden uit Middelburg heengingen. Ds. JOHANNES BOLLAART, een sterk Voetiaan, voer van den predikstoel hevig tegen den professor uit; doch de burgemeesters lieten hem weten, dat als hij voortging de gemeente op te zetten, zij hem op 's-Gravesteen een plaats zouden geven. Er gebeurde dan ook niets, toen VAN DER WAEYEN kort daarop, onder een verbazende toeloop van menschen, te Middelburg predikte. Dat echter de tegenpartij even vervolgziek bleef, ondervond in dien zelfden tijd de bekende vrome Coccejaansche predikant BALDUINUS HUNNIUS te St. Laurens, die bij de classis werd aangeklaagd, omdat hij de gemeente met vreemde verklaringen beroerde. Een poging om den geleerden man af te zetten mislukte, doch toen hij te Vlissingen de gelijkenis van den rijken man en LAZARUS zinnebeeldig verklaard had, gaf dit zooveel aanstoot, dat hij daarover ernstig vanwege den Vlissingschen kerkeraad werd onderhouden. VAN DER WAEYEN dorsten de broeders echter niet aan en de groote voorvechter THILENUS was in Mei 1692 gestorven.

Johannes van der Waeyen overleed den 4 November 1701. Hij was driemalen gehuwd. Eerst als predikant te Sparendam met Aletta van Hofland; waaruit een zoon Jacobus van der Waeyen. Als weduwnaar hertrouwde hij met Cornelia Veth, waaruit een zoon en twee dochters, en toen deze vrouw in Augustus 1696 overleden was, schijnt een soort van plichtgevoel den reeds bejaarden man te hebben genoopt om te hertrouwen met Sara de Courcelles, weduwe van zijn veeljarigen vriend den Amsterdamschen predikant Willem Anslaar, dien hij in 1695 in eene treffende *Lijkpredikatie* had herdacht. In *Zelandia illustrata* zijn drie onderscheiden portretten van hem. Een in gr. fol. met veel bijwerk, het familiewapen en de spreuk: „Contemtis fulget major honoribus;" een ander door J. Munnichhuysen gegraveerd, waaronder een 8-regelig lofgedicht en eindelijk een kleiner, met adres van Jochem Bormeester en waarop de naam van der Waien is gespeld.

Jacobus van der Waeyen, de zoon uit het eerste huwelijk, werd te Leeuwarden geboren, studeerde te Franeker, werd burgemeester aldaar, en in 1688 grietman van Hemelumer Oldephaert. Bovendien bekleedde hij in Friesland vele aanzienlijke betrekkingen en bracht niet weinig toe aan de verbetering der omstreken van Koudum, waar hij het landgoed Grovestins bewoonde. Hij overleed in 1743 en liet bij zijne echtgenoote Hubertina de With twee dochters na.

Johannes van der Waeyen, de zoon uit het tweede huwelijk, werd den 20 October 1676 te Middelburg geboren. Hij was zwak van gezondheid, maar had een zoo voortreffelijken aanleg dat hij pas elf jaren oud, als student te Franeker kon worden ingeschreven. In 1700 werd hij predikant te Midlum en in het volgend jaar buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de Friesche Hoogeschool. Ongetwijfeld zegt Glasius was het voor den jeugdigen man eene eer en tevens een aan de nagedachtenis zijns vaders toegebrachte hulde, toen de Middelburgsche kerkeraad hem in 1705 tot

predikant beriep. Hij meende echter te moeten bedanken. Na verscheiden jaren door ziekte geleden te hebben, overleed hij den 8 September 1719, bij zijne echtgenoote ANNA LUSIA MEYERS geen kinderen nalatende. Behalve eenige Latijnsche academische oratiën in 1704 en 1714 is niets door hem uitgegeven. Zijne rectorale rede in 1715 is waarschijnlijk niet gedrukt. Het werk *Methodus Concionandi* van zijn vader werd door hem voor de pers gereed gemaakt. Behalve genoemde werken, zie men over prof. VAN DER WAEYEN W. B. S. BOELES, *Frieslands Hoogeschool enz.* 1878.

WAEYWEL (DANIEL), geboren te Middelburg den 2 Februari 1654 uit ADRIAAN WAEYWEL, onderschout aldaar en RACHEL QUATROS. Hij verloor vroeg zijn vader en werd opgevoed bij een oom, naar wien hij genoemd was, een voornaam koopman en commissaris van de Wisselbank, die in 1664 in de Giststraat woonde en koets en paarden hield. Hij bezocht de Latijnsche school, met het voornemen om in de geneeskunde te gaan studeeren. Deze oom ontviel hem echter toen hij pas zestien jaren oud was, en daarmede de hoop om eene academie te bezoeken. Hij besloot nu in den handel te gaan en vestigde te Amsterdam een zaak in Engelsche manufacturen, die echter niet best slaagde, evenmin als eene later beproefde commissiehandel. Voortdurend had hij met zooveel tegenspoed te worstelen, dat hij de zaken aan kant deed en buiten Amsterdam stil ging wonen. Te Middelburg was hij getrouwd met MARIA MAGDALENA GRAVIUS, oudste dochter van den toen reeds overleden predikant DANIEL GRAVIUS en MARIA HUBREGTSZ., dochter van CORNELIS, burgemeester te Veere en bewindhebber der Oost-Indische Compagnie, door welk huwelijk hij aan vele regeeringfamiliën vermaagschapt werd. Hij had altijd neiging voor wiskundige studiën gehad, doch begon er zich met nog meer ijver op toe te leggen, toen hij de lessen bijwoonde door een bekwaam onderwijzer gegeven aan zijn zoon ADRIAAN WAEYWEL, die later als

Onderkoopman naar Oost-Indië vertrok. Door een bericht in de *Amsterdamsche courant* van 4 November 1711, dat twee geestelijken in verschillende plaatsen de zoogenoemde quadratuur van den cirkel, dat is de verhouding van de middellijn tot den omtrek, hadden ontdekt, besloot hij zijne krachten aan dat vraagstuk te beproeven. Hij meende in Juli 1712 het doel te hebben bereikt en vernam daarna van den burgemeester Trip; dat de Staten van Holland eene premie op de ontdekking hadden uitgeloofd Het werk van Waeywel werd aan die vergadering medegedeeld, die het aan de hoogleeraren in de wiskunde te Leiden om advies zond, welk oordeel echter niet aan den schrijver werd medegedeeld. Het boekje *Demonstratie wegens de quadratura circuli, ontdekt door* Daniel Waeywel, Amsterdam 1712, werd door sommige wiskundigen bestreden, waarop in 1714 eene *Tweede demonstratie* volgde. Twee bekende wiskundigen, Hendrik Coets lector te Leiden en Nicolaas Stampioen te Rotterdam, oordeelden echter gunstig over zijn arbeid, en aan die tusschenkomst was het waarschijnlijk te danken, dat de Staten van Holland in Mei 1716 aan Waeywel eene premie van vijfhonderd gulden toekenden, „overwegende dat hij de zaak verder had gebracht en daaruit bij tijd en wijle nog wel goede gevolgen konden voortkomen." Het vraagstuk zelf bleef onopgelost en, naar ik meen, is men het er tegenwoordig vrij wel over eens, dat het doel nooit zal bereikt worden.

Daniel Waeywel overleed te Amsterdam den 14 Februari 1739, en liet vijf dochters na, waarvan er een Agnes door buitengemeene schranderheid uitmuntte. Zij dweepte met haar vader en zijne wiskundige kennis, en heeft te zijner verdediging het licht doen zien aan een *Traité ou considérations mathématiques et impartiales sur la démonstration de la Quadrature du cercle de* Daniel Waeywel *et sur les considérations des mauvaises critiques de ses antagonistes*, La Haye 1717, en opgedragen aan Koning George den I van Groot Brittanje. Van haar ontving de la Rue de opgave over het leven van

haar vader, die ook zijn medegedeeld door H. M. C. van Oosterzee in *Vaderlandsche Letteroefeningen van* 1834 en in *Navorscher* 1853.

Tot dezelfde familie behoorde Martinus Waeywel, in het laatst der zeventiende eeuw pachter van de destijds zeer gezochte herberg „De Toren" te Veere. In den *Sleutel op de Burlesque notulen*, wordt medegedeeld, dat de vrouw van dezen kastelein, later zijne weduwe, afstamde van het lieve meisje en den knappen jongen, wier ongeval op het ijs door Jacob Cats in zijn *Liefdebrand uit koude* treffend wordt verhaald. Dat de dichter in dit echtpaar bijzonder belangstelde blijkt uit het einde:

Vaertwel, ook heden zelfs, vaertwel, gelukkig paer.
En soo 't u saligh is, God geve u hondert jaer."

Een kleinzoon en naamgenoot van bovengenoemden Martinus Waeywel was schepen te Veere en overleed in 1721.

WAGENAAR (Johan Jacob) waarschijnlijk Wagner, werd geboren in Duitschland en was wereldlijk priester. Hij werd verliefd op eene geestelijke zuster en vluchtte met haar naar de Nederlanden, waar zij huwden en belijdenis deden der Hervormde kerkleer. Deze lotgevallen werden door hem beschreven in *Vlugt uit Babel gebillijkt, of Paapsche dwalingen wederlegd;* een boekje dat in 1742 te Leiden het licht zag. Zijne ongemeene kennis van Latijn en Grieksch, en geschiktheid om te onderwijzen, bezorgden hem een plaats als rector te Eindhoven, van daar werd hij conrector te Zalt-Bommel en in 1744 tot rector te Vlissingen benoemd, waar hij den 1 Juli zijne oratie hield *de necessaria in ludo literario disciplina*, welke op stadskosten gedrukt en verspreid werd. Onder zijn bestuur kwam de Latijnsche school tot een ongekenden bloei en er waren in de dertig leerlingen. Na lang lijden aan graveel overleed hij den 22 October 1753, nalatende drie zonen en twee dochters. Zijn oudste zoon Johannes

JACOBUS stond hem sedert 1750 als conrector ter zijde; later werd deze rector te Zierikzee, en door hem is in 1772 te Middelburg uitgegeven: *Carmen panegyricum in Vlissinganae libertatis natalem CCum;* hij was gehuwd met ADRIANA GARGON, overleden in Februari 1783. Eene dochter van ANDRIES WAGENAAR trouwde met JOHANNA MARIA DE MARET, waaruit geboren werd MARIA WAGENAAR, die de echtgenoote werd van SAMUEL TAK; een zoon FRANCISCUS HENRICUS WAGENAAR was de vader van den generaal-majoor-intendant WAGENAAR.

WALE (ANTON DE of ANTONIUS WALAEUS) werd den 3 October 1573 te Gent geboren uit JACQUES en MARGARETA DE WAGENARE, wier broeder biechtvader was van den graaf VAN EGMONT. Na het overgaan van Gent, verhuisden zijn ouders naar Middelburg, doch hun middelen waren in het nieuwe vaderland te sober, om hun zoon een geletterde opvoeding te kunnen geven. Zijn leerlust en scherpzinnigheid trokken echter op de Latijnsche school zoozeer de aandacht van den rector JACOBUS GRUTERUS en den leeraar in de wijsbegeerte JOHANNES MURDISON, dat op hun voorstel de stedelijke regeering besloot om de verdere opleiding van den zestienjarigen knaap op zich te nemen. In 1593 vertrok hij naar de academie te Leiden, waar hij drie jaren loffelijk doorbracht. Na afloop zijner studiën deed hij met APOLLONIUS SCHOTTE een reis door Frankrijk, Zwitserland en Duitschland, en bezocht de Hoogescholen te Genève, Basel, Heidelberg enz. In Zeeland teruggekomen, werd hij in 1602 te Koudekerke (W.) beroepen en in December 1604 te Middelburg, waar hij den 6 Maart 1605 bevestigd werd. Vóór dien tijd had hij, naar in deze stad de gewoonte was, vier zondagen des morgens om 9 uren, in elke kerk eens, moeten prediken, om daarna aan de gemeente te worden voorgesteld. In Februari 1606 werd hij, als de Italiaansche taal machtig, gecommitteerd om tegenwoordig te zijn bij den doop en de aanneming van een Afrikaan, afkomstig van de galeien voor

Sluis. Waarschijnlijk werd Walaeus spoedig betrokken in de pogingen door de Staten van Zeeland beproefd om eene Illustre school in hun gewest te vestigen, waar de kerkleer in den geest der contra-remonstranten zou worden onderwezen. Toen in 1611, niet zonder tegenstand, eene theologische school tot stand kwam, werd daarbij aan Walaeus het onderwijs in de Grieksche taal en in de wijsbegeerte opgedragen, wiens verdiensten door de regeering van Middelburg erkend werden o. a. in 1607 door een zilveren schaal van ruim £ 18, en bij zijn vertrek in 1619, door een vergulden kop van hetzelfde bedrag. De roem van zijne geleerdheid gaf ook aanleiding dat Prins Maurits hem in 1617 naar den Haag ontbood, om over de kerkelijke geschillen te raadplegen, terwijl de Staten hem naar de Synode te Dordrecht committeerden; ook werd hij aangewezen om den grijzen Oldenbarnevelt op 12 en 13 Mei 1619 in zijne laatste oogenblikken bij te staan. In hetzelfde jaar werd hij beroepen tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden, welke betrekking hij tot zijn overlijden op den 9 Juli 1639 heeft vervuld. Ook in menig ander opzicht maakte hij zich verdienstelijk. Zoo was hij voorzitter der commissie van revisoren der vertaling van het Nieuwe Testament, en behoorde zeker onder hen die op aandrang der Staten dien grooten arbeid „in Gods naam en met kloeken moed" aanvingen. Even onvermoeid was hij werkzaam voor de belangen der Evangelie-verspreiding in Indië. In 1622 werd te zijnen huize door Bewindhebbers der Compagnie een kweekschool voor Oost-Indische leeraars (Collegium Indicum) opgericht, waarvan hij ruim tien jaren het hoofd was, welke diensten in 1634 door de aanbieding eener kostbare zilveren schaal werden erkend. Hij overleed den 3 Juli 1639 en werd in de St. Pieterskerk te Leiden begraven. De lijkrede op hem door zijn ambtgenoot Polyander a Kerckhoven gehouden, is afgedrukt in G. Bates, *Vitae selector. aliquot virorum*, Londen 1681. Walaeus was in 1603 te Middelburg gehuwd met Paschasia, nagelaten dochter van den Mid-

delburgschen schepen NICOLAAS BOUWENS (VAN ISENHOUDT of VAN ISENBOUT), waaruit negen kinderen, waarvan zeven hun vader overleefden. Portretten van hem komen voor in *Zelandia illustrata*, o. a. naar een schilderij van DAVID BAILLI, door S SAVRY gegraveerd. Onder de bijlagen van *Geletterd Zeeland* is een beschrijving van zijn album amicorum, voorheen toekomende aan PETRUS Moens, van 1764 tot 1803 predikant te Aardenburg, met inschriften van TH. BEZA, CAR. CLUSIUS, FR GOMARUS, D. HEINSIUS, JOS. SCALIGER, ANTH. THYSIUS, B. VULCANIUS enz.

WALAEUS behoorde uit overtuiging tot de contra-remonstranten, doch was een der verdraagzaamste godgeleerden van die dagen. Zijn geleerdheid en scherpzinnigheid blijkt uit zijne *Opera theologica omnia* in 1643 te Leiden in twee folianten uitgegeven, onder toezicht van zijn zoon prof. J. WALAEUS en met een opdracht aan zijn vriend JACOB CATS. Tijdens zijn verblijf te Middelburg deed hij in 1615 het licht zien: *Het ambt der Kercke-dienaren, mitsgaders de autoriteit en opzicht, die eene hooge Christelijke Overheid daarover toecomt* Dit boek bracht heel wat pennen in beweging en werd door J. CRUSIUS in het Fransch vertaald, (Amsterdam 1618). Zijn *Compendium ethicae Aristotelicae ad normam veritatis Christianae revocatum* zag in 1627 te Leiden het licht, en werd door THEODORUS SCHREVELIUS in jamben bewerkt, en zijne *dissertatio de Sabbatho etc.*, L. B. 1628, werd door den Amsterdamschen predikant SYLVIUS in het Nederlandsch vertaald. Tegen de Remonstranten schreef hij eene *Censure der belijdenis*, Leiden 1627.

Zijn leven werd gelijk hiervoren gezegd is door G. BATES geschetst, naar mr. M. F. LANTSHEER meent, meest volgens berichten van 's mans zoon, prof. J. WALAEUS afkomstig. Dr. J. BORSIUS beschreef in het *Archief voor kerkgeschiedenis* (1848) zijn leven en verdiensten, en in 1891 promoveerde te Leiden tot doctor in de godgeleerdheid J. D. DE LIND VAN WYNGAARDEN met eene dissertatie over dien beroemden man.

JOHANNES WALAEUS, zoon van bovengenoemden, werd ge-

boren te Koudekerke den 27 November 1604. Hij studeerde te Leiden in de geneeskunde en werd aldaar doctor op eene dissertatie *de Febribus*. In 1632 bezocht hij Frankrijk, en onder de brieven van CUNAEUS door BURMAN uitgegeven, is er ook een van dezen WALAEUS over den toestand van dat land. In Frankrijk zijnde, werd hij met CLAUDE DE SAUMAISE (SALMASIUS) (1588—1658) zeer bevriend en curatoren droegen hem de taak op, om dat wonder der geleerde wereld over te halen om zich aan de Leidsche Hoogeschool te verbinden. Daar schier geheel Europa hetzelfde begeerde, was het opmerkelijk, dat WALAEUS die opdracht naar wensch kon vervullen. . In 1632 werd WALAEUS lector aan de academie, in het volgend jaar buitengewoon professor, en in 1648 gewoon hoogleeraar, welke betrekking hij slechts kort vervulde, daar hij reeds den 6 Juni 1649 overleed; na nauwelijks een jaar gehuwd te zijn geweest met CATHARINA VOCKESTAERT dochter van GERARD VOCKESTAERT, raad en bewindhebber der West-Indische Compagnie te Delft. Het vroegtijdig afsterven van dezen nog zoo veel belovenden man werd diep betreurd. BENNING en NYENDAAL herdachten hem in Latijnsche lofdichten, en zijn ambtgenoot LAURENS ADRIAAN VAN VALKENBURG roemde in eene lijkrede zijn buitengewone geleerdheid; terwijl enkele zijner aanwijzingen o. a. over den bloedsomloop door latere ontdekkingen merkwaardig zijn bevestigd. Een zijner bekwaamste leerlingen, de Schot C. IRVINUS, heeft in 1660 te Londen eene verzameling van zijne meest bekende werken uitgegeven, en zegt in de voorrede, dat men daarin meer nieuwe, zeldzame en verborgen dingen zal vinden, dan in eenig ander diergelijk werk Zijn afbeeldsel werd door J. HACKIUS vervaardigd, en onder de gravure staat een Latijnsch gedicht van A. CLEMENT uit Zierikzee, een zoon zijner zuster CATHARINA DE WALE, (*Zelandia illustrata* dl. I).

BALDUINUS WALAEUS, een jongere zoon van ANTHONIUS en PASCHASIA VAN ISENBOUT werd te Leiden geboren. In Augustus 1656 trouwde hij te Vlissingen met ELISABETH

THYSSEN. Hij was toen sedert een jaar predikant te Arnemuiden, welke standplaats hij in 1665 verwisselde met Kampen, waar hij in 1673 overleed. Misschien was CHRISTIAAN WALAEUS, in 1680 burgemeester te Arnemuiden, een zoon van hem. Zoo trouwde ook in Juni 1628 te Vlissingen JACOBUS DAPPERUS predikant te Ellewoutsdijk met ANTOINETTA DE WALE.

Indien, wat waarschijnlijk is, de familie DE WALE te Middelburg (niet te verwarren met den Gecommitteerden Raad van Zeeland WIGBOLT DE WAEL a° 1576) afstamde van JACQUES DE WALE en MARGARETA DE WAGENARE, behoorde zij niet lang na hun vestiging te Middelburg, onder de welgestelde kooplieden. SALOMON DE WALE kocht in 1625 een groot deel der heerlijkheid Buttinge en Santvoort van NICOLAAS TURCHI, dat later door erfenis kwam op zijn zoon NICOLAAS DE WAELE of WALAEUS, wereldlijk kanunnik van het Domkapittel te Utrecht. In 1648 deed deze ambachtsheer veel moeite bij de Staten van Zeeland om een eigen predikant te verkrijgen. Hij slaagde echter niet, en wellicht heeft die teleurstelling medegewerkt om in 1652 het ambacht aan MATTHEUS HOEUFFT te verkoopen. Over het geslacht DE WALE ROGIERS is hiervoren gesproken.

WALACHRYN. De legende van dezen Koning der Belgen in het graafschap Henegouwen wordt o. a. verhaald in J. W. WOLF, *Nederlandsche Volksoverleveringen.* Eeuwen vóór onze jaartelling kozen de Belgen, na het overlijden van hun vorst LEO, als opperhoofd WALACHRYN. Toen deze als hertog gehuldigd was, verdreef hij alle edelen uit het land, behalve de priesters. Vele dezer verjaagden vereenigden zich te Blandin, waar zij een stad stichtten die nu Gent heet. Toen WALACHRYN steeds harder dwingeland werd, kwam eindelijk het volk in opstand en verjoeg hem en zijne aanhangers uit het land. Hij ging met zijne voornaamste aanhangers scheep en kwam op een onbewoond en woest eiland. Daar vestigde

hij zich, bedijkte het land, sterkte het met wallen tegen den vloed der zee en noemde het naar zijnen naam Walachria, dat nu Walcheren is. Langen tijd bezat hij en zijne nakomelingschap dit eiland, en de vorsten van Walcheren stammen van hem af en zijn uit hem ontsproten Deze op zeer zwakken grond steunende overlevering wordt o. a. medegedeeld in *De Chronyke van Hollant*, a° 1517, fol. 13.

WALRAVEN (Adriaan), geboren den 19 Februari 1820 te Nieuw- en St. Joosland uit Jacobus Walraven, burgemeester en smid aldaar en Neeltje de Visser. Reeds vroeg had hij lust om geneesheer te worden en bezocht daarvoor de klinische school te Middelburg, waarna hij zich in October 1841 als geneeskundige te plattelande, te 's-Heer Arendskerke vestigde, welk dorp hij in 1844, na in 1842 getrouwd te zijn met A. M. Kooman, stads-vroedvrouw te Middelburg, verwisselde met den Hoek bij Terneuzen. Hier bleef hij tot 1871, toen hij vertrok naar Lamswaarde bij Hontenisse, van waar hij twee jaren later naar zijne geboorteplaats Nieuw- en St. Joosland werd beroepen, waar hij nog met ijver werkzaam is, en ook als liefhebber van zang en muziek medewerkt tot de ontwikkeling dier gemeente. Maar vooral als botanicus is Walraven een man van beteekenis, die niet weinig heeft toegebracht om de kennis der rijke plantenschat van Zeeland uit te breiden en meer algemeen bekend te maken. Duizende exemplaren van meer zeldzame planten werden door hem naar België, Frankrijk en Duitschland verzonden, wat aanleiding gaf, dat prof. Wirtgen te Coblentz zijn naam verbond aan eene door Walraven ontdekte variëteit eener indigena, namelijk de Sherardia Walraveni. Aan hem is het toezicht opgedragen over de Flora Zelandiae van het Zeeuwsch genootschap, die hij niet weinig heeft verrijkt en waarvoor hij moeite noch zorg ontziet. Sedert 1853 is hij lid der Nederlandsche Botanische vereeniging en in het tijdschrift dier instelling komen vele bijdragen van hem voor o. a een

Overzicht van de flora van Oostelijk Zeeuwsch Vlaanderen (1857—1858); alsmede eene *Lijst van openbaar en bedekt bloeiende vaatplanten in Zeeland;* ook schreef hij meermalen in de *Flora Batava.* Voor een herbarium, bevattende meer dan negentig Zeeuwsche grassoorten, schonk hem de Zeeuwsche maatschappij van landbouw haar eermetaal. Zijn ijver voor de vaccinatie werd door een zilveren medaille, en zijn optreden tijdens het uitbreken der Cholera te Hoek, door een loffelijk getuigschrift der regeering erkend. Sedert 1877 is hij lid van den Geneeskundigen raad van Zeeland, en onderscheiden binnen- en buitenlandsche genootschappen namen hem onder hun leden op. In de *Middelburgsche courant* van 4 Juni 1857 en 15 Mei 1858 schreef WALRAVEN merkwaardige artikelen over den geologischen toestand van den bodem van het gehucht de Kauter in Zeeuwsch-Vlaanderen en in *Cadsandria* 1854 over den beroemden tuin De Mouffeschans van PETRUS HONDIUS. Van hem en zijn vriend en dorpsgenoot F. P. POLDERDIJK komt in Archief van Zeeland VIIe dl., 3^e^ stuk voor: *De Kuststreek van het Zuid-Oostelijk deel van Walcheren in vorige tijden;* terwijl ook van beiden voor de pers gereed is, eene *Geschiedkundige plaatsbeschrijving van het eiland St. Joosland en de tegenwoordige gemeente Nieuwen St. Joosland.* De kaarten daarbij voorkomende zijn door POLDERDIJK ontworpen en geteekend. Over zijn grootvader ADRIAAN WALRAVEN gaf hij in 1861 een boekje uit: ds. J. SCHARP *en de smid van Zaamslag.* Die smid, indertijd druk besproken door zijn twist met den bekenden predikant JAN SCHARP, was:

ADRIAAN WALRAVEN, geboren te Hoek in 1742, een voor zijn tijd en zijn stand vrij ontwikkeld man, die zich in ledige uren wel eens aan het rijmen zette. Waarschijnlijk zou hij onopgemerkt zijn voorbij gegaan, indien hij, een streng gereformeerd man, den liberalen en soms opgewonden dominee van Axel in een kreupelrijm niet berispt had over diens te ver gedreven verdraagzaamheid bij het overlijden, in Januari

1786, van den algemeen geachten pastoor van Boschkapelle JAN VAN DE WALLE. De verontwaardiging van den rechtzinnigen smid was niet alleen gewekt door het nog bekende grafschrift (*Navorscher* VI, bladz. 53), waarmede SCHARP den braven priester had herdacht, maar vooral, omdat, naar beweerd werd, de predikant bij den lijkdienst zou hebben meegezongen. Door anderen werd het twistvuur aangeblazen, zoodat daarover een kerkelijk proces ontstond, dat echter in der minne geschikt werd De legende maakte zich, met verwarring der personen, van dit onbeduidend voorval meester, en verhaalde hoe, vele jaren later, WALRAVEN te Rotterdam in ongelegenheid zijnde, door SCHARP edelmoedig werd geholpen, welke vertelling door den *Almanak van het Nut van 't algemeen voor* 1861 verspreid werd, doch uit echte bronnen door zijn kleinzoon in bovengenoemd boekje wordt tegengesproken. In *Zelandia illustrata* is een portret van dezen smid door GEORGE KOCKERS in 1803 gegraveerd. In de collectie, doch nu bij de afbeelding gevoegd, is een brief van SCHARP aan mejuffrouw DORTMONT in den Haag dd. 22 Maart 1790, waarin van dezen twist wordt melding gemaakt, en waarin de dominee zich over WALRAVEN ongunstig uitlaat

WALTER (JOHAN COENRAAD NIDELSTEIN), werd den 13 Mei 1787 te Vlissingen geboren. In 1808 ging hij eerst te Amsterdam en vervolgens te Utrecht studeeren. In September 1814 werd hij predikant te Grijpskerke, vervolgens te Scherpenisse en in Januari 1825 te Hulst, waar hij door zijn schoonbroeder HERMANUS JOHANNES ELIZA BURGERHOUDT, toen predikant te Wemeldinge, later te Schiedam, bevestigd werd. Hier was hij werkzaam tot zijn overlijden op den 26 Maart 1855. WALTER was tweemalen gehuwd: van 1814—1816 met SUSANNA VELDKAMP uit Amsterdam en van 1820 met ANNA HERMINA BURGERHOUDT, als zijne weduwe in 1862 te Vlaardingen overleden, uit welk laatste huwelijk zes kinderen volwassen werden.

Van hem is gedrukt: *Opwekking tot Bijbelverspreiding. Rede gehouden in de Luthersche kerk te Veere den* 11 *Mei* 1819. — *Viertal leerredenen*, Rotterdam 1823. — *Bezwaren en gevaren ontstaan uit gemengde huwelijken van Protestanten en Roomschgezinden. Tot waarschuwing van eenvoudigen, duidelijk en naar waarheid voorgesteld in gesprekken*, Amsterdam 1843. (Naamloos uitgegeven). — *Leerrede ter gedachtenis van het* 200-*jarig bestaan der Hervormde gemeente te Hulst. Uitgesproken* 9 *November* 1845, Gorinchem 1845.

WARCK (JOHAN VAN DER), ook wel genoemd JAN VAN DE WERKE, werd geboren te Antwerpen, doch kwam kort na zijne promotie tot advocaat te Middelburg, waar hij in Juni 1575 als pensionaris werd aangesteld op eene jaarwedde van £ 58 : 6 : 8. Als zoodanig teekende hij namens Zeeland de Unie van 19 Januari 1577, waarvan het oorspronkelijk stuk door mr. N. C. LAMBRECHTSEN op een zolder der abdij onder een hoop waardelooze papieren werd teruggevonden. Niet lang daarna werd hij in zijne geboorteplaats Antwerpen tot pensionaris benoemd, welke stad hij echter in 1585 bij de overgaaf aan PARMA weder moest verlaten. Hij vestigde zich als advocaat in den Haag, en werd in 1586 door Middelburg benoemd als stads-advocaat bij het Hof van Holland. In Augustus 1588 droeg men hem weder het Pensionarisschap te Middelburg op, en verhoogde in 1591 zijne bezolging, evenals die van zijn ambtgenoot WILLEM ROELS, tot 800 gulden, terwijl hij in 1605 van wet en raad een zilver vergulde schaal kreeg ter waarde van £ 34 : 12 : 6. Hij werd ook afgevaardigd ter Staten-Generaal en vervulde namens de Unie gezantschappen naar Engeland, Schotland en Denemarken. In 1596 werd hij Raadpensionaris van Zeeland, welken post hij tot 1614 heeft bekleed, toen hij wegens hoogen ouderdom ontslag vroeg, dat hem met dankbetuiging en behoud zijner bezoldiging werd verleend. Hij overleed den 11 Januari 1615. Zijne dochter CATHARINA werd de

echtgenoote van Tobias Roels, en hij was daardoor de aanbehuwde grootvader van den Raadpensionaris Johan de Brune. In het *Belgisch museum* deelt J. F. Willems (dl. V, blz. 259) mede, hoe belangrijke brieven van Johan van der Warck, waarschijnlijk afkomstig en ontvreemd uit het archief van Zeeland, in zijn tijd te Gent voor scheurpapier zijn verkocht.

WAS (Hubert). Volgens overlevering was deze familie van Schotschen oorsprong en sedert den aanvang der zestiende eeuw in Zeeland gevestigd. Hubert Was is geboren te St. Maartensdijk (Tholen) den 8 September 1838 uit Christiaan Was (1801—1875), geneesheer en burgemeester aldaar en Adriana Seys, beide uit Zeeland afkomstig. Hij was de jongste van een talrijk gezin, waarvan de meeste kinderen echter vroeg stierven. Na in de dorpsschool en te Zierikzee voorbereidend onderwijs te hebben ontvangen, bezocht hij de Latijnsche school in genoemde stad, waar destijds slechts acht leerlingen waren. Het onderwijs in de oude talen onder de leiding van den rector dr. Moll was echter voortreffelijk. De „groene jongen" was in het begin wel wat schuw voor dien ietwat spotzieken onderwijzer, maar leerde hem allengs vertrouwen en liefhebben, en aan dien uitnemenden man dankte hij zijne liefde voor de klassieke letteren, welke later wel een tijdlang op andere voorwerpen werd overgebracht, maar toch telkens weer bovenkwam. Van 1858 tot 1862 studeerde hij in de theologie te Utrecht, waar prof. Opzoomer, toen op het toppunt zijner populariteit, zijn vereerde meester en raadsman werd. Tot het predikambt kwam het echter niet en door een zwakke gezondheid belemmerd, bleef Was van 1862 tot 1875 ambteloos in de ouderlijke woning, daar ook gebonden door de zorg voor een lijdende moeder, waaraan hij buitengewoon gehecht was. Zij overleed in 1875 en zijn achtingswaardige vader overleefde haar slechts enkele weken. Die jaren werden echter niet werkeloos doorge-

bracht, gelijk een aantal opstellen in onderscheiden tijdschriften en vooral in *De Tijdspiegel* meest over wijsgeerige onderwerpen, bewijzen. In 1868 verscheen als brochure PIETER BAYLE, *de strijd tusschen geloof en rede;* in 1870 en 1872 gevolgd door een werk van grooteren omvang *Geschiedenis van het scepticisme der XVIIe eeuw in de voornaamste Europeesche staten*, welke uitgaaf echter wegens de kostbaarheid der meest onmisbare bronnen, na de verschijning der eerste twee afleveringen over de geschiedenis van het scepticisme in Frankrijk en Engeland moest worden gestaakt. Na den dood zijner ouders een werkkring begeerende, werd hij in Maart 1875 als predikant te Kruisland beroepen, waar hij in het huwelijk trad met zijne nicht PETRONELLA JACOBA FRANCINA WANROOY, dochter van den predikant op den Bommel. Zijn zwakke gezondheid maakte hem slechts voor eene kleine gemeente geschikt, en in Juni 1884 vertrok hij naar St. Oedenrode in Noord-Brabant, waar hij nog heden werkzaam is. Naarmate hij meer in het werkelijk leven kwam, en verschillende genootschappen hem tot lid kozen, veranderde ook eenigszins de aard zijner studiën. Het streven naar veelzijdigheid maakte plaats voor concentratie. Aan het Hellenisme in al den rijkdom zijner verschijnselen en onder deze laatste aan alles wat met PLATO in verband staat, werd voortaan alle aandacht gewijd. Als gevolg daarvan zagen het licht: *De dichter en zijne vaderstad. Eene inleiding tot den Staat van* PLATO, 1881. — PLATO's *Politeia. Een kritisch-esthetisch onderzoek*, 1883. — *Athene's Democratie*, 1886. — PLATO's *Symposion. Eene erotische studie*, 1887. Die wijsgeerige geschriften maakten WAS in ruimen kring bekend en in April 1886 kende de senaat der Universiteit te Utrecht hem eershalve het doctoraat toe in de wijsbegeerte. Op LUCIA, de oudste zijner twee aan keelziekte overleden dochtertjes, schreef WAS in Januari 1868 een *In memoriam* voor vrienden gedrukt, welk rijmloos gedicht van zeldzaam talent getuigt.

WAS Fz. (JOHAN). Geboren den 8 Maart 1810 te St. Maartensdijk (Tholen) uit FRANÇOIS WAS onderwijzer en PIETERNELLA JACOBA BEYARD. Daar zijne ouders bemiddeld waren, kreeg hij eene onbekrompen opvoeding en ging te Utrecht studeeren. In Juni 1833 werd hij candidaat in de godgeleerdheid, maar door den toenmaligen overvloed van proponenten duurde het tot Maart 1839, eer hij als predikant te Waterlandkerkje bij IJzendijke beroepen werd. Na ruim dertien jaren met ijver zijn ambt in die grensgemeenie te hebben waargenomen, overleed hij aldaar aan eene uitterende ziekte den 29 November 1852. Te Utrecht zijnde werd WAS onder de kundigste en beste studenten gerekend, later legde hij zich meer toe op de geschiedenis, bijzonder van Zeeland, en belangrijke bijdragen van hem komen voor in de *Zeeuwsche Volksalmanakken* van 1838, 1840, 1844, 1845, 1846, 1847; alsmede in de jaarboekjes *Zeeland* voor 1852 en 1853.

WATER (TE). Het geslacht was afkomstig uit Gelderland en bloeide reeds in het laatst der dertiende eeuw op de Veluwe en te Elburg onder den naam THOE WATER of TOEWATER. WILLEM TE WATER werd den 15 Juni 1698 te Amsterdam geboren. Daar zijne ouders weinig bemiddeld waren, had hij zijne uitgebreide kennis meest aan eigen toeleg en inspanning te danken. Zijne vurige wensch om predikant te worden kon worden vervuld; hij bezocht de Hoogeschool te Leiden, werd in 1721 proponent, en in 1725 predikant te Zaamslag, van waar hij in 1742 naar Axel vertrok, waar hij werkzaam bleef tot aan zijn overlijden op den 26 Maart 1764. Hij was gehuwd, eerst met JOSINA dochter van den griffier der Staten JAN BISSCHOP, waaruit twee zonen, JAN TE WATER, die predikant te Vrouwepolder is geweest en getrouwd was met JOHANNA CATHARINA VAN DE SPIEGEL (1739—1777) jongste zuster van den Raadpensionaris, en HENDRIK CHRISTIAAN TE WATER, Schepen van Axel en als hoofdambtenaar ter kuste van Guinea overleden. Als weduwnaar hertrouwde WILLEM

TE WATER in November 1738 met SARA dochter van JONA MIDDELHOVEN, rustend predikant van Axel, uit welken echt geboren werden JONA WILLEM, JACOBUS CORNELIS, DINA ELISABETH en WILLEM TE WATER JR.

WILLEM TE WATER was een man van buitengewone geleerdheid en heeft veel geschreven, zoowel in het Latijn als in het Nederlandsch, vooral over godgeleerdheid en geschiedenis; terwijl bij zijn dood nog een aantal werken voor de pers gereed lagen. Op Zeeland heeft rechtstreeks betrekking *Het hoogadelijk en adelrijk Zeeland*, Middelburg 1762 en van ter zijde: *Historie der Hervormde kerk en gereform. Doorl. Schole te Gent*, Utrecht 1756. — *Tweede eeuwgetijde van de geloofsbelijdenis der Gereformeerde kerken in Nederland*, Middelburg 1761. — *Verhandeling over de leenroerigheid der Vier ambachten in Staats-Vlaanderen* in BURMANS *Utrechtsche jaarboeken*, dl. III. — *Iets tot verschooning van* DATHEEN's *Psalmberijming*, pas uitgegeven in KIST en MOLL, *Kerkelijk archief*, 1858. In de collectie komen in handschrift voor: *Onderzoek waarom niemand der Zeeuwsche edelen deelgenomen heeft aan het verbond van* 1566. — *Over de originele lijsten van dat verbond.* — *Brieven van* W. TE WATER *aan mr.* J. DE TIMMERMAN *over de uitgave van adelijk Zeeland*, dd. Axel 16 October 1759 en 22 November 1763; alsmede over de reis van WILLEBRORD en de lezing van Biervliet voor Geervliet. Het schijnt vreemd, dat een man van zóóveel talenten in een afgelegen hoek van Staats-Vlaanderen, als het ware is vergeten geworden, doch de ondervinding leert, dat dit meermalen geschiedt, gelijk o. a. bij den door en door kundigen predikant van St Anna ter Muiden H. Q. JANSSEN. Ik meen ook gehoord te hebben dat WILLEM TE WATER de in grootere gemeenten gewenschte preekgaven miste.

JONA WILLEM TE WATER, oudste zoon uit het tweede huwelijk van zijn vader, werd den 28 October 1740 geboren te Zaamslag, toen gelegen in het zoogenoemde Committimus, en onder het beheer der Algemeene Staten. Reeds vroeg

beloofde hij een waardig zoon van zijn kundigen vader te zullen worden, en hij was reeds vrij ver gevorderd. toen hij naar de Latijnsche school te Vlissingen werd gezonden, waar hij door ongemeene leergierigheid en vlugheid de aandacht trok van den predikant GODEWARDUS VROLIKHERT, die levenslang zijn voorspraak en vriend is gebleven. Door steun van aanzienlijke vrienden, en vooral door de bescherming van den Eerst-Edele VAN BORSSELE, aan wien de jongeling zijne bekende afscheidsoratie opdroeg, werd hij in staat gesteld om de Hoogeschool te Utrecht te bezoeken, waar hij onder de beste studenten werd gerekend. In 1761 werd hij proponent en nog in hetzelfde jaar te Haamstede beroepen, waar zijn vader hem bevestigde, en daarbij zijn voorgevoel uitsprak, dat zijn kundige en arbeidzame zoon misschien nog wel eens professor zou worden. Van die eerste standplaats werd hij in 1763 te Veere beroepen en twee jaren daarna te Vlissingen. Hier werd hij, zijns ondanks, gewikkeld in hevige kerkelijke oneenigheden, en door enkele heftige partijmannen werd den verdraagzamen predikant het leven zóó zuur gemaakt dat TE WATER zich zeker hartelijk verheugde, toen hij in 1769 benoemd werd tot Hoogleeraar in de wijsbegeerte en geschiedenis aan de Illustre school te Middelburg. In 1776 kreeg hij een benoeming tot professor te Groningen, die hij echter niet aannam, waarop de Staten van Zeeland hem tot historieschrijver der Provincie benoemden, wat hem toegang verschafte tot de archieven. Merkwaardig is het om in zijne aanteekeningen te lezen, van de grenzelooze verwarring en verwaarloozing dier oude perkamenten en papieren, opeengehoopt op de donkere en vochtige zolders der abdij te Middelburg. Na het overlijden van JUSTUS TJEENK werd hij ook secretaris van het Zeeuwsch genootschap, en toen hij in 1785 de stad verliet, werden zijne verdiensten door een gouden gedenkpenning erkend. In genoemd jaar werd TE WATER namelijk door curatoren der Leidsche academie aangesteld tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en de kerkelijke geschiedenis, en niet lang daarna

werd hij eershalve theol. doctor en ambtshalve predikant bij de Hervormde gemeente te Leiden. Ook op verschillend ander gebied maakte zich deze kundige en arbeidzame man verdienstelijk, en de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde, wier bestaan in de eerste jaren dezer eeuw meermalen bedreigd werd, heeft groote verplichting aan TE WATER's trouwe toewijding. Ook voor de Nederlandsche Hervormde kerk heeft hij veel gedaan; onder Koning LODEWIJK NAPOLEON was hij een invloedrijk lid der consulteerende commissie, en tijdens de Fransche overheersching werd hij door den gouverneur-generaal CHARLES FRANÇOIS LE BRUN, hertog van Plaisance, dikwijls op de vertrouwlijkste wijs over kerkelijke zaken geraadpleegd. TE WATER was een eerlijk braaf man met bewonderenswaardige werkkracht, en wiens lust het was, zonder eenige wangunst, anderen uit de schatten zijner kennis te verrijken. Hij was ook geen partijman in den eigenlijken zin des woords, want hoewel een vurig aanhanger van ORANJE, telde hij ook onder de patriotten vele en goede vrienden. Zijn innige liefde voor het vaderland blijkt uit zijne geschriften en het was vooral aan zijn volhardend aandringen te danken, dat de feestelijke viering van het ontzet van Leiden, in 1798 door heethoofdige patriotten afgeschaft, weder in eere werd hersteld en gevierd. Tot in hoogen ouderdom behield hij een opwekkende levensbeschouwing en was gewoon de lichtzijde der karakters te zien; ook zijn werklust en helderheid van geest bleven onverstoord. In 1817 schreef zijn vriend N. C. LAMBRECHTSEN aan hem „waarlijk neef, gij behoort onder de zeldzame en hoogst begunstigde menschen," en dat was ook zoo, want tot in het laatste jaar van zijn leven kon men den professor vinden in zijn studeervertrek, waarvan de witgekalkte muren verborgen waren achter welgevulde boekenkasten. Daar schreef hij in zeven en zeventigjarigen ouderdom bij flauw kaarslicht en 's winters hoogstens met een enkelen turf in den franklin, zijn *Levensbeschrijving* (400 bladz. druks), bestemd om na zijn over-

lijden woordelijk gedrukt en aan instellingen en vrienden geschonken te worden. TE WATER was in 1766 gehuwd met PAULINA CORNELIA MOUNIER, overleden in September 1814, doch had geen kinderen. De eerwaardige grijsaard ontsliep den 19 October 1822, en werd te Katwijk begraven, waar hij zich in 1808 een graf had gekocht en op een zerk het opschrift doen beitelen: „Ne post mortem vivis nocerent." Zijne hoogst belangrijke boekerij werd in October 1823 te Leiden verkocht. De catalogus bestaat uit twee deelen. Van de handschriften kwamen velen voor weinig geld in het bezit der Londensche boekhandelaars G. BÖHM. Het Zeeuwsch genootschap werd daarbij voor ongeveer 200 gulden eigenaar der verzameling *Geletterd Zeeland of vervolg op* DE LA RUE.

Er bestaan verschillende portretten van TE WATER, o. a. een door L. PORTMAN in koper gebracht. In 1819 werd zijn afbeeldsel geschilderd door CHARLES HOWARD HODGES, op kosten van den admiraal J. H. VAN KINSBERGEN, die de vier oudste leden van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, zijnde CRAS, FEITH, VAN SWINDEN en TE WATER voor die instelling deed uitschilderen.

De geschriften van TE WATER worden volledig opgegeven in zijne bovengenoemde niet zeldzame levensbeschrijving. Op Zeeland hebben meer bijzonder betrekking: *Oratio honori et meritis illustr. gentis* BORSALIAE, 3 September 1755, waarschijnlijk meest door zijn vader samengesteld, en ook in het Nederlandsch vertaald. — *Kort verhaal der Reformatie in Zeeland enz.* Begonnen door WILLEM TE WATER en door JONA WILLEM voortgezet en voltooid in 1766. — *Plechtige inhuldiging van Prins* WILLEM DE V *als Erfheer van Vlissingen* 1766. — *Tweede eeuwfeest van de vrijheid in den burgerstaat en godsdienst binnen de stad Vlissingen, sedert den* 6 *April* 1572 (1772). — *Bericht wegens het verongelukken van het schip Woestduin en de redding der schipbreukelingen door de gebroeders* NAEREBOUT, 1780. — *Genealogiën der familiën* WINCKELMAN en

van Reigersberg in Ferwerda's *Wapenboek*. — *Beschrijving der buitenplaats St. Jan ten Heere in het eiland Walcheren.* — *Historie van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen van* 1769—1784; gedrukt vóór de verhandelingen in die jaren uitgegeven. — *Brief over de Rederijkerskamer te Oud-Vossemeer*, (*Konst en Letterbode* 1805). — *Over een ouden altaarsteen met opschrift aan de Dea* Burorina *te Domburg gevonden enz.* (N. Verh. Zeeuwsch genootschap). In de collectie komen, gelijk te denken is, een aantal brieven en geschriften van te Water voor, zooals een uitvoerige Latijnsche brief aan Josua van Iperen over beroemde Zeeuwen. Ook zijn er allerlei door hem bewaarde aanteekeningen en kleinigheden o. a. een invitatiekaart namens de Princes-Douairière om aldaar dien zelfden dag (2 Sept. z. j.) des middags om 3 uur op het Huis ten Bosch te komen dineeren.

JACOBUS CORNELIS TE WATER, de jongere broeder van den professor, commies op de griffie der Staten van Zeeland, was een ijverig man, en trachtte het verwaarloosd archief van Zeeland, dat door onachtzaamheid in deerniswaardigen toestand verkeerde, eenigszins te ordenen, wat hem, door onverschilligheid en zelfs tegenwerking der besturen, echter niet gelukte. In de collectie worden nog brieven bewaard aan zijn broeder den professor, o. a. een, dd. Middelburg den 24 Februari 1806, over het geslacht Liens, waarvan te Water, door het huwelijk van zijn overgrootvader Daniel van Middelhoven met Johanna, dochter van den ambassadeur Joachim Liens afstamde. Bij die brieven is ook het familiewapen, voor zoover ik onderscheiden kon: in keel, twee baren van zilver; waartusschen 2 en 1 zwemmende eenden van zilver; in het schildhoofd een mand of pot van goud. Deze had een zoon Willem genoemd, die in het begin dezer eeuw te Sluis woonde en aldaar onderwijs gaf in het Grieksch en Latijn. Hij was gehuwd en had nakomelingen.

WILLEM TE WATER Jr., was de jongste broeder van den Hoogleeraar. Hij werd geboren den 21 Januari 1757

te Zaamslag. Na in de theologie gestudeerd te hebben, werd hij predikant te Hulst. In 1788 werd hij echter benoemd tot onder-regent van het Staten-college te Leiden, welke betrekking hij tot de opheffing in 1807 vervulde. Daarna werd hij aangesteld tot opziener of inspecteur der studiën van de jongelieden, begiftigd met de voor het college in plaats gekomen landsbeurzen, welken post hij tot zijn overlijden op 14 December 1831 heeft bekleed; zijne weduwe Alida de Backer is in Januari 1842 gestorven.

WATERVLIET (Jacobus) werd geboren te Middelburg den 21 Juni 1740 uit Michiel Watervliet, een eenvoudig man doende een „burgerstyl," zooals men toen zeide, en Cornelia du Mon. De knaap was leergierig, maar gebrekkig van lichaam en ongeschikt voor eenig beroep. Gelukkig kon hij door aanbestorven erfenissen leven. Hij trad in het huwelijk met Cornelia Drost en leefde stil en eenvoudig in zijne kleine woning op de Heerengracht (M 30), waar hij op den 26 Juni 1800 na eene ziekte van veertien dagen overleed. Naar de gewoonte dier dagen hield hij zich voor uitspanning veel bezig met proefondervindelijke natuurkunde, doch daar hij opmerkzaam gadesloeg, waren zijne proefnemingen menigmaal niet onbelangrijk en vond men hem altijd bereid om daardoor zijn medemenschen van dienst te zijn. Zoo slaagde hij er in 1775 in, om door aanwending van electriciteit een lijder van volkomen lamheid aan beide handen te genezen, en tien jaren later mocht Watervliet de voldoening smaken met zijn vriend dr. L. Mus door hetzelfde middel een lijderes van ongeneeslijk geachte toevallen te herstellen. Van zijn geest van nasporing getuigt ook zijn onderzoek van een vreemd lichaam in een hoenderei gevonden, en niet minder zijne microscopische waarnemingen over de voortteling der zoogenoemde raderdiertjes, alle welke mededeelingen opgenomen zijn in de werken van het Zeeuwsch genootschap, waarvan Watervliet in October 1786 lid werd,

wat in dien tijd voor iemand uit zijn kring beteekenis had. Onder de papieren van dat genootschap wordt ook een brief bewaard over een zonderling lichtverschijnsel door hem den 15 Februari 1790 waargenomen in den tuin van zijn woonhuis. Vooral echter verdient WATERVLIET in gedachtenis te blijven als de man die den stoot gaf aan de oprichting van het departement Middelburg der Maatschappij Tot nut van 't Algemeen. Op Dinsdag den 10 December 1793 vereenigden zich te zijnen huize een gezelschap van elf mannen, meest behoorende tot de welgezeten burgerklasse, en werd tot de oprichting besloten. Gedurende twee jaren vervulde hij de betrekking van secretaris. Weldoende zonder gerucht te maken, ging WATERVLIET een stillen weg door het leven en, naar alles wat men van hem weet, zou zijn grafzerk tot opschrift mogen dragen: *Hier rust een braaf mensch.* Zie *Geschiedenis van het departement Middelburg der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen van* 1793—1866, Middelburg 1867. In de collectie komen verscheidene brieven en aanteekeningen van hem voor.

WENDEL (WOUTER JOHANNES). Geboren te Groningen den 16 December 1827. Hoewel voor het onderwijs opgeleid, werd hij werkzaam bij het provinciaal gouvernement en klom op tot adjunct-commies. Later werd hij leeraar aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers en aan de Rijks Hoogere Burgerschool te 's-Hertogenbosch. Sedert 1876 is hij directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Middelburg.

Hij heeft geschreven: *Groningen's akademiefeest in September* 1864. — *Schets van de geschiedenis der Nederlandsche letteren*, Groningen 1871. — Gedichten en opstellen over onderwerpen van paedagogischen aard in het *Volksblad* van mr. J. DE BOSCH KEMPER, *De Toekomst* en andere tijdschriften. Nog vertaalde en bewerkte hij een *Methodiek voor de volksschool*, Sneek 1876.

WENEGEM (PETRUS ADOLFI VAN) werd geboren te Mid-

delburg uit ADOLF ROELANDSZ. VAN WENEGHEM en CATHARINA VAN DE PUTTE. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd in Januari 1650 bevestigd te Hontenisse als opvolger van JACOBUS VAN RENTERGEM, die daar, na de verovering van Hulst in November 1645 door Prins FREDERIK HENDRIK, in 1648 de eerste predikant van de herleefde gemeente was geworden. Op die plaats had VAN WENEGEM waarschijnlijk nog eenige betrekking, daar hij, naar ik meen, verwant was aan MICHIEL ADOLFZOON, geboortig van Hontenisse, die van daar geweken, in Vlissingen tot aanzien kwam en in die stad na den overgang, door den Prins in Mei 1572 tot schepen werd aangesteld. Te Hontenisse had de jonge predikant zeker veel last van ARNOUD VAN GELUWE, bijgenaamd den Vlaamschen boer, een slimmen, schranderen kerel, die in het begin der zeventiende eeuw uit Vlaanderen naar Holland trok, daar Hervormd werd, vervolgens weder tot de Roomsche kerk overging en door de Jezuiten onderwezen en afgericht, rondreisde om met predikanten te redetwisten en over die onvruchtbare gesprekken boekjes te Antwerpen uitgaf. (Zie *Zelandia illustrata* dl. II.) In Juli 1654 vertrok VAN WENEGEM naar Groede, waar hij door JOHANNES MORRIS, predikant te Breskens, bevestigd werd. Hier bleef hij werkzaam tot aan zijn overlijden op den 29 Mei 1689. Van hem is gedrukt: *De twee getuigen van onze aanneming tot kinderen Gods*, Middelburg 1682. — *De rijke en zalige erfenis van Gods kinderen*, Amsterdam 1685, welke geschriften toen veel opgang maakten. Nog had hij een handschrift voor de pers gereed: *De bedeckte mensch ontdeckt*, dat echter door zijn overlijden onuitgegeven bleef. Zijn naam leefde voort in de hiervoor besproken familie FERLEMAN De oud-burgemeester van Sluis JACOB PIETER VAN WENEGEM FERLEMAN, die op den 14 April 1823 den eersten steen legde voor de nieuwe kerk aldaar, was zijn achterkleinzoon.

WERRECOREN (PIETER). Omstreeks 1480 woonde binnen

de poorte van Sint Maartensdijk zekere PIETER WERRECOREN. Misschien was hij op de een of andere wijs verbonden aan den hofstoet van JAN VAN BUREN, die destijds het aanzienlijk kasteel bewoonde, dat zijne vrouw ELEONORA VAN BORSSELE, in 1470 geërfd had van haar broeder, den bekenden FRANK VAN BORSSELE. Deze PIETER WERRECOREN was eigenaar eener printerij, de eerste werkplaats van dien aard in Zeeland. Daar werd een merkwaardig boek gedrukt, waarvan het eenig bekende exemplaar voorkomt in de abdij van Averbode, waar het in 1851 gevonden werd door den bibliothecaris van Leuven, E. VAN EVEN. Oorspronkelijk berustte dit exemplaar in de Premonstratenser-abdij van Keizersbosch bij Roermond, die het afstond aan den Kanunnik KOENE bibliothecaris van Averbode. Niet onwaarschijnlijk was het boek uit Middelburg afkomstig, en bij den uittocht, na de overgaaf in Februari 1574, met andere zeldzaamheden door de Premonstratenser monniken medegenomen en aan een der abdijen van hunne orde te bewaren gegeven. Deze uitgaaf is, in tegenstelling van andere meer bekende drukken, merkwaardig zoowel door de taal, als door den netten druk in roode en zwarte semi-gothische letters. Op de laatste bladzijde leest men: *Der Sielen troest geprent ter eere en ter weerdigheid der geboden Godts bij mij* PIETER WERRECOREN, *te Sinte Meertensdijk in Zeelandt.* WERRECOREN wordt vermeld in J. W. HOLTROP, *Monuments Typogr.* 1868, bladz. 88; BRUNET, *Manuel etc.*, Tom V; H. M. C. VAN OOSTERZEE, *Jaarboekje Zeeland*, 1852. Opmerkelijk is het dat het oude klooster der Witte Heeren te Averbode, afgebeeld in SANDERUS *Flandria illustrata*, in bouwtrant bijna geheel overeenkomt met de abdij te Middelburg.

WERVE (TOBIAS VAN DE). Afkomstig uit een oud edel geslacht in Brabant (zie DE ROUCK, *Nederlandsche Heraut* en VAN LEEUWEN, *Bat. illustr.*) dat in de zestiende eeuw meest in Antwerpen gevestigd was, doch waarvan enkele edelen in

Zeeland woonden, en in Zuid-Beveland en Tholen uitgestrekte grondbezittingen hadden. Tot die familie behoorde TOBIAS VAN DE WERVE, in het begin der zeventiende eeuw te Goes wonende. Hoewel hij een Goesenaar wordt genoemd, zou ik eerder gelooven, dat hij te Antwerpen geboren was, en om het geloof naar Zeeland uitgeweken. DAVID ROELANDS, de bekende te Vlissingen wonende schoolmeester, uit Antwerpen, wijdt in *Het Magazijn der loffelijke Penneconst* een Latijnsch gedicht aan VAN DE WERVE, waarin gezegd wordt, dat hij niet minder edel was door deugd dan door afkomst. Hij wordt ook geroemd wegens zijne kennis van het Grieksch en van de Heilige schrift; terwijl hij zich door eigen oefening de muziek had eigen gemaakt, alsmede zeldzame vaardigheid om met de draaibank te werken.

WESTCAPPEL (VAN). Deze familienaam kwam natuurlijk meermalen voor. MATTHEUS GALENUS VAN WESTCAPPEL was een vermaard godgeleerde van wien in 1567 te Douai (Duacum) bij LOUIS VAN WINDE het licht zag: *Der Leeken-Brevier, Theoriën en geestelijke contemplatiën, ofte bediedinge. van den zin van de Misse, de Vesperen enz.;* welk boekje in 8° o. a. voorkwam in de bibliotheek van prof. SERRURE te Gent, (*Catalogus* dl. II).

Mr. JAN VAN WESTCAPPEL of WESTCAPPLE, was in 1538 Schepen te Veere en in hetzelfde jaar burgemeester. Hij overleed den 27 Mei 1541. Onder de Schepenen van die stad was in 1544 CORNELIS JANSZ. VAN WESTKAPPEL, en in 1558 ADRIAAN VAN WESTCAPPEL, waarschijnlijk zoon en kleinzoon van den vorige. Men treft laatstgenoemden nog onder de Schepenen aan in 1559—1563, 1565—1571. Na dit jaar komt hij niet meer op de regeeringslijsten voor. In *Zelandia illustrata* is een medaillonportret met randschrift: ADRIAAN VAN WESTCAPPELLE, *aetat.* 58, *a°* 1584 door HUBERTUS GOLZIUS uitnemend fraai gegraveerd. Randschrift en naam van GOLTZIUS in spiegelschrift. Mr. M. F. LANTSHEER

vermoedt dat VAN WESTCAPPELLE roomsch is gebleven en daarom buiten de regeering geraakt. Hij was kennelijk een aanzienlijk man en misschien heeft GOLTZIUS het portret gemaakt, toen hij nu en dan in Walcheren vertoefde. In zijne aanteekeningen maakt DE LA RUE van dit portret gewag, nadat hij het op eene reis naar Amsterdam het eerst had gezien in de rijke verzameling van WARNER LULOFS. Het zal een toevallige naamsovereenkomst zijn, dat in Mei 1583 in den Briel woonde ADRIAAN VAN WESTCAPPEL, die van den Heiligen Geest 2 £ gr. kreeg, even zooveel van het gasthuis en 20 sch. van den Heiligen geest te Maasland om zich met vrouw en kinderen te doen genezen van morbus Gallicus. (*Navorscher* 1880.)

WESSELING (PETRUS). Geboren den 7 Januari 1692 te Steinfurt uit GERHARD WESSELING en ANNA REINDERS. Tien jaren oud zijnde verloor hij zijn vader, doch zijne moeder werd in staat gesteld om den rijk begaafden knaap eene goede opvoeding te geven. Hij studeerde te Leiden in de letteren en in de godgeleerdheid, werd in 1717 proponent en kort daarna conrector te Middelburg. Hier huwde hij met ANNA VAN GROENEWAL en was een bijzondere vriend van PIETER DE LA RUE en P. BODDAERT, aan wien de later beroemde man zijne uitgaaf van SIMONI *Chronicon etc.* opdroeg. Daar zijnde werd van hem in 1720 gedrukt: *Ode in praematurum obitum Juvenis* PETRI IMMENS. In genoemd jaar werd hij aangesteld tot lector in de Grieksche taal en geschiedenis bij de Illustre school en hield in die betrekking openbare voorlezingen in het auditorium, welke steeds door velen werden bijgewoond en zóóveel indruk maakten, dat DE LA RUE herhaaldelijk spreekt, van den „onvergelijkelijken WESSELING." In 1724 vertrok hij als hoogleeraar in de geschiedenis naar Franeker en werd in 1735 voor de tweede maal beroepen tot professor in welsprekendheid, geschiedenis en Grieksche taal aan de Hoogeschool te Utrecht, waar hij tot zijn overlijden

op den 9 November 1764, werkzaam bleef. Bij zijne tweede echtgenoote ANNA APOLLONIA BONNET liet hij twee dochters na. In *Zelandia illustrata* is zijn portret door J. M. QUINCKHART geschilderd en in 1744 door P. TANJÉ (TANIA) gegraveerd, waaronder een Latijnsch gedicht van ABRAHAM WIELING.

WESTERHOFF (JOHANNES HENRICUS) werd den 22 Februari 1727 te Gouda geboren uit ARNOLD HEINRICH WESTERHOFF, afkomstig uit Hamm in Westfalen en een als geleerde zeer bekend rector te Gouda en ADRIANA DE ROUW. In 1737 stierf de vader, en ging de weduwe met hare kindere in Den Haag wonen, van waar JOHAN HENRICUS in 1743 te Leiden in de godgeleerdheid ging studeeren evenals twee zijner oudere broeders, waarvan de een in de rechten, de andere in de geneeskunde gepromoveerd was. Na afloop zijner studiën werd hij in Augustus 1749 tot predikant beroepen te Hellevoetsluis. In Juli 1752 vertrok hij naar Vlissingen, waar hij negen jaar bleef, volle kerken had en zeer bemind was. Een beroep naar zijne geboorteplaats Gouda meende hij echter niet te mogen afslaan. In Februari 1762 vertrok hij derwaarts, en in November 1763 ging hij naar Amsterdam, waar hij tot zijn overlijden op den 26 November 1775 werkzaam was. Tijdens zijn verblijf te Vlissingen was hij in Mei 1757 gehuwd met CATHARINA VRYDAGH, eene jonge dochter uit die stad, die hem als weduwe met een zoon en dochter overleefde. Hij heeft het licht doen zien: JESAIAS *Tempel gezicht over* JESAJA *VI*, *vs.* 1—7, Amsterdam 1768; benevens zijne intreerede te Amsterdam over ZEPH. *III*, *vs.* 9; alsmede JEREMIAS *getroost*, ter bevestiging van zijn ambtgenoot PETRUS BROES te Amsterdam den 26 Augustus 1770. Zijn portret werd in 1764 door J. BUIS geschilderd en in hetzelfde jaar door J. HOUBRAKEN gegraveerd. ELISABETH WOLFF geboren BEKKER, een vriendin uit Vlissingen, en J. DE MOL, predikant te Oud Loosdrecht, schreven er gedichten onder. Zie *Zelandia illustrata*, dl. I.

WESTERWYK. Het geslacht van dien naam behoorde omstreeks het midden der zeventiende eeuw onder de invloedrijkste familiën te Goes, doch zat vermoedelijk toen nog niet lang op de kussens der regeering. Hevige burgertwisten, voortkomende uit het streven naar gezag, of liever naar stoffelijk voordeel, verscheurden toen, gelijk bijna overal in onze republiek, deze kleine stemhebbende stad. Het was geen wonder, dat rechtschapen lieden klaagden hoe „groote vrijheid in plaats van aan de besten, aan den meest verdorvenen het roer in handen had gegeven en zoodoende losbandigheid en onderdrukking had teweeggebracht.” LAURENS WESTERWYK secretaris van Goes, werd in 1653 ontslagen; in 1659 weder aangesteld, totdat hij in October 1669 voor goed afstand deed. Hij was gehuwd met MARIA BOOM, waaruit in 1647 geboren werd ADOLF WESTERWYK. Deze kwam nog jong in het stadsbestuur; waar zijn voortvarendheid en scherp afgeteekend karakter hem tot een man van beteekenis maakten, die vooral bij het landvolk hoog stond aangeschreven. Mr. M. F. LANTSHEER acht een onpartijdig oordeel over het karakter van WESTERWYK zeer moeilijk. Zijne voorstanders prijzen hem als een edel romanheld, die onverschrokken pal stond voor de privilegiën en gerechtigheden der stad en de tegenpartij noemt hem: „*De Goessche* CROMWELL, *De dwingeland die allen wil regeeren*” en door een accoord van maintenue en onderlinge goede correspondentie, alsmede door vuile complotterij het gezag in handen wilde brengen van enkele familiën. Dr. R. C. H. RÖMER schreef te zijner eer een gedicht in *Zeeuwsche Volksalmanak* van 1844, waarin de gewone traditie van deugd en burgerzin is gevolgd. Toen de stadhouder WILLEM III zijn miskend gezag wilde handhaven, en in 1692 Goes door krijgsvolk liet insluiten, waarbij wel gedreigd maar niet gevochten werd, toonde burgemeester WESTERWYK veel persoonlijken moed. Na de overgaaf der stad werd hij terstond gevat, gevonnist en ter dood veroordeeld; welke straf echter op aandringen van velen, door den

Koning-stadhouder tot gevangenis op eigen kosten werd verzacht. In 1697 kreeg de oud-burgemeester vergunning om in Bergen-op-Zoom te gaan wonen en na den dood van WILLEM III, in 1702, keerde hij naar Goes terug, waar hij in zijn eer hersteld werd en in 1719 overleed. Hoewel, naar het schijnt, WESTERWYK geen achtbare of beminnelijke persoonlijkheid was, verdient het vermelding dat zijn stadgenoot de bekende predikant BERNARDUS SMYTEGELT, ofschoon in denkwijs hemelsbreedte van hem verschillende, den burgemeester zóóveel vriendschap toedroeg, dat hij hem in de gevangenis meermalen bezocht en zich in zijn belang persoonlijk tot den Prins wendde. WESTERWYK was gehuwd met DINA VAN ANGEREN en had zonen. Zijne kleindochter MARIA trouwde CORNELIS OSSEWAARDE Burgemeester te Goes, waaruit geboren werd DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE, die de echtgenoote werd van den Raadpensionaris LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL.

De langdurige burgertwisten te Goes, waarin WESTERWYK een der hoofdrollen vervulde, hebben belangrijken invloed gehad op de woelingen in Zeeland na 1702. De aanleidende oorzaak van dergelijke oneenigheden werd eerst omstreeks 1720 grootendeels weggenomen door een verandering in de samenstelling van het bestuur, reeds in 1657 aangeprezen door JOHAN DE JONGE in zijn boek *Beweeghelijke middelen en considerabele redenen, dienende tot wegneming van alle die droevige onheilen en misverstanden ontstaen tusschen de regenten te Goes*. Betreffende deze onlusten komen belangrijke bescheiden voor in het Provinciaal archief van Zeeland. Over ADOLF en JOHAN WESTERWYK zie men KOK, *Vaderlandsch woordenboek* op het artikel EVERSDYK, waarin een afbeelding hoe hij uit de gevangenis te Goes wordt gehaald om te 's-Hertogenbosch zijn straf te ondergaan, en hoe zijne vrouw door ruwe soldaten van hem wordt afgescheurd.

Tot hetzelfde geslacht zeide te behooren JOHAN WESTERWYK, geboren te Vlissingen in het laatst der zeventiende eeuw, uit QUIRYN WESTERWYK, afkomstig uit Veere, gehuwd in

Maart 1679 met ELISABETH VAN DEN KERCKHOVE, lieden uit den eenvoudigen burgerstand. In jeugdigen leeftijd ging hij naar Oost-Indië, waar hij voort werd geholpen door zijn stadgenoot den invloedrijken EWOUD VAN DISHOECK. Omstreeks 1727 teruggekomen, vestigde hij zich te Vlissingen en liet op het dok tegenover de woning van zijn vroegeren patroon, een prachtig huis bouwen, met het wapen van WESTERWYK: in azuur een zwemmende visch, vergezeld van 2 en 1 sterren van goud, in den gevel. In 1733 werd hij raad der stad en bewindhebber der West-Indische Compagnie. WESTERWYK was ongehuwd, doch had op de buitenplaats Lammerenburg, die hij des zomers bewoonde, eene nicht bij zich in huis, die hem wegens het niet nakomen eener trouwbelofte het leven verbitterde. Dit gaf soms tot heftige tooneelen aanleiding, en na zulk een twist, in Juli 1735, werd WESTERWYK zóó baloorig; dat hij naar buiten liep en zich in een afgelegen hoek van den tuin met een pistool doodschoot. Daar zelfmoord in die dagen strafbaar was, en pas kort te voren een zelfmoordenaar buitendijks was begraven, werden de bedienden omgekocht om te zwijgen, en werd het lijk met statie naar de kerk gereden en onder een wapenbord begraven. Het geheim lekte echter uit en de baljuw mr. GERARD DE NORMANDIE (in 1727 gehuwd met ANNA VAN SONSBEECK) kwam in verzet. Deze zaak, omstandig medegedeeld in de aanteekeningen van DE LA RUE, had nog heel wat voeten in de aarde, doch werd bij overeenkomst afgemaakt Het is opmerkelijk na te gaan, hoe de legende weet te verhalen van dezen zelfmoord van den stichter van het beeldenhuis, en hoe daarbij waarheid en verdichting wonderlijk zijn dooreengemengd.

WESTHUYZE (MATTHIAS VAN) werd geboren te Middelburg in 1608. Hij werd voor predikant opgeleid en studeerde te Leiden in 1639. Indien ik mij niet bedrieg, werd hij geneesheer en leeraar der doopsgezinden. Zijn zoon en naam-

genoot werd in 1642 te Middelburg geboren. Hij studeerde te Leiden in de geneeskunde, en vestigde zich als med. doctor in zijn geboortestad, waar hij in de kracht des levens den 29 Mei 1679 overleed. Behalve veel geboorte-, trouw-, lof- en hofdichten, en een *Mengelmoes van verscheiden gedichten op verscheiden voorvallen gerijmd*, zag na zijn dood het licht: *Uitbreiding van het boek der Psalmen tot de honderd*, *in eenerlei digtmaat op muziek gesteld met drie stemmen en bassus continuus door* R. SCHRYVER *en* P. BUSTYN, Middelburg 1682. PIETER DE LA RUE deelt eenige bijschriften mede hem door dr. GERARD DE WIND, een bloedverwant van VAN WESTHUYSE, verschaft, o. a. op iemand:

> PIETS *boecken mogen wel ontbeeren*
> *De sloten, sonder 't minste let;*
> *De spinne sluitse met haar net,*
> *Zoo naerstig is hij in 't studeeren.*

Hij was een vurig voorstander der vrijzinnige richting in de kerk, gelijk blijkt uit zijne bijschriften onder de beeltenissen van JOHANNES VAN DER WAYEN en WILHELMUS MOMMA. Vermoedelijk was een oudere broeder van hem ABRAHAM VAN WESTHUYSE, die in 1667 als ooggetuige te 's-Gravenhage het licht deed zien: *Waerachtig verhael van de overwinningh van Permeriba en de rivier Serinama door de Zeeuwsche oorlogsschepen; alsmede van het wederveroveren van Isequepa, Boumerona en Tabago.* FRANCINA VAN WESTHUYZEN, weduwe van THEODORUS TEELINCK, predikant te Nieuwerkerk in Duiveland, overleed in 1670 te Arnemuiden, wat een geschil over weeskamersrechten deed ontstaan tusschen de besturen van Middelburg en Arnemuiden. (Vgl. H. M. KESTELOO, *a. w.*).

WEYTSEN. Dit geslacht was in de zestiende eeuw te Vlissingen gevestigd. CORNELIS wordt genoemd burgemeester dier stad, overleed in 1489 en zijn beeltenis werd uitgehouwen op een grafsteen in de St. Jacobskerk. Zijn zoon JACOB was mede in de regeering der stad en een aanzien-

lijk koopman en haringreeder. Wegens geldelijke diensten werd hij door Koning CHRISTIAAN II tot ridder geslagen toen deze vorst in 1525 zich op het kasteel Zandenburg onthield en aan WEYTSEN een bezoek bracht. Zijn zoon QUINTIN werd in 1518 te Vlissingen geboren. Hij studeerde te Leuven en was bekend als een welsprekend en scherpzinnig rechtsgeleerde. Het kantoor bleef hij voortzetten en in 1548 werd hem door de regeering van Middelburg eene premie toegekend voor de uitoefening der haringvangst. In 1549 werd hij raadsheer in het Hof van Holland en in 1561 door de Landvoogdes aangewezen tot het installeeren van den eersten bisschop van Middelburg, van welke commissie hij een verslag naliet, later uitgegeven onder den titel: *Nauwkeurig verhaal der aanstelling van* NICOLAAS DE CASTRO *enz.*, welk handschrift in 1757 door FRANS VAN MIERIS te Leiden werd uitgegeven en waaruit TE WATER en anderen vele bijzonderheden hebben ontleend. In 1561 werd WEYTSEN door Prins WILLEM VAN ORANJE als garde-noble van PHILIPS WILLEM, heer van St. Maartensdijk aangewezen om den Prins als apparentsten Eersten edelman van Zeeland in de Staatsvergaderingen te representeeren, wat in Juni van het volgend jaar werd goedgekeurd. WEYTSEN was gehuwd met JACOMINA, dochter van LIEVEN JACOBSZ. DE HUYBERT van Zierikzee en CATHARINA IMANSD. VAN ZUIDLAND, en hertrouwde als weduwnaar met ADRIANA VAN PERSYN, ambachtsvrouw van Brandwijk, waaruit JACOB WEYTSEN, wiens dochter ANNA eerst de echtgenoote werd van REINIER VAN OLDENBARNEVELT, heer van GROENEVELT en na zijn droevig einde, hertrouwde met haar geneesheer, den dichter JACOB WESTERBAEN.

QUINTIN WEYTSEN overleed in April 1565 en werd begraven in de St. Jacobskerk in Den Haag met een grafschrift door DE LA RUE medegedeeld. Als rechtsgeleerde is hij vooral bekend door zijn *Tractaat van Averiën*, dat herhaalde malen o a in 1617, 1641, 1651, 1664, 1672 en 1678 herdrukt is. SIMON VAN LEEUWEN en MATTHEUS DE VICQ hebben

dit belangrijk werk vermeerderd; ook is het door ADRIAAN VERVER in diens *Nederlandsche zeerechten enz.* (1711—1719) uitgegeven en ook in het Latijn en Fransch overgebracht. Over QUINTIN WEYTSEN zie men de voorrede van WILLEM TE WATER, *Kort verhaal der Reformatie in Zeeland.* Eene zuster van den raadsheer werd de echtgenoote van den bekenden baljuw van Middelburg PIETER HAECK.

WIEBEL (FRIEDRICH DANIEL JOSEPH VON), geboren in 1780 uit een adellijk geslacht in Duitschland, werd in 1802 predikant te Veere bij de Evangelisch-Luthersche gemeente, welke toen een deel gebruikte der zoogenoemde kleine kerk, die aan de Groote kerk is vastgebouwd. VON WIEBEL, een man van vele talenten, werd te Kampen beroepen en vertrok van daar naar Alkmaar. Hier moest hij, naar het schijnt, om den overspannen staat zijner geestvermogens de betrekking neerleggen, doch herstelde en werd in 1818 weder te Groede bevestigd. Twee jaren daarna was hij echter verplicht emeritaat aan te vragen. Hij overleed te Middelburg, waar zijn zoon, een voornaam hotelhouder en kok, woonde, den 20 November 1832, en liet als weduwe na MARGARETA PHILIPPINE VEERZIGMAN. Hij heeft in het licht gegeven: *Leerredenen over verschillende onderwerpen*, Alkmaar 1809.

WIELE (ANDRIES VAN DER) was conrector, eerst te Vlissingen in 1642 en vervolgens te Middelburg. Afstammeling van een bekend en geachte familie te Gent kon hij het met de Roomsche kerkleer niet vinden en vertrok naar Vlissingen, waar hij in 1642, zooals in het lidmatenboek staat „uit het Pausdom overkwam en het Pausdom verloochende." In Augustus van dat zelfde jaar trouwde hij te Haarlem met GERBERTJE ALBRECHTSD. VAN KUYCK en woonde met haar te Vlissingen in het Groenewoud niet ver van de Latijnsche school. Nadat hij te Middelburg conrector was geweest, nam hij zijn ontslag en ging op een buitenverblijf te Grijpskerke,

waarschijnlijk aan den Seisweg wonen. Toen in Juli 1673 het platteland zeer onrustig werd, vond de bejaarde man beter om naar Vlissingen te verhuizen, waar hij overleden is. Hij stond bekend als Latijnsch dichter en zijne *Epigrammata sacra* werden in 1694 te Leiden, onder het toezicht van zijn neef, PIETER VAN DER WIELE uitgegeven. Hij heeft een zoon gehad JOHANNES VAN DER WIELE, die als jongeling een reis naar Rome deed, zich daarna als koopman te Vlissingen véstigde, en aldaar lang in de regeering was. Diens zoon, naar zijn grootvader ANDREAS genoemd, studeerde te Leiden in de geneeskunde, promoveerde met eene dissertatie *de Epilepsia* en werd een vermaard geneesheer te Vlissingen. De bovengenoemde neef PIETER VAN DER WIELE, predikant te Nieuwvliet van Juli 1697 tot Augustus 1713, was een zoon van ALBERTUS, predikant te Zuidzande van 1668 tot 1670, daarna te Biggekerke en in October 1677 naar Sas van Gent vertrokken. (Vgl. o. a. VROLIKHERT *a. w.*).

WIER (JOHANNES). Er behoort meer moed toe dan oppervlakkig noodig lijkt, om den strijd aan te vangen tegen een diep geworteld vooroordeel, waarmede zelfs overigens verstandige lieden behept zijn, en vooral was dit het geval in den tijd toen brandstapel, galg en zwaard de beste middelen werden geacht om een nieuw licht uit te dooven. Daarom verdient de naam van dr. JOHAN WIER in eervolle herinnering te blijven. Volgens zijn grafschrift te Tecklenburg in Westfalen, door DE LA RUE medegedeeld, stamde deze geleerde af van een edel Zeeuwsch geslacht, dat, door watervloeden in de vijftiende eeuw verarmd, naar Duitschland week. VERHEYE VAN CITTERS hield het er voor dat de familie in Noord-Beveland bij Orisant had gewoond, en noemt zelfs, in een brief aan N. C. LAMBRECHTSEN, dd 25 October 1819, als den vader van den doctor DIRK WIER of WYER. Te Middelburg was in de eerste jaren der zeventiende eeuw een geslacht van dien naam gevestigd. In een huis op de

Rouaansche kade te Middelburg stond tot 1869 in de gang een geschilderd glas, waarop een wapen, zijnde: gevierendeeld 1 en 4 als ABEELE bij SMALLEGANGE: 2 en 3 in zilver met 2 en 1 molenijzers in sabel; als helmteeken een zittende aap en tot spreuk: *Christus is der sondaren* WYER, a° 1616, welk schild aan een geslacht van dien naam herinnerde. Er was ook eene familie van Schotsche afkomst, die te Veere woonde, en waartoe behoorde ROBBERT WEIR of WIER afkomstig uit Edinburg, die in 1695 trouwde met JOHANNA BOREEL

JOHANNES WIER of WIERUS, hier bedoeld, werd in 1515 te Grave geboren en had als leermeester den zonderlingen, maar zeldzaam geleerden AGRIPPA VAN NETTESHEIM (1486—1535), toen geneesheer te Keulen. Op eene reis door Frankrijk bezocht WIER de hoogeschool te Orleans, waar hij tot doctor in de medicijnen werd bevorderd. Daarna bereisde hij de kusten van Afrika en bracht ook eenigen tijd op het eiland Kreta door. Bij zijne terugkomst in het vaderland ging hij te Arnhem wonen, waar hij in 1545 stadsdokter werd; ook was hij lijfarts der grafelijke familie VAN DEN BERGH te 's-Heerenberg; daarna werd hij Oppergeneesheer aan het hof van den Hertog van Kleef, dat hij tot zijn dood gebleven is Wellicht onder den invloed van zijn leermeester te Keulen, die zich met duivelleer en dergelijke geheimzinnigheden ophield, had WIER over dit onderwerp veel nagedacht, en meer en meer klom zijne verontwaardiging over de gruwelijke vervolging, waaraan arme oude vrouwen als heksen uitgekreten, blootstonden Op aandringen van den dokter stelde graaf WILLEM IV VAN DEN BERG eene van tooverij beschuldigde vrouw, voor wie de mutserd reeds gereedstond, in vrijheid (NYHOFFS *Bijdragen* dl. VIII). WIER begon met een tractaat te schrijven: *De veneficis et sagis*, om aan te toonen, dat een vergiftiger heel wat anders is dan een heks, die toch door de toenmalige wetten op dezelfde lijn werden gesteld. De opgang, die dit werk maakte, gaf aanleiding tot een omstandiger boek,

dat hij met ongelooflijken arbeid samenstelde en dat in 1564 met privilegie van Keizer FERDINAND te Bazel het licht zag onder den titel: *De Daemonum Prestigiis et incantationibus ac veneficiis.* De tijd scheen rijp voor dit krachtig pleidooi, door den moedigen schrijver opgedragen aan al de vorsten van Europa, hen bezwerende de van tooverij beschuldigden in bescherming te nemen en niet te beschouwen als booswichten, maar als krankzinnigen en zieken. Het boek, algemeen gelezen, werd herdrukt in 1566 (Provinciale bibliotheek van Zeeland), 1577, 1583 (Zeeuwsch genootschap) enz. In 1567 werd het in het Fransch overgebracht door JEAN GREVIN en in 1579 door SIMON GROULART. Natuurlijk wekte het ook tegenspraak, en zelfs de pedante koning JACOBUS VAN ENGELAND, die den schrijver een handlanger des duivels noemde, trad op als verdediger der hopelooze zaak. De opmerkingen, voor zoover zij niet al te onzinnig waren, werden door WIER beantwoord in een *Liber Apologeticus et Pseudomonarchia Daemonum*, door hem opgedragen aan den Kanselier des Hertogs HENRICUS WESELIUS. De vereenigde uitgaaf zijner werken verscheen in 1660 in 4° te Amsterdam bij den geleerden boekverkooper P. VAN DEN BERGH (MONTANUS), die geen moeite ontzag om de afzonderlijke stukjes te verzamelen, waarvoor hij eenige tractaten uit het Duitsch in het Latijn overzette. Hij droeg het werk, met een voorrede van prof. MARTINUS SCHOOCKIUS op aan Burgemeesteren van Amsterdam. Het portret in de editie van 1577 is eene fraaie houtsnede, waarnaar gevolgd is de kopergravure door PIETER HOLSTEYN in bovengenoemde *Opera Omnia.* Boven de afbeelding staat zijne spreuk „*Vince te ipsum.*" Van onder „*Effigies* JOHANNI WIERI, *Aet. LX a°* 1576." Ook op ander maatschappelijk gebied heeft deze kundige geneesheer zich verdienstelijk gemaakt, daar hij ijverde tegen het gebruik van de pijnbank. „Door dit marteltuig af te schaffen", zoo schreef hij, „wilde hij arme oude vrouwen behoeden voor de vlammen van den brandstapel, en de rechters voor de vlammen van het eeuwige

vuur." In 1588 werd WIER naar Tecklenburg ontboden tot behandeling der gravin VAN BENTHEIM. Daar zijnde, werd hij door een beroerte getroffen en overleed den 24 Februari. Hij is tweemalen gehuwd geweest; de naam zijner eerste vrouw schijnt onbekend, doch de tweede was HENRICA VAN HOLTHE. Zijne vier zonen worden in zijn grafschrift genoemd. De jongste JOHANNES studeerde in 1573 te Heidelberg. Een zijner nakomelingen was JACOBUS WYER of WIER, in 1668 predikant te Meersen in Limburg. Ook zag ik den naam van den dokter in eene genealogie van een tak der familie VEEREN, thans te Maarssen wonende, doch vroeger in Gelderland omstreeks 's-Heerenberg gevestigd. Ik heb echter verzuimd die aanteekeningen af te schrijven Het machtig woord van dezen geleerde, die zijn tijd twee eeuwen vooruit was, is niet te vergeefs gesproken. In Zeeland waren voor zoover mij bekend, de zestigjarige DIGNA ROBERTSD. en de twee en dertigjarige GEERTRUIDA WILLEMSD. de laatste vrouwen, die beticht van hekserij, in Juni 1565 even benoorden Veere werden verbrand. Zij hadden bekend met den duivel, die zich bij de eene EREBUS noemde, (in ERMERINS staat door een drukfout CREBAS) en bij de andere HEYNE, te hebben geboeleerd, een hulk met zeevolk door tooversmeersels te hebben doen vergaan, en nog andere „abominabele feiten" bedreven. De pijnbank, waarmede gewoonlijk dergelijke onzinnige verklaringen werden afgeperst, is pas na de omwenteling van 1795 voor goed afgeschaft.

WILHELMIUS. WILHELMUS WILHELMIUS werd in 1641 te Zutphen geboren. Na loffelijk in wijsbegeerte en godgeleerdheid gestudeerd te hebben, werd hij benoemd tot hoogleeraar te Hamm in Westfalen; vervolgens hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk en daarna wederom in de wijsbegeerte te Leiden, waar hij in 1677 overleed. Zijn zoon JOHANNES WILHELMIUS, geboren te Harderwijk in 1671, werd predikant te Twisk, en van daar hoogleeraar te Lingen,

welk ambt hij in 1723 verwisselde met predikant te Rotterdam, waar hij in 1748 emeritus werd en in 1754 stierf. Uit zijn huwelijk met MARIA BROUWER werd te Rotterdam in 1720 geboren WILHELMUS WILHELMIUS. Deze studeerde te Utrecht, waar hij in Juli 1739 doctor in de letteren werd en in 1741 uit liefhebberij nog in het openbaar een wijsgeerige stelling verdedigde; welke verhandelingen gedrukt zijn en veel opgang maakten. Daarna deed hij een reis naar Engeland, waar hij de hoogescholen bezocht, wat ten gevolge had, dat hij in 1746 de toen hoog gewaardeerde eer genoot om benoemd te worden tot lid der Koninklijke Societeit van Wetenschappen te Londen. In 1743 werd hij predikant te Lekkerkerk, in 1747 te Westzanen; in Juli 1748 te Vlissingen, en in October 1749 te Middelburg. Hier trad hij in den echt met ALETTA MARIA, de dochter van den schatrijken CORNELIS VAN DEN BRANDE en JOH[A] SOFIA TRIGLAND, die hem een groot deel der heerlijkheid Kleverskerke aanbracht In Juli 1765 was hij verplicht wegens lichaamszwakte emeritaat aan te vragen. Hij overleed te Utrecht den 27 December 1771. (*Nederlandsche Mercurius* 1772, bladz. 16). Zijn zoon JOHANNES ADRIANUS WILHELMIUS VAN KLEVERSKERKE stierf te Middelburg, en werd begraven in de Oudekerk onder een wapenbord met de schilden: WILHELMIUS (in zilver een toren van keel op een berg van sinopel en als hartschild Kleverskerke); VAN DEN BRANDE; TRIGLAND; VAN DE VOORDE.

WILHELMIUS was een geleerd man, doch heeft weinig in ıet licht gegeven; slechts enkele leerredenen zijn van hem 'edrukt. Een zwakke gezondheid en een wel voorziene beurs ebben zijne werkzaamheid waarschijnlijk niet bevorderd. In jn uitgebreide bibliotheek kwamen een paar handschriften ›or, door hem bewerkt en die, naar men zegt, den grond :bben gelegd voor het bekende *Onomasticon* van prof. SAXE. De naam is te algemeen om verwantschap te onderstellen met ILHELMUS WILHELMIUS, omstreeks 1645 een ondernemend ɔpman te Middelburg, wiens zoon in 1682 aan de Staten

octrooi vroeg om in Walcheren eendenkooien te mogen aanleggen, welk plan echter onuitgevoerd is gebleven, daar de zaken van het kantoor niet voordeelig gingen en kort daarna sûreté de corps moest worden verzocht.

WILLEMS (PAULUS), geboren te Middelburg den 23 Januari 1728 uit ADRIAAN WILLEMS en JOHANNA VERSCHUURE was reeds vroeg een jongeling van groote verwachtingen. Hij werd voor predikant opgeleid en studeerde te Leiden van 1746 tot 1752. In het volgend jaar werd hij te Aagtekerke beroepen, waar hij algemeen geacht en bemind was. Hij bleef ongehuwd en overleed den 21 Februari 1777. Zijn stof rust in de kerk aldaar. Prof. TE WATER teekende van hem op, dat hij een geleerd man was, die ook met talent en smaak gedichten schreef. Hij was ook een ijverig prediker, want uit zijn aanteekeningen bleek, dat hij van 17 Maart 1754 tot 2 Februari 1777 te Aagtekerke 2260 predikbeurten had vervuld en 135 malen buiten die gemeente was opgetreden. Hij heeft een broeder gehad, die een verhandeling heeft geschreven over de lengte op zee, welk stuk in de toen toongevende *Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1775 bladz. 411 zeer gunstig beoordeeld werd.

WILLEMSEN. Hoewel bij een zoo algemeenen naam de afkomst niet gemakkelijk op te geven is, wijst de overlevering op de Zuidelijke Nederlanden, en vermoedelijk was de stamvader in Zeeland ISAK WILLEMSEN, geboren te Antwerpen, die zich in 1629 te Middelburg kwam vestigen, en daar een bekend chirurgijn werd. Een zijner zonen was zeer waarschijnlijk JACOB WILLEMSEN, geboren den 26 Mei 1644, die kiezer en een voornaam koopman te Middelburg was. In zijn jonge jaren was hij een ijverig lid der rederijkerskamer *Het bloemken* JESSE, met de spreuk: *In minnen groeiende*, en langen tijd een der elf gedeputeerden uit de burgerij, die met een lid der regeering het bestuur over deze instelling

hadden. In 1679 behaalde WILLEMSEN den uitgeloofden eereprijs voor berijmde antwoorden, op vier, namens PALLAS voorgestelde vragen, welke met de zonderlinge, schier onbegrijpelijke antwoorden, gevonden worden in *Nieuwjaersgift aen Mittels Redenshof op de geestige vragen van* PALLAS (1680); alsook in de *Mengeldichten*, achter den 3^{en} druk van *Sions zielsbanketten voor de genooden des Heeren enz. ontworpen in verscheiden dichtmaten* (1713); welke 3^{e} druk in 1757 door zijn kleinzoon, den bekenden hoogleeraar, werd bezorgd. WILLEMSEN verdiepte zich het liefst in geestelijke poëzie, en gaf in 1683 en 1706 uit: *De gangen Gods in zijn Heiligdom, zoo des Ouden als Nieuwen Verbonds.* In denzelfden voor ons volkomen onbegrijpelijken geest als zijn rijmelarijen, zullen wel de oefeningen zijn geweest door hem des winters wekelijks gehouden, die door vele belangstellenden bezocht werden, en voor welke studiën hij zich de Hebreeuwsche taal had eigen gemaakt. Op staatkundig gebied was hij weinig Prinsgezind en tijdens de beroeringen na den dood van WILLEM DEN DERDE, werd hij in de schotschriften gescholden, voor „een hypocriet, die de nagedachtenis van den edelen Koning WILLIAM bezwalkte." Dat deze rijmelaar er in het *Woordenboek der Nederduitsche dichters door* P. G. WITSEN GEYSBEEK niet best afkomt, is te begrijpen. Zijn portret komt voor op een schilderij der regenten van het Oudemanhuis, vervaardigd in 1703, en thans bewaard in de oudheidskamer te Middelburg.

JOHANNES WILLEMSEN, broeder van den voorgaanden, was Commissaris der assurantiekamer en van het waterrecht te Middelburg. Hij was een kundig en vrijzinnig man, een vriend van WILHELMUS MOMMA, van wien hij een werk uit het Latijn vertaalde, dat in 1687 te Amsterdam het licht zag onder den titel: *De bedeeling der tijden, of huishouding Gods.* Ook hij hield zoogenoemde oefeningen, en drie boeken met toespraken in een vertrek achter de Leenbank in de St. Janstraat werden nog lang onder zijn erven bewaard. Op het

bovenvermelde schilderij komt hij als president van regenten voor. Zijne, in de kracht des levens overleden, dochter was gedurende korten tijd gehuwd met SERVATIUS HAZEVOET, predikant te Vlissingen; zijn zoon JOHANNES WILLEMSEN was een welgesteld koopman te Middelburg, en getrouwd met MAGDALENA SUSANNA DE CLIEVER, eene dochter van JACOBUS DE CLIEVER, predikant te Vlissingen. WILLEMSEN overleed in Januari 1709 in den bloei des levens, en zijne weduwe hertrouwde met STEFANUS DE SWARTE, notaris en procureur te Middelburg, in wiens huis de twee kinderen hun opvoeding kregen. De dochter ANNA JACOBA werd de echtgenoote van SAMUEL WOPKENS predikant te St. Laurens, de zoon was:

JACOBUS WILLEMSEN, geboren den 22 Juli 1698. Reeds als knaap gaf deze blijken van buitengewone begaafdheden en onderscheidde zich door leerlust en weetgierigheid. Vooral onder de leiding van zijn voortreffelijken leermeester, den Lutherschen predikant JOHANNES NICOLAAS TREITEL, was hij reeds vrij ver gevorderd, toen hij naar de Hoogeschool te Utrecht ging. Hier werd hij spoedig onder de uitnemendste studenten gerekend, en JOHANNES VAN NISPEN schreef van hem: eruditorum Juvenis ille princeps. Vooral in het Hebreeuwsch toonde hij zich buitengemeen ervaren, en gedichten van hem in die taal worden o. a. gevonden achter de oratie van A. DRAKENBORCH *In obitum* FRANCISCUS BURMANNUS (1719) en vóór de dissertatie van HIERONIMUS VAN ALPHEN en ISAAC SCHORER. In October 1721 droeg hij een godgeleerde verhandeling op aan zijn geliefden leermeester en oom SERVATIUS HAZEVOET. Twee jaren later werd hij proponent en in de collectie is een getuigschrift bewaard van de classis van 's-Gravenhage dd. 1 Juli 1723, gevende een getuigenis „soo loffelijck als men ooit iemand maar kan geven." In 1724 werd hij predikant te Biervliet, maar de faam zijner geleerdheid en buitengewone preekgaven brachten teweeg, dat hij nog in hetzelfde jaar een beroep ontving

naar Heemstede bij Haarlem. Niet lang daarna begeerde hem Vlissingen, waar hij werkzaam was van 30 Juli 1725 tot 4 Januari 1728, toen hij te Middelburg zijne intrede deed. (Zie VROLIKHERT *a. w.*). In 1740 werd hij te Amsterdam beroepen, doch bedankte, wat de regeering te Middelburg erkende door hem aan te stellen tot hoogleeraar aan de Illustre school, welken post hij den 21 September van dat jaar aanvaardde, met eene redevoering *de Angelis Ecclesiae mysticis*, voor welke plechtigheid nog eene uitnoodiging in de collectie bewaard wordt. In 1755 werd hij curator der Latijnsche school en schoolarch der Nederduitsche scholen. Op Zondag den 27 November en op den 11 December 1774 herdacht de waardige grijsaard zijn vijftigjarige Evangeliebediening, en den 4 Januari 1778 zijn vijftigjarige verbintenis aan de gemeente te Middelburg. Naar overlevering duurden deze leerredenen van 5 tot 10 uren des avonds, en zij vullen dan ook gedrukt een tamelijk dik quarto boek.

WILLEMSEN was te Middelburg gehuwd met ANNA CATHARINA MATTHAEUS uit Oost-Indië afkomstig. Tot zijn diepe smart ontviel hem deze gade na een kort maar hoogst gelukkig huwelijk. Zijne nooit sterke gezondheid leed zóóveel onder dit verlies, dat hij, op raad zijner geneesheeren in 1736, de wateren te Spa ging gebruiken, waar hij veel baat bij vond, gelijk blijkt uit eenige in de collectie nog bewaarde curieuse brieven aan zijn boezemvriend den predikant ISAAC SCHORER. In de onuitgegeven aanteekeningen van DE LA RUE wordt een merkwaardig blijk verhaald van 's mans onbaatzuchtigheid. Hij was namelijk universeel erfgenaam zijner echtgenoote, wier nalatenschap, door kort te voren toegevallen erfenissen, omstreeks acht ton bedroeg. Hoewel er niets beschreven was, keerde de weduwnaar ongevraagd en ongehouden ruim twee ton aan hare familieleden uit. In Juli 1738 hertrouwde hij met ELISABETH VERWOUT NOIRET, welke echtgenoot hem ook na vier jaren ontviel; beide huwelijken bleven kinderloos. WILLEMSEN leefde van toen af eenzaam in

zijne ruime en aanzienlijke woning op de Rouaansche kade (thans G 122 en 123), en bracht des zomers meestal slechts eenige weken door op het hem toekomenden schoon gelegen buiten Het Hof te Gapinge. Met ongewonen ijver bleef hij werkzaam, doch in Maart 1779 begon de last der jaren zwaar te drukken, en verzocht hij ontslag, dat door het collegium qualificatum op de meest eervolle wijs werd gegeven, onder vergunning om, indien hij het wenschte, met prediken voort te gaan. Op den 13 Februari 1780 trad hij het laatst voor de gemeente op; daarna begonnen de krachten snel te verminderen en de eerbiedwaardige grijsaard ontsliep zacht en kalm op den 31 Maart 1780. Dat „vader" WILLEMSEN, met welke onvergelijkelijk schoone naam, deze teergeliefde zieleherder werd genoemd, zich niet overleefd had, bleek bij zijn sterven uit de algemeene deelneming. Prof. J. H. KROM herdacht den geëerden ambtgenoot in eene Latijnsche oratie in de Nieuwe kerk, opgeluisterd door zang en muziek, en het ontbrak niet, zoo min aan lijkredenen als aan lofdichten op dit:

Puik sieraad der vromen en oprechten;
Het pronkjuweel van graag getrouwe knechten;
Een flonkerster, wiens glans en kerk en school verlicht.

Ook in de nog bewaarde kennisgeving van zijn overlijden roemen zijne neven hem als een liefderijken, waardigen en teerbeminden oom, terwijl armen en hulpbehoevenden niet weinig aan den onuitputtelijke weldadigen en braven man verloren. In het kabinet van het Zeeuwsch genootschap is een zeker welgelijkend portret van WILLEMSEN, omstreeks 1774 door JEAN APPELIUS geschilderd, en in dat zelfde jaar door REINIER VINKELES in koper gebracht, welke gravure niet zeldzaam is, en in vele burgerwoningen te Middelburg gevonden wordt, waar de herinnering aan vader WILLEMSEN als een toonbeeld van ware vroomheid nog lang voortleefde.

Deze predikant bezat een aanzienlijke boekerij, waarin vele

zeldzame werken. De geheele verzameling zou in April 1781 te Middelburg verkocht zijn geworden, doch een droevig toeval het huis van den boekverkooper PIETER GILLISSEN overkomen, heeft den geheelen verkoop te Middelburg onmogelijk gemaakt, waarom de Latijnsche, Grieksche, Hebreeuwsche en Syrische boeken en handschriften later te Leiden zijn verkocht geworden. Zijn fraaie collectie schilderijen, waaronder eenigen van ADRIAAN VAN DER VENNE en andere bekende kunstenaars, werd onder de leiding van den schilder JAN VAN DEN BROECKE, in Augustus 1780 te Middelburg onder den hamer gebracht.

Als geleerde heeft WILLEMSEN eigenlijk niet beantwoord aan de groote verwachtingen zijner jeugd, en is op het veld der wetenschapp een middelmatig man gebleven. Met uitzondering van BERNARDUS SMYTEGELT, was er echter nooit te Middelburg een predikant, die door preekgaven en als herder en leeraar zóó hoog stond aangeschreven en in zóó groote mate de achting en liefde der gemeente genoot. Deze merkwaardige populariteit en verbazende invloed schijnt te verklaren, doordat deze vrome en zachtaardige kerkleeraar volkomen paste in de lijst van zijnen in vele opzichten zoetsappigen en weeken tijd; zoodat hij met den geest dier dagen weinig te worstelen had, en slechts in één opzicht met velen zijner stadgenooten verschilde, namelijk dat hij het begraven in de kerken openlijk afkeurde. Ook zijne destijds zeer geprezen gedichten zijn weinig meer dan berijmde, breedsprakige, stichtelijke vertoogen. Doch dit alles neemt niet weg, dat JACOBUS WILLEMSEN, naar de opvatting der achttiende eeuw, een man van beteekenis is geweest, die door woord en daad het goede trachtte te bevorderen.

Van hem zijn uitgegeven eenige leerredenen. In 1751 zag het licht: *Gedenksteen opgericht ter gedachtenis van* ISAAK SCHORER, met welken ambtgenoot WILLEMSEN door zoo innige vriendschap verbonden was, dat VROLIKHERT het bij DAVID en JONATHAN vergelijkt. Zijne leerrede in 1747 gehouden

in tegenwoordigheid van Prins Willem den IV, die den vorigen dag als stadhouder enz. van Zeeland was gehuldigd, maakte ontzaglijk veel indruk en werd uitgegeven onder den titel: *Gekroonde steenen opgericht als banieren in 't land van den* Messias. Op verzoek der Prinses werd deze toespraak in het Engelsch vertaald en in 1748 te Edinburg uitgegeven. Niet minder werd geroemd de leerrede, negentien jaren later uitgesproken, toen Prins Willem de V te Middelburg de godsdienstoefening bijwoonde. In 1740 is door de zorg van Willemsen herdrukt: J. de Swaef, *De geestelijke queeckerij, ofte tractaat van de christelijke opvoeding der kinderen* en in 1751 Petr. Immens, *De godvruchtige avondmaalganger*. In 1774 zag het licht: *Een graag getrouw dienaar van* Jesus Christus, *ons vertoond in een uitmuntend voorbeeld van den apostel* Petrus, waarin een levensbericht van den schrijver voorkomt. Een jaar later verscheen een bundel gedichten: *Hertsterkte in* Jehova, door Witsen Geysbeek ondeugend genoemd „een verschaald likeurtje bij het beschimmelde zielsbanket van zijn grootvader." Voorts heeft Willemsen een aantal voorreden en gedichten bij werken van anderen doen drukken.

Gerardus Lette, predikant te Zierikzee, droeg in 1759 aan den Hoogleeraar op de Nederlandsche vertaling der drie godgeleerde verhandelingen van Johan Fredrich Stapper.

In de collectie zijn, behalve de reeds genoemde brieven van Is. Schorer, enkele brieven aan J. W. te Water dd. 26 Mei 1772 en November 1776, met dankbetuiging voor aanbieding van boeken enz.; alsmede een extract uit de kerkeraadsnotulen van Juli en October 1746 door J. Willemsen als scriba geschreven. In de *Bibliotheca Bremensis* van November 1780 wordt de hoogleeraar loffelijk vermeld.

WILLEMSEN (Krijn). Geboren te Zaamslag den 15 April 1850 uit Krijn Willemsen en Catharina de Visser, eenvoudige lieden uit den boerenstand. Hij kreeg zijn eerste

opleiding van den kundigen onderwijzer J. VAN DER BAAN, op de dorpsschool, waar hij uitblonk door vlugheid, scherpzinnigheid en leerlust en een opmerkelijk talent om in dichtmaat te schrijven. Ook omdat zijn lichaamsgestel minder geschikt scheen voor den boerenstand, werd hij, om in zijn onderhoud te kunnen voorzien, bij den brievengaarder van het dorp werkzaam, tot hij in 1870 als geaggreëerde aan het postkantoor te Terneuzen werd geplaatst. Onder geestdoodenden arbeid en moeilijke omstandigheden vond WILLEMSEN daár toch nog gelegenheid om zich in velerlei wetenschappen te oefenen, gelijk blijkt uit een bundel gedichten in het laatst van 1875 te Terneuzen uitgegeven onder den titel: *Distels en Bloemen. Eerste gedichten*, een werk dat niet geheel onopgemerkt voorbij is gegaan en dat prof. J. VAN VLOTEN gunstig beoordeelde. Den 1 Augustus 1879 werd hij benoemd tot directeur van het kantoor der rijkstelegraaf te Ridderkerk, tevens belast met den dienst der posterijen en in Augustus 1891 is hij in dezelfde betrekking naar Cortgene overgeplaatst. Een zijner dichtstukjes op muziek gebracht, werd bij eene uitvoering te Amsterdam gebezigd. Vele dichterlijke droomen van den jongeling zijn zeker onvervuld gebleven; terecht heeft hij geschreven:

t Zij men stilzwijgt op uw tonen,
't zij men luistert naar uw lied,
Tracht U zelf' genoeg te wezen,
dan bedriegt het lot U niet.
Kust des levens smart uw voorhoofd,
wordt U de aarde koud en dor —
In uw vane prijke 't wachtwoord
der natuur — Excelsior!

WILLEMSZ. (ANTONIE) een geestelijke, die naar de plaats zijner geboorte van Poortvliet werd genoemd. Hij was bachelier in de godgeleerdheid en regent van het college 't Castrum aan de Hoogeschool te Leuven, alsmede Kanunnik van de St Pieterskerk. Hij was bekend wegens geleerdheid

en godsvrucht en stichtte twee beurzen in het college het Castrum en vier beurzen in het zoogenoemde Klein-college. ANTONIUS is den 1 October 1514 overleden. Zie DE LA RUE en de daar aangehaalde werken

WILLEMSZ. (ADRIAAN). Deze kordate zeeman was, naar gezegd wordt, een bastaardzoon van den Zierikzeeschen burgemeester WILLEM SIMON MAARTENSE, den bekenden stamvader der geslachten STAVENISSE en CROMSTRYEN. Het is, naar mr. JACOB VERHEYE VAN CITTERS opteekende, merkwaardig, dat op het origineel portret voorkomt het ongebroken wapen van zijn vader, terwijl zijn lijk, blijkens eene genealogie der familie STAVENISSE, in het graf van dat geslacht, in de St. Lievenskerk een rustplaats vond. Dit is echter verklaarbaar, doordat hij, gelijk pas later bleek, bij brieven van 30 Augustus 1574, gelegitimeerd is geworden Toen in 1572 het zeevolk van Zierikzee, Vlissingen en Veere zich vereenigde en de kreet »Op voor de geuzen" over de stroomen klonk, werd kapitein WILLEMSZ. als de bedrevenste zeeman tot aanvoerder of admiraal van Beooster-Schelde benoemd. Loffelijk vervulde hij die taak en door het terugdrijven der voorraadschepen, die het door den Prins VAN ORANJE belegerde Middelburg wilden gaan spijzigen, heeft hij niet weinig toegebracht tot de overgaaf dier belangrijke stad. De eigenlijke bevelhebber der Zeeuwsche vloot was de admiraal LOUIS DE BOISOT, maar waarschijnlijk trad deze onverschrokken edelman slechts in het gevecht op en was de omgang met het zeevolk meer aan WILLEMSZ. opgedragen. Het moet wel een krachtige persoonlijkheid zijn geweest, die orde en krijgstucht wist te handhaven onder de ruwe Zeeuwsche gasten die het »liever Turx dan Paus," niet alleen op de mutsen, maar diep in het hart droegen, en die de »getaande spekken en half gewasschen mooren," na iederen strijd de voeten spoelden, en hun aanhangers, »de papauwen" met fellen haat vervolgden. Bij het ontzet van Leiden in October 1574 voerde

WILLEMSZ »Met Zeeland's moed in 't hart, En daden in de vuisten." een deel der vloot aan, en werd hij, evenals de andere opperhoofden, met een gouden keten en gedenkpenning vereerd, waarop de verlossing der stad stond afgebeeld. In het volgend jaar was hij bij het beleg van Zierikzee, en den 9 Januari 1576 slaagde hij er in om met zeventien kleine schepen vol leeftocht en krijgsbehoeften voorbij des vijands schansen, bolwerken en galeien in de stad komen. Dit geschiedde niet zonder hevigen strijd, waarin velen sneuvelden en de admiraal WILLEMSZ met een grof ijzer in den arm werd geschoten. Zijn wond kon, naar het schijnt, te Zierikzee niet behoorlijk worden gecureerd, waarom hij in Februari te vergeefs beproefde om uit de stad te ontkomen, ten einde in Middelburg beter hulp te zoeken. Deze ernstige kwetsuur schijnt hem echter niet verhinderd te hebben, kloeke daden te verrichten. Zoo ondernam hij meer dan eens, om den belegeraars afbreuk te doen en te verontrusten, tochten met gewapende schuiten over het ondergeloopen land van Schouwen, en op den 14 Januari had bij een dier uitvallen te Noordwelle een scherp gevecht plaats; in Maart werden omstreeks Brouwershaven een paar oorlogsschepen verbrand, waarmede Duinkerkers aan de Spanjaarden waren te hulp gekomen, o. a. een groot vaartuig De Hond, gewapend met 24 metalen kanonnen, dat aan Zierikzeesche visschers en koopvaarders reeds veel schade had berokkend. Waarschijnlijk ou de onverschrokken zeeman nog meer invloed op den loop an het beleg hebben gehad, indien er niet een zeer gepannen verhouding had bestaan tusschen den eerlijken ronden eeuw en den dubbelhartigen sluwen gouverneur AREND VAN ORP Na de belegering werd WILLEMSZ. luitenant-kolonel n het Zeeuwsche regiment, doch trad spoedig van het rlogstooneel, en werd baljuw en opperdijkgraaf der Vier nnen van Duiveland, in welke heerlijkheid, in 1566 door stad gekocht, hij landerijen en diverse koppelen zwanen zat. Daar het register van begraving te Zierikzee uit de

laatste jaren der zestiende eeuw voor het opmaken eener genealogie DE JONGE indertijd te Middelburg is uitgeleend en verloren gegaan, zou ik van dezen merkwaardigen man weinig kunnen vermelden, indien de even ijverige als bekwame ambtenaar ter secretarie te Zierikzee P. D. DE VOS, niet dezer dagen de boedelscheiding van den admiraal had gevonden. Daaruit blijkt dat deze een vrij gegoed man was, die land, schuldbrieven en scheepsaandeelen bezat, en heel wat goud, zilver en gereed geld naliet. Hij overleed in zijne ruime woning over de Breede brug, aan de westzijde van het Vischslop, op den 17 Juni 1597. Den 14 Januari 1582 was hij te Antwerpen gehuwd met GEERTRUIDA, dochter van FREDERIK VAN BOYEMER, president van den Geheimen Raad. Hij liet na eene dochter en een zoon, terwijl na zijn overlijden nog eene dochter geboren werd. De zoon jhr. WILLEM ADRIAANSZ., ook genoemd VAN DER MUYDEN, naar een boomgaard en een bosch genaamd „de MUIJE" groot 14 gemeten, onder Nieuwerkerk in Duiveland, werd den 21 Maart 1589 te Zierikzee geboren. Hij ging vroeg in krijgsdienst, trouwde in November 1616 te Amsterdam met CATHARINA VAN BELLE, en schijnt als kapitein kinderloos te zijn gestorven. Zijne oudere zuster PERINA VAN DER MUYDEN, ook wel genoemd PIETERNELLA ADRIAANS ADMIRAAL, werd den 24 Februari 1609 te Zierikzee de echtgenoote van JAN LENAERTS MOGGE, penningmeester van Schouwen. De jongste dochter ADRIANA, waarschijnlijk na het overlijden van WILLEMSZ. geboren, schijnt tot verval gekomen, daar zij zich in April 1612 tot de Staten van Zeeland wendde, met verzoek om ondersteuning, met het oog op de diensten door haar vader in den oorlog aan het land bewezen. De weduwe van den admiraal hertrouwde den 6 September 1598 te Kapelle in Zuid-Beveland met den kapitein JAN POTTEY, weduwnaar van N. VAN BOXTEL (zie hiervoren bladz. 425). Volgens den inventaris schijnt WILLEMSZ. een geletterd man te zijn geweest en bezat hij vrij wat boeken, waaronder de werken van MACHIAVELLI

Guicciardini, Sleidanus, Froissart enz. In den boedel waren drie portretten van hem, waarvan er een is bewaard gebleven, naar welk afbeeldsel in 1784 door H. Pothoven eene gravure werd gemaakt. Een kopie in Oost-Indische inkt is in *Zelandia illustrata*, waarop het bovengenoemde wapenschild voorkomt, met de spreuk *Chacun son temps*. Een wapenbord hing in de St. Lievenskerk, waarvoor volgens de scheiding aan mr. Robbrechts den schilder ruim 4 £ Vls werd betaald.

WILLES (Nicolaas van). Afkomstig uit eene Friesche familie gevestigd in de omstreken van Franeker. Arend Mensma van Willes, was predikant te Avenhorn (1809), te Beets (1813), te Aagtekerke (1816), te Kapelle in 1818, waar hij den 14 April 1845, in den ouderdom van bijna zestig jaren, overleed, hij was gehuwd met Catharina Buwalda. Hun zoon Nicolaas van Willes werd geboren te Aagtekerke den 26 October 1817, doch bracht zijn kinderjaren door in Kapelle, waar het leven in de stille pastorie van het vriendelijke dorp zeker van grooten invloed was op zijn eenvoudigen en degelijken aard. Hij ontving zijne opleiding meest te Goes, welke dagelijksche wandelingen door weer en wind eene krachtvolle lichaamsontwikkeling bevorderden. Zijne neiging was om in zeedienst te gaan, doch hoewel hij een voldoend examen aflegde, kon hij, door het groot aantal adspiranten aan het Instituut voor marine te Medemblik niet worden geplaatst. Daarop ging hij in 1834 als volontair bij de 13e afdeeling infanterie in dienst, deed in 1839 examen voor officier en werd in het begin van dat jaar tot 2en luitenant aangesteld. In 1857 werd hij kapitein bij keus en in 1867 majoor bij de grenadiers bij welk keurkorps hij ook in hoogere rangen geplaatst bleef. In 1876 werd van Willes generaal-majoor en gouverneur der militaire academie, en drie jaren later luitenant-generaal en inspecteur der infanterie. Na een halve eeuw het land te hebben gediend, vroeg hij in Maart 1884 pensioen, dat hem op de meest eervolle wijs werd ver-

leend. Slechts zeer korten tijd mocht de waardige man de rust van het ambteloos leven genieten. Eene beroerte maakte op den 6 Mei 1884 plotseling een einde aan zijn nog krachtig leven Aan onderscheidingen had het hem niet ontbroken; hij was ridder in de orde van den Nederlandschen leeuw, ridder-grootkruis van de Eikenkroon enz. VAN WILLES was gehuwd, eerst met ROSALIE CELIE JAQUELINE DU PUY, overleden in 1858, en hertrouwde in Juli 1877 te Middelburg met JOHANNA CORNELIA JANSE ambachtsvrouw van Zoutelande en Werendijke. Een zoontje uit het eerste huwelijk is op negenjarigen ouderdom gestorven, en een dochter trad in den echt met mr. DUQUESNE VAN BRUCHEM.

De generaal VAN WILLES verdiende de algemeene hoogachting, die hij genoot. Hij was een kundig, oprecht, eerlijk man van eenvoudige en ernstige levensopvatting en met een diep gevoel voor strenge plichtsbetrachting. Het teekent hem dat hij een paar jaren vóór zijn overlijden het dorp Kapelle bezocht, waar hij de grafzerk van zijn vader had doen vernieuwen. Hij ging er op een zondag heen om de godsdienstoefening in de kerk bij te wonen op dezelfde plaats, waar hij als knaap had gezeten, en de oude dorpsvrienden uit elken kring kregen een vriendelijk bezoek, en menig arme had stof om den gullen en goeden generaal in dankbare herinnering te houden. Als schrijver over militaire zaken heeft hij in tijdschriften nu en dan verhandelingen doen drukken. In 1854 deed hij het licht zien: *Handleiding voor onderofficieren en korporaals der infanterie.* Na de negende uitgaaf in 1879, schonk hij het kopijrecht aan het instructie-bataljon te Kampen, waar reeds de dertiende uitgaaf bezorgd is.

WILLIGHE (ADRIAAN VAN DER) of VAN DER WILLIGEN, was een graveur die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde, en in 1619 de groote prent vervaardigde in drie bladen van de St Lievenskerk te Zierikzee en de afbeelding van het gedeelte dat aan den toren aldaar ontbreekt Volgens

IMMERZEEL was VAN DER WILLIGHE geen groot kunstenaar en alleen wordt een penning van hem geprezen op de inneming van Fernambuco in 1630. In het werk van VAN LOON dl. II bladz. 193, 197 en 200 worden werken van hem afgebeeld. Waarschijnlijk is over dezen graveur wel gesproken, toen in Augustus 1733, GERARD VAN LOON bij PIETER DE LA RUE een dag doorbracht en vele bijzonderheden meedeelde van zijn *Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen*, waarmede de drukkers, gelijk hij later aan zijn vriend schreef, wel tachtig duizend gulden hadden gewonnen, terwijl hij zelf vier duizend gulden onzuiver honorarium had gekregen. Van een PETER VAN DER WILLIGEN, een schilder uit Bergen-op-Zoom, door sommigen voor een Zeeuw gehouden, wordt gewag gemaakt door CORNELIS DE BIE, in *Gulden Cabinet enz.* (1661).

WILMERDONCK (JOHANNES). Volgens SMALLEGANGE, die in de wapenkaarten het schild afbeeldt: in goud een staande kreeft van keel, zou dit een oud Zeeuwsch geslacht zijn, waarin hij zich, naar ik meen, vergist daar de familie uit Vlaanderen was overgekomen. JOHANNES WILMERDONX, zooals hij zich schreef, was een kundig man en eerst conrector en later rector der Latijnsche school te Middelburg. Bij de reorganisatie der Illustre school in het midden der zeventiende eeuw, meest op aandrang van APOLLONIUS VETH tot stand gekomen, werd WILMERDONX door de sedert 1651 bovendrijvende factie, tot hoogleeraar in de wijsbegeerte benoemd, in de plaats van CLAUDE LE GROS DE ST. HILAIRE, wiens lessen, naar men voorgaf, te diep gingen. WILMERDONX, die ook schepen, raad en in 1655 ouderling der Nederduitsch-Hervormde gemeente was, werd in 1667 gepensionneerd. De wijs waarop de hernieuwing der Illustre school plaats had, gaf jaren lang tot oneenigheden aanleiding. (Vgl. *Zelandia illustrata* dl. I, bladz 335). WILMERDONX was een vlug dichter en hoewel DE LA RUE geen boeken van

hem opnoemde, heeft hij in menig lof- en lijkdicht blijken gegeven, dat hij, zoowel in het Nederlandsch als in het Latijn door velen hoog gewaardeerde verzen schreef.

WILSENS PIETERSZOON (ABRAHAM) of WILSENIUS. Hij werd geboren te Vlissingen in 1610, en zijne neigingen wezen reeds vroeg naar eene wetenschappelijke loopbaan. In 1630 ging hij te Leiden in de godgeleerdheid studeeren, en werd pas in 1639 als predikant te St. Anna ter Muiden beroepen. Aanvankelijk woonde hij te Sluis, waar hij ook onderwijs gaf in het Grieksch en Latijn, waarin hij buitengemeen ervaren was. Groote verplichting heeft de gemeente van St. Anna aan dezen predikant, uit hoofde van zijn krachtige medewerking tot stichting van het tegenwoordige kerkgebouw aldaar, waarvan op den 23 Mei 1653 met zekere plechtigheid de eerste steen werd gelegd door PIETER WILSENS en JOHANNES WILSENS, oudsten en jongsten zoon van den predikant. De Generaliteit schijnt wel eens door subsidiën erkend te hebben, dat de Staten het waardeerden, dat een zóó bekwaam man in dat afgelegen grensdorp Noord-Nederland en het protestantisme waardig vertegenwoordigde, waardoor zij een beschamend voorbeeld gaf aan de regeering van onzen tijd, die een nog zooveel verdienstelijker man als H. Q. JANSSEN op dit zelfde dorpje vergat. WILSENIUS was gehuwd, eerst met ANNA MARGARETA BEYENS van Goldenstede, in 1659 overleden, en als weduwnaar met MAYKEN MAES, weduwe van den burgemeester JACQUES HALLINCK, die hem overleefde en in 1662 te Vlissingen gestorven is. WILSENS zelf overleed te St. Anna in het laatst van 1660. Van 1644 tot 1664 zagen van hem te Leiden en te Vlissingen het licht enkele godgeleerde boekjes meest tegen de Roomsche kerkleer. Nog heeft hij bewerkt een *Cathegisatie, of eenvoudig onderwijs in de fundamenten der Christelijke religie*, een boekje dat veel werd gebruikt. Hij had tot zinspreuk gekozen het woord van SENECA *Nulla vis major pietate vera est.*

WILTSCHUT (STEVEN CORNELISZ.), burger van Rotterdam, was kommandeur der afdeeling matrozen, aangewezen om tot lijfwacht te strekken van de drie gemachtigden der Staten-Generaal: JOHAN DE WITT, JOAN BOREEL, burgemeester van Middelburg en RUTGER HUYGENS uit Gelderland, die in Augustus 1665 met de vloot onder DE RUYTER in zee gingen, en de zeekapitein JACOB WILDTSCHUT wordt vermeld in BRANDT, *Leven van den admiraal* DE RUITER, bladz. 433. Vermoedelijk was een zoon van eerstgenoemden zeeman: STEVEN WILTSCHUT, geboren in 1647 en die reeds vroeg bij de admiraliteit van Zeeland in dienst kwam als luitenant der compagnie zeesoldaten op 's lands vloot, waarbij hij tot kapitein opklom. In 1669 trad hij in den echt met ANNA CORNELIA OOSTWALT (1644—1713), eene tante van ADRIAAN OOSTWALD (1671—1734), Directeur-generaal in Oost-Indië (*Navorscher* 1880). STEVEN WILTSCHUT was in verschillende plaatsen in garnizoen en kinderen van hem werden geboren te Hulst, te Bergen-op-Zoom, te Wijchen bij Nijmegen en in Den Haag. Op zijn ouden dag woonde hij te Arnemuiden, waar zijn zoon PIETER sedert 1702 baljuw was. STEVEN schijnt een welgesteld man te zijn geweest, en, op aandringen zijner kinderen, liet hij kort voor zijn overlijden, een graftombe of grafdompe, zooals hij schreef, in de kerk te Arnemuiden maken. Hij overleed den 17 December 1717 en zijn wapenschild: in goud eene groene plant met drie stengels, waaronder een kruipende adder, werd boven die rustplaats opgehangen.

Zijn oudste zoon WILLEM JACOBUS WILTSCHUT (1669—1703) was ook kommandeur der mariniers of zeesoldaten. Hij stierf vroeg en liet als weduwe na ANNA VAN DER HEYDEN, wier broeder WILLEM VAN DER HEYDEN, burgemeester te Tholen, in 1701 trouwde met CLAUDINA JOHANNA STEVENSD. WILTSCHUT. De tweede zoon PIETER WILTSCHUT, geboren te Bergen-op-Zoom in 1678, werd licentmeester te Arnemuiden en in 1702 door de Staten van Zeeland tot baljuw aangesteld. In 1713 huwde

hij met Susanna Sabbinge uit Tholen. Pieter was een vooruitstrevend man van vrijzinnige richting, waardoor hij veel te lijden had, nadat hij te Arnemuiden een schuilplaats had verleend aan de door den kerkeraad van Middelburg verdreven zoogenoemde libertijnen. De rechtzinnige consistorie, een voorbeeld van onchristelijke onverdraagzaamheid, noemde Arnemuiden „een broeinest van goddelooze en atheïstische gruwelleer," en de Classis van Walcheren verzocht in 1718 aan de Staten van Zeeland om Pieter Wiltschut, als een uitdeeler van libertijnsche boekjes, van al zijne ambten te ontzetten; welk verzoek echter op de lange baan werd geschoven. Toen zijne echtgenoote in 1714 te Middelburg kerkelijke attestatie vroeg, werd deze geweigerd, omdat zij van vreemde gevoelens verdacht werd, wat tot een kerkelijk proces aanleiding gaf, dat echter in der minne geschikt werd. Reeds in Februari 1712 had Wiltschut ontslag als baljuw gevraagd, voorgevende, te zacht van inborst te zijn om die betrekking behoorlijk waar te nemen. Hij bleef zijne overige ambten bekleeden en schijnt in het begin van 1733 als weduwnaar zonder kinderen overleden te zijn. Vele boeken en papieren uit zijn insolventen boedel werden daarna uit zijne woning naar het stadhuis gebracht, en daar in de vierschaar verbrand.

Pieter Wiltschut, een neef van den vorigen, ging vroeg in militairen dienst en werd een zeer bekwaam ingenieur. In *Zelandia illustrata* en in het Provinciaal archief van Zeeland zijn een aantal projecten en kaarten door dezen kapitein vervaardigd. De indertijd beroemde verdedigingslinie langs de Passegeule, een ondiepe kreek in Staats-Vlaanderen, werd volgens zijn bestek aangelegd, gelijk beschreven wordt in: *Verhaal hoe dat het project van den kapitein en ingenieur* Pieter Wiltschut *geformeerd op de Passegeule, om door dezelve tot in den Brakman een doorgaande vloed en ebbe te brengen, in de wereld is gekomen. Met een kaart van de Passegeule en omliggende polders*, 's-Gravenhage 1738. Tien jaren later zag

het licht: *Wiskundige gronden om te kunnen oordeelen over alle verschijnselen op de Zeeuwsche en andere stroomen*, 's-Gravenhage 1748, 1e dl. Gepensionneerd is hij vermoedelijk in Sluis gaan wonen, waar hij heeft geschreven: P. WILTSCHUT (gepensionneerd kapitein). *Ontwerp om alle gragten in 's Gravenhage in een gedurige beweging te brengen*, 's-Gravenhage 1751. In *Zelandia illustrata* is een brief van dezen ingenieur dd. Goes 11 Juni 1734, met de teekening van een dijkval te Ellewoutsdijk, welke door de heeren van de dijckage irreparabel werd geacht. WILTSCHUT schrijft daarin „De ondervinding heeft mij menigmalen geleerd, dat als men langen tijd tegen het verlies van grond gearbeid heeft tot zieltogens toe, dat men dan ook door onverwachte voorvallen zeer groote droogtens gekregen heeft, zoodat ik, onder correctie, meene dat men aan de zee geen grond mag overgeven om nog zwaarder gevolgen te ontgaan." Na een werkzaam leven, schijnt deze „beroemde ingenieur en kapitein," gelijk hij in de *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden* dl. II, bladz. 491 genoemd wordt overleden te zijn. Zijn kinderlooze weduwe JOHANNA MARIA DE BENOUDT, bleef te Sluis wonen, waar deze bejaarde vrouw in den morgen van den 19 Juni 1769 door een Vlaming, een hoveniersknecht die haar bestelen wilde, met een zwaren steen werd vermoord Spoedig werd de dader gegrepen, op een kruis geradbraakt, en eindelijk met denzelfden steen doodgeslagen, welke marteltuigen nog altijd op het stadhuis te Sluis worden bewaard. Omstandig wordt deze geschiedenis beschreven in de *Nederlandsche jaerboeken* van 1769.

HERMANUS WILTSCHUT, de jongste zoon van STEVEN WILTSCHUT en ANNA CORNELIA OOSTWALT werd te Wijchen in Gelderland geboren, en kwam reeds vroeg in dienst der admiraliteit van Zeeland. Door kennis, kordaatheid en zeemansschap klom hij langzamerhand hooger in rang, totdat hij in Mei 1745 luitenant-admiraal van Zeeland werd, welke hooge betrekking hij vervuld heeft tot zijn overlijden in

April 1748. Hij was in Mei 1707 in de Engelsche kerk te Middelburg gehuwd met JOHANNA MARIA AUSTEN en woonde meest te Arnemuiden in een huis in de Langestraat, in December 1734, toen hij vice-admiraal van Zeeland was, aan den kerkeraad voor pastorie verkocht. Hij liet na twee dochters, waarvan de eene JOHANNA JACOBA CATHARINA in 1752 huwde met den weduwenaar JACOBUS ERMERINS, den kundigen secretaris van Veere, en een andere met CORNELIS BALGUERIE (1719—1790) een voornaam koopman te Middelburg De admiraal WILTSCHUT heeft, behalve wellicht in enkele gevechten met Algerijnsche roovers, geen gelegenheid gehad om zich in den oorlog te onderscheiden. Hij leefde in een tijd van droevig verval, toen de Statenvlag op zee slechts wapperde van één enkel oorlogsscheepje van twintig stukken, het rampzalig overschot der talrijke en sterke vloten, welke nog pas een halve eeuw te voren geheel Europa in ontzag hielden. (J. F MARTINET, *Vereenigd Nederland*, bladz. 561).

Onder de hiervoren besproken papieren van JACOBUS ERMERINS, nog altijd door mr. C. J. FOKKER te Zierikzee zorgvuldig achter slot gehouden, komen aanteekeningen en journalen voor van dezen admiraal, wanneer ik mij wel herinner, uit het jaar 1747, toen de kloeke zeeman het bevel had over de oorlogsschepen op de Ooster-Schelde.

De familie WILTSCHUT is in Zeeland uitgestorven. In 1858 werd bij het sloopen der kerk te Arnemuiden, de graftombe afgebroken en de beenderen overgebracht naar de algemeene begraafplaats, waar een grafruimte werd toegestaan aan den heer VALKENBURG VAN DER KREKE, die door aanhuwelijking toen de familie vertegenwoordigde. (Vgl. H. M. KESTELOO, *Beschrijving van Arnemuiden*, 1876).

WINCKELMAN. Het geslacht was, volgens de genealogie opgemaakt door J. W. TE WATER, en afgedrukt in FERWERDA's *Wapenboek* (1760) en ook vermeld in A. 's-GRAVENZANDE,

Tweede honderdjarige gedachtenis der Synode van Wesel, in de noot bladz. 133, afkomstig uit Gelderland. Wegens den oorlogstijd verhuisde in 1498 REINIER WINCKELMAN uit Doesburg naar Brugge, waar hij in 1566, negentig jaren oud overleed. Tijdens de troebelen week een zijner zonen MELCHIOR naar Vlissingen, wiens zoon JACOB in den echt trad met ANNA DE RYCKE dochter van den vermaarden mr. PIETER en ISABEAU VAN DER VARENT. Zijne nakomelingen waren vooral in het laatst der zeventiende en achttiende eeuw machtig, gelijk SMALLEGANGE gewoon is te zeggen, in Zeeland. Een zijner kleinzonen mr. JACOB JACOBSZ. WINCKELMAN (1688—1737) burgemeester van Vlissingen en commies-generaal van Zeeland, huwde met MARIA ISAKSDOCHTER HURGRONJE. Een der elf kinderen uit dezen echt was:

Mr. ISAK WINCKELMAN, geboren te Vlissingen den 20 Januari 1723. Hij ontving zijne opleiding te Middelburg en verliet de Latijnsche school aldaar met eene oratie in het auditorium *Laus Flissingae*. Vervolgens ging hij te Groningen studeeren en promoveerde in de rechten met eene dissertatie *de Compensatione*. Spoedig daarna werd de jonge advocaat secretaris te Vlissingen en later burgemeester, alsmede een werkzaam lid van vele staatscommissiën. Zoo was hij o. a. in 1748 vanwege de Staten van Zeeland te Duinkerken, om met afgevaardigden van den Koning van Frankrijk te onderhandelen over de uitwisseling van gevangenen op zee. In 1771 waren er oneenigheden in den stadsraad te Vlissingen, welke zoo hoog liepen, dat WINCKELMAN van al zijne ambten afstand deed en des winters te Middelburg ging wonen; terwijl hij evenals vroeger, des zomers verblijf hield op het buitenverblijf De Triton onder Koudekerke Meer dan iemand heeft deze kundige en belangstellende man medegewerkt aan de oprichting van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen, waarvan hij sedert de stichting voorzitter was. Toen mr. N. C. LAMBRECHTSEN in 1802, namens de weduwe, het portret van haar echtgenoot schonk, noemde hij dien president „een man wiens ge-

dachtenis ons hart met dankbaarheid en eerbied vervult, en aan wiens onvermoeide zorg en wijs beleid deze inrichting haar behoud te danken had tijdens de burgertwisten te Vlissingen." Niet alleen voor dat genootschap, maar ook voor andere nuttige instellingen was deze brave man onvermoeid werkzaam en blijkbaar was hij een dier stillen in den lande, die bescheiden en nauwlijks opgemerkt hun weg gaan, maar goeddoende waar hun hand iets te verrichten vindt. In zijn laatste levensjaren namen zijne verstandelijke vermogens langzamerhand af en scheen de eens zoo heldere man weder een kind geworden. Sedert Januari 1754 was hij getrouwd met MAGDALENA JOHANNA SCHORER uit Middelburg, en als weduwnaar in Mei 1770 met SUSANNA JOHANNA DE CHUY, geboren te Batavia, dochter van CLAUDE DE CHUY, burgemeester te Vlissingen. WINCKELMAN overleed den 7 Mei 1796. Hij had geen kinderen en was de laatste mannelijke telg van zijn geslacht. Zijn bijzondere vriend de predikant dr. ANE DRYFHOUT heeft in het Zeeuwsch genootschap eene lofrede op hem gehouden, welke echter niet gedrukt is. De weduwe bleef nog eenige jaren op De Triton wonen, doch verhuisde toen naar Leiden, waar zij in 1816 overleed. Zij was eenigszins zonderling en dr. DRESSELHUIS teekende op, dat zij bij testament een legaat van zeshonderd gulden maakte aan hare kat. Van eenige buitengemeen fraaie porceleinen schalen, uit hare familie afkomstig, waarop was afgebeeld de Oost-Indische retourvloot in de baai van Kaap De Goede Hoop, werden er twee of drie verkocht aan den Prins VAN WALES, toen deze in Januari 1879 aan Middelburg een kort bezoek bracht.

ISAAK WINCKELMAN heeft meest geschreven in de werken van het Zeeuwsch genootschap. Zoo vindt men van hem: *Verhandeling over den voortgang der wetenschappen sedert het begin der XVIIIe eeuw*, (dl. II). — *Schets der lotgevallen van de Nederlanden, sedert den afstand van Keizer* KAREL DEN V^en^ *tot de vrijwording van Vlissingen in April* 1572, (dl. III). —

Vervolg van het voorenstaande tot 1782, (dl. VII). — *Verhandeling over de jaarmarkten of kermissen*, (Ve dl). — *Levensschets van dr.* DAVID HENDRIK GALLANDAT, (IXe dl.). — *Anecdoten betrekkelijk het overgaan van 's-Hertogenbosch in* 1629 Voorts nog verschillende aanspraken enz. Ook heeft WINCKELMAN doen drukken, doch niet in den handel doen brengen: *Godsdienstig vertoog voor zeker gezelschap te Middelburg opgesteld en ten nutte zijner huisgenooten bij plechtige gelegenheden.* In de collectie worden bewaard: Missive aan den raad van Vlissingen over het neerleggen hunner betrekking door zes raadsleden. — Elf brieven, waarvan een in het Latijn, aan J. W. TE WATER van 1770 tot 1789. Die correspondentie handelt meest over zaken het Zeeuwsch genootschap betreffende en over den vriendenkring, waarin beide mannen verkeerden; zij doet WINCKELMAN kennen als een helderdenkend man, met een gevoelig en trouw hart. Nog is in de verzameling een Latijnsch gedicht, door een onbekenden aan het Zeeuwsch genootschap gezonden en door den secretaris HENDRIK VAN ROYEN (die den maker waarschijnlijk van zeer nabij kende) voorgelezen, na de bovenvermelde lofrede van dr. ANE DRYFHOUT. Ook is er de brief dd. 6 September 1802, waarbij de weduwe het portret aanbiedt.

JACOBA PETRONELLA WINCKELMAN was de jongste dochter van mr. JACOB WINCKELMAN, gecommitteerden raad en bewindhebber der West-Indische Compagnie en MARIA STERTHEMIUS. Zij werd na den dood haars vaders geboren te Vlissingen den 8 November 1696 en overleed te Middelburg den 30 Augustus 1761. Van haar vroegste jeugd af, had deze vrouw te kampen met een uiterst gevoelig en zwak lichaamsgestel, maar haar geest was buitengemeen levendig en ontwikkeld. DE LA RUE schrijft, „dat zij door ieder die haar kende beschouwd werd als een zeldzaam voorbeeld van uitnemende schranderheid en welgevestigde godsvrucht," zij schijnt werkelijk een dier fijn bewerktuigde vrouwen te zijn geweest, die liefdevol en weldoende door het leven gaan, en

die, wanneer haar hart hier op aarde ophoudt te kloppen, opwaarts zwevende van haar stralenkrans een lichtglans nalaten, welke anderen den weg wijst naar hoogere bestemming. Haar broedersdochter MARIA ELISABETH WINCKELMAN in September 1764 te Vlissingen getrouwd met den weduwnaar mr. ADRIAAN VAN DER GOES, secretaris der admiraliteitsrekenkamer in Den Haag gaf in 1763 de nagelaten stichtelijke gedichten met eene levensschets harer tante uit. In het volgend jaar bezorgde zij het drukken van een bundel *Mengelpoëzy* en in 1769 verschenen weder gedichten in het licht met een voorrede van den bekenden predikant RUTGER SCHUTTE, die het werk zeer prees. Dat de vrome rijmen van JACOBA later niet in den smaak vielen, is op te maken uit WITSEN GEYSBEEK, die aan hare phantastische mijmeringen en vrome overspanningen niet veel waarde hecht. Genoemde MARIA ELISABETH WINCKELMAN deed ook nog in 1770 te Arnhem het licht zien *Samenspraak over het houden van Dank-, Vast- en Bededagen*, ook is van haar in de collectie een berijmde Nieuwjaarsbrief aan prof. JACOBUS WILLEMSEN, dd. 1 Januari 1771. SUSANNA AGNETA WINCKELMAN werd geboren te Vlissingen in 1726 en is overleden te Middelburg in 1808. Prof. TE WATER teekende van haar op, dat zij eene vrouw was van zeldzame talenten en nog zeldzamer bijbelkennis. In de collectie is een lijkdicht van haar op het afsterven van mr. ISAAC WINCKELMAN; ook komen treur- en troostdichten van haar voor in den rouwbundel na het overlijden van prof J. WILLEMSEN gedrukt.

WIND (DE). De familie DE WIND is afkomstig uit Vlaanderen, waar de naam DE WIND, DE WINT of DE WINDT nog voorkomt; het wapen: een windhond vergezeld van drie klaverbladen wijst op dien naam. Het verhaal eener Duitsche afkomst in een noot in het *Biographisch woordenboek* opgegeven is zeker ongegrond, en even weinig bevestigd wordt de afstamming van een jagermeester van Keizer KAREL DEN VIJFDE.

Tijdens de troebelen der zestiende eeuw waren er drie eerzame handwerkslieden van dien naam in Vlaanderen, waarvan twee zich aangetrokken gevoelden door de beginselen der kerkhervorming. Deze weken uit naar Zeeland, waar de een zich te Vlissingen aansloot bij de gereformeerde, de andere bij de doopsgezinde gemeente.

Een zoon van eerstgenoemden JAN PIETERSZ. DE WIND is in 1610 getrouwd met MAYKEN JACOBS. Zij woonden toen te Goes en schijnen een zoon gehad te hebben WILLEM DE WIND (DE WINDT), die in 1632 als heelmeester medeging met de kolonie door de heeren LAMPSINS uitgezonden naar het eiland Tabago. Een der zonen van dezen chirurgijn, JAN DE WINDT was zeekapitein in Statendienst, en woonde als zoodanig den tocht bij van WILLEM DEN DERDE naar Torbay in 1688. Een zoon van dezen zeeman was in de achttiende eeuw gouverneur van St. Eustatius, en de vader van een gouverneur van Curacao.

De broeder van JAN PIETERSZ. was PAULUS DE WIND, die naar Middelburg vertrok. Hij was van beroep wever en had een zoon GERARD, die in 1645 huwde met ELISABETH WITTEWRONGEL. Deze was droogscheerder en meesterknecht in de beroemde fabriek van zwart laken van den heer ROBAIX op het Molenwater nevens de Branderijstraat. Hoewel de eigenaar onroomsch was, werd hij door de schoone beloften van den Koning van Frankrijk verlokt om zijne fabriek naar Abbeville te verplaatsen, waar zij in het laatst der achttiende eeuw nog in bloei was. Zijn oudste zoon PAULUS DE WIND, geboren in 1655, trouwde te Vlissingen met JACOMYNTJE FRANS, wier vader een jongere broeder was van ANTONIE JANSEN, de vader van den dichter JOHANNES ANTONIDES (VAN DER GOES). DE WIND was boter- en kaaskooper in de Korte Noordstraat te Vlissingen, maar tevens liefde-prediker, zooals de onbezoldigde leeraars der Doopsgezinden werden genoemd. In 1704 deed hij van die betrekking afstand en vertrok naar Zwolle, waar hij in 1728 overleed. Zijn zoon:

GERARD DE WIND werd den 30 December 1685 te Vlissingen geboren. De vader, toen een welgesteld man, kon den wensch van den leergierigen knaap inwilligen om te gaan studeeren. Hij bezocht de Latijnsche school te Vlissingen en ontving onderricht in de kerkleer van de voorgangers J. VAN GAVEREN en A. VAN EEGHEM; vervolgens vertrok hij naar Amsterdam ter voltooiing zijner godgeleerde opleiding, waarna hij te Utrecht in de geneeskunde ging studeeren en met den meesten lof in 1703 med. doctor werd op eene dissertatie *de Ophthalmia;* in hetzelfde jaar werd hij kerkleeraar te Middelburg, welke betrekking hij tot zijn overlijden op 10 December 1752 heeft vervuld. In 1726 werd hij beschuldigd van onrechtzinnige gevoelens over de bijzondere genade, welke echter ongefundeerd bleken, zoodat hij door den kerkeraad volkomen vrijgesproken werd. In 1711 trad hij in den echt met ELISABETH VAN BEEKHOVEN (1698—1753) waaruit acht kinderen.

GERARD DE WIND was een buitengemeen schrander en geleerd man en menig voorbeeld van zijn vlug verstand is nog in herinnering gebleven. Zoo weet men te verhalen, dat hij, als bruidegom, eens bij zijn schoonvader het middagmaal gebruikte en het zóó druk met de bruid had, dat de oude heer VAN BEEKHOVEN hem herinnerde, dat hij dien middag preeken moest, waarop het laconieke antwoord kwam, dat het hem volkomen onverschillig was, wat hij tot tekst zou kiezen. De aanstaande schoonvader hield hem aan zijn woord, en sloeg voor om den bijbel open te doen vallen en dat DE WIND van die bladzijde een onderwerp zou mogen kiezen. Zoo geschiedde het, en de leerrede door hem dien middag over de profetes van Endor uitgesproken, was treffend schoon en niemand was daarover meer in bewondering dan de aanstaande schoonvader. Die merkwaardige schranderheid ging, gelijk doorgaans, gepaard met zonderlinge manieren. Zoo heeft de oude heer SAMUEL DE WIND mij verhaald, dat zijn geleerde voorvader wel eens vrienden vroeg voor een speelreisje naar

Domburg, maar zich op het allerlaatste oogenblik bedacht, naar zijne bibliotheek ging, in de boeken verdiept raakte en zijn vrouw met de gasten alleen liet rijden. Als hij weinig geneeskundige practijk had, sloot „de melkdokter," zooals hij naar een gewoon voorschrift genoemd werd, zich dikwijls in zijn boekvertrek op, en was daarin zóó te huis, dat zijn vriend PIETER DE LA RUE, met wien hij bijna dagelijks langs de bolwerken ging, hem een „wandelende boekerij" noemt. In zijn aanteekeningen geeft genoemde schrijver ook een verslag der bibliotheek van DE WIND en van eenige zeldzame werken daarin voorkomende. Kennelijk werden de boeken veel gebruikt en waren niet al te sierlijk, maar er waren zeldzame werken bij en voornamelijk in het Grieksch. DE WIND, na den dood zijner schoonouders een vermogend man, bewoonde des zomers de buitenplaats Hoogerzaal aan den Seisweg, die afkomstig van HENDRIK POOCX, later aan VAN BEEKHOVEN kwam. Hij heeft uitgegeven: *Lijkrede over het afsterven van* ADR. VAN EEGHEM *enz.*, Vlissingen 1709. — *Redenen des geloofs van* J. KIEN *onderzocht*, Middelburg 1711. — *Verhandeling over de bijzondere genade Gods*, Amsterdam 1725; een werk dat door prof. P. VAN HEMERT werd aangevallen en antwoord uitlokte. Een portret van GERARD DE WIND, werd door P. M. BRASSER naar het lijk vervaardigd, door P. TANJÉ gegraveerd en met een dichterlijk bijschrift van HENDRIK DE WITTE FIERINGS uitgegeven. Een levensschets in het Latijn en Nederlandsch, naamloos, doch van de hand van W. O. REITZ, is te vinden vóór den catalogus zijner bibliotheek, in October 1753 in 't Schuttershof op de Balans verkocht voor ruim zesduizend gulden.

In de collectie zijn, vooral na de schenking der familiepapieren door de erven van dr. S. DOBBELAAR DE WIND in 1890, vele brieven en papieren van hem.

PAULUS DE WIND, zoon van GERARD en ELISABETH VAN BEEKHOVEN werd geboren te Middelburg den 8 Mei 1714 Hij ging te Leiden studeeren en werd in 1735 med. doctor

op eene dissertatie *de Abortu.* Na zijne promotie deed hij eene studiereis door Frankrijk, en vestigde zich als geneesheer te Middelburg. Vooral als vroedmeester, operateur en steensnijder had hij grooten naam en heeft meer dan honderd lijders met zeldzaam geluk behandeld. De merkwaardige verzameling blaassteenen in het kabinet van het Zeeuwsch genootschap is door hem aangelegd. Hij was ook examinator der chirurgijns in dienst der Oost- en West-Indische Compagniën. De Wind was gehuwd, eerst in 1735 te Zierikzee met Berdina Tak, en als weduwnaar te Vlissingen met Cornelia Dobbelaer wed. van Jacob van Hoorn. Hij overleed op zijn buitenverblijf Woelvliet buiten de Segeerspoort, aan eene kwaadaardige koorts den 1 Februari 1771.

Van hem berust een geschilderd portret door J. P. van Aerde onder de familie. Hij heeft uitgegeven: *Het geklemd hoofd gered*, Middelburg 1751. — *Verhandeling over het afbinden der navelstreng*, Middelburg 1757. — *Toevallen na een dollenhondsbeet* — *Verhandeling over de voornaamste ziekten op de Oost-Indische schepen*, Middelburg 1760. Ook bewerkte hij eene vertaling uit het Engelsch van het boek van dr. Lind, *Middelen ter bewaring der gezondheid op 's Konings schepen.* In de werken der Hollandsche maatschappij van Wetenschappen en in die van het Zeeuwsch genootschap dl. I komen verhandelingen van hem voor. In de collectie zijn vele brieven en aanteekeningen van dezen merkwaardigen man.

GERARD DE WIND GERARDSZOON, broeder van Paulus werd te Middelburg geboren den 3 September 1730. Hij studeerde in de medicijnen en promoveerde in 1752 te Leiden op een dissertatie *de Hydrocele.* Na gereisd te hebben vestigde hij zich in zijne geboorteplaats als med. doctor. Hij werd niet lang daarna lector in de anatomie en chirurgie, en in 1778 aan de Illustre school benoemd tot hoogleeraar in de ontleed-, heel- en verloskunde, welk ambt hij met den meesten lof en ijver waarnam. Hij trouwde in 1767 met Susanna van Hoorn waaruit twee kinderen Een portret

van hem komt voor in de collectie, waarin ook een Latijnsch grafschrift wordt bewaard door hem op verzoek van mr. DANIEL RADERMACHER gemaakt op PIETER DE LA RUE als schrijver van *Geletterd*, *Staatkundig en Heldhaftig Zeeland*. Van hem is gedrukt: *Oratio de sapientia divina in admirabile corporis humani fabrica quam maxima elucente*. — *Oratio de praeclaris Zelandorum meritis in rempublicam literariam*. In de verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap komt van hem voor *Dissertatio de aëre Zelandico* (dl. XIII). — *Verhandeling over de vergiften tot het rijk der dieren betrekkelijk* (dl. XIV) enz. In de collectie zijn onder de papieren der familie een aantal geschriften van hem afkomstig.

SAMUEL DE WIND, zoon van PAULUS bovengenoemd en van BERDINA TAK, werd geboren te Middelburg den 15 October 1742. Hij studeerde in de medicijnen te Leiden, en werd in 1765 med. doctor op eene dissertatie *De perversa ratione sanitatem conservandi et amissam recuperandi*; vestigde zich als geneesheer te Middelburg, en had aldaar eene uitgebreide praktijk, die hij met ongemeenen ijver waarnam. Hij overleed aan zenuwkoortsen den 25 Februari 1803. SAMUEL DE WIND was een zeer geleerd man, gelijk blijkt uit zijne verhandelingen in de werken van het Zeeuwsch genootschap. Zoo schreef hij over: *De plaatsing der ingewanden bij een pas geboren kind* (dl. I); over *Polypus en fungus* (dl. X en XI); over *Afzettting der borsten* (dl. XIV). Een miniatuurportret is in de bovengenoemde verzameling in het genootschap, alsmede vele aanteekeningen en brieven van hem. In de *Konst- en Letterbode* van 1803 wordt met veel lof van dezen bekwamen geneesheer gesproken.

PAULUS DE WIND SAMUELSZOON, werd geboren te Middelburg den 16 December 1767 uit SAMUEL en CORNELIA DOBBELAAR. Reeds vroeg toonde hij uitnemende gaven en ging, gelijk dat in zijn kerkgenootschap en zijne familie gebruikelijk was, te Leiden in de geneeskunde studeeren. Hij promoveerde in Juni 1790 met eene dissertatie *De morbis vero*

et stricto sensu biliosis, die met lof vermeld wordt in de *Konst- en Letterbode* van 1790. Na eene reis naar Engeland van ruim een half jaar, waarvan het journaal bewaard is gebleven, vestigde hij zich als geneesheer te Middelburg en huwde in het laatst van 1791 met zijne nicht ELISABETH DE WIND, dochter van GERARD en ELISABETH VAN HOORN (1768—1814). In December 1792 werd hij lector in de chirurgie en anatomie aan de Illustre school. Een schoone toekomst scheen voor dien veel belovenden jongen man weggelegd, toen een kwaadaardige koorts op den 29 Juli 1797 een einde maakte aan zijn leven. De diepe indruk van dit onverwacht sterven werd door velen uitgesproken, o. a door zijn vriend dr. ADR. VAN SOLINGEN, die uitgaf *Redevoering ter gedachtenis van* PAULUS DE WIND, Middelburg 1798, waarvoor een portret door R. VINKELES gegraveerd naar een schilderij van P. M. DAMBRIN. Een beschrijving van zijn leven door zijn broeder B. DOBBELAER DE WIND is onder de vele papieren van hem in het Zeeuwsch genootschap.

BOUDEWIJN DOBBELAAR DE WIND, broeder van bovengenoemden, werd geboren te Middelburg den 20 December 1775 uit SAMUEL DE WIND en CORNELIA DOBBELAAR. Hij volgde de familietraditie, studeerde in geneeskunde te Leiden, werd in 1799 med. doctor te Middelburg, ook lector in de ontleedkunde en later president der provinciale commissie van toezicht en correspondent van het Koninklijk instituut. Hij was een man, niet minder geëerd om kennis, dan wegens menschlievendheid en onvermoeide hulpvaardigheid. Enkele zijner verhandelingen zijn opgenomen in de werken van het Zeeuwsch genootschap, o a eenige beschouwingen over den schijndood, welke aanleiding hebben gegeven tot het werkje: *Over de plichten omtrent stervenden en gestorvenen, door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgegeven.* Hij was den 26 November 1800 gehuwd met PETRONELLA TAK, dochter van MARINUS en ELISABETH DE WIND (1775—1841), en overleed in de kracht des levens op

den 14 December 1818. In eene opzettelijk daarvoor belegde vergadering van het Zeeuwsch genootschap werd hulde gebracht aan dezen verdienstelijken man, en werd door prof. B. DE JONGE getuigd, „dat DE WIND was geweest een uitmuntend arts, een belangloos menschenvriend, een liefderijk echtgenoot en een braaf burger." In de collectie bevinden zich ook vele papieren van hem afkomstig.

SAMUEL DE WIND, geboren den 26 Januari 1793 te Middelburg, uit het huwelijk van PAULUS DE WIND SAMUELSZOON en ELISABETH DE WIND. De reeds vroeg veel belovende knaap ontving zijne opleiding te Middelburg en ging in het voorjaar van 1810 te Leiden studeeren, waar hij zich echter meer aangetrokken gevoelde door de studie der rechtsgeleerdheid, dan door die der geneeskunde. Hij promoveerde reeds in December 1811 tot doctor in de beide rechten op eene dissertatie *De jure absentium secundum codicem Napoleonticum*, en vestigde zich in Juli 1814 als advocaat te Middelburg. In Februari 1818 werd hij substituut-officier van justitie bij de rechtbank; in 1834 officier en in 1838 vice-president bij het provinciaal gerechtshof in Zeeland, welken post hij tot zijn overlijden heeft vervuld. Van 1833 tot 1851 was hij een ijverig lid van den stedelijken raad, commissaris van de wisselbank en in vele betrekkingen van maatschappelijk belang. Wat hij was als voorzitter van het Zeeuwsch genootschap, als lid van het Koninklijk Nederlandsch instituut en in het algemeen als geleerde, heeft zijn vriend K. R. PEKELHARING in het *Archief van het Zeeuwsch genootschap* en in de *Werken der Maatschappij van letterkunde* voortreffelijk geschetst.

Mr. SAMUEL DE WIND was een buitengemeen man; wie hem eens ontmoet had, vergat nooit weer zijn boeiend gesprek, de scherpe trekken van zijn indrukwekkend gelaat en den doordringenden blik zijner heldere oogen. Hij was verwonderlijk geestig en scherpzinnig, wist moeilijke raadsels spoedig op te lossen en geheimschrift kunstig te ontcijferen. Nooit zal mij uit het geheugen gaan, de schier bedwelmende indruk

zijner veel omvattende geleerdheid, toen ik hem in 1856 voor het eerst een bezoek bracht in de groote prachtige boekenkamer zijner ruime woning in de Gravenstraat. Op den eersten aanblik scheen de lange magere man, altijd wit gedast en in zwarten rok, sedert 1841 versierd met een klein ridderkruis van den Nederlandschen leeuw, iets houterigs en stijfs te hebben, doch werkelijk was dit het geval niet, want de deftige magistraat bleek bij nadere kennismaking, vroolijk, minzaam en hulpvaardig, van welke laatste deugd menig behoeftig gezin zou kunnen getuigen. In den familiekring der doopsgezinden, waarin DE WIND zich schier uitsluitend bewoog, werd hij van jongs af aan als de eerste beschouwd, wat niet zonder invloed bleef op zijn denkwijs en uiterlijke vormen. Bij zijne echtgenoote CORNELIA DOBBELAER DE WIND, waarmede hij in 1821 huwde, had hij twee dochters, waarvan eene hem overleefde. Deze waardige man overleed na langdurige verzwakking den 19 Augustus 1859. Kalm zag hij, na een welvolbrachte levenstaak, het einde te gemoet, maar kenmerkend was de uitdrukking kort voor zijn heengaan: „Bereid ben ik wel, maar niet gepresseerd."

DE WIND was een zeer arbeidzaam man, ledigheid was hem onbekend, en van zijn lust tot werken zullen zijn vele geschriften blijven getuigen. Behalve de verhandelingen in de werken van het Koninklijk Nederlandsch instituut, der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde, het Archief van het Zeeuwsch genootschap enz. schreef hij een tal van bijdragen, bijna uitsluitend over de geschiedenis van Zeeland in tijdschriften en jaarboekjes, waarvan een volledige lijst voorkomt achter de zoo even genoemde levensschets door PEKELHARING. Zijn voornaamste werk: *Bibliotheek van Nederlandsche geschiedschrijvers* werd te Middelburg van 1831 tot 1835 uitgegeven, doch het is bij het eerste deel gebleven, hoewel de bouwstoffen voor het tweede deel genoegzaam bijeenwaren. Misschien gevoelde de geleerde man zelf wel, dat zijn werk, hoe verdienstelijk ook, toch niet meer beantwoordde aan

de eischen der latere critiek. Maar ook een aantal andere onderwerpen, meest de geschiedenis van Zeeland betreffende' lagen, om zoo te zeggen, afgewerkt in zijn hoofd. Zijn voornemen was om op zijn zeventigste jaar de ambtsbetrekkingen neder te leggen, en zich dan geheel te wijden aan het voltooien en doen drukken zijner werken, waarvoor de bouwstof gereed lag, doch de dood heeft die plannen verijdeld. Wat hij als magistraatspersoon was, werd bij zijn verscheiden door den procureur-generaal, na eene lofspraak op zijn uitnemende rechtskennis, aldus uitgedrukt: "Hij spreidde eene achtbaarheid ten toon, welke eerbied voor den rechterstoel moest inboezemen; met kalmte en vastberadenheid leidde hij het onderzoek der strafzaken, en met onpartijdigheid aanklacht en verdediging aanhoorende, versterkte hij het openbaar vertrouwen in de onkreukbaarheid en gemoedelijkheid van den rechter." In de *Zelandia illustrata* is een sprekend gelijkend portret van mr. S. DE WIND in zijn ouderdom door J. F. HOFFMEISTER geteekend, en door E. SPANIER op steen gebracht. Zijne aanzienlijke bibliotheek werd in 1860 te Middelburg verkocht. De meeste zijner aanteekeningen en handschriften zijn echter door zijne erven vroeger en later aan het Zeeuwsch genootschap geschonken.

SAMUEL DOBBELAER DE WIND, zoon van BOUDEWIJN DE WIND en PETRONELLA TAK en dus een zwager van bovengenoemden, werd te Middelburg geboren den 10 April 1817. Hij ontving zijne opleiding te Middelburg, en ging te Utrecht in de geneeskunde studeeren. Hij promoveerde in 1841 met eene dissertatie *De ascite* en ging te Middelburg wonen waar hij eene tamelijk uitgebreide praktijk met onvermoeide zorg waarnam. In Mei 1842 trad hij in den echt met MAGDALENA CORNELIA ELTZMAN, welk huwelijk kinderloos bleef. Rustig en kalm ging doctor DOBBELAER DE WIND den levensweg, weldoende waar zijn hand smart lenigen, of door stoffelijke hulp lijden verzachten kon, en zich nooit onttrekkend waar zijne werkkracht nuttig kon zijn voor zijne medeburgers.

Jaren lang was hij lid van den geneeskundigen raad van Zeeland, en van den gemeenteraad van Middelburg, curator van het gymnasium en in het bestuur van andere instellingen van algemeen nut. Na het overlijden zijner echtgenoote in 1874, verminderden langzamerhand de levenslust en levenskracht bij den vroeger opgewekten en belangstellenden man, en daar ook zijne gezondheid te wenschen overliet, trok hij zich toen meer en meer uit de samenleving terug. In de laatste jaren verliet hij slechts zelden zijne door oude kunstwerken bezienswaardige woning in de Noordstraat, en verdeelde zijn tijd tusschen de wetenschappen die hij bleef beoefenen, en de muziek die hij lief had en waarvan hij een groot kenner was. Door zijne echtgenoote zeer vermogend, was hij niet minder weldadig, gelijk ook bij zijn testament bleek. Met hem stierf op den 29 Maart 1889 een geslacht uit, waarvan gezegd kan worden, dat het met eer heeft bestaan, en waarop Zeeland roemen mag.

WINKELMAN (Henri Pierre). Geboren te Vlissingen den 8 April 1813 uit Bartholomeus Winkelman, een welgesteld metselaar, later rentenier en lid van den stedelijken raad, en Petronella Jacoba Mortier. Hij werd voor apotheker bestemd, en kreeg zijne opleiding aan de Geneeskundige school te Middelburg, waar hij bediende werd bij de firma de Blaecke de Ligny. In 1834 vestigde hij zich te Vlissingen, waar hij spoedig de voornaamste apotheker was. Maar ook op ander gebied was de bekwame man werkzaam. Hij werd in October 1849 lid van den gemeenteraad, was van 1861 tot 1869 wethouder, en van 1864 tot 1878 lid der Staten van Zeeland. In Januari 1869 werd hij tot burgemeester benoemd en vervulde loffelijk de niet gemakkelijke taak om aan het hoofd der gemeente te staan, tijdens den aanleg der spoorweg- en kanaalwerken, na wier voltooiing in 1872 de Koning hem de welverdiende ridderorde van den Nederlandschen leeuw schonk. Zijne zwakke gezondheid drong

hem echter in 1878 ontslag te vragen en de algemeen geachte man stierf na veel lijden, den 18 Augustus 1878. Hij was in October 1835 gehuwd met Cornelia de Codin (1813—1882) dochter van Jacobus en Gerardina Fontein, (vgl. v. d. Baan, *Beschrijving van Zaamslag*), waaruit kinderen o. a. een zoon, die zijne zaak op den Nieuwendijk te Vlissingen voortzet. Winkelman was een welwillend en hulpvaardig man, waarvan hij in een aantal onbezoldigde betrekkingen tot algemeen nut blijken gaf, ook in de Doopsgezinde gemeente, waartoe hij behoorde. Hij schitterde niet door buitengewone talenten, maar deze werden ruim vergoed door werkzaamheid, lust tot ontwikkeling, belangstelling en zeldzame nauwgezetheid. Hij heeft uitgegeven: *Geschiedkundige plaatsbeschrijving van Vlissingen*, Vlissingen 1873. Met kaart. — *Inventaris van het archief der gemeente Vlissingen*, Vlissingen 1872. — *Het derde eeuwfeest der vrijwording van Vlissingen, gevierd den 6 April 1872*, Vlissingen 1873. Aan de verzameling handschriften van het Zeeuwsch genootschap schonk Winkelman vele zijner aanteekeningen o. a: Over de zoogenoemde Zeemans-erve; het Apothekersgilde; de Doopsgezinde gemeente aldaar enz.; welke stukken zich door keurige netheid en nauwkeurigheid onderscheiden.

WINTHUYZEN. In het midden der achttiende eeuw woonde aan de zuidzijde van de Lange Singelstraat te Middelburg, een vrij aanzienlijk wijnkooper Erasmus (Ras) Winthuyzen. De oude waarheidlievende boekbinder Jacob Ehrlich, die allerlei Middelburgsche overleveringen kende, placht te verhalen, dat een broeder of een zoon van dezen wijnhandelaar naar Spanje was gegaan en daar tot groot aanzien gekomen. Deze mededeeling schijnt bevestigd te worden door een bericht uit het leven van den Engelschen admiraal Horatio Nelson, gedrukt in het weekblad *The Graphic* van 26 September 1891. Op den 14 Februari 1797 maakte genoemde zeeheld zich, na een woedend gevecht, door entering meester

van het Spaansche linieschip San José. De Spaansche admiraal, die doodelijk gewond, zijn degen liet overgeven, was Don Xavier Winthuyzen, waarschijnlijk dezelfde, of een zoon van den man door Ehrlich bedoeld en uit Middelburg afkomstig Zoo was ook de bekende Italiaansche generaal Philips de Meester van Hoyel, geboren te Milaan in 1765 en overleden te Lugano in 1852, gewoon te verhalen dat zijne familie vele jaren in Middelburg had gewoond en in 1720 naar Italië was verhuisd. (Vgl *Middelburgsche courant van* 25 *December* 1852).

WISSE (Henric), van het jaar 1382 tot 1396 Prior van het Roode klooster niet ver van Brussel aan den ingang van het bosch van Soignies, schijnt een Zeeuw geweest te zijn, wat de naam ook wel waarschijnlijk maakt Volgens A. Sanderus, *Chorographia sacra Brabantiae* etc, Brux 1650, was hij een geleerd en geletterd man, die in korten tijd veel goeds deed en zoowel van Johanna, Hertogin van Brabant, als van den Bisschop van Kamerijk zóóveel voorrechten voor genoemd klooster wist te verwerven, dat zijn naam in dankbare herinnering verdient te blijven. Vgl. de la Rue, *a. w.*

WISSEKERKE. Het geslacht van Wissekerke behoorde onder de oudste en rijkste geslachten van Zeeland, en het wapen: een zwarte vierkante gesp in een zilveren veld, waarschijnlijk voorstellende den achterkant van een metalen schild, wijst op hoogen ouderdom. Gedurende een reeks van jaren, van 1441 tot 1493, was de betrekking van Rentmeester Bewester-Schelde als erfelijk in de familie, en werd het hoofdkantoor op het kasteel hunner voornaamste ambachtsheerlijkheid gehouden. In laatstgenoemd jaar werd het beheer uit Wissekerke (N.-B.) naar Middelburg overgebracht, waar leden der familie spoedig als baljuwen en burgemeesters in de regeering kwamen. Dit voordeelig ambt, vooral bij de toenmalige opvatting van trouw rentmeesterschap, bezorgde aan sommigen

dezer edelen grooten rijkdom en bijna overal in Zeeland waren ambachtsheerlijkheden en uitgestrekte grondeigendommen in hun bezit. De genealogie wordt in SMALLEGANGE's *Chronyk* medegedeeld, doch kan veel aangevuld worden uit J. VAN GRIJPSKERKE, *Graafschap Zeeland;* MIRAEUS, *Cod. diplom.;* BUTKENS, *Trophées etc.*, en uit de stadsrekeningen van Middelburg door H. M. KESTELOO uitgegeven. De heeren VAN WISSEKERKE bleven tijdens den opstand tegen Spanje aan de zijde van den Koning en trouw aan de Roomsche kerkleer. Niet geheel ten onrechte, waren zij verbitterd over de wijs waarop de Zeeuwsche edelen, door usurpatie van den markies van Veere en Vlissingen, eigenlijk op slinksche wijs, van hun oude privilegiën waren beroofd; een onrecht, dat zonder geheele omkeering van den lateren staatsvorm, niet meer te herstellen was en waarover men vergelijken kan, behalve de bekende bronnen vermeld in *Zelandia illustrata* dl. I, de *Brieven van jhr.* AREND VAN DORP, uitgegeven door het Historisch genootschap te Utrecht. GILLIS VAN WISSEKERKE heer van Couwerve enz. was een zoon van HUBRECHT VAN WISSEKERKE (overleden in 1596) en ANNA VAN WOLFSWINKEL. Hij was gehuwd met MARIA VAN CATS WILLEMSDOCHTER en MARIA DE FONSECA, weduwe van HIERONIMUS (VAN TUYLL) VAN SEROOSKERKE. Omstreeks het jaar 1600 ging GILLIS VAN WISSEKERKE in Brabant wonen, doch kwam nu en dan in Zeeland naar zijne aanzienlijke bezittingen zien, wat naar het oordeel van de Staten, niet anders dan een voorwendsel was om te spionneeren, zoodat zijne reizen nauwkeurig werden nagegaan. (Zie *Staten notulen* 1627). Dat deze verdenking niet ongegrond was, bleek vier jaren later bij den inval der sterke, in Antwerpen toegeruste, scheepsarmada of chaloupenvloot, waarmede de Spanjaarden Zeeland poogden te overrompelen, van welken tocht GILLIS VAN WISSEKERKE en een monnik PHILIPS VAN BRUSSEL, de voornaamste aanleggers waren. Zooals bekend is, mislukte de onderneming deerlijk, en vond VAN WISSEKERKE den dood op den 13 September

1631, bij den waterstrijd en den nederlaag der zijnen op het Slaak. Zijne aanzienlijke grondbezittingen en heerlijkheden werden door de Staten van Zeeland, als die van een landverrader, verbeurd verklaard en brachten bij de openbare verkooping ruim honderd vijf en tachtig duizend gulden op. De euveldaad werd zoo groot geacht, dat de Staten bij den vrede van Munster iedere schadevergoeding weigerden; wat aanleiding gaf, dat de Koning van Spanje, in 1653 de heerlijkheid Peltenberg in Brabant tot een baronnie verhief, in het belang des zoons van den in 1631 in 's vorsten dienst gesneuvelden edelman. Volgens W. te Water (*Archief Zeeuwsch genootschap* 1859) was Gillis van Wissekerke een liefhebber van geleerdheid en zelfs zeer kundig in de geschiedenis van Zeeland, vooral wat de afkomst betrof der oude edelen. Zijn oudste zoon Philips, naar den Koning genoemd, was ridder van Alcantara, een half geestelijke en half wereldlijke orde, en kapitein in Spaanschen dienst; de tweede zoon Willem, geboren in Februari 1616 werd geestelijke en ging in de orde der Jezuïeten. Hij was een geleerd man, vooral vaardig in het samenstellen van Latijnsche gedichten, waarvan proeven gedrukt zijn. De beide dochters Anna Maria en Magdalena werden nonnen. De jongste vooral wordt zeer geprezen. Haar heilig en godvruchtig leven wordt verhaald in een quarto boekje, dat in 1665 te Brussel het licht zag onder den titel: *Vijftigjarige jubelvreugde in haar maagdelijke verbintenis met God en wel van* 1615 *tot* 1664. Er is een uitslaande plaat in, alsmede achter het titelblad het volle wapenschild der familie. Volgens sommigen was de geleerde Guillielmus Zelandinus de eenige zoon van Gillis van Wissekerke en Anna van der Vicht en de kleinzoon van Hendrik van Wissekerke en Hadewich van Zandenburg. In de wiskunde schijnt deze geestelijke buitengemeen ervaren te zijn geweest, gelijk blijkt uit zijn in 1494 uitgegeven boek *Coelestium motuum indagatione sine calculo.* Hij had het toezicht op het beroemde uurwerk dat Galeas Visconti

voor Pavia liet vervaardigen, en dat Keizer KAREL V door den bekenden GIOVANNI FORRIANO liet herstellen. In dat geval was dan zijn broeder SIMON VAN WISSEKERKE, doctor in de rechten en deken van St. Pieter te Middelburg, wiens buitengemeene kennis in de rechtsgeleerdheid zeer geprezen wordt door GERARDUS NOVIOMAGUS in de brieven aan H. BARLANDUS. De heerlijkheid van denzelfden naam in Zuid-Beveland, thans toekomende aan de familie EGTER, heeft wel eens aanleiding gegeven tot verwarring.

WISSEL (JOOS VAN DER). TOBIAS VAN DER WISSEL (overleden in 1759) getrouwd met ELISABETH OOSTERLING (overleden in 1781), was in het midden der achttiende eeuw een vrij gegoed winkelier te Zierikzee. Hij was een der zestig lidmaten van de toen nog bestaande Doopsgezinde gemeente en werkte mede om de voorrechten te verkrijgen, die door de stadsregeering in 1734 ten opzichte van trouwen en ondertrouwen aan die gemeente werden verleend. WYBRAND VAN DER WISSEL zijn zoon, huwde te Middelburg in 1769 met CATHARINA STANDAART. De zaken schenen te Zierikzee niet voordeelig te gaan. In Mei 1779 vertrok de familie naar Middelburg, doch kwam na een paar jaren weder in Zierikzee terug, om later naar Goes te verhuizen, waar WYBRAND en zijne echtgenoote overleden zijn. Te Zierikzee was hun op den 18 Januari 1777 een zoon JOOS geboren, die reeds vroeg blijken gaf van heldere geestvermogens en lust en aanleg toonde om geneeskundige te worden. In 1795 vertrok de jongeling naar Leiden om zich in de heelkunde te oefenen. Hij was reeds vrij wat gevorderd, toen in Augustus 1799 een Russisch-Engelsch leger bij Kijkduin in Noord-Holland landde, en er bij Bergen en bij Castricum hevige gevechten plaats hadden met de Fransch-Bataafsche legermacht. JOOS VAN DER WISSEL had op het bericht der landing terstond zijne diensten aangeboden, en werd als officier van gezondheid geplaatst, waardoor hij, zoowel op het slagveld als in

de hospitalen veel lijden kon lenigen, maar ook eene zeldzame gelegenheid kreeg om zich in zijn vak te oefenen Nadat het leger was vertrokken en generaal BRUNE en andere legerhoofden de kistjes met citroenen (guinjes) hadden ontvangen, waarvoor de hertog VAN YORK een veiligen aftocht gekocht had, nam VAN DER WISSEL ontslag en vestigde zich als heelkundige te Haarlem, waar hij als een zeer bekwaam chirurgijn en een man van ondervinding spoedig een aanzienlijken werkkring kreeg. Ook in onderscheiden commissies en instellingen maakte hij zich verdienstelijk en als een algemeen geacht burger en een braaf mensch overleed hij in April 1846. Zie o. a. *Konst- en Letterbode* 1846.

WIT (AEGIDIUS of GILLIS DE). Geboren te Zierikzee den 7 December 1800 uit JOHANNES DE WIT predikant aldaar en SOPHIA KNOPS. Zijne neigingen wezen reeds vroeg heen naar eene wetenschappelijke loopbaan, wat in die dagen voor een domineeszoon eigenlijk predikant worden beteekende. Hij ging te Utrecht in de godgeleerdheid studeeren, maar beoefende tevens met zoo goeden uitslag de wis- en natuurkunde, dat hij in April 1818 eene eervolle vermelding kreeg voor eene wiskundige verhandeling en in Juni 1823 tot doctor in die wetenschap promoveerde. In Augustus van hetzelfde jaar proponent geworden, werd hij in Maart 1824 te Doorn als predikant bevestigd. Spoedig bleek het, dat hij voor de betrekking van herder en leeraar in een dorpsgemeente minder goed paste, maar beter geschikt was voor een ambt hem kort daarna aangeboden. In October 1825 werd DE WIT inspecteur bij de afdeeling Nijverheid van het Ministerie van Binnenlandsche zaken en belast met het stoomwezen. Slechts kort mocht hij zijne uitstekende talenten daaraan dienstbaar maken, daar hij reeds 2 November 1826 te Utrecht overleed. Een door hem uitgegeven verhandeling getuigt van buitengewone kennis en scherpzinnigheid. Hij wordt eervol herdacht in de *Konst- en Letterbode* van 1826, bladz. 337 enz.

WITT (CORNELIS DE). Geboren te Sluis in October 1695, (gedoopt 2 November) uit CORNELIS DE WIT, aldaar in April 1694 uit Groede als predikant beroepen, en ANNA MARGARETA VAN ESPENDONCK. Hij werd voor predikant opgeleid en als proponent in 1718 beroepen te Fort Isabella, van waar hij in 1738 naar 's-Hertogenbosch vertrok. In 1741 werd hij aan de Illustre school aldaar benoemd tot hoogleeraar in de Oostersche talen, welke ambt hij tot 1758 heeft waargenomen, na reeds acht jaren vroeger zijn emeritaat als predikant te hebben genomen. Hij overleed 27 Maart 1771. DE WITT was een geleerd en werkzaam man, gelijk zijn vele geschriften in het Nederlandsch en in het Latijn van 1741 tot 1770 te 's-Hertogenbosch, te Amsterdam, te Utrecht uitgegeven, bewijzen. Hij deelde ook in de kerkelijke woelingen zijner dagen, en deed o. a. het licht zien: *Herderlijke brief ter waarschuwing tegen de Hernhutters.* Vgl. B. GLASIUS, *a. w.*

WITTE, DE WITTE. Het zal misschien een dertig jaren geleden zijn, dat een officier van justitie in Zeeland een vervolging instelde tegen den ambtenaar van den burgelijken stand in een boerendorp, omdat hij WITTE of WISSE als voornaam in de registers had ingeschreven. Die vervolging, gegrond op een keizerlijk besluit tijdens de Fransche overheersching, toonde, dat het openbaar ministerie weinig te huis was in de Zeeuwsche toestanden; tenzij wellicht de zielsziekte, welke den geleerden man kort daarop deerniswaardig maakte, haar invloed reeds deed gelden. WITTE en WISSE zijn van over oude dagen Zeeuwsche voornamen geweest. Zoo was WITTE, zoon VAN HOLLAND, de dappere bastaardzoon van graaf FLORIS DEN V^en^, de stamvader der familie WITTE VAN HAAMSTEDE. De Hollandsche graven vertoefden vooral tijdens de twisten met Vlaanderen, menigmalen in Schouwen, welk eiland als de grens van Zeeland Beooster-Schelde, bloot lag voor de aanslagen der vijanden. Zoo teekende de graaf in Maart 1270 te Haamstede de voorrechten aan het klooster Bethlehem (Bellem) onder

Elkerzee, en in 1299 gaf graaf JAN VAN HOLLAND, met steun van zijn neef JAN VAN AVESNES "bij wiens autoriteit wij alle dingen doen," in leen aan WITTE, zijn lieven broeder, de goederen aan graaf FLORIS gekomen door het kinderloos overlijden van JAN VAN RENESSE VAN HAAMSTEDE Hoe deze bezittingen werden vermeerderd en van tijd tot tijd overgingen in andere handen, wordt medegedeeld in *Zelandia illustrata* dl. II. Dat WITTE de stamvader was van een geslacht dat, gelijk JACOB VAN GRYPSKERKE opmerkt, vele "valjante ridders" opleverde, blijkt uit den stamboom in de *Kroniek van* SMALLEGANGE, welke echter met bedachtzaamheid dient gebruikt te worden. Volgens VAN GRYPSKERKE zou de laatste mansoir van dit geslacht zijn geweest ADOLF VAN HAAMSTEDE in 1569 en 1571 onder de edelen van Zeeland genoemd, wat echter, gelijk WILLEM TE WATER in *Hoogadelijk Zeeland* opgeeft, en zooals hiervoren is gezegd, minder nauwkeurig schijnt te wezen, daar er in de achttiende eeuw nog nakomelingen van een jonger tak in burgerkringen gevonden werden. In de vijftiende eeuw was een geslacht DE WITTE, waarschijnlijk vroeger WITTELE, in Zierikzee en het land van Schouwen gevestigd, van welke familie REINIER VAN HEEMSKERK eene genealogie opstelde, aanvangende in 1471 en welke tot 1795 vervolgd, voorkwam in de verzameling van SCHELTUS VAN KAMPFERBEKE. In den aanvang der zeventiende eeuw kreeg deze familie uitgestrekte goederen in Elkerzee, en er is eene kennelijke overeenkomst tusschen het wapenschild van dat ambacht: (in zilver, twee golvende fazen van azuur) en dat der familie DE WITTE (in azuur, twee golvende fazen van zilver). Door het hertrouwen in 1616 van CLARA VAN RAEPHORST, weduwe van den als dichter en geschiedschrijver bekenden kapitein jhr. JACOB VAN DEN EYNDE (EYNDIUS) heer van Haamstede (overleden in 1614) met JACOB JACOBSZ. DE WITTE, ontstond er een geslacht DE WITTE VAN HAAMSTEDE, dikwijls verward met de nakomelingen van bovengenoemden WITTE VAN HOLLAND.

Tot deze in de zeventiende en achttiende eeuw vermogende en aanzienlijke familie, behoorde JACOMINA DE WITTE, getrouwd in 1619 met mr. JOHAN OEM VAN WYNGAARDEN, president van den Hove van Holland en Zeeland. Uit ongebreidelde geldzucht maakte deze aanzienlijke dame gebruik van den hoogen post van haar echtgenoot, om ambten te verkoopen en meer dergelijke oneerlijkheden te bedrijven. Het schijnt jaren geduurd te hebben, eer er eene aanklacht wegens corruptie kwam, waarop toen een proces volgde, dat als een vuile draad loopt door het schoone borduursel der geschiedenis van onzen gouden tijd. De president werd, hoe vreemd het klinkt, voor onschuldig gehouden, doch velen der deftigste dames uit Den Haag waren er in betrokken, en prof. G. W. VREEDE gist zelfs, dat AMALIA VAN SOLMS de gemalin van den Stadhouder, niet geheel onkundig van deze knoeierijen zou geweest zijn. Het duurde tot 1650 eer het Hof uitspraak deed en JACOMINA veroordeeld werd tot twaalf jaren bannissement, een boete van twaalf duizend gulden en de kosten van het proces; over welk rechtsgeding vele stukken gevonden worden onder de handschriften enz. der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden. Haar zoon DANIEL OEM VAN WYNGAARDEN, buitengewoon gezant in Denemarken, en een der aanzienlijkste edelen in Holland, werd door zijn huwelijk met de schatrijke CATHARINA VAN ZUYTLAND, heer van Zuytland, Renesse, Noordwelle en Moermont.

BOUDEWIJN DE WITTE behoorde tot hetzelfde geslacht. Hij was een zoon van JACOB DE WITTE, baljuw van Goes en ELISABETH VAN DER MYLE; welke JACOB een zoon was van JACOB en JACOMINA WEYTSEN, eene zuster van den bekenden rechtsgeleerde QUINTEN WEYTSEN. ELISABETH was een dochter van JOHAN en AGATHA VAN DER BURCHT uit Zierikzee. BOUDEWYN DE WITTE studeerde te Leiden en werd secretaris te Goes, welke betrekking hij van 1601 tot 1625 vervulde, toen hij secretaris der Staten van Zeeland werd.

Van 1630 tot zijn dood op 23 Maart 1641 was hij Raadpensionaris der provincie. Boven zijn graf werden de wapenschilden gehangen van: DE WITTE, VAN DER MYLE; WEYTSEN en VAN DER BURCHT. BOUDEWYN DE WITTE was een scherpzinnig en kundig man, en stond als zoodanig hoog aangeschreven bij zijn tijdgenooten. Onder de *Epistolae* aan HUGO DE GROOT komen vijf brieven van hem voor. Zijn schranderheid en geleerdheid worden door P. Cz. HOOFT geprezen, en deze voegt er bij, dat hij een joviaal man was, een liefhebber van goeden sier.

Van de volgenden is het niet uit te maken of zij verwant zijn aan de bovengenoemde familie:

YMEN (IMAN) WIT(TE) YMENSZ was in 1606 schepen te Zierikzee, en uit het zegel zou men opmaken, dat hij behoorde tot het geslacht VAN (TUYLL VAN) SEROOSKERKE.

PASSCHIER LIEVENSE DE WITTE was kapitein op een oorlogsschip in 's lands vloot. In de *Geschiedenis van het Nederlandsch Zeewezen* worden zijne heldenfeiten in West-Indië, en de woedende strijd met een Engelsch fregat voor Cadix verhaald. Hij overleed te Zierikzee in November 1697 en werd begraven in de St Lievenskerk, met een wijdloopig grafschrift van den rijmlustigen orgelist dier kerk JOHAN SNEP.

JACOB EDUARD WITTE JUNIOR, die zich te recht of te onrecht, wat ik niet durf beslissen, DE WITTE VAN HAEMSTEDE noemde, was wellicht afkomstig uit een zijtak der bovengenoemde familie. Hij wordt hier besproken, omdat zijn loszinnig bedrijf in 1782, natuurlijk vooral in Zeeland, niet weinig opspraak maakte en tot scherpe oneenigheden aanleiding gaf. Zijn gelijknamige vader was eerst officier; van 1772—1776 een der stadsbouwmeesters te Amsterdam en na zijn ontslag, in Russischen dienst. Vermoedelijk was hij Roomsch-Katholiek, daar zijn zoon den 2 April 1763 in de Roomsche St. Pieterskerk te 's-Hertogenbosch werd gedoopt. In 1780 ging deze jongen in militairen dienst en werd vaandrig-supernumerair in het regiment van den graaf VAN

Isemburg, onder kolonel Pous, dien hij neef noemde. Door het ontslag aan zijn vader in 1777 gegeven, en het overlijden zijner moeder, kwam Witte, die toen reeds schulden had gemaakt, nog verder op den slechten weg. Bij een kolfpartij maakte hij kennis met zekeren Pieter Brakel, een boomkweeker uit Boskoop, dien hij later te Brouwershaven, waar hij toen als bevelhebber van het fort De Os in garnizoen lag, weder ontmoette. Deze, een sluwe schelm, begeerig om de premie van honderd gouden rijders op te steken, uitgeloofd voor het ontdekken van landverraad, waarvoor de vrees destijds in de lucht zat, wist den onbezonnen losbol slim te wikkelen in een denkbeeldig plan om de Engelschen te steunen, bij een beraamde landing op Schouwen of Goedereede. Brakel verklapte den vaandrig, doch zijn kuiperij viel in duigen. Witte werd echter gevat, en zou wegens verraad waarschijnlijk „geharquebuseerd" zijn geworden, indien de Staten niet met den Stadhouder aan het kibbelen waren geraakt over de vraag, of een burgerlijke dan wel een militaire rechtbank hierin oordeelen moest. Riemen papier werden over deze quaestie volgeschreven; en ook mr. Jacob Verheye van Citters brak een lans in dien kamp. Aan die haarkloverij had de jonge man zijn leven te danken, doch werd den 21 Mei 1784 door het Hof van Holland en Zeeland veroordeeld tot een tuchthuisstraf van zes jaren en eeuwige verbanning uit Holland, Zeeland en Utrecht. Bij de kerkerstraf op de Gevangenpoort in Den Haag werd echter veel door de vingers gezien, want daar knoopte hij betrekkingen aan met de dweepzieke sentimenteele jonge juffrouw Maria van Zuylekom, (geboren in 1759), waarmede hij drie dagen na zijn ontslag, den 21 Mei 1790, te Rosmalen (Noord-Brabant) trouwde. In Mei 1796 werd Witte in Den Haag komende gegrepen, wegens verbreken van bannissement. In 1801 woonde hij te Zwolle, waar hij onderwijs gaf in de wiskunde, doch moest wegens schulden die stad verlaten, trok naar Breda, vervolgens weder naar

Den Haag, waar hij gearresteerd werd, doch vergunning kreeg om bij den cipier der gevangenis te Alkmaar in huis te wonen. Hevig twisten over politiek geschrijf gaf aanleiding dat het Hof de verleende vrijheid introk en WITTE naar het tuchthuis te Gouda werd overgebracht. In 1807 was hij weder te Alkmaar, waar hij voor de vierde maal wegens violeeren zijner verbanning werd opgesloten. Na zijn ontslag ging hij eerst te Amsterdam wonen, en vervolgens in Den Haag, waar hij den 14 Juni 1853 overleden is. Zijne vrouw was hem den 7 April 1831 voorgegaan. Reeds op de Gevangenpoort in 's-Gravenhage hield WITTE zich bezig met het schrijven van werkjes in proza en poëzie meest van sentimenteelen inhoud, waarvan de bladzijden met schier evenveel dwarsstreepjes als woorden zijn gevuld, en die voorbeelden zijn genoemd van de zwakke zijde onzer toenmalige letterkunde. Van dien aard is het *Dichtoffer aan Themire*, in 1785 te 's-Gravenhage bij Is. VAN CLEEFF uitgegeven, voor welken bundel nog wel zijn portret is geplaatst. Twee jaren later zagen zijne *Schetsen voor het menschelijk hart* het licht; overspannen verhalen, die opgang maakten, daar de schrijver zich voordeed als een slachtoffer der smeulende burgertwisten. De onbeduidendheid van zijn geschrijf lokte scherpe beoordeelingen uit o. a. door J. F. HELMERS in de voorrede van zijn SOCRATES, Amsterdam 1790. Deze „miskenning," zooals WITTE meende, schrikte hem niet af, en een reeks weinig beteekenende romans en sentimenteele gedichten zagen van hem het licht, besloten door: *Tafereel voor denkenden*, dat in 1828 te Rotterdam werd uitgegeven „nadat de vijf en zeventigjarige grijsaard sedert twintig jaren zijn pen als dichter en romanschrijver had neergelegd." Ook aan de journalistiek had de oud-vaandrig gedaan Kort na de omwenteling van 1795 was hij van stadswege redacteur geweest van de *Amsterdamsche Courant*, doch in het volgend jaar door het Comité Revolutionnair afgezet en vervangen door den bekenden PIERRE AGRON, waarna WITTE de redactie op zich nam van

het weekblad: *De Politieke Bliksem*, wat hevige oneenigheden teweegbracht. WITTE had bij MARIA VAN ZUYLEKOM verscheidene kinderen waaronder twee dochters, die eene goede opvoeding kregen, begaafde meisjes waren en beste huisvrouwen zijn geworden. De oudste, JOHANNA MARIA ANGENIETA, die in 1813 een *Aanmoedigende Lierzang* uitgaf, is in dat jaar gehuwd met DIRK HENDRIK TEN KATE VAN LOO, als rechterlijk ambtenaar in 1828 te Batavia overleden. Haar zuster JOHANNA HENRIETTE ADRIANA werd de echtgenoote van zijn broeder JAN HERMAN TEN KATE, en de moeder van den beroemden dichter en de niet minder vermaarde schilders. In het *Biographisch woordenboek van Nederlandsche letterkunde* (1891) komt een belangrijk artikel voor over dezen zonderlingen man, met een lijst zijner geschriften. Dat een loszinnige daad op negentienjarigen ouderdom geboet werd met het bestaan van een steeds vervolgden misdadiger, werpt een donkere schaduw op de ellendige rechtspleging dier dagen.

WITTE (JOHAN DE). Geboren te Goes omstreeks 1634 was een der bekwaamste en moedigste zeekapiteinen der Staatsche vloten in de oorlogen der zeventiende eeuw. De admiraal DE RUYTER waardeerde hem hoog en zag hem gaarne in Februari 1659 in den echt treden met zijne dochter CORNELIA. Hij was eerst bevelhebber der zeesoldaten, diende met lof in het beleg van Naarden in 1674, en werd daarna kapitein ter zee onder het Collegie der admiraliteit te Amsterdam. In 1664 werd hem de moeilijke post opgedragen van fiscaal der vloot. Uit zijn huwelijk kwamen twee zonen voort, waarvan de jongste MICHIEL WITTE DE RUYTER, de lievelingskleinzoon van den ouden admiraal was. Zooals hiervoren is medegedeeld, verloor deze veelbelovende jonge man met zijn vader het leven, toen hij als luitenant uit Zweden terugkeerde aan boord van het onder bevel van zijn vader staande linieschip Woerden, dat in den vreeselijken storm van 16 November 1683 voor Kamperduin met man en muis ver-

ging. Den 24 daaraanvolgende werden beiden in het graf van DE RUYTER begraven.

WITTE (THEODORUS DE) of WITTIUS werd in de zestiende eeuw waarschijnlijk te Utrecht geboren, en heeft zijne studiën te Leuven volbracht. Hij was licentiaat in de godgeleerdheid en priester, en overleed den 17 October 1630. Hij wordt hier vermeld omdat hij lang pro-vicarius van het bisdom Middelburg is geweest. Hij heeft geschreven: *Officium Sanctorum Provinciae Ultrajectinae* en eenige andere Nederduitsche werkjes, welke hij onder den naam CHRISTOPHORUS FABER LOVANIENSIS heeft uitgegeven. Zie BURMAN, *Traj. erud.*

WITTEWRONGEL (PETRUS). De geslachtsnaam komt in Vlaanderen voor, ook in Friesland bij eene Roomschgezinde handelsfamilie. In December 1592 werd ZEGER WITTEWRONGE(L) van Deynse komende, als koopman, poorter te Middelburg. GILLIS WITTEWRONGEL, was in 1617 boekhouder der Rederijkerskamer en woonde te Middelburg, en niet te Zoutelande, gelijk DE LA RUE in den eersten druk van *Geletterd Zeeland* verkeerd opgaf en anderen naschreven. Hij was een man van burgerstijl, en een zijner zonen, mede GILLIS geheeten, wordt in 1618 als hondenslager vermeld. Uit het huwelijk van dezen boekhouder met MARIA LOOPERS werd in 1609 te Middelburg een zoon geboren, die PETRUS werd gedoopt en reeds vroeg blijken gaf van buitengewonen aanleg en geestvermogens. Daarom werd hij tot predikant bestemd, waarvoor in Middelburg, wanneer eigen middelen te kort schoten, altijd voldoende steun te vinden was. De jongeling stelde de verwachting niet teleur en toonde uitnemende gaven, waardoor hij te Leiden onder de beste studenten werd gerekend. In 1632 werd hij tot predikant beroepen te Renesse en Noordwelle, uit welke omstreken de familie zijner moeder afkomstig was. In 1636 vertrok hij naar Zierikzee en twee jaren later naar Amsterdam. Hier

bleef hij werkzaam tot aan zijn overlijden op den 7 December 1662. PETRUS WITTEWRONGEL was te Amsterdam een man van grooten invloed, niet alleen door geleerdheid, vastheid van beginselen en vaardigheid om die te verdedigen, maar ook door zijn plaats in de maatschappij, daar hij door een huwelijk met APOLLONIA VAN DER WELLE uit Middelburg, een zeer vermogend man was geworden. De bekende geneesheer FERDINAND GRUIWARDT verhaalt in zijne *Medische observatiën*, hoe hij MARGARETA VAN DER WELLE, een zuster der vrouw van WITTEWRONGEL, van eene verlamming genas, en voegt er bij, dat als de tronie hem zóó wel had aangestaan als de beurs, hij haar zeker ten huwelijk zou hebben gevraagd. De Amsterdamsche predikant heeft veel geschreven en zich als practicaal godgeleerde vooral bekend gemaakt, door zijne *Christelijke huishouding*, Amsterdam 1655 De Staten-Generaal zonden dat werk, hun, gelijk gebruikelijk was, vóór de uitgaaf ter hand gesteld, aan de Godgeleerde faculteit te Leiden, met verzoek het boek te visiteeren en examineeren, en, zoo haast doenlijk, te doen toekomen advies, of het met goede stichting door den druk kon worden algemeen gemaakt. Enkele dagen daarna antwoordde prof. JOHANNES COCCEJUS, namens de faculteit, dat het werk „naar de materie der tractaten, welgeleerdelijk, duidelijk en stichtelijk gedaan was." In 1661 verscheen te Amsterdam een tweede, zeer vermeerderde druk, onder den titel: *Oeconomia Christiana, of Christelijke huishoudinge, vervat in twee boeken, tot bevordering van de oefeningen der ware godtsaligheidt in bijsondere huysgezinnen, naar den regel van het suyvere woordt Godts.* WITTEWRONGEL ijverde daarin tegen het tooneel, maar vooral tegen het brengen van gewijde stoffen op de planken, en had daarbij het oog op VONDEL, als TERTULLUS aangewezen, en diens in 1654 uitgegeven treurspel LUCIFER, waarvan de opvoering door de Amsterdamsche predikanten, zeker in den geest van de overgroote meerderheid der gemeente, werd tegengehouden.

De groote dichter, die van zijn vromen Zeeuwschen vriend pater LEONARDUS MARIUS met diens kerkleer wel wat bezadigdheid had kunnen overnemen, en die misschien wel reden had om niet gaarne van een Christelijke huishouding te hooren, schreef, behalve zijn *Tooneelschild of pleitrede*, een schimpvers „op den trompetter van de Zeeuwen, die tergde een nest vol spreeuwen," en voegde bovendien in zijn *Uitvaert van* ORFEUS eenige onhebbelijke regels op „een zeeslang, wit van tong, die zich wrong, en wel gaapte maar niet beet," een woordspeling, waarmede de schrijver meer zijn eigen naam dan dien van den aangeduiden dominee bezoedelde. Bij de inwijding van het Diaconiehuis te Amsterdam in 1657 werd de kerkelijke rede door WITTEWRONGEL gehouden. Hij heeft twee zonen nagelaten: CHRISTIAAN, die predikant is geweest te Renesse, waar hij stond, toen hij in 1656 in een geschrift het stelsel van den streng rechtzinnigen professor ANDREAS ESSENIUS (1618 tot 1677) verdedigde. Later is hij predikant in Den Briel geweest en aldaar overleden. De jongste zoon PETRUS WITTEWRONGEL is predikant geweest te Brakel en te Leerdam. Een portret van den Amsterdamschen predikant, aetatis 41, werd in 1650 door H. MAYER gegraveerd, en met een bijschrift voorzien door den rijmlustigen voorzanger en krankbezoeker der Amsterdamsche Nieuwekerk HERMAN FREDERIK WATERLOOS.

In de collectie is een brief van gecommitteerden uit de Noord- en Zuid-Hollandsche Synode dd. 27 Maart 1641, over de revisie te Leiden der papieren van de Nationale Synode van 1618, geschreven aan MAXIMILIAAN TEELING en de Classis van Walcheren, en geteekend door PETRUS WITTEWRONGEL als voorzitter en DION. SPRANKHUYSEN, HERM. VOGELIUS, JOH. SPILJARDUS, SAMUEL CABELJAUW en JOHANNES BOCARDUS als leden.

WOLTERINK (WILHELMUS NICOLAAS). Geboren te Nieuweuzen in Overijsel den 7 October 1833 uit HENDRIK JAN

WOLTERINK, predikant aldaar 1814 tot 1863, en GESIENA COSTER. Hij ontving zijne opleiding te Zwolle, en studeerde te Utrecht van 1854 tot 1859. In het volgend jaar werd hij beroepen tot predikant te Sir Jansland (Duiveland), en in October 1874 vertrok hij naar Wijk aan zee; in 1879 naar Zwartewaal; in 1881 naar 's-Gravenmoer en in Juni 1885 naar Westervoort, waar hij nog werkzaam is. Van 1860 tot 1886 was hij gehuwd met MARIA CORNELIA, dochter van GERARD VERRIJN STUART, med. doctor te Amsterdam en MARIA CORNELIA WILD, waaruit een zoon H. J. M. WOLTERINK en eene dochter MARIA C W. WOLTERINK, beiden te Sir Jansland geboren.

Meer bekend dan door enkele theologische brochuren en een onderwijsboekje in de kerkgeschiedenis, werd hij door historisch romantische verhalen, welke eerst verschenen in *Nederland*, *Europa* en *Vesta* en later in twee bundels te Dordrecht uitgegeven. De eerste verzameling verscheen onder den titel: *Uit den Geuzentijd* in 1869 en werd tweemalen herdrukt; de tweede *In vuur en stormwind* zag in 1879 het licht. De meeste dezer verhalen verplaatsen in Zeeland, tijdens het begin van den opstand tegen Spanje. In zijne *Potloodschetsen uit het land van Zierikzee*, Dordrecht 1870, wordt het leven geteekend der plattelandsbevolking in Schouwen en Duiveland. In *Los en vast* gaf de schrijver onder den titel: *Aan den dijk gezet* een levensoverzicht van een Zeeuwschen koewachter. In *Eigen Haard* schetste hij een ontmoeting van een Zeeuwschen bakenmeester en in *De Tijdstroom* gaf hij eene beschrijving van *Het strandrijden in Schouwen.* In 1880 zag onder zijn toezicht het licht: *Alle de werken van* JACOB CATS, 4° met pl. De overige geschriften die WOLTERINK uitgaf, hebben geen betrekking op Zeeland.

WOORDT JANSZ. (ANTONIE VAN DER). Deze dichter werd geboren te Vlissingen den 3 November 1769 uit JAN VAN DER WOORDT en JOZINA WOUTERSEN Zijn vader, een aan-

zienlijk koopman was tevens een vurig patriot, „een fier vaderlander wars van slavenboeien.” Daarom had hij een zijner schepen, gevoerd door kapitein CORNELIS MINLUST, genoemd „De Gulden Vrijheid,” en op den spiegel prijkte waarschijnlijk zijn sprekend geslachtswapen: een gouden bijbel in een rood veld. Dat vaartuig deed menige reis naar de kust van Guinea om een lading „kroesvee” van daar naar West-Indië over te brengen, een opmerkelijk blijk van zonderlinge opvatting van vrijheid en menschenwaarde. De jonge ANTONIE ontving eene goede opvoeding en was bestemd om, na eene Fransche kostschool bezocht en zijn blik door reizen verruimd te hebben, op kantoor te komen. Hij gevoelde echter geen neiging voor de negotie, en de jongeling, die reeds vroeg „waarheid en vrijheid” tot levensleus koos, werd waarschijnlijk door den handel in slaven afgestooten. Hij besloot dus te studeeren, bezocht de Latijnsche school zijner vaderstad en vond in den fijn beschaafden en geleerden rector HENDRIK VAN ROYEN een vaderlijken vriend. Toen patriotten en oranjeklanten te Vlissingen elkander het leven verbitterden en het in 1787 tot een openbare scheuring kwam, besloot JAN VAN DER WOORDT het kantoor naar Amsterdam te verplaatsen. De zoon bezocht het Athenaeum in de nieuwe woonplaats en ging daarna te Leiden studeeren, waar hij in Juni 1791 tot doctor in de rechten werd bevorderd. Hij vestigde zich als advocaat te Amsterdam, doch kreeg, door een val met zijn paard, een ongeluk, waaraan de veelbelovende jonge man, na veel lijden op den 24 September 1794 overleed.

VAN DER WOORDT was een zeer begaafd man. Zijn vriend HENDRIK VAN ROYEN, die hem in 1812 in het Zeeuwsch genootschap herdacht, noemt hem „een verlicht wijsgeer, een goed burger, een warm vriend en een edel mensch.” BELLAMY, KANTELAAR, OCKERSE en anderen prijzen zijne rijmlooze verzen, MAURITS CORNELIS VAN HALL en ADAM SIMONS hielden lofredenen op den vroeg gestorven en zooveel belovenden dichter, die door jhr. F. H. A. J. STRICK VAN

LINSCHOTEN in een grafdicht de Vlissingsche HÖLTY wordt genoemd. Reeds als kind maakte VAN DER WOORDT gedichten en hij was pas elf jaren oud, toen zijn vader van hem een lijkzang liet drukken op het overlijden van CLAUDE DU CHUY, burgemeester te Vlissingen. (Provinciale bibliotheek van Zeeland). Later gaf de bescheiden man niet gaarne gedichten in het licht. Tijdens zijn laatste ziekte verzamelde hij echter enkele zijner werken, die door zijn vriend CASPAR JOHAN WENCKEBACH voor de pers werden gereed gemaakt, en in 1795 als eene gedachtenis aan bekenden werden uitgereikt. Meermalen werd de wensch uitgesproken, dat die weinig verspreide editie in folio door een algemeene uitgaaf zou worden gevolgd. In 1829 werden door bezorging van P. G. WITSEN GEYSBEEK, die VAN DER WOORDT zeer hoog stelde, de *Gedichten* herdrukt en in 1843 verscheen een nieuwe uitgaaf te 's-Gravenhage, waarbij een levensbericht en een silhouet. In de *Zelandia illustrata* is eene dergelijke afbeelding, alsmede een gedenkteeken door J. H. REYGERS in 1820 in Oost-Indische inkt geteekend, en met een Latijnsch opschrift voorzien. B. PH. DE KANTER wijdde aan zijn land- en kunstgenoot in den *Zeeuwschen Volksalmanak voor* 1840 een waardeerend gedicht.

WORST (EWOUD PIETERSZOON). Onder de meest geachte burgers van Vlissingen behoorde omstreeks 1560 EWOUD PIETERSE, zooals de eenvoudige, eerlijke kapitein WORST meestal werd genoemd. Van zijne jeugd af aan had hij ter zee gevaren, en wel het laatst voor den aanzienlijken koopman GILLIS VAN EICHELBERG gezegd HOOFTMAN te Antwerpen. (*Navorscher* 1857). Evenals ieder rechtgeaard Vlissinger, had hij een ingeboren afkeer van de maranen, minder uit staatkundige of kerkelijke overwegingen, dan wel omdat het ras hem tegenstond en zeker zag hij niet zonder ergernis hoe er van die natie zich velen in Vlissingen en nog meer in Middelburg hadden gevestigd en daar tot aanzien waren gekomen.

Kapitein Ewoud deelde in de onrust te Vlissingen, toen de Italiaan Scipio Hampi door Alba naar die stad werd gezonden om de plaats te bevestigen, want hij had zeker wel eens bij zich zelf gedacht, dat de hooggeroemde veldheer zich tot dien tijd toe in de Nederlanden meer beúl dan krijgsoverste betoonde, en dat een simpel musketier zich zou geschaamd hebben over het verwaarloozen der sterkste punten van een zoo gewichtig eiland. (*Memorie van* Roger Williams). Toen op den 6 April 1572 de foeriers te Vlissingen kwamen om voor drie vendels soldaten kwartier te maken, trachtte Worst zeker den opgewonden volkshoop niet te sussen, die dreigend voor het stadhuis samenliep, en op dien Paaschmorgen in de kerk zelfs, door den parochiepriester nog gewaarschuwd was voor de lagen der Spanjaarden (Brahé, bladz. 31). Daar ging het gerucht, dat Jan en alle man (Jan Alleman) zich wapenen ging, en onze kapitein was waarschijnlijk wel onder degenen, die den weg naar het kruithuis wezen, en het geladen geschut op de wallen naar de naderende schepen richtten. De gouverneur van Zeeland, Antonie van Bourgondië, heer van Wacken, die te Middelburg uit de kerk was gehaald, bevreesd voor eene uitbarsting, gaf bevel dat de schepen naar Bergen-op-Zoom zouden terugkeeren. De burgerij weigerde echter halsstarrig later bezetting in te nemen, en zestig Walen, die er nog van het naar Utrecht vertrokken garnizoen gebleven waren, werden ontwapend, ter stad uitgezet, en hun gelegenheid verschaft om de Schelde over te steken. Minder goed trof het den opperkrijgsbouwmeester Don Pedro Alvarez Pacheco, die door Alba was gezonden om Walcheren te verkennen en te versterken, en uit Deventer kwam, waar hij zich door terechtstellingen had gehaat gemaakt. Toen deze den volgenden dag, onbewust van het gebeurde, naar Vlissingen kwam, voeren hem eenige gewapende booten tegemoet en na de weigering om de Spaansche vlag te strijken, werd de bemanning gevangen naar de stad gevoerd. Volgens het verhaal van Roger Williams, zou Worst den ingenieur

hebben aangegrepen zeggende „Schele Spanjaard, ge hebt meer bevelen dan ge ons toont," en het bleek later dan ook werkelijk, dat hij proscriptielijsten bij zich had, waarop de gouverneur SMIT heer van Baarland, WORST zelf en andere aanzienlijke en verdachte personen voorkwamen. De tusschenkomst van hopman JACOB SYMENS DE RYK, die na de verovering van Den Briel, over Engeland naar Vlissingen was gekomen, kon zelfs PACHECO niet redden. Den 8 Mei werden de twee met hem gevangen edelen opgeknoopt, en hij zelf den volgenden dag terechtgesteld. (*Navorscher* 1857).

Zoo was Vlissingen gaandeweg geheel gekomen aan de zijde van den opstand. EWOUD PIETERSZ. WORST werd tot admiraal aangesteld, en had enkele maanden later het bevel over honderd vijftig wel gewapende vaartuigen om den vijand op de Schelde afbreuk te doen. Hij zelf liet de geuzenvlag waaien van een groot en sterk schip door zijn ouden patroon te Antwerpen voor de zaak der vrijheid beschikbaar gesteld. Een aantal heldenfeiten in dat gedenkwaardige jaar zijn van dezen kloeken zeeman geboekt, en tijdgenooten getuigen, dat zijn naam alleen de vijanden reeds sidderen deed.

De aanvoerders in het begin van den vrijheidskamp hadden een uitputtend leven, wat ook portretten uit dien tijd bevestigen en slechts enkele buitengemeen krachtige gestellen konden weerstand bieden aan de overspanning van den geest en de afmatting van het lichaam door de ongemakken van den woesten krijg. Ook de admiraal EWOUD Pz. WORST werd in het voorjaar van 1573 op het ziekbed geworpen, en hij stierf aan uitputting en koorts in het laatst van April of in het begin van Mei. Van hem wordt verzekerd, dat hij was een ervaren en deugdzaam scheepsbevelhebber, wars van trotschheid en gierigheid, even gevreesd door de vijanden, als bemind door zijn scheepsvolk en een oprecht voorstander der vrijheid van het vaderland.

WULFFAERT (ADRIAAN), ook WULPHAERT, werd geboren

te Goes den 3 September 1804 uit Jacobus en Jacoba Sampon (Sampson), eenvoudige Roomsch-Katholieke burgerlieden. Hij ontving zijne eerste opleiding in zijne geboortestad en zou voor huisschilder zijn opgeleid, doch toonde zooveel aanleg voor teekenen, dat zijn ouders oordeelden dat er een kunstschilder in den jongen zat. Op zijn twaalfde jaar werd hij naar Brugge gezonden, waar hij onder de leiding kwam van den schilder Ducq en tegelijk de lessen op de academie bijwoonde, waar hij meer dan eens prijzen behaalde. In 1829 ging Wulffaert naar Parijs, doch keerde reeds in 't volgend jaar naar Gent terug, waar hij in 1832 op de tentoonstelling den hoogsten prijs kreeg voor zijne schilderij Venus door Mars getroost bij het graf van Adonis. Op de Tentoonstelling te Brussel in 1835 trokken vier zijner kunstwerken bijzonder de aandacht zijnde: de Rust, het Ontwaken, de Schipbreuk en een Landelijk feest in Zeeland, (Museum te Brussel), voor welke inzending de Maatschappij van Schoone kunsten hem eene vereerende onderscheiding toekende. In 1839 was van hem op de tentoonstelling in Den Haag een groot doek voorstellende het sneuvelen van den admiraal de Ruyter, welk schilderstuk werd aangekocht door den Prins van Oranje, die het als Koning Willem II schonk aan het Instituut van Marine te Medemblik, uit erkentelijkheid voor de medewerking der adelborsten aan de zoogenoemde vrijwillige leening. Prinses Marianne der Nederlanden kocht de schilderij: Slapen en Waken, en in het museum te Gent is een schilderij de Zoogbroeders (1838) dat in der tijd zeer werd geroemd, en met een stuk: Hagar in de woestijn en: De verwoesting, op de Tentoonstelling te Antwerpen in 1837 de aandacht had getrokken. In een aantal kerken worden kunstwerken van dezen meester gevonden o. a. in de kerk te Meenen, een tafereel uit het leven van St. Vaast, en in die van Westkerke uit het leven van St. Omer, den patroon dier gemeente. Aan de Roomsche kerk te Goes schonk Wulffaert een paar kolossale schilderijen voorstellende: De

Heiland in den hof van Gethsemane door een engel vertroost, en: De Heilige Maagd de bijstand der Christenen en de troost der bedroefden. Deze schilder was eerst te Brugge gevestigd, waar hij in den echt trad met CLARA JOANNA ROOMAN (elders CLARA MARIA JOANNA THERESIA of CLARA THERESIA FERNANDINE) een verdienstelijke schilderes, overleden te Namen in April 1867. Van 1840 tot 1842 woonde hij te Antwerpen, en vervolgens te Gent, waar hij grondeigenaar was, en na lang ziek geweest te zijn op den 26 Februari 1873 overleden is. Hij had een schoonzoon THEOPHIEL HUYTENS grondeigenaar te Lovendegem, die schilderijen van hem bezat. WULFFAERT was een kunstschilder, die in zijn tijd veel opgang maakte, doch wiens roem vermoedelijk niet duurzaam zal wezen. Zijn teekening is zuiver en klassiek, maar het koloriet is minder aantrekkelijk. De jonge vrouwen en mollige kinderen, die hij natuurlijk wist voor te stellen, bezorgden hem menigmalen de gunst van het publiek.

WYBO (JOHANNES). Van dit geslacht bezat de heer P. J. MACARÉ eene uitvoerige genealogie. In de vierde generatie kwam voor JOHANNES WYBO geboren te Middelburg in Juli 1705 (gedoopt 5 Juli) uit ANTHONIE WYBO, een welgesteld koopman in de Langedelft, en MARIA NOLST. Hij had meer lust om in de rechten te gaan studeeren dan in den handel en vertrok, na de scholen te Middelburg te hebben bezocht, in September 1724 naar de academie te Utrecht. Nadat hij in April 1728 een belangrijke rechtsgeleerde verhandeling had geschreven, promoveerde hij in October 1729 op eene dissertatie: TRIBONIANUS *ab emblemationibus* WISSENBACHII *liberatus*, welke in 1736 door hem zelf verbeterd en merkelijk vermeerderd, tegelijk met WISSENBACHII *emblemata* door HEINECCIUS opnieuw uitgegeven is Hij vestigde zich als advocaat in Den Haag, waar hij spoedig in rechterlijke betrekkingen kwam en opklom tot fiscaal der Generaliteit, alsmede van den Hoogen Krijgsraad, en Procureur-generaal

van den Hove van Holland, Zeeland en West-Friesland, welke ambten hij tot zijn overlijden op den 30 November 1761 heeft bekleed. In 1732 zag van hem te Leiden het licht: *De interrogationibus in Jure*, opgedragen aan den raadpensionaris van Zeeland mr. WILHEM VAN CITTERS. Enkele Latijnsche brieven van hem zijn opgenomen in *Nov. syll. Epistolae* dl. I. Mr. J. WYBO was gehuwd in 1743 met ELISABETH JOHANNA CANZIUS (overleden 1752), eene dochter van JAN PIETER CANZIUS predikant te Amsterdam, en als weduwnaar met ANNA MARIA VAN DEN BERGEN uit Haarlem. Uit het eerste huwelijk kwamen voort: mr. ANTONIE PIETER WYBO (geboren in 1744) in Den Haag, raadsheer in het Hof van Holland enz., ongehuwd te Middelburg overleden den 7 November 1775; mr. JAN CANZIUS WYBO, geboren in Den Haag in 1752, schreef in 1774 eene dissertatie *De balaenarum piscatu*. Hij vestigde zich als advocaat te Goes, doch overleed reeds den 28 Augustus 1775 ongehuwd te Middelburg. Van de dochters trouwde MARIA CATHARINA WYBO (geboren in 1745), in 1763 met mr. EGBERT PHILIP VAN VISVLIET en ANNA ELISABETH WYBO (geboren in 1737), in 1792 met mr. PAUL HURGRONJE.

WYNGAARDEN (OEM BRUYNINCK heer van). Het geslacht behoorde onder de oude en edele familiën van Holland, gelijk blijkt uit de genealogie in VAN LEEUWEN, *Batav. illustr.* BRUYNINCK wordt door WILLEM TE WATER onder de edelen van Zeeland gerekend, omdat hij in die provincie geboren, gehuwd en beambt was (*Archief Zeeuwsch genootschap* dl. I). Hij was een zoon van HENDRIK (OEM) VAN WYNGAARDEN en ERMINGARD SPRUYT VAN CRIEKENBEEK, en zag in 1530 het levenslicht. Hij behoorde onder de trouwste aanhangers der Roomsche kerk en was een ijverig dienaar van den Spaanschen Koning, evenals HIERONIMUS (VAN TUYLL) VAN SEROOSKERKE met wiens dochter MARIA (overleden 1603) hij gehuwd was, en die waarschijnlijk daarom het ambt van

Rentmeester-Beooster-Schelde in 1564 aan hem overdroeg. Bij de omkeering van het Staatsbestuur werd hij in 1578 van zijn post ontslagen, doch vertoefde nog menigmalen in Zeeland o. a. in de heerlijkheid Westkerke hem van zijne echtgenoote aangekomen, en in 1604 op het kasteel Popkensburg bij PHILIBERT VAN TUYLL VAN SEROOSKERKE. BRUYNINK is in 1605 te Schoonhoven overleden. Volgens WILLEM TE WATER was deze edelman zeer ervaren in alles, wat met de geschiedenis van Zeeland in verband stond, maar vooral geleerd en schrander in de kennis der ontwikkeling van de leenrechten, zoodat hij menigmalen, ook nadat hij van zijne ambten ontslagen was, geraadpleegd werd over dubbelzinnigheden en zwarigheden daarin voorkomende; terwijl zijne adviezen zóó gegrond werden beschouwd, dat zij achter de *Ampliatiën en bijvoegingen op de Keure van Zeeland* werden gedrukt.

WYNPERSSE (VAN DE). DIONYSIUS VAN DE WYNPERSSE werd geboren te Middelburg den 18 Maart 1724 en was de jongste der elf kinderen van JACOBUS VAN DE WYNPERSSE koopman aldaar (overleden 1742) en AGNETTA HULSIUS, wier vader ANTONIE de jongste zoon was van den hoogleeraar ANTHONIE HULSIUS te Leiden. Op de Latijnsche school in zijne geboortestad was DIONYSIUS eene der meestbelovende leerlingen Hij verliet die school met het voordragen van een gedicht *In laudem Medioburgi* en ging in 1741 te Utrecht studeeren, waar hij, behalve de godgeleerdheid, ook de wijsbegeerte beoefende, en in 1745 meester werd in de vrije kunsten en doctor in de philosophie na het verdedigen eener dissertatie *De legum Dei physicarum harmonia*, na reeds twee jaren vroeger eene verhandeling: *De libertinismo* in het openbaar te hebben verdedigd. Van Utrecht vertrok hij naar Leiden, waar hij nog twee jaren vertoefde. In 1749 werd hij predikant te Baarland en in 1750 te Zierikzee, van waar hij twee jaren later tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te

Groningen beroepen werd, waar de senaat hem eershalve tot doctor in de theologie benoemde. De geleerde man maakte daar zooveel opgang, dat er uit alle oorden des lands jonge lieden naar Groningen kwamen om zijne lessen bij te wonen, en met leedwezen zag men den geëerden professor vertrekken, toen hij in 1769 beroepen werd tot hoogleeraar in de wijsbegeerte, wis- en sterrekunde te Leiden. Hier bleef hij werkzaam tot 1805, toen hem een eervolle rust werd geschonken. In Februari 1808 werd hij door een beroerte getroffen, die wel geen dadelijke doodelijke gevolgen had, maar echter zwakheid en waterzucht veroorzaakte, waaraan hij den 8 October van dat jaar overleed.

Dionysius van de Wynpersse was een uitstekend man, die aan een helder hoofd en een warm hart, een echt godsdienstigen zin paarde, wat nog in hoogen ouderdom uitkwam, toen, door het springen van het kruitschip te Leiden, zijne woning werd vernield en hij slechts met moeite door zijn zoon van onder de puinhoopen werd gered. Over onderscheiden wetenschappen heeft hij veel geschreven. Zoo werd hem in 1771 door de Staten opgedragen om met zijn ambtgenoot Allemand, de voorstellen te beoordeelen gedaan tot beteugeling van het Haarlemmermeer en zes jaren later werd zijn raad gevraagd over de verlanding van het IJ voor Amsterdam. Zijn uitmuntend kabinet van naturaliën gaf hem aanleiding tot schrijven over een zeldzamen steen daarin voorkomende, en tot een verhandeling over natief ijzer uit het Latijn vertaald in de *Natuurkundige verhandelingen* en in de *Werken van het Bataafsch genootschap.* Zijn *Betoog der ware en eeuwige Godheid van den Heere* Jezus Christus *tegen hedendaagsche bestrijdingen* werd in 1794 door het Haagsch genootschap met goud bekroond. Nog in 1805 schreef de meer dan tachtigjarige grijsaard: *Eenige bespiegelingen over de* Kantiaansche *wijsbegeerte door* Eclecticus, zóó scherpzinnig, dat niemand onder dat pseudoniem den grijzen hoogleeraar vermoedde. Aan het Zeeuwsch genootschap, waarvan hij

reeds vroeg lid was, legateerde hij een som van vijfhonderd gulden, alsmede een zeldzamen steen, lapis mutabilis, uit zijn kabinet (*Not. Nov.* 1808). In de collectie komen brieven van hem voor.

Uit zijn huwelijk in 1751 met ANNA DIDERICA THIENS (overleden in 1794), werd den 11 Augustus 1758 te Groningen geboren SAMUEL JOHANNES VAN DE WYNPERSSE, die predikant te Amsterdam is geweest en later hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte te Leiden. Hij overleed in 1842. De tweede zoon van DIONYSIUS was JACOBUS THIENS VAN DE WYNPERSSE, een kundig geneesheer, die echter in de kracht des levens overleed; de derde, JOHANNES HULSIUS VAN DE WYNPERSSE, overleed in 1810 als predikant in Den Haag. Zie de door B. GLASIUS aangehaalde werken.

XIMERIUS of XIMENIUS. Van het geslacht XIMENES uit Castilië woonden in het begin der zestiende eeuw eenige aanzienlijke kooplieden te Middelburg, waar zij gewoonlijk SEMEINSE of SIMEYNS werden genoemd. Don ALONZO XIMENES woonde om den hoek van de Gist- of Heilige-Geeststraat en toen Keizer KAREL in Mei 1515 in Middelburg feestelijk ontvangen werd, hadden 's koopmans landgenooten uit Andalusië, vóór de woning een stelling of schavot opgeslagen, dat des avonds door torken (toortsen) verlicht werd, en waarop uit twee (goten) fonteinen roode en witte wijn vloeide, waaruit de voorbijgangers zich verkwikken konden. Toen PIETER, een zoon van dezen koopman in 1532 trouwde, schonk de stedelijke regeering voor de bruiloft een kalf en twee schapen, alsmede een Dordrechtsch aam rijnwijn. ISABELLA XIMENES (de Leon), die twee jaren vroeger gehuwd was met Don PEDRO DE HINIOSA, in 1530 schepen en raad te Middelburg, was waarschijnlijk een zuster van den bruidegom. Wellicht was deze bruidegom dezelfde als de bekende geleerde van dien naam, en werd dit huwelijk door den dood spoedig ontbonden. PETRUS XIMERIUS werd in 1504 te Middelburg geboren, en reeds als knaap naar Spanje gezonden, onder de leiding van

den bisschop van Salamanca, die waarschijnlijk familie van hem was. Na hier verder opgeleid te zijn, bezocht hij de hoogescholen te Bologna, te Padua, te Rome, te Parijs en te Leuven. Omstreeks 1555 vestigde de in godgeleerdheid en wijsbegeerte beroemde man zich op aandringen van zijn vriend den bisschop van Luik in die stad en toen deze kerkvorst overleden was en de Nederlandsche troebelen het land in rumoer brachten, week de rustlievende geleerde naar Keulen, waar hij openbare voorlezingen over de zedekunde hield, en in Juli van het jaar 1595 overleed. Zijn belangrijkste werk *Demonstrationes Christianae Catholicae Veritatis*, te Leuven begonnen en te Keulen voltooid, zond hij aan LEVINUS TORRENTIUS bisschop te Antwerpen, waar het in een der Jezuietenkloosters bewaard wordt. Naar het lichaam was hij een echte Spanjaard, „een gele dwerg," zooals de stoere Zeeuwen de sinjoors scholden, maar naar den geest was hij een reus, gelijk blijkt uit het puntdichtje van C. UTENHOVE:

> *Exiguo magnam virtutem corpore claudi,*
> XIMENIUS *parvo corpore testis erit.*

Men zie over hem P. DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*, 2e druk en de daar aangehaalde schrijvers.

YAIR (JAMES). Toen in Januari 1444 WOLFERD VAN BORSSELE in het huwelijk trad met de koninklijke Prinses MARIA, zuster van den Schotschen Koning JACOBUS DEN EERSTEN, heeft die verbintenis medegewerkt, om den zoogenoemden Schotschen stapel, of het privilege van den uitsluitenden handel op Schotland, vooral in wol, uit Brugge naar Veere te doen verleggen, wat den handelsbloei dier kleine Zeeuwsche stad niet weinig heeft bevorderd. Onderscheiden groote koopsteden, zooals Antwerpen, Rotterdam en Middelburg, hebben meer dan eens pogingen gedaan om zich daarvan meester te maken, en zelfs werd een tijdlang, van 1572 tot 1578, de Stapel weder naar Brugge verlegd, doch de Schotsche kooplieden konden hun oude liefde niet vergeten en keerden naar

het voor hen zoo uitnemend gelegen Veere terug, waar sedert laatstgenoemd jaar de overeenkomsten tusschen de Koninklijke steden (Royal Boroughs) van Schotland en de Regeering van Veere, met goedkeuring van den Markies, meermalen werden vernieuwd. Met de omwenteling van 1795 is dat alles echter vervallen. De Schotsche kooplieden genoten te Veere vele voorrechten; kozen onderling een Conservator om hun rechten te handhaven en voorkomende oneenigheden te beslechten, en die tevens voorzitter was eener rechtbank, waarin alle civiele en crimineele zaken werden behandeld, daar de Schotten te Veere naar de wetten van hun land werden geregeerd. Toen er in 1612 sprake was om den Stapel te verplaatsen, stond de stadsregeering in 1613 een ruime fraaie woning in de Wijngaardstraat aan de kooplieden af, in welk Schotsche huis de Court zitting hield en andere bijeenkomsten plaats hadden. Een gedeelte der Kleine kerk werd sedert 1614 voor de godsdienstoefening der Schotten gebezigd. De gemeente had daar een Presbyteriaansch predikant, die onder de Synode van Schotland stond en wiens beroep door den kerkeraad, bestaande uit twee ouderlingen en twee diakenen, door de Schotsche kerkvergadering moest worden goedgekeurd. Velen dier Schotten burgerden zich te Veere in, en eenige familienamen in Zeeland herinneren nog aan hun verblijf. Door huwelijksverbintenissen hebben zij ook een onmiskenbaren en zeker niet ongunstigen invloed uitgeoefend. Zoo was de bekwame Raadpensionaris van Zeeland Johan Marinus Chalmers, een zoon van John Chalmers, predikant bij de Schotsche gemeente te Veere. Zijn opvolger James Yair was een niet minder kundig man, en prof. te Water teekende van hem op, dat hij iemand was van buitengewone geleerdheid, niet alleen in zijn vak, maar ook in geschiedenis en letterkunde en wiskunstige wetenschappen. In 1761 gaf hij te Middelburg bij Taillefert uit: *Kerkrede uitgesproken in de Engelsche kerk te Middelburg den 6 September* 1761, *toen het orgel voor de eerste maal onder het kerkgezang speelde*, in het Engelsch en Neder-

landsch over elkander gedrukt in 55 bladz. 8°, welke toespraak gunstig in de *Letteroefeningen* voor 1761 beoordeeld werd. Van meer belang is echter zijn werk: *An account of the Scotch trade in the Netherlands and the Staple port in Campvere*, London 1776. JAMES YAIR overleed, volgens de opgaaf van JACOBUS ERMERINS in *Zeeuwsche Oudheden* den 23 April 1784.

YPEY (ANNAEUS). Deze godgeleerde werd geboren te Leeuwarden den 27 September 1760. Hij studeerde met grooten lof te Franeker en werd in 1784 predikant te Jutrijp c. a. Vier jaren daarna vertrok hij naar Suawoude en in 1790 naar Oenkerk. Een beroep naar Grijpskerke in Walcheren werd in 1793 door hem aangenomen, en in het volgend jaar zou hij naar Sas van Gent zijn vertrokken, doch door de komst der Fransche legers, was kerk en pastorie aldaar onbruikbaar geworden. YPEY ging toen in Middelburg wonen, leefde daar stil en afgetrokken, en wijdde zich geheel aan de studie. In het begin van 1796 werd hij als predikant beroepen te Eeten-en-Drongelen in Noord-Brabant, en van daar vertrok hij in 1799 als hoogleeraar naar Harderwijk. Bij de opheffing dier academie in 1812 werd hij benoemd tot professor te Groningen, waar hij in 1831 emeritus werd en den 5 April 1837 overleed.

YPEY is nooit gehuwd geweest, doch vond een trouwe gezellin en verzorgster in zijne zuster ANNA. Niet alleen als godgeleerde, maar ook als taalkundige was deze veelwetende kamergeleerde zeer verdienstelijk. Vgl. B. GLASIUS en de daar genoemde schrijvers.

YSSELSTEYN (VAN). Volgens overlevering zou het geslacht uit de zuidelijke Nederlanden afkomstig zijn, maar familiegeschiedenissen kunnen soms verwonderlijk dwalen en de ondervinding leert hoe menigmaal aanbehuwde geslachten met de familie zelf worden verward. Eerder zou ik aan een Noord-Nederlandsche afkomst denken, en aan een bij de rivier den IJsel gebouwd steenen huis, waarnaar ook de stad

IJsselsteijn werd genoemd. In 1595 werd JACQUES VAN YSSELSTEYN poorter te Zierikzee. Uit hem kwam voort in de zeventiende eeuw eene welgestelde handelsfamilie. Sr. NICOLAAS VAN YSSELSTEYN was in 1688 aldaar makelaar, en met geldelijk beheer belast voor SARA VAN YSSELSTEYN JACQUESDOCHTER en weduwe van JACOB DAEMS, baljuw van St. Annaland. In de achttiende eeuw komen leden der familie in de regeering voor en in militaire betrekkingen. NICOLAAS VAN YSSELSTEYN, overleden in 1765, was kolonel en commandant van Yzendijke en JAN VAN YSSELSTEYN was van 1775 tot 1800 Rentmeester Beooster-Schelde. (Vgl. genealogie in het *Wapenboek* door A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN).

JAN LEONARD CHANFLEURY VAN YSSELSTEYN werd geboren te Zierikzee den 8 April 1819, uit mr. NICOLAAS GILLIS VAN YSSELSTEYN (1787—1831) en CORNELIA ANTOINETTA ERMERINS (1792—1881). Hij kreeg den naam van CHANFLEURY naar eene uit Leiden afkomstige nicht CATHARINA JACOBA CHANFLEURY, echtgenoote van mr. LEONARD VAN YSSELSTEYN (1739—1805). Hij ging te Groningen in de geneeskunde studeeren en promoveerde in 1844 met eene dissertatie *De nonnullis morbis, qui se excludere ferentur.* Zijne buitengemeene talenten werden gewaardeerd door eene benoeming tot hoogleeraar te Amsterdam, waar hij tot 1889 werkzaam bleef. Hij is in 1867 gehuwd met CORNELIA JOHANNA EGTER te Zierikzee en woont thans te Baarn. Hij heeft uitgegeven: *Het toezicht op de prostitutie uit een hygienisch oogpunt beschouwd*, Amsterdam 1880.

Mr. NICOLAAS JAN VAN YSSELSTEYN werd geboren te Goes den 10 September 1834, waar zijn vader mr. GILLIS VAN YSSELSTEYN, later raadsheer in het Hof van Zeeland en vervolgens in den Hoogen Raad toen lid van de rechtbank was. Van 1852 tot 1857 studeerde hij te Leiden en promoveerde in de letteren en de rechten. Hij werd ambtenaar bij het ministerie van binnenlandsche zaken; en is sedert Juni 1870 hoofd-commies bij het ministerie van waterstaat, handel en nijverheid Be-

halve opstellen in de *Nieuwe bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en wetgeving* en in het *Handboek der openbare gezondheidsleer van dr.* ALI COHEN gaf hij uit zijne beide doctorale proefschriften: *De Fransche protestanten en de Nederlandsche republiek in* 1625, Leiden 1857. — *Over den invloed der kerkelijke wetgeving der middeleeuwen op den rechtstoestand in Nederland*, Leiden 1857.

YVON (PIERRE). Geboren te Montauban in 1640. Hij was nog een kind, toen JEAN DE LABADIE daar in October 1650 tot de Hervormden overging, maar schijnt toch reeds vroeg getroffen te zijn door de beschouwingen van dien predikant over de kerkleer. Hij volgde, na te Genève zijne godgeleerde studiën voltooid te hebben, zijn vriend naar het buitenland en kwam te Middelburg, waar DE LABADIE in 1666 door de Waalsche gemeente tot predikant was beroepen en waar hij tot diens helper werd aangesteld. In 1669 werd ook YVON door de Waalsche synode te Dordrecht gehouden, afgezet, en vertrok in Augustus van dat jaar naar Amsterdam, en in 't volgend jaar naar Herford, waar de Paltzische Prinses ELISABETH, abdis der vrije abdij aldaar, en reeds lang met ANNA MARIA VAN SCHURMAN bevriend, aan de Labadisten een schuilplaats had aangeboden. Hier nam de dweepzucht bij de kleine gemeente nog aanmerkelijk toe, gemeenschap van goederen werd wenschelijk geoordeeld, en de leer gepredikt, dat bij het huwelijk als goddelijke instelling en geestelijke vereeniging, geen burgerlijke voorschriften te pas komen, en op zoodanige wijs verbond YVON zich met een der dochters van CORNELIS VAN AARSEN VAN SOMMELSDYK die zich aan deze secte hadden aangesloten. Na den dood van DE LABADIE, den 13 Februari 1674, werd PIERRE YVON het hoofd der Labadistische gemeente, waarmede hij zich op Thetinga-State te Wiewerd in Friesland vestigde, welk huis de genoemde dames VAN AARSEN van hare moeder LOEKE (LUCIA) VAN WALTA hadden geërfd. Hier leefde hij tot 1707. Na zijn dood begon de gemeente nog sterker te verloopen

en twintig jaren later is zij uitgestorven. De vele geschriften van YVON worden opgegeven door B. GLASIUS a. w.

ZACHARIASSEN (JAN). Volgens de overlevering is deze zoon van den bekenden brillenmaker ZACHARIAS JANSEN, zijn vader bij het slijpen der glazen van veel dienst geweest, en de waarnemingen van maan en sterren werden door ZACHARIASSEN aan BOREEL medegedeeld, en door BORELLUS in het werk *De vera telescopii inventione* opgenomen. Sedert hiervoren de uitvinding der verrekijkers besproken is, werd door het Zeeuwsch genootschap uitgegeven een beschouwing over: *Het aandeel van* ZACHARIAS JANSE *in de uitvinding der verrekijkers*, Middelburg 1890. De schrijver dr. H. JAPIKSE, voorzitter des genootschaps, komt tot de slotsom, dat LIPPERHEY beschouwd moet worden als de uitvinder der korte, en ZACHARIAS JANSEN als die der lange verrekijkers; alsmede dat het jaar 1590, op den gedenksteen in den muur der Nieuwe kerk, wel slaat op de uitvinding der microscopen, doch wat de verrekijkers betreft, zou dienen te zijn 1610, 1612 of 1618.

ZANDYK (VAN) zie VAN SANDYCK.

ZEEMAN (CATHARINUS FORANDINUS). Geboren te Numansdorp den 2 November 1828, uit PIETER ZEEMAN (1796– 1872) toen geneesheer aldaar en ELISABETH SUSANNA ZOUTMAAT (1790—1876). Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leiden van 1848 tot 1852 en werd in 1854 predikant te Welsum bij Olst In 1862 ging hij naar Zonnemaire in Schouwen, waar hij nog staat. Meermalen was hij in aanzienlijke kerkelijke besturen. ZEEMAN is in 1861 gehuwd met WILLEMINA WORST Hij schreef *Nederlandsche spreekwijzen, benamingen en volksuitdrukkingen aan den Bijbel ontleend*, Dordrecht 1876, welk verdienstelijk werk bekroond werd door de Hollandsche Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen; in onderscheiden godgeleerde en andere tijdschriften komen bijdragen van hem voor.

ZEEUW (Jacob de) Deze geleerde werd aldus genoemd naar de streek zijner geboorte. Hij leefde in het midden der vijftiende eeuw en verwierf door zijne uitstekende geleerdheid de priesterlijke waardigheid eer hij nog de vereischte jaren had. Hij werd Prior in het nonnenklooster te Bajum in Friesland, doch moest die betrekking opgeven, wegens de vervolging van een ruwen edelman Rembert Gabbinga, die den vromen eenvoudigen priester niet dulden kon. Deze vertrok naar Leuven, waar hij doctor in de rechten werd, en daarna het bestuur kreeg over de kerk te Sexbierum. Vervolgens werd Heer Jacob pastoor te Leeuwarden, waar men een geestelijke begeerde, afkomstig uit een abdij der Premonstreiterorde, waaruit men wellicht zou kunnen besluiten dat hij in het klooster te Middelburg was geweest. Het woelige stadsleven trok den stillen geleerde echter weinig aan, en hij verheugde zich zeker toen hij tot abt van het klooster te Midlum werd gekozen, welk ambt hij vier jaren loffelijk heeft vervuld. Door ouderdom en lichaamszwakte ongeschikt geworden voor deze betrekking, ging hij stil te Medum wonen, waar hij in 1492 overleden is. Zijn stof rust in de abdij te Lidlum. Dit klooster werd in 1572 tijdens de troebelen verwoest en slechts een hooge terp, waaruit steenen doodkisten zijn opgegraven, wijst nog de plaats aan, waar het stond, terwijl een gehucht van enkele woningen den naam bewaart.

Een naamgenoot van dezen priester wordt door Guicciardini vermeld. Deze Jacob de Zeeuw was in de zestiende eeuw rector van het college der Jezuieten te Antwerpen en een geleerd en deugdzaam man.

ZEHENDER (Abraham). Geboren te Bern, was een zeer bekwaam ingenieur, die als officier in een regiment Zwitsers naar de Nederlanden kwam. Hij maakte een aantal kaarten en is vooral bekend door den plattegrond van Middelburg gemaakt in 1739, op last van thesauriers der stad; versierd met twee en dertig wapenschilden van de leden der regeering, welke kaart bij

COVENS en MORTIER te Amsterdam het licht zag. Uit de stadsrekening van genoemd jaar blijkt, dat ZEHENDER voor dien arbeid kreeg een goud horloge, waarop het wapen der stad was gedreven, dat met 85 £ Vl. betaald werd. Toen zijne echtgenoote te Middelburg overleden was, hertrouwde hij met JOHANNA JACOBA DER KINDEREN weduwe van EGBERT VAN VISVLIET (1709—1740), commissaris van het landrecht, waaruit opgemaakt kan worden, dat deze ingenieur in deftige kringen verkeerde.

ZELANDIA (GUILLIELMUS DE) was een zeer geleerd en godvruchtig man. Hij leefde in het laatst der dertiende eeuw en was abt der abdij van Duinen bij Brugge. Vermoedelijk heeft deze kundige Zeeuw, als opperhoofd der rijke abdij, niet weinig invloed gehad op de belangrijke bedijkingen der lage landen aan den linkeroever der breede door slikken meest ondiepe Honte (de Hontenessen). Die inpolderingen hadden vooral plaats, nadat de Utrechtsche bisschop OTTO in 1221 een groot deel der tienden aan die abdij had geschonken, zoodat zij in 1245 bij Zande, Noordhof en Frankendijk reeds 5600 gemeten bedijkte landen en 2402 gemeten schorgronden bezat, alsmede vele slikken en moeren, in wier bezit de abdij door gravin MARGARETA VAN CONSTANTINOPEL (overleden in 1279) bevestigd werd. In 1299 werd de zoogenoemde moer van Hulst door deze geestelijke instelling van de graven GUY en ROBERT van VLAANDEREN gekocht; al welke goederen beheerd werden door rentmeesters, die in de stad Hulst in een zoogenoemd refuge woonden Zie hierover *Zelandia illustrata* dl. II, maar vooral *Chronica et cartularium monasterii de Dunis*, Brugge 1864—1867, 3 dln., 4°. Een JOHANNES DE ZELANDIA was in 1364 een bekwaam rechtsgeleerde (legum doctor) te Utrecht. Van het kapittel van St. Jan aldaar kreeg hij een claustraal huis in gebruik, onder voorwaarde dat hij het kapittel als advocaat zou dienen. Zie S. MULLER Fz. over *Claustraliteit* in de *Verhandelingen der Koninklijke Academie* 1890.

ZIERIKZEE (MARTEN VAN). Deze schilder wordt door GUICCIARDINI onder de Nederlandsche kunstenaars vermeld, en THOMAS VAN ZIERIKZEE was, volgens KRAMM, een verdienstelijk leerling van FRANS HALS. Zooals hiervoren is gezegd, was de beroemde schilder MARINUS VAN REIMERSWAAL of MARYN DE ZEEUW, een zoon van den schilder CLAAS MARINUSZ. VAN ZIERIKZEE. De bloeiende koopstad en de rijke en prachtige St. Lievenskerk gaven aanleiding dat de kunst aldaar niet vergeten werd, en het zou wel kunnen wezen, dat een der genoemde schilders niet vreemd was aan het kunstwerk dat voor enkele jaren weder besproken is geworden. Toen de achttienjarige Hertog PHILIPS DE SCHOONE in 1497, kort na zijn huwelijk met JOHANNA VAN CASTILIË, de stad Zierikzee bezocht, liet hij, als geschenk voor de St. Lievenskerk, een schilderij met deuren en een triptiek vervaardigen. Op die deuren stonden de afbeeldingen van St. MAARTEN, den patroon van het bisdom, en van ST. LIEVEN den beschermheilige van de kerk. Verder vond men op dit stuk de portretten ten voeten uit van den Prins en zijne echtgenoote, en in het middeldeel in twee helften eene afbeelding van het laatste oordeel, alles zoo edel van opvatting en fraai van teekening, dat het op mij een diepen indruk maakte, toen ik het in 1845 voor het eerst zag. Bij de kerkhervorming werd deze schilderij naar het stadhuis overgebracht en voor den schoorsteen in de burgemeesterskamer geplaatst (*Tegenwoordige staat van Zeeland* (1751) bladz. 329) en toen Koning LODEWIJK NAPOLEON in Mei 1809 een zondagsdienst in de Roomsch-Katholieke kerk bijwoonde, aan die gemeente geleend of geschonken, wat niet uit te maken schijnt, om haar bedehuis op te sieren. Daar werd het stuk vergeten; door de kerk als eigendom beschouwd, en omstreeks 1867 met andere schilderijen aan Antwerpsche kunstkoopers voor eenige honderden guldens verkocht, terwijl het niet lang te voren nog op vijfduizend gulden gewaardeerd was. De drieslag werd toen gesloopt; de vleugeldeuren, met een monogram van

Albrecht Durer vervalscht, zijn eindelijk in het museum te Brussel beland; het overige behoorde in 1880 aan den heer A. A. Reynen te Antwerpen die er eene *Notice* over drukken en verspreiden deed. Door tusschenkomst van jhr. mr. Victor de Stuers werd door den schilder Sebes een kopie der portretten voor het Nederlandsch museum gemaakt, en de heer de Stuers gaf eene uitvoerige beschrijving van dit merkwaardig schilderstuk in de *Kunstbode* van 11 en 18 December 1880.

ZILLESEN (Willem Jan). Geboren in 1774 te Rotterdam, uit Cornelis Zillesen (1736—1828). Hij ontving zijne opleiding aan het Erasmiaansch gymnasium en ging te Leiden studeeren Daarna werd hij rector te Middelburg, waar hij in 1802 den titel kreeg van hoogleeraar in de welsprekendheid en de Grieksche taal, welk ambt hij met een plechtige redevoering aanvaardde. Ook in verschillende commissiën maakte hij zich verdienstelijk o. a. als bestuurder der afdeeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, in welke betrekking hij op den 13 Juni 1803 eene lofrede hield op den overleden secretaris mr. Daniel Alexander Berdenis van Berlekom. In 1806 vertrok hij als rector naar Arnhem, van daar naar Rotterdam en vervolgens naar Amsterdam, waar hij den 5 September 1834 overleden is. Over dezen verdienstelijken man en zijne geschriften wordt gesproken in de *Konst- en Letterbode* van November 1834. Uit het huwelijk van Willem Jan Zillesen met Constancia Frederika Hageman werd te Middelburg geboren Frederik Cornelis Zillesen. Deze ging in zeedienst en werd een verdienstelijk officier der marine en ridder der orde van den Nederlandschen leeuw en der militaire Willemsorde. Bij zijn overlijden te 's-Gravenhage den 25 September 1889 was hij directeur-honorair van den Nederlandschen Rijnspoorweg. Hij was gehuwd eerst met Johanna Jacoba Portielje, en als weduwnaar met Aletta Maria Viervant.

ZIP (Willem Johannes). Achter het *Zeeuwsch jaarboekje*

enz. voor 1862 verscheen een *Toevoegsel* onder den titel: ***Het Armweeshuis te Middelburg**, sedert de stichting in de Noordstraat tot de tijdelijke sluiting op het Noordpoortplein* (1572—1812). *Geschiedkundige aanteekeningen door* W. J. ZIP, *secretaris-penningmeester van het bestuur der godshuizen.* Die mededeeling trok meer aandacht dan gewoonlijk met dergelijke stukken het geval is. Het werk droeg blijken van merkwaardige studie van het onderwerp, van een nauwgezet onderzoek der oude archieven, van zorgvuldige bewerking en heldere voorstelling. Die arbeid was te lofwaardiger, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat daarvoor eerst een sedert jaren ontredderd en verwaarloosd archief met zorg en inspanning sedert 1858 was uitgezocht en geordend geworden. Deze verdienstelijke secretaris der godshuizen was WILLEM JOHANNES ZIP, geboren te Middelburg den 15 Juni 1818, zoon van JOHANNES JACOBUS ZIP (1780—1839) en ELISABETH HUBERTA DE BRUYN (1783—1838). WILLEM JOHANNES werd eerst werkzaam op een notariskantoor, en later ook bij de stads-wisselbank, waar hij opklom tot kassier, tevens beheerde hij vele particuliere fortuinen, was in de administratie der spaarbank en in andere kerkelijke en maatschappelijke instellingen ijverig werkzaam. ZIP was een dier stillen in den lande, die zonder eenig vertoon, door de meesten onopgemerkt, hun weg door het leven gaan, maar die veel meer denken en weten dan rumoerige en praalzieke menschen zich voorstellen. In de sombere betaalplaats, eigenlijk een reusachtigen oven of brandkelder, van de stads-wisselbank, een verouderde instelling met niet minder ouderwetsche vormen, kon men iederen morgen den kassier vinden, die, wanneer de zaken waren afgedaan en de tijd het toeliet, nooit afkeerig van een praatje was. Doorgaans nam het gesprek dan een ernstige wending, want ZIP had, bij een eenvoudig voorkomen, dat aan de Zaanlandsche afkomst zijner familie scheen te herinneren, een diepdenkend gemoed. Met belangstelling, ingenomenheid en een helder oordeel wist hij te spreken over de toen aan de orde zijnde godsdienstige, zedelijke

en maatschappelijke vraagpunten, en hoewel persoonlijk van behoudende richting, was hij verdraagzaam en had eerbied voor de ernstige meening van anderen. In zulke gesprekken gaf hij wel eens den sleutel van zijn hart, en kwam het uit, hoe bij hem het meest golden, eerlijke, trouwe plichtsbetrachting, onvermoeide werkzaamheid en huiselijke deugden. Dankbaar wist hij de zegeningen te genieten welke hem te beurt vielen, maar zijn edel hart toonde zich vooral in den kamp des lijdens en der zelfverloochening, dien hij menigmalen scherp en hevig te strijden had. Zijne gezondheid liet dikwijls te wenschen over, en na een langdurig lijden aan borstziekte stierf de brave man op den 28 Mei 1878. Hij was gehuwd met CATHARINA JOHANNA SNIJDERS (1817—1883) en had een talrijk gezin.

ZOVITIUS (JACOBUS) werd geboren in 1512 te Dreischor en niet, zooals SWEERTIUS opgeeft, te Breda. Hij noemde zich naar zijne geboorteplaats DREISCHARUS, ook TRITURBIUS, alsof het dorp zijn naam aan drie schorren had ontleend. Na waarschijnlijk te Leuven in de letteren te hebben gestudeerd, werd hij rector der Latijnsche school, eerst te Hoogstraten en vervolgens te Breda. Op een en twintigjarigen leeftijd maakte hij zich bekend door een Latijnsch drama over het boek RUTH, te Antwerpen in 1533 gedrukt. Zes jaren daarna gaf hij te Keulen uit: *Ovis perdita*, een werk in 1641 te Antwerpen herdrukt, ook was aldaar in 1540 verschenen *Didasculus* (of schoolmeester). Nog heeft hij uitgegeven: *Carmina Varia* en *Adagia Latina-Belgica*, welke als schoolboeken tot in de zeventiende eeuw veel werden gebruikt Met SEBALDUS HEYDEN schreef hij *Colloquiorum puerilium formulae Lat. et Gallice*, Paris 1633.

ZWIGTMAN (CORNELIS). Geboren in Juni 1781 te 's-Heerenhoek in Zuid-Beveland, uit MARINUS ZWIGTMAN, een wagenmaker van ambacht, en SIA (JOSINA) DE MOOR. Hij werd opgeleid in het beroep van zijn vader, die naar Wissekerke (Noord-Beveland) verhuisd was, maar toonde zóóveel aanleg

voor teekenen en schilderen, dat hij naar Middelburg werd gezonden om de lessen op de teekenacademie bij te wonen, en tegelijk arbeid vond op de toen, wel kwijnende schoon toch nog in werking zijnde, behangselfabriek van L. P. VAN OPPEN en GAAL. Slechts enkele maanden kon hij daar blijven, want de plotselinge dood van zijn vader dwong hem naar Wissekerke terug te keeren en de wagenmakerij voor zijne moeder op zich te nemen Sedert beoefende hij de kunst als uitspanning, en begon de schilder tevens aan letterkunde te doen, daartoe opgewekt door den dichter TOLLENS, van wien hij zijne verfstoffen had en die gewoon was zijne klanten in Zeeland eens of tweemalen 's jaars te bezoeken en hen gaarne aan het lezen en „vervaardigen van gedichten" bracht. Het was toen, vooral te plattelande, de bloeitijd der gezellige Nutsavonden, en in menige bijeenkomst van het Departement Noord-Beveland, trad KEES ZWIGTMAN op en werden zijn meestal luimige bijdragen met bewondering aangehoord en met daverende toejuiching begroet. Het publiek was toegevend, want veel dichterlijke waarde hebben die stukjes niet, evenmin als zijne schilderijen uitmuntten. Hij overleed den 1 November 1866. Van hem werd gedrukt: *Staal van Zeeuwschen heldenmoed of het voorgevallene in Noord-Beveland op den* 13 *van wintermaand* 1813, Middelburg 1820; met een prentje waarop de strijd wordt vertoond. — *Zeeuwsche boerenkermis*, Goes 1820. — *Levensbijzonderheden van* JAN STEEN, *geschetst in twee zangen*, Tholen 1841. Ook gaf hij verscheiden kleine dichtstukken uit in den *Zeeuwschen Volksalmanak*, Zierikzee 1836, 1837, 1838 en 1845; alsmede in het *Tijdschrift ter bevordering van algemeene kundigheden onder redactie van* F. VAN SORGE. Zijn zoon MARINUS drukte 's vaders voetstappen en schilderde welgelijkende portretten

ZYNEN. Het geslacht zou volgens overlevering van buitenlandschen oorsprong zijn. In de zestiende eeuw zette zich een Spanjaard SUOZ genaamd, te Rhoon in Zuid-Holland

neder en stichtte aldaar eene weverij. Hij ging tot de hervormde kerk over en had een talrijk nageslacht, dat den naam van ZYNEN aannam, en waarvan sommigen tot zinspreuk kozen: *God zorgt voor de* ZYNEN. Er zijn een aantal min of meer bekende predikanten uit die familie voortgekomen. Tegenwoordig wordt dat ambt echter alleen bekleed door dr. FREDERIK PIETER JACOB SIBMACHER ZYNEN te Middelburg. Deze werd geboren te Zalt-Bommel den 30 November 1826. Zijn vader JAN ADRIAAN ZYNEN (geboren te Philippine in 1780, en overleden te Utrecht in 1846) was aldaar fabrikant, en als weduwnaar getrouwd met MARGARETA JACOBA SIBMACHER (geboren te Nieuw Loosdrecht in 1786, en overleden te Middelburg in 1860). F. P. J. SIBMACHER ZYNEN ontving zijne opleiding aan de Latijnsche school te Bommel, meest van den rector dr. D. C. PLEYTE, en ging in 1844 naar de hoogeschool te Utrecht. Den 12 December 1850 promoveerde hij aldaar in de letteren op een *Specimen hist. quo* PLUTARCHI *de nonnullis* CHRYSIPPI *placitis judicium examinatur*. Den 25 Maart 1852 werd hij ook doctor in de godgeleerdheid na verdediging van een *Specimen quo* ANSELMI *et* CALVINI *placita de hominum per* CHRISTUM *a peccato redemptione inter se conferuntur*. Den 5 Mei van laatstgenoemd jaar werd hij proponent en in November predikant te Delden in Overijsel, van waar hij in 1856 naar Middelburg beroepen en er den 26 October bevestigd werd. Sedert dien tijd is hij aldaar werkzaam, en tracht het godsdienstig leven te bevorderen in den geest van vrijheid en verdraagzaamheid. Voor de vrijzinnige richting heeft ZYNEN te Middelburg veel gedaan en de Vereeniging „Evangelische vooruitgang" is in 1871 meest door hem tot stand gekomen. Als curator van het gymnasium, lid der schoolcommissie en in een aantal andere betrekkingen heeft hij de maatschappelijke belangen behartigd. In December 1888 wijdde hij als voorzitter van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen het nieuwe gebouw in de Wagenaarstraat in met eene feestrede, welke

gedrukt is. ZYNEN is in November 1852 te Schoonhoven gehuwd met JOSINA CORNELIA JOHANNA CHRISTINA BOLDANUS (1823—1863) en als weduwnaar in April 1866 te Middelburg met MARIA FREDERIKA ANNA CLASINA BORSIUS, geboren in 1833 en overleden te Middelburg in 1869. Uit het eerste huwelijk heeft hij twee zonen en vier dochters en uit den tweeden echt eene dochter.

Van dr. SIBMACHER ZYNEN is tot heden in het licht verschenen: *Het wezenlijke van den Christelijken godsdienst. Voorlezingen gehouden te Middelburg in* 1858 *en* 1859, Schoonhoven 1859 — *De kerk en het Tooneel Voorlezing te Middelburg*, Middelburg 1861. — *De bezoldigde Hoogleeraar en de bezoldigde Predikant, beiden evenzeer geroepen tot vrijheid en eerlijkheid. Openbare brief aan den hoogleeraar* DOEDES, Schoonhoven 1865. — *Aan Gods zegen is 't al gelegen. Toespraak naar aanleiding der feestelijke opening van de haven te Vlissingen*, Middelburg 1873. — (*Kerkelijke*) *Herinneringen uit de zeventiende eeuw. Voorlezing*, Middelburg 1876. — *De Middelburgsche kerkeraad en de aannemingsquaestie. Een bladz. uit de geschiedenis van de Nederduitsch-Hervormde kerk in onze dagen*, Middelburg 1879. — *Het verzet des kerkeraads in zake de aanneming, verhaald en toegelicht*, Middelburg 1880. — *Moed bij verdrukking. Woord ter bevestiging van nieuwe lidmaten den* 3 *April* 1881 *in de Oostkerk*, Middelburg 1881. — *Hoe zal het verder gaan met de aanneming van lidmaten? Mededeelingen en opmerkingen*, Middelburg 1882. — *Adres aan het Provinciaal kerkbestuur van Zeeland, in zake de ongeregeldheden in den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Middelburg*, Middelburg 1881. — *Herinnering aan een vijf en twintigjarige Evangelieprediking te Middelburg*, Middelburg 1881. — *Herinnering van veertigjarige Evangelieprediking*, Middelburg 1892. Verder een aantal verhandelingen en bijdragen van uitlegkundigen of historischen inhoud in: *Stemmen voor waarheid en godsdienst* (1865); *De Bijbelvriend* (1860—1870) enz.; boekaankondigingen in *De Gids* en andere tijdschriften.

TOEVOEGSEL.

ABRAHAMSEN (ISAAC). Deze schrijflustige krankbezoeker overleed niet den 4, maar den 9 October 1714 als weduwnaar, sedert Januari 1693, van PRINA ADRIAENSDOCHTER (VAN DE VELDE). Hun eenig kind MARGARETA ISAKSE (ABRAHAMS) (1688—1729) trouwde te Vlissingen in 1712 met MARINUS BAKKER.

AGRON. Deze naam, verbonden aan Fransche leerboeken, die gedurende twee geslachten bij het onderwijs werden gebruikt en door de leerlingen niet altijd gezegend, kwam ook in Zeeland voor. PIERRE AGRON, geboortig van Lyon, korporaal onder het 1e bataljon Oranje Stad en Lande, trouwde den 17 Februari 1761 te Leeuwarden met JOUKJE CLASES DE GROOT. Het was in die dagen gebruikelijk, dat militairen in hun vrije uren zich met eenig burgerlijk bedrijf geneerden, en zoo verbeterde de korporaal sedert zijn huwelijk de geringe soldij door onderwijs te geven in de Fransche taal Hoewel hij „de allereerste en fatsoenlijkste kinderen onder zijne leerlingen telde," ging het hem door „desastreuse tegenheden" toch niet voordeelig, en werd hij meer dan eens door de stedelijke regeering met een don gratuit uit den nood gered. Omstreeks 1768 werd hij geprivilegieerd stadskostschoolhouder te Kampen en in Januari 1780 in dezelfde betrekking te Zierikzee benoemd, „welke vocatie hij met dankbetuiging accepteerde" evenals de tweehonderd gulden, hem voor verhuizing met vrouw en acht kinderen toegestaan. Volgens een rapport van schoolarchen van 1786, was het

een „ongemanierde en allesinds slordige huishouding" bij den ouden korporaal, die daarover meer dan eens gereprimandeerd werd; doch over het onderwijs en de vorderingen was het schoolbestuur zeer tevreden, vermoedelijk doordat de oudste zoon, de begaafde ANTOINE NICOLAAS, geboren September 1762, als ondermeester en voorzanger in de Fransche kerk zijn vader ter zijde stond, aan welken zoon in November 1786 het voorrecht van survivance of opvolging werd verleend. In 1791 stierf de vader, en in Juli 1793 werd ANTOINE NICOLAAS stads-kostschoolhouder te Gorinchem, van waar hij in October 1796 naar Elburg vertrok, en aan het hoofd kwam van het schoolwezen met den titel van rector. Slechts kort was de kundige man hier werkzaam, daar hij reeds den 7 Januari 1799 overleed. Zijne *Verzameling Opstellen om de jeugd tot de kennis der Fransche taal op te leiden* werd van 1794 tot 1850 te Amsterdam tien malen herdrukt. Niet minder opgang maakte zijn *Dict. port. de Phrases et de Proverbes*, Amsterdam 1797, en vele kleinere leerboeken. De oudste dochter van PIERRE AGRON, MARIE MADELEINE, geboren te Kampen in Maart 1770, wijdde zich aan het onderwijs en kwam aan het hoofd van het jongedames-instituut te Zierikzee, waar zij in Mei 1809 Koning LODEWIJK NAPOLEON plechtig ontving. Zij huwde OLIVIER GROENEYCK, commies-griffier op de secretarie der stad en overleed in 1825. In het *Nieuw Schoolblad* van 1888 gaf de heer J. G. FREDERIKS een belangrijk overzicht van de familie AGRON.

ALTORFFER (JOHAN COENRAAD). Omstreeks zijn een en zeventigste jaar begon deze eens zoo heldere man door hersenverweeking langzamerhand te versuffen, en het was treurig op te merken hoe zijn scherpzinnigheid gaandeweg afnam, kennelijk was zijn denkkracht beneveld, en had hij slechts oog voor allerlei beuzelingen. Eindelijk werd hij zoo lastig, dat hij op raad van zijn geneesheer te Westkappel bij burgermenschen moest worden besteed. Daar leefde hij in kindschen

toestand volkomen geheugenloos, maar niet ongelukkig, totdat op den 19 Januari 1889 de dood nog plotseling de flauw brandende levensvlam uitdoofde. Vrienden, die hem liefhadden en vereerden, richtten op de gemeente-begraafplaats aan den voet van den lichttoren een klein gedenkteeken op, dat den 16 Augustus 1889 onthuld werd.

Altorffer was een man met een helder hoofd en een warm, licht bewogen gemoed. Toen de heldendood van van Speijk op den 5 Februari 1831 als een donderslag door Nederland klonk, bemerkte hij, als bij tooverslag, de gave om in de dichtmaat te schrijven, en sedert dien tijd kostte hem dat betrekkelijk weinig inspanning. Eerst dweepte hij met de gedichten van Tollens, doch later, en vooral na persoonlijke kennismaking, met Potgieter. Hij bezat een fijn ontwikkeld taalgevoel wat hem een merkwaardigen slag gaf om gedrukte stukken te verbeteren en van fouten te zuiveren, zoodat alles, wat bij de firma J. C. & W. Altorfer het licht zag, zich kenmerkte door zeldzame netheid en nauwkeurigheid en meer dan dertig jaren heb ik hem met onuitputtelijk en bewonderenswaardig geduld bezig gezien aan het corrigeeren van drukproeven. De geschiedenis van Zeeland, maar vooral van Middelburg, lag hem na aan het hart en bij het eerste opruimen van het deerlijk verwarde stads-archief vond hij in den band van een register van 1591 de bekende vier fragmenten der Nederlandsche bewerking van den ridderroman *Huon de Bourdeaux* waarvan anderen zich de eer der vondst wel eens hebben toegeëigend. Van de kunst en wetenschap beoefenende maatschappij V. W. is Altorffer van Mei 1835 af een der werkzaamste leden geweest en indien ik mij niet bedrieg wordt zijne gedachtenis in die vereeniging bewaard door een levensgroot photographisch portret. Aan die instelling heeft hij een groot deel van zijn tijd en werkkracht besteed, herhaaldelijk leidde hij de vergadering, was meermalen voorzitter, in vier departementen orateur en eindelijk eere-voorzitter. Ook voor het Zeeuwsch genootschap, het

departement der Maatschappij tot nut van 't Algemeen, waarvan hij de boekerij jaren lang beheerde en in een aantal andere commissiën heeft ALTORFFER zich verdienstelijk gemaakt. In de *Levensberichten van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde* (1890) gaf de heer H. L. GERTH VAN WIJK een schets van het leven van dezen kundigen en nuttigen man, waarachter een lijst zijner vele geschriften

AMAMA (JOACHIM VAN). Deze Friesche edelman heeft zich als gouverneur van Hulst zoozeer de algemeene achting verworven, dat hij wel een plaats verdient onder de Zeeuwen van beteekenis. Hij werd geboren op het fort Bourtange in Groningen, waar zijn vader GERARD VAN AMAMA, later Brigadier (generaal) en commandant van Embden, toen het bevel voerde. Door garnizoensverandering schijnt de opvoeding van den knaap meest op zijne moeder BENNUDINA VAN VIERSSEN te hebben gerust. Toen hij twaalf jaren oud was, werd hij door de Staten tot vaandrig benoemd, en hij woonde een aantal gevechten en belegeringen bij, voordat hij in 1709 generaal-majoor en in 1713 commandant van Hulst werd, waar hij den 3 Juli 1720 overleed. Hulst was toen een der belangrijkste frontiervestingen met hooge wallen, kloeke borstweringen, een aantal bolwerken, ravelijnen of halve manen en vele vooruitgeschoven afzonderlijke forten en versterkingen, die alle sedert 1794 vervallen zijn. De gouverneur was altijd een hoog krijgsbevelhebber, die een der aanzienlijkste huizen der stad, het zoogenoemde commandeurshuis aan de westzijde der Markt, tot residentie had. Vooral sedert het jaar 1702, toen hier generaal VAN DEDEM, een door den beroemden VAUBAN zelf bestuurden aanval der Franschen door moed en beleid afsloeg, werd aan het bezit van Hulst veel gewicht gehecht en altijd een der meest kundige generaals tot bevelhebber dier vesting aangewezen. Generaal VAN AMAMA was aldaar gehuwd: eerst met PETRONELLA dochter van JACOB DE VRIEZE burgemeester van Hulst, waaruit eene

dochter Bernudina, die gehuwd is met Pieter Benjamin de Beaufort, en als weduwnaar met Isabella Allegonde van Humalda, waaruit twee dochters.

ANGEL (Philips). De beginselen der kerkhervorming vonden, gelijk te verwachten was, ook in de zuidelijke Nederlanden de meeste instemming bij de ontwikkelde burgerij, en daaraan zal het wel toe te schrijven zijn, dat velen, die om het geloof uitweken, als schoolmeesters en schoolvrouwen in hun onderhoud poogden te voorzien. Zoo kwam in Juni 1591 uit Antwerpen te Middelburg wonen Philips Angel en in het volgend jaar werd hij als schoolmeester aangesteld om de kinderen schrijven te leeren op eene jaarwedde van 16 — 13 — 4 £ Vl., welke in 1611 tot 20 £ verhoogd werd. Hij schijnt een bekwaam man geweest te zijn en kreeg in 1602 van weth en raad eene gratuiteit van 16 — 13 — 4 £ of 100 gulden voor een teekening of afbeelding van de stad Middelburgh. Zijne weduwe Elisabeth de la Dale was, meen ik, verwant aan de familie de Moucheron; waarschijnlijk was Elisabeth Angel, mede uit Antwerpen, en die tot schoolvrouw werd benoemd, een zijner dochters. Een zoon Jan Angel huwde met Elisabeth van Henkelroy, waaruit op den 14 September 1616 te Middelburg gedoopt werd Philips Angel. Deze werd een niet onbekend schilder en graveur, die in 1639 te Haarlem werkte, en in genoemd jaar te Leiden trouwde met Jaquemijntje de Smit. Hij schijnt een man geweest te zijn met het onrustige bloed der de la Dale's en Moucherons. In dienst der Oost-Indische Compagnie reisde hij veel en bezocht zelfs in November 1653 den Shah van Perzië te Teheran. Acht jaren later werd Angel wegens slordige administratie uit den dienst ontslagen, en keerde in 1665 naar het vaderland terug, waar hij zich te Middelburg vestigde en in 1671 lid werd van het St. Lucasgilde, in welke vereeniging hij in 1683 het laatst wordt genoemd. Zijn werkje *Lof der schilderkonst* (met vignetten) Leiden 1642 komt zelden voor. P. J.

FREDERIKS deelde een en ander over hem mede in *Oud-Holland* 1888. De naam ANGEL kwam reeds veel vroeger in Middelburg meer voor, doch waarschijnlijk in verband met afkomst uit Engeland. Zoo wordt in het *Crimineel register* van 7 Februari 1512 (Hofstijl) vermeld, dat GERARD ANGEL, oud omstreeks acht en tachtig jaren, ten huize van RITSAARD HELM te Middelburg met een degen dood stak mr. BON, priester en kapelaan van de Engelschen, welke euveldaad deze oude heer met het hoofd moest boeten.

ANNALAND (JOOST VAN SINT). Deze schipper, van wien niets bijzonders te zeggen is, dan dat hij door eene toevallige handeling tot veel onrust aanleiding gaf, was burger te Goes, hoewel waarschijnlijk uit St Annaland afkomstig. Op den 30 December 1787 plantte hij op zijn vaartuig in de haven te Goes een zoogenoemd vrijheidsvlaggetje, dat door de patriotsche partij als haar zinnebeeld aangenomen was. Op dringend verzoek van den burgemeester VAN DORTH, toen waarnemend baljuw der stad, nam de schipper de vlag in, doch toen hem dit door enkele heethoofden in het burgerleesgezelschap heftig verweten werd, werd deze weer opgesteld. Dit wekte de verontwaardiging van eenige schippersknechts, vurige oranjeklanten, die het hatelijke vaandeltje naar beneden trokken. Vervolgens drong de aanwassende volkshoop in het huis waar de burgersociëteit vergaderde, en werden verscheiden der leden mishandeld. Het rumoer werd steeds erger, duurde verscheiden dagen en er werden zelfs eenige woningen geplunderd. Schipper VAN SINT ANNALAND vond het geraden om de onrustige stad te verlaten. Hij ging te Haarlem wonen, waar hij de zaak der patriotten ijverig bevorderen bleef en mede hielp om de omwenteling van 1795 tot stand te brengen. Na den staatsgreep van Januari 1798 werd hij zelfs lid der municipaliteit doch, toen generaal DAENDELS eenige maanden later het zoogenoemde schrikbewind van het tooneel deed verdwijnen, verdween ook

de schipper uit de stedelijke regeering. Er zou hier van dezen onbeduidenden schreeuwer geen melding zijn gemaakt indien KOK in *Bijvoegsel Vaderlandsch Woordenboek*, PICCARDT in *Geschiedenis van Goes* en anderen hem niet hadden genoemd.

ANTONIDES VAN DER GOES (JOHANNES). VONDEL koesterde voor dien jongen dichter zulk een teedere genegenheid, dat hij hem liefhad als een zoon, en zelden een dag liet voorbij gaan zonder hem te bezoeken. De weduwe van dr. JAN ANTONIDES, SUSANNA BORREMANS bleef tot 1713 te Ketel wonen, waar haar broeder predikant was. In Mei 1686 werd zij de bruid van JOHAN VAN BROECKHUYZEN van Amsterdam, kapitein onder het garnizoen aldaar en zeer beroemd Latijnsch dichter. Het kwam echter met den dichterlijken hopman tot geen huwelijk, maar wel tot een rechtsgeding dat zeven jaar duurde.

BAART (ELISE). Met haar echtgenoot overleden te Groningen den 13 October 1879.

BACOT (GERARD JACOB GEORGE) geboren te Doornik den 7 September 1762, en overleden te 's-Gravenhage den 14 Maart 1822.

BALLOT (C. H. D. BUIJS). Overleden te Utrecht den 3 Februari 1890.

BEAUMONT (SIMON VAN) Deze geletterde staatsman mag hier niet worden vergeten, daar hij de werkzaamste jaren van zijn leven te Middelburg heeft doorgebracht, en aldaar niet weinig invloed had op den kring van letterkundigen, die den vorm trachtten te verbeteren, waarin tot dien tijd de kunstgodin Rhetorica aldaar werd gehuldigd. VAN BEAUMONT werd in 1573 of 1574 te Dordrecht geboren, uit eene familie die toen reeds sinds anderhalve eeuw onder de aanzienlijksten dier deftige stad werd gerekend. (Vgl. de genealogie in

Balen, *Beschrijving enz.*). Hij ging in 1588 te Leiden studeeren en werd in .1595 advocaat. In de stemhebbende steden van Zeeland was sedert den gunstigen keer van de worsteling met Spanje, evenals in andere groote handelsplaatsen der Geünieerde Provinciën, een nieuwe maatschappelijke toestand geboren. Het gevoel, dat deze kleine gewesten door eigen krachtsinspanning het middelpunt waren geworden van den wereldhandel, dat het oranje, blanje, bleu wapperde op allen zeeën der aarde en iederen vijand eerbied afdwong, deed het leven der fiere burgerij tintelen van gloed en kracht en om dat streven naar vooruitgang verstandig te leiden, zocht men bekwame jonge mannen, als ervaren rechtsgeleerden bekend, om, als loontrekkende raden, de machtige stadsbesturen voor te lichten en te vertegenwoordigen. Die overwegingen hebben er waarschijnlijk toe geleid, dat mr. Simon van Beaumont in 1605 tot pensionaris van Middelburg werd benoemd, welke betrekking hij negen en twintig jaren heeft bekleed, nu eens alleen, dan weder met anderen, o. a. van 1621 tot 1623 met zijn vriend Jacob Cats. Onderwijl werden hem verschillende gewichtige commissiën opgedragen. Zoo vertegenwoordigde hij Middelburg in de Staten van Zeeland, en deze in de Staten-Generaal, wat aanleiding gaf, dat hem in 1625 eene zending werd opgedragen als extraordinair-ambassadeur naar de Hoven van Polen, Zweden en Denemarken, en in 1633 naar Duitsche Keurvorsten om deze te bewegen in den oorlog met Spanje onzijdig te blijven. In 1629 werd hij gecommitteerd naar het leger, dat onder den „Prinselijken stedebedwinger" de onneembaar geachte vesting 's-Hertogenbosch toch wist te veroveren. In al deze waardigheden toonde van Beaumont groote bekwaamheid, en met het oog op enkele roemzieke ambtgenooten schreef hij:

„Maar om 's Lands dienst wel te betreden,
Is niet genoeg, kaf, pluys, satijn,
Maar moet vooral gevonden zijn,
Vroomhertigheid, verstand en reden."

n 1634 werd VAN BEAUMONT benoemd tot Pensionaris te ;terdam, een post sedert het vertrek van HUGO DE GROOT ; opengelaten. Verschillende omstandigheden gaven aan-ing dat hij die betrekking aannam. Vijftien jaren bleef dat ambt waarnemen, waarna hij eervol ontslag kreeg en adviseur voor Rotterdam in Den Haag bleef wonen, waar den 24 Juni 1654 ontsliep. Te Middelburg was hij door edverwantschap verbonden aan de geslachten DE FRESNE, v GOGH, IN ROSENBURCH en MAGNUS.

Evenals andere groote staatslieden uit dien gouden tijd :er republiek, zooals in Zeeland SCOTTE, CATS, HOFFER anderen, vergat DE BEAUMONT de letteroefeningen niet. dachtig aan den door hem gegeven raad:

Soeckt in den ommeganngh met sulcke te verkeeren,
Die gij wat goeds, of die u zelf wat connen leeren,

nden de Middelburgsche »vernuften" dier dagen elkander vriendschappelijke samenkomsten bij »constlievende boek-·koopers waar de vruchten der pers het eerst te verkrijgen ren." Daar ontstond het denkbeeld om ANNA ROEMERS SSCHER »de vorstin der overvliegende geesten" te begroeten, or een *Zeeuwsche Nachtegael* (1623) waarin de gedichten van BEAUMONT met H.V.D. geteekend zijn. Van zijn Latijnsche dichten wordt vooral geprezen *Epithalamium* op het huwelijk n zijn vriend JACOB CATS. De eerste druk zijner ver-melde dichtwerken (Fabelen, Puntdichten (Grillen) en Rijm-reuken) verscheen in 1638 onder den titel: *Horae succis-ae of Tijt-snipperingh* en werd in 1640 vermeerderd te msterdam en Rotterdam uitgegeven. In 1843 zag te Utrecht :t licht: *Gedichten van* SIMON VAN BEAUMONT, *met inleiding aanteekeningen uitgegeven door* J. TIDEMAN. Naar men meent, u er ook van hem eene vertaling bestaan van *den Cid* van ORNEILLE (*Navorscher* 1859 bladz. 235).

BEAUSARD (PIETER). Volgens de stadsrekeningen kwam ij aldaar den 21 November 1559 als medicijn in dienst,

en in die van 1569 wordt van hem, als vertrokken gewag gemaakt.

BERLEKOM (BERDENIS VAN). De familie was afkomstig uit Heusden (vgl. CONST. HUYGENS, *Dagboek enz.*) doch komt sedert het begin der achttiende eeuw te Middelburg voor. DANIEL VAN BERLEKOM huwde in 1733 met CORNELIA dochter van JACOBUS BERDENIS en CATHARINA VAN ELFSDYK. Hun zoon JOHANNES JACOBUS VAN BERLEKOM (1735—1779) studeerde te Leiden en werd in 1758 med. doctor op eene dissertatie *De motu arteriarum vitali*. Hij vestigde zich als geneesheer te Middelburg en had eene uitgebreide praktijk, doch werd in de kracht zijner jaren op den 5 Mei 1779 door den dood weggerukt. Uit zijn huwelijk in 1763 met SUSANNA HENDRIKA SINCLAIR, dochter van ALEXANDER, burgemeester te Arnemuiden, werd op den 11 November 1767 te Middelburg geboren:
DANIEL ALEXANDER BERDENIS VAN BERLEKOM. Deze reeds vroeg veel belovende jongeling ging te Leiden studeeren en promoveerde in 1788 in de rechten. Hij vestigde zich als advocaat te Middelburg en werd, na de omwenteling van 1795, aangesteld tot secretaris der rechtbank. In het volgend jaar werd hij gekozen tot vertegenwoordiger des Zeeuwschen volks en lid van het uitvoerend bestuur van den Provincialen Raad. In 1798 keerde hij tot het ambtelooze leven terug en praktizeerde als advocaat totdat hij in 1802 benoemd werd tot griffier van het Hof van Zeeland. In onderscheiden andere maatschappelijke betrekkingen maakte zich deze uitnemende man verdienstelijk en hij was ook secretaris van het departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Groot was de algemeene droefheid toen de algemeen beminde VAN BERLEKOM op den 5 Juni 1803 aan een hevige pleuris onverwacht werd weggerukt, en in eene buitengewone vergadering van het Nut, sprak prof. W. J. ZILLESEN een welverdiende lofrede uit, welke gedrukt en onder de

:den verspreid werd. (*Geschiedenis van het Departement enz.*, [iddelburg 1867). Hij was gehuwd eerst met CATALINA UTEIJN (1771—1795) en als weduwnaar met RISSEEUW die em overleefde. Zijn eenige zoon mr. JOHANNES JACOBUS ERDENIS VAN BERLEKOM is hiervoren dl. I, bladz. 32 be-)roken. Van de drie zonen van dezen was de oudste:

'ANIEL ALEXANDER BERDENIS VAN BERLEKOM, eboren te Middelburg den 5 April 1828. Hij bezocht de atijnsche school aldaar en studeerde te Leiden in de rechten, aar hij den 23 Januari 1852 promoveerde op eene dissertatie: *'e iis qui in itinere maritimo diem supremum obeunt.* Van 852 tot 1865 was VAN BERLEKOM advocaat te Middelburg, in 1856 tot 1887 rechter-plaatsvervanger, rechter en onder-)orzitter der arrondissements-rechtbank aldaar; van 1878 lid er Staten van Zeeland, en van 1887 tot zijn overlijden lid in Gedeputeerde Staten. Van 1855 tot 1880 was hij achter- envolgens luitenant, kapitein, majoor en luitenant-kolonel er dienstdoende schutterij te Middelburg, en als kapitein erd hij in 1873 officier der ridderorde van de Eikenkroon. en groot aantal andere betrekkingen o. a. van thesaurier in het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, werden or dezen kundigen en vrijzinnigen man waargenomen, en orgelicht door een helder hoofd en een edel karakter, deed j alles wat zijne hand vond om te doen, kalm, nauwgezet onkreukbaar eerlijk. Met bewonderingswaardige berusting oeg hij de groote droefheid van het verlies in 1864, onder iartelijke omstandigheden, van zijn oudste zoontje en in 1882 n eene hem innig dierbare bijna volwassen dochter. VAN :RLEKOM was in 1854 gehuwd met MARIA JACOBA VAN N BROECKE, die hem met twee zonen overleeft. Hij over- :d na langdurig lijden den 10 Januari 1892. (Vgl. over m en zijne begrafenis de *Middelburgsche courant* van 12 en Januari 1892).

JOHAN PIETER BERDENIS VAN BERLEKOM, tweede)eder van den vorigen, werd geboren te Middelburg den

12 November 1832. Hij bezocht het gymnasium in zijn geboorteplaats en ging in 1851 te Leiden in de geneeskunde studeeren. Den 21 September 1857 promoveerde hij tot med. chir en art. obstr. doctor op eene *Bijdrage tot de leer der aangezichtsgeboorte.* Na eene reis door Duitschland, Frankrijk en Italië vestigde hij zich in Maart 1858 als geneesheer te Middelburg, waar hij spoedig een zeer uitgebreide praktijk kreeg welke echter niet verhinderde, dat hij zich zooveel de tijd hem toeliet de maatschappelijke belangen aantrok. Zoo was hij van 1 Januari 1866 tot 1 Januari 1891 secretaris van den geneeskundigen Raad van Zeeland; bestuurder van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, en van Juli 1872 tot Sept. 1891 lid van den gemeenteraad van Middelburg. Veel omvattend dagelijksch werk verhinderden van Berlekom om wetenschappelijken arbeid in ruimer kring te verspreiden. Van hem is gedrukt: *Bijdrage tot de geneeskundige plaatsbeschrijving van Zeeland door drs.* A. A. Fokker, J. C de Man en J. P. Berdenis van Berlekom, 's-Gravenhage 1870. — Drs. A. A. Fokker en J. P. Berdenis van Berlekom, *Over de leverworst-vergiftiging te Middelburg* in het *Nederlandsch tijdschrift voor geneeskunde*, Maart 1874; alsmede korte artikelen in tijdschriften of dagbladen. Van Berlekom was gehuwd met Josina van den Broecke (1836—1878) en als weduwnaar met hare zuster Pieternella Jacoba. Een zijner zonen, Johannes Jacobus Berdenis van Berlekom is sedert 1888 arts te Middelburg en volgde in 1891 zijn vader op als secretaris van den Geneeskundigen raad van Zeeland. Hij is sedert 1891 gehuwd met Elisa Cornelia Tilanus.

WILLEM JACOB BERDENIS VAN BERLEKOM, de jongste zoon van mr. Johannes Jacobus en Maria Catharina Ermerins, geboren te Middelburg 27 Juni 1834, is hypotheekbewaarder te 's-Hertogenbosch en gehuwd met Johanna Maria de Kanter.

BEUNKE (Henry Eduard) werd geboren te Middelburg

den 14 September 1851 uit FREDERIK MARTIN BRUNKE en ELIZABETH JUSTINA ZIP. Hij ontving opleiding in zijne geboorteplaats, bezocht vervolgens de Polytechnische school te Delft en werd in 1876 ingenieur bij de exploitatie-maatschappij der staatsspoorwegen welke betrekking hij thans nog te Utrecht bekleedt. Behalve bijdragen in den *Delftschen studenten-almanak*, in den *Almanak der Maatschappij Tot nut van 't Algemeen*, 1879, in *De Gids*, 1879 en in *Eigen Haard*, schreef hij onder het pseudoniem HEINS, *Walchersche schetsen en vertellingen*, Purmerend 1875 en *Uit het Walchersche boerenleven; een tweetal schetsen*, Amsterdam 1877.

BERMAN (JOOST). Overleed te Zierikzee den 18 Maart 1855 en niet den 8 Maart Zijn oudste zoon ALEXANDER JOHAN BERMAN, geboren te Zierikzee den 17 September 1828, was als jongeling bekend door grooten aanleg en dichterlijk gemoed. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leiden, werd in 1854 hulpprediker te Nijmegen en in November 1856 predikant te Watergang (N.-H.). Wegens slechte gezondheid werd hij in 1883 emeritus en overleed te Amsterdam den 14 Februari 1886. In de *Brieven van* C. BUSKEN HUET, een zijner academievrienden, wordt meermalen melding gemaakt van dominee BERMAN en zijn ongelukkig hulpbehoevend gezin.

BERSE (CASPAR). De schrijver van C. B., *of de Nederlandsche* FRANCISCUS XAVERIUS enz., Rotterdam 1870 is W. VAN NIEUWENHOFF.

BESTEBEN staat 8 April 1567; lees 6 April 1572.

BINSBERGEN (JOHAN FREDERIK VAN). Overleden te Terneuzen den 9 Maart 1890. Hij was een zoon van JAN VAN BINSBERGEN, een zeer bekenden voorlezer in de St. Laurenskerk te Rotterdam. De weduwe van den predikant mevr. MARIA VAN BINSBERGEN—COSTERMAN overleed den 14 September 1892.

BISSCHOP (ABRAHAM) ook wel geschreven BUSSCHOP. (Zie C. KRAMM *a. w.*) was een kunstschilder te Middelburg. Hij werd geboren te Dordrecht uit CORNELIS BISSCHOP (1630 tot 1674) een verdienstelijk schilder aldaar en bekwaam leerling van FERDINAND BOL, en GEERTRUIDA VAN BOTLAND uit een oud Zeeuwsch geslacht. ABRAHAM wijdde zich voornamelijk aan het beschilderen der toen in de mode zijnde kamerbehangsels, en had een voorliefde om levensgroote zwanen, kalkoenen en andere vogels af te beelden. DE LA RUE verhaalt dat hem eens door een aanzienlijk man een schilderwerk werd besteld, met de bijvoeging „Het moet maar middelmatig wezen," waarop de schilder fluks antwoordde „Alles wat ik aflever moet zóó goed zijn, dat ieder dadelijk zeggen kan dat heeft BRAM BISSCHOP geschilderd." Hij woonde te Middelburg in de Langeviele en overleed 3 December 1730 en werd 7 December op het Oude kerkhof begraven.

BLAAUBEEN. De naam komt reeds in de zestiende eeuw in Zuid-Beveland en Schouwen voor. JACOBUS of JACQUES BLAAUBEEN geboren te Goes in 1591, studeerde te Leiden in 1609 en werd in 1616 notaris in zijn vaderstad (*Statennotulen*). Later woonde de familie te Middelburg, waar in het begin van Januari 1766 geboren werd GERARDUS uit GERARDUS LOUIS BLAAUBEEN en CLASINA PIETERNELLA PEVERI. Hij werd voor predikant opgeleid, ging in 1791 te Utrecht studeeren en werd in 1794 veldprediker van het leger, toen in Vlaanderen tegen de Franschen strijdende. In hetzelfde jaar werd hij te Oudelande beroepen, doch na de omwenteling afgezet, omdat hij als een vurig aanhanger van ORANJE bekend stond, en den revolutionairen eed weigerde. In 1797 werd hij predikant te Nieuwvliet in Staats-Vlaanderen, daarna te Hoofdplaat, in 1799 te Sluis en in 1807 te Goes, waar BLAAUWBEEN een man was van invloed en beteekenis, een ijverig lid van kerkelijke vergaderingen en van het Provinciaal kerkbestuur. In 1813 was hij een der eersten uit

Zeeland, die den Souvereinen vorst te 's-Gravenhage persoonlijk ging begroeten en hulp vroeg voor het door de Franschen nog bezette Walcheren. (*De laatste maanden der Fransche Overheersching*). In 1839 werd hij emeritus en overleed in October 1843. Uit zijn huwelijk met Maria Slabber werd te Nieuwvliet den 29 Januari 1798 geboren Martinus Pieter (Slabber) Blaaubeen. Deze, reeds als knaap schrander en leerzaam, ging in 1815 te Leiden studeeren en werd advocaat te Goes, waar de scherpzinnige en buitengemeen welsprekende man in een tal van betrekkingen werkzaam was, o. a. van 1852 tot 1878 als burgemeester en van 1851 tot 1873 als lid der Staten van Zeeland. Wat deze burgemeester voor Goes is geweest, werd door den secretaris dier gemeente H. G. Hartman Jz. geschetst in een *Gedenkschrift van het* Blaaubeen-*feest* in September 1877 gevierd te Goes, met optochten, muziekuitvoeringen, illuminatiën enz, alles ter eere van zijn 25-jarig burgemeesterschap, bij welke gelegenheid een Blaaubeen-*beurs* door hem werd gesticht. Hij was in 1823 te Goes gehuwd met M. J. L. Haak Steenhart uit Veere (overleden 1837) en als weduwnaar in 1839 met J. J. A Burger uit Goes. Zijn eenige zoon is te Antwerpen gevestigd. Mr. M. P. Blaaubeen overleed den 1 Juni 1879. Het tot in hoogen ouderdom innemend uiterlijk van dezen bekwamen, voortvarenden en vrijzinnigen man, is te zien voor genoemd *Gedenkschrift* en in *Zelandia illustrata*.

BLASIUS (Gerardus). In het *Algemeen Handelsblad* van 16 December 1884 toont de heer J. G Frederiks duidelijk aan, dat Blasius niet in Vlaanderen, maar te Amsterdam geboren is en gedoopt aldaar in de Oude kerk op 3 October 1627.

BLOCK. De naam van Blok, Blocq, de Block kwam in verschillende kringen te Vlissingen voor. Er was eene regeeringsfamilie van dien naam, misschien afstammende van

het oude adellijke geslacht in Zuid-Beveland. Tot die familie behoorde JACOB DE BLOCQ in 1635 te Vlissingen gehuwd met SOETJE CLOETS van Sluis. Van zijne zusters trouwde MARIA in 1626 met DAVID LIPPENS te Lillo en ADRIANA twee jaren later met ABRAHAM DE BRAUW te Middelburg. Er waren ook zeevarenden van denzelfden naam en in 1604 was kapitein JAN BLOCK bevelhebber van een oorlogsschip. Wellicht was zijn zoon of kleinzoon kapitein SIMON BLOK, die onder DE RUYTER en de EVERTSEN diende en menig zeegevecht bijwoonde. In 1666 was hij bevelhebber van het schip 't Hof van Zeeland, gewapend met 58 stukken en 256 man, in het eskader van den admiraal CORNELIS EVERTSEN. Hij sneuvelde, kloekmoedig strijdende voor het vaderland, in den roemrijken vierdaagschen zeeslag op den 11 Juni 1666. Vgl. DE JONGE *a. w.*, BRANDT, *Leven van* DE RUYTER enz.

BLONKEBYLE (JEROEN) of beter BLANKEBYLE, een scheepstimmerman te Vlissingen, die tegen ADRIAAN UYTERSCHOUT in 1715 een godgeleerd tractaatje liet drukken, behoorde aldaar tot een bekende familie. JAN ALLEMAN, die in April 1572 toevallig de bevrijding van Vlissingen bevorderde, had eene dochter getrouwd met zekeren ADRIAAN GILLISZ. TANT, van een zeer bekend Vlissingsch geslacht, waaruit een dochter gehuwd met JEROEN BLONKEBYLE, die een dochter hadden MARIA en een zoon EVERT BLONKEBYLE, overleden in 1770. Van het bovengenoemde tractaatje wordt ook gewag gemaakt in *Navorscher* 1852, bladz. 156.

BLYHOOFT (ZACHARIAS) kwam in 1659 in het St. Lucasgilde te Middelburg, waar hij later deken van werd. Omstreeks 1682 is hij overleden.

BOER (ANDRIES PIETERSZ. DEN). Deze stoutmoedige zeeman was vermoedelijk uit Vlissingen, waar de naam voorkomt. Op de vloot der Staten waren echter meer kapiteins van denzelfden toenaam, zooals CORNELIS JACOBSZ. DEN BOER

en MAARTEN DEN BOER, die echter waarschijnlijk in het Noorderkwartier te huis hoorden Op den 7 Juni 1672 was DEN BOER tegenwoordig in den zeeslag bij Solebay, een inham op de Oostkust van Engeland in het graafschap Suffolk. Dit gevecht duurde slechts één dag en eindigde met het deinzen der beide koningsvloten, en onze admiraal DE RUYTER verklaarde, dat hij veel zeeslagen had bijgewoond, maar nooit een strijd zóó aanhoudend en heftig. Kort daarop was hij bevelhebber van het adviesjacht *De Tonyn* en nam deel aan de zeeslagen dier merkwaardige jaren. In 1688 voerde DEN BOER het bevel over het schip *De Zomer* in de Statenvloot, welke den Prins van Oranje naar Torbay bracht. Meer gelegenheid om zich te onderscheiden, kreeg hij in den noodlottigen zeeslag bij Bevesier op den 10 Juli 1690, waarin het verraad van den door den Franschen koning omgekochten admiraal TORRINGTON den Nederlanders duur te staan kwam. Het fregat *Cortgene*, waarop DEN BOER het bevel voerde, was in het heetst van den strijd geweest en zoo doornageld, dat het slechts met moeite naar het vaderland kon worden teruggebracht In 1695 werd DEN BOER schout-bij-nacht van Zeeland, en negen jaren later had hij het bevel over een eskader tot bescherming der Vlaamsche kusten, waarbij hij een aanslag van zes sterk bemande galeien uit Ostende moedig afsloeg Van 1708 tot 1718 was hij vice-admiraai van Zeeland, doch vond geen gelegenheid om zich te onderscheiden, daar de provincie geen officier van zijn rang meer in zee zond. Hij vroeg toen zijn ontslag, naar men zeide, uit misnoegen over de wijs, waarop de regeering de zeemacht, door hem de kern van den Staat genoemd, vervallen liet. Zie over hem DE JONGE *a. w.*, dl. III en IV.

BOEY (CORNELIS). Op bladz. 48 staat THOMAS lees TIMON.

BOISOT. Een geslacht roemrijker door eigen verdienste dan door oude afkomst. BENOIST BOISOT, de zoon van een

notaris uit Bourgondië, vestigde zich in het begin der zestiende eeuw te Brussel waar hij „Fruitier du Parcq" werd, en in het huwelijk trad met Antoinette de Bregille. Spoedig kwam het geslacht tot aanzien en verbond zich aan aanzienlijke familiën. De ridder Pierre Boisot, een kleinzoon van Benoist, was, gelijk uit zijn grafschrift in de kerk zijner heerlijkheid Huizingen blijkt, Thesaurier-generaal van 's Konings financiën, Schatmeester der orde van het Guldenvlies en een der rijkste edelen van België. Hij overleed in 1561 en had bij zijne echtgenoot Louise de Tisnacq (overleden in October 1569), twee zonen en vier dochters, die allen aanzienlijke huwelijken deden.

CHARLES BOISOT (of de Boisot, gelijk hij zich meestal schreef) de oudste zoon van Pierre, werd te Brussel geboren. Hij was onder de verbonden edelen en werd door Alba ingedaagd en niet verschenen zijnde uit de Nederlanden gebannen. Gedurende die ballingschap hield hij steeds briefwisseling met den Prins van Oranje, die hem in 1573 aanstelde tot gouverneur van Vlissingen. Met roem diende hij in het beleg van Middelburg en maakte zich vooral lofwaardig door het innemen van het sterke kasteel Rammekens op 3 Augustus 1573, welke zeeburg den toegang tot de haven van Middelburg bestreek. Als gemachtigde van den Prins, teekende hij op 20 Februari 1574 het verdrag der overgave van Middelburg. In Noord-Holland, waar hij vervolgens heen werd gezonden, slaagde hij minder goed, daar hij met Diderik van Sonoy, 's Prinsen stedehouder in het Noorderkwartier, overhoop lag. In 1574 behartigde hij de Nederlandsche belangen in Engeland en op het congres te Breda; doch op dit gebied scheen hij niet zoo goed te huis te zijn als op het oorlogsveld. Toen de Prins in Augustus 1575 door spionnen te weten kwam, dat de Spanjaarden een aanslag in den zin hadden uit Tholen over St. Philipsland op Duiveland en Schouwen, snelde Boisot naar de bedreigde streek en wierp een verschansing op nabij het Zijpe op de stelle van Rumoirt. In

den nacht van den 26 September had werkelijk de aanslag plaats, die nauwkeurig beschreven wordt door een ooggetuige JACQUES MANTEAU in J. VAN DE VELDE, *Tweehonderdjarig jubelfeest*, 1777. Misschien zou de aanval nog afgeslagen zijn, indien de soldaten van BOISOT zich behoorlijk hadden verweerd, maar door de menigte der vijanden verschrikt, kozen zij het hazenpad, waarop hun moedige bevelhebber zich „mistroostig" onder de vijanden stortte, en daar den dood vond, naar men zeide, door een van zijn eigen volk, die tot strijden aangevuurd, bij ongeluk of uit moedwil hem in arm en oksel doodelijk kwetste. Enkele trouwe soldaten zorgden voor het lijk van den kloeken bevelhebber, dat naar Middelburg werd gebracht en op den 6 October plechtig in de Abdijkerk begraven CHARLES DE BOISOT was gehuwd met MARIA DE FONSECA uit een aanzienlijk Portugeesch geslacht. Als weduwe is zij hertrouwd met WILLEM VAN CATS en wordt door VAN LEEUWEN in *Bat. illustr.* verkeerdelijk opgegeven als weduwe van LOUIS DE BOISOT. Het sneuvelen van dezen eerlijken en moedigen krijgsoverste werd algemeen erkend als een groot verlies voor de „gemeene sake" en JOHAN VAN DER DOES betreurde hem in een Latijnsch gedicht (*Poëmata*, bladz. 477).

LOUIS BOISOT, jongere broeder van bovengenoemden, wegens godsdienstvervolging te Parijs in hechtenis tijdens den St. Bartelsnacht, ontkwam ternauwernood dien moord. Hij trad in dienst bij den Prins VAN ORANJE, onderscheidde zich bij de belegering van Middelburg, en werd, na het overlijden van den admiraal BOUWEN EWOUDS in November 1573, diens opvolger. Daarvoor werd in den regel een kundig krijgsbevelhebber gekozen, terwijl voor vice-admiraal een ervaren zeeman beter werd geacht. In herhaalde zeegevechten op de Schelde toonde BOISOT kloek beleid en onverschrokken moed, en in den slag bij Reimerswaal, op den 29 Januari 1574, die slechts kort duurde, maar vreeselijk moorddadig was en waarin de Zeeuwen een schitterende overwinning behaalden, werd BOISOT zoodanig in het gelaat gekwetst, dat

een zijner oogen onbruikbaar werd. Hoe deze admiraal op den 1 September 1574 met een klein getal schepen en achthonderd in den oorlog geharde Zeeuwsche matrozen, meest oude watergeuzen, het benarde Leiden te hulp kwam, en op den 3 October hielp ontzetten, is bekend. De gouden eerepenning en keten dien hij van de regeering dier stad kreeg, en ook de gouden medaille, welke 's lands Staten er bijvoegden, waren zeker wel door hem verdiend. In October 1575 was BOISOT weder met tien of twaalf schepen van oorlog op de Zeeuwsche stroomen om het door CHRISTOFFEL MONDRAGON belegerde Zierikzee zooveel mogelijk te hulp te komen. Maanden lang gedurende een strengen en stormachtigen winter, verontrustte hij de belegeraars, en deed pogingen om de ingesloten stad van mondkost en krijgsbehoeften te voorzien. In Juni 1576 werd door de vloot weder een aanslag beproefd, om de door de Spanjaarden opgeworpen veldwerken en batterijen aan de Schelde te vernielen, waarvoor een hulk zou worden gebruikt van zeshonderd last, bemand met vijfhonderd matrozen en soldaten. Bij den dijk van Borrendamme raakte het vaartuig echter aan den grond en werd met kanonkogels doornageld Toen de gaten zoo goed mogelijk gestopt waren, en het schip met den vloed vlot kwam, kreeg het twee grondschoten welke een lek maakten, waardoor het aanstonds in de diepte wegzonk. Wel driehonderd man verloren daarbij het leven; de admiraal poogde zich met zwemmen te redden, doch daar het onderwijl donker was geworden, werd hij niet opgemerkt, en moest eindelijk uitgeput de worsteling opgeven. Zoo jammerlijk stierf deze onverschrokken krijgsman op den 15 Juni 1576. De Prins VAN ORANJE schreef aan graaf JAN zijn broeder, „Lequel je regrette surtout pour l'avoir trouvée vaillant gentilhomme, et tres effectionnée au bien de la cause commune." Het lijk van BOISOT schijnt gevonden te zijn en werd te Middelburg begraven, en op den 2 Juli 1577 besloten de Staten van Zeeland om (in de Abdijkerk) ten koste van den lande, een zerk te doen leggen op het graf

van wijlen den heer gouverneur en (den) admiraal BOISOT. Ook werd er een gedenkpenning te zijner eer geslagen, waarop een plattegrond van Zierikzee stond afgebeeld. Na het sneuvelen van den admiraal gaven de belegerden de hoop van ontzet op en den 2 Juli werd de stad na een beleg van negen maanden aan Monsieur DRAGON (MONDRAGON) overgegeven.

Met LOUISE VAN DORP, eene dochter van den gouverneur van Zierikzee, was hij den 18 Januari 1575 te Middelburg gehuwd, welke echt kinderloos bleef. Als weduwe is zij hertrouwd in 1583 te Abbeville met jhr. HECTOR DE CREQUY. Zij stierf twee jaren later. Er bestaan onderscheiden portretten van dezen admiraal. De afbeelding in *Zelandia illustrata* is door Is. TIRION uitgegeven in J. WAGENAAR, *Vaderlandsche geschiedenis*. Zij is naar C. VISSCHER door J. HOUBRAKEN.

Een telg uit dit geslacht was ANNA BOISOT, de moeder van den Middelburgschen predikant en hoogleeraar WILHELMUS MOMMA, "aan wien men," schrijft prof. J. W. TE WATER (in *Verbond der Edelen* dl. II, bladz. 250), "honderd jaren later een jammerlijke vergelding deed voor de groote diensten, door zijne doorluchtige bloedverwanten aan Zeeland gedaan." (Vgl. G. ANSLAER, *Vita* WILHELMI MOMMA, bladz. 3).

BOLLIUS (JOHANNES) werd geboren te Gent en verkondigde reeds vroeg de leer der hervormde kerk. Omstreeks 1576 was hij predikant te Gent, en haalde zich door een huisdoop, waartegen de leeraars der gereformeerden zeer gekant waren, het ongenoegen zijner ambtgenooten op den hals. Dit verhinderde echter niet, dat de kundige en scherpzinnige man in de kerkvergaderingen te Goes en te Middelburg, waarheen hij gecommitteerd werd, eene invloedrijke plaats innam. Tijdens de onrust in Vlaanderen door de verkiezing tot voorschepen van jhr. JAN VAN IMBYSE en de beroerte te Gent, stond BOLLIUS aan de zijde van den Prins VAN ORANJE. Na de overgaaf der stad week hij naar

Zeeland en ging te Middelburg wonen, waar hij in November 1584 als lidmaat werd ingeschreven. Niet lang daarna schijnt hij beroepen te zijn tot predikant te Biervliet en Vremdijke (Vroondijk), een zeer lastige combinatie, daar het breede en soms onstuimige water de Brakman tusschenbeiden lag. Op den 25 November 1601 braken de dijken bij laatstgenoemde plaats door en werden kerk en huizen geheel vernield. De predikant vestigde zich toen te Mauritsfort, een sterkte, die de Prins in 1586 had doen aanleggen, met het doel om de Spanjaarden te verhinderen uit Philippine het land van Axel af te loopen. Hier nam Bollius den dienst waar voor de bezetting en de bewoners der omliggende polders, waaruit de gemeente Hoek ontstond, waar van het jaar 1600 af in een schuur gepredikt werd, totdat in 1608 een kerk werd gebouwd. Het is opmerkelijk dat een zoo begaafd man als Bollius, die in onderscheiden kerkelijke vergaderingen ó. a. in de Synode te Veere in 1610 en te Dordrecht in 1618 en 1619 optrad, als predikant in een zoo kleinen werkkring is gebleven, doch Willem te Water meent, (*Historie der Hervormde kerk te Gent*, 1756) dat de Hollandsche gemeenten in den regel weinig zin hadden in de predikanten die te Gent en Brugge hadden gearbeid, waarbij „de goeden het met de quaeden moesten bekoopen." Bollius schijnt omstreeks 1625 te zijn overleden.

Door overeenkomst van naam is deze predikant soms, ook in het *Biographisch Woordenboek* van van der Aa, wel eens verward met Johannes Bollius uit Staden, die in November 1576 door de Staten gemachtigd werd om de godgeleerdheid, waarin hij doctor was, aan de Leidsche Hoogeschool te onderwijzen doch die twee jaren later naar Staden terugkeerde, waar hij in 1590 nog predikant was.

BOREEL (Johannes) bladz. 57 staat 1812; lees 1612.

BORKING Gz. (David). Deze bekwame man, die wel

niets heeft doen drukken, maar toch veel heeft gedaan, is gedurende een aantal van jaren te Middelburg een man van beteekenis geweest en velen uit de aanzienlijkste kringen en den gegoeden burgerstand hebben hun opleiding aan „monsieur BORKING" te danken. Hij was te Delft in 1775 geboren uit GUILLIAM en PIETERNELLA DE WAAL, beiden van onderwijzersfamiliën. Nog jongeling kwam hij als ondermeester te Middelburg, en vervolgens aldaar aan het hoofd van een instituut voor jonge heeren. In April 1808 werd hij benoemd tot stads-kostschoolhouder. Hij was, zoowel in den overdrachtelijken als in den letterlijken zin, een onderwijzer van den eersten rang, eene destijds niet gewone onderscheiding, welke ook zijne ondermeesters SAMUEL ANDRÉ ROCHAT in 1817, en THIERRY JEAN GERSEN in 1836 behaalden. BORKING was een algemeen geacht man, ook met ijver werkzaam in andere maatschappelijke kringen. Zoo was hij van 1811 tot 1849 gewoon bestuurder der toen zeer bloeiende afdeeling van 't Nut, en van 1849 tot zijn dood honorair bestuurder. Niet zelden trad hij in de vergaderingen op, en bij de plechtige viering van het 25-jarig bestaan van het Departement in 1818, hield hij in de Luthersche kerk een indrukwekkende toespraak, nadat mr. JUSTINUS REITS in eene deftige redevoering het nut van het Nut had betoogd. Tot in het laatst zijns levens woonde de goede grijsaard de bestuurdersvergaderingen bij, en daar heb ik hem in 1855 leeren kennen. Het was onderhoudend den ouden man, onder een gezellig pijpje, te hooren vertellen van het schoolwezen in zijne jonge jaren, toen de meester in een hoog gestoelte was gezeten, en de onleerzame kinderen voor hem moesten verschijnen om met plak en rietje te worden afgestraft, en soms nog bovendien in den tuin of op de plaats aan het wieden werden gezet. Hij wist zich te herinneren hoe de matres nu en dan haar echtgenoot kwam storen met de boodschap, dat „meesters half elfje klaar stond," wat gezegde juffrouw tevens gelegenheid gaf, om aan snoeplustige kinderen

eigen gebakken bollebuisjes voor twee duiten het stuk te verkoopen De samenkomsten van het Nut en van het Natuurkundig gezelschap behoorden onder de weinige uitspanningen, die deze arbeidzame man zich veroorloofde, doch des zomers en vooral in de vacantiën, genoot hij op zijn landelijk buitenverblijf, den buitentuin Klein Sion, aan den Noordweg. In 1846 werd Borking als stads-kostschoolhouder opgevolgd door den heer Gersen. Hij was gehuwd eerst met Anna Sondorp; vervolgens met Catharina Hertogs en eindelijk met Metje Christina Richter, die hem overleefde. Zijn eenige gelijknamige zoon is als jong geneesheer te Domburg den 21 November 1843 aan typhus overleden; zijne dochter heeft hem, als weduwe van den instituteur de Wilde te Dordrecht, overleefd. David Borking ontsliep op den 7 Maart 1862, in zijne ouderwetsche woning in de Bogardstraat, naast de toegangpoort van de voormalige brouwerij *De dry tonnekens.*

BORNIUS (Henricus) bladz. 60 staat 1799; lees 1699.

BOSDIJK (Jean François). Geboren te Kapelle bij Goes den 29 November 1811.

BOUDAEN (Gualtherus). Lees bladz. 68. Hij werd predikant te St. Laurens, eene heerlijkheid die zijne moeder van haar broeder Gualtherus Fourmenois in 1653 had geërfd. Zij overleed in 1665 en zijn vader in 1684. De familieportretten zijn door het legaat van jhr. mr J. de Witte van Citters meest in het Rijksmuseum te Amsterdam

BOUWENSZ. (Gelein) was een Zeeuw van geboorte, waarschijnlijk uit Vlissingen, uit welke stad hij gebannen werd. (Van Vloten, *Neerlands opstand tegen Spanje* dl I, bladz 341) Vermoedelijk was hij verwant aan den bekenden geuzenadmiraal Bouwen Ewouts. Bij de strooptochten door de

vrijbuiters uit Emden ondernomen, in het voorjaar van 1571 wordt herhaaldelijk genoemd GILLIS van Vlissingen, wat wel dezelfde zal wezen als GELEIN BOUWENSZ. van Vlissingen. Bij die schuimtochten en invallen ging het menigmalen wreed en woest toe, en werden, als weerslag op ALBA's schrikbewind, kloosters geplunderd en dorpen gebrandschat, waarbij ook hier van beide kanten werd toegepast:

Men hoorde roepen en kermen,
„Misericorde, wilt u ontfermen"
Maar de leuze was „Slaet dood!"

Op den 1 April was BOUWENSZ. op de vloot van WILLEM baron VAN LUMEY graaf VAN DER MARCK die de geuzenvlag voor Den Briel liet wapperen. Toen een paar dagen later, den 5 April, de verfoeilijke „gele dwergen" van het regiment de Lombardia de stad poogden te hernemen, streed deze onverschrokken Zeeuw onder den kreet „Helpt God Oraigniën" zeker in het voorste gelid, want, zooals men weet, begon de vijand reeds te deinzen, toen het stout bedrijf van den wakkeren ROCHUS MEEUWSEN den Nieuwlandschen polder deed inloopen. Ruim veertien dagen later was kapitein GELEIN met zijne bende, waarvan Bossu geschreven had „qu'il y a entre eulx de fort bon soldatz" te Vlissingen, en hielp bij een aanval op het door den Prins VAN ORANJE belegerde Middelburg. (VAN VLOTEN *a. w.* bladz. 341). Spoedig daarop is hij weder op de geuzenvloot onder BARTEL ENTES, welke Dordrecht met behulp der misnoegde ingezetenen doet overgaan en den volgenden dag staat hij MARINUS BRAND ter zijde bij de verovering van Gorkum. Bij die bezetting werd ongelukkig de geuzennaam geschandvlekt door den martelmoord van eenige weerlooze priesters, sedert als „de Gorkumsche martelaren" bekend. Dat woeste krijgslui, die misschien hun ouders of verwanten naar brandstapels of galgen hadden zien slepen zich vergrepen aan onnoozelen, is zeker niet goed te keuren, maar wel te begrijpen, want hoe fel de

haat tegen de Spanjaarden en hun aanhangers was, kan men eenigszins afmeten, doordat drie eeuwen de afkeer tegen de Spanjolen in het Nederlandsche hart nog niet geheel hebben kunnen uitslijten. Later vernemen wij van dezen geuzenhopman niets meer, vermoedelijk is hij gesneuveld of vroeg gestorven, want men leefde snel in die onrustige dagen.

BOUWENSZ. (LEENDERT). Deze ijverige doopsgezinde, ook genoemd LEONARD BRAUWENSZOON, wordt als een Zeeuw vermeld. Het is mij echter niet gelukt in Zeeland iets van hem op te sporen en in de onderzoekingen van .ds. K. R. PEKELHARING wordt hij niet genoemd. Wegens doopsgezinde gevoelens moest deze vroegere rederijker het land ruimen, en in Emden een schuilplaats zoeken. Hier sloot hij zich bij de gemeente aan en werd in 1551 ouderling en later vermaner. BOUWENSZ. was een welsprekend redenaar en bijzonder ijverig. Na het overlijden van MENNO SIMONS op 13 Januari 1561, bleef hij aan het hoofd der gemeente, doch zijn strenge beginselen over de toepassing van den ban gaven tot eene scheuring aanleiding. Zijne aanhangers noemden zich rechte Menisten of Vlamingen, en de tegenpartij Friezen of Waterlanders. De twist liep zóó hoog, dat BOUWENSZ. door de meerderheid der gemeente in 1566 van zijne bediening werd ontzet. Hij ging toen te Harlingen wonen, waar hij tevergeefs de opgewonden gemoederen tot rust poogde te brengen en tot eendracht vermaande. Later ging hij naar Hoorn, waar hij in 1578 overleden is.

BRANDT (GERARD). De uit Antwerpen afkomstige ouders GERARD BRANDT (geboren 1570) en BARBARA JASPERS waren bij hun huwelijk in October 1592 te Amsterdam gevestigd, doch verhuisden naar Middelburg, waar hun zoon GERARD den 2 October 1599 geboren werd. Deze trouwde den 10 Augustus 1623 te Amsterdam met NEELTJE JEROENS GYSELS en geeft zich daarbij op als geboren te Middelburg.

BRANDT (HENDRIK), zich schrijvende HENRICUS BRANDIUS WILHELMI FIL., wordt gezegd van Delft te zijn. Uit een post in de stadsrekening van Middelburg zou men echter opmaken, dat hij te Middelburg woonde en het verblijf te Delft slechts tijdelijk was. Vermoedelijk was hij een bloedverwant van GELEIN BRANDT, die in 1576 te Middelburg boekverkooper werd en aan de stad schrijfbehoeften leverde. De onderstelling is niet gewaagd, dat bovengenoemden tot de maagschap behoorden van GERARD BRANDT en MAYKEN JESPERS, die uit Antwerpen naar Middelburg waren geweken en de grootouders waren van den beroemden geschiedschrijver en dichter. HENRICUS BRANDT was in 1576 een der beide studenten, die op kosten der regeering van Middelburg voor predikant werden opgeleid, waarvoor hij in 1577 ook de academie te Heidelberg bezocht. Niet lang daarna nam hij met HERMAN MODET den dienst te Zierikzee waar, waar hij als prediker hoog werd gewaardeerd. In het volgend voorjaar ging hij, op verzoek der Classis van Walcheren, naar Goes om de gemeente aldaar te grondvesten. Drie maanden predikte BRANDT aldaar oogluikend en nam de schare steeds toe, die onder zijn gehoor kwam. Eindelijk werd hem het voorgaan door de stedelijke regeering verboden, doch dit verbod was olie in het smeulend vuur. De vlam sloeg krachtig uit en de Hervormden eischten in September, dat hun een kerk zou worden afgestaan, die in het convent der Kruisbroeders beschikbaar werd gesteld; zoodat men vaststellen kan, dat in October 1578 de Hervorming te Goes had gezegevierd. Nadat ook de dorpen in Zuid-Beveland waren omgezet, werd in 1579 BRANDT te Kruiningen beroepen. Hij schijnt echter hevig van humeur en kregelig te zijn geweest en lag spoedig met zijne gemeente en ook met de Classis zóózeer overhoop, dat hij werd afgezet, doch tegelijk een goed getuigschrift verkreeg. Hij werd nu predikant te Jabbeke, niet ver van Brugge, welke gemeente hij ook weder met ongenoegen verliet en naar Zierikzee vertrok, waar hij in 1586 beroepen

werd, nadat langdurige oneenigheden waren beslecht, waarvan in de Classicale akten bijzonderheden zijn opgeteekend. In hetzelfde jaar woonde de kundige en welbespraakte man de synode in Den Haag namens Zeeland bij, en in 1591 was hij een invloedrijk lid der synode van Middelburg. In 1615 was hij voorzitter der Coetus te Goes, waarin de moeilijke zaak der Lansbergen's werd behandeld. Ook werd hij aangesteld eerst tot rector en later tot superintendent der Latijnsche school, waar hij de opvolger was van Diderik Kemp en misschien de voorganger van Reinier Telle. Als weduwnaar hertrouwde Brandt in Augustus 1592, met Janneken Cornelisd uit Zierikzee, een ongeschikte vrouw, die hem veel huiselijk verdriet berokkende Dit werd vooral openbaar in 1608, toen de later zoo beruchte Hendrik Slatius in Zierikzee proponent wilde worden, doch weigerde door Brandt te worden geëxamineerd, voorgevende dat deze predikant daartoe te weinig kennis bezat van de Heilige schrift, maar bovendien ongeschikt was, daar hij veel schulden had en zijne huivrouw Janneke Cornelisdochter, waarmede hij in Augustus 1592 als weduwnaar was getrouwd, door dronkenschap zóó slecht huishield, dat het gezin door kijven en vechten altijd „in roeren was." Brandt antwoordde hierop, dat hij voor de zuivere leer niet weinig had gedaan en meermalen zijn leven gewaagd; terwijl hij Slatius beschuldigde van verdorvenheid en onnatuurlijke bitterheid jegens bloedverwanten, vooral tegenover den predikant, die hem steeds als een vader had behandeld. Daarop las Slatius in de classicale vergadering van 7 October een geschrift voor getiteld: *Zeepe om uit te wasschen de cladden*, *waarmede* Henricus Brandt *in zijn defensie* Slatium *mede beclad hadde*. Hoewel het gedrag der huisvrouw veel te wenschen overliet, en zij namens de classe wegens dronkenschap ernstig vermaand was geworden, werd ten slotte de predikant in het gelijk gesteld en ieder tegen Slatius gewaarschuwd. Na het overlijden dezer echtgenoote, hertrouwde hij in Mei 1618 met Elisabeth Adri-

AANSE. die hem overleefde. BRANDT stierf in April 1627, en liet, naar het schijnt. een berooiden boedel na, daar de classis besloot "ter wegneming van opspraak" een deel der schulden in jaarlijksche termijnen te betalen en Gecommiteerde Raden te verzoeken de andere helft of 300 gulden af te doen Een zoon uit het eerste huwelijk WILLEM BRANDT studeerde in de godgeleerdheid, en werd in 1619 proponent en kort daarop predikant te Nieuwerkerk op Duiveland, waar hij in Juli 1625 overleed, als weduwe nalatende AGATHA DANIELSD. HENRICUS BRANDT wordt als scherpzinnig geleerde zeer geprezen. In November 1608 hield hij te Colijnsplaat een twistgesprek met FRANS DE KNUYT, vermaner der Weder-doopers, dat in het volgend jaar op kosten der Classis gedrukt werd. Nog heeft van hem het licht gezien: *Collatio scripto habita Hagae-Comitis*, *anno* 1619, *inter quosdam Ecclesiastes*, *de Divina praedestinatione et ejus appendicibus*, Zierikzee 1615 en *Collatio scripto inter sex ecclesiastes Delphis-Batavorum*, *anno* 1613 *habita*, Zierikzee 1615 (*Provinciale bibliotheek van Zeeland*); ook is van hem gedrukt *Examen de consultationibus* LESSIANII, voor welk boek de Staten van Zeeland hem eene vereering van honderd gulden toekenden.

BRASSER (JACOBUS JASPERSEN). Deze bekende advocaat overleed te Vlissingen den 4 September 1789 en werd den 9 begraven. Zijn vader was den 13 Februari 1764 gestorven.

BRIATTE (THEOPHILE). De vader van den generaal JEAN BAPTISTE BRIATTE was in 1775 en 1776 Waalsch predikant te Cadzand.

BROUWER (PAULUS WILLEM). Deze bekende predikant werd geboren te Arnhem in 1760 uit JAN WILLEM BROUWER, godsdienstonderwijzer aldaar en CATHARINA MEURS. Hij studeerde te Harderwijk, werd in 1784 predikant te Steenwijk en vertrok in October 1788 naar Dreischor, waar hij tot 1797 werkzaam bleef. Toen volgde hij een beroep naar Maassluis,

werd in 1831 emeritus en overleed den 28 Februari 1834. Brouwer was een stil eenvoudig man doch van buitengewone talenten op onderscheiden gebied. Zijne geschriften vonden veel bijval, maar zijn boek *De bijbelleer aangaande den persoon van* Jezus Christus *in het licht gesteld*, te Arnhem in 1826 uitgegeven, en waarin hij beweerde dat Jezus een geschapen wezen was, maakte veel gerucht en vond heftige tegenspraak, hoewel sommigen te vergeefs beproefden eene kerkelijke vervolging tegen den schrijver uit te lokken. Brouwer was in 1790 te Dreischor gehuwd met Adriana van Duren uit Dordrecht, welke echtgenoote in 1795 te Dreischor stierf en begraven werd. Hij hertrouwde te Maassluis met N. Hugenholtz. Vgl. *Navorscher* 1886 en van der Aa, *Biographisch Woordenboek.*

BRUIN (Ruisch de) was als genealoog en heraldicus bekend, gelijk blijkt uit een brief van Constantyn Huygens dd. 3 September 1649, waarin hem ten behoeve der Oranjezaal wapenkwartieren worden gevraagd. (Scheltema, *Oud en Nieuw*, bladz. 242). De naam komt in 1663 voor bij een gewezen vaandrig in West-Indië (*Nederlandsche Leeuw*, 1887.)

BRUINING (Herman Adriaan), bladz. 85 staat Kollum, lees Kolhorn.

BUBBESON (Rykje), bladz. 87, staat Vlaardingen, lees Maassluis. Pas later verhuisde de familie naar Vlaardingen.

BUCHNER (A. J. A). Overleden te St. Anna bij Nijmegen den 5 Juni 1883.

BUDDINGH' (Huibert Jacobus). In een lezenswaardig boek, *Leven en arbeid van* H. J. Buddingh' in 1883 te Goes uitgegeven door dr. J. H. Gunning J.Hzn., toen predikant te Wilhelminadorp, zegt de schrijver „geen persoon was (in Zuid-Beveland) zóó populair, zóó algemeen bemind, zóó op

de handen gedragen en in de harten bevestigd als deze dominee."
Daar "vader BUDDINGH'" zijn leven meest in Zeeland heeft doorgebracht, daar heeft gewerkt, geleden, gestreden en gebeden, mag hij in deze beeldengalerij van Zeeuwsche mannen niet worden gemist.

HUIBERT JACOBUS BUDDINGH' werd uit een oud geslacht, waarover zijn neef, de bekende oudheidkundige, D. BUDDINGH' in 1863 een dik boek schreef, te Rhenen geboren den 19 Januari 1810 uit WILLEM BUDDINGH' (1775—1855), een welgesteld bierbrouwer aldaar, en ANTONIA SANDBRINK. In 1819 verloor hij zijne moeder, waarna zijn vader bleef huishouden met een vrome oude dienstbode, wier geestesrichting van grooten invloed is geweest op den buitengemeen schranderen en voor indrukken zeer vatbaren knaap. Na een goede opvoeding te hebben gehad en scholen te Vianen, Heusden en Wageningen te hebben bezocht, ging BUDDINGH' in 1828 te Utrecht in de godgeleerdheid studeeren. Hier behoorde de geestige jongeling spoedig onder de knapste en meest beminde studenten, en toen in October 1830 Koning WILLEM DE EERSTE het volk te wapen riep, was hij, hoewel niet sterk van gestel en door een hoogen schouder eenigszins mismaakt, een der eersten die zich aansloten bij de vrijwillige jagercompagnie der Utrechtsche studenten, waarmede hij den Tiendaagschen veldtocht medemaakte. In 1834 werd hij proponent en in December van dat zelfde jaar predikant te Biggekerke. Hier stond hij tot 1836, en die gemeente betreurde het zeer toen haar ijverige en beminde leeraar het niet meer vinden kon met de toepassing der kerkleer en ontslag nam op eene wijs die zijne afzetting ten gevolge had. Hij scheidde zich nu geheel van de zoogenoemde "staande" kerk af, en werd reizend prediker, meest in Zeeland. Dit was in die dagen eene gevaarlijke loopbaan, want, zooals bekend is, werden de afgescheidenen, met toepassing eener wet uit den tijd der Fransche overheersching, vervolgd, verjaagd, voor de rechtbanken gesleept, in geldboeten geslagen en als

misdadigers in gevangenissen gegijzeld; handelingen waardoor een onuitwischbaar schandmerk is gestempeld, zoowel op de toenmalige staatsregeering, als op de kerkbesturen die haar aanhitsten. Toen de afgescheidenen eindelijk als kerkgenootschap werden erkend, ging BUDDINGH' na eenige aarzeling en tot ergernis van sommigen zijner volgers, tot die gemeente over en werd predikant te Groningen. Die kalme betrekking kon echter op den duur den onrustigen man niet boeien; hij had daarvoor te veel behoefte aan verandering en eigenlijk was worsteling en vervolging zijn element. Onverwacht nam hij in 1848 ontslag uit die bediening, en kort daarna was hij met eenige zijner geestverwanten op een zeilschip, dat naar Amerika vertrok. Eerst zwierf hij door het onmetelijke gebied der Vereenigde Staten, en trachtte overal door woord en voorbeeld het goede te bevorderen. Vervolgens besloot hij zich als landbouwer te vestigen en kocht in den slavenstaat Maryland, niet ver van Baltimore, een hoeve. Ook daar vond hij geen rust, na een paar jaren werd de hofstede verpacht en in 1851 keerde de eigenaar naar Europa terug. BUDDINGH' vestigde zich nu te Goes en stichtte daar een eigen vrije gemeente. Deze vereeniging had een tijd van opmerkelijken bloei, en uit verschillende streken van Zeeland sloten zich geestverwanten daarbij aan, zoodat de ruimste schuren of de grootste zalen doorgaans nog te klein bleken om de scharen van belangstellende hoorders te bevatten. Toen later zich de meeningen van dezen voorganger wijzigden, ergerden zich daaraan vele zijner vroegere vrienden en werd hij door enkele strenge aanhangers der kerkleer o. a. door dr CAPADOSE, van afval beschuldigd. Niet weinigen bleven echter den ouden leeraar trouw, sloten zich des te nauwer aan hem en vereerden hem afgodisch. Dit bracht teweeg dat ook op de keerzijde van dezen gouden penning werd gewezen, en jaren na 's mans dood, in 1884 gaf de kloeke, werkzame, maar mystieke weduwe van een zijner vurigste volgelingen, zijn ouderling CORNELIS DE JONGE, te Goes een boekje uit,

waarin, in eenigszins zonderlingen vorm, minder gunstig over Buddingh' werd geoordeeld. Zijn laatste levensjaren bracht deze voorganger te Goes door, ongehuwd en dikwijls worstelende met een zwakke gezondheid. Onvermoeid verkondigde hij het Evangelie naar zijne opvatting, ijverde tegen remplaceeren, vaccineeren en assureeren, stichtte christelijke scholen, kende in zijne woonplaats en elders de ellende naar geest en lichaam in de woningen der armen, van aangezicht tot aangezicht, was onvermoeid in het bezoeken van kranken en noodlijdenden en altijd hulpvaardig waar zijn steun werd gevraagd.

Van een zware ziekte, hem in Noord-Brabant plotseling overvallen, kwam hij in Goes terug. Hoewel schijnbaar beter, was hij blijkbaar veel verzwakt. Toch zette hij moedig zijn werk voort. Op den 2 October 1870 trad hij nog driemalen voor zijn gemeente op. Enkele dagen daarna kwam bij zijne gewone kwaal, waterzucht, een schielijk toenemend borstlijden en den 10 November is hij zacht ontslapen. Zijn stof rust op de begraafplaats te Goes.

Buddingh' is een merkwaardig man geweest, die niet alleen door zijn woord, maar evenzeer door reine, edele levensopvatting velen ten zegen was. Een schrijver, in den gewonen zin des woords, was hij niet, hetgeen blijkt uit de enkele boeken door hem uit het Engelsch vertaald, eenige brochuren, waarin hij rekenschap geeft zijner godsdienstige overtuiging, en vooral uit zijne brieven. Maar als volksprediker was hij voortreffelijk. Wanneer de geest der welsprekendheid in hem vaardig werd, wist hij zijn gehoor te boeien met ongeëvenaarde kracht, en ontroerend was het hem te hooren getuigen van zijn vurig geloof aan God en van tallooze bevindingen en wonderbaarlijke gebedsverhooringen.

Nog leeft in Zeeland de herinnering aan „vader Buddingh'" en wordt van hem gesproken als van een onovertroffen prediker, een nauwgezet christen, een weldoener van armen en nooddruftigen en een man, die met zijn geheele ziel God liefhad.

BUSKEN (Conrad Rutger). Geboren te Vlissingen den 9 Maart 1751. Jacoba Adriana geboren 3 (en niet 5) December 1759, huwde in 1789 met Samuel Theodore Huet, overl. 1826, zoon van Daniel Theodore Huet en Esther Joly. Het Dagboek van C. R. Busken berustte in 1890 bij zijn kleinzoon J. A. Gallandat Huet, med. doct. te Schoonhoven.

BUT (Cornelis). Deze moedige en menschlievende zeeman mag hier niet vergeten worden. Geboren te Veere in Februari 1749, ging hij reeds vroeg ter zee varen en werd visscher, schipper en loods. Meermalen had hij reeds blijken gegeven van onverschrokken zeemanschap, toen in den avond van den 22 November 1801, tijdens een vliegenden storm, te Veere met zekerheid werd vernomen, dat er buiten, ver in zee, een schip op de banken was geraakt en door de woedende brekers spoedig tot een wrak zou worden geslagen. Na reeds terstond in den donkeren nacht pogingen te hebben aangewend om met zijn schuit naar buiten te komen, gelukte het hem pas met het aanbreken van den dag de haven te verlaten. Door zijn voorbeeld aangemoedigd, volgden andere vaartuigen, doch omstreeks het fort Den Haak stond het water zóó hol, dat de meesten den steven wendden en slechts twee schuiten tegen wind en golven bleven worstelen. Eindelijk ontdekte men een wrak op het zoogenoemde Noordland en meende een schipbreukeling aan boord te zien. Nog altijd nam het noodweer toe, en de beide vaartuigen werden door de geweldige zeeën zóó gebeukt en geteisterd, dat de bemanning van de eene schuit, op zelfbehoud bedacht, het roer keerde en voor den wind naar de haven terugzeilde. But bleef echter voortgaan, en na eindelooze inspanning gelukte het hem om het wrak te naderen, doch de afstand was te groot om den eenig overgebleven matroos der bemanning, een lijn te kunnen toewerpen. Nu volgde er een uren lange worsteling tusschen de wilde, schuimende, bulderende branding en de rappe wak-

kere gasten. Ten laatste kwam bij een der gangen om de bank te naderen, de schuit zóó dicht bij het wrak, dat men den schipbreukeling een touw toe kon werpen, waarmede de ongelukkige meer dood dan levend aan boord werd getrokken. Het doel was bereikt en „ouwe KEES" die geen oogenblik den helmstok had losgelaten, wierp nu het roer om, en op de vleugelen van den storm keerde de schuit naar Veere terug, waar de kaai vol menschen stond om de moedige redders te begroeten. Zulke tooneelen moet men hebben bijgewoond om onze trouwe pekbroeken te waardeeren en te bewonderen. Deze heldendaad ging niet onopgemerkt voorbij. Het Staatsbestuur der Bataafsche republiek schonk aan BUT een zware zilveren tabaksdoos met inschrift; de Maatschappij tot nut van 't Algemeen vereerde hem een zilveren medaille en zijne manschappen C. BUT Az., J. DE LOOZE en P. GROENEWOUD loffelijke getuigschriften, die in eene plechtige samenkomst te Middelburg door den voorzitter prof. ZILLESEN werden uitgereikt, en de Koning van Pruisen erkende de redding van den schipbreukeling van de Ceres van Dantzig door den moedigen schipper een zilveren eerepenning te doen toekomen. Opmerkelijk is het, dat de schuit, waarmede deze redding werd verricht, dezelfde was, waarmede de gebroeders NAERREBOUT in 1779 de schipbreukelingen van De Woestduin ter hulp snelden. Na nog meermalen blijken te hebben gegeven van groot zeemanschap, kloek beleid en nauwgezette plichtsbetrachting, is deze brave loods op den 27 September 1821 overleden.

BUYSERO (DIDERIK). Geboren te 's-Gravenhage den 8 Mei 1644 uit LAURENS BUYSERO, een der secretarissen van Prins FREDERIK HENDRIK uit diens tweede huwelijk met ELISABETH DE VLAMING VAN OUTSHOORN. Na te Leiden in de rechten te hebben gestudeerd, deed hij na zijne promotie, in het najaar van 1666 een reis naar Frankrijk enz. In November van 't volgend jaar werd hij aangesteld tot secretaris

van 's Prinsen Markgrafelijke stad Vlissingen, waar hij in 1668 raad werd. In Juni 1669 trouwde hij met Anna Velters. Toen hij in Mei 1674 wegens Zeeland zitting kreeg in de admiraliteit van de Maas, vestigde hij zich te Rotterdam, waar hij tot 1688 werkzaam bleef, toen hij in November door Jacob van Hoorn uit Vlissingen werd opgevolgd. Van Buysero wordt getuigd, dat hij meer een krachtig beschermer der letterkundigen was, dan een gelukkig beoefenaar der poëzie. Johannes Antonides had zijne betrekking bij de admiraliteit aan zijne vriendschap te danken en zijn ouden leermeester te Duisburg, Johannes Franciscus Gymmenich, wist hij in 1671 tot rector te Vlissingen te doen benoemen, waar deze echter reeds in 1673 overleed. Van Buysero is veel gedrukt o. a. *Tooneelpoëzie* in 3 bdn. Ook het bekende kluchtspel *De bruiloft van* Kloris *en* Roosje schijnt in den oorspronkelijken vorm zijn werk te zijn. Naamloos heeft hij in 1666 te Vlissingen bij Abraham vam Laren uitgegeven: *Korte beschrijving van Parijs, en de manieren en zeden van die haar daar onthouden;* waarachter *Afscheid van Parijs*, een kort rijmwerk. Uit zijn lofdicht op *De Ystroom* van zijn vriend Antonides is als een vliegend woord bekend gebleven: „Hij zegt het al, die zegt, hetgeen hij meent." Opmerkelijk is het dat plaats en datum van zijn sterven nog niet gevonden zijn. Ik vond aangeteekend, dat hij omstreeks 1707 zou overleden zijn. De geharnaste gekruiste beenen in zijn wapenschild komen ook voor in het wapen der familie Paspoort.

BUYZE (Daniel), was de jongste zoon van Adriaan (1731—1797) en Theodora Alida van der Meer, dochter van Daniel van der Meer, predikant te Renesse en Noordwelle.

BYLEVELD (Hendrik Johan Jacob) geboren te Middelburg den 29 Januari 1838, overleden te 's-Gravenhage den 8 Mei 1887.

CAESAR (CORNELIS). Te Batavia in de kerk lag de zerk van CORNELIS CAESAR geboortig van Goes, Raad ordinair van Indië, overleden 5 October 1651(8) oud 48 jaren. Wapen: gevierendeeld 1 en 4 drie hoeden; 2 en 3 een zittende vos.

CALLENFELS (GODEFRIDUS THEODORUS), zoon van dr. GODEFRIDUS WILHELMUS en JOHANNA VINCENTIA VAN DORTMONT, (zie dl. I, bladz. 98) werd den 16 October 1800 te Sluis geboren. Hij studeerde te Gent en promoveerde aldaar in 1824 in de medicijnen, en werd in 1840 te Leiden chir. doctor. Te Goes, waar hij zich vestigde, was hij een veel gezocht en algemeen geacht geneesheer, en in den gemeenteraad, waarvan hij een tal van jaren en tot zijn overlijden lid was, sloot hij zich nooit bij een der partijen aan, maar handelde naar eigen bezadigde overtuiging. Ook in vele andere betrekkingen maakte hij zich verdienstelijk. Zoo was hij voorzitter der gezondheidscommissie en president der commissie van beheer over de kerkelijke goederen der Nederduitsch-Hervormde gemeente. Hij was gehuwd met CORNELIA SOETEBIER (1807—1868), dochter van den notaris JAN SOETEBIER en van ELISABETH OVERSLUYS. Een hunner zonen JAN ELISA CALLENFELS is med. doctor te Hulst. In den *Navorscher* komen opstellen van zijne hand voor, die van kennis, belangstelling en scherpzinnigheid getuigen. In de *Goessche courant* van 5 Januari 1889 wordt van den „goeden ouden dokter" met groote waardeering gesproken en gezegd, dat de herinnering aan dien braven man zeker lang zal blijven voortleven.

In deel I bladz. 99 wordt genoemd dr. JAN WILLEM CALLENFELS, lees dr. JACOB WILLEM CALLENFELS.

CAMHOUT (JOHANNES) werd niet geboren te Vlissingen, maar te Middelburg den 1 Maart 1739 en is ook aldaar overleden. Vgl. eene mededeeling van P. FRET in *Navorscher* 1855.

CAMPEN (ABRAHAM WILLEM VAN) geboren te Winkel (N.-H.) 18 September 1816; overleden te Goes den 5 November 1890.

CAPUEEL (ENGELBERTUS) lees: was niet alleen in de godgeleerdheid, maar ook in de geneeskunde ervaren.

CASEN (GILLIS), ook genoemd CASSEN of KASSE, was een Zeeuwsch kaperkapitein, waarschijnlijk uit Veere afkomstig. Hij onderscheidde zich door merkwaardige onverschrokkenheid, gepaard met groot beleid. In 1672 veroverde hij met een anderen kapitein PIETER LEENHOUDS, zeven prijzen uit een Engelsche vloot van Barbadosvaarders, en in den loop van dat jaar brachten deze twee gezagvoerders niet minder dan zes en twintig rijke prijzen in Zeeland binnen. Ook in 1673 veroverde hij met zekeren JAN BONTE een aantal vaartuigen, waaronder Fransche oorlogsschepen en Duinkerker kapers. Zie DE JONGE, *Nederlandsch zeewezen*, dl. III, bladz. 270.

CHALMERS (JOHAN MARINUS) geboren te Veere in 1720; overleden aldaar den 5 Februari 1796.

CHANDON (DANIEL) overleden den 3 November 1777. PIERRE FREDERIC stierf te Frankfort den 17 Maart 1778.

CHAUFEPIÉ (JACQUES GEORGES DE) geboren den 3 Juli 1786.

CITTERS (VAN). De familie werd vroeger VAN SETERS of VAN CETERS genoemd, naar een in de provincie Antwerpen gelegen dorpje. CORNELIS VAN SETERS (VAN CITTERS) (1523—1599) week in 1583 wegens de troebelen naar Middelburg. ARNOUD VAN SETERS, geboren te Antwerpen den 13 October 1561, overleden den 29 September 1634, was "cruijenier" en werd poorter te Middelburg den 23 Januari 1589, en AUGUSTYN VAN CETERS makelaar, van Antwerpen, kreeg den

23 Maart 1592 burgerrecht. (Zie KESTELOO, *Rekk.*, alsmede huwelijksregister te Amsterdam).

CLEMENT (ANTONIE). Over zekeren ANTONIE CLEMENT, een avonturier uit de eerste jaren der achttiende eeuw, die van ter zijde betrokken was in het bekende voornemen, om na den dood van den Koning-stadhouder, de stad Vlissingen in 1703 in handen te spelen van den Koning van Pruisen, zie men A. ISING, *Haagsche schetsen*, 3e bundel 1887. De genealogie der familie komt voor bij VAN OYEN.

COMANTIUS (WILHELMIUS). Vroeger Karthuizer-monnik te Roermond onder den naam van broeder WILLEM, daarna een der ijverigste voorstanders der nieuwe leer, door hem bij het opkomen der kerkhervorming in Vlaanderen gepredikt. Van 1580 tot 1583 verkondigde hij het Evangelie te Dixmuiden. Te Sluis, aan welke gemeente hij in het laatst van 1582, zooals men toen zeide, geleend werd, stond hij in hooge achting, en toen deze predikant in 1587 te Medemblik beroepen werd, besloot de kerkeraad hem niet te ontslaan, maar pogingen aan te wenden om zijne inkomsten te verbeteren. Namens de kerken van Vlaanderen, werd hij gecommitteerd naar de Synode te 's-Gravenhage, op last van LEICESTER in Augustus 1586 gehouden, waar de vereeniging tusschen die van de consistorie en van de St. Jacobskerk te Utrecht bevestigd werd, en eene kerkenordening vastgesteld, welke aan velen aanstoot gaf. Daar de pogingen tot traktementsverbetering te Sluis beproefd niet slaagden, zag COMMANTIUS zich verplicht een beroep naar Noordwijk tijdelijk aan te nemen, doch zou in Sluis teruggekomen zijn, indien niet deze stad op den 4 Augustus 1586, na een beleg door PARMA, aan de Spanjaarden was overgegaan. In genoemd jaar vertrok hij naar Oost-Souburg, waar hij in 1593 emeritus werd en den 11 December van het volgend jaar overleed. In de verzameling van mr. HOOG VAN TER AAR was een getuigschrift door

hem afgegeven aan EWOUD TEELING, toen wonende bij den heer VAN ALDEGONDE, dd. 26 November 1592. WILLEM COMMANTIUS, in 1608 predikant te IJzendijke, was vermoedelijk zijn zoon. De beroepsnaam COOMANS, COOMANTIUS, is zóó algemeen, dat het moeilijk uit te maken is, of deze familie verwant was aan het te Middelburg in het begin der zeventiende eeuw bloeiend geslacht COOMAN, waarvan WILLEM COOMAN JANSZ. president van den Raad van Vlaanderen, in 1619 trouwde met ELEONORA DE KNUYT uit welk huwelijk een zoon voortkwam WILLEM COOMAN (COOMANS) die in 1664 een bekend med. doctor te Middelburg was en in een groot huis op de Rouaansche kaai woonde.

COOLEN (JAN LAMBRECHTSEN). In Juni 1568 werd poorter te Vlissingen LAMBRECHT AARTSE COOLEN van den Oudenbosch, vermoedelijk de grootvader van den burgemeester JAN LAMBRECHTSEN COOLEN. ELISABETH SMITS, de derde vrouw van den burgemeester, overleed op den 12 October 1591.

COPPELLO (SERVAAS VAN DE). Geboren in 1720 en overleden in 1790, was lid van het College van kooplieden te Middelburg als groothandelaar in ijzer. Hij was ook doctor der Oost-Indische Compagnie voor het examen der chirurgijns. Hem werd aangeboden een plaats als hoogleeraar te Groningen en ook het stadsdoctoraat te Sluis met eene regentsplaats in het Vrije. Behalve het genoemde heeft hij nog geschreven: *Memorie over de ziekten op de Oost-Indische schepen en de vereischten om die te voorkomen* (1774). — *Over een hospitaalschip of hospitaal te lande* (1774). — *Lijst der medicijnen in de Oost-Indische schepen* (1793).

In de collectie is een verslag van zijne hand over bezochte zieken aan boord der Oost-Indische schepen dd. 26 December 1771. — Brief over een lid voor het Zeeuwsch genootschap dd. 23 Juni 1780 en Fragment eener genealogie.

CREMER (JACOB) was een zoon van JOOST ISAAC CREMER

predikant te Scherpenzeel en vervolgens te Hattem. Jacob werd in Mei 1757 predikant te Vuren en Dalem; van daar vertrok hij naar Leerdam en in 1773 naar Hulst. In Mei 1783 werd hij beroepen tot stadspredikant te Middelburg, welke betrekking hij in September aanvaardde. Hij was de opvolger van Leonardus Theodorus van Brederode, in 1773 uit Wissekerke beroepen als eerste stadspredikant, op een jaarwedde van 850 gulden en een nieuwjaarsgift van 150 gulden, welke stadspredikant de opvolger was van een vasten proponent, sedert 1748 aangesteld, om de twaalf predikanten in hun werkzaamheden te gemoet te komen, wat geldelijk geen bezwaar was, daar de stedelijke kas, naar de la Rue mededeelt, destijds tot overloopens toe gevuld was. Jacob Cremer was een kundig man, die meer dan eens voor hoogleeraar werd genoemd, doch groote preekgaven schenen hem niet te zijn verleend. Hij was gehuwd eerst met Johanna Jacoba Greve en als weduwnaar met Anna van der Does, als weduwe hertrouwd met professor Hermanus Johannes Krom. Dominee Cremer overleed den 14 Januari 1797. Van hem is gedrukt: *Tafel der H. Godgeleerdheid*, 1763. — *Gods Engelen verblijdt, maar zijn zoon bedroefd enz.*, Dordrecht 1775. — *De Mozaische offerhande enz.*, Middelburg 1792. — *De Evangelische verhalen over* Jezus' lijden tot een gebracht. Met aantt., Middelburg 1796. Van zijn zonen is Joost Isaac Cremer, geboren te Dalem, predikant geweest te Nisse (1784); Oostkappel (1787); Hulst (1789); Veere (1793) en te Amsterdam van 1796 tot zijn overlijden in 1807. Een andere zoon Melchior, geboren te Dalem in 1763, was predikant te St. Kruis, te Sas van Gent, Hulst, Nijkerk, Kampen en Groningen waar hij in April 1837 stierf. Een jongere broeder was Ernest Pieter Cremer, geboren te Leerdam in 1768. Hij werd te Middelburg voor administratieve werkzaamheden opgeleid en was van 1798 tot 1816 secretaris der stad. Ook als thesaurier van het Zeeuwsch genootschap, directeur van de wisselbank en in een aantal andere betrekkingen is de

eerlijke, nauwgezette CREMER een man van beteekenis geweest. Hij achte zich een beschermer van wetenschap en kunst en had in zijne woning op de Londensche kaai een kabinet schilderijen, door hem hooger geschat dan zij verdienden en in zijn tuin op den Segeerssingel kweekte hij een keur van zeldzame bloemen en gewassen. Lang na zijn heengaan bleef deze bejaarde ongehuwde heer in de herinnering leven, als een man van den ouden stempel, die een korte broek en zijden kousen droeg, en tot zijn dood de staartpruik in eere hield. Hij overleed den 24 October 1846.

CRYNSSEN (ABRAHAM). Deze vermaarde scheepsbevelhebber was een Vlissinger. Zijn grootvader was waarschijnlijk ABRAHAM CRYNSSEN (1563 tot 1619) schipper, die onder een zerk met opschrift in de St. Jacobskerk begraven ligt; een oom van hem was ABRAHAM CRYNSSEN kapitein en equipagemeester te Vlissingen (1605—1648). In September 1628 trouwde ABRAHAM, toen varende man, te Vlissingen met zijne stadgenoote GRIETJE VERHELLE en in Augustus 1637 als weduwnaar van GRIETJE VERHELLE en kapitein (ter zee) met SARA STERTHEMIUS van Zierikzee. In *Navorscher* 1860 worden uit de trouwboeken van Vlissingen vele leden dier familie genoemd.

CUNERUS (PETRI) of CUNERUS PIETERSZOON, geboren, niet te Duivendijke, maar onder Brouwershaven, gelijk J. G. FREDERIKS in *De Katholiek* van 1892 aantoont, was zeer waarschijnlijk verwant aan de familie CATS. Het is opmerkelijk dat de doopnaam van den bisschop ook in het geslacht van den raadpensionaris voorkomt. Deze had een zuster CUNERA en ook eene nicht van dien naam. MATTHYS CATS, een oom van JACOB, droeg zijn werk: *Catholica Elucidatio Decalogi*, Antv. 1573 en 1604, op aan CUNERO PETRO A BROUWERSHAVEN, ecclesiae Leovardensis episcopo. De familie CATS was uit de omstreken van Brouwershaven, waar de gezeten burgers, gelijk

o. a. uit de brieven van jhr. AREND die VAN DORP blijkt, lang roomsch bleven. Zoo was de dichter zeer waarschijnlijk nog in de roomsche kerk gedoopt, en deed pas in 1607 zijne belijdenis te Middelburg, toen hij als aanstaand vader zijn kind wilde laten doopen en op weg was om ouderling te worden.

DALE (JOHAN HENDRIK VAN). Zijn vader ABRAHAM legde 19 April 1822 examen af voor den 4[en] rang, en was toen drie en veertig jaren oud. Hij was ondermeester bij P. MEESTERS en maakte nu en dan wel een versje.

DANCKAERTS (JASPER). Over JASPAR DANCKAERTS en de kolonie van Labadisten door hem en PIETER SLUITER in Maryland in Noord-Amerika gesticht en New-Bohemia genoemd, worden wetenswaardige bijzonderheden gevonden in *Anthology of New-Netherland, or translations from the early Dutch poets of New-Amsterdam, with memoirs of their lives by* HENRY C. MURPHY, New-York 1865, en daarin bij de levensgeschiedenis van den predikant HENRICUS SELYNS.

DEINSE (VAN). ADRIAAN VAN DEINSE, broeder van ANTHONIE hiervoren genoemd, werd te Sluis den 3 Mei 1773 geboren. In 1779 verhuisden zijne ouders naar Middelburg, waar hij meest werd opgevoed en voor predikant opgeleid. In 1790 ging hij studeeren, eerst te Leiden en vervolgens te Utrecht. In 1796 werd hij predikant te Oostkappel; in het volgend jaar te Schoondijke en in 1803 te Zaandijk, overal arbeidende met onvermoeiden ijver en met opgewektheid en levendigheid ook als schoolopziener, welke betrekking hem bij de invoering der wet van 1806 opgedragen werd. In 1816 werd hij aangesteld tot predikant te Ostende, waar hij ook optrad voor de aldaar gevestigde Engelschen. Zeer verdienstelijk maakte hij zich bij de ramp die deze stad in 1826 door het springen van een kruitmagazijn trof. Bij de omwenteling van 1830 week hij naar Zeeland en wel naar zijn schoonzoon VAN DRIEL predikant te Biezelinge. Terwijl

hij zich hier ophield, bewees hij kerkelijke diensten op de te Hansweert en op de Schelde liggende oorlogsschepen. In 1832 vestigde hij zich te IJselmonde, waar zijn zoon J. J. van Deinse predikant was. Hier was de kundige man een ijverig lid van het Nederlandsch zendelinggenootschap en bewerkte voor de Engelsche Society for promoting christian knowledge een nieuwe uitgaaf der Staten-vertaling des Bijbels, een reuzenwerk, dat hij met merkwaardige vlijt en nauwgezetheid uitvoerde. De dood zijner echtgenoote Anna van Tengbergen, waarmede hij in November 1797 gehuwd was, trof in Mei 1850 den ouden man zóó zeer, dat zijn levenslust geknakt was, en toen hij in het volgend jaar zijne kinderen te Biezelinge ging bezoeken, overleed hij aldaar den 12 Juni 1851. Van Deinse was een man met een helder hoofd en een warm trouw hart, die ieder oogenblik nuttig besteedde ook in het belang van zijn gezin. Hij heeft veel uitgegeven, ook gedichten, doch meest vertalingen. Zijn zoon mr. Adr. Joh. van Deinse is hiervoren vermeld, alsmede zijn kleinzoon mr. Adriaan Joost van Deinse, overleden te Rotterdam den 8 Juni 1880.

DELIËN (Nicolaas Antonie van den), staat uitgeknipte lees uitgekipte.

DODOENS (Rembertus). Er staat dat deze geneesheer zich in 1697 tot de Staten van Zeeland vervoegde; dit moet zijn Juli 1597. Uit de kerkelijke acteboeken te Vlissingen blijkt dat den 4 November 1609 Daniel van Rovelinge van Brugge, weduwnaar van Lysbeth Rembertus Dodoneus, getrouwd is met Maaiken Adriaans j. d van Vlissingen.

DORRENBOOM Jr. (Jacobus Adriaan), staat Jacoba Schaap, lees Johanna Jacoba Schaap.

DOUCHER (Jean), staat in 1620, lees 1621. Hij overleed in Juli 1629.

DRYFHOUT (ANKE), staat 84 jaar, lees 82 jaar.

EBERHART (C). Geboren te Ritthem den 24 November 1798, overleed te Gramsbergen in Gelderland als gepensionneerd majoor der infanterie. Een levensschets van dezen verdienstelijken hoofdofficier wordt gevonden in het *Nieuws van den dag* van 10 Juli 1883.

EBERSON (COENRAAD). Wijlen de heer LUCAS A. EBERSON, Eerste-architect der domeinen des Konings, te Arnhem, overleden in November 1889, een zoon van COENRAAD, verschafte welwillend de volgende inlichtingen.

COENRAAD EBERSON werd geboren te Brielle den 15 November 1765, uit JOHANNES EBERSOHN, een in Duitschland geboren, welgesteld man en MARIA ELISABETH VAN DYCK. In 1793 schijnt hij zich in Middelburg te hebben gevestigd en huwde aldaar MARIA CAROLINA SMITS, dochter van CORNELIS en PETRONELLA VAN CALI (1774—1813). Bij haar overlijden had hij een handelszaak in de Wagenaarstraat (wijk D 86). Er kwam een dochter uit dit huwelijk voort, die in 1794 te Middelburg geboren, omstreeks 1815 in een geestelijk gesticht schijnt overleden te zijn. In 1810 was EBERSON onder de eerewacht aangewezen om Keizer NAPOLEON bij zijne komst in Middelburg te begeleiden. Den 20 Juni 1814 werd hij, als erkentenis van zijn moedig gedrag bij de vrijwording van Walcheren, benoemd tot kommies te paard bij de convooien en licenten en geplaatst te Capellebrug bij Hulst. Daar vernam hij de tijding dat NAPOLEON uit Elba was teruggekomen waarop hij zich aanstonds als vrijwilliger aanmeldde, en in Mei 1815 ingelijfd werd bij de vrijwillige jagers te paard, toen te Arnhem opgericht en waarmede hij den slag van Waterloo bijwoonde. Door een sabelhouw over het voorhoofd zwaar gewond, bracht hij eenigen tijd bij zijne familie in Limburg door, waarna hij zijne betrekking bij de belastingen weder aanvaardde, en o. a te Burgh in Schouwen geplaatst

was. Omstreeks 1820 schijnt hij zijn ontslag te hebben genomen en ging te Arnhem wonen, waar hij den 7 Februari 1821 in het huwelijk trad met SIBILLA WILHELMINA GRADA VAN OOY, dochter van LUCAS en EVA VEENHUIZEN (1795 tot 1823). Hij werd likeurstoker en woonde in de Rijnstraat op den hoek van het Tullekensteegje. De zoon uit dit huwelijk volgde het kerkgeloof der moeder, die protestantsch was. COENRAAD EBERSON overleed den 1 December 1835, na negen jaren aan eene beroerte, die hem verlamde en sprakeloos maakte, te hebben geleden. De zilveren medaille als vrijwilliger in den slag van Waterloo berust onder de erven van zijn kundigen en zeer bekwamen zoon, den genoemden architect. Vgl. over COENRAAD EBERSON de *Middelburgsche courant* van 6, 7 en 8 Februari 1889.

ECK (ADRIAAN VAN). Overleden te Leiden 20 December 1889. Zijn oude vriend H. J. BOOL schreef zijn levensschets voor de werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde 1890.

EECKHOUT (JOSEPH VAN DEN), staat 1886, lees 1786.

EPEN (CORNELIS VAN) huwde te Leiden den 28 Juni 1801 met MARIA DE WILDE (1770—1854). Zijn zoon CORNELIS, geboren te Vlissingen den 10 Maart 1807, overleed als officier van gezondheid te Amsterdam den 7 Juni 1832. Zie over dat geslacht *Nederlandsch Familieblad* 1885.

EVERSDYK (WILHELMIUS). Levensbijzonderheden van dezen predikant komen voor in DANIEL VAN HENGHEL, *Een leeraar in de heerlijkheid*, *Op het godzalig afsterven van* W. EVERSDYK, *predikant te Rotterdam*, 1729.

FREDERIKS. Bladz. 226 regel 15 v. b. staat 1787, lees 1786.

FRET (PASSCHIER), geboren te Middelburg in 1811, werd voor onderwijzer opgeleid en deed in 1837 zijn eerste examen. Hij werd onderwijzer te Ritthem en in 1855 te Vlissingen, waar hij in December 1876 overleden is. Uit de eerste jaargangen van *De Navorscher* blijkt, dat hij in de richting van dit, vooral in dat tijdperk zeer wetenswaardig maandschrift, werkzaam was. Bijzondere mededeelingen doen den zeer belezen man kennen als een onvermoeiden verzamelaar van boeken, waaraan zijne arbeidzame lectuur eene groote mate van veelzijdige kennis ontleend had.

GARGON (MATTHEUS). Bladz. 249. Deze vaandrig is waarschijnlijk later in dienst der compagnie naar Oost-Indië gegaan, daar zijn naam in het *Naamboekje der Hooge Indische Regeering* in 1760 voorkomt als luitenant van 't voetvolk, en waarbij hij later tot kapitein opklom.

GENTMAN (CORNELIS). Op bladz. 255 staat JAC^s LEYDEKKER, predikant te Utrecht, lees te Middelburg.

GERBIER (BALTHASAR). Onder de aanwinsten der Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage over 1885 wordt op bladz. 141 vermeld *Geschriften van* BALTHASAR GERBIER, Londen 1650, in 4°. Op Windsor Castle is een aan RUBENS toegeschreven familiestuk, waarop geschreven staat „La famille de BALTHASAR GERBIER." De kunstkenner dr. MAX ROOSES, die dit schilderwerk in *Op reis naar heinde en ver*, Amsterdam 1889, bladz. 89, beschreef, noemt het een samenflansel en het onbeschaamdste boerenbedrog, dat ooit gepleegd werd. Over den Zutphenaar OTTO KEYE zie men *Biographisch Woordenboek*, door VAN DER AA.

GOBIUS (OTTO WILLEM). Zijn moeder, MARGARETA FALCK, was eene zuster van den bekenden staatsman ANTON REINHART FALCK.

GOEREE (PIETER LENAERTSZ.), was in 1575 en daarna

herhaalde malen schepen te Goes, waar hij in 1603 nog vermeld wordt Hij heeft uitgegeven, met eene »Opdracht aan de eerbare jeugd van der Goes," *Een nieu Liedt-boeck genaemt den Druyven Tros der Amoureusheyt, In hem begrypende veelderhande Amoureuse liedekens, Te voren in druck noyt uytgegaen. Gecomponeert, Door* PIETER LENAERTSZ. *van der Goes* (vignet een wijngaardrank; geen plaats of drukker) 1603. Hij had tot spreuk »Doende leer-ick." De zangwijzen op de gedichten in rederijkerstrant, zijn op muziek gebracht. Een exemplaar van dit zeer zeldzaam, langwerpig, klein octavo boekje behoort aan de Vereeniging voor Nederlandsch Muziekgeschiedenis en berust in de Amsterdamsche universiteitsboekerij. Het wordt door C. P. L(ENSHOEK) vermeld in *Navorscher* dl. XVIII, bladz. 89. Bovenstaande mededeeling dank ik aan mijn vriend J. G. FREDERIKS.

GOLIATH (CORNELIS). Was van 1649 tot 1656 ook secretaris en vendumeester te Oostkappel, waarvan de heerlijke rechten, evenals die van Domburg, destijds aan de regeering van Middelburg toekwamen. Uit deze benoeming mag afgeleid worden, dat GOLIATH in goede gunst van den Middelburgschen magistraat stond.

GOTH (LE). Bladz. 282, staat 1673, lees 1573.

GOUKA. Bladz. 284, staat apotheker en chemicaliën-fabrikant te Rotterdam, lees Schiedam.

GRENDEL (GERARD DE). Werd den 30 September 1696 te Middelburg geboren uit JAN DE GRENDEL en JANNEKEN GERAERDS. Hij werd bij den beeldhouwer PIETER JACOBS de jonge in de leer gedaan, en kwam in 1719 als beeldhouwer in het St. Lucasgilde te Middelburg. Later vestigde hij zich te Vlissingen, waar hij huwde, doch reeds in 1721 weduwnaar werd. Hij hertrouwde te Middelburg in Januari

1725 met CATHARINA SNOEKS van Koudekerke, waaruit eene dochter, overleed den 19 Maart 1776, en werd in de Nieuwe kerk begraven. DE GRENDEL was een verdienstelijk, vooral in het buitenland gewaardeerd kunstenaar, en hij wordt door GUILMARD, die bij het kiezen van de prenten voor zijn bekend werk *Les maitres ornamentistes* zeer nauwgezet was, geroemd. Deze schrijver kent van hem twee series prenten voorkomende in de verzameling ornamentenprenten van CARRÉ, namelijk een van zes stuks onder den dubbelen titel: *Neu inventirte Hollaendische Camine*, *Erster Theil.* — *Nouveau Livre de Cheminées Hollandaises Pr. Partie.* G. DE GRENDEL *inven. Mitellob.* MARTIN GOTTFRIED CROPHIUS *excud. Aug. Vind.*, en eene serie van vier stuks, getiteld: *Neu inventirte Camine*, G. DE GRENDEL *im Middelb.* M. ENGELBERT (lees ENGELBRECHT) *exc.* *N°.* 4. Ook in het werk van J. J. VAN YSENDYCK, *Documents classés de l'art dans les Pays-Bas du Xme au XVIIIme siècle*, komen reproductiën voor van teekeningen van DE GRENDEL ontleend aan seriën aanwezig in het Rijksprentenkabinet te Brussel. De heer J. A. FREDERIKS architect te Middelburg, (zie hiervoren dl. I, bladz. 227), schreef in het *Bouwkundig Weekblad* van 2 Juli 1892 eene belangrijke mededeeling over dezen kunstenaar. Behalve de genoemde prenten vond hij nog van hem drie stuks uit eene serie van zes (?), en vier stuks van eene serie onder den titel: *Neu inventirte Hollaendische Camine*, *Anexer Theil.* — *Nouveau Livre de Cheminées Hollandaises*, *Second Livre*, G. DE GRENDEL *inven. Mitellob.* JOH. GEORGE MENZ *excud. Aug. V.* Nog bestaat er een prent, waarop een fontein is afgebeeld uit eene serie G. DE GRENDEL, *inv. Middelburg* MARTIN ENGELBREGT *excud. Aug. Vind.* Bij het opstel van FREDERIKS zijn fraaie photolithographische afbeeldingen gevoegd van genoemde fontein en van twee schoorsteenmantels. Volgens dezelfde mededeeling vindt men in Middelburg nog kamerbetimmeringen uit de achttiende eeuw, die een zekeren familietrek vertoonen, en afgaande op bovenvermelde prenten,

blijkbaar vervaardigd zijn door of naar teekeningen van dezen beeldsnijder.

GRENIER (Abraham). De oude Abraham Grenier werd begraven den 2 Mei 1656. De zoon trouwde den 17 Maart 1655, geassisteerd door zijn zwager Pieter Duvelaar predikant te Oostkappel. De reis met Jan Six van de Chandelier (1620—1695) schijnt echter maar voor een deel te zijn geweest, daar Six over Spanje naar Italië ging en Grenier te Angers bleef, waar hij in 1649 promoveerde.

GROENEYK (Olivier). In 1791 was Jan Groeneyk bode bij het waterschap van Woerden en Olivier Groeneyk, procureur voor de vierschaar van dat Hoogheemraadschap.

GUÉPIN (Jan). Bladz. 310 staat 26 November 1776, lees 26 November 1756.

GYSELS (Artus). Over handschriften enz., van hem afkomstig en thans te Karlsruhe bewaard, wordt gewag gemaakt in *Nederlandsche Spectator* van 3 Maart 1888.

HAMER. Een uitvoerige genealogie der familie door J. van der Baan komt voor in het maandblad *De Nederlandsche Leeuw*, 1884 en 1885.

HANDEL (Cornelis van den). Geboren te Zierikzee den 25 Mei 1802, huwde den 30 December 1830 Joh. Ruytenburg.

HASEBROEK (Johannes Petrus). Jegens Zeeland heeft deze zich in 1890 verdienstelijk gemaakt door de uitgaaf van *Een dichteralbum van vóór honderd jaren. De gedachtenis aan* Bellamy *en zijne kunstvrienden nog eens vernieuwd.* Met eene voor zijn hoogen leeftijd ongemeene kracht en begaafdheid,

geeft hij daarin een twaalftal schetsen der meest bekende personen, die in het album schreven zijner grootmoeder, mevr. KLEYN geboren OCKERSE, van welken vriendenkring BELLAMY het middelpunt was.

HATTEM (PONTIAAN VAN). Bladz. 340, staat, in Juli 1762 werd hij te St. Philipsland beroepen, lees 1672.

HEIM (VAN DER). De levensschets van mr. HENDRIK JACOB baron VAN DER HEIM VAN DUIVENDYKE, werd door mr. J. HEEMSKERK Az. geplaatst in de *Levensberichten der afgestorven leden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, 1890. VAN DER HEIM, die tot 1843 zijne opleiding te Middelburg ontving, studeerde te Leiden en vestigde zich na zijne promotie in December 1847 in Den Haag, waar hij spoedig in vele betrekkingen kwam. Hij huwde in 1857 met MARIA JOHANNA baronnesse VAN PALLANDT (overleden 1865) en vervolgens in 1869 te Berlijn met MARGARETA ISABELLA CLOTILDA VON SCHLIECKMANN, die hem overleefde. Voor zijn zwak gestel vestigde hij zich in 1882 te Florence, waar vier jaren later in September 1886 zijne gezondheid nog meer geschokt werd, door het overlijden van zijn eenigen zoon jhr. mr. ANTON VAN DER HEIM, die, na een kortstondige ziekte, te Interlaken bezweek. In het laatst van 1889 werd VAN DER HEIM door de influenza aangetast, waaraan hij op den 13 Februari 1890 stierf. Zijn stof werd op den 21 Februari op de begraafplaats Eik-en-duinen bij Den Haag ter ruste gelegd. Hij was een uitnemend man.

HEIJSE (JOHAN HERMAN CHRISTIAAN). Bladz. 381, staat HELENA MARIA ERMERINS overleed 6 Maart 1871, lees 16 Maart.

HEMERT (GERARDUS VAN). Prof. VAN HEMERT te Middelburg werd geboren te Rotterdam den 21 Januari 1698,

uit het eerste huwelijk van GERRIT VAN HEMERT (1666—1724) in 1693, getrouwd met ELISABETH BENIER (overleden 1699). Deze GERRIT was een zoon van JAN VAN HEMERT JANSZ. (1617—1668), in 1655 gehuwd met JOHANNA VAN AKEN. De professor was in November 1722 gehuwd met JOHANNA DUBBELS, waaruit drie kinderen o. a. JACOB HENDRIK VAN HEMERT, gehuwd met HILLEGONDA WILLEMINA COURS.

HERLS (ANDRIES). Waarschijnlijk evenals zijn meer bekende broeder CORNELIS te Middelburg geboren, wordt in 1607 genoemd gewezen chirurgijn-generaal op de vloot.

HOECKE (GERRIT VAN). In een dichtbundel, uitgegeven door dr. JAN WILLEM CALLENFELS getiteld: *Dichtbundel tot nut en verpoozing; gevolgd door eene proeve van eenige vertalingen, uit het Fransch*, Vlissingen 1829, wordt de heldendaad van VAN HOECKE herdacht.

HOFFERUS. Op gezag van J. VERHEIJE VAN CITTERS deelde ik mede dat ADRIAAN HOFFER te Zierikzee een huis bewoonde aan de O. Z. der Nobelstraat, welke woning afgebeeld is in de *Nederd. Poëmata.* Dit is echter zoo niet en blijkens een nog aanwezige inventaris der goederen van SEBASTIANA, vrouw van ADRIAAN LENAERTSZ. HOFFER, a° 1567, grootmoeder van ADRIAAN, stond het familiehuis in de Verrenieuwstraat, wat ook met de gedrukte afbeelding beter overeenkomt.

HOUTE (JOSIAS VAN DEN) was een zoon van GILLIS, in 1594 als predikant te 's-Gravenpolder overleden. JOSIAS werd in 1582 te Sluis geboren, studeerde in 1606 te Leiden, werd in 1610 predikant te Renesse-en-Noordwelle en in 1621 te Zierikzee, waar hij in Januari 1623 overleed. Hij was in 1610 gehuwd met JUDITH JASONE OUDE-JANS van Zierikzee. In 1620 heeft hij uitgegeven: *De Christelijke landman, be-*

staande in preeken, *in den oogst van* 1618 *uitgesproken*, vóór welk boek ADRIANUS HOFFERUS een gedicht schreef. Voorts gaf hij in hetzelfde jaar een boekje uit tot bevrediging der kerktwisten.

HUET. Op bladz. 424, staat PIERRE GÉDÉON HUET med. doctor te Leiden enz., lees, was geneesheer te Norg in Drenthe, waar hij huwde met N. VEEREN uit Twello, waaruit twee zonen: dr. J. A. GALLANDAT HUET te Schoonhoven en mr. R. F. GALLANDAT HUET te Haarlem. Als weduwnaar hertrouwde hij met MARIE CHARLOTTE LOUISE GALLANDAT, te Hulst, waar hij zich vestigde, totdat hij voor de opvoeding zijner zonen naar Leiden ging wonen, en daar weder weduwnaar geworden, nogmaals in den echt trad.

HULCK (ADAM VAN DER), lees op bladz. 426, predikte voor JACOB CATS op Zorgvliet, welke leerrede in 1661 te Haarlem het licht zag. Uit de *Naamlijst der studenten te Groningen* blijkt, dat hij in 1648 aldaar als student in de godgeleerdheid was ingeschreven.

HUYBERT (DE) De heer P. D. DE VOS te Zierikzee, wiens dienstvaardigheid ik niet genoeg roemen kan, vond onlangs in het archief aldaar, dat in October 1501 te Zierikzee poorter werd: WILLEM COSTEN CHRISTOFFELSZOEN *vā Westenscouwen bgē* JACOB CORNELISZ. *scippere van den Hubert*, welke scheepsnaam wel met den lateren familienaam in verband kan hebben gestaan. Bladz. 437, staat 1817, lees 1517.

HUYSSEN (JOHAN) was van de oprichting in 1599 tot 1634 lid van den Raad van Vlaanderen en is den 14 Maart 1634 gestorven. Zie de genealogie in 1879 te Rotterdam uitgegeven door J. H. SCHEFFER en eene lijst door den bibliothecaris J. BROEKEMA uit de notulen opgemaakt. Over dat geslacht wordt ook melding gemaakt door J. VAN DER

BAAN in *Geschiedkundige beschrijving van Zaamslag*, onder welke gemeente twee polders, De groote en De kleine Huijssenspolder, aan het geslacht herinneren.

IMMENS. Over dit geslacht verdient nagezien te worden H. Q. JANSSEN, *St. Anna ter Muiden enz.*, Middelburg 1850.

INGELVEERT of ENGELVAART. Bladz. 464 staat ongevraagd benoemden de Staten van Zeeland, lees de Staten-generaal.

JANSSEN (JOHANNES MARIUS). Deze zeer verdienstelijke man, die niet weinig heeft gedaan om Domburg als badplaats meer bekend te maken en te verheffen, overleed onverwacht, na een ziekte van enkele dagen, op den 19 April 1889. Door zeer velen, en niet het minst door armen en hulpbehoevenden, werd deze arbeidzame, kundige en altijd welwillende geneesheer betreurd.

JAPIKSE (HENDRIK), geboren te Lisse den 28 Februari 1849 uit NICOLAAS en MAARTJE VAN PARIJS. Hij werd voor eene wetenschappelijke loopbaan opgeleid en studeerde te Leiden van 1867 tot 1873. In 1874 promoveerde hij met den meesten lof tot doctor in de wis- en natuurkunde met eene dissertatie: *Over den invloed van optisch inactieve oplosmiddelen op het soortelijk draaiingsvermogen van optisch aktieve stoffen.* In 1873 werd hij benoemd tot leeraar in de wis-, natuur- en werktuigkunde aan de H. B. school te Goes, terwijl hij sedert 1878 is verbonden aan de Rijks H. B. school te Middelburg, eerst als leeraar in de wiskunde en later als leeraar in de natuur- en werktuigkunde en cosmographie. Bovendien is hij leeraar in de natuurkunde aan het gymnasium, rijkskweekschool, burgeravondschool en normaalschool en directeur van den cursus tot opleiding van hoofdonderwijzers; lid der gezondheidscommissie, lid van het bestuur en sedert

1890 voorzitter van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen. Dr. H. JAPIKSE is in 1879 te Goes gehuwd met MARIA THERESIA LIEBERT. Hij heeft uitgegeven: *Het aandeel van* ZACHARIAS JANSEN *in de uitvinding der verrekijkers*, Middelburg 1890 en een uit zes deelen bestaand *Leerboek over natuurkunde*, Amsterdam 1888 tot 1891.

JUNG (MARINUS BASTIAAN) werd onderwijzer te Groede den 1 April 1828.

JUTTING (CHRISTIAAN HERMANUS JOHANNES VAN BENTHEM). Geboren te Baarzande, toen zijn vader LAMBERTUS JUTTING (overleden 1841) predikant te Breskens was.

KANTER (DE). Uit het poorterboek te Zierikzee blijkt, dat op den 3 Februari 1588 op de gewone voorwaarden tot poorter ontvangen is: PHILIPS DE CANTERE, „cleermaecker, geboeren tot Brugge, met JACOB en JAN zijn Soenkens."

KANTER (JACOBUS JOHANNES DE) is te Middelburg overleden den 15 Juni 1869.

KAPITEIN (PIETER) of CAPITANEUS. DE LA RUE deelt het grafschrift mede en zegt, dat deze geleerde geneesheer den doctorstitel verwierf „in formosa Valentia," wat hij door Valenciennes vertaalt. Het beteekent echter Valencia la Hermosa, (het schoone), waar eene hoogeschool was, beroemd voor de studie der geneeskunde.

KIMEDONCIUS (JACOBUS) werd waarschijnlijk geboren te Kempen (les Campines) in Zuid-Nederland in 1544.

KLUIT. ADRIAAN KLUIT, de bekende rector en hoogleeraar, was de zoon van WILHELMUS KLUIT, geboren te Dordrecht in 1692 en overleden te Lillo in 1777. Hij was apotheker in zijne geboorteplaats en als weduwnaar in 1721

gehuwd met CORNELIA LOUISE (DE) LA COSTE, geboren te Simonshaven. De latere professor was als rector te Alkmaar gehuwd met JUDITH HELENA VAN DER STRENG waaruit een zoon (niet mr. ADRIAAN), maar mr. WILLEM PIETER (VAN DER STRENG) KLUIT, geboren te Alkmaar in 1769, overleden te Leiden in 1837, gehuwd met AGATHA ALEIDA JORDENS. Professor KLUIT hertrouwde als weduwnaar in 1801 met JOHANNA OURSEL weduwe van den predikant CAREL (VAN ALSEM) VAN LINGEN. Eene genealogie komt voor in *De Navorscher* 1892.

LAAR (JOHAN WILLEM CLAUS VAN). In het *Biographisch woordenboek van N. en Z. Nederlandsche Letterkunde*, Amsterdam 1888, wordt hij genoemd een der letterkundige deugnieten in de eerste helft der achttiende eeuw, bekend door zijn avontuurlijk leven, de geheimhouding zijner autobiographie, de veelzijdigheid zijner vindingrijkheid om zich als auteur en in het dagelijksch leven te vermommen in de verrassendste gedaanteverwisselingen. Hij wordt vermeld als ouderling der Engelsche kerk en molbrouwer te Middelburg, nadat hij actiehandelaar te Hoorn geweest was. In 1743 werd hij door zijne familie besteld aan een schipper op Curaçao, aan welke reis hij wist te ontsnappen. Niet minder sterk is zijn voorgangersschap bij de Hernhutters. In September werd hij als jur. doct., geboren te Amsterdam en 57 jaren oud te Leiden als student ingeschreven. Op zijne rekening worden gesteld enkele der vuile boeken, welke omstreeks 1740 te Amsterdam het licht zagen. Een *Historisch verhaal der harde winters*, Amsterdam 1740, schijnt ook van zijne hand te wezen. Zie *De Librye* door G. VAN RYN, Rotterdam bij EELTJES 1889.

LAMBRECHTSEN. Op bladz. 12 staat circulus, lees surculus.

LAREN (ABRAHAM VAN). Boekverkooper te Vlissingen, geboren 26 Juni 1633, overleed in Juli 1679.

LEDEL (Josef). Zijn naam gaf aanleiding tot een logogrief:

5, 4, 3, 2 en 1, trok stout de Belgen tegen
5, 2, 3, 4 en 1, verkreeg eenen gouden degen.
Kent gij van 1, 4, 3, 2, 5 geen kloek bedrijf
Een kolonel was eens 1, 2, 3, 4 en 5.

LENSHOEK (Cornelis Petrus). Bladz. 70 staat *Wandelingen door Zuid-Beveland*, lees *door Walcheren*.

LIGNY (Pieter Marinus de). Deze brave, ijverige, bekwame man overleed aan de influenza den 29 Januari 1892. In de *Middelburgsche courant* van 1 Februari werd hem, ook als stichter van de ambachtsschool, eene welverdiende hulde gebracht.

LYNDEN (van). Bladz. 86 staat, mr. Jan Carel Elias baron van Lynden, geboren 24 Januari 1835, lees 24 Juni 1835.

Regel 7 van boven, bladz. 86 staat strijd, lees tijd.

LOOIS (Johannes Machiel) werd geboren te Vlissingen den 17 October 1815 uit Adriaan en Cornelia Catharina Cranendonck. Hij bezocht de Latijnsche school te Middelburg en de academie te Leiden. Hij werd in 1843 predikant te Babyboniënbroek, te Veenendaal en te Woerden, en bedankte voor Arnemuiden, Veere en Vlissingen. In 1883 werd hij emeritus, en vestigde zich in Utrecht, waar hij na veel lijden nog zacht ontsliep op den 27 Maart 1887. Hij was gehuwd in 1843 met Dina Johanna Jansen overleden in 1871 en als weduwnaar in 1876 met Antje Verschoof. Zijne weduwe liet van hem drukken een korte levensschets, benevens eenige nagelaten gedichten, welke rijmen meer getuigen van een vroom gemoed en een kinderlijk geloof dan van groot talent.

LOOTENS (Willem) was geboren te Delft, en werd in 1770 orgelist der Nieuwe kerk te Middelburg. Hij had

ook het toezicht op het klokkenspel te Hulst. In 1778 werd aan hem c. s. vergund om een orgel te plaatsen in de Oostkerk, waarvoor door de gemeente 2133 £ Vl. werden bijeengebracht met toevoeging van 266 £ uit de stedelijke kas. In Januari 1783 werd het ingewijd, doch behoefde meermalen belangrijke herstellingen. LOOTENS overleed te Middelburg in 1818. Hij gaf in het licht *De 150 Psalmen en gezangen voor stem, orgel en clavesimbel op muziek gezet*, Amsterdam 1776. JAN LOOTENS „was orgelist en hoornblazer" te Middelburg in 1783, waar hij in October 1790 overleed. Hij heeft doen drukken: *Aanmerkingen over de oudste orgelen*. HENDRIK LOOTENS, waarschijnlijk een zoon van JAN, was in 1790 orgelist te Middelburg en is in 1805 aldaar overleden. JACOB LOOTENS was beeldhouwer en orgelist te Goes van 1796 tot zijn dood in 1812. JOHAN PIETER LOOTENS WILLEMSZ., geboren te Delft en leerling van zijn vader was orgelist en klokspeler te Zierikzee van 1763 tot zijn overlijden in 1780.

LOZELEUR DE VILLIERS (PIERRE). Volgens eene mededeeling in *De Navorscher* van 1892, bladz. 497 lieten LOYSELEUR en JOHANNE DE BRICHANTEAU, van wie waarschijnlijk de heerlijkheid Villiers afkomstig was, vier dochters na als: *a.* MARIA getrouwd met PIETER VAN DER BAERSE; *b.* N. gehuwd met JEAN DU QUESNEL, Waalsch predikant te Zierikzee, doch in 1594 naar Frankrijk teruggekeerd; *c.* SUSANNA, getrouwd met CHARLES EVERWYN en *d.* RACHEL die de echtgenoote werd van DOMINIQUE DE SAVORNIN, kapitein in Staatschen dienst, wiens geslacht na den St. Bartelsnacht uit Dauphiné naar Zeeland was geweken. Uit dien echt kwam voort MAURITS DE SAVORNIN, generaal der infanterie, gehuwd met ISABELLE DE WISPELARE. Hun zoon DANIEL DE SAVORNIN, kommandeur van Steenbergen, trouwde ANNA POUS, dochter van CORNELIS, burgemeester te Zierikzee en AGATHA OCKERSE, waaruit mr. MAURITS ADRIAAN DE SAVORNIN

burgemeester van Tholen en door zijne echtgenoote ISABELLA RUTHERIA HAYMAN PIETERSD., heer van Zonnemaire. Hij liet twee dochters na, waarvan de jongste, ANNA ADRIANA DE SAVORNIN, de echtgenoote werd van WITZIUS LOHMAN burgemeester te Groningen, wiens afstammelingen naam en wapen van DE SAVORNIN hebben aangenomen. Op een monument in de kerk te Brandwijk voor SAMUEL ONDERWATER komt onder de 64 kwartieren het wapen voor van LOYSELEUR zijnde: in rood een gulden vlies (een schapevacht hangende in een ketting), en van DE BRICHANTEAU zijnde: in zwart zes zilveren bollen of besants.

LUYT FREDERIKSZOON (JAN), werd geboren te Middelburg in 1592 en ging in 1611 te Leiden studeeren.

MAARTENSE (WILLEM SIMON). Over dezen en zijne nakomelingen in de geslachten STAVENISSE en CROMSTRIËN heeft de heer P. D. DE VOS in het archief te Zierikzee belangrijke bijzonderheden opgespoord.

MEERTENS (ABRAHAM) Deze kunstschilder en teekenaar werd geboren te Middelburg den 7 Februari 1747 en niet in 1757 gelijk is opgegeven. Hij was 76 jaar bij zijn overlijden in 1823.

MEESTERS (PIETER) werd voor onderwijzer opgeleid, doch kwam als handelsreiziger in de tabakszaak van zijn stiefvader te Rotterdam. Toen zijne ongeschiktheid daarvoor duidelijk bleek, ging hij in militairen dienst, en maakte, eerst als stafmuzikant en vervolgens als kapelmeester, een veldtocht in Duitschland mede. In 1806 werd hij huisonderwijzer te Nijmegen.

MELLINUS (ABRAHAM) was geboren te Vlissingen in 1581.

MONTANUS (VAN BERGEN gezegd). Of FRANÇOIS,

de advocaat te Middelburg dezelfde is als JANUS MONTANUS den berijmer van den *Oorlog der Philosophen* en van den *Lof van den tabak* en van het *Studenten leven* is nog niet uitgemaakt. In het *Biographisch Woordenboek enz* (1888) wordt de meening uitgesproken, dat FRANÇOIS met de vagebonden-historie van JANUS niet kan belast worden.

MULLER (JACOBUS), werd geboren te Vlissingen den 15 October 1793 en overleed te Amsterdam den 27 Mei 1814. Zijn vader dr. ABRAHAM MULLER is aldaar den 28 Maart 1827 gestorven.

NAGTGLAS (FREDERIK). Bladz. 255 staat, benevens des zomers, lees, des zomers

OELS (PIETER). Deze schilder werkte wel veel in Zeeland, maar was te Amsterdam geboren, waar zijn vader koopman was. Als geboren poorter werd hij den 14 April 1766 aldaar ingeschreven.

OIJEN (GEORGE AUGUST VORSTERMAN VAN). Bladz 328 staat Christelijke bewaarschool, lees normaalschool

OOSTERZEE (FRANÇOIS WILLEM VAN) werd geboren te Zalt-Bommel uit HUBRECHT, die den voordeeligen post bekleedde van commies ter recherche van de admiraliteit op de Maas, en ANNA MARIA DE VIRIEU. Hij was de oudste zoon van acht kinderen, had reeds vroeg neiging om predikant te worden, en ging te Utrecht studeeren. In Januari 1740 werd hij beroepen te Leersum, in 1751 te Nieuw Loosdrecht, in 1757 te Middelburg, waar hij veel opgang maakte en waar de kundige man reeds den 23 October 1763 in de kracht zijner jaren overleed. Hij was gehuwd eerst met ANNA DE MOLL uit Amsterdam, en als weduwnaar in 1754 met ANNA VAN HELSDINGEN uit Utrecht. Zijn ambtgenoot ADRIAAN BRUIS-

TENS gaf te Middelburg in 1764 uit: *De rechtvaardige zalig in den Heer. Leerrede op het afsterven van* FRANÇOIS WILLEM VAN OOSTERZEE, waarin levensbijzonderheden van dezen braven en kundigen man voorkomen.

OUTREIN (D'). Volgens mij vriendelijk verschafte inlichtingen, is de naam het laatst gedragen door den heer JOAN ABRAHAM D'OUTREIN KOOLHAAS, geboren te Ophemert in 1799, uit den predikant CASPAR KOOLHAAS en C. G. H. E. SLUITER (SCHLUITER). Hij was in West-Indië op eene plantage werkzaam, doch is ongehuwd overleden te Haarlem in 1837. Zijn oudste broeder PETRUS JOHANNES KOOLHAAS was gehuwd met MARIA POUS, en een andere JOOS HELENUS KOOLHAAS, een verdienstelijk man, overleed in 1845, als griffier der arrondissements-rechtbank te Middelburg.

OUTRIVE (VAN). De Doopsgezinden schijnen in het midden der zestiende eeuw te Vlissingen een soort van gemeente te hebben gehad, die echter pas in 1587 bevestigd werd en ruim een eeuw later, 280 gedoopte leden telde. Van 1673 af begon echter de gemeente te verminderen. In 1649 werd tot voorganger gekozen JOOST VAN OUTRIVE, geboren in Vlaanderen. Hij overleed in 1682, en was de schrijver van het godgeleerd tractaat *De Sterre* JACOBS. Zijn zoon was vermoedelijk LEVINUS VAN OUTRIVE, geboren in Vlaanderen, die hem in 1672 opvolgde, doch in 1682 stierf. Daarna werd diens zoon JOOST VAN OUTRIVE LIEVENSZOON, geboren onder Oost-Souburg, door de broederen tot leeraar gekozen. Hij deed echter in 1693 afstand, en overleed den 29 December 1728. De voorgangers der Doopsgezinden oefenden destijds meestal een nering of beroep uit, en de stelling is zeker niet gewaagd, dat deze vermaners een winkel hielden in de Noordstraat te Vlissingen, in het huis waar „*Het dorp Oudtrive*" voor den gevel te lezen stond, welke naam besproken werd in *Navorscher* 1854. Bijzonderheden

over de Doopsgezinde gemeente te Vlissingen, waarvoor in 1890 eene fraaie kerk is gebouwd, worden medegedeeld in H. P. WINKELMAN *a. w.* en door J. VAN DER BAAN in *Navorscher* 1886.

PALMA (DE LA). Op bladz. 336 staat PIETER, lees JAN DE KNUYT.

PARIS (JOHAN WILLEM) Geboren te Anhalt-Bernburg, kwam in 1738 te Hulst en trouwde daar in December 1741 met JOHANNA THEODORA STRESO (1713—1780). Hij was een geleerd en welsprekend man en heeft o. a. uitgegeven *Eben-Haezer, of honderdjarige gedachtenis van het overgaan van Hulst, plechtig gevierd den* 5 *November* 1745, Middelburg (z. j.), opgedragen aan zijn vader EMANUEL PHILIP PARIS, hofprediker van den Vorst van Anhalt-Bernburg. Later verscheen van hem *Nieuwjaarsgift.* — JEZUS *de ware Zondagsvriend. Naar het Hoogduitsch gedicht uitgegeven te Augsburg in* 1752, Middelburg (z. j.). J. W. PARIS overleed te Hulst den 10 December (begraven 14 December) 1776. Uit zijn huwelijk in December 1741 met JOHANNA THEODORA STRESO (1713—1780) werd geboren mr. EMANUEL CASPAR JACOBUS PARIS, Schepen en griffier van Hulster-ambacht, in Maart 1769 getrouwd met CATH^A JOH^A BODEL, (geboren te Zierikzee en overleden in 1773), en als weduwnaar te Breda met JACOBA CORNELIA VERSLUYS, geboren in 1755 dochter van CORNELIS JACOBUS en MARIA JACOBA VAN NAESTHOVEN.

POP (GERRIT FRANS). Op bladz. 418 staat 1784—1860, lees 1782—1864, en 1784—1853, lees 1781—1853.

PORQUIN (LOUIS) wordt hier vermeld omdat hij een groot deel zijns levens in Zeeland doorgebracht heeft. Hij werd den 13 Mei 1511 in Piemont geboren, ging in 1529 op reis, om te vinden "een goed bejach" en was zooals velen

zijner landgenooten, in den geldhandel te Brussel, Nivelles, Antwerpen, Sluis, Zierikzee en Middelburg. Eindelijk vestigde hij zich te Bergen-op-Zoom „daer ick" zoo schrijft hij, „sal woonen soo langhe als 't Godt blieft." In 1540 trouwde hij met een Vlaamsche juffer, met wie hij zijn zilveren bruiloft nog vierde. Vermoedelijk was zijn kleinzoon kapitein CAESAR PORQUIN, overleden in 1638. die zich, met betwijfelbaar recht, door een bezit van een deel der ambachtsheerlijkheid van Renesse, heer van Renesse noemde Deze had twee zonen LOUIS en ADOLF. Op de titelplaat van het meest bekende werk van LOUIS PORQUIN is in houtsnede zijne familie voorgesteld Hij zit daar voor een schrijfladeken aan een tafel, waarop een doodshoofd en een zandlooper, terwijl op het kleed geborduurd is zijn wapenschild, zijnde een varkentje, en in het schildhoofd 3 sterren. Naast den huisvader is zijne echtgenoote gezeten en voor de tafel staan drie zonen en acht dochters, van welke in 1588 nog slechts één zoon en drie dochters in leven waren. PORQUIN is het meest bekend door een schoolboek, dat in de zestiende en zeventiende eeuw veel gebruikt werd. Het was in 1565 bij A. TAVENIER te Antwerpen voor het eerst gedrukt, en werd meermalen herdrukt o. a in 1573 te Gent, in 1582 te Antwerpen (zie *Catalogus der bibliotheek van het Zeeuwsch genootschap* i. v. A. VIVERIUS), in 1589 en in 1590 te Amsterdam, in 1603 te Antwerpen en in 1689 te Utrecht. Het boek was met schrijfletters geprent en de uitgaaf van 1582 „tHantwerpen bij MATTHEUS MESENS" had tot titel: *Den wtersten wille van* LOUIS PORQUIN, *door hem bij maniere van een lieflijk testament in prose gestelt tot onderwijs ende stichtinge van zijne kinderen. Oock seer bequaem ende diensteliјck voor alle Christen huisvaders, om hun kinderen door 't selve te onderwijsen in de vreese des Heeren, om daerdoor te mogen comen, met Godts hulpe, tot een deughdelijck leven ende salich sterven. In dicht ghestelt by* ANTHONIUS VERENSIS.

Wanneer de kinderen in het spellen en lezen genoegzaam

gevorderd waren, werd dit quarto boekje bij voortgezet onderricht gebezigd en werd later vervangen door den *Send-brief-schrijver* van DANIEL MOSTAERT.

PRATENSIS (JASON). Op den 14 Juli 1514 werd poorter te Zierikzee: *meyster* JASON VAN PRAET *mr.* THOMASZ., *doctor in medicine en betaelde bij accordere van den Raede een pondt gr̄. voor sy goedt en zyn borghe* LENĒ *d'apotheke*, *zonder eedt.* In 1541 was hij weder te Zierikzee en kreeg vrijdom van accijns als schepen en "opdat hij te vlytiger blyve tot troost en hulp der zieken" en in 1545 ook vrijdom van wijnaccijns wegens gedane diensten. In 1548 verhuisde hij weder tijdelijk naar Veere.

RYCKE (ARNOUD DE), geboren te Aagtekerke den 13 Februari 1639.

ROCHEFORT (DE). Van deze familie komt eene genealogie voor in *Navorscher* 1893 bladz. 146.

ROOZEMEIJER. Lees JEAN HENRI LEONARD ROOZEMEIJER.

SAUTIJN KLUIT. WILLEM KLUIT, geboren te Lillo in 1772, uit mr. HENDRIK KLUIT en ELISABETH PROVÓ, dochter van WILLEM PROVÓ, majoor van Lillo, en PETRONELLA VAN DUYSSEL, trad in 1755 te Goes in den echt met SUSANNA JACOBA VROUWTJE DE SMIDT, dochter van JOHAN DE SMIDT, commies van 's lands magazijnen te Axel en rentmeester van Zaamslag, en van CATHARINA VROUWTJE SCHOVEL. Deze was een dochter van LOUIS SCHOVEL te Axel en eene zuster van den griffier der stad JACOB ELIAS SCHOVEL (1786). Genoemde LOUIS SCHOVEL was in 1734 te Amsterdam getrouwd met APOLLONIA ELISABETH SAUTIJN, dochter van den bekenden Zeeuwschen koopman ABRAHAM SAUTIJN en VROUWTJE ELIAS. Dit gaf aanleiding, dat de kinderen van WILLEM KLUIT,

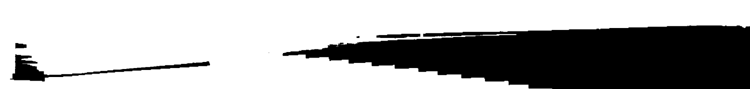
die militair was en van 1790– 1795 te Veere woonde, in 1805 den naam van SAUTIJN KLUIT aannamen.

SCHOUTEN Hz. (LEENDERT). De volgorde zijner standplaatsen was Koudekerke, Vianen, Veenendaal, Apeldoorn, Harderwijk, Rotterdam en Utrecht.

SCHNEIDERS VAN GREIFFENWERT, staat 1644, lees 1844.

TAK. Bladz. 739, staat ANNA CATHARINA VAN STERKENBURG, lees ANNA CATHARINA VAN HERKHUIZEN. Lees ANTONIE MARTINUS TAK in plaats van ANT. MARINUS TAK.





ALPHABETISCH REGISTER.

A.

B.

C.

E.

F.

G.

I.

J.

K.

M.

O.

Q.

R.

1) De gouden beker, door de Staten-generaal in 1667 na den tocht naar Chattam aan den admiraal DE RUYTER vereerd, werd in December 1892 door de wed. van C. J. graaf VAN DER GOLTZ geb. DES TOMBE aan den Staat der Nederlanden, ten behoeve van het Rijksmuseum, gelegateerd.

S.

T.

U.

V.

W.

X.

Y.

Z.

